Na osnovu člana 67. stav 1. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS”, br. 88/17 i 27/18 - dr. zakon),

Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donosi

Pravilnik o planu nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

Pravilnik je objavljen u "Sl. glasniku RS” - Prosvetni glasnik,
broj 15/2018, 18/2018, 3/2019, 3/2020 i 6/2020

NAPOMENA: Prečišćeni tekst zaključno sa izmenama objavljenim u „Sl. glasniku RS - Prosvetni glasnik“, br. 6/20, koje su stupile na snagu 1. jula 2020. god. a primenjuju se počev od školske 2020/2021. god.

Član 1.

Ovim pravilnikom utvrđuje se plan nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i program nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja, koji su odštampani uz ovaj pravilnik i čine njegov sastavni deo.

Član 2.

Plan nastave i učenja i program nastave i učenja iz člana 1. ovog pravilnika, u delu koji se odnosi na plan nastave i učenja i program nastave i učenja za šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja, primenjivaće se počev od školske 2019/2020. godine.

Član 3.

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaje da važi Pravilnik o nastavnom planu za drugi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i nastavnom programu za peti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik”, br. 6/07, 2/10, 7/10 - dr. pravilnik, 3/11, 1/13, 4/13, 11/16, 6/17, 8/17, 9/17 i 12/18), u delu koji se odnosi na nastavni plan i program za peti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja.

Član 4.

Ovaj pravilnik stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku”, a primenjivaće se počev od školske 2018/2019. godine.

PLAN NASTAVE I UČENJA ZA PETI I ŠESTI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Red. broj	A. OBAVEZNI PREDMETI	PETI RAZRED		ŠESTI RAZRED	
		ned.	god.	ned.	god.
1.	Srpski jezik i književnost _____jezik1	5	180	4	144
2.	Srpski kao nematernji jezik 2	3	108	3	108
3.	Strani jezik	2	72	2	72

4.	Likovna kultura	2	72	1	36
5.	Muzička kultura	2	72	1	36
6.	Istorija	1	36	2	72
7.	Geografija	1	36	2	72
8.	Fizika	-	-	2	72
9.	Matematika	4	144	4	144
10.	Biologija	2	72	2	72
11.	Hemija	-	-	-	-
12.	Tehnika i tehnologija	2	72	2	72
13.	Informatika i računarstvo	1	36	1	36
14.	Fizičko i zdravstveno vaspitanje	2	72+543	2	72+543
	UKUPNO: A	24-27*	918-1026*	25-28*	954-1062*
Red. broj	B. IZBORNI PROGRAMI				
1	Verska nastava/ Građansko vaspitanje4	1	36	1	36
2.	Drugi strani jezik5	2	72	2	72
3.	Maternji jezik/govor sa elementima nacionalne kulture 6	2	72	2	72
	UKUPNO: B	3-5*	108-180*	3-5*	108-180*
	UKUPNO: A + B	27-30*	1026-1134*	28-31*	1062-1170*

Oblici obrazovno-vaspitnog rada kojima se ostvaruju obavezni predmeti, izborni programi i aktivnosti

Red. broj	OBLIK OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA	PETI RAZRED		ŠESTI RAZRED	
		ned.	god.	ned.	god.
1.	Redovna nastava	27-30*	1026-1134*	28-31*	1062-1170*
2.	Slobodne nastavne aktivnosti7	1	36	1	36
3.	Dopunska nastava	1	36	1	36
4.	Dodatna nastava	1	36	1	36

Red. broj	OSTALI OBLICI OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA	PETI RAZRED		ŠESTI RAZRED	
		ned.	god.	ned.	god.
1.	Čas odeljenjskog starešine	1	36	1	36

2.	Vannastavne aktivnosti8	1	36	1	36
3.	Ekskurzija	Do 2 dana godišnje		Do 2 dana godišnje	

1 Naziv jezika nacionalne manjine u školama u kojima se nastava održava na maternjem jeziku nacionalne manjine.

2 Realizuje se u školama u kojima se nastava održava na maternjem jeziku nacionalne manjine.

3 Obavezne fizičke aktivnosti realizuju se u okviru predmeta Fizičko i zdravstveno vaspitanje.

4 Učenik bira jedan od ponuđenih izbornih programa.

5 Učenik bira strani jezik sa liste stranih jezika koju nudi škola u skladu sa svojim kadrovskim mogućnostima i izučava ga do kraja drugog ciklusa.

6 Učenik pripadnik nacionalne manjine koji sluša nastavu na srpskom jeziku može da izabere ovaj program, ali nije u obavezi.

7 Slobodne nastavne aktivnosti škola planira Školskim programom i Godišnjim planom rada. Učenik obavezno bira jednu aktivnost sa liste od tri slobodne nastavne aktivnosti koje škola nudi.

8 Vannastavne aktivnosti mogu da budu: društvene, umetničke, tehničke, humanitarne, kulturne, kao i druge aktivnosti u skladu sa prostornim i ljudskim resursima škole.

* Broj časova za učenike pripadnike nacionalnih manjina

PROGRAM NASTAVE I UČENJA ZA PETI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

1. CILJEVI OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA SU:

1) obezbeđivanje dobrobiti i podrška celovitom razvoju učenika;

2) obezbeđivanje podsticajnog i bezbednog okruženja za celoviti razvoj učenika, razvijanje nenasilnog ponašanja i uspostavljanje nulte tolerancije prema nasilju;

3) sveobuhvatna uključenost učenika u sistem obrazovanja i vaspitanja;

4) razvijanje i praktikovanje zdravih životnih stilova, svesti o važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, potrebe negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti;

5) razvijanje svesti o značaju održivog razvoja, zaštite i očuvanja prirode i životne sredine i ekološke etike, zaštite i dobrobiti životinja;

6) kontinuirano unapređivanje kvaliteta procesa i ishoda obrazovanja i vaspitanja zasnovanog na proverenim naučnim saznanjima i obrazovnoj praksi;

7) razvijanje kompetencija za snalaženje i aktivno učešće u savremenom društvu koje se menja;

8) pun intelektualni, emocionalni, socijalni, moralni i fizički razvoj svakog učenika, u skladu sa njegovim uzrastom, razvojnim potrebama i interesovanjima;

9) razvijanje ključnih kompetencija za celoživotno učenje, razvijanje međupredmetnih kompetencija za potrebe savremene nauke i tehnologije;

10) razvoj svesti o sebi, razvoj stvaralačkih sposobnosti, kritičkog mišljenja, motivacije za učenje, sposobnosti za timski rad, sposobnosti samovrednovanja, samoinicijative i izražavanja svog mišljenja;

11) osposobljavanje za donošenje valjanih odluka o izboru daljeg obrazovanja i zanimanja, sopstvenog razvoja i budućeg života;

12) razvijanje osećanja solidarnosti, razumevanja i konstruktivne saradnje sa drugima i negovanje drugarstva i prijateljstva;

13) razvijanje pozitivnih ljudskih vrednosti;

14) razvijanje kompetencija za razumevanje i poštovanje prava deteta, ljudskih prava, građanskih sloboda i sposobnosti za život u demokratski uređenom i pravednom društvu;

15) razvoj i poštovanje rasne, nacionalne, kulturne, jezičke, verske, rodne, polne i uzrasne ravnopravnosti, razvoj tolerancije i uvažavanje različitosti;

16) razvijanje ličnog i nacionalnog identiteta, razvijanje svesti i osećanja pripadnosti Republici Srbiji, poštovanje i negovanje srpskog jezika i maternjeg jezika, tradicije i kulture srpskog naroda i nacionalnih manjina, razvijanje interkulturalnosti, poštovanje i očuvanje nacionalne i svetske kulturne baštine;

17) povećanje efikasnosti upotrebe svih resursa obrazovanja i vaspitanja, završavanje obrazovanja i vaspitanja u predviđenom roku sa minimalnim produžetkom trajanja i smanjenim napuštanjem školovanja;

18) povećanje efikasnosti obrazovanja i vaspitanja i unapređivanje obrazovnog nivoa stanovništva Republike Srbije kao države zasnovane na znanju.

2. PROGRAMI ORIJENTISANI NA ISHODE I PROCES UČENJA

Struktura programa svih nastavnih predmeta je koncipirana na isti način. Na početku se nalazi cilj nastave i učenja predmeta za drugi ciklus obrazovanja i vaspitanja. U tabeli koja sledi, u prvoj koloni, definisani su predmetni ishodi za kraj petog razreda, u drugoj koloni date su oblasti i/ili teme, a u trećoj se nalaze predmetni sadržaji. Iza tabele nalaze se ključne reči sadržaja programa i preporuke za ostvarivanja nastave i učenja konkretnog predmeta pod naslovom Uputstvo za didaktičko-metodičko ostvarivanje programa.

Programi nastave i učenja zasnovani su na opštim ciljevima i ishodima obrazovanja i vaspitanja i potrebama i mogućnostima učenika petog razreda. Usmereni su na proces i ishode učenja, a ne na same sadržaje koji sada imaju drugačiju funkciju i značaj. Sadržaji više nisu cilj sami po sebi, već su u funkciji ostvarivanja ishoda koji su definisani kao funkcionalno znanje učenika tako da pokazuju šta će učenik biti u stanju da učini, preduzme, izvede, obavi zahvaljujući znanjima, stavovima i veštinama koje je gradio i razvijao tokom jedne godine učenja konkretnog nastavnog predmeta. Ovako koncipirani programi podrazumevaju da ostvarenost ishoda vodi ka razvijanju kompetencija, i to kako opštih i specifičnih predmetnih, tako i ključnih, kao i međupredmetnih.

Pregledom ishoda koji su dati u okviru pojedinih programa nastave i učenja može se videti kako se postavljaju temelji razvoja ključnih i opštih međupredmetnih kompetencija koje želimo da naši učenici imaju na kraju osnovnog obrazovanja. Na putu ostvarivanja cilja i ishoda ključna je uloga nastavnika koji dobija značajan prostor za slobodu izbora i povezivanje sadržaja; metoda, postupaka i tehnika nastave i učenja i aktivnosti učenika. Orijentacija na proces učenja i ishode stara se ne samo o rezultatima, već i načinu na koji se uči, odnosno kako se gradi i povezuje znanje u smislene celine, kako se razvija mreža pojmova i povezuje znanje sa praktičnom primenom.

Programi nastave i učenja namenjeni su, pre svega, nastavnicima koji neposredno rade sa učenicima, ali i onima koji na posredan način uzimaju učešće u obrazovanju i vaspitanju. Zato treba imati u vidu da terminologija, koja je korišćena u programima nastave i učenja, nije namenjena učenicima i treba je prilikom definisanja konkretnih nastavnih jedinica, bilo za neposredan rad sa učenicima, bilo za

potrebe udžbeničkih i didaktičkih materijala, prilagoditi uzrastu učenika. Programi nastave i učenja su nastavnicima polazna osnova i pedagoško polazište za razvijanje obrazovno-vaspitne prakse: za planiranje godišnjih i operativnih planova, neposrednu pripremu za rad kao i okvir za preispitivanje prakse razvijanja planova, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja nastave i učenja kroz sopstvena promišljanja, razgovor sa kolegama itd.

Obrazovno-vaspitna praksa je složena, promenljiva i ne može se do kraja i detaljno unapred predvideti. Ona se odvija kroz dinamičnu spregu međusobnih odnosa i različitih aktivnosti u socijalnom i fizičkom okruženju, u jedinstvenom kontekstu konkretnog odeljenja, konkretne škole i konkretne lokalne zajednice. Zato, umesto izraza realizovati program, bolje je reći da se na osnovu datih programa planira i ostvaruje nastava i učenje koje odgovara konkretnim potrebama odeljenja.

3. OBAVEZNI PREDMETI

Naziv predmeta	SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST
Cilj	Cilj učenja Srpskog jezika i književnosti je da se učenik osposobi da pravilno koristi srpski jezik u različitim komunikativnim situacijama, u govoru i pisanju, tako što će ovladati osnovnim zakonitostima srpskog književnog jezika, da stiče osnovna znanja o ulozi i značaju jezika u nacionalnoj kulturi i izgradnji nacionalnog identiteta; da kroz čitanje i tumačenje književnih dela iz srpske i svetske baštine razvija čitalačke kompetencije koje, uz književno znanje, obuhvataju emocionalno i fantazijsko uživljavanje, živo pamćenje, istraživačko posmatranje, podstiču imaginaciju i umetnički

	senzibilitet, estetsko doživljavanje i kritičko mišljenje, moralno prosuđivanje i asocijativno povezivanje; da se odgovarajućim vrstama čitanja osposobljava da usmereno pristupa delu i prilikom tumačenja otkriva različite slojeve i značenja; da stiče osnovna znanja o mestu, ulozi i značaju jezika i književnosti u srpskoj i svetskoj kulturi, neguje ljubav prema srpskom jeziku i književnosti; da stiče i razvija najšira humanistička znanja i da nauči kako funkcionalno da povezuje sadržaje predmetnih oblasti.
Razred	Peti
Godišnji fond časova	180 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/ TEMA	SADRŽAJI
- razlikuje književni i neknjiževni tekst; - upoređuje odlike fikcionalne i nefikcionalne književnosti;	KNJIŽEVNOST	LIRIKA Lektira 1. Narodna pesma: Vila zida grad 2. Narodne lirske pesme o radu(izbor);

- čita sa razumevanjem i opiše svoj doživljaj različitih vrsta književnih dela; - čita sa razumevanjem odabrane primere ostalih tipova tekstova; - odredi rod književnog dela i književnu vrstu; - razlikuje karakteristike narodne od karakteristika umetničke književnosti; - razlikuje realističnu prozu i prozu zasnovanu na natprirodnoj motivaciji; - analizira elemente kompozicije lirske pesme (strofa, stih); epskog dela u stihu i u prozi (delovi fabule - poglavlje, epizoda; stih); dramskog dela (čin, scena, pojava); - razlikuje pojam pesnika i pojam lirskog subjekta; pojam pripovedača u odnosu na pisca; - razlikuje oblike kazivanja; - uviđa zvučne, vizuelne, taktilne, olfaktorne		narodne lirske porodične pesme (izbor) 3. Branko Radičević: Pevam danju, pevam noću 4. Milica Stojadinović Srpkinja: Pevam pesmu 5. Dušan Vasiljev: Domovina/ Aleksa Šantić: Moja otadžbina 6. Vojislav Ilić: Zimsko jutro 7. Milovan Danojlić: Šljiva / Desanka Maksimović: Srebrne plesačice 8. Peđa Trajković: Kad knjige budu u modi Književni termini i pojmovi Pesnik i lirski subjekat. Motivi i pesničke slike kao elementi kompozicije lirske pesme. Vrsta strofe prema broju stihova u lirskoj pesmi: katren; vrsta stiha po broju slogova (deseterac i osmerac). Odlike lirske poezije: slikovitost, ritmičnost, emocionalnost. Stilske figure: epitet, onomatopeja. Vrste autorske i narodne lirske

elemente pesničke slike; - odredi stilske figure i razume njihovu ulogu u književno-umetničkom tekstu;		pesme: opisne (deskriptivne), rodoljubive (patriotske); mitološke, pesme o radu (posleničke) i porodične.
- proceni osnovni ton pevanja, pripovedanja ili dramske radnje (šaljiv, vedar, tužan i sl.); - razvija imaginacijski bogate asocijacije na osnovu tema i motiva književnih dela; - odredi temu i glavne i sporedne motive; - analizira uzročno-posledično nizanje motiva; - ilustruje osobine likova primerima iz teksta; - vrednuje postupke likova i argumentovano iznosi stavove; - ilustruje verovanja, običaje, način života i događaje u prošlosti opisane u književnim delima; - uvažava nacionalne vrednosti neguje srpsku kulturno		EPIKA Lektira 1. Narodna pesma: Sveti Savo 2. Narodna pesma: Ženidba Dušanova(odlomak o savladavanju prepreka zatočnika Miloša Vojinovića) 3. Ero s onoga svijeta 4. Djevojka cara nadmudrila 5. Milovan Glišić: Prva brazda 6. Stevan Sremac: Čiča Jordan (odlomak) 7. Branko Ćopić: Pohod na Mjesec 8. Ivo Andrić: Mostovi 9. Danilo Kiš: Dečak i pas 10. Goran Petrović: Mesec nad tepsijom (prvi odlomak priče „Beli hleb od preterivanja” i kraj priče koji čine odeljci „Možeš smatrati da si zadobio venac slave” i „Mravi su vukli velike trošice tišine”)

istorijsku baštinu; - navede primere lične dobiti od čitanja; - napreduje u sticanju čitalačkih kompetencija; - uporedi književno i filmsko delo, pozorišnu predstavu i dramski tekst;		11. Anton Pavlovič Čehov: Šala
- razlikuje promenljive reči od nepromenljivih; - razlikuje kategorije roda, broja, padeža reči koje imaju deklinaciju; - razlikuje osnovne funkcije i značenja padeža; - upotrebljava padežne oblike u skladu sa normom; - upotrebljava glagolske oblike u skladu sa normom; - razlikuje osnovne rečenične članove (u tipičnim slučajevima); - dosledno primenjuje pravopisnu normu u upotrebi velikog slova; sastavljenog i rastavljenog		Književni termini i pojmovi Pisac i pripovedač. Oblici kazivanja: pripovedanje u prvom i trećem licu. Fabula: nizanje događaja, epizode, poglavlja. Karakterizacija likova - način govora, ponašanje, fizički izgled, životni stavovi, etičnost postupaka. Vrste epskih dela u stihu i prozi: epska narodna pesma, bajka (narodna i autorska), novela (narodna i autorska), šaljiva narodna priča. Vrsta stiha prema broju slogova: deseterac. DRAMA Lektira 1. Branislav Nušić: Kirija

pisanja reči; interpunkcijskih znakova; - koristi pravopis (školsko izdanje); - pravilno izgovara reči vodeći računa o mestu akcenta i intonaciji rečenice; - govori jasno poštujući književnojezičku normu; - tečno i razgovetno čita naglas književne i neumetničke tekstove; - koristi različite oblike kazivanja: deskripciju (portret i pejzaž), pripovedanje u 1. i 3. licu, dijalog; - izdvaja delove teksta (naslov, pasuse) i organizuje ga u smisaone celine (uvodni, središnji i završni deo teksta); - sastavlja govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnog dela i na teme iz svakodnevnog života i sveta mašte; - pronalazi eksplicitno i implicitno		2. Dušan Radović:Kapetan Džon Piplfoks 3. Ljubiša Đokić: Biberče Književni termini i pojmovi Pozorišna predstava i drama. Čin, pojava, lica u drami, dramska radnja. Scena, kostim, gluma, režija. Dramske vrste:jednočinka, radio-drama. NAUČNOPOPULARNI I INFORMATIVNI TEKSTOVI (birati do 2 dela) 1. Vuk St. Karadžić: Moba i prelo (odlomak iz dela Život i običaji naroda srpskoga) 2. Dositej Obradović: O ljubavi prema nauci 3. M. Petrović Alas:U carstvu gusara (odlomci) 4. Milutin Milanković: Uspomene, doživljaji, saznanja(odlomak) 5. Izbor iz enciklopedija i časopisa za decu DOMAĆA LEKTIRA: 1. Epske narodne pesme (o Nemanjićima i Mrnjavčevićima -

sadržane informacije u jednostavnijem književnom i neknjiževnom tekstu; - napamet govori odabrane književne tekstove ili odlomke;		pretkosovski tematski krug) 2. Narodne bajke, novele, šaljive narodne priče (izbor);kratke folklorne forme (pitalice, brzalice, poslovice, zagonetke) 3. Branislav Nušić: Hajduci 4. Danijel Defo: Robinson Kruso (odlomak o izgradnji skloništa) 5. Mark Tven: Doživljaji Haklberija Fina / Kraljević i prosjak / Doživljaji Toma Sojera 6. Izbor autorskih bajki (Grozdana Olujić; Ivana Nešić: Zelenbabini darovi(odlomci)) 7. Igor Kolarov: Agi i Ema 8. Izbor iz savremene poezije za decu (Aleksandar Vučo, Miroslav Antić, Dragomir Đorđević, Vladimir Andrić, Dejan Aleksić...) Dopunski izbor lektire (birati do 3 dela) 1. Jovan Jovanović Zmaj: Pesmo moja (iz Đulića) 2. Stevan Raičković: Veliko dvorište (izbor) / Male bajke(izbor)

		3. Ivan Cankar: Desetica 4. Ljubivoje Ršumović:Ujdurme i zvrčke iz antičke Grčke(izbor) / Gustav Švab: Priče iz starine 5. Džon R. R. Tolkin: Hobit (odlomci) 6. Nikol Lezije: Tajna žutog balona 7. Kornelija Funke: Gospodar lopova(odlomak) 8. Vida Ognjenović: Putovanje u putopis (odlomak) 9. Vladislava Vojnović: Priče iz glave (izbor, osim priče Pozorište) 10. Dejan Aleksić: Muzika traži uši (izbor) / Koga se tiče kako žive priče (izbor) 11. Jovan Sterija Popović: Laža i paralaža (odlomak o Mesečevoj kraljici) i Edmon Rostan: Sirano de Beržerak(odlomak o putu na Mesec) Delo zavičajnog autora po izboru.	
	JEZIK	Gramatika (morfologija, sintaksa)	Promenljive reči: imenice, zamenice, pridevi, brojevi (s napomenom da su neki brojevi nepromenljivi), glagoli; nepromenljive reči: prilozi (s napomenom da neki prilozi mogu

			imati komparaciju) i predlozi. Imenice - značenje i vrste (vlastite, zajedničke, zbirne, gradivne; misaone, glagolske). Promena imenica (deklinacija): gramatička osnova, nastavak za oblik, pojam padeža. Osnovne funkcije i značenja padeža (s predlozima i bez predloga): nominativ (subjekat); genitiv (pripadanje i deo nečega); dativ (namena i usmerenost); akuzativ (objekat); vokativ (dozivanje, obraćanje); instrumental (sredstvo i društvo); lokativ (mesto). Pridevi - značenje i vrste prideva (opisni, prisvojni, gradivni; mesni i vremenski); rod, broj, padež i komparacija prideva. Slaganje prideva sa imenicom u rodu, broju i padežu. Zamenice - lične zamenice: promena, naglašeni i nenaglašeni oblici, upotreba lične zamenice svakog lica sebe, se. Brojevi - vrste i upotreba: glavni

			(osnovni, zbirni brojevi, brojne imenice na -ica) i redni brojevi. Glagoli - glagolski vid (nesvršeni i svršeni); glagolski rod (prelazni, neprelazni i povratni glagoli); glagolski oblici (građenje i osnovno značenje): infinitiv (i infinitivna osnova), prezent (prezentska osnova, naglašeni i nenaglašeni oblici prezenta pomoćnih glagola), perfekat, futur I. Predikatska rečenica - predikat (glagolski; imenski); slaganje predikata sa subjektom u licu, broju i rodu; pravi i nepravi objekat; priloške odredbe (za mesto, za vreme, za način; za uzrok i za meru i količinu);apozicija.
		Pravopis	Veliko slovo u višečlanim geografskim nazivima; u nazivima institucija, preduzeća, ustanova, organizacija (tipični primeri); veliko i malo slovo u pisanju prisvojnih prideva. Zamenica Vi iz poštovanja. Odrična rečca ne uz imenice, prideve i glagole; rečca naj u superlativu;

			višečlani osnovni i redni brojevi. Interpunkcijski znaci: zapeta (u nabrajanju, uz vokativ i apoziciju); navodnici (naslovi dela i nazivi škola); crta (umesto navodnika u upravnom govoru).
		Ortoepija	Mesto akcenta u višesložnim rečima (tipični slučajevi). Intonacija i pauze vezane za interpunkcijske znakove; intonacija upitnih rečenica. Artikulacija: glasno čitanje brzalica, najpre sporo, a potom brže (individualno ili u grupi).
	JEZIČKA KULTURA		Prepričavanje, pričanje, opisivanje - uočavanje razlike između govornog i pisanog jezika; pisanje pisma (privatno, imejl) Bogaćenje rečnika: sinonimi i antonimi; neknjiževne reči i tuđice - njihova zamena jezičkim standardom; uočavanje i otklanjanje beznačajnih pojedinosti i suvišnih reči u tekstu i govoru. Tehnika izrade pismenog sastava (težište teme, izbor i raspored građe, osnovni elementi kompozicije i

			grupisanje građe prema kompozicionim etapama); pasus kao uže tematske celine i njegove kompozicijsko-stilske funkcije. Osam domaćih pismenih zadataka. Četiri školska pismena zadatka.

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezička kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Srpskog jezika i književnosti čine tri predmetne oblasti: Književnost, Jezik i Jezička kultura. Preporučena distribucija časova po predmetnim oblastima je sledeća: Književnost - 70 časova, Jezik - 70 časova i Jezička kultura - 40 časova. Sve tri oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima.

Program Srpskog jezika i književnosti zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve tri predmetne oblasti ovog predmeta.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika jeste da dati program prilagodi, imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja, nastavnik najpre kreira svoj godišnji, tj. globalni plan rada, iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivou konkretnih nastavnih jedinica. Od nastavnika se očekuje da za svaku nastavnu jedinicu, u fazi planiranja i pisanja pripreme za čas, definiše ishode. Tokom planiranja treba, takođe, imati u vidu da se neki ishodi ostvaruju brže i lakše, ali je za većinu ishoda (posebno za predmetnu oblast Književnost) potrebno više vremena, više različitih aktivnosti i rad na različitim tekstovima. Pored toga što učenike treba da osposobi za korišćenje udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik valja da ih uputi u načine i oblike upotrebe drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima - lirika, epika, drama i obogaćena izborom nefikcionalnih, naučnopopularnih i informativnih tekstova. Obavezni deo lektire sastoji se, uglavnom, od dela koja pripadaju osnovnom nacionalnom korpusu, ali je obogaćen savremenim, aktuelnim delima. Izbor dela je u najvećoj meri zasnovan na principu prilagođenosti uzrastu.

Uz tekstove koje je potrebno obraditi na času dat je i spisak domaće lektire. Cilj ponovnog uvođenja domaće lektire je formiranje, razvijanje ili negovanje čitalačkih navika kod učenika. Obimnija dela učenici mogu čitati preko raspusta čime se podstiče razvijanje kontinuirane navike čitanja.

Uz obavezni spisak dela za obradu dodat je dopunski izbor tekstova. Izborni deo dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda. Takođe, programom se podstiče upoznavanje učenika sa zavičajnom, lokalnom (ili regionalnom) kulturom i stvaralaštvom, pošto je omogućeno da svaki nastavnik obradi delo po izboru pisca iz zavičajnog (regionalnog) korpusa.

Uz dominantan korpus tekstova kanonskih pisaca kojim se utiče na formiranje estetskog ukusa učenika, izgrađuje i bogati svest o prirodi nacionalne književnosti (i vrednostima klasika svetske književnosti), ali i kulturnom i nacionalnom identitetu, u izboru lektire i dopunskom izboru data je mogućnost nastavnicima da odaberu i izvestan broj književnih dela savremenih pisaca, čime se učenici upoznaju sa reprezentativnim primerima savremene književnosti i u prilici su da kritički sameravaju poetiku njihovih dela sa kanonskim vrednostima. Cilj uvođenja savremenih književnih dela koja još nisu postala deo kanona jeste da se po svojoj motivskoj ili tematskoj srodnosti vežu za postojeće teme i motive u okviru nastavnog programa i da se takvim primerima pokaže kako i savremeni pisci promišljaju epsku narodnu tradiciju ili teme prijateljstva, etičnosti, razvijaju imaginaciju i empatiju, čime će se bogatiti vertikalno čitalačko iskustvo učenika i osavremeniti pristup nastavi.

Ovakav izbor dela omogućava veću mogućnost primene komparativnog pristupa proučavanju literarnog stvaralaštva, uz odabir različitih nivoa obrade: interpretacije, prikaza ili osvrta. Izbor dela treba da bude usklađen sa mogućnostima, potrebama i interesovanjima konkretnog đačkog kolektiva. Razlike u ukupnoj umetničkoj i informativnoj vrednosti pojedinih tekstova utiču na odgovarajuća metodička rešenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta u zavisnosti od složenosti njegove strukture, povezivanje i grupisanje sa odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja - gramatike, pravopisa i jezičke kulture i sl.).

Tekstovi iz dopunskog dela programa treba da posluže nastavniku i pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, kao i za obradu i utvrđivanje sadržaja iz jezičke kulture. Dela koja neće obrađivati nastavnik treba da preporuči učenicima za čitanje u slobodno vreme.

Novi program nastave i učenja zasnovan je na uočavanju prirode i uloge književnog dela, kao i uočavanju razlike književnih i neknjiževnih tekstova, odnosno njihovoj većoj korelativnosti. Učenici treba da budu osposobljeni da razlikuju osobenosti književnog teksta (fikcionalnost, konotativnost, književni postupci, slikovitost, ritmičnost i sl.) u odnosu na denotativnost, informativnost i kazivanje zasnovano na činjenicama i podacima u različitim vidovima neknjiževnih tekstova. Korelativnost je omogućena adekvatnim kombinovanjem obaveznih i izbornih dela.

Sa spiska dopunskog izbora nastavnik bira ona dela koja će, uz obavezni deo lektire, činiti tematsko-motivske celine. Nastavnik može grupisati i povezivati po srodnosti dela iz obaveznog i dopunskog programa na mnogo načina. Mogući primeri funkcionalnog povezivanja nastavnih jedinica mogu biti sledeći (nikako i jedini): tema prijateljstvo: Nušićevi Hajduci - Tvenovi Doživljaji Toma Sojera / Doživljaji Haklberija Fina - Kišov Dečak i pas - Raičkovićevo Veliko dvorište - Gospodar lopova K. Funke; socijalni motivi i problemi u odrastanju: Kišov Dečak i pas -Cankarova Desetica - G. Olujić, Selo iznad oblaka - Kolarovljev roman Agi i Ema - Glišićeva Prva brazda; rodoljublje: Dušan Vasiljev, Domovina ili Aleksa Šantić, Moja otadžbina - narodne epske pesme o Nemanjićima i Mrnjavčevićima; savremeno detinjstvo: Trajkovićeva pesma Kad knjige budu u modi - roman Agi i Ema - G. Olujić Crvena žaba; detinjstvo u prošlosti: Nušićevi Hajduci - Tvenovi Doživljaji Toma Sojera /Doživljaji Haklberija Fina - Milankovićeve Uspomene, doživljaji, saznanja - Kišov Dečak i pas - Raičkovićevo Veliko dvorište - Ćopićev Pohod na Mjesec - GlišićevaPrva brazda; detinjstvo velikih naučnika i pisaca: o Nikoli Tesli - Milankovićeve Uspomene, doživljaji, saznanja; ljubav prema nauci i književnosti: D. Obradović, O ljubavi prema nauci (po potrebi prilagoditi uzrastu učenika) - Aleksićeve priče Muzika traži uši ili Koga se tiče kako žive priče - MilankovićeveUspomene, doživljaji, saznanja - Trajkovićeva pesma Kad knjige budu u modi; opisivanje: Ilićevo Zimsko jutro -Danojlićeva Šljiva - Andrićevi Mostovi - Srebrne plesačice D. Maksimović -Putovanje u putopis V. Ognjenović; obrada portreta: Čiča Jordan - Miona - hajduci - hobit Bilbo Bagins - baka Ema - Tom Sojer / Haklberi Fin - Šipio; humor i parodija: Ero s onoga svijeta - Nušićevi Hajduci - Radovićev Kapetan Džon Piplfoks; mitologija: mitološke narodne lirske pesme - Ršumovićeva obrada grčkih mitova u knjizi Ujdurme i zvrčke iz antičke Grčke; avanture: Defoov Robinson Kruso - proza M. Petrovića Alasa o gusarima, piratima i putovanju na „Robinsonovo" ostrvo - Radovićev Kapetan Džon Piplfoks - Tvenovi Doživljaji Toma Sojera / Doživljaji Haklberija Fina. Navedeni primeri pokazuju kako se isti tekst može povezivati sa drugima na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovedanja.

Književna dela koja su doživela ekranizaciju (Hajduci,Agi i Ema, Doživljaji Toma Sojera, Hobit, Robinson Kruso, Gospodar lopova) mogu poslužiti za komparativnu analizu i uočavanje razlike između književne i filmske (adaptirane, izmenjene) fabule i izraza, čime učenici mogu doći do zaključka o prirodi dva medija i razvijati svoju medijsku pismenost. Učenici se mogu uputiti i na druge filmove sa sličnom tematikom (dečje avanture ili avanture u fantastičnom svetu, odrastanje usamljenog deteta i sl.) i dodatno povezati obradu jedne tematsko-motivske celine.

Sa pojedinim elementima medijske pismenosti učenike treba upoznati takođe kroz korelaciju: pojam dečji časopis upoznati na konkretnom tekstu iz časopisa po izboru (sadržaj teksta treba da bude u vezi sa lektirom); pojam radio upoznati uz obradu teksta Kapetan Džon Piplfoks Duška Radovića.

Pored korelacije među tekstovima, neophodno je da nastavnik uspostavi vertikalnu korelaciju. Nastavnik mora biti upoznat sa sadržajima srpskog jezika prethodnih razreda radi poštovanja principa postupnosti i sistematičnosti.

Nastavnik, takođe, treba da poznaje sadržaje predmeta priroda i društvo za 3. i 4. razred (primer: prilikom obrade pretkosovskih pesama u uvodnom delu časa ili prilikom motivacije, učenike treba podsetiti na ono što su učili o Nemanjićima i Mrnjavčevićima iz ovog predmeta...).

Horizontalnu korelaciju nastavnik uspostavlja, pre svega, sa nastavom istorije, likovne kulture, muzičke kulture, verske nastave i građanskog vaspitanja.

Uvođenje učenika u svet književnosti, ali i ostalih, tzv. neknjiževnih tekstova (popularnih, informativnih), predstavlja izuzetno složen nastavni zadatak. Upravo na ovom stupnju školovanja stiču se osnovna i vrlo značajna znanja, umenja i navike od kojih će zavisiti učenička književna kultura, ali i estetske kompetencije. Učenici treba da razumeju fikcionalnu prirodu književnog dela i njegovu autonomnost (odnosno da prave razliku između lirskog subjekta i pesnika, pripovedača i pisca), kao i činjenicu da književno delo oblikuje jednu moguću sliku stvarnosti.

Pri obradi teksta primenjivaće se u većoj meri jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i gledišta. U skladu sa ishodima, učenike treba navikavati da svoje utiske, stavove i sudove o književnom delu podrobnije dokazuju činjenicama iz samoga teksta i tako ih osposobljavati za samostalan iskaz, istraživačku delatnost i zauzimanje kritičkih stavova.

Proučavanje književnoumetničkog dela u nastavi je složen proces koji započinje nastavnikovim i učenikovim pripremanjem (motivisanje učenika za čitanje, doživljavanje i proučavanje umetničkog teksta, čitanje, lokalizovanje umetničkog teksta, istraživački pripremni zadaci) za tumačenje dela, svoje najproduktivnije vidove dobija u interpretaciji književnog dela na nastavnom času, a u oblicima funkcionalne primene stečenih znanja i umenja nastavlja se i posle časa: u produktivnim obnavljanjima znanja o obrađenom nastavnom gradivu, u poredbenim izučavanjima književnoumetničkih dela i istraživačko-interpretativnim pristupima novim književnoumetničkim ostvarenjima. Središnje etape procesa proučavanja književnoumetničkog dela u nastavi jesu metodološko i metodičko zasnivanje interpretacije i njeno razvijanje na nastavnom času.

Obrada književnog dela treba da bude protkana rešavanjem problemskih pitanja koja su podstaknuta tekstom i umetničkim doživljavanjem. Mnogi tekstovi, a pogotovu odlomci iz dela, u nastavnom postupku zahtevaju umesnu lokalizaciju, često i višestruku. Situiranje teksta u vremenske, prostorne i društveno-istorijske okvire, kao i obaveštenja o bitnim sadržajima koji prethode odlomku - sve su to uslovi bez kojih se u brojnim slučajevima tekst ne može intenzivno doživeti i pravilno shvatiti.

Prilikom tumačenja teksta učenike treba navikavati da svoje utiske, stavove i sudove o književnom delu podrobnije dokazuju činjenicama iz samoga teksta i tako ih osposobljavati za samostalan iskaz, istraživačku delatnost i zauzimanje kritičkih stavova, uz uvažavanje individualnog razumevanja smisla književnog teksta i iskazivanje različitih stavova.

U nastavnoj interpretaciji književnoumetničkog dela objedinjavajući i sintetički činioci mogu biti: umetnički doživljaji, tekstovne celine, bitni strukturni elementi (tema, motivi, pesničke slike, fabula, odnosno siže, književni likovi, smisao i značenje teksta, motivacioni postupci, kompozicija), forme pripovedanja (oblici izlaganja), jezičko-stilski postupci i literarni (književnoumetnički) problemi.

Književnoteorijske pojmove učenici će upoznavati uz obradu odgovarajućih tekstova i pomoću osvrta na prethodno čitalačko iskustvo. U programu nisu navedeni pojmovi i vrste književnih dela predviđeni za usvajanje u prethodnim razredima prvog osnovnoškolskog ciklusa, ali se očekuje će se nastavnik nasloniti na stečeno znanje učenika, obnoviti ga i produbiti na primerima, shodno starijem uzrastu. Takav slučaj je sa stilskim figurama (poređenjem (komparacijom) i personifikacijom) koje se usvajaju u trećem i četvrtom razredu; pojmu pripovedanja i oblicima kazivanja u epskom književnom delu (dijalog, monolog, opisivanje)...

Jezičko-stilskim izražajnim sredstvima prilazi se s doživljajnog stanovišta; polaziće se od izazvanih umetničkih utisaka i estetičke sugestije, pa će se potom istraživati njihova jezičko-stilska uslovljenost.

Tokom obrade književnih dela, kao i u okviru govornih i pismenih vežbi, nastojaće se da učenici otkrivaju što više osobina, osećanja i duševnih stanja pojedinih likova, kao i da izražavaju svoje stavove o postupcima likova.

Prilikom povezivanja književnih (fikcionalnih), graničnih, odnosno nefikcionalnih tekstova (putopisna i autobiografska proza) i neknjiževnih tekstova (enciklopedije, rečnici, časopisi i sl.), treba realizovati ishode vezane za uočavanje razlike između fikcionalne i nefikcionalne književnosti (zasnovane na ličnom svedočenju i proverljivim podacima), kao i književnog i neknjiževnog teksta i upućivati učenika da uvide razliku u književnom postupku između navedenih vrsta.

Iako učenik usvaja pojmove narodne i autorske bajke u prethodnim razredima, sada treba da bude u stanju da detaljnije poznaje odlike narodne bajke i njene razlike u odnosu na autorsku bajku (kompozicija, (ne)postojanje stereotipnog početka i završetka, likovi - čovek kao glavni lik narodne bajke i životinje i natprirodna bića kao junaci autorske bajke, poremećaj ravnoteže kao uzrok potrage junaka u narodnoj bajci / potraga za identitetom i životnom srećom u autorskoj bajci, korišćenje (i izmena) motiva narodne bajke u autorskoj bajci), kao i u odnosu na dramsku ili scensku bajku (adaptacija motiva, odnosno prilagođavanje radnje dramskom obliku). Takođe, učenik treba da uočava razlike u osobenostima narodne i umetničke novele na primerima iz lektire. Zagonetke i poslovice uvode se u nastavu srpskog jezika i književnosti od prvog razreda, pa se znanja o ovim vrstama obnavljaju i proširuju. Isto važi i za priču o životinjama i njenu distinkciju u odnosu na basnu - nastavnik se naslanja na znanje iz prvog ciklusa obrazovanja, obnavlja ga i proširuje.

Ishodi vezani za nastavnu oblast književnost zasnovani su na čitanju. Kroz čitanje i tumačenje književnih dela učenik razvija čitalačke kompetencije koje podrazumevaju ne samo istraživačko posmatranje i sticanje znanja o književnosti već podstiču i razvijaju emocionalno i fantazijsko uživljavanje, imaginaciju, estetsko doživljavanje, bogate asocijativne moći, umetnički senzibilitet, kritičko mišljenje i izgrađuju moralno prosuđivanje. Razni oblici čitanja su osnovni preduslov da učenici u nastavi stiču saznanja i da se uspešno uvode u svet književnog dela. U petom razredu neguje se, pre svega, doživljajno čitanje, a učenici se postupno uvode u istraživačko čitanje (čitanje prema istraživačkim zadacima, čitanje iz različitih perspektiva i sl.) i osposobljavaju da iskažu svoj doživljaj umetničkog dela, uvide elemente od kojih je delo sačinjeno i razumeju njihovu ulogu u izgradnji sveta dela.

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim (književnim)srpskim jezikom. Otuda zahtevi u ovom programu nisu usmereni samo na usvajanje jezičkih pravila i gramatičke norme, već i na razumevanje njihove funkcije i pravilnu primenu u usmenom i pismenom izražavanju.

Kada se u sadržajima programa navode nastavne jedinice koje su učenici već obrađivali u nižim razredima, podrazumeva se da se stepen usvojenosti i sposobnost primene ranije obrađenog gradiva proverava, a ponavljanje i uvežbavanje na novim primerima prethodi obradi novih sadržaja, čime se obezbeđuje kontinuitet rada i sistematičnost u povezivanju novog gradiva sa postojećim znanjima.

Nužno je da nastavnik uvek ima na umu presudnu ulogu umesnih i sistematskih vežbanja, odnosno da nastavno gradivo nije usvojeno dok se dobro ne uvežba. To znači da vežbanja moraju biti sastavni činilac obrade nastavnog gradiva, primene, obnavljanja i utvrđivanja znanja.

Gramatika

Osnovni programski zahtev u nastavi gramatike jeste da se učenicima jezik predstavi i tumači kao sistem. Nijedna jezička pojava ne bi trebalo da se izučava izolovano, van konteksta u kojem se ostvaruje njena funkcija (u svakoj pogodnoj prilici mogu se znanja iz gramatike staviti u funkciju tumačenja teksta, kako umetničkog tako i naučnopopularnog). Jedan od izrazito funkcionalnih postupaka u nastavi gramatike jesu vežbanja zasnovana na korišćenju primera iz neposredne govorne prakse, što nastavu gramatike približava životnim potrebama u kojima se primenjeni jezik pojavljuje kao svestrano motivisana ljudska aktivnost. Jezičke pojave ne treba navoditi niti prikazivati kao izolovane (npr. nepovezane reči i smisaono nekorespondentne rečenice), već ih uvek valja kontekstualizovati vezivanjem za govorne situacije u kojima se mogu jasno prepoznati, izdvojiti i objasniti njihove karakteristike i funkcije.

Nastavni pristup padežima i vežbe usmerene na utvrđivanje znanja o upotrebi pravilnih oblika imenskih reči treba povezivati s odstupanjima od književnog jezika, kolebanjima i tipičnim greškama koje se javljaju u usmenom i pismenom izražavanju učenika. Stoga se sadržaj vežbanja padeža u nastavi mora određivati na osnovu kontinuiranog praćenja jezičkog ispoljavanja učenika (npr. tokom dijaloga na času, a takođe i na primerima iz domaćih i pismenih zadataka učenika). Tako će nastava jezika biti u funkciji osposobljavanja učenika za pravilno komuniciranje savremenim književnim srpskim jezikom.

Obrada predloga ne može se smatrati okončanom na jednom času, ukazivanjem na njihovu nepromenljivost, već osnovna znanja treba postupno proširivati tokom obrade padeža, i to navodeći najfrekventnije primere i njihovu tipičnu upotrebu. Isto važi i za priloge, čiju podelu po značenju treba povezati sa priloškim odredbama, a funkciju pokazivati u rečenici i u tekstu. I promenljive vrste reči treba povezivati sa njihovim tipičnim funkcijama u rečenici da bi učenici uočili reč kao jedinicu na morfološkom i sintaksičkom nivou.

Pravopis

Pravopisna pravila se usvajaju putem sistematskih vežbanja (pravopisni diktati, ispravka grešaka u datom tekstu, testovi sa pitanjima iz pravopisa itd.). U okviru pravopisnih vežbi poželjno je povremeno uključiti i pitanja kojima se proverava grafija (pisana slova: veliko i malo ćiriličko Ć, Đ; veliko i malo latiničko Đ, veliko G, S, Š itd.).

Takođe, treba podsticati učenike da sami uočavaju i ispravljaju pravopisne greške u SMS komunikaciji, kao i u različitim tipovima komunikacije putem interneta.

Pored toga, učenike treba upućivati na služenje pravopisom i pravopisnim rečnikom (školsko izdanje). Poželjno je da nastavnik donosi primerak Pravopisa na čas kad god se obrađuju pravopisne teme (tako bi mogao pojedinačno učenicima zadavati da pronađu reč u pravopisnom rečniku i odrede njen pravilan oblik ili pravilno pisanje).

Ortoepija

Nastavnik stalno treba da ukazuje na važnost pravilnog govora, koji se neguje sprovođenjem određenih ortoepskih vežbi. Ortoepske vežbe ne treba realizovati kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike: npr. uočavanje mesta akcenta u reči može se povezati sa obradom i utvrđivanjem znanja o padežima (imenice vreme, rame, teme i sl. u genitivu jednine i nominativu množine nemaju akcenat na istom slogu itd.); rečenična intonacija može se s jedne strane povezati sa pravopisom, a sa druge sa sintaksom itd. Uz korišćenje audio snimaka, učenike treba navikavati da prepoznaju, reprodukuju i usvoje pravilno akcentovan govor, a u mestima gde se odstupa od akcenatske norme, da razlikuju standardni akcenat od svoga akcenta, tj. od dijalekatske akcentuacije.

Neke ortoepske vežbe mogu se sprovoditi i uz odgovarajuće teme iz književnosti: npr. artikulacija se može vežbati izgovaranjem brzalica, onda kada se one obrađuju kao deo narodnog stvaralaštva; akcenat reči, tempo, ritam, rečenična intonacija i pauze mogu se vežbati glasnim čitanjem odlomaka iz izborne lektire (po izboru nastavnika ili učenika) itd. Kao ortoepsku vežbu treba sprovoditi i govorenje napamet naučenih odlomaka u stihu i prozi (uz pomoć auditivnih nastavnih sredstava).

JEZIČKA KULTURA

Razvijanje jezičke kulture jedan je od najvažnijih zadataka nastave maternjeg jezika. Ova nastavna oblast, iako je programski konstituisana kao posebno područje, mora se povezivati s obradom književnih tekstova kao reprezentativnih obrazaca izražavanja, a takođe i sa nastavom gramatike i pravopisa. Isto tako, obrada književnog teksta i rad na gramatici i pravopisu književnog jezika mora uključivati i sadržaje koji doprinose negovanju kulture usmenog i pismenog izražavanja.

Jezička kultura se neguje sprovođenjem leksičko-semantičkih i stilskih vežbi, koje imaju za cilj bogaćenje rečnika i razvijanje sposobnosti i veštine izražavanja. Sve vrste tih vežbanja, čiji je cilj razvijanje jezičkog mišljenja, izvode se na tekstu ili u toku govornih vežbi.

Kada su u pitanju domaći zadaci, preporučuje se da se četiri zadatka pišu ćirilicom, a četiri latinicom (naizmenično). Godišnje se radi četiri školska pismena zadatka - po dva u svakom polugodištu (jedan čas za izradu zadatka i dva za analizu i pisanje poboljšane verzije sastava). Školske pismene zadatke trebalo bi pisati ćirilicom, a dva ispravka latinicom.

Prilikom realizacije programa predmeta srpski jezik i književnost nastavnici treba da koriste i savremene tehnologije (npr. video-bim, pametnu tablu i sl.). Osavremenjivanje časova može se postići i korišćenjem elektronskih udžbenika i drugih nastavnih sredstava.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje i vrednovanje rezultata napredovanja učenika je u funkciji ostvarivanja ishoda, a započinje inicijalnom procenom dostignutog nivoa znanja. Svaki nastavni čas i svaka aktivnost učenika je prilika za formativno ocenjivanje, odnosno registrovanje napretka učenika i upućivanje na dalje aktivnosti.

Formativno vrednovanje je sastavni deo savremenog pristupa nastavi i podrazumeva procenu znanja, veština, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tokom nastave i učenja. Rezultat ovakvog vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koje kompetencije su usvojene, a koje nisu, kao i o efikasnosti odgovarajućih metoda koje je nastavnik primenio radi ostvarivanja cilja. Rezultati formativnog vrednovanja na kraju nastavnog ciklusa treba da budu iskazani i brojčanom ocenom.

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik, pored postignuća učenika, kontinuirano prati i vrednuje vlastiti rad. Sve što se pokaže dobrim i efikasnim, nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi, a ono što bude procenjeno kao nedovoljno delotvorno, trebalo bi unaprediti.

MATERNJI JEZICI PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

ALBANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR PËR KLASËN E PESTË TË ARSIMIT DHE EDUKIMIT FILLOR

Emërtimi i lëndës

Gjuha dhe Letërsia shqipe

Qëllimi

Qëllimi i mësimit të Gjuhës shqipe në klasën e pestë është përforcimi dhe zhvillimi i njohurive të përvetësuara më parë. Kjo nënkupton: zhvillimin dhe nxënien e njohurive të mëtejshme për Gjuhën shqipe, gjegjësisht gramatikën dhe letërsinë e saj, zhvillimin e shkathtësive të komunikimit në situata të ndryshme, zhvillimin e kulturës gjuhësore dhe formimin kulturor, zhvillimin emocional, krijues dhe estetik përmes shkathtësive të komunikimit, zhvillimin e vetëbesimit dhe të menduarit e pavarur, zhvillimin e përdorimit të gjuhës letrare si dhe përgatitjen e nxënësit për të mësuar gjatë gjithë jetës.

Zhvillimi i aftësisë dhe kultures së leximit, gjetjes së përvojabe dhe ideve letrare, nxitjen dhe vlerësimin e krijimtarisë personale dhe krijimtarisë së të tjerëve, kuptimin e tekstit në kontekste të ndryshme kulturore, ndërkulturore dhe shoqërore.

Klasa: E pestë

Fondi vjetor i orëve 180 orë

REZULTATET Pas përfundimit të fushës/temës nxënësi të jetë në gjendje të:	FUSHA/TEMA OBLAST / TEMA	PËRMBAJTJET SADRŽAJI
Identifikojë tiparet e prozës dhe poezisë; Dallojë elemente të teksteve të ndryshme letrare e jo letrare si: poezi, prozë, tekst dramatik, artikuj të gazetave apo revistave, tekstin biografik dhe autobiografik;	LETËRSIA (LIRIKA, EPIKA, DRAMA) Tekstet letrare dhe jo letrare	Poezia e proza, Biografia dhe autobiografia, Shoqëria jonë dikur dhe sot, Njoftime, ftesa, falënderime, Urime, pjesë humoristike, raporte, informata, Lutje, qortime, këshilla, përshtypje, shqetësime dhe dëshira përshtypje, preferencat Ese, Përshkrimi e rrëfimi, Mediet (televizioni, radio), shoqëria, Internet.
Lexojë dhe krahasojë artikuj të ndryshëm që kanë të bëjnë me aktualitete nga shëndetësia, barazia gjinore, të drejtat e njeriut; Shkruajë sipas modeleve të teksteve jo letrare, urime,	Gjuha figurative dhe Jofigurative Kritika, teoria, historia	Shprehjet e figurshme dhe frazeologjike (kuptimi i parë dhe i figurshëm). Tropet: figurat kryesore letrare/ teksti letrar dhe joletrar; Zhanret dhe kategoritë letrare: poezi, prozë, tekst dramatik;

informata, lutje etj.; Shkruajë ese të ndryshme letrare e jo letrare; Njeh përshkrimin dhe rrëfimin; Komentojë dhe shkruajë për tekste apo emisione të ndryshme nga mediet; Përshkruajë jetën në vend dhe në mërgim; Identifikojë shkaktarët rreziqeve nga natyra dhe njeriu;		Subjekti, kompozicioni, tema, komentim i teksteve; Lexim - kuptimi, komentimi i teksteve; Lektyra shkollore 1. Pasqyra e ditës 2. Reflekse ngjyrash dhe ndjenjash 3. Pasqyra e dëshirave 4. Pasqyra e fantazisë 5. Pasqyra e pyllit 6. Pasqyra e pëërallave 7. Pasqyra e historisë
Dallojë format e gjuhës standarde nga asaj dialektore; Dallojë rrokjen, theksin, intonacionin; Dallojë zanoret dhe bashkëtingëlloret sipas shqiptimit; Përcaktojë theksin e fjalës dhe fjalisë; Pasurojë fjalorin dhe njeh kuptimin e fjalës; Dallojë dhe përdor në fjali kuptimin e parë të fjalëve dhe kuptimin e figurshëm;	Gramatika (fonetikë, morfologji, sintaksë)	Sistemi gjuhësor Gjuha standarde dhe format dialektore Fonetikë/ fonologji:rrokja, theksi, intonacioni, zanoret dhe kalsifikimi i tyre, klasifikimi i bashkëtingëlloreve, bashkëtingëlloret e zëshme dhe të pazëshme. Leksikologji:Fjala dhe kuptimi i saj Sintaksë:kryefjala, kallëzuesori i kryefjalës, kallëzuesi, kundrinori i drejtë, kundrinori i zhdrejtë(me dhe pa parafjalë);

Dallojë dhe përdor në fjali fjalët me shumë kuptime; Dallojë kryefjalën, kallëzuesorin e kryefjalës, kundrinorin e drejtë dhe të zhdrejtë, rrethanorin e vendit, të kohës, të shkakut si dhe përcaktorin e ndajshtimin; Dallojë emrin dhe kategoritë e tij; Dallojë mbiemrin dhe kategoritë e tij (shkallët); Dallojë dhe përdor drejt përemrat vetorë, pyetës, lidhorë, të pacaktuar; Dallojë dhe përdor përemrat sipas situatave; Dallojë foljen, kohët e thjeshta dhe të përbëra të saj; Dallojë dhe kupton foljen, mënyrat veprore dhe joveprore; Dallon foljet sipas zgjedhimit nëpër mënyra dhe kohë; Dallojë fjalinë foljore nga ajo jo foljore; Dallojë dhe përdor lidhëzat në të folur, në të		Rrethanori dhe llojet e tij; përcaktori e ndajshtimi; Morfologji: Emri kategoritë e tij gramatikore (gjinia asnjanëse, shumësi i emrave, kuptimet e rasave); Mbiemri dhe kategoritë e tij gramatikore; Përemrat vetorë, pyetës, lidhorë, të pacaktuar. Folja Kohët e thjeshta dhe të përbëra të foljeve dhe kategoritë e saj. Format veprore dhe joveprore të foljeve; Foljet, zgjedhimi i saj në mënyrën dëftore, lidhore dhe kohët e tyre; Fjalia foljore dhe jofoljore Lidhëzat bashkërenditëse, dhe nënrenditëse; Parafjalët sipas rasave; Ndajfoljet dhe llojet e saj; Fjalia e thjeshtë dhe fjalia e përbërë Tipet kryesore të fjalive (dëftore, pyetëse, nxitëse, dëshirore,

lexuar dhe shkruar; Identifikon dhe përdor parafjalët në të folur në lexuar dhe shkruar; Njeh strukturën e fjalisë së thjeshtë dhe të përbërë; Dallon dhe përdor llojet kryesore të fjalive në të lexuar dhe të shkruar, format pohore e mohore; Dallon fjalitë e pavarura, kryesore dhe të varura; Pasuron fjalorin dhe njeh kuptimin e fjalëve; Dallon fjalët për kah ndërtimi dhe përdor përbërësit e saj për formimin e tyre; Përdor dhe krijon fjalë të prejardhura, të përbëra dhe të përngjitura. Përdorimi i drejtë i shkronjës së madhe (titujt e librave, revistave, gazetave etj.); Drejtshkrimi i apostrofit; Drejtshkrimi i lidhëzave;		thirrmore) format e tyre (pohore, mohore); Fjalitë e pavarura, kryesore dhe të varura;

Drejtshkrimi i parafjalëve; Përdor drejt pikën, presjen dhe pikëçuditjen në llojet e ndryshme të fjalisë.		
Identifikojë dhe përdor parafjalët në të folur në lexuar dhe shkruar; Njeh strukturën e fjalisë së thjeshtë dhe të përbërë; Dallojë dhe përdor llojet kryesore të fjalive në të lexuar dhe të shkruar, format pohore e mohore; Dallojë fjalitë e pavarura, kryesore dhe të varura; Pasurojë fjalorin dhe njeh kuptimin e fjalëve; Dallojë fjalët për kah ndërtimi dhe përdor përbërësit e saj për formimin e tyre; Përdor dhe krijon fjalë të prejardhura, të përbëra dhe të përngjitura.		Fjalëformim; Përbërësit e fjalës (rrënja, tema, parashtesa, prapashtesa dhe mbaresa). Fjalët e prejardhura. Parashtesat dhe prapashtesa që krijojnë fjalë të prejardhura. Drejtshkrimi Apostrofi Parafjala Lidhëzat
Përdor drejtë shkronjën e madhe (titujt e librave, revistave, gazetave etj.); Drejtshkrimin e apostrofit;	Drejtëshkrimi	Përdorimi i shkronjës së madhe tek emrat gjeografik, emrat e institucioneve, ndërrmarrjeve ekonomike, institucioneve, organizatave;

Drejtshkrimin e lidhëzave; Drejtshkrimin e parafjalëve; Përdor drejt pikën, presjen dhe pikëçuditjen në llojet e ndryshme të fjalisë.		Fjalimi administrativ dhe joadministrativ; Përdorimi i thonjëzave; Drejtëshkrimi i mbiemrave me prapashtesa; Drejtëshkrimi i përemrit Jun ë shenjë respekti;
Flet qartë duke respektuar normat e gjuhës standard letrare; Shqipton drejtë fjalët, duke pasur kujdes gjatësinë e theksit dhe intonacionit; Lexon rrjedhshëm dhe qartë tekstet letrare dhe joletrare;	Ortoepia	Nocioni dhe dallimi i gjatësisë së theksit; Shqiptimi dhe përdorimi i drejtë i tingujve Ç dhe Q, Xh dhe Gj; Leximi me zë i llojeve të teksteve të ndryshme; Intonacioni dhe ndalesat në bazë të shenjave të pikësimit;
Përdor forma të ndryshme të rrëfimit; Përshkruan peizazhin dhe portretin; Rrëfen në vetën e parë dhe të tretë; Merr pjesë në dialog; Di të veçojë pjesët themelore të tekstit dhe të organizojë kuptimin e tekstit; Harton tekstin e folur ose të shkruar rreth përjetimeve të tij për tekstin letrar dhe temave në jetën e	Kulture gjuhësore	Ritregimi, tregimi i përshkrimit - vështrimi i dallimit ndërmjet gjuhës së folur dhe asaj të shkruar; shkrimi i letrës (e-mailit), shkrimi i lajmit; Pasurimi i fjalorit (sinonimet, antonimet; fjalë joletrare dhe huazimet - zëvendësimi i tyre me gjuhë letrare). Teknika e hartimit të përmbajtjes me shkrim; Katër hartime shkollore; Katër korrigjime frontale; Katër korrigjime me shkrim;

përditshme si dhe botën e fantazisë, duke veçuar idetë kryesore dhe përcjelljen e zhvillimit të tyre; Gjen informacione eksplicite dhe implicite në tekstin e thjeshtë letrar dhe joletrar;		
Di të dallojë filmin nga shfaqja teatrale, radion nga emisioni televiziv; Di të përdor tekstin e digjitalizuar; Përdor me sukses komjuterin dhe mjetet tjera tekniko - informative;	Kultura mediale	Filmi dhe teatri Radio dhe TV emisionet Tekstet e digjitalizuara
	Lektyra shtëpiake 1. "Tregime të moçme Shqiptare", Mitrush Kuteli 2. "Princesha Argjiro", Ismail Kadare; 3. "Koni dhe Cirku i Pushimeve" Julia Boehme; 4. "Më quajnë... mbretëreshë Teuta", Luan Rama & Sulid Kasemi; 5. "Gjyshi në kornizë", Ermir Mika;	

	6. ”Stinët e motmotit”, Luigj Gurakuqi; Lektyra shtëpiake - Zgjedhje plotësuese 1. „Princi i vogël”, Antoine de Saint Exupery; 2. ”Piter Pani”, James Matheu Barrie; 3. ”Hëna flet me lule”, Billall Maliqi 4. ”Jeta në fshat”, Hasan Emërllahu; 5. ”Më quajnë... Gjergj Kastriot skenderbeu”, Luan Rama & Sulid Kasemi; 6. ”Princi i Lumtur”, Oscar Wilde; 7. ”Miyëkapuçet”, Ferid Selimi 8. „Mollekuqja e femijerise” - Odhise Grillo 9. ”Vepra” , Ndre Mjedja 10. ”Lushi si askushi”, Arif Demolli 11. ”Perralla”, H. K. Andersen	

	12. ”Libri i madhi avantaurave” 13. ”Çfarë zbulimi”, IreneVenturi 14. ”Beni de Ana”, Peter Hertling	

Udhëzimet metodologjike - didaktike për realizimin e planit dhe programit

Metodologjia e mësimdhënies zë vend kryesor në realizimin e përmbajtjes programore. Gjatë realizimit të procesit mësimor, mësimdhënësi duhet të ketë parasysh strategjitë më efektive, të cilat mundësojnë mësimin efektiv. Mësimdhënësi duhet të jetë model për nxënësit në mënyrën e përdorimit të shkathtësive gjuhësore dhe vëmendja e tij duhet të përqendrohet në disa parime bazë.

Përqendrimi në komunikimin (shkathtësitë e komunikimit) mësimdhënësi duhet që sistemin gjuhësor ta realizoj nëpërmjet shkathtësive gjuhësore (të dëgjuarit dhe të folurit, të lexuarit dhe të shkruarit). Gramatika nuk mësohet si qëllim në vete, por si mjet i komunikimit korrekt dhe të kultivuar, brenda temave letrare e kulturore. Nxënësi duhet të jetë në qendër të procesit të të nxënit. Mësuesi duhet të bëjë përpjekje që ta njohë mirë karakterin e nxënësit, përparësitë dhe dobësitë e tij.

Mësimdhënësi duhet ta planifikojë mirë orën mësimore me qëllim të arritjes së rezultateve të caktuara dhe zhvillimit të kompetencave.

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërprogramore

Gjuha shqipe është mjet komunikimi për të gjitha lëndët, mirëpo lidhje të drejtpërdrejta vihen me historiografinë, veçanërisht me historinë e kulturës, me Edukatën qytetare, me Artet etj. Disa tema nga këto lëndë do të ndikonin në zhvillimin e shkathtësive të komunikimit, në formimin kulturor dhe në krijimin e individualitetit të pavarur. Përveç çështjeve ndërlëndore, përmes Gjuhës shqipe do të mund të zhvillohen edhe disa çështje ndërprogramore, si: tema për shëndetësi, të drejtat e njeriut, çështjet e barazisë gjinore, etj. Temat mund të zgjedhen nga mësimdhënësi, varësisht prej rëndësisë dhe aktualitetit që kanë (nga televizioni, revistat, gazetat apo nga rrethi, vendbanimi, komuniteti).

Udhëzimet për vlerësim

Vlerësimi bëhet me qëllim që të verifikohet se në ç’shkallë i kanë zotëruar nxënësit rezultatet e përcaktuara, të identifikohen vështirësitë me të cilat ballafaqohen nxënësit, t’u mundësohet atyre që t’i identifikojnë përparësitë dhe pengesat, si dhe t’u ndihmohet nxënësve në përmirësimin e pikave të dobëta. Theks të veçantë gjatë vlerësimit duhet t’i kushtojmë të shprehurit gojor në vazhdimësi, të shprehurit gojor përmes ndërveprimit si dhe të shprehurit me shkrim. Kjo nënkupton të shprehurit gojor për ngjarje, tregime e shpjegime, pyetjet dhe përgjigjet, iniciativat, mendimet e pavarura, shqiptimin e fjalëve, aktivitetet brenda punës në grup, radhitjen e fjalëve në fjali dhe fjalorin.

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Nga mësimdhënësi mund të përdoren të gjitha burimet, mjetet dhe materialet të cila ndihmojnë arritjen e rezultateve të lëndës për këtë klasë dhe kompetencave qč dalin nga plani dhe programi pčr kčtč lčndč mësimore.

Shprehjet dhe fjalët kyç të përmbajtjeve: Gjinitë letrare, mjetet stilistike shprehëse, rrëfimi dhe përshkrimi, klasat e fjalëve, rasat, gjinia, numri, trajta, shkalla, koha, veta, mënyra.

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Naziv predmeta	BOSANSKI JEZIK
Cilj	Cilj nastave i učenja bosanskoga jezika je razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, razvijanje čitalačke pismenosti i kulture, istraživanje iskustva i ideja književnosti, poticanje i vrednovanju vlastitoga stvaralaštva i stvaralaštva drugoga, te razumijevanje teksta u različitim kulturnim, međukulturnim i društvenim kontekstima.
Razred	Peti
Godišnji fond časova	180 časova

ISHODI Po završenoj temi / oblasti učenik će biti u stanju da:	OBLAST / TEMA	SADRŽAJI
- određuje književni rod i književnu vrstu - uočava obilježja lirske narodne pjesme - razlikuje epsku od lirske pjesme na temelju suprostavljanja događaja ili doživljaja	KNJIŽEVNOST	LIRIKA Kniževni termini i pojmovi Pojam narodne književnosti. Vrste autorske i narodne lirske pjesme: ljubavne pjesme, uspavanke, sevdalinke, opisne (deskriptivne) pjesme.

- upoznaje se s usmenom književnom i historijskom baštinom - razvija svijest o opstojnosti naroda i nacionalnih i kulturnih vrijednosti (domoljublje, junaštvo, hrabrost, vjernost, običaji, tradicija) koje karakteriziraju junaci opjevani u usmenim epskim i lirskim pjesmama - uočava lirske slike, motive i stalna izražajna sredstava u narodnoj književnosti - prepoznaje osnovna osjećanja izražena u pjesmi - analizira kompozicijske elemente lirske pjesme (strofa, stih); epskog djela u stihu i u prozi (dijelovi fabule - poglavlje, epizoda; stih); dramskog djela (čin, scena, pojava) - otkriva lirske slike, motive, poentu pjesme; stilsko-izražajna sredstva u poeziji - uočava likove i motive u bajci		Vrste strofe prema broju stihova u lirskoj pjesmi: distih, katren. Pojam i vrste rime. Odlike lirske poezije: opisivanje, pejzaž. Pjesnik i lirski subjekt. Stilske figure: epitet, simbol, metafora, personifikacija, hiperbola. Lektira 1. Đevojka je ružu brala, narodna lirska pjesma 2. Po Taslidži pala magla, sevdalinka 3. Bulbul mi pjeva, sevdalinka 4. Spavaj sine, narodna uspavanka 5. Uspavanka, romska narodna pjesma 6. Prvi snijeg, Osman Đikić 7. Svici, Kasim Deraković 8. Kuću kućom čine djeca, Muhidin Šarić 9. Da ja mogu drvo biti, Oton Župančić 10. Šašava pesma, Miroslav Antić EPIKA Književni termini i pojmovi Vrste epskih djela u stihu i prozi: narodna epska pjesma, narodna

- posjeduje samostalnost u analizi basne, njenog prenesenog smisla i pouke - razlikuje pojmove: pjesnik, lirski subjekt, pripovjedač i pisac - razlikuje oblike kazivanja - određuje temu i ideju književnoga djela - uočava glavne i sporedne motive - uočava osobine likova - analizira likove koristeći se navodima iz teksta - stečena znanja i iskustva iz pročitanih književnih djela primjenjuje u svakodnevnim situacijama - razlikuje riječi kao leksikološke jedinice - uočava razliku između osnovnog i prenesenog značenje riječi na jednostavnim primjerima - razlikuje promjenjive od nepromjenjvih riječi		bajka, narodna basna, šaljiva narodna priča, narodne umotvorine, pripovijetka, novela, autorska bajka, roman. Vrsta stiha prema broju slogova: deseterac. Stilske figure: hiperbola,onomatopeja, metafora. Pisac i pripovjedač. Oblici kazivanja: opisivanje, lirski opis, retrospekcija, pripovijedanje u prvom i trećem licu, dijalog. Fabula, epizode i poglavlja (glave). Lektira 1. Mujo Hrnjica ženi brata Halila, narodna epska pjesma 2. Đerzelez Alija i vila, narodna epska pjesma 3. Bajka o prstenu, narodna bajka 4. Mušica i vo, narodna basna 5. Putnik i gostioničar, šaljiva narodna priča 6. Izbor kratkih narodnih umotvorina 7. Vodeni cvjetovi, Ahmet Hromadžić (autorska bajka) 8. Majka, Zija Dizdarević 9. Hrt, Ćamil Sijarić 10. Sijelo mudraca, Nedžad Ibrišimović

- razlikuje imenske riječi prema vrsti i značenju - razlikuje kategorije roda, broja, padeža u vezi sa imenskim riječima - prepoznaje padeže u njihovim osnovnim značenjskim ulogama - zna pronaći padež u rečenici, pravilno upotrijebiti padežni oblik u pisanju - prepoznaje iste oblike riječi u različitim padežima - razlikuje kategorije lica, roda, broja u vezi sa glagolima - prepoznaje glagolske oblike u svom osnovnom značenju - razlikuje glavne i zavisne rečenične članove (u tipičnim primjerima) - dosljedno primjenjuje pravopisnu normu u upotrebi velikog slova, sastavljenog i rastavljenog pisanja riječi,		11. Niko-i-ništa, Alija Isaković 12. Tri lica moga oca, Rizo Džafić 13. Veliki pljusak, Hasan Kikić 14. Majstorije, Advan Hozić 15. Pet zrelih krušaka, Vilijam Sarojan DRAMA Književni termini i pojmovi Osnovne odlike drame. Elementi dramskog djela (čin, scena, pojava) Dramske vrste: radio drama, igrokaz, skeč.

upravnog govora - uspješno se služi pravopisom i pravopisnim rječnikom u skladu s svojim uzrastom - zna funkcije tri tačke u rečenici, pravilno upotrebljava zagradu i crticu; pravilno koristi crtu umjesto navodnika - govori jasno poštujući književnojezičku normu - pravilno izgovara riječi vodeći računa o dužini akcenta i intonaciji - tečno i jasno čita književne i neumjetničke tekstove - koristi različite oblike kazivanja; deskripciju (portret i pejzaž), pripovijedanje u 1. i 3. licu , dijalog - zna izdvojiti osnovne dijelove teksta i organizirati ih u smisaone cjeline - sastavlja govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnoga djela i na teme iz svakodnevnoga života i svijeta		

mašte izdvajajući glavne ideje i prateći njihov razvoj		

- pronalazi eksplicitno i implicitno sadržane informacije u jednostavnijem književnom i neknjiževnom tekstu - zna razlikovati film od pozorišne predstave, radio od TV emisije		Lektira 1. Kapetan Džon Piplfoks, Dušan Radović 2. Dok se dvoje svađaju, treći se koristi, Abdulah Sidran (skeč) 3. Poklon, Advan Hozić (igrokaz) NAUČNOPOPULARNI I INFORMATIVNI TEKSTOVI 1. Izbor iz enciklopedija, antologija i časopisa za djecu 2. Izbor iz ”1000 zašto 1000 zato” DOMAĆA LEKTIRA: 1. Bašta sljezove boje, Branko Ćopić (pripovijetka) 2. Robinzon Kruso, Daniel Defo (roman) 3. Doživljaji Toma Sojera, Mark Tven 4. Roman o novčiću, Kemal Mahmutefendić (roman) 5. Lesi se vraća kući, Erih Najt (roman) 6. Tajne djedovog mlina, Bajruzin Planjac

		7. Moja nevidljiva drugarica, Zekerija Tamir Dopunski izbor lektire (birati do tri djela) 1. Izbor iz poezije Nasihe Kapidžić-Hadžić 2. Staza proljeća, Nikola Martić 3. Knjiga, Ivo Andrić 4. Ulica divljih kestenova, Danilo Kiš 5. Vučja gora, Safet Sijarić 6. Hobit, Dž.R.R. Tolkin 7. Brod na vidiku, Alija Dubočanin 8. 20000 milja pod morem, Žil Vern (roman) 9. Guliverova putovanja, Džonatan Svift 10. Čudo od djeteta, Advan Hozić (izbor) 11. Dječak Aron, Isak Samokovlija	
	JEZIK	Gramatika (morfologija, sintaksa)	Riječi kao leksikološke jedinice; osnovno i preneseno značenje riječi. Vrste riječi: promjenjive (imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, glagoli) i nepromjenjive

			(prilozi, prijedlozi, uzvici, veznici i riječce). Imenice: značenje i vrste (konkretne i apstraktne; vlastite, opće (zajedničke), zbirne, gradivne, misaone, brojne i glagolske). Promjena imenica (deklinacija); gramatička osnova, nastavak za oblik, pojam padeža. Padeži - osnovne funkcije i značenja: nominativ (gramatički subjekt), genitiv (pripadanje i dio nečega), dativ (cilj kretanja i namjena), akuzativ (pravi objekt), vokativ (dozivanje i skretanje pažnje), instrumental (društvo i sredstvo), lokativ (mjesto). Pridjevi: značenje i vrste (opisni, prisvojni, gradivni, mjesni i vremenski), promjena pridjeva, pridjevski vid,

			stepenovanje pridjeva. Zamjenice - imeničke (lične i nelične), nenaglašeni oblici ličnih zamjenica, zamjenica za svako lice sebe/se. Brojevi: značenje i vrste (glavni ili osnovni, redni i zbirni). Glagoli - značenje; glagolski vid (nesvršeni i svršeni); glagolski rod (prijelazni, neprijelazni i povratni), konjugacija. Glagolski oblici - osnovno značenje i tvorba: infinitiv i infinitivna osnova; prezent i prezentska osnova, pomoćni glagoli u prezentu (naglašeni i nenaglašeni oblici), radni glagolski pridjev, perfekt, futur I. Nepromjenjive riječi: prilozi, prijedlozi, uzvici, veznici i riječce. Rečenica - prosta i složena.

			Glavni rečenični članovi: subjekt i predikat (glagolski i imenski). Zavisni rečenični članovi: pravi i nepravi objekt; adverbijalne odredbe za mjesto, vrijeme, uzrok, način i količinu; atribut i apozicija.
		Pravopis	Veliko slovo u pisanju višečlanih geografskih naziva, u nazivima institucija, preduzeća, ustanova, organizacija. Upravni i neupravni govor (modeli pisanja upravnoga govora); crta umjesto navodnika u upravnome govoru. Pisanje prisvojnih pridjeva sa nastavcima -ski, -čki, -ški; -ov, -ev, -in; pisanje superlativa pridjeva. Pisanje riječce ne uz glagole, imenice i pridjeve; pisanje riječce li. Zamjenica Vi iz poštovanja.

		Ortoepija	Pojam i razlikovanje dužine akcenta. Izgovaranje glasova Č i Ć. Glasno čitanje različitih vrsta tekstova. Intonacija i pauze vezane za interpunkcijske znake.
JEZIČKA KULTURA			Prepričavanje, pričanje opisivanje - uočavanje razlike između govornog i pisanog jezika; pisanje pisma (privatno, e-mail), pisanje vijesti. Bogaćenje rječnika (sinonimi, i antonimi; neknjiževne riječi i pozajmljenice - njihova zamjena jezičkim standardom). Tehnika izrade pismenog sastava. Osam domaćih pismenih zadataka. Četiri školska pismena zadatka. Film i pozorište Radio i TV emisije Đaci pješaci, Vefik

			Hadžisalihović (dokumentarni film)
MEDIJSKA KULTURA			

Ključni pojmovi sadržaja: književne vrste, stilska izražajna sredstva, pričanje i opisivanje, vrste riječi, padeži.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Bosanski jezik kao predmet predstavlja sintezu književnoga i jezičkoga znanja. Programsko-planska struktura ovog predmeta uključuje sadržaje nastave književnosti sa osnovama teorije književnosti, nastavu gramatike, ortografije, ortoepije, nastavu kulture izražavanja i nastavu medijske kulture. Sve ove sadržaje povezuje jezik, on ima obrazovnu, odgojnu, funkcionalnu i komunikacijsku dimenziju.

Nastava bosanskoga jezika daje temeljna znanja iz jezika i književnosti i temeljnu pismenost. Ta znanja utječu na uspjeh u učenju i drugih nastavnih predmeta. Čitanje je sredstvo i metoda učenja, a čitanje i učenje su u osnovi komunikacije i sami su komunikacija. Samo pismen čovjek može djelovati efikasno, živjeti sa svrhom i radošću, punoćom i mudrošću.

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima treba da budu zasnovani na usvajanju osnovnih pojmova iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pisanog izražavanja, stvaranju vlastitih tekstova (pisanih sastava), te ovladavanju osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenske umjetnosti i medijske kulture. Prilikom izrade programske strukture vodilo se računa o estetskim, etičkim i nacionalnim kriterijima izbora književnih djela i pisaca što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanke. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici mogu izvršiti selekciju tekstova u skladu sa brojem nastavnih sati, ali moramo stalno imati na umu reprezentativnost tekstova, kako bismo osposobili djecu za samostalan pristup interpretaciji umjetničkog djela (važno je uključiti djela koja predstavljaju različite vrste i rodove).

I. PLANIRANJE NASTAVE UČENJA

Plan i program nastave I učenja orijentiran je na ishode. Učenje i poučavanje će, umjesto na sadržaje, biti usmjereno na ishode učenja koji upućuju na to koja će znanja i vještine učenik usvojiti na kraju školske godine. Zato će u središtu nastavnoga procesa biti učenik, a ne nastavni sadržaji. Nastavnici će samostalno, ali i u dogovoru s učenicima, na temelju predloženih kriterija, načela, smjernica i preporuka, te svoga iskustva, analiza i procjene odabirati kako će i pomoću kojih tekstova i izvora njihovi učenici ostvariti ishode učenja. Učenici će istraživati i otkrivati koristeći prethodno usvojena znanja i iskustva. To omogućava individualizaciju nastave koja će tako biti učinkovitija i zanimljivija.

Savremeni odgojno-obrazovni proces prepoznatljiv je po usmjerenosti na učenika. Pomoću ishoda učenja prilikom planiranja i programiranja aktivnosti poučavanja i učenja moguće je ostvariti takav pristup. Prednosti primjene ishoda učenja u osnovnom obrazovanju su brojne, vrednujemo ih u odnosu na to šta pružaju učenicima i nastavnicima. Učenicima pomažu da shvate šta je to što se od njih očekuje, doprinose racionalizaciji nastave i učenja i omogućavaju (samo)praćenje napredovanja. Daju im konkretnu predstavu o tome šta treba znati na kraju realizacije određene teme, cjeline, predmeta, razreda, pa i na kraju osnovne škole. Ishodi učenja mogu olakšati i pripreme učenika za pisane i usmene provjere. Predstavljaju osnov za izbor nastavnih sadržaja, što nastavniku daje slobodu da u nastavi koristi različite izvore i da učenike upućuje na to da tragaju za novim izvorima saznanja. Precizno definirani ishodi učenja omogućavaju i lakši izbor nastavih strategija, metoda i postupaka, čime se olakšava didaktičko-metodičko kreiranje procesa poučavanja i učenja. Osim toga što ishodi učenja impliciraju aktivnosti učenika u nastavi i učenju, njihovom primjenom mogu se diferencirati zadaci za vrednovanje učeničkog izraza.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Što se tiče književnih tekstova, u petome razredu čitaju se epske, lirske pjesme (pejzažne, ljubavne, sevdalinke), basne, bajke, šaljive narodne priče, kratke narodne umotvorine, novele, igrokazi, skečevi, dječji romani.

Književni tekstovi su razvrstani po književnim rodovima - lirika, epika i drama. Izbor djela zasnovan je na principu prilagođenosti uzrastu.

Broj tekstova za domaću lektiru je smanjen. Popis predloženih književnih tekstova je okvirni i neobavezujući, a sastavljen je tako da nudi izbor antologijskih i savremenih djela različitih žanrova (poetski, prozni i dramski tekstovi) i tematike primjerene starosnoj i spoznajnoj recepciji učenika kojima je namijenjen; na popisu su i tekstovi koji su se i dosad čitali, no osvježen je dodatnom literaturom. Svaki nastavnik može odabrati i djelo koje nije na predloženom popisu ako smatra da pomoću njega učenici mogu ostvariti koji od ishoda. Učenik će tijekom školovanja izabrati najmanje jedan tekst kojega će moći predstaviti i obrazložiti razloge svoga izbora. Dopunski izbor tekstova dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda. Sa ovoga popisa nastavnik bira najmanje dva, a najviše tri djela. U programu su zastupljeni i naučnopopularni i informativni tekstovi.

Pri realizaciji programa nastavnik treba da uspostavi i vertikalnu i horizontalnu korelaciju. Vertikalna korelacija se odnosi na sadržaje iz prethodnih razreda, a horizontalna korelacija je međupredmetna, koju nastavnik uspostavlja, prije svega, sa historijom, muzičkom i likovnom kulturom i dr.

Zbog toga što je proučavanje književnoumjetničkog djela složen proces, motiviranje učenika mora biti početni korak da bi se u što većoj mjeri primjenjivalo jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i gledišta.

Prilikom tumačenja teksta učenike treba navikavati da svoje utiske, stavove i sudove o književnom djelu potkrepljuju činjenicama iz samoga teksta. Tako će učenici biti osposobljeni za samostalni iskaz, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova.

JEZIK I JEZIČKA KULTURA

Komunikacijsko-funkcionalni pristup poučavanju gramatike polazi od jezičnoga znanja koje svako dijete spontano usvaja, na temelju toga jezične se sposobnosti dovode do vještina, naprimjer da učenik može samostalno sastavljati tekstove: pisati ih i govoriti u skladu sa pravopisnim i ostalim gramatičkim pravilima. Jezična znanja usvajat će se na upotrebnoj razini (metajezična znanja poučavaju se na temelju jezičnih znanja), što znači da će se, naprimjer, učenik koristiti jednostavnim i složenim glagolskim oblicima i tačno pisati i govoriti glagolske oblike, a tek potom utvrditi pravila o tome. Provjeravat će se i vrjednovati pravilna upotreba, a ne definicije glagolskih oblika. Jezično se gradivo, dakle, ne uči izdvojeno iz konteksta da bi se vrste riječi, padežni ili glagolski oblici razvrstavali u tablice, ili da bi se u rečenici analizirala služba riječi, nego da učenik može stvoriti tekst na standardnome bosanskome jeziku. Pristup književnosti usmjeren je na razvijanje čitalačkih navika i kulture čitanja. Učenici će izražavati svoje stavove i mišljenja o književnome tekstu, a književnoteorijska znanja usvajat će s obzirom na odabrani književni tekst.

MEDIJSKA KULTURA

Sa pojedinim elementima medijske pismenosti učenike treba upoznati kroz korelaciju: pojam dječji časopis upoznati na konkretnome tekstu iz časopisa po izboru; pojam radio upoznati kroz obradu predviđenog teksta. Kroz pojmove filma, radio i dječijeg časopisa učenici se postepeno uvode u svijet medijske umjetnosti.

II. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Plan i program nastave i učenja za predmet Bosanski jezik za peti razred osnovne škole koncipiran je tako da svaka nastavna tema i sadržaji koji se nalaze u okviru nje budu usmjereni na ishode koje bi učenik trebalo usvojiti. Time se postiže indirektno povezivanje sa definiranim obrazovnim standardima za ovaj predmet. Početna procjena nivoa znanja i dosadašnjeg napredovanja učenika vrši se uz pomoć inicijalnog testiranja, a svaka naredna procjena bit će zasnovana na stalnom praćenju i bilježenju aktivnosti i učeničkog napredovanja. Formativno vrednovanje predstavlja savremenu metodu procjene kvaliteta znanja koje je usvojeno tokom jednog perioda nastavnoga

procesa. Njegov rezultat daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koji dio gradiva je dobro naučen, a na kojem treba još raditi i koja metoda u nastavnome procesu je efikasna, a koju treba mijenjati. Ovakav vid vrednovanja predstavlja polaznu osnovu za koncipiranje dugoročnog planiranja nastave. Na osnovu formativnog vrednovanja, na kraju određene nastavne cjeline ili nastavnoga ciklusa, vrši se sumativno vrednovanje iskazano brojčanom ocjenom. Sumativno vrednovanje predstavlja procjenu ishoda učenja i pruža nam informacije o kvalitetu učenikovog znanja u toku i na kraju nastavnoga procesa.

BUGARSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Предмет Цел	БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА Целите на обучението по Български език и литература е ученикът да може да използва правилно българския език в различни комуникативни ситуации, в устна и писмена реч, така че ще овладее основните принципи на българския език, да придобие основни познания за ролята и значението на езика по националната култура и изграждане на национална идентичност; чрез четенето и тълкуването на литературни произведения както от български, така и от световни автори развива умения за четене, да изгражда емпатия към четенето на художествена литература; да притежава литературни умения,

	включително да изгради емоционално и отношение към литературата; да се научи изследователски да гледа на литературата; да стимулира въображението и артистична чувствителност, естетически опит и критично мислене, морална оценка и асоциативно свързване; да може да дава подходящи видове показания и да разкрива значения на художествено произведение; да придобие основни познания за мястото, ролята и значението на езика и литературата на българската и световната култура; да изгражда любов към българския език и литература; да придобие и изгради най-широки хуманистични познания и да се научите как да свързва функционално съдържанието на предметните теми
Клас	Пети
Годишен хорариум	180 часа

РЕЗУЛТАТНИ След завършване на класа ученикът ще може да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	СЪДЪРЖАНИЕ
- различава художествен от	ЛИТЕРАТУРА	ЛИРИКА

нехудожествен текст; сравнява - характеристиките на измислената и реалистичната литература; - чете с разбиране и описва преживяванията си от различни видове литературни произведения; - чете с разбиране различни типове текст; - определя вида и рода на литературно произведение; - отличава характеристиките на народнота от характеристиките на художествената литература; - разграничава реалистична проза и проза, основаваща се на свръхестествена мотивация; - анализира съставните елементи на лирично произведение (куплет, стиф); епично произведение в стих или проза (части от фабула - глава, епизод, стих); драма (действие, сцена); - разграничава понятието за поет и концепцията за лиричен субект; терминът разказвач в съотношение с писателя;		Литература термини и панятия - Народна и авторска поезия. - Народна песен: Орал дядо на ливадкае. - Народни лирични песни за труда и семейството (по избор). - Поет и лиричен субект. - Мотиви и поетични картини като елементи от състава на лиричната. творб. - Картинност и ритмични в лиричните стихове. - Стилистични средства: епитети, сравнения, анафори, метафора, градация... - Видове лирични песни: додолски, календарски, любовни, патриотичени, описателени / описателен - Видове строфи спрямо броя на стиховете в лиричната песен. ЛИРИКА 1) Елисавета Багряна: Първият учебен ден 2) Асен Разцветников- Зимен сън 3) ХристоСмирненски- Братчетата на Гаврош 4) Стойне Янков Завръщане

- различава начините и видовете повествования; - реализира звуковите, визуалните, тактилните, обонятелните елементи на поетичния образ; - Определяне на стилистични фигури и разбиране на тяхната роля в литературно-художествения текст; - оценява основния тон на декламиране, разказване или драматизация (хумористичен, весел, тъжен и т.н.); - развива въображаеми богати асоциации въз основа на теми и мотиви от литературните произведения; - определя темата, основните и вторичните мотиви; - анализира последователността на мотивите вследствие на причината; - илюстрира черти на герои с примери от текста; - оценява действията на героите и аргументира свое становище; - илюстрира вярата, обичаите, начина на живот и		5) Народна песен от Босилеградско: Гугутка гука в осое 6) Асен Босев: Кирчо пред съда 7) Народна песен: Орал дядо на ливадк 8) Любен Каравелов: Хубава си моя гор 9) Христо Ботев: Обесването на Васил Левски 10) Пею Яворов: Пролет 11) Банчо Банов: Работният кос / басня/ 12) Христо Ботев: На прощаван 13) Александар Данков: На ваканция 14) Милорад Геров: Листопад Сборник он народни песни от Димитровградско и Босилеградаско:Марин Младенов: Между Ера и Стара планина, Александър Младенов: Майчице ле, мила майчице; Вукица Стоименова: Гюл девойче Литературни термини и понятия Поет и лиричен субект Мотиви и поетични картини като елементи на композицията на лиричната творба. Видове строфи спрямо броя на стиховете в лирична творба.

събитията в миналото, описани в литературните произведения; - оценява националните ценности, които съхраняват българското културно и историческо наследство; - изброява примери за лична полза от четенето; - напредва в придобиването на компетенции за четене; - сравнява литературното и филмовото изкуство, театрална постановка и драматичен текст; - разграничава изменяемите от неизменяемите думи; - разграничава категориите род, число, време; - разграничава основните функции и значения на наклонението на глагола; - използва подходящо време и наклонение на глаголите; - разграничава основните части на изречението; - правилно прилага правописната норма при използването на главни букви; слято, полуслято и		Видове стихове спрямо броя на сричките. Характеристики на лирическата поезия: картинност, ритмичност, емоционалност. Стилистични фигури: епитет, ономатопея. Видове авторски и народни лирични стихотворения: описателни, патриотични ; митологични, трудови песни песни, семейни. ЕПОС 1) Народна приказка: Дядото и тримата 2) Бугарски народни поговорки, пословици, гатанки. 3) Митове и легенди

разделно писане на думи; пунктуационни знаци; - използва учебници по граматика;		
- правилно произнася думи, като произношение на ударението и интонацията на изречението; - говори ясно, зачитайки литературния език; - чете ясно и разбираемо художествени и нехудожествени текстове; - използва различни форми на разказване: дескриптор (портрет и пейзаж), разказ в 1-во и 3-то лице, диалог - разделя текста на части (заглавие, пасажи) и го организира във смислови и логически свързани цялости (увод, разработка, заключение); - съчинява устен или писмен текст върху преживявания от литературно произведение и теми от ежедневието; - намира експлицитно и имплицитно съдържаща информация в по-прост, литературен и нелинеен текст;		4) Народни 5) приказки, хумористични народни приказки - от събирачите Александър Младенов, Вукица Соименова 6) Ангел Каралийчев - Житената питка, Дядовото Божилово имане 7) Виктор Юго- Гаврош /откъс/ 8) Български народни приказки - Неволята и Отплатата на Хитър Петър 9) ЗораЗагорска- Вълшебното изворче 10) 8. Стоян Даскалов- Първото упражнение 11) Елин Пелин - На браздата 12) Йордан Йовков-В ковачницата 13) Елизабета Георгиева- стихотворения и разкази за деца / по избор/ 14) Радомир Стефанович -На планината Бесна кобила Литературни термини и поняти Писател и разказвач

- говори наизуст избрани литературни текстове или пасажи;		Начини на разказване: разказване в първото и третото лице Фабула: поредица от събития, епизоди, части Характеризиране на героите - начин на говорене, поведение, физически външен вид, начин на живот, етичност в постъпките Видове епични произведения в стихове и проза: епическа народна песен, приказка (народна и лична), романи (народни иавторски), хумористична народна приказка. ДРАМА Драматичен текст по избор на учителя Книжовни термини и понятия Театрално представление и драма. Сцена, костюми, актьорско майсторство, режисура. Дйствие, външен вид, лица в драма, драматични действия. Драматични видове : радио-драма и др. НАУЧНОПОПУЛЯРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВЕ Подбор от енциклопедии и списания за деца

		ЧЕТИВА ЗА ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ Народни приказки, романи, хумористични национални приказки (подбор); кратки фолклорни форми (пословици, поговорки, гатанки) Елин Пелин: На оня свят, Душата на учителя Емилиян Станев-Майчини тревоги Български народни приказки /подбор/. Роман за деца от съвременната българска литература /подбор/. Даниел Дефо: Робинзон Крузо (откъс по избор) Астрид Линдгрен - Пипи-славното момиче А. Пушкин - Рибарят и златната рибка Христо Смирненски-Босоногите деца Л.Толстой:Най-малкото дяволче Жул Верн-Капитан Немо / откъс/ Роман за деца от съвременната българска литература /подбор/ - Произведения от автори от българската народност в сърбия./ подбор/	
	ЕЗИК	Граматика (морфология, синтаксис)	Произходът на българския език и неговото място в групата на

			словенските езици. Фонетика. Звукове и букви в българския език. ДЖ, ДЗ. Ъ, : букви: Щ, Ь, Ю, Я; словосъчетания: ЙО, ЬО/ Разлики в правописа и правоговора. Делитбени основи на гласните: предни, задни; високи, ниски; тесни, широки; закръглени, незакръглени; твърди, меки. Делитбени основи на съгласните: по място на учленение; по начин на учленениенение; по звучност-беззвучност; по твърдост мекост. Промениливо и непроменливо - Я. Подвижен и непостоянен - - Ъ Преглас на съгласните К, Г, Х в Ч, Ж, Ш; и в Ц, З, С /първа и втора палатализация/ Сричка. Видове срички: отворени, затворени; ударени, неударени.

			Разделяне думите на срички. Морфология: Части на речта:изменяеми и неизменяеми Съществително име: граматически особености: видове, род, число, членуване Прилагателно име: граматически особености: видове, род, число, членуване, степенуване Числително име: видове Местоимение: Разпознаване на видове местоимения. Граматическо и функционално значение на местоименията. Глагол. Граматически категории на глагола:, лице, число, време спрежение и вид. Основни глаголни времена. Синтаксис. Видове изречения по цел на изказване - упражнения.

			Видове изречения по състав и граматически строеж - прости и сложни. Строеж на простото изречение - главни части: подлог и сказуемо. Преговор и затвърдяване на второстепенни части на изречението: пряко и непряко допълнение, определение, обстоятелствено пояснение (за място, време и начин).
		Правопис	Писане с голама буква на географски названия; институции, предприятия, учереждения, организации (типични примери); Учтивата форма Ви и Вие. Правопис на гласните под ударение и без ударение: правилно писане и изговаряне на краткия член при съществителни имема от м.р.: града /градъ/, часа /часъ/; Правопис на беззвучните и звучни съгласни: а) правопис и изговор на звучните съгласни в края на думите; б) правопис и изговор на

			беззвучните съгласни в началото и в средата на думите; в) писане на двойно ТТ при същ. имена от ж.р.; г) правопис на форми на съществителни имена в мн.ч.; д)писане на двойно НН при прилагателни имена. Употреба на пунктуационните знаци:точка, удивителен знак, въпросителен знак, многоточие, тире, две точки, кавички. Писане на отрецателната частица не и по и най..
		Правоговор	Мястото на ударението при сложни думи. Интонация и пауза при препинателните знаци в изреченията. Артикулация: гласно четене на скоропотоворки, първо бавно и след това по-бързо (индивидуално или в група
ЕЗИКОВА КУЛТУРА			Преразказване на приказки, разлика между устната и писметната реч. Обогатяване на речника: синоними и антоними; нелитературни думи и тяхната замяна с

			езиковия стандарт; забелязване и премахване на незначителни подробности и излишни думи в текста и речта. Техника на изготвяне на писмено сачинение (фокусирано на тема, избор и оформление на материала, основни елементи на съчинението и групиране на материала според етапите на композицията); --тематична единица и функции на композиционния стила. Осем домашни работил Четири класни упражнения

Ключови панятия в съдържанието: литература, език, езикова култура.

НАПЪТСТВИЯ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата по Български език за петия клас се състои от три тематични области: език, литература и езикова култура. Разделянето на учебните часове се извършва по тематични области: език - 70 часа, литература - 70 часа и езикова култура - 40 часа. Трите области са взаимно свързани и нито една не може да бъде изучавана самостоятелно без връзката й с другата.Програмата по български език и литература се основава на резултатите, т.е. процеса на учене и постиженията на учениците. Постиженията са резултатите на основание интегрираните знания, умения, нагласи и ценности, които ученикът изгражда, разширява и задълбочава във всички тематични области на тази тема. В процеса на преподаване е необходимо да се започне от факта, че ученикът е в центъра на образователната работа, а учението е насочено към ученика.

Програмата предвидена за преподаване е фокусирана върху постигнатите резултатите и дава на учителя повече свобода, повече възможности за нови методи на преподовне. Ролята на учителя е да адаптира програмата спрямо възможностите на класа и учениците като се вземат предвид: степента на владеене на български език, знанията придобити в предишните класове, структурата на класа и характеристиките на учениците; учебните помагала и други учебни материали, които да се използват, технически условия, учебните ресурси, медиите на разположение на училището; техническите условия, възможностите и нуждите на местната среда, в която се намира училището. Преди да се започне с постигане на резултатите, учителят

първо изготвя своя годишен глобален план на работа, от който по-късно разработва своите оперативни планове. Резултатите, определени по области, улесняват планирането на учителя и постигане на резултати при обработка на учебния материал. Изборът на работа се основава предимно на принципа на адаптиране към възрастта на ученика. Учениците могат да четат и по-обемни произведения през ваканциите, като по този начин насърчават развитието към непрекъснат навик за четене. Програмата насърчава учениците да се запознаят по обстойно с родната, местната (или регионална) култура и творчество, тъй като тя гарантира, че всеки учител може да направи правилния избор подходящ за учениците си. Изборът на материали за четене, както допълнителен избор дават възможност за учителите да изберат и редица литературни произведения от съвременни автори и да имат възможност критически да възприемат литературното произведение. Този подбор на произведения позволява по-голяма възможност за прилагане на сравнителен подход към изучаването на литература, с възможност за избор на различни нива на обработка: тълкуване, презентация или преглед. Изборът на работа трябва да бъде в съответствие с възможностите, нуждите и интересите на даден ученически колектив.

ЛИТЕРАТУРА

Литературата, предназначена за обработка в пети клас е разпределена на литературни родове: - лирика, епос , драма и е обогатена с избор на научно- популярни и информативни текстове. Различията са в тяхната цялостна художествена или информативна стойност, които влияят на определени методически решения (приспособяване на четенето към вида на текста, тълкуване на текста в зависимост от неговата вътрешна структура, връзката и групировката с определени съдържания по други предметни области - граматика, правопис, езикова култура и др. Задължителна част от текстовете се състои главно от произведения, принадлежащи към българската литература, но е обогатена с произведения от световната литература и са включени и автори от българската народност в Сърбия. Подборът на произвезденията се основава предимно на принципа на адаптиране към възрастта на учениците. Реализирайки литературната програма трябва да се развива логическото мислене, интерпретацията на лирични, епични и драматични произведения, да подтикнат детското въображение към креативност, и към самостоятелни творчески изяви. Корелацията със сръбски език и литература дава възможност за по-лесно преподаване на литературата, най-вече с литературните жанрове и видове, фигури на речта, структурата и композицията на литературатурните творби.

Учениците се насочват към характерните белези на литературното произведение - лирическо и епическо: поетичен език, лирически картини, мотиви, главни и второстепенни сюжетни линии, главни и второстепенни герои. Анализиране на подбрано епическо произведение: тема, композиция,образи, език и стил. Анализ на съвременно литературно произведение - по избор на учениците. Заучаване наизуст на побрани откъси от различни жанрове. Разговор върху гледан филм, театрално представление, телевизионна драма (артист, актьорско изкуство, режисюра и режисьор, текст и писател, музика и композитор). Въвеждане на ученици в света на литературата и в останалите, така нар. нелитературни текстове (популярни, информативни) представлява изключително отговорна преподавателска задача. Именно на тази степен образование получават се основни и не по-малко значителни знания, умения и навици, от които до голяма степен ще зависи ученическата литературна култура, но и тяхната обща култура, върху която се изгражда цялото образование на всеки образован човек.

Премахната е неестествената граница между областите литература и извънкласно четене. Така всички видове текстове за обработка получават еднаква тежест. Текстовете по литература представляват програмна основа. Учителят има начална възмоъжност предложените текстове да приспособи към учебните нужди в своя клас, но задължително трябва да има свободен избор от нашето народно устно творчество и т. Особеностите и деликатностите на този предметен сегмент не са толкова в програмираните съдържания, колкото са във възрастовите възможности на учениците, дадените съдържания добре да се приемат, за да може с получените знания и умения функционално да си служат във всички останали учебни обстоятелства.

Проучване на текста за изразително четене (тематична и емоционална обособеност на ритъма, темпото, паузите, тембъра на гласа, логическото ударение и паузите в изречението).

Упражняване на изразително четене, убедително разказване и рецитиране, с изразяване на лично мнение пред аудитория.

Научаване наизуст няколко лирични стихотворения и откъси от проза.

Насоки за анализ на епическо произведение: тема, идея, композиция.

Анализ на образите от различни позиции: външен вид, действия, мисли и чувства, драматичен сблъсък, психологическо мотивиране на действието, социални условия, етични преценки на постъпките на героите.

Тълкуване формата на изложение (-разказване, -описание, -диалог).

Продължаване на работата за създаване на функционален план на текста с използване на факти от него. В описателните текстове на повествователната проза се откриват по-важните елементарни картини, техните изразни функции и връзки с други елементи на произведението (действие, образ, ситуация, динамика, чувства). Откриване езиковостилните средства, с които са изобразени картини и подбудени художествени впечатления. Подтикване на учениците да схванат и усвоят функционалните понятия: стил, картинност, съвест, фантазия, отъждествяване, характерни духовни качества - родолюбие, патриотизъм; творчески преживявания, мнение, становище, причина, последица, тема, поука /идея/; композиция на съчинението, въведение, завръзка, кулминация, развръзка, обрат на действието; фантастично, лично, колективно; чест, справедливост, солидарност, почтенност, духовитост, досетливост, любознателност; неизвестно и загадъчно.

Междупредметната корелация в рамките на програмата е фокусирана върху разширяване на знанията и по другите предмете, запознаване с исторически личности, територии, споменати в литературни произведения, а чрез музиката е необходимо да се направи връзка с някои теоретични понятия от литературата (пене на отделни стихотворения, като Хубава си моя горо и др.).

ЕЗИК

Граматика

В езиковото обучение учениците се подготвят за правилно устно и писмено общуване на книжовен български език. Затова изискванията в тази програма не са насочени само на езикови правила и граматични норми, но и на функцията им. Например, изречението не се възприема само като граматична част (от гледната точка на структурата му), но и като комуникативна част (от гледна точка на функцията му в комуникацията).

Основни програмни изисквания в обучението по граматика е учениците да се запознаят с езика и да го тълкуват като система. Нито едно езиково явление не би трябвало да се изучава изолирано, вън контекста в който се реализира неговата функция. В 1. и 2. клас в рамките на упражненията за слушане, говор, четене и писане учениците забелязват езиковите явления без техните наименования, а от трети до осми клас концентрично и последователно ще се изучават граматическите съдържания, имайки впредвид възрастта на учениците. Последователността се осигурява със самия избор и разпределението на учебните съдържания, а конкретизирането на степента за обработка, като напътствия на учебната практика в отделни класове, посочена е с ясно формулирани изисквания: забелязване, съглеждане, усвояване, понятие, разпознаване, различаване, информативно, употреба, повторение и систематизиране. С посочването на степента на програмните изискванията на учителите се помага в тяхната настойчивост да не обременяват учениците с обем и задълбочена обработка на езиковия материал.

Селективността се провежда с избора на най-основните езикови закономерности и информации, които се отнасят към тях.

С такова отнасяне към езиковия материал в програмата учителите се насочват тълкуването на граматичните категории да обосновават на тяхната функция, която са учениците запазили и научили да ползват на практика в предишните класове. Последователността и селективността в граматиката най-добре се съглеждат в съдържанието по синтаксис и морфология. Същите принципи са проведени и в останалите области на езика. Например, алтернацията на съгласните к, г, х,, я, учениците най-напред ще забелязват в строежа на думите в V клас, а чрез упражнения

и езикови игри в този и в предишните класове ще придобиват навици за правилна употреба на дадените консонанти в говора и писането; елементарни информации за палаталните съгласни ще придобият в шести клас, а придобитите знания за значителните звукови особености в българския език ще се систематизират в VIII клас. По този начин учениците ще придобият основни информации за звуковите промени, ще научат да прилагат на езикова практика, а няма да бъдат натоварени с описанията и историята на посочените явления.

Елементарни информации по морфология учениците ще получават от II клас и последователно от клас в клас ще се разширяват и задълбочават. От самото начало учениците ще придобиват навици да забелязват основните марфологични категории. По този начин учениците ще се въвеждат последователно и логически не само в морфологичните, но и в синтактичните закономерности (разпознаване лицето на глагола - лични глаголни форми - сказуемо - изречение). Думите винаги трябва да забелязвам и обработвам в рамките на изречението, в което се забелязват техните функции, значения и форми.

Програмните съдържания, които се отнасят до ударението не трябва да се обработват като отделна методическа единица. Не само в езиковото обучение, но и в обучението по четене и езикова култура, учениците трябва да се учат на книжовната норма, а с постоянни упражнения (по възможност ползване на аудио-визуални записи) учениците трябва да придобиват навици, да слушат правилното произношение на думите. За овладяване на правописа нужно е да се организират системни писмени упражнения, различни по съдържание. Покрай това, на учениците от ранна възраст трябва да се дават напътствия да си служат с правописа и правописния речник (училищно издание).

Упражненията за овладяване и затвърдняване на знанията по граматика до степен прилагането им на практика в нови речеви ситуации произлизат от програмните изисквания, но са обусловени и от конкретната ситуация в класа - говорните отклонения от книжовния език, колебанията, грешките, които учениците допускат в писменото изразяване. Затова съдържанията за упражнения по езиково обучение трябва да са определени въз основа на систематичното напредване в говора и писането на ученика. По този начин езиковото обучение ще има подготвителна функция в правилното комуницираме на съвременен книжовен български език.

В обучението по граматика трябва да се прилагат следните постъпки, които на практика са се показали със своята функционалност:

Фонетика: Звукове и букви в българския език/ звукове, ДЖ, ДЗ. Ъ, : букви: Щ, Ь, Ю, Я; словосъчетания: ЙО, ЬО/. Разлики в правопис и правоговор.Делитбени основи на гласните: предни, задни; високи, ниски; тесни, широки; закръглени, незакръглени; твърди, меки. Делитбени основи на съгласните: по място на учленение; по начин на учленениенение; по звучност-беззвучност; по твърдост мекост. Обеззвучаване на звучните съгласни при изговор Преглас на съгласните К, Г, Х в Ч, Ж, Ш; и в Ц, З, С /първа и втора палатализация/ Промениливо и непроменливо Я. Подвижен и непостоянен Ъ. Ударението в българския език. Особености. Сричка. Видове срички: отворени, затворени; ударени, неударени. Начален преговор, затвърдяване и разширяване на знанията за:

Морфология: Части на речта

- Съществително име: граматически особености: видове, род, число, членуване.

- Прилагателно име: граматически особености: видове, род, число, членуване, степенуване.

- Числително име: видове.

- Местоимение: Разпознаване на видове местоимения. Граматическо ифункционално значение на местоименията.

- Глагол. Граматически категории на глагола:, лице, число, времеспрежение и вид. Основни глаголни времена

- Неизменяеми части на речта. Разпознаване. Граматическо и функционално значение на неизменяемите части на речта.

- Съкращение на думите.

Синтаксис

Начален преговор за изречение. Видове изречения по начин на изказване - упражнения. Видове изречения по състав и граматически строеж - прости и сложни. Строеж на простото изречение - главни части: подлог и сказуемо.

Преговор и затвърдяване на второстепенни части на изречението: пряко и непряко допълнение, определение, обстоятелствено пояснение (за място, време и начин).

В обучението по граматика функционални са онези постъпки, които успешно премахват мисловна инерция на ученика, а развиват интерес и самостоятелност у учениците, което подтиква тяхното изследователско и творческо отношение към езика. Посочените указания в обучението подразбират неговата свързаност с живота, езиковата и художествена практика, те. с подходящи текстове и речеви ситуации. Затова указанието за съответни езикови явления на изолирани изречения извадени от контекста е означено като нежелано и нефункционално постъпване в обучението по граматика. Самотните изречения лишени от контекста биват мъртви модели добри формално да се преписват, да се учат наизуст и да се възпроизвеждат, а всичко това пречи на съзнателната дейност на учениците и създава съответна основа за тяхната мисловна инерция.

Съвременната методика в обучението по граматика се залага центъра на тежестта при обработка на езиковите явления да бъде обоснована на съществени особености, а това означава техните значителни свойства и стилистични функции, което подразбира изоставяне на формалните и второстепенните белези на изучаваните езикови явления.

В езиковото обучение нужно е да се съглеждат езиковите явления в ежедневието и езиковите околности, които обуславят техното значение. Учениците трябва да се насочват да използват изгодни текстове и речеви ситуации, в които дадено езиково явление естествено се явява и изказва. Текстовете трябва да са познати на учениците, а доколкото неса трябва да се прочетат и да се раязговаря върху тях.Учителят трябва да има в предвид, че запознаването на същността на езиковите явления често води чрез преживелици и разбиране на художествен текст, което ще бъде допълнително насърчване за учителя при даване на напътствия на учениците да откриват стилистичните функции на езиковите явления. Това ще допринесе развитието на ученижеския интерес към езика, понеже художествените приключения съчиняват граматичното съдържание по-конкретно, по-леко за прилагане. Нужно е учителят да има в предвид значителната роля на систематичните упражнения, т.е. учебния материал не е овладян добре, ако не е добре упражнен. Това означава, че упражненията трябва да бъдат съставна част при обработка на учебните съдържания, повторението и затвърдняването на знанията. Методиката по езиково обучение теоретично и практически указва, че в обучението по майчин език трябва по-скоро да се преодоли степента на препознаването и възпроизвеждането, а с търпеливо и упорито старание да възприемат знания и навици - приложимост и творчество. За да се на практика удовлетвори на тези изисквания, функционално е във всеки момент знанията по граматика да бъдат във функция на тълкуването на текста, с което се издига от препознаването и възпроизвеждането до степен на практическо приложение. Прилагането на знанията за езика на практика и неговото преминаване в умения и навици се постига с правописни и стилистични упражнения. Учениците трябва континуирано да се подтикват към свързването на знанията си с комуникативния говор. Една от по-функционалните постъпки в обучението по граматика е упражняването обосновано в използването на примери от непосредствената говорна практика, което обучението по граматика доближава до ежедневните потребности, в които се езика явява като мисловна човешка дейност. Обучението по този начин бива по-практично и интересно, което на ученика прави удовлетворение и дава възможности за неговите творчески прояви. Съвременната методика на обучение изтъква поредица от методически похвати, които трябва да се прилагат в програмните съдържания по езикознание и които дават възможност да всеки съзнателен път, започвайки от този, който е в рамките на учебния час, получи своята структура.Обработката на нови програмни съдържания подразбира прилагане на следните методически похвати:

Използване на подходящ текст върху който се съглежда и обяснява дадено езиково явление. Най-често се използват кратки художествени, научно популярни и публицистични текстове като и примери от писмените упражнения на учениците.

- Използване на изкази (примери от подходящи, текущи или запомнени) речевите ситуации.

- Насърчване на учениците да подходящия текст разберат цялостно и подробно.

- Затвърдняване и повторение на знанията за научените езикови явления и понятия, които непосредствено допринасят за по-леко разбиране на учебния материал (ползват се примери от учен текст).

- Насърчване на учениците да забелязват в текста примери от езикови явления, които са предмет на опознаването.

- Съобщаване и записване на новия урок и насърчване на учениците да забелязаните езикови явления изследователски съглеждат.

- Осъзнаване важните свойства на езиковите явления (форми, значения, функции, промени, изразителни възможности...).

- Разглеждане на езиковите факти от различна гледна точка, тяхната компарация, описване и класификация.

- Илюстриране и графическо представяне на езиковите понятия и техните отношения.

- Дефиниране на езиковото понятие; изтъкване свойствата на езиковите явления и забелязаните закономерности и правилности.

- Разпознаване, обяснение и прилагане на овладяния учебен материал в нови ситуации и от примерите, които дават самите ученици (непосредствена дедукция).

- Затвърдняване, повторение и прилагане на усвоените знания и умения (поредни упражнения в училището и у дома).

Посочените методически постъпки помежду си се допълват и реализират се в непрекъснато и синхронно предположение. Някои от тях могат да бъдат реализирани преди започването на часа в който се разглежда даденото езиково явление, а някои след завършването на часа. Така например текст, който се използва за усвояване на знания по граматика трябва да бъде запознат предварително, а някои езикови упражнения са задача за домашна работа. Илюстрирането, например, не трябва да бъде обезателн етап в учебната работа, но се прилага когато му е функционалността безспорна.

Паралелно и сдружено в посочения съзнателен път протичат всички важни логически операции: наблюдение, съпоставка, заключение, доказателство, дефиниране и даване на нови примери. Това означава, че часовете в които изучава съдържанието по граматика нямат отделни етапи, т.е. ясно забележими преходи помежду тях. Виден е прехода помежду индуктивния и дедуктивния метод на работа, като и осъзнаването на езиковите явления упражняване.

Правопис и правоговор

Правилата за правопис се приемат чрез систематични упражнения (правописни диктовки, корекция на грешки в даден текст, тестове с въпроси от правопис и т.н.).

Също така, учениците трябва да бъдат насърчавани да откриват и поправят правописни грешки в SMS комуникацията, както и в различни видове комуникации чрез Интернет.Желателно е учителят да носи правописен речник за справки при даден таекст за проверка на правописа). Учителят непрекъснато трябва да изтъква значението на правилното говорене, което се подпомага от прилагането на определени говорни упражнения. Тези упражнения не трябва да

се реализират като отделна учебна единица, а с подходящи граматически теми: напр. Определяне мястото на ударението в думите ,изречението за интонация може да бъде свързано с правописа от една страна, а от друга - със синтаксис и т.н. С използването на аудио записи, учениците трябва да използват текстовете за възпроизвежда и да приемат правилно ударението върху думата и на места, където то се отклонява от тонически норми т.е. от диалектното акцентиране.Някои говорни упражнения могат да се провеждат и с подходящи теми от литературата: напр. артикулацията може да се практикува чрез произнасяне на пъзели, сторопоговорки, когато се обработват като част от народното творение; акцент, темпо, ритъм, интонацията, а паузите могат да практикуват с четене на глас на откъси от произведения по избор и т.н. Самостоятелно съставяне на изречения, в които са отразени езиковите и правописни явления. Въпроси и писмени отговори във връзка с обработен текст, филм или театрално представление. Въпроси и писмени отговори във връзка със събития и случки от всекидневието. Описание на външно и вътрешно пространство по даден план. Истинска вест (село, град, училище) по даден план. По-нататъшна работа за упражняване техниката за съставяне на писмено съчинение (главна част на темата, избор и разпределение на материала, основни елементи на композицията и групиране на материала според композиционните етапи.) Писмо (междуучилищна коресподенция) общи правила за писане на писмо като вид съчинение и форма на общуване.

Шест домашни писмени упражнения и техен анализ по време на час.

Четири класни работи /упражнения/ по един час за изработка и по два часа за поправка.

Езикова култура

Развитието на езиковата култура е една от най-важните задачи за преподаване на майчиния език. Тази учебна област се свързана с обработката на литературни текстове като представителни форми на изразяване, както и изучаването на граматиката и правописа. По същия начин и обработката на литературни текстове и работа върху граматиката и правописа включват и учебни помагала, които допринасят за насърчаване към устното и писмено изразяване. Езиковата култура насърчава прилагането на лексикалните и стилистични упражнения, насочени към разширяване на лексиката и развитие на способностите и уменията за изразяване. Всички видове упражнения, чиято цел е да развиват езиковото мислене, се извършват върху текста или в хода на речевите упражнения.

НАБЛЮДАВАНЕ И ОЦЕНКА НА ПРЕПОДАВАНЕТО И УЧЕНЕТО

В цялостното планиране на съдържанието по български език трябва да се включи и планиране, свързано с оценка на постиженията на учениците по време на реализиране на програмата за преподаване и учене в края на определен образователен период. Това означава, че оценката трябва да бъде част от ежедневното, месечното и годишното планиране. Наблюдаването и оценяването на резултатите от напредъка на учениците е във функцията на резултатите, и започва първоначалната оценка на нивото, на което ученикът се намира и въз основа на него се преценява неговия по-нататъшен напредък.

Проверката в началото на учебната годината е с цел да се опознае ситуацията за планиране на качеството и реализиране на програмата. Тя може да се извърши по различни начини: тестове, устни въпроси подготвени от учителя, устни въпроси подготвени от ученици, писане на къси съчинения и други подобни. Така се получава представа за предварителното познание на учениците.

Всяка дейност е добра възможност за оценка на напредъка и даване на обратна връзка. Всеки учебен час и всяка дейност на ученика е възможност за формална оценка, т.е. записване напредъка на ученика и позоваване на допълнителни дейности за популяризиране.

Формативната оценка е съставна част от съвременните методи на преподаване и включва оценка на знания, умения, нагласи и поведение, и развиване на подходящи компетенции в преподаването и ученето. Официалното измерване включва събирането на данни за постиженията на учениците и изготвяне и водене на ученическо портфолийо (регистър за всекии ученик, папка за всеки ученик), което означав:

- събиране и записване на (дейности на учениците, директна комуникация, реализиране на задачи, домашна работа, писмени упражнения, креативност на учениците, изявления, описания, преразказване и т.н.) за всеки отделен ученик;

- предварително изготвен списък за оценка на всеки ученик, който се попълва след конкретна дейност, където учителят отчита фактическата ситуация;

- инструментите, свързани с всяка отделна програмна област поотделно в който учителят въвежда данни за постиженията на учениците по отношение на всички аспекти на развитието (интелектуални, емоционални и психомоторни), които се стимулират от програмата и са насочени към проверка на постигнатите резултати.

Проверката на знанията трябва да се извършва чрез различни постъпки и форми: устни, говорими, писмени, стилистични упражнения, упражнения по картини, подчертаване, отбелязване с кръгче; презентации, домашна работа, изследователски задачи и др.

Въз основа на общите данни, получени чрез наблюдение и чрез проверка на постиженията на учениците по време на реализацията на учебната програма, учителят установява (описва) състоянието на развитие в рамките на всяка област от програмата и в края на първия и втория семестър сумарна оценка - описателна оценка.

Портфолиото трябва да бъде на разположение на родителите през цялата година, за да може да наблюдават напредъка и постиженията на техните деца. Портфолиото на ученика, с пречистени и подбрани данни, продължава да се води и в следващия клас.

Работата на всеки учител се състои от планиране, постигане, наблюдаване и оценка. Като допълнение към постиженията на учениците е важно учителят непрекъснато да следи и оценява процеса на преподаване, учене и своята самостоятелна работа. Всичко, което изглежда добро и полезно, учителят ще продължи да използва в своята преподавателска практика; и всичко, което изглежда недостатъчно ефективно и ефикасно, трябва да се подобри.

MAĐARSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

A tantárgy neve	MAGYAR NYELV
Cél	A Magyar nyelv oktatásának és tanulásának célja, hogy a tanuló ápolja a magyar nyelvet, helyesen használja a különfelé kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban; az irodalmi művek olvasása és értelmezése révén fejlessze képzelőerejét, esztétikai-művészeti tudatosságát és kifejezőkészségét, kritikai és erkölcsi ítélőképességét; alapvető tájékozottságot szerezzen az irodalomtörténet és -elmélet, az általános

	és magyar nyelvészet, valamint a mediális írásbeliség terén; az interdiszciplinaritás jegyében összefüggésbe hozza a nyelvet és irodalmat más művészeti ágakkal és tudományterületekkel; bevezesse a tanulót a tudományos gondolkodásmódba; értékelje és becsülje a nemzeti értékeket és hagyományokat, fogadja el a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; alapozza meg és bővítse a kulcskompetenciákat, amelyek képessé teszik őt a minőségi életvitelre, a munkára és az élethosszig tartó tanulásra.
Osztály	Ötödik
Évi óraszám	180 óra

KIMENET A tematikai egység/terület fel dolgozását követően a diák képes lesz:	TERÜLET/ TEMATIKAI EGYSÉG	TARTALOM
- Felismeri a tantervben előírt alapművek címét és szerzőjét; - Felismeri az irodalmi mű jellemző vonásait; - Meghatározza az irodalmi mű témáját, fő motívumait és szereplőit; összefoglalja, reprodukálja a cselekményt; - Felismeri és megkülönbözteti a prózai és verses formákat; - Megkülönbözteti a népköltészetet a műköltészettől, a szépirodalmi szöveget a	IRODALMI ISMERETEK	NÉPKÖLTÉSZET Feldolgozásra szánt szövegek Kötelező szövegek 1. Hat különböző tájegységhez kapcsolódó népdal feldolgozása (pl. Megizentem (népdal) - Bartók Béla gyűjtése, Úgy tetszik, hogy (népdal) - Kodály Zoltán gyűjtése) 2. Kőmíves Kelemenné (népballada)

nem szépirodalmi szövegektől; - Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét; Különbséget tesz szerző és narrátor/lírai én között; - Különbséget tesz az epikus közlés alapformái, az elbeszélés, aleírás és a dialógus között; - Meg tudja állapítani a cselekmény helyét és idejét; - Felismeri az idézetet a szövegben; - Felismeri a költői jelzőt, megszemélyesítést, hasonlatot, metaforát, ismétlést, költői kérdést; - Elhelyezi a tantervben előírt kötelező irodalmi műveket az alapvető irodalmi kontextusokban (magyar irodalom/világirodalom, régi/újabb/kortárs, szóbeli/szerzői);		3. Tündérszép Ilona és Árgyélus 4. H. C. Andersen: A teáskanna - Andersen hatása a magyar irodalomra; A tárgy mint mesehős (beszámoló); 5. Mészöly Miklós egy meséje: Tréfás mese / A kis játszótársak / Vidám és szomorú / A torony meséje(műmese) 6. A csodaszarvas (monda) Kiegészítő és ajánlott szövegek 1. Szent Száva (Jung Károly fordítása) - A Szent Száva-legenda magyar irodalmi kapcsolatai. Miért lett Szent Száva a szerb kultúrában az iskolák védőszentje?
- Képes a következő szépirodalmi szövegelemek meghatározására és példákkal való illusztrálására: motívum, téma, fabula, a cselekmény helye és ideje, főszereplő, mellékszereplő stb; - Az irodalmi művekben a szövegrészletek, a hősök és a helyzetek alapján felismeri a műnemet és a műfajt; - Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: monda, mítosz,		2. Csáth Géza: Bartók Béla (részlet) 3. Az Ezeregyéjszaka legszebb meséiből: Az ökör és a szamár / A halász és a szellem vagy más mese 4. Grimm-mese: Holle anyó 5. Boldizsár Ildikó: Boszorkányos

elbeszélő költemény, dal, tájleíró költemény, ballada, elbeszélés, novella, regény, levél, episztola, mesejáték; - Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: meseelem, meseformula, bevezetés, kibontakozás, bonyodalom, tetőpont, megoldás, valószerű és valószerűtlen elemek, konfliktus; - Megnevezi a leírás formáit: személyleírás, tárgyleírás, tájleírás; - Felismeri és megnevezi a rímfajtákat és a refrént, hasonlatot, metaforát, megszemélyesítést, ellentétet, fokozást, hangutánzást és hangulatfestést; - Felismeri és értelmezi a tanterv által kötelezően előirányzott egyszerű szövegek konfliktushelyzeteit, a hősök jellemvonásait, s velük kapcsolatban megállapít, véleményt formál; - A szépirodalmi művek tudatos, igényes olvasója; - Tiszteli a nemzeti irodalom és kultúra hagyományait; - Képes esztétikai élmény átélésére; - Változatos olvasási stratégiákat alkalmaz; - Tudatosan gyűjt információkat (nyomtatott, audiovizuális, elektronikus		mesék (egy mese feldolgozása) 6. Berg Judit meséi 7. Pilinszky János: A nap születése 8. Mátyás király meg a csókai földesúr / Székké változott Juliska (Penavin Olga gyűjtése) / Raffai Judit: Vajdasági történetek Mátyás királyról (válogatás). 9. A tordai hasadék (népmonda) 10. Hiedelemmondák elvarázsolt lényekről, mitikus állatokról virágokról, lidércről, elásott kincsről, kötésről és oldásról, ördögösökről stb. - kapcsolni összehasonlító elemzésként a népmesékhez, mítoszokhoz. Irodalmi alapfogalmak A szöveg formája: vers, próza. Műnemek: líra, epika, dráma. Műköltészet és népköltészet. Szerző (költő, író), lírai én, elbeszélő. Műfaji ismeretek: dal, tájleíró költemény, ballada, mese, monda, anekdota, elbeszélés,

forrásokból) iskolai feladataihoz; - Könyvtárba jár, és önállóan választ irodalmi alkotást, képes naplót vezetni vagy portfóliót összeállítani olvasmányairól; - Felismeri és megnevezi a mondatfajtákat a beszélő szándéka és logikai minőségük szerint; - Megkülönbözteti az egyszerű és az összetett mondatot; - Felismeri, megnevezi a tőmondatot, az egyszerű bővített és a hiányos mondatot (alany, állítmány); - Mondatátalakítást végez (zsugorítás stb;) a beszédhelyzetnek és a kommunikációs szándéknak megfelelően szóban és írásban; - Felismeri, megnevezi a mondat fő részeit (állítmány és alany), valamint az alapvető bővítményeket (tárgy, hely-, idő- és módhatározó, minőség-, mennyiség- és birtokos jelző); - Aláhúzással tud nem bonyolult szerkezetű bővített mondatot elemezni; - Érthető, nyelvtanilag kifogástalan mondatokat szerkeszt; Írásban tudja a szöveget tagolni (cím, bekezdések) és makroszerkezeti egységekre osztani (bevezetés, tárgyalás, befejezés). A		regény, levél, mesejáték. Az ütemhangsúlyos verselés. Az időmértékes verselés alapjai: a rövid és hosszú szótag fogalma. Mesetípusok, a népmese jellemzői. Mesemondás. Mesepoétika. LÍRA Feldolgozásra szánt szövegek Kötelező szövegek 1. Kosztolányi Dezső: Mostan színes tintákról álmodom 2. Arany János: Családi kör 3. Weöres Sándor: Ballada három falevélről 4. Nemes Nagy Ágnes: Tavaszi felhők 5. Nagy László: Csodafiú-szarvas 6. Domonkos István: Néha így, néha úgy 7. Tari István: Amikor a villámnak szaga volt Petőfi Sándor: 8. Petőfi Sándor: Szülőföldemen /

szövegben felfedezett hibákat képes kijavítani. - Ismeri a magánhangzók felosztását a nyelv vízszintes mozgása alapján, a hangrend és illeszkedés törvényszerűségeit; - Ismeri és alkalmazza a szótagolás és elválasztás szabályait;		A négyökrös szekér 9. Petőfi-átírások, Petőfi-paródiák, -parafrázisok: pl. Lackfi János (Apám kakasa, Megy Béla bá Trabanton), Weöres Sándor, Varró Dániel stb. Kiegészítő és ajánlott szövegek 1. Fehér Ferenc: Színes vers 2. Domonkos István: Bizonyítványom / S.O.S. 3.Tóth Árpád: Láng 4. Kosztolányi Dezső: Nyárfa / Este, este

- Fel tudja osztani a mássalhangzókat a zöngésség szempontja szerint, felismeri a részleges hasonulás, a teljes hasonulás és az összeolvadás egyszerűbb eseteit; - Ismeri és alkalmazza a betűrend szabályait; - Felismeri, megnevezi, alkalmazza a helyesírási alapelveket; - Alkalmazza a helyesírás-ellenőrző programot; - Felismeri, megnevezi az egyjelentésű, többjelentésű, rokon-és ellentétes jelentésű, azonos alakú, hasonló alakú valamint a		5. Kányádi Sándor: Szarvas-itató 6. Weöres Sándor: Egérrágta mese / Fülemüle 7. Tari István: Ablakomban 8. Kovács András Ferenc gyermekversei (pl. Egértánc) 9. Petőfi Sándor: Én / István öcsémhez / Két vándor / Nemzeti dal / Apám mestersége, s az enyém / Reszket a bokor / Pató Pál úr / Szeretlek kedvesem / A természet vadvirága / A márciusi ifjak / Dalaim / A természet vadvirága / A XIX. század költői / Minek nevezzelek? /

hangutánzó és a hangulatfestő szavakat; - Felismeri, megnevezi, csoportosítja a szavakat szerkezetük alapján; - Felismeri és megnevezi a szóelemek fajtáit (szótő, toldalék); - Felismeri és megnevezi a nyomtatott és elektronikus média fajtáit; - Tájékozódik, információkat talál a különféle dokumentumtípusokban, korosztálynak szóló kézikönyvekben; - Képes nyelvileg kifejtett (explicit) és nem kifejtett (implicit) információkat kiszűrni a szövegből; - Képes az alapinformációk és eszmék összehasonlítására két vagy több rövid, egyszerű szövegben; - A rendelkezésére álló információkat értékeli, tárolja, rendszerezi; - Képes az interneten való kommunikációra és együttműködésre; - Ismeri a helyesírási alapelveket és A magyar helyesírás szabályainak használati módját; - Felismeri és alkalmazza az állandósult szókapcsolatokat; - Képes olyan szövegeket létrehozni, amelyekben a téma, a kompozíció, a tartalom és a stílus megfelelnek a feladatnak, a szöveg rendeltetésének és a		Irodalmi alapfogalmak A költő és a lírai én. Lírai műfajok. A motívumok és költői képek mint a lírai mű kompozíciójának elemei. A lírai formanyelv jellemzői: képiség, ritmus, szerkezet. Rím. Kötött és szabad vers. Szóképek és stíluseszközök: hasonlat, megszemélyesítés, metafora, ellentét, fokozás, költői jelző, ismétlés, hangutánzás és hangulatfestés. Költői kérdés. EPIKA Feldolgozásra szánt szövegek Kötelező szövegek 1. Tersánszky Józsi Jenő: Ákombákom tanár úr (részlet) 2. Gárdonyi Géza: Apám 3. Karinthy Frigyes: Röhög az egész osztály / Magyarázom a bizonyítványom 4. Németh István: Faliórák 5. Csáth Géza: Szombat este 6. Darvasi László: Trapiti, avagy a nagy tökfőzelékháború(részlet) 7. Tóth Krisztina: A Mikulás három élete Mitológia: 8. Kalevala: A világ keletkezése 9. Daidalosz és Ikarosz (görög mítosz) - Ikarosz a kortárs irodalomban

címzettnek (célközönségnek); - Értelmes és szabatos beszédre, helyes artikulációra törekszik, igyekszik betartani az igényes nyelvhasználat szabályait és elsajátítani a kódváltás alapvető képességét; -Egyszerű szerkezetű szóbeli vagy írásbeli szövegeket tud alkotni a leírás, az elbeszélés és a kifejtés eszközeit alkalmazva (és a célközönség összetételét szem előtt tartva); - Képes egyszerű szöveget alkotni szóban vagy írásban, amelyben valamely irodalmi élményét írja le, vagy egy valós, hétköznapi, illetve képzeletbeli témát fejt ki; - Különböző céllal (pl; informálódás, tanulás, önfejlesztés, esztétikai élmény átélése, szórakozás) képes rövidebb, egyszerűbb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket (pl; egyszerű szakszövegeket, tudománynépszerűsítő ismeretterjesztő szövegeket stb;) olvasni és saját szavaival elmondani; - Meg tudja fogalmazni véleményét, és igényes nyelvhasználatra törekedve (kódváltási képességéhez mérten a sztenderd nyelvváltozat - vagy legalább a regionális köznyelv - normájához igazodva) nyilvános beszédhelyzetben képes kifejteni gondolatait; - Ismeri és készségszinten használja a kibővített magyar		Kiegészítő és ajánlott szövegek 1. Gyurkovics Tibor: A tanár úr notesza 2. Fox: Majom-sziget (részlet) 3. Domonkos István: Via Italia! (részlet) 4. Mirnics Zsuzsa: Órásköz 12 (részlet) 5. Nógrádi Gábor: Hogyan neveljünk? 6. Kosztolányi Dezső: Petőfi Sándorka 7. Majtényi Mihály: Megy a juhász a szamáron (novella) Irodalmi alapfogalmak Szerző és elbeszélő. Epikai műfajok. Az elbeszélésmód sajátosságai: egyes szám harmadik személyű és egyes szám első személyű elbeszélés; jellemzés; párbeszéd. Leírások (táj-, személy-, tárgyleírás). Az epikai művek szerkezeti egységei. A szereplők jellemzésének eszközei: beszéd, tettek, külső tulajdonságok, életfelfogás, erkölcsiség. DRÁMA Feldolgozásra szánt szövegek Kötelező szövegek 1. Szabó Palócz Attila: Zöldleveli Kótyonfitty, a kalandor béka legnagyobb szerelme, mesejáték

ábécé nyomtatott és írott betűit, valamint az írásjeleket, egyszerűbb példákban alkalmazni; - Törekszik értelmes, nyelvtanilag helyes mondatokat alkotni; - Írásban tudja a szöveget tagolni (cím, bekezdések) és makroszerkezeti egységekre osztani (bevezetés, tárgyalás, befejezés); - A szövegben felfedezett hibákat képes kijavítani; - Tud levelet írni, s képes különféle űrlapokat és formanyomtatványokat kitölteni, amelyekkel a mindennapi életben találkozik; Ezek elektronikus és papír alapú változatait is elsajátítja; - Képes figyelemmel követni és megérteni a nyelv, az irodalom vagy valamely egyéb művelődési terület tárgyköréből tartott előadásokat, s tud jegyzetet készíteni; - Meghatározott műfajokban témának, kommunikációs alkalomnak megfelelő kritikus, egyéni szemléletű, nyelvi-stilisztikai szempontból példás szövegeket, beszámolót alkot; - Beszámolóját prezentációval/poszterrel teszi szemléletesebbé; - Valós vagy képzeletbeli tapasztalatokat, szereplőket, illetve eseményeket bemutató fogalmazást tud írni.		2. Berg Judit: Üdv néked, Arthur, nagy király Kiegészítő és ajánlott szövegek 1. Kitrikoty Mészöly Miklós dramatizált meséje 2. Horváth Péter: Bendegúz iskolába megy /az Indul a bakterház nyomán/ Projektmunka-javaslatok irodalomból: - óriások és törpék a mesékben, - kígyó az irodalomban (pl. Biblia, Kis herceg, magyar hitvilág, mesék, mondák stb.), - a ló motívuma a különböző népek kultúrájában (kapcsolódva ősi temetkezési szokásunkhoz, Attila, országvásárlás stb.) és az irodalomban, - kortárs gyermekirodalmi projekt, -a repulse diskurzusa az irodalomban, - apa szövegek, - a folyó vagy a hajó szerepe az irodalomban, - tanár-diák viszony az irodalomban, - évszakok az irodalomban, - boszorkányszótár, - Petőfi-szótár,

		- 12 legszebb magyar versem magyarázatokkal, - a szöveg és a kép összefüggéseinek feltárása, - a régió és a lakóhely irodalmi emlékei stb. Irodalmi alapfogalmak Drámai műfajok: komédia, tragédia; egyfelvonásos; rádiódráma. A dráma jellemzői: felvonás, jelenet, szereplők, monológ, dialógus. Népi dramatikus játékok /farsang, betlehemezés stb./
		ISMERETTERJESZTŐ ÉS INFORMATÍV SZÖVEGEK (2 mű kiválasztása) 1. Egy szabadon választott tanulmány a mese és a hiedelemvilág kapcsolatáról (pl. Dömötör Tekla, Nagy Olga, Voigt Vilmos, Penavin Olga, Raffai Judit) 2. Illyés Gyula: Petőfi Sándor (részletek, főként diákéveiből) vagy Margócsy István: Petőfi-kísérletek(részlet). / Válogatás a Petőfi-kultusszal, a reformkori kávéházakkal és öltözködéssel (huszárok, fegyverek, divat) kapcsolatos szövegekből. 3. A világ keletkezése (bibliai történet) - ismeretterjesztő szöveg /Bibliai szólások: júdáscsók, bábeli zűrzavar, matuzsálemi kor, hétpecsétes titok,

		pálfordulás, tamáskodik stb./ 4. Fej fej mellett (nyest.hu) - szótörténeti kérdések 5. Válogatás könyvekből, enciklopédiákból és gyermeklapokból HÁZI OLVASMÁNY Kötelező közös olvasmányok 1. Petőfi Sándor: János vitéz 2. Lázár Ervin: Szegény Dzsoni és Árnika 3. Egy szabadon választott vagy ajánlott mű feldolgozása a kortárs irodalomból olvasónapló vagy portfólió formájában Ajánlott közös olvasmányok 1. Lengyel Dénes: Régi Magyar mondák 2. Volt egyszer egy… 3. Janikovszky Éva: Égig érő fű 4. Astrid Lindgren: Juharfalvi Emil / Juharfalvi Emil újabb csínyei / Harisnyás Pippi 5. Mándy Iván: Csutak színrelép / Csutak és a szürke ló 6. Macskamenyasszony - határon túli magyar népmesék és mondák 7. Erich Kästner: A repülő osztály / Emil és a detektívek

		8. Varró Dániel: Túl a Maszat-hegyen 9. Békés Pál: A kétbalkezes varázsló/ A Félőlény 10. Luis Sachar: Stanley, a szerencse fia 11. Renè Goscihny: A kis Nicolas 12. Jules Verne: Kétévi vakáció 13. Nógrádi Gábor: Petepite 14. J. K. Rowling: Harry Potter és a Bölcsek Köve 15. George Lucas: Csillagok háborúja 16. William Kotzwinkle: E. T. a földönkívüli. Egy aktuális kortárs mű beépítése. Projektmunka vagy portfólió: - A feldolgozott művek filmes kapcsolatai stb.
	NYELVI ISMERETEK	- A mondatfajták és kifejezőeszközeik; helyes használatuk. - A névszói és névszói-igei állítmány; birtokos jelző. - Írásjelek az egyszerű mondat végén. - Nyelvhelyességi hibák: suksükölés, nákolás. A kódváltás tudatosítása. - Az -e kérdőszó, félrecsúszott toldalékok stb. - Az egyes mondatfajták helyes kiejtése.

		- Nyelvünk szóbeli és írásbeli öröksége, frazeológiai egységek (szólások, közmondások, szállóigék).
		- A beszédhangok keletkezése, hangképzési folyamat. - A köznyelvi normához alkalmazkodó szabatos kifejezésmód. - A magánhangzókról: rövid-hosszú, magas-mély magánhangzók. - A magánhangzók illeszkedése, helyesírási és helyes ejtési gyakorlatok. - Mássalhangzók: a rövid-hosszú, zöngés és zöngétlen mássalhangzók. - A mássalhangzók egymás mellé kerülésekor létrejövő hangtani változások-hasonulások (teljes és részleges hasonulás, összeolvadás, rövidülés és kiesés) a szavakban, ezek felismerése révén a helyesírás megerősítése. - Az egység keretén belül a j hang kétféle jelölésére vonatkozó helyesírási gyakorlatok. - A magyar helyesírás négy alapelvének alkalmazása. - Az alapvető helyesírási szabályok készségszintű alkalmazása.
		- Az egyjelentésű, többjelentésű, azonos alakú, rokon-és ellentétes jelentésű, hasonló alakú, hangutánzó és hangulatfestő szavak. - A szavak szerkezete (egyszerű és összetett

		szavak, többszörösen összetett szavak). - Képző: -i, -ság/-ség, -ó/-ő. - Jel: a közép- és felsőfok jele: -bb, leg/ - bb, a múlt idő jele: -t, -tt, a többes szám jele: -k, felszólító mód jele: -j, feltételes mód jele: -na/-ne, -ná/-né. - Rag: tárgy-, birtokos-, idő-, mód- és helyhatározó ragok. - A szótő és toldalék határa, a kötőhang(zó)szerepe. -A toldalékos szavak helyesírása.
		- A média: nyomtatott és elektronikus médiumok (újságok, televízió, rádió, világháló - honlapok, hírportálok). - A hír fogalma és jelentősége. - Közösségi média. - Tájékozódás, információkeresés (betűrend, tartalomjegyzék, utalók használatával) a különféle dokumentumtípusokban (könyv, folyóirat, AV és online dokumentum), korosztálynak szóló kézikönyvekben (szótár, lexikon, enciklopédia), ismeretterjesztő forrásokban. - Írói szótárak.
		- A mondatvégi írásjelek, az összetett mondatok tagolása. - A magyar helyesírás alapelvei. - A toldalékok helyes kapcsolása a szavakhoz,

		a zöngés és zöngétlen mássalhangzók. - Szótőkeresési gyakorlatok néhány gyakori hasonulás megfigyeltetésével. - Szóelemző, szótagoltató, toldalékoló, toldaléktalanító, válogató, másoló tollbamondás valamint komplex emlékezetből írás. - Helyesírási táblázatok, fürtábrák, folyamatábrák stb. - A régies írású tulajdonnevek helyes ejtése és írása, a j hang kétféle jelölése. - Az elválasztás szabályai. - Digitális írástudás, e-nyelvhelyesség: az e-dokumentumok létrehozásához szükséges nyelvi és szedési szabályrendszerek együttese, elektronikus szövegek létrehozása (pl. beszámolók, könyvismertetők, vázlatok, saját könyv, eseményre invitáló meghívók, listák, e-mail, egyszerűbb űrlapok kitöltése). - A magyar és valamely tanult, ismert idegen nyelv szerkezete közötti hasonlóságok és különbségek. - A helyesírást segítő kézikönyvek (helyesírási szabályzat, szótár, digitális szótárak stb.) önálló használata.
		- Az egyes mondatfajták helyes kiejtése. A hosszú és rövid hangok (mássalhangzók és

		magánhangzók) helyes ejtése (gyakorlatok). -Az állandósult szókapcsolatok (szólások, közmondások, szállóigék) az írásban és a beszédben.
	NYELVKULTÚRA	- Események és élmények időrendi sorrendben történő elmondása közös, illetve egyéni vázlat alapján. - A természetben levő tárgyak és jelenségek, a mozgásában levő állatok és személyek bemutatása. - Sikeresebb irodalmi portrék és a megírásukhoz felhasznált nyelvi kifejezőeszközök. A közvetlen környezetből választott egyén bemutatása. - Rövidebb szövegek tartalmának összefoglalása szem előtt tartva az esemény időrendjét és mozzanatait (bevezetés, a cselekmény kezdete, a cselekménymozzanatok kiemelése, a tetőpont és a befejezés). -A szóbeli elbeszélés: film, tévéadás, szabadon választott dinamikus jelenetek elmondása. - A nyelvi-stilisztikai kifejezőeszközök a leíró jellegű részletekben (versben és prózában egyaránt). - A retorika alapelvei (a konkrét fogalmak megnevezése nélkül).
		- Önálló elbeszélő fogalmazás készítése a tanult nyelvi és helyesírási tudnivalók alkalmazásával, felhasználva az anyaggyűjtés módjait. Az írás folyamatának

		megtapasztalása, folytonos ön- és társreakció. Az írásmű üzenetének, céljának, befogadójának megfelelő szókincs használata. - Önálló vázlatkészítés elolvasott irodalmi vagy ismeretterjesztő szövegről. - Kérdések és írásbeli válaszok megfogalmazása a tanult olvasmányok, megnézett filmek, színházi előadások, meghallgatott zeneművek alapján. - Szövegszerkesztés: elbeszélés, leírás, levél. - Élménybeszámoló közösen elkészített vázlat alapján, különös tekintettel a párbeszéd helyes alkalmazására. - A leírás megadott vázlat alapján (A tájleírás sorrendjének megoldása a távolitól közeli felé, vagy fordítva. Rész-egész viszonya valamilyen sorrend szerint. Tárgy-és személyleírás, jellemzés. Nem felsoroljuk a tulajdonságokat, hanem megelevenítjük. Lehetséges témák: falu télen, az én szobám, a gyümölcsös tavasszal, a rét stb.). - A fogalmazási ismeretek (a téma meghatározása, az anyag kiválasztása és elrendezése, a legfontosabb szerkezeti részek megjelölése és az anyag szerkezeti részek szerinti csoportosítása). - Szövegalkotás az internetes műfajokban (pl. e-mail, komment). Az írás nem nyelvi jeleinek (betűforma, nagyság, sorköz, margó, távolság, színek, kiemelések stb.)

		megismerése. A kézzel írt és a számítógépes szövegek különbözőségei és hasonlóságai. - Az önálló és a tanári segítséggel történő anyaggyűjtés módjai. - Nyolc házi írásbeli feladat a tanév folyamán, melyeket az órán elemeznek. - Négy iskolai dolgozat - kettő félévente (az írásmű kidolgozása egy óra, elemzés és javítás két óra).

Kulcsfogalmak: beszédművelés, artikulált nyelvi magatartás, irodalomolvasás, szövegértés, szóbeli és írásbeli szövegalkotás, ismeretek az anyanyelvről, helyesírás, íráskészség, médiaismeret, kommunikáció.

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA - TANTERVI UTASÍTÁS

A magyar nyelv tanterve három tárgykört ölel fel: az irodalmat, a nyelvet és a beszédkultúrát. Az órák tárgykör szerinti ajánlott felosztása a következő: irodalom - 70 óra, nyelvtan - 70 óra és beszédkultúra - 40 óra. Mindhárom tárgykör szorosan összefügg és egyiket sem lehet magában, a többitől elkülönítve tanítani.

Az irodalomoktatás tanterve kétpólusú. Egyrészt a népköltészeti alkotásokat tárgyalja, másrészt a szépirodalmi szövegek műfaji gazdagságát mutatja be. Középpontban az élményközpontú irodalomtanítás áll. Célunk a szövegértés fejlesztése és a kreatív szövegalkotás.

Az ajánlott szövegekből a tanár választja ki a feldolgozásra kerülő olvasmányokat, ezeket kiegészítheti más szövegekkel, amelyekbe bevonja a kortárs irodalmat is. Az ünnepekhez (karácsony, húsvét) kapcsolódó helyi szokások megbeszélése, gyűjtése is szerepeljen a tananyagban! A korszerű irodalomtanítás interdiszciplináris távlatokat nyit meg a tanulók számára. Lehetővé kell tenni az iskola és más intézmények közötti interaktív kapcsolat kialakítását (múzeumlátogatás, kiállítások és színházi előadások megtekintése, jelenlét a település kulturális életében).

A népköltészeti olvasmányokat követően Petőfi Sándor műveivel foglalkozik a tanterv részletesebben és sokrétűen. A korszerű Petőfi-kép és Petőfi lírájának mai továbbélése rávezeti a tanulót irodalomtörténeti értékeink megbecsülésére, az életmű megítélésének változására.

A lírai művek sokszínűsége lehetővé teszi a verstani ismeretek gazdagítását: a rím, szabad vers, leírások, megszemélyesítés, hasonlat, metafora, költői jelző, a versforma, a dal, a tájleíró költemény stb.

Az epikus alkotások egyrészt a kifejező olvasás céljait szolgálják, másrészt a szövegértés lehetőségeire összpontosítanak. Fontos szerepet tölt be a műfajismeret, a műfajok felismerése és meghatározása.

Az irodalmi tananyag gazdag szövegtára nem kötelezi a tanárt minden alkotás elemzésére, de olvasásra, ismeretszerzésre mindenképp ajánlott. Ez az alapvető készség befolyásolja a tanulók előrehaladását minden tantárgyban. A tanterv olvasmányai törzs- és kiegészítő anyagokra tagozódnak. A törzsanyag a kötelezően feldolgozandó műveket tartalmazza; a kiegészítő anyag olyan szemelvényeket ajánl, amelyek tanításáról vagy elhagyásáról, illetőleg más kiegészítő anyaggal való helyettesítéséről a tanár dönt. Ugyanez a helyzet az ajánlott olvasmányok esetében is. A tanárnak a tanmenet megtervezésekor ahhoz is joga van, hogy a tantervben szereplő ajánlott olvasmányok

némelyike helyett más szövegeket javasoljon elolvasásra. Az is kívánatos, hogy az ajánlott olvasmányok köréből a tanuló saját ízlése, érdeklődése szerint is választhasson. A szövegek megbeszélésében, értelmezésében erősen építenünk kell a tanulók fantáziatevékenységére, lehetőséget kell nyújtanunk szemléletes képek felidézésére, a történetek dramatizálására, folytatására, a cselekmény kreatív továbbpergetésére.

A tanítási órákon változatos formában gyakoroltassuk az olvasást, legyen szerves része a művek feldolgozásának, végeztessünk válogató olvasást, az órák összefoglaló részében is gyakoroltassunk. A tanuló tudja magyarázni a világos szerkezetű olvasmányok cselekményének előzményeit és következményeit, tudjon összehasonlítani több hasonló alkotást. Mondjon véleményt a szereplők viselkedéséről, és indokolja tetteiket. A szövegek olvasása során fel kell ismernie a tanult irodalomelméleti ismereteket.

A magyar nyelv tanterve a kimeneteken, illetve a tanulási folyamaton és a tanulók eredményein alapul. A kimenetek annak az integrált tudásnak, készségeknek, magatartásnak és értékeknek a leírását jelentik, amelyeket a tanuló a tantárgy három tárgykörén keresztül felépít, kibővít és elmélyít magának.

A nyelvtan tanítása egységes folyamat az Általános iskolai tanításban. 5. osztályban folytatjuk a zalsó osztályokban szerzett nyelvi ismeretek bővítését és a kompetenciafejlesztést. A nyelvtani definíciók és a helyesírási szabályok tudatosítása hozzájárul a tanulók logikus gondolkodásának és kifejezőkészségének fejlesztéséhez.

A nyelvtantanítás feladatának megvalósítása érdekében szilárd ismereteket kell nyújtanunk a leíró nyelvtan egyes elemeiről és rendszerének alapvető sajátosságairól, ugyanakkor figyelembe kell vennünk az újabb pragmatikai, szövegnyelvészeti, szociolingvisztikai, kommunikációelméleti kutatások eredményeit is. Biztosítanunk kell az ismeretek kompetenciává való alakulását.

Az alsó tagozatban elsajátított nyelvtani anyag új ismeretekkel bővül. Morfológiából a szavak hangalakjával és jelentésével részletesebben foglalkozik a tanterv, valamint rendszerezi a toldalékok fajtáit. Végeztessünk helyesírási gyakorlatokat a toldalékok megnevezésével (képző, jel, rag). A toldalékok közül csak az alaptípusokat tanulják meg a tanulók. A hangtani tananyag az eddigi ismeretek rendszerezése mellett, a mássalhangzók egymásrahatásával foglalkozik részletesen. A mondattani rész ugyancsak kiegészül. Új tananyagként jelenik meg a sajtó nyelve, a medialitás problémaköre. A logikus gondolkodás fejlesztésének elengedhetetlen feltétele, hogy minden absztrakt ismeret szoros kapcsolatban legyen a valósággal. A nyelvet mint élő és változó jelenséget vizsgáltassuk a tanulókkal. A nyelvtan tanításának lényege a szövegek által történő gyakorlás. Célunk, hogy a tanulók önállóan ismerjék fel a szabályokat a példasorok alapján.

A helyesírás szervesen beépül a tananyagba. Ahhoz, hogy a tanulók a készség fokán alkalmazzák a helyesírási szabályokat, szükséges, hogy a helyesírási szempontból legfontosabb problémákat felismerjék. A tanulók folyamatosan gyakorolják az írásjelek helyes használatát, az összetett szavak helyesírását, a toldalékok helyes kapcsolását a szótőhöz a hangtörvényeken keresztül. A tananyag tovább gyakoroltatja a j hang kétféle jelölését, valamint a hagyományos családnevek helyesírását és toldalékolását. A nyelvtani szabályok felismeréséig szövegeken alkalmazott gyakorlatokkal jussanak el. A magyar helyesírás alapelvei is megjelennek a gyakorlatok sorában, rámutatásként a szabályokra: a kiejtés, az egyszerűsítés, a hagyományos írásmód és a szóelemzés elve. Az új helyesírási szabályzat megjelenése megköveteli az eltérésekre való fókuszálást, illetve ezek begyakorlását. A nyelvtantanítás során kiaknázzuk a játékos módszerek lehetőségeit.

Az íráskészség fejlesztése szintén folytatódik az 5. osztályban. Az írásbeli dolgozatokon kívül fogalmazásokat íratunk a tanulókkal, amelyekben önálló véleményformálásra, egyéni látásmód kialakítására törekszünk. Az elbeszélő fogalmazás mellett ajánlatos gyakoroltatni a jellemzést és a leíró fogalmazást is. Ezekre (jellemek, leírások) külön rámutatunk az irodalmi alkotások elemzése során. A tanulókkal megismertetjük a vázlatkészítést, valamint az irodalmi kézikönyvek tartalmát és használatát, ugyanakkor a kommunikáció új lehetőségeiről is tájékozódunk. A tanulók figyeljék meg a kor technikai fejlődésének nyelvi vetületeit a világhálón, valamint az SMS-ek nyelvét, rövidítéseit. Digitális kompetenciájukat néhány internetes szövegtípus/műfaj formai és tartalmi jellemzőinek megfigyelésével fejlesztjük.

RUMUNSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Denumirea materiei	LIMBA ROMÂNĂ
Scopul	Scopul predării şi învăţării limbii române este ca elevii să-şi cultive limba maternă şi să folosească în mod corespunzător cunoştinţele însuşite în diferite situaţii de comunicare, ca prin citirea şi interpretarea operelor literare să-şi dezvoltă creativitatea şi sensibilitatea artistică, estetică şi competenţe funcţionale, să-şi dezvolte gândirea critică, să aibă atitudine pozitivă faţă de limba maternă, dar şi faţă de alte limbi şi culturi. Elevul va şti să exprime valorilre patrimoniul cultural şi istoric şi identitatea poporului său, a societăţii şi statului în care trăieşte.
Clasa	a V-a
Numărul de ore anual	180 de ore

FINALITĂŢI După terminarea temei / domeniului	DOMENIUL/ TEMA	CONŢINUTURI

elevul va fi capabil:		
- să stabilească genul şi specia operelor literare - să facă diferenţa între caracteristicile literaturii populare şi artistice - să facă diferenţa între operele cu caracter realist şi fictiv - să analizeze elementele de compoziţie a unei poezii lirice (vers, strofă); a unui text epic în versuri şi în proză (părţile operei literare - capitol, fragment, vers); a unei opere dramatice (act, scenă, apariție) - să facă distincţia dintre noţiunea de narator şi scriitor - să diferenţieze forme de exprimare literară (descriere, narațiune, dialog) - să identifice elementele sonore, vizuale, tactile ale imaginilor poetice - să recunoască figurile de stil şi să înţeleagă	LITERATURA	LIRICA Noţiuni de teorie literară Motivele şi imaginile poetice ca elemente ale conținutului creațiilor lirice Felul de strofe în funcţie de numărul de versuri din poezia lirică: catrenul. Caracteristicile poeziei lirice, imaginile artistice, ritmul. Figuri de stil: comparaţia, epitetul, personificarea, onomatopeea Tipuri de poezii lirice populare şi artistice: descriptive (pastelul); lirice - doina şi poeziile tradiţionale. Lectură şcolară recomandată 1. Vasile Alecsandri: Sfârşit de toamnă 2. Nicolae Labiş: Fulg 3. Mihai Eminescu: Revedere 4. George Coşbuc: Concert de primăvară

rolul lor în textul literar-artistic - să determine intonaţia de bază în citirea unei poezii, naraţiuni sau acţiuni dramatice (plină de umor, veselă, tristă etc). - să identifice trăsăturile personajelor prin exemple din text - să evalueze comportamentul personajelor şi să-şi exprime în mod argumentat părerile şi atitudinea - să ilustreze credinţele, obiceiurile, modul de viaţă şi evenimentele din trecut descrise în operele literare - să înţeleagă textul citit cu voce tare şi în sine - să formuleze singur întrebări cu privire la textul citit şi să-şi exprime opinia - să facă deosebirea dintre părţile de vorbire flexibile şi neflexibile - să sesizeze categoriile de gen, număr şi caz ale		5. Panait Cerna: Cântec de martie 6. George Topârceanu: Un duel 7. Poezii populare: Nu mă bate Doamne, rău, sau Cântă puiul cucului, 8. Poezii ocazionale, obiceiuri, colinde 9. Poezii din literatura română din Serbia şi a conaţionalilor EPICA Noţiuni de teorie literară Scriitorul şi naratorul Modurile de expunere: descrierea, naraţiunea la prima şi a treia persoană; dialogul. Naraţiunea concisă: înşiruirea evenimentelor, episoadelor, capitolelor. Caracterizarea personajelor - modul de vorbire, comportamentul, aspectul fizic, atitudinea faţă de viaţă, trăsăturile morale. Speciile operelor epice în versuri și proză: cântecul

cuvintelor nominale - să diferenţieze funcţiile de bază şi semnificaţiile cazurilor - să folosească formele de caz, în conformitate cu standardele lingvistice - să facă diferență între articolul hotărât și cel nehotărât și îl folosește corect în declinare - să folosească gradele de comparaţie ale adjectivelor - să stabilească modurile şi timpurile verbale - folosește verbele auxiliare la formarea timpurilor - să sesizeze părţile de propoziţie - să folosească topica limbii române în analiza morfologică şi sintactică - să aplice în mod consecvent normele ortografice în scrierea cu majusculă; a cuvintelor compuse şi scrise cu liniunţă de unire;		epic popular (balada sau cântecul bătrânesc) basmul, schiţa, legenda, fabula, snoava. Texte literare recomandate 1. Balada populară: Mioriţa 2. Balada populară: Iancu Jianul 3. Ero de pe lumea cealaltă, De unde ştiai că nu-mi place plăcinta? 4. Edmondo de Amicis: Micul hornar (fragment) 5. Emil Gârleanu: Gândăcelul 6. Alexandru Vlahuţă: Din copilărie (fragment) 7. Virgil Carianopol: Cutremurul 8. Barbu Şt. Delavrancea: Bunica 9. Mihail Sadoveanu: Domnul Trandafir 10. Ion Luca Caragiale: D-l Goe 11. Grigore Alexandrescu: Boul şi viţelul

- să aplice în mod consecvent semnele de punctuaţie - să folosească corect ortogramele în diferite forme (scrise împreună şi despărţit) - să folosească Îndrumătorul ortografic - să pronunţe corect cuvintele ţinând cont de locul accentului şi intonaţiei - să vorbească clar respecând normele limbii române literare - să citească fluent şi distinct cu voce tare texte literare şi nonliterare. - să folosească diferite forme de expunere: descrierea (portretul şi tabloul), naraţiunea la persoana întâi şi a treia, dialogul - să delimiteze părţile unui text (titlul, subtitlul, alineatele) şi să-l organizeze în întreguri semnificative (partea introductivă, partea de mijloc şi finală a textului) - să alcătuiască texte care vor fi rostite, sau scrise, și care		12. Legenda Oltului şi a Mureşului 13. Petre Ispirescu: Aleodor Împărat DRAMA Noţiuni de teorie literară Actul, apariția, personajele în dramă. Speciile genului dramatic: opere dramatice ecranizate, piese de teatru, teatrul radiofonic. Bibliografie recomandată 1. Vasile Alecsandri: Chiriţa în provincie (fragment) 2. Dušan Radović: Căpitanul John Peoplefox (fragment) TEXTE ȘTIINȚIFICO - FANTASTICE ȘI INFORMATIVE (se vor alege două texte) 1. Din Monografiile localităţilor româneşti, ghiduri turistice, sau anuare 2. Alexandru Vlahuţă: România

vor cuprinde părerile și trăirile sufletești în urma citirii unui text literar, sau nonliterar. - să găsească informaţiile cuprinzătoare într-un text literar şi nonliterar mai simplu, - să utilizeze diverse metode şi strategii de informare şi documentare în scopul exprimării eficiente, oral şi în scris -să exprime patrimoniul cultural şi istoric şi să facă aprecieri personale în diferite situaţii - să folosească limba română literară în exprimarea scrisă şi orală - să sesizeze diferenţele dintre varianta literară şi dialectală a limbii române - să folosească dicţionare şi îndrumătoare ortografice (ediţii şcolare)		pitorească (fragment) 3. Selecţie din cărţi, encicopledii şi reviste pentru copii. LECTURĂ ŞCOLARĂ: 1. Selecţie de poezii româneşti Topârceanu: Poezii. 2. Selecţie din proza română,
		E. Gârleanu: Povestiri 3. Mihail Sadoveanu: Dumbrava minunată

		4. Selecţie de basme româneşti; Petre Ispirescu: Culegere de basme 5. Selecţie de legende; Alexandru Mitru: Legendele Olimpului 6. Selecţie din literatura universală 7. Selecţie din literatura românilor din Serbia Selecţie suplimentară din lectura şcolară (se vor alege două opere) I. Ioan Slavici - Zâna Zorilor II. Ion Creangă - Povestea lui Harap-Alb III. Jules Verne - De la Pământ la Lună	
	LIMBA	Gramatica (morfologia, sintaxa)	Părţile de vorbire flexibile : substantivul, articolul, pronumele, adjectivul, numeralul, verbul; părţile de vorbire neflexibile: adverbul, prepoziţia, conjuncţia şi interjecţia. Substantivul - semnificaţia şi

			felurile (proprii şi comune) Genul, numărul şi cazul substantivelor. Articolul - semnificaţie şi felurile (hotărât propriu-zis, posesiv-genitival şi demonstrativ-adjectival, nehotărât). Flexiunea substantivului (declinarea cu articolul hotărât şi nehotărât). Cazurile şi funcţiile sintactice: nominativ (subiectul); genitiv (posesia); dativ (atribuirea); acuzativ (obiectul asupra căruia se săvârșește acțiunea, sau ceva ce se referă la obiect, locul); vocativ (chemare, adresare). Adjectivul - structura şi tipurile de adjective; acordul adjectivului cu substantivul în gen, număr şi caz; gradele de comparaţie. Pronumele - pronumele personale şi de politeţe): flexiunea pronumelor personale, formele

			accentuate şi neaccentuate. Numeralele - formele şi utilizarea lor: cardinale şi ordinale. Verbele - modurile verbale (personale şi impersonale), timpurile verbelor la modurile personale. Conjugarea verbelor auxiliare (a fi, a avea, a vrea / a voi) Subiectul, predicatul, atributul, complementul direct şi indirect, complementele circumstanţiale de mod, loc şi timp.
		Ortografia	Literă majusculă în denumirile geografice compuse; denumirile instituţiilor, întreprinderilor, organizaţiilor (abrevierile), publicaţiilor, datelor şi evenimente importante. (exemple tipice) Scrierea corectă a substantivelor şi adjectivelor la plural şi în genitiv (scrierea cu unul, doi sau trei „i”) Scrierea corectă a verbelor de conjugarea a IV-a cu doi”i”

			Despărţirea cuvintelor în silabe, respectând regulile ortografice şi accentul în conformitate cu Ortografia limbii române. Scrierea corectă a cuvintelor derivate (cu prefixe) Punctuația.
		Ortoepia	Locul accentului în cuvinte şi propoziţii. Intonaţia şi pauzele în funcţie de semnele de punctuaţie; intonaţia propoziţiilor interogative şi exclamative. Articularea: citirea cu voce tare.
			Reproducerea, povestirea, descrierea - observarea diferenţelor dintre limba scrisă şi limba vorbită; alcătuirea unei scrisori (particulare, e-mailul, SMSul) Îmbogăţirea vocabularului: sinonimele şi antonimele, cuvinte nonliterare şi neologismele - înlocuirea lor cu cuvinte literare; observarea şi eliminarea elementelor nesemnificative

			şi inutile din text şi vorbire. Tehnica redactării unei compuneri scrise (focarul temei, alegerea şi repartizarea materialului, elementele fundamentale ale compoziţiei şi gruparea materialului după etape compoziţionale); alienatul ca unitate tematică restrânsă şi funcţiile lui compoziţionale şi stilistice. Redactarea ştirilor, declaraţiilor, alcătuirea afişului, completarea formularelor tipizate, alcătuirea hărților mentale. Folosirea limbii literare şi neliterare în formă orală şi scrisă în activitatea de cercdetare, în munca de proiectare şi prezentare în public. Opt teme pentru acasă şi analiza lor la oră. Patru teze - câte două în fiecare semestru (o oră de elaborare a tezei, o oră de corectare şi una de analiză a conţinutului cu scopul îmbunătăţirii compunerii din

			aspect literar şi lingvistic.
	CULTURA EXPRIMĂRII		

Cuvintele cheie ale conținutului: literatura, limba, morfologia, sintaxa, ortografia, cultura exprimării.

ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA METIDICO/DIDACTICĂ A PROGRAMEI

Programa şcolară pentru disciplina Limba română cuprinde trei domenii: literatura, limba şi cultura exprimării. Repartizarea recomandată a orelor pe domenii tematice generale este următoarea: literatura - 70 de ore, limba - 70 de ore şi cultură exprimării - 40 de ore. Toate cele trei domenii sunt legate între ele şi trebuie studiate prin interacțiunea lor.

Programa şcolară pentru disciplina Limba română se bazează pe anumite finalităţi, procesul de învăţare şi realizările elevilor. Finalităţile conţin descrierea cunoştinţelor, abilităţilor, atitudinilor şi valorilor integrate pe care elevul le obţine, le extinde şi aprofundează în cele trei domenii care constituie această disciplină.

I PLANIFICAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Programa școlară de învățământ și învățarea limbii române întemeiată pe finalităţi oferă profesorului o libertate mai mare în crearea şi proiectarea predării şi învăţării. Rolul profesorului este de a contextualiza această programă cu necesităţile specifice ale elevilor dintr-o clasă, luând în considerare: structura clasei şi caracteristicile elevilor; manualele şi alte materiale didactice care vor fi utilizate; condiţiile tehnice, materiale didactice de care dispun şi mediile pe care le are şcoala; resursele, posibilităţile şi necesităţile comunităţii locale în care şcoala funcţionează. Pornind de la finalităţile şi conţinuturile date, profesorul își întocmește planul anual global de muncă din care va dezvolta mai târziu planurile operaționale. Finalităţile definite pe domenii facilitează profesorului operaţionalizarea în continuare a finalităţilor concrete la nivel de unităţi de învăţământ. Acum fiecare profesor are finalităţi definite pentru fiecare domeniu. De la el se aşteaptă ca pentru fiecare unitate de învăţământ, în faza de planificare şi scriere a pregătii pentru oră să definească finalităţile piramidal, pe trei niveluri: unul pe care toţi elevii ar trebui să-l realizeze, unul pe care majoritatea elevilor ar trebui să-l atingă şi unul care va fi însușit doar de câțiva elevi. În acest fel se va stabili o legătură indirectă cu standardele pe trei niveluri ale realizărilor elevilor. În planificare, ar trebui, de asemenea, avut în vedere că finalităţile diferă, la unele se poate ajunge mai uşor şi mai rapid, dar pentru cele mai multe finalităţi (mai ales pentru domeniul literaturii) este nevoie de mai mult timp, de o serie de activităţi diferite şi de o muncă pe texte variate. În faza de planificare a predării şi învăţării, este foarte important faptul că manualul este instrumentul de predare şi că acesta nu precizează conţinuturile diciplinei. De aceea, conţinuturile oferite în manual trebuie acceptate selectiv şi în funcţie de finalităţile care ar trebui realizate. Pe lângă manual, ca una dintre sursele de învăţare, profesorul trebuie să ofere elevilor posibilitatea să folosească şi alte surse de învăţare.

II REALIZAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

LITERATURA

Acest domeniu se bazează pe texte din lectura clasificată pe genurile literare - liric, epic şi dramatic şi pe o selecţie bogată de texte nonliterare, științifice și informative.. O parte obligatorie a textelor literare le constituie operele care aparţin corpusului naţional principal, fiind îmbogăţit cu opere din literatura moderă, contemporană. Selecţia textelor va fi bazată în mare măsură pe principiul adaptării la vârsta elevilor.

Pe lângă textele care trebuie abordate la oră este dată şi o listă cu lectură şcolară. Scopul reintroducerii lecturii şcolare este formarea, dezvoltarea şi cultivalrea deprinderilor de citire a elevilor. Elevii pot în timpul vacanței să citească operele mai vaste, ceea ce contribuie la continuitatea deprinderii de citire.

Pe lângă operele obligatorii care trebuie abordate, este adăugată şi o listă cu texte suplimentare. Partea opţională permite profesorului o creativitate mai mare în atingerea finalităţilor. Această lectură oferă o posibilitate mai mare de aplicare a abordării comparative în exploatarea creaţiilor literare, pe diferite niveluri de analiză: interpretare, prezentare sau comentarii. Selecţia operelor trebuie să fie adaptată capacităţilor, necesităţilor şi intereselor elevilor. Diferenţele în valoarea totală artistică şi informativă a textelor influenţează asupra soluţiilor metodologice adecvate (adaptarea la citirea felului de text, amploarea în interpretarea textului în funcţie de complexitatea structurii sale, legarea şi corelarea cu conţinuturile relevante din alte domenii - gramatica, ortografia şi cultura exprimării etc.).

Textele din partea suplimentară a programului trebuie să servească profesorului şi la predarea unităţilor didactice din gramatică, precum şi la predarea şi consolidarea conţinutului din cultura exprimării. Operele pe care nu le abordează profesorul ar trebui să le recomande elevilor să le citească în timpul lor liber.

Noua programă este bazată pe o corelaţie mai mare dintre operele literare şi nonliterare. Corelaţia este facilitată prin combinarea adecvată a textelor obligatorii şi opţionale. Din lista de texte suplimentare profesorul alege acele opere care, cu partea obligatorie a texterlor va alcătui o unitate motiv-tematică. Acelaşi text poate fi corelat cu alte texte în moduri diferite, în funcţie de diferite motive sau tonuri narative. Operele literare care au fost ecranizate (Chiriţa în provincie. D-l Goe, Aleodor Împărat, Dumbrava minunată, Basme de P. Ispirescu şi Ioan Slavici - Zâna Zorilor, Povestea lui Harap-Alb) pot servi la analiza comparativă şi identificarea diferenţelor dintre, povestirile şi formele literare şi ecranizate (adaptate, modificate), oferind elevilor posibilitatea de a ajunge la o concluzie cu privire la natura celor două medii şi de a-şi dezvolta exprimarea mediatică. Eleviilor li se pot sugera şi alte filme cu tematică similară prin care se va realiza o unitate motiv-tematică suplimentară.

Profesorul trebuie să cunoască conţinutul programei de limba română din clasa anterioară pentru a respecta principiul predării treptate şi sistematice. Pe lângă corelaţia dintre texte, este necesar ca profesorul să stabilească o corelaţie cu alte discipline şcolare, în primul rând cu materia din istoriei, cultura plastică, cultura muzicală, religie şi educaţia civică şi limba sârbă ca limbă nematernă.

Introducerea elevilor în lumea literaturii, dar şi în a cerlorlalte texte, aşa-numitele texte non-literare (științifice, informative), este o sarcină didactică extrem de complexă. Tocmai la acest nivel de şcolaizare se obţin cunoştinţele de bază, dar și cele mai importante, aptitudinile şi obiceiurile de care va depinde cultura literară a elevilor, dar, şi competenţa estetică. Elevii trebuie să înţeleagă felurile operelor literare şi autonomia acestora, precum şi faptul că o operă literară modelează o posibilă imagine a realităţii.

În analiza textului se va aplica într-o măsură mai mare unitatea dintre procedeele analitice şi sintetice şi părerile proprii. În conformitate cu finalităţile, elevii ar trebui îndrumați ca să se deprindă cu modul de a reda propriile impresii, atitudini și concluzii referitoare la opera citită, prin exemple din text și astfel li se va dezvolta capacitatea de exprimare independentă, activitatea de investigare şi luare a unui punct de vedere critic.

Studiul operei literar-artistice în procesul de predare este un proces complex, care începe cu pregătirea profesorului şi a elevilor (motivarea elevilor pentru citire, trăire şi analiza textului artistic, citirea, localizarea textului artistic, obișnuirea elevilor cu munca de cercetare) pentru analiza operelor literare. Formele cele mai productive primite în interpretarea operelor literare sunt obţinute la orele de predare, iar în formele de aplicare funcţională a cunoştinţelor şi abilităţilor, continuă și după ore: în recapitularea productivă a cunoştinţelor privind materialul didactic tratat, în studiile comparative ale operelor literar-artistice şi în abordarea de cercetare şi analizeioperelor citite. Etapele centrale ale procesului de abordare a operei literar-artitice în clasă, sunt interpretările bazate pe metodologia şi metoda de dezvoltare a acestora în cadrul orei de predare.

Analiza operelor literare ar trebui să fie bazată pe rezolvarea întrebărilor problemă care reies din text şi trăirile artistice. Multe texte, în special fragmente din opere, necesită localizarea lor în timp, deseori ea fiind multiplă. Amplasarea textului într-un cadru temporal, spaţial şi socio-istoric şi informarea cu privire la conţinuturile importante care preced fragmenului - reprezintă condiţii fără de care deseori textul nu poate fi trăit intens şi înţeles corect.

În interpretarea textului elevii trebuie obişnuiți să-și argumenteze impresiile, atitudinile şi reflexiile asupra textului literar, astfel dezvoltându-li-se capacitatea de exprimare independentă, a activităţilor de cercetare şi criticii, respectând în acelaşi timp atitudinea individuală de înţelegere a textelor literare şi de exprimare a opiniilor.

Elevii vor însuşi noţiunile de teorie literară prin abordarea textelor corespunzătoare şi prin utilizarea anterioară a lecturii. Cu ajutorul mijloacelor lingvistice și stilistice elevii vor percepe textul cu ajutorul impresiilor și trăirilor sufletești, precum și a sugestiilor estetice, astfel că vor fi capabili să înțeleagă condiționarea reciprocă linvistico-stilistică.

În timpul analizei operelor literare, precum şi în cadrul exerciţiilor orale şi în scris, se va insista ca elevii să descopere cât mai multe trăsături, emoții și stări sufletești ale personajelor, să-și exprime opiniile asupra comportamentului personajelor.

Finalităţile legate de domeniul literaturii se bazează pe citire. Diferitele forme de citire reprezintă condiţia de bază pentru ca elevii să dobândească cunoştinţe şi să continue să fie introduşi cu succes în lumea operelor literare. În clasa a cincea se cultivă în primul rând citirea expresivă, iar elevii sunt introduşi treptat în cititul de cercetare.

LIMBA

În predarea limbii, elevilor li se va dezvolta capacitatea pentru comunicarea orală şi în scrisă în limba română standard. De aici, scopul cerinţelor din această programă nu este doar însuşirea normelor de limbă şi de gramatică, ci şi înţelegerea funcţiilor lor şi aplicarea corectă în exprimarea orală şi în scris.

În cazul în care conţinut programei prevede unităţi didactice pe care elevii deja le-au însuşit în clasele precedente, se subînţelege că va fi verificat nivelul de însuşire şi capacitatea de aplicare a materiei învăţate anterior, iar recapitularea şi exersarea pe exemple noi va fi realizată înainte de abordarea noilor conţinuturi. Prin aceasta se asigură o continuitate în activitate şi muncă sistematică în corelarea dintre materia nouă şi cunoştinţele existente.

Profesorul trebuie mereu să fie conştinet de rolul primordial pe care îl are exersarea adecvată şi sistematică, respectiv că materia nu este însuşită până nu se exersează bine. Aceasta înseamnă că exersarea ar trebui să fie un factor esenţial în abordarea materiei, aplicarea, recapitularea şi consolidarea cunoştinţelor.

Gramatica

Cerinţele de bază ale programei în predarea gramaticii este ca elevilor limba să le fie prezentată şi interpretată ca un sistem. Niciun fenomen lingvistic nu ar trebui să fie studiat în mod izolat, în afara contextului în care îşi realizează funcţia (în orice situaţie potrivită cunoştinţele de gramatică pot fi puse în funcţia interpretării textului artistic şi de popularizare a ştiinţei). Una dintre procedeele extrem de funcţionale în predarea gramaticii sunt exerciţiile care se bazează pe utilizarea exemplelor din practica nemijlocită a vorbirii , fapt care apropie materia din gramatică de necesităţile vieţii în care limba este aplicată ca o activitatea umană universală. Fenomenele lingvistice nu ar trebui menţionate şi nici prezentate izolat (de exemplu, cuvinte şi propoziţii fără legătură între ele), ci întotdeauna trebuie să fie contextualizate prin legarea cu o situaţie de comunicare în care acestea pot fi în mod clar identificate, izolate şi a căror caracteristici şi funcţii pot fi explicate.

Abordarea cazurilor şi exerciţiile ar trebui să fie orientate spre identificarea cunoştinţelor importante pentru utilizarea corectă a declinaţie cu articolul hotărât şi nehotărât care va fi recunoscut şi în textele literare şi nonliterare, dar şi spre eliminarea dilemelor care apar în exprimarea orală şi scrisă a elevilor în utilizarea zilnică a limbii. De aceea conţinutul exerciţiilor legate de utilizarea corectă a cazurilor şi a articolului se stabileşte în funcţie de monitorizarea continuă a cunoştinţelor de limbă a elevilor (de ex. în timpul dialogului purtat la oră, dar şi din exemplele din temele scrise de către elevi). Astfel, predarea materiei din limbă va fi în funcţia pregătirii elevilor pentru o bună comunicare în limba română literară contemporană.

Conţinuturile cuprinse în exersarea numeralelor şi pronumelor vor fi stabilite în funcţie de monitorizarea continuă a materiei însuşite în clasa a patra. Declinarea pronumelor şi recunoaşterea formelor accentuate şi neaccentuate, contribuie la o mai bună înţelegere și aplicarea ortografiei corecte a cuvintelor scrise cu cratimă atât în literatură cât şi în lucrările de specialitate. În abordarea adjectivelor trebuie să se acorde atenţie gradelor de comparaţie care au fost introduse în clasa a cincea pentru a fi stabilită legătura pe linie orizontală cu alte limbi care se învaţă.

Abordarea verbelor este un proces mai complex şi ar trebui să se insiste asupra distincţiilor dintre modurile şi timpurile verbelor. Deşi nu se utilizează în mod activ toate timpurile în comunicare, se recomandată recunoaşterea tuturor timpulor verbelor auxiliar (a fi, a avea, a vrea / a voi).

Pentru abordarea părţilor de vorbire neflexibile trebuie planificate mai multe ore, punându-se accentul pe acuzativ, totodată explicându-se rolul prepozițiilor în comunicarea cotidiană. Exemplele trebuie luate din comunicarea cotidiană, pentru ca elevii să le poată identifica şi să înțeleagă funcţia lor în propoziţii în așa fel încât cuvântul să-l identifice ca unitate la nivel morfologic şi sintactic. Cu acelaşi scop se vor aborda şi clelalte părți de vorbire neflexibile.

Ortografia

Normele ortografice vor fi însuşite cu ajutorul exerciţiilor sistematice (dictările ortografice, corectarea greşelilor dintr-un text dat, teste cu exerciţii de ortografie etc.). În exersarea ortografiei se recomandă ca o atenţie aparte să fie acordată pluralului substantivelor, substantivelor în genitiv, cuvintelor care sunt scrise în mod diferit (despărţit sau împreună) în diferite situaţii. Trebuie de asemenea periodic să se verifice scrierea cuvintelor, în mod aparte a cuvintelor care încep şi se termină în Î, precum şi scrierea literelor Î şi Â în interiorul cuvintelor.

De asemenea, elevii trebuie încurajaţi ca singuri să observe şi corecteze greşelile de ortografie în comunicarea SMS şi în alte tipuri de comunicare.

În plus, elevii trebuie îndemnaţi să folosească îndrumătoarele şi dicţionarele ortografice (ediţiile şcolare). Este de dorit ca profesorul să aducă un exemplar de Dicţionar ortografic la oră de fiecare dată când se abordează teme de ortografie (în acest fel ar putea de la fiecare elev în mod individual să ceară ca acesta să găsească un cuvânt în dicţionarul ortografie şi să determine forma corectă sau scrierea corectă).

Ortoepia

Profesorul trebuie permanent să scoată în evidență importanţa pronunţării corecte, care se cultivă prin aplicarea anumitor exerciţii ortoepice. Exerciţiile ortoepice nu trebuie realizate ca unităţi didactice aparte, ci în cadrul anumitor teme adecvate din gramatică. Accentuarea propoziţiilor poate fi adusă în legătură cu ortografia, iar pe de altă parte cu sintaxa, etc. În cazul folosirii înregistrărilor audio, elevilor trebuie formată deprinderea de identificare, reproducere şi însuşire a comunicării cu o accentuare corespunzătoare, iar atunci când se ajunge la abatere de la normele ortoepice, să deosebească accentuarea sunetelor în varianta literară față de varianta dialectală a limbii române.

Unele exerciţii ortoepice se pot realiza şi pe teme corespunzătoare din literatură: de ex. articularea poate fi exersată prin rostirea numărătorilor în cadrul orelor de predare a literaturii populare; accentul cuvintelor, tempoul, ritmul, intonaţia propoziţiei şi pauzele se vor exersa prin citirea cu voce tare a unor fragmente din lectura suplimentară (la alegerea profesorului sau a elevului) etc. Pentru exersarea ortoepică trebuie întreprise activități care țin de rostirea pe de rost a unor fragmente în proză sau versuri (cu ajutorul materialelor didactice auditive)..

CULTURA EXPRIMĂRII

Acest domeniu trebuie să fie legat cu abordarea textelor literare ca formă reprezentativă de exprimare, precum şi cu abordarea gramaticii şi ortografiei, care vor contribui la cultivarea corectă în exprimarea orală şi scrisă.

Cultura exprimării se cultivă prin punerea în aplicare a exerciţiilor lexical-semantice şi stilistice, care au drept scop îmbogăţirea vocabularului şi dezvoltarea abilităţilor şi competenţelor de exprimare.

Toate aceste tipuri de exerciţii, care duc la dezvoltarea capacităţii de exprimare corectă, se realizează pe text sau împreună cu exerciţiile de vorbire.

III. MONITORIZAREA ŞI EVALUAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Monitorizarea şi evaluarea rezultatelor progresului elevilor este în funcţia realizării finalităţilor, şi începe cu o evaluare iniţială a nivelului la care se găseşte elevul şi în raport cu ceea ce se va evalua în viitorul lui progres precum şi cu notarea. Fiecare activitate este o oportunitate bună pentru evaluarea şi obţinerea informaţiilor despre progresul acestuia. Fiecare oră şi fiecare activitate este o modalitate de evaluare formativă, respectiv de înregistrare a progresului elevilor şi o drumare pentru activităţile viitoare.

Evaluarea formativă este o parte integrantă a abordărilor de predare moderne şi subînţelege evaluarea cunoştinţelor, abilităţilor, atitudinilor şi comportamentelor, precum şi dezvoltarea competenţelor adecvate în timpul predării şi învăţării. Rezultatul acestei evaluări oferă feedback elevilor şi profesorilor cu privire la competenţele care au fost bine însuşite şi care nu, precum şi cu privire la eficienţa metodelor adecvate pe care profesorul le-a aplicat pentru atingerea obiectivului. Măsurarea formativă implică colectarea de date cu privire la rezultatele elevilor, dar cele mai frecvente tehnici sunt: realizarea sarcinilor practice, observarea şi înregistrarea activităţilor elevilor în timpul orelor, comunicarea nemijlocită dintre elevi şi profesori, registru pentru fiecare elev (harta progresării) etc. Rezultatele evaluării formative la sfârşitul ciclului didactic trebuie să fie prezentate şi sumativ - prin notă numerică.

Munca fiecărui profesor este formată din planificare, realizare, monitorizare şi evaluare. Este important ca profesorul să monitorizere şi evalueze continuu, nu numai rezultatele elevilor ci şi procesul de predare şi învăţare, precum şi pe sine însuşi şi propria muncă.

RUSINSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Назва предмету	Руски язик
Циль	Циль настави руского язика то же би школяр витворйовал комуникацию на руским язику у складзе зоз фонетичнима, ґраматичнима и семантичнима законїтосцами руского язика у усней и писаней комуникациї, здобувал спознаня о традицийней култури и сучасней кнїжовносци на тим язику, як и о традицийних и сучасних вредносцох, же би

	хасновал здобути знаня и способносци и розвивал власни потенцияли, особни висловни можлївосци и социялни схопносци.
Класа	Пията
Рочни фонд годзинох	180

ВИХОДИ По закончeней обласци/теми, школяр годзен:	ПОДРУЧЕ/ТЕМА	ЗМИСТИ
- розликовац лирику, епику, драму - розликовац кнїжовни род од кнїжовней файти - препознац и знац потолковац природу сказки, басни, приповедки - драматизовац текст з прекладаньом на диялог - препознац розлични угли патреня и видзеня истих подїйох - виражиц свойо дожице и становиско о описаней події - розликовааац увод, заплєт, розришенє	КНЇЖОВНОСЦ	Обачованє основних розликох медзи усну традицию и уметнїцку творчосцу. Епска и лирска писня. Проза Поняце поезиї и прози и розликованє Приповеданє и описованє. Лектира М. Канюх, Пчолка смолка М.М. Кочиш, Владко ше веже на госцину Вл Кочиш, На струнох гушлї Дж. Лондон, Били кловак М. Майтенї, Незвичайни дарунок

- замерковац заплєт и околносци котри до ньго приведли - розликовац дословне и пренєшене значенє - анализовац причиново и пошлїдково одношеня у кнїжовним дїлу на прикладох з тексту - препознац водзаци мотив и побочни мотиви - анализовац елементи композициї лирскей писнї (строфа, стих) - препознава поетску слику - анализує елементи композициї епского дїла як часц фабули - преприповедує текст з розличних углох патреня - виражиц дожице з полним виреченьом, правилним вигваряньом и интонацию, - розликовац букви рускей кирилки од сербскей кирилки, - правилно вигваря дзвонке г, - препознац просте, преширене		Ш. Чакан, Стари и млади вовк Рус. нар. прип., Побожни шестри Рус. нар. прип., Хто шме єсц на лєжацо Рус. нар. прип., Здогадлїви скравец Сербска нар. прип. Еро з гевтого швета М. Скубан, Шамла М.М. Кочиш, Лєтнї вечар Тема и мотив. Обачованє и розуменє основного мотива. План дїла. Вяза медзи часцами текста. Основни етапи у композициї епского дїла. Обачованє технїки формованя подобох: опис вонкашнього випатрунку, писательов коментар, характерни прикмети подоби. Поезия Г. Костельник, Моя писня М. Колошняї, Здогадованє на войну

и зложене виреченє, - просте виреченє преширицз додатками , - одредзиц состав слова и творенє словох з додаваньом префиксох и суфиксох, - розликовац значенє словох достатих з префиксами и суфиксами на прикладох. - провадзи и розуми директну и индиректну бешеду. розуми викладанє, сообщенє, поволанку, упутство, - розуми пренєшене значенє словох и виразох, - обачовац вязу вецей информацийох, Повязац текст зоз власним искуством, Ясно артикуловац свою думку, заключенє, предкладанє, чувство - провадзиц и розумиц викладанє, сообщенє, обвисценє и упутства на стандардним язику на розлични теми -препознац и розумиц директну		Г. Надь, Чи ши чул, сину М. Павлович, Єст єдна нїтка М. Рамач, Дражка на салаш Д. Тадиянович, Високи жовти жита Руска нар. писня, Младосц преходзи Українска нар. дума, Козак Голота Толкованє язично-стилских средствох з котрима ше формую поетски слики и виволую уметнїцки упечатки у лирскей писнї. Обачованє поетских сликох виволаних зоз поровнаньом, епитетом, персонификацию и ономатопею. Розликованє и толкованє пренєшеного значеня словох, виразох, фразох. Композиция лирскей писнї,

и индиректну бешеду и пренєшене значенє словох и виразох - Замерковац вязу вецей информацийох - повязац текст зоз власним искуством и дожицом - ясно виражиц думку, идею, становиско, чувство - бешедовац з полнима виреченями - хасновац шицки форми висловйованя: приповеданє, преприповедованє, описованє - участвовац у диялогу и прилагодзиц свой вираз теми и учашнїком - применїц правопис за стандардни ситуациї - направиц свой план викладаня и писаня - скрациц текст на найменши остаток информациї и предлужиц текст як свой додаток - исти слова зна написац з руску кирилку котри ше розликую од сербскей кирилки; хасновац двозначни вокалски букви		файти стилох и мотиви. Драма Мирон Канюх, Пчолка Смолка (драматизация) Характеристики драмского текста и диялог як главна прикмета. Етапи у розвою драмскей дїї. Заплєт и розришенє у драмским тексту. Театер и характеристични термини. Домашня лектира Р. Киплинґ, Кнїжка о джунґли И. Г, Ковачевич, Тисяч радосци Вибор поезиї за дзеци по руски Вибор прози за дзеци по руски Кнїжовни термини и поняца Приповедач и автор, народна писня и приповедка и авторска. Приповеданє, описованє, диялог.

- розликовац бешеду у терашнїм чаше од ретроспективи - замерковює хронолоґию; исти текст зна виражиц у прешлим, терашнїм и будуцим чаше - препознава деталї на общей слики - приповеда и пише по тезох - описує екстериєр и ентериєр - применює технїку писаня составу (чежиско теми, вибор и розпорядок поєдиносцох, основи композициї текста и ґрупованє поєдиносцох) - писмо (позна правила писаня приватного писма и правила електронских порученьох на мобилних телефонох и явних дружтвених мрежох.		Фабула, цек дїї, виражованє чувствох. Характеризация подобох, спрам випатрунку, справованя, одношеньох, дїйствованя. Бешеда у першим и трецим лїцу. Становиска о красним и добрим.

ЯЗИК ҐРАМАТИКА И ПРАВОПИС	Фонетика Гласи, вокали и консонанти.Вигварянє по горизонталней и вертикалней лениї. Подзелєнє по дзвонкосци, месту твореня и способу твореня. Єдначенє по дзвонкосци.

	Розлика ть и дь од сербского ђ и ћ. Синтакса Просте виреченє, субєкт и предикат. Вяза словох у виреченю. Преширене виреченє, субєктова и предикатова ґрупа. Додатки субєкту и предикату. Єдночлени виреченя, безсубєктни и номинативни виреченя. Наглашка на слову и наглашка виреченя. Зложене виреченє, поняце и препознаванє. Творенє словох Корень, основа, префикс, суфикс. Приклади зложених и виведзених словох Правопис Правила котри важни за наставну материю у пиятей класи. Писанє неґациї вєдно и окреме. Навикованє на хасноване правопису и правописного словнїка.
ВИСЛОВЙОВАНЄ	Култура усного и писаного висловйованя Приповеданє о правдивих и видуманих подїйох. Описованє нукашнього и вонкашнього

	простору, поєдиносцох з природи, людзох и животиньох у мированю и рушаню з наглашеньом на виразних прикметох и детальох. Описованє цека роботи, руралного и городского пейзажу у розличних климатских условийох, микро и макро обєктох заєднїцкей и особней намени. Преприповедованє своїх и цудзих дожицох и текстох. Обачованє структури приповеданя, хронолочиї, наглашованє ключних хвилькох. Статични и динамични сцени. Портрет. Виражованє намири, дзеки, процивеня, согласносци, култура справованя. Преношенє информацийох спрам пейц правилох за вистку. Критичне одношенє ґу информациї. Писани питаня и одвити. Писанє истих словох з руску и сербску кирилку. Пеєдходни план викладаня и писаня. Розликованє бешеди у скорейшим и терашнїм чаше. Обачованє хронолоґиї подїйох. Препознаванє детальох на общей слики.

Ключни термини и поняца: Хронолоґия подїйох, вистка, пейц правила формованя вистки, портрет, пейзаж, статични и динамични опис.

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставна програма руского язика за пияту класу ма три медзисобно повязани цалосци: Кнїжовносц, Язик и Култура висловйованя (усного и писаного). Наведзени цалосци функционално повязани. У даєдних жемох то одвоєни цалосци (обласци) як наставни предмети з окремним фондом годзинох. У наставней пракси у нас тоти цалосци интеґровани до єдного наставного предмету з укупним фондом 180 годзини у пиятей класи. Тот принцип интеґрациї за уровень основней школи функционални бо указує медзизависносц кнїжовносци и язика и з тим ше указує як виражованє у ровнї комуникациї та шицко у ровнї розуменя и дожица швета и живота виражене з язиком. Исте подзелєнє на три цалосци провадзи ше по вертикали у шицких класох основней школи. Фонд годзинох за кажду обласц флексибилни и руша ше коло 60 до 70 годзини за кажду цалосц, а предклада ше же би наставнїк зоз своїм рочним планом направел дистрибуцию наставних годзинох по цалосцох (обласцох) и конкретних наставних єдинкох. При тим наставнїк будзе мац у оглядзе предходни знаня школярох як и потребу за повторйованьом и вежбаньом же би ше у цалосци дошло до резултату вираженого зоз виходами односно крайнїм цильом.

Програмска обласц Кнїжовносц ма поглєдованя котри корелативни зоз поглєдованями у цалей вертикали по осму класу. При тим ше ма у оглядзе способносци школяра же би розумел, препознал, похопел и похасновал даєдни поняца характеристични за кнїжовносц нє лєм як писане слово алє и як уметносц словох. Програма нє ма виражени параметри историї кнїжовносци понеже то будзе интерес аж стреднєй школи. Дотля, настава ма функцию уводзеня школярох до дожица и розуменя кнїжовного дїла як и упознаванє даєдних поняцох з котрима наука о кнїжовносци описує кнїжовносц. Кнїжовна продукция на руским язику за дзеци досц скромна по обсягу та прето список насловох обовязней школскей лектири звекшани у одношеню на други язики. То прето же за велїх школярох то будзе перше и остатнє место дзе упознаю авторох и дїла на руским язику. Три основни школи з руским наставним язиком (у Руским Керестуре, Коцуре и Дюрдьове) то валалски стредки, з тим же єдна єдноязична а два двоязични. И то фактори, звонкашколски алє присутни, котри уплївую на укупну суму насловох котри предвидзени з тоту програму.

Програмска обласц Язик (ґраматика и правопис) опера ше на заокружени систем знаньох заключно зоз штварту класу. Школяре у стандардней бешедней комуникациї з бизовносцу хасную три дїєсловни часи, нє гриша у хасноваию припадкох, шицки тестованя указали же з бизовносцу складаю виреченє, хасную и виражую просторни одношеня, заменовнїки, складанє словох у виреченю итд. У ґраматики руского язика єст минималне число винїмкох, дублетох и подобни зявеня котри би ученє руского язика творели зложеншим. Акцент стайомни на предостатнїм складу та ше акцент лєм констатує як черстве правило. Пре шицко тото преширенє знаня з ґраматики будзе интензивнєйше у шестей и седмей класи. Поняца ше уводза и вообще робота на ґраматики ше вше одвива на кнїжовним тексту котри напредок познати. Робота наставнїка подрозумює нє лєм ученє о правилним вигваряню и хасноваию словох у виреченю алє и стайомне вежбанє на нових прикладох. Правопис руского язика засновани на морфолоґийно-фонетичним принципу та є у основи єдноставни бо потребне замерковац и научиц лєм даскельо зявеня писаня букви д опрез букви с и писанє неґациї вєдно и окреме. Правопис зложени у часци писаня вокалох тє. двозначних вокалских буквох и мегкого знака (я, є, ї, ю, ь), цо вшелїяк треба нєпреривно вежбац у условийох медийного окруженя з язиками котри маю латиничне писмо и вше менше хасноване кирилского писма у медийней и иншей комуникациї.

Програмска обласц Култура усного и писаного висловйованя то медзиобласц у котрей ше преплєтаю и кнїжовносц и ґраматика. Источашнє то обласц чийо змисти найвецей унапрямени на комуникацию, на бешедни язик, дзе шицки змисти маю свой практични смисел. Поєдинєц ма думку котру жада пренєсц дакому а питанє же кельо му ше удава пренесц порученє котре найвецей закрива тоту думку, без завадзаньох. Прето потребне же би наставнїк пошвецел найвецей часу праве култури висловйованя, усного и писаного, нєпреривно указуюци на ниянси у висловйованю и значенє тих ниянсох и можлївосци же би як собешеднїк бул похопени. То простор у котрим школяр може указац свою способносц за квалитетну комуникацию з окруженьом и указац свойо язични способносци. Поєдинєц може будовац свой власни вираз и з тим указац свою индивидуалносц. Знанє и хасноване ниянскох у висловйованю ше вежба на вше нових прикладох а наставнїк ма надосц можлївосци найсц реални животни ситуациї котри треба и мож цо лєпше формуловац же би тоти ситуациї мали исти приєм при собешеднїкови. Култура висловйованя ше будує нє лєм зоз ученьом нових словох як богаценє словнїка алє и

зоз ширеньом обсягу значеня уж познатих словох у нових околносцох. У двоязичним стредку интерференция велька та барз важне же би ше у настави дошло до векшого ступня согласносци у розуменю обсягу значеня слова. Зоз рижних виглєдованьох познате же кед маме зявенє котре ше може меновац з вецей розличнима словами а з истим значеньом а од того даскельо слова заєднїцки за обидва язики, школяр найчастейше у каждодньовей бешеди хаснує преважно слова котри заєднїцки за обидва язики. З тим ше доприноши лєпшому розуменю алє ше источашнє траца велї висловни можлївосци у єдним язику. Прето огромна улога наставнїка же би з планованьом роботи мал у оглядзе унапредзенє висловних можлївосцох школяра на взаємни хасен каждого собешеднїка. Прето значне же би ше з усвойованьом нових словох и виразох у словнїку школяра источашнє робело и на преширеню обсягу значеня уж познатих словох и виразох. То вшелїяк ма корелацию зоз обласцу кнїжовносци бо би без розуменя пренєшеного, метафоричного значеня словох и виразох скоро кажда робота на кнїжовним дїлу була даремна.

SLOVAČKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK
Cieľ	Cieľ učenia slovenského jazyka je, aby žiak pestoval slovenský jazyk tak, že ho bude správne používať v rôznych komunikačných situáciách, v hovorenej a písanej podobe; prostredníctvom čítania a interpretácie literárnych diel bude rozvíjať predstavivosť a umeleckú vnímavosť, estetické kompetencie, kritické posudzovanie a mravné hodnotenie.
Ročník	Piaty
Ročný fond hodín	180 hodín

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	OBLASŤ/ TÉMA	OBSAH
- určiť literárny druh a žáner literárneho diela - odlíšiť charakteristické	LITERATÚRA	LYRIKA Literárne termíny a pojmy

vlastnosti ľudovej slovesnosti od vlastností umeleckej literatúry - rozlíšiť realistickú a fantastickú prózu - analyzovať prvky kompozície lyrickej básne (strofa, verš); veršovaného epického diela (balady) a v próze (časti fabuly deja - kapitola, epizóda); dramatického diela (dejstvo, scéna, výstup) - odlíšiť pojem básnika a pojem lyrického subjektu; pojem rozprávača a spisovateľa - rozlíšiť literárne postupy - rozpoznať zvukové, vizuálne (taktilné a olfaktorické) prvky básnického obrazu - určiť básnické figúry (štylistické prostriedky) a pochopiť ich úlohu v literárno-		Básnik a lyrický subjekt. Motívy a básnické obrazy ako prvky kompozície lyrickej básne a piesne. Druhy strof podľa počtu veršov v lyrickej básni/piesni: štvorveršová. Znaky lyrickej poézie: obraznosť, rytmickosť. Básnické figúry: prirovnanie, personifikácia; epiteton, onomatopoja. Druhy autorských a ľudových lyrických piesní a básní: opisné (deskriptívne); zbojnícke a obradné. Školská lektúra 1. Slovenská ľudová pieseň: Spievajže si, spievaj 2. Obradové ľudové piesne (výber) 3. Viliam Figuš-Bystrý: Anička maličká 4. Juraj Tušiak: Zimná krajinka 5. Ferenc Fehér: Báčska krajinka 6. Pavol Országh Hviezdoslav: Jarné kvietky 7. Elena Čepčeková: Jarná nôta 8. Daniel Hevier (výber z diela)

umeleckom texte - hodnotiť umelecký prednes, rozprávanie alebo dramatický dej (žartovný, veselý, smutný a pod.) - určiť tému a základné a vedľajšie motívy - analyzovať príčinu a následky časového sledu motívov - ilustrovať vlastnosti postáv na príkladoch z textu - hodnotiť konanie postáv a odôvodniť svoj postoj - porovnávať fiktívne (neskutočné, vymyslené) a reálne vlastnosti literatúry - ilustrovať povery, zvyky/obyčaje, spôsob života a udalosti z minulosti opísané v literárnych dielach - uviesť príklady toho, čo získal čítaním - poznať skupiny		9. Milan Lasica: Vybrané slová EPIKA Literárne termíny a pojmy Spisovateľ a rozprávač. Slovotvorné postupy: opis, rozprávanie v prvej a tretej osobe; dialóg. Fabula: sled udalostí, epizódy, kapitoly. Charakteristika postáv - spôsob vyjadrovania, správanie, fyzický vzhľad, životné postoje, etickosť konania. Druhy epických diel vo verši a v próze: ľudová balada, bájka, žartovná ľudová rozprávka. ŠKOLSKÁ LEKTÚRA 1. Ľudová balada: Rabovali Turci 2. Slovenská ľudová bájka: Lišiak a žaba 3. Milan Rúfus: O troch grošoch 4. Žartovná ľudová rozprávka: Kubove príbehy (výber) 5. Martin Prebudila: Hej, kedy si bol na povale 6. Klára Jarunková: Kamaráti (úryvok) 7. Slovenská ľudová povesť o Jánošíkovi

slovanských jazykov - chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov - poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbčinou - odlíšiť spisovný jazyk od nárečia; poznať charakteristiky slovenských nárečí - určiť v slovách spodobovanie spoluhlások podľa znelosti - uplatňovať rytmický zákon - určiť stavbu slov, slovotvorné postupy (odvodzovanie a skladanie) - poznať homonymá, synonymá a opozitá - rozlíšiť ohybné a neohybné slovné druhy - poznať a určiť pády a pádové koncovky v korelácii so srbčinou - určiť kategóriu rodu, čísla, pádu pri ohybných slovách okrem slovies		8. Výber zo srbskej súčasnej prózy

- správne používať pádové koncovky - uplatniť pravopisnú normu pri písaní vybraných slov - dôsledne uplatniť pravopisnú normu pri písaní veľkého písmena (zložené slová so spojovníkom a bez spojovníka, viacslovné vlastné mená) - uplatňovať interpunkčné znamienka - používať Pravidlá slovenského pravopisua iné pravopisné príručky		
- správne vyslovovať tvrdé spoluhlásky d,t,l, n pred i, e - správne vyslovovať zdvojené spoluhlásky v slovách - správne vyslovovať slová vzhľadom na intonáciu - rozprávať jasne dbajúc na spisovnú jazykovú normu - plynulo a zreteľne čítať		9. Mária Kotvášová-Jonášová: Tetuška moja, kde si mi? 10. Daniel Defoe: Robinson Crusoe (úryvok o výstavbe úkrytu) DRÁMA Literárne termíny a pojmy Dejstvo, výstup, osoby v dráme. Dramatické útvary a rozhlasová hra. ŠKOLSKÁ LEKTÚRA 1. Anna Nemogová-Kolárová: Ako boli Vierka a Jurko

nahlas literárne a vecné texty - využívať rôzne slohové postupy: deskripciu (portrét a krajinka), rozprávanie v 1. a 3. osobe, dialóg - zostaviť správu a oznámenie - určiť časti textu (názov, odseky) a zaradiť ich do súvislých častí (úvodná, stredná a záverečná časť textu) - utvoriť hovorový prejav alebo napísaný text o vnímaní prečítaného literárneho diela a na témy z každodenného života a vlastnej predstavivosti - nájsť explicitne a implicitne vyjadrené informácie v jednoduchom literárnom a vecnom texte		malí(divadelná hra pre deti) 2. Dušan Radović: Kapitán John Peoplefox (rozhlasová hra) 3. Bábkové divadlo pre deti (výber) VEDECKOPOPULÁRNE A INFORMAČNÉ TEXTY (výber 2 diel) 1. Pavol Dobšinský: zberateľská činnosť a malé formy ľudovej slovesnosti 2. Ako vznikajú knihy (spisovateľ, redaktor, výtvarný redaktor,...) 3. Zo života našich predkov 4. Nikola Tesla: Moje detstvo (úryvok) 5. Výber z kníh, encyklopédií a časopisov pre deti a internetu DOMÁCA LEKTÚRA 1. Slovenské ľudové rozprávky a bájky (výber) 2. Povesti o Jánošíkovi (výber) 3. Mark Twain: Dobrodružstvá Toma Sawyera 4. Výber z autorských rozprávok (Ľubomír Feldek: O škaredej princeznej, Hans Christian Andersen: Slávik, Mirko Petrović: Bosá polonéza, Edmondo de Amicis: Môj priateľ

		Garonne, Milan Rúfus: Pamodaj šťastia, Jiří Wolker: O kominárovi, ...) 5. Juraj Tušiak: Postavím si kaštieľ vežičkový 6. Rudo Moric: Z poľovníckej kapsy Doplnková lektúra (výber 3 diel) 1. Miroslav Demák: O troch umelcoch 2. Výber žartovných rozprávok zo svetovej literatúry 3. Vidoe Podgorec: Biely cigánik 4. Výber z antológie: Postavím si palác z palaciniek 5. Pozeral/a som detský slovenský film (voľný výber) 6. Komix podľa výberu 7. Pozeral/a som divadelné predstavenie pre deti 8. Ezopove bájky (výber) 9. Astrid Lindgrenová: Pipy dlhá pančucha (úryvok) 10. Výber zo súčasnej slovenskej poézie pre deti	
	JAZYK	Gramatika (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia)	Tri skupiny slovanských jazykov.

			Materinský jazyk a jazyky iných národov. Kontaktové jazyky: slovečina a srbčina Spisovný jazyk a nárečia (stredoslovenské, západoslovenské a východoslovenské). Spodobovanie spoluhlások podľa znelosti (znelé a neznelé). Zákon o rytmickom krátení. Stavba a tvorenie slov. Homonymá, synonymá a opozitá. Ohybné slovné druhy: podstatné mená, prídavné mená, zámená, číslovky, slovesá; neohybné slovné druhy: príslovky, predložky, spojky, častice, citoslovcia (vymenovať). Podstatné mená - pojem a členenie (hmotné - všeobecné a vlastné, nehmotné) Skloňovanie podstatných mien mužského, ženského a stredného rodu: slovný základ a pádová koncovka. Prídavné mená - pojem a členenie (vlastnostné - akostné a vzťahové a privlastňovacie), zhoda prídavného mena s podstaným

			menom v rode, čísle a páde; stupňovanie prídavných mien. Skloňovanie prídavných mien mužského, ženského a stredného rodu; stupňovanie prídavných mien Zámená - osobné zámená: skloňovanie, kratšie a dlhšie tvary zámen; zvratné zámeno. Číslovky - pojem a členenie (určité - základné, radové, skupinové, násobné a neurčité). Slovesá - pojem, gramatické kategórie slovies, neurčitok, jednoduché a zložené slovesné tvary (vysvetlenie).
		Pravopis	Písanie i/y, í/ý po obojakých spoluhláskach. Veľké písmeno vo viacslovných geografických názvoch, názvoch inštitúcií, ustanovizní, organizácií (typické príklady); veľké a malé písmeno pri písaní privlastňovacích prídavných mien. Zámeno Vy z úcty. Interpunkčné znamienka: čiarka (pri vymenovávaní, oslovovaní); úvodzovky (priama reč); pomlčka (namiesto úvodzoviek v priamej reči).

		Ortoepia	Výslovnosť tvrdých spoluhlások d,t,l,n pred i,e. Výslovnosť zdvojených spoluhlások. Intonácia a prestávky v spojení s interpunkčnými znamienkami; intonácia opytovacích viet. Artikulácia: hlasné čítanie jazykolamov, najprv pomaly a potom rýchlejšie (individuálne alebo v skupine).
JAZYKOVÁ KULTÚRA		Prerozprávanie, rozprávanie, opis - zisťovanie rozdielov medzi ústnym a písomným vyjadrovaním; písanie listu (súkromný, email). Jazykové prejavy (správa, oznámenie) Obohacovanie slovnej zásoby: synonymá a antonymá; nespisovné slová a kalky - a vystriedanie spisovnými; zistenie a vyradenie bezvýznamných podrobností a zbytočných slov v texte a ústnom prejave. Technika vypracovania písaného slohu (základné prvky kompozície); odsek ako kratší tematický celok a jeho kompozično-štylistické funkcie. Technika čítania jednoduchých nelineárnych prvkov textu: tabuľky,	

		diagramy, grafikony, legendy. Verejný výstup, prezentovanie vlastnej a tímovej práce. Formy spoločenského styku. Osem domácich písaných úloh a ich rozbor na hodine. Štyri školské písomné úlohy - po dve v každom polroku (jedna hodina na vypracovanie úlohy a dve na rozbor a písanie upravenej verzie úlohy).	

Kľúčové pojmy obsahov: literatúra (lyrika, epika, dráma), jazyk (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia, pravopis, ortoepia), jazyková kultúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúru, jazyk a jazykovú kultúru. Odporúčané rozdelenie hodín podľa vzdelávacích oblastí: literatúra - 70 hodín, jazyk - 70 hodín a jazyková kultúra - 40 hodín. Všetky tri oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblasťami.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehlbuje cez tri vzdelávacie oblasti tohoto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností v tvorení vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúc na zreteli: zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný-globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi ďalšiu operacionalizáciu výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz učiteľ pre každú oblasť má definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu jednotku, vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje pyramídu výkonov na troch úrovniach: tie, ktoré by všetci žiaci mali dosiahnuť, tie, ktoré by väčšina žiakov mala dosiahnuť a tie, ktoré by mali iba niektorí žiaci dosiahnuť. Takýmto spôsobom sa dostane nepriamy vzťah so štandardami na troch úrovniach žiackych výkonov. Taktiež pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä pre oblasť literatúry) potrebné je omnoho viacej času, viacej rozličných aktivít a prác na rôznych textoch. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je, iba vyučovací prostriedok a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebníc treba pristúpiť selektívne, ale aj vo vzťahu k plánovaným výkonom, ktoré treba dosiahnuť. Popritom učebnica je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov poznania. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka.

II. REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

LITERATÚRA

Základ programu z literatúry tvoria texty z lektúry. Lektúra je rozvrhnutá podľa literárnych druhov - lyrika, epika, dráma a zároveň obohatená výberom neliterárnych, vedecko populárnych a informatívnych textov. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

K textom, ktoré sa majú spracovať na hodinách, je pridaný zoznam domácej lektúry. Cieľom opätovného uvádzania domácej lektúry je formovanie, rozvíjanie alebo pestovanie čitateľských zručností u žiaka. Obsiahlejšie diela žiaci môžu čítať počas prázdnin, čím sa podnecuje rozvíjanie kontinuálnych čitateľských návykov.

K povinnému zoznamu na spracovanie je pridaný doplnkový výber textov. Výber textov učiteľovi umožňuje väčšiu kreativitu v dosahovaní vzdelávacích výkonov. Takýto výber diel umožňuje väčšiu možnosť uplatnenia komparatívneho prístupu skúmania literárnej tvorby, pričom si volí odlišné úrovne spracovania: interpretáciu, znázornenie alebo úvahu. Výber diela má byť zladený s možnosťami, potrebami a záujmami konkrétneho žiackeho kolektívu. Rozdiely v celkovej umeleckej a informatívnej hodnote jednotlivých textov vplývaju na zodpovedajúce didaktické riešenia (prispôsobovanie čítania druhu textu, objem výkladu textu v závislosti od náročnosti jeho štruktúry, spájanie a zoskupovanie so zodpovedajúcimi obsahmi z iných oblastí - gramatiky, pravopisu, jazykovej kultúry a pod.).

Texty z doplnkovej časti programu majú poslúžiť učiteľovi aj pri spracovaní učiva z gramatiky, tiež na spracovanie a upevňovanie obsahov z jazykovej kultúry. Diela, ktoré učiteľ nespracuje, má navrhnúť žiakom na čítanie vo voľnom čase.

Nový program je založený na väčšej integrácii literárnych a neliterárnych diel. Korelácia je umožnená adekvátnym kombinovaním povinných a nepovinných diel.

Zo zoznamu doplnkovej lektúry učiteľ volí diela, ktoré spolu s povinnou lektúrou tvoria celky k určitým témam a motívom. Možné príklady funkcionálneho spájania vyučovacích jednotiek sú nasledovné: na tému ľudovej slovesnosti (Pavol Dobšinský: zberateľská činnosť a malé formy ľudovej slovesnosti, Zo života našich predkov), koledy; balady (Ľudová balada: Rabovali Turci); zbojnícka tematika (Slovenská ľudová povesť O Jánošíkovi); pirátske dobrodružstvá (Daniel Defoe: Robinson Crusoe, Dušan Radović: Kapitán John Peoplefox); opis prírody (Juraj Tušiak: Zimná krajinka, Ferenc Fehér: Báčska krajinka, Pavol Országh Hviezdolav: Jarné kvietky, Elena Čepčeková: Jarná nôta, Rudo Moric: Z poľovníckej kapsy); humor a paródia (Milan Lasica: Vybrané slová, Žartovná ľudová rozprávka:Kubove príhody, Milan Rúfus: O troch grošoch, Slovenská ľudová bájka: Lišiak a žaba, Mark Twain: Dobrodružstvá Toma Sawyera,Ľubomír Feldek: O škaredej princeznej); súčasné detstvo (Martin Prebudila: Hej, kedy si bol na povale, Mária Kotvášová-Jonášová:Tetuška moja, kde si?, Anna Nemogová-Kolárová: Ako boli Vierka a Jurko malí); detstvo v minulosti (Klára Jarunková: Kamaráti, Nikola Tesla: Moje detstvo, Zo života našich predkov, Mark Twain: Dobrodružstvá Toma Sawyera, Edmondo de Amicis: Môj priateľ Garonne, Rudo Moric: Z poľovníckej kapsy) atď. Uvedené príklady poukazujú na to, ako sa určitý text nadväzuje na ďalšie iné texty odlišnými spôsobmi, odlišnými motívmi alebo spôsobom rozprávania.

Literárne diela, ktoré sú sfilmované (Dobrodružstvá Toma Sowyera, Robinson Crusoe, Pipi dlhá pančucha, Dobšinského ľudové rozprávky, O Jánošíkovi) sa môžu použiť na komparatívnu analýzu a odhadnutie rozdielu medzi literárnym a filmovým stvárnením (adaptácia, prispôsobovanie) obsahu a výrazov, pričom žiaci môžu vnímať rozdiely a podstatu dvoch médií a rozvíjať mediálnu gramotnosť. Žiaci sa môžu usmerňovať na ďalšie filmy s podobnou tematikou (pirátske dobrodružstvá, motív stroskotania a motív pustého ostrova, dobrodružstvá fantastického sveta, dospievanie osamelého dieťaťa a pod.) a dodatočne nadväzovať spracovanie jedného tematicko-motívového celku.

Prostredníctvom jednotlivých prvkov mediálnej gramotnosti a koreláciou žiakov treba upozorniť na: časopisy pre deti s poukazovaním na konkrétny text podľa výberu (obsah textu sa má nadväzovať na lektúru); na rozhlasové hry na texte Dušana Radovića: Kapitán John Peoplefox. Filmom, rozhlasovou hrou a časopisom pre deti sa žiaci uvádzajú do sveta mediálnej gramotnosti.

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu. Tiež má byť oboznámený s obsahmi slovenského jazyka z predchádzajúcich ročníkov, čo umožňuje dodržiavať princípy postupnosti a systematickosti.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu z prírody a spoločnosti pre 3. a 4. ročník (príklad: Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem...).

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie dejín, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Uvádzanie žiakov do sveta literatúry a ďalších neliterárnych textov (populárnych, informatívnych), predstavuje mimoriadne náročnú úlohu. Práve na tomto stupni vzdelávania sa získavajú základné a veľmi významné vedomosti, zručnosti a návyky, od ktorých bude závisieť literárna kultúra žiaka, ale aj estetické kompetencie. Žiaci majú rozumieť funkcionálnu podstatu literárneho diela a jeho autonómiu (líšiť vzťah medzi lyrickým subjektom a autorom), ako aj fakt, že literárne dielo zobrazuje možný obraz skutočnosti.

Pri spracovaní textu sa uplatňuje vo väčšej miere jednota analytických, syntetických postupov a názorov. V súlade so vzdelávacími výkonmi žiakov treba zvykať, aby svoje dojmy, postoje a posudky o literárnom diele podrobnejšie podporili faktami zo samotného textu, a tak ich uschopňovať pre samostatné posudky, bádateľskú činnosť a aby boli schopní zaujať kritický postoj.

Skúmanie literárno-umeleckého diela je vo vyučovaní zložitý proces, ktorý sa začína učiteľovou a žiakovou prípravou (motivovanie žiaka na čítanie, preciťovanie a skúmanie umeleckého textu, zaradenie umeleckého textu, bádateľskú činnosť), analýzou diela, ktorou by svoje najhodnotnejšie výkony získaval v interpretácii literárneho diela na vyučovacej hodine. Vo funkčnom uplatnení získaných vedomostí a schopností sa pokračuje aj po vyučovacej hodine: v tvorivých opakovaniach vedomostí o spracovanej vyučovacej látke, v porovnávaní literárno-umeleckých diel a bádateľsko interpretačných postupoch nových literárno-umeleckých stvárnení. Ústredné etapy procesu skúmania literárno-umeleckého diela vo vyučovaní sú metodologicky a didakticky založené interpretácie a ich vývoj na vyučovacej hodine.

Spracovanie literárneho diela má byť prelínané riešením problémových úloh, ktoré sú podporené textom a umeleckým zážitkom. Mnohé texty, najmä úryvky z diel, si vo vyučovacom postupe vyžadujú priliehavé umiestnenie, často aj viacnásobné. Umiestnenie textu do časových priestorových a spoločensko-historických rámcov, ako aj informovanie o dôležitých obsahoch, ktoré predchádzali úryvku - všetko sú to podmienky, bez ktorých sa v početných prípadoch text nemôže intezívne precítiť a správne pochopiť.

Pri rozbore textu žiakov treba zvykať, aby svoje pocity, postoje a posudky o literárnom diele podrobnejšie opodstatňovali faktami zo samotného textu, a tak ich uschopňovať pre vyjadrenie vlastného postoja, bádateľskú činnosť a vyjadrenie kritických posudkov rešpektujúc individuálne chápanie zmyslu literárneho textu a odlišných postojov.

Pri interpretácii literárno-umeleckého diela činitele tvoriace celok môžu byť: umelecké zážitky, celky textov, dôležité štrukturálne prvky (téma, motívy, básnické obrazy, fabula, kompozícia t. j. sujet, literárne postavy, zmysel a význam textu, motivačné postupy, kompozícia), tvary rozprávania (spôsoby výkladu), jazykovo-štylistické postupy a literárne (literárno-umelecké) problémy.

S literárno-teoretickými pojmami sa žiaci zoznámia pri spracovaní zodpovedajúcich textov a pomocou uplatnenia čitateľskej skúsenosti. Jazykovými štylistickými prostriedkami sa pristupuje zo zážitkového stanoviska; vychádza sa z umeleckých dojmov a estetických sugescií, a len potom sa preskúma ich jazyková štylistická podmienenosť.

Pri spracovaní literárneho diela, ako aj pri ústnych a písomných cvičeniach žiaduce je, aby žiaci odhaľovali čoraz viac vlastností, pocitov a vnútorného stavu jednotlivých postáv, tiež aby preskúmali svoje postoje o konaní postáv.

Pri nadväzovaní literárno-umeleckých na prechodné texty (cestopisy, životopisy) a na neliterárne texty (encyklopédie, slovníky a pod.), treba realizovať vzdelávacie výkony súvisiace so všímaním si

rozdielov medzi literárno-umeleckou a literárno-vednou literatúrou (založené na osobnom svedectve a dôverných údajoch) usmerňujúc tak žiaka na uvedomenie si rozdielov v literárnom postupe medzi uvedenými druhmi.

Vzdelávacie výkony späté s oblasťou literatúry založené sú na čítaní. Rôzne obmeny pri čítaní sú základným predpokladom, aby žiaci vo vyučovaní získavali vedomosti a aby sa úspešne uvádzali do sveta literárneho diela. V piatom ročníku pestuje sa predovšetkým zážitkové čítanie a žiaci sa postupne uvádzajú do bádateľského čítania.

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci sa uschopňujú pre správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku. Preto požiadavky v tomto programe nie sú usmernené len na osvojenie jazykových pravidiel a gramatických noriem, ale aj pochopenie ich funkcie a správne uplatnenie v ústnom a písomnom vyjadrovaní.

Keď sa v obsahoch programu uvádzajú vyučovacie jednotky, ktoré žiaci už spracovali v nižších ročníkoch, stupeň osvojenosti a uplatnenosti spracovaného učiva sa overuje, opakuje a nacvičuje na nových príkladoch, ktoré predchádzajú spracovaniu nových obsahov, pričom sa zabezpečuje kontinuita práce a systematickosť v nadväzovaní nového učiva na získané vedomosti.

Nevyhnutné je, aby učiteľ vždy mal na zreteli význam priliehavých a systematických cvičení, lebo učivo sa nepovažuje za zdolané, kým sa dobre nenacvičí. To znamená, že cvičenia majú byť súčasťou spracovania učiva, uplatnenia, opakovania a upevňovania vedomostí.

Gramatika

Základná programová požiadavka vo vyučovaní gramatiky je, aby sa žiakom učivo z jazyka predstavilo a tlmočilo ako systém. Ani jeden jazykový jav by sa nemal vyučovať izolovane, mimo kontextu, v ktorom sa uplatňuje jeho funkcia (v každej výhodnej príležitosti sa môžu vedomosti z gramatiky dať do funkcii rozboru textu, ako umeleckého tak aj vedecko-populárneho). Jedným z výrazných funkčných postupov vo vyučovaní gramatiky sú cvičenia, ktoré spočívajú na využití príkladov z bežnej komunikácie, čo vyučovanie gramatiky približuje životným potrebám, v ktorých sa uplatnený jazyk javí ako všestranne motivovaná ľudská aktivita. Jazykové javy netreba uvádzať ani predstavovať ako izolované (napr. neviazané slová, nezrozumiteľné vety), ale ich vždy treba viazať v kontexte v hovorových situáciách, v ktorých ich možno jasne poznať, vyčleniť a vysvetliť ich chatarakteristiky a funkciu.

Pri vyučovaní pádov a v cvičeniach, ktoré sú zamerané na upevňovanie vedomostí, treba odlišovať správne od nesprávnych pádových koncoviek v nárečí, ktoré sa javia ako typické chyby v ústnom a písomnom vyjadrovaní žiakov. Obsahy nacvičovania pádov vo vyučovaní musia byť určené na základe sledovania bežnej žiackej komunikácie (napr. v priebehu dialógu na hodine, tiež na príkladoch z domácich a písomných úloh žiakov). Tak bude vyučovanie jazyka vo funkcii uschopňovania žiakov pre správnu komunikáciu v súčasnom spisovnom slovenskom jazyku.

Spracovanie predložiek sa nemôže považovať za ukončené na jednej hodine, predstavovaním tohto slovného druhu ako neohybného, ale základné vedomosti treba prehlbovať pri spracovaní pádov uvádzaním najfrekventovanejších príkladov a ich typického uplatnenia. Tiež to platí aj pre príslovky, ktorých rozdelenie podľa významu treba nadväzovať na príslovkové určenia a na ich funkciu poukázať vo vete.

Pravopis

Pravopisné pravidlá sa osvojujú prostredníctvom systematických cvičení (pravopisné diktáty, oprava textu, testy s otázkami z pravopisu atď.). V kontexte pravopisných cvičení žiaduce je občas zapojiť aj otázky, ktorými sa overuje ortografia (správne písanie písmen).

Treba podnecovať žiakov, aby sami zisťovali a opravovali pravopisné chyby, SMS komunikácií, ako aj pri rôznych typoch komunikácie prostredníctvom internetu.

Žiakov treba usmerňovať, aby používali pravidlá a príručky slovenského pravopisu. Žiaduce je, aby učiteľ mal tieto príručky na hodine vždy, najmä keď sa spracuje učivo z pravopisu a usmerňoval žiakov používať uvedené príručky.

Ortoepia

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, ale spolu so spracovaním tém z gramatiky; prízvuk vo vete sa môže nadväzovať na pravopis a zároveň aj na syntax a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov treba zvykať na správnu výslovnosť, melodickosť, dikciu ...

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať čítaním nahlas úryvkov z lektúry (podľa výberu učiteľa alebo žiaka) atď. Ako ortoepické cvičenie treba využívať aj prednes spamäti naučených úryvkov z poézie a prózy (pomocou auditívnych učebných prostriedkov).

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jedna z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka. Aj keď je táto oblasť vyučovania v programe určená ako osobitná oblasť, musí sa využívať tak pri spracovaní literárnych textov, ako aj pri vyučovaní gramatiky a pravopisu. Spracovanie literárneho textu a učenie gramatiky a pravopisu spisovného jazyka musí zahrnovať aj obsahy, ktoré prispievajú k pestovaniu kultúry ústneho a písomného vyjadrovania.

Jazyková kultúra sa pestuje uvádzaním a realizovaním lexikáno-sémantických a štylistických cvičení, ktorých cieľom je obohacovanie slovnej zásoby a rozvíjanie schopností vyjadrovania. Všetky druhy tých cvičení, ktoré majú za cieľ rozvíjať jazykové myslenie, realizujú sa pri spracovaní textov alebo prostredníctvom hovorových cvičení.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou pre formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie napredovania žiaka a usmeňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa napredovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené číslenou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaliť.

HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Naziv predmeta	HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST	

Cilj	Cilj učenja Hrvatskog jezika i književnosti je njegovati hrvatski jezik pravilnim korištenjem u različitim komunikacijskim situacijama; ovladati temeljnim jezičnim djelatnostima slušanja, govorenja, čitanja, pisanja; čitanjem i tumačenjem književnih djela razvijati imaginaciju i umjetnički senzibilitet, estetske kompetencije, kritičko i moralno prosuđivanje.	
Razred	Peti	
Godišnji fond sati	180 sati	
ISHODI Pri završenoj temi/području učenik će biti sposoban:	PODRUČJE/TEMA	SADRŽAJI
- razlikovati književni i neknjiževni tekst - odrediti rod književnoga djela i književnu vrstu - razlikovati obilježja narodne književnosti i obilježja umjetničke književnosti - razlikovati realističnu prozu i prozu utemeljenu na fantastičnim motivima - analizirati elemente kompozicije lirske pjesme (strofa, stih); epskoga djela u stihu i u prozi (dijelovi fabule; poglavlje, epizoda; stih);	KNJIŽEVNOST	LIRIKA Književni termini i pojmovi Motivi i pjesničke slike kao elementi kompozicije lirske pjesme. Vrsta strofe prema broju stihova u lirskoj pjesmi. Obilježja lirske poezije: slikovitost, ritmičnost, osjećajnost. Stilska izražajna sredstva: usporedba, personifikacija, epitet, onomatopeja, kontrast. Vrste autorske (pejzažna, domoljubna, ljubavna) i narodne lirske pjesme.

dramskoga djela (čin, prizor, slika) - razlikovati pojam pripovjedača i pojam pisca - razlikovati pripovjedne tehnike: pripovijedanje, opisivanje, dijalog, monolog i upotrebljavati ih u govorenju i pisanju - prepoznati vizualne, auditivne, taktilne, olfaktivne i gustativne pjesničke slike - odrediti stilska izražajna sredstva i razumjeti njihovu ulogu u književnoumjetničkom tekstu; procijeniti osnovni ton pjevanja, pripovijedanja ili dramske radnje (šaljiv, vedar, tužan i sl.) - odrediti temu, glavne i sporedne motive - analizirati uzročno-posljedično nizanje motiva - prepoznati osobine likova i potkrijepiti primjerima iz književnih tekstova - vrednovati postupke likova i stavove potkrijepiti dokazima - ilustrirati vjerovanja, običaje, način života i događaje u prošlosti opisane u književnim djelima - navesti primjere osobne koristi čitanja.		Lektira 1. Antun Mihanović, Horvatska domovina 2. Mladen Kušec, Pozdrav 3. Zlata Kolarić Kišur, Riječi 4. Dobriša Cesarić, Jesen 5. Grigor Vitez, Ptičja pjevanka 6. Narodne pjesme, Radujte se narodi, Narodi nam se kralj nebeski 7. Ivan Goran Kovačić, Pada snijeg, pada snijeg 8. Drago Britvić, Tvoja zemlja 9. Tito Bilopavlović, Ah, ta ljubav 10. Zvonimir Golub, Prva ljubav 11. Vladimir Nazor, Halugica 12. Stanislav Femenić, Čarolija latice 13. Basho, Ivančan, Devidé, Haiku 14. Vladimir Vidrić, Pejzaž I 15. Dragutin Tadijanović, Visoka žuta žita 16. Božidar Prosenjak, Obitelj 17. Mlade Bjažić, Tata, nema vremena 18. Obredne narodne pjesme - kraljičke (izbor)

- razlikovati promjenjive i nepromjenjive riječi - poznavati vrste promjenjivih i nepromjenjivih riječi - odrediti kategoriju roda, broja i padeža - razlikovati osnovne funkcije i značenja padeža - upotrebljavati padežne oblike u skladu s normom hrvatskoga standardnog jezika - razlikovati osnovne rečenične članove - subjekt i predikat (u učestalim primjerima). - dosljedno primjenjivati pravopisnu normu u uporabi velikoga slova, sastavljenoga i rastavljenoga pisanja riječi, pravopisnih znakova - koristiti pravopis (školsko izdanje). - pravilno izgovarati riječi pazeći na mjesto naglaska i rečeničnu intonaciju - govoriti jasno poštujući normu hrvatskoga standardnog jezika - izražajno i bez poteškoća čitati naglas književne i neknjiževne tekstove. - koristiti različite oblike pripovijedanja: opisivanje (portret i pejzaž),		19. Ljubica Kolarić-Dumić: Igrajmo se radosti (izbor) EPIKA Književni termini i pojmovi Pisac i pripovjedač. Oblici kazivanja: opisivanje, pripovijedanje u prvom i trećem licu; dijalog, monolog. Fabula: uvod, zaplet, vrhunac, rasplet; nizanje događaja; epizoda; poglavlje. Karakterizacija likova: vanjska (vanjski izgled i ponašanje) i unutarnja (misli i osjećaji, razmišljanja i stajališta). Vrste epskih djela u stihu i prozi: epska narodna pjesma, bajka, novela, šaljiva narodna priča. Vrsta stiha prema broju slogova: deseterac. Lektira 1. Darko Macan, Nove tenisice 2. Ephraim Kishon, Šuti i plivaj 3. Miro Gavran, Bicikl moj jedini 4. Ivan Kušan, Koko u Parizu 5. Roald Dalh, Charlie i tvornica čokolade 6. Ivan Cankar, Zastidio se majke 7. Ezop, Gavran i lisica; Lisica i roda

pripovijedanje u 1. i 3. licu, dijalog - izdvajati dijelove teksta (naslov, ulomke) i organizirati ih u smislene cjeline (uvodni, središnji i završni dio teksta) - sastavljati govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnoga djela i o temama iz svakodnevnoga života i svijeta mašte		8. Isaac Bashevis Singer, Ole i Trufa 9. Nada Iveljić, Televizijsko dijete 10. Sanja Polak, U životu je važno imati pet 11. Astrid Lindgren, Pipi kreće u školu 12. A. S. Puškin, Bajka o ribaru i ribici 13. Italo Calvino, Košulja sretnog čovjeka DRAMA Književni termini i pojmovi Čin, prizor,slika; lica u drami. Dramske vrste: igrokaz, radiodrama. Lektira 1. Stjepan Lice, Lijek za srce 2. Vesna Parun, Mačak Džingiskan i Miki Trasi (djelo po izboru) POPULARNOZNANSTVENI I INFORMATIVNI TEKSTOVI (birati do 2 djela) 1. Konvencija o pravima djeteta 2. Izbor iz knjiga, enciklopedija i časopisa za djecu
- pronalaziti eksplicitno i implicitno sadržane informacije u jednostavnijem književnom i neknjiževnom tekstu		DOMAĆA LEKTIRA: 1. Ivan Kušan, Koko u Parizu / Koko i duhovi / Uzbuna na Zelenom Vrhu / Zagonetni dječak (djelo po izboru)

- razlikovati izvore informacija, pronalaziti potrebne informacije u skladu sa svojim potrebama i interesima - prosuđivati različite medijske tekstove jednostavnih struktura kojma se promiču pozitivni komunikacijski obrasci - razlikovati medijske tekstove i objašnjavati uporabu sadržajnih i grafičkih elemenata u svrhu prenošenja poruke - vrednovati posjećene kulturne događaje u fizičkom ili digitalnom okruženju.		2. Mark Twain, Pustolovine Toma Sawyera / Pustolovine Huckleberryja Finna 3. Ferenc Molnar, Junaci Pavlove ulice 4. Ivana Brlić Mažuranić: Priče iz davnina Dopunski izbor lektire (birati najmanje 4, a najviše do 6 djela) 1. Miro Gavran, Zaljubljen do ušiju / Sretni dani / Kako je tata osvojio mamu / Svašta u mojoj glavi (djelo po izboru) 2. Zvonimir Balog, izbor iz poezije 3. Miroslav Slavko Mađer, izbor iz poezije 4. Sanja Pilić, Zafrkancije, zezancije, smijancije i ludancije / Mrvice iz dnevnog boravka 5. Jules Verne, 20000 milja pod morem / Put u središte zemlje 6. Pavao Pavličić, Trojica u Trnju / Zeleni tigar 7. Roald Dahl, Charlie i tvornica čokolade 8. Hrvoje Hitrec, Eko Eko 9. Anto Gardaš, Duh u močvari / Ljubičasti planet 10. Italo Calvino, Košulja sretnog čovjeka 11. Ivan Andreevič Krilov, Pčela i muhe

		12. Hans Christian Andersen, Majka 13. Jack London, Zov divljine (ulomak) 14. Dinko Šimunović, Duga	
	JEZIK	Gramatika (morfologija, sintaksa)	Jednoznačnost i višeznačnost riječi - osnovno i preneseno značenje riječi. Hrvatski jezik i dvojezičnost - materinski jezik, drugi jezik, dvojezičnost, službeni jezik, manjinski jezik. Hrvatski standardni jezik i njegova uloga u nacionalnoj kulturi i javnoj djelatnosti. Promjenjive riječi: imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, glagoli; nepromjenjive riječi: prilozi i prijedlozi, veznici, čestice i usklici. Sklonidba imenica (deklinacija): gramatička osnova, nastavak za oblik, pojam padeža, nazivi padeža, padežna pitanja, proširena

			padežna pitanja. Osnovne funkcije i značenja padeža: nominativ (subjekt); genitiv (pripadanje i dio nečega); dativ (namjena i usmjerenost); akuzativ (objekt); vokativ (dozivanje, obraćanje); instrumental (sredstvo i društvo); lokativ (mjesto). Uporaba padeža uz odgovarajuće prijedloge. Glasovne promjene u sklonidbi (u učestalim primjerima). Pridjevi - značenje i vrste pridjeva (opisni, posvojni, gradivni); sklonidba pridjeva, stupnjevanje pridjeva (komparacija), tvorba komparativa, tvorba superlativa; alternacije ije/je u komparativu i superlativu. Zamjenice - lične (osobne) zamjenice, govornik, sugovornik, negovornik;

			sklonidba zamjenica, naglašeni i nenaglašeni oblici. Brojevi - vrste i uporaba: glavni (osnovni; zbirni brojevi, brojevne imenice na -ica) i redni brojevi, brojevni pridjevi; pisanje, sklonidba brojeva. Glagoli - glagolska vremena (prošlost, sadašnjost, budućnost), glagolska osoba, glagolski broj, sprezanje (konjugacija). Rečenice prema priopćajnoj svrsi (izjavne, upitne i uskličnе). Predikat - glagolski predikat, imenski predikat, gramatička obilježja predikata. Subjekt - rečenica s izrečenim subjektom, rečenica s više subjekata, rečenica bez subjekta.
		Pravopis	Veliko slovo u višečlanim

			geografskim nazivima; Zamjenica Vi iz poštovanja. Niječna čestica ne uz imenice, pridjeve i glagole; predmetak naj u superlativu; višečlani glavni i redni brojevi. Pravopisni znakovi: zarez (u nabrajanju, uz vokativ); navodnici (naslovi djela i nazivi škola); crtica (pri navođenju upravnoga govora).
		Ortoepija	Intonacija i stanke koje se odnose na pravopisne znakove; intonacija upitnih rečenica. Artikulacija - glasno čitanje.
	JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA	Subjektivno i objektivno opisivanje osobe (usmeno i pisano). Pripovijedanje u prvoj i trećoj osobi (usmeno i pisano). Subjektivno i obijektivno pripovijedanje (usmeno i pisano). Stvaralačko prepričavanje (usmeno i pisano). - Bogaćenje rječnika: sinonimi i antonimi; posuđenice, žargonizmi, dijalektizmi i tuđice - njihova zamjena jezičnim standardom; uočavanje i otklanjanje	

		nefunkcionalnih pojedinosti i suvišnih riječi u tekstu i govoru. - Tehnika izrade pismenoga sastavka (odabir teme, izbor i raspored građe, osnovni elementi kompozicije i grupiranje sadržaja); ulomak kao uža tematska cjelina i njegove kompozicijsko-stilske funkcije. Sanja Pilić, Čemu ne služe mobitel i internet, književni i neknjiževni tekst, internet, uloga računala, suvremeni mediji. Mediji, tisak, filmski rodovi, animirani film (Ch. Wedge, C. Saldanha, Ledeno doba; Dušan Vukotić, Igra), kazalište (Stjepan Lice, Lijek za srce). - Krešimir Zimonić, Šuma Striborova (strip, izražajna sredstva stripa). - Govorene i pjevane scenske vrste. Jakov Gotovac, Ero s onoga svijeta, opera, libreto. - Posjet kazalištu / odlazak u kino / posjet medijskoj kući (radijska, televizijska postaja, novinska i izdavačka kuća) / knjižnici / književnom događaju. - - Posjet internetskim kulturnim portalima, online izložbama i online učionicama.	

		- - Osam domaćih pisanih zadaća i njihova analiza na satu. - Četiri školske zadaće - dvije u svakom polugodištu (jedan sat za pisanje zadaće i dva za analizu i pisanje poboljšane verzije sastavka).	

Ključni pojmovi sadržaja: stilska izražajna sredstva, kazivanje, književne vrste, promjenjive vrste riječi, padež

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-MEODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika i književnosti čine tri predmetna područja: Književnost, Jezik i Jezična i medijska kultura. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: Književnost - 70 sati, Jezik - 70 sati i Jezična i medijska kultura - 40 sati. Sva se tri područja prožimaju i nijedno se područje ne može proučavati izolirano.

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika i književnosti utemeljen je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje u okviru tri predmetna područja ovoga programa.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja usmjeren na ishode daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Nastavnik kontekstualizira program potrebama određenoga razrednog odjela imajući na umu: sastav razrednoga odjela i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale; tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže; izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine. Polazeći od danih ishoda i sadržaja stvara se godišnji - globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni - operativni planovi. Ishodi određeni po područjima olakšavaju daljnju operacionalizaciju ishoda na razinu određene nastavne jedinice. Sada nastavnik za svako područje ima određene ishode. Za svaku nastavnu jedinicu potrebno je, u procesu planiranja i pisanja pripreme za sat, odrediti piramidu ishoda na trima razinama: osnovnu razinu koju bi svi učenici trebali dostići, srednju razinu koju bi većina učenika trebala dostići te naprednu razinu koju bi trebali dostići samo neki učenici. Time se postiže posredna veza sa standardima na trima razinama postignuća učenika. Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), no za većinu je ishoda (posebno za predmetno područje Književnost) potrebno više vremena, raznih aktivnosti i raznih tekstova. Udžbenik kao nastavno sredstvo ne određuje sadržaje predmeta, stoga se sadržajima pristupa selektivno i u odnosu na predviđene ishode. Osim udžbenika, kao izvora znanja, učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima (lirika, epika, drama) i obogaćena izborom nefikcionalnih, popularnoznanstvenih i informativnih tekstova. Obvezni dio lektire sastoji se od djela osnovnoga nacionalnog korpusa koji je obogaćen suvremenim, aktualnim djelima. Izbor djela u najvećoj je mjeri utemeljen na principu prilagođenosti dobi.

Tekstovima namijenjenim obradi na satu dodan je popis domaće lektire. Cilj je uvođenja domaće lektire formiranje, razvijanje i njegovanje učenikovih čitalačkih navika. Opsežna djela učenici mogu čitati tijekom školskih praznika čime se potiče razvijanje čitalačkih navika.

Obveznom popisu djela dodan je i dopunski izbor tekstova. Izborni dio dopušta veću kreativnost u ostvarivanju ishoda. Ovakav izbor djela povećava mogućnost primjene komparativnoga pristupa proučavanju književnoga stvaralaštva, uz odabir različitih razina obrade: interpretacije, prikaza ili osvrta. Izbor djela usklađuje se s mogućnostima, potrebama i interesima razrednoga odjela. Razlike u ukupnoj umjetničkoj i informativnoj vrijednosti tekstova utječu na odabir odgovarajućih metodičkih rješenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta ovisno o složenosti njegove strukture, povezivanje i grupiranje s odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja - gramatike, pravopisa i jezične i medijske kulture i sl.).

Tekstovi iz dopunskoga dijela programa koriste i pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, kao i za obradu i utvrđivanje sadržaja iz Jezične i medijske kulture. Djela koja se ne obrađuju na satu preporučuju se za čitanje u slobodno vrijeme.

Nastavnik treba pet nastavnih sati posvetiti obradi književnih tekstova po izboru iz zavičajne književnosti vojvođanskih Hrvata primjerenih dobi učenika.

Ovaj program utemeljen je na većoj korelativnosti književnih i neknjiževnih djela. Korelativnost omogućava primjereno povezivanje obveznih i izbornih djela.

S popisa dopunskoga izbora odabiru se djela koja će, uz obvezni dio lektire, činiti tematsko-motivske cjeline. Mogući su sljedeći primjeri funkcionalnoga povezivanja nastavnih jedinica: narodni obredi i vjerovanja - izbor „kraljički pisama" - Narodne bajke, novele, šaljive narodne priče (izbor iz sakupljačkog opusa Balinta Vujkova) - dio o Božiću iz Leksikona podunavskih Hrvata - Bunjevaca i Šokaca - narodne pjesme: Narodi nam se kralj nebeski, Radujte se narodi; obrada portreta: Priče iz davnina Ivane Brlić Mažuranić - Pustolovine Toma Sawyera Marka Twaina - Majka Hansa Cristiana Andersena; humor i parodija: Ero s onoga svijeta - izbor iz romana Mire Gavrana - Zafrkancije, zezancije, smijancije i ludancije Sanje Pilić - Ephraim Kishon, Šuti i plivaj; djetinjstvo u prošlosti: Pustolovine Toma Sawyera / Pustolovine Huckleberryja Finna Marka Twaina - Šimunovićeva pripovijest Duga - Tadijanovićeva pjesma Nosim sve torbe a nisam magarac - Kušanov roman Uzbuna na Zelenom Vrhu - Miroslav Slavko Mađer, Djedovo slovo; ekologija: Dobriša Cesarić, Jesen - Gustav Krklec, Val - Sehl Silverstein, Dobro stablo - Isaac Bashevis Singer, Ole i Trufa - Dragutin Tadijanović, Visoka žuta žita itd. Navedeni primjeri pokazuju mogućnost povezivanja tekstova na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovijedanja.

Književna djela koja su doživjela ekranizaciju (Pustolovine Huckleberryja Finna, Pustolovine Toma Sawyera, Uzbuna na Zelenom Vrhu, Koko i duhovi, Zagonetni dječak) koriste za usporednu analizu i uočavanje razlike između književne i filmske (adaptirane, izmijenjene) fabule i izraza čime se uči o prirodi dvaju medija te se razvija medijska pismenost. Učenici se mogu uputiti i na druge filmove slične tematike (gusarske avanture, motiv brodoloma i pustoga otoka, avanture u fantastičnome svijetu, odrastanje usamljenoga djeteta i sl.) i dodatno uključiti u obradu određene tematsko-motivske cjeline.

Pojedini elementi medijske kulture upoznaju se korelacijom: pojam dječjega časopisa upoznaje se na stvarnome tekstu iz časopisa po izboru (preporučuje se povezivanje sadržaja teksta i lektire). Usvajanjem pojmova stripa, filma i dječjega časopisa učenici se postepeno uvode u svijet medija.

Osim korelacije među tekstovima uspostavlja se i vertikalna korelacija te je nužno poštovati principe postupnosti i sustavnosti i poznavati nastavno gradivo nižih i viših razreda. Horizontalna korelacija uspostavlja se s nastavom povijesti, geografije, biologije, likovne kulture, glazbene kulture, vjerske nastave i građanskoga odgoja.

Uvođenje učenika u svijet književnih i neknjiževnih tekstova (popularnih, informativnih itd.) predstavlja iznimno složen zadatak. Na ovom stupnju obrazovanja stječu se osnovna i važna znanja, umijeća i navike koje direktno utječu na učeničku književnu kulturu i estetske kompetencije. Učenici trebaju razumjeti fikcionalnu prirodu književnoga djela i njegovu autonomnost (razlikovati pojmove lirskoga subjekta i pjesnika, pripovjedača i pisca), kao i činjenicu da književno djelo oblikuje moguću sliku stvarnosti.

Proučavanje književnoumjetničkoga djela u nastavi složen je proces. Tumačenje djela počinje motivacijom, nastavlja se najavom i lokalizacijom teksta, interpretativnim čitanjem, emocionalno-intelektualnom stankom, objavom doživljaja i korekcijom, interpretacijom, aktualizacijom, a završava sintezom te ponekad zadacima za samostalan rad. Interpretacija književnoga djela najučinkovitija je na nastavnom satu, a u oblicima funkcionalne primjene stečenih znanja i umijeća nastavlja se i poslije sata: u stvaralačkim obnavljanjima znanja o obrađenom nastavnom gradivu, usporednim proučavanjem književnoumjetničkih djela i istraživačko-interpretativnim pristupima novim književnoumjetničkim ostvarenjima.

Književno djelo može se obrađivati i rješavanjem problemskih pitanja koja su potaknuta polaznim tekstom i umjetničkim dojmom. Ulomci iz djela u nastavnom postupku zahtijevaju lokalizaciju, često i višestruku. Smještanje djela u vremenske, prostorne i društveno-povijesne okvire, kao i obavijesti o osnovnim sadržajima koji prethode ulomku, ponekad su uvjet za intenzivan doživljaj i pravilno razumijevanje teksta.

Pri obradi teksta primjenjuje se u većoj mjeri jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i perspektiva. U skladu s ishodima i u svrhu stvaranja navike prilikom tumačenja teksta učenici se potiču na detaljnije potkrjepljivanje svojih dojmova, stavova i sudova o književnom djelu činjenicama iz samoga teksta čime se osposobljavaju za izražavanje vlastitih misli, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova, uz uvažavanje individualnoga razumijevanja smisla književnoga teksta i iskazanih različitih stavova.

U interpretaciji književnoumjetničkoga djela objedinjavajući elementi mogu biti: umjetnički doživljaji, tekstualne cjeline, strukturni elementi (tema, motivi, pjesničke slike, fabula, kompozicija, siže, likovi, ideja i značenje teksta, motivacijski postupci), pripovjedne tehnike (oblici izlaganja), stilski postupci i literarni (književnoumjetnički) problemi.

Književnoteorijski pojmovi obrađuju se na lingvometodičkim predlošcima uz pomoć prethodnoga čitateljskog iskustva. Stilskim izražajnim sredstvima prilazi se s doživljajnoga gledišta. U istraživanju njihove stilske uvjetovanosti polazi se od umjetničkih dojmova i estetske sugestije.

Tijekom obrade književnih djela, govornih i pisanih vježbi učenici se potiču na otkrivanje osobina, osjećaja i duševnih stanja likova, kao i na izražavanje svojih stavova o postupcima likova.

Pri povezivanju književnih fikcionalnih tekstova, književnih nefikcionalnih tekstova (putopisna i autobiografska proza) i neknjiževnih tekstova (enciklopedije, rječnici i sl.) realiziraju se ishodi koji se odnose na uočavanje razlika između fikcionalne i nefikcionalne književnosti (utemeljene na osobnom svjedočenju i provjerljivim podacima) i na uočavanje različitih književnih postupaka u navedenim vrstama.

Ishodi koji se odnose na nastavno područje književnosti temelje se na čitanju. Različite metode čitanja osnovni su preduvjet za stjecanje znanja i uspješno uvođenje u svijet književnoga djela. U petom razredu njeguje se doživljajno čitanje, a učenici se postupno uvode u istraživačko čitanje.

JEZIK

Nastava jezika osposobljava za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju hrvatskim standardnim jezikom, stoga zahtjevi ovoga programa nisu usmjereni isključivo na usvajanje jezičnih pravila i gramatičke norme, već i na razumijevanje njihove svrhe i pravilnu primjenu.

Pri navođenju nastavnih jedinica obrađivanih u nižim razredima provjerava se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene prethodno obrađenoga gradiva, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novoga sadržaja. Time se osigurava kontinuitet rada i sustavnost u povezivanju novoga gradiva s postojećim znanjima.

U usvajanju novoga gradiva presudnu ulogu imaju prikladne i sustavne vježbe te su obvezni dio obrade nastavnoga gradiva, primjene, obnavljanja i utvrđivanja znanja.

Gramatika

Osnovni je programski zahtjev u nastavi gramatike predstaviti i tumačiti jezik kao sustav. Jezične pojave ne proučavaju se izolirano, izvan konteksta u kojem se ostvaruju njihove funkcije. U odgovarajućoj prilici znanja iz gramatike stavljaju se u svrhu tumačenja teksta, kako umjetničkoga tako i popularnoznanstvenoga. Iznimno su funkcionalan postupak vježbe na primjerima iz neposredne govorne prakse, što nastavu gramatike približava životnim potrebama u kojima se primijenjeni jezik pojavljuje kao svestrano motivirana ljudska aktivnost.

Jezične se pojave navode i prikazuju u kontekstu odnosno smještaju se u govorne situacije u kojima se mogu jasno prepoznati, izdvojiti i objasniti njihove karakteristike i funkcije.

Nastavni pristup padežima i vježbe usmjerene na uporabu pravilnih oblika imenskih riječi povezuju se s odstupanjima od standardnoga jezika, kolebanjima i učestalim pogreškama u usmenom i pisanom izražavanju učenika. Stoga se sadržaj vježbi padeža u nastavi određuje na osnovi stalnoga praćenja jezičnoga izražavanja učenika (npr. tijekom dijaloga na satu te na primjerima iz domaćih i pisanih zadaća). Time je nastava jezika u funkciji osposobljavanja za pravilnu komunikaciju na hrvatskom standardnom jeziku.

Obrada prijedloga ne smatra se završenom na satu obrade ove vrste riječi kao nepromjenjive, već se osnovna znanja proširuju tijekom obrade padeža navodeći najčešće primjere i njihovu uobičajenu uporabu. Podjela priloga po značenju povezuje se priložnim oznakama, a njihova služba oprimjeruje se u rečenici. Promjenjive vrste riječi treba povezivati s njihovim najčešćim funkcijama u rečenici kako bi se riječ promatrala kao jedinica na morfološkoj i na sintaktičkoj razini.

Pravopis

Pravopisna pravila usvajaju se sustavnim uvježbavanjem (pravopisni diktati, ispravak pogrešaka u tekstu, pisane provjere znanja iz pravopisa itd.). U okviru pravopisnih vježbi vježba se pravilno pisanje refleksa jata u primjerima u kojima se pojavljuju alternacije ije/je, kraćenje ije u je, duljenje je u ije. Učenici se potiču na samostalno uočavanje i ispravljanje pravopisnih pogrešaka u komunikaciji putem SMS-a, kao i u različitim načinima komunikacije putem interneta. Upućuju se i na korištenje pravopisa i pravopisnoga rječnika (školsko izdanje). Preporučuje se donošenje pravopisa na sat obrade pravopisnih tema (učenicima se pojedinačno daje zadatak pronaći riječi u pravopisnom rječniku).

Ortoepija

Pravilan izgovor njeguje se provođenjem ortoepskih vježbi. Ortoepske vježbe ne realiziraju se kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike. Npr. mjesto naglaska povezuje se s padežima (imenice vrijeme, rame, tjeme i sl. u genitivu jednine i nominativu množine nemaju naglasak na istom slogu itd.); rečenična intonacija povezuje se s pravopisom i sintaksom itd. Uz korištenje audiosnimki stvara se navika prepoznavanja, reproduciranja i usvajanja naglasaka hrvatskoga standardnog jezika te uočava odstupanje i razlikovanje vlastite dijalektalne akcentuacije od standardnojezične norme.

Ortoepske vježbe provode se i uz odgovarajuće teme iz književnosti. Npr. artikulacija se vježba izgovaranjem brzalica pri obradi djela narodnoga stvaralaštva; naglasak riječi, tempo, ritam, rečenična intonacija i stanke vježbaju se govorenjem naglas odabranih dijelova iz izborne lektire (po izboru nastavnika ili učenika) itd. Kao ortoepska vježba provodi se i krasnoslov napamet naučenih ulomaka u stihu i u prozi (uz pomoć auditivnih nastavnih sredstava).

JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA

Razvijanje jezične kulture među najvažnijim je zadacima nastave materinjega jezika. Ovo nastavno područje povezuje se s obradom književnih tekstova kao reprezentativnim obrascem izražavanja te s nastavom gramatike i pravopisa. Obrada književnoga teksta i rad na gramatici i pravopisu standardnoga jezika nužno uključuje sadržaje koji pridonose njegovanju kulture usmenoga i pisanoga izražavanja. Jezična kultura njeguje se provođenjem leksičko-semantičkih i leksičko-stilističkih vježbi koje bogate rječnik i razvijaju sposobnost i vještinu izražavanja. Razvijanje jezičnoga mišljenja vježba se na tekstu ili tijekom govornih vježbi.

Pri obradi preporučenih sadržaja medijske kulture važno je ukazati na različite izvore informacija (tiskane i digitalne), poticati pronalazak informacija u raznim izvorima prema vlastitim interesima i potrebama te razvijati kritički odnos prema informacijama provjeravajući njihovu točnost i citirajući njihove izvore. Učenici se osposobljavaju uočavati da različiti primatelji i pošiljatelji mogu različito reagirati na isti medijski tekst. Uz pomoć preporučenih sadržaja medijske kulture ukazuje se i na odgovornu uporabu različitih medija i primjenu pozitivnih komunikacijskih obrazaca.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U svrhu dostizanja ishoda prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Počinje se inicijalnom provjerom znanja u odnosu na koju će se procjenjivati napredovanje te određivati ocjena. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti. Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanje odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat ovakva vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno mjerenje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: realizacija praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti tijekom nastave, neposredna komunikacija učenika i nastavnika, dosje učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se i sumativno - brojčanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba koristi i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

Naziv predmeta	SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK
PROGRAM A ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA NESLOVENSKIM JEZICIMA I KOJI ŽIVE U HOMOGENIM SREDINAMA (osnovni nivo standarda)	
Cilj	Cilj nastave i učenja Srpskog kao nematernjeg jezika jeste ospobljavanje učenika da se služi srpskim jezikom na osnovnom nivou u usmenoj i pisanoj komunikaciji radi kasnijeg uspešnog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja

	građanskih prava i dužnosti, kao i uvažavanje srpske kulture i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.
Razred	Peti
Godišnji fond časova	108 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- razume i koristi predviđeni leksički fond; - razume i koristi gramatičke konstrukcije usvajane u prethodnim razredima i proširuje ih novim jezičkim sadržajima; - koristi frekventne odredbe za uzrok; - koristi složeni predikat sa modalnim glagolima; - koristi nove modele odredaba za mesto; - uočava rod i broj imenica, kongruenciju atributa s imenicom u tipičnim primerima;	JEZIK	Oko 100 novih punoznačnih i pomoćnih reči; Gramatički sadržaji iz prethodnih razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i novoj leksici); Uzročna rečenica s veznicima jer i zato što; Složeni glagolski predikat s modalnim glagolima: trebati, morati, moći, smeti, želeti; Imenice u genitivu s predlozima ispred, iza, iznad, ispod, pored u funkciji odredbe za mesto; Kongruencija atributa i imenice u nominativu i akuzativu (na nivou razumevanja); Tvorba imenica kojima se označavaju nazivi sportista (samo najfrekventnijih sportova);

		Tvorba priloga od prideva;
- savladane (već usvojene) sadržaje iz književnosti povezuje s novim književnoumetničkim tekstovima; - razume sadržaj kratkog književnog i po potrebi adaptiranog teksta; - reprodukuje odlomke iz odabranih književnoumetničkih i drugih tekstova; - prati vremenski sled događaja u književnom tekstu i odredi mesto događaja/zbivanja; - opiše glavnog junaka;	KNJIŽEVNOST	Vladimir Ličina: „Vesna i torba” Dušica Lukić: „U biblioteci” Dragan Lukić: „Trgovina”, „Jabuka”, „Nemoj, Jasna” Jovanka Jorgačević: „Kako je nastao đuveč u rerni” Mira Alečković: „Pas u soliteru” Rade Obrenović: „Požurite, opet ćemo zakasniti” Aleksa Mikić: „Hrabar dečak” Vesna Vidojević Gajović: „Kišna priča” Olga Stanković: „Junak dana” Gvido Tartalja: „Kako kornjače uče” Nedeljko Popadić: „Jedva čekam juli” Izbor iz časopisa za decu Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi. Nastavnik bira 8 tekstova za obradu.
- razume jednostavna pitanja, kratke jasne naloge i informacije bitne za zadovoljenje svakodnevnih životnih potreba (npr. u porodici, školi itd.); - razume sadržaj kratkog kontinuiranog	JEZIČKA KULTURA	Lično predstavljanje: osnovne informacije o sebi - datum svog rođenja; omiljene lične aktivnosti II. Porodica i ljudi u okruženju:

govorenog teksta (5 do 6 prostih rečenica) saopštenog standardnim jezikom, izgovorenog razgovetno, sporim tempom; - čita naglas, s razumevanjem, kraći poznat tekst pisan ćirilicom ili latinicom; - izdvaja eksplicitne informacije i izvodi jednostavne zaključke na osnovu pročitanog teksta; - ispriča i napiše u 4 do 6 rečenica doživljene situacije i svoje planove.		zanimanja članova porodice i ljudi u okruženju III. Život u kući: opis prostorija u kući/stanu; svakodnevne aktivnosti u kući; praznici IV. Hrana i piće: vrste voća i povrća; aktivnosti u pripremanju hrane V. Odeća i obuća: nabavka odeće i obuće VI. Zdravlje: bolesti i lečenje; zdravstveno stanje VII. Obrazovanje: novi školski predmeti; zimski i letnji raspust; školski nameštaj; školski pribor VIII. Priroda: vremenske prilike; nazivi kontinenata i zemalja u okruženju IX. Sport i igre: sportovi i sportisti X. Kupovina: cene; plaćanje XI. Naselja, saobraćaj i javni objekti: seosko domaćinstvo (bašta, vrt, voćnjak); gradske ulice i trgovi; cilj putovanja; autobuska i železnička stanica XII. Vreme:

		precizno iskazivanje vremena (sati i minuti); iskazivanje datuma XIII. Komunikativni modeli: davanje i traženje informacija; molba; želja; zahtev; dopadanje/nedopadanje; pozivanje; prihvatanje/neprihvatanje poziva
Obavezna su dva pismena zadatka u toku školske godine (u drugom i u četvrtom klasifikacionom periodu).		

Ključni pojmovi sadržaja: srpski kao nematernji jezik, slušanje, razumevanje, govor, čitanje, pisanje.

PROGRAM B

ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA SLOVENSKIM JEZICIMA I KOJI ŽIVE U VIŠENACIONALNIM SREDINAMA

(srednji - napredni nivo standarda)

Cilj	Cilj nastave i učenja Srpskog kao nematernjeg jezika jeste osposobljavanje učenika da vodi usmenu i pisanu komunikaciju sa govornicima srpskog kao maternjeg jezika radi kasnijeg punog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i upoznavanje srpske kulturne baštine i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.

Razred	Peti
Godišnji fond časova	108 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- razume i koristi predviđeni leksički fond; - razume i koristi gramatičke konstrukcije usvajane u prethodnim razredima i proširuje ih novim jezičkim sadržajima; - sastavlja rečenice sa odredbama za sredstvo i društvo; - primenjuje pravila kongruencije atributa s imenicom u tipičnim modelima; - iskaže osobine pojma i način vršenja radnje u različitom stepenu;	JEZIK	Upotrebljava 100-150 novih reči i iskaza; Gramatički sadržaji iz prethodnih razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i novoj leksici); Naglašeni i nenaglašeni oblici ličnih zamenica u funkciji pravog objekta (u akuzativu) i nepravog objekta (u dativu); Slaganje atributa sa imenicom u rodu, broju i padežu; Priloške odredbe za mesto iskazane genitivom imenica i ličnih zamenica s predlozima ispred, iza, iznad, ispod, pored; Imenice u instrumentalu za iskazivanje sredstva i društva; Priloška odredba za uzrok iskazana genitivom s predlogom zbog; Komparativ i superlativ prideva i priloga; Tvorba imenica kojima se označavaju nazivi sportista; Prisvojni pridevi izvedeni sufiksima -ov/ev, -in (u nominativu); Tvorba priloga od prideva;
- savladane (već usvojene) sadržaje iz književnosti povezuje sa novim književnoumetničkim	KNJIŽEVNOST	Narodna običajna pesma po izboru

tekstovima i koristi ih u njihovom tumačenju; - iskaže sopstveni doživljaj književnog dela; - odredi temu, glavni motiv i likove; - prepriča (uz pomoć nastavnika i postavljenih pitanja) fabulu kratkog narativnog teksta; - prepozna slične motive u književnim delima na maternjem jeziku; - dramatizuje (uz pomoć nastavnika) odlomak proznog teksta u kratkim dijalozima; - prepozna i imenuje osećanja lirskog junaka;		Miroslav Antić: „Šašava pesma” Igor Kolarov: „Agi i Ema”, roman (odlomak) Branislav Nušić: „Hajduci” (odlomci) Dušan Radović: „Kapetan Džon Piplfoks” (odlomci) Branislav Nušić: „Srpski jezik” („Autobiografija”) Šaljiva narodna priča po izboru (adaptirano) Jovanka Jorgačević: „Cenovnik” Dušan Radović: „Tužna pesma” Zoran Popović: „Muzika” Nikola Tesla: „Moji izumi” (odlomak) Gvido Tartalja: „Kako kornjače uče” Nedeljko Popadić: „Jedva čekam juli” Izbor iz časopisa za decu Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi. Nastavnik bira 10 tekstova za obradu.
- razume smisao teksta izgovorenog sporijim tempom o osobama, stvarima i aktivnostima koje su deo svakodnevnog života; - prepriča (sa sažimanjem ili bez sažimanja) događaj iz svog života, obrađen narativni ili	JEZIČKA KULTURA	I. Lično predstavljanje:osnovne informacije o sebi -datum rođenja (svoj i bliskih osoba) II. Porodica i ljudi u okruženju: zanimanja članova porodice i ljudi u okruženju

kraći informativni tekst; - učestvuje u kratkom dijalogu o temama koje su predviđene nastavnim programom, poštujući osnovna načela vođenja razgovora; obrazlaže u kratkim crtama neku svoju ideju, predlog i sl.; prenese kratke informacije dobijene od drugih lica; - čita naglas sa zastajkivanjem kraći tekst pisan ćirilicom ili latinicom; - sastavi kraći narativni i informativni tekst; - napiše čestitku, poziv i obaveštenje; - popuni jednostavan obrazac sa osnovnim podacima o sebi.		III. Život u kući: pokućstvo (posteljina, posuđe, kućni aparati); dvorište; bašta; aktivnosti u kući; radni dan; praznici IV. Hrana i piće: (omiljena) hrana i piće; začini; vrste mesa;pripremanje hrane V. Odeća i obuća: opis odeće i obuće; održavanje odeće i obuće VI. Zdravlje: zdravstveno stanje; bolesti i lečenje VII. Obrazovanje: novi školski predmeti; školski nameštaj; školski pribor; školski izleti, ekskurzije VIII. Priroda: vremenske prilike; nazivi kontinenata i zemalja u okruženju IX. Sport i igre: omiljeni sportovi i sportisti X. Kupovina: mesto kupovine; plaćanje XI. Naselja, saobraćaj i javni objekti: orijentacija u prostoru; način kretanja; delovi grada; autobuska i železnička stanica XII. Vreme:

		precizno iskazivanje vremena (sati i minuti); iskazivanje datuma XIII. Komunikativni modeli: davanje i traženje informacija; molba; želja; zahtev; dopadanje/nedopadanje; pozivanje; prihvatanje/neprihvatanje poziva
Obavezna su dva pismena zadatka u toku školske godine (u drugom i u četvrtom klasifikacionom periodu).		

Ključni pojmovi sadržaja: srpski kao nematernji jezik, slušanje, razumevanje, govor, čitanje, pisanje.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Predmet Srpski kao nematernji jezik pohađaju učenici koji nastavu slušaju na nekom od jezika nacionalnih manjina. Među tim učenicima postoje izrazite razlike u stepenu ovladanosti srpskim jezikom prilikom polaska u školu i u tempu i obimu kojim mogu napredovati tokom školovanja. Ova razlika uslovljena je različitim maternjim jezicima od kojih su jedni bliski srpskom jeziku (razlike među njima su takve da ne moraju ometati komunikaciju), dok su drugi strukturno toliko različiti da, bez elementarnog poznavanja jednog od njih, komunikacija među govornicima nije ostvariva. Osim toga, na nivo kojim učenici realno mogu ovladati srpskim jezikom utiče i sredina u kojoj žive (pretežno homogena ili heterogena sredina).

Imajući ovo u vidu, za predmet Srpski kao nematernji jezik sačinjena su dva programa nastave i učenja.

Prema postavljenom cilju, očekivanim ishodima i datim sadržajima, prvi program (A) primeren je učenicima čiji se maternji jezici izrazito razlikuju od srpskog, koji žive u pretežno jezički homogenim sredinama i imaju malo kontakata sa srpskim jezikom, a u školu polaze gotovo bez ikakvog predznanja srpskog jezika.

Drugi program (B) predviđen je za učenike koji žive u jezički mešovitim sredinama, koji mogu brže i u većem obimu da savladavaju srpski jezik, odnosno da, u skladu s uzrastom, dostignu viši nivo vladanja srpskim jezikom.

Oba programa za predmet Srpski kao nematernji jezik sadrže tri oblasti: Jezik, Književnost i Jezičku kulturu. One su funkcionalno povezane, prožimaju se i međusobno dopunjuju. Stoga ih treba razumeti kao delove kompleksne celine koji doprinose ostvarivanju ishoda ovog predmeta, svaki sa svojim specifičnostima.

Nastavnik je obavezan da se upozna sa ishodima i programskim sadržajima prvog ciklusa obrazovanja ili prethodnih razreda.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Nastavni program orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i mogućnosti učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja, nastavnik najpre kreira svoj globalni plan rada, na osnovu koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivo konkretne nastavne jedinice. Sada nastavnik za svaku oblast ima definisane ishode.

Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno da nastavnik pristupi udžbeniku kao jednom od nastavnih sredstava koje je poželjno bogatiti i proširivati dodatnim, samostalno izrađenim nastavnim materijalima. Pored udžbenika, kao jednog od izvora informacija, na nastavniku je da učenicima omogući uvid i iskustvo korišćenja i drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

JEZIK

Oblast Jezik obuhvata leksiku i gramatičke modele srpskog jezika. U sadržajima i ishodima ove oblasti nalaze se okvirni broj reči i gramatički elementi kojima učenik treba da ovlada u svakom razredu. U ovoj oblasti programa težište je na postepenom usvajanju sistema srpskog jezika počev od 1. razreda. Jezik počinje da se usvaja pomoću minimalnog broja reči upotrebljenih u osnovnim rečeničnim modelima s jasnim komunikativnim kontekstom. Odnosno, reči i njihovi oblici ne usvajaju se izolovano, već u rečeničnom, odnosno komunikativnom kontekstu. Za produktivnu upotrebu jezika nefunkcionalno je vankontekstualno učenje paradigmi (učenje samih oblika reči).

Usvajanje gramatike srpskog jezika u početnim fazama na mlađem uzrastu pretežno je nesvesno - u raznovrsnim aktivnostima učenici slušaju iskaze na srpskom jeziku, ponavljaju ih i kombinuju u odgovarajućim poznatim i bliskim kontekstima. U narednim fazama nastavnik pomaže učenicima da uoče jezička pravila i počnu da ih primenjuju.

Da bi učenik ovladao određenim fondom reči i gramatičkim elementima, neophodno je da ih razume i dugotrajno uvežbava. Na taj način stvaraju se preduslovi da ih primeni u odgovarajućoj komunikativnoj situaciji. Formalno poznavanje gramatičkih pravila ne podrazumeva i sposobnost njihove primene, te je takvo znanje korisno samo ukoliko pomaže boljem razumevanju nekih pravilnosti sistema. Odnosno, savladavanje gramatičkih pravila nije samo sebi cilj. Objašnjenje gramatičkih pravila, ukoliko nastavnik proceni da je korisno, treba da bude usklađeno s uzrastom učenika, njegovim kognitivnim sposobnostima, predznanjima u maternjem jeziku i svedeno na ključne informacije neophodne za primenu. Učenikovo poznavanje gramatičkih pravila procenjuje se i ocenjuje na osnovu upotrebe u kontekstu, bez insistiranja na njihovom eksplicitnom opisu.

Na nižem nivou vladanja jezikom (sredine u kojima se realizuje A program) važno je da se kod učenika razvije sposobnost razumevanja i konstruisanja iskaza koji sadrže elemente određene programom. Pritom je u produkciji (sastavljanju i kazivanju iskaza) na ovom nivou bitno da značenje poruke bude razumljivo, dok se gramatička ispravnost postiže postepeno. Na tom nivou očekuju se tipične greške izazvane interferencijom i nedovoljnom savladanošću materije. Greške nisu samo znak nepoznavanja gradiva, već su upravo pokazatelj da je učenik spreman da se upusti u komunikaciju, što nastavnik treba da podstiče. To ne znači da greške uopšte ne treba ispravljati. Nastavnik odlučuje o tome kada će, na koji način i koje greške ispravljati, vodeći računa istovremeno i tome da učenika motiviše za komunikaciju i o tome da se greške postepeno redukuju.

Upravo su časovi iz oblasti Jezik pogodni za usmereno, ciljano usvajanje pojedinih segmenata, gramatičkih elemenata srpskog jezika. Tokom ovih časova preporučuje se dinamičko smenjivanje različitih aktivnosti: različiti tipovi vežbi slušanja, provera razumevanja slušanog, ponavljanje, gramatičko i leksičko variranje modela, dopunjavanje, preoblikovanje potvrdnih u upitne i negirane forme i sl.

Realizcija nastave srpskog kao nematernjeg jezika prema B programu podrazumeva određeno vladanje srpskim jezikom od početka školovanja, odnosno mogućnost bržeg napredovanja u toku

školovanja. U takvim okolnostima očekuje se manja zastupljenost grešaka i njihovo brže ispravljanje. Primena B programa podrazumeva ovladanost sadržajima A programa i podizanje jezičke kompetencije na viši nivo, te je nastava jezika u funkciji osposobljavanja učenika za pravilno komuniciranje savremenim standardnim srpskim jezikom u skladu s jezičkim i vanjezičkim kontekstom.

Budući da učenici koji pohađaju nastavu srpskog kao nematernjeg jezika, pohađaju i nastavu maternjeg jezika, svrsishodno je u odgovarajućim prilikama koristiti transfer znanja stečenih na maternjem jeziku i o maternjem jeziku. Nastava srpskog kao nematernjeg jezika treba da bude u korelaciji s nastavom maternjeg jezika.

Jezička građa se iz razreda u razred postepeno proširuje i usložnjava, ona je kumulativna i nadovezuje se na prethodnu. Uvođenje novog elementa podrazumeva ovladanost prethodnim, što znači da se nova građa oslanja na prethodnu koja se kontinuirano uvežbava. Sledeći primeri kraćih tekstova ilustruju primenu jezičke materije poštujući postupnost i uvođenje novih jezičkih sadržaja u svakom razredu u A programu:1

---

1 U zagradi su navedeni sadržaji oblasti Jezik za svaki razred

1. razred (prezent glagola u 1, 2. i 3. licu jednine (potvrdni i odrični oblik); prosta rečenica s imenskim delom predikata; lične zamenice 1, 2. i 3. lica jednine u funkciji subjekta; prosta rečenica s glagolskim predikatom; imenice u lokativu jednine s predlozima u i na uz glagol jesam): Zdravo! Ja se zovem Marija. Ja sam u školi. Ovo je učionica. Učenik je u učionici. On crta. To je učiteljica. Ona sedi na stolici.

2. razred (prosta rečenica s pridevom u imenskom delu predikata; akuzativ imenica bez predloga; lokativ s predlozima ui na; akuzativ s predlozima u i na sa glagolom ići; prezent glagola za sva tri lica i oba broja; lične zamenice 1, 2. i 3. lica množine u funkciji subjekta; prisvojne zamenice za 1. i 2. lice jednine sva tri roda u funkciji atributa i imenskog dela predikata): Ovo je moja škola. Mi smo učenici. Idemo u školu. Imamo torbe. Torbe su velike. Dečaci se igraju u dvorištu. Oni imaju loptu. Oni vole fudbal.

3. razred (perfekat glagola (sva tri lica i oba broja); prisvojne zamenice za treće lice jednine sva tri roda; prilozi sada, danas i juče): Marija danas slavi rođendan. Ovo je njena mama. Ona je juče pravila tortu. Ovo je njen tata. Tata je pravio sendviče. Došli su gosti. Marija je vesela.

4. razred (futur I glagola (sva tri lica i oba broja); imperativ (2. lice jednine i množine najfrekventnijih glagola); imenica u dativu u funkciji nepravog objekta uz glagole davanja i govorenja; prisvojne zamenice za sva tri lica jednine i množine -slaganje s imenicom u jednini; prilozi sutra, ujutru, uveče; uzročna rečenica s veznicima jer i zato što; frekventni prilozi za način (brzo, polako, lepo); tvorba imenica sa značenjem vršioca radnje, imaoca zanimanja izvedenih sufiksima: -ar, -ac,

-ač; imenice koje označavaju žensku osobu izvedene sufiksima: -ica; -ka): Moj razred će sutra ujutru ići na izlet. Ja ću ustati u sedam sati. Napraviću sendvič. Učiteljica je rekla učenicima: „Ponesite vodu jer će biti toplo”. Brzo ću se spakovati. Vozač Ivan će voziti autobus.

5. razred (uzročna rečenica s veznicima jer i zato što; odredbe za način iskazane frekventnim načinskim prilozima; složeni glagolski predikat s modalnim glagolima: trebati, morati, moći, smeti, želeti; imenice u genitivu s predlozima ispred, iza, iznad, ispod, pored u funkciji odredbe za mesto; kongruencija atributa i imenice u nominativu i akuzativu; tvorba imenica kojima se označavaju nazivi sportista; tvorba priloga od prideva): Ja želim da igram košarku. Treba mnogo trenirati. Jednog dana biću košarkaš. Pored moje kuće je košarkaški klub. Upisuju nove članove. Moja starija sestra trenira plivanje. Ona je dobra plivačica i vredno trenira.

6. razred (imenice u genitivu s predlozima od i do u funkciji odredbi za mesto i vreme; prilozi rano, kasno, uvek, nikad, ponekad, često, retko, ceo (dan), dugo, zimi, leti; kongruencija atributa i imenice u nominativu i akuzativu; imenica u instrumentalu sa značenjem sredstva i društva; komparativ i superlativ prideva i priloga; prisvojni pridevi na -ov/ev, -in (u nominativu); nazivi zemalja i regija

izvedeni sufiksima: -ija, -ska): Imam dvanaest godina i idem u šesti razred. Volim modernu muziku. Sviram gitaru od četvrtog razreda. U junu ću ići na takmičenje u Italiju. Imam dobre drugove i drugarice. S njima idem u školu autobusom jer je škola daleko. Uvek se dobro zabavljamo. Leti često idemo na bazen biciklima. Moj najbolji drug se zove Marko. On je niži od mene i bolji je učenik jer više uči. Markova sestra se zove Mirjana.

7. razred (imenice u genitivu s predlozima sa, iz, oko, između u funkciji odredbe za mesto; imenice u genitivu s predlozima pre i posle u funkciji odredbe za vreme; lokativ u funkciji nepravog objekta uz glagole govorenja i mišljenja; imeničke, brojne i priloške sintagme sa značenjem količine; kongruencija atributa i imenice u dativu, instrumentalu i lokativu; najfrekventnije zbirne imenice sa sufiksom -je; tvorba imenica za označavanje mesta (prostora i prostorija) na kojem se vrši radnja: -ište/-lište, -onica); tvorba imenica sa značenjem etnika (primeri iz okruženja): Moja porodica živi u kući. Oko kuće imamo cveće. Naš sused je Mađar. Između naše i njegove kuće nalazi se malo igralište. S drugovima često idem tamo posle škole. Ponekad kupimo flašu soka i nekoliko kesica semenki, sedimo na drvenim klupama i razgovaramo o novim filmovima, strogim nastavnicima, muzici i raznim drugim stvarima. Prošle nedelje smo pomagali našem starom susedu da popravi ljuljaške i klackalice. Tako će i mlađoj deci biti lepše.

8. razred (zavisne rečenice: vremenska (s veznikom kad), namerna (s predikatom u prezentu), izrična (s veznikom da) i odnosna (sa zamenicom koji u funkciji subjekta); tvorba prideva sufiksima -ski i -(i)ji): Juče sam imala mnogo domaćih zadataka. Kad sam ih završila, uključila sam televizor. Posle pola sata u sobu je ušao moj brat i promenio kanal. Hteo je da gleda utakmicu. Rekla sam mu da ja želim da gledam omiljenu seriju koja počinje za pet minuta. On je rekao da je utakmica veoma važna, jer igraju srpska i mađarska reprezentacija. Nismo hteli da se svađamo. Dogovorili smo se da on ide u dnevnu sobu i tamo gleda utakmicu.

KNJIŽEVNOST

Program A predmeta Srpski kao nematernji jezik namenjen je homogenoj sredini, učenicima koji veoma retko imaju kontakata sa govornicima čiji je maternji jezik srpski. Poznavanje jezika je na osnovnom (elementarnom) nivou, komunikacija na srpskom jeziku se teško ostvaruje, gramatički modeli su neuvežbani pošto učenici nemaju prilike da koriste srpski jezik, njihov rečnik ne sadrži veliki broj reči, reči veoma lako iz aktivnog fonda prelaze u pasivni i budu zaboravljene, leksika se usvaja sporije nego kod učenika heterogene sredine, interferencijske greške se često pojavljuju u tolikom obimu da ometaju razumevanje rečenice; iz ovih razloga bi akcenat trebalo da bude na leksici i jezičkim obrascima (modelima) koji će im obezbediti temelj za jednostavnu komunikaciju na srpskom jeziku.

U svakom razredu učenicima je ponuđeno više tekstova od broja koji je obavezujući. Osnovni kriterijum za izbor tekstova je nivo poznavanja jezika. Pored odabranih tekstova, obrađuju se i tekstovi po slobodnom izboru, pri čemu se vodi računa o nivou poznavanja jezika i interesovanjima učenika. Uz originalne književne tekstove planirana je i obrada konstruisanih tekstova koji treba da budu u funkciji obogaćivanja leksike neophodne za svakodnevnu komunikaciju na osnovnom nivou. Predlaže se da nastavnik planira najmanje tri časa za obradu jednog teksta kroz teme. Pesme koje se pevaju ne zahtevaju obavezno obradu, gramatička i leksička objašnjenja jezičkih pojava.

Oblast nastavnog programa Književnost doprinosi postizanju komunikativne funkcije jezika. Osnovna funkcija književnoumetničkih tekstova, odnosno adaptacija, pored osposobljavanja učenika za komunikativnu upotrebu jezika, jeste i upoznavanje učenika sa kulturom, istorijom i tradicijom srpskog naroda, kao i s književnim delima značajnim za srpsku književnost.

Funkcije adaptiranog književnog teksta u A programu:

- usvajanje leksike određenog tematskog kruga potrebne za svakodnevnu komunikaciju;

- čitanje, odnosno slušanje teksta u funkciji uvežbavanja razumevanja pisanog i govornog jezika - uvežbava se čitanje u sebi i čitanje sa razumevanjem;

- zadaci u vezi sa tekstom razvijaju umenje razumevanja teksta, uvežbava se veština pisanja, sastavljanje i pisanje rečenica koje sadrže poznatu leksiku uz uvežbavanje osnovnih jezičkih

obrazaca, kao i razvijanje sposobnosti sastavljanja rečenica govornog jezika (prilikom pisanih i govornih vežbi tolerišu se interferencijske greške koje ne ometaju razumevanje rečenice);

- odgovori na pitanja (usmeno i pismeno) pomažu učeniku da razvije mehanizme sastavljanja rečenica na srpskom jeziku, odnosno izlaganje na srpskom jeziku uz vidno prisustvo interferencijskih grešaka - uputno je da nastavnik vrši korekcije ukazujući na pravilne oblike;

- reprodukcija teksta ili prepričavanje razvijaju sposobnost upotrebe jezika - učenik treba da se izrazi koristeći više rečenica, da formira i razvija govorne sposobnosti.

Književnoumetnički, adaptirani i konstruisani tekstovi pogodni su za tumačenje, pri čemu se uzimaju u obzir uzrast i predznanja učenika. Tekstovi su ujedno i polazna osnova za uvežbavanje novih reči i izraza, jezičkih modela, čitanja, pisanja, govora; stoga tri časa namenjena jednom tekstu predstavljaju istovremeno i obradu i uvežbavanje gradiva.

Rad na tekstu obuhvata:

1. Semantizaciju nepoznatih reči: semantizacija može da se izvede pomoću sinonima koji su poznati učenicima, vizuelnim prikazivanjem reči, postavljanjem reči u kontrastne parove (mali-veliki), opisivanjem reči jednostavnim rečenicama. Nastavnik mora da vodi računa da rečenica kojom opisuje nepoznatu reč sadrži učenicima poznate reči. Prevod je opravdan samo u slučaju kada ne postoje druga sredstva za objašnjenje značenja reči. Preporučuje se upotreba rečnika na času.

2. Slušanje ili čitanje teksta: savetuje se da nastavnik prvi put pročita tekst - na ovaj način učenici čuju pravilan izgovor reči, pošto učenici homogene sredine retko imaju prilike da čuju srpski jezik, nastavnikovo glasno čitanje je od izuzetne važnosti. Preporučuje se upotreba audio-vizuelnih sredstava. Zahtevi koji se u programu tiču učenja odlomaka iz poezije i proze napamet podstiču usvajanje modela govorenja, kao i intonaciju reči i rečenica.

Dramatizacija tekstova vezuje se i za javni nastup, ali i za razgovor o književnom delu pošto predstavlja vid njegove interpretacije. Saživljavanjem sa likovima dela, učenici mogu ispoljiti osećanja koja prepoznaju u ponašanju junaka i o kojima zaključuju.

3. Kontekstualizacija nove leksike: neophodno je da učenici nove reči postave u rečenični kontekst kako bi se leksika uvežbavala paralelno sa konstruisanjem rečenica. Rečenice treba da budu jednostavne da bi se izbegao veliki broj grešaka koje neminovno nastaju u složenijim konstrukcijama. Ukoliko rečenica sadrži previše grešaka, postaje nerazumljiva slušaocu. Kontekstualizacija novih reči je bitan elemenat funkcionalne upotrebe jezika pošto navodi učenika da sastavlja rečenice i aktivira rečnički fond i jezičke modele.

4. Pitanja u vezi s tekstom (u pisanoj formi i usmeno): proces razumevanja teksta ima više etapa. Tek kada se nova leksika usvoji i primeni u rečenicama može da se pređe na nivo razumevanja teksta. Nivo na kojem je učenik razumeo tekst može da se utvrdi postavljanjem pitanja u vezi s tekstom. Pitanja treba da se zasnivaju na leksici koju su ranije usvojili uz upotrebu novih reči obrađenih u tekstu. Uputno je da pitanja budu kratka (Šta je u Vesninoj torbi? - tekst Vesna i torba). Korisno je da deo pitanja bude u pisanoj, a deo u govornoj formi. Značajno je da se primarno uvežbava govor, a zatim i pisanje.

5. Pitanja povodom teksta (u pisanoj formi i usmeno): učenici uvežbavaju i ostvaruju komunikaciju na srpskom jeziku zasnovanu na poznatoj leksici, uz tolerisanje grešaka koje ne ometaju razumevanje. Pitanja treba da budu u skladu s leksičkim fondom kojim učenici raspolažu (na primer: Ko je junak priče?; Gde se odigrava radnja?; Kako izgleda junak priče?; Šta oseća devojčica u pesmi?). Ovo je sledeći nivo u procesu usvajanja jezičkih veština čiji je cilj navođenje učenika da ostvare komunikaciju na srpskom jeziku. Ovaj cilj je često veoma teško postići kod učenika homogene sredine, ali je neophodno navesti učenika da usmeno, a potom i u pisanoj formi upotrebi određene reči ili izraze na srpskom jeziku.

6. Razgovor o tekstu: u skladu sa leksikom kojom učenici raspolažu razgovor se zasniva na prepoznavanju glavnih likova, aktivnostima koje se vezuju uz njih, na isticanju osobina likova iz teksta. Kao deo procesa uvođenja učenika u upotrebu jezika uputno je da se učenici, prema modelima

iz tekstova podstiču da sastavljaju rečenice potrebne u govornim situacijama. Na primer, dramatizacija teksta Vesna i torba - Vesna: Moja torba je stara. Olovka: Šta radiš, Vesna? Zašto stavljaš puno stvari u torbu? U torbi nema mesta. Tata: Vesna, treba da kupim novu torbu. Vesna: Tata, molim te, kupi mi novu torbu. Učenici se podstiču da povodom teksta zaključuju o idejama prepoznatim u tekstu (Šta tekst kazuje o Vesninim osobinama?).

Prilikom obrade poezije ne insistira se na književnoj teoriji, već na doživljaju lirske pesme. Podsticanje učenika da razume motive, pesničke slike i jezičkostilska izražajna sredstva dovodi se u vezu sa ilustrovanjem značajnih pojedinosti, kao i s uvežbavanjem intonacije stiha i uočavanjem rime u pesmi.

7. Komparativni pristup: nastavnik planira uključivanje tekstova maternjeg jezika koji se porede sa predloženim delima srpske književnosti (ukoliko je to moguće) i sa primerima vezanim za film, pozorišnu predstavu, različite audio-vizuelne zapise; u obradu književnog dela uključuje i sadržaje iz likovne i muzičke kulture, strip i različite vrste igara (osmosmerke, rebusi, ukrštene reči, asocijacije...).

Prilikom uočavanja bitnih poetskih elemenata u strukturi književnoumetničkog teksta, koristeći znanje stečeno na časovima maternjeg jezika, nastavnik se trudi da kod učenika (u skladu sa njihovim mogućnostima) objasni osnovne oblike pripovedanja (naracija, deskripcija, dijalog); pojam sižea i fabule, funkciju pesničke slike; ulogu jezičkostilskih sredstava i druge osnovne poetičke odlike teksta.

8. Oblikovanje kratkog teksta u pismenoj formi ili usmeno na osnovu adaptiranog književnog teksta: ovaj nivo upotrebe srpskog jezika u govornoj ili pisanoj formi predstavlja glavni cilj oblasti Književnost u A programu. Pokušaj samostalnog sastavljanja kraćeg teksta od pet ili šest rečenica (u paru ili u grupi) predstavlja viši nivo u ostvarivanju komunikativne funkcije jezika. Učenici razvijaju mehanizam upotrebe jezičke građe i jezičkih modela; spajaju reči u rečenice uz poštovanje gramatičkih struktura, zatim spajaju više rečenica u kraći tekst. Proces se odnosi i na govoreni i na pisani tekst.

Program B:

Književnoumetnički tekstovi u nastavi Srpskog kao nematernjeg jezika imaju višestruku funkciju. Čitajući i tumačeći književnoumetnička dela i izabrane odlomke najznačajnijih dela srpskih pisaca, učenici će imati priliku da se upoznaju sa srpskom kulturnom baštinom i tako bolje razumeju sličnosti i razlike koje postoje između kulture naroda kojem pripadaju i kulture naroda čiji jezik uče. Tekstovi istovremeno predstavljaju izvor nove leksike i polaznu osnovu za dalji rad - razgovore, čitanje, interpretaciju, različite vrste govornih i pismenih vežbi i druge aktivnosti.

U oblasti programa Književnost navedeni tekstovi usklađeni su s uzrasnim karakteristikama i jezičkim mogućnostima učenika. Dati predlog dela nastavnik će prilagođavati potrebama svojih učenika. Od predloženih dela, nastavnik samostalno bira ona koja će obrađivati, kao i dela kojima će proširiti spisak. Za svaki tekst je predviđeno po tri časa.

Za učenike koji Srpski kao nematernji jezik budu savlađivali po programu koji je namenjen onima koji uče i žive u heterogenim jezičkim sredinama ili im je maternji jezik jedan od slovenskih jezika, predloženi su autentični književnoumetnički tekstovi ili odlomci iz njih. Ipak, postoje značajne razlike između učenika koji žive u heterogenoj sredini, a čiji je maternji jezik neslovenski, i učenika čiji je maternji jezik slovenski. Ove razlike je neophodno uzeti u obzir prilikom izbora tekstova za obradu i pri izradi udžbenika. Stoga se preporučuje autorima udžbenika i nastavnicima da neka od predloženih dela adaptiraju, skrate i prilagode jezičkom znanju i mogućnostima učenika čiji je maternji jezik neslovenski. Nastavnici koji rade s učenicima čiji maternji jezik pripada grupi slovenskih jezika, mogu se opredeljivati za autentična dela.

Bavljenje književnoumetničkim tekstom podrazumeva različite metodičke postupke koji će biti usmereni na njegovo što bolje razumevanje i tumačenje. Rad na tekstu sastoji se iz nekoliko etapa: uvodnog razgovora sa semantizacijom manje poznatih reči i izraza (ova etapa je posebno važna za učenike čiji jezik nije slovenski); prostorne i vremenske lokalizacije teksta; izražajnog čitanja; kratke provere umetničkog doživljaja i razumevanja teksta; razgovora o tekstu i njegovog tumačenja (različitih analitičko-sintetičkih postupaka kojima će se otkrivati estetske vrednosti dela, važne

pojedinosti u njemu i mesta s posebnom ekspresivnošću); povezivanja dela s ličnim doživljajima i iskustvima učenika. Svaka od navedenih etapa zavisi od prirode teksta kao i od predznanja i mogućnosti učenika.

Uvodni razgovor i semantizacija manje poznatih reči i izraza biće za neke učenike od izuzetne važnosti za razumevanje dela i stoga im je potrebno posvetiti posebnu pažnju. O izboru reči za semantizaciju odlučuje nastavnik uvažavajući predznanja svojih učenika. Leksiku je najbolje semantizovati tokom uvodnog razgovora i pre prvog čitanja teksta kako bi se obezbedilo razumevanje sadržaja teksta nakon prvog čitanja. Reči se mogu semantizovati na različite načine - vizuelnim nastavnim sredstvima, demonstracijom, posredstvom sinonima i antonima, različitim opisnim definicijama i, ukoliko je to neophodno, reč se može i prevesti na maternji jezik učenika. Nije potrebno da sve reči koje se semantizuju uđu u aktivan leksički fond učenika, pojedine mogu ostati u pasivnom fondu. Leksika za koju se proceni da treba da uđe u aktivan leksički fond učenika, treba da bude zastupljena tokom razgovora o tekstu i njegove interpretacije, a korisno je osmisliti i različite leksičke vežbe koje će doprineti ostvarivanju ovog cilja. Učenike ovog uzrasta treba uvoditi i u korišćenje rečnika jer je ono sastavni deo čitanja. Važno je da se služe i dvojezičnim i jednojezičnim rečnicima i da ovladaju tehnikom pronalaženja reči i značenja koje reč ostvaruje u datom kontekstu. Rečnici predstavljaju veliku pomoć za čitanje i razumevanje tekstova različitih žanrova, naročito su korisni prilikom samostalnog čitanja.

Mnogi tekstovi, posebno odlomci iz obimnijih književnih dela, zahtevaće i lokalizaciju kako bi bili pravilno shvaćeni i doživljeni. Lokalizacija će u nekim slučajevima podrazumevati prepričavanje sadržaja koji prethode odlomku koji se obrađuje ili, na primer, davanje podataka o autoru. Nekad će biti neophodno delo smestiti u prostorne i vremenske okvire i protumačiti društvene, istorijske i druge okolnosti u kojima se radnja odvija.

Čitanje teksta je od velike važnosti za njegovo razumevanje i doživljavanje. U nastavi književnosti javljaju se različiti oblici čitanja. Razumevanje, doživljavanje i tumačenje teksta uslovljeno je kvalitetom čitanja. Važno je da prvo interpretativno čitanje teksta obavi nastavnik ili da učenici poslušaju kvalitetan zvučni zapis. Ovako će se obezbediti pravilno razumevanje i bolji umetnički doživljaj teksta. Mnoga dela zahtevaće jedno ili više ponovljenih čitanja naglas ili u sebi, usmerenih ka određenom cilju. Potrebno je da učenici ovladaju tehnikama glasnog čitanja i čitanja u sebi. Čitanje u sebi može biti u funkciji boljeg razumevanja teksta i ono uvek treba da bude usmereno od strane nastavnika, istraživačko. Učenici će, čitajući u sebi, pronalaziti u tekstu različite informacije kojima će potkrepljivati i svoje mišljenje i stavove, uvežbavaće brzo čitanje i osposobljavaće se za samostalno učenje. Cilj čitanja naglas jeste ovladanje tehnikom čitanja i savlađivanje važnih činilaca glasnog čitanja (izgovora i intonacije reči i rečenice, jačine glasa, pauza). Ovim putem učenici se postepeno uvode u izražajno čitanje. Ono se uvežbava na pažljivo odabranim epskim, lirskim i dramskim tekstovima. Izražajno čitanje uvežbava se na prethodno obrađenim tekstovima, planski i uz dobru pripremu. Nastavnik treba da osposobi učenike da usklade jačinu glasa, intonaciju, ritam, tempo, pauze s prirodom i sadržinom teksta kako bi izražajno čitanje bilo što uspešnije.

Jedan od važnih oblika rada jeste učenje napamet i izražajno kazivanje kratkih odlomaka iz odabranih književnoumetničkih tekstova u stihu i prozi (lirskih pesama, odlomaka iz proznih i dramskih tekstova). Učenike treba postepeno voditi od glasnog čitanja ka izražajnom čitanju i kazivanju napamet naučenih odlomaka.

Tumačenje teksta umnogome će zavisiti od sredine u kojoj se nastava realizuje, predznanja učenika i njihovog maternjeg jezika. S učenicima koji savlađuju program za srednji nivo, tumačenje teksta imaće više obeležja razgovora o važnim pojedinostima u njemu - događajima, likovima, mestu i vremenu odvijanja radnje. Razgovori o tekstu treba da obezbede pravilno razumevanje događaja, uočavanje veza između događaja i likova, tumačenje postupaka glavnih junaka i njihovih osobina. Bez obzira na to što za ove razgovore nije nužno da učenici znaju stručnu terminologiju (osnovni motiv, epitet, opisna lirska pesma), oni se ne smeju svesti na puko prepričavanje sadržaja teksta. Razgovor o tekstu nastavnik treba da vodi tako da omogući učenicima da u njemu ispolje što veću kreativnost, da im postavlja problemske zadatke, navodi ih da razmišljaju o uzročno-posledičnim vezama u delu, podstiče ih da slobodno maštaju i iznose svoje utiske o umetničkim slikama u delu.

S naprednijim učenicima nastavnik može ostvariti kompleksniju analizu i interpretaciju dela tokom koje će učenici izvoditi složenije zaključke o događajima i likovima, otkrivati ekspresivna mesta u delu i iznositi svoje utiske o njima služeći se osnovnom terminologijom teorije književnosti. U nastavi srpskog kao nematernjeg jezika nastavnik treba da se oslanja na književnoteorijska znanja koje su

učenici stekli na svom maternjem jeziku i da ih aktivira kad god je to moguće. Tako, na primer, prilikom obrade književnih dela i odlomaka, treba računati na to da su učenici u maternjem jeziku usvojili osnovne književnoteorijske pojmove: tema, motiv, glavni lik i dr. U skladu sa Opštim standardima postignuća za Srpski kao nematernji jezik; poznavanje terminologije iz teorije književnosti očekuje se samo od učenika naprednog nivoa. Oni će, na primerima izabranih dela i odlomaka iz srpske književnosti, proširivati saznanja koja su stekli na svom matrenjem jeziku i bogatiti ih novom primerima.

Nakon razgovora o sadržaju dela i njegove interpretacije, potrebno je s učenicima razgovarati i o ličnim doživljajima koji su izazvani delom - podsticati ih da dovode u vezu delo sa svojim ličnim iskustvima, dopustiti im da postavljaju pitanja, stvoriti u učionici uslove u kojima će se razvijati dijalog i diskusija.

Veoma je važno da učenici aktivno učestvuju u svim etapama rada, da iznose svoja osećanja, zapažanja, mišljenja, zaključke i da ih obrazlažu. Učeničke aktivnosti ne smeju biti ograničene samo na rad na času. U obradu teksta učenike treba uvoditi zadavanjem različitih pripremnih zadatka, koje će oni rešavati kod kuće. Nakon obrade teksta važno je da učenici stečena znanja funkcionalno primenjuju u daljem radu - prilikom izrade domaćih zadataka, samostalnog čitanja i usvajanja znanja iz drugih nastavnih predmeta. Nastavniku i učenicima će stečena znanja i veštine biti dragocena za interpretaciju novih književnih dela.

Kad god je to moguće, nastavu književnosti potrebno je povezivati s nastavom jezika, uspostavljati unutarpredmetnu i međupredmetnu korelaciju. Ona će doprineti svestranijem sagledavanju sadržaja, a učenici će steći kvalitetnija i trajnija znanja.

JEZIČKA KULTURA

Realizacija nastavnih sadržaja Srpskog kao nematernjeg jezika podrazumeva kontinuitet u bogaćenju učeničke jezičke kulture. To je jedna od primarnih metodičkih obaveza nastavnika. Nastavnik treba da proceni sposobnosti svakog učenika za odgovarajući nivo komunikativne kompetencije i u skladu sa tim prilagodi jezički materijal. Ovo treba da dovede do funkcionalne upotrebe jezika u nastavi, ali i u svim ostalim životnim okolnostima, u školi i van nje, gde je valjano jezičko komuniciranje uslov za potpuno sporazumevanje. Jezička komunikacija podrazumeva vladanje receptivnim i produktivnim jezičkim veštinama, a to su: slušanje, čitanje, pisanje i govorenje. Osnovno obeležje savremenog metodičkog pristupa nastavi jezika i jezičke kulture jeste razvijanje učeničkih sposobnosti u sve četiri aktivnosti uporedo i njihovo prilagođavanje kognitivnim sposobnostima i jezičkom okruženju učenika. Ishodi u oblasti Jezička kultura koncipirani su tako da, s jedne strane, obezbede ostvarivanje minimuma jezičkih kompetencija, ali i da, s druge strane, ne ograniče učenike koji su u mogućnosti da ostvare veći napredak. Zbog specifičnosti ove nastave, predviđene ishode (pre svega kada su u pitanju homogene jezičke sredine) potrebno je ostvarivati kroz jezičke aktivnosti (kompetencije) koje su, s metodičkog aspekta, sličnije nastavi stranog nego maternjeg jezika.

Slušanje je prva jezička aktivnost s kojom se učenici susreću u nastavi srpskog kao nematernjeg jezika. Ona omogućava učeniku da upozna melodiju jezika, a zatim i njegov glasovni sistem, intonaciju reči i rečenice. Konačni cilj slušanja treba da bude razumevanje, kao preduslov za verbalnu produkciju, odnosno - komunikaciju.

Govorenje je najsloženija jezička veština, koja podrazumeva vladanje svim elementima jezika (fonetsko-fonološkim, morfološkim, sintaksičkim i leksičkim). Govorenje se najčešće realizuje u dijaloškoj formi, te prema tome podrazumeva razumevanje (sagovornika). Pored toga, govorenje je veština koja zahteva određenu brzinu i pravovremenu reakciju. Kao produktivna veština, zajedno sa pisanjem, omogućava učeniku da se izrazi na srpskom jeziku, postavi pitanje, interpretira neki sadržaj i učestvuje u komunikaciji sa drugima.

Čitanje je jezička aktivnost koja podrazumeva poznavanje grafijskog sistema jezika (slova), njihove glasovne realizacije, povezivanje glasova u reči i spajanje reči u rečenicu, uz poštovanje odgovarajućih ritmičkih i prozodijskih pravila. Cilj čitanja mora da bude razumevanje pročitanog jer samo tako ono predstavlja jezičku kompetenciju, a ne puku verbalizaciju slovnih karaktera.

Pisanje je produktivna jezička veština koja podrazumeva iskazivanje jezičkog sadržaja pisanim putem, upotrebom odgovarajućih slovnih karaktera i poštovanjem pravopisnih pravila. Posebnu

pažnju potrebno je posvetiti grafemama za koje ne postoje ekvivalenti u maternjim jezicima učenika. Takođe je važno obratiti pažnju na pravila fonetskog pravopisa (pisanje ličnih imena stranog porekla itd.). Pored toga, srpski jezik ima dva pisma - ćirilicu i latinicu, a učenik, još u prvom ciklusu obrazovanja, treba da usvoji oba. Cilj pisanja je jezičko izražavanje pisanim putem, te, prema tome, podrazumeva razumevanje.

Ove četiri veštine su kroz ishode dva programa vertikalno povezane tako da jasno opisuju gradaciju postignuća učenika u oblasti Jezička kultura.

Sadržaji po temama predstavljaju leksičko-semantički okvir unutar koga se funkcionalno realizuju jezički sadržaji. Tematske jedinice prezentuju realne, svakodnevne okolnosti u kojima se ostvaruje komunikacija. Za svaku tematsku jedinicu predložene su tematske grupe koje treba da se popune odgovarajućom leksikom, u okviru preporučenog broja novih reči.

Na primer u drugoj tematskoj jedinici, Porodica i ljudi u okruženju, u sadržaju A programa predviđeno je da učenici u prvom razredu ovladaju rečima kojima se imenuju članovi uže porodice i upotrebe ih u odgovarajućoj komunikativnoj situaciji. U svakom sledećem razredu ova tematska jedinica se proširuje novom leksikom i novim komunikativnim situacijama. Tako u sledećim razredima učenici ovladavaju nazivima za članove šire porodice, daju osnovne informacije o njima, njihovim fizičkim i karakternim osobinama, zanimanjima, međusobnim odnosima itd.

Ovakva horizontalna vrsta gradacije primenjena je u svim tematskim jedinicama.

Izbor leksike je delimično uslovljen sadržajem iz oblasti Jezik i Književnost, ali zavisi i od procene nastavnika o potrebnosti odgovarajućih leksema i njihove frekventnosti, radi postizanja informativnosti i prirodnosti u komunikaciji. Mnoge reči nisu vezane samo za jednu tematsku jedinicu već se preklapaju i povezuju u nove semantičke nizove, što nastavnik treba da podstiče dobro osmišljenim govornim i pismenim vežbama.

Tematske jedinice se uglavnom ponavljaju u svim razredima, ali se u svakom sledećem razredu broj leksema u okviru tematskih grupa ponavlja i proširuje. Pored selektivnog pristupa leksici, treba voditi računa i o broju leksema koje se usvajaju u jednoj nastavnoj jedinici. Na jednom času ne bi trebalo uvoditi više od pet novih reči, čije značenje će se objasniti i provežbati u tipičnim realizacijama unutar rečenice (kontekstualizacija leksike). Najefikasnije bi bilo da za novu reč svaki učenik osmisli (minimalni) kontekst, odnosno rečenicu. Na ovaj način nastavnik ima uvid u učenikovo razumevanje značenja reči, pored novih sadržaja podstiče upotrebu i ranije stečenih znanja iz leksike i gramatike, a učenici stiču samopouzdanje jer mogu da izgovore ili napišu rečenice na srpskom jeziku.

Pored datih tematskih jedinica, u prva četiri razreda osnovne škole navodi se i netematizovana leksika koja je potrebna za komunikaciju, nezavisno od teme. U svakodnevnoj komunikaciji veliki značaj imaju ustaljene komunikativne forme kojima učenici postepeno i kontinuirano treba da ovladavaju od prvog razreda osnovne škole. One su izdvojene u posebnu oblast jezičke kulture i usklađene su potrebama i uzrastom učenika. Tako u prvom razredu učenici usvajaju modele za pozdravljanje i predstavljanje, zatim se dalje usvajaju modeli za čestitanje, zahvaljivanje, iskazivanje želje, molbe itd. do najsloženijih modela kao što su iskazivanje psihološkog stanja i raspoloženja i davanje saveta.

Funkcionalno i ekonomično povezivanje podoblasti predmeta Srpski kao nematernji jezik (Jezik, Književnost i Jezička kultura) omogućava savladavanje njihovih sadržaja i ostvarivanje predviđenih ishoda na prirodan i spontan način, čineći da jedni sadržaji proizlaze iz drugih, dopunjuju se i preklapaju. Na odabranim delovima književnoumetničkih, neumetničkih i konstruisanih tekstova mogu se razvijati različite komunikativne veštine; govornim vežbama se definišu smernice za izradu pismenih sastava; kreativne aktivnosti u nastavi doprinose razvoju usmenog i pismenog izražavanja, čitanje s razumevanjem utiče na bogaćenje leksike i fluentnost govora, itd. Usklađenost ishoda s jezičkim kompetencijama omogućava nastavniku ne samo kumulativno praćenje napretka svakog učenika nego i uočavanje problema u razvijanju pojedinih kompetencija, što umnogome olakšava proces nastave i učenja jezika.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Na početku procesa učenja, odnosno na početku školske godine, neophodno je sprovesti dijagnostičko vrednovanje kompetencija učenika. Ovo je izuzetno važan zadatak nastavnika, budući da postoje velike razlike u vladanju srpskim jezikom učenika jednog odeljenja. Dijagnostičko ocenjivanje se može realizovati pomoću inicijalnog testiranja koje služi da se ustanove veštine, sposobnosti, interesovanja, iskustva, nivoi postignuća ili poteškoće pojedinačnog učenika ili čitavog odeljenja. Inicijalno testiranje osmišljava nastavnik na osnovu ishoda i sadržaja programa iz prethodnih razreda. Na osnovu toga moguće je efikasno planirati i organizovati proces učenja i individualizovati pristup učenju.

Pored standardnog, sumativnog vrednovanja koje još uvek dominira u našem sistemu obrazovanja (procenjuje znanje učenika na kraju jedne programske celine i sprovodi se standardizovanim mernim instrumentima - pismenim i usmenim proverama znanja, esejima, testovima, što za posledicu ima kampanjsko učenje orijentisano na ocenu), savremeni pristup nastavi pretpostavlja formativno vrednovanje - procenu znanja tokom savladavanja nastavnog programa i sticanja odgovarajuće kompetencije. Rezultat ovakvog vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koje kompetencije su dobro savladane, a koje ne (npr. učenik zadovoljavajuće razume pročitani tekst, ali slabo razume govoreni tekst; zadovoljavajuće piše u skladu s pravilima, ali u govoru ne poštuje pravila kongruencije itd.), kao i o efikasnosti odgovarajućih metoda koje je nastavnik primenio za ostvarivanje cilja. Formativno merenje podrazumeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: realizacija praktičnih zadataka, posmatranje i beleženje učenikovih aktivnosti tokom nastave, neposredna komunikacija između učenika i nastavnika, registar za svakog učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnog vrednovanja na kraju nastavnog ciklusa treba da budu iskazani i sumativno - brojčanom ocenom. Ovakva ocena ima smisla ako su u njoj sadržana sva postignuća učenika, redovno praćena i objektivno i profesionalno beležena.

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje, osim postignuća učenika, i proces nastave i učenja, kao i sebe i sopstveni rad. Sve što se pokaže dobrim i korisnim nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi, a sve što se pokaže kao nedovoljno efikasnim i efektivnim trebalo bi unaprediti.

Vrednovanje treba da bude zasnovano na individualnom napredovanju učenika uzimajući u obzir mogućnosti i sposobnosti učenika. Pri ocenjivanju pažnja treba da bude usmerena na nivo razvoja reproduktivnih sposobnosti učenika, obim proširivanja leksičkog fonda, nivo smanjivanja različitih tipova grešaka.

Treba imati u vidu nivo poznavanja jezika: učenici homogene sredine sporadično ostvaruju direktan kontakt s govornicima kojima je srpski maternji jezik, sa srpskim jezikom se sreću samo na časovima srpskog kao nematernjeg jezika. Rezultat je da učenici srpski jezik koriste na elementarnom nivou. Jezičke modele usvajaju sporije, gramatičke kategorije koriste uz mnogo grešaka, imaju problema pri slušanju, odnosno razumevanju srpskog jezika čak i onda kada su im sve reči govornog teksta poznate.

Pri vrednovanju učeničkih postignuća nastavnik se rukovodi ishodima definisanim za svaki razred.

Naziv predmeta	STRANI JEZIK
Cilj	Cilj učenja stranog jezika je da se učenik usvajanjem funkcionalnih znanja o jezičkom sistemu i kulturi i razvijanjem strategija učenja stranog jezika

	osposobi za osnovnu pismenu i usmenu komunikaciju i stekne pozitivan odnos prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu.
Razred	Peti
Godišnji fond časova	72 časa

ENGLESKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji:	OBLAST / TEMA Komunikativne funkcije	SADRŽAJI
- razume kraće tekstove koji se odnose na pozdravljanje, predstavljanje i traženje / davanje informacija lične prirode; - pozdravi i otpozdravi, predstavi sebe i drugog koristeći jednostavna jezička sredstva; - postavi i odgovori na jednostavnija pitanja lične prirode; - u nekoliko vezanih iskaza saopšti informacije o sebi i drugima;	Pozdravljanje i predstavljanje sebe i drugih i traženje / davanje osnovnih informacija o sebi i drugima u širem društvenom kontekstu	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih, jednostavnijih tekstova koji se odnose na date komunikativne situacije (dijalozi, narativni tekstovi, formulari i sl.); reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka i sl.) i iniciranje komunikacije; usmeno i pisano davanje informacija o sebi i traženje i davanje informacija o drugima (SMS, imejl, formulari, članske karte, opis fotografije i sl.). Sadržaji Hello. Hi. I'm Maria. What's your name? I'm / My name is… Tony is 11. How old are you? I live in (town, city, village). Where do you live? I live at number 46 Black Street. My best friend lives next door. What's your address? What's your phone number? Have you got/Do you have an email address? These are my parents. Their names are … I can't play tennis, but I can do karate. Can you play the guitar?My birthday is on

		the 21st of May. When is your birthday? This is Miss May. She's my teacher. This is Mr Crisp. He's my tennis coach. The Present Simple Tense za izražavanje stalnih radnji . Have got/Have za izražavanje posedovanja. Lične zamenice u funkciji subjekta - I, you … Prisvojni pridevi - my, your… Pokazne zamenice - this/these, that/those Pitanja sa Who/What/Where/When/How(old)… Osnovni brojevi (1-1000). Predlozi za izražavanje mesta - in, at… Predlozi za izražavanje vremena -in, on, at... Upotreba neodređenog člana sa imenicama u jednini. Izostavljanje člana ispred naziva sportova. Upotreba određenog člana uz nazive muzičkih instrumenata. (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtivosti; titule uz prezimena osoba (Mr, Miss, Mrs, Ms, Sir); imena i nadimci; način pisanja adrese.
- razume jednostavniji opis osoba, biljaka, životinja, predmeta, pojava ili mesta; - uporedi i opiše karakteristike živih bića, predmeta, pojava i mesta, koristeći jednostavnija	Opisivanje karakteristika živih bića, predmeta, pojava i mesta	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih opisa živih bića, predmeta, pojava i mesta i njihovog poređenja; usmeno i pisano opisivanje / poređenje živih bića, predmeta, pojava i mesta; izrada i prezentacija projekata (postera, stripova, PPT-a, kratkih audio / video zapisa, radio emisija i slično).

jezička sredstva;		Sadržaji Who's the boy with short fair hair and a black jacket? What's Maria wearing? She's wearing a nice white T-shirt and dark blue jeans. My brother is clever, but lazy. My best friend is kind and fiendly. There is / isn't a cinema / hospital in my town. There are two big bookshops in my town. What's this / that over there? It's a sports centre. How far is it? Zebras are white wild animals with black and white stripes. A cheetah is a fast, dangerous animal. How deep is the Adriatic Sea/the Pacific Ocean? How long is the Danube/the Thames River? Layla is prettier than Susan. Who's the best student in your class? This car is more expensive than that one. London is larger than Belgrade. About eight million people live there. Belgrade is much smaller, but…
		The Present Simple Tense i The Present Continuous Tense za izražavanje radnji i stanja u sadašnjosti Glagoli have got, to be za davanje opisa Pitanja sa Who/What/Where/When/Which/How (old, far, deep, long…) Egzistencijalno There is / are… Upotreba određenog člana sa imenicama koje označavaju lica i predmete koji su poznati sagovorniku, kao i uz imena reka, mora i okeana. Upotreba/izostavljanje određenog člana uz imena gradova i država. Poređenje prideva (pravilno i nepravilno poređenje). (Inter)kulturni sadržaji: geografske karakteristike Velike Britanije; biljni i životinjski svet.
- razume jednostavnije predloge i odgovori na njih;	Poziv i reagovanje na poziv za učešće u zajedničkoj aktivnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji sadrže predloge;

- uputi jednostavan predlog; - pruži odgovarajući izgovor ili odgovarajuće opravdanje;		usmeno i pisano pregovaranje i dogovaranje oko predloga i učešća u zajedničkoj aktivnosti; pisanje pozivnice za proslavu / žurku ili imejla / SMS-a kojim se ugovara zajednička aktivnost; prihvatanje /odbijanje predloga, usmeno ili pisano, uz poštovanje osnovnih normi učtivosti i davanje odgovarajućeg opravdanja / izgovora. Sadržaji I think we can go out this afternoon. Why not? Let's do it. Sorry. I can't. I must do my homework. Sorry, I think that's boring. Let's do something else. How about going to the cinema? Great. What time? See you then. Let's make pancakes. That's a good idea. What shall we do? Let's play Monopoly. Why don't we meet at the sports centre? What time? Half past two. Fine. I'll see you at the sports centre at half past two. Would you like to come to my birthday party on Sunday? I'm sorry, but I can't make it. I'd love to, thanks. Imperativ How about + glagolska imenica Why don't we + infinitivna osnova glagola Would you like + infinitiv glagola Modalni glagoli za izražavanje predloga - can/could/shall Glagol will za izražavanje odluka (Inter)kulturni sadržaji: prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva.
- razume i jednostavne molbe i zahteve i reaguje na njih;	Izražavanje molbi, zahteva, obaveštenja, izvinjenja, i zahvalnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih iskaza kojima se traži /nudi pomoć, usluga, obaveštnje ili se izražava želja, izvinjenje, zahvalnost; usmeno i pisano traženje i davanje obaveštenja, upućivanje molbe za

- uputi jednostavne molbe i zahteve; - zatraži i pruži kratko obaveštenje; - zahvali i izvine se na jednostavan način; - saopšti kratku poruku (telefonski razgovor, dijalog uživo, SMS, pismo, imejl) kojom se zahvaljuje;		pomoć / uslugu i reagovanje na nju, izražavanje želja, izvinjenja i zahvalnosti. Sadržaji Can I help you? It's OK, I can do it. May I ask a question? Sure. What do you want? Do you want an orange? Yes, please. No, thank you. Can you pass me an orange, please? Of course, here you are. Thank you very much / so much. I want an apple. Can I have this one? Anything else? Can I borrow your pen? Sorry, you can't. I want to go home. Can we buy lemonade there? No, we can't. Oh no. I'm sorry. When does the movie start? It starts at 8. Modalni glagoli za izražavanje molbe i zahteva - can/could/may. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije.
- razume i sledi jednostavnija uputstva u vezi s uobičajenim situacijama iz svakodnevnog života (pravila igre, recept za pripremanje nekog jela i sl.) sa vizuelnom podrškom bez nje; - da jednostavna uputstva (npr. može da opiše kako se nešto koristi / pravi, napiše recept i sl.);	Razumevanje i davanje uputstava	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje tekstova koji sadrže jednostavnija uputstva (npr. za kompjutersku ili običnu igru, upotrebu aparata, recept za pravljenje jela i sl.) sa vizuelnom podrškom i bez nje; usmeno i pisano davanje uputstava. Sadržaji Drag (the word) and drop it in the correct place. Throw the dice. Move your token… Press the button and wait. Insert the coin in the slot. Peel the onions and chop them. Put the saucepan on the stove. Imperativ Lične zamenice u funkciji objekta - me, her, him… (Inter)kulturni sadržaji: tradicionalne / omiljene vrste jela.
- razume čestitku i odgovri na nju; - uputi prigodnu čestitku;	Opisivanje i čestitanje praznika, rođendana i značajnih događaja, čestitanje na uspehu i	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u kojima se opisuju i čestitaju praznici, rođendani i značajni događaji; opisivanje praznika, rođendana i značajnih

- razume i, primenjujući jednostavnija jezička sredstva, opiše način proslave rođendana, praznika i važnih događaja;	izražavanje žaljenja	događaja; reagovanje na upućenu čestitku u usmenom i pisanom obliku; upućivanje prigodnih čestitki u usmenom i pisanom obliku; izrada i prezentacija projekata u vezi sa proslavom praznika, rođendana i značajnih događaja. Sadržaji Children in Britain usually have their birthday parties at home. Everybody sings Happy Birthday! In Britain, people open their presents on Christmas Day. On Easter Sunday children often hunt for eggs. Happy Valentine's Day! Same to you! Roses are red, violets are blue, my heart is full of love
		for you. In my country we celebrate a lot of different festivals, but my favourite is... Good luck! Congratulations! Well done! Lucky you! I'm so happy for you! I'm sorry to hear that/about that! It's a pity! The Present Simple Tense za izražavanje uobičajenih radnji. Izostavljanje člana ispred naziva praznika. Izostavljanje člana ispred imenica upotrebljenih u opštem smislu. (Inter)kulturni sadržaji: značajni praznici i događaji i način obeležavanja / proslave; čestitanje.
- razume jednostavnije tekstove u kojima se opisuju stalne, uobičajene i trenutne radnje i sposobnosti; - razmeni informacije koje se odnose na datu komunikativnu situaciju; - opiše stalne, uobičajene i trenutne događaje / aktivnosti i sposobnosti koristeći	Opisivanje događaja i sposobnosti u sadašnjosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa i razmenjivanje iskaza u vezi sa stalnim, uobičajenim i trenutnim događajima / aktivnostima i sposobnostima; usmeno i pisano opisivanje stalnih, uobičajenih i trenutnih događaja / aktivnosti i sposobnosti (razgovor uživo ili putem telefona, razglednica, SMS poruka, imejl i sl.). Sadržaji I live in a flat on the first floor. What do you usually do on Sundays? Do you live in a house or in a flat? My sister doesn't go to school. What time do you go to bed / does she get up? He never tidies his room. I can

nekoliko vezanih iskaza;		clean my dad's car. When do Americans celebrate Halloween? When does winter start? Where do penguins live? What are you doing at the moment? I'm feeding my cat. We're going on a school trip today. They're having dinner now. I normally go to school by bus, but today I'm going on foot. I'm doing my homework. I always do it after dinner. I can speak three languages, but now I'm speaking English. I am good at maths. The Present Simple Tense za izražavanje uobičajenih i stalnih radnji The Present Continuous Tense za izražavanje trenutnih i privremenih radnji Modalni glagol can za izražavanje sposobnosti Prilozi za učestalost - usually, often… Predlozi za izražavanje pravca kretanja - to, from... Predlozi za opisivanje načina kretanja - by (car), on (foot)... (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.
- razume kraće tekstove u kojima se opisuju događaji i sposobnosti u prošlosti; - razmeni informacije u vezi sa događajima i sposobnostima u prošlosti; - opiše u nekoliko kraćih, vezanih iskaza događaj u prošlosti; - opiše neki istorijski događaj,	Opisivanje događaja i sposobnosti u prošlosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa i usmeno i pisano razmenjivanje iskaza u vezi sa događajima / aktivnostima i sposobnostima u prošlosti; usmeno i pisano opisivanje događaja / aktivnosti i sposobnosti u prošlosti; izrada i prezentacija projekata o istorijskim događajima, ličnostima i sl. Sadržaji Where were you at eight o'clock last Saturday? I was at home. What was on TV last night? What time was it on? I watched / didn't watch TV last night. I played volleyball on Monday. What did you do? We went to Paris

istorijsku ličnost i sl.;		in July. We travelled by plane. Where did you spend your summer holiday? How did you travel? I lost my passport yesterday. Did you have a good time on holiday? Yes, we did. / No, we didn't. I could swim when I was five. I couldn't ski last year. The Past Simple Tense pravilnih i najčešćih nepravilnih glagola Modalni glagol could za izražavanje sposobnosti u prošlosti (Inter)kulturni sadržaji: istorisjki događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti (istorijska ličnost, pisac,
- razume želje planove i namere i reaguje na njih; - razmeni jednostavne iskaze u vezi sa svojim i tuđim željama, planovima i namerama; - saopšti šta on/ ona ili neko drugi želi, planira, namerava;	Iskazivanje želja, planova i namera	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u vezi sa željama, planovima i namerama; usmeno i pisano dogovaranje o željama, planovima i namerama (telefonski razgovor, razgovor uživo, SMS, imejl i sl.). Sadržaji I would like/want to be a doctor when I grow up. He would like a new mobile phone/to go out with his friends. I'm going to do my homework in the afternoon. What are you going to do this afternoon? My parents are going to visit their friends this evening, so I'm going to play all my favourite computer games. Oh! Are you? The Present Simple Tense (want) Would like + imenica/infinitiv glagola. Going to za izražavanje budućih planova. Upotreba neodređenog člana uz nazive zanimanja. (Inter)kulturni sadržaji: svakodnevni život i razonoda; porodični odnosi.
- razume i reaguje na svakodnevne izraze u vezi sa	Iskazivanje potreba, oseta i osećanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama

neposrednim i konkretnim potrebama, osetima i osećanjima; - izrazi, osnovne potrebe, osete i osećanja jednostavnijim jezičkim sredstvima;		Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima i osećanjima; usmeno i pisano dogovaranje u vezi sa zadovoljavanjem potreba; predlaganje rešenja u vezi sa osetima i potrebama; usmeno i pisano iskazivanje, svojih osećanja i reagovanje na tuđa. Sadržaji I'm hot / cold / hungry / thirsty… Take off / Put on your coat. Why don't you take a sndwich / a glass of water? Do you want some juice/biscuits too? Yes, please. Would you like some fruit? I'm tired. What shall we do? Why don't we stop and take some rest? How about going home? I'm happy to see you. I'm glad / sorry to hear that. Oh dear! It's a pity!
		The Present Simple Tense (be, want) Imperativ Why don't we /you + infinitivna osnova glagola How about + glagolska imenica Would like + imenica/infinitiv glagola (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija;upotreba emotikona.
- razume jednostavnija pitanja i odgovori na njih; - razume obaveštenja o prostoru i veličinama; - opiše specifičnije prostorne odnose i veličine jednostavnim, vezanim iskazima;	Iskazivanje prostornih odnosa i veličina	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u vezi sa specifičnijim prostornim odnosima i veličinama; usmeno i pisano razmenjivanje informacija u vezi sa prostornim odnosima i veličinama; usmeno i pisano opisivanje prostornih odnosa i veličina. Sadržaji Which room is it in? Where's the library? It's on the left / right. Is the sofa by the door? What's next to/ near the table? Where are the (books)? They're on the top / bottom shelf. It's in front of / behind the wardrobe. Where do you do your homework?

		Where is she? She's at the supermarket / in / at the park… The bakery is between the school and the supermarket. How wide / long / deep is the river? It's 45 metres wide / 2 kilometres long. An elephant is bigger than a hippo. The Blue whale is the biggest animal in the world. What is the largest room in your house / flat? The room above / below. My town is in the north-east of Serbia. Predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa - in front of, behind, between, opposite... Pitanja sa What/Where/Which/How (far, deep, long…) Poređenje prideva (pravilno i nepravilno poređenje). Upotreba određenog člana sa superlativom prideva. (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled školskog i stambenog prostora; lokalne merne jedinice (inč, stopa…); priroda.
- razume, traži i daje jednostavnija obaveštenja o hronološkom vremenu i meteorološkim prilikama u širem komunikativnom kontekstu; - opiše dnevni / nedeljni raspored aktivnosti; - opiše meteorološke prilike i klimatske uslove u svojoj zemlji i jednoj od zemalja ciljne kulture jednostavnim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje vremena (hronološkog i meteorološkog)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa hronološkim vremenom, meteorološkim prilikama i klimatskim uslovima; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o vremenu dešavanja neke aktivnosti, meteorološkim prilikama i klimatskim uslovima u širem komunikativnom kontekstu; izrada i prezentacija projekata (npr. o časovnim zonama, upoređivanje klimatskih uslova u svojoj zemlji sa klimatskim uslovima jedne od zemalja ciljne kulture i sl.). Sadržaji What time is it? It's five o'clock. It is half past six. It's (a) quarter to/past seven. It's ten past/to eleven. When do your lessons start? At (a) quarter to nine. When do you have your dance classes? On Monday and Wednesday. I was born in January/on the first of January/ January the first.. …on Christmas/Easter Day… Columbus

		discovered America in 1492 / in the 15th century. What is the weather like? It's cold/ sunny... The wind is blowing. What was the weather like yesterday? It was foggy /cloudy/windy… It didn't rain, it snowed. It is usually warm in spring/hot in summer/freezing in winter. It's wetter in the west than in the east. It is much drier in Australia than in Serbia. The Present Simple Tense za izražavanje utvrđenih programa, planova i rasporeda (red vožnje, TV/ bioskopski program i sl.) i uobičajenih radnji. The Present Continuous Tense za izražavanje trenutnih i privremenih radnji The Past Simple Tense Predlozi za izražavanje vremena - in, on, at, to, past, after... Pitanja sa When, What (time/day)… Redni brojevi do 100. (Inter)kulturni sadržaji: klimatski uslovi u Velikoj Britaniji; razlika u časovnoj zoni (Beograd - London).
- razume i reaguje na jednostavnije zabrane, svoje i tuđe obaveze; - razmeni jednostavnije informacije koje se odnose na zabrane i pravila ponašanja u školi i na javnom mestu (u prevoznom sredstvu, sportskom centru, bioskopu, zoološkom vrtu i sl.) kao i na svoje i tuđe obaveze; - predstavi pravila ponašanja,	Izricanje dozvola, zabrana, pravila ponašanja i obaveza	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa zabranama, pravilima ponašanja i obavezama; postavljanje pitanja u vezi sa zabranama, pravilima ponašanja i obavezama i odgovaranje na njih; usmeno i pisano saopštavanje zabrana, pravila ponašanja i obaveza (npr. kreiranje postera sa pravilima ponašanja, spiska obaveza i sl.). Sadržaji Remember to bring your membership card. You can't sit here, the seat isn't free. Can you use your phone in class? No, we can't. You mustn't use your phone in class. You must write in ink. Do you have to wear uniforms at school? They have to/don't have to wear uniforms at school.I must study today. I have to

zabrane i listu svojih i tuđih obaveza koristeći odgovarajuća jezička sredstva;		feed our dog every morning. I must/ have to go now. Modalni glagoli za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i obaveze - can/can't, must/mustn't (Not) Have to za izražavanje obaveze i odsustva obaveze (Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima; značenje znakova i simbola.
- razume i formuliše jednostavnije izraze koji se odnose na posedovanje i pripadnost; - pita i kaže šta neko ima / nema i čije je nešto;	Izražavanje pripadanja i posedovanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova s iskazima u kojima se govori šta neko ima/nema ili čije je nešto; postavljanje pitanja u vezi sa datom komunikativnom situacijom i odgovaranje na njih. Is this your dog? No, it's Steve's dog. Whose house is this? It's Jane and Sally's house. They're Jane's and Sally's bags. These are the children's toys. That's my parents' car. This is my blanket. This blanket is mine. This isn't your card. It's hers. I've got/I have a ruler. Have you got/Do you have a pen? Sally hasn't got /doesn't have an umbrella. Sadržaji Saksonski genitiv sa imenicom u jednini i množini (pravilna i nepravilna množina) - my friend's/friends'/ children's books Prisvojni pridevi my, your… Prisvojne zamenice mine, yours… Have got/Have za izražavanje posedovanja Pitanja sa Whose (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.

- razume i reaguje na jednostavnije iskaze koji se odnose na opisivanje interesovanja,	Izražavanje interesovanja, dopadanja i nedopadanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama

hobija i izražavanje dopadanja i nedopadanja; - opiše svoja i tuđa interesovanja i hobije i izrazi dopadanje i nedopadanje uz jednostavno obrazloženje;		Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa nečijim interesovanjima, hobijima i stvarima koje voli / ne voli, koje mu / joj se sviđaju / ne sviđaju; razmena informacija o svojim i tuđim interesovanjima, hobijima, dopadanju i nedopadanju (telefonski razgovor, intervju, običan razgovor sa prijateljima u školi i sl.); usmeno i pisano opisivanje interesovanja, dopadanja i nedopadanja (pisanje imejla o ličnim interesovanjima, hobijima, dopadanju i nedopadanju, liste stvari koje mu / joj se sviđaju / ne sviđaju i sl.); istraživačke projektne aktivnosti (npr. koliki broj učenika u odeljenju voli / ne voli plivanje, skijanje, tenis i sl.) grafičko prikazivanje i tumačenje rezultata. Sadržaji I'm interested in (swimming). What (sports) are you interested in? My hobby is (collecting bagdes). What's your hobby?I love swimming because I'm good at it. I don't like skiing. I'm bad at it. What do you like doing? Peter dosen't like football. Sally is crazy about dancing. My favourite sport is

		tennis. What's your favourite sport? What are your hobbies and interests? Fifteen out of thirty people like tennis - eight boys and seven girls. Pridevsko-predloške fraze - interested in, good/bad at, crazy about… Glagoli like/love/hate + glagolska imenica Pitanja sa What, Who, Why … (Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji, zabava, razonoda, sport i rekreacija; umetnost (književnost za mlade, strip, muzika, film).
- razume i formuliše jednostavnije iskaze kojima se traži mišljenje, izražava slaganje/neslaganje;	Izražavanje mišljenja (slaganja i neslaganja)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa traženjem mišljenja i izražavanjem slaganja/neslaganja; usmeno i pisano traženje mišljenja i izražavanje slaganja i neslaganja. Sadržaji What do you think of / about…? How do you like it? Please tell me about… Do you agree with (me)? I think / feel it's OK/Okay. You're right / wrong! That's true. Exactly. Tht's not true. I'm not sure. I like / don't like it because it's boring.

		The Present Simple Tense (think, like, agree…) Pitanja sa What, Why, How … (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.
- razume jednostavnije izraze koji se odnose na količinu nečega; - pita i kaže koliko nečega ima/ nema, koristeći jednostavija jezička sredstva; - na jednostavan način zatraži artikle u prodavnici jednostavnim izrazima za količinu, naruči jelo i/ili piće u restoranu i pita/kaže/ izračuna koliko nešto košta; - sastavi spisak za kupovinu - namirnice i količina namirnica (dve vekne hleba, paket testenine, tri konzerve tunjevine i sl.) - izrazi količinu u merama - 100 gr šećera, 300 gr brašna i sl.	Izražavanje količine, brojeva i cena	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji govore o količini nečega; postavljanje pitanja u vezi s količinom i odgovaranje na njih, usmeno i pisano; slušanje i čitanje tekstova na teme porudžbine u restoranu, kupovine, igranje uloga (u restoranu, u prodavnici, u kuhinji …); pisanje spiska za kupovinu; zapisivanje i računanje cena. Sadržaji How many people are there in the park? There are two men/women and three children in the park. How much milk does he need? Is there any butter in the fridge? No, there isn't any butter, but there's some margarine. I haven't got any food for you. I've got some lemonade / strawberries. There isn't much fruitin the bowl. There aren't many biscuits left in the cupboard. There are a lot of spoons and forks and some /

		six knives on the table. I need a hundred grams of sugar (100 g) / a bottle of (fizzy) water/2 kilos of potatoes. Can I have a sandwich and a glass of juice please? That's £7.80. Shopping list: a packet of butter, two loaves of bread, three pots of yoghurt, a bunch of bananas… Osnovni brojevi do 1000. Pravilna množina imenica. Množina imenica koje se završavaju na -y, -f/fe: strawberries, shelves, knives...
		Množina imenica koje se završavaju na -o: kilos, potatoes… Sinkretizam jednine i množine: sheep, fish... Najčešći oblici nepravilne množine (men, women, children, people, feet, teeth, mice....) Brojive i nebrojive imenice - pounds, money... Determinatori - some, any, no. Kvantifikatori - much, many, a lot of. Pitanja sa How much / many. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; lokalna

		merna jedinica za težinu (funta); valuta, namirnice i proizvodi specifični za ciljnu kulturu.

ITALIJANSKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji:	OBLAST / TEMA Komunikativne funkcije	SADRŽAJI
- razume kraće tekstove koji se odnose na pozdravljanje, predstavljanje i traženje / davanje informacija lične prirode; - pozdravi i otpozdravi, predstavi sebe i drugog koristeći jednostavna jezička sredstva; - postavi i odgovori na jednostavnija pitanja lične prirode; - u nekoliko vezanih iskaza saopšti informacije o sebi i drugima;	Pozdravljanje i predstavljanje sebe i drugih i traženje / davanje osnovnih informacija o sebi i drugima u širem društvenom kontekstu	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih, jednostavnijih tekstova koji se odnose na date komunikativne situacije (dijalozi, narativni tekstovi, formulari i sl.); reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka i sl.) i iniciranje komunikacije; usmeno i pisano davanje informacija o sebi i traženje i davanje informacija o drugima (SMS, imejl, formulari, članske karte, opis fotografije i sl.). Sadržaji Ciao! Buongiorno. Buonasera. Come stai? Come sta?Come va?Bene, grazie. Di dove sei? Sono di.... A presto! A domani!Buona notte! Come ti chiami?/Come si chiama?/Mi chiamo…/Sono… Questo/a è il mio amico/la mia amica... Si chiama.../ Questa è mia sorella (mostrando la foto)/Questa è la mia famiglia.../Questo è il signor.../la signora... Di dove sei? / Sono di..../ Sono della Serbia.../ Quanti anni hai? / Ho 12 anni. Dove abiti? Dove vivi?/ Abito a ..., in Via .../Qual è il tuo/il Suo indirizzo?/Il mio indirizzo

		è..../Nome, cognome, indirizzo, nazionalità, data di nascita.../Quando sei nato/a? Sono nato/a il/l'....nel ..../Quando è il tuo compleanno?/ Cosa fai nel tempo libero? Nel tempo libero gioco a pallavolo/ suono la chitarra/... Prezent indikativa (najfrekventniji pravilni i nepravilni glagoli): essere, avere, abitare, vivere, stare, fare, chiamarsi, giocare... Lične zamenice Upitne reči: come, di dove, quanto, dove, come/chi, che cosa, chi Pokazna zamenica (questo) Brojevi (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtivosti; titule uz prezimena osoba (Sig.ra, Sig.); formalno i neformalno predstavljanje; stepeni srodstva i rodbinski odnosi.
- razume jednostavniji opis osoba, biljaka, životinja, predmeta, pojava ili mesta; - uporedi i opiše karakteristike živih bića, predmeta, pojava i mesta, koristeći jednostavnija jezička sredstva;	Opisivanje karakteristika živih bića, predmeta, pojava i mesta	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih opisa živih bića, predmeta, pojava i mesta i njihovog poređenja; usmeno i pisano opisivanje / poređenje živih bića, predmeta, pojava i mesta; izrada i prezentacija projekata (postera, stripova, PPT-a, kratkih audio / video zapisa, radio emisija i slično). Sadržaji Questo/a è... Si chiama.../ Ha i capelli/ gli occhi/...È alto/a, magro/a... / Lui/lei porta i pantaloni neri/la gonna rossa/ Ha i capelli corti/lunghi/biondi...gli occhi azzurri/ Questa è la mia famiglia.../Questo è mio fratello (mostrando la foto)/Lui ha ...anni e ama suonare/leggere.../ Giorgio è il mio fratello minore/maggiore.

		Nella mia città c'è/ci sono...Dov'è il cinema?È lontano/vicino da qui? Il ghepardo è un animale molto veloce/ Roma è la capitale dell'Italia./L'Italia ha venti regioni/Roma è più grande di Firenze. Lične zamenice Upitne reči (quanto, dove, come/chi, che cosa) Pridevi. Rod, broj i slaganje s imenicama. Prisvojni pridevi (uz imenice za označavanje srodstva) Određeni i neodređeni član Prezent indikativa (najfrekventniji pravilni i nepravilni glagoli)poređenje) (Inter)kulturni sadržaji: geografske karakteristike Italija; biljni i životinjski svet.
- razume jednostavnije predloge i odgovori na njih; - uputi jednostavan predlog; - pruži odgovarajući izgovor ili odgovarajuće opravdanje;	Poziv i reagovanje na poziv za učešće u zajedničkoj aktivnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji sadrže predloge; usmeno i pisano pregovaranje i dogovaranje oko predloga i učešća u zajedničkoj aktivnosti; pisanje pozivnice za proslavu / žurku ili imejla / SMS-a kojim se ugovara zajednička aktivnost; prihvatanje /odbijanje predloga, usmeno ili pisano, uz poštovanje osnovnih normi učtivosti i davanje odgovarajućeg opravdanja / izgovora. Sadržaji Ascoltiamo! Scriviamo! Leggiamo!Disegniamo! Cosa avete capito? Avete fatto il compito di casa?

		Tutto chiaro? /- Come si dice…? Cosa significa…? Vediamo cosa avete capito/ avete letto/abbiamo ascoltato... Andiamo al cinema domani? Perché no? È un'ottima idea! Dai, andiamo!/Dove ci troviamo? A che ora? Alle sette, va bene? Va bene! Ti invito a venire alla mia festa di compleanno! Mi dispiace, ma non posso, devo fare i compiti/non mi sento bene... Facciamo un dolce italiano! Prezent indikativa (najfrekventniji povratni i nepravilni glagoli): trovarsi, sentirsi, dire, andare, venire…) Sadašnje vreme u značenju budućeg Imperativ frekventnih glagola (ascoltare, leggere, scrivere, parlare, ripetere, andare, fare, venire, organizzare...) Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči Prošlo vreme (Passato prossimo) frekventnih glagola (fare, ascoltare, leggere, finire...) Modalni glagoli (potere, dovere, volere) (Inter)kulturni sadržaji: prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva.
- razume i jednostavne molbe i zahteve i reaguje na njih; - uputi jednostavne molbe i zahteve; - zatraži i pruži kratko obaveštenje;	Izražavanje molbi, zahteva, obaveštenja, izvinjenja, i zahvalnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih iskaza kojima se traži /nudi pomoć, usluga, obaveštnje ili se izražava želja, izvinjenje, zahvalnost; usmeno i pisano traženje i davanje obaveštenja, upućivanje molbe za pomoć / uslugu i reagovanje na nju, izražavanje želja, izvinjenja i zahvalnosti.

- zahvali i izvine se na jednostavan način; - saopšti kratku poruku (telefonski razgovor, dijalog uživo, SMS, pismo, imejl) kojom se zahvaljuje;		Sadržaji Posso aiutarti (darti una mano)? Sì, grazie. / Posso fare una domanda? Prego./Vorrei un bicchiere di succo, pre favore. /Vuoi (Vorresti) una fetta di torta? Sì, grazie!/No, grazie./ Mi puoi prestare il tuo libro? Sì, certo. /Grazie./Mi dispiace, ma non posso./Pronto! Sono Anna, posso (vorrei) parlare con Luca, per favore?/A che ora comincia lo spettacolo? Alle 20. Modalni glagoli (potere, dovere, volere) Kondicional učtivosti, prvo i drugo lice jednine (volere) (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije.
- razume i sledi jednostavnija uputstva u vezi s uobičajenim situacijama iz svakodnevnog života (pravila igre, recept za pripremanje nekog jela i sl.) sa vizuelnom podrškom bez nje; - da jednostavna uputstva (npr. može da opiše kako se nešto koristi / pravi, napiše recept i sl.);	Razumevanje i davanje uputstava	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje tekstova koji sadrže jednostavnija uputstva (npr. za kompjutersku ili običnu igru, upotrebu aparata, recept za pravljenje jela i sl.) sa vizuelnom podrškom i bez nje; usmeno i pisano davanje uputstava. Sadržaji Abbina(te) le risposte alle domande. Collega(te) le parti di frasi! /Invia il messaggio./Premere il bottone./ Pulire le patate. Tagliare (tagliate) le cipolle. Imperativ (drugo lice jednine i množine) (Inter)kulturni sadržaji: tradicionalne / omiljene vrste jela.
- razume čestitku i odgovri na nju; - uputi prigodnu čestitku; - razume i, primenjujući jednostavnija jezička sredstva, opiše način proslave rođendana, praznika i važnih događaja;	Opisivanje i čestitanje praznika, rođendana i značajnih događaja, čestitanje na uspehu i izražavanje žaljenja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u kojima se opisuju i čestitaju praznici, rođendani i značajni događaji; opisivanje praznika, rođendana i značajnih događaja; reagovanje na upućenu čestitku u usmenom i pisanom obliku; upućivanje prigodnih čestitki u usmenom i pisanom obliku; izrada i prezentacija

		projekata u vezi sa proslavom praznika, rođendana i značajnih događaja. Sadržaji I ragazzi in Italia organizzano le feste di compleanno a casa loro. Tutti cantano la canzone "Tanti auguri a te". A Pasqua facciamo di solito una gita. Nel nostro Paese festeggiamo..., ma la mia feste preferita è…/ Grazie, sei molto gentile!/ Grazie, anche a te! /Forza, ragazzi!/ Sono felice (contento/a) per te./ Bravo/a/i/e! Bravissimo/a/i/e!/ Ti voglio bene! Sadašnje vreme Pridevi. Rod, broj i slaganje s imenicama. Prilozi i priloški izrazi za vreme: sempre, mai, ancora, di solito… Prisvojni pridevi Veznici (e, o, ma) (Inter)kulturni sadržaji: značajni praznici i događaji i način obeležavanja / proslave; čestitanje.
- razume jednostavnije tekstove u kojima se opisuju stalne, uobičajene i trenutne radnje i sposobnosti; - razmeni informacije koje se odnose na datu komunikativnu situaciju; - opiše stalne, uobičajene i trenutne događaje / aktivnosti i sposobnosti koristeći nekoliko vezanih iskaza;	Opisivanje događaja i sposobnosti u sadašnjosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa i razmenjivanje iskaza u vezi sa stalnim, uobičajenim i trenutnim događajima / aktivnostima i sposobnostima; usmeno i pisano opisivanje stalnih, uobičajenih i trenutnih događaja / aktivnosti i sposobnosti (razgovor uživo ili putem telefona, razglednica, SMS poruka, imejl i sl.). Sadržaji A che piano vivi? Vivo (abito) a Perugia in un palazzo, al secondo piano./ A che ora ti alzi di solito?/ Cosa prendi a colazione di solito?/Di solita vado a scuola a piedi, ma qualche volta prendo l'autobus./Lei non mette mai in ordine la sua camera./Posso aiutare mio padre in cucina./ Domani andiamo a fare una gita

		con la scuola./ Sono bravo/a in matematica. Sadašnje vreme Sadašnje vreme u značenju budućeg Prilozi i priloški izrazi za vreme: oggi, domani, qualche volta, sempre, mai, ancora, di solito… Redni brojevi (1-20) Predlozi (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.
- razume kraće tekstove u kojima se opisuju događaji i sposobnosti u prošlosti; - razmeni informacije u vezi sa događajima i sposobnostima u prošlosti; - opiše u nekoliko kraćih, vezanih iskaza događaj u prošlosti; - opiše neki istorijski događaj, istorijsku ličnost i sl.;	Opisivanje događaja i sposobnosti u prošlosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa i usmeno i pisano razmenjivanje iskaza u vezi sa događajima / aktivnostima i sposobnostima u prošlosti; usmeno i pisano opisivanje događaja / aktivnosti i sposobnosti u prošlosti; izrada i prezentacija projekata o istorijskim događajima, ličnostima i sl. Sadržaji Cosa hai fatto ieri? Sono stata a casa. Ho guardato la TV, ho letto un po', sono uscita con Maria…e tu?/L'anno scorso sono stata dai nonni in campagna./Leonardo da Vinci ha dipinto la Gioconda. Questo pittore è nato in Toscana.Le sue altre opere sono... Prošlo vreme (Passato prossimo): pomoćni glagoli essere/avere Prilozi i priloški izrazi za vreme: ieri, due settimane fa, un anno fa… (Inter)kulturni sadržaji: istorisjki događaji i otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti (istorijske ličnosti, pisci, književnice, naučnici/e, umetnici/e, i sl).

- razume želje planove i namere i reaguje na njih; - razmeni jednostavne iskaze u vezi sa svojim i tuđim željama, planovima i namerama; - saopšti šta on/ ona ili neko drugi želi, planira, namerava;	Iskazivanje želja, planova i namera	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u vezi sa željama, planovima i namerama; usmeno i pisano dogovaranje o željama, planovima i namerama (telefonski razgovor, razgovor uživo, SMS, imejl i sl.). Sadržaji Da grande vorrei diventare.../ Che bello!/Ti va di venire in piscina con me ? Certo! Chiediamo anche a Paolo? Lo chiami tu?/Stasera finisco il mio compito/Devo studiare molto perché domani abbiamo il test di italiano./ Beato/a te! Zamenice za direktni objekat (Pronomi diretti) Slaganje prideva i imenica. Rod i broj. Upotreba sadašnjeg vremena za buduću radnju (Inter)kulturni sadržaji: svakodnevni život i razonoda; porodični odnosi.
- razume i reaguje na svakodnevne izraze u vezi sa neposrednim i konkretnim potrebama, osetima i osećanjima; - izrazi, osnovne potrebe, osete i osećanja jednostavnijim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje potreba, oseta i osećanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima i osećanjima; usmeno i pisano dogovaranje u vezi sa zadovoljavanjem potreba; predlaganje rešenja u vezi sa osetima i potrebama; usmeno i pisano iskazivanje, svojih osećanja i reagovanje na tuđa. Sadržaji Ho caldo/freddo/fame/sete.../ Vorrei prendere un bicchiere d'acqua./Ho mal di testa/gola/stomaco. /Prendi una medicina. Va' dal dottore. /Che peccato! Che bello! Mi dispiace tanto!/ Perché non facciamo una pausa?/ Sono molto felice di vederti!

		Imperativ (drugo lice jednine) Prilozi za način (molto, tanto) Zamenice za direktni objekat (Pronomi diretti) (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija;upotreba emotikona.
- razume jednostavnija pitanja i odgovori na njih; - razume obaveštenja o prostoru i veličinama; - opiše specifičnije prostorne odnose i veličine jednostavnim, vezanim iskazima;	Iskazivanje prostornih odnosa i veličina	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u vezi sa specifičnijim prostornim odnosima i veličinama; usmeno i pisano razmenjivanje informacija u vezi sa prostornim odnosima i veličinama; usmeno i pisano opisivanje prostornih odnosa i veličina. Sadržaji Di chi è questo libro? - È mio./È di Luigi./Dov'è la libreria? È a destra, dietro l'angolo/accanto alla posta./Dove sono i miei quaderni? Sono
		sul banco./Sotto la sedia c'è un gatto. Fra il tavolo e la sedia c'è lo zaino. /Marta va a casa. Andiamo al cinema/in piscina/al mercato.../ Questa valigia è più grande di quella borsa. / Il ghepardo è un animale velocissimo./Il lago si trova a nord di Milano. Prilozi za mesto (qui, lì, là, davanti, dietro, accanto, giù, su, vicino) Poređenje prideva (komparativna konstrukcija sa più/ meno i predlogom di) Slaganje prideva s imenicama Imenice (jednina, množina) Apsolutni superlativ (superlativo assoluto) Predlozi Upitni prilog: dove C'è/ci sono

		(Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled školskog i stambenog prostora; priroda.
- razume, traži i daje jednostavnija obaveštenja o hronološkom vremenu i meteorološkim prilikama u širem komunikativnom kontekstu; - opiše dnevni / nedeljni raspored aktivnosti; - opiše meteorološke prilike i klimatske uslove u svojoj zemlji i jednoj od zemalja ciljne kulture jednostavnim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje vremena (hronološkog i meteorološkog)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa hronološkim vremenom, meteorološkim prilikama i klimatskim uslovima; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o vremenu dešavanja neke aktivnosti, meteorološkim prilikama i klimatskim uslovima u širem komunikativnom kontekstu; izrada i prezentacija projekata (npr. o časovnim zonama, upoređivanje klimatskih uslova u svojoj zemlji sa klimatskim uslovima jedne od zemalja ciljne kulture i sl.) Sadržaji Che ore sono? Che ora è? Sono le due e mezzo/a. Sono le sette meno un quarto./ A che ora comincia la lezione? Alle otto./ Quando hai il corso di danza? Il mercoledì e il venerdì./Quando sei stata a Padova? L'anno scorso./Sono nata il 6 giugno. È nata in marzo./Colombo ha scoperto l'America nel 1492./Che tempo fa? Fa caldo/freddo/. Domani piove/nevica. C'è vento/sole./ In primavera/estate/autunno/inverno di solito in Serbia fa… e in Italia.... Predlozi Osnovni brojevi do 1000 Upotreba sadašnjeg vremena za buduću radnju Određeni član Prošlo vreme (Passato prossimo) (Inter)kulturni sadržaji: klimatski uslovi u Italiji.
- razume i reaguje na jednostavnije zabrane, svoje i tuđe obaveze; - razmeni jednostavnije	Izricanje dozvola, zabrana, pravila ponašanja i obaveza	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa zabranama, pravilima ponašanja i obavezama; postavljanje pitanja u vezi sa zabranama, pravilima

informacije koje se odnose na zabrane i pravila ponašanja u školi i na javnom mestu (u prevoznom sredstvu, sportskom centru, bioskopu, zoološkom vrtu i sl.) kao i na svoje i tuđe obaveze; - predstavi pravila ponašanja, zabrane i listu svojih i tuđih obaveza koristeći odgovarajuća jezička sredstva;		ponašanja i obavezama i odgovaranje na njih; usmeno i pisano saopštavanje zabrana, pravila ponašanja i obaveza (npr. kreiranje postera sa pravilima ponašanja, spiska obaveza i sl.). Sadržaji Permesso, posso entrare? Posso uscire? Puoi/Può ripetere, per favore! Come scusi?/ È libero questo posto?/ Prego. Mi dispiace, è occupato./Non dovete/dobbiamo.../ Ragazzi, fate silenzio!/ Tirare/ Spingere/ Entrata/ Uscita/ È vietato fumare! Vietato fotografare!/ Modalni glagoli za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i obaveze. Imperativ (Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima; značenje znakova i simbola.
- razume i formuliše jednostavnije izraze koji se odnose na posedovanje i pripadnost; - pita i kaže šta neko ima / nema i čije je nešto;	Izražavanje pripadanja i posedovanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova s iskazima u kojima se govori šta neko ima/nema ili čije je nešto; postavljanje pitanja u vezi sa datom komunikativnom situacijom i odgovaranje na njih. Sadržaji È tuo questo libro? No, è di Marco./ Di chi è questa bici? È di Paola e Laura./Questo zaino è mio./Hai un dizionario?/ Luigi non ha il biglietto per il concerto. Konstrukcija za iskazivanje pripadnosti Prisvojni pridevi Pokazni pridevi Određeni i neodređeni član Negacija Upitna intonacija

		(Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
- razume i reaguje na jednostavnije iskaze koji se odnose na opisivanje interesovanja, hobija i izražavanje dopadanja i nedopadanja; - opiše svoja i tuđa interesovanja i hobije i izrazi dopadanje i nedopadanje uz jednostavno obrazloženje;	Izražavanje interesovanja, dopadanja i nedopadanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa nečijim interesovanjima, hobijima i stvarima koje voli / ne voli, koje mu / joj se sviđaju / ne sviđaju; razmena informacija o svojim i tuđim interesovanjima, hobijima, dopadanju i nedopadanju (telefonski razgovor, intervju, običan razgovor sa prijateljima u školi i sl.); usmeno i pisano opisivanje interesovanja, dopadanja i nedopadanja (pisanje imejla o ličnim interesovanjima, hobijima, dopadanju i
		nedopadanju, liste stvari koje mu / joj se sviđaju / ne sviđaju i sl.); istraživačke projektne aktivnosti (npr. koliki broj učenika u odeljenju voli / ne voli plivanje, skijanje, tenis i sl.) grafičko prikazivanje i tumačenje rezultata. Sadržaji Ti piace il nuoto?/Ti piace nuotare?/ Mi piacciono i libri gialli perché..../ Che cosa ti piace fare nel tempo libero? Nel tempo libero mi piace/preferisco....perché..../ Il mio film preferito è.../ Glagol piacere Nenaglašenje lične zamenice u funkciji indirektnog objekta(pronomi indiretti: mi, ti, le/gli) (Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji, zabava, razonoda, sport i rekreacija; umetnost (književnost za mlade, strip, muzika, film).
- razume i formuliše jednostavnije iskaze kojima se traži mišljenje, izražava slaganje/neslaganje;	Izražavanje mišljenja (slaganja i neslaganja)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa traženjem mišljenja i izražavanjem slaganja/neslaganja; usmeno i

		pisano traženje mišljenja i izražavanje slaganja i neslaganja. Sadržaji Secondo te/ Per te ...Luigi ha ragione? Perchè? /Hai ragione. Secondo me sbagli. /Non è vero.È vero./Non sono sicuro/a./Non mi piace perché...Mi piace perché... Izražavanje mišljenja indikativom (Secondo me/Per me...) (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.
- razume jednostavnije izraze koji se odnose na količinu nečega; - pita i kaže koliko nečega ima/ nema, koristeći jednostavija jezička sredstva; - na jednostavan način zatraži artikle u prodavnici jednostavnim izrazima za količinu, naruči jelo i/ili piće u restoranu i pita/kaže/ izračuna koliko nešto košta; - sastavi spisak za kupovinu - namirnice i količina namirnica (dve vekne hleba, paket testenine, tri konzerve tunjevine i sl.) - izrazi količinu u merama - 100 gr šećera, 300 gr brašna i sl.	Izražavanje količine, brojeva i cena	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji govore o količini nečega; postavljanje pitanja u vezi s količinom i odgovaranje na njih, usmeno i pisano; slušanje i čitanje tekstova na teme porudžbine u restoranu, kupovine, igranje uloga (u restoranu, u prodavnici, u kuhinji …); pisanje spiska za kupovinu; zapisivanje i računanje cena. Sadržaji Quante persone ci sono al parco? Ci sono dieci persone./ Non c'è nessuno./Non prendo niente./Lista della spesa: due etti di prosciutto, un litro di latte, due chili di patate, un po' di mele.../Cosa c'è nel frigo? C'è solo un litro di latte nel frigo. / C'è del pane?/Studia poco./Quanto costa questo zaino? 50 euro/ Upitni pridev /prilog: quanto Partitivan član Prilozi. Prilozi poco/molto (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; lokalna merna jedinica za težinu (funta); valuta, namirnice i proizvodi specifični za ciljnu kulturu.

NEMAČKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji:	OBLAST / TEMA Komunikativne funkcije	SADRŽAJI
- razume kraće tekstove koji se odnose na pozdravljanje, predstavljanje i traženje / davanje informacija lične prirode; - pozdravi i otpozdravi, predstavi sebe i drugog koristeći jednostavna jezička sredstva; - postavi i odgovori na jednostavnija pitanja lične prirode; - u nekoliko vezanih iskaza saopšti informacije o sebi i drugima;	Pozdravljanje i predstavljanje sebe i drugih i traženje / davanje osnovnih informacija o sebi i drugima u širem društvenom kontekstu	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih, jednostavnijih tekstova koji se odnose na date komunikativne situacije (dijalozi, narativni tekstovi, formulari i sl.); reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka i sl.) i iniciranje komunikacije; usmeno i pisano davanje informacija o sebi i traženje i davanje informacija o drugima (SMS, imejl, formulari, članske karte, opis fotografije i sl.). Sadržaji Das ist mein Vater/mein Bruder. Das ist meine Mutter/meine Schwester. Freut mich. Meine Eltern heißen Zorica und Drago. Sie ist Bäckerin. Er ist Verkäufer. Woher kommst du? Woher kommt ih? Woher kommen Sie? - Ich komme aus Serbien. Ich wohne in Smederevo. Wo wohnst du? Wie ist deine Adresse/Telefonnummer?

		Hast du eine E-Mail-Adresse? Wie ist deine E-Mail-Adresse? Kannst du Tennis spielen? Nein, leider nicht, aber ich kann sehr gut Fußball spielen. Könnt ihr schwimmen, Kinder? Ja klar. Wo bist du geboren? Ich bin in Wien geboren. Wie alt bist du? Ich bin 11. Wann hast du Geburtstag? Am Montag.
		Imenice u nominativu uz odgovarajući član (određen, neodređen, prisvojni, nulti). Prezent slabih, jakih i modalnih glagola. Upitne zamenice (wer, was) i upitni prilozi (wo, wann, wie, warum). (in, aus, an) (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtivosti; titule uz prezimena osoba (Frau, Herr, Doktor, Professor); imena i nadimci; način pisanja adrese.
- razume jednostavniji opis osoba, biljaka, životinja, predmeta, pojava ili mesta; - uporedi i opiše karakteristike živih bića, predmeta, pojava i mesta, koristeći jednostavnija jezička sredstva;	Opisivanje karakteristika živih bića, predmeta, pojava i mesta	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih opisa živih bića, predmeta, pojava i mesta i njihovog poređenja; usmeno i pisano opisivanje / poređenje živih bića, predmeta, pojava i mesta; izrada i prezentacija projekata (postera, stripova, PPT-a, kratkih audio / video zapisa, radio emisija i slično).

		Sadržaji Meine Tante ist schlank. Mein Onkel ist fleißig. Was hast du an? Ich habe meinen bleuen Regenschirm an. Peters Nase ist krumm. Pridevska promena- receptivno Kennst du den Mann mit langem Bart und einer modischen Brille? Pridev u predikativnoj funkciji - produktivno Poređenje prideva Lina ist groß. Petra ist gräßer als Lina. Lina ist am größten. Serbien liegt auf dem Balkan. Die Schüler sind traurig. (Inter)kulturni sadržaji: geografske karakterisitike i administrativne podele zemalja nemačkog govornog područja.
- razume jednostavnije predloge i odgovori na njih; - uputi jednostavan predlog; - pruži odgovarajući izgovor ili odgovarajuće opravdanje;	Poziv i reagovanje na poziv za učešće u zajedničkoj aktivnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji sadrže predloge; usmeno i pisano pregovaranje i dogovaranje oko predloga i učešća u zajedničkoj aktivnosti; pisanje pozivnice za proslavu / žurku ili imejla / SMS-a kojim se ugovara zajednička aktivnost; prihvatanje /odbijanje predloga, usmeno ili

		pisano, uz poštovanje osnovnih normi učtivosti i davanje odgovarajućeg opravdanja / izgovora. Sadržaji Wann fährst du ans Meer, in die Berge, aufs Land, nach Köln, nach Polen? Kommst du ins Kino (mit)? Leider nicht. Es tut mir leid, ich kann nicht (mitkommen). Ich glaube, der Film ist langweilig. Kaufen wir zwei Liter Milch und eine Flasche Öl? Upotreba glagola kretanja sa akuzativom. Upotreba predloga (an, in, auf, nach, für, aus, von). (Inter)kulturni sadržaji: prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva.
- razume i jednostavne molbe i zahteve i reaguje na njih; - uputi jednostavne molbe i zahteve; - zatraži i pruži kratko obaveštenje; - zahvali i izvine se na jednostavan način; - saopšti kratku poruku (telefonski razgovor, dijalog uživo, SMS, pismo, imejl) kojom se zahvaljuje;	Izražavanje molbi, zahteva, obaveštenja, izvinjenja, i zahvalnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih iskaza kojima se traži /nudi pomoć, usluga, obaveštnje ili se izražava želja, izvinjenje, zahvalnost; usmeno i pisano traženje i davanje obaveštenja, upućivanje molbe za pomoć / uslugu i reagovanje na nju, izražavanje želja, izvinjenja i zahvalnosti. Sadržaji

		Kann ich dir/Ihnen helfen? Möchtest du eine Orange? Kannst du mir bitte eine Orange rüberreichen? Ich möchte eine Tasse Tee.Kannst du mir ein Stück Torte rüberreichen? Vielen Dank. Ich danke dir. Upotreba neodređenog člana u nominativu i akuzativu. Upotreba modalnih glagola u prezentu. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije.
- razume i sledi jednostavnija uputstva u vezi s uobičajenim situacijama iz svakodnevnog života (pravila igre, recept za pripremanje nekog jela i sl.) sa vizuelnom podrškom bez nje; - da jednostavna uputstva (npr. može da opiše kako se nešto koristi / pravi, napiše recept i sl.);	Razumevanje i davanje uputstava	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje tekstova koji sadrže jednostavnija uputstva (npr. za kompjutersku ili običnu igru, upotrebu aparata, recept za pravljenje jela i sl.) sa vizuelnom podrškom i bez nje; usmeno i pisano davanje uputstava. Sadržaji Eier trennen und das Eiweiß schaumig schlagen. Mehl, Milch und Zucker in eine Schüssel geben und mit einem Mixer mischen, danach den Eischnee unterheben. Nun etwas Öl in einer Pfanne erhitzen und den Teig beiderseitig ausbacken, bis der Pfannkuchen goldbraun ist Imenice sa nultim članom.

		Upotreba veznika i priloga (und, aber, oder; dann, danach) (Inter)kulturni sadržaji: tradicionalne / omiljene vrste jela.
- razume čestitku i odgovri na nju; - uputi prigodnu čestitku; - razume i, primenjujući jednostavnija jezička sredstva, opiše način proslave rođendana, praznika i važnih događaja;	Opisivanje i čestitanje praznika, rođendana i značajnih događaja, čestitanje na uspehu i izražavanje žaljenja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u kojima se opisuju i čestitaju praznici, rođendani i značajni događaji; opisivanje praznika, rođendana i značajnih događaja; reagovanje na upućenu čestitku u usmenom i pisanom obliku; upućivanje prigodnih čestitki u usmenom i pisanom obliku; izrada i prezentacija projekata u vezi sa proslavom praznika, rođendana i značajnih događaja. Sadržaji Zum Geburtstag, viel Glück, zum Geburtsag viel Glück, zum Geburtstag, liebe Lina, zum Geburtstag Viel Glück ... Ich gratuiere dir. Ich bin stolz auf dich. Upotreba ličnih zamenica u nominativu, dativu i akuzativu. (Inter)kulturni sadržaji: značajni praznici i događaji i način obeležavanja / proslave; čestitanje.
- razume jednostavnije tekstove u kojima se opisuju stalne, uobičajene i trenutne radnje i sposobnosti; - razmeni informacije koje se	Opisivanje događaja i sposobnosti u sadašnjosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa i razmenjivanje iskaza u vezi sa stalnim, uobičajenim i trenutnim događajima / aktivnostima i

odnose na datu komunikativnu situaciju; - opiše stalne, uobičajene i trenutne događaje / aktivnosti i sposobnosti koristeći nekoliko vezanih iskaza;		sposobnostima; usmeno i pisano opisivanje stalnih, uobičajenih i trenutnih događaja / aktivnosti i sposobnosti (razgovor uživo ili putem telefona, razglednica, SMS poruka, imejl i sl.). Sadržaji Ich wohne ganz oben im Haus/im fünften Stock. Hast du eine Wohnung oder ein Haus? Wann gehst du schlafen? Hast du freitags immer Deutsch? Was machst du jetzt? Ich lese einen Krimiroman. Üblicherweise lese ich Romane. Upotreba priloga (donnerstags). Red reči u iskaznoj, upitnoj i uzvičnoj rečenici (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.
- razume kraće tekstove u kojima se opisuju događaji i sposobnosti u prošlosti; - razmeni informacije u vezi sa događajima i sposobnostima u prošlosti; - opiše u nekoliko kraćih, vezanih iskaza događaj u prošlosti; - opiše neki istorijski događaj, istorijsku ličnost i sl.;	Opisivanje događaja i sposobnosti u prošlosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa i usmeno i pisano razmenjivanje iskaza u vezi sa događajima / aktivnostima i sposobnostima u prošlosti; usmeno i pisano opisivanje događaja / aktivnosti i sposobnosti u prošlosti; izrada i prezentacija projekata o istorijskim događajima, ličnostima i sl. Sadržaji

		Wo warst du gestern? Ich war zu Hause. Was hast du heute früh gefrühstückt? Wo hast du deine Ferien verbracht? Hast du mit Freunden gespielt? Wann bist du gestern ins Kino gegangen? Bist du heute früh aufgestanden? Upotreba preterita pomoćnih glagola. Upotreba perfekta slabih i najfrekventnijih jakih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: istorisjki događaji i otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti (istorijske ličnosti, pisci, književnice, naučnici/e, umetnici/e, i sl.).
- razume želje planove i namere i reaguje na njih; - razmeni jednostavne iskaze u vezi sa svojim i tuđim željama, planovima i namerama; - saopšti šta on/ ona ili neko drugi želi, planira, namerava;	Iskazivanje želja, planova i namera	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u vezi sa željama, planovima i namerama; usmeno i pisano dogovaranje o željama, planovima i namerama (telefonski razgovor, razgovor uživo, SMS, imejl i sl.). Sadržaji Ich möchte nach Wien fahren. Wir alle wollen mehr Freizeit haben. Ich mache meine Hausaufgaben morgen. Was machst du am Nachmittag? Was möchtet ihr werden, Kinder? Ich möchte Arzt/Ärztin werden. Upotreba modalnog glagola wollen i möchte. Prezent i futur glagola. (Inter)kulturni sadržaji: svakodnevni život i razonoda; porodični odnosi.

- razume i reaguje na svakodnevne izraze u vezi sa neposrednim i konkretnim potrebama, osetima i osećanjima; - izrazi, osnovne potrebe, osete i osećanja jednostavnijim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje potreba, oseta i osećanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima i osećanjima; usmeno i pisano dogovaranje u vezi sa zadovoljavanjem potreba; predlaganje rešenja u vezi sa osetima i potrebama; usmeno i pisano iskazivanje, svojih osećanja i reagovanje na tuđa. Sadržaji Ich bin durstig. Ich habe Hunger. Mir ist kalt. Ich bin müde. Möchtest du schlafen? Einen Tee nehmen? Etwas Wasser trinken? Imperativ Lične zamenice u nominativu, dativu i akuzativu (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija;upotreba emotikona.
- razume jednostavnija pitanja i odgovori na njih; - razume obaveštenja o prostoru i veličinama; - opiše specifičnije prostorne odnose i veličine jednostavnim, vezanim iskazima;	Iskazivanje prostornih odnosa i veličina	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u vezi sa specifičnijim prostornim odnosima i veličinama; usmeno i pisano razmenjivanje informacija u vezi sa prostornim odnosima i veličinama; usmeno i pisano opisivanje prostornih odnosa i veličina. Sadržaji Wo ist dein Sportzeug? Wo liegt die Schweiz auf

		der Landkarte? Wo ist die Bank? Ich bin vor /neben / hinter der Garage. Meine Mutter ist auf dem Wochenplatz / im Supermarkt / bei ihrer Frisörin. Die Bäckerei ist neben der Schule. Meine Stadt ist in Nordostserbien. Upotreba dativa uz glagole mirovanja u prostoru. (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled školskog i stambenog prostora; priroda.
- razume, traži i daje jednostavnija obaveštenja o hronološkom vremenu i meteorološkim prilikama u širem komunikativnom kontekstu; - opiše dnevni / nedeljni raspored aktivnosti; - opiše meteorološke prilike i klimatske uslove u svojoj zemlji i jednoj od zemalja ciljne kulture jednostavnim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje vremena (hronološkog i meteorološkog)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa hronološkim vremenom, meteorološkim prilikama i klimatskim uslovima; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o vremenu dešavanja neke aktivnosti, meteorološkim prilikama i klimatskim uslovima u širem komunikativnom kontekstu; izrada i prezentacija projekata (npr. o časovnim zonama, upoređivanje klimatskih uslova u svojoj zemlji sa klimatskim uslovima jedne od zemalja ciljne kulture i sl.). Sadržaji Wie spat ist es? Es ist Viertel nach neun. Es ist einundzwanzig Uhr fünfzehn. Wann beginnt die Schule? Am ersten September. Am Donnerstag. Um 8 Uhr. Wie war das Wetter

		gestern? Regnerisch und windig. Wann kommt ihr? Am 22. April. Upotreba fraza za zvanično i nezvanično iskazivanje satnice. Upotreba predloga (am, um, nach, vor). Redni brojevi do 100. (Inter)kulturni sadržaji: klimatski uslovi u zemljama nemačkog govornog područja.
- razume i reaguje na jednostavnije zabrane, svoje i tuđe obaveze; - razmeni jednostavnije informacije koje se odnose na zabrane i pravila ponašanja u školi i na javnom mestu (u prevoznom sredstvu, sportskom centru, bioskopu, zoološkom vrtu i sl.) kao i na svoje i tuđe obaveze; - predstavi pravila ponašanja, zabrane i listu svojih i tuđih obaveza koristeći odgovarajuća jezička sredstva;	Izricanje dozvola, zabrana, pravila ponašanja i obaveza	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa zabranama, pravilima ponašanja i obavezama; postavljanje pitanja u vezi sa zabranama, pravilima ponašanja i obavezama i odgovaranje na njih; usmeno i pisano saopštavanje zabrana, pravila ponašanja i obaveza (npr. kreiranje postera sa pravilima ponašanja, spiska obaveza i sl.). Sadržaji Du musst Hausaufgaben schreiben. Du darfst nicht zu viel Cola trinken. Du sollst mehr Sport machen. Du kannst nicht immer Freunde anrufen. Musik bitte nicht zu laut aufdrehen! Dreh bitte die Musik nicht so laut auf! Vorsicht! Aufgepasst! Upotreba modalnih glagola sa negacijom i bez nje. Upotreba imperativa i supletivnih oblika imperativa.

		(Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima; značenje znakova i simbola.
- razume i formuliše jednostavnije izraze koji se odnose na posedovanje i pripadnost; - pita i kaže šta neko ima / nema i čije je nešto;	Izražavanje pripadanja i posedovanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova s iskazima u kojima se govori šta neko ima/nema ili čije je nešto; postavljanje pitanja u vezi sa datom komunikativnom situacijom i odgovaranje na njih. Sadržaji Ist das deine Katze? Nein, das ist Marias Katze. Mein Hund ist nicht da. Das ist das Haus meiner Eltern. Hast du einen Kugelschreiber? Ich brauche einen Regenschirm. Upotreba prisvojnih članova. Upotreba posesivnog genitiva.- receptivno (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
- razume i reaguje na jednostavnije iskaze koji se odnose na opisivanje interesovanja, hobija i izražavanje dopadanja i nedopadanja; - opiše svoja i tuđa interesovanja i hobije i izrazi dopadanje i nedopadanje uz jednostavno obrazloženje;	Izražavanje interesovanja, dopadanja i nedopadanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa nečijim interesovanjima, hobijima i stvarima koje voli / ne voli, koje mu / joj se sviđaju / ne sviđaju; razmena informacija o svojim i tuđim interesovanjima, hobijima, dopadanju i nedopadanju (telefonski razgovor, intervju, običan razgovor sa prijateljima u školi i sl.); usmeno i pisano opisivanje interesovanja,

		dopadanja i nedopadanja (pisanje imejla o ličnim interesovanjima, hobijima, dopadanju i nedopadanju, liste stvari koje mu / joj se sviđaju / ne sviđaju i sl.); istraživačke projektne aktivnosti (npr. koliki broj učenika u odeljenju voli / ne voli plivanje, skijanje, tenis i sl.) grafičko prikazivanje i tumačenje rezultata. Sadržaji Ich mag Rockmusik. Ich liebe meine Familie und meine Freunde. Ich schwimme gern. Was ist dein Hobby?
		Meine Lieblingsaktivität ist Wandern. Mein Lieblingssport ist Volleyball. Skifahren finde ich doof. Glagi mögen, gefallen, etwas finden... (Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji, zabava, razonoda, sport i rekreacija; umetnost (književnost za mlade, strip, muzika, film).
- razume i formuliše jednostavnije iskaze kojima se traži mišljenje, izražava slaganje/neslaganje;	Izražavanje mišljenja i (slaganja neslaganja)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa traženjem mišljenja i izražavanjem slaganja/neslaganja; usmeno i pisano traženje mišljenja i izražavanje slaganja i neslaganja. Sadržaji Wie findest du diesen Film? Ich finde ihn gut. Teilst du meine Meinung? Findest du ihn auch gut? Nein, den Film finde ich gar

		nicht interessant. Das stimmt! Das stimmt nicht! Upotreba direktnog objekta u akuzativu. (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.
- razume jednostavnije izraze koji se odnose na količinu nečega; - pita i kaže koliko nečega ima/ nema, koristeći jednostavija jezička sredstva; - na jednostavan način zatraži artikle u prodavnici jednostavnim izrazima za količinu, naruči jelo i/ili piće u restoranu i pita/kaže/ izračuna koliko nešto košta; - sastavi spisak za kupovinu - namirnice i količina namirnica (dve vekne hleba, paket testenine, tri konzerve tunjevine i sl.) - izrazi količinu u merama - 100 gr šećera, 300 gr brašna i sl.	Izražavanje količine, brojeva i cena	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji govore o količini nečega; postavljanje pitanja u vezi s količinom i odgovaranje na njih, usmeno i pisano; slušanje i čitanje tekstova na teme porudžbine u restoranu, kupovine, igranje uloga (u restoranu, u prodavnici, u kuhinji …); pisanje spiska za kupovinu; zapisivanje i računanje cena. Sadržaji Wie viele Menschen stehen da? Wieviel Butter brauchst du für den Kuchen? Gibt es etwas Butter im Kühlschrank? Nein, es gibt nichts da. Ich kaufe eine Flasche Öl, eine Packung Salz, einen Beutel Reis, einen Becher Joghurt, eine Schachtel Pralinen. Was kostet das? Das macht 15,50 Euro. Meine Einkaufsliste: zwei Kilo Äpfel, drei Liter Milch, ein Pfund Kaffee. Upotreba jezičkih sredstava kvantifikacije. Upotreba leksike kojom se imenuje ambalaža. Iskazivanje količine i cene. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; merne jedinice i valute u zemljama nemačkog govornog područja.

RUSKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji:	OBLAST / TEMA Komunikativne funkcije	SADRŽAJI
- razume kraće tekstove koji se odnose na pozdravljanje, predstavljanje i traženje / davanje informacija lične prirode; - pozdravi i otpozdravi, predstavi sebe i drugog koristeći jednostavna jezička sredstva; - postavi i odgovori na jednostavnija pitanja lične prirode; - u nekoliko vezanih iskaza saopšti informacije o sebi i drugima;	Pozdravljanje i predstavljanje sebe i drugih i traženje / davanje osnovnih informacija o sebi i drugima u širem društvenom kontekstu	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih, jednostavnijih tekstova koji se odnose na date komunikativne situacije (dijalozi, narativni tekstovi, formulari i sl.); reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka i sl.) i iniciranje komunikacije; usmeno i pisano davanje informacija o sebi i traženje i davanje informacija o drugima (SMS, imejl, formulari, članske karte, opis fotografije i sl.). Sadržaji Привет! Меня зовут Мария. Как тебя зовут? Я - Ирина. Можно просто Ира. Мне 12 лет. Здравствуйте, Иван Владимирович. Добрый день, ребята! Как дела? Сколько тебе лет? Я из России, из Москвы.Ты откуда? Я живу в Воронеже. Я живу в городе Ниш. На какой улице ты живёшь? Я живу на улице Гагарина, дом 12, квартира 14. Это на каком этаже? На втором . Дай мне, пожалуйста, свой номер телефона. У тебя есть имейл (адрес электронной почты)? Это мои родители. Мою маму зовут Вера, папу - Николай. Я родился/родилась 15 мая. Когда у тебя день рождения? Я занимаюсь спортом, тренируюсь три раза в неделю. Презент повратних глагола: заниматься, тренироваться. Презент глагола жить.

		Konstrukcije za izražavanje posesivnosti: u+ gen. ličnih zamenica i imenica (у меня, у тебя, у неё, у него у нас, у вас, у них; у Ивана, у Ирины).(Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtivosti; imena, patronimi, prezimena i nadimci; adresa; formalno i neformalno predstavljanje; stepeni srodstva i rodbinski odnosi; numerisanje spratova.
- razume jednostavniji opis osoba, biljaka, životinja, predmeta, pojava ili mesta; - uporedi i opiše karakteristike živih bića, predmeta, pojava i mesta, koristeći jednostavnija jezička sredstva;	Opisivanje karakteristika živih bića, predmeta, pojava i mesta	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih opisa živih bića, predmeta, pojava i mesta i njihovog poređenja; usmeno i pisano opisivanje / poređenje živih bića, predmeta, pojava i mesta; izrada i prezentacija projekata (postera, stripova, PPT-a, kratkih audio / video zapisa, radio emisija i slično). Sadržaji Кто мальчик в чёрных джинсах и белой рубашке? Что надела Маша? Она надела зелёную юбку и зелёную футболку. Она высокая и стройная. У неё голубые глаза и длинные светлые волосы. Какие
		у тебя глаза? Какой у тебя рост? Какого цвета у тебя футболка? Посмотрите, я надел сегодня новые джинсы! Мой брат умный, но не очень трудолюбивый. На улице Князя Михаила есть книжные магазины. В центре нашего города большой торговый центр недалеко от книжного магазина. Москва - столица России. Санкт-Петербург - северная столица России. Москва больше Санкт-Петербурга. Белград меньше Москвы. У меня есть кошка. Её зовут Мурка. Она маленькая, белая. Pridevi. Rod, broj i slaganje s imenicama. Konstrukcije za izražavanje posesivnosti: u+ gen. ličnih zamenica i imenica (у меня, у

		тебя, у неё, у него у нас, у вас, у них; у Ивана, у Ирины). Prisvojne zamenice: мой, твой, наш, ваш, их. Slaganje s imenicama. Prošlo vreme frekventnih glagola. Prost komparativ больше, меньше, лучше. (Inter)kulturni sadržaji: Rusija i Srbija: gradovi; biljni i životinjski svet.
- razume jednostavnije predloge i odgovori na njih; - uputi jednostavan predlog; - pruži odgovarajući izgovor ili odgovarajuće opravdanje;	Poziv i reagovanje na poziv za učešće u zajedničkoj aktivnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji sadrže predloge; usmeno i pisano pregovaranje i dogovaranje oko predloga i učešća u zajedničkoj aktivnosti; pisanje pozivnice za proslavu / žurku ili imejla / SMS-a kojim se ugovara zajednička aktivnost; prihvatanje /odbijanje predloga, usmeno ili pisano, uz poštovanje osnovnih normi učtivosti i davanje odgovarajućeg opravdanja / izgovora. Sadržaji Давай играть в футбол/баскетбол! Поиграем вместе? Пусть Витя играет в футбол. Приглашаю тебя ко мне на день рождения/вечеринку. Приходи ко мне на вечеринку! Ты сможешь прийти ко мне на день рождения завтра в семь? Вечеринка у меня дома/в кафе. Спасибо за приглашение, я обязательно приду. К сожалению, я не смогу прийти, я должен присмотреть за братом. Извини, но я не смогу прийти. Вечеринка /день рождения, к сожалению, без меня. Давай пойдём в кино завтра? Где встречаемся? Около метро. Во сколько? В пять. Zapovedni način; treće lice jednine/množine: Пусть Саша играет!; прво лице множине (с речцом давай и без ње):

		Поиграем вместе! Давай поиграем вместе! Давай играть вместе! Predloško-padežne konstrukcije (у, около, без + ген; к + дат; в, на + ак; с, за + инстр, в,на + лок). Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči. Sadašnje vreme u značenju budućeg. Modalne konstrukcije (lične i bezlične): Мне надо; я должен/должна.(Inter)kulturni sadržaji: prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva.
- razume i jednostavne molbe i zahteve i reaguje na njih; - uputi jednostavne molbe i zahteve; - zatraži i pruži kratko obaveštenje; - zahvali i izvine se na jednostavan način; - saopšti kratku poruku (telefonski razgovor, dijalog uživo, SMS, pismo, imejl) kojom se zahvaljuje;	Izražavanje molbi, zahteva, obaveštenja, izvinjenja, i zahvalnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih iskaza kojima se traži /nudi pomoć, usluga, obaveštnje ili se izražava želja, izvinjenje, zahvalnost; usmeno i pisano traženje i davanje obaveštenja, upućivanje molbe za pomoć / uslugu i reagovanje na nju, izražavanje želja, izvinjenja i zahvalnosti. Sadržaji Тебе помочь? Нет, спасибо. Да, пожалуйста. Что тебе нужно? Тебе нужна ручка? Ты хочешь апельсин? Передай, пожалуйста, соль. Конечно, вот она. Спасибо огромное. Не за что. Ничего. Дай мне, пожалуйста, ручку. Можно? Конечно, пожалуйста, вот она. К сожалению, ручка мне нужна. Извини(те), можно вопрос? Zapovedni način. Sadašnje vreme glagola хотеть. Predikativ можно.

		Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči.. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije.
- razume i sledi jednostavnija uputstva u vezi s uobičajenim situacijama iz svakodnevnog života (pravila igre, recept za pripremanje nekog jela i sl.) sa vizuelnom podrškom bez nje; - da jednostavna uputstva (npr. može da opiše kako se nešto koristi / pravi, napiše recept i sl.);	Razumevanje i davanje uputstava	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje tekstova koji sadrže jednostavnija uputstva (npr. za kompjutersku ili običnu igru, upotrebu aparata, recept za pravljenje jela i sl.) sa vizuelnom podrškom i bez nje; usmeno i pisano davanje uputstava. Sadržaji Закрой глаза. Угадай, кто говорит. Пропусти один ход. Иди два хода вперёд/назад. Возьми яблоко, нарежь его на ломтики. Налей воду в кастрюлю. Свари пельмени. Zapovedni način. (Inter)kulturni sadržaji: tradicionalne / omiljene vrste jela (пельмени, блины, борщ...)..
- razume čestitku i odgovri na nju; - uputi prigodnu čestitku; - razume i, primenjujući jednostavnija jezička sredstva, opiše način proslave rođendana, praznika i važnih događaja;	Opisivanje i čestitanje praznika, rođendana i značajnih događaja, čestitanje na uspehu i izražavanje žaljenja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u kojima se opisuju i čestitaju praznici, rođendani i značajni događaji; opisivanje praznika, rođendana i značajnih događaja; reagovanje na upućenu čestitku u usmenom i pisanom obliku; upućivanje prigodnih čestitki u usmenom i pisanom obliku; izrada i prezentacija projekata u vezi sa proslavom praznika, rođendana i značajnih događaja. Sadržaji Поздравляю тебя с днём рождения! Желаю всего самого лучшего! С Новым годом! С Рождеством С Днём Учителя! С Восьмым марта! Счастливо! Желаю тебе/вам всего хорошего: здоровья, счастья, успеха. Тебе/вам тоже всего хорошего.

		Поздравляю с успехом!С приездом! Добро пожаловать! С Днём ангела! Хочу пожелать тебе всего самого-самого лучшего! Sadašnje i prošlo vreme. Glagoli хотеть, желать/пожелать кому что, поздравить (кого с чем). (Inter)kulturni sadržaji: značajni praznici i događaji i način obeležavanja / proslave; čestitanje.
- razume jednostavnije tekstove u kojima se opisuju stalne, uobičajene i trenutne radnje i sposobnosti; - razmeni informacije koje se odnose na datu komunikativnu situaciju; - opiše stalne, uobičajene i trenutne događaje / aktivnosti i sposobnosti koristeći nekoliko vezanih iskaza;	Opisivanje događaja i sposobnosti u sadašnjosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa i razmenjivanje iskaza u vezi sa stalnim, uobičajenim i trenutnim događajima / aktivnostima i sposobnostima; usmeno i pisano opisivanje stalnih, uobičajenih i trenutnih događaja / aktivnosti i sposobnosti (razgovor uživo ili putem telefona, razglednica, SMS poruka, imejl i sl.). Sadržaji Я живу на втором этаже. Ты живёшь в одноэтажном или многоэтажном доме. У меня брат и сестра. Они не ходят в школу. Что ты делаешь по воскресеньям? Во сколько ты ложишься спать вечером? У него в комнате беспорядок. Они сейчас завтракают. Что ты обычно ешь на завтрак? Обычно я в школу я езжу на автобусе. Каждый день я хожу на тренировки по баскетболу. После школы я гуляю с собакой. Я хорошо знаю математику. Папа стоит в пробке. Я хорошо плаваю. Моя маленькая сестрёнка ещё не ходит. Мы едем на экскурсию! Не могу дождаться! Я леплю снеговика! Glagoli kretanja (sadašnje vreme): идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать.

		Prilozi za vreme: утром, днём, вечером, весной, осенью. Sadašnje vreme glagola есть i пить. (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.
- razume kraće tekstove u kojima se opisuju događaji i sposobnosti u prošlosti; - razmeni informacije u vezi sa događajima i sposobnostima u prošlosti; - opiše u nekoliko kraćih, vezanih iskaza događaj u prošlosti; - opiše neki istorijski događaj, istorijsku ličnost i sl.;	Opisivanje događaja i sposobnosti u prošlosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa i usmeno i pisano razmenjivanje iskaza u vezi sa događajima / aktivnostima i sposobnostima u prošlosti; usmeno i pisano opisivanje događaja / aktivnosti i sposobnosti u prošlosti; izrada i prezentacija projekata o istorijskim događajima, ličnostima i sl. Sadržaji Где ты был в прошлую среду в пять часов? Я был дома.Ты смотрела вчера фильм? Во сколько начался фильм? Я не смотрел телевизор вчера. Как ты провёл свои летние каникулы? Ты ездил к бабушке? По телевизору показывали мой любимый сериал. В пять лет я умел плавать. Prošlo vreme frekventnih povratnih i nepovratnih glagola. Prilozi za vreme: вчера, сегодня, утром, вечером, ночью... Glagoli kretanja (prošlo vreme): идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать. Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči.

		(Inter)kulturni sadržaji: istorisjki događaji i otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti (istorijske ličnosti, pisci, književnice, naučnici/e, umetnici/e, i sl).
- razume želje planove i namere i reaguje na njih; - razmeni jednostavne iskaze u vezi sa svojim i tuđim željama, planovima i namerama; - saopšti šta on/ ona ili neko drugi želi, planira, namerava;	Iskazivanje želja, planova i namera	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u vezi sa željama, planovima i namerama; usmeno i pisano dogovaranje o željama, planovima i namerama (telefonski razgovor, razgovor uživo, SMS, imejl i sl.) Sadržaji Кем ты станешь? Я стану лётчиком. А ты кем хочешь стать? Я хочу стать учительницей. Мой брат хочет быть программистом. Сегодня вечером мои родители идут в гости. После обеда я делаю домашнее задание. Завтра мы идём к бабушке в гости. Buduće vreme glagola быть i стать. Konstrukcije стать,быть + инстр. Sadašnje vreme u značenju budućeg. (Inter)kulturni sadržaji: svakodnevni život i razonoda; porodični odnosi.

- razume i reaguje na svakodnevne izraze u vezi sa neposrednim i konkretnim potrebama, osetima i osećanjima; - izrazi, osnovne potrebe, osete i osećanja jednostavnijim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje potreba, oseta i osećanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima i osećanjima; usmeno i pisano dogovaranje u vezi sa zadovoljavanjem potreba; predlaganje rešenja u vezi sa osetima i potrebama; usmeno i pisano iskazivanje, svojih osećanja i reagovanje na tuđa. Sadržaji Мне холодно. Мне жарко. Мне хочется есть/пить.

		Надень куртку! Сними капюшон! У меня болит зуб. Налей мне воды, пожалуйста!Сделай мне бутерброд, пожалуйста, так есть хочется! Безличне реченице. Glagol хотеть. Glagol хотеться (bezlična upotreba: мне хочется). Zapovedni način glagola есть i пить. Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči. (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija;upotreba emotikona.
- razume jednostavnija pitanja i odgovori na njih; - razume obaveštenja o prostoru i veličinama; - opiše specifičnije prostorne odnose i veličine jednostavnim, vezanim iskazima;	Iskazivanje prostornih odnosa i veličina	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u vezi sa specifičnijim prostornim odnosima i veličinama; usmeno i pisano razmenjivanje informacija u vezi sa prostornim odnosima i veličinama; usmeno i pisano opisivanje prostornih odnosa i veličina. Sadržaji Где книжный магазин? Рядом с нашей школой. Где окно? На стене. Где рюкзак? Под столом. Где картина? Над доской. Слева от шкафа - доска. Мой дом двухэтажный.Моя кватора трехкомнатная. Моя комната небольшая. Слева от двери, у окна, стоит письменный стол. Посередине комнаты маленький диван со столиком. В углу стоит моя кровать. Под моим окном растёт большая липа. У моего дедушки в деревне красивая изба. Его изба больше избы его брата.

		Genitiv, instrumental, lokativ s predlozima. Komparativi больше, меньше. Slaganje prideva s imenicama. (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled školskog i stambenog prostora; ruska seoska kuća; priroda.
- razume, traži i daje jednostavnija obaveštenja o hronološkom vremenu i meteorološkim prilikama u širem komunikativnom kontekstu; - opiše dnevni / nedeljni raspored aktivnosti; - opiše meteorološke prilike i klimatske uslove u svojoj zemlji i jednoj od zemalja ciljne kulture jednostavnim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje vremena (hronološkog i meteorološkog)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa hronološkim vremenom, meteorološkim prilikama i klimatskim uslovima; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o vremenu dešavanja neke aktivnosti, meteorološkim prilikama i klimatskim uslovima u širem komunikativnom kontekstu; izrada i prezentacija projekata (npr. o časovnim zonama, upoređivanje klimatskih uslova u svojoj zemlji sa klimatskim uslovima jedne od zemalja ciljne kulture i sl.). Sadržaji Который час? Сколько времени? Когда начинается первый урок? В полдевятого. Когда у тебя тренировки по плаванию? По понедельникам и четвергам. Во сколько? В котором часу? В пять часов. Я родилась шестого февраля. Какая погода? Холодно. Снег идёт. Жарко и душно на улице. Какое сегодня число? Первое апреля. Какого числа начинается чемпионат по футболу? Двадцатого апреля. Osnovni brojevi do 1000. Oblici čas, časa, časov uz osnovne brojeve. Redni brojevi do 100.

		Slaganje rednog broja s imenicom u rodu, broju i padežu (двадцатое апреля,двадцатого апреля). Bezlične rečenice s predikativima (мне жарко, на улице холодно). Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči. Upitne zamenice i prilozi. (Inter)kulturni sadržaji: klimatski uslovi; razlika u časovnoj zoni.
- razume i reaguje na jednostavnije zabrane, svoje i tuđe obaveze; - razmeni jednostavnije informacije koje se odnose na zabrane i pravila ponašanja u školi i na javnom mestu (u prevoznom sredstvu, sportskom centru, bioskopu, zoološkom vrtu i sl.) kao i na svoje i tuđe obaveze; - predstavi pravila ponašanja, zabrane i listu svojih i tuđih obaveza koristeći odgovarajuća jezička sredstva;	Izricanje dozvola, zabrana, pravila ponašanja i obaveza	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa zabranama, pravilima ponašanja i obavezama; postavljanje pitanja u vezi sa zabranama, pravilima ponašanja i obavezama i odgovaranje na njih; usmeno i pisano saopštavanje zabrana, pravila ponašanja i obaveza (npr. kreiranje postera sa pravilima ponašanja, spiska obaveza i sl.). Sadržaji На уроке нельзя разговаривать. На уроке можно задавать вопросы. Сегодня я должен/должна заниматься. Мне нужно прочитать книгу до четверга. Собаку надо кормить каждый день. Извините, можно войти? Да, можно. Нет, нельзя. Курить запрещено! Запрещено кормить животных! Bezlične rečenice s predikativima: надо, нельзя, нужно, можно. Датив личних заменица и именица. Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči.

		(Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima; značenje znakova i simbola.
- razume i formuliše jednostavnije izraze koji se odnose na posedovanje i pripadnost; - pita i kaže šta neko ima / nema i čije je nešto;	Izražavanje pripadanja i posedovanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova s iskazima u kojima se govori šta neko ima/nema ili čije je nešto; postavljanje pitanja u vezi sa datom komunikativnom situacijom i odgovaranje na njih. Sadržaji У меня есть собака. Мою собаку зовут Бобик. У меня нет мобильника. У кого есть сестра/брат? Это твоя собака? Нет, не моя. Это собака моего друга. Да, моя. У них в голове только компьютеры. Это дом бабушки. Konstrukcije za izražavanje posesivnosti: u+ gen. ličnih zamenica i imenica (у меня, у мамы); именица + именица у генитиву (дом папы). Opšta negacija (нет и не). Posebna negacija (Не моя собака). Prisvojne zamenice. Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči. (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
- razume i reaguje na jednostavnije iskaze koji se odnose na opisivanje interesovanja, hobija i izražavanje dopadanja i nedopadanja; - opiše svoja i tuđa interesovanja i hobije i izrazi dopadanje i	Izražavanje interesovanja, dopadanja i nedopadanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa nečijim interesovanjima, hobijima i stvarima koje voli / ne voli, koje mu / joj se sviđaju / ne sviđaju; razmena informacija o svojim i tuđim interesovanjima, hobijima, dopadanju i

nedopadanje uz jednostavno obrazloženje;		nedopadanju (telefonski razgovor, intervju, običan razgovor sa prijateljima u školi i sl.); usmeno i pisano opisivanje interesovanja, dopadanja i nedopadanja (pisanje imejla o ličnim interesovanjima, hobijima, dopadanju i nedopadanju, liste stvari koje mu / joj se sviđaju / ne sviđaju i sl.); istraživačke projektne aktivnosti (npr. koliki broj učenika u odeljenju voli / ne voli plivanje, skijanje, tenis i sl.) grafičko prikazivanje i tumačenje rezultata. Sadržaji У тебя есть хобби? Какое у тебя хобби? Я интересуюсь моделированием. Делаю макеты ракет и космических кораблей. Я ращу кактусы. Я интересуюсь плаванием. Умею плавать брассом и на спине. Мне не нравястя зимние виды спорта. Люблю кататься на санках. Не люблю кататься на лыжах. Мой любимый спорт - теннис. Мне интересно смотреть теннис. Чем ты интересуешься? Дети, сколько вас любит играть в футбол? Сколько в баскетбол? Glagoli заниматься, интересоваться чем. Bezlična upotreba glagola нравиться. Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči. (Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji, zabava, razonoda, sport i rekreacija; umetnost (književnost za mlade, strip, muzika, film).
- razume i formuliše jednostavnije iskaze kojima se traži mišljenje, izražava slaganje/neslaganje;	Izražavanje i mišljenja (slaganja neslaganja)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa traženjem mišljenja i izražavanjem

		slaganja/neslaganja; usmeno i pisano traženje mišljenja i izražavanje slaganja i neslaganja. Sadržaji Что ты думаешь на эту тему? Пожалуйста, расскажи мне об этой книге! Она интересная? Да, мне книга очень понравилась. Нет, не интересная. Довольно скучная. Да, я согласен/согласна. Нет, не согласен/согласна. Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči. Kratki oblici prideva согласен/согласна/согласны. (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.
- razume jednostavnije izraze koji se odnose na količinu nečega; - pita i kaže koliko nečega ima/ nema, koristeći jednostavija jezička sredstva; - na jednostavan način zatraži artikle u prodavnici jednostavnim izrazima za količinu, naruči jelo i/ili piće u restoranu i pita/kaže/ izračuna koliko nešto košta; - sastavi spisak za kupovinu - namirnice i količina namirnica (dve vekne hleba, paket testenine, tri konzerve tunjevine i sl.) - izrazi količinu u merama - 100 gr šećera, 300 gr brašna i sl.	Izražavanje količine, brojeva i cena	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji govore o količini nečega; postavljanje pitanja u vezi s količinom i odgovaranje na njih, usmeno i pisano; slušanje i čitanje tekstova na teme porudžbine u restoranu, kupovine, igranje uloga (u restoranu, u prodavnici, u kuhinji …); pisanje spiska za kupovinu; zapisivanje i računanje cena. Sadržaji Сколько мальчиков, сколько девочек в классе? В классе 12 мальчиков и 15 девочек. Сколько тебе лет? Мне 15 лет. Который час? Пять часове две минуты У нас в школе есть гардероб. У Виктора нет собаки. Есть молоко в холодильнике? Нет, молока нет, но кефир есть. Сколько стоит клубника? 150 рублей за килограмм. Список покупок продуктов: килограмм муки, два килограмма сахара, 300 грамм ветчины, 200 грамм

		сыра, 2 пакета молока. Мне, пожалуйста, борщ и котлету. А мне суп и макароны с сыром. Пожалуйста, я хочу заказать кофе и апельсиновый сок. А мне, пожалуйста, компот.Сколько с нас? С вас 300 рублей. Upitne zamenice i prilozi. Osnovni brojevi do 1000. Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči. Imperativ frekventnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; lokalne merne jedinice, namirnice i jela specifični za ciljnu kulturu.

FRANCUSKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji:	OBLAST / TEMA Komunikativne funkcije	SADRŽAJI
- razume kraće tekstove koji se odnose na pozdravljanje, predstavljanje i traženje / davanje informacija lične prirode; - pozdravi i otpozdravi, predstavi sebe i drugog koristeći jednostavna jezička sredstva; - postavi i odgovori na jednostavnija pitanja lične prirode; - u nekoliko vezanih iskaza saopšti informacije o sebi i drugima;	Pozdravljanje i predstavljanje sebe i drugih i traženje / davanje osnovnih informacija o sebi i drugima u širem društvenom kontekstu	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih, jednostavnijih tekstova koji se odnose na date komunikativne situacije (dijalozi, narativni tekstovi, formulari i sl.); reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka i sl.) i iniciranje komunikacije; usmeno i pisano davanje informacija o sebi i traženje i davanje informacija o drugima (SMS, imejl, formulari, članske karte, opis fotografije i sl.)

		Sadržaji Salut! Bonjour ! Bonsoir ! Bonne nuit ! Bonjour, Monsieur. Au revoir, Madame. A demain. A bientôt. A tout à l'heure. A plus tard. Je m'appelle Milica. Moi, c'est Marko. Tu t'appelles comment ? Comment t'appelles-tu ? J'habite à Kragujevac, en Serbie.Tu habites où ? C'est quoi, ton nom/ ton adresse ? Comment allez-vous ? Comment vas-tu ? Je vais bien, et vous/ et toi ? Ça va, et toi ? Qui est-ce ? Comment s'appelle-t-elle ? J'ai onze ans. Et toi, tu as quel âge? Ça c'est mon frère. Tu connais ma cousine ? Non, je ne la connais pas. (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtivosti; imena, prezimena i nadimci; adresa; formalno i neformalno predstavljanje; stepeni srodstva i rodbinski odnosi; numerisanje spratova.
- razume jednostavniji opis osoba, biljaka, životinja, predmeta, pojava ili mesta; - uporedi i opiše karakteristike živih bića, predmeta, pojava i mesta, koristeći jednostavnija jezička sredstva;	Opisivanje karakteristika živih bića, predmeta, pojava i mesta	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih opisa živih bića, predmeta, pojava i mesta i njihovog poređenja; usmeno i pisano opisivanje / poređenje živih bića, predmeta, pojava i mesta; izrada i prezentacija

		projekata (postera, stripova, PPT-a, kratkih audio / video zapisa, radio emisija i slično). Sadržaji Ma meilleure amie s'appelle Ivana : elle est petite et blonde. Elle a les cheveux blonds et les yeux marron. Elle est sportive. Sylvie est plus grande que sa sœur. Nous sommes plus rapides que vous. Le chien de mon voisin est grand et noir. C'est un chien calme et gentil. J'ai un nouveau portable. C'est un apareil très moderne. C'est le modèle de la dernière génération. Paris est la plus grande ville de France. A Paris il y a beaucoup de monuments, célèbres dans le monde entier. Opisni pridevi: rod, broj i mesto. Poređenje prideva (plus grand, meilleur). Prezentativi (c'est /ce sont...) Prezent frekventnih glagola, računajući i povratne. (Inter)kulturni sadržaji: gradovi, sela, prirodna staništa; biljni i životinjski svet.
- razume jednostavnije predloge i odgovori na njih;	Poziv i reagovanje na poziv za učešće u zajedničkoj aktivnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih

- uputi jednostavan predlog; - pruži odgovarajući izgovor ili odgovarajuće opravdanje;		tekstova koji sadrže predloge; usmeno i pisano pregovaranje i dogovaranje oko predloga i učešća u zajedničkoj aktivnosti; pisanje pozivnice za proslavu / žurku ili imejla / SMS-a kojim se ugovara zajednička aktivnost; prihvatanje /odbijanje predloga, usmeno ili pisano, uz poštovanje osnovnih normi učtivosti i davanje odgovarajućeg opravdanja / izgovora. Sadržaji Tu aimerais aller au cinéma avec moi ? Viens chez moi après l'école. On joue ensemble dans la cour de récré ? Oui, c'est une bonne idée ! Oui, avec plaisir. Désolée, je ne peux pas. Je suis occupée. Je t'invite à ma boum. C'est samedi soir à 20 heures, chez moi. Pitanje intonacijom. Imperativ. Negacija (ne/ n'... pas). Zamenica on. Prezentativi (c'est /ce sont...) Prezent frekventnih nepravilnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: prikladno pozivanje i

		prihvatanje/odbijanje poziva.
- razume i jednostavne molbe i zahteve i reaguje na njih; - uputi jednostavne molbe i zahteve; - zatraži i pruži kratko obaveštenje; - zahvali i izvine se na jednostavan način; - saopšti kratku poruku (telefonski razgovor, dijalog uživo, SMS, pismo, imejl) kojom se zahvaljuje;	Izražavanje molbi, zahteva, obaveštenja, izvinjenja, i zahvalnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih iskaza kojima se traži /nudi pomoć, usluga, obaveštnje ili se izražava želja, izvinjenje, zahvalnost; usmeno i pisano traženje i davanje obaveštenja, upućivanje molbe za pomoć / uslugu i reagovanje na nju, izražavanje želja, izvinjenja i zahvalnosti. Sadržaji Tu peux m'aider, s'il te plaît ? On met la table ensemble ? Madame, est-ce que je peux aller aux toilettes ? Pourriez-vous me dire où se trouve… ? Tu viens voir un film chez moi ? Voilà. Merci pour ton invitation ! Je t'en
		prie. Oui, pourquoi pas ? Le concours aura lieu dimanche à 15 heures. Ne partez pas sans moi ! Est-ce que tu pourrais me prêter ton portable ? Tu veux me donner ton numéro de téléphone ? Pitanje intonacijom. Negacija (ne/ n'... pas). Zamenica on. Futur prvi. Prezentativi (voilà)

		(Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije.
- razume i sledi jednostavnija uputstva u vezi s uobičajenim situacijama iz svakodnevnog života (pravila igre, recept za pripremanje nekog jela i sl.) sa vizuelnom podrškom bez nje; - da jednostavna uputstva (npr. može da opiše kako se nešto koristi / pravi, napiše recept i sl.);	Razumevanje i davanje uputstava	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje tekstova koji sadrže jednostavnija uputstva (npr. za kompjutersku ili običnu igru, upotrebu aparata, recept za pravljenje jela i sl.) sa vizuelnom podrškom i bez nje; usmeno i pisano davanje uputstava. Sadržaji Il faut faire attention. Appuyez sur le bouton. Composez le numéro 16 et attendez le signal sonore. Cliquez sur l'émoticone ! Lancez le ballon et courez vite ! Comment ça marche ? Coupez les pommes en morceaux. Il faut mettre du beurre. Imperativ. Partitivni član (du / de la / de l' / des). Pitanja sa upitnim rečima (comment). Osnovni brojevi do 100, stotine do 1000. Konstrukcija il faut sa infinitivom. (Inter)kulturni sadržaji: tradicionalne / omiljene vrste jela.
- razume čestitku i odgovri na nju; - uputi prigodnu čestitku;	Opisivanje i čestitanje praznika, rođendana i značajnih događaja,	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih

- razume i, primenjujući jednostavnija jezička sredstva, opiše način proslave rođendana, praznika i važnih događaja;	čestitanje na uspehu i izražavanje žaljenja	tekstova u kojima se opisuju i čestitaju praznici, rođendani i značajni događaji; opisivanje praznika, rođendana i značajnih događaja; reagovanje na upućenu čestitku u usmenom i pisanom obliku; upućivanje prigodnih čestitki u usmenom i pisanom obliku; izrada i prezentacija projekata u vezi sa proslavom praznika, rođendana i značajnih događaja. Sadržaji Pour Noël on décore le sapin et on offre des cadeaux. Nous mangeons de la bûche ed de la dinde aux marrons. On dit: Joyeux Noël ! Pour la fête du Nouvel An on fait des feux d'artifice dans toutes les villes de France. On dit: Bonne année ! Merci, à toi / à vous aussi ! A vous de même ! Dans mon pays on célèbre... Ma fête préférée est... Bon anniversaire ! Félicitations ! Je suis contente pour toi ! Zamenica on. Uzvične rečenice. Prezent frekventnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: značajni praznici i događaji i način obeležavanja / proslave; čestitanje.
- razume jednostavnije tekstove u kojima se opisuju stalne, uobičajene i	Opisivanje događaja i sposobnosti u sadašnjosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa i razmenjivanje iskaza u vezi sa

trenutne radnje i sposobnosti; - razmeni informacije koje se odnose na datu komunikativnu situaciju; - opiše stalne, uobičajene i trenutne događaje / aktivnosti i sposobnosti koristeći nekoliko vezanih iskaza;		stalnim, uobičajenim i trenutnim događajima / aktivnostima i sposobnostima; usmeno i pisano opisivanje stalnih, uobičajenih i trenutnih događaja / aktivnosti i sposobnosti (razgovor uživo ili putem telefona, razglednica, SMS poruka, imejl i sl.). Sadržaji Tu habites dans un appartement ou dans une maison ? J'habite au premier étage, dans un petit appartement. Ma soeur ne va pas à l'école, elle a cinq ans. Qu'est-ce que tu fais le dimanche ? A quelle heure tu te lèves ? Elle ne fait jamais le ménage. J'aide mon grand-père à laver la voiture. Quand le Carnaval de Nice a-t-il lieu ? C'est moi qui donne à manger au chat. Ce matin, nous partons en vacances. Je fais mes devoirs maintenant, je ne peux pas sortir. Je prends toujours ma douche le soir. Je parle trois langues. Je suis bon/bonne en maths. Predlozi. Sažeti član (au, du). Član ispred imena dana. Negacija (ne/ n'... pas). Pitanja sa upitnim rečima (que, quel, quand). Redni brojevi do 20.

		Prilozi za vreme (maintenant, toujours). Prezent frekventnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.
- razume kraće tekstove u kojima se opisuju događaji i sposobnosti u prošlosti; - razmeni informacije u vezi sa događajima i sposobnostima u prošlosti; - opiše u nekoliko kraćih, vezanih iskaza događaj u prošlosti; - opiše neki istorijski događaj, istorijsku ličnost i sl.;	Opisivanje događaja i sposobnosti u prošlosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa i usmeno i pisano razmenjivanje iskaza u vezi sa događajima / aktivnostima i sposobnostima u prošlosti; usmeno i pisano opisivanje događaja / aktivnosti i sposobnosti u prošlosti; izrada i prezentacija projekata o istorijskim događajima, ličnostima i sl. Sadržaji
		Où étais-tu samedi dernier à huit heures ? J'étais chez moi. Tu as regardé la télé hier soir ? Oui, j'ai regardé un dessin animé. / Non, je n'aime pas beaucoup la télé. Je suis allée à la piscine lundi matin. Où as-tu passé tes vacances ? Comment avez-vous voyagé ? Nous avons visité Paris pendant les vacances d'été. Nous avons pris l'avion. Vous vous êtes bien amusés ? Oui, c'était super. Mon petit frère s'est ennuyé, il voulait visiter le Disneyland. Quand j'avais cinq

		ans, je savais déjà nager ! Složeni perfekt. Imperfekt. Pitanje intonacijom. Pitanja sa upitnim rečima (où, comment). Negacija (ne/ n'... pas). (Inter)kulturni sadržaji: istorisjki događaji i otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti (istorijske ličnosti, pisci, književnice, naučnici/e, umetnici/e, i sl).
- razume želje planove i namere i reaguje na njih; - razmeni jednostavne iskaze u vezi sa svojim i tuđim željama, planovima i namerama; - saopšti šta on/ ona ili neko drugi želi, planira, namerava;	Iskazivanje želja, planova i namera	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u vezi sa željama, planovima i namerama; usmeno i pisano dogovaranje o željama, planovima i namerama (telefonski razgovor, razgovor uživo, SMS, imejl i sl.). Sadržaji Plus tard, j'aimerais devenir ingénieur. Il veut sortir avec ses copains. Je vais faire mes devoirs cet après-midi.Qu'est-ce que tu vas faire dimanche soir ? Mes parents vont voir leurs amis, alors je vais jouer à Pokémon sur mon ordinateur. Bliski futur. Kondicional glagola aimer.

		Pitanja sa upitnim rečima (que). Prisvojni pridevi. (Inter)kulturni sadržaji: svakodnevni život i razonoda; porodični odnosi.
- razume i reaguje na svakodnevne izraze u vezi sa neposrednim i konkretnim potrebama, osetima i osećanjima; - izrazi, osnovne potrebe, osete i osećanja jednostavnijim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje potreba, oseta i osećanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima i osećanjima; usmeno i pisano dogovaranje u vezi sa zadovoljavanjem potreba; predlaganje rešenja u vezi sa osetima i potrebama; usmeno i pisano iskazivanje, svojih osećanja i reagovanje na tuđa. Sadržaji J'ai chaud / froid / faim / soif / sommeil. Enlève / Mets ton pull. Prends du pain et du fromage. Il y a des jus de fruits, sers-toi. Nous sommes tous fatigués. On pourrait se coucher. Je suis content/e de te voir. Oh, quel dommage ! Je suis désolée ! Imperativ. Kondicional glagola pouvoir. Partitivni član (du / de la / de l' / des). Prezentativi (il y a). Prezent frekventnih glagola, računajući i povratne. (Inter)kulturni sadržaji: mimika i

		gestikulacija;upotreba emotikona.
- razume jednostavnija pitanja i odgovori na njih; - razume obaveštenja o prostoru i veličinama; - opiše specifičnije prostorne odnose i veličine jednostavnim, vezanim iskazima;	Iskazivanje prostornih odnosa i veličina	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u vezi sa specifičnijim prostornim odnosima i veličinama; usmeno i pisano razmenjivanje informacija u vezi sa prostornim odnosima i veličinama; usmeno i pisano opisivanje prostornih odnosa i veličina. Sadržaji Où se trouve la bibliothèque, s'il vous plait ? Première rue à droite, puis deuxième à gauche. C'est la chambre de ton frère ? Non, sa chambre est à côté de la salle de bains. Qu'est-ce qu'il y a derrière le fauteuil ? Ton livre est sous la table. Où est-elle ? A l'école ? Non, au supermarché / parc / à la boulangerie. Combien mesure la Tour Eiffel ? Cette rivière est profonde ? Oui, : elle a trois mètres de profondeur. L'éléphant est plus gros que l'hippopotame. La baleine bleue est le plus grand animal de la planète. Ma ville se trouve au sud de la Serbie. Pitanje intonacijom. (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled školskog i stambenog prostora; priroda.
- razume, traži i daje jednostavnija obaveštenja o hronološkom vremenu i	Iskazivanje vremena (hronološkog i meteorološkog)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama

meteorološkim prilikama u širem komunikativnom kontekstu; - opiše dnevni / nedeljni raspored aktivnosti; - opiše meteorološke prilike i klimatske uslove u svojoj zemlji i jednoj od zemalja ciljne kulture jednostavnim jezičkim sredstvima;		Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa hronološkim vremenom, meteorološkim prilikama i klimatskim uslovima; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o vremenu dešavanja neke aktivnosti, meteorološkim prilikama i klimatskim uslovima u širem komunikativnom kontekstu; izrada i prezentacija projekata (npr. o časovnim zonama, upoređivanje klimatskih uslova u svojoj zemlji sa klimatskim uslovima jedne od zemalja ciljne kulture i sl.). Sadržaji Quelle heure est-il ? Il est cinq heures / il est midi. Il est deux heures et demie. Il est dix heures et quart. Il est onze heures moins le quart / dix. Je suis née le 12 janvier. Il est né le jour de Noël. Christophe Colomb a découvert l'Amérique en 1492 / au 15ème siècle. Quel temps fait-il ? Il fait froid / chaud / beau. Il a fait beau hier ? Non, il a plu. Il y avait du vent / des nuages / du brouillard. D'habitude, il fait chaud au mois de juin. Il pleut / neige beaucoup cet hiver.
		Osnovni brojevi do 100, stotine do 1000. Pitanje intonacijom. Pitanja sa upitnim rečima (quel).

		Određeni član ispred datuma (le 12 janvier). Unipersonalne konstrukcije (il est, il fait...). (Inter)kulturni sadržaji: klimatski uslovi.
- razume i reaguje na jednostavnije zabrane, svoje i tuđe obaveze; - razmeni jednostavnije informacije koje se odnose na zabrane i pravila ponašanja u školi i na javnom mestu (u prevoznom sredstvu, sportskom centru, bioskopu, zoološkom vrtu i sl.) kao i na svoje i tuđe obaveze; - predstavi pravila ponašanja, zabrane i listu svojih i tuđih obaveza koristeći odgovarajuća jezička sredstva;	Izricanje dozvola, zabrana, pravila ponašanja i obaveza	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa zabranama, pravilima ponašanja i obavezama; postavljanje pitanja u vezi sa zabranama, pravilima ponašanja i obavezama i odgovaranje na njih; usmeno i pisano saopštavanje zabrana, pravila ponašanja i obaveza (npr. kreiranje postera sa pravilima ponašanja, spiska obaveza i sl.). Sadržaji N'oublie pas ton portable. Vous ne pouvez pas vous asseoir ici, cette place est occupée. On peut se servir de son portable en classe ? Non, c'est interdit ! Ecrivez au stylo. Les élèves de cette école portent l'uniforme. Je dois réviser mes cours d'histoire aujourd'hui. Il faut nourrir le chat deux fois par jour. Pitanje intonacijom. Negacija (ne/ n'... pas). Konstrukcija il faut sa infinitivom.

		Pokazni pridevi (ce / cet / cette / ces). Prezentativi (c'est /ce sont...). (Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima; značenje znakova i simbola.
- razume i formuliše jednostavnije izraze koji se odnose na posedovanje i pripadnost; - pita i kaže šta neko ima / nema i čije je nešto;	Izražavanje pripadanja i posedovanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova s iskazima u kojima se govori šta neko ima/nema ili čije je nešto; postavljanje pitanja u vezi sa datom komunikativnom situacijom i odgovaranje na njih. Sadržaji C'est ton chien ? Non, il est à Pierre. A qui est cette trousse ? A moi ! C'est la maison de Philippe et de Sara. Ce ballon est à ce petit garçon. C'est la voiture de mes parents. Ce n'est pas à toi. Ce n'est pas ta carte, c'est celle de Sophie. Mina n'a pas de parapluie. Pitanje intonacijom. Negacija (ne/ n'... pas). Prisvojni pridevi. Konstrukcije za izražavanje pripadanja (à moi, à toi, à Pierre, à qui). Prezentativi (c'est / ce sont...) (Inter)kulturni sadržaji: porodica i

		prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
- razume i reaguje na jednostavnije iskaze koji se odnose na opisivanje interesovanja, hobija i izražavanje dopadanja i nedopadanja; - opiše svoja i tuđa interesovanja i hobije i izrazi dopadanje i nedopadanje uz jednostavno obrazloženje;	Izražavanje interesovanja, dopadanja i nedopadanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa nečijim interesovanjima, hobijima i stvarima koje voli / ne voli, koje mu / joj se sviđaju / ne sviđaju; razmena informacija o svojim i tuđim interesovanjima, hobijima, dopadanju i nedopadanju (telefonski razgovor, intervju, običan razgovor sa prijateljima u školi i sl.); usmeno i pisano opisivanje interesovanja, dopadanja i nedopadanja (pisanje imejla o ličnim interesovanjima, hobijima, dopadanju i nedopadanju, liste stvari koje mu / joj se sviđaju / ne sviđaju i sl.); istraživačke projektne aktivnosti (npr. koliki broj učenika u odeljenju voli / ne voli plivanje, skijanje, tenis i sl.) grafičko prikazivanje i tumačenje rezultata. Sadržaji La natation ma plait beaucoup. Quel est ton sport préféré ? Je ne suis pas très sportif. Ma soeur fait du tennis, elle est très douée. Tu as un hobby ? Oui, je collectionne les badges. Sophie adore danser. Tu aimes la danse, toi ? La plupart des garçons

		jouent au foot. Mais moi, je préfère lire / la lecture. Pitanje intonacijom. Negacija (ne/ n'... pas). Prilozi za količinu (beaucoup, très). Prezent frekventnih glagola, računajući i povratne. (Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji, zabava, razonoda, sport i rekreacija; umetnost (književnost za mlade, strip, muzika, film).
- razume i formuliše jednostavnije iskaze kojima se traži mišljenje, izražava slaganje/neslaganje;	Izražavanje mišljenja i (slaganja neslaganja)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa traženjem mišljenja i izražavanjem slaganja/neslaganja; usmeno i pisano traženje mišljenja i izražavanje slaganja i neslaganja. Sadržaji Qu'est-ce que tu penses de...? Tu aimes ce groupe ? S'il te plait, dis-moi si ... Tu es d'accord avec moi ? Pas tout à fait... Oui, je suis tout à fait d'accord. Tu as raison. Exactement ! C'est vrai / ce n'est pas vrai ! Ça ne me plait pas, je trouve ça ennuyeux. Pitanje intonacijom. Prezentativi (c'est /ce sont...). (Inter)kulturni

		sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.
- razume jednostavnije izraze koji se odnose na količinu nečega; - pita i kaže koliko nečega ima/ nema, koristeći jednostavija jezička sredstva; - na jednostavan način zatraži artikle u prodavnici jednostavnim izrazima za količinu, naruči jelo i/ili piće u restoranu i pita/kaže/ izračuna koliko nešto košta; - sastavi spisak za kupovinu - namirnice i količina namirnica (dve vekne hleba, paket testenine, tri konzerve tunjevine i sl.) - izrazi količinu u merama - 100 gr šećera, 300 gr brašna i sl.	Izražavanje količine, brojeva i cena	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji govore o količini nečega; postavljanje pitanja u vezi s količinom i odgovaranje na njih, usmeno i pisano; slušanje i čitanje tekstova na teme porudžbine u restoranu, kupovine, igranje uloga (u restoranu, u prodavnici, u kuhinji …); pisanje spiska za kupovinu; zapisivanje i računanje cena. Sadržaji Combien y a-t-il d'élèves dans ta classe ? Nous, on est 25. Combien de lait faut-il pour ce gateau ? Y a-t-il du beurre dans le frigo ? Non, il n'y en a plus. Il faut 200 g de sucre. Achète un kilo d'oranges. Il n'y a pas de sel. Je voudrais deux cents grammes de jambon, s'il vous plait. Est-ce que je pourrais avoir un croissant, s'il vous plait ? Voici votre jambon, cela fait cinq euros. Liste des courses : pain, sel, lait, beurre, chocolat. C'est un livre de cent pages. J'habite au sixième étage. Osnovni brojevi do 100, stotine do 1000.

		Redni brojevi do 20. Partitivno de. Prezentativi (c'est,voilà). Kondicional glagola pouvoir i vouloir) (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; lokalne merne jedinice, namirnice i jela specifični za ciljnu kulturu.

ŠPANSKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji:	OBLAST / TEMA Komunikativne funkcije	SADRŽAJI
- razume kraće tekstove koji se odnose na pozdravljanje, predstavljanje i traženje / davanje informacija lične prirode; - pozdravi i otpozdravi, predstavi sebe i drugog koristeći jednostavna jezička sredstva; - postavi i odgovori na jednostavnija pitanja lične prirode; - u nekoliko vezanih iskaza saopšti informacije o sebi i drugima;	Pozdravljanje i predstavljanje sebe i drugih i traženje / davanje osnovnih informacija o sebi i drugima u širem društvenom kontekstu	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih, jednostavnijih tekstova koji se odnose na date komunikativne situacije (dijalozi, narativni tekstovi, formulari i sl.); reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka i sl.) i iniciranje komunikacije; usmeno i pisano davanje informacija o sebi i traženje i davanje informacija o drugima (SMS, imejl, formulari, članske karte, opis fotografije i sl.). Sadržaji ¡Holai ¿Qué tal?

		¡Buenos días! ¡Buenas tardes! ¡Buenas noches! ¡Adiós! ¡Chao! ¡Hasta luego! - ¿Cómo estás? - Bien, gracias. ¿Y tú? - Hola, soy María. ¿Y tú? - Soy Rodrigo. Encantado. Este es mi amigo. Se llama Juan. - ¿Cómo te llamas? - Me llamo... Soy... - ¿De dónde eres? - Soy de... ¿Cómo te llamas? ¿De dónde eres? ¿Qué idiomas hablas? ¿Dónde vives? Buenas tardes, me llamo María. Tengo once años. Estoy en quinto curso. Soy de Serbia. Hablo serbio e inglés. Aprendo español. -¿Quién es? (mostrando la foto) - Esta es mi hermana. Se llama Silvia. Este es señor Rodríguez. Es profesor. Es español. (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtivosti; formalno i neformalno predstavljanje; titule uz prezimena osoba (señor, señora); stepeni srodstva i rodbinski odnosi;

		zemlje španskog govornog područja.
- razume jednostavniji opis osoba, biljaka, životinja, predmeta, pojava ili mesta; - uporedi i opiše karakteristike živih bića, predmeta, pojava i mesta, koristeći jednostavnija jezička sredstva;	Opisivanje karakteristika živih bića, predmeta, pojava i mesta	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih opisa živih bića, predmeta, pojava i mesta i njihovog poređenja; usmeno i pisano opisivanje / poređenje živih bića, predmeta, pojava i mesta; izrada i prezentacija projekata (postera, stripova, PPT-a, kratkih audio / video zapisa, radio emisija i slično). Sadržaji Este es… Se llama… Tiene pelo rubio y ojos oscuros. Es alto… Lleva pantalones negros y una camiseta blanca. (mostrando la foto) Esta es mi familia. Mi hermano se llama… Es mayor/menor que yo. Tiene … años. Pepe es de Madrid. Es la capital de España. Es una ciudad grande e interesante. Lične zamenice Upitne reči (qué, quién/es, cómo, de dónde). Pridevi. Rod, broj i slaganje s imenicama. Prisvojni pridevi (uz imenice za označavanje srodstva). Određeni i neodređeni član.

		Prezent indikativa (najfrekventniji pravilni glagoli i nepravilni glagol tener). (Inter)kulturni sadržaji: kultura stanovanja; geografske karakterisitike Španije; biljni i životinjski svet.
- razume jednostavnije predloge i odgovori na njih; - uputi jednostavan predlog; - pruži odgovarajući izgovor ili odgovarajuće opravdanje;	Poziv i reagovanje na poziv za učešće u zajedničkoj aktivnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji sadrže predloge; usmeno i pisano pregovaranje i dogovaranje oko predloga i učešća u zajedničkoj aktivnosti; pisanje pozivnice za proslavu / žurku ili imejla / SMS-a kojim se ugovara zajednička aktivnost; prihvatanje /odbijanje predloga, usmeno ili pisano, uz poštovanje osnovnih normi učtivosti i davanje odgovarajućeg opravdanja / izgovora. Sadržaji ¡Adelante! Nos sentamos y trabajamos. ¡Sentaos! ¡Apagad los móviles! Pasamos al tema dos. Empezamos con la actividad uno. ¡Escuchad la canción! Más despacio / alto, por favor. ¿Puedes repetir? Cantamos juntos. Lee, por favor.

		- ¿Quieres salir? - Sí. / No puedo. - ¿Jugamos a las cartas? - Vale. - ¿Puedes venir a mi cumpleaños? -Sí. - ¿Vamos al cine? - No puedo, lo siento. Tengo mucha tarea. / Voy al cumpleaños de mi primo. ¡Miramos el partido! Prezent indikativa (najfrekventniji pravilni glagoli i nepravilni glagoli ir, querer, poder, deber) Sadašnje vreme u značenju budućeg Imperativ za drugo lice najfrekventnijih pravilnih glagola Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči (Inter)kulturni sadržaji: prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva; tipične aktivnosti razonode za uzrast.
- razume i jednostavne molbe i zahteve i reaguje na njih; - uputi jednostavne molbe i zahteve; - zatraži i pruži kratko obaveštenje; - zahvali i izvine se na jednostavan način; - saopšti kratku poruku (telefonski razgovor, dijalog uživo, SMS, pismo,	Izražavanje molbi, zahteva, obaveštenja, izvinjenja, i zahvalnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih iskaza kojima se traži /nudi pomoć, usluga, obaveštnje ili se izražava želja, izvinjenje, zahvalnost; usmeno i pisano traženje i davanje obaveštenja, upućivanje molbe za pomoć / uslugu i reagovanje na nju, izražavanje želja,

imejl) kojom se zahvaljuje;		izvinjenja i zahvalnosti. Sadržaji - ¿Puedes repetir? / ¿Puede repetir? - Sí. Claro. - Gracias. / Muchas gracias. - ¿Me das un lápiz? - Sí, sí. - ¿Me lees ese cuento? - Sí. - ¿Me prestas el libro? - Sí, claro. - ¿Quieres tomar algo? - Un zumo, por favor. - ¿Puedo entrar? - Sí. / No, lo siento. / No. Perdón. - ¿Puedo hablar con Silvia, por favor? - Sí, claro. Modalni glagoli (querer, poder, deber) (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije, prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva; pozajmljivanje i vraćanje pozajmljenog.
- razume i sledi jednostavnija uputstva u vezi s uobičajenim situacijama iz svakodnevnog života (pravila igre, recept za pripremanje nekog jela i sl.) sa vizuelnom podrškom bez nje; - da jednostavna uputstva (npr. može da opiše kako se nešto koristi / pravi, napiše recept i sl.);	Razumevanje i davanje uputstava	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje tekstova koji sadrže jednostavnija uputstva (npr. za kompjutersku ili običnu igru, upotrebu aparata, recept za pravljenje jela i sl.) sa vizuelnom podrškom i bez nje; usmeno i pisano davanje uputstava.

		Sadržaji Escribir la tarea para el viernes. Abre la caja. Busca la instrucción. Lee el texto. Preparar la tortilla española. Pelar las patatas. Cortar las patatas en trozos finos. Freír las patatas en aceite de oliva. Romper los huevos. Mezclar los huevos con las patatas. Poner sal… Infinitiv u funkciji zapovednog načina. Imperativ za drugo lice najfrekventnijih pravilnih glagola (receptivno). (Inter)kulturni sadržaji: tradicionalne / omiljene vrste jela.
- razume čestitku i odgovri na nju; - uputi prigodnu čestitku; - razume i, primenjujući jednostavnija jezička sredstva, opiše način proslave rođendana, praznika i važnih događaja;	Opisivanje i čestitanje praznika, rođendana i značajnih događaja, čestitanje na uspehu i izražavanje žaljenja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u kojima se opisuju i čestitaju praznici, rođendani i značajni događaji; opisivanje praznika, rođendana i značajnih događaja; reagovanje na upućenu čestitku u usmenom i pisanom obliku; upućivanje prigodnih čestitki u usmenom i pisanom obliku; izrada i prezentacija projekata u vezi sa proslavom praznika, rođendana i značajnih događaja. Sadržaji

		¡Feliz cumpleaños! ¡Feliz cumple! Gracias. ¡Felices fiestas! A ti también. Te deseo feliz Navidad y próspero Año Nuevo. En México, el cumpleaños se celebra mediante una fiesta con amigos. En ella, es costumbre entregar regalos al anfitrion o a la anfitriona. Normalmente hay una tarta con velas, el mismo número como los años cumplidos. El cumpeañero o la cumpleañera sopla las velas y los invitados cantan una canción de cumpleaños. Es típico romper una piñata llena de confites, dulces y pequeños juguetes. Sadašnje vreme frekventnih glagola. Bezlično se (se impersonal) za opis opštih radnji (receptivno). Prilozi i priloški izrazi za vreme: siempre, a menudo, nunca… (Inter)kulturni sadržaji: značajni praznici i događaji i način obeležavanja / proslave; čestitanje.
- razume jednostavnije tekstove u kojima se opisuju stalne, uobičajene i trenutne radnje i sposobnosti; - razmeni informacije koje se odnose na datu	Opisivanje događaja i sposobnosti u sadašnjosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa i razmenjivanje iskaza u vezi sa stalnim, uobičajenim i trenutnim događajima / aktivnostima i sposobnostima;

komunikativnu situaciju; - opiše stalne, uobičajene i trenutne događaje / aktivnosti i sposobnosti koristeći nekoliko vezanih iskaza;		usmeno i pisano opisivanje stalnih, uobičajenih i trenutnih događaja / aktivnosti i sposobnosti (razgovor uživo ili putem telefona, razglednica, SMS poruka, imejl i sl.). Sadržaji -¿Cómo es tu día típico? Me despierto a las 7. Desayuno los churros con leche. Voy a escuela. Duermo la siesta después de las clases. Hago mis tareas y juego con mi hermana. Me acuesto a las 9. Practico fútbol los sábados. Tengo clases de español los lunes y miércoles / todos los lunes. Soy buena en matemáticas. Sadašnje vreme Prilozi i priloški izrazi za vreme: hoy, a menudo, a veces, rara vez, nunca, todos los días/miércoles… Redni brojevi (1-20) Predlozi (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.
- razume kraće tekstove u kojima se opisuju događaji i	Opisivanje događaja i sposobnosti u prošlosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama

sposobnosti u prošlosti; - razmeni informacije u vezi sa događajima i sposobnostima u prošlosti; - opiše u nekoliko kraćih, vezanih iskaza događaj u prošlosti; - opiše neki istorijski događaj, istorijsku ličnost i sl.;		Slušanje i čitanje opisa i usmeno i pisano razmenjivanje iskaza u vezi sa događajima / aktivnostima i sposobnostima u prošlosti; usmeno i pisano opisivanje događaja / aktivnosti i sposobnosti u prošlosti; izrada i prezentacija projekata o istorijskim događajima, ličnostima i sl. Sadržaji -¿Qué has hecho hoy? - Me he lenvatnado a las 8. He trabajado en mi tarea. No he podido acabar con el proyecto del español. Tenemos que hacer una presentación sobre Cristóbal Colón. Cristóbal Colón descubre Américas en 1492. Es un evento muy importante porque los europeos se ponen en contacto con los indios. Prošlo vreme glagola sa pravilnim ,participom (Pretérito perfecto) Prilozi i priloški izrazi za vreme Indikativ prezenta za izražavanje prošlih događaja (Inter)kulturni sadržaji: istorisjki događaji i otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti (istorijske ličnosti, pisci, književnice, naučnici/e, umetnici/e, i sl).

- razume želje planove i namere i reaguje na njih; - razmeni jednostavne iskaze u vezi sa svojim i tuđim željama, planovima i namerama; - saopšti šta on/ ona ili neko drugi želi, planira, namerava;	Iskazivanje želja, planova i namera	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u vezi sa željama, planovima i namerama; usmeno i pisano dogovaranje o željama, planovima i namerama (telefonski razgovor, razgovor uživo, SMS, imejl i sl.). Sadržaji - ¿Qué vas a hacer el próximo fin de semana? - Voy a la piscina con mi hermana. ¿Quieres ir? - Sí, con mucho gusto. ¿Invitamos a Ana también? - Sí, claro. Lo vamos a pasar muy bien. Upotreba sadašnjeg vremena za izražavanje planova i namera. Glagolska perifraza ir a + infintivo za izražavanje planova i namera .(Inter)kulturni sadržaji: svakodnevni život i razonoda; porodični odnosi.
- razume i reaguje na svakodnevne izraze u vezi sa neposrednim i konkretnim potrebama, osetima i osećanjima; - izrazi, osnovne potrebe, osete i osećanja jednostavnijim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje potreba, oseta i osećanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima i osećanjima; usmeno i pisano dogovaranje u vezi sa zadovoljavanjem potreba; predlaganje rešenja u vezi sa osetima i potrebama; usmeno i pisano iskazivanje,

		svojih osećanja i reagovanje na tuđa. Sadržaji -Tengo mucha hambre / sed … -Yo también. ¿Quieres comer / tomar algo? -No tengo hambre / sed … -Yo tampoco. / Yo sí. -Tengo frío. -¿Cierro la ventana? - Tengo calor. - Abre la ventana. Imperativ (drugo lice jednine) Prilozi za način (mucho) También, tampoco (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija;upotreba emotikona, neverbalno izražavanje potreba, oseta i osećanja.
- razume jednostavnija pitanja i odgovori na njih; - razume obaveštenja o prostoru i veličinama; - opiše specifičnije prostorne odnose i veličine jednostavnim, vezanim iskazima;	Iskazivanje prostornih odnosa i veličina	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u vezi sa specifičnijim prostornim odnosima i veličinama; usmeno i pisano razmenjivanje informacija u vezi sa prostornim odnosima i veličinama; usmeno i pisano opisivanje prostornih odnosa i veličina. Sadržaji - ¿Dónde está el supermercado? - Está en la calle 50, al lado del teatro.

		- ¿Sabe dónde se encuentra la librería? - Sí, claro. Está en el segundo piso a la izquiera. Está entre el aula de biología y salón de profesores.
		- ¿Hay parques en tu barrio? - Sí, hay. / (No), no hay. Hay un libro en la mesa. Debajo de la mesa está una mochilla. Hay / no hay árboles en la plaza. Frekventni predlozi (npr. a, en, sobre, debajo de, al lado, a la izquierda...) Hay / Está, están Ir a, estar en, venir de (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled školskog i stambenog prostora; priroda.
- razume, traži i daje jednostavnija obaveštenja o hronološkom vremenu i meteorološkim prilikama u širem komunikativnom kontekstu; - opiše dnevni / nedeljni raspored aktivnosti; - opiše meteorološke prilike i klimatske uslove u svojoj zemlji i jednoj od zemalja ciljne kulture jednostavnim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje vremena (hronološkog i meteorološkog)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa hronološkim vremenom, meteorološkim prilikama i klimatskim uslovima; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o vremenu dešavanja neke aktivnosti, meteorološkim prilikama i klimatskim uslovima u širem komunikativnom kontekstu; izrada i prezentacija projekata (npr. o časovnim zonama, upoređivanje klimatskih uslova u svojoj zemlji sa

		klimatskim uslovima jedne od zemalja ciljne kulture i sl.). Sadržaji Hoy es jueves, 13 de ocubre de 2018. Mi cumpleaños es el 8 de julio. ¿Qué tiempo hace hoy? Hace sol / frío / calor... Llueve. Nieva. - ¿Cuándo vas a España? - En julio. -¿Qué hora es? - Son las dos. / Son las dos y media. - ¿Cuándo empieza la clase? - A las 9 y cuarto. En mi ciudad, en verano hace calor. No llueve mucho... El clima de Cuba es tropical. La temperatura promedia es más alta que en Serbia… Hay más sol. Nunca nieva. Upotreba sadašnjeg vremena za buduću radnju Određeni član Pridevi. Rod, broj, slaganje i poređenje. Predlozi (Inter)kulturni sadržaji: klimatski uslovi u zemljama španskog govornog područja.
- razume i reaguje na jednostavnije zabrane, svoje i tuđe obaveze;	Izricanje dozvola, zabrana, pravila	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama

- razmeni jednostavnije informacije koje se odnose na zabrane i pravila ponašanja u školi i na javnom mestu (u prevoznom sredstvu, sportskom centru, bioskopu, zoološkom vrtu i sl.) kao i na svoje i tuđe obaveze; - predstavi pravila ponašanja, zabrane i listu svojih i tuđih obaveza koristeći odgovarajuća jezička sredstva;	ponašanja i obaveza	Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa zabranama, pravilima ponašanja i obavezama; postavljanje pitanja u vezi sa zabranama, pravilima ponašanja i obavezama i odgovaranje na njih; usmeno i pisano saopštavanje zabrana, pravila ponašanja i obaveza (npr. kreiranje postera sa pravilima ponašanja, spiska obaveza i sl.). Sadržaji Se puede sentar? - No, lo siento. Está ocupado. Prohibido tomar fotos. Silencio Prohibido tirar basura Prohibido tomar fotos / fotografías Modalni glagoli za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i obaveze. (Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima; značenje znakova i simbola.
- razume i formuliše jednostavnije izraze koji se odnose na posedovanje i pripadnost; - pita i kaže šta neko ima / nema i čije je nešto;	Izražavanje pripadanja i posedovanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova s iskazima u kojima se govori šta neko ima/nema ili čije je nešto; postavljanje pitanja u vezi sa datom komunikativnom situacijom i odgovaranje na njih.

		Sadržaji Esta es mi familia. Mi hermano menor se llama Jorge. Mi hermana es mayor, tiene 16 años. Su nombre es Silvia. Es mi perro, Ringo... - ¿De quién es este /aquel libro? - Es el libro de Juan. Es su libro. Juan no tiene la entrada. Ha perdido su entrada. Konstrukcija za iskazivanje pripadnosti Prisvojni pridevi Pokazni pridevi Negacija Upitna intonacija (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
- razume i reaguje na jednostavnije iskaze koji se odnose na opisivanje interesovanja, hobija i izražavanje dopadanja i nedopadanja; - opiše svoja i tuđa interesovanja i hobije i izrazi dopadanje i nedopadanje uz jednostavno obrazloženje;	Izražavanje interesovanja, dopadanja i nedopadanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa nečijim interesovanjima, hobijima i stvarima koje voli / ne voli, koje mu / joj se sviđaju / ne sviđaju; razmena informacija o svojim i tuđim interesovanjima, hobijima, dopadanju i nedopadanju (telefonski razgovor, intervju, običan razgovor sa

		prijateljima u školi i sl.); usmeno i pisano opisivanje interesovanja, dopadanja i nedopadanja (pisanje imejla o ličnim interesovanjima, hobijima, dopadanju i nedopadanju, liste stvari koje mu / joj se sviđaju / ne sviđaju i sl.); istraživačke projektne aktivnosti (npr. koliki broj učenika u odeljenju voli / ne voli plivanje, skijanje, tenis i sl.) grafičko prikazivanje i tumačenje rezultata.
		Sadržaji Me gusta bailar. Me gusta mucho pasear. - ¿Te gusta el chocolate? - Sí. / No. Me gusta la música. No me gustan las discotecas. Me gusta / me encanta… Mi película preferida es… porque Glagol gustar Lična zamenica za indirektni objekat (COI me, te, le)(Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji, zabava, razonoda, sport i rekreacija; umetnost (književnost za mlade, strip, muzika, film).
- razume i formuliše jednostavnije iskaze kojima se traži mišljenje, izražava slaganje/neslaganje;	Izražavanje mišljenja (slaganja i neslaganja)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih

		tekstova u vezi sa traženjem mišljenja i izražavanjem slaganja/neslaganja; usmeno i pisano traženje mišljenja i izražavanje slaganja i neslaganja. Sadržaji ¿Te parece…? ¿En tu opinión…? En mi opinión… Para mí… Tienes razón… No estoy de acuerdo… Izražavanje mišljenja indikativom (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.
- razume jednostavnije izraze koji se odnose na količinu nečega; - pita i kaže koliko nečega ima/ nema, koristeći jednostavija jezička sredstva; - na jednostavan način zatraži artikle u prodavnici jednostavnim izrazima za količinu, naruči jelo i/ili piće u restoranu i pita/kaže/ izračuna koliko nešto košta; - sastavi spisak za kupovinu - namirnice i količina namirnica (dve vekne hleba, paket testenine, tri konzerve tunjevine i sl.)	Izražavanje količine, brojeva i cena	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji govore o količini nečega; postavljanje pitanja u vezi s količinom i odgovaranje na njih, usmeno i pisano; slušanje i čitanje tekstova na teme porudžbine u restoranu, kupovine, igranje uloga (u restoranu, u prodavnici, u kuhinji …); pisanje spiska za kupovinu; zapisivanje i računanje cena. Sadržaji ¿Cuántas personas hay? Hay cuatro personas en el aula. No hay nadie.

- izrazi količinu u merama - 100 gr šećera, 300 gr brašna i sl.		-¿Cuánto son los tomates? - Son doscientos dínares. -¿Qué quiere? - Necesito un pan, 100 g de jamón, un litro de leche. - Aquí tiene. - Gracias. Tengo muchos amigos. Tienen bastantes problemas. Tiene pocas tareas. Brojevi 1-1000. Kvantifikatori mucho, poco, bastante Hay/no hay. Odrične zamenice nadie, nada. Upitni pridev cuánto/a/os/as (Inter)kulturni sadržaji:društveno okruženje; lokalne merne jedinice, namirnice i jela specifični za ciljnu kulturu.

Ključni pojmovi sadržaja: komunikativni pristup, funkcionalna upotreba jezika, interkulturalnost.

TEMATSKE OBLASTI U NASTAVI STRANIH JEZIKA ZA OSNOVNU ŠKOLU

Napomena: Tematske oblasti se prožimaju i iste su u sva četiri razreda drugog ciklusa osnovne škole. Autori udžbenika i nastavnici obrađuju ih u skladu sa interesovanjima učenika i aktuelnim zbivanjima u svetu.

1) Lični identitet

2) Porodica i uže društveno okruženje (prijatelji, komšije, nastavnici itd.)

3) Geografske osobenosti

4) Stanovanje - forme, navike

5) Živi svet - priroda, ljubimci, očuvanje životne sredine, ekološka svest

6) Istorija, vremensko iskustvo i doživljaj vremena (prošlost - sadašnjost - budućnost)

7) Škola, školski život, školski sistem, obrazovanje i vaspitanje

8) Profesionalni život (izabrana - buduća struka), planovi vezani za buduće zanimanje

9) Mladi - deca i omladina

10) Životni ciklusi

11) Zdravlje, higijena, preventiva bolesti, lečenje

12) Emocije, ljubav, partnerski i drugi međuljudski odnosi

13) Transport i prevozna sredstva

14) Klima i vremenske prilike

15) Nauka i istraživanja

16) Umetnost (naročito moderna književnost za mlade; savremena muzika)

17) Duhovni život; norme i vrednosti (etički i verski principi); stavovi, stereotipi, predrasude, tolerancija i empatija; briga o drugome

18) Običaji i tradicija,folklor, proslave (rođendani, praznici)

19) Slobodno vreme - zabava, razonoda, hobiji

20) Ishrana i gastronomske navike

21) Putovanja

22) Moda i oblačenje

23) Sport

24) Verbalna i neverbalna komunikacija, konvencije ponašanja i ophođenja

25) Mediji, masmediji, internet i društvene mreže

26) Život u inostranstvu, kontakti sa strancima, ksenofobija

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje program prema potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu sastav odeljenja i karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže, kao i resurse i mogućnosti lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda, sadržaja i preporučenih jezičkih aktivnosti u komunikativnim situacijama nastavnik kreira svoj godišnji (globalni) plan rada na opsnovu koga će kasnije razviti operativne planove. Ishodi definisani po oblastima, tj. komunikativnim funkcijama, usmeravaju nastavnika da operacionalizuje ishode na nivou jedne ili više nastavnih jedinica. Nastavnik za svaku oblast ima definisane ishode i od njega se očekuje da za svaku nastavnu jedinicu, u fazi planiranja i pripreme časa, definiše ishode imajući u vidu nivo postignuća učenika. To znači da ishode treba klasifikovati od onih koje bi svi učenici trebalo da

dostignu, preko onih koje ostvaruje većina pa do onih koje dostiže manji broj učenika sa visokim stepenom postignuća.

Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki mogu lakše i brže ostvariti, dok je za većinu ishoda potrebno više vremena, različitih aktivnosti i načina rada. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo koje ne određuje sadržaje predmeta i zato se sadržajima u udžbeniku pristupa selektivno i u skladu sa predviđenim ishodima. S obzirom na to da udžbenik nije jedini izvor znanja, nastavnik treba da uputi učenike na druge izvore informisanja i sticanja znanja i veština.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Komunikativna nastava jezik smatra sredstvom komunikacije. Stoga je i program usmeren ka ishodima koji ukazuju na to šta je učenik u komunikaciji u stanju da razume i produkuje. Tabelarni prikaz nastavnika postepeno vodi od komunikativne funkcije kao oblasti, preko aktivnosti koje u nastavi osposobljavaju učenika da komunicira i koristi jezik u svakodnevnom životu, u privatnom, javnom ili obrazovnom domenu. Primena ovog pristupa u nastavi stranih jezika zasniva se na nastojanjima da se dosledno sprovode i primenjuju sledeći stavovi:

- ciljni jezik upotrebljava se u učionici u dobro osmišljenim kontekstima od interesa za učenike, u prijatnoj i opuštenoj atmosferi;

- govor nastavnika prilagođen je uzrastu i znanjima učenika;

- nastavnik mora biti siguran da je shvaćeno značenje poruke uključujući njene kulturološke, vaspitne i socijalizirajuće elemente;

- bitno je značenje jezičke poruke;

- znanja učenika mere se jasno određenim relativnim kriterijumima tačnosti i zato uzor nije izvorni govornik;

- sa ciljem da unapredi kvalitet i obim jezičkog materijala, nastava se zasniva i na socijalnoj interakciji; rad u učionici i van nje sprovodi se putem grupnog ili individualnog rešavanja problema, potragom za informacijama iz različitih izvora (internet, dečiji časopisi, prospekti i audio materijal) kao i rešavanjem manje ili više složenih zadataka u realnim i virtuelnim uslovima sa jasno određenim kontekstom, postupkom i ciljem;

- nastavnik upućuje učenike u zakonitosti usmenog i pisanog koda i njihovog međusobnog odnosa;

- svi gramatički sadržaji uvode se induktivnom metodom kroz raznovrsne kontekstualizovane primere u skladu sa nivoom, a bez detaljnih gramatičkih objašnjenja, osim, ukoliko učenici na njima ne insistiraju, a njihovo poznavanje se vrednuje i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu.

Komunikativno-interaktivni pristup u nastavi stranih jezika uključuje i sledeće kategorije:

- usvajanje jezičkog sadržaja kroz ciljano i osmišljeno učestvovanje u društvenom činu;

- poimanje nastavnog programa kao dinamične, zajednički pripremljene i prilagođene liste zadataka i aktivnosti;

- nastavnik treba da omogući pristup i prihvatanje novih ideja;

- učenici se posmatraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u društvenom činu;

- udžbenici predstavljaju izvor aktivnosti i moraju biti praćeni upotrebom dodatnih autentičnih materijala;

- učionica je prostor koji je moguće prilagođavati potrebama nastave iz dana u dan;

- rad na projektu kao zadatku koji ostvaruje korelaciju sa drugim predmetima i podstiče učenike na studiozni i istraživački rad;

- za uvođenje novog leksičkog materijala koriste se poznate gramatičke strukture i obrnuto.

Tehnike / aktivnosti

Tokom časa se preporučuje dinamično smenjivanje tehnika / aktivnosti koje ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

Slušanje i reagovanje na komande nastavnika na stranom jeziku ili sa audio zapisa (slušaj, piši, poveži, odredi ali i aktivnosti u vezi sa radom u učionici: crtaj, seci, boji, otvori/zatvori svesku, itd.).

Rad u parovima, malim i velikim grupama (mini-dijalozi, igra po ulogama, simulacije itd.).

Manuelne aktivnosti (izrada panoa, prezentacija, zidnih novina, postera i sl.).

Vežbe slušanja (prema uputstvima nastavnika ili sa audio-zapisa povezati pojmove, dodati delove slike, dopuniti informacije, selektovati tačne i netačne iskaze, utvrditi hronologiju i sl.).

Igre primerene uzrastu

Klasiranje i upoređivanje (po količini, obliku, boji, godišnjim dobima, volim/ne volim, komparacije...).

Rešavanje „tekućih problema" u razredu, tj. dogovori i mini-projekti.

„Prevođenje" iskaza u gest i gesta u iskaz.

Povezivanje zvučnog materijala sa ilustracijom i tekstom, povezivanje naslova sa tekstom ili, pak, imenovanje naslova.

Zajedničko pravljenje ilustrovanih i pisanih materijala (planiranje različitih aktivnosti, izveštaj/dnevnik sa putovanja, reklamni plakat, program priredbe ili neke druge manifestacije).

Razumevanje pisanog jezika:

- uočavanje distinktivnih obeležja koja ukazuju na gramatičke specifičnosti (rod, broj, glagolsko vreme, lice...);

- prepoznavanje veze između grupa slova i glasova;

- odgovaranje na jednostavna pitanja u vezi sa tekstom, tačno/netačno, višestruki izbor;

- izvršavanje pročitanih uputstava i naredbi.

Pismeno izražavanje:

- povezivanje glasova i grupe slova;

- zamenjivanje reči crtežom ili slikom;

- pronalaženje nedostajuće reči (upotpunjavanje niza, pronalaženje „uljeza", osmosmerke, ukrštene reči, i slično);

- povezivanje kraćeg teksta i rečenica sa slikama/ilustracijama;

- popunjavanje formulara (prijava za kurs, nalepnice npr. za prtljag);

- pisanje čestitki i razglednica;

- pisanje kraćih tekstova.

Uvođenje dečije književnosti i transponovanje u druge medije: igru, pesmu, dramski izraz, likovni izraz.

Predviđena je izrada dva pismena zadatka u toku školske godine.

STRATEGIJE ZA UNAPREĐIVANJE I UVEŽBAVANJE JEZIČKIH VEŠTINA

S obzirom na to da se ishodi operacionalizuju preko jezičkih veština, važno je da se one u nastavi stranih jezika permanentno i istovremeno uvežbavaju. Samo tako učenici mogu da steknu jezičke kompetencije koje su u skladu sa zadatim ciljem.

Stoga je važno razvijati strategije za unapređivanje i uvežbavanje jezičkih veština.

Slušanje

Razumevanje govora je jezička aktivnost dekodiranja doslovnog i implicitnog značenja usmenog teksta; pored sposobnosti da razaznaje fonološke i leksičke jedinice i smisaone celine na jeziku koji uči, da bi uspešno ostvario razumevanje učenik treba da poseduje i sledeće kompetencije:

- diskurzivnu (o vrstama i karakteristikama tekstova i kanala prenošenja poruka),

- referencijalnu (o temama o kojima je reč) i

- sociokulturnu (u vezi sa komunikativnim situacijama, različitim načinima formulisanja određenih govornih funkcija i dr.).

Težina zadataka u vezi sa razumevanjem govora zavisi od više činilaca:

- od ličnih osobina i sposobnosti onoga ko sluša, uključujući i njegov kapacitet kognitivne obrade,

- od njegove motivacije i razloga zbog kojih sluša dati usmeni tekst,

- od osobina onoga ko govori,

- od namera s kojima govori,

- od konteksta i okolnosti - povoljnih i nepovoljnih - u kojima se slušanje i razumevanje ostvaruju,

- od karakteristika i vrste teksta koji se sluša, itd.

Progresija (od lakšeg ka težem, od prostijeg ka složenijem) za ovu jezičku aktivnost u okviru programa predviđena je, stoga, na više ravni. Posebno su relevantne sledeće:

- prisustvo/odsustvo vizuelnih elemenata (na primer, lakšim za razumevanje smatraju se oni usmeni tekstovi koji su praćeni vizuelnim elementima zbog obilja kontekstualnih informacija koje se automatski upisuju u dugotrajnu memoriju, ostavljajući pažnji mogućnost da se usredsredi na druge pojedinosti);

- dužina usmenog teksta;

- brzina govora;

- jasnost izgovora i eventualna odstupanja od standardnog govora;

- poznavanje teme;

- mogućnost/nemogućnost ponovnog slušanja i drugo.

Čitanje

Čitanje ili razumevanje pisanog teksta spada u tzv. vizuelne receptivne jezičke veštine. Tom prilikom čitalac prima i obrađuje tj. dekodira pisani tekst jednog ili više autora i pronalazi njegovo značenje. Tokom čitanja neophodno je uzeti u obzir određene faktore koji utiču na proces čitanja, a to su karakteristike čitalaca, njihovi interesi i motivacija kao i namere, karakteristike teksta koji se čita, strategije koje čitaoci koriste, kao i zahtevi situacije u kojoj se čita.

Na osnovu namere čitaoca razlikujemo sledeće vrste čitanja:

- čitanje radi usmeravanja;

- čitanje radi informisanosti;

- čitanje radi praćenja uputstava;

- čitanje radi zadovoljstva.

Tokom čitanja razlikujemo i nivo stepena razumevanja, tako da čitamo da bismo razumeli:

- globalnu informaciju;

- posebnu informaciju,

- potpunu informaciju;

- skriveno značenje određene poruke.

Pisanje

Pisana produkcija podrazumeva sposobnost učenika da u pisanom obliku opiše događaje, osećanja i reakcije, prenese poruke i izrazi stavove, kao i da rezimira sadržaj različitih poruka (iz medija, književnih i umetničkih tekstova itd.), vodi beleške, sačini prezentacije i slično.

Težina zadataka u vezi sa pisanom produkcijom zavisi od sledećih činilaca: poznavanja leksike i nivoa komunikativne kompetencije, kapaciteta kognitivne obrade, motivacije, sposobnosti prenošenja poruke u koherentne i povezane celine teksta.

Progresija označava proces koji podrazumeva usvajanje strategija i jezičkih struktura od lakšeg ka težem i od prostijeg ka složenijem. Svaki viši jezički nivo podrazumeva ciklično ponavljanje prethodno usvojenih elemenata, uz nadogradnju koja sadrži složenije jezičke strukture, leksiku i komunikativne sposobnosti. Za ovu jezičku aktivnost u okviru programa predviđena je progresija na više ravni. Posebno su relevantne sledeće:

- teme (učenikova svakodnevnica i okruženje, lično interesovanje, aktuelni događaji i razni aspekti iz društveno-kulturnog konteksta, kao i teme u vezi sa različitim nastavnim predmetima);

- tekstualne vrste i dužina teksta (formalni i neformalni tekstovi, rezimiranje, lične beleške);

- leksika i komunikativne funkcije (sposobnost učenika da ostvari različite funkcionalne aspekte kao što su opisivanje ljudi i događaja u različitim vremenskim kontekstima, da izrazi pretpostavke, sumnju, zahvalnost i slično u privatnom, javnom i obrazovnom domen);

- stepen samostalnosti učenika (od vođenog/usmeravanog pisanja, u kome se učenicima olakšava pisanje konkretnim zadacima i uputstvima, do samostalnog pisanja).

Govor

Govor kao produktivna veština posmatra se sa dva aspekta, i to u zavisnosti od toga da li je u funkciji monološkogizlaganja, pri čemu govornik saopštava, obaveštava, prezentuje ili drži predavanje jednoj ili više osoba, ili je u funkciji interakcije, kada se razmenjuju informacije između dva ili više sagovornika sa određenim ciljem, poštujući princip saradnje tokom dijaloga.

Aktivnosti monološke govorne produkcije su:

- javno obraćanje (saopštenja, davanje uputstava i informacija);

- izlaganje pred publikom (predavanja, prezentacije, reportaže, izveštavanje i komentari o nekim događajima i sl.)

- Ove aktivnosti se mogu realizovati na različite načine i to:

- čitanjem pisanog teksta pred publikom;

- spontanim izlaganjem ili izlaganjem uz pomoć vizuelne podrške u vidu tabela, dijagrama, crteža i dr.

- realizacijom uvežbane uloge ili pevanjem.

Interakcija podrazumeva stalnu primenu i smenjivanje receptivnih i produktivnih strategija, kao i kognitivnih i diskurzivnih strategija (uzimanje i davanje reči, dogovaranje, usaglašavanje, predlaganje rešenja, rezimiranje, ublažavanje ili zaobilaženje nesporazuma ili posredovanje u nesporazumu) koje su u funkciji što uspešnijeg ostvarivanja interakcije. Interakcija se može realizovati kroz niz aktivnosti, na primer:

- razmenu informacija,

- spontanu konverzaciju,

- neformalnu ili formalnu diskusiju, debatu,

- intervju ili pregovaranje, zajedničko planiranje i saradnju.

Sociokulturna kompetencija i medijacija

Sociokulturna kompetencija i medijacija predstavljaju skup teorijskih znanja (kompetencija) koja se primenjuju u nizu jezičkih aktivnosti u dva osnovna jezička medijuma (pisanom i usmenom) i uz primenu svih drugih jezičkih aktivnosti (razumevanje govora, govor i interakcija, pisanje i razumevanje pisanog teksta). Dakle, predstavljaju veoma složene kategorije koje su prisutne u svim aspektima nastavnog procesa i procesa učenja.

Sociokulturna kompetencija predstavlja skup znanja o svetu uopšte, kao i o sličnostima i razlikama između kulturnih i komunikativnih modela sopstvene govorne zajednice i zajednice/zajednica čiji jezik uči. Ta znanja se, u zavisnosti od nivoa opštih jezičkih kompetencija, kreću od poznavanja osnovnih komunikativnih principa u svakodnevnoj komunikaciji (osnovni funkcionalni stilovi i registri), do poznavanja karakteristika različitih domena jezičke upotrebe (privatni, javni i obrazovni), paralingvističkih elemenata, i elemenata kulture/kultura zajednica čiji jezik uči. Navedena znanja potrebna su za kompetentnu, uspešnu komunikaciju u konkretnim komunikativnim aktivnostima na ciljnom jeziku.

Poseban aspekt sociokulturne kompetencije predstavlja interkulturna kompetencija, koja podrazumeva razvoj svesti o drugom i drugačijem, poznavanje i razumevanje sličnosti i razlika između svetova, odnosno govornih zajednica, u kojima se učenik kreće. Interkulturna kompetencija takođe podrazumeva i razvijanje tolerancije i pozitivnog stava prema individualnim i kolektivnim karakteristikama govornika drugih jezika, pripadnika drugih kultura koje se u manjoj ili većoj meri razlikuju od njegove sopstvene, to jest, razvoj interkulturne ličnosti, kroz jačanje svesti o vrednosti različitih kultura i razvijanje sposobnosti za integrisanje interkulturnih iskustava u sopstveni kulturni model ponašanja i verovanja.

Medijacija predstavlja aktivnost u okviru koje učenik ne izražava sopstveno mišljenje, već funkcioniše kao posrednik između osoba koje nisu u stanju da se direktno sporazumevaju. Medijacija može biti usmena i pisana, i uključuje sažimanje i rezimiranje teksta i prevođenje. Prevođenje se u ovom programu tretira kao posebna jezička aktivnost koja nikako ne treba da se koristi kao tehnika za usvajanje bilo kog aspekta ciljnog jezika predviđenog komunikativnom nastavom. Prevođenje podrazumeva razvoj znanja i veština korišćenja pomoćnih sredstava (rečnika, priručnika, informacionih tehnologija, itd.) i sposobnost iznalaženja strukturalnih i jezičkih ekvivalenata između jezika sa koga se prevodi i jezika na koji se prevodi.

Uputstvo za tumačenje gramatičkih sadržaja

Nastava gramatike, s nastavom i usvajanjem leksike i drugih aspekata stranog jezika, predstavlja jedan od preduslova ovladavanja stranim jezikom. Usvajanje gramatike podrazumeva formiranje gramatičkih pojmova i gramatičke strukture govora kod učenika, izučavanje gramatičkih pojava, formiranje navika i umenja u oblasti gramatičke analize i primene gramatičkih znanja, kao prilog izgrađivanju i unapređivanju kulture govora.

Gramatičke pojave treba posmatrati sa funkcionalnog aspekta (funkcionalni pristup). U procesu nastave stranog jezika u što većoj meri treba uključivati one gramatičke kategorije koje su tipične i neophodne za svakodnevni govor i komunikaciju, i to kroz raznovrsne modele, primenom osnovnih pravila i njihovim kombinovanjem. Treba težiti tome da se gramatika usvaja i receptivno i produktivno, kroz sve vidove govornih aktivnosti (slušanje, čitanje, govor i pisanje, kao i prevođenje), na svim nivoima učenja stranog jezika, prema jasno utvrđenim ciljevima, standardima i ishodima nastave stranih jezika.

Gramatičke kategorije su razvrstane u skladu sa Evropskim referentnim okvirom za žive jezike za svaki jezički nivo koji podrazumeva progresiju jezičkih struktura prema komunikativnim ciljevima: od prostijeg ka složenijem i od receptivnog ka produktivnom. Svaki viši jezički nivo podrazumeva gramatičke sadržaje prethodnih jezičkih nivoa. Cikličnim ponavljanjem prethodno usvojenih elemenata nadograđuju se složenije gramatičke strukture. Nastavnik ima slobodu da izdvoji gramatičke strukture koje će ciklično ponavljati u skladu sa postignućima učenika, kao i potrebama nastavnog konteksta.

Glavni cilj nastave stranog jezika jeste razvijanje komunikativne kompetencije na određenom jezičkom nivou, u skladu sa statusom jezika i godinom učenja. S tim u vezi, uz određene gramatičke kategorije stoji napomena da se usvajaju receptivno, dok se druge usvajaju produktivno.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje ne samo postignuća učenika, proces nastave i učenja, već i sopstveni rad kako bi permanentno unapređivao nastavni proces.

Proces praćenja ostvarenosti ishoda počinje procenom nivoa znanja učenika na početku školske godine kako bi nastavnici mogli da planiraju nastavni proces i proces praćenja i vrednovanja učeničkih postignuća i napredovanja. Taj proces se realizuje formativnim i sumativnim vrednovanjem. Dok se kod formativnog ocenjivanja tokom godine prate postignuća učenika različitim instrumentima (dijagnostički testovi, samoevaluacija, jezički portfolio, projektni zadaci i dr.), sumativnim ocenjivanjem (pismeni zadaci, završni testovi, testovi jezičkog nivoa) preciznije se procenjuje ostvarenost ishoda ili standarda na kraju određenog vremenskog perioda (kraj polugodišta, godine, ciklusa obrazovanja). Formativno vrednovanje nije samo praćenje učeničkih postignuća, već i praćenje načina rada i sredstvo koje omogućava nastavniku da u toku nastavnog

procesa menja i unapređuje proces rada. Tokom ocenjivanja i vrednovanja učeničkih postignuća treba voditi računa da se načini na koje se ono sprovodi ne razlikuje od uobičajenih aktivnosti na času jer se i ocenjivanje i vrednovanje smatraju sastavnim delom procesa nastave i učenja, a ne izolovanim aktivnostima koje stvaraju stres kod učenika i ne daju pravu sliku njihovih postignuća. Ocenjivanjem i vrednovanjem treba da se obezbedi napredovanje učenika u ostvarivanju ishoda, kao i kvalitet i efikasnost nastave. Svrha ocenjivanja treba da bude i jačanje motivacije za napredovanjem kod učenika, a ne isticanje njihovih grešaka. Elementi koji se vrednuju su raznovrsni i treba da doprinesu sveopštoj slici o napredovanju učenika, jačanju njihovih komunikativnih kompetencija, razvoju veština i sposobnosti neophodnih za dalji rad i obrazovanje. To se postiže ocenjivanjem različitih elemenata kao što su jezičke veštine (čitanje, slušanje, govor i pisanje), usvojenost leksičkih sadržaja i jezičkih struktura, primena pravopisa, angažovanost i zalaganje u radu na času i van njega, primena sociolingvističkih normi. Prilikom ocenjivanja i vrednovanja neophodno je da načini provere i ocenjivanja budu poznati učenicima odnosno usaglašeni sa tehnikama, tipologijom vežbi i vrstama aktivnosti koje su primenjivane na redovnim časovima, kao i načinima na koji se vrednuju postignuća. Takva pravila i organizacija procesa vrednovanja i ocenjivanja omogućavaju pozitivnu i zdravu atmosferu u nastavnom procesu, kao i kvalitetne međusobne odnose i komunikaciju na relaciji učenik - nastavnik, kao i učenik - učenik.

Naziv predmeta	LIKOVNA KULTURA
Cilj	Cilj učenja Likovne kulture je da se učenik razvijajući stvaralačko i kreativno mišljenje i estetičke kriterijume kroz praktični rad, osposobljava za komunikaciju i rešavanje problema i da izgrađuje pozitivan odnos prema umetničkom nasleđu i kulturnoj baštini svog i drugih naroda.
Razred	Peti
Godišnji fond časova	72 časa

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- opiše ritam koji uočava u prirodi, okruženju i umetničkim delima;	RITAM	Postupci za bezbedno i odgovorno korišćenje i održavanje

- poredi utisak koji na njega/nju ostavljaju različite vrste ritma; - gradi pravilan, nepravilan i slobodan vizuelni ritam, spontano ili s određenom namerom; - koristi, u saradnji sa drugima, odabrane sadržaje kao podsticaj za stvaranje originalnog vizuelnog ritma; - razmatra, u grupi, kako je učio/la o vizuelnom ritmu i gde ta znanja može primeniti; - napravi, samostalno, improvizovani pribor od odabranog materijala; - iskaže svoje mišljenje o tome zašto ljudi stvaraju umetnost; - opiše linije koje uočava u prirodi, okruženju i umetničkim delima; - poredi utisak koji na njega/nju ostavljaju različite vrste linija; - gradi linije različitih vrednosti kombinujući materijal, ugao i pritisak pribora/materijala; - koristi odabrane sadržaje kao podsticaj za		pribora i radne površine. Materijal iz prirode, veštački materijal, materijal za reciklažu, reciklirani materijal, improvizovani pribor, školski pribor i materijal, profesionalni pribor. Ritam u prirodi (smena dana i obdanice, smena godišnjih doba, talasi, padavine...). Ritam u prostoru (raspored trodimenzionalnih oblika u prirodi, urbanim sredinama i u bližem okruženju učenika). Ritam u strukturi (građi) oblika. Ritam u teksturi prirodnih i veštačkih materijala. Vrste ritma. Pravilan i nepravilan ritam. Slobodan ritam. Spontani ritam (ritam linija, oblika, mrlja). Funkcije ritma - ponavljanje boja, linija i/ili oblika da bi se postigla dinamičnost (živost) ili red. Utisak koji različite vrste ritma ostavljaju na posmatrača. Subjektivni utisak kretanja i optička iluzija kretanja. Ritam kao princip komponovanja u delima likovnih umetnosti. Ritam u drugim vrstama

stvaranje originalnih crteža; - crta raznovrsnim priborom i materijalom izražavajući zamisli, maštu, utiske i pamćenje opaženog; - razmatra, u grupi, kako je učio/la o izražajnim svojstvima linija i gde se ta znanja primenjuju; - iskaže svoje mišljenje o tome kako je razvoj civilizacije uticao na razvoj umetnosti; - poredi oblike iz prirode, okruženja i umetničkih dela prema zadatim uslovima; - gradi apstraktne i/ili fantastične oblike koristeći odabrane sadržaje kao podsticaj za stvaralački rad; - naslika realne oblike u prostoru samostalno mešajući boje da bi dobio/la željeni ton; - oblikuje prepoznatljive trodimenzionalne oblike odabranim materijalom i postupkom; - preoblikuje predmet za reciklažu dajući mu novu upotrebnu vrednost; - kombinuje ritam, linije i oblike		umetnosti. Primena vizuelnog ritma u svakodnevnom životu. Različiti ritmovi kao podsticaj za stvaralački rad - zvuci iz prirode i okruženja, muzika, kretanje u prirodi i okruženju, ples.... Umetničko nasleđe - značaj praistorijskog nasleđa na prostoru Srbije i u svetu.

stvarajući originalan ornament za određenu namenu; - objasni zašto je dizajn važan i ko dizajnira određene proizvode; - razmatra, u grupi, kako je učio/la o oblicima i gde ta znanja primenjuje; - iskaže svoje mišljenje o tome zašto je umetničko nasleđe važno; - poredi različite načine komuniciranja od praistorije do danas; - oblikuje ubedljivu poruku primenjujući znanja o ritmu, liniji, obliku i materijalu; - izrazi istu poruku pisanom, verbalnom, neverbalnom i vizuelnom komunikacijom; - tumači jednostavne vizuelne informacije; - objasni zašto je nasleđe kulture važno.		
	LINIJA	Vrste linija i izražajna svojstva linija. Linije u prirodi i okruženju. Linija kao ivica trodimenzionalnih oblika. Izražajna svojstva linija u odnosu na pribor,

		materijal, pritisak i ugao pod kojim se drži pribor/materijal. Savremena sredstva za crtanje - digitalna tabla i olovka za crtanje, 3D olovka, aplikativni programi za crtanje...Svojstva linije u aplikativnom programu za crtanje. Crtanje svetlom; Umetnički crtež, amaterski crtež, dečji crtež, shematski crtež, tehnički crtež, naučne ilustracije... Vrste umetničkog crteža - skica, studija, ilustracija, strip, karikatura, grafiti... Zanimanja u kojima je neophodna veština slobodoručnog crtanja. Postupci građenja crteža dodavanjem i oduzimanjem linija. Lavirani crtež. Linearni crtež. Crtež u boji. Tekstura (likovni element). Postupci građenja teksture linijama. Ritam linija. Različiti sadržaji kao podsticaj za stvaralački rad (oblici iz prirode i okruženja, zvuci iz prirode i okruženja, muzika, kretanje

		u prirodi i okruženju, tekst, pismo...). Čitanje (dekodiranje) crteža, stripa, karikature, grafita, reklamnih poruka... Umetničko nasleđe - značaj nasleđa prvih civilizacija.
	OBLIK	Dvodimenzionalni i trodimenzionalni oblici. Pravilni geometrijski oblici (geometrijske figure i tela). Pravilni oblici u prirodi i u likovnoj umetnosti. Nepravilni oblici. Svojstva oblika. Veličina oblika. Boja oblika. Realna i imaginarna funkcija oblika. Karakteristični detalji i svojstva po kojima je oblik prepoznatljiv. Svetlost kao uslov za opažanje oblika. Izgled oblika posmatranog iz različitih uglova. Stilizovanje oblika. Statični oblici. Kretanje oblika (kretanje statičnih oblika pomoću vetra i vode, karakteristično kretanje bića i mašina). Raspored oblika u prostoru i njihovo dejstvo na posmatrača. Položaj oblika u ravni - linija

		horizonta, planovi i veličina oblika u odnosu na rastojanje od posmatrača. Preklapanje, prožimanje, dodirivanje oblika. Postupci građenja apstraktnih i fantastičnih oblika (prevođenje realnih oblika u apstraktne oduzimanjem karakterističnih detalja, prevođenje realnih oblika u fantastične dodavanjem neočekivanih detalja, građenje imaginarnih i apstraktnih oblika na osnovu jedne, dve i tri informacije...). Luminoobjekti. LED tehnologija u savremenoj umetnosti. Oblikovanje prostora svetlom. Oblikovanje (dizajn) upotrebnih predmeta. Preoblikovanje materijala i predmeta za reciklažu. Različiti sadržaji kao podsticaj za stvaralački rad (oblici iz prirode i okruženja, kretanje u prirodi i okruženju, umetnička dela, etno nasleđe, sadržaji drugih nastavnih predmeta...).

		Ornament i ornamentika. Funkcija ornamenta. Simetrija. Ritam linija, boja i oblika u ornamentu. Umetničko nasleđe - nasleđe etno kulture. Značajni rimski spomenici na tlu Srbije.
	VIZUELNO SPORAZUMEVANJE	Različite vrste komunikacije od praistorije do danas. Neverbalna komunikacija - čitanje informacija. izraz lica i karakterističan položaj tela. Čitanje vizuelnih informacija (dekodiranje). Vizuelno izražavanje. Umetničko nasleđe - značaj nasleđa za turizam i za poznavanje sopstvenog porekla.

Ključni pojmovi sadržaja: prostor, oblik, linija.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Imajući u vidu specifičnost nastavnog predmeta Likovna kultura, program je orijentisan na proces (učenja) i na ishode. Pod učenjem se podrazumevaju sva dešavanja na času koja vode ka sticanju funkcionalnih znanja i umenja i razvijanju sposobnosti, navika i vrednosnih stavova, a koji omogućavaju celovit razvoj učenika i pripremaju ih za život u savremenom svetu. Osim u nastavnom programu, očekivana znanja, umenja, navike i stavovi određeni su i: standardima postignuća za kraj osnovnog obrazovanja i vaspitanja; međupredmetnim kompetencijama; ciljevima obrazovanja i vaspitanja i opštim ishodima i standardima obrazovanja i vaspitanja (Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja).

Časovi se održavaju u specijalizovanoj učionici (kabinetu namenjenom nastavi predmeta likovna kultura, informatika i računarstvo, tehnika i tehnologija ili drugog nastavnog predmeta, a u zavisnosti od opreme koja je potrebna za realizaciju časa), učionici opšte namene, prostoru škole, ustanovama kulture, lokalnom okruženju... Mesto realizacije časova određuje se u skladu sa mogućnostima i potrebama škole i lokalne zajednice, kao i sa planiranim načinom realizacije časa ili nastavne jedinice.

Sadržaji programa od petog do osmog razreda nisu promenjeni, već su organizovani u četiri tematske celine i dopunjeni. Grupisanje sadržaja u četiri tematske celine (po dve za svako polugodište) neophodno je da bi svi učenici, u manjoj ili većoj meri, dostigli ishode teme. Četiri tematske celine omogućavaju i timsko planiranje integrisane tematske nastave. Ovakva organizacija sadržaja omogućava i korišćenje postojećih udžbenika, bez potrebe za reorganizacijom ili dopunom njihovih sadržaja (ključni sadržaji su obrađeni u svim odobrenim udžbenicima). Sadržaji udžbenika ne treba da budu vodilja za formiranje mesečnog i individualnog plana rada nastavnika, već neophodno sredstvo i oslonac u radu (imajući u vidu i to da su pristupačan izvor reprodukcija umetničkih dela).

Ishodi teme su iskazi o tome za šta je svaki učenik (u manjoj ili većoj meri) osposobljen po završetku učenja teme. Ishode tema ne treba izjednačavati sa ishodima zadataka, aktivnosti ili nastavne jedinice, koji se definišu preciznije (uobičajeno ih definiše nastavnik kako bi mogao lakše da procenjuje i prilagođava sopstvenu praksu). Jedan ishod zadatka dostiže se po završetku jednog zadatka/aktivnosti. Jedan ishod teme dostiže se po završetku više raznovrsnih aktivnosti, odnosno tek po završetku teme. Prilikom planiranja aktivnosti i zadataka poželjno je da svaki vodi ka dostizanju više od jednog ishoda teme.

U modelu kurikuluma koji je usmeren na proces, fokus nije na sadržajima, pa su svi sadržaji programa preporučeni. Program je osmišljen tako da uvažava i obrazovanje, iskustvo, kreativnost i integritet nastavnika. Nastavnik, samostalno ili u timu, planira nastavne jedinice i određuje broj časova za njihovu realizaciju, mesto i način realizacije, odnosno bira nastavne metode, tehnike i postupke. Prilikom planiranja nastavnih jedinica, nastavnik pravi izbor i redosled sadržaja vodeći računa da se odabrani sadržaji postepeno i logično nadovezuju. Fokus je na procesu, odnosno nastavnim metodama, tehnikama i postupcima koji na najefikasniji način vode učenike ka razvoju individualnih sposobnosti i dostizanju ishoda.

U koloni Sadržaji nema predloženih zadataka, aktivnosti, materijala, likovnih tehnika, nastavnih metoda i postupaka. Ova kolona sadrži samo predložene teorijske sadržaje koje nastavnik može da odabere i objasni. Na primer, ako je predložen sadržaj materijal za reciklažu, ne radi se o preporučenom materijalu za rad, već o temi za razgovor (korišćenje materijala za reciklažu u praktičnom radu propisano je ishodima, a u skladu sa Nacionalnom strategijom održivog razvoja, tako da nije potrebno i u sadržajima isticati materijal koji učenici koriste). Nastavnik može da odluči da učenicima objasni značaj recikliranja u savremenom svetu ili da govori o umetnosti recikliranja i doprinosu umetnika održivom razvoju ili da govori o bezbednosti, higijeni i očuvanju zdravlja prilikom oblikovanja upotrebljene ambalaže... Nastavnik nije u obavezi da povede razgovor o ovoj temi, moguće je da zada učenicima da preoblikuju materijal za reciklažu, bez pratećeg objašnjenja. Međutim, treba imati u vidu da takav pristup ne omogućava smisleno učenje i razvoj kompetencija. Ukoliko učenici ne znaju zbog čega rade neki zadatak, malo je verovatno da će u ovom uzrastu sami zaključiti gde sve mogu da primene stečeno znanje i iskustvo.

Nastavnik sa položenom licencom zna da se teorijski sadržaji mogu obraditi kroz par rečenica (informativno), kroz dijalog (pitanja koja navode učenika na razmišljanje), kroz motivacioni razgovor, kroz neobavezan razgovor tokom rada na zadatku, kroz igru...; ume da isplanira vreme za objašnjenja tako da se ne gubi dragoceno vreme za stvaralački rad i zna da proceni važnost sadržaja. Nastavnici koji nemaju potrebno iskustvo prolaze kroz mentorski rad sa iskusnim kolegama i mogu da dobiju pomoć od kolega i na obukama. Očekuje se i da se nastavnik samostalno usavršava, u ustanovi i van nje, da čita stručne tekstove i literaturu i sa kolegama razmenjuje iskustva iz prakse.

Imajući u vidu da sadržaji nisu propisani, sadržaji programskih tema koje su se do sada obrađivale dopunjeni su predlozima koji treba da posluže kao početni podsticaj, podrška nastavniku da samostalno obogaćuje program. Predloženi sadržaji nisu organizovani kao predlog nastavnih jedinica, niti po utvrđenoj strukturi (redosledu), jer se vodilo računa o tome da se izbegne nuđenje gotovog rešenja koje bi usmerilo fokus na sadržaje. Ovaj pristup je proveren u praksi i iskustvo je pokazalo da je nastavnicima potrebno izvesno vreme da se naviknu na veću samostalnost u kreiranju programa. Iz tog razloga se nastavnicima preporučuje da prilikom planiranja nastavnih jedinica po novom programu u početku ne odstupaju značajno od dosadašnje prakse i da u narednim godinama postepeno uvode samo one izmene koje su prethodno ispitali u praksi.

Program sadrži i dve novine. Jedna se odnosi na upotrebu savremene tehnologije, posebno aplikativnih programa. U petom razredu ova novina nije vidljiva u ishodima, jer se vodilo računa o tome da učenici prethodno treba da savladaju program novog predmeta informatika i računarstvo, ali i osnove likovnog jezika u okviru nastave predmeta likovna kultura. Nastavnik može da potraži

na internetu primere upotrebe savremene tehnologije u umetnosti i da o tome kratko informiše učenike, kako bi učenici postepeno razvijali svest o tome da je napredak tehnologije uticao i na umetnost (na primer, 3D olovka, https://www.youtube.com/watch?v=AQgI2-h7uUQ , slikanje pomoću Google's Tilt Brush, intearktivne LED skulpture, kao što je Fish Bellies u kampusu Državnog univeziteta Teksas i sl.). Zatim, može da planira virtuelnu posetu pećini Lasko (http://www.lascaux.culture.fr/?lng=en#/fr/02_00.xml) ili nekom muzeju. Ukoliko želi, nastavnik može da planira i stvaralački rad (crtanje, slikanje) na računaru, a u dogovoru sa nastavnikom informatike i računarstva. Druga novina je da program ne sadrži preporučena umetnička dela i spomenike kulture. Prilikom izbora dela nastavnik može da se osloni na prethodni program, na udžbenike i na druge izvore.

Svaka tematska celina sadrži i poseban deo, Umetničko nasleđe. Preporučeni sadržaji ovog dela nisu precizirani, jer se vodilo računa o specifičnostima nasleđa svih nacionalnih manjina. Sadržaje ovog dela određuje nastavnik, odnosno saveti nacionalnih manjina.

Ishodi tema su definisani uopšteno kako bi nastavnik imao mogućnost da osmisli raznovrsne zadatke i aktivnosti. Od brojnih mogućih ishoda teme odabrani su oni koje svaki učenik može da dostigne. Ukoliko nastavnik želi da prilikom planiranja nastavne jedinice, aktivnosti ili zadatka definiše preciznije ishode može da koristi sledeću shemu: Uvodni iskaz (po završetku zadatka/nastavne jedinice učenik će biti u stanju da/umeti da) + jedan glagol (naslika) + objekat (pejzaž) + kriterijum (na osnovu imaginacije). Ishod zadatka se formuliše na osnovu ciljeva zadatka. U navedenom primeru cilj bi bio da učenici na osnovu sopstvene imaginacije kreiraju originalan likovni rad. Jedan zadatak po pravilu ima više ciljeva i ishoda. Na primer, nastavnik može da očekuje od učenika i da po završetku rada verbalno opišu svoj rad, da uporede radove ostalih učenika (na primer, da analiziraju kompoziciju prema zadatim kriterijumima).

Konačno, treba imati u vidu da je program, uključujući i uputstvo, samo pomoć nastavniku u procesu osamostaljivanja. Veća količina informacija u programu ne podrazumeva i veću opterećenost učenika i nastavnika. Naprotiv, nastavnik treba da isplanira nastavne jedinice tako da predvidi dovoljno vremena da učenici realizuju svoje ideje i uživaju u radu, kao i da računa na neočekivane prilike i mogućnosti koje se javljaju u praksi.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Program nije organizovan po predmetnim oblastima, jer nije poželjno, a često ni moguće, odvojeno izučavati sadržaje različitih predmetnih oblasti (ni standardi postignuća za kraj školovanja nisu organizovani po predmetnim oblastima). Iz tog razloga je na ovom mestu samo dat opis predmeta (bez striktne podele na predmetne oblasti ili oblasti učenja).

Razvoj učenika

Nastava likovne kulture je individualizovana i usmerena na celokupan razvoj učenika, a pre svega na razvijanje opažanja i pamćenja, kreativnosti, stvaralačkog mišljenja, emancipacije, empatije, svesti o opštem i ličnom dobru, tolerancije, sposobnosti saradnje i razumevanja različitosti, estetičkih kriterijuma, motorike i individualnih sposobnosti. Povezanost cilja i sadržaja nastave likovne kulture ogleda se u povezanosti opažanja kreativnog izražavanja i vrednovanja. Sve počinje opažanjem: kreativno izražavanje, posmatranje umetničkog dela i vrednovanje. Posmatranje, istraživanje i stvaranje izrazi su nadahnuća, ali i primene znanja o likovnim elementima, njihovim odnosima, kako bi se mogle zadovoljiti odgovarajuće potrebe učenika i razvijati likovni govor. Nužno je razvijati i pobude kao što su: znatiželja; motivisanost; otvorenost za sticanje novih iskustava; osetljivost za probleme; preuzimanje rizika; tolerancija prema nejasnoćama i samopouzdanje, a od spoznajnih funkcija: fleksibilnost; originalnost; spoznaju i pamćenje.

Kreativnost

Kreativnost se ne vezuje samo za umetnost i darovite učenike. Svaki učenik ima potencijal koji može da razvije ukoliko mu se pruži prilika. U skladu sa tim, sve se češće ističe potreba za učenjem kreativnosti i u nastavi se već primenjuju neke tehnike za razvoj kreativnosti (na primer, oluja ideja). Nastava predmeta likovna kultura ima ogroman potencijal za razvijanje kreativnosti svakog učenika (ne samo učenika koji su daroviti za umetnost). Zbog toga je važno da učenici postepeno stiču svest

o tome na koji način su dolazili do ideja za rad, šta ih je motivisalo, kao i da ta iskustva mogu primeniti i u drugim situacijama.

Osnovni uslov za razvoj kreativnosti su motivacioni sadržaji koji podstiču interesovanje, oduševljenje, imaginaciju i pozitivnu emotivnu reakciju, kao i nastava koja učeniku (ali i nastavniku) obezbeđuje zadovoljstvo u radu. Uobičajeni postupak je motivacioni razgovor koji omogućava da svaki učenik osmisli svoju ideju (temu) za rad. Nastavnik može da isproba u praksi i sledeće tehnike i postupke: postavljanje likovnog problema (na primer, kretanje oblika) i nuđenje više tema za rad od kojih učenik treba da odabere onu koja po njegovom mišljenju odgovara postavljenom problemu (neke od tema treba da budu vezane za pojmove koji nisu u vezi sa kretanjem, a može se desiti da učenik pronađe neočekivanu vezu, odnosno originalno rešenje); izvlačenje cedulja (2-3) na kojima su ispisani naizgled nespojivi pojmovi koje treba povezati u smislenu likovnu celinu/likovnu priču; simulacija situacije u kojoj su učenici „dizajneri", a nastavnik je „kupac" koji naručuje produkt i postavlja uslove (na primer, traži kombinaciju tri boje ili jednu boju koja dominira...); asocijacije (od učenika se traži originalan rad motivisan jednim pojmom ili slikom, zvukom, pojavom, porukom, tekstom...).

Opažanje

Opažanje se temelji na znanju i osećajima učenika. Naglašava se likovno-estetska percepcija, dakle likovni i taktilni opažaji, spoznaja i osećaji u kojima učenici pronalaze smisao u komunikaciji s okolinom i umetničkim likovnim delima. Zadaci svake nastavne jedinice razvijaju sposobnost posmatranja i uočavanja karakteristika likovnih elemenata. Treba uvek osigurati puno likovnih primera i podsticati učenike da izraze ono što su istraživali, podjednako rečima kao i likovno-tehničkim sredstvima.

Likovne tehnike i materijal

Likovne tehnike i materijal obrađuju se kroz kratko uputstvo i savete tokom rada, u onoj meri koja je neophodna, jer se učenje zasniva na samostalnom (i u saradnji sa drugima) istraživanju izražajnih mogućnosti tehnika, pribora i materijala. Nastavnik ukazuje učenicima i na osnovne karakteristike nekog materijala ili pribora. Na primer, ukoliko učenik crta i boji flomasterima njegov rad će s vremenom bledeti i nestati, a ukoliko koristi permanentne markere treba da ih koristi prema instrukcijama, jer su pojedini markeri toksični. Učenici mogu da budu demotivisani ukoliko pokušaju da dobiju sekundarne boje ili željeni ton mešajući vodene boje koje sadrže manju količinu (nekvalitetnog) pigmenta. Jedno od rešenja je da zajedno eksperimentišu pozajmljujući jedni drugima materijal. Upotrebljena ambalaža, ukoliko nije pripremljena (oprana, termički obrađena i sl.) sadrži štetne mikroorganizme.

Teorija oblikovanja

Dogovorena teorija ne postoji, već se u literaturi sreću različite podele i tumačenja. Od nastavnika se očekuje da bude upoznat sa različitim tumačenjima i da ih kritički proceni i odabere. U programu je predviđeno tumačenje prostora i tumačenje kompozicije (vrste kompozicija, likovni elementi i principi komponovanja), međutim, svesno je izbegnuto isticanje jednog od mogućih tumačenja. Teorija oblikovanja se može posmatrati kao otvoreni dijalog kada je reč o umetničkoj školi ili fakultetu. Imajući u vidu da bi ovakav pristup samo zbunio učenike osnovne škole najbolje je zadržati se na jednostavnim, osnovnim informacijama. Pojmovi iz teorije oblikovanja objašnjavaju se na primerima umetničkih dela i na primerima iz prirode i urbanog okruženja. Znanja iz teorije oblikovanja nisu primenjiva samo u likovnom radu i nastavi drugih predmeta, već i u svakodnevnom životu učenika. Na primer, raspored stvari prema određenom ritmu u sobi učenika može da ometa ili da podstiče koncentraciju, određene boje podstiču agresivnost... Teorija oblikovanja se od petog do osmog razreda postepeno uči i primenjuje, a predviđno je da učenici budu upoznati sa mogućom primenom stečenih znanja u svakodnevnom životu, nastavku školovanja i u različitim zanimanjima.

Medijska pismenost i komunikacija

Kao i do sada, sadržaji koji omogućavaju sticanje medijske pismenosti planiraju se u korelaciji sa sadržajima predmeta srpski jezik i odnose se na čitanje (razumevanje) sadržaja slike, teksta i multimedijalnih sadržaja. Imajući u vidu da su učenici sve ranije izloženi različitim sadržajima na internetu, kao i štetnim (negativnim) porukama koje se provlače kroz reklame, igrice, muzičke

spotove, mimove i dr. potrebno je uspostaviti i korelaciju sa sadržajima predmeta informatika i računarstvo, tehnika i tehnologija, građansko vaspitanje ili veronauka, kao i sa ostalim predmetima koji predviđaju medijsko opismenjavanje.

Medijska pismenost podrazumeva i sposobnost vizuelnog sporazumevanja, odnosno komuniciranje medijumima likovnih umetnosti. Osim slobodnog i spontanog izražavanja, koje je zastupljeno u najvećem procentu, učenici se osposobljavaju i da izražavaju svoje ideje, zamisli, poruke, stavove, emocije... različitim medijumima likovnih umetnosti.

Umetničko nasleđe

Sadržaji umetničkog nasleđa obuhvataju likovna dela i spomenike kulture iz prošlosti i umetnička dela nastala u 20. i 21. veku, epohe, stilove, pravce, pojave, trendove, umetnike i umetničke grupe, značajne spomenike kulture, manifestacije, ustanove kulture, ustanove za zaštitu kulturne baštine... Prilikom obrade ovih sadržaja fokus nije na memorisanju podataka, već na razvijanju senzibiliteta za doživljavanje i razumevanje dela, kao i na sagledavanju razvoja umetnosti kroz istoriju i međusobnog uticaja umetnosti i društva. Neizostavni sadržaji su najznačajnija dela iz svetske kulturne baštine, a posebna pažnja se posvećuje baštini na tlu Srbije. Ovi sadržaji se planiraju u korelaciji sa sadržajima predmeta istorija i muzička kultura, a mogu da se obrade kroz integrisanu nastavu, projektne zadatke, igranje uloga, insitu...

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Ocenjivanje se vrši prema Pravilniku o ocenjivanju.

Procenjivanje napredovanja učenika i ostvarenost ishoda vrši se takozvanom alternativnom (ili autentičnom) metodom, koja se i do sada koristila u praksi. Napredak učenika se prati da bi nastavnik podržao razvoj potencijala svakog učenika. Nastavnik može i da sastavi ček-liste za procenu i samoprocenu napretka. Međutim, ako se ima u vidu odnos fonda časova i neophodnog vremena za nesputani razvoj učenika, kao i iskustvo iz sveta, poželjno je da se ček-liste ne koriste često. Ukoliko ih nastavnik koristi, preporuka je da se koriste na tromesečju i da sadrže manji broj indikatora, kratko i jasno formulisanih (detaljnija objašnjenja mogu se naći u stručnoj literaturi i na internetu). Treba imati u vidu da su se do sada kao najefikasniji vid podrške napredovanju učenika pokazali saveti koje nastavnik daje u toku praktičnog rada, kao i pitanja koja navode učenike na promišljanje i razvijanje ideja. Drugi vid efikasne podrške je odeljenska izložba (po završetku zadatka) na kojoj su zastupljeni svi radovi učenika. Poređenjem svih rešenja istog likovnog problema učenici efikasno uče na razlikama i umeju da procene sopstveni napredak. Konačno, učenički portfolio (mapa radova) omogućava učeniku da i van nastave samostalno procenjuje sopstveni napredak.

Program podržava individualni razvoj učenika. Po završetku prve teme, Ritam, ne završava se učenje o ritmu. U narednim temama i razredima učenici će primenjivati stečeno iskustvo i znanja o ritmu u različitim kontekstima, proširivaće i produbljivati znanja i iskustva na različite načine. To znači da će mnogi učenici po završetku prve teme dostići ishode teme na osnovnom nivou, a da će do kraja godine napredovati i iste ishode ostvariti na srednjem ili naprednom nivou. Zbog toga je za zaključnu procenu najvažnije sagledati celokupni napredak i krajnji rezultat, odnosno dokaz o tome da je učenik napredovao.

DODATNI SADRŽAJI KOJI IZRAŽAVAJU POSEBNOST NACIONALNE MANJINE

1. HRVATSKA NACIONALNA MANJINA

TEMA: RITAM

SADRŽAJ: Umjetničko nasljeđe - značaj praistorjskog nasleđa na prostoru Hrvatske

TEMA: OBLIK

SADRŽAJ: Umjetničko nasljeđe - nasleđe etnokulture Hrvata u Srbiji. Značaj antičkih spomenika na tlu Hrvatske.

TEMA: VIZUALNO SPORAZUMIJEVANJE

SADRŽAJ: Umjetničko nasljeđe-značaj nasleđa Hrvata u Srbiji za turizam i poznavanje sopstvenog porekla.

2. SLOVAČKA NACIONALNA MANJINA

ORIJENTACIONI IZBOR LIKOVNIH DELA I SPOMENIKA KULTURE

OBLIK

Narodna arhitektura Slovaka u Srbiji, najstarija kuća, 18. vek, Bački Petrovac

Oltar u crkvi Sv. Jakuba u Levoči, Likovna umetnost u Slovačkoj republici, majstor Pavol iz Levoče (1465/1470/1480-1537/1542)

ORNAMENT

Narodna primenjena umetnost (ručni vez, oslikan nameštaj)

Počeci likovne umetnosti Slovaka u Srbiji, narodna likovna umetnost

Devojka iz Petrovca u nošnji, ulje na platnu, Zuska Medveđova (1897-1985)

Momak u nošnji, ulje na platnu, Zuska Medveđova (1897-1985)

Žena u nošnji iz Slovačke, ulje na platnu, Zuska Medveđova (1897-1985)

VIZUELNO SPORAZUMEVANJE

Igra na snegu, ulje na platnu, 1977, Zuzana Halupova (1925-2001)

3. RUMUNSKA NACIONALNA MANJINA

OBLIK

Narodna arhitektura Rumuna u Srbiji, najstarija kuća, XVIII vek, Ritiševo, Ikonostas crkve u Ritiševu, Likovna umetnost u Banatu - zograf Georgije Đakonović (druga polovina XVIII veka)

ORNAMENT

Narodna primenjena umetnost (ručni vez, oslikani delovi nameštaj - sanduk za miraz)

Počeci likovne umetnosti Rumuna u Srbiji,

Šerban Popović - Bogorodica sa Hristom - Ikonostas crkve u Vatinu (druga polovina XVIII veka)

Georgije Đakonović - Hrist - Zbirka ikona Banatske eparhije u Vršcu (druga polovina XVIII veka)

VIZUELNO SPORAZUMEVANJE

Livijus Balnožan (1930-2005) Beli medvedi, skulptura

4. MAĐARSKA NACIONALNA MANJINA

- Korniss Dezső: Tücsöklakodalom, 1948

- M.S. mester: Vizitáció, 1510 körül

- Csontváry kosztka Tivadar: Magányos cédrus, 1907

- Kolozsvári testvérek: Szent György szobra, Prága, 1373

- Tarsolylemez, Galgóci lelet

- Komor Marcell, Jakab Dezső: A szabadkai zsinagóga, 1902

- Moholy-Nagy László: fény-tér-modulátor, 1931

- Szabadkai városháza foglalkozásokat ábrázoló eosin díszítései

Naziv predmeta	MUZIČKA KULTURA
Cilj	Cilj učenja Muzičke kulture je da kod učenika, razvijajući interesovanja za muzičku umetnost, stvaralačko i kritičko mišljenje, estetske kriterijume, formira estetsku percepciju i muzički ukus, kao i odgovoran odnos prema očuvanju muzičkog nasleđa i kulturi svoga i drugih naroda.
Razred	Peti
Godišnji fond časova	72 časa

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- navede načine i sredstva muzičkog izražavanja u praistoriji i antičkom dobu; - objasni kako društveni razvoj	ČOVEK I MUZIKA	Čovek u praistoriji Uloga muzike u prvobitnom društvu. Čovek i ritual: uloga muzike u

utiče na načine i oblike muzičkog izražavanja; - iskaže svoje mišljenje o značaju i ulozi muzike u životu čoveka; - rekonstruiše u saradnji sa drugima način komunikacije kroz muziku u smislu ritualnog ponašanja i panteizma ; - identifikuje uticaj ritualnog ponašanja u muzici savremenog doba (muzički elementi, nastup i sl.); - klasifikuje instrumente po načinu nastanka zvuka; - opiše osnovne karakteristike udaraljki; - prepozna vezu između izbora vrste instrumenta i događaja, odnosno prilike kada se muzika izvodi; - izražava se pokretima za vreme slušanja muzike; - verbalizuje svoj doživljaj muzike; - identifikuje efekte kojima različiti elementi muzičke izražajnosti		ritualu (muzičko-antropološka istraživanja). Magijska moć muzike. Elementi muzičkog toka: pokret, ritam (ritam kao osnova rituala), kolo/grupni ples. Pokret: poreklo plesa. Slušanje/doživljaj ritma telom. Najstarija folklorna muzička tradicija u Srbiji i svetske baštine. Čovek Antike Božanska priroda muzike: - mitološka svest antičkog čoveka; - muzički atributi bogova; - muzika i država. Muzika u hramu i muzika na dvoru; Primeri različitih instrumenata i muzičkih oblika u antičkim civilizacijama. Uloga i mesto muzike u antičkim civilizacijama: Indija, Sumer/Vavilon, Kina, Egipat, Grčka, Rim. Pojava prvih notacija, pentatonika.

(melodija, ritam, tempo, dinamika) utiču na telo i osećanja; - analizira slušano delo u odnosu na izvođački sastav i instrumente; - ilustruje primere korišćenja plesova i muzike prema nameni u svakodnevnom životu (vojna muzika, obredna muzika, muzika za zabavu...); - kritički prosuđuje loš uticaj preglasne muzike na zdravlje; - ponaša se u skladu sa pravilima muzičkog bontona; - peva i svira samostalno i u grupi; - primenjuje pravilnu tehniku pevanja (pravilno disanje, držanje tela, artikulacija); - kroz sviranje i pokret razvija sopstvenu koordinaciju i motoriku; - koristi različita sredstva izražajnog pevanja i sviranja u zavisnosti od vrste, namene i		

karaktera kompozicije; - iskaže svoja osećanja u toku izvođenja muzike; - primenjuje princip saradnje i međusobnog podsticanja u zajedničkom muziciranju; - učestvuje u školskim priredbama i manifestacijama; - koristi mogućnosti IKT-a za slušanje muzike i izvođenje; - koristi muzičke obrasce u osmišljavanju muzičkih celina kroz pevanje, sviranje i pokret; - izražava svoje emocije osmišljavanjem manjih muzičkih celina; - komunicira u grupi improvizujući manje muzičke celine glasom, instrumentom ili pokretom; - učestvuje u kreiranju školskih priredbi, događaja i projekata.		
	MUZIČKI INSTRUMENTI	Najstariji instrumenti: telo, udaraljke, duvački, žičani. Udaraljke - nastanak,

		prvobitni oblik i razvoj. Ritmičke udaraljke kao najjednostavnija grupa instrumenata. Melodijske udaraljke.
	SLUŠANJE MUZIKE	Elementi muzičke izražajnosti - tempo, dinamika, tonske boje različitih glasova i instrumenata. Slušanje vokalnih, vokalno-instrumentalnih i kratkih instrumentalnih kompozicija, domaćih i stranih kompozitora. Slušanje dela najstarije folklorne tradicije srpskog i drugih naroda. Slušanje narodnih i umetničkih dela inspirisanih folklorom naroda i narodnosti, različitog sadržaja, oblika i raspoloženja, kao i muzičkih priča.
	IZVOĐENJE MUZIKE	Pevanje pesama po sluhu samostalno i u grupi. Pevanje pesama iz notnog teksta solmizacijom. Izvođenje jednostavnih ritmičkih i melodijskih motiva (u stilu) muzike starih

		civilizacija pevanjem. Pevanje pesama u kombinaciji sa pokretom.
		Sviranje pesama i lakših instrumentalnih dela po sluhu na instrumentima Orfovog instrumentarija i/ili na drugim instrumentima. Sviranje dečjih, narodnih i umetničkih kompozicija iz notnog teksta. Izvođenje dečijih, narodnih i umetničkih igara. Izvođenje jednostavnih ritmičkih i melodijskih motiva (u stilu) muzike starih civilizacija na instrumentima ili pokretom.
	MUZIČKO STVARALAŠTVO	Kreiranje pratnje za pesme ritmičkim i zvučnim efektima, koristeći pritom različite izvore zvuka. Kreiranje pokreta uz muziku koju učenici izvode. Osmišljavanje muzičkih pitanja i odgovora, ritmička dopunjalka, melodijska dopunjalka sa potpisanim tekstom, sastavljanje melodije od

		ponuđenih motiva. Improvizacija melodije na zadati tekst; Improvizacija dijaloga na instrumentima Orfovog instrumentarija i drugim instrumentima. Izrada jednostavnih muzičkih instrumenata. Rekonstrukcija muzičkih događaja u stilu starih civilizacija.

Ključni pojmovi sadržaja: pokret, ritam, melodija, tempo, dinamika.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Priroda same muzike, pa i predmeta muzička kultura ukazuje na stalno prožimanje i sadejstvo svih oblasti i tema koje su predviđene nastavnim programom. Sve oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda i daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike, lično muzičko izražavanje učenika i muzičko stvaralaštvo u okviru kojih učenik koristi teorijska znanja kao sredstva za participaciju u muzici. U tom smislu osnovni metodski pristup je od zvuka ka teoriji.

Ishodi po holističkom principu obuhvataju različite sfere fenomena muzike i zajedno reflektuju muzičko biće u nama, te kao takvi jesu ostvarljivi za svakog učenika. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Da bi postigao očekivane ishode vaspitno-obrazovnog procesa, nastavnik ostvaruje nastavu i učenje koristeći glas i pokret, muzičke instrumente, elemente informacionih tehnologija kao i razvijenih modela multimedijalne nastave. Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne projektne predloge u kojim učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati veštine pristupanja i korišćenja informacija (internet, knjige...), saradnički rad u grupama, kao i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Rad u grupama i radionicama je koristan u kombinaciji sa ostalim načinima rada, pogotovo kada postoji izazov značajnijeg (npr. emotivnog) eksponiranja učenika, kao vid premošćavanja stidljivosti ili anksioznosti.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje ovaj dati program potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti,

kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre kreira svoj godišnji-globalni plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivo konkretne nastavne jedinice. Sada nastavnik za svaku oblast ima definisane ishode. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo i da on ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima datim u udžbeniku pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode koje treba dostići. Pored udžbenika, kao jednog od izvora znanja, na nastavniku je da učenicima omogući uvid i iskustvo korišćenja i drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Nastava muzičke kulture ostvaruje se kroz sledeće oblasti:

- Čovek i muzika,

- Muzički instrumenti,

- Slušanje muzike,

- Izvođenje muzike,

- Muzičko stvaralaštvo.

ČOVEK I MUZIKA

Znanje o muzici kroz različite epohe ima za cilj razumevanje uloge muzike u društvu, upoznavanje muzičkih izražajnih sredstava, instrumenata, žanrova i oblika. U načinu realizacije ovih sadržaja uvek treba krenuti od muzičkog dela, slušanja ili izvođenja. Čas treba da bude orijentisan na ulogu i prirodu muzike, odnos čoveka u datom periodu prema njoj i njenoj nameni, kao i promišljanju da li je muzika (i ako jeste, na koje načine) bila umetnost kakvu je danas poznajemo ili i nešto drugo. Informacije koje se tiču konteksta (na primer istorijske, antropološke, kulturološke prirode) treba da budu odabrane i prenesene u službi razumevanja sveta muzike u datom duhu vremena. Hronološki aspekt Muzičke kulture za peti razred doprinosi korelaciji znanja i treba imati na umu da određeni predmeti pokrivaju informisanost o nemuzičkim aspektima praistorije i antike na detaljniji i specifičniji način.

MUZIČKI INSTRUMENTI

Muzički instrumenti su nezaobilazni element svih oblasti Muzičke kulture. Kako su, pored ljudskog tela i glasa, jedno od najstarijih sredstva izražavanja čoveka, informacije o prvim muzičkim instrumentima treba da proisteknu neposredno iz istorijskog konteksta i svakodnevnog života. U tom smislu treba posebno obratiti pažnju na vezu između izbora instrumenata i događaja, odnosno prilike kada se i na koji način muzika izvodila nekada i sada.

Instrumenti Orfovog instrumentarijuma mogu biti polazna tačka za klasifikaciju instrumenata u zavisnosti od načina stvaranja zvuka (udaraljke, duvački i žičani). Poseban fokus je na instrumentima iz grupe udaraljki, kao najjednostavnijim i prisutnim od samog početka muzičkog izražavanja. Informacije treba da budu svedene i usmerene na nastanak, prvobitan oblik i razvoj, kao i osnovne karakteristike, izražajne mogućnosti i primenu ritmičkih i melodijskih udaraljki.

U nastavi treba maksimalno težiti da se do znanja o instrumentima dođe iz neposrednog iskustva sviranja, slušanja i analize, a ne faktografskim nabrajanjem podataka. U tome, kao i u primeni znanja iz ove oblasti, mogu pomoći i dostupne IKT aplikacije.

SLUŠANJE MUZIKE

Slušanje muzike je aktivan psihički proces koji podrazumeva emocionalni doživljaj i misaonu aktivnost. Učenik treba da ima jasno formulisana uputstva na šta da usmeri pažnju prilikom slušanja

kako bi mogao da prati muzički tok (poput izvođačkog sastava, tempa, načina na koji je melodija izvajana, specifičnih ritmičkih karakteristika i sl.). Postepeno, ovi elementi muzičkog toka postaju „konstanta" u procesu učeničke a/percepcije pa nastavnik može da proširuje opažajni kapacitet kod učenika usmeravajući njihovu pažnju pre slušanja na relevantne specifičnosti muzičkog dela. U kontekstu praistorije i antike, posebno treba obratiti pažnju na vezu između prirode muzičkog toka i namene slušanog dela - opisati specifičnost određenih elemenata muzičog dela i zvučni i karakterni efekat koji je njima postignut, potom povezati sa kontekstom nastanka dela i namene.

Kompozicije koje se slušaju svojim trajanjem i sadržajem treba da odgovaraju mogućnostima percepcije učenika. Vokalna, instrumentalna i vokalno-instrumentalna dela treba da budu zastupljena ravnopravno. Kod slušanja pesama posebno treba obratiti pažnju na vezu muzike i teksta, a kod instrumentalnih dela na izvođački sastav i izražajne mogućnosti instrumenata. Elementi muzičke pismenosti su u službi gore navedenog. Učenička znanja iz različitih oblasti treba povezati i staviti u funkciju razumevanja dela koje su učenici slušali, podstičući kreativnost i kritičko mišljenje.

Preporučene kompozicije za slušanje

Himne

Državna himna

Himna Svetom Savi

Himna škole

Narodne pesme i igre

J. Jovičić - Vojvođanska svita

S. Stević - Bela vilo (izbor)

Koledarska pesma

Igraj, igraj Lazaro - Lazarička

Krstonoše krsta nose - Krstonoške

Orač ore ravno ponje - Kraljička

Dodolska pesma

Čovek i muzika

Pesme primitivnih plemena - Worldmusic

Afrički bubnjevi

Pagandrumming:https://www.youtube.com/watch?v=63w_8KHrEZQ

Vanuatu Women's Water Music https://www.youtube.com/watch?v=vUUVEvffzSI

Ritualna igra severnoameričkih Indijanaca

Kompozicije starog veka: Byzantine Hymns Good Friday

Zvuci rekonstruisanih starogrčkih instrumenata- lira, aulos

Grčka muzika, Epitaf dei Seikilos(EpitaphedeiSeikilios)AtriummusicaedeMadrid

Kineska muzika, ZhengQu (Planine i vode)

Kineska melodija zasnovana na pentatonici

NamMyohoRengeKyo - TheLotusSutra,https://www.youtube.com/watch?v=r364h19dXio

Kompozicije inspirisane muzikom starih epoha

Žan Filip Ramo, LesIndesGalantes: LesSauvages (balet opera)

Dvoržak, Simfonija iz Novog sveta 3. stav

A. Hačaturjan, Igra sabljama iz baleta „Gajana"

Bela Bartok, Alegro Barbaro

Igor Stravinski, Posvećenje proleća

Rihard Štraus, opera Saloma: Dance of the seven veilshttps://www.youtube.com/watch?v=bL2fGdfG3X0

Olivije Mesijan, kompozicije inspirisane zvucima ptica

Klod Debisi, Danses sacree et profanehttps://www.youtube.com/watch?v=f51LBBLzS8M

Domaći kompozitori

S. Mokranjac - II rukovet

S. Mokranjac - V rukovet

P. Konjović - Velika čočečka igra iz opere „Koštana"

M. Tajčević - Balkanske igre (izbor)

S. Hristić - igra „Grlica", „Biljana platno beleše" iz baleta „Ohridska legenda"

Ljubica Marić, Brankovo kolo

Ljubica Marić, Prag sna

Vera Milanković, Senjačka rapsodija https://www.youtube.com/watch?v=bf1rvfmlNPo

Vera Milanković EinekleinePopmusic, Trio

Bora Dugić - Čarobna frula (izbor)

Bora Dugić, Igra skakavaca, Mesečina

Strani kompozitori

A. Vivaldi - „Godišnja doba" (Proleće, Leto, Jesen, Zima)

Žan Filip Ramo, Hippolyte and Aricie: A la Chasse

Jozef Hajdn, „Konjanik”,Gudački kvartet, g-mol, op.74, br. 3, III stav

Ludvig van Betoven, Šesta simfonija

L. V. Betoven - Menuet iz II stava Sonatine u G-duru op. 49

V. A. Mocart - Mala noćna muzikaI i III stav

MozArtkvartet Eine kleine World music

Johanes Brams, Simfonija br. 3, treći stav

Rihard Vagner, Tanhojzer: Prvi čin, druga scena „U Venerinom brdu”

E. Grig - Buđenje proleća

Edvard Grig, Per Gint, svita br. 1

A. Dvoržak - Humoreska,

B. Smetana - Vltava

M. Musorgski - Slike sa izložbe (izbor)

Aram Hačaturijan, „Adađo” iz Spartakusa

K. Orf - 4 kratka komada za ksilofon

Liroj Anderson Pisaća mašina

Hauard Šor, Gospodar prstenova (Isengard; UrukHai)

Video primeri za kompozicije

P.I.Čajkovski - Igra malih labudova iz baleta Labudovo jezero https://www.youtube.com/watch?v=oiMOinQU5AY

https://www.youtube.com/watch?v=MDy_XrWfxHY

Pagan drumming:https://www.youtube.com/watch?v=63w_8KHrEZQ

Vanuatu Women’s Water Music https://www.youtube.com/watch?v=vUUVEvffzSI

Nam Myoho Renge Kyo - The Lotus Sutra,https://www.youtube.com/watch?v=r364h19dXio

Rihard Štraus, opera Saloma: Dance of the seven veilshttps://www.youtube.com/watch?v=bL2fGdfG3X0

Klod Debisi, Danses sacree et profanehttps://www.youtube.com/watch?v=f51LBBLzS8M

Vera Milanković, Senjačka rapsodija, https://www.youtube.com/watch?v=bf1rvfmlNPo

IZVOĐENJE MUZIKE

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Naučna istraživanja ukazuju da čitanje s lista jednostavnog ritmičkog zapisa aktivira najveći broj kognitivnih

radnji, razvija dugoročno pamćenje, osetljivost za druge učesnike u muzičkom događaju (tzv. timski rad, tolerancija) i fine motoričke radnje. Kvalitetno muzičko izražavanje ima značajan uticaj na psihu učenika, a samim tim i na kapacitet i mogućnost svih vidova izražavanja. Ujedno je važno da se kroz izvođenje muzike, a u okviru individualnih mogućnosti učenika, podstiče i razvijanje ličnog stila izražavanja.

S obzirom na to da će pevanje i sviranje proizilaziti i iz istorijskog konteksta, važno je imati na umu da način izvođenja treba prilagoditi u odnosu na dati kontekst. Posebnu pažnju treba usmeriti na spontane pokrete kao odgovor na muziku (ples) i pokrete koji imaju odgovarajuće značenje u muzičkom činu (obred).

Kroz primenu na odgovarajućim primerima muzičkih vežbi i kompozicija, obraditi elemente muzičke pismenosti. To su razlike između dura i mola, a-mol lestvica (prirodna i harmonska), pojam predznaka - povisilica i razrešilica, prosti i složeni taktovi, šesnaestina note u grupi i predtakt.

Pevanje

Glavni kriterijum za izbor pesama je kvalitet muzičkog dela. Učenike ne treba potcenjivati u smislu pojednostavljenog literarnog i muzičkog sadržaja. Što je muzičko delo kvalitetnije, to je veći potencijal prirodne pozvanosti učenika da učestvuje u muzičkom događaju.

Pre početka pevanja potrebno je sprovesti kratke vežbe za pravilno disanje i raspevavanje. Posebno treba obratiti pažnju na pravilnu dikciju. Rad na pesmi počinje fragmentima. U toku rada treba ukazati na greške, ispraviti ih koliko je to moguće, pa tek na kraju izvesti kompoziciju u celini. Nastavnik treba da uzme u obzir glasovne mogućnosti učenika preodabira pesama za pevanje.

Ukoliko je u pitanju izvođenje pesama najstarije muzičke folklorne tradicije, treba negovati netemperovani način pevanja i dozvoliti prirodnim bojama glasa da dođu do izražaja. To se može podstaknuti pratnjom koja uključuje prirodni instrument (netemperovani instrument, kao i ljudski glas). Takođe, određene pesme će karakterisati specifičan stil izvođenja (npr. grleno pevanje).

Sviranje

Prilikom instrumentalnog muziciranja koristiti ritmičke i melodijske instrumente (Orfov instrumentarijum, kao i druge dostupne instrumente). Pošto su učenici opismenjeni, sviranje na melodijskim instrumentima biće olakšano jer se mogu koristiti notni primeri pojedinih pesama koje su najpre solmizaciono obrađene. Primenjujući princip aktivnog učešća učenika na času, sviranjem se, pored ostalog, razvijaju motoričke veštine, koordinacija i opažajne sposobnosti.

Preporučene kompozicije za pevanje i sviranje

Himne

Državna himna

Himna Svetom Savi

Himna škole

Narodne pesme i igre

Gusta mi magla padnala (po sluhu)

Ajde, Jano (po sluhu)

Banatsko kolo

Povela je Jela

Devojačko kolo

Ti jedina

U livadi pod jasenom

Pred Senkinom kućom

Mi smo deca vesela

Kolariću, paniću

Ovim šorom, jagodo

Devojčica platno beli ovako

Šetnja

Dečje pesme

Bajone, Srećna Nova svoj deci sveta

K. Orf, Ding, dong

D. Despić, Šuma na kiši

M. Milojević, Na livadi

Pesma iz Rusije, Neka uvek bude sunce

Pesma iz Finske, Proleće u šumi

Pesma iz Belgije, Nek svud ljubav sja

Pesma iz Italije, Sad zime više nema

R. Rodžers, Solmizacija

K. Babić, Veverica

Stevan Šrom, Jagnje moje

M. M. Protić, Cic

Sviranje na Orfovim instrumentima

Višnjičica rod rodila

Divna, Divna

Ded` poigraj, medo

Miodrag Ilić Beli, Sve je pošlo naopačke

MUZIČKO STVARALAŠTVO

Dečije muzičko stvaralaštvo predstavlja viši stepen aktiviranja muzičkih sposobnosti koje se stiču u svim muzičkim aktivnostima, a rezultat su kreativnog odnosa prema muzici. Ono podstiče muzičku fantaziju, oblikuje stvaralačko mišljenje, produbljuje interesovanja i doprinosi trajnijem usvajanju i pamćenju muzičkih reproduktivnih i stvaralačkih aktivnosti i znanja.

Stvaralaštvo može biti zastupljeno kroz:

- muzička pitanja i odgovore,

- komponovanje melodije na zadati tekst,

- sastavljanje ritmičke vežbe ili melodije od ponuđenih motiva,

- improvizacija igre/pokreta na određenu muziku,

- ilustraciju doživljaja muzike,

- izradu muzičkih instrumenata (funkcionalnih ili nefunkcionalnih),

- muzičko-istraživački rad,

- osmišljavanje muzičkih događaja, programa i projekata,

- osmišljavanje muzičkih kvizova,

- osmišljavanje muzičkih didaktičkih igara, igara sa pevanjem, igara uz instrumentalnu pratnju ili muzičkih dramatizacija,

- kreativnu upotrebu multimedija: IKT, audio snimci, slikovni materijal, mobilni telefoni...

Ukoliko ima mogućnosti, mogu se osmisliti i realizovati tematski projekti na nivou odeljenja ili razreda (plemenska muzika, muzika na dvoru, u hramu, prigodna muzika...).

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Nastava muzičke kulture podrazumeva učešće svih učenika, a ne samo onih koji imaju muzičke predispozicije. Kako je predmet muzička kultura sinteza veština i znanja, polazna tačka u procesu ocenjivanja treba da budu individualne muzičke sposobnosti i nivo prethodnog znanja svakog učenika. Bitni faktori za praćenje muzičkog razvoja i ocenjivanje svakog učenika su nivo njegovih postignuća u odnosu na definisane ishode kao i rad, stepen angažovanosti, kooperativnost, interesovanje, stav, umešnost i kreativnost. Tako se u nastavi muzičke kulture za iste vaspitno-obrazovne zadatke mogu dobiti različite ocene, kao i za različite rezultate iste ocene, zbog toga što se konkretni rezultati upoređuju sa individualnim učeničkim mogućnostima.

Način provere i ocena treba da podstiču učenika da napreduje i aktivno učestvuje u svim vidovima muzičkih aktivnosti. Glavni kriterijum za proces praćenja i procenjivanja je način učeničke participacije u muzičkom događaju, odnosno da li je u stanju da prati muzičko delo pri slušanju i kako odnosno, da li i kako izvodi i stvara muziku koristeći postojeće znanje.

U zavisnosti od oblasti i teme, postignuća učenika se mogu oceniti usmenom proverom, kraćim pisanim proverama (do 15 minuta) i procenom praktičnog rada i umetničkog i stvaralačkog angažovanja. Pored ovih tradicionalnih načina ocenjivanja, treba koristiti i druge načine ocenjivanja kao što su:

1. doprinos učenika za vreme grupnog rada,

2. izrada kreativnih zadataka na određenu temu,

3. rad na projektu (učenik daje rešenje za neki problem i odgovara na konkretne potrebe),

4. specifične veštine.

U procesu vrednovanja rezultata učenja nastavnik treba da bude fokusiran na učeničku motivaciju i stavove u odnosu na izvođenje i stvaralaštvo, sposobnost koncentracije, kvaliteta percepcije i način razmišljanja prilikom slušanja, kao i primenu teroetskog znanja u muziciranju.

Nastavnik treba da motiviše učenika na dalji razvoj, tako da učenik oseti da je kroz proces vrednovanja viđen i podržan, kao i da ima orijentaciju gde se nalazi u procesu razvoja u okviru muzike i muzičkog izražavanja. Važno je uključiti samog učenika u ovaj proces u smislu dijaloga i uzajamnog razumevanja u vezi sa tim šta učenik oseća kao prepreke (voljne i nevoljne) u svom razvoju, kao i na koje načine se, iz učenikove perspektive, one mogu prebroditi.

Kada je u pitanju vrednovanje oblasti Muzičko stvaralaštvo, ono treba vrednovati u smislu stvaralačkog angažovanja učenika, a ne prema kvalitetu nastalog dela, jer su i najskromnije muzičke improvizacije, kreativno razmišljanje i stvaranje, pedagoški opravdane.

Uzimajući u obzir cilj predmeta neophodno je imati na umu da se okvir vrednovanja procesa i rezultata učenja odvija najviše u učenikovom živom kontaktu sa muzikom, tj. izvođenju i stvaralaštvu, a takođe i slušanju muzike. Teoretsko znanje treba da ima svoju primenu i funkciju u učeničkom izražavanju kroz muziku i u kontaktu sa muzikom. Kako proces učenja u okviru svakog časa treba da obuhvati sve oblasti, posmatranje učenika u živom kontaktu sa muzikom je istovremeno pokazatelj kvaliteta procesa učenja, kao i idealna scena za vrednovanje ostvarenosti ishoda. Sumativno vrednovanje treba da bude osmišljeno kroz zadatke i aktivnosti koje zahtevaju kreativnu primenu znanja. Diktate ne treba praktikovati, ni zadavati.

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje, osim postignuća učenika, i proces nastave i učenja, kao i sebe i sopstveni rad. Sve što se pokaže dobrim i korisnim nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi, a sve što se pokaže kao nedovoljno efikasnim i efektivnim trebalo bi unaprediti.

DODATNI SADRŽAJI KOJI IZRAŽAVAJU POSEBNOST NACIONALNE MANJINE

1. HRVATSKA NACIONALNA MANJINA

Preporučene skladbe za slušanje u 5. razredu:

Himne

- Lijepa naša domovino - državna himna Republike Hrvatske

Narodne pjesme i igre

- Zvoni zvonce, čoban tira ovce - bunjevačka pisma

- Gajdaš - Augustin Žigmanov

- Moja mati ćilim tka - Kraljice Bodroga

- Jabuka je moja - klapa Jelsa

- Croatia - Čilipi Folklore Dance and Music

- Međimurska pisana nedelja - Ansambl Lado

- Deca, moja deca -Elizabeta Toplek i Lado

- Plesovi iz Slavonije - FA SKUD-a „Ivan Goran Kovačić”

Domaći kompozitori

- Slamarsko kolo - Pere Tumbas - Hajo

- Čuj Bunjevče ves’o glas - P. Tumbas-Hajo

- Edit valcer - P. Tumbas-Hajo

- Koncert u a-molu za brač i tamburaški orkestar, op. 259 I. stavak - Dr. Josip Andrić

- Amelia - Ivan Zajc

Preporučene skladbe za pjevanje i sviranje u 5. razredu:

Himne

- Lijepa naša domovino - državna himna Republike Hrvatske

Narodne pjesme i igre

- Sjedi Ćiro na vrh slame

- Kopa cura vinograd

- Tiho noći moje zlato spava

- Pred Senkinom kućom

- Bolujem ja, boluješ ti

- Zvoni zvonce, čoban tira ovce

- Plovi, plovi - Dalmacija (po sluhu)

- Po Prigorju rožice cveteju - Prigorje (po sluhu)

Dečje pesme

- Al’ bih znao gazda biti - V. Temunović-S. Bašić-Škaraba

- Moj je tata osvanuće - B. Timotijević

Sviranje na orfovim instrumentima

- Solmizacija - R. Rodžers

- Sjedi Ćiro na vrh slame - Slavonija

- Polustepen

- Ruke perem, brašno sejem - S. Korunović-LJ. Škarica

2. SLOVAČKA NACIONALNA MANJINA

SLUŠANJE MUZIKE

Preporučene kompozicije za slušanje

(dopuna)

Narodne pesme i igre

Slovačke narodne pesme u izvođenju na fruli, fujari, gajdama, tamburi i u izvođenju narodnog orkestra po slobodnom izboru

Slovački kompozitori

V. F. Bistri: Trávička zelená (Zelena trava)

E. Suhonj: Ešte sa nevydám (Još se neću udavati)

M. S. Trnavski: Keby som bol vtáčkom (Kada bih bio ptica)

PREPORUČENE KOMPOZICIJE ZA PEVANJE ILI SVIRANJE U PETOM RAZREDU

IZVOĐENJE MUZIKE

Preporučene kompozicije za pevanje i sviranje

(dopuna)

Narodne pesme i igre

Spievajže si, spievaj (Pevaj, pevaj) - slovačka narodna pesma

Na trenčianskom moste (Na trenčinskom mostu) - slovačka narodna pesma

Hlboký jarček (Dubok jarak) - slovačka narodna pesma

Dolina, dolina (Dolina, dolina) - slovačka narodna pesma

Preberaj, preberaj (Sviraj,sviraj) - slovačka narodna pesma

Dečje pesme

Marina Kanja: Škola volá (Škola zove)

Mariena Stanković-Krivak: Tíchne leto (Leto je utihnulo)

Sviranje na Orfovim instrumentima

Limbora, limbora - slovačka narodna pesma

I druge narodne i dečje pesme koje odgovaraju zahtevima metodskih jedinica propisanih za peti razred osnovne škole.

Preporučene kompozicije za rad horova

Kanoni:

- Pokapala na salaši slanina (Nestala je na salašu slanina) - slovačka narodna pesma

Pesme domaćih autora:

- Martin Kmeć, Išla sova na tanec (Išla je sova na ples)

Slovački kompozitori:

- Miroslava Urbanekova, Skôr, ako posledný strom padne (Pre nego što zadnje drvo padne).

3. RUMUNSKA NACIONALNA MANJINA

Teme za obradu

- Struktura rumunskih narodnih pesama;

- Horska muzika kao vid muzičkog izražavanja rumuna u Vojvodini;

- Podela rumunskog folklora na kategorije:

- Uspavanke;

- Dečiji folklor;

- Pesma (dojna, balada, pesma zdravica, svečarska pesma, romansa itd.);

- Pesma za igru;

- Igre (hora, ardeleana, pošovoajka, karligul, de doj, invartita itd.)

- Rumunski tradicionalni instrumenti (panova frula, frula, cimbal, gajde, kobza, violina sa levkom, drombulje, okarina, kaval, taragot itd.) i specifični instrumentalni ansambli (taraf);

- Običaji, pesme i igre iz perioda oko Božića (na rumunskom jeziku koristi se izraz Zimski običaji);

- Običaji, pesme i igre iz perioda pre i za vreme Uskrsa (na rumunskom jeziku koristi se izraz Prolećni običaji).

Kompozitori i znameniti izvođači

- George Enescu (Đorđe Enesku)

- Dumitru G. Kiriac (Dumitru G. Kiriak)

- Timotei Popovici (Timotej Popović)

- Ioan D. Chirescu (Joan D. Kiresku)

- Maria Tănase (Marija Tanase)

- Ioana Radu (Joana Radu)

- Marija Lătăreţu (Marija Latarecu)

- Barbu Lăutaru (Barbu Lautarul)

- Vichentie Petrovici Bocăluţ (Vikentije Petrović Bokaluc)

- Trăian Dehelean Glumă (Trajan Dehelean Gluma)

- Lucian Petrovici (Lučijan Petrović)

Preporučene pesme za pevanje ili sviranje

- Măi stejar (O, hrastu), narodna pesma;

- Iepuraş, coconaş (Zečiću maleniću), pesma iz dečijeg folklora;

- Toată lumea vrea să mor (Ceo svet želi da umrem), rumunska narodna pesma iz Vojvodine.

- Pe deal pe la Cornăţel (Na bregu iznad Kornacela), narodna pesma;

- Cobzar bătrân (Stari kobzar, lutnjar) narodna pesma;

- Pietro Mezetti, Bardul din Mirceşti (Pjetro Mezeti, Bard iz Mirčeštija);

- Frate Iacob (Brate Jakob), kanon;

- Foaie verde de sulfină, narodna pesma;

- Ploaia (Kiša), kanon;

- Doruleţ, doruleţule după I.D. Chirescu (Čežnjo, čežnjice, po I.D.Kiresku), horska pesma;

- Foicică de ciuper (Listić od bibera), horska pesma;

- I.D. Chirescu, Mama, (I.D. Kiresku Mama), horska pesma;

- A. Pavelescu, Mama mea, de (A. Pavelesku Moja mama), horska pesma;

- Măi ciobane, măi (Hej, čobanine, hej), narodna pesma;

- G.Enescu, Foaie verde ghiocel, (Đ. Enesku, Zeleni list visibabe);

- Barbu Lăutarul (Barbu violinista), narodna pesma

- T. Popovici, La oglindă, (T. Popović Pred ogledalom,) horska pesma;

- D.G. Kiriac, A ruginit frunza din vii, (D.G. Kirijak, Požutelo je lišće u vinogradu);

- D.D. Stancu, Mai am un singur dor, (D.D. Stanku, Imam još samo jednu želju);

- R. Stein, Sanie cu zurgălăi, (R. Stejn, Saonice sa praporcima);

- Şade raţa pe gunoi (Stoji patka na đubretu), brojalica iz Vojvodine;

- Hai, maica-l culcă (Majka ga uspavljuje), uspavanka iz Vojvodine;

- Trandafir crescut la poartă (Ruža izrasla pored kapije), narodna pesma iz Vojvodine;

- Hai, Leliţo-n deal la vie (Hajde, Lelo, u vinograd na brdu), narodna pesma iz Vojvodine;

- Măi, Jonele d-al tău drag (Hej, Jonele zbog tvoje ljubavi) narodna pesma iz Vojvodine;

- Mărie, poale ciurate (Marija, sa izvezenom keceljom) narodna pesma iz Vojvodine;

- Mărie şi Mărioară (Marija i Marioara), narodna pesma;

- Şapte săptămâni în post (Sedam nedelja posta), šaljiva narodna pesma ;

- Mândră, toată lumea ne vorbeşte (Draga, ceo svet nas ogovara), narodna pesma iz Vojvodine;

- Turturea din valea seacă (Grlica iz suve doline), narodna pesma iz Vojvodine;

- Bună seara dragii mei (Dobro veče, dragi moji), narodna pesma iz Vojvodine;

- Ciobănaş cu trei sute de oi (Čobanin sa trista ovaca), narodna pesma.

- Drag mi-e jocul românesc (Draga mi je rumunska igra), dečija narodna igra.

- O, ce veste minunată (O kakva divna vest), tradicionalna koleda;

- Trei păstori (Tri pastira), tradicionalna zvezdarska pesma;

- Sculaţi, sculaţi, boieri mari (Ustajte, ustajte veliki domaćini), zvezdarska pesma iz Vojvodine;

- Bună dimineaţa la Moş Ajun (Dobro jutro na Badnji dan), zvezdarska pesma;

- Steaua sus răsare (Zvezda gore osvetljava), zvezdarska pesma;

- Trei crai de la răsărit (Tri kralja sa istoka), zvezdarska pesma iz Vojvodine;

- Sorkova (Sorkova), muzički oblik sorkova;

- Pluguşorul (Plugušorul), muzički oblik plugušorul;

- La Piţărăi (Ići u picaraj), muzički oblik picaraj, zapisan u Vojvodini;

- Ş'iuralieşa (Šjuralješa), muzički običaj iz Vojvodine;

- Când Hristos cina la masă, (Kada je Hristos večerao za stolom), uskršnja koleda iz Vojvodine;

- Troparul Floriilor (Tropar za Cveti);

- Plângerea, starea I-a (Statija prva);

- Plângerea starea a II-a (Statija druga);

- Plângerea starea a III-a (Statija treća);

- Sfinte Dumnezeule (Svjati Bože);

- Hristos a înviat (Hristos Voskrese).

Preporučene kompozicije za slušanje muzike:

- Anton Pann, Deşteaptă-te, române (Anton Pan, Produdi se, rumune);

- Pietro Mezetti, Bardul din Mirceşti (Pjetro Mezeti, Bard iz Mirčeštija);

- Bela Bartok, Dansuri româneşti (Bela Bartok, Rumunske igre);

- Anton Achitei, Am un leu şi vreu sa-l beu (Anton Akitej, Imam jedan lej i želim da ga potrošim);

- George Enescu, Rapsodia română nr. 1, (Đorđe Enesku, Rumunska rapsodija br.1);

- Melodie populară Ciocârlia (Narodna melodija Ševa);

- Pe deal pe la Cornăţel, în interpretarea Mariei Tănase, (Na bregu kod Kornacela, u izvođenju Marije Tanase);

- Cobzar bătrân (Narodna pesma Stari violinista,kobzar)

- Periniţa (Perinica, narodna igra);

- Toată lumea vrea să mor (Ceo svet želi da umrem, rumunska narodna pesma iz Vojvodine);

- Iepuraş, coconaş (Zečiću maleniću, pesma iz dečijeg folklora);

- I.D. Chirescu, Doruleţule (I.D, Kiresku, Čežnjice, horska pesma);

- I.D. Chirescu, Mama, (I.D. Kiresku Mama, horska pesma);

- Tudor Jarda, Foicică de ciuper, (Tudor Žarda, Biberov list, horska pesma);

- A. Pavelescu, Mama mea, (A. Pavelesku Moja mama, horska pesma);

- Ciuleandra, cântec popular în interpretarea Marie Tănase, (Ćiuleandra, narodna pesma u izvođenju Marije Tanase);

- Timotei Popovici, La oglindă, (Timotej Popović, pred ogledalom, horska pesma);

- O, ce veste minunată (O kakva divna vest, tradicionalna koleda);

- Trei păstori (Tri pastira, tradicionalna zvezdarska pesma);

- Sculaţi, sculaţi, boieri mari (Ustajte, ustajte veliki domaćini, koleda);

- Bună dimineaţa la Moş Ajun (Dobro jutro na Badnji dan, koleda);

- Steaua sus răsare (Zvezda gore osvetljava, zvezdarska pesma);

- Trei crai de la răsărit (Tri kralja sa istoka, zvezdarska pesma);

- Sorkova (Sorkova, muzički oblik sorkova);

- Cine iubeşte şi lasă, cântec popular în interpretarea Marie Tănase, (Ko voli i ostavlja, narodna pesma u izvođenju Marije Tanase);

- Bună seara dragii mei, (Dobro veče, dragi moji, narodna pesma iz Vojvodine);

- La birtuţu din pădure, (U mehani u šumici, dojna);

- Sara bună bade Ioane, (Laku noć, dragi Joane, dojna);

- Mioriţa, baladă în interpretarea lu Tudor Gheorghe, (Ovčica, balada u izvođenju Tudor Georgea);

- Mă dusei să trec la Olt, (Krenuo sam da pređem Olt,(reku), narodna pesma);

- Mărie şi Mărioară, cântec popular în interpretarea Mariei Tănase, (Marija i Mariora, narodna pesma u izvođenju Marije Tanase);

- Căsuţa noastră, (Naša kućica, svečarska pesma);

- Sănătate, sănătate, (Zdravlje, zdravlje, svečarska pesma);

- Sus paharul, (Gore čašu, pesma zdravica);

- Richard Stein, Sanie cu zurgăläi, în interpretarea Mariei Lătăreţu, (Rihard Štajn, Sanke sa praporcima, u izvođenju Marije Tanase);

- Radu mamii, Radule, (Radu mamin, Radule, narodna pesma);

- Iedera, (Jedera, narodna pesma);

- Mărie, poale ciurate, (Marija sa izvezenom keceljom, narodna pesma iz Vojvodine);

- Bade, de dragostea noastră, (Dragi, zbog naše ljubavi, narodna pesma);

- Dragu mi mie la joc, (Drago mi je da igram, narodna pesma);

- Sorocul, (Sorokul, narodna igra);

- Hora, (Hora, narodna igra);

- Ardeleana, (Ardeleana, narodna igra);

- De doi, (De doj, narodna igra);

- Învârtita, (Invartita, narodna igra);

- Cârligul, (Karligul, narodna igra);

- Poşovoaica, (Pošovoajka, narodna igra);

- Brâu din Banat, (Brau iz Banata, narodna igra);

- Sârba lui Pompieru, Gheorghe Zamfir - nai, (Pompijerova sarba, George Zamfir -panova frula);

- Suită din Oltenia, Gheorghe Zamfir - nai, (Svita iz Oltenije George Zamfir -panova frula);

- Bucium moldovean, (Bućum iz Moldavije, narodna pesma na alpskom rogu);

- Brâu şi de doi la cobză, Constantin Gaciu - cobză, (Brau i de doj na kobzi, Konstantin Gaću - kobza);

- Hora lui Toni Iordache, la ţambal, (Hora Toni Jordakea, na cimbalu);

- Geamparalele, Ion Lăceanu - cimpoi, (Đamparalele, narodna igra, Jon Laućeanu - gajde);

- Joc din cimpoi, (Igra na gajdama, narodna igra);

- Foaie verde şi-o crăiţă, variaţiuni, Toni Iordache - ţambal, (Varijacije narodne pesme, Toni Jordake - cimbal);

- Sârba, la caval, (Sarba, narodna igra na kavalu);

- Învârtita ca la Sibiu, la drombă, (Invartita iz Sibiua, na drombuljama);

- Ardeleana din Banat în interpretarea orchestrei RTV Voivodina, (Ardeljana iz Banata, u izvođenju orkestra RTV Vojvodina);

- Ardeleana-n patru părţi (Ardeleana iz četiri dela, tradicionalna rumunska igra iz Vojvodine);

- Banul mărăcine, dans popular în interpretarea orchestrei RTV Voivodina, (Trnov ban, narodna igra u izvođenju orkestra RTV Vojvodina);

- Ca din bucium, în interpretarea Orchestrei de muzică populară a Radio - dirijor Paraschiv Oprea (Kao na bućumu, (alpskom rogu), u izvođenju Orkestra rumunskog radija - dirigent Paraskiv Oprea);

- Ca din caval şi Hora bătrânească, în interpretarea Orchestrei de muzică, populară a Radio - Paraschiv Oprea, (Kao na kavalu i stara hora, u izvođenju orkestra rumunskog radija - dirigent Paraskiv Oprea);

- Bade pălărie nouă, (Nov šešir, dragi, narodna pesma);

- Ciobănaş cu trei sute de oi, în interpretarea Ioanei Radu, (Pastir sa trista ovaca, narodna pesma u izvođenju Joane Radu);

- Căluşarii, (Kalušari, tradicionalna igra);

- Căluşul (Kalušul), narodna igra iz Vojvodine;

- Jocul cu capra, (Tradicionalna kozija igra);

- Toaca în mănăstirea Putna şi mănăstirea Izvorul Mureşului, (Klepala u rumunskim manastirima Putna i Izvor Mureša);

- Troparul Floriilor (Tropar za Cveti);

- Plângerea, starea I-a (Statija prva);

- Plângerea starea a II-a (Statija druga);

- Plângerea starea a III-a (Statija treća);

- Sfinte Dumnezeule (Svjati Bože);

- Hristos a înviat (Hristos Voskrese);

- G. Şorban, Pe lângă plopii fără soţ (G. Šorban Pored usamljenih topola, romansa);

- Barbu Lăutarul, în interpretarea Orchestrei lui Gheorghe Zamfir, (Barbu violinista, narodna pesma u izvođenju orkestra George Zamfira);

- I. Ivanovici, Valurile Dunări, (I. Ivanović, Dunavski valovi,), valcer.

4. MAĐARSKA NACIONALNA MANJINA

PREPORUČENE KOMPOZICIJE ZA PEVANJE U PETOM RAZREDU (dopuna)

Narodne pesme i igre

1.Zálogosdi - népdal

2.Erdő, erdő, de magas a teteje

3. Rengesd, uram - táncdallam

4.Megyen már a hajnalcsillag lefelé - népdal

5.Érik a szőlő - népdal

6.Béreslegény - népdal

7.Felülről fúj az őszi szél

8.Nem vagyok én

9.Aki dudás akar lenni - dudanóta

10.Sőnyi: Sárga csikó

11.Nincs Szentesen olyan asszony

12.Sej, a szakcsi utca

13.A szennai lipisen-laposon

14.Megkötöm lovamat

15.Csillagok, csillagok

16.Kimegyek a doberdói hartérre

17.A karádi falu végen

18.A ratóti legények

19.A jó lovas katonának

20.Hopp ide, tisztán

21.Császárné pávája

22.Luca, Luca, Kitty-kotty

23.Ó, jöjj, ó, jöjj

24.A kis Jézus aranyalma

25.Az ünnep előtt zeng a dal

26.A, a, a, a farsangi napokban

27.Kit kéne elvenni?

28.Régi táncdal

29.Jajj, de sokat arattam a nyáron

30.Apámért s anyámért

31.Szárnya, szárnya

32.Jól van dolga

33.Erkel - Kölcsey: Himnusz

34.Krisztus feltámada

35.Ez ki háza, ki háza?

36.Este jő, szürkül bé

37.Kodály: Leveleken

38.A pünkösdnek jeles napján

39.Szánt a babám

40.Már minálunk babám

41. resteknek nótája

42.Vettem majorannát

PREPORUČENE KOMPOZICIJE ZA SLUŠANJE U PETOM RAZREDU (dopuna)

1.Bartók: Cipósütés - gyermekkar

2.Bartók: Este a székelyeknél

3.Bartók: Gyermekeknek - Csillagok, csillagok /zongorán/

4.Kodály: Háry János

5.Bárdos: Régi táncdal /vegyeskar/

6.Liszt: Magyar rapszódia

7.Bakfark Bálint: Lantfantázia

8.Arany János - Amádé Zoltán: Toborzó

9.Magyar Köztársaság himnusza vegyeskar előadásában

TEME ZA OBRADU

1.Kodály és Bartók jelentősége a magyar népzenében - Značaj Kodalj-a i Bartok-a u mađarskoj narodnoj muzici

2.A magyar népzene: népdalok stilusa, népi hangszerek, előadásmód, népi táncok - Mađarska narodna muzika: muzička struktura mađarskih narodnih pesama, narodni isntrumenti, narodne igre

3.Népi húros-, népi fúvós hangszerek - kordofoni i aerofoni narodni instrumenti

4.Vajdasági népi hangszerek - narodni instrumenti u Vojvodini

5.Kórusfajták, hangfajok - Horovi - vrste

6.Kodály: Kállai kettős /vegyeskar és a népi zenekar fogalma/ - Pojam mešovitog hora i naronog orkestra

7.A verbunkos - Narodna igra - verbunk

8.Régi magyar táncok /ungaresca, hajdútánc/ - Stari mađarski plesovi

9.Bartók Béla: Este a székelyeknél - Bela Bartok: Veče kod sekelja

10.Kodály: Háry János - daljáték

11.Jeles napok, ünnepi szokások /Luca napja, Advent, Karácsony, A regölés, Újév, farsang, Húsvét, Pünkösd/ - Običaji, pesme i igre iz perioda oko Božića i Uskrsa

12.Liszt Ferenc élete és munkássága - Životno delo List-a

13.A lant és a lantosok: Tinódi Lantos Sebestyén és Bakfark Bálint - Lauta i poznati lautisti na tlu Mađarske

14.Király Ernő vajdasági zeneszerző és népdalgyűjtő - Erne Kiralj kompozitor i istraživač mađarske narodne muzike u Bojvodini

15.Erkel Ferenc és Kölcsey Ferenc élete és munkássága - Životno delo Erkel-a i Kelčei-a

Naziv predmeta	ISTORIJA
Cilj	Cilj učenja Istorije je da učenik, izučavajući istorijske događaje, pojave, procese i ličnosti, stekne osnovna istorijska znanja i kompetencije neophodne za razumevanje savremenog sveta, razvije veštine kritičkog mišljenja i odgovoran odnos prema

	sebi, sopstvenom i nacionalnom identitetu, kulturno-istorijskom nasleđu, društvu i državi u kojoj živi.
Razred	Peti
Godišnji fond časova	36 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- razlikuje osnovne vremenske odrednice (godinu, deceniju, vek, milenijum, eru); - locira određenu vremensku odrednicu na vremenskoj lenti; - razlikuje načine računanja vremena u prošlosti i sadašnjosti; - imenuje periode prošlosti i istorijske periode i navede granične događaje; - razvrsta istorijske izvore prema njihovoj osnovnoj podeli; - poveže vrste istorijskih	OSNOVI PROUČAVANJA PROŠLOSTI	Osnovni sadržaji Pojam prošlosti i istorija kao nauka o prošlosti ljudskog društva. Hronologija - računanje vremena. Podela prošlosti i periodizacija istorije. Istorijski izvori - definicija, osnovna podela i ustanove u kojima se čuvaju. Prošireni sadržaji Srodne nauke i pomoćne istorijske nauke. Istorija oko nas. Istorijsko nasleđe - tekovine.

izvora sa ustanovama u kojima se čuvaju (arhiv, muzej, biblioteka); - navede glavne pronalaske i opiše njihov uticaj na način života ljudi u praistoriji; - razlikuje osnovne odlike kamenog i metalnog doba; - locira na istorijskoj karti najvažnije civilizacije i države Starog istoka; - koristeći istorijsku kartu, dovede u vezu osobine reljefa i klime sa nastankom civilizacija Starog istoka; - odredi mesto pripadnika društvene grupe na grafičkom prikazu hijerarhije zajednice; - poredi način života pripadnika različitih društvenih slojeva na Starom istoku; - navede najvažnije odlike državnog uređenja		

civilizacija Starog istoka; - identifikuje osnovna obeležja i značaj religije u civilizacijama Starog istoka; - razlikuje vrste pisama civilizacija Starog istoka; - ilustruje primerima važnost uticaja privrednih, naučnih i kulturnih dostignuća naroda Starog istoka na savremeni svet; - koristeći datu informaciju ili lentu vremena, smesti istorijsku pojavu, događaj i ličnost u odgovarajući milenijum ili vek; - izloži, u usmenom ili pisanom obliku, istorijske događaje ispravnim hronološkim redosledom; - prikupi i prikaže podatke iz različitih izvora informacija vezanih za određenu		

istorijsku temu; - vizuelne i tekstualne informacije poveže sa odgovarajućim istorijskim periodom ili civilizacijom; - opiše osobenosti prirodnih uslova i geografskog položaja antičke Grčke; - locira na istorijskoj karti najvažnije civilizacije i države antičke Grčke; - prikazuje društvenu strukturu i državno uređenje grčkih polisa na primeru Sparte i Atine; - poredi način života pripadnika različitih društvenih slojeva u antičkoj Grčkoj, - identifikuje uzroke i posledice grčko-persijskih ratova i Peloponeskog rata; - istraži osnovna obeležja i značaj religije starih Grka;		

- razlikuje legende i mitove od istorijskih činjenica; - navede značaj i posledice osvajanja Aleksandra Velikog; - ilustruje primerima važnost uticaja privrednih, naučnih i kulturnih dostignuća antičke Grčke i helenističkog doba na savremeni svet; - koristeći datu informaciju ili lentu vremena, smesti istorijsku pojavu, događaj i ličnost iz istorije antičke Grčke i helenizma u odgovarajući milenijum, vek ili deceniju; - izračuna vremensku udaljenost između pojedinih događaja; - koristi osnovne istorijske pojmove; - locira na istorijskoj karti prostor nastanka i		

širenja Rimske države; - navede osnovne razlike između antičke rimske republike i carstva; - razlikuje uzroke od posledica najznačajnijih događaja u istoriji antičkog Rima; - istraži osnovna obeležja i značaj religije antičkog Rima; - ilustruje primerima važnost uticaja privrednih, naučnih i kulturnih dostignuća antičkog Rima na savremeni svet; - poredi način života pripadnika različitih društvenih slojeva u antičkom Rimu; - navede najznačajnije posledice nastanka i širenja hrišćanstva; - locira na karti najvažnije rimske lokalitete na teritoriji Srbije;		

	PRAISTORIJA	Osnovni sadržaji Osnovne odlike praistorije (način života ljudi, pronalasci). Podela praistorije (kameno, metalno doba). Prošireni sadržaji Najvažniji praistorijski lokaliteti u Evropi i Srbiji (Lasko, Altamira, Lepenski Vir, Vinča...).
	STARI ISTOK	Osnovni sadržaji Pojam Starog istoka - geografske odlike, najznačajnije civilizacije (Mesopotamija, Egipat, Judeja, Fenikija). Društveni odnosi (robovlasničko i teokratsko društvo) i državno uređenje (monarhija - carstva/kraljevstva) u civilizacijama Starog istoka. Osnovne odlike privrede i svakodnevni život - običaji, zanimanja, kultura ishrane i stanovanja. Kultura i istorijsko nasleđe naroda Starog istoka - religija (monoteizam i politeizam), pismo, književnost, umetnost, nauka, civilizacijske tekovine (matematika, arhitektura, kalendar, irigacioni sistem, saobraćajna

		sredstva, medicina, zakoni...). Prošireni sadržaji Specifičnosti egipatske religije. Specifičnosti religija civilizacija Mesopotamije. Osnovne odlike judaizma. Najvažnije civilizacije Dalekog istoka (Indija, Kina).
	ANTIČKA GRČKA	Osnovni sadržaji Pojam antičke Grčke - geografske odlike. Najstariji period grčke istorije (Kritska i Mikenska civilizacija). Grčki mitovi (pojam, primeri) i homerski epovi. Kolonizacija i osnovne odlike privrede. Polisi - Sparta i Atina (pojam polisa, struktura društva, državno uređenje). Grčko-persijski ratovi. Peloponeski rat - uzroci i posledice. Kultura i svakodnevni život (religija, olimpijske igre, mitologija, umetnost, nauka, običaji, zanimanja). Helenističko doba i njegova kultura.

		Istorijsko nasleđe (institucije, zakoni, književnost, pozorište, filozofija, demokratija, medicina, umetnost, arhitektura, besedništvo, olimpijske igre). Prošireni sadržaji Peloponeski rat (tok rata, najvažniji događaji i ličnosti). Najistaknutije ličnosti: Drakont, Perikle, Filip II, Aristotel, Arhimed... Grčka mitologija, panteon. Sedam svetskih čuda antičkog doba.
- koristeći datu informaciju ili lentu vremena, smesti istorijsku pojavu, događaj i ličnost iz istorije antičkog Rima u odgovarajući milenijum, vek ili deceniju.	ANTIČKI RIM	Osnovni sadržaji Pojam antičkog Rima - geografske odlike i periodizacija. Osnivanje Rima (legenda o Romulu i Remu). Struktura društva i uređenje Rimske republike. Širenje Rimske države (osvajanja i provincije, privreda). Rim u doba carstva - principat i dominat. Kultura i svakodnevni život (religija, umetnost, nauka, običaji, zanimanja).

		Hrišćanstvo - pojava i širenje. Pad Zapadnog rimskog carstva (početak Velike seobe naroda, podela carstva i pad Zapadnog carstva). Istorijsko nasleđe (abeceda, kalendar, medicina, umetnost, arhitektura, putevi, vodovod, kanalizacija, terme, rimski brojevi, hrišćanstvo, rimsko nasleđe na teritoriji Srbije). Prošireni sadržaji Etrurci. Rimska vojska. Rimski gradovi na teritoriji Srbije. Najistaknutije ličnosti: Hanibal, Ciceron, Julije Cezar, Kleopatra, Oktavijan Avgust, Konstantin Veliki...). Rimski panteon. Gladijatorske borbe.

Ključni pojmovi sadržaja: istorijski izvori, hronologija, društvo, država, stari vek.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja je koncipiran tako da su za svaku od pet tematskih celina (Osnovi proučavanja prošlosti, Praistorija, Stari istok, Antička Grčka i Antički Rim), dati ishodi, osnovni i prošireni sadržaji.

Ishodi su iskazi o tome šta učenici umeju da urade na osnovu znanja koja su stekli učeći istoriju. Oni omogućavaju da se cilj nastave istorije dostigne u skladu sa predmetnim i međupredmetnim kompetencijama i standardima postignuća.

Tako definisani ishodi pomažu nastavniku u planiranju i realizovanju neposrednog rada sa učenicima, olakšavajući mu određivanje obima i dubine obrade pojedinih nastavnih sadržaja. Osnovne i proširene sadržaje čine najvažniji događaji, pojave i procesi, kao i znamenite ličnosti koje su obeležile

najstariji period istorije. Obim proširenih sadržaja prilagođava se mogućnostima i interesovanjima učenika. Program se može dopuniti i sadržajima iz prošlosti zavičaja, čime se kod učenika postiže jasnija predstava o istorijskoj i kulturnoj baštini u njihovom kraju (arheološka nalazišta, muzejske zbirke). Svi sadržajisu u funkciji ostvarivanja ishoda predviđenih programom.

Glavna karakteristika nastave usmerene na ostvarivanje ishoda je ta da je fokusirana na učenje u školi, što znači da učenik treba da uči:

- smisleno: povezivanjem onog što uči sa onim što zna i sa situacijama iz života; povezivanjem onog što uči sa onim što je učio iz istorije i drugih predmeta;

- problemski: samostalnim prikupljanjem i analiziranjem podataka i informacija; postavljanjem relevantnih pitanja sebi i drugima; razvijanjem plana rešavanja zadatog problema;

- divergentno: predlaganjem novih rešenja; smišljanjem novih primera; povezivanjem sadržaja u nove celine;

- kritički: poređenjem važnosti pojedinih činjenica i podataka; smišljanjem argumenata;

- kooperativno: kroz saradnju sa nastavnikom i drugim učenicima; kroz diskusiju i razmenu mišljenja; uvažavajući argumente sagovornika.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre kreira svoj godišnji plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi omogućavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivo konkretne nastavne jedinice. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti. Nastavnik za svaki čas planira i priprema sredstva i načine provere ostvarenosti projektovanih ishoda. Preporuka je da planira i priprema nastavu samostalno i u saradnji sa kolegama zbog uspostavljanja korelacija među predmetima. U planiranju i pripremanju nastave, nastavnik planira ne samo svoje, već i aktivnosti učenika na času. Pored udžbenika, kao jednog od izvora znanja, na nastavniku je da učenicima omogući uvid i iskustvo korišćenja i drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Učenici u peti razred ulaze sa znanjem o osnovnim istorijskim pojmovima, sa određenim životnim iskustvima i uobličenim stavovima i na tome treba pažljivo graditi nova znanja, veštine, stavove i vrednosti.

Da bi svi učenici dostigli predviđene ishode, potrebno je da nastavnik upozna specifičnosti načina učenja svojih učenika i da prema njima planira i prilagođava nastavne aktivnosti.

Nastavnik ima slobodu da sam odredi raspored i dinamiku aktivnosti za svaku temu, uvažavajući cilj predmeta i definisane ishode. Redosled ishoda ne iskazuje njihovu važnost jer su svi od značaja za postizanje cilja predmeta.

Mnogi od ishoda su procesni i predstavljaju rezultat kumulativnog dejstva obrazovno-vaspitnog rada, tokom dužeg vremenskog perioda i obrade različitih sadržaja. Primera radi, ishod koji glasi: učenik će biti u stanju da prikupi i prikaže podatke iz različitih izvora informacija vezanih za određenu istorijsku temu, važan je u realizaciji svake teme, kako u petom, tako i u narednim razredima.

Bitno je iskoristiti velike mogućnosti koje istorija kao narativni predmet pruža u podsticanju učeničke radoznalosti, koja je u osnovi svakog saznanja. Nastavni sadržaji treba da budu predstavljeni kao „priča” bogata informacijama i detaljima, ne zato da bi opteretili pamćenje učenika, već da bi im

istorijski događaji, pojave i procesi bili predočeni jasno, detaljno, živo i dinamično. Posebno mesto u nastavi istorije imaju pitanja, kako ona koja postavlja nastavnik učenicima, tako i ona koja dolaze od učenika, podstaknuta onim što su čuli u učionici ili što su saznali van nje koristeći različite izvore informacija. Dobro osmišljena pitanja nastavnika imaju podsticajnu funkciju za razvoj istorijskog mišljenja i kritičke svesti, ne samo u fazi utvrđivanja i sistematizacije gradiva, već i u samoj obradi nastavnih sadržaja. U zavisnosti od cilja koji nastavnik želi da ostvari, pitanja mogu imati različite funkcije, kao što su: fokusiranje pažnje na neki sadržaj ili aspekt, podsticanje poređenja, traganje za pojašnjenjem. Nastava bi trebalo da pomogne učenicima u stvaranju što jasnije predstave ne samo o tome „kako je uistinu bilo", već i zašto se nešto desilo i kakve su posledice iz toga proistekle.

Da bi shvatio događaje iz prošlosti, učenik treba da ih „oživi u svom umu", u čemu veliku pomoć može pružiti upotreba različitih istorijskih tekstova, karata i drugih izvora istorijskih podataka (dokumentarni i igrani video i digitalni materijali, muzejski eksponati, ilustracije), obilaženje kulturno-istorijskih spomenika i posete ustanovama kulture. Korišćenje istorijskih karata izuzetno je važno jer omogućava učenicima da na očigledan i slikovit način dožive prostor na kome se neki od događaja odvijao, pomažući im da kroz vreme prate promene na određenom prostoru.

Treba iskoristiti i uticaj nastave istorije na razvijanje jezičke i govorne kulture (veštine besedništva), jer istorijski sadržaji bogate i oplemenjuju jezički fond učenika. Neophodno je imati u vidu i integrativnu funkciju istorije, koja u obrazovnom sistemu, gde su znanja podeljena po nastavnim predmetima, pomaže učenicima da postignu celovito shvatanje o povezanosti i uslovljenosti geografskih, ekonomskih i kulturnih uslova života čoveka. Poželjno je izbegavati fragmentarno i izolovano učenje istorijskih činjenica jer ono ima najkraće trajanje u pamćenju i najslabiji transfer u sticanju drugih znanja i veština. U nastavi treba, kad god je to moguće, primenjivati didaktički koncept multiperspektivnosti. Određene teme, po mogućnosti, treba realizovati sa odgovarajućim sadržajima iz srodnih predmeta, a posebnu pažnju treba posvetiti osposobljavanju učenika za efikasno korišćenje informaciono-komunikacionih tehnologija (upotreba interneta, pravljenje Powerpoint prezentacija, korišćenje digitalnih audio-vizuelnih materijala i izrada referata).

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja započinje inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi i u odnosu na šta će se procenjivati njegov dalji rad. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika. Svaki nastavni čas i svaka aktivnost učenika su, u tom smislu, prilika za registrovanje napretka učenika i upućivanje na dalje aktivnosti. Nastavnik treba da podrži samorefleksiju (promišljanje učenika o tome šta zna, ume, može) i podstakne samoregulaciju procesa učenja kroz postavljanje ličnih ciljeva napredovanja.

U nastavi orijentisanoj na dostizanje ishoda vrednuju se proces i produkti učenja. Da bi vrednovanje bilo objektivno i u funkciji učenja, potrebno je uskladiti nivoe ciljeva učenja i načine ocenjivanja. Potrebno je, takođe, uskladiti ocenjivanje sa njegovom svrhom.U vrednovanju naučenog, pored usmenog ispitivanja, koriste se i testovi znanja. U formativnom ocenjivanju se koriste različiti instrumenti, a izbor zavisi od vrste aktivnosti koja se vrednuje. Vrednovanje aktivnosti, naročito ako je timski rad u pitanju, može se obaviti sa grupom tako da se od svakog člana traži mišljenje o sopstvenom radu i o radu svakog člana ponaosob (tzv. vršnjačko ocenjivanje).

Kako nijedan od poznatih načina vrednovanja nije savršen, potrebno je kombinovati različite načine ocenjivanja. Jedino tako nastavnik može da sagleda slabe i jake strane svakog svog učenika. Prilikom svakog vrednovanja postignuća potrebno je učeniku dati povratnu informaciju koja pomaže da razume greške i poboljša svoj rezultat i učenje. Ako nastavnik sa učenicima dogovori pokazatelje na osnovu kojih svi mogu da prate napredak u učenju, učenici se uče da razmišljaju o kvalitetu svog rada i o tome šta treba da preduzmu da bi svoj rad unapredili. Ocenjivanje tako postaje instrument za napredovanje u učenju. Na osnovu rezultata praćenja i vrednovanja, zajedno sa učenicima treba planirati proces učenja i birati pogodne strategije učenja.

Potrebno je da nastavnik rezultate vrednovanja postignuća svojih učenika kontinuirano analizira i koristi tako da unapredi deo svoje nastavne prakse. Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje, osim postignuća učenika, i proces nastave i učenja, kao i sebe i sopstveni rad.

DODATNI SADRŽAJI KOJI IZRAŽAVAJU POSEBNOST NACIONALNE MANJINE

1. HRVATSKA NACIONALNA MANJINA

Tema: Praistorija

Sadržaj: Hrvatski prostori u kamenom dobu

- Arheološki lokaliteti iz kamenog doba na tlu današnje Hrvatske (Krapina, Vučedol)

Tema: Antički Rim

Sadržaj: Hrvatski prostori u starome vijeku

- Rimska uprava na tlu današnje Hrvatske (rimske provincije, carski gradovi, kolonije)

2. SLOVAČKA NACIONALNA MANJINA

PRAISTORIJA Način života u kamenom i metalnom dobu na teritoriji sadašnje Slovačke republike (lovci, poljoprivreda, zanatstvo, stočarstvo, rudarstvo)

Narodi koji naseljavaju teritoriju sadašnje Slovačke republike - Kelti, Kvadi

Najvažniji praistorijski lokaliteti na teritoriji sadašnje Slovačke republike

ANTIČKI RIM Rimsko carstvo u borbi protiv germanskih plamena, izgradnja utvrđenja Limes Romanorum, najznačajnija arheološka nalazišta- Gerulata

3. RUMUNSKA NACIONALNA MANJINA

- O Dačanima ili Getima

- Prvi podaci o Getima

- Religija Geta ili Dačana

- Ujedinjenje Dačana pod Burebistom

- Prvi i Drugi dački rat i pad Dakije pod rimsku vlast

- Rimska provincija Dakija: privreda i društvo

- Stanovništvo provincije Dakije

- Varvarski napadi i Aurelijanovo povlačenje iz Dakije

- Obnova rimske vlasti u južnoj Dakiji

- Dakija u doba Velike seobe naroda

4. MAĐARSKA NACIONALNA MANJINA

Praistorijska nalazišta u Panonskoj niziji (na teritoriji današnje Mađarske)

Panonska nizija u antici - značajni ostaci rimske vlasti u Panonskoj niziji

Naziv predmeta	GEOGRAFIJA
Cilj	Cilj učenja Geografije je da učenik pojmovno i strukturno ovlada prirodno-geografskim, demografskim, naseobinskim, političko-geografskim, ekonomsko-geografskim, integracionim i globalnim pojavama i procesima u Srbiji i svetu uz negovanje vrednosti multikulturalnosti i patriotizma.
Razred	Peti
Godišnji fond časova	36 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST / TEMA		SADRŽAJI
- poveže postojeća znanja o prirodi i društvu sa geografijom kao naukom; - poveže geografska znanja o svetu sa istorijskim razvojem ljudskog društva i naučno-tehničkim progresom; - na primerima pokaže značaj učenja geografije za svakodnevni život čoveka; - razlikuje odgovorno od neodgovornog ponašanja čoveka prema prirodnim resursima i	ČOVEK I GEOGRAFIJA		Širenje geografskih horizonata i velika geografska otkrića. Odgovornost čoveka prema planeti Zemlji.

opstanku života na planeti Zemlji; - razlikuje pojmove vasiona, galaksija, Mlečni put, Sunčev sistem, Zemlja; - objasni i prikaže strukturu Sunčevog sistema i položaj Zemlje u njemu; - razlikuje nebeska tela i navodi njihove karakteristike; - odredi položaj Meseca u odnosu na Zemlju i imenuje mesečeve mene; - pomoću globusa opiše oblik Zemlje i navede dokaze o njenom obliku; - pomoću karte opiše raspored kopna i vode na Zemlji i navede nazive kontinenata i okeana; - primerima objasni delovanje Zemljine teže na geografski omotač; - razlikuje i objasni Zemljina kretanja i njihove posledice; - poveže smer rotacije sa smenom dana i noći; - poveže nagnutost zemljine ose sa različitom osvetljenošću površine Zemlje; - poveže revoluciju Zemlje sa smenom godišljih doba na			

severnoj i južnoj polulopti i pojavom toplotnih pojaseva; - razlikuje delovanje unutrašnjih sila (sila Zemljine teže, unutrašnja toplota Zemlje); - razlikuje osnovne omotače unutrašnje građe Zemlje; - navede spoljašnje sile (vetar, voda) Zemlje; - pomoću karte i crteža opiše načine i posledice kretanja litosfernih ploča (vulkanizam, zemljotresi, nabiranje i rasedanje); - razlikuje hipocentar i epicentar i navede trusne zone u svetu i u Srbiji; - navede postupke koje će preduzeti za vreme zemljotresa ; - opiše proces vulkanske erupcije i njene posledice; - pomoću fotografija ili uzorka stena razlikuje osnovne vrste stena, opisuje njihov nastanak i navodi primere za njihovo korišćenje; - pomoću karte, crteža i multimedija objašnjava nastanak planina i			

nizija i razlikuje nadmorsku i relativnu visinu; - razlikuje erozivne i akumulativne procese; - navede primere delovanja čoveka na promene u reljefu (brane, nasipi, kopovi); - opiše strukturu atmosfere; - navede vremenske promene koje se dešavaju u troposferi (vetrovi, padavine, oblaci, zagrevanje vazduha...); - razlikuje pojam vremena od pojma klima; - navede klimatske elemente i činioce i osnovne tipove klime; - grafički predstavi i čita klimatske elemente (klimadijagram) koristeći IKT; - koristi dnevne meteorološke izveštaje iz medija i planira svoje aktivnosti u skladu sa njima; - navodi primere uticaja čoveka na zagađenje atmosfere i predviđa posledice takvog ponašanja; - navodi primere o uticaju atmosferskih nepogoda na čoveka (ekstremne			

temperature i padavine, grad, grom, oluja); - uočava i razlikuje na geografskoj karti okeane, veća mora, zalive i moreuze; - navede i opiše svojstva morske vode; - pomoću karte pravi razliku između rečne mreže i rečnog sliva; - navede i opiše elemente reke (izvor, ušće, različiti padovi na rečnom toku); - razlikuje tipove jezerskih basena prema načinu postanka; - navede uzroke nastanka poplava i bujica i objasni posledice njihovog dejstva; - navede postupke koje će preduzeti za vreme poplave i nakon nje; - navede primere uticaja čoveka na zagađivanje voda i predviđa posledice takvog ponašanja; - pomoću karte poveže klimatske uslove sa rasprostranjenošću živog sveta na Zemlji; - pomoću karte navede prirodne zone i			

karakterističan živi svet u njima; - opiše uticaj čoveka na izumiranje određenih biljnih i životinjskih vrsta; - navede primere za zaštitu živog sveta na Zemlji.			
	PLANETA ZEMLJA	Oblik Zemlje i struktura njene površine	Oblik i dimenzije Zemlje, raspored kopna i vode na Zemlji Sila Zemljine teže, globus, ekvator, polovi.
		Zemljina kretanja	Rotacija Zemlje i posledica rotacije: smena obdanice i noći, prividno kretanje Sunca, lokalno vreme. Revolucija Zemlje i posledice revolucije: nejednaka dužina obdanice i noći tokom godine, smena godišnjih doba, kalendar, toplotni pojasevi.
		Unutrašnja građa i reljef Zemlje	Postanak i unutrašnja građa Zemlje, litosferne ploče: kretanje ploča, promena položaja kontinenata.

			Vulkanizam i zemljotresi: elementi, nastanak, zone pojava u svetu i Srbiji, posledice i šta raditi u slučaju zemljotresa. Stene: magmatske, sedimentne, metamorfne. Postanak reljefa procesima nabiranja i rasedanja, planine, nizije, nadmorska i relativna visina. Oblikovanje reljefa dejstvom vode (radom reka, talasa, leda, rastvaranje stena) i vetra. Čovek i reljef (pozitivni i negativni uticaji).
		Vazdušni omotač Zemlje	Atmosfera (sastav, struktura i značaj). Vreme i klima: klimatski elementi i pojave (temperatura, pritisak, vlažnost vazduha, padavine, oblačnost, vetar). Klimatski činioci,

			osnovni tipovi klime. Čovek i klima (atmosferske nepogode, uticaj čoveka na klimu).
		Vode na Zemlji	Svetsko more i njegova horizontalna podela, svojstva morske vode (slanost, temperatura, boja, providnost), kretanje morske vode (talasi, cunami, plima i oseka, morske struje). Vode na kopnu: podzemne vode i izvori, reke, jezera i lednici. Čovek i voda - poplave i bujice, zaštita voda od zagađenja.
		Biljni i životinjski svet na Zemlji	Rasprostiranje biljnog i životinjskog sveta na Zemlji. Ugroženost i zaštita živog sveta.

Ključni pojmovi sadržaja: geografija, vasiona, Zemlja.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja geografije koji je pred vama predstavlja program orijentisan na ishode. Suštinska promena ovog programa, u odnosu na prethodni, je u tome da je on orijentisan na proces učenja i učenička postignuća, a ne na nastavne sadržaje. Ishodi definisani programom predstavljaju učenička postignuća i kao takvi su osnovna vodilja nastavniku koji kreira nastavu i učenje. Program nastave i učenja je tematski koncipiran. Za svaku oblast/temu dati su sadržaji. Kako je sada u prvi plan stavljen ishod, a ne sadržaj predmeta, nastavni sadržaji dati u programu predstavljaju samo preporučene sadržaje nastavniku. Nastavnik je kreator nastave i učenja i on ima punu slobodu u planiranju, osmišljavanju i korišćenju sadržaja kojima će ostvariti definisane ishode.

Ishodi su iskazi o tome šta učenici umeju da urade na osnovu znanja koja su stekli učeći geografiju. Oni omogućavaju da se cilj nastave geografije dostigne u skladu sa predmetnim i međupredmetnim kompetencijama i standardima postignuća.

Tako definisani ishodi pomažu nastavniku u planiranju i realizovanju neposrednog rada sa učenicima, olakšavajući mu određivanje obima i dubine obrade pojedinih nastavnih sadržaja. Svi preporučeni sadržaji su u funkciji ostvarivanja ishoda predviđenih programom.

Glavna karakteristika nastave usmerene na ostvarivanje ishoda je ta da je fokusirana na učenje u školi, što znači da učenik treba da uči:

- smisleno: povezivanjem onog što uči sa onim što zna i sa situacijama iz života; povezivanjem onoga što uči sa onim što je već učio iz drugih predmeta;

- problemski: samostalnim prikupljanjem i analiziranjem podataka i informacija; postavljanjem relevantnih pitanja sebi i drugima; razvijanjem plana rešavanja zadatog problema;

- divergentno: predlaganjem novih rešenja; smišljanjem novih primera; povezivanjem sadržaja u nove celine;

- kritički: poređenjem važnosti pojedinih činjenica i podataka; smišljanjem argumenata;

- kooperativno: kroz saradnju sa nastavnikom i drugim učenicima; kroz diskusiju i razmenu mišljenja; uvažavajući argumente sagovornika.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre kreira svoj godišnji (globalni) plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivo konkretne nastavne jedinice. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti. Jako je važno da pri planiranju za konkretan čas nastavnik, pored svojih, isplanira i aktivnosti učenika.

U fazi planiranja nastave i učenja treba imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo i da on ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima datim u udžbeniku pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode koje treba dostići. Pored udžbenika, kao jednog od izvora znanja, na nastavniku je da učenicima omogući uvid i iskustvo korišćenja i drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Akcenat nastave geografije u petom razredu je da učenik uvidi značaj izučavanja geografije za njega lično i da izučavanjem predviđenih nastavnih oblasti, razvije znanja, veštine, stavove i vrednosti za odgovoran odnos prema sebi, prirodi i budućnosti planete Zemlje. Program se oslanja na savremena dostignuća i perspektive razvoja geografske nauke, korelativan je i primeren interesovanjima i razvojnim sposobnostima učenika. On uvažava definisane standarde postignuća za kraj osnovnog obrazovanja i vaspitanja, kao i međupredmetne kompetencije.

Programsku strukturu čine tri oblasti:

1. Čovek i geografija

2. Vasiona

3. Planeta Zemlja

Na prvom nastavnom času nastavnik uvodi učenike u nastavni predmet, odnosno, upoznaje učenike sa značajem geografije, ne ulazeći u terminologiju geografskih disciplina. Na ovom času je potrebno pomoći učenicima da povežu postojeća znanja o prirodi i društvu sa geografijom kao naukom. Zajedno sa učenicima navesti primere i razloge zašto se izučava geografija. Takođe je potrebno upoznati učenike sa sadržajem nastavnog programa i dati im jasna uputstva za rad.

Programsku oblast Vasiona čine najosnovnija matematičko-geografska i astronomska znanja o vasioni, Sunčevom sistemu, obliku i veličini Zemlje, njenom položaju u vasioni i o nebeskim telima Sunčevog sistema. Kroz ovu nastavnu oblast potrebno je informisati učenike o osnovnim karakteristikama ostalih nebeskih tela, bez faktografskih podataka o planetama: veličina, udaljenost do Zemlje i slično. Preporučuje se nastavniku, ako ima mogućnosti, da sa učenicima poseti Planetarijum i Narodnu opservatoriju u Beogradu i da za vreme vedrih noći u lokalnoj sredini pokaže učenicima vidljiva sazvežđa i orijentaciju pomoću zvezde Severnjače.

Treću programska oblast Planeta Zemlja čine sadržaji fizičke geografije i razvrstani su u šest tema.

Poseban značaj imaju ishodi koji se odnose na oblik i veličinu Zemlje i raspored kontinenata i okeana. Za dostizanje ishoda predviđenih ovom temom najbolje je koristiti demonstrativno-ilustrativne metode i metode eksperimenta uz upotrebu modela Zemljeglobusa i geografske karte. Imajući u vidu orijentaciju programa predmeta i njegov fokus na razvijanje funkcionalnih znanja učenika, geografska karta i njeno korišćenje tokom proseca učenja i podučavanja je obavezna. Upoznavanje učenika sa kartom i sa osnovnim pojmovima kartografske pismenosti prema programu nastave i učenja započinje u prvom ciklusu osnovnog obrazovanja i vaspitanja i predstavlja osnovu razvijanja funkcionalnih znanja. Zato treba raditi na daljem unapređivanju snalaženja učenika na karti tokom petog razreda, što predstavlja osnovu za kasnije izučavanje kartografskog gradiva u šestom razredu.

Za učenike ovog uzrasta posebno može biti teško razumevanje Zemljine rotacije, revolucije i posledica ovih kretanja. Zbog toga je potrebno posebnu pažnju posvetiti obradi i utvrđivanju ovih sadržaja. Nastavniku se preporučuje primena očiglednih nastavnih sredstava (globus, baterijska lampa, telurijum, video zapisi, animacije...) i demonstrativno-ilustrativne metode i metode eksperimenta kako bi se mogao postići visok stepen razumevanja i dostizanja predviđenih ishoda. To će biti preduslov za kasnije usvajanje niza drugih pojmova koji su u vezi sa smenom obdanice i noći, smenom godišnjih doba, formiranjem klimatskih pojaseva, odnosno svih pojmova koji su u vezi sa vremenom i klimom i uopšte, pojavama i procesima u atmosferi, kao i u hidrosferi i biosferi.

Pri obradi nastavnih sadržaja Revolucija Zemlje i Toplotni pojasevi treba objasniti termine, kao što su ekvator, Grinič, severni i južni povratnik i severni i južni polarnik. Ne treba ulaziti u terminologiju geografske širine, dužine i časovnih zona, jer će to biti predmet izučavanja u šestom razredu.

Nastavna oblast Planeta Zemlja ima poseban značaj jer u okviru nje učenici upoznaju objekte, pojave i procese, granske i međugranske veze, kao i posebne fizičko-geografske zakonitosti. Akcenat treba staviti na dostizanje ishoda koji se odnose na funkcionalno znanje učenika (kako se ponašati u slučaju zemljotresa, ekstremnih temperatura, astmosferskih nepogoda, bujica i poplava...) i treba navesti primere pozitivnog i negativnog delovanja čoveka na prirodu.

Prirodna sredina je u suštini splet tesno povezanih i međusobno uslovljenih komponenata koje predstavljaju jedinstvenu celinu. Imajući u vidu narušavanje ravnoteže u prirodnoj sredini, potrebno je ukazivati na prevenciju i na zaštitu prirode.

Potrebno je kod učenika razvijati odgovornost o očuvanju biljnih i životinjskih vrsta i racionalnom korišćenju prirodnih resursa kao uslovu opstanka na Zemlji. Jedan od značajnih ishoda petog razreda je da se od učenika očekuje da opiše odgovornost koju čovek ima prema planeti Zemlji, planeti koju nastanjujemo. Preporuka je da se prilom planirog izleta učenici upoznaju sa objektima geonasleđa i razviju pravilne stavove o njegovom značaju i očuvanju.

Pojedini preporučeni sadržaji mogu biti teški i apstrakni učenicima, pa se zato preporučuje zadržavanje na osnovnim pojmovima, pojavama i procesima uz obilato korišćenje didaktičkog materijala, raznovrsnih metoda i oblika rada. Jedna od osnovnih veština koja se preporučuje je pravilno geografsko posmatranje i uočavanje prirodnih objekata, pojava i procesa u lokalnoj sredini

čime se podstiče prirodna radoznalost dece, samostalno istraživanje i njihova pravilna interpretacija. Sadržaji fizičke geografije daju mogućnost sticanja znanja, veština i navika korišćenjem statističkog materijala koji je sistematizovan u tabelama, kao i rukovanjem različitim mernim instrumentima, registrovanjem i obradom podataka koje oni pokazuju. Predlaže se, ukoliko za to ima mogućnosti da za obradu podataka učenici koriste IKT. Na ovaj način povezuju se i interpretiraju kvantitativni pokazatelji i utvrđuju uzročno-posledične veze i odnosi. U okviru ove teme svi fizičko-geografski objekti, pojave i procesi ne mogu se potpuno obraditi, što i nije cilj ovog programa nastave i učenja.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja učenika je u funkciji razvoja učenika u dostizanju ishoda. Praćenje i vrednovanje učenika započinje inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi i u odnosu na to će se procenjivati njegov dalji tok napredovanja. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika. U tu svrhu, svaki nastavni čas i svaka aktivnost učenika je prilika za formativno ocenjivanje, odnosno registrovanje napretka učenika i upućivanje na dalje aktivnosti. Nastavnik treba da podrži samorefleksiju (promišljanje učenika o tome šta zna, ume, može) i podsticanje samoregulacije procesa učenja kroz postavljanje ličnih ciljeva napredovanja i planiranja kako da ih ostvare. Ocenjivanje je sastavni deo procesa nastave i učenja kojim se obezbeđuje stalno praćenje ostvarivanja propisanih ciljeva, ishoda i standarda postignuća učenika u toku savladavanja školskog programa. Učenik se ocenjuje na osnovu usmene provere postignuća, pismene provere i praktičnog rada. Učenik se ocenjuje i na osnovu aktivnosti i njegovih rezultata rada: pisanju i izlaganju prezentacija, različitim oblicima grupnog rada, rad na projektima i sl. Kriterijumi brojčanog ocenjivanja (sumativno ocenjivanje) su definisani Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju.

Od učenika ne zahtevati memorisanje faktografskog i statističkog materijala kako bi znanja bila primenljiva, a učenici osposobljeni da sami istražuju i analiziraju određene geografske objekte, pojave i procese.

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje, osim postignuća učenika, i proces nastave i učenja, kao i sebe i sopstveni rad.

Naziv predmeta	MATEMATIKA
Cilj	Cilj učenja Matematike je da učenik, ovladavajući matematičkim konceptima, znanjima i veštinama, razvije osnove apstraktnog i kritičkog mišljenja, pozitivne stavove prema matematici, sposobnost komunikacije matematičkim jezikom i pismom i primeni stečena znanja i veštine u

	daljem školovanju i rešavanju problema iz svakodnevnog života, kao i da formira osnov za dalji razvoj matematičkih pojmova.
Razred	Peti
Godišnji fond časova	144 časa

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- izračuna vrednost jednostavnijeg brojevnog izraza i reši jednostavnu linearnu jednačinu ili nejednačinu (u skupu prirodnih brojeva) - reši jednostavan problem iz svakodnevnog života koristeći brojevni izraz, linearnu jednačinu ili nejednačinu (u skupu prirodnih brojeva) - primeni pravila deljivosti sa 2, 3, 4, 5, 9, 25 i dekadnim jedinicama - razlikuje proste i složene brojeve i rastavi broj na proste činioce	PRIRODNI BROJEVI I DELJIVOST	Prvi deo Svojstva operacija sabiranja, množenja, oduzimanja i deljenja u skupu N0. Deljenje sa ostatkom u skupu N0 (jednakost a= bq + r, 0 ≤ r <b). Svojstva deljivosti; činioci i sadržaoci prirodnog broja. Deljivost sa 2, 5 i dekadnim jedinicama. Deljivost sa 4 i 25. Deljivost sa 3 i 9. Skupovi i skupovne operacije:

- odredi i primeni NZS i NZD - izvodi skupovne operacije unije, preseka, razlike i pravilno upotrebljava odgovarajuće skupovne oznake - pravilno koristi reči i, ili, ne, svaki u matematičko-logičkom smislu - analizira odnose datih geometrijskih objekata i zapiše ih matematičkim pismom - opiše osnovne pojmove u vezi sa krugom (centar, poluprečnik, tangenta, tetiva) i odredi položaj tačke i prave u odnosu na krug - nacrta pravu paralelnu datoj pravoj koristeći geometrijski pribor - uporedi, sabira i oduzima duži, konstruktivno i računski - preslika dati geometrijski objekat centralnom simetrijom i translacijom		unija, presek i razlika. Drugi deo Prosti i složeni brojevi. Eratostenovo sito. Rastavljanje prirodnih brojeva na proste činioce. Zajednički delilac i najveći zajednički delilac. Euklidov algoritam za nalaženje NZD. Zajednički sadržalac i najmanji zajednički sadržalac. Veza između NZD i NZS.

- pravilno koristi geometrijski pribor - identifikuje vrste i opiše svojstva uglova (susedni, uporedni, unakrsni, uglovi na transverzali, uglovi sa paralelnim kracima) i primeni njihove uzajamne odnose - nacrta pravu normalnu na datu pravu koristeći geometrijski pribor - izmeri dati ugao i nacrta ugao zadate mere - uporedi, sabere i oduzme uglove računski i konstruktivno - reši jednostavan zadatak primenom osnovnih svojstava paralelograma (jednakost naspramnih stranica i naspramnih uglova)		
	OSNOVNI POJMOVI GEOMETRIJE	Tačke i prave; odnosi pripadanja i rasporeda. Odnos pravih u ravni; paralelnost. Merenje dužine i jednakost duži.

		Kružnica i krug. Kružnica i prava. Prenošenje i nadovezivanje duži. Centralna simetrija. Vektor i translacija.
	UGAO	Ugao, centralni ugao; jednakost uglova. Nadovezivanje uglova (susedni uglovi, konstruktivno upoređivanje, sabiranje i oduzimanje uglova). Uporedni uglovi; vrste uglova. Merenje uglova, sabiranje i oduzimanje mere uglova. Ugao između dve prave; normalne prave; unakrsni uglovi. Uglovi na transverzali. Translacija i uglovi.
- pročita, zapiše, uporedi i predstavi na brojevnoj polupravoj razlomke u oba zapisa i prevodi ih iz jednog zapisa u drugi	RAZLOMCI	Prvi deo Pojam razlomka oblika a/b (a, b Î N). Pridruživanje tačaka brojevne

- odredi mesnu vrednost cifre u zapisu decimalnog broja - zaokrugli broj i proceni grešku zaokrugljivanja; - izračuna vrednost jednostavnijeg brojevnog izraza i reši jednostavnu linearnu jednačinu i nejednačinu - reši jednostavan problem iz svakodnevnog života koristeći brojevni izraz, linearnu jednačinu ili nejednačinu - odredi procenat date veličine - primeni razmeru u jednostavnim realnim situacijama - primeni aritmetičku sredinu datih brojeva - sakupi podatke i prikaže ih tabelom i kružnim dijagramom i po potrebi koristi kalkulator ili raspoloživi softver - identifikuje osnosimetričnu figuru i odredi		poluprave razlomcima. Proširivanje, skraćivanje i upoređivanje razlomaka. Decimalni zapis razlomka i prevođenje u zapis oblika a/b (b ≠ 0). Upoređivanje brojeva u decimalnom zapisu. Zaokrugljivanje brojeva. Drugi deo Osnovne računske operacije s razlomcima (u oba zapisa) i njihova svojstva. Izrazi. Jednačine i nejednačine u skupu razlomaka. Treći deo Primene razlomaka (procenti, aritmetička sredina, razmera). Osnovna nejednakost p <(p+q)/2 < q.

njenu osu simetrije - simetrično preslika tačku, duž i jednostavniju figuru koristeći geometrijski pribor - konstruiše simetralu duži, simetralu ugla i primenjuje njihova svojstva - konstruiše pravu koja je normalna na datu pravu ili paralelna datoj pravi		
	OSNA SIMETRIJA	Osna simetrija u ravni i njene osobine. Osa simetrije figure. Simetrala duži i konstrukcija normale. Simetrala ugla.

Ključni pojmovi sadržaja: operacije sa prirodnim brojevima, skupovne operacije, NZS i NZD, vrste uglova i operacije sa uglovima, operacije sa razlomcima, procenat, simetrije i translacija.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Osnovne karakteristike programa matematike su: usklađenost sa programom matematike za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja, logička povezanost sadržaja i nastojanje, gde god je to moguće, da sadržaji prethode sadržajima drugih predmeta u kojima se primenjuju. Pri izboru sadržaja i pisanju ishoda za predmet matematika uzeta je u obzir činjenica da se učenjem matematike učenici osposobljavaju za: rešavanje raznovrsnih praktičnih i teorijskih problema, komunikaciju matematičkim jezikom, matematičko rezonovanje i donošenje zaključaka i odluka. Takođe, u obzir je uzeta i činjenica da sam proces učenja matematike ima svoje posebnosti koje se ogledaju broju godina izučavanja i nedeljnog broja časova predmeta i neophodnosti sticanja kontinuiranih znanja.

Nastavnici u svojoj svakodnevnoj nastavnoj praksi, treba da se oslanjaju na ishode, jer oni ukazuju šta je ono za šta učenici treba da budu osposobljeni tokom učenja predmeta u jednoj školskoj godini. Ishodi predstavljaju očekivane i definisane rezultate učenja i nastave. Ostvarivanjem ishoda, učenici usvajaju osnovne matematičke koncepte, ovladavaju osnovnim matematičkim procesima i veštinama, osposobljavaju se za primenu matematičkih znanja i veština i komunikaciju matematičkim jezikom. Kroz ishode se omogućava ostvarivanje i međupredmetnih kompetencija kao što su komunikacija, rad sa podacima i informacijama, digitalna kompetencija, rešavanje problema, saradnja i kompetencija za celoživotno učenje.

Predlog za realizaciju programa

Radi lakšeg planiranja nastave daje se orijentacioni predlog broja časova po temama (ukupan broj časova za temu, broj časova za obradu novog gradiva + broj časova za utvrđivanje i sistematizaciju gradiva). Prilikom izrade operativnih planova nastavnik raspoređuje ukupan broj časova predviđen za pojedine teme po tipovima časova (obrada novog gradiva, utvrđivanje i uvežbavanje, ponavljanje, proveravanje i sistematizacija znanja), vodeći računa o cilju predmeta i ishodima.

Prirodni brojevi i deljivost (34; 16+18)

Osnovni pojmovi geometrije (17;7+10)

Ugao (17;7+10)

Razlomci (55; 23+32)

Osna simetrija (13; 5+8)

U programu su sadržaji pojedinih tema podeljeni na dva ili tri dela, zbog toga što je poželjno kombinovati algebarske i geometrijske sadržaje. Predloženi redosled realizacije tema:

1. Prirodni brojevi i deljivost - prvi deo;

2. Osnovni pojmovi geometrije;

3. Prirodni brojevi i deljivost - drugi deo;

4. Razlomci - prvi deo;

5. Ugao;

6. Razlomci - drugi deo;

7. Osna simetrija;

8. Razlomci - treći deo.

Predložena podela tema i redosled realizacije nisu obavezni za nastavnike, već samo predstavljaju jedan od mogućih modela.

Napomena: za realizaciju 4 pismena zadataka (u trajanju od po jednog časa), sa ispravkama, planirano je 8 časova.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program usmerava nastavnika da nastavni proces koncipira u skladu sa definisanim ishodima, odnosno da planira kako da učenici ostvare planirane ishode, koje metode i tehnike da primeni, kao i koje aktivnosti će za to odabrati. Definisani ishodi pokazuju nastavniku i koja su to specifična znanja i veštine koja su učeniku potrebna za dalje učenje i svakodnevni život. Prilikom planiranja časa, ishode predviđene programom treba razložiti na manje koji odgovaraju aktivnostima planiranim za konkretan čas. Treba imati u vidu da se ishodi u programu razlikuju, da se neki mogu lakše i brže ostvariti, dok je za druge potrebno više vremena, više različitih aktivnosti i rad na različitim sadržajima. Ishode treba posmatrati kao cilj kome se teži tokom jedne školske godine. Nastavu u tom smislu treba usmeriti na razvijanje kompetencija, i ne treba je usmeriti samo na ostvarivanje pojedinačnih ishoda.

Pri obradi novih sadržaja treba se oslanjati na postojeće iskustvo i znanje učenika, i nastojati, gde god je to moguće, da učenici samostalno izvode zaključke. Osnovna uloga nastavnika je da bude

organizator nastavnog procesa, da podstiče, organizuje i usmerava aktivnost učenika. Učenike treba upućivati da koriste udžbenik i druge izvore znanja, kako bi usvojena znanja bila trajnija i šira, a učenici osposobljeni za primenu u rešavanju raznovrsnih zadataka.

Na časovima treba kombinovati različite metode i oblike rada, što doprinosi većoj racionalizaciji nastavnog procesa, podstiče intelektualnu aktivnost učenika i nastavu čini interesantnijom i efikasnijom. Izbor metoda i oblika rada zavisi od nastavnih sadržaja koje treba realizovati na času i predviđenih ishoda, ali i od specifičnosti određenog odeljenja i individualnih karakteristika učenika.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Prirodni brojevi i deljivost - Ova tema predstavlja prirodnu vezu sa gradivom prvog ciklusa i u okviru nje treba proširiti i produbiti znanja koja su učenici ranije stekli. Obnoviti svojstva skupova N i N0 (prethodnik i sledbenik) i podsetiti se pridruživanja brojeva tačkama brojevne poluprave.

Kroz raznovrsne zadatke sa izrazima, jednačinama i nejednačinama iz svakodnevnog života, nastaviti sa izgrađivanjem pojmova brojevni izraz, promenljiva, izraz s promenljivom i pridruživanje, koristeći pri tome i termine izraz, formula, iskaz. Kod jednačina i nejednačina zadržati se na jednostavnijim oblicima, u cilju usvajanja koncepta rešavanja datog problema.

Uočavati primere jednostavnijih (funkcijskih) zavisnosti u raznim oblastima (pridruživanje po datom pravilu brojeva - brojevima, brojeva - dužima, brojeva - površinama i dr.). Pri tome je važno korišćenje dijagrama i tabela (dijagram toka algoritma, tabela rezultata nekog prebrojavanja ili merenja i dr). U ovom delu treba koristiti i primere sa geometrijskim oblicima, u kojima se pojavljuje zavisnost među veličinama.

U delu koji se odnosi na deljivost, podsetiti učenike da deljenje u skupu prirodnih brojeva bez ostatka nije uvek moguće. Uvesti deljenje sa ostatkom, jednakost $a=bq+r$, $0\leq r<b$ i skup mogućih ostataka. Istaći svojstva deljivosti i analizirati deljivost zbira, razlike i proizvoda.

Pravila deljivosti dekadnim jedinicama i brojevima 2, 5, 4 i 25 uvesti tako da učenici sami otkrivaju zakonitosti i aktivno se uključuju u proces istraživanja i učenja, dok za pravila deljivosti sa 3 i 9 treba učenike dobro izabranim primerima voditi do pravila. Takođe, učenici treba da uoče i veze između ovih pravila (npr. ako je broj deljiv sa 10, deljiv je i sa 2 i sa 5). Na ovom uzrastu, naglasak treba da bude na primeni, a ne na formalnom načinu izlaganja.

Na konkretnim primerima podskupova N0, uvesti različite načine zapisivanja skupova uz uvođenje pojma praznog skupa i beskonačnog skupa. Uvesti osnovne pojmove o skupovima i matematičkom izražavanju: skup, elementi, podskup, jednakost skupova, prazan skup, sa odgovarajućim znacima; skupovne operacije: unija, presek, razlika i odgovarajuće oznake. Korišćenjem primera iz tekućih sadržaja, posebno aritmetičkih i kasnije geometrijskih, dalje osmišljavati pojam skupa, izgrađivati matematički jezik i unositi preciznost u izražavanju. Na podesnim primerima ilustrovati matematičko-logičku upotrebu reči: svaki, neki,ili, i, ne, sledi (ako...onda). Skupovne operacije nad dva skupa treba ilustrovati raznovrsnim primerima sa prirodnim brojevima, uz korišćenje Venovih dijagrama i bez njih. Pored toga, učenici treba da rešavaju zadatke u kojima se skupovne operacije primenjuju na skupove delilaca, odnosno sadržalaca brojeva, što predstavlja dobar uvod za uvođenje pojmova najveći zajednički delilac i najmanji zajednički sadržalac.

Uvesti pojmove prostog i složenog broja, objasniti postupak Eratostenovog sita i postupak rastavljanja prirodnih brojeva na proste činioce i određivanja najvećeg zajedničkog delioca i najmanjeg zajedničkog sadržaoca, Euklidov algoritam (na konkretnim primerima) i vezu između NZD i NZS, i osposobiti učenike za njihovi primenu u problemskim zadacima.

Osnovni pojmovi geometrije - Glavni cilj teme jeste da uspostavi prirodni prelaz na više nivoe razumevanja geometrije, sa nivoa vizuelizacije (na kome su bazirani sadržaji geometrije u prvom ciklusu), na nivoe analiziranja i apstrakcije (odn. neformalne dedukcije). Novi nivo podrazumeva opisivanje i reprezentacije geometrijskih objekata na prirodnom i formalnom jeziku, analiziranje odnosa među objektima. Učenici usvajaju elemente deduktivnog zaključivanja (pravilno formulisanje tvrđenja; pravilno zaključivanje, pravilno korišćenje veznika i, ili, a naročito ako...onda). Sadržaje treba da prate zadaci u kojima se ističe pravilno izražavanje, dogovoreno označavanje, korektno crtanje, i kojima se podstiče logičko-kombinatorno razmišljanje.

Polazeći od pojmova tačke i prave i odnosa pripadanja i rasporeda uvesti pojam duži i pojam poluprave i načine njihovog obeležavanja. Neformalno istaći očigledne istine koje se odnose na navedene pojmove i odnose.

Razmatrati odnos dve prave u ravni; formulisati kao očiglednu istinu da za svaku pravu i tačku van nje postoji jedinstvena prava koja prolazi kroz datu tačku i paralelna je datoj pravoj; zajedno sa ovom činjenicom pokazati crtanje (običnim i trougaonim lenjirom) prave paralelne datoj pravoj kroz tačku koja joj ne pripada. Kroz zadatke istaći simetričnost i tranzitivnost paralelnosti (bez uvođenja tih pojmova), kao i oblasti na koje je podeljena ravan zadatim pravama. Kao posebno važne oblasti (zajedno sa granicom) istaći trouglove i paralelograme i načine njihovog označavanja.

Objasniti praktičan značaj standarnih jedinica mere i potrebu za delovima jedinice mere. Izražavati dužine višeimenovanim brojevima i istaći pretvaranje u jednoimene najnižih jedinica. Jednakost duži uvesti kao jednakost njihovih dužina (uz isticanje da se jednakost ne odnosi na jednakost duži kao skupova tačaka).

Uvesti pojmove: kružnica, krug, centar, poluprečnik, prečnik, luk, tetiva i tangenta. Odnos dve kružnice, odnosno dva kruga razmatrati na konkretnim primerima i zadacima.

Koristiti šestar kao geometrijski instrument za crtanje kružnica, upoređivanje duži i operacije nad njima.

Konstruktivno upoređivanje, sabiranje i oduzimanje duži povezati sa merenjem. U zadacima koristiti izlomljene linije (otvorene i zatvorene) bez eksplicitne definicije i uvesti pojam obima zatvorene izlomljene linije.

Centralnom simetrijom preslikavati tačke, duži, kružnice, trouglove, kvadrate i pravougaonike. Istaći osnovne osobine centralne simetrije i povezati ih sa osobinama paralelograma.

Uvesti pojmove usmerenih duži i vektora (intenzitet, pravac, smer). Translacijom („paralelnim prenošenjem”) preslikavati tačke, duži, kružnice, trouglove, kvadrate i pravougaonike i ostale jednostavne figure, koristeći pri tome geometrijski pribor. Istaći osnovne osobine translacije i povezati ih sa osobinama paralelograma.

Ugao - Ugaonu liniju uvesti kao uniju dve poluprave sa zajedničkim početkom. Istaći razliku između konveksne i nekonveksne oblasti. Ugao uvesti kao uniju ugaone linije i jedne od pomenutih oblasti, ali dalja razmatranja ograničiti samo na konveksne uglove. Uvesti i označavanje uglova malim slovima grčkog alfabeta. Koristeći se mehaničkim modelima (kretanje klatna, lepeza i sl.) motivisati pridruživanje kružnih lukova (i odgovarajućih tetiva) uglovima. Jednake uglove uvesti kao uglove čije su odgovarajuće tetive u krugovima jednakih poluprečnika jednake. Na ovo objašnjenje nadovezati konstruktivno prenošenje uglova pomoću šestara i lenjira, a zatim i konstruktivno upoređivanje, sabiranje i oduzimanje uglova

Razviti kod učenika veštinu merenja i crtanja ugla pomoću uglomera. Povezati jednakost uglova sa jednakošću njihovih mera. Uvesti delove stepena (minute i sekunde) i postupke sabiranja i oduzimanja mera uglova.

Objasniti jednakost unakrsnih uglova i uvesti normalnost pravih. Učenike treba osposobiti da crtaju normalu na pravu iz date tačke upotrebom trougaonog lenjira, a nakon isticanja normalnosti tangente i odgovarajućeg poluprečnika, i za crtanje tangente na kružnicu u zadatoj tački kružnice. Objasniti šta se podrazumeva pod rastojanjem tačke od prave. Pod uglom između pravih koje nisu međusobno normalne podrazumevati odgovarajući oštar ugao.

Istaći uglove koje obrazuje transverzala dve paralelne prave. Kada transverzala nije normalna na paralelnim pravama, dobijene uglove podeliti na oštre i tupe i istaći da su svi uglovi iste vrste međusobno jednaki.

Obnoviti jednakost naspramnih stranica paralelograma, i izvesti jednakost naspramnih uglova paralelograma. Objasniti šta se podrazumeva pod rastojanjem između dve paralelne prave. Istaći odnose uglova sa paralelnim kracima.

Razlomci - Pojam razlomka, kao dela celine, učenici su upoznali u prvom ciklusu. Na početku uvesti pojmove pravog odnosno nepravog razlomka, kao i mešovitog broja. Pretvaranje mešovitog broja u nepravi razlomak i obrnuto, povezati sa postupkom deljenja sa ostatkom.

Geometrijsku interpretaciju nenegativnih racionalnih brojeva uvodimo pomoću brojevne poluprave. Primeri za to treba da budu raznovrsni, imenioci razlomaka ne treba da budu veći od 10, a učenici treba da shvate važnost izbora jedinične duži za precizno prikazivanje datih razlomaka. Brojevna poluprava se može koristiti i za upoređivanje razlomaka.

Proširivanje i skraćivanje razlomaka uvoditi na osnovu osobine količnika da se on ne menja kada se i deljenik i delilac pomnože, odnosno podele istim brojem različitim od nule. Skraćivanje razlomka do nesvodljivog povezati sa poznatim postupkom nalaženja najvećeg zajedničkog delioca brojioca i imenioca. Na primerima pokazati da se skraćivanje može izvesti i postupno, ali da je prethodni postupak efikasniji.

Upoznati učenike sa različitim načinima upoređivanja razlomaka. Primere koji se koriste treba ilustrovati pomoću kružnih isečaka ili figura u kvadratnoj mreži i na taj način povezati ovaj deo teme sa temama iz geometrije (npr. ugao i merenje ugla).

Uvođenje decimalnog zapisa razlomka i njihovo prikazivanje na brojevnoj polupravoj povezati sa merenjem dužine, mase i zapremine tečnosti, korišćenjem primera iz svakodnevnog života. Prevođenje razlomaka u decimalni zapis započeti sa razlomcima koji se mogu svesti na decimalne razlomke, a nakon toga uvesti i pojam periodičnog decimalnog zapisa.

Sabiranje i oduzimanje razlomaka uvesti svođenjem na zajednički imenilac, s tim što na početku ne treba insistirati na najmanjem zajedničkom sadržaocu. Množenje razlomaka najlakše je ilustrovati u kvadratnoj mreži npr. preko površine pravougaonika. Pre deljenja razlomaka upoznati učenike sa pojmom recipročne vrednosti razlomka i prirodnog broja. Samo deljenje uvesti pomoću jednostavnih primera deljenja razlomka prirodnim brojem i na kraju uopštiti da je deljenje razlomkom isto što i množenje njegovom recipročnom vrednošću.

Kod sabiranja, oduzimanja i množenja decimalnih brojeva koristiti analogiju sa izvođenjem istih operacija sa prirodnim brojevima. Kod deljenja uvesti prvo deljenje decimalnog broja prirodnim, a nakon toga, kroz dobro odabrane primere, pokazati kako se deljenje decimalnih brojeva svodi na prethodni slučaj.

Upoznati učenike sa činjenicom da osobine računskih operacija koje su važile u skupu prirodnih brojeva, važe i u skupu razlomaka. Kod izraza se treba zadržati na primerima koji nisu suviše složeni, jer je cilj uvežbavanje izvođenja računskih operacija i primena njihovih osobina. Prilikom obrade jednačina i nejednačina treba se zadržati na jednostavnijim primerima i koristiti analogiju sa rešavanjem jednačina i nejednačina u skupu prirodnih brojeva. Treba imati u vidu da su ishodi koji se odnose na izraze, jednačine i nejednačine razvojnog tipa, odnosno ishodi koji se razvijaju i tokom narednih razreda.

Veoma važan deo ove teme su problemski - tekstualni zadaci u kojima se koriste razlomci i decimalni zapis razlomaka, pomoću kojih se podstiče razvoj logičkog načina mišljenja. Mogu se obraditi i razni problemi iz svakodnevnog života, npr. planiranje kućnog budžeta kojim se, pored uvežbavanja operacija sa decimalnim zapisom brojeva, stvara i osnova za razvoj finansijske pismenosti, a ima i svoju vaspitnu ulogu.

U delu koji se odnosi na primenu, potrebno je učenike osposobiti da procentni zapis razlomka, aritmetičku sredinu i razmeru povežu sa problemima iz svakodnevnog života (popusti, poskupljenja, podela novca u određenoj razmeri, izračunavanje prosečne ocene, visine ili primena aritmetičke sredine u sportu).

Uvođenje procentnog zapisa razlomka poželjno je obraditi kroz vizuelne predstave na dijagramima (najpre kvadrata podeljenog na stotine, a zatim proizvoljnog pravougaonika, pravilnog mnogougla ili kruga) i kroz situacije u kojima se procenat pojavljuje, kao što su izračunavanja sniženja ili poskupljenja nekog proizvoda, najpre za 25%, 50% i 75%, a nakon razumevanja pojma i koncepta, i za bilo koju drugu vrednost. Kroz ove primere ujedno se može uvežbavati i prevođenje razlomka u decimalni i procentni zapis, kroz primere koji iziskuju ovakvu vrstu zapisa broja.

Aritmetičku sredinu je poželjno obraditi i vežbati na konkretnim primerima (ocene u dnevniku, sport, kroz istraživačke zadatke i sl.).

Važno je pravilno formiranje i razumevanje pojma razmere. Osposobiti učenike za njeno korišćenje u praksi: pri crtanju i čitanju raznih planova i grafikona; pri određivanju rastojanja; pri rešavanju problema podele u datoj razmeri i pri povećavanju i smanjivanju slika. Obradu ovog gradiva podrediti praktičnom cilju, uz povezivanje s već upoznatim sadržajima matematike i drugih predmeta.

Ova oblast je pogodna za razvijanje raznih drugih kompetencija, kroz zadatke koji bi od učenika iziskivali različite vrste istraživanja. Rezultate istraživanja učenici treba da predstavljaju grafički i na taj način steknu osećaj za upoređivanje razlomaka u različitim zapisima. Za ishod koji se odnosi na prikupljanje podataka i prikazivanje podataka u tabeli i kružnom dijagramu ne postoji odgovarajući sadržaj, jer je predviđeno da se na ostvarivanju ovog ishoda radi tokom realizacije cele teme.

Osna simetrija - Kod uvođenja pojma osne simetrije od velike važnosti su: primeri koji se učenicima daju na neposredno posmatranje i eksperimentisanje i pitanja koja učenicima postavljamo kako bi došli do njihovih osnovnih predstava o najvažnijim karakteristikama osne simetrije.

Primere sa osnom simetrijom započeti na kvadratnoj mreži sa osama simetrije koje su identične sa linijama mreže, sa ciljem da učenici samostalno dođu do osnovnih osobina osne simetrije, a zatim preći na primere bez kvadratne mreže. Osnom simetrijom preslikavati tačku, duž, krug, trougao, kvadrat i pravougaonik, a prilikom crtanja koristiti geometrijski pribor.

Pojam osnosimetrične figure se takođe usvaja intuitivno, što znači da se nizom primera ukazuje da postoje figure koje imaju jednu ili više osa simetrija i figure koje nemaju tu osobinu.

Učenike naučiti da koristeći geometrijski pribor, konstruišu simetralu duži, simetralu ugla, normalu iz tačke na pravu i primene njihove osobine u problemskim zadacima.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Sastavni deo procesa razvoja matematičkih znanja u svim fazama nastave treba da bude i praćenje i procenjivanje stepena ostvarenosti ishoda, koje treba da obezbedi što pouzdanije sagledavanje razvoja i napredovanja učenika. Taj proces treba započeti inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi. Prikupljanje informacija iz različitih izvora (svakodnevna posmatranja, aktivnost na času, učestvovanje u razgovoru i diskusiji, samostalan rad, rad u grupi, testovi) pomaže nastavniku da sagleda postignuća (razvoj i napredovanje) učenika i stepen ostvarenosti ishoda. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta.

Naziv predmeta	BIOLOGIJA
Cilj	Cilj učenja Biologije je da učenik izučavanjem živih bića u interakciji sa životnom sredinom razvije odgovoran odnos prema sebi i prirodi i razumevanje značaja biološke raznovrsnosti i potrebe za održivim razvojem.

Razred	Peti
Godišnji fond časova	72 časa

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI PREPORUČENI
- istražuje osobine živih bića prema uputstvima nastavnika i vodi računa o bezbednosti tokom rada; - grupiše živa bića prema njihovim zajedničkim osobinama; - odabira makro-morfološki vidljive osobine važne za klasifikaciju živih bića; - identifikuje osnovne prilagođenosti spoljašnje građe živih bića na uslove životne sredine, uključujući i osnovne odnose ishrane i rasprostranjenje; - jednostavnim crtežom prikaže biološke objekte koje posmatra i istražuje i označi ključne detalje; - prikuplja podatke o varijabilnosti organizama unutar jedne vrste, tabelarno i grafički ih predstavlja i izvodi	POREKLO I RAZNOVRSNOST ŽIVOTA	Živa bića, neživa priroda i biologija. Osobine živih bića: ćelijska građa, ishrana, disanje, izlučivanje, nadražljivost, pokretljivost, razmnožavanje, rast i razviće. Jednoćelijski i višećelijski organizmi. Osnove klasifikacije: glavni (morfološki) karakteri i osobine važne za klasifikaciju. Formiranje skupova karaktera koji se uklapaju jedni u druge (grupisanje živih bića). Ishrana. Hrana kao izvor energije i gradivnih supstanci potrebnih za obavljanje svih životnih procesa. Disanje kao razmena gasova u različitim sredinama. Izlučivanje.

jednostavne zaključke; - razlikuje nasledne osobine i osobine koje su rezultat delovanja sredine, na modelima iz svakodnevnog života; - postavlja jednostavne pretpostavke, ogledom ispituje uticaj sredinskih faktora na nenasledne osobine živih bića i kritički sagledava rezultate; - koristi dostupnu IKT i drugu opremu u istraživanju, obradi podataka i prikazu rezultata; - dovede u vezu promene u spoljašnjoj sredini (uključujući uticaj čoveka) sa gubitkom raznovrsnosti živih bića na Zemlji; - napravi razliku između odgovornog i neodgovornog odnosa prema živim bićima u neposrednom okruženju; - predlaže akcije brige o biljkama i životinjama u neposrednom okruženju, učestvuje u njima, sarađuje sa ostalim učesnicima i		Nadražljivost. Pokretljivost - kretanje. Razmnožavanje: bespolno i polno. Rast i razviće. Dužina života. Promene koje čovek prolazi tokom razvića; pubertet i polna zrelost.

rešava konflikte na nenasilan način; - ilustruje primerima delovanje ljudi na životnu sredinu i procenjuje posledice takvih dejstava; - identifikuje elemente zdravog načina života i u odnosu na njih ume da proceni sopstvene životne navike i izbegava rizična ponašanja.		
	JEDINSTVO GRAĐE I FUNKCIJE KAO OSNOVA ŽIVOTA	Život u vodenoj i kopnenoj sredini - izgled, prilagođenosti na način života Život u vodi - izgled, prilagođenosti na način života. Život na kopnu - izgled, prilagođenosti na način života. Život pod zemljom - izgled, prilagođenosti na način života.
	NASLEĐIVANJE I EVOLUCIJA	Prenošenje osobina sa roditelja na potomke. Razlike roditelja i potomaka. Razlike polnog i bespolnog razmnožavanja u nastanku varijabilnosti. Jedinke unutar jedne vrste se međusobno razlikuju (varijabilnost) - uzroci varijabilnosti:

		nasleđivanje i uticaj sredine na razviće svake jedinke. Varijabilnost organizama unutar vrste je preduslov za evoluciju.
	ŽIVOT U EKOSISTEMU	Živa bića iz neposrednog okruženja. Pozitivan i negativan uticaj ljudi na živa bića i životnu sredinu.. Zaštita živih bića i životne sredine. Projekat očuvanja prirode u mom kraju. Divlje životinje kao kućni ljubimci - da ili ne. Značaj vrsta za čoveka (samoniklo jestivo, lekovito, otrovno bilje; životinje kao hrana i mogući prenosioci bolesti, otrovne životinje).
	ČOVEK I ZDRAVLJE	Zdrava ishrana i unos vode. Energetski napici. Štetnost duvanskog dima i pshoaktivnih supstanci. Fizička aktivnost i zdravlje. Promene u pubertetu i posledice preranog stupanja u

		seksualne odnose.

Ključni pojmovi sadržaja: istraživanje, raznovrsnost živih bića, prilagođenost na uslove životne sredine, varijabilnost u okviru vrste, nasledne osobine, briga o živim bićima i životnoj sredini.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Biologije za peti razred je deo spiralnog programa Biologije za osnovnu školu i orijentisan je na ostvarivanje ishoda.

Spiralni program podrazumeva da u svakom razredu iz svake oblasti učenik usvaja manju količinu informacija, do kojih dolazi samostalno uz podršku nastavnika. U svakom narednom razredu količina informacija - znanja se po malo povećava, pri čemu se novo znanje povezuje sa znanjem i iskustvom stečenim u prethodnom razredu, uz postepeno pojačavanje zahteva, u smislu logičkih i metodoloških operacija. Na taj način se znanje postepeno proširuje i produbljuje, odnosno gradi.

Ishodi su iskazi o tome šta učenici umeju da urade na osnovu znanja koja su stekli učeći biologiju. Predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti učenika u pet oblasti predmeta: poreklo i raznovrsnost života, jedinstvo građe i funkcije kao osnova života, nasleđivanje i evolucija, život u ekosistemu i čovek i zdravlje. (Ishodi za šestu oblast posmatranje, merenje i eksperiment u biologiji su raspoređeni u prethodnih pet, shodno planiranim aktivnostima.) Ishodi omogućavaju da se cilj nastave biologije dostigne u skladu sa predmetnim i međupredmetnim kompetencijama i revidiranim standardima. Oni ne propisuju strukturu, sadržaje i organizaciju nastave, kao ni kriterijume i način vrednovanja učeničkih postignuća. Za izradu ishoda korišćena je revidirana Blumova taksonomija. Ishodi su formulisani na nivou primene.

Glavna karakteristika nastave usmerene na ostvarivanje ishoda Biologije je nastava usmerena na učenje u školi, što znači da učenik treba da uči:

- smisleno: povezivanjem onog što uči sa onim što zna i sa situacijama iz života; povezivanjem onog što uči sa onim što je učio iz biologije i drugih predmeta;

- problemski: samostalnim prikupljanjem i analiziranjem podataka i informacija; postavljanjem relevantnih pitanja sebi i drugima; razvijanjem plana rešavanja zadatog problema;

- divergentno: predlaganjem novih rešenja; smišljanjem novih primera; povezivanjem sadržaja u nove celine;

- kritički: poređenjem važnosti pojedinih činjenica i podataka; smišljanjem argumenata;

- kooperativno: kroz saradnju sa nastavnikom i drugim učenicima; kroz diskusiju i razmenu mišljenja; uvažavajući argumente sagovornika.

Učeći na ovaj način, učenik stiče nove vrednosti jer nastavnik postavlja drugačije zahteve.

Nove vrednosti	Zahtevi koje nastavnik postavlja učeniku u nastavi
• Upotreba znanja • Analiza znanja	• Iskoristi u novoj situaciji

• Sinteza znanja (stvaralačko mišljenje) • Vrednovanje znanja (kritičko mišljenje)	• Uredi po zadatom kriterijumu • Planiraj rešenje • Reši problem • Smisli novu primenu • Kakav je tvoj stav • Navedi argumente za svoj stav

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program prema potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre kreira svoj godišnji-globalni plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Potrebno je da nastavnik za svaku nastavnu jedinicu, u fazi planiranja i pisanja pripreme za čas, u odnosu na odabrani ishod, definiše ishode specifične za datu nastavnu jedinicu. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo i da on ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima datim u udžbeniku pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode koje treba dostići. Pored udžbenika, kao jednog od izvora znanja, na nastavniku je da učenicima omogući uvid i iskustvo korišćenja i drugih izvora saznavanja. Preporuka je da nastavnik planira i priprema nastavu samostalno i u saradnji sa kolegama zbog uspostavljanja korelacija među predmetima (npr. predstavljanje grupa organizama Venovim dijagramima, pisanje eseja na maternjem i stranom jeziku koji uče, crtanje itd.).

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Učenici u peti razred ulaze sa znanjem osnovnih bioloških pojmova, sa određenim životnim iskustvima i uobličenim stavovima, po tome se razlikuju i na tome treba pažljivo graditi nova znanja, veštine, stavove i vrednosti. Dok se ne pojave udžbenici koji odgovaraju ovom programu, preporučuje se da nastavnici izrađuju materijale za učenje.

Akcenat nastave Biologije u petom razredu je na razumevanju koncepta raznovrsnosti živog sveta i njegovog značaja za prirodu i čoveka, značaja procesa koji karakterišu život i odnosa koji se uspostavljaju u prirodi. To bi trebalo da bude dobra osnova za dalje učenje biologije i ostalih predmeta iz prirodne grupe i razvoj naučnog i kritičkog pristupa biološkim fenomenima.

Oblast: Poreklo i raznovrsnost živog sveta

Za dostizanje ishoda: istražuje osobine živih bića prema uputstvima nastavnika i vodi računa o bezbednosti tokom rada, grupiše živa bića prema njihovim zajedničkim osobinama i odabira makro-

morfološki vidljive osobine važne za klasifikaciju živih bića, u izučavanju ćelije, akcenat je na tome da je ćelija osnovna jedinica građe svih živih bića, da ima svoje osnovne delove (ćelijsku membranu, citoplazmu sa organelama i jedro sa naslednim materijalom, kao i da postoje ćelije čiji se nasledni materijal nalazi slobodan u citoplazmi, kao u slučaju bakterija) i da prema broju ćelija razlikujemo jednoćelijska i višećelijska živa bića. Nije potrebno detaljno izučavati građu ćelije, niti pominjati pojedine organele. Procedure za istraživanje i elemente bezbednog rada određuje nastavnik i upoznaje učenike. Preporuka je da se mikroskop ne koristi, već da đaci tokom vežbe samostalno koriste lupu posmatrajući krupne ćelije koje su im dostupne shodno okruženju u kome se škola nalazi, kao npr. ćelije parenhima pomorandže, jaje ptice, ikra ribe, jaja vodozemaca...

Izučavanje zajedničkih osobina živih bića treba obraditi kroz oglede (potrebe za vodom, odgovarajućom temperaturom za rast, disanje, razvoj i razmnožavanje i ishrana se mogu pratiti na kvascu; disanje, u smislu razmene gasova, se može pratiti ogledom sa svećom; kretanje se može pratiti ogledom sa kišnom glistom na papiru itd). Potrebno je zajedničke osobine obrađivati uporedo, na predstavnicima svih velikih grupa, ali bi uvek trebalo krenuti od čoveka kao bića koje je ovom uzrastu najbliže. Osobine koje se ne mogu obraditi ogledom, mogu se obraditi kroz istraživački rad učenika. Preporuka je da učenici ovog uzrasta sve zadatke obavljaju u paru, čime razvijaju sposobnosti saradnje i nenasilne komunikacije, a nastavnik može da ostvari mnogo bolji uvid u aktivnosti učenika. Sve što učenici posmatraju ili istražuju bi trebalo da prikažu crtežom i na njemu obeleže ključne detalje.

Posle istraživanja zajedničkih osobina, učenici bi trebalo samostalno da izvode grupisanje organizama, prema zadatom kriterijumu. Nastavnik može samostalno odabrati jednu ili više grupa (na primeru biljaka i životinja) pogodnih za savladavanje naučnog principa klasifikacije organizama. Treba više pažnje posvetiti karakterističnim osobinama (morfologiji), a ne onome što živa bića rade (npr. rastu celog života, mogu da plivaju...), kako izgledaju (npr. imaju određenu boju), ili zato što a priori znamo pripadnost grupi (npr. cvetnice, beskičmenjaci, sisari...). Ovakav način na koji se živa bića klasifikuju putem uspostavljanja hijerarhije glavnih „atributa" (karaktera) koje imaju i uklapanja u pojedine skupove (grupe), omogućuje uvođenje naučnog pristupa i razumevanje biološke evolucije. Ne preporučuje se uvođenje nižih sistematskih kategorija, osim vrste zbog nasleđivanja osobina. Slično kao i kod obrade zajedničkih osobina živih bića, sve što učenici posmatraju ili istražuju bi trebalo da prikažu crtežom i na njemu obeleže ključne detalje, kao i da naprave rečnik osnovnih pojmova, pri čemu na ovom uzrastu ne insistirati na upotrebi pojmova kao što su morfologija, anatomija, hijerarhija...

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je: 16 za obradu, 8 za utvrđivanje, 9 za vežbe i 1čas za sistematizaciju.

Oblast: Jedinstvo građe i funkcije kao osnova života

Za dostizanje ishoda: identifikuje osnovne prilagođenosti spoljašnje građe živih bića na uslove životne sredine, uključujući i osnovne odnose ishrane i rasprostranjenje i jednostavnim crtežom prikaže biološke objekte koje posmatra i istražuje i označi ključne detalje, akcenat je na učeničkom istraživanju spoljašnjih osobina živih bića iz neposrednog okruženja i njihovom odnosu sa uslovima sredine u kojoj žive (npr. za život u vodenoj i kopnenoj sredini žaba, komarac, vilin konjic itd; za život u vodi rečna školjka, rečni rak, šaran, štuka, lokvanj, drezga, neka alga itd; za život na kopnu čovek, srna, pas, mačka, jazavac, slepi miš, sova ušara, kokoška, šumski mrav, strižibuba, hrast, smrča, divlja ruža, ljubičica, hajdučka trava, kamilica, livadarka itd; za život pod zemljom krtica, rovac, kišna glista itd;) zbog čega u preporučenim sadržajima nema morskih organizama. Ako su učenici zainteresovani za njih, jer ih sreću u npr. geografiji ili naučno-popularnim emisijama, nastavnik treba da odgovori njihovim obrazovnim potrebama. Treba imati u vidu da su primeri dati u tabeli samo preporučeni sadržaji, tj. nastavnik može koristiti sve ili samo neke od primera, a može uvesti i nove adekvatne primere, shodno okruženju u kome se škola nalazi, strukturi odeljenja i interesovanju učenika. Rezultate istraživanja bi trebalo iskoristiti za generalizaciju i uvođenje novog pojma - prilagođenost (adaptacija). Časovi utvrđivanja i časovi vežbanja mogu se iskoristiti za radioničarski rad opisivanja i crtanja životnih formi na karakterističnim primerima.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je: 5 časova za obradu, 4 za utvrđivanje, 1 za vežbu i 1 čas za sistematizaciju.

Oblast: Nasleđivanje i evolucija

Ishodi ove oblasti: prikuplja podatke o varijabilnosti organizama unutar jedne vrste, tabelarno i grafički ih predstavlja i izvodi jednostavne zaključke, razlikuje nasledne osobine i osobine koje su rezultat delovanja sredine, na modelima iz svakodnevnog života, postavlja jednostavne pretpostavke, ogledom ispituje uticaj sredinskih faktora na nenasledne osobine živih bića i kritički sagledava rezultate i koristi dostupnu IKT i drugu opremu u istraživanju, obradi podataka i prikazu rezultata, doprinose promeni konceptualne osnove učenja biologije jer uvode filogenetsko-evolutivni pristup koji povezuje sve oblasti znanja u biologiji. Takođe, savremena saznanja iz oblasti nasleđivanja i evolucije (genetika, molekularna biologija, biotehnologija, medicina) su već deo opšte (medijske) kulture, što ove sadržaje čini neophodnim u svakodnevnom životu.

U ovoj oblasti akcenat je na prenosu osobina sa roditelja na potomke razmnožavanjem, razlikama bespolnog i polnog razmnožavanja u pogledu nasleđivanja osobina i razlikovanju naslednih i nenaslednih uticaja u razviću osobina jedinki. Potrebno je razjasniti da se osobine jedne jedinke razvijaju pod uticajem naslednih faktora koje je ona dobila od roditelja i, istovremeno, pod uticajem životnih uslova u kojima se njeno razviće odvija. Trebalo bi naglasiti da varijabilnost (različitost jedinki) unutar jedne vrste nastaje kroz sadejstvo ovih faktora. Navedene fenomene bi trebalo obraditi kroz učeničko istraživanje varijabilnosti unutar jedne vrste (npr. razlike između dece u odeljenju, u dimenzijama i boji plodova na pijaci, između goveda u istom domaćinstvu; uočavanje razlika u visini stabla, broju listova i cvetova biljaka koje rastu u hladu i onih koji rastu na suncu, ili biljaka koje rastu u blizini saobraćajnica i dalje od njih) i kroz ogled sa pelcerima ili listovima afričke ljubičice (biljke sa istim naslednim materijalom različito izgledaju kada rastu pod različitim uslovima). Ogledu treba da prethodi postavljanje hipoteze koja će biti ogledom ispitana (šta očekujem da će se desiti ako reznice iste biljke gajim u različitim uslovima osvetljenosti i slično). Zaključci o nasleđivanju, uticaju faktora životne sredine i individualnoj varijabilnosti mogu biti generalizovani i povezani sa pitanjima iz svakodnevnog života. Na ovaj način se postiže razumevanje različitosti između ljudi sa akcentom na to da je svaka osoba jedinstvena i neponovljiva (čime se doprinosi fundamentalnoj izgradnji osećanja prihvatanja i tolerancije jer svi smo međusobno različiti). Takođe, na ovaj način nameće se suštinsko razumevanje razloga zbog kojih životni stil svakog od nas (ishrana, fizička aktivnost, pušenje, narkomanija i sl.) utiče na naše osobine (npr. rast i formiranje tela tokom odrastanja i kasnije) i na potencijalna oboljevanja.

Tabelarno i grafičko prikazivanje rezultata, sa obaveznim izvođenjem zaključaka, bi trebalo praktikovati uvek kada se prikupljaju podaci. Preporuka je da se IKT oprema koristi za prikupljanje, obradu podataka i predstavljanje rezultata istraživanja ili ogleda, kada se učenici osposobe za njeno korišćenje na časovima predmeta informatika i računarstvo i tehnika i tehnologija.

U petom razredu, neophodno je uvesti samo pojam naslednog materijala kao uzroka uočene različitosti i pojam vrste zbog varijabilnosti. Ne preporučuje se uvođenje pojmova gen, hromatin, hromozom, Mendelovih pravila nasleđivanja i slično.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je: 3 časa za obradu, 1 za utvrđivanje, 2 za vežbe i 1 za sistematizaciju.

Oblast: Život u ekosistemu

Ishodi u ovoj oblasti: dovede u vezu promene u spoljašnjoj sredini (uključujući uticaj čoveka) sa gubitkom raznovrsnosti živih bića na Zemlji, napravi razliku između odgovornog i neodgovornog odnosa prema živim bićima u neposrednom okruženju, predlaže akcije brige o biljkama i životinjama u neposrednom okruženju, učestvuje u njima, sarađuje sa ostalim učesnicima i rešava konflikte na nenasilan način i ilustruje primerima delovanje ljudi na životnu sredinu i procenjuje posledice takvih dejstava, omogućavaju da se živa bića proučavaju u ambijentu u kojem realno žive i da se kod učenika razvija osećanje odgovornosti za zaštitu prirode i biološke raznovrsnosti, kao i svest o vlastitom položaju u prirodi i potrebi održivog razvoja.

Preporuka je da se časovi namenjeni realizaciji ishoda iz ove oblasti izvode što češće van učionice u prirodnom okruženju (školskom dvorištu ili na nekom drugom terenu), gde bi đaci samostalno ili u grupama proučavali živa bića, prikupljali podatke, osmišljavali i realizovali ekološke projekte. Projekte mogu da osmisle na početku školske godine, da ih realizuju tokom čitave godine, a na časovima predviđenim za ovu oblast da predstave rezultate.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je: 4 časa za obradu, 3 za utvrđivanja, 4 za vežbe i 1 za sistematizaciju.

Oblast: Čovek i zdravlje

Za dostizanje ishoda u ovoj oblasti identifikuje elemente zdravog načina života i u odnosu na njih ume da proceni sopstvene životne navike i izbegava rizična ponašanja, akcenat je na osnovnim činjenicama o zdravoj ishrani (užina spremljena kod kuće), vodi kao najzdravijem piću, štetnosti energetskih pića i duvanskog dima. Promene u i na telu, kao posledice puberteta, trebalo bi povezati sa potrebom održavanja lične higijene i higijene životnog prostora i opasnostima od stupanja u prerane seksualne odnose. Preporuka je da se za obradu ovih pojmova povremeno dovedu stručnjaci ili odvedu učenici u odgovarajuće ustanove. Svakako bi trebalo obradu preranog stupanja u seksualne odnose obraditi zajedno sa školskim psihologom. Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je: 4 časa za obradu, 2 za utvrđivanje (jedan je za debatu), 1 za vežbu i 1 za sistematizaciju.

U nastavi orijentisanoj na postizanje ishoda prednost imaju grupni način rada i individualizovana nastava. Ovi načini organizacije nastave pomažu učenicima da nauče kako se uči, da napreduju u učenju sopstvenim tempom, da razvijaju unutrašnju motivaciju (potrebu za saznavanjem) i inicijativu, da razvijaju veštinu komunikacije, argumentovani dijalog, tolerantno ponašanje i solidarnost. Koriste se aktivni načini učenja, kao što je kombinacija programirane nastave (programiran materijal mnogi nastavnici ostavljju na društvenim mrežama ili sajtovima škola, pa se njihovi učenici služe njima i uče tempom koji im odgovara) i problemske nastave (na času učenici, koristeći stečena znanja, rešavaju problem koji nastavnik formuliše) ili učenje putem otkrića (nastavnik instrukcijama usmerava učenike koji samostalno istražuju, strukturišu činjenice i izvlače zaključke; tako sami upoznaju strategije učenja i metode reševanja problema, što omogućava razvoj unutrašnje motivacije, divergentnog mišljenja, koje otvara nove ideje i moguća rešenja problema). Na internetu, korišćenjem reči WebQuest, project-based learning, thematic units, mogu se naći primeri koji se, uz prilagođavanje uslovima rada, mogu koristiti.

Da bi svi učenici dostigli predviđene ishode, potrebno je da nastavnik upozna specifičnosti načina učenja svojih učenika i da prema njima planira i prilagođava nastavne aktivnosti. Problemi su rešivi uz saradnju sa stručnim saradnicima i kolegama iz odeljenskih veća i stručnog veća.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U nastavi orijentisanoj na dostizanje ishoda vrednuju se proces i produkti učenja. Da bi vrednovanje bilo objektivno i u funkciji učenja, potrebno je uskladiti nivoe ciljeva učenja i načine ocenjivanja.

Nivo cilja učenja	Odgovarajući način ocenjivanja
Pamtiti (navesti, prepoznati, identifikovati...)	Objektivni testovi sa dopunjavanjem kratkih odgovora, zadaci sa označavanjem, zadaci višestrukog izbora, sparivanje pojmova.
Razumeti (navesti primer, uporediti, objasniti, prepričati...)	Diskusija na času, mape pojmova, problemski zadaci, eseji.

Primeniti (upotrebiti, sprovesti, demonstrirati...)	Laboratorijske vežbe, problemski zadaci, simulacije.
Analizirati (sistematizovati, pripisati, razlikovati...	Debate, istraživački radovi, eseji, studije slučaja, rešavanje problema
Evaluirati (proceniti, kritikovati, proveriti...)	Dnevnici rada, studije slučaja, kritički prikazi, problemski zadaci.
Kreirati (postaviti hipotezu, konstruisati, planirati...)	Eksperimenti, istraživački projekti.

Takođe, potrebno je uskladiti ocenjivanje sa njegovom svrhom.

Svrha ocenjivanja	Moguća sredstva ocenjivanja
Ocenjivanje naučenog (sumativno)	Testovi, pismene vežbe, izveštaji, usmeno ispitivanje, eseji.
Ocenjivanje za učenje (formativno)	Posmatranje, kontrolne vežbe, dijagnostički testovi, dnevnici rada, samoevaluacija, vršnjačko ocenjivanje, praktične vežbe.

U vrednovanju naučenog, pored usmenog ispitivanja, najčešće se koriste testovi znanja. Na internetu, korišćenjem ključnih reči outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical), mogu se naći različiti instrumenti za ocenjivanje i praćenje.

U formativnom ocenjivanju se koriste različiti instrumenti, a izbor zavisi od vrste aktivnosti koja se vrednuje. Kada je u pitanju npr. praktičan rad (timski rad, projektna nastava, terenska nastava i slično) može se primeniti tabela u kojoj su prikazani nivoi postignuća učenika sa pokazateljima ispunjenosti. Nastavnik treba da označi pokazatelj koji odgovara ponašanju učenika.

Grupni rad	Elementi procene zadatka sa pokazateljima		

Nivo postignuća	1. rad u grupi	2. poznavanje tematike	3. razmena, povezivanje i primena ideja
kompletno	Učenik sarađuje sa članovima grupe, uvažava njihove potrebe kako bi se zadatak što uspešnije obavio	Učenik poseduje znanja, aktivno podstiče razmenu ideja i znanja sa članovima grupe i uvažava njihove ideje.	Učenik razmenjuje ideje sa drugima i primenjuje ideje za rešavanje zadatka
delimično	Učeniku je potrebna pomoć kako bi sarađivao sa članovima grupe	Učenik poseduje izvesna znanja i malo sudeluje u razmeni ideja	Učeniku je potrebna pomoć u primeni ideja u rešavanju zadatka
ništa	Učenik je neuspešan kad radi u grupi	Učenik omalovažava mišljenje ostalih članova u timu	Učenik ne doprinosi zajedničkom radu

Vrednovanje aktivnosti, naročito ako je timski rad u pitanju, se može obaviti sa grupom tako da se od svakog člana traži mišljenje o sopstvenom radu i o radu svakog člana po naosob (tzv. vršnjačko ocenjivanje).

U procesu ocenjivanja dobro je koristiti portfolio (zbirka dokumenata i evidencija o procesu i produktima rada učenika, uz komentare i preporuke) kao izvor podataka i pokazatelja o napredovanju učenika. Prednosti korišćenja potrfolija su višestruke: omogućava kontinuirano i sistematično praćenje napredovanja, podstiče razvoj učenika, predstavlja uvid u praćenje različitih aspekata učenja i razvoja, predstavlja, podršku u osposobljavanju učenika za samoprocenu, pruža precizniji uvid u različite oblasti postignuća (jake i slabe strane) učenika. Upotrebu portfolija otežavaju nedostatak kriterijuma za odabir produkata učenja, materijalno-fizički problemi, vreme, finansijska sredstva i veliki broj učenika. Veći broj ometajućih faktora je rešiv uspostavljanjem saradnje nastavnika sa stručnim saradnikom u prikupljanju priloga i uspostavljanju kriterijuma ocenjivanja, uz korišćenje Blumove taksonomije.

Kako ni jedan od poznatih načina vrednovanja nije savršen, potrebno je kombinovati različite načine ocenjivanja. Jedino tako nastavnik može da sagleda slabe i jake strane svakog svog učenika. Prilikom svakog vrednovanja postignuća potrebno je učeniku dati povratnu informaciju koja pomaže da razume greške i poboljša svoj rezultat i učenje. Ako nastavnik sa učenicima dogovori pokazatelje na osnovu kojih svi mogu da prate napredak u učenju, učenici se uče da razmišljaju o kvalitetu svog rada i o tome šta treba da preduzmu da bi svoj rad unapredili. Ocenjivanje tako postaje instrument za napredovanje u učenju. Na osnovu rezultata praćenja i vrednovanja, zajedno sa učenicima treba planirati proces učenja i birati pogodne strategije učenja.

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje, osim postignuća učenika, i proces nastave i učenja, kao i sebe i sopstveni rad. Sve što se pokaže dobrim i korisnim nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi, a sve što se pokaže kao nedovoljno efikasnim i efektivnim trebalo bi unaprediti.

Naziv predmeta	TEHNIKA I TEHNOLOGIJA
Cilj	Cilj učenja Tehnike i tehnologije je da učenik razvije tehničko-tehnološku pismenost, da izgradi odgovoran odnos prema radu i proizvodnji, životnom i radnom okruženju, korišćenju tehničkih i tehnoloških resursa, stekne bolji uvid u sopstvena profesionalna interesovanja i postupa preduzimljivo i inicijativno.
Razred	Peti
Godišnji fond časova	72 časa

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- opisuje ulogu tehnike, tehnologije i inovacija u razvoju zajednice i njihovo povezivanje; - razlikuje osnovna područja čovekovog rada, proizvodnje i poslovanja u tehničko-tehnološkom području; - navodi zanimanja u oblasti tehnike i tehnologije;	ŽIVOTNO I RADNO OKRUŽENJE	Pojam, uloga i značaj tehnike i tehnologije na razvoj društva i životnog okruženja. Područja čovekovog rada i proizvodnje, zanimanja i poslovi u oblasti tehnike i tehnologije. Pravila ponašanja i rada u kabinetu. Organizacija radnog mesta u kabinetu i primena

- procenjuje sopstvena interesovanja u oblasti tehnike i tehnologije; - organizuje radno okruženje u kabinetu; - pravilno i bezbedno koristi tehničke aparate i IKT uređaje u životnom i radnom okruženju; - proceni kako bi izgledao život ljudi bez saobraćaja; - klasifikuje vrste saobraćaja i saobraćajnih sredstava prema nameni; - navodi profesije u području rada saobraćaj; - napravi vezu između savremenog saobraćaja i korišćenja informacionih tehnologija; - razlikuje bezbedno od nebezbednog ponašanja pešaka, vozača bicikla i dečijih vozila; - pravilno se ponaša kao pešak, vozač bicikla i dečijih vozila u saobraćaju; - koristi zaštitnu opremu za upravljanje biciklom i dečijim vozilima; - argumentuje neophodnost		mera zaštite na radu. Korišćenje tehničkih aparata i IKT uređaja u životnom i radnom okruženju.

korišćenja sigurnosnih pojaseva na prednjem i zadnjem sedištu automobila i uvek ih koristi kao putnik; - poveže mesto sedenja u automobilu sa uzrastom učenika; - odgovorno se ponaša kao putnik u vozilu; - pokazuje poštovanje prema drugim učesnicima u saobraćaju; - analizira simuliranu saobraćajnu nezgodu na računaru i identifikuje rizično ponašanje pešaka i vozača bicikla; - samostalno crta skicom i tehničkim crtežom jednostavan predmet; - pravilno čita tehnički crtež; - prenosi podatke između IKT uređaja; - primenjuje osnovne postupke obrade digitalne slike na računaru; - koristi program za obradu teksta za kreiranje dokumenta sa grafičkim elementima; - koristi Internet servise za pretragu i		

pristupanje online resursima; - preuzima odgovornost za rad; - predstavi ideje i planove za akcije koje preduzima koristeći savremenu informaciono-komunikacionu tehnologiju i softver; - povezuje svojstva prirodnih materijala sa primenom; - objasni tehnologije prerade i obrade drveta, proizvodnju papira, tekstila i kože; - seče, spaja i vrši zaštitu papira, tekstila, kože i drveta; - pravilno i bezbedno koristi alate i pribor za ručnu mehaničku obradu (makaze, modelarska testera, brusni papir, stega); - napravi plan izrade jednostavnog proizvoda i plan upravljanja otpadom; - samostalno izrađuje jednostavan model; - samostalno pronalazi informacije potrebne za izradu predmeta/modela		

koristeći IKT i Internet servise; - odabira materijale i alate za izradu predmeta/modela; - meri i obeležava predmet/model; - ručno izrađuje jednostavan predmet/model koristeći papir i/ili drvo, tekstil, kožu i odgovarajuće tehnike, postupke i alate; - koristi program za obradu teksta za kreiranje dokumenta realizovanog rešenja; - samostalno predstavlja projektnu ideju, postupak izrade i rešenje/proizvod; - pokazuje inicijativu i jasnu orijentaciju ka ostvarivanju ciljeva i postizanju uspeha; - planira aktivnosti koje dovode do ostvarivanja ciljeva uključujući okvirnu procenu troškova; - aktivno učestvuje u radu para ili male grupe u skladu sa ulogom i pokazuje poštovanje prema saradnicima; - pruži pomoć u radu drugim učenicima;		

- procenjuje ostvaren rezultat i razvija predlog unapređenja.		
	SAOBRAĆAJ	Uloga, značaj i istorijski razvoj saobraćaja. Vrste saobraćaja i saobraćajnih sredstava prema nameni. Profesije u području rada saobraćaj. Upotreba informacionih tehologija u savremenom saobraćaju Saobraćajna signalizacija - izgled i pravila postupanja. Pravila i propisi kretanja pešaka, vozača bicikla i dečijih vozila (roleri, skejt, trotinet) u saobraćaju - računarska simulacija i saobraćajni poligon. Obaveze i odgovornost dece kao učesnika u saobraćaju. Zaštitna oprema potrebna za bezbedno upravljanje biciklom i dečijim vozilima.
	TEHNIČKA I DIGITALNA PISMENOST	Pribor za tehničko crtanje (olovka, gumica, lenjir, trougaonici, šestar). Formati crteža (A3, A4). Razmera. Tipovi i debljine linija (puna debela

		linija; puna tanka linija; puna tanka linija izvučena slobodnom rukom; isprekidana tanka linija; crta-tačka-crta tanka linija). Geometrijsko crtanje (crtanje paralelnih pravih, crtanje normale na datu pravu, crtanje uglova pomoću lenjira i trougaonika). Elementi kotiranja (pomoćna kotna linija, kotna linija, pokazna linija, kotni završetak, kotni broj - vrednost). Crtanje tehničkog crteža sa elementima (tipovi linija, razmera i kotiranje). Prenos podataka između IKT uređaja (računar, tablet, smartphone, digitalni fotoaparat). Aplikacija za digitalnu obradu slike. Operacije podešavanja osvetljenosti i kontrasta slike. Promena veličine/rezolucije slike, izdvajanje dela slike. Kreiranje dokumenta u programu za obradu teksta. Formatiranje teksta, umetanje slike i grafike.

		Internet pretraga i pristup online resursima.
	RESURSI I PROIZVODNJA	Prirodni resursi na Zemlji: energija i materijali. Upravljanje otpadom (reciklaža; zaštita životne sredine). Vrste, svojstva i primena prirodnih materijala. Tehnologija prerade i obrade drveta. Tehnologija prerade i obrade kože. Tekstilna tehnologija. Tehnologija proizvodnje papira. Postupci ručne obrade i spajanja papira, tekstila, kože i drveta - sečenje/rezanje, spajanje (lepljenje) i zaštita (lakiranje). Korišćenje alata i pribora za ručnu obradu i spajanje navedenih materijala - makaze, modelarska testera, brusni papir, stega.
	KONSTRUKTORSKO MODELOVANJE	Izrada predmeta/modela ručnom obradom i spajanjem papira i/ili drveta, tekstila, kože korišćenjem odgovarajućih tehnika, postupaka i alata.

		Prikazivanje ideje, postupka izrade i rešenja/proizvoda. Timski rad i podela zaduženja u timu.

Ključni pojmovi sadržaja: tehničko crtanje, tehnički aparati i IKT uređaji, prirodni resursi na Zemlji, bezbednost u saobraćaju, preduzimljivost i inicijativa.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Predmet tehnika i tehnologija namenjen je razvoju osnovnih tehničkih kompetencija učenika radi njegovog osposobljavanja za život i rad u svetu koji se tehnički i tehnološki brzo menja. Jedan od najvažnijih zadataka je da kod učenika razvija svest o tome da primena stečenih znanja i veština u realnom okruženju podrazumeva stalno stručno usavršavanje i celoživotno učenje, kao i da je razvijanje preduzimljivosti jedan od važnih preduslova ličnog i profesionalnog razvoja.

Program nastave i učenja za peti razred orijentisan je na ostvarivanje ishoda.

Ishodi su iskazi o tome šta učenici umeju da urade na osnovu znanja koja su stekli učeći predmet tehnika i tehnologija. Predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti učenika u pet nastavnih tema: životno i radno okruženje, saobraćaj,tehnička i digitalna pismenost, resursi i proizvodnja i konstruktorsko modelovanje.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre kreira svoj godišnji-globalni plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivo konkretne nastavne jedinice. Sada nastavnik za svaku oblast ima definisane ishode. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti. Pored udžbenika, kao jednog od izvora znanja, na nastavniku je da učenicima omogući uvid i iskustvo korišćenja i drugih izvora saznavanja.

S obzirom da je nastava Tehnike i tehnologije teorijsko-praktičnog karaktera, časove treba realizovati podelom odeljenja na 2 (dve) grupe, ukoliko odeljenje ima više od 20 učenika.

Nastavnik je u planiranju, pripremi i ostvarivanju nastave i učenja autonoman. Za svaki čas treba planirati i pripremiti sredstva i načine provere ostvarenosti projektovanih ishoda.

Posete muzejima tehnike, sajmovima i obilaske proizvodnih i tehničkih objekata treba ostvarivati uvek kada za to postoje uslovi, radi pokazivanja savremenih tehničkih dostignuća, savremenih uređaja, tehnoloških procesa, radnih operacija i dr. Kada za to ne postoje odgovarajući uslovi, učenicima treba obezbediti multimedijalne programe u kojima je zastupljena ova tematika.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Učenici u peti razred dolaze sa izvesnim znanjem iz oblasti tehnike i tehnologije koja su stekli u okviru predmeta svet oko nas i priroda i društvo, kao i sa određenim životnim iskustvima u korišćenju različitih uređaja i učestvovanja u saobraćaju. Na tome treba graditi dalje sticanje znanja, ovladavanje veštinama vodeći računa da su izuzetno važni ishodi ovog predmeta formiranje pravilnih stavova prema tehnici i tehnologiji gde je čovek lično odgovoran za njihovu upotrebu i zloupotrebu, kao i za zaštitu životne sredine. Kod učenika uzrasta 11, 12 godina postoji prirodna radoznalost za tehniku i tehnologiju, kao i potreba da nešto sami stvaraju svojim rukama. To treba iskoristiti na pravi način i učiniti realizaciju ovog predmeta što više povezanim sa svakodnevnim životom učenika. Realizacijom vežbi učenici otkrivaju i rešavaju jednostavne tehničke i tehnološke probleme, upoznaju primenu prirodnih zakonitosti u praksi, formiraju svest o tome kako se primenom tehnike i tehnologije menja svet u kome žive. Oni uočavaju kako na okolinu tehnika utiče pozitivno, a kako

ponekad narušava prirodni sklad i kako se mogu smanjiti štetni uticaji na prirodno okruženje čime razvijaju svest o potrebi, značaju i načinima zaštite životne sredine.

Životno i radno okruženje

Upoznavanje područja čovekovog rada i proizvodnje, zanimanja i poslova u oblasti tehnike i tehnologije treba realizovati uz aktivnu ulogu učenika i primenu odgovarajućih medija. Omogućiti učenicima da identifikuju određena zanimanja kojima se ljudi bave i poslove koji se obavljaju u okviru tih zanimanja kao i tehnička sredstva koja se pri tome koriste. Tako će upoznati osnovna područja čovekovog rada, proizvodnje i poslovanja u tehničko-tehnološkom području i razviti kritički odnos koji uključuje razmatranje šireg konteksta tehnike i njenog uticaja na čoveka i planetu Zemlju s ekološkog, ekonomskog, kulturološkog i sociološkog aspekta.

Upoznati učenike sa tehnikom, tehničkim dostignućima i značajem tehnike i tehnologije. Ukazati na značaj nastave tehnike i tehnologije u cilju sticanja tehničke kulture, tj. tehničke pismenosti i neophodnost usvajanja određenih znanja o tehničkim uređajima koji nas okružuju, dobrobitima koja donose, načinu rada, mogućim opasnostima, razvijanjem veština koje omogućuju kreativnost i inovativnost u dizajniranju i izradi tehničkih sredstava kao i sigurno i pravilno njihovo korišćenje. Tako učenici stiču i određena saznanja o raznim profesijama što će im kasnije pomoći pri profesionalnom usmeravnju i opredeljivanju.

S obzirom da se kabinet za tehniku i tehnologiju i rad u njemu razlikuje od drugih kabineta u školi, učenici treba da upoznaju specifičnost rada, raspored i organizaciju radnih mesta kao i pravila ponašanja i rada u kabinetu. Posebnu pažnju treba posvetiti bezbednosti na radu prilikom korišćenja alata i pribora. Ukazati na situacije koje mogu zbog nepoštovanja pravila ponašanja ili nepravilne upotrebe alata i pribora biti potencijalne opasnosti, kao i na primenu mera zaštite na radu.

Korišćenje tehničkih aparata i IKT uređaja u životnom i radnom okruženju, učenici uglavnom upoznaju skoro svakodnevno u svojim domovima. Uz aktivnu ulogu učenika i primenu multimedija ukazivati na pravilnu upotrebu i eventualne posledice u slučaju nepridržavanja uputstava za korišćenje i neispravnosti tehničkih aparata u domaćinstvu (usisivač, mikser, razne grejalice i dr).

Preporučeni broj časova za realizaciju ove nastavne teme je 6.

Saobraćaj

Ova oblast je izuzetno važna jer se učenici petog razreda osamostaljuju i šire radijus svog kretanja, a statistika govori da u našoj zemlji još uvek veliki broj dece strada u saobraćaju. Po prirodi njihovog uzrasta još uvek nisu dovoljno pažljivi u saobraćaju gde mogu biti pešaci, putnici, vozači bicikla i dečijih vozila. Zato je težište ishoda na bezbednom ponašanju i preuzimanju lične odgovornosti učenika za ponašanje u saobraćaju. Upotreba zaštitne opreme pri vožnji bicikla i drugih dečijih vozila, kao i korišćenje sigurnosnih pojaseva u vozilu je najvažniji ishod koji treba postići. Učenici treba da se na interesantan i očigledan način upoznaju sa pravilima i propisima kretanja pešaka i biciklista u saobraćaju, načinima regulisanja saobraćaja i bezbednom kretanju od škole do kuće, da upoznaju horizontalnu, vertikalnu i svetlosnu signalizaciju. Za realizaciju ovih nastavnih sadržaja treba koristiti odgovarajuće multimedije, a za praktično uvežbavanje mogu se koristiti poligoni u okviru škole ili saobraćajne makete koje mogu izraditi i učenici na redovnim časovima ili u radu slobodnih aktivnosti, kao i korišćenjem računarske simulacije.

Učenici imaju priliku da upoznaju razne profesije u oblasti regulisanja drumskog saobraćaja i mogućnosti i procene sopstvenih potencijala i interesovanja u vezi sa tim profesijama.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je 14.

Tehnička i digitalna pismenost

Cilj nastavne teme je da učenici ovladaju veštinama upotrebe informaciono-komunikacionih tehnologija u tehnici i shvate njihovu prirodnu povezanost. U okviru preporučenog broja časova planirano je da se učenici upoznaju sa tehničkim crtežom i obradom digitalne slike na računaru.

Tehničko crtanje predstavlja univerzalni jezik i osnovu tehničke pismenosti u grafičkim komunikacijamau svim područjima tehnike i svakodnevnom životu. Tehnički crtež je sredstvo razmene informacija u tehnici, od njegovog nastanka do proizvodnje tj. od ideje do realizacije. Učenici razvijaju veštine čitanja i izrade jednostavnijih tehničkih crteža i izradu tehničke dokumentacije. Učenike treba naučiti kako se skicom može izraziti ideja i kako se primenom pravila (standarda) izrađuje tehnički crtež. Učenici treba da upoznaju formate papira i osnovni pribor za tehničko crtanje. Insistirati na pravilnom korišćenju pribora za tehničko crtanje uvežbavanjem prilikom geometrijskog crtanja (paralelne linije, normalne linije, kružnice). Potrebno je da svaki učenik samostalno nacrta jednostavan tehnički crtež u određenoj razmeri koristeći odgovarajuće vrste linija kao i elemente kotiranja.

Planirani ishodi u oblasti upotrebe i primene informaciono-komunikacionih tehnologija u tehnici u petom razredu se prvenstveno odnose na pravilno i bezbedno korišćenje digitalnih uređaja (računar, laptop, tablet, mobilni telefon, tv, digitalni fotoaparat, veb kamera) a potom i na ovladavanje veštinama obrade digitalne slike na računaru u cilju sticanja odgovarajućih kompetencija koje se odnose na dokumentovanje i dizajn. Ovo je jedna od osnovnih veština koje su neophodne u sticanju opštih preduzetničkih kompetencija. Preporučuje se nastavnicima da sa učenicima u paru vežbaju prenos podataka između računara i eksternih uređaja (mobilni telefon, fotoaparat) a da svaki učenik samostalno realizuje procedure tokom rada na računaru. Takođe je preporuka da svaki učenik (koristeći znanja i veštine koje je stekao na časovima informatike i računarstva) realizuje jednostavnu vežbu umetanja fotografije u odgovarajući program za obradu teksta i uređivanje dokumenta. Gde god je to moguće, treba koristiti Internet pretragu i pristup online resursima.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je 16.

Resursi i proizvodnja

Učenike treba upoznati sa pojmom prirodnih resursa na Zemlji i sa značajem njihovog očuvanja. Težište ove teme je na energiji i materijalima. Naznačiti osnovne izvore energije kao važan resurs za život ljudi, tehnološke procese i proizvodnju bez ulaženja u detalje. Upoznati učenike sa načinom korišćenja i pretvaranja u neke korisne oblike njima već poznatih izvora energije vode, vetra i Sunca.

Drugi važan resurs su materijali. Upoznati učenike sa pojmom i podelom materijala (prirodni, veštački). Vrste i svojstva materijala (fizička, hemijska i mehanička): drvo, papir, tekstil, koža objasniti na elementarnom nivou. Način obrade materijala (principi delovanja alata za mehaničku obradu materijala, ispitivanje materijala). Priprema za obradu. Prikazati pravilno korišćenje alata za ručnu obradu materijala, izvođenje operacija i zaštita na radu: obeležavanje, sečenje, završna obrada (bušenje, ravnanje, brušenje). Izbor materijala, operacija i alata i redosleda njihove primene. Reciklaža materijala i zaštita životne sredine. Postupno uvođenje učenika u rad sa alatom pri izvođenju raznih operacija menja suštinski karakter nastave tehnike i tehnologije - obrada materijala tako postaje sredstvo kreativnog izražavanja, a ne cilj u nastavi tehnike i tehnologije. Program se realizuje u formi predavanja (teoretska nastava) i vežbi.

Prilikom vežbanja sa alatima i pri obradi materijala potrebno je da učenici svoje ideje iskazuju samostalno. Preporuka je da učenici, na kraju ove oblasti, naprave plan izrade i samostalno izrade najmanje tri jednostavna modela.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je 20.

Konstruktorsko modelovanje

U ovom delu programa učenici realizuju zajedničke projekte primenjujući prethodno stečena znanja i veštine iz oblasti oblikovanja i obrade materijala, upotrebe IKT-a u tehnici i tehničkog crtanja. Cilj nastavne teme je postavljanje ciljeva i prioriteta, planiranje, donošenje odluka, timski rad, komunikacijske veštine, kao i razvijanje upornosti, pozitivnog odnosa prema radu, sposobnostima rešavanja problema, samoprocenjivanja i kritičkog mišljenja.

Preporuka je da se projekti realizuju u parovima ili malim grupama.

Nastavnik upoznaje učenike sa pravilima rada u grupi, podelom posla i odgovornostima, sa dinamikom i rokovima za realizaciju projektnih aktivnosti. Učenici se sami opredeljuju za određenu aktivnost u okviru grupe. Pruža im se mogućnost da realizuju svoju ideju koja je u skladu sa njihovim interesovanjima i sposobnostima pri čemu se postiže potpuna diferencijacija i individualizacija nastave. Učenici samostalno istražuju informacije za projektni zadatak koristeći informaciono-komunikacione tehnologije, nalaze rešenje, formiraju ideju, izrađuju tehničku dokumentaciju, planiraju i realizuju sopstveni proizvod. Identifikacija i izbor materijala i alata za realizaciju projekta vrše se uz podršku nastavnika. U tom procesu, učenici usvajaju i primenjuju znanja, razvijaju veštine, stavove, odgovornost i samostalnost. Preporuka je da se koriste materijali i tehnologije koje su učenici upoznali u prethodnoj oblasti. Učenici samostalno vrše merenje i obeležavanje. Obrada materijala može se vršiti individualno ali je preporuka da učenici rade u paru, čime razvijaju sposobnost saradnje i socijalnih veština. Po završetku, učenici samostalno predstavljaju proizvod/model, usmeno obrazlažući tok realizacije, procenjujući ostvarenost rezultata i predlog unapređenja. Težište ovakvog rada nije na kvalitetu konačnog produkta već na procesu koji ima svoje korake i na saradničkim odnosima u radu u grupi. Nastavnik je tu pažljivi posmatrač, pomagač kada je to potrebno, davalac povratne informacije i neko ko ohrabruje. Učenicima jasno treba ukazati da se i na neuspelim produktima može mnogo naučiti ako se shvati gde su greške napravljene. Diskutovati sa učenicima i o ceni ponuđenih rešenja. Naglasiti važnost dobrog planiranja budžeta potrebnog za njegovu realizaciju kao i negativnih posledica loših proračuna. Na taj način učenike polako osposobljavati da razmišljaju preduzetnički i razvijati im osnovne kompetencije vezane za finansijsku pismenost.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je 16.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U nastavi orijentisanoj na dostizanje ishoda vrednuju se proces i produkti učenja.

U procesu ocenjivanja potrebno je uzeti u obzir sve aktivnosti učenika (urednost, sistematičnost, zalaganje, samoinicijativnost, kreativnost i dr).

Vrednovanje aktivnosti, naročito ako je timski rad u pitanju, može se obaviti sa grupom tako da se od svakog člana traži mišljenje o sopstvenom radu i o radu svakog člana ponaosob (tzv. vršnjačko ocenjivanje).

Prilikom svakog vrednovanja postignuća potrebno je učeniku dati povratnu informaciju koja pomaže da razume greške i poboljša svoj rezultat i učenje. Ako nastavnik sa učenicima dogovori pokazatelje na osnovu kojih svi mogu da prate napredak u učenju, učenici se uče da razmišljaju o kvalitetu svog rada i o tome šta treba da preduzmu da bi svoj rad unapredili. Ocenjivanje tako postaje instrument za napredovanje u učenju. Na osnovu rezultata praćenja i vrednovanja, zajedno sa učenicima treba planirati proces učenja i birati pogodne strategije učenja.

Naziv predmeta	INFORMATIKA I RAČUNARSTVO
Cilj	Cilj učenja Informatike i računarstva je osposobljavanje učenika za upravljanje informacijama, bezbednu komunikaciju u digitalnom okruženju, proizvodnju digitalnih sadržaja i kreiranje računarskih programa za

	rešavanje različitih problema u društvu koje se razvojem digitalnih tehnologija brzo menja.
Razred	Peti
Godišnji fond časova	36 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST / TEMA	SADRŽAJI
- navede primenu informatike i računarstva u savremenom životu; - pravilno koristi IKT uređaje; - imenuje osnovne vrste i komponente IKT uređaja; - pravi razliku između hardvera, softvera i servisa; - prilagodi radno okruženje kroz osnovna podešavanja; - kreira digitalni sliku i primeni osnovne akcije editovanja i formatiranja (samostalno i saradnički); - kreira tekstualni dokument i primeni osnovne akcije editovanja i	IKT	Predmet izučavanja informatike i računarstva. IKT uređaji, jedinstvo hardvera i softvera. Podešavanje radnog okruženja. Organizacija podataka. Rad sa slikama. Rad sa tekstom. Rad sa multimedijom. Rad sa prezentacijama.

formatiranja (samostalno i saradnički); - primeni alate za snimanje i reprodukciju audio i video zapisa; - kreira multimedijalnu prezentaciju i primeni osnovne akcije editovanja i formatiranja (samostalno i saradnički); - sačuva i organizuje podatke; - razlikuje osnovne tipove datoteka; - reaguje ispravno kada dođe u potencijalno nebezbednu situaciju u korišćenju IKT uređaja; - dovodi u vezu značaj pravilnog odlaganja digitalnog otpada i zaštitu životne sredine; - razlikuje bezbedno od nebezbednog, poželjno od nepoželjnog ponašanja na Internetu; - reaguje ispravno kada dođu u kontakt sa neprimerenim sadržajem ili		

sa nepoznatim osobama putem Interneta; - pristupa Internetu, samostalno pretražuje, pronalazi informacije u digitalnom okruženju i preuzima ih na svoj uređaj; - informacijama na internetu pristupi kritički; - sprovodi postupke za zaštitu ličnih podataka i privatnosti na Internetu; - razume značaj autorskih prava; - prepoznaje rizik zavisnosti od tehnologije i dovodi ga u vezu sa svojim zdravljem; - racionalno upravlja vremenom koje provodi u radu sa tehnologijom i na Internetu; - izvodi skupovne operacije unije, preseka, razlike i pravilno upotrebljava odgovarajuće skupovne oznake;		

- shvati matematičko-logički smisao reči „i”, „ili”, „ne”, „svaki”, „neki”, izraza „ako...onda”; - zna algoritme aritmetike (sabiranja, množenja, deljenja s ostatkom, Euklidov algoritam) i interpretira ih algoritamski; - navede redosled koraka u rešavanju jednostavnog logičkog problema; - kreira jednostavan računarski program u vizuelnom okruženju; - svrsishodno primenjuje programske strukture i blokove naredbi; - koristi matematičke operatore za izračunavanja; - objasni scenario i algoritam projekta; - analizira i diskutuje program; - pronalazi i otklanja greške u programu;		

- sarađuje sa ostalim članovima grupe u odabiru teme, prikupljanju i obradi materijala u vezi sa temom, formulaciji i predstavljanju rezultata i zaključaka; - odabira i primenjuje tehnike i alate u skladu sa fazama realizacije projekta; - navede korake i opiše postupak rešavanja projektnog zadatka; - vrednuje svoju ulogu u grupi pri izradi projektnog zadatka i aktivnosti za koje je bio zadužen; - postavlja rezultat svog rada na Internet, radi deljenja sa drugima, uz pomoć nastavnika.		
	DIGITALNA PISMENOST	Upotreba IKT uređaja na odgovoran i siguran način. Pravila bezbednog rada na Internetu. Pretraživanje Interneta, odabir rezultata

		i preuzimanje sadržaja. Zaštita privatnosti ličnih podataka. Zaštita zdravlja, rizik zavisnosti od tehnologije i upravljanje vremenom.
	RAČUNARSTVO	Uvod u logiku i skupove: unija, presek, razlika; reči „i”, „ili”, „ne”, „svaki”, „neki”, „ako...onda” Uvod u algoritme aritmetike: pismeno sabiranje, množenje, deljenje s ostatkom, Euklidov algoritam. Uvod u temu programiranja. Radno okruženje izabranog softvera za vizuelno programiranje. Alati za rad sa grafičkim objektima, tekstom, zvukom i videom. Program - kategorije, blokovi naredbi, instrukcije. Programske strukture (linijska, ciklična, razgranata).
		Faze projektnog zadatka od

		izrade plana do predstavljanja rešenja. Izrada projektnog zadatka u grupi u korelaciji sa drugim predmetima. Predstavljanje rezultata projektnog zadatka.

Ključni pojmovi sadržaja: IKT, IKT uređaji, datoteka, multimedijalna prezentacija, digitalna pismenost, Internet, računarstvo, algoritam.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program predmeta Informatika i računarstvo, u drugom ciklusu osnovnog obrazovanja i vaspitanja, organizovan je po spiralnom modelu i orijentisan je na ostvarivanje ishoda. Ishodi govore o tome šta učenici umeju da urade na osnovu znanja koja su stekli učeći ovaj predmet. Predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti učenika u tri tematske celine: IKT, Digitalna pismenost i Računarstvo.

U nastavi orijentisanoj na postizanje ishoda potrebno je uvažiti stečene digitalne veštine učenika. U planiranju i pripremanju nastave, nastavnik polazi od ishoda koje treba ostvariti i planira, ne samo svoje, već, prevashodno aktivnosti učenika na času. Nastavnik treba da bude više orjentisan ka mentorskoj ulozi, a manje ka predavačkoj. Potrebno je da nastavnik programske ishode, koji treba da se dostignu do kraja petog razreda, razloži na ishode - korake za svaki čas, bilo da se radi o časovima obrade ili utvrđivanja, a koje treba da ostvari svaki učenik. Takođe, treba da za svaki čas planira i pripremi sredstva i načine provere ostvarenosti projektovanih ishoda. Preporuka je da nastavnik planira i priprema nastavu samostalno i u saradnji sa kolegama iz razrednog veća zbog uspostavljanja korelacija među predmetima.

Potrebno je raditi na razvoju algoritamskog načina mišljenja u postupku rešavanja problema i zadataka, razvoju logičkog mišljenja i izgradnji ličnih strategija za učenje uz primenu IKT-a.

Da bi svi učenici dostigli predviđene ishode, potrebno je aktivnosti osmisliti tako da uključuju praktičan rad, uz primenu IKT-a, povezivanje različitih sadržaja iz drugih tema unutar samog predmeta, kao i sa drugim predmetima. Poželjno je da planirane aktivnosti na času prati sažeto i jasno uputstvo učeniku za realizaciju zadatka, uz demonstraciju postupka. Ostaviti prostor za učeničku inicijativu i kreativnost, odnosno da se kroz diskusiju sa učenicima odaberu najadekvatniji alati, koncepti i strategije za realizaciju određenih aktivnosti. U toku realizacije planiranih aktivnosti raditi na uspostavljanju i negovanju navika i ponašanja kao što su postupnost, istrajnost, analitičnost, samostalnost u radu i spremnost na saradnju.

Dostizanje definisanih ishoda može se ostvariti uz određeni stepen slobode nastavnika kako u izboru metoda rada, programskih alata i tehnologija (računar, digitalni uređaj...), tako i u redosledu i dinamici realizacije elemenata različitih tematskih oblasti. Na internetu se mogu se naći primeri dobre prakse koji se, uz prilagođavanje uslovima rada i poštovanjem autorskih prava, mogu koristiti.

S obzirom da je nastava Informatike i računarstva teorijsko-praktičnog karaktera, časove treba realizovati podelom odeljenja na 2 (dve) grupe, ukoliko odeljenje ima više od 20 učenika. Škole koje ne poseduju prostorne i tehničke mogućnosti i čiji je broj učenika u odeljenju manji od 25, mogu da izvrše podelu odeljenja na grupe uz saglasnost Ministarstva, odnosno nadležne Školske uprave.

Nastava se realizuje u računarskom kabinetu/digitalnoj učionici.

Informaciono-komunikacione tehnologije (9)

Realizaciju ove tematske celine započeti navođenjem primera primene IKT-a. Motivisati učenike da diskutuju o mogućnosti primene IKT-a iz njihove perspektive, da opišu iskustva u korišćenju digitalnih uređaja i navedu ono šta je njima važno kod digitalnih uređaja: dobar zvuk, bolja fotografija, internet, igrice, zapažanja kako njihovi roditelji koriste IKT uređaje i slično.

Učenike informativno upoznati sa predmetom izučavanja informatike i računarstva i to navođenjem primera koji bi njima bili poznati. Objasniti pojam informaciono-komunikacione tehnologije (IKT). Uvesti pojmove hardver i softver.

Navesti vrste računara i digitalnih uređaja koje učenici koriste, delove iz kojih se sastoje: tastatura, miš, ekran, ekran osetljiv na dodir, kućište, zvučnici i sl., navodeći njihovu funkciju. Diskutovati sa učenicima o njihovom iskustvu sa hardverom i IKT uređajima. Cilj je da učenici budu u stanju da razumeju namenu osnovnih delova digitalnih uređaja koje koriste. Napomenuti da u računaru postoji memorija u kojoj se pamte brojevi kojima su opisani tekst, slika, zvuk… Pokazati na primeru kako bi se neka slika kodirala brojevima. Skrenuti pažnju na pravilno rukovanje IKT uređajima.

Pojam operativni sistem uvesti kroz povezivanje prethodnog iskustva učenika u korišćenju različitih digitalnih uređaja (kroz diskusiju: npr. koji OS koristi mobilni telefon, navesti primere: Android, Windows...). Naglasiti koji operativni sistem koriste računari na kojima će raditi u školi. Opisati ukratko ulogu OS, naglasiti da prepoznaje i povezuje delove računara i omogućava da koristimo računar i druge digitalne uređaje. Na sličan način uvesti i pojam korisnički programi.

Kroz demonstraciju i ličnu aktivnost učenika, skrenuti pažnju na pravila koja važe u kabinetu i u radu sa računarima i opremom (pravilno uključivanje, prijavljivanje, korišćenje, odjavljivanje i isključivanje računara). Uvesti pojam „radna površina" operativnog sistema (napraviti paralelu kod računara i drugih digitalnih uređaja). Objasniti pojmove ikona, prečica, traka sa zadacima (navesti elemente i njihovu namenu).

Uvesti pojam „Kontrolna tabla", pojasniti namenu i način pokretanja. Bez ulaženja u sve detalje kontrolne table, sa učenicima u ovom razredu uraditi samo najosnovnija podešavanja uređaja (miša, monitora...) i radnog okruženja (regionalna jezička podešavanja OS-a, jezik tastature SR ćirilica i latinica, jačina zvuka…). Ovde paralelno uraditi sve aktivnosti, prema mogućnostima, i kroz osnovna podešavanja na telefonu jer su takvi uređaju učenicima bliski.

Kroz konkretne primere objasniti pojam datoteke i neophodnost organizacije datoteka u računaru: čuvanje i pronalaženje, premeštanje ili brisanje (pomenuti „Korpu za otpatke"). Diskutovati sa učenicima o vrstama datoteka (tekst, brojevi, slike, zvuk, video i multimedija).

Za kreiranje, izmene, čuvanje i prikazivanje rezultata rada u formi datoteka, odabrati dostupne korisničke programe (licencirane ili besplatne), kao što su programi za: crtanje, obradu teksta, izradu multimedijalnih prezentacija, snimanje zvuka i video-zapisa pomoću drugih uređaja (mobilni telefon, kamera, mikrofon…), reprodukciju zvuka i video materijala koji mogu biti instalirani u računaru ili na „oblaku". Nastavnik može po svojoj proceni odabrati i druge programe koji će takođe uticati na sticanje željenog, funkcionalnog IKT znanja i veština u radu sa navedeni multimedijalnim elementima.

U petom razredu učenik treba da kreira i uredi digitalne slike/crteže korišćenjem raspoloživih alata izabranog programa (selektovanje, kopiranje, lepljenje, promenu veličine slike, dodavanje i brisanje oblika, odsecanje dela slike, čuvanje, zatvaranje, pronalaženje, doradu i čuvanje produkta, kao i alate za zumiranje, unos teksta, upotrebu „četkice", „gumice" i sl.).

Pri radu sa tekstom primeniti osnovne alate za uređivanje i oblikovanje teksta (unos teksta, dodavanje, brisanje, kopiranje, selektovanje, poravnanje, promena fonta, boje, veličine slova, umetanje slika...). Naglašavati potrebu odabira odgovarajućeg pisma (kodnog rasporeda: ćirilica, latinica...) i insistirati na primeni pravopisa. Uvežbati čuvanje i štampanje dokumenta. Rad sa tabelama i složenijim alatima obraditi u starijim razredima.

Paralelno sa srpskom terminologijom pomenuti i izvorne engleske termine.

Snimanje zvuka i video-zapisa, shodno mogućnostima, započeti demonstracijom upotrebe uređaja: kamera, mikrofon, zvučnici, mobilni telefoni, itd. Obuhvatiti najosnovnije tehnike u procesu snimanja (pokreni, zaustavi, sačuvaj, obriši) i reprodukcije (pokreni, pauziraj, zaustavi, pusti od početka, podesi jačinu zvuka). U vežbi čuvanja audio/video zapisa skrenuti pažnju na različite tipove datoteka u konkretnom programu (npr. mp3, mp4, avi, midi…).

Pri izradi multimedijalnih prezentacija primeniti osnovne alate za uređivanje i oblikovanje sadržaja. U programu za izradu multimedijalnih prezentacija koristiti ranije kreirane zvučne i video zapise. Prilagoditi tip datoteke izabranom programu (koristiti neki od raspoloživih programa za konverziju podataka). Kroz razgovor sa učenicima i kroz primere razviti pojam dobre prezentacije i načine predstavljanja (koliko je bitan sadržaj a ne samo forma).

Digitalna pismenost (5)

Pri realizaciji tematske celine Digitalna pismenost pojasniti učenicima šta znači korišćenje IKT uređaja na odgovoran i siguran način, i naglasiti da to nije obaveza samo IT stručnjaka već svih korisnika. Demonstrirati funkcije antivirusnog programa i zaštitnog zida. Analizirati sa učenicima od kakvog su materijala napravljeni IKT uređaji, da li se takvi materijali mogu reciklirati i na koje sve načine se mogu odlagati dgitalni uređaji koji nisu u upotrebi, u cilju zaštite životne sredine.

Proveriti sa učenicima njihova dosadašnja iskustva u korišćenju veb-pregledača (čitača, brauzera). Razgovarati o sajtovima pretraživačima i načinima pretrage, uvesti pojmove autor i autorska prava i navesti osnovne licence. Pretragu interneta i odabir relevantnih stranica iz prikazanih rezultata pretrage. (Kako pronalazimo, biramo i preuzimamo informacije? Kako stvaramo (onlajn aplikacije)? Kako razmenjujemo informacije i sarađujemo na internetu?)

Na unapred pripremljenom skupu veb-strana kroz diskusiju o proceni informacija pronađenih na internetu (publika kojoj je sajt namenjen, autor, tačnost/preciznost, objektivnost, aktuelnost i internet adresa) podsticati razvoj kritičkog mišljenja učenika.

Upoznati učenike sa pravilima ponašanja na internetu (eng. Netiquette). Za utvrđivanje i pojašnjavanje ove teme, organizovati kvizove i radionice (na teme bezbedno- nebezbedno, poželjno - nepoželjno ponašanje na internetu) kao i simulacije nebezbednih situacija sa akcentom na to kako je poželjno reagovati u datim situacijama (kroz igranje uloga i sl.). Jedna od aktivnosti za učenike, radi povezivanja znanja, može biti izrada tekstualnih dokumenata na temu: Moja pravila ponašanja na internetu, Pet najvažnijih pravila za bezbedan internet, Kako da internet postane sigurniji za decu, i sl.

U korelaciji sa drugim predmetima (fizičko i zdravstveno vaspitanje) veliku pažnju posvetiti tome kako uređaji koje svakodnevno koriste (računar, telefon, tablet...) mogu loše da utiču na njihovo zdravlje pri čemu ih treba voditi ka situacijama na koje ih roditelji svakodnevno podsećaju (loše držanje, dugo gledanje u ekran,…..). Posebnu pažnju posvetiti razvoju svesti kod učenika o vremenu u toku dana, utrošenom na rad sa tehnologijom i mogućim razvojem zavisnosti od tehnologije.

Računarstvo (16)

Realizacija teme može se započeti prikazivanjem motivacionih filmova o programiranju. Uvesti pojmove: program i programiranje. Demonstrirati gotove animacije i računarske igre radi razvijanja svesti i pobuđivanja motivacije da učenici sami mogu da kreiraju svoje igrice. Odabrati primer igrice za analizu (na primer sa portala www.code.org), kao i druge motivacione materijale iz sličnih obrazovnih izvora) sa ciljem upoznavanja učenika sa koracima u rešavanju jednostavnih problemskih zadataka. Uvesti pojam algoritma pri rešavanju najjednostavnijeg problema. Iskoristiti iskustvo koje učenici imaju kao korisnici tehnologije (računara, pametnih telefona...) da bi se napravila jasna veza između procesa programiranja i konačnog proizvoda, igrica ili animacija. Pored toga, isticati da se kroz učenje programiranja i algoritama, razvijaju strategije za rešavanja životnih problema, svaki zadatak koji sebi postavljamo u svakodnevnom životu se rešava korak po korak, tj. algoritamski.

U međupredmetnoj koordinaciji sa predmetom matematika, uvesti matematičko-logičke pojmove koje leže u osnovi informatike i računarstva: skup, elementi, podskup, jednakost skupova, prazan skup (sa odgovarajućim znacima); Venovi dijagrami; skupovne operacije: unija, presek, razlika i odgovarajuće oznake; reči: „i”, „ili”, „ne”, „svaki”, „neki”; odgovarajuće logičke veznike i njihovu

interpretaciju skupovnim operacijama i relacijama. Korišćenjem primera iz tekućih sadržaja, dalje se osmišljava pojam skupa, izgrađuje matematičko-informatički jezik i unosi preciznost u izražavanju. Potrebno je na raznovrsnim primerima koristiti odgovarajuće simbole (znake) i uočavati zakonitosti skupovnih i logičkih operacija. Na podesnim primerima ilustrovati matematičko-logičku upotrebu reči: svaki, neki, ili, i, ne, sledi (ako...onda). Učenici usvajaju elemente deduktivnog zaključivanja (pravilno formulisanje tvrđenja; pravilno zaključivanje, pravilno korišćenje veznika „i", „ili", a naročito „ako...onda"). Nastaviti sa daljim izgrađivanjem pojmova: brojevni izraz, promenljiva, izraz s promenljivom i pridruživanje, koristeći pri tome i termine izraz, formula, iskaz, algoritam. Uočavati primere jednostavnijih (funkcijskih) zavisnosti u raznim oblastima (pridruživanje po datom pravilu brojeva - brojevima, brojeva - dužima, brojeva - površinama i dr.), kao i jednostavnijih algoritamskih procedura (osnovni algoritmi za izvođenje računskih operacija sabiranja, množenja, deljenja s ostatkom, Euklidovog algoritma). Pri tome je važno korišćenje dijagrama i tabela (dijagram toka algoritma, tabela rezultata nekog prebrojavanja ili merenja i dr.).

Objasniti problem rečima, definisati svaku pojedinačnu instrukciju (korak) i postupak ređanja blokova, predstaviti dejstvo naredbe „pokreni" i opisati kakvo dejstvo ima na ponašanje objekta. Napomenuti da se jednom poređani blokovi instrukcija mogu više puta pokrenuti. Prelaskom na naredne nivoe složenosti objasniti zašto je pogodno zameniti korake koji se ponavljaju odgovarajućom blok naredbom (petlja-blok „ponavljaj'') ili ako problemski zadatak sadrži neki zadati uslov, objasniti potrebu razdvajanja (grananje-blok „ako je") na naredbe koje će se izvršiti ako je ispunjen uslov.

Izabrati programsko okruženje za vizuelno programiranje (Scratch, Stencyl, AppInventor, Alice, …) koje treba da omogući algoritamsko rešavanje problema i osnove programiranja. Programsko okruženje birati tako da omogućava jednostavnu animaciju objekata, odnosno, da alati omogućavaju učenicima da se odmah, bez mnogo teorijskog uvoda i objašnjenja složenih programerskih koncepata, aktivno uključe u programiranje.

U zavisnosti od izabranog programskog okruženja prilagoditi sva sledeća objašnjenja specifičnostima tog alata.

Kroz aktivnu nastavu i uključenost u proces kreiranja programa od prvih časova, učenici će postupno usvojiti potrebne pojmove, znanja i veštine. Ukazati na sličnosti i razlike sa primerima i radnim okruženjem prikazanim na prvom času, kao što su ograničenja u izboru objekata, ograničenja u instrukcijama u zadatku i navesti koje mogućnosti nudi izabrano programsko okruženje.

Pogodan primer, prilikom upoznavanja sa radnim okruženjem, je da učenici za konkretan lik i konkretnu scenu, poređaju blokove naredbi tako da se klikom na lik pojavi neka poruka (npr. „Zdravo ja sam…"). Demonstrirati postupke: izbor objekata (naglasak na biblioteke), slaganje blokova po principu „prevuci-i-pusti" i pokretanje programa. Ukazati učenicima na mogućnost izmene pojedinačnih osobina objekata koji su dostupni u bibliotekama i galerijama odabranog softvera u formi 2D odnosno 3D modela. Upoznati učenike kroz ovaj jednostavni primer sa pojmom naredbe i konceptom pisanja programa kroz ređanje blok-naredbi. Podizati nivo složenosti u skladu sa pojmovima koji se uvode: projekat i scenario i napraviti vezu sa pojmovima zadatak i pisanje priče. Dovesti u vezu postupak rešavanja zadatka sa pisanjem programa, i povezati pojmove scenario i algoritam. Uvesti pojmove: Objekat-lik (biblioteka objekata, podešavanje osobina i svojstva za izabrani objekat),Objekat-pozornica (biblioteka pozornica, podešavanje pozadine pozornice, koordinatni sistem scene), alati (umnoži, iseci-obriši, uvećaj, umanji) i datoteka programa (najčešće se koristi termin - projekat). Za izabrano radno okruženje za vizuelno programiranje (za rad kod kuće) poželjno je pripremiti kratko pisano uputstvo (pronalaženje, preuzimanje, instaliranje…), demonstrirati i pojasniti (postupak: preuzimanja, čuvanja i instaliranja izabranog programskog okruženja, napomenuti mogućnost korišćenja onlajn aplikacije, ukoliko takva mogućnost postoji). Svaki od objekata učenik može kreirati samostalno, umesto da koristi predefinisane objekte iz biblioteka.

Demonstrirati na svakom primeru sledeće tehnike: kreiranje projekta (novi projekat, izabrati objekat čije se aktivnosti definišu, kao i objekte koji definišu njegovu okolinu, definisati početni položaj objekta i svojstva objekta - u nekim okruženjima informacija o objektu), jednostavna podešavanja (upotrebu alata: uvećaj, umanji, umnoži, iseci, okreni, promeni boju...), zadavanje izabranog kretanja ili ponašanja (iz palete blokova: upravlja događajem, za zadate akcije odgovarajući događaj...), čuvanje projekta (imenovanje, izbor lokacije), ponovno otvaranje (zatvaranje, pronalaženje, pokretanje) i modifikaciju projekta (izmenu nekog elementa: orijentaciju, boju,

veličinu i sl., pronalaženje i ispravljanje grešaka, čuvanje izmena u projektu). Demonstrirati i ukazivati na raznovrsne funkcionalnosti dostupne u paletama blokova, za: kretanja, izgled i aktivnosti koju objekat treba da realizuje (predviđenih scenarijom) preko primera kao što su: kretanje objakata da se izbegnu prepreke, razgovor dva lika o pojmovima koje su učili u prethodnoj lekciji i sl.

Upoznati učenike sa kategorijama blokova i načinom zadavanja parametara (trajanje događaja, broj ponavljanja, promenu ugla, promenu položaja…). Unos podataka preko tastature koristiti za promenu parametara u okviru blok-naredbe. Primenom različitih funkcionalnosti objekata učenici treba da uoče informacije o blizini objekata, njihovoj veličini i prostornim odnosima. Na konkretnom primeru demonstrirati uticaj promene parametara na izvršavanje programa. Demonstrirati funkcije editovanja objekata, editovanja i upravljanja programom (izmene u redosledu blokova, objedinjavanje blokova koji se ponavljaju u petlje ili grananje), testiranje i praćenje svakog koraka prilikom izvršavanja programa.

Pojam promenljive uvesti na konkretnom primeru koji jednostavnim računskim operacijama i njihovim izvršavanjem dovodi do rešavanja konkretnog problema. Obuhvatiti pojmove i postupke za kreiranje promenljivih, dodelu vrednosti i korišćenje operatora. Npr. shodno uzrastu i u korelaciji sa matematikom za peti razred kreirati program za izračunavanje obima i površine pravougaonika. Pri tome kreirati promenljive:dužina, širina, obim i površina i skrenuti pažnju da su operatori koji se koriste u ovom primeru osnovne računske operacije (sabiranje, množenje).

Postupno kroz primere uvesti pojmove: linijska, ciklična i razgranata struktura, kao što su: promena pozadine ili lika u odnosu na događaj, kreiranje rečenice od reči i slika, razvrstavanje objekata u skupove (živa i neživa priroda, planete, reke...), upoređivanje vrednosti dve promenljive, ponavljanje kretanja i melodije dok se ne dodirne drugi objekat, određivanje prosečne temperature na osnovu pet brojeva koji predstavljaju izmerene temperature od ponedeljka do petka, nalaženje najlakšeg ranca od data tri, određivanje prosečne visine ili težine dečaka i devojčica u grupi (za naprednije…) i slično.

Bez obzira na primere koji se odaberu trebalo bi svakako obavezno obraditi male serije od konačno mnogo elemenata i za njih izračunati: broj, zbir, prosek, minimum, maksimum.

Analizirati sa učenicima karakteristike pojedinih struktura i opravdanost primene u pojedinim situacijama.

Postupak korak po korak do rešenja problema, treba da posluži za sistematizaciju postupka izrade projekta. Ona treba da obuhvati razumevanje pojma projekta, izradu scenarija i algoritma, ređanje blok-naredbi, proveru grešaka, ispravljanje programa, deljenje sa drugima preko Interneta. Naglasiti da se algoritmi mogu opisati na razne načine: dijagramom toka, pseudokodom, prepričano običnim jezikom, kao i kroz program kreiran u jednom od vizuelno orijentisanih programerskih alata. Demonstrirati postupak postavljanja projekta na Internet. Ukazati na mogućnost preuzimanja gotovih projekata sa Interneta, radi pronalaženja najboljeg rešenja za sopstveni projekat, uočavanje tuđih i svojih grešaka, kao i za dobijanje ideja i razvijanja kreativnosti.

Projektna nastava (6)

Nastavnicima se preporučuje da u toku petog razreda, radi razvijanja međupredmetnih kompetencija i ostvarivanja korelacije sa drugim predmetima, realizuju sa učenicima najmanje dva projektna zadatka. Vreme realizacije projektnih zadataka od kojih je jedan iz oblasti IKT i Digitalna pismenost i drugi iz oblasti Računarstvo određuje nastavnik u dogovoru sa učenicima i sa nastavnicima drugih predmeta, koji pokrivaju oblast izabrane teme. Pri izboru tema, shodno interesovanjima izvršiti podelu učenika na grupe/parove.

Pri realizaciji prvog projektnog zadatka staviti naglasak na razradi projektnog zadatka - od izrade plana do predstavljanja rešenja. Nastavnik planira faze projektnog zadatka u skladu sa vremenom, složenošću teme, raspoloživim resursima (znanja, veštine i stavovi koje su učenici usvojili nakon tematskih celina IKT i Digitalna pismenost, tehničke opremljenosti škole i drugih relevantnih faktora). Učenici zajedno sa nastavnikom prolaze kroz sve faze rada na projektnom zadatku, pri čemu nastavnik naglašava svaki korak, objašnjava, inicira diskusiju i predlaže rešenja.

Pri predstavljanju faza projekta može poslužiti sledeći primer: Faza 1: predstavljanje tema, formiranje grupa i odabir teme; Faza 2: Odabir materijala i sredstava, razmatranje dodatne podrške predmetnog nastavnika u zavisnosti od teme; Faza 3: Planiranje vremena i izbor strategije za rešavanje zadatka u skladu sa rokom za predaju rada; Faza 4: Prikupljanje i proučavanje materijala, izrada zadatka i priprema za izlaganje; Faza 5: Predstavljanje rezultata projektnog zadatka, diskusija i procena/samoprocena urađenog (nastavnik obezbeđuje uslove za što uspešnije izlaganje, usmerava diskusiju i vrši evaluaciju urađenog sa preciznom povratnom informacijom).

Projektni zadaci se bave realnim temama iz školskog ili svakodnevnog života. Za predviđeni broj časova ove tematske celine i sa dobro isplaniranim aktivnostima, može se očekivati da učenici uspešno izrade i predstave rešenje projektnog zadatka. Akcenat je na podsticanju inicijativa i kreativnosti, uspostavljanju saradničkih i vrednosnih stavova kod učenika. Cilj je razvijanje i negovanje: postupnosti, povezivanja i izgradnje sopstvenih strategija učenja, vršnjačkog učenja, vrednovanja i samovrednovanja postignuća.

Projektni zadaci podrazumevaju korelaciju i saradnju sa nastavnicima ostalih predmeta, koja se može ostvariti na ovakvim i sličnim primerima:

- izrada intervju-a ili članaka (na teme: zanimljivosti iz sveta sporta, umetnosti, nauke, ...);

- izrada uputstva ili tutorijala (tipa: „kako da podesite'', „kako da izmenite'', „kako da rešite ovaj zadatak'', „kako da koristite program ...'');

- izrada pravilaponašanja (na teme: u sportskoj sali, u kabinetu..., za bezbedniji rad na internetu, za kreiranje sigurne lozinke, zaštite računara od zlonamernih programa, zaštite zdravlja...).

Dodatna motivacija za učenike može biti izbor najboljih radova za: školski časopis, sajt škole, oglasnu tablu (odeljenje glasa - vrednovanje, samovrednovanje) a da ostale radove postavljaju na pano u kabinetu informatike i računarstva…

Dobar primer sumiranja naučenih postupaka je izrada prateće dokumentacije u vidu fajlova različitog tipa, kao što su: tekstualni fajlovi, slike, video materijali i sl.

Drugi projektni zadatak se realizuje po fazama koje su već opisane.

Za primer mogu poslužiti sledeće teme: Napravi kalkulator ili Kreiraj program za izračunavanje...(matematika), Priča iz kosmosa, Ispričaj priču o mestu u kome živiš ili Turistički vodič kroz… (geografija), Intervjuiši drugare o budućim zanimanjima (u formi stripa), Zamesi hleb (od njive do trpeze)... Učenici takođe, mogu pozajmiti već urađeni projekat, preuzeti ga sa interneta i prilagoditi svom scenariju. Ideja za projektni zadatak može biti i izrada kviza i testa za proveru znanja, ponavljanje, utvrđivanje, sistematizaciju gradiva iz celog predmeta.

Učenici pre prikupljanja materijala izrađuju scenario (priču ili algoritam za konkretan zadatak), razrađuju korake i opisuju postupak rešavanja projektnog zadatka. Deo zadatka je i čuvanje materijala upotrebljenog za rešavanje projektnog zadatka. Očekivani produkt projektnog zadatka je multimedijalni sadržaj u formi: stripa, animacije, igrice i sl., a napredniji učenici mogu izraditi algoritam i program za rešavanje konkretnog problemskog zadatka.

PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U procesu vrednovanja potrebno je kontinuirano pratiti rad učenika.

Vrednovanje aktivnosti, naročito ako je timski rad u pitanju, se može obaviti sa grupom tako da se od svakog člana traži mišljenje o sopstvenom radu i o radu svakog člana ponaosob (tzv. vršnjačko ocenjivanje).

Preporučuje se i ocenjivanje bazirano na praktičnim radovima i vežbanjima. Kvizove, testove znanja i slično koristiti za uvežbavanje i utvrđivanje pojmova i činjeničnih znanja, kao i za formiranje konačnih ocena. Preporučeno je kombinovanje različitih načina ocenjivanja da bi se sagledale slabe i jake strane svakog svog učenika. Prilikom svakog vrednovanja postignuća potrebno je učeniku dati

povratnu informaciju koja pomaže da razume greške i poboljša svoj rezultat i učenje. Potrebno je da nastavnik rezultate vrednovanja postignuća svojih učenika kontinuirano analizira i koristi svoje nastavne prakse.

U okviru plana rada nastavnika, u delu vannastavnih aktivnosti, pored dodatne i dopunske nastave, planirati sekciju i vreme za mentorski rad sa učenicima koji učestvuju na takmičenjima iz ovog predmeta. Preporučuje se da se izbor tema za rad na sekciji izvrši u saradnji sa drugim nastavnicima, a da se početna inicijativa prepusti učenicima i njihovim interesovanjima. Teme kao što su izrada i održavanje školskog sajta, bloga ili neke druge školske veb stranice, kreiranje i izrada školskog elektronskog časopisa ili letopisa škole mogu biti dobre početne ideje koje će povezati znanja i veštine stečene u ovom predmetu sa drugim znanjima, uz aktivno učešće u životu škole.

Naziv predmeta	FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE
Cilj	Cilj učenja Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja je da učenik unapređuje fizičke sposobnosti, motoričke veštine i znanja iz oblasti fizičke i zdravstvene kulture, radi očuvanja zdravlja i primene pravilnog i redovnog fizičkog vežbanja u savremenim uslovima života i rada.
Razred	Peti
Godišnji fond časova	72 časa + 54 časa (obavezne fizičke aktivnosti učenika)

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA		SADRŽAJI
- primeni jednostavne komplekse prostih i opštepripremnih vežbi; - izvede vežbe (raznovrsna prirodna i izvedena kretanja)	FIZIČKE SPOSOBNOSTI		Obavezni sadržaji Vežbe za razvoj snage. Vežbe za razvoj pokretljivosti.

i koristi ih u sportu, rekreaciji i različitim životnim situacijama; - uporedi rezultate testiranja sa vrednostima za svoj uzrast i sagleda sopstveni motorički napredak; - kombinuje i koristi dostignuti nivo usvojene tehnike kretanja u sportu i svakodnevnom životu; - dovodi u vezu razvoj fizičkih sposobnosti sa atletskim disciplinama; - održava stabilnu i dinamičku ravnotežu u različitim kretanjima, izvodi rotacije tela; - koristi elemente gimnastike u svakodnevnim životnim situacijama i igri; - proceni sopstvene mogućnosti za vežbanje u gimnastici; - koristi elemente tehnike u igri; - primenjuje osnovna pravila rukometa u igri; - učestvuje na unutarodeljenskim takmičenjima; - izvede kretanja, vežbe i kratke			Vežbe za razvoj aerobne izdržljivosti. Vežbe za razvoj brzine. Vežbe za razvoj koordinacije. Primena nacionalne baterije testova za praćenje fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti

sastave uz muzičku pratnju; - igra narodno kolo; - izvede kretanja u različitom ritmu; - izvede osnovne korake plesa iz narodne tradicije drugih kultura; - kontroliše i održava telo u vodi; - prepliva 25m slobodnom tehnikom; - skoči u vodu na noge; - poštuje pravila ponašanja u i oko vodene sredine; - objasni svojim rečima svrhu i značaj vežbanja; - koristi osnovnu terminologiju vežbanja; - poštuje pravila ponašanja u i na prostorima za vežbanje u školi i van nje, kao i na sportskim manifestacijama; - primeni mere bezbednosti tokom vežbanja; - odgovorno se odnosi prema objektima, spravama i rekvizitima u prostorima za vežbanje; - primeni i poštuje pravila timske i sportske igre u			

skladu sa etičkim normama; - navija i bodri učesnike na takmičenjima i rešava konflikte na socijalno prihvatljiv način; - koristi različite izvore informacija za upoznavanje sa raznovrsnim oblicima fizičkih i sportsko-rekrativnih aktivnosti; - prihvati sopstvenu pobedu i poraz u skladu sa „ferplejom"; - primenjuje naučeno u fizičkom i zdravstvenom vaspitanju u vanrednim situacijama; - prepozna lepotu pokreta i kretanja u fizičkom vežbanju i sportu; - napravi plan dnevnih aktivnosti; - navede primere uticaja fizičkog vežbanja na zdravlje; - razlikuje zdrave i nezdrave načine ishrane; - napravi nedeljni jelovnik uravnotežene ishrane uz pomoć nastavnika; - primenjuje zdravstveno-higijenske mere			

pre, u toku i nakon vežbanja; - prepozna vrstu povrede; - pravilno reaguje u slučaju povrede; - čuva životnu sredinu tokom vežbanja.			
	MOTORIČKE VEŠTINE, SPORT I SPORTSKE DISCIPLINE	Atletika	Obavezni sadržaji Tehnika istrajnog trčanja. Istrajno trčanje - priprema za kros. Tehnika sprinterskog trčanja. Tehnika visokog i niskog starta. Skok uvis (prekoračna tehnika). Bacanje loptice (do 200 g). Preporučeni sadržaji Tehnika štafetnog trčanja. Skok udalj. Bacanja kugle 2 kg. Bacanje „vorteks-a". Troboj.
		Sportska gimnastika	Obavezni sadržaji Vežbe na tlu. Preskoci i skokovi. Vežbe u uporu. Vežbe u visu. Niska greda.

			Gimnastički poligon. Preporučeni sadržaji Vežbe na tlu (napredne varijante). Visoka greda. Trambolina. Preskok. Konj sa hvataljkama. Vežbe u uporu (složeniji sastav). Vežbe u visu (složeniji sastav).
		Osnove timskih i sportskih igara	Obavezni sadržaji Rukomet/minirukomet: Osnovni elementi tehnike i pravila; - vođenje lopte, - hvatanja i dodavanja lopte, - šutiranja na gol, - fintiranje, - principi induvidualne odbrane - osnovna pravila rukometa/minirukometa Sportski poligon. Preporučeni sadržaji Napredni elementi tehnike, taktike i pravila igre: - hvatanja kotrljajućih lopti, - dribling, - šutiranja na gol,

			- fintiranje, - osnovni principi kolektivne odbrane.
		Ples i ritimika	Obavezni sadržaji Pokreti uz ritam i uz muzičku pratnju. Ritmička vežba bez rekvizita. Skokovi kroz vijaču. Narodno kolo „Moravac". Narodno kolo iz kraja u kojem se škola nalazi. Osnovni koraci društvenih plesova. Preporučeni sadržaji Vežbe sa obručem. Vežbe sa loptom. Složeniji skokovi kroz vijaču.
		Plivanje	Obavezni sadržaji Predvežbe u obučavanju plivanja. Igre u vodi. Samopomoć u vodi. Preporučeni sadržaji Pliva jednom tehnikom. Ronjenje u dužinu.
	FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA (Realizuje se kroz sve nastavne oblasti i teme uz praktičan rad)	Fizičko vežbanje i sport	Cilj i svrha vežbanja u fizičkom i zdravstvenom vaspitanju. Osnovna pravila. Rukometa/minirukometa i Malog fudbala. Ponašanje prema ostalim subjekatima u igri (prema sudiji,

			igračima suprotne i sopstvene ekipe). Čuvanje i održavanje materijalnih dobara koja se koriste u fizičkom i zdravstvenom vaspitanju. Uredno postavljanje i sklanjanje sprava i rekvizita neophodnih za vežbanje. Upoznavanje učenika sa najčešćim oblicima nasilja u fizičkom vaspitanju i sportu. „Ferplej" (navijanje, pobeda, poraz rešavanje konfliktnih situacija). Pisani i elektornski izvori informacija iz oblasti fizčkog vaspitanja i sporta. Značaj razvoja fizičkih sposobnosti za snalaženje u vanrednim situacijama (zemljotres, poplava, požar...). Fizičko vežbanje i estetika (pravilno oblikovanje tela). Planiranje dnevnih aktivnosti.
		Zdravstveno vaspitanje	Fizička aktivnost, vežbanje i zdravlje. Osnovni principi vežbanja i vrste fizičke aktivnosti. Održavanje lične opreme za vežbanje i poštovanje zdravstveno-higijenskih mera pre i posle vežbanja. Lična i kolektivna higijena pre i posle vežbanja.

			Uticaj pravilne ishrane na zdravlje i razvoj ljudi. Ishrana pre i posle vežbanja Prva pomoć: - značaj prve pomoći, - vrste povreda. Vežbanje i igranje na čistom vazduhu - čuvanje okoline prilikom vežbanja.

Ključni pojmovi sadržaja: fizičko vežbanje, rukomet, igra, zdravlje, vaspitanje.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Dostizanje cilja i ishoda nastave i učenja fizičkog i zdravstvenog vaspitanja zasniva se na jedinstvu nastavnih i vannastavnih organizacionih oblika rada, kao osnovne pretpostavke za ostvarivanje cilja kroz dostizanje ishoda i standarda ovog vaspitno-obrazovnog područja.

Glavna promena u savremenoj koncepciji i praksi obrazovanja i vaspitanja, pa tako i u programu premeta fizičko i zdravstveno vaspitanje, je pomeranje težišta sa nastavnih sadržaja na jasno definisane ishode, odnosno sa nastavnih sadržaja na proces učenja i njegove rezultate.

Ishodi su iskazi o tome šta učenici umeju da urade na osnovu znanja koja su stekli u predmetu fizičko i zdravstveno vaspitanje, i učešćem u obaveznim fizičkim aktivnostima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti učenika u tri predmetne oblasti:

- fizičke sposobnosti,

- motoričke veštine, sport i sportske discipline i

- fizička i zdravstvena kultura.

Oni omogućavaju da se cilj učenja ovog predmeta dostigne u skladu sa predmetnim i međupredmetnim kompetencijama i standardima postignuća. Ishodi ne propisuju strukturu, sadržaje i organizaciju nastave, kao ni kriterijume i način vrednovanja učeničkih postignuća.

Cilj i ishodi predmeta se ostvaruju kroz nastavu fizičkog i zdravstvenog vaspitanja (u trajanju od 2 školska časa nedeljno) i obavezne fizičke aktivnosti svakog učenika (u trajanju od 1,5 školski čas nedeljno). Program petog razreda baziran je na kontinuitetu usvojenih znanja, veština, stavova i vrednosti iz prvog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja.

Nastava fizičkog i zdravstvenog vaspitanja usmerena je prema individualnim razlikama učenika, koje se uzimaju kao kriterijum u diferenciranom pristupu, pa samim tim neophodno je uputiti učenika ili grupu učenika, na olakšane ili proširene sadržaje u časovnoj, vančasovnoj i vanškolskoj organizaciji rada.

Gde je neophodno, programske sadržaje potrebno je realizovati prema polu.

Obavezni organizacioni oblici rada:

A. časovi fizičkog i zdravstvenog vaspitanja;

A1. obavezne fizičke aktivnosti učenika;

Ostali oblici rada (vančasovne i vanškolske aktivnosti):

B. slobodne aktivnosti - sekcije,

V. nedelja školskog sporta,

G. aktivnosti u prirodi (krosevi, zimovanje, letovanje - kampovanje...),

D. školska i vanškolska takmičenja

Đ. korektivno-pedagoški rad.

OBAVEZNI ORGANIZACIONI OBLICI RADA

A. Časovi fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

Nastavne oblasti:

I. Fizičke sposobnosti

Na svim časovima kao i na drugim orgnazacionim oblicima rada, poseban akcenat se stavlja na:

- razvijanje fizičkih sposobnosti koje se kontinuirano ralizuje u uvodnom i pripremnom delu časa putem vežbi oblikovanja. Deo glavne faze časa može se koristi za razvoj osnovnih fizičkih sposobnosti uzimajući u obzir uticaj koji nastavna tema ima na njihov razvoj. Metode i oblike rada nastavnik bira u skladu sa potrebama i mogućnostima učenika i materijalno-tehničkim uslovima za rad;

- podsticanje učenika na samostalno vežbanje;

- učvršćivanje pravilnog držanja tela.

Program razvoja fizičkih sposobnosti je sastavni deo godišnjeg plana rada nastavnika.

Praćenje, vrednovanje i evidentiranje fizičkih sposobnosti učenika sprovodi se na osnovu Priručnika za praćenje fizičkog razvoja i razvoja motoričkih sposobnosti učenika u nastavi fizičkog vaspitanja (Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, 2016).

II. Motoričke veštine, sport i sportske discipline

Usvajanje motoričkih znanja, umenja i navika, ostvaruje se kroz primenu obaveznih i preporučenih programskih sadržaja atletike, gimnastike, sportskih igara, plesa, ritmičke gimnastike, plivanja, primenjujući osnovne didaktičko-metodičke pricipe i metode rada neophodne za dostizanje postavljenih ishoda.

Usvojena znanja, umenja i navike treba da omoguće učenicima njihovu primenu u sportu, rekreaciji i specifičnim životnim situacijama.

Sticanje znanja, umenja i navika je kontinuirani proces individualnog napredovanja učenika u skladu sa njegovim psiho-fizičkim sposobnostima.

Učenicima koji nisu u stanju da usvoje neke od sadržaja, zadaju se vežbanja slična ali lakša od predviđenih ili predvežbe.

Ukoliko učenik ne dostigne predviđeni ishod, ostavlja se mogućnost da isti dostigne u narednom periodu.

Usavršavanje nekih motoričkih zadataka je kontinuirani proces bez obzira na sadržaje programa (tehnika hodanja, trčanja, primena naučene igre itd.).

U radu sa naprednijim učenicima realizuju se preporučeni sadržaji ili sadržaji iz narednih razreda. Kroz proces realizacije programa neophodno je pratiti sposobnosti učenika za pojedine sportove.

III. Fizička i zdravstvena kultura

Dostizanjem ishoda ove nastavne oblasti, učenici stiču znanja, veštine, stavove i vrednosti o vežbanju (osnovnim pojmovima o vežbi, kako se neko vežbanje izvodi i čemu konkretna vežba i vežbanje služi), fizičkom vaspitanju, sportu, rekreaciji i zdravlju.

Posebno planirane i osmišljene informacije o vežbanju i zdravlju prenose se neposredno pre, tokom i nakon vežbanja na času.

Ova nastavna oblast ostvaruje se kroz sve organizacione oblike rada u fizičkom i zdravstvenom vaspitanju i obuhvata: formiranje pravilnog odnosa prema fizičkom vežbanju, zdravlju i radu; razvijanje i negovanje fer-pleja; prepoznavanje negativnih oblika ponašanja u sportu i navijanju; vrednovanje estetskih vrednosti u fizičkom vežbanju, rekreaciji i sportu; razvijanje kreativnosti u vežbanju; očuvanje životne sredine, kao i razvijanje i negovanje zdravstvene kulture učenika.

Pored navedenog u ovoj oblasti potrebno je raditi na: negovanju patriotskih vrednosti (narodne tradicije i multikulturalnosti); formiranju pravilnog odnosa prema različitostima, čuvanju materijalnih dobara, negovanju društvenih vrednosti itd.

A1. Obavezne fizičke aktivnosti učenika

Fizičke aktivnosti učenika doprinose ostvarivanju postavljenog cilja i ishoda fizičkog i zdravstvenog vaspitanja. Ove aktivnosti organizuju se u okviru redovnog rasporeda ili prema posebnom rasporedu u skladu sa prostornim mogućnostima škole i potrebama učenika u trajanju od 1,5 časova nedeljno.

Plan rada ovih aktivnosti je sastavni je deo planiranja u fizičkom i zdravstvenom vaspitanju.

Škola se može opredeliti za jedan od ponuđenih načina organizacije ovih aktivnosti na predlog Stručnog veća. Način organizacije ovih aktivnosti je sastavni deo Školskog programa i Godišnjeg plana rada škole.

Načini organizacije rada obaveznih fizičkih aktivnosti učenika:

- Realizuju se u trajanju od 45 minuta, jednom u toku nedelje. U školama koje imaju odgovarajuće materijalno-tehničke i prostorne uslove, fond od ½ školskog časa odnosno 22,5 minuta, na nedeljnom nivou, može se realizovati tako što će učenici svake druge nedelje imati još jedan čas ovih aktivnosti, ili na drugi način koji predloži Stručno veće fizičkog i zdravstvenog vaspitanja. Radi efikasnijeg rada i obuhvaćenosti svih učenika dozvoljeno je spajanje dva odeljenja istog razreda. Dva nastavnika rade istovremeno sa dva odeljenja.

- Realizuju se u trajanju od 45 minuta, jednom u toku nedelje. Fond od ½ školskog časa odnosno 22,5 minuta, na nedeljnom nivou, realizuje se kumulativno, jednom u tromesečju, u ukupnom trajanju od 6 školskih časova odnosno 4,5 sata.

Stručno veće može predložiti neki drugi način organizacije ovih aktivnosti, posebno ukoliko se škola opredeli da ove aktivnosti realizuje izvan škole (plivanje, skijanje, klizanje, orijentiring itd.).

Programski sadržaji obaveznih fizičkih aktivnosti

Obavezni programski sadržaji ovih aktivnosti su:

- Kondiciono vežbanje učenika u trajanju od najmanje 20 minuta;

- Mali fudbal:

1. Vođenje i kontrola lopte,

2. Primanje lopte i dodavanje lopte različitim delovima stopala,

3. Šutiranje na gol i osnove igre u napadu (otkrivanje),

4. Oduzimanje lopte i osnove igre u odbrani (pokrivanje),

5. Vežbe sa dva i tri igrača,

6. Igra sa primenom osnovnih pravila za mali fudbal.

Preporučeni programski sadržaji ovih aktivnosti:

- Obučavanje i usavršavanje elemenata predviđenih preporučenim nastavnim sadržajima:

1. Atletike;

2. Gimnastike;

3. Plesa i ritmike;

4. Drugih aktivnosti predviđenih programom školskih takmičenja.

- Mali fudbal:

1. kolektivna igra u odbrani i napadu,

2. tehnika igre golmana,

3. igra uz primenu pravila

- Plivanje;

- Skijanje;

- Klizanje;

- Badminton;

- Stoni tenis;

- Orijentiring;

- Druge aktivnosti po izboru Stručnog veća škole.

VANNASTAVNE AKTIVNOSTI

Plan i program ovih aktivnosti predlaže Stručno veće i sastavni je deo godišnjeg plana rada škole i školskog programa.

B. Slobodne aktivnosti - sekcije

Formiraju se prema interesovanju učenika. Nastavnik sačinjava poseban program uzimajući u obzir materijalne i prostorne uslove rada, uzrasne karakteristike i sposobnosti učenika. Ukoliko je neophodno, sekcije se mogu formirati prema polu učenika. Učenik se u svakom trenutku može se uključiti u rad sekcije.

V. Nedelja školskog sporta

Radi razvoja i praktikovanja zdravog načina života, razvoja svesti o važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, o potrebi negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti, kao i prevencije nasilja, narkomanije, maloletničke delikvencije, škola u okviru Školskog programa realizuje nedelju školskog sporta.

Nedelja školskog sporta obuhvata:

- takmičenja u sportskim disciplinama prilagođenim uzrastu i mogućnostima učenika;

- kulturne manifestacije sa ciljem promocije fizičkog vežbanja, sporta i zdravlja (likovne i druge izložbe, folklor, ples, muzičko-sportske radionice, slet...);

- đačke tribine i radionice (o zdravlju, istoriji fizičke kulture, sportu, rekreaciji, „ferpleju", posledicama nasilja u sportu, tehnološkim dostignućima u vežbanju i sportu i dr.).

Plan i program Nedelje školskog sporta sačinjava Stručno veće fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u saradnji sa drugim stručnim većima (likovne kulture, muzičke kulture, istorije, informatike...) i stručnim saradnicima u školi, vodeći računa da i učenici koji su oslobođeni od praktičnog dela nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, budu uključeni u organizaciju ovih aktivnosti.

G. Aktivnosti u prirodi (krosevi, zimovanje, letovanje)

Iz fonda radnih dana, predviđenih zajedničkim planom, škola organizuje aktivnosti u prirodi:

- prolećni kros (dužinu staze određuje stručno veće);

- zimovanje - organizuje se za vreme zimskog raspusta (obuka skijanja, klizanja, kraći izleti sa pešačenjem ili na sankama, idr.);

- letovanje - organizuje se za vreme letnjeg raspusta u trajanju od najmanje sedam dana (logorovanje, kampovanje itd.).

D. Školska i vanškolska tamičenja

Škola organizuje i sprovodi obavezna unutarškolska sportska takmičenja, kao integralni deo procesa fizičkog vaspitanja prema planu Stručnog veća i to u:

- sportskoj gimnastici (u zimskom periodu);

- atletici (u prolećnom periodu),

- najmanje jednoj sportskoj igri (u toku godine).

Škola može planirati takmičenja iz drugih sportskih grana ili igara ukoliko za to postoje uslovi i interesovanje učenika (ples, orijentiring, badminton, između dve ili četiri vatre, poligoni itd.).

Učenici mogu da učestvuju i na takmičenjima u sistemu školskih sportskih takmičenja Republike Srbije, koja su u skladu sa planom i programom nastave i učenja.

Đ. Korektivno-pedagoški rad i dopunska nastava

Ove aktivnosti organizuju se sa učenicima koji imaju:

- poteškoće u savladavanju gradiva;

- smanjene fizičke sposobnosti;

- loše držanje tela;

- zdravstvene poteškoće koje onemogućavaju redovno pohađanje nastave.

Za učenike koji imaju poteškoće u savladavanju gradiva i učenike sa smanjenim fizičkim sposobnostima organizuje se dopunska nastava koja podrazumeva savladavanje onih obaveznih programskih sadržaja, koje učenici nisu uspeli da savladaju na redovnoj nastavi, kao i razvijanje njihovih fizičkih sposobnosti;

Rad sa učenicima koji imaju loše držanje tela podrazumeva:

- uočavanje posturalnih poremećaja kod učenika;

- savetovanje učenika i roditelja;

- organizovanje dodatnog preventivnog vežbanja u trajanju od jednog školskog časa nedeljno;

- organizovanje korektivnog vežbanja u saradnji sa odgovarajućom zdravstvenom ustanovom.

Rad sa učenicima sa zdravstvenim poteškoćama organizuje se isključivo u saradnji sa lekarom specijalistom, koji određuje vrstu vežbi i stepen opterećenja.

Oslobađanje učenika od nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

Učenik može biti oslobođen samo od praktičnog dela programa nastave za određeni period, polugodište ili celu školsku godinu na osnovu preporuke izabranog lekara.

Učenik oslobođen praktičnog dela u obavezi je da prisustvuje časovima. Za rad sa oslobođenim učenicima nastavnik sačinjava poseban program rada baziran na usvajanju teorijskih i vaspitnih sadržaja u skladu sa programom i u korelaciji sa sadržajima drugih predmeta.

Oslobođenim učenicima treba pružiti mogućnost da:

- sude, vode statistiku, registruju rezultat ili prate nivo aktivnosti učenika na času ili školskom takmičenju,

- naprave edukativni poster ili elektronsku prezentaciju, pripreme reportažu sa sportskog događaja,

- prate i evidentiraju aktivnost učenika na času uz pomoć nastavnika i na drugi način pomažu u organizaciji nastavnih i vannastavnih aktivnosti.

Ishodi za učenike oslobođene od praktičnog dela nastave

Po završetku teme učenik će biti u stanju da:

- Navede osnovna pravila gimnastike, atletike, sportske igre, plivanja;

- Definiše osnovna zdravstveno-higijenska pravila vežbanja;

- Prezentuje i analizira informacije o fizičkom vežbanju, sportu, zdravlju, istoriji sporta, aktuelnim sportskim podacima itd.);

- Učestvuje u organizaciji Nedelje školskog sporta i školskih takmičenja.

Planiranje vaspitno-obrazovnog rada

Definisani ishodi su važan deo i nezaobilazan element procesa planiranja nastave i učenja. Definisani kao rezultati učenja na kraju svakog razreda, tokom planiranja rada potrebno je odrediti vremensku dinamiku u odnosu na bavljenje pojedinim ishodima tokom školske godine. Neophodno je posebnu pažnju obratiti na ishode koje nije moguće dostići tokom jednog ili više časova, već je u tu svrhu potrebno realizovati različite aktivnosti tokom godine.

Oblici nastave

Predmet se realizuje kroz sledeće oblike nastave:

- teorijska nastava (do 4 časa);

- praktična nastava (68-72 časa).

Teorijska nastava

Posebni teorijski časovi mogu se organizovati samo u onim situacijama kada ne postoje uslovi za realizaciju nastave u prostorima za vežbanje ili alternativnim objektima, i kao prvi čas u polugodištu. Na tim časovima detaljnije se obrađuju sadržaji predviđeni temema Fizičko vežbanje i sport i Zdravstveno vaspitanje uz mogući praktičan rad u skladu sa uslovima.

Maksimalan broj časova bez praktičnog rada ne bi trebalo da bude veći od četiri (4) u toku školske godine.

Pri planiranju teorijskih sadržaja neophodno je uzeti u obzir: sadržaj programa, prethodna iskustva učenika, sadržaje drugih predmeta (korelaciju - međupredmetne kompetencije).

Praktična nastava

Broj časova po temama planira se na osnovu, procene nastavnika, materijalno-tehničkih i prostornih uslova. Nastavne teme ili pojedini sadržaji za koje ne postoje uslovi za realizaciju mogu biti zamenjeni odgovarajućim temama ili sadržajima programa za koje postoje odgovarajući uslovi. Okvirni broj časova po temama:

1. Atletika (16);

2. Gimnastika (16);

3. Osnove timskih i sportskih igara: Rukomet - minirukomet; (16)

4. Ritmika i ples (4);

5. Plivanje (12);

6. Testiranje i merenje (6-8).

Program fizičkog i zdravstvenog vaspitanja ostvaruje se realizacijom obaveznih i preporučenih sadržaja.

Obavezni sadržaji su oni koje je neophodno sprovesti u radu sa učenicima uzimajući u obzir sposobnosti učenika, materijalno-tehničke i prostorne uslove.

Preporučeni sadržaji su oni koje nastavnik bira i realizuje u radu sa učenicima (grupama ili pojedincima), koji su savladali obavezne sadržaje, uzimajući u obzir nivo dostignutosti ishoda, potrebe učenika i uslove za rad.

Fizičke sposobnosti

Pri planiranju kondicionog vežbanja u glavnoj fazi časa, treba uzeti u obzir uticaj nastavne teme na fizičke sposobnosti učenika i primeniti vežbe čiji delovi biomehaničke strukture odgovaraju osnovnom zadatku glavne faze časa i služe za obučavanje i uvežbavanje (obradu i utvrđivanje) konkretnog zadatka. Metode vežbanja koje se primenjuju u nastavi su trenažne metode (kontinuirani, ponavljajući i intervalni metod, kružni trening, i dr.), prilagođene uzrasnim karakteristikama učenika. U radu sa učenicima primenjivati diferencirane oblike rada, dozirati vežbanja u skladu sa njihovim mogućnostima i primenjivati odgovarajuću terminologiju vežbi. Vreme izvođenja vežbi i broj ponavljanja zadaju se grupama učenika ili pojedincima u skladu sa njihovim sposobnostima, vodeći računa o postizanju što veće radne efikasnosti i optimizaciji intenziteta rada. Akcenat se stavlja na one motoričke aktivnosti kojima se najuspešnije suprotstavlja posledicama hipokinezije.

Preporučeni načini rada za razvoj fizičkih sposobnosti učenika.

1. Razvoj snage

- bez i sa rekvizita,

- na spravama i uz pomoć sprava.

2. Razvoj pokretljivosti

- bez i sa rekvizitima,

- uz korišćenje sprava,

- uz pomoć suvežbača.

3. Razvoj aerobne izdržljivosti

- istrajno i intervalno trčanje,

- vežbanje uz muziku - aerobik,

- timske i sportske igre,

- drugi modeli vežbanja.

4. Razvoj koordinacije

- izvođenje koordinacionih vežbi u različitom ritmu i promenljivim uslovima (kretanje ekstremitetima u dve ravni).

5. Razvoj brzine i eksplozivne snage

- jednostavne i složene strukture kretanja izvoditi maksimalnim intenzitetom iz različitih početnih položaja, izazvane različitim čulnim nadražajima (start iz različitih položaja itd.),

- štafetne igre,

- izvođenje vežbi različitom maksimalnom brzinom (bacanja, skokovi, akrobatika, šutiranja, udarci kroz atletiku, gimnastiku, timske i sportske igre).

Za učenike koji iz zdravstvenih razloga izvode posebno odabrane vežbe, potrebno je obezbediti posebno mesto za vežbanje.

Motoričke veštine, sport i sportske discipline

1. Atletika

Sadržaji atletike se realizuju u jesenjem i prolećnom periodu.

Obavezni sadržaji

Istrajno trčanje: vežbe tehnike; kontinuirano i intervalno trčanje;

Sprintersko trčanje: vežbe tehnike trčanja (niski skip, visoki skip, zabacivanje potkolenice, grebajući korak, itd), niski start i faze trčanja;

Skok uvis prekoračnom tehnikom; tehnika skoka uvis kroz faze (zalet, otskok, prelazak letvice i doskok). Obučavanje tehnike vrši se u celini a po potrebi raščlanjivanjem na faze.

Bacanje loptice u dalj: obučavanje kroz faze (zalet i izbačaj) i usvajanje vežbe u celini. Korelacija sa vežbama iz rukometa (donožni korak, zamah i tehnika izbačaja dugim zamahom).

Preporučeni sadržaji:

Ovi sadržaji se primenjuju u radu sa učenicima koji su savladali obavezne sadržaje primenom odgovarajuće metodike rada.

- Tehnika štafetnog trčanja (štafetne igre, načini izmene palice i dr.);

- Skok udalj osnovni elementi zgrčne tehnike - realizovati kroz faze;

- Bacanja kugle 2 kg - iz mesta i bočna tehnika;

- Bacanje „vorteks-a'' u dalj;

- Troboj - kroz odeljensko takmičenje primeniti tri discipline koje su učenici savladali (trčanje, bacanja i skokovi).

2. Sportska gimnastika

Sadržaji se realizuju u zimskom periodu.

Obavezni sadržaji

Učenike je neophodno podeliti po polu i prema sposobnostima. Postaviti više radnih mesta. Na svakom času uvesti novi zadatak uz ponavljanje prethodnih. Dok jedna grupa obrađuje novi sadržaj, ostale grupe ponavljaju obrađene sadržaje. Promena radnih mesta vrši se nakon određenog broja ponavljanja. Npr. grupa koje nije prošla neki zadatak na času isti će realizovati na sledećem času. Učeniku koji ne može da izvede zadatu vežbu daje se olakšani zadatak. Nakon nekoliko obrađenih nastavnih jedinica ove nastavne teme, planom predvideti sadržaje drugih nastavnih tema (sportska ili timska igra i dr) u cilju intenzifikacije nastave. Gimnastički poligon osmisliti prema stepenu usvojenosti obrađenih sadržaja i prethodih znanja.

- Vežbe na tlu: kolut napred, kolut nazad, stav o plećima - „sveća", most iz ležanja na leđima; vaga pretklonom i zanoženjem; stav na šakama uz pomoć; premet uporom strance „zvezda".

- Preskok: raznoška (do 110 cm);

- Vežbe u uporu

paralelni razboj - naskok u upor, izdržaj, njih u uporu, prednjihom sed raznožno pred rukama, prinožiti jednom do seda van, saskok;

- Vežbe u visu (doskočno vratilo, krugovi - njih i saskok u zanjihu; ljuljanje i saskoci;);

- Penjanja (šipka, kanap, mornarske lestve - do 4 m visine);

- Niska greda:

bokom pored grede;

sunožnim odskokom naskok na gredu sunožno (jedna noga malo ispred druge);

različiti načini hodanja: u usponu, sa zgrčenim prednoženjem, sa zanoženjem, sa odnoženjem, sa visokim prednoženjem;

skok sunožnim odskokom, sunožni doskok na mesto odskoka;

vaga pretklonom i zanoženjem; saskok zgrčeno.

- gimnastički poligon sastavljen od obrađenih programskih sadržaja.

Preporučeni sadržaji

Mogu se realizovati kroz časove na kojima se realizuju obavezni sadržaji, diferencirani oblik rada sa naprednim učenicima koji npr. preskaču kozlić po dužini umesto po širini, rade leteći kolut nakon koluta napred. Ovakve modele moguće je primeniti na sve sadržaje sportske gimnastike.

- Vežbe na tlu: kolut napred i nazad - varijante (npr: iz stava raskoračnog kolut napred do stava raskoračnog, iz stava raskoračnog kolut nazad do stava raskoračnog); Kolut leteći; Most zaklonom;

- Visoka greda:

naskok u upor prednji, upor odnožno desnom (levom) okretom za 90 stepeni udesno i prehvatom bočno (palčevi su okrenuti jedan prema drugom), upor klečeći na desnoj sa zanoženjem leve (mala vaga);

- osnovna kretanja iz prethodnih razreda na niskoj gredi izvesti na srednjoj ili visokoj gredi;

- Trambolina ili odskočna daska: skokovi - prednji pruženi i zgrčeni;

- Preskok „raznoška" - kozlić postavljen po dužini (110 cm);

- Konj sa hvataljkama - upori i izdržaji;

- Vežbe u uporu

paralelni razboj - naskok u upor, njih i prednjihom sed raznožno pred rukama, sasedom snožiti, njih i prednjihom saskok prednoška;

- Konj sa hvataljkama - upori i izdržaji;

- Vežbe u visu:

dohvatno vratilo - vis zavesom o potkoleno, naupor jašući i saskok odnoška.

3. Osnove timskih i sportskih igara

Sadržaji rukometa realizuju se na časovima fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, a malog fudbala na obaveznim fizičkim aktivnostima učenika.

3.1. Rukomet - minirukomet

Obavezni sadržaji

- Obučavanje elemenata tehnike i taktike sa loptom:

držanje lopte: jednom i obema rukama, plitki i duboki hvat;

vođenje lopte: u mestu sa promenom visine vođenja, promenom ruke, promenom položaja; vođenje lopte bočnim i dubinskim kretanjem; pravolinijski, sa promenom brzine i ruke kojom se vodi; promenom pravca kretanja; vođenje u kretanju sa zaustavljanjem u dva koraka; dribling nad pasivnim i aktivnim protivnikom (igra „1 na 1");

dodavanje lopte: jednom rukom „kratkim zamahom" (smer napred, ukoso, u stranu); „dugim zamahom" uz primenu nekog od zaleta (bočni-donožni, bočni-zanožni);

hvatanje lopte: u visini grudi i glave; hvatanje neprecizno bačenih lopti (bočnih, iznad visine glave, u visini kolena); hvatanje kotrljajućih lopti; hvatanje i dodavanje lopte u kretanju;

šutiranje: čeoni šut i skok šut u dalj i vis;

fintiranje: (jednostruka finta u jaču stranu).

- Obučavanje individualnih elemenata tehnike i taktike bez lopte:

u fazi napada - pozicioniranje igrača, utrčavanje u prazne prostore, promena smera kretanja, otkrivanje za prijem lopte;

u fazi odbrane - odbrambeni stav i kretanje u stavu; zaustavljanje napadača, oduzimanje lopte od protivničkog napadača, presecanje putanje lopte kod dodavanja, blok;

elementi tehnike golmana - (osnovni stav, kretanje na golu, odbrana visokih i niskih lopti, odbrana šuteva sa pozicije krila, odbrana sedmerca).

- Obučavanje grupnih i kolektivnih elemenata taktike igre:

Igra uz individualnu odbranu „čovek na čoveka" (presing); pozicioniranje igrača u napadu i odbrani 6:0; igra na dva gola (3 na 3, 4 na 4); igra uz primenu osnovnih pravila uvažavajući usvojeni nivo prethodno obučavanih elemenata.

Preporučeni sadržaji

- Obučavanje elemenata tehnike i taktike igrača sa loptom:

vođenje lopte: vežbe vođenja sa radom nogu (kroz noge, pored i ispred tela); vođenje dve lopte;

dodavanje lopte: dodavanje „dugim zamahom" - čeoni zalet; dodavanje lopte izvedenim načinima; dodavanja sa izmenom mesta;

hvatanje lopte: hvatanje jednom rukom;

šutiranje: bočni šut sa otklonom, šutiranje pivotmena, šut sa krilne pozicije;

fintiranje: jednostruka finta u „slabiju stranu".

- Obučavanje grupnih i kolektivnih elemenata taktike igre:

izvođenje slobodnog udarca;

ukrštanja igrača u fazi napada, igra 5:1 i 5+1

4. Ples i ritmika

Obavezni sadržaji

Planirati vežbe koje je neopodno ponoviti iz programa mlađih razreda (dokorak, galop, dečiji poskoci, polkin korak...). Dati mogućnost učeniku ili grupi učenika da izabere muziku i osmisli ritmičku vežbu na osnovu usvojenih elemenata. Sa vijačom primeniti „skokove kroz vijaču", preskakanje vijače galopom i sunožnim poskocima. Obraditi prve dve varijante narodnog kola „Moravac".

Preporučeni sadržaji

Vežbe sa vijačom usložiti naizmeničnim preskocima na levoj i desnoj nozi i u kretanju. Planirati vežbe sa obručem koje sadrže okretanja oko raznih delova tela, kotrljanja po tlu i provlačenja. Vežbe sa loptom prevashodno treba da obuhvate manipulciju sa njom, bacanja. Osnovne varijante narodnog kola iz kraja u kome se škola nalazi.

5. Plivanje

Nastavna tema Plivanje, realizuje se u školama u kojima za to postoje uslovi, u okviru redovne nastave ili obaveznih fizičkih aktivnosti učenika.

Škole koje se opredele za realizaciju programskih sadržaja plivanja na objektima izvan škole, ove časove organizuju u okviru obaveznih fizičkih aktivnosti učenika.

Ukoliko ne postoji mogućnost realizacije nastave plivanja u ovom razredu, broj časova namenjen ovoj nastavnoj temi raspoređuje se drugim nastavnim temama predviđenih programom.

Prilikom realizacije sadržaja Plivanja formirati grupe plivača i neplivača.

Obavezni sadržaji

Vežbe disanja, rad nogu, plovak, održavanje u mestu, zaveslaji (kraul i leđni kraul), skok na noge i izron, samopomoć u vodi (okretanjem na leđa).

Preporučeni sadržaji

Plivanje tehnikom kraula ili leđnog kraula;

Ronjenje po dužini.

6. Testiranje i merenje

Praćenje fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti sprovodi se na početku i kraju školske godine, iz prostora kardiorespiratorne izdržljivosti (procena aerobnog kapaciteta), telesnog sastava (posebno telesne masnoće), mišićne snage, izdržljivosti u mišićnoj snazi, gipkosti i agilnosti. Model kontinuiranog praćenja fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti u nastavi fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, baterija testova, kriterijumske referentne vrednosti i način njihovog tumačenja, organizacija i protokol testiranja kao pedagoške implikacije detaljno su objašnjeni u navedenom priručniku.

Testiranje učenika moguće je sprovesti na časovima obaveznih fizičkih aktivnosti.

Okvirni broj časova po temama obaveznih fizičkih aktivnosti

1. Osnove timskih i sportskih igara:

Mali fudbal; (18)

2. Druge aktivnosti predviđene programom stručnog veća (36).

Didaktičko-metodički elementi

Osnovne karakteristike časova:

- jasnoća nastavnog sadržaja;

- optimalno korišćenje raspoloživog prostora, sprava i rekvizita;

- izbor racionalnih oblika i metoda rada;

- izbor vežbi optimalne obrazovne vrednosti;

- funkcionalna povezanost svih delova časa - unutar jednog i više uzastopnih časova jedne nastavne teme.

Ukoliko na času istovremeno vežbaju dva odeljenja, nastava se sprovodi odvojeno za učenike i učenice.

Prilikom izbora oblika rada neophodno je uzeti u obzir prostorne uslove rada, broj učenika na času, broj sprava i rekvizita i dinamiku obučavanja i uvežbavanja nastavnog zadatka.

Izbor didaktičih oblika rada treba da bude funkciji racionalne organizacije i intenzifikacije časa, kao i dostizanja postavljenih ishoda.

Praćenje i ocenjivanje

Ishodi predstavljaju dobru osnovu za praćenje i procenu postignuća učenika, odnosno kreiranje zahteva kojima se može utvrditi da li su učenici dostigli ono što je opisano određenim ishodom. Ishodi pomažu nastavnicima u praćenju, prikupljanju i beleženju postignuća učenika. Kako će u procesu vrednovanja iskoristiti ishode nastavnik, sam osmišljava u odnosu na to koji se način praćenja i procene njemu čini najracionalnijim i najkorisnijim. Pored toga, postojanje ishoda olakšava i izveštavanje roditelja o radu i napredovanju učenika.

U procesu ocenjivanja poželjno je koristiti lični karton učenika (evidencija o procesu i produktima rada učenika, uz komentare i preporuke) kao izvor podataka i pokazatelja o napredovanju učenika. Prednosti korišćenja ličnog kartona učenika su višestruke: omogućava kontinuirano i sistematično praćenje napredovanja, predstavlja uvid u praćenje različitih aspekata učenja i razvoja, predstavlja, podršku u osposobljavanju učenika za samoprocenu, pruža precizniji uvid u različite oblasti postignuća (jake i slabe strane) učenika.

U cilju sagledavanja i analiziranja efekata nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, preporučuje se da nastavnik podjednako, kontinuirano prati i vrednuje:

- Aktivnost i odnos učenika prema fizičkom i zdravstvenom vaspitanju koji obuhvata:

- vežbanje u adekvatnoj sportskoj opremi;

- redovno prisustvovanje na časovima fizičkog i zdravstvenog vaspitanja i obaveznim fizičim aktivnostima;

- učestvovanje u vančasovnim i vanškolskim aktivnostima i dr.

- Prikaz jednog od usvojenih kompleksa opštepripremnih vežbi (vežbi oblikovanja),

- Dostignut nivo postignuća motoričkih znanja, umenja i navika (napredak u usavršavanju tehnike):

Atletika:

Prikaz tehnike sprinterskog i istrajnog trčanja; prikaz tehnike, skoka uvis prekoračna tehnika (makaze);

Sprintersko trčanje 30-50 m na vreme, bacanje loptice do 200 g u dalj. Istrajno trčanje u trajanju od 6 minuta.

Trčanje školskog krosa.

Sportska gimnastika:

Vežbe na tlu: kolut u napred, kolut u nazad, stav o šakama uz pomoć, most iz ležanja, stav na plećima „sveća”:

Preskok: raznoška uz pomoć;

Vežbe u uporu:

- paralelni razboj: naskok u upor sa povišenja (švedska klupa, sanduk, stolica...), prednjihom sed raznožno, prinožiti jednom i saskok,

- nisko vratilo: upor odskokom, izdržaj, saskok u početni položaj;

Vežbe u visu (vratilo/krugovi): njih i saskok prednjihom.

Penjanja: prikaz tehnike penjanja uz šipku i konopac.

Rukomet:

Kontrola lopte u mestu i kretanju (vođenje);

Vođenje lopte prvolinijski sa promenom pravca kretanja (levom i desnom rukom);

Hvata i dodaje loptu u visini glave i ramena;

Šutira jednom tehnikom;

Mali fudbal:

Dodavanje unutrašnjom stranom stopala i primanje lopte đonom i unutrašnjom stranom stopala;

Vođenje i šut na gol jednom tehnikom;

Dodavanje, primanje lopte u i šut na gol u kretanju.

Ples i ritimka:

Zamasi, kruženja, trčanja, poskoci i skokovi bez rekvizita. Poskoci i skokovi kroz vijaču.

Narodno „Moravac” kolo uz muziku (prva i druga varijanta).

Plivanje:

Kontroliše i održava telo u vodi.

Samopomoć u vodi.

Individualni napredak motoričkih sposobnosti svakog učenika procenjuje se u odnosu na prethodno provereno stanje. Prilikom ocenjivanja neophodno je uzeti u obzir sposobnosti učenika, stepen spretnosti i umešnosti. Ukoliko učenik nema razvijene posebne sposobnosti, prilikom ocenjivanja uzima se u obzir individualni napredak njegov individualni napredak u odnosu na prethodna dostugnuća i mogućnosti kao i angažovanje učenika u nastavnom procesu.

Kod učenika oslobođenih od praktičnog dela nastave, nastavnik prati i vrednuje:

- nivo ostvarenosti ishoda iz oblasti Fizička i zdravstvena kultura;

- učešće u organizaciji vannastavnih aktivnosti.

Pedagoška dokumentacija

- Dnevnik rada za fizičko i zdravstveno vaspitanje;

- Planovi rada fizičkog i zdravstvenog vaspitanja i obaveznih fizičkih aktivnosti učenika: plan rada stručnog veća, godišnji plan (po temama sa brojem časova), mesečni operativni plan, plan vannastavnih aktivnosti i praćenje njihove realizacije.

- Pisane pripreme: formu i izgled pripreme sačinjava sam nastavnik uvažavajući: vremensku artikulaciju ostvarivanja, cilj časa, ishode koji se realizuju, konzistentnu didaktičku strukturu časova, zapažanja nakon časa;

- Radni karton: nastavnik vodi za svakog učenika. Radni karton sadrži: podatke o stanju fizičkih sposobnosti sa testiranja, osposobljenosti u veštinama napomene o specifičnostima učenika i ostale podatke neophodne nastavniku.

Pedagošku dokumentaciju nastavnik sačinjava u pisanoj, a po mogućnosti i elektronskoj formi.

4. IZBORNI PROGRAMI

Naziv predmeta	GRAĐANSKO VASPITANJE
Cilj	Cilj nastave i učenja programa Građanskog vaspitanja je da učenik izučavanjem i praktikovanjem osnovnih principa, vrednosti i procedura građanskog društva postane svestan svojih prava i

	odgovornosti, osetljiv za potrebe pojedinaca i zajednice i spreman da aktivno deluje u zajednici uvažavajući demokratske vrednosti.
Razred	Peti
Godišnji fond časova	36 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST /TEMA	SADRŽAJI
- razlikuje želje od potreba i navede primere veze između potreba i ljudskih prava; - štiti svoja prava na način koji ne ugrožava druge i njihova prava; - argumentuje potrebu posebne zaštite prava deteta; - na primeru prepozna ugrađenost prava deteta u osnovnim dokumentima koja uređuju rad škole; - navede činioce koji utiču na ostvarivanje dečijih prava; - prepozna situacije kršenja dečijih prava u	LJUDSKA PRAVA	Potrebe i prava Potrebe i želje. Potrebe i prava. Prava i pravila u učionici. Pravila rada u učionici, donošenje grupnih pravila. Prava deteta u dokumentima o zaštiti prava Posebnost prava deteta i ljudska prava. Konvencija o pravima deteta. Vrste prava. Pokazatelji ostvarenosti i kršenja dečijih prava . Konvencija o pravima deteta u

svakodnevnom životu i na primerima istorijskih događaja; - iskaže svoj stav o značaju poštovanja pravila u funkcionisanju zajednice; - učestvuje u donošenju pravila rada grupe i poštuje ih; - ponaša se u skladu sa pravilima i dužnostima u školi; - navede načine demokratskog odlučivanja; - objasni ulogu pojedinca i grupa u zaštiti dečijih prava; - realno proceni sopstvenu odgovornost u situaciji kršenja nečijih prava i zna kome da se obrati za pomoć; - prihvata druge učenike i uvažava njihovu različitost; - u medijima i knjigama koje čita pronalazi primere predrasuda, stereotipa, diskriminacije, netolerancije po različitim		dokumentima koja se odnose na školu.

osnovama kao i primere poštovanja različitosti; - navede vrste nasilja; - analizira sukob iz različitih uglova učesnika i nalazi konstruktivna rešenja prihvatljiva za sve strane u sukobu; - argumentuje prednosti konstruktivnog načina rešavanja sukoba; - učestvuje u identifikaciji problema u vezi sa ostvarenošću prava deteta u svojoj školi; - učestvuje u osmišljavanju akcije, procenjivanju njene izvodljivosti i predviđanju mogućih efekat; - učestvuje u izvođenju akcije, prikupljanju i obradi podataka o izabranom problemu koristeći različite izvore i tehnike; - prezentuje, obrazlaže i argumentuje izabranu akciju		

i dobijene rezultate; - u diskusiji pokazuje veštinu aktivnog slušanja, iznosi svoj stav zasnovan na argumentima, komunicira na neugrožavajući način.		
	DEMOKRATSKO DRUŠTVO	Prava i funkcionisanje zajednice Moje zajednice. Škola kao zajednica. Odlučivanje u učionici i školi. Glasanje i konsenzus kao demokratski načini odlučivanja. Odgovornosti i obaveze u zajednici Odgovornost dece. Odgovornosti odraslih (roditelja, nastavnika). Kršenje i zaštita prava Ponašanje učenika u situacijama kršenja prava deteta. Kome se mogu obratiti za pomoć.
	PROCESI U SAVREMENOM SVETU	Naši identiteti

		Naše sličnosti i razlike (rasa, pol, nacionalna pripadnost, društveno poreklo, veroispovest, politička ili druga uverenja, imovno stanje, kultura, jezik, starost i invaliditet). Stereotipi i predrasude. Diskriminacija. Tolerancija. Cukobi i nasilje Sukobi i načini rešavanja sukoba. Prednosti konstruktivnog rešavanja sukoba. Vrste nasilja: fizičko, aktivno i pasivno, emocionalno, socijalno, seksualno, digitalno. Reagovanje na nasilje. Načini zaštite od nasilja.
	GRAĐANSKI AKTIVIZAM	Planiranje i izvođenje akcija u školi u korist prava deteta Izbor problema.

		Traženje rešenja problema. Izrada plana akcije. Analiza mogućih efekata akcije. Planiranje i izvođenje akcije. Završna analiza akcije i vrednovanje efekata. Prikaz i analiza grupnih radova.

Ključni pojmovi sadržaja: potrebe i prava, odgovornosti i obaveze, identitet, sukobi i nasilje, građanski aktivizam.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Izborni program Građansko vaspitanje, u drugom ciklusu osnovnog obrazovanja i vaspitanja, organizovan je po modelu spirale i orijentisan je na ostvarivanje ishoda. Ishodi su iskazi o tome šta učenici umeju da urade na osnovu onoga što su stekli proučavajući ovaj program. Oni predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti učenika u četiri oblasti (Ljudska prava, Demokratsko društvo, Procesi u savremenom svetu i Građanski aktivizam) koje se nalaze u svim programima drugog ciklusa. Teme po oblastima se spiralno razvijaju što znači da se postojeći sadržaji iz razreda u razred proširuju i produbljuju, a mnogi ishodi se nadograđuju ili se, ako je u pitanju veština, unapređuju. Tipičan primer takvog ishoda su oni koji se odnose na komunikaciju. Aktivno slušanje i konstruktivno reagovanje su ishodi koji se postepeno unapređuju kroz brojne aktivnosti i sadržaje. Slično je i sa jačanjem osetljivosti za potrebe i prava drugih, prepoznavanje diskriminacije i mnoge druge ishode koji se ne mogu brzo i lako ostvariti obradom samo jednog programskog sadržaja. Sve četiri oblasti su jednako važne, a nastavnik ih, u neposrednom radu sa učenicima, integriše jer između njih postoji prirodna veza.

U programu su navedeni sadržaji koje nastavnik može da dopunjuje, proširuje i menja prema konkretnim potrebama i planu sopstvenog rada ali uvek imajući u vidu ishode koje treba ostvariti. Redosled navedenih ishoda ne iskazuje njihovu važnost jer su svi od značaja za postizanje opšteg cilja predmeta i razvoj međupredmetnih kompetencija, pre svega odgovorno učešće u demokratskom društvu. Između ishoda, kako u okviru jedne, tako i više oblasti, postoji povezanost. Ostvarivanje jednog ishoda doprinosi ostvarivanju drugih ishoda. Mnogi ishodi su procesni i predstavljaju rezultat kumulativnog dejstva obrazovno-vaspitnog rada, tokom dužeg vremenskog perioda. Posebnost građanskog vaspitanja je u tome što je ono deo šireg koncepta obrazovanja za demokratiju i građansko društvo i u tom smislu je tesno povezano sa drugim predmetima, vannastavnim aktivnostima i uopšte etosom škole.

Po vrsti, ishodi mogu biti:

a) saznajni (npr. objasni ulogu pojedinca i grupa u zaštiti dečijih prava);

b) emocionalni (npr. prepozna tuđe emocije);

v) voljni (npr. učestvuje u izvođenju akcije).

Saznajni ishodi se najlakše ostvaruju, ali tek kad su ishodi sve tri vrste ostvareni opšti cilj predmeta je dostignut u potpunosti. Zato nije dovoljno poznavati principe konstruktivne komunikacije već i komunicirati na takav način. U ovom programu postoje mnogi ishodi koji su voljni i manifestuju se u ponašanju učenika ali treba imati u vidu da je za njihovo ostvarenje potrebno više vremena i više prilika da se naučeno neposredno praktikuje. Obrazovanje za demokratiju nije isto što i obrazovanje o demokratiji. Zato ovaj program težište ne stavlja na znanja, već na veštine primenljive u svakodnevnom životu u demokratskoj zajednici, na demokratske stavove i vrednosti o univerzalnosti prava, jednakosti, slobodi i odgovornosti, socijalnoj osetljivosti i pripadnosti zajednici, uz spremnost da se aktivno deluje za sopstvenu dobit kao i dobit drugih.

Ostvarivanje ovako postavljenih ishoda zahteva primenu različitih interaktivnih oblika rada kao i odabir i korišćenje odgovarajućih metoda i tehnika rada sa učenicima. Nastavnici su u prilici da koriste: radionice, simulacije, igranje uloga, studije slučaja, debate, diskusije, projekte, istraživanja, promocije, pokretanje akcija kao i da sami osmisle neke druge aktivnosti. Za učenike petog razreda neke od ovih tehnika rada su novina te ih treba postepeno navikavati na način rada gde su i oni aktivni kreatori nastave.

Program Građanskog vaspitanja ima prirodnu vezu sa drugim nastavnim predmetima. To se vidi u ishodima koji se odnose na prepoznavanje dobrih primera, kao i kršenja ljudskih prava u sadržajima koji se obrađuju u okviru predmeta Istorija ili u književnim delima koja učenici čitaju u okviru Srpskog jezika i književnosti, odnosno Maternjeg jezika. Iz tog razloga, međupredmetno planiranje je velika podrška ostvarenju cilja ovog programa.

Posebnu pažnju treba obratiti na poslednju oblast programa gde se prethodno stečena znanja i veštine integrišu i praktikuju. Akcije treba da budu male i izvodljive ali da imaju sve neophodne korake. Učenike treba ohrabrivati kada naiđu na teškoće i jasno ukazivati da su i neuspele akcije takođe dobre, jer njihovom analizom dolazimo do uvida koji su koraci bili pogrešni. Brojni su primeri tema u okviru kojih se mogu osmisliti akcije u školi u korist prava deteta. Na primer, vršnjačka podrška je važan segment ukupne podrške inkluzivnog obrazovanja, tako da je uključenost mladih ljudi u ovaj segment života i rada škole veoma začajan. On se ogleda upravo u zajedničkom promišljanju nastavnika i učenika na temu kako osmisliti plan podrške, kako ga najuspešnije realizovati, vodeći računa o potrebama svakog učenikao buhvaćenog inkluzivnim obrazovanjem.

U programu Građansko vaspitanje produkti učeničkih aktivnosti imaju poseban značaj. Oni mogu biti različite vrste kao što su posteri, audio-vizuelni zapisi, prezentacije, prikazi rezultata istraživanja, predstave i drugo. Oni se mogu koristi pri integraciji ili rekapitulaciji obrađenih sadržaja, proceni napredovanja učenika, kao i samoproceni nastavnika koliko uspešno radi. Produkti se mogu koristiti i van grupe, na primer na izložbi u holu škole, u školskim novinama, sajtu škole, u lokalnoj zajednici ili lokalnim medijima.

Za realizaciju nastave ovog programa i ostvarivanje definisanih ishoda, vrlo je važna uloga nastavnika. On je model koji svojim ponašanjem daje primer i doprinosi stvaranju demokratske atmosfere koja je pogodna za razmenu i argumentovanje ideja i mišljenja među učenicima; on je taj koji daje povratne informacije i podstiče učenike na razumevanje odnosa u grupi. Kostruktivna komunikacija i demokratske procedure nisu samo cilj već i način da se ostvare željeni ishodi. Bitno je da nastavnik obezbedi ravnopravnu uključenost svakog učenika (uvažavajući različitost kako u stilovima učenja tako i u tipu ličnosti). Realizacija programa treba da se odvija u skladu sa principima interaktivnih odnosa (aktivne, problemske i istraživačke nastave), sa stalnim refleksijama na odgovarajuće pojave iz društvenog konteksta (prošlosti i još više sadašnjosti). Poseban zahtev za nastavnike predstavlja potreba za pripremom novih, aktuelnih materijala koji najbolje odgovaraju sadržaju i ishodima. Oni se mogu naći u različitim izvorima informacija. Za realizaciju pojedinih tema mogu se koristiti filmovi jer aktiviraju kognitivnu i afektivnu stranu ličnosti i podsticajno deluju na učenike da iskažu misli, osećanja i stavove. Ne treba zanemariti ni internet i različite socijalne mreže jer su to oblici komunikacije koji su bliski mladima i na kojima se mogu prepoznati i analizirati mnogi problemi života u savremenom svetu, ali i razgovarati o govoru mržnje, netoleranciji, drugim oblicima kršenja prava, kao i digitalnom nasilju. Podrazumeva se da nastavnik ima potpuni uvid u materijale koji se koriste u radu sa učenicima (filmovi, video klipovi, tekstovi iz novina i dr.) kako bi se zaštitili od neodgovarajućih sadržaja.

Nastavnik treba da obezbedi da se na času svaki učenik oseća uvaženo, prihvaćeno i dobrodošlo u svojoj različitosti, uz obavezu da poštuje i uvaži druge i drugačije poglede i mišljenja. Nastavnik treba da podstiče kod učenika sposobnost da razumeju sopstvenu odgovornost u situacijama diskriminacije i nasilja, kao i da biraju konstruktivne načine reagovanja na njih.

Zbog izbornog statusa programa sasvim je izvesno da će grupa u petom razredu biti heterogena po iskustvu u oblasti građanskog vaspitanja (najčešće promene izbornog programa dešavaju se na prelasku u drugi ciklus). Zato je važno na početku školske godine pažljivo i uz poštovanje procedura doneti pravila rada jer grupa bez reda i osnovnih pravila ne može biti demokratska. Bitno je i da svi učenici učestvuju u donošenju pravila kako bi svima bila razumljiva njihova funkcija. A da bi se poštovala pravila važno je da se dogovore i prihvate načini njihove kontrole (učenici odlučuju o merama za njihovo nepoštovanje). Nekoliko prvih časova su prilika da se učenici podsete šta su naučili, da razmene sopstvena znanja, stavove, vrednosti i veštine kao i da se uvedu u sadržaje kojima će se baviti. Posebnu pažnju treba obratiti na učenike koji se po prvi put u petom razredu susreću sa ovim predmetom. Na osnovu utvrđenih potreba učenika, nastavnik će planirati realizaciju nastave za svaku konkretnu grupu. Takva situacija neujednačenog predznanja je prilika za vršnjačko učenje jer tokom časa Građanskog vaspitanja učenici uče jedni od drugih i doprinose aktivnostima svojim iskustvima, znanjima i sposobnostima.

Značaj programa nalazi se i u činjenici da ishodi Građanskog vaspitanja u velikoj meri doprinose razvoju nekoliko međupredmetnih kompetencija i da se njegovi sadržaji vrlo dobro uklapaju u različite vannastavne aktivnosti. Posebno je značajan doprinos razvoju međupredmetne kompetencije komunikacija jer se pri radu na svim sadržajima insistira na iskazivanju sopstvenog mišljenja, osećanja, stavova i to na način koji ne ugrožava druge, kao i međupredmetne kompetencije rešavanje problema jer se učenici u svakoj tematskoj celini osnažuju da prepoznaju probleme ali i da aktivno traže rešenja.

Činjenica da se program opisno ocenjuje ne umanjuje potrebu da se kontinuirano prati napredovanje učenika u dostizanju ishoda koje započinje inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi i u odnosu na šta će se procenjivati njegovo dalje napredovanje. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika. Građansko vaspitanje pruža izuzetnu mogućnost za negovanje samorefleksije (promišljanje učenika o tome šta zna, ume, može) i podsticanje samoregulacije procesa učenja kroz postavljanje ličnih ciljeva napredovanja i planiranja kako da se ostvare.

Naziv predmeta	DRUGI STRANI JEZIK
Cilj	Cilj učenja stranog jezika je da se učenik usvajanjem funkcionalnih znanja o jezičkom sistemu i kulturi i razvijanjem strategija učenja stranog jezika osposobi za osnovnu pismenu i usmenu komunikaciju i stekne pozitivan odnos prema

	drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu.
Razred	Peti
Godišnjifond časova	72 časa

ENGLESKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji:	OBLAST/ TEMA Komunikativne funkcije	SADRŽAJI
- pozdravi i otpozdravi, primenjujući najjednostavnija jezička sredstva;	Pozdravljanje	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka, i slično) i iniciranje upoznavanja; uspostavljanja kontakta (npr. pri susretu, na razglednici, u imejlu, SMS-u). Sadržaji Hi! Hello. Good morning / evening / afternoon. How are you? I'm fine thank you, and you? Goodbye. Bye. See you (later / tomorrow). (Inter)kulturni sadržaji: formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti.
- predstavi sebe i drugog; - razume jasno postavljena jednostavna pitanja lične prirode i odgovara na njih;	Predstavljanje sebe i drugih; davanje osnovnih informacija o sebi; davanje i i traženje osnovnih informacija o drugima	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Iniciranje upoznavanja, posredovanje u upoznavanju i predstavljanje drugih osoba, prisutnih i odsutnih, usmeno i pisano; slušanje i čitanjekratkih i jednostavnih tekstova kojim se neko predstavlja; popunjavanje formulara osnovnim ličnim podacima (prijava na kurs, pretplata na dečji časopis, nalepnica za prtljag, članska karta i slično).

		Sadržaji My name's Maria /I'm Maria. What's your name? This is my friend. His name is Marko. Maria, this is Barbara. Barbara this is Maria. Nice / Pleased to meet you. How old are you? I'm 11. John isn't twelve. He's thirteen. Who's this? It's Carla. What's your phone number / address / mail address? Where are you from? I'm from (Spain). They're from Britain. What nationality are you / is she/he? I'm (Spanish). Who's this? It's my father. Who's that? It's my sister. Her name's Susan. These are my friends. Those are their dogs, Blacky and Spot. Lične zamenice u funkciji subjekta - I, you … Prisvojni pridevi - my, your… Pokazne zamenice - this/these, that/those Glagolto be - the Present Simple Tense Pitanja sa Who/What/Where/How (old) Osnovni brojevi (1-100) (Inter)kulturni sadržaji: formalno i neformalno predstavljanje, sličnosti i razlike u imenovanju srodstva, zemlje engleskog govornog područja.
- razume uputstva i naloge i reaguje na njih;	Razumevanje i davanje jednostavnih uputstava i naloga	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje naloga i uputstava i reagovanje na njih (komunikacija u učionici - uputstva i nalozi koje razmenjuju učesnici u nastavnom procesu, uputstva za igru i slično). Sadržaji Let's start. Quiet, please. Listen to me! Stand up. Sit

		down. Say hello / goodbye to your friend/him/her/them. Open / Close your books. Put down your pencils. Open the window, please. Come here / to the board. Give me your book, please. Don't do that. Listen and sing / do / number / point /match /repeat… Read and say / write / complete the sentences / dialogue / chart. Move to the right / left. Go back to the start / number 1. Imperativ Lične zamenice u funkciji objekta - me, her, him… (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti, pesme.
- razume jednostavna i pažljivo iskazana pravila ponašanja (sugestije, preporuke, zabrane) i reaguje na njih, uz vizuelnu podršku (znakovi, simboli i slično) i bez nje;	Iskazivanje pravila ponašanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza u vezi sa pravilima ponašanja. Sadržaji Can I sit here? Sorry, you can't. We cannot / can't talk in class. You must switch off your mobile phone. You must not / mustn't feed the animals. You mustn't take photos here. Modalni glagoli za izražavanje dozvole i zabrane - can/can't/cannot, must/mustn't/must not (Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima, značenje simbola.
- razume poziv i reaguje na njega, - uputi poziv na zajedničku aktivnost;	Poziv i reagovanje na poziv za učešće u zajedničkoj aktivnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih jednostavnih poziva na zajedničku aktivnost i reagovanje na njih, usmeno ili pisano (poziv na rođendan, žurku, na igru, u bioskop...); upućivanje i prihvatanje /odbijanje poziva na zajedničku aktivnost,

		usmeno ili pisano, koristeći najjednostavnije izraze molbi, zahvalnosti, izvinjenja. Sadržaji Let's play football / the memory game / go to the cinema. Come and play with me! Can/Could you come over to my place / to my party tomorrow afternoon? OK. All right. Sure. Why not? Well, I'm not sure. Sorry, I can't. Thank you, but I can't. Imperativ Modalni glagoli za izražavanje predloga - can/could (Inter)kulturni sadržaji:prikladno prihvatanje i odbijanje poziva, rođendan i proslava rođendana, igre.
- razume kratke i jednostavne molbe i zahteve i reaguje na njih; - uputi kratke i jednostavne molbe i zahteve; - iskaže i prihvati zahvalnost na jednostavan način;	Iskazivanje molbe, zahteva i zahvalnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza kojima se traži pomoć, usluga ili obaveštenje; davanje jednostavnog, usmenog i pisanog odgovora na iskazanu molbu ili zahtev; izražavanje i prihvatanje zahvalnosti u usmenom i pisanom obliku. Sadržaji Can I borrow your pencil, please? Yes, here you are. Thank you! You're welcome. No problem. It's alright. Okay. No, I'm sorry, I need it. Can you help me, please? Can / Could you open the door for me, please? Of course. Sure. Give me a glass of water, please. Can I have your phone number / address / mail address? May I ask a question? Could/May we go home now?Modalni glagoli za izražavanje molbe i zahteva - can/could/may (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije.

- razume jednostavno iskazane čestitke i odgovara na njih; - uputi jednostavne čestitke;	Čestitanje	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih i jednostavnih ustaljenih izraza kojima se čestita praznik, rođendan ili neki drugi značajan događaj; reagovanje na upućenu čestitku u usmenom i pisanom obliku; upućivanje kratkih prigodnih čestitki u usmenom i pisanom obliku. Sadržaji Happy birthday to you! Merry Christmas! Happy New Year! Happy Easter! Happy Valentine's Day! Same to you! Well done! Bravo! Congratulations! (Inter)kulturni sadržaji: najznačajniji praznici i način obeležavanja / proslave.
- razume jednostavan opis živih bića, predmeta, mesta i pojava; - opiše živa bića, predmete i mesta i pojave jednostavnim jezičkim sredstvima;	Opisivanje živih bića, predmeta, mesta i pojava	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih jednostavnih opisa živih bića, predmeta, mesta i pojava u kojima se pojavljuju informacije o spoljnom izgledu, pojavnim oblicima, dimenzijama i ostalim najjednostavnijim karakteristikama; davanje kratkih usmenih i pisanih opisa živih bića, predmeta, mesta i pojava. Sadržaji I'm tall and thin. I've got long brown hair and blue eyes. What colour are your eyes? She's got a nice big present. She's a good teacher. He's a good friend. My dog Blacky is small and black. He's got a white tail. Their garden is big and nice. My house is small, but nice. There isn't a hospital in my town. There are two cafes near my house. There's a pen on the table. The pen is black. Glagoli have got, to be za davanje opisa

		Egzistencijalno There is / are… Članovi a/an/the (Inter)kulturni sadržaji:kultura stanovanja, odnos prema živoj i neživoj prirodi, glavni / veći gradovi zemalja engleskog govornog područja.
- razume jednostavne iskaze o uobičajenim i trenutnim aktivnostima i sposobnostima i reaguje na njih; - opiše i planira uobičajene i trenutne aktivnosti kratkim jednostavnim jezičkim sredstvima; - opiše šta ume/ne ume da (u)radi;	Opisivanje uobičajenih i trenutnih aktivnosti, planova i sposobnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa u vezi sa uobičajenim i trenutnim aktivno-stima, planovima i spsosbnostima u porodičnoj i školskoj sredini; sastavljanje poruka i spiskova u vezi sa uobičajenim i trenutnim aktivnostima, planovima i sposobnostima. Sadržaji Do you always walk to school? He never helps his mum. She sometimes does the washing up. What do you do on Sundays? I go to school in the morning. He doesn't collect badges. I feed my dog and take out the rubbish in the morning. I help my father in the garden on Saturdays. Mr / Mrs Atkin works in a bank. My cousins live in Canada. She's wearing blue jeans today. She's cleaning her teeth. What are they doing now? They're reading. What's he doing? Is he doing his homework? Yes, he is. / No, he isn't. He / She can jump. Can you sing? Who can swim? Can Beth climb a tree? Yes, she can. / No, she can't. He can run, but he can't swim. The Present Simple Tense i The Present Continuous Tense za izražavanje radnji u sadašnjosti Prilozi za učestalost - usually, often…

		Modalni glagol can za izražavanje sposobnosti (Inter)kulturni sadržaji: radno vreme, razonoda, život porodice.
- razume svakodnevne iskaze u vezi s neposrednim potrebama, osetima i osećanjima i reaguje na njih; - izrazi osnovne potrebe, osete i osećanja kratkim i jednostavnim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje potreba, oseta i osećanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima osećanjima; saopštavanje potreba i oseta i predlaganje rešenja u vezi s njima; usmeno i pisano iskazivanje svojih osećanja i (empatično) reagovanje na tuđa. Sadržaji I'm thirsty. I can bring you a glass of water. I am hungry. Can I make you a sandwich / Do you want a sandwich? Yes, please. / No, thanks, I want some salad. She is hot/cold. Alice is happy / sad / fine/ ill / tired… The Present Simple Tense (be, want) Modalni glagol can za izražavanje predloga. (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija; upotreba emotikona.
- razume jednostavna obaveštenja o prostoru i orijentaciji u prostoru i reaguje na njih; - traži i pruži kratka i jednostavna obaveštenja o orijentaciji u prostoru; - opiše neposredni prostor u kojem se kreće;	Iskazivanje prostornih odnosa i veličina	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u kojima se na jednostavan način opisuju prostorni odnosi i orijentacija u prostoru; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o snalaženju / orijentaciji u prostoru; usmeno i pisano opisivanje prostornih odnosa u privatnom i javnom prostoru (soba, stan, kuća, učionica, škola, muzej, bioskop). Sadržaji Where's the chair? It's in front of the whiteboard. There's a mirror on the wall.

		The desk is between the bed and the wardrobe. The kitchen is downstairs. In this picture, our parents are in the living room. Where's the toilet? It's on the left/right. It's here/over there. What's behind / opposite the school? There's a big beautiful park near here. Egzistencijalno There is / are… Predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa - here, there, in, on, under… Članovi a/an/the Pitanja sa Where, What… (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor, kultura stanovanja.
- razume jednostavna obaveštenja o hronološkom/meteorološkom vremenu i reaguje na njih; - traži i daje kratka i jednostavna obaveštenja o hronološkom/meteorološkom vremenu;	Iskazivanje vremena (hronološkog i meteorološkog)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih tekstova koji se odnose na tačno vreme, dan, mesec ili deo dana (razglas/plan vožnje na autobuskoj/železničkog stanici, aerodromu; bioskopski program, dogovor za neku aktivnost) ili na meteorološko vreme (trenutne ili uobičajene vremenske prilike); usmeno i pisano traženje i davanje informacija o vremenu dešavanja neke aktivnosti ili meteorološkim prilikama. Sadržaji What time is it? It is five o'clock. It's half past six. It's (a) quarter past / to twelve. When do you wake up? I wake up at seven. There's a good programme on TV at (a) quarter to seven. When does the film start? It starts at half past seven. The train leaves at half past two. What's the weather like today? It's (very) hot today. It's sunny /windy... It isn't (very) cold. It's snowing. It usually snows in winter. What day is it

		today? Is it Tuesday? I usually have my piano lesson on Thursday, but this week I'm having it on Wednesday. I don't watch TV in the morning / afternoon. My birthday is on 21st of May / May 21st. ThePresentSimpleTenseza izražavanje utvrđenih programa, planova i rasporeda (red vožnje, TV / bioskopski program i sl.) i uobičajenih radnji. ThePresentContinuousTense za izražavanje trenutnih i privremenih radnji. Predlozi in/on/at za izražavanje vremena. Pitanja sa When, What (time/day)… Redni brojevi do 100. (Inter)kulturnisadržaji: klima, razgovor o vremenu, geografske destinacije.
- razume jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje i reaguje na njih; - traži i da jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje;	Izražavanje pripadanja/ nepripadanja i posedovanja/ neposedovanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje pripadanja /nepripadanja i posedovanja/ neposedovanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano, iskazivanje pripadanja /nepripadanja i posedovanja/neposedovanja. Sadržaji This is my ball. This isn't your card. Whose jacket is this? It's Jane's/my father's jacket. I've got a brother. He's got two sisters. I've got a bike. I haven't got rollerblades. Sam hasn't got a cat, he's got a dog. Is this your dog? Saksonski genitiv sa imenicom u jednini - my friend's / Milan's book

		Prisvojni pridevi my, your, his…Have got za izražavanje pripadanja/posedovanja. Pitanja sa Whose. (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji, odnos prema životinjama, kućni ljubimci.
- razume jednostavne iskaze za izražavanje dopadanja/nedopadanja, slaganja/neslaganjai reaguje na njih; - traži mišljenje i izražava dopadanje/nedopadanje jednostavnim jezičkim sredstvima;	Izražavanje dopadanja/ nedopadanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje dopadanja / nedopadanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano iskazivanje slaganja / neslaganja, dopadanja / nedopadanja. Sadržaji Do you like it? Yes, it's very good/No, it's horrible. I'm sorry, but I don't. I don't know. I like apples. I don't like oranges. Peter loves English. He doesn't like Maths. My favourite school subject is P.E. What's your favourite school subject/book/film…? Who's your favourite singer/actor/sports star? Why? The Present Simple Tense (like, love…) Pitanja sa What, Who, Why … (Inter)kulturni sadržaji: umetnost (književnost za mlade, strip, film, muzika...), hrana, sport.
- razume jednostavne izraze koji se odnose na količinu (broj osoba, životinja i predmeta količina prilikom kupovine i sl.) i reaguje na njih; - traži i pruži osnovne informacije u vezi sa količinama i brojevima; - izrazi prisustvo i odsustvo nekoga ili nečega;	Izražavanje količine i brojeva	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza koje sadrže informacije u vezi sa količinom i brojevima (novčani iznos, uzrast, vreme, broj telefona i slično); usmeno i pisano korišćenje jednostavnih iskaza sa brojevima do 100.

		Sadržaji There are six apples on the table. Are there any bananas? Yes, there are some. / no, there aren't any. How many people are there in the park? There are two women and three children. Is there any orange juice in the fridge? Yes, there is some. / No, there isn't any. How much is this T-shirt? It's £2.80. Osnovni brojevi do 100 Množina imenica - pravilna i najčešći oblici nepravilne množine (man - men, woman - women, child - children...). Brojive i nebrojive imenice. Neodređeni determinatori - some, any. Kvantifikatori - much, many, a lot of. Pitanja sa How much / many. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje, putovanja.

ITALIJANSKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji:	OBLAST/ TEMA Komunikativne funkcije	SADRŽAJI
- pozdravi i otpozdravi, primenjujući najjednostavnija jezička sredstva;	Pozdravljanje	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka, i slično) i iniciranje upoznavanja; uspostavljanja kontakta (npr. pri susretu, na razglednici, u imejlu, SMS-u). Sadržaji

		Ciao! Buongiorno. Buonasera. Come stai? Come va? Bene, grazie. Di dove sei? Sono di.... A presto! A domani! Buona notte! Glagoli: essere, stare Upitni prilozi: come, di dove Lične zamenice (Inter)kulturni sadržaji: formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti.
- predstavi sebe i drugog; - razume jasno postavljena jednostavna pitanja lične prirode i odgovara na njih;	Predstavljanje sebe i drugih; davanje osnovnih informacija o sebi; davanje i i traženje osnovnih informacija o drugima	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Iniciranje upoznavanja, posredovanje u upoznavanju i predstavljanje drugih osoba, prisutnih i odsutnih, usmeno i pisano; slušanje i čitanjekratkih i jednostavnih tekstova kojim se neko predstavlja; popunjavanje formulara osnovnim ličnim podacima (prijava na kurs, pretplata na dečji časopis, nalepnica za prtljag, članska karta i slično). Sadržaji Come ti chiami?/Mi chiamo…/Sono… Questo/a è il mio amico/la mia amica... Si chiama... Questa è mia sorella (mostrando la foto) Questo è il signor.../la signora... Di dove sei? / Sono di..../ Sono della Serbia... Quanti anni hai? / Ho 12 anni. Dove abiti?Dove vivi?

		Abito a ..., in Via .... Nome, cognome, indirizzo... Glagoli: essere, avere, abitare, vivere Lične zamenice Upitne reči (quanto, dove, come/chi, che cosa) Brojevi (Inter)kulturni sadržaji: formalno i neformalno predstavljanje, imenovanje srodstva, ime i prezime, osnovni geografski podaci o Italiji.
- razume uputstva i naloge i reaguje na njih;	Razumevanje i davanje jednostavnih uputstava i naloga	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje naloga i uputstava i reagovanje na njih (komunikacija u učionici - uputstva i nalozi koje razmenjuju učesnici u nastavnom procesu, uputstva za igru i slično). Sadržaji Fare l'appello: Chi è assente? Sofia? -Presente! Cancella la lavagna, per favore! Ascoltiamo! Scriviamo! Leggiamo!Disegniamo! Tutto chiaro? Come si dice…? Cosa significa…? Vediamo cosa avete capito/ avete letto/abbiamo ascoltato... Ottimo! Bravo/a/i/e! Prezent indikativa (najfrekventniji pravilni glagoli) Imperativfrekventnihglagola (ascoltare, leggere, scrivere, parlare, ripetere...)

		Prošlovremefrekventnihglagola (receptivno) (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti, pesme.
- razume jednostavna i pažljivo iskazana pravila ponašanja (sugestije, preporuke, zabrane) i reaguje na njih, uz vizuelnu podršku (znakovi, simboli i slično) i bez nje;	Iskazivanje pravila ponašanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza u vezi sa pravilima ponašanja Sadržaji Permesso, posso entrare? Posso uscire? Puoi/Può ripetere, per favore! Non dovete/dobbiamo.... Ragazzi, fate silenzio! Tirare/ Spingere Entrata/ Uscita È vietato fumare! Vietato fotografare! Nepravilni glagoli potere, dovere, fare Imperativ (Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima, značenje simbola.
- razume poziv i reaguje na njega, - uputi poziv na zajedničku aktivnost;	Poziv i reagovanje na poziv za učešće u zajedničkoj aktivnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih jednostavnih poziva na zajedničku aktivnost i reagovanje na njih, usmeno ili pisano (poziv na rođendan, žurku, na igru, u bioskop...); upućivanje i prihvatanje /odbijanje poziva na zajedničku aktivnost, usmeno ili pisano, koristeći najjednostavnije izraze molbi, zahvalnosti, izvinjenja. Sadržaji Giochiamo a calcio? Andiamo al cinema? Vieni alla mia festa? Sì, grazie!

		Va bene. Mi dispiace, non posso. Dai, usciamo/andiamo a…/facciamo… Prezent indikativa (najfrekventniji pravilni glagoli). Nepravilni glagoli andare, venire, fare, potere, uscire. (Inter)kulturni sadržaji: prikladnoprihvatanjeiodbijanjepoziva, rođendaniproslavarođendana, igre.
- razume kratke i jednostavne molbe i zahteve i reaguje na njih; - uputi kratke i jednostavne molbe i zahteve; - iskaže i prihvati zahvalnost na jednostavan način;	Iskazivanje molbe, zahteva i zahvalnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza kojima se traži pomoć, usluga ili obaveštenje; davanje jednostavnog, usmenog i pisanog odgovora na iskazanu molbu ili zahtev; izražavanje i prihvatanje zahvalnosti u usmenom i pisanom obliku. Sadržaji Vorrei un panino. Un succo di frutta, per favore. Prego. Grazie! Buon appetito! Mi puoi prestare il tuo libro? Sì, certo. / Grazie. Mi presti una penna? Određeni i neodređeni član volere (kondicionalno, 1.lice jednine) (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije.
- razume jednostavno iskazane čestitke i odgovara na njih; - uputi jednostavne čestitke;	Čestitanje	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih i jednostavnih ustaljenih izraza kojima se čestita praznik, rođendan ili neki drugi značajan događaj; reagovanje na upućenu čestitku u usmenom i pisanom obliku; upućivanje kratkih

		prigodnih čestitki u usmenom i pisanom obliku. Sadržaji Buon compleanno!Tanti auguri! Bravo/a/i/e! Bravissimo/a/i/e! Buon Anno!Felice Anno Nuovo! Buon Natale! Forza! Uzvičnerečenice (Inter)kulturni sadržaji: najznačajniji praznici i način obeležavanja / proslave.
- razume jednostavan opis živih bića, predmeta, mesta i pojava; - opiše živa bića, predmete i mesta i pojave jednostavnim jezičkim sredstvima;	Opisivanje živih bića, predmeta, mesta i pojava	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih jednostavnih opisa živih bića, predmeta, mesta i pojava u kojima se pojavljuju informacije o spoljnom izgledu, pojavnim oblicima, dimenzijama i ostalim najjednostavnijim karakteristikama; davanje kratkih usmenih i pisanih opisa živih bića, predmeta, mesta i pojava. Sadržaji La mia migliore amica si chiama Jasmina. È simpatica/alta. Ha i capelli castani/lunghi/corti. Le piace ascoltare la musica. Parla bene il francese. Luca è di Torino. Torino è una bella città. Questo è il mio cane. Si chiama... È grande/piccolo/bianco... Questo è uno zaino. È rosso/giallo... Pridevi iimenice (rod, broj i slaganje). Pokazna zamenica (questo). Prilozi za način (bene, male).

		Inter)kulturni sadržaji:kultura stanovanja, odnos prema živoj i neživoj prirodi.
- razume jednostavne iskaze o uobičajenim i trenutnim aktivnostima i sposobnostima i reaguje na njih; - opiše i planira uobičajene i trenutne aktivnosti kratkim jednostavnim jezičkim sredstvima; - opiše šta ume/ne ume da (u)radi;	Opisivanje uobičajenih i trenutnih aktivnosti, planova i sposobnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa u vezi sa uobičajenim i trenutnim aktivno-stima, planovima i spsosbnostima u porodičnoj i školskoj sredini; sastavljanje poruka i spiskova u vezi sa uobičajenim i trenutnim aktivnostima, planovima i sposobnostima. Sadržaji Ogni giorno mi alzo alle…faccio colazione...vado a scuola... Ho lezioni di italiano il mercoledì e il venerdì. Il sabato vado in piscina. A che ora inizia la lezione? Domani devo: fare la spesa, comprare il latte, fare i compiti, chiamare la nonna... Prezent indikativa (najfrekventniji povratni glagoli). Predlozi. Prilozi za vreme (oggi, domani, dopo, sempre...). (Inter)kulturni sadržaji: radno vreme, razonoda, život porodice.
- razume svakodnevne iskaze u vezi s neposrednim potrebama, osetima i osećanjima i reaguje na njih; - izrazi osnovne potrebe, osete i osećanja kratkim i jednostavnim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje potreba, oseta i osećanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima osećanjima; saopštavanje potreba i oseta i predlaganje rešenja u vezi s njima; usmeno i pisano iskazivanje svojih osećanja i (empatično) reagovanje na tuđa. Sadržaji Ho fame/sete/caldo/freddo. Posso aprire la finestra?

		Chiudiamo la porta? Perché non vai a scuola? Perché mi sento male.
		Vuoi da bere?/da mangiare? No, grazie, non ho sete/fame. Vorrei un bicchiere d'acqua. Non bevo le bibite gassate. Prezent indikativa (nepravilni glagoli bere, volere). Kondicional učtivosti, prvo lice jednine (volere). (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija;upotreba emotikona.
- razume jednostavna obaveštenja o prostoru i orijentaciji u prostoru i reaguje na njih; - traži i pruži kratka i jednostavna obaveštenja o orijentaciji u prostoru; - opiše neposredni prostor u kojem se kreće;	Iskazivanje prostornih odnosa i veličina	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u kojima se na jednostavan način opisuju prostorni odnosi i orijentacija u prostoru; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o snalaženju / orijentaciji u prostoru; usmeno i pisano opisivanje prostornih odnosa u privatnom i javnom prostoru (soba, stan, kuća, učionica, škola, muzej, bioskop). Sadržaji Scusi/a, dove si trova farmacia? È in Via Garibarldi, dietro il bar. Dov'e' la sedia? È accanto/dietro/davanti a/ sotto/sopra... Cosa c'è sul banco? C'è un libro e uno zaino. Nella mia camera c'è/ci sono... Frekventni predlozi (npr. dentro, fuori, sotto, sopra, davanti, dietro...). Prilozizamesto (qui, qua, lì, là, giù).

		Upitniprilozi: dove. C'è/cisono. Imenice (jednina, množina). (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor, kultura stanovanja.

- razume jednostavna obaveštenja o hronološkom/meteorološkom vremenu i reaguje na njih; - traži i daje kratka i jednostavna obaveštenja o hronološkom/meteorološkom vremenu;	Iskazivanje vremena (hronološkog i meteorološkog)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih tekstova koji se odnose na tačno vreme, dan, mesec ili deo dana (razglas/plan vožnje na autobuskoj/železničkog stanici, aerodromu; bioskopski program, dogovor za neku aktivnost) ili na meteorološko vreme (trenutne ili uobičajene vremenske prilike); usmeno i pisano traženje i davanje informacija o vremenu dešavanja neke aktivnosti ili meteorološkim prilikama. Sadržaji Che ore sono? Che ora è? Sono le cinque. Oggi è il 21 febbraio 2017. Il mio compleanno è il 6 giugno. Domani vado al cinema. A che ora cominicia il film? Alle 18.00. Il treno parte per Firenze alle 10. Quando vai in Italia? Fra un mese. In giugno. Che tempo fa? Piove. Nevica.

		Upitni prilozi: quando. Upotreba sadašnjeg vremena za izražavanje budućnosti. Prilozi za vreme (adesso, oggi, domani, mai, sempre..). (Inter)kulturnisadržaji: klima, razgovor o vremenu, geografskedestinacije.
- razume jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje i reaguje na njih; - traži i da jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje;	Izražavanje pripadanja/ nepripadanja i posedovanja/ neposedovanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/neposedovanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano, iskazivanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/ neposedovanja. Sadržaji Questa è la mia famiglia. Ho due sorelle.Non ho fratelli. Questo è il tuo gatto? Queste sono le mie penne. Di chi è questo libro? Questi quaderni sono di Marco. Konstrukcija za iskazivanje pripadnosti. Prisvojni pridevi. Pokazni pridevi. Određeni i neodređeni član. Negacija. Upitnaintonacija. (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji, odnos prema životinjama, kućni ljubimci.

- razume jednostavne iskaze za izražavanje dopadanja/nedopadanja, slaganja/neslaganjai reaguje na njih; - traži mišljenje i izražava dopadanje/nedopadanje jednostavnim jezičkim sredstvima;	Izražavanje dopadanja/ nedopadanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje dopadanja/nedopadanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano iskazivanje slaganja/neslaganja, dopadanja/nedopadanja Sadržaji Ti piace il gelato di cioccolato? -Sì, mi piace. Ti piacciono queste matite? - No, non mi piacciono molto. Non mi piace giocare a tennis. Il mio film preferito è... Ti va bene? - No, preferisco. Glagol piacere. Nenaglašenje lične zamenice u funkciji indirektnog objekta (mi, ti, le/gli). (Inter)kulturni sadržaji: umetnost (književnost za mlade, strip, film, muzika...), hrana, sport.
- razume jednostavne izraze koji se odnose na količinu (broj osoba, životinja i predmeta količina prilikom kupovine i sl.) i reaguje na njih; - traži i pruži osnovne informacije u vezi sa količinama i brojevima; - izrazi prisustvo i odsustvo nekoga ili nečega;	Izražavanje i količine brojeva	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza koje sadrže informacije u vezi sa količinom i brojevima (novčani iznos, uzrast, vreme, broj telefona i slično); usmeno i pisano korišćenje jednostavnih iskaza sa brojevima do 100. Sadržaji Quanti ragazzi ci sono in aula? Non c'è nessuno./Non prendo niente.

		Ci sono 26 ragazzi nella mia classe. Quanto costa questo astuccio? C'è del pane? C'è solo un litro di latte nel frigo. Studi poco. Upitni pridev /prilog: quanto. Partitivan član. Osnovni brojevi (1−100). Prilozi. Prilozi poco/molto. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje, putovanja.

NEMAČKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji:	OBLAST/ TEMA Komunikativne funkcije	SADRŽAJI
- pozdravi i otpozdravi, primenjujući najjednostavnija jezička sredstva;	Pozdravljanje	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka, i slično) i iniciranje upoznavanja; uspostavljanja kontakta (npr. pri susretu, na razglednici, u imejlu, SMS-u). Sadržaji Guten Morgen / Guten Tag / Guten Abend / Hallo!

		Gute Nacht / Auf Wiedersehen / Auf Wiederschauen/ Tschüs! Bis dann. Bis später. Wie geht`s? Wie geht es Ihnen? Danke, gut. Und dir? / Und Ihnen? / Und selbst/selber? (Inter)kulturni sadržaji: formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti, ime i prezime, nadimci.
- predstavi sebe i drugog; - razume jasno postavljena jednostavna pitanja lične prirode i odgovara na njih;	Predstavljanje sebe i drugih; davanje osnovnih informacija o sebi; davanje i i traženje osnovnih informacija o drugima	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Iniciranje upoznavanja, posredovanje u upoznavanju i predstavljanje drugih osoba, prisutnih i odsutnih, usmeno i pisano; slušanje i čitanjekratkih i jednostavnih tekstova kojim se neko predstavlja; popunjavanje formulara osnovnim ličnim podacima (prijava na kurs, pretplata na dečji časopis, nalepnica za prtljag, članska karta i slično). Sadržaji Mein Name ist Petra Novak. Ich heiße Petra (Novak). Ich bin Petra (Novak). Wie heißt du? Wie heißen Sie? Wie heißt ihr? Wer ist das? Das ist Markus. Das ist meine Lehrerin, Frau Simin. /Freut mich. Meine Eltern heißen Zorica und Drago.

		Woher kommst du? Woher kommt ihr? Woher kommen Sie? Ich komme aus Serbien. Ich wohne in Smederevo. Wo wohnst du? Wie ist deine Adresse/Telefonnummer? Prezent slabih glagola i najfrekventnijih jakih glagola (schlafen, fahren, essen, lesen, geben, nehmen, sprechen). Upotreba određenog, neodređenog, negacionog, prisvojnog člana u nominativu i akuzativu. Upotreba nultog člana. Upotreba upitnih zamenica i priloga (wer, was; wo, wie, wann). Upotreba pokazne zamenice das. Iskazna i upitna rečenica - položaj glagola/red reči. (Inter)kulturni sadržaji: formalno i neformalno predstavljanje, imenovanje srodstva, ime i prezime, zemlje nemačkog govornog područja.
- razume uputstva i naloge i reaguje na njih;	Razumevanje i davanje jednostavnih uputstava i naloga	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje naloga i uputstava i reagovanje na njih (komunikacija u učionici - uputstva i nalozi koje razmenjuju učesnici u nastavnom procesu, uputstva za igru i slično). Sadržaji Komm her! Kommt an die Tafel!

		Setz dich! Setzt euch! Mach(t) das Buch auf/zu! Lies/Lest vor! Hör(t) zu! Sing(t) mit! Sprich/Sprecht nach! Hör/Hört zu! Steh(t) auf! Pass(t) auf! Gib dein Buch an Petra! Gebt mir eure Hausaufgaben! Kannst du mir dein Heft geben? Kann ich dein Heft bekommen? Imperativ - potvrdni i odrični oblici 2. lica jednine i množine. Upotreba negacione partikule nicht. Imperativ glagola sa naglašenim prefiksom. (receptivno) Modalni glagoli u ljubazno formulisanim molbama, uputstvima i predlozima.(receptivno) Red reči u rečenicama sa imperativom. (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti, pesme.
- razume jednostavna i pažljivo iskazana pravila ponašanja (sugestije, preporuke, zabrane) i reaguje na njih, uz vizuelnu podršku (znakovi, simboli i slično) i bez nje;	Iskazivanje pravila ponašanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza u vezi sa pravilima ponašanja. Sadržaji Kann ich mich hier hinsetzen? Leider nicht, es sit besetzt. Hier darf man nicht sprechen. Du musst dein Handy ausschalten. Die

		Teire darf man nicht füttern. Neodređena zamenica man u nominativu i akuzativu. Prezent modalnih glagoli u formulisanim molbama, uputstvima i predlozima.(receptivno) Red reči u rečenicama sa imperativom. (Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima, značenje simbola.
- razume poziv i reaguje na njega; - uputi poziv na zajedničku aktivnost;	Poziv i reagovanje na poziv za učešće u zajedničkoj aktivnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih jednostavnih poziva na zajedničku aktivnost i reagovanje na njih, usmeno ili pisano (poziv na rođendan, žurku, na igru, u bioskop...); upućivanje i prihvatanje /odbijanje poziva na zajedničku aktivnost, usmeno ili pisano, koristeći najjednostavnije izraze molbi, zahvalnosti, izvinjenja. Sadržaji Spielen wir Fußball/Tischtennis/ Monopoly? Komm, wir spielen Schach! Wir spielen Basketball. Spielst du mit? Möchtest du zu meiner Party kommen? Komm zu mir! Gehen wir ins Kino? Ja, gerne. /Leider kann ich nicht. Ich muss

		lernen. /Nien, ich habe keine Lust. Upotreba glagola kretanja sa akuzativom. Upotreba predloga (an, in, auf). (Inter)kulturni sadržaji: prikladno prihvatanje i odbijanje poziva, rođendani, proslava rođendana, igre.
- razume kratke i jednostavne molbe i zahteve i reaguje na njih; - uputi kratke i jednostavne molbe i zahteve; - iskaže i prihvati zahvalnost na jednostavan način;	Iskazivanje molbe, zahteva i zahvalnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza kojima se traži pomoć, usluga ili obaveštenje; davanje jednostavnog, usmenog i pisanog odgovora na iskazanu molbu ili zahtev; izražavanje i prihvatanje zahvalnosti u usmenom i pisanom obliku. Sadržaji Kann ich dir/Ihnen helfen?/ Ich habe eine Bitte. Möchtest du eine Orange? Kannst du mir bitte eine Orange geben? Ich möchte eine Tasse Tee.Kannst du mir ein Stück Torte geben?Danke. Vielen Dank. Ich danke dir. / Bitte. Nichts zu danken./Gern geschehen. Upotreba neodređenog člana u nominativu i akuzativu. Upotreba modalnih glagola u prezentu. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije.

- razume jednostavno iskazane čestitke i odgovara na njih; - uputi jednostavne čestitke;	Čestitanje	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih i jednostavnih ustaljenih izraza kojima se čestita praznik, rođendan ili neki drugi značajan događaj; reagovanje na upućenu čestitku u usmenom i pisanom obliku; upućivanje kratkih prigodnih čestitki u usmenom i pisanom obliku. Sadržaji Alles Gute zum Geburtstag! Liebe Lina, zum Geburtstag Viel Glück ... Ich gratuiere dir/Ihnen zum Jubileum. Frohe Weihnachten/Ostern. Upotreba ličnih zamenica u nominativu, dativu i akuzativu. (Inter)kulturni sadržaji: najznačajniji praznici i način obeležavanja / proslave.
- razume jednostavan opis živih bića, predmeta, mesta i pojava; - opiše živa bića, predmete i mesta i pojave jednostavnim jezičkim sredstvima;	Opisivanje živih bića, predmeta, mesta i pojava	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih jednostavnih opisa živih bića, predmeta, mesta i pojava u kojima se pojavljuju informacije o spoljnom izgledu, pojavnim oblicima, dimenzijama i ostalim najjednostavnijim karakteristikama; davanje kratkih usmenih i pisanih opisa živih bića, predmeta, mesta i pojava. Sadržaji Meine Schwester ist groß und schlank.

		Wie sind deine Augen?Blau oder grün Ihr Hund ist 2 Jahre alt, klein und schwarz. Er frisst gern Kekse. Das ist mein Zimmer. Es ist klein aber schön. Es gefällt mir sehr. Anna ist meine beste Freundin. Sie ist nett und freundlich. Sie hilft mir gern. Ich wohne in Bonn. Bonn ist eine schöne Stadt am Rhein. Upotreba prideva i priloga kao imenskog dela predikata uz glagol sein. Prisvojni determinativi u nominativu, dativu i akuzativu. Red reči u iskaznoji upitnoj rečenici. Predlozi uz glagole mirovanja. (Inter)kulturni sadržaji:kultura stanovanja, odnos prema živoj i neživoj prirodi.
- razume jednostavne iskaze o uobičajenim i trenutnim aktivnostima i sposobnostima i reaguje na njih; - opiše i planira uobičajene i trenutne aktivnosti kratkim jednostavnim jezičkim sredstvima; - opiše šta ume/ne ume da (u)radi;	Opisivanje i uobičajenih trenutnih aktivnosti, planova i sposobnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa u vezi sa uobičajenim i trenutnim aktivno-stima, planovima i spsosbnostima u porodičnoj i školskoj sredini; sastavljanje poruka i spiskova u vezi sa uobičajenim i trenutnim aktivnostima, planovima i sposobnostima. Sadržaji

		Was machst du jetzt/heute Nachmittag? Ich mache meine Hausaufgaben. Ich wohne ganz oben im Haus/im fünften Stock. Hast du eine Wohnung oder ein Haus? Wann gehst du schlafen? Hast du freitags immer Deutsch. Ich gehe dreimal der Woche zum Training. Upotreba priloga za vreme i mesto (donnerstags/da, dort, hier) . Red reči u iskaznoj, upitnoj i uzvičnoj rečenici. (Inter)kulturni sadržaji: radno vreme, razonoda, život porodice.
- razume svakodnevne iskaze u vezi s neposrednim potrebama, osetima i osećanjima i reaguje na njih; - izrazi osnovne potrebe, osete i osećanja kratkim i jednostavnim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje potreba, oseta i osećanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima, osećanjima; saopštavanje potreba i oseta i predlaganje rešenja u vezi s njima; usmeno i pisano iskazivanje svojih osećanja i (empatično) reagovanje na tuđa. Sadržaji Ich bin durstig. Ich habe Hunger. Mir ist kalt/heiß. Ich bin müde/tautrig/froh. Möchtest du schlafen? Etwas Wasser trinken? Möchtest du ein Käsebrot?

		Lične zamenice u nominativu, dativu i akuzativu. (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija; upotreba emotikona.
- razume jednostavna obaveštenja o prostoru i orijentaciji u prostoru i reaguje na njih; - traži i pruži kratka i jednostavna obaveštenja o orijentaciji u prostoru; - opiše neposredni prostor u kojem se kreće;	Iskazivanje prostornih odnosa i veličina	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u kojima se na jednostavan način opisuju prostorni odnosi i orijentacija u prostoru; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o snalaženju / orijentaciji u prostoru; usmeno i pisano opisivanje prostornih odnosa u privatnom i javnom prostoru (soba, stan, kuća, učionica, škola, muzej, bioskop). Sadržaji Wo ist dein Sportzeug? Wo liegt die Schweiz auf der Landkarte? Wo ist die Bank? Ich bin vor /neben / hinter der Garage. Meine Mutter ist auf dem Markt/ im Supermarkt / bei ihrer Frisörin. Die Bäckerei ist neben der Schule. Meine Stadt ist in Nordserbien. Enschuldigung, wie kommen ich zum Theater? - Gehen Sie nur geradeaus, etwa 50m. Upotreba dativa i akuzativa uz glagole mirovanja i kretanja u prostoru. Prilozi za mesto: geradeaus, links, rechts. (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor, kultura stanovanja.

- razume jednostavna obaveštenja o hronološkom/meteorološkom vremenu i reaguje na njih; - traži i daje kratka i jednostavna obaveštenja o hronološkom /meteorološkom vremenu;	Iskazivanje vremena (hronološkog i meteorološkog)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih tekstova koji se odnose na tačno vreme, dan, mesec ili deo dana (razglas/plan vožnje na autobuskoj/železničkog stanici, aerodromu; bioskopski program, dogovor za neku aktivnost) ili na meteorološko vreme (trenutne ili uobičajene vremenske prilike); usmeno i pisano traženje i davanje informacija o vremenu dešavanja neke aktivnosti ili meteorološkim prilikama. Sadržaji Wie spät ist es? Es ist Viertel nach neun. Es ist einundzwanzig Uhr fünfzehn. Wann beginnt die Schule? Am ersten September. Am Donnerstag. Um 8 Uhr. Wie ist das Wetter? Es regnet/scheit. Die Sonne scheint. Es ist kalt/warm/heiß. Upotreba fraza za zvanično i nezvanično iskazivanje satnice. Upotreba predloga (am, um, nach, vor). Bezlični glagoli (receptivno). (Inter)kulturnisadržaji: klima, razgovor o vremenu, geografske destinacije.
- razume jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje i reaguje na njih; - traži i da jednostavne iskaze kojima se izražava	Izražavanje pripadanja/ nepripadanja i posedovanja/ neposedovanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje pripadanja / nepripadanja i

pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje;		posedovanja / neposedovanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano, iskazivanje pripadanja / nepripadanja i posedovanja / neposedovanja. Sadržaji Ist das deine Katze? Nein, das ist Marias Katze. Mein Hund ist nicht da. Das ist das Haus von meinen Eltern. Mimi ist die Katze von Barbara. Hast du einen Kugelschreiber? Ich brauche einen Regenschirm. - Hier ist mein Kugelschreiber. Upotreba prisvojnih članova. Izražavanje pripadnosti predlogom von + dativ. (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji, odnos prema životinjama, kućni ljubimci.
- razume jednostavne iskaze za izražavanje dopadanja/nedopadanja, slaganja/neslaganjai reaguje na njih; - traži mišljenje i izražava dopadanje/nedopadanje jednostavnim jezičkim sredstvima;	Izražavanje dopadanja/ nedopadanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje dopadanja / nedopadanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano iskazivanje slaganja / neslaganja, dopadanja / nedopadanja. Sadržaji Ich mag Rockmusik. Ich liebe meine Familie und meine Freunde. Ich schwimme gern. Mein Lieblingssport ist Volleyball. Skifahren finde ich doof.

		Wie findest du die neue Mathelehrerin? Ich finde sie nett. Prezent modalnog glagola mögen Složenice - rod i građenje: (receptivno). Glagol finden za izražavanje dopadanja/nedopadanja. (Inter)kulturni sadržaji: umetnost (književnost za mlade, strip, film, muzika...), hrana, sport.
- razume jednostavne izraze koji se odnose na količinu (broj osoba, životinja i predmeta količina prilikom kupovine i sl.) i reaguje na njih; - traži i pruži osnovne informacije u vezi sa količinama i brojevima; - izrazi prisustvo i odsustvo nekoga ili nečega;	Izražavanje i količine brojeva	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza koje sadrže informacije u vezi sa količinom i brojevima (novčani iznos, uzrast, vreme, broj telefona i slično); usmeno i pisano korišćenje jednostavnih iskaza sa brojevima do 100. Sadržaji Wie viele Menschen stehen da? Wieviel Butter brauchst du für den Kuchen? 200 Gramm. Gibt es etwas Butter im Kühlschrank?Nein, wir brauchen Butter. Ich kaufe vier Flaschen Öl, eine Packung Salz, einen Becher Joghurt, zwei Schachteln Pralinen. Was kostet das? Das macht 15,50 Euro. Meine Einkaufsliste: zwei Kilo Äpfel, drei Liter Milch, ein Pfund Kaffee. Upotreba jezičkih sredstava kvantifikacije. Upotreba leksike kojom se imenuje ambalaža.

		Iskazivanje količine i cene. Brojevi do 100. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje, putovanja.

RUSKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji:	OBLAST/ TEMA Komunikativne funkcije	SADRŽAJI
- pozdravi i otpozdravi, primenjujući najjednostavnija jezička sredstva;	Pozdravljanje	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka, i slično) i iniciranje upoznavanja; uspostavljanja kontakta (npr. pri susretu, na razglednici, u imejlu, SMS-u). Sadržaji Привет, Ира! Здравствуй, Витя Здравствуйте, Анна Ивановна! Добрый день, Виктор Павлович! Доброе утро! Добрый вечер! До завтра! До свидания! Как дела? Хорошо, спасибо. Нормально. Так себе. Ничего. Пока! Пока-пока! (Inter)kulturni sadržaji:formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti; lična imena i imena po ocu (patronimi), nadimci.
- predstavi sebe i drugog; - razume jasno postavljena jednostavna pitanja lične prirode i odgovara na njih;	Predstavljanje sebe i drugih; davanje osnovnih informacija o sebi; davanje i i traženje osnovnih	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Iniciranje upoznavanja, posredovanje u upoznavanju i predstavljanje drugih osoba, prisutnih i

	informacija o drugima	odsutnih, usmeno i pisano; slušanje i čitanjekratkih i jednostavnih tekstova kojim se neko predstavlja; popunjavanje formulara osnovnim ličnim podacima (prijava na kurs, pretplata na dečji časopis, nalepnica za prtljag, članska karta i slično). Sadržaji Как тебя зовут? Меня зовут Ирина. Я Ирина. Кто это? Это Марина? Я Ирина, привет!Его зовут Виктор. Сколько ему лет? Ему 12 лет. Её зовут Анна. Очень приятно. Мне тоже. Это мой друг. Это моя подруга Лена, одноклассница. А это Зина. Она соседка. Это Анна Ивановна Иванова, учительница. Это мой двоюродный брат. Он из Белграда. Он из Сербии. Наташа из Москвы. Lične zamenice: я, ты, он/она, они (номинатив, генитив и датив), Upitne zamenice i prilozi: кто, как, сколько. Pokazni prilog: это, Genitiv imenica s predlogom iz. (Inter)kulturni sadržaji: formalno i neformalno predstavljanje; imena; imena po ocu, prezimena i nadimci; imenovanje srodstva; imenovanje gradova, zemalja.
- razume uputstva i naloge i reaguje na njih;	Razumevanje i davanje jednostavnih uputstava i naloga	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje naloga i uputstava i reagovanje

		na njih (komunikacija u učionici - uputstva i nalozi koje razmenjuju učesnici u nastavnom procesu, uputstva za igru i slično). Sadržaji Кто дежурный? Кого нет на уроке? Кто отсутствует? Открой(те) учебник/ рабочую тетрадь / тетрадь. Слушай(те) и повторяй(те)! Не кричите! Тихо! Выйди(те) к доске! Сотри(те) с доски! Открой(те) окно/дверь. Прослушай(те) песню! Прочитай(те) текст. Мы читали текст? Встань(те)! Садись! Садитесь! Мы на прошлом уроке прослушали песню? Zapovedni način frekventnih glagola (слушать/прослушать, читать/прочитать, писать/написать, повторять/повторить, встать, сесть...), Prošlo vreme frekventnih glagola. Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči. (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti, pesme.
- razume jednostavna i pažljivo iskazana pravila ponašanja (sugestije, preporuke, zabrane) i reaguje na njih, uz vizuelnu podršku (znakovi, simboli i slično) i bez nje;	Iskazivanje pravila ponašanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza u vezi sa pravilima ponašanja. Sadržaji Извините, можно сесть? Садитесь. Не шумите! Можно войти? Да, конечно. Нет. Можно взять твою ручку?Да,

		конечно. Нет, к сожалению. Она мне нужна. Извините за опоздание. Zapovedni način frekventnih glagola. Predikativ možno. Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči. (Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima, značenje simbola.
- razume poziv i reaguje na njega; - uputi poziv na zajedničku aktivnost;	Poziv i reagovanje na poziv za učešće u zajedničkoj aktivnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih jednostavnih poziva na zajedničku aktivnost i reagovanje na njih, usmeno ili pisano (poziv na rođendan, žurku, na igru, u bioskop...); upućivanje i prihvatanje /odbijanje poziva na zajedničku aktivnost, usmeno ili pisano, koristeći najjednostavnije izraze molbi, zahvalnosti, izvinjenja. Sadržaji Давай играть в футбол/баскетбол! Поиграем вместе? Приглашаю тебя ко мне на день рождения/вечеринку. Приходи ко мне на вечеринку! Ты сможешь прийти ко мне на день рождения завтра в семь? Вечеринка у меня дома/в кафе. Спасибо за приглашение, я обязательно приду. К сожалению, я не смогу прийти. Извини, но я не смогу прийти. Вечеринка / день рождения, к сожалению, без меня.

		Sadašnje vreme frekventnih glagola. Prva i druga konjugacija. Zapovedni način frekventnih glagola. Akuzativ i lokativ imenica s predlozima v/na. Dativ imenica s predlogom k. Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči. (Inter)kulturni sadržaji: prikladno prihvatanje i odbijanje poziva, rođendani, proslava rođendana, igre.
- razume kratke i jednostavne molbe i zahteve i reaguje na njih; - uputi kratke i jednostavne molbe i zahteve; - iskaže i prihvati zahvalnost na jednostavan način;	Iskazivanje molbe, zahteva i zahvalnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza kojima se traži pomoć, usluga ili obaveštenje; davanje jednostavnog, usmenog i pisanog odgovora na iskazanu molbu ili zahtev; izražavanje i prihvatanje zahvalnosti u usmenom i pisanom obliku. Sadržaji Дай мне, пожалуйста, ручку. Можно? Конечно, пожалуйста, вот она. Спасибо! Не за что. Ничего. Нет, к сожалению, ручка мне нужна. Извини(те), можно вопрос? Zapovedni način frekventnih glagola. Predikativ možno. Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije.

- razume jednostavno iskazane čestitke i odgovara na njih; - uputi jednostavne čestitke;	Čestitanje	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih i jednostavnih ustaljenih izraza kojima se čestita praznik, rođendan ili neki drugi značajan događaj; reagovanje na upućenu čestitku u usmenom i pisanom obliku; upućivanje kratkih prigodnih čestitki u usmenom i pisanom obliku. Sadržaji С днём рождения! Поздравляю тебя с днём рождения! С Новым годом! С Рождеством! С Днём защитника Отечества! С Восьмым марта! Счастливо! Желаю тебе/вам всего хорошего: здоровья, счастья, успеха. Тебе/вам тоже всего хорошего. Поздравляю с успехом!С приездом! Добро пожаловать! Sadašnje vreme frekventnih glagola. Instrumental imenica s predlogom s. (Inter)kulturni sadržaji: najznačajniji praznici i način obeležavanja / proslave.
- razume jednostavan opis živih bića, predmeta, mesta i pojava; - opiše živa bića, predmete i mesta i pojave jednostavnim jezičkim sredstvima;	Opisivanje živih bića, predmeta, mesta i pojava	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih jednostavnih opisa živih bića, predmeta, mesta i pojava u kojima se pojavljuju informacije o spoljnom izgledu, pojavnim oblicima, dimenzijama i ostalim najjednostavnijim karakteristikama; davanje kratkih usmenih i pisanih opisa živih bića,

		predmeta, mesta i pojava. Sadržaji Она высокая и стройная. У неё голубые глаза и длинные светлые волосы. Какие у тебя глаза? Какого цвета у тебя футболка? Она в красной рубашке. У меня есть кошка. Её зовут Мурка. Она маленькая, белая. На столе ручка. Она зелёная. У неё большой дом. Он красивый. На картинке - Москва, столица России. Это мой дом. Он большой и красивый. Pridevi. Rod, broj i slaganje s imenicama. Konstrukcije za izražavanje posesivnosti: u+ gen. ličnih zamenica i imenica (у меня, у тебя, у неё, у него у нас, у вас, у них; у Ивана, у Ирины). Prisvojne zamenice: мой, твой, наш, ваш, их. (Inter)kulturni sadržaji:kultura stanovanja, odnos prema živoj i neživoj prirodi.
- razume jednostavne iskaze o uobičajenim i trenutnim aktivnostima i sposobnostima i reaguje na njih; - opiše i planira uobičajene i trenutne aktivnosti kratkim jednostavnim jezičkim sredstvima; - opiše šta ume/ne ume da (u)radi;	Opisivanje uobičajenih i trenutnih aktivnosti, planova i sposobnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa u vezi sa uobičajenim i trenutnim aktivno-stima, planovima i spsosbnostima u porodičnoj i školskoj sredini; sastavljanje poruka i spiskova u vezi sa uobičajenim i trenutnim aktivnostima, planovima i sposobnostima.

		Sadržaji Что делает Витя? Он делает уроки. Ира читает газету/журнал. Сетрёнка ходит в садик. Саша по понедельникам ездит на тренировки по футболу. Вика и Макс помогают маме по дому. Ира встаёт обычно в восемь утра. Уроки начинаются в девять. Каждый день Миша гуляет с собакой. Утром мы вместе завтракаем. Папа возвращется с работы. Он стоит в пробке. Глаголи кретања (садашње време): идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать. Sadašnje vreme frekventnih glagola. Prilozi za vreme: utrom, dnëm, večerom. (Inter)kulturni sadržaji: radno vreme, razonoda, život porodice.
- razume svakodnevne iskaze u vezi s neposrednim potrebama, osetima i osećanjima i reaguje na njih; - izrazi osnovne potrebe, osete i osećanja kratkim i jednostavnim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje potreba, oseta i osećanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima osećanjima; saopštavanje potreba i oseta i predlaganje rešenja u vezi s njima; usmeno i pisano iskazivanje svojih osećanja i (empatično) reagovanje na tuđa. Sadržaji Мне хочется есть. Брату хочется пить. Мне холодно. Тебе сделать бутерброд? Налить сестре воды? У меня болит зуб.

		Хочешь кушать? Нет, спасибо, не хочу. Bezlične rečenice. Glagol hotetь. Dativ ličnih zamenica i imenica. Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči. (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija;upotreba emotikona.
- razume jednostavna obaveštenja o prostoru i orijentaciji u prostoru i reaguje na njih; - traži i pruži kratka i jednostavna obaveštenja o orijentaciji u prostoru; - opiše neposredni prostor u kojem se kreće;	Iskazivanje i prostornih odnosa i veličina	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u kojima se na jednostavan način opisuju prostorni odnosi i orijentacija u prostoru; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o snalaženju / orijentaciji u prostoru; usmeno i pisano opisivanje prostornih odnosa u privatnom i javnom prostoru (soba, stan, kuća, učionica, škola, muzej, bioskop). Sadržaji Где окно? На стене. Где рюкзак? Под столом. Где картина? Над доской. Скажите, пожалуйста, как дойти до Большого театра? Театр недалеко. Идите сначала прямо, а потом налево. Слева театр. Genitiv, instrumental i lokativ s predlozima. Prilozi za pravac i mesto: prямo, nalevo, napravo, sleva, sprava, nedaleko, naprotiv. (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor, kultura stanovanja.

- razume jednostavna obaveštenja o hronološkom/meteorološkom vremenu i reaguje na njih; - traži i daje kratka i jednostavna obaveštenja o hronološkom /meteorološkom vremenu;	Iskazivanje vremena (hronološkog i meteorološkog)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih tekstova koji se odnose na tačno vreme, dan, mesec ili deo dana (razglas/plan vožnje na autobuskoj/železničkog stanici, aerodromu; bioskopski program, dogovor za neku aktivnost) ili na meteorološko vreme (trenutne ili uobičajene vremenske prilike); usmeno i pisano traženje i davanje informacija o vremenu dešavanja neke aktivnosti ili meteorološkim prilikama. Sadržaji Который час? Пять часов. Когда ты встаёшь? Я встаю в восемь часов. Во сколько начинается первый урок? Первый урок начинается в девять. Какая погода сегодня? Идёт дождь. Какое сегодня число? Второе мая. Какая погода на улице? Холодно? Когда ты едешь в Россию? Sadašnje vreme najfrekevntnijih glagola. Sadašnje vreme u značenju budućeg. Glagoli kretanja: идти/ходить; ехать/ездить. Brojevi 1-20. Oblici čas, časa, časov uz brojeve do 12. Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči.).

		(Inter)kulturni sadržaji: klima, razgovorovremenu, geografskedestinacije.
- razume jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje i reaguje na njih; - traži i da jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje;	Izražavanje pripadanja/ nepripadanja i posedovanja/ neposedovanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje pripadanja / nepripadanja i posedovanja / neposedovanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano, iskazivanje pripadanja / nepripadanja i posedovanja / neposedovanja. Sadržaji У меня есть собака. Мою собаку зовут Бобик. У меня нет мобильника. У кого есть сестра/брат? Это твоя собака? Нет. Да, моя. У них в голове только компьютеры. Это дом бабушки. Konstrukcije za izražavanje posesivnosti: u+ gen. ličnih zamenica i imenica (у меня, у мамы); imenica + imenica u genitivu (дом папы). Opšta negacija (net). Prisvojne zamenice. Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči. (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji, odnos prema životinjama, kućni ljubimci.
- razume jednostavne iskaze za izražavanje dopadanja/nedopadanja, slaganja/neslaganjai reaguje na njih;	Izražavanje dopadanja/ nedopadanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova s jednostavnim

- traži mišljenje i izražava dopadanje/nedopadanje jednostavnim jezičkim sredstvima;		iskazima za izražavanje dopadanja/nedopadanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano iskazivanje slaganja /neslaganja, dopadanja/nedopadanja. Sadržaji Ира, ты любишь футбол? Нет, не люблю. Мне нравится баскетбол. Макс любит заниматься теннисом. Какой твой любимый спорт? Я люблю читать. Мне этот комикс не нравится. Петя любит музыку. Он гитарист. Виктору не нравится бутерброд. Glagol любить. Bezlična upotreba glagola нравиться. Opšta negacija (ne). Intonacija upitnih iskaza bez upitne reči. (Inter)kulturni sadržaji: umetnost (književnost za mlade, strip, film, muzika...), hrana, sport.
- razume jednostavne izraze koji se odnose na količinu (broj osoba, životinja i predmeta količina prilikom kupovine i sl.) i reaguje na njih; - traži i pruži osnovne informacije u vezi sa količinama i brojevima; - izrazi prisustvo i odsustvo nekoga ili nečega;	Izražavanje i količine brojeva	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza koje sadrže informacije u vezi sa količinom i brojevima (novčani iznos, uzrast, vreme, broj telefona i slično); usmeno i pisano korišćenje jednostavnih iskaza sa brojevima do 100. Sadržaji Сколько мальчиков, сколько девочек в классе? В классе 12 мальчиков и 15 девочек. Сколько тебе лет? Мне 15 лет.

		Который час? Пять часове две минуты У нас в школе есть гардероб. У Виктора нет собаки. Upitne zamenice. Osnovni brojevi (1−100). (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje, putovanja.

FRANCUSKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji:	OBLAST/ TEMA Komunikativne funkcije	SADRŽAJI
- pozdravi i otpozdravi, primenjujući najjednostavnija jezička sredstva;	Pozdravljanje	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka, i slično) i iniciranje upoznavanja; uspostavljanja kontakta (npr. pri susretu, na razglednici, u imejlu, SMS-u) Sadržaji Salut !Tu vas bien ? Bonjour, çava ? Ça va, merci!Bonsoir ! Bonnenuit ! Bonjour, Monsieur. Aurevoir, Madame. A demain. A bientôt. Pitanje intonacijom. (Inter)kulturni sadržaji:formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti; lična imena i nadimci.
- predstavi sebe i drugog; - razume jasno postavljena jednostavna pitanja lične prirode i odgovara na njih;	Predstavljanje sebe i drugih; davanje osnovnih informacija o sebi; davanje i i traženje osnovnih	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Iniciranje upoznavanja, posredovanje u upoznavanju i predstavljanje drugih osoba, prisutnih i odsutnih, usmeno i pisano; slušanje i čitanjekratkih i jednostavnih tekstova kojim se neko

	informacija o drugima	predstavlja; popunjavanje formulara osnovnim ličnim podacima (prijava na kurs, pretplata na dečji časopis, nalepnica za prtljag, članska karta i slično). Sadržaji Je m'appelle Milica. Je suis serbe. J'habite à Kragujevac. Tu t'appelles comment ? Comment allez-vous ? Tu habites où ? J'ai onze ans. Et toi, tu as quel âge. C'est mon copain /ma sœur / mon père. Il s'appelle Zoran. Nenaglašene lične zamenice u funkciji subjekta. Naglašene lične zamenice (moi, toi) Prisvojni pridevi (mon/ ma, ton/ ta, son/ sa). Upitne reči (comment, quel/ quelle). Osnovni brojevi 1-100. Prezent glagola avoir iêtre i glagola prve grupe. (Inter)kulturni sadržaji: formalno i neformalno predstavljanje, ime, ime i prezime, imenovanje srodstva, gradova, zemalja; zemlje francuskog govornog područja.
- razume uputstva i naloge i reaguje na njih;	Razumevanje i davanje jednostavnih uputstava i naloga	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje naloga i uputstava i reagovanje na njih (komunikacija u učionici - uputstva i nalozi koje razmenjuju učesnici u nastavnom procesu, uputstva za igru i slično). Sadržaji Qui est absent ? Qui n'est pas là ?

		Vous comprenez ? C'est clair ? Je ne comprends pas. Vous pouvez répéter, s'il vous plait ? Ecoutez ! Répondez ! Lisez ! Regardez ! Dessinez ! Vous allez écouter un dialogue. Ouvrez / fermez vos livres. Levez la main. Prenez vos cahiers. Dépêchez-vous ! Très bien ! C'est parfait ! Vous avez fini ? J'ai fini. J'ai fait mon devoir. Pardon,Madame, je suis en retard. Imperativ frekventnih glagola. Blisko buduće vreme (u ustaljenim izrazima vezanim za aktivnosti u učionici). Složeni perfekt (u ustaljenim izrazima vezanim za aktivnosti u učionici). (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti, pesme.
- razume jednostavna i pažljivo iskazana pravila ponašanja (sugestije, preporuke, zabrane) i reaguje na njih, uz vizuelnu podršku (znakovi, simboli i slično) i bez nje;	Iskazivanje pravila ponašanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza u vezi sa pravilima ponašanja. Sadržaji Silence. Ilestinterditdefairedubruit. Entrée libre. Ne pas nourrir les animaux. Imenice. Negacijane pas + infinitiv (receptivno). Unipersonalnekonstrukcije(il est...). (Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima, značenje simbola.
- razume poziv i reaguje na njega; - uputi poziv na zajedničku aktivnost;	Poziv i reagovanje na poziv za učešće u zajedničkoj aktivnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih jednostavnih poziva na zajedničku aktivnost i reagovanje na njih, usmeno ili pisano (poziv na rođendan, žurku, na igru, u bioskop...);

		upućivanje i prihvatanje /odbijanje poziva na zajedničku aktivnost, usmeno ili pisano, koristeći najjednostavnije izraze molbi, zahvalnosti, izvinjenja. Sadržaji On va au cinéma ? Viens chez moi après l'école. Tu veux jouer avec moi ? Oui, super ! Désolé, je ne peux pas. Je t'invite à mon anniversaire. Lična zamenica on. Sadašnje vreme nepravilnih glagola (aller, venir, pouvoir). Zapovedni način. Pitanje intonacijom. Negacija (ne/ n'... pas). (Inter)kulturni sadržaji: prikladnoprihvatanjeiodbijanjepoziva, rođendaniproslavarođendana, igre.
- razume kratke i jednostavne molbe i zahteve i reaguje na njih; - uputi kratke i jednostavne molbe i zahteve; - iskaže i prihvati zahvalnost na jednostavan način;	Iskazivanje molbe, zahteva i zahvalnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza kojima se traži pomoć, usluga ili obaveštenje; davanje jednostavnog, usmenog i pisanog odgovora na iskazanu molbu ili zahtev; izražavanje i prihvatanje zahvalnosti u usmenom i pisanom obliku. Sadržaji Est-cequejepeuxsortir ? Tu pourrais me prêter ton portable, s'il te plait ? Tu me donnes ton numéro de téléphone ? Voilà. Merci ! Je t'en prie. Cher Pierre, peux-tu me rendre mon livre de français demain? Pitanjesaest-ce que.

		Inverzija (u ustaljenim izrazima). Kondicionalučtivosti (tu porrais...). (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije.
- razume jednostavno iskazane čestitke i odgovara na njih; - uputi jednostavne čestitke;	Čestitanje	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih i jednostavnih ustaljenih izraza kojima se čestita praznik, rođendan ili neki drugi značajan događaj; reagovanje na upućenu čestitku u usmenom i pisanom obliku; upućivanje kratkih prigodnih čestitki u usmenom i pisanom obliku. Sadržaji Bon anniversaire ! Bonne année! Bonne fête ! Joyeux Noël! Bravo, très bien! Merci, à toi / à vous aussi! Pridevi (bon, bonne). Uzvičnerečenice. Predlozi (à). (Inter)kulturni sadržaji: najznačajniji praznici i način obeležavanja / proslave.
- razume jednostavan opis živih bića, predmeta, mesta i pojava; - opiše živa bića, predmete i mesta i pojave jednostavnim jezičkim sredstvima;	Opisivanje živih bića, predmeta, mesta i pojava	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih jednostavnih opisa živih bića, predmeta, mesta i pojava u kojima se pojavljuju informacije o spoljnom izgledu, pojavnim oblicima, dimenzijama i ostalim najjednostavnijim karakteristikama; davanje kratkih usmenih i pisanih opisa živih bića, predmeta, mesta i pojava. Sadržaji Ma meilleure amie s'appelle Ivana : Elle est petite et blonde. Elle aime le sport. Le chien de mon voisin est grand

		et noir. Mon école est grande. Ma classe est claire. Bruxelles est la capitale de la Belgique. C'est une belle ville. Opisni pridevi. Rodprideva (petit/ petite, grand/grande, blond/ blonde ; beau/ bel/ belle). Konstrukcijazaizražavanjepripadanja (de + imenica). Prisvojnipridevi (mon/ ma, ton/ ta). Prezentativi (c'est/ ce sont…). (Inter)kulturni sadržaji:kultura stanovanja, odnos prema živoj i neživoj prirodi.
- razume jednostavne iskaze o uobičajenim i trenutnim aktivnostima i sposobnostima i reaguje na njih; - opiše i planira uobičajene i trenutne aktivnosti kratkim jednostavnim jezičkim sredstvima; - opiše šta ume/ne ume da (u)radi;	Opisivanje uobičajenih i trenutnih aktivnosti, planova i sposobnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa u vezi sa uobičajenim i trenutnim aktivno-stima, planovima i spsosbnostima u porodičnoj i školskoj sredini; sastavljanje poruka i spiskova u vezi sa uobičajenim i trenutnim aktivnostima, planovima i sposobnostima Sadržaji Je vais à l'école à huit heures. Il rentre de l'école à quatre heures. Je déjeune avec mes grands-parents le dimanche. Après l'école il joue au basket. Je sors toujours avec mes amis. A quelle heure commence le film? Le mercredi je vais à la piscine. Određeni član (le, la, l' les). Sadašnjevremefrekventnih pravilnih glagola (rentrer, déjeuner, jouer,

		commencer) i nepravilnih glagola (aller, sortir). Prezent glagola être. Predlozi (à, de, avec). Prilozi za vreme (toujours, souvent). (Inter)kulturni sadržaji:radno vreme, razonoda, život porodice.
- razume svakodnevne iskaze u vezi s neposrednim potrebama, osetima i osećanjima i reaguje na njih; - izrazi osnovne potrebe, osete i osećanja kratkim i jednostavnim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje potreba, oseta i osećanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima osećanjima; saopštavanje potreba i oseta i predlaganje rešenja u vezi s njima; usmeno i pisano iskazivanje svojih osećanja i (empatično) reagovanje na tuđa. Sadržaji Je voudrais du jus d'orange. J'aifaim / soif / sommeil / chaud / froid. Brrrr !!! Non, merci, je n'ai pas faim. Je suis contente. J'ai peur. Il est malade. Pourquoi est-il triste ? Kondicional učtivosti (je voudrais) Negacija (ne/ n'... pas). Prezent glagola avoir. (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija;upotreba emotikona.
- razume jednostavna obaveštenja o prostoru i orijentaciji u prostoru i reaguje na njih; - traži i pruži kratka i jednostavna obaveštenja o orijentaciji u prostoru; - opiše neposredni prostor u kojem se kreće;	Iskazivanje prostornih odnosa i veličina	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u kojima se na jednostavan način opisuju prostorni odnosi i orijentacija u prostoru; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o snalaženju / orijentaciji u prostoru; usmeno i pisano opisivanje prostornih odnosa u privatnom i javnom prostoru (soba,

		stan, kuća, učionica, škola, muzej, bioskop). Sadržaji Il y a un petit chat dans la rue. Il est sous la voiture. Je vais le mettre sur la fenêtre. La chaise est devant / derrière la table. Ma rue est longue. Cette place est grande. La pharmacie est à côté, première rue à gauche. Neodređeni član (un, une, des). Predlozi (dans, sous, sur, devant, derrière). Prilozi za mesto (ici, là, à côté). (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor, kultura stanovanja.
- razume jednostavna obaveštenja o hronološkom/meteorološkom vremenu i reaguje na njih; - traži i daje kratka i jednostavna obaveštenja o hronološkom /meteorološkom vremenu;	Iskazivanje vremena (hronološkog i meteorološkog)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih tekstova koji se odnose na tačno vreme, dan, mesec ili deo dana (razglas/plan vožnje na autobuskoj/železničkog stanici, aerodromu; bioskopski program, dogovor za neku aktivnost) ili na meteorološko vreme (trenutne ili uobičajene vremenske prilike); usmeno i pisano traženje i davanje informacija o vremenu dešavanja neke aktivnosti ili meteorološkim prilikama. Sadržaji Quelle heure est-il ? Il est six heures. Hier, je suis allée à la bibliothèque. Demain, je vais aller au cirque. Quel temps fait-il chez toi ? Il pleut. Il fait beau. Il neige.

		Unipersonalni glagoli i konstrukcije (ilest…, ilfait…). Brojevi 1–20. Prezent nepravilnih glagola (être, aller, faire). Složeni perfekt frekventnih glagola. Blisko buduće vreme frekventnih glagola. Parcijalno pitanje sa upitnim rečima (quel/ quelle). (Inter)kulturnisadržaji: klima, razgovor o vremenu, geografske destinacije.
- razume jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje i reaguje na njih; - traži i da jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje;	Izražavanje pripadanja/ nepripadanja i posedovanja/ neposedovanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja / neposedovanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano, iskazivanje pripadanja /nepripadanja i posedovanja/neposedovanja. Sadržaji C'est à moi. Cen'est pas mon cartable. c'est le livre de Sophie. C'est ta robe ? A qui est ce stylo ? J'ai deux frères. Je n'ai pas de sœur. Konstrukcijazaiskazivanjepripadanja (à moi, à toi, à qui). Prisvojnipridevi (mon/ ma, ton/ ta, son/ sa). Negacija(ne/ n'... pas). (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji, odnos prema životinjama, kućni ljubimci.
- razume jednostavne iskaze za izražavanje dopadanja/nedopadanja,	Izražavanje dopadanja/ nedopadanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama

slaganja/neslaganjai reaguje na njih; - traži mišljenje i izražava dopadanje/nedopadanje jednostavnim jezičkim sredstvima;		Slušanje i čitanje kraćih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje dopadanja / nedopadanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano iskazivanje slaganja / neslaganja, dopadanja / nedopadanja. Sadržaji D'accord. Je suis d'accord. Je ne suis pas d'accord. Vous êtes d'accord ? J'aime le chocolat / la musique / les voyages. J'aime dessiner / chanter / lire. Je n'aimepas ce sport. Ma matière préférée est le sport. Imenice. Određeni član (le, la, l', les). Prezent frekventnih glagola. Konstrukcija sa infinitivom (j'aime dessiner). Negacija (ne/ n'... pas). (Inter)kulturni sadržaji: umetnost (književnost za mlade, strip, film, muzika...), hrana, sport.
- razume jednostavne izraze koji se odnose na količinu (broj osoba, životinja i predmeta količina prilikom kupovine i sl.) i reaguje na njih; - traži i pruži osnovne informacije u vezi sa količinama i brojevima; - izrazi prisustvo i odsustvo nekoga ili nečega;	Izražavanje i količine brojeva	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza koje sadrže informacije u vezi sa količinom i brojevima (novčani iznos, uzrast, vreme, broj telefona i slično); usmeno i pisano korišćenje jednostavnih iskaza sa brojevima do 100. Sadržaji Dans ma classe il y a 25 élèves. Je voudrais un kilo de pommes, s'il vous plait. Combien coûte cette trousse ? Il y a beaucoup de chats dans ce jardin. Osnovni brojevi 1−100. Prilozi (beaucoup, peu, moins, plus).

		Vremenska odrednica ilya. Upitne reči (combien). (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje, putovanja.

ŠPANSKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji:	OBLAST/ TEMA Komunikativne funkcije	SADRŽAJI
- pozdravi i otpozdravi, primenjujući najjednostavnija jezička sredstva;	Pozdravljanje	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka, i slično) i iniciranje upoznavanja; uspostavljanja kontakta (npr. pri susretu, na razglednici, u imejlu, SMS-u). Sadržaji ¡Holai ¿Qué tal? ¡Buenos días! ¡Buenas tardes! ¡Buenas noches! ¡Adiós! ¡Chao! ¡Hasta luego! Znaci interpunkcije. (Inter)kulturni sadržaji:formalno i neformalno

		pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti; lična imena i nadimci.
- predstavi sebe i drugog; - razume jasno postavljena jednostavna pitanja lične prirode i odgovara na njih;	Predstavljanje sebe i drugih; davanje osnovnih informacija o sebi; davanje i i traženje osnovnih informacija o drugima	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Iniciranje upoznavanja, posredovanje u upoznavanju i predstavljanje drugih osoba, prisutnih i odsutnih, usmeno i pisano; slušanje i čitanjekratkih i jednostavnih tekstova kojim se neko predstavlja; popunjavanje formulara osnovnim ličnim podacima (prijava na kurs, pretplata na dečji časopis, nalepnica za prtljag, članska karta i slično). Sadržaji Hola, soy María. ¿Y tú? Soy Rodrigo. Encantado. Buenas tardes, me llamo María. Tengo once años. Estoy en quinto curso. Soy de Serbia. Hablo serbio e inglés. Aprendo español. ¿Cómo te llamas? ¿De dónde eres? ¿Qué idiomas hablas? ¿Dónde vives? ¿Quién es? (mostrando la foto) - Esta es mi

		hermana. Se llama Silvia. Este es señor Rodríguez. Es profesor. Es español. Glagol ser. Lične zamenice. Upitne reči (qué, quién, cómo, de dónde). Brojevi. (Inter)kulturni sadržaji: formalno i neformalno predstavljanje, ime, ime i prezime, imenovanje srodstva, gradova, zemalja; zemlje španskog govornog područja.
- razume uputstva i naloge i reaguje na njih;	Razumevanje i davanje jednostavnih uputstava i naloga	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje naloga i uputstava i reagovanje na njih (komunikacija u učionici - uputstva i nalozi koje razmenjuju učesnici u nastavnom procesu, uputstva za igru i slično). Sadržaji ¡Adelante! Nos sentamos y trabajamos. ¡Sentaos!

		¡Apagad los móviles! ¿Quién falta? Estamos todos, ¡qué bien! Pasamos al tema dos. Empezamos con la actividad uno. ¡Escuchad la canción! Más despacio / alto, por favor. ¿Puedes repetir? Cantamos juntos. Lee, por favor. ¡Excelente! ¿Has terminado? ¿Listo? ¿Han entendido? Prezent indikativa (najfrekventniji pravilni glagoli). (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti, pesme.
- razume jednostavna i pažljivo iskazana pravila ponašanja (sugestije, preporuke, zabrane) i reaguje na njih, uz vizuelnu podršku (znakovi, simboli i slično) i bez nje;	Iskazivanje pravila ponašanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza u vezi sa pravilima ponašanja. Sadržaji Se puede sentar? - No, lo siento. Prohibido tomar fotos. Silencio Prohibido tirar basura

		Prohibido tomar fotos / fotografías Imenice (jednina, množina). (Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima, značenje simbola.
- razume poziv i reaguje na njega; - uputi poziv na zajedničku aktivnost;	Poziv i reagovanje na poziv za učešće u zajedničkoj aktivnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih jednostavnih poziva na zajedničku aktivnost i reagovanje na njih, usmeno ili pisano (poziv na rođendan, žurku, na igru, u bioskop...); upućivanje i prihvatanje /odbijanje poziva na zajedničku aktivnost, usmeno ili pisano, koristeći najjednostavnije izraze molbi, zahvalnosti, izvinjenja. Sadržaji ¿Quieres salir? - Sí. No puedo. ¿Jugamos a las cartas? - Vale. ¿Puedes venir a mi cumpleaños? - Sí. No, lo siento. Perdón. Vamos al cine. Miramos el partido.

		Prezent indikativa (najfrekventniji pravilni glagoli). Nepravilni glagoli querer, poder. (Inter)kulturni sadržaji: prikladno prihvatanje i odbijanje poziva, rođendani, proslava rođendana, igre.

- razume kratke i jednostavne molbe i zahteve i reaguje na njih; - uputi kratke i jednostavne molbe i zahteve; - iskaže i prihvati zahvalnost na jednostavan način;	Iskazivanje molbe, zahteva i zahvalnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza kojima se traži pomoć, usluga ili obaveštenje; davanje jednostavnog, usmenog i pisanog odgovora na iskazanu molbu ili zahtev; izražavanje i prihvatanje zahvalnosti u usmenom i pisanom obliku. Sadržaji ¿Puedes repetir? / ¿Puede repetir? Sí. Claro. - Gracias. / Muchas gracias. ¿Me das un lápiz? - Sí, sí. ¿Me lees ese cuento? - Sí. ¿Me prestas el libro? - Sí, claro. Un té, por favor. ¿Puedo entrar? - Sí. / No, lo siento. / No. Perdón.

		Određeni i neodređeni član. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije.
- razume jednostavno iskazane čestitke i odgovara na njih; - uputi jednostavne čestitke;	Čestitanje	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih i jednostavnih ustaljenih izraza kojima se čestita praznik, rođendan ili neki drugi značajan događaj; reagovanje na upućenu čestitku u usmenom i pisanom obliku; upućivanje kratkih prigodnih čestitki u usmenom i pisanom obliku. Sadržaji ¡Enhorabuena! ¡Felicidades! ¡Feliz cumpleaños! ¡Feliz cumple! Gracias. ¡Felices fiestas! A ti también. Te deseo feliz Navidad y próspero Año Nuevo. (Inter)kulturni sadržaji: najznačajniji praznici i način obeležavanja / proslave.
- razume jednostavan opis živih bića, predmeta, mesta i pojava; - opiše živa bića, predmete i mesta i pojave jednostavnim jezičkim sredstvima;	Opisivanje živih bića, predmeta, mesta i pojava	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih jednostavnih opisa živih bića, predmeta, mesta i pojava u kojima se pojavljuju informacije o spoljnom izgledu, pojavnim oblicima, dimenzijama i ostalim najjednostavnijim karakteristikama; davanje kratkih

		usmenih i pisanih opisa živih bića, predmeta, mesta i pojava. Sadržaji Mi mejor amiga se llama Cristina. Tiene pelo negro y largo. Es simpática y un poco ruidosa. Hace kárate. Le gusta escuchar música. Hace sol. Pepe es de Madrid. Es la capital de España. Es una ciudad grande e interesante. Pridevi (rod, broj i slaganje). (Inter)kulturni sadržaji:kultura stanovanja, odnos prema živoj i neživoj prirodi.
- razume jednostavne iskaze o uobičajenim i trenutnim aktivnostima i sposobnostima i reaguje na njih; - opiše i planira uobičajene i trenutne aktivnosti kratkim jednostavnim jezičkim sredstvima; - opiše šta ume/ne ume da (u)radi;	Opisivanje uobičajenih i trenutnih aktivnosti, planova i sposobnosti	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje opisa u vezi sa uobičajenim i trenutnim aktivno-stima, planovima i spsosbnostima u porodičnoj i školskoj sredini; sastavljanje poruka i spiskova u vezi sa uobičajenim i trenutnim aktivnostima, planovima i sposobnostima. Sadržaji Tengo clases de español los lunes y miércoles / todos los lunes. Me despierto a las 7. Desayuno los churros con leche. Voy a escuela. Duermo la siesta después de las clases. Hago mis tareas

		y juego con mi hermana. Me acuesto a las 9. Practico fútbol los sábados. Hacer tarea, comprar pan, pasear el perro... Habla bien el español. Prezent indikativa (najfrekventniji glagoli). Bien, mal. (Inter)kulturni sadržaji: radno vreme, razonoda, život porodice.
- razume svakodnevne iskaze u vezi s neposrednim potrebama, osetima i osećanjima i reaguje na njih; - izrazi osnovne potrebe, osete i osećanja kratkim i jednostavnim jezičkim sredstvima;	Iskazivanje potreba, oseta i osećanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima osećanjima; saopštavanje potreba i oseta i predlaganje rešenja u vezi s njima; usmeno i pisano iskazivanje svojih osećanja i (empatično) reagovanje na tuđa. Sadržaji Tengo hambre / sed … -Yo también. ¿Quieres comer / tomar algo? No tengo hambre / sed … -Yo tampoco. / Yo sí. Tengo frío. -¿Cierro la ventana? Prezent indikativa (nepravilni glagoli estar, tener). También, tampoco (Inter)kulturni sadržaji: mimika i

		gestikulacija;upotreba emotikona.
- razume jednostavna obaveštenja o prostoru i orijentaciji u prostoru i reaguje na njih; - traži i pruži kratka i jednostavna obaveštenja o orijentaciji u prostoru; - opiše neposredni prostor u kojem se kreće;	Iskazivanje prostornih odnosa i veličina	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova u kojima se na jednostavan način opisuju prostorni odnosi i orijentacija u prostoru; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o snalaženju / orijentaciji u prostoru; usmeno i pisano opisivanje prostornih odnosa u privatnom i javnom prostoru (soba, stan, kuća, učionica, škola, muzej, bioskop). Sadržaji ¿Dónde está el supermercado? - Está en la calle 50, al lado del teatro. ¿Hay parques en tu barrio? - Sí, hay. / (No), no hay. Hay un libro en la mesa. Debajo de la mesa está una mochilla. Hay / no hay árboles en la plaza. Frekventni predlozi (npr. a, en, sobre, debajo de, al lado, a la izquierda...) Hay / Está, están Ir a, estar en, venir de Inter)kulturni sadržaji: javni prostor, kultura stanovanja.
- razume jednostavna obaveštenja o hronološkom/meteorološkom vremenu i reaguje na njih;	Iskazivanje vremena (hronološkog i meteorološkog)	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kratkih tekstova koji se

- traži i daje kratka i jednostavna obaveštenja o hronološkom /meteorološkom vremenu;		odnose na tačno vreme, dan, mesec ili deo dana (razglas/plan vožnje na autobuskoj/železničkog stanici, aerodromu; bioskopski program, dogovor za neku aktivnost) ili na meteorološko vreme (trenutne ili uobičajene vremenske prilike); usmeno i pisano traženje i davanje informacija o vremenu dešavanja neke aktivnosti ili meteorološkim prilikama. Sadržaji Hoy es jueves, 13 de ocubre de 2018. Mi cumpleaños es el 8 de julio. ¿Qué tiempo hace hoy? Hace sol / frío / calor... Llueve. Nieva. En mi ciudad, en verano hace calor. No llueve mucho... - ¿Cuándo vas a España? - En julio. -¿Qué hora es? - Son las dos. / Son las dos y media. Prilozi za vreme (npr. ahora, hoy, ayer, mañana, por la mañana...) Indikativ prezenta za izražavanje planirane radnje (nafrekventniji glagoli). (Inter)kulturnisadržaji: klima, razgovor o vremenu, geografske destinacije.

- razume jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje i reaguje na njih; - traži i da jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje;	Izražavanje pripadanja/ nepripadanja i posedovanja/ neposedovanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje pripadanja / nepripadanja i posedovanja / neposedovanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano, iskazivanje pripadanja / nepripadanja i posedovanja / neposedovanja. Sadržaji Esta es mi familia. Mi hermano menor se llama Jorge. Mi hermana es mayor, tiene 16 años. Su nombre es Silvia. Es mi perro, Ringo... ¿De quién es este /aquel libro? - Es el libro de Juan. Es su libro. Prisvojni pridevi (nenaglašeni oblici) Pokaznipridevi (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji, odnos prema životinjama, kućni ljubimci.
- razume jednostavne iskaze za izražavanje dopadanja/nedopadanja, slaganja/neslaganjai reaguje na njih; - traži mišljenje i izražava dopadanje/nedopadanje jednostavnim jezičkim sredstvima;	Izražavanje dopadanja/ nedopadanja	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje kraćih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje dopadanja / nedopadanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano iskazivanje slaganja / neslaganja, dopadanja / nedopadanja.

		Sadržaji Me gusta bailar. Me gusta mucho pasear. ¿Te gusta el chocolate? - Sí. / No. Me gusta la música. No me gustan las discotecas. Gustar Lična zamenica za indirektni objekat (COI me, te, le). (Inter)kulturni sadržaji: umetnost (književnost za mlade, strip, film, muzika...), hrana, sport.
- razume jednostavne izraze koji se odnose na količinu (broj osoba, životinja i predmeta količina prilikom kupovine i sl.) i reaguje na njih; - traži i pruži osnovne informacije u vezi sa količinama i brojevima; - izrazi prisustvo i odsustvo nekoga ili nečega;	Izražavanje količine i brojeva	Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje i čitanje jednostavnih iskaza koje sadrže informacije u vezi sa količinom i brojevima (novčani iznos, uzrast, vreme, broj telefona i slično); usmeno i pisano korišćenje jednostavnih iskaza sa brojevima do 100. Sadržaji ¿Cuántas personas hay? Hay cuatro personas en el aula. No hay nadie. -¿Cuánto son los tomates? - Son doscientos dínares. Tengo muchos amigos. Tienen bastantes problemas. Tiene pocas tareas.

		Brojevi 1-100 Kvantifikatori mucho, poco, bastante. Hay/no hay. Odrične zamenice nadie, nada. Upitni pridev cuánto/a/os/as. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje, putovanja.

Ključni pojmovi sadržaja: komunikativni pristup, funkcionalna upotreba jezika, interkulturalnost.

TEMATSKE OBLASTI U NASTAVI STRANIH JEZIKA ZA OSNOVNU ŠKOLU

Napomena: Tematske oblasti se prožimaju i iste su u sva četiri razreda drugog ciklusa osnovne škole. Autori udžbenika i nastavnici obrađuju ih u skladu sa interesovanjima učenika i aktuelnim zbivanjima u svetu.

1) Lični identitet

2) Porodica i uže društveno okruženje (prijatelji, komšije, nastavnici itd.)

3) Geografske osobenosti

4) Stanovanje - forme, navike

5) Živi svet - priroda, ljubimci, očuvanje životne sredine, ekološka svest

6) Istorija, vremensko iskustvo i doživljaj vremena (prošlost - sadašnjost - budućnost)

7) Škola, školski život, školski sistem, obrazovanje i vaspitanje

8) Profesionalni život (izabrana - buduća struka), planovi vezani za buduće zanimanje

9) Mladi - deca i omladina

10) Životni ciklusi

11) Zdravlje, higijena, preventiva bolesti, lečenje

12) Emocije, ljubav, partnerski i drugi međuljudski odnosi

13) Transport i prevozna sredstva

14) Klima i vremenske prilike

15) Nauka i istraživanja

16) Umetnost (naročito moderna književnost za mlade; savremena muzika)

17) Duhovni život; norme i vrednosti (etički i verski principi); stavovi, stereotipi, predrasude, tolerancija i empatija; briga o drugome

18) Običaji i tradicija,folklor, proslave (rođendani, praznici)

19) Slobodno vreme - zabava, razonoda, hobiji

20) Ishrana i gastronomske navike

21) Putovanja

22) Moda i oblačenje

23) Sport

24) Verbalna i neverbalna komunikacija, konvencije ponašanja i ophođenja

25) Mediji, masmediji, internet i društvene mreže

26) Život u inostranstvu, kontakti sa strancima, ksenofobija

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje program prema potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu sastav odeljenja i karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže, kao i resurse i mogućnosti lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda, sadržaja i preporučenih jezičkih aktivnosti u komunikativnim situacijama nastavnik kreira svoj godišnji (globalni) plan rada na opsnovu koga će kasnije razviti operativne planove. Ishodi definisani po oblastima, tj. komunikativnim funkcijama, usmeravaju nastavnika da operacionalizuje ishode na nivou jedne ili više nastavnih jedinica. Nastavnik za svaku oblast ima definisane ishode i od njega se očekuje da za svaku nastavnu jedinicu, u fazi planiranja i pripreme časa, definiše ishode imajući u vidu nivo postignuća učenika. To znači da ishode treba klasifikovati od onih koje bi svi učenici trebalo da dostignu, preko onih koje ostvaruje većina pa do onih koje dostiže manji broj učenika sa visokim stepenom postignuća.

Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki mogu lakše i brže ostvariti, dok je za većinu ishoda potrebno više vremena, različitih aktivnosti i načina rada. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo koje ne određuje sadržaje predmeta i zato se sadržajima u udžbeniku pristupa selektivno i u skladu sa predviđenim ishodima. S obzirom na to da udžbenik nije jedini izvor znanja, nastavnik treba da uputi učenike na druge izvore informisanja i sticanja znanja i veština.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Komunikativna nastava jezik smatra sredstvom komunikacije. Stoga je i program usmeren ka ishodima koji ukazuju na to šta je učenik u komunikaciji u stanju da razume i produkuje. Tabelarni prikaz nastavnika postepeno vodi od komunikativne funkcije kao oblasti, preko aktivnosti koje u nastavi osposobljavaju učenika da komunicira i koristi jezik u svakodnevnom životu, u privatnom, javnom ili obrazovnom domenu. Primena ovog pristupa u nastavi stranih jezika zasniva se na nastojanjima da se dosledno sprovode i primenjuju sledeći stavovi:

- ciljni jezik upotrebljava se u učionici u dobro osmišljenim kontekstima od interesa za učenike, u prijatnoj i opuštenoj atmosferi;

- govor nastavnika prilagođen je uzrastu i znanjima učenika;

- nastavnik mora biti siguran da je shvaćeno značenje poruke uključujući njene kulturološke, vaspitne i socijalizirajuće elemente;

- bitno je značenje jezičke poruke;

- znanja učenika mere se jasno određenim relativnim kriterijumima tačnosti i zato uzor nije izvorni govornik;

- sa ciljem da unapredi kvalitet i obim jezičkog materijala, nastava se zasniva i na socijalnoj interakciji; rad u učionici i van nje sprovodi se putem grupnog ili individualnog rešavanja problema, potragom za informacijama iz različitih izvora (internet, dečiji časopisi, prospekti i audio materijal) kao i rešavanjem manje ili više složenih zadataka u realnim i virtuelnim uslovima sa jasno određenim kontekstom, postupkom i ciljem;

- nastavnik upućuje učenike u zakonitosti usmenog i pisanog koda i njihovog međusobnog odnosa;

- svi gramatički sadržaji uvode se induktivnom metodom kroz raznovrsne kontekstualizovane primere u skladu sa nivoom, a bez detaljnih gramatičkih objašnjenja, osim, ukoliko učenici na njima ne insistiraju, a njihovo poznavanje se vrednuje i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu.

Komunikativno-interaktivni pristup u nastavi stranih jezika uključuje i sledeće kategorije:

- usvajanje jezičkog sadržaja kroz ciljano i osmišljeno učestvovanje u društvenom činu;

- poimanje programa kao dinamične, zajednički pripremljene i prilagođene liste zadataka i aktivnosti;

- nastavnik treba da omogući pristup i prihvatanje novih ideja;

- učenici se posmatraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u društvenom činu;

- udžbenici predstavljaju izvor aktivnosti i moraju biti praćeni upotrebom dodatnih autentičnih materijala;

- učionica je prostor koji je moguće prilagođavati potrebama nastave iz dana u dan;

- rad na projektu kao zadatku koji ostvaruje korelaciju sa drugim predmetima i podstiče učenike na studiozni i istraživački rad;

- za uvođenje novog leksičkog materijala koriste se poznate gramatičke strukture i obrnuto.

Tehnike / aktivnosti

Tokom časa se preporučuje dinamično smenjivanje tehnika / aktivnosti koje ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

Slušanje i reagovanje na komande nastavnika na stranom jeziku ili sa audio zapisa (slušaj, piši, poveži, odredi ali i aktivnosti u vezi sa radom u učionici: crtaj, seci, boji, otvori/zatvori svesku, itd.).

Rad u parovima, malim i velikim grupama (mini-dijalozi, igra po ulogama, simulacije itd.).

Manuelne aktivnosti (izrada panoa, prezentacija, zidnih novina, postera i sl.).

Vežbe slušanja (prema uputstvima nastavnika ili sa audio-zapisa povezati pojmove, dodati delove slike, dopuniti informacije, selektovati tačne i netačne iskaze, utvrditi hronologiju i sl.).

Igre primerene uzrastu

Klasiranje i upoređivanje (po količini, obliku, boji, godišnjim dobima, volim/ne volim, komparacije...).

Rešavanje „tekućih problema” u razredu, tj. dogovori i mini-projekti.

„Prevođenje” iskaza u gest i gesta u iskaz.

Povezivanje zvučnog materijala sa ilustracijom i tekstom, povezivanje naslova sa tekstom ili, pak, imenovanje naslova.

Zajedničko pravljenje ilustrovanih i pisanih materijala (planiranje različitih aktivnosti, izveštaj/dnevnik sa putovanja, reklamni plakat, program priredbe ili neke druge manifestacije).

Razumevanje pisanog jezika:

- uočavanje distinktivnih obeležja koja ukazuju na gramatičke specifičnosti (rod, broj, glagolsko vreme, lice...);

- prepoznavanje veze između grupa slova i glasova;

- odgovaranje na jednostavna pitanja u vezi sa tekstom, tačno/netačno, višestruki izbor;

- izvršavanje pročitanih uputstava i naredbi.

Pismeno izražavanje:

- povezivanje glasova i grupe slova;

- zamenjivanje reči crtežom ili slikom;

- pronalaženje nedostajuće reči (upotpunjavanje niza, pronalaženje „uljeza”, osmosmerke, ukrštene reči, i slično);

- povezivanje kraćeg teksta i rečenica sa slikama/ilustracijama;

- popunjavanje formulara (prijava za kurs, nalepnice npr. za prtljag);

- pisanje čestitki i razglednica;

- pisanje kraćih tekstova.

Uvođenje dečije književnosti i transponovanje u druge medije: igru, pesmu, dramski izraz, likovni izraz.

Predviđena je izrada jednog pismenog zadatka u toku školske godine.

STRATEGIJE ZA UNAPREĐIVANJE I UVEŽBAVANJE JEZIČKIH VEŠTINA

S obzirom na to da se ishodi operacionalizuju preko jezičkih veština, važno je da se one u nastavi stranih jezika permanentno i istovremeno uvežbavaju. Samo tako učenici mogu da steknu jezičke kompetencije koje su u skladu sa zadatim ciljem.

Stoga je važno razvijati strategije za unapređivanje i uvežbavanje jezičkih veština.

Slušanje

Razumevanje govora je jezička aktivnost dekodiranja doslovnog i implicitnog značenja usmenog teksta; pored sposobnosti da razaznaje fonološke i leksičke jedinice i smisaone celine na jeziku koji uči, da bi uspešno ostvario razumevanje učenik treba da poseduje i sledeće kompetencije:

- diskurzivnu (o vrstama i karakteristikama tekstova i kanala prenošenja poruka),

- referencijalnu (o temama o kojima je reč) i

- sociokulturnu (u vezi sa komunikativnim situacijama, različitim načinima formulisanja određenih govornih funkcija i dr.).

Težina zadataka u vezi sa razumevanjem govora zavisi od više činilaca:

- od ličnih osobina i sposobnosti onoga ko sluša, uključujući i njegov kapacitet kognitivne obrade,

- od njegove motivacije i razloga zbog kojih sluša dati usmeni tekst,

- od osobina onoga ko govori,

- od namera s kojima govori,

- od konteksta i okolnosti - povoljnih i nepovoljnih - u kojima se slušanje i razumevanje ostvaruju,

- od karakteristika i vrste teksta koji se sluša, itd.

Progresija (od lakšeg ka težem, od prostijeg ka složenijem) za ovu jezičku aktivnost u okviru programa predviđena je, stoga, na više ravni. Posebno su relevantne sledeće:

- prisustvo/odsustvo vizuelnih elemenata (na primer, lakšim za razumevanje smatraju se oni usmeni tekstovi koji su praćeni vizuelnim elementima zbog obilja kontekstualnih informacija koje se automatski upisuju u dugotrajnu memoriju, ostavljajući pažnji mogućnost da se usredsredi na druge pojedinosti);

- dužina usmenog teksta;

- brzina govora;

- jasnost izgovora i eventualna odstupanja od standardnog govora;

- poznavanje teme;

- mogućnost/nemogućnost ponovnog slušanja i drugo.

Čitanje

Čitanje ili razumevanje pisanog teksta spada u tzv. vizuelne receptivne jezičke veštine. Tom prilikom čitalac prima i obrađuje tj. dekodira pisani tekst jednog ili više autora i pronalazi njegovo značenje. Tokom čitanja neophodno je uzeti u obzir određene faktore koji utiču na proces čitanja, a to su karakteristike čitalaca, njihovi interesi i motivacija kao i namere, karakteristike teksta koji se čita, strategije koje čitaoci koriste, kao i zahtevi situacije u kojoj se čita.

Na osnovu namere čitaoca razlikujemo sledeće vrste čitanja:

- čitanje radi usmeravanja;

- čitanje radi informisanosti;

- čitanje radi praćenja uputstava;

- čitanje radi zadovoljstva.

Tokom čitanja razlikujemo i nivo stepena razumevanja, tako da čitamo da bismo razumeli:

- globalnu informaciju;

- posebnu informaciju,

- potpunu informaciju;

- skriveno značenje određene poruke.

Pisanje

Pisana produkcija podrazumeva sposobnost učenika da u pisanom obliku opiše događaje, osećanja i reakcije, prenese poruke i izrazi stavove, kao i da rezimira sadržaj različitih poruka (iz medija, književnih i umetničkih tekstova itd.), vodi beleške, sačini prezentacije i slično.

Težina zadataka u vezi sa pisanom produkcijom zavisi od sledećih činilaca: poznavanja leksike i nivoa komunikativne kompetencije, kapaciteta kognitivne obrade, motivacije, sposobnosti prenošenja poruke u koherentne i povezane celine teksta.

Progresija označava proces koji podrazumeva usvajanje strategija i jezičkih struktura od lakšeg ka težem i od prostijeg ka složenijem. Svaki viši jezički nivo podrazumeva ciklično ponavljanje prethodno usvojenih elemenata, uz nadogradnju koja sadrži složenije jezičke strukture, leksiku i komunikativne sposobnosti. Za ovu jezičku aktivnost u okviru programa predviđena je progresija na više ravni. Posebno su relevantne sledeće:

- teme (učenikova svakodnevnica i okruženje, lično interesovanje, aktuelni događaji i razni aspekti iz društveno-kulturnog konteksta, kao i teme u vezi sa različitim predmetima);

- tekstualne vrste i dužina teksta (formalni i neformalni tekstovi, rezimiranje, lične beleške);

- leksika i komunikativne funkcije (sposobnost učenika da ostvari različite funkcionalne aspekte kao što su opisivanje ljudi i događaja u različitim vremenskim kontekstima, da izrazi pretpostavke, sumnju, zahvalnost i slično u privatnom, javnom i obrazovnom domen);

- stepen samostalnosti učenika (od vođenog/usmeravanog pisanja, u kome se učenicima olakšava pisanje konkretnim zadacima i uputstvima, do samostalnog pisanja).

Govor

Govor kao produktivna veština posmatra se sa dva aspekta, i to u zavisnosti od toga da li je u funkciji monološkogizlaganja, pri čemu govornik saopštava, obaveštava, prezentuje ili drži predavanje jednoj ili više osoba, ili je u funkciji interakcije, kada se razmenjuju informacije između dva ili više sagovornika sa određenim ciljem, poštujući princip saradnje tokom dijaloga.

Aktivnosti monološke govorne produkcije su:

- javno obraćanje (saopštenja, davanje uputstava i informacija);

- izlaganje pred publikom (predavanja, prezentacije, reportaže, izveštavanje i komentari o nekim događajima i sl.)

- Ove aktivnosti se mogu realizovati na različite načine i to:

- čitanjem pisanog teksta pred publikom;

- spontanim izlaganjem ili izlaganjem uz pomoć vizuelne podrške u vidu tabela, dijagrama, crteža i dr.

- realizacijom uvežbane uloge ili pevanjem.

Interakcija podrazumeva stalnu primenu i smenjivanje receptivnih i produktivnih strategija, kao i kognitivnih i diskurzivnih strategija (uzimanje i davanje reči, dogovaranje, usaglašavanje, predlaganje rešenja, rezimiranje, ublažavanje ili zaobilaženje nesporazuma ili posredovanje u nesporazumu) koje su u funkciji što uspešnijeg ostvarivanja interakcije. Interakcija se može realizovati kroz niz aktivnosti, na primer:

- razmenu informacija,

- spontanu konverzaciju,

- neformalnu ili formalnu diskusiju, debatu,

- intervju ili pregovaranje, zajedničko planiranje i saradnju.

Sociokulturna kompetencija i medijacija

Sociokulturna kompetencija i medijacija predstavljaju skup teorijskih znanja (kompetencija) koja se primenjuju u nizu jezičkih aktivnosti u dva osnovna jezička medijuma (pisanom i usmenom) i uz primenu svih drugih jezičkih aktivnosti (razumevanje govora, govor i interakcija, pisanje i razumevanje pisanog teksta). Dakle, predstavljaju veoma složene kategorije koje su prisutne u svim aspektima nastavnog procesa i procesa učenja.

Sociokulturna kompetencija predstavlja skup znanja o svetu uopšte, kao i o sličnostima i razlikama između kulturnih i komunikativnih modela sopstvene govorne zajednice i zajednice/zajednica čiji jezik uči. Ta znanja se, u zavisnosti od nivoa opštih jezičkih kompetencija, kreću od poznavanja osnovnih komunikativnih principa u svakodnevnoj komunikaciji (osnovni funkcionalni stilovi i registri), do poznavanja karakteristika različitih domena jezičke upotrebe (privatni, javni i obrazovni), paralingvističkih elemenata, i elemenata kulture/kultura zajednica čiji jezik uči. Navedena znanja potrebna su za kompetentnu, uspešnu komunikaciju u konkretnim komunikativnim aktivnostima na ciljnom jeziku.

Poseban aspekt sociokulturne kompetencije predstavlja interkulturna kompetencija, koja podrazumeva razvoj svesti o drugom i drugačijem, poznavanje i razumevanje sličnosti i razlika između svetova, odnosno govornih zajednica, u kojima se učenik kreće. Interkulturna kompetencija takođe podrazumeva i razvijanje tolerancije i pozitivnog stava prema individualnim i kolektivnim karakteristikama govornika drugih jezika, pripadnika drugih kultura koje se u manjoj ili većoj meri razlikuju od njegove sopstvene, to jest, razvoj interkulturne ličnosti, kroz jačanje svesti o vrednosti različitih kultura i razvijanje sposobnosti za integrisanje interkulturnih iskustava u sopstveni kulturni model ponašanja i verovanja.

Medijacija predstavlja aktivnost u okviru koje učenik ne izražava sopstveno mišljenje, već funkcioniše kao posrednik između osoba koje nisu u stanju da se direktno sporazumevaju. Medijacija može biti usmena i pisana, i uključuje sažimanje i rezimiranje teksta i prevođenje. Prevođenje se u ovom programu tretira kao posebna jezička aktivnost koja nikako ne treba da se koristi kao tehnika za usvajanje bilo kog aspekta ciljnog jezika predviđenog komunikativnom nastavom. Prevođenje podrazumeva razvoj znanja i veština korišćenja pomoćnih sredstava (rečnika, priručnika, informacionih tehnologija, itd.) i sposobnost iznalaženja strukturalnih i jezičkih ekvivalenata između jezika sa koga se prevodi i jezika na koji se prevodi.

Uputstvo za tumačenje gramatičkih sadržaja

Nastava gramatike, s nastavom i usvajanjem leksike i drugih aspekata stranog jezika, predstavlja jedan od preduslova ovladavanja stranim jezikom. Usvajanje gramatike podrazumeva formiranje

gramatičkih pojmova i gramatičke strukture govora kod učenika, izučavanje gramatičkih pojava, formiranje navika i umenja u oblasti gramatičke analize i primene gramatičkih znanja, kao prilog izgrađivanju i unapređivanju kulture govora.

Gramatičke pojave treba posmatrati sa funkcionalnog aspekta (funkcionalni pristup). U procesu nastave stranog jezika u što većoj meri treba uključivati one gramatičke kategorije koje su tipične i neophodne za svakodnevni govor i komunikaciju, i to kroz raznovrsne modele, primenom osnovnih pravila i njihovim kombinovanjem. Treba težiti tome da se gramatika usvaja i receptivno i produktivno, kroz sve vidove govornih aktivnosti (slušanje, čitanje, govor i pisanje, kao i prevođenje), na svim nivoima učenja stranog jezika, prema jasno utvrđenim ciljevima, standardima i ishodima nastave stranih jezika.

Gramatičke kategorije su razvrstane u skladu sa Evropskim referentnim okvirom za žive jezike za svaki jezički nivo koji podrazumeva progresiju jezičkih struktura prema komunikativnim ciljevima: od prostijeg ka složenijem i od receptivnog ka produktivnom. Svaki viši jezički nivo podrazumeva gramatičke sadržaje prethodnih jezičkih nivoa. Cikličnim ponavljanjem prethodno usvojenih elemenata nadograđuju se složenije gramatičke strukture. Nastavnik ima slobodu da izdvoji gramatičke strukture koje će ciklično ponavljati u skladu sa postignućima učenika, kao i potrebama nastavnog konteksta.

Glavni cilj nastave stranog jezika jeste razvijanje komunikativne kompetencije na određenom jezičkom nivou, u skladu sa statusom jezika i godinom učenja. S tim u vezi, uz određene gramatičke kategorije stoji napomena da se usvajaju receptivno, dok se druge usvajaju produktivno.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje ne samo postignuća učenika, proces nastave i učenja, već i sopstveni rad kako bi permanentno unapređivao nastavni proces.

Proces praćenja ostvarenosti ishoda počinje procenom nivoa znanja učenika na početku školske godine kako bi nastavnici mogli da planiraju nastavni proces i proces praćenja i vrednovanja učeničkih postignuća i napredovanja. Taj proces se realizuje formativnim i sumativnim vrednovanjem. Dok se kod formativnog ocenjivanja tokom godine prate postignuća učenika različitim instrumentima (dijagnostički testovi, samoevaluacija, jezički portfolio, projektni zadaci i dr.), sumativnim ocenjivanjem (pismeni zadaci, završni testovi, testovi jezičkog nivoa) preciznije se procenjuje ostvarenost ishoda ili standarda na kraju određenog vremenskog perioda (kraj polugodišta, godine, ciklusa obrazovanja). Formativno vrednovanje nije samo praćenje učeničkih postignuća, već i praćenje načina rada i sredstvo koje omogućava nastavniku da u toku nastavnog procesa menja i unapređuje proces rada. Tokom ocenjivanja i vrednovanja učeničkih postignuća treba voditi računa da se načini na koje se ono sprovodi ne razlikuje od uobičajenih aktivnosti na času jer se i ocenjivanje i vrednovanje smatraju sastavnim delom procesa nastave i učenja, a ne izolovanim aktivnostima koje stvaraju stres kod učenika i ne daju pravu sliku njihovih postignuća. Ocenjivanjem i vrednovanjem treba da se obezbedi napredovanje učenika u ostvarivanju ishoda, kao i kvalitet i efikasnost nastave. Svrha ocenjivanja treba da bude i jačanje motivacije za napredovanjem kod učenika, a ne isticanje njihovih grešaka. Elementi koji se vrednuju su raznovrsni i treba da doprinesu sveopštoj slici o napredovanju učenika, jačanju njihovih komunikativnih kompetencija, razvoju veština i sposobnosti neophodnih za dalji rad i obrazovanje. To se postiže ocenjivanjem različitih elemenata kao što su jezičke veštine (čitanje, slušanje, govor i pisanje), usvojenost leksičkih sadržaja i jezičkih struktura, primena pravopisa, angažovanost i zalaganje u radu na času i van njega, primena sociolingvističkih normi. Prilikom ocenjivanja i vrednovanja neophodno je da načini provere i ocenjivanja budu poznati učenicima odnosno usaglašeni sa tehnikama, tipologijom vežbi i vrstama aktivnosti koje su primenjivane na redovnim časovima, kao i načinima na koji se vrednuju postignuća. Takva pravila i organizacija procesa vrednovanja i ocenjivanja omogućavaju pozitivnu i zdravu atmosferu u nastavnom procesu, kao i kvalitetne međusobne odnose i komunikaciju na relaciji učenik - nastavnik, kao i učenik - učenik.

MATERNJI JEZICI SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

BOSANSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Naziv predmeta	BOSANSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
Cilj	Cilj učenja bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture je sticanje znanja o osobenostima bosanskoga jezika, književnosti i kulture Bošnjaka, kao i razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, te razvijenje svijesti o sopstvenom nacionalnom identitetu, vrednovanju vlastitog kulturnog stvaralaštva i stvaralaštva drugih naroda.
Razred	Peti
Godišnji fond časova	72 časa

ISHODI Po završenoj temi / oblasti učenik će biti u stanju da:	OBLAST / TEMA	SADRŽAJI
- određuje književni rod i književnu vrstu; - uočava obilježja lirske narodne pjesme; - razlikuje epsku od lirske pjesme;	KNJIŽEVNOST	LIRIKA Književni termini i pojmovi Pojam narodne književnosti. Vrste autorske i narodne lirske pjesme: ljubavne pjesme,

- upoznaje se s usmenom književnom i historijskom baštinom; - razvija svijest o kulturnim i historijskim činjenicama opjevanim u usmenim; epskim i lirskim pjesmama - uočava lirske slike, motive i stalna izražajna sredstava u narodnoj književnosti; - prepoznaje osnovna; osjećanja izražena u pjesmi - analizira elemente; kompozicije lirske pjesme (strofa, stih); epskog djela u stihu i u prozi (dijelovi fabule - poglavlje, epizoda; stih); dramskog djela (čin, scena, pojava); - otkriva lirske slike, motive, poentu pjesme, stilsko-izražajna sredstva u poeziji; - uočava likove i motive u bajci; - samostalno analizira basnu, njen preneseni smisao i pouke; - razlikuje pojmove: pjesnik, lirski subjekt,		uspavanke, sevdalinke, opisne (deskriptivne) pjesme. Vrste strofe prema broju stihova u lirskoj pjesmi: distih, katren. Pojam i vrste rime. Odlike lirske poezije: opisivanje, pejzaž. Pjesnik i lirski subjekt. Stilske figure: epitet, simbol, metafora, personifikacija, hiperbola. Lektira 1. Đevojka je ružu brala, narodna lirska pjesma 2. Po Taslidži pala magla, sevdalinka 3. Bulbul mi pjeva, sevdalinka 4. Spavaj sine, narodna uspavanka 5. Prvi snijeg, Osman Đikić 6. Svici, Kasim Deraković 7. Kuću kućom čine djeca, Muhidin Šarić

pripovjedač i pisac; - razlikuje oblike kazivanja; - određuje temu i ideju književnog djela; - uočava glavne i sporedne motive; - uočava osobine likova; - analizira likove koristeći se navodima iz teksta; - uspoređuje književna djela sa djelima koje obrađuje na času srpskog jezika; - upoznaje se sa kulturno-historijskim naslijeđem Bošnjaka; - upoznaje se sa značajnim ličnostima iz historije Bošnjaka; - prepoznaje elemente tradicije u književnim djelima i svakodnevnom životu; - upoznaje se sa životom i običajima Bošnjaka; - razlikuje riječi kao leksikološke jedinice;		8. Da ja mogu drvo biti, Oton Župančić 9. Šašava pesma, Miroslav Antić 10. Otac s kišobranom, Ismet Bekrić 11. Himna cvijeta, Halil Džubran EPIKA Književni termini i pojmovi Vrste epskih djela u stihu i prozi: narodna epska pjesma, narodna bajka, narodna basna, šaljiva narodna priča, narodne umotvorine, pripovijetka, novela, autorska bajka, roman. Vrsta stiha prema broju slogova: deseterac. Stilske figure: hiperbola, onomatopeja, metafora. Pisac i pripovjedač. Oblici kazivanja: opisivanje, lirski opis, retrospekcija, pripovijedanje u prvom i trećem licu, dijalog.

- razlikuje promjenjive od nepromjenjivih riječi; - razlikuje imenske riječi prema vrsti i značenju; - razlikuje kategorije roda, broja, padeža u vezi sa imenskim riječima; - prepoznaje padeže u njihovim osnovnim značenjskim ulogama; - zna pronaći padež u rečenici, pravilno upotrijebiti padežni oblik u pisanju; - razlikuje kategorije lica, roda, broja u vezi sa glagolima; - prepoznaje glagolske oblike u svom osnovnom značenju; - razlikuje glavne i zavisne rečenične članove (u tipičnim primjerima); - dosljedno primjenjuje pravopisnu normu u upotrebi velikog slova, sastavljenog i rastavljenog pisanja riječi,		Fabula, epizode i poglavlja (glave). Lektira 1. Mujo Hrnjica ženi brata Halila, narodna epska pjesma 2. Đerzelez Alija i vila, narodna epska pjesma 3. Tale Ličanin odlazi u Liku, narodna epska pjesma 4. Bajka o prstenu, narodna bajka 5. Narodne basne, izbor 6. Putnik i gostioničar, šaljiva narodna priča 7. Izbor kratkih narodnih umotvorina 8. Vodeni cvjetovi, Ahmet Hromadžić 9. Majka, Zija Dizdarević 10. Hrt, Ćamil Sijarić 11. Sijelo mudraca, Nedžad Ibrišimović 12. Niko i ništa, Alija Isaković

upravnog govora; - govori jasno poštujući književnojezičku normu; - tečno i jasno čita književne i neumjetničke tekstove; - koristi različite oblike kazivanja; deskripciju (portret i pejzaž), pripovijedanje u 1. i 3. licu , dijalog; - sastavlja govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnog djela i na teme iz svakodnevnog života i svijeta mašte izdvajajući glavne ideje i prateći njihov razvoj; - pronalazi eksplicitno i implicitno sadržane informacije u jednostavnijem književnom i neknjiževnom tekstu; - zna da razlikuje film od pozorišne predstave; radio od TV emisije.		13. Tri lica moga oca, Rizo Džafić 14. Veliki pljusak, Hasan Kikić 15. Majstorije, Advan Hozić 16. Pet zrelih krušaka, Vilijam Sarojan 17. Roman o novčiću, Kemal Mahmutefendić (odlomak) 18. Ulica divljih kestenova, Danilo Kiš 19. Vučja gora, Safet Sijarić (odlomak) 20. Hobit, Dž.R.R. Tolkin (odlomak) 21. Brod na vidiku, Alija Dubočanin (izbor) 22. Dug zavičaju, Zaim Azemović DRAMA I FILM Književni termini i pojmovi Osnovne odlike drame. Dramske vrste, skeč, dokumentarni film. Lektira 1. Dok se dvoje svađaju, treći

		se koristi, Abdulah Sidran 2. Đaci pješaci, Vefik Hadžisalihović NACIONALNA KULTURA Značajni bošnjački kulturno-historijski spomenici (osvrt na spomenike koji su učenicima poznati). Značajne ličnosti iz historije Bošnjaka (osvrt i na historijske događaje koji su učenicima poznati). Život i običaji Bošnjaka. Elementi tradicije u književnim djelima. Geografski položaj nekadašnjeg Novopazarskog sandžaka.	
	JEZIK	Gramatika (morfologija, sintaksa)	Vrste riječi: promjenjive (imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, glagoli) i nepromjenjive (prilozi, prijedlozi, uzvici, veznici i riječce). (Usporedba sa nastavnim sadržajima srpskoga jezika i

			baziranje na razlikama.) Promjenjive vrste riječi (značenje i vrste), padeži, deklinacija i konjugacija. (Usporedba sa nastavnim sadržajima srpskoga jezika i baziranje na razlikama.) Glagolski oblici - osnovno značenje i tvorba: infinitiv i infinitivna osnova; prezent i prezentska osnova, pomoćni glagoli u prezentu (naglašeni i nenaglašeni oblici), radni glagolski pridjev, perfekt, futur I. (Usporedba sa nastavnim sadržajima srpskoga jezika i baziranje na razlikama.) Nepromjenjive riječi: prilozi, prijedlozi, uzvici, veznici i riječce. (Usporedba sa nastavnim sadržajima srpskoga jezika i baziranje na razlikama.) Rečenica - prosta i složena. Glavni rečenični članovi:

			subjekt i predikat (glagolski i imenski). Zavisni rečenični članovi: pravi i nepravi objekt; adverbijalne odredbe za mjesto, vrijeme, uzrok, način i količinu; atribut i apozicija. (Usporedba sa nastavnim sadržajima srpskoga jezika i baziranje na razlikama.)
		Pravopis	Veliko slovo u pisanju višečlanih geografskih naziva, u nazivima institucija, preduzeća, ustanova, organizacija. Pisanje riječce ne uz glagole, imenice i pridjeve; pisanje riječce li. Alternacija -je / -ije.
		Ortoepija	Izgovaranje glasova Č i Ć. Izgovaranje glasova Dž i Đ. Izgovaranje glasa H. Glasno čitanje različitih vrsta tekstova. Intonacija i pauze vezane za interpunkcijske znake.

	JEZIČKA KULTURA		Prepričavanje, pričanje, opisivanje (opisivanje portreta i pejzaža). Razvijanje kulture slušanja različitih tekstova ili usmenog izlaganja. Izražajno čitanje, glasno čitanje, čitanje po ulogama, čitanje sa zadatkom. Film i pozorište. Radio i TV emisije.
	MEDIJSKA KULTURA		

Ključni pojmovi sadržaja: književne vrste, stilska izražajna sredstva, nacionalna kultura, čitanje, vrste riječi.

UPUTSTVO ZA METODIČKO-DIDAKTIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

U procesu nastave Bosanskog jezika sa elementima nacionalne kulture treba uvažiti osnovnu pedagošku pretpostavku da je učenik u centru obrazovno radne kreacije, pa stoga nastavnik mora upoznati i uvažavati intelektualno-mentalne i psihološke sposobnosti učenika, kako bi pronašao didaktičku formulu koja će garantirati da će učenici moći savladati nove sadržaje.

U procesu nastave i učenja treba na zanimljiv način prezentirati pažljivo odabrane jezičko-literarne vrijednosti koje će učenici bez teškoća usvojiti, jer će im biti potrebne za dalje školovanje, bogaćenje opće kulture i znanja o životu.

Pored općih metoda, u savremenoj nastavi jezika i književnosti treba primijeniti i:

- metodu čitanja i rada na tekstu

- metodu razgovora - dijalošku metodu

- metodu izlaganja i objašnjavanja (monološku metodu)

- metodu praktičnog rada - naučno-istraživačku metodu iz oblasti jezika, dijalektologije, uočavanje prozodijskih osobina lokalnoga govora, sakupljanja raznih oblika usmene književnosti, rad na sredstvima medijske tehnologije.

Potrebno je primijeniti različite oblike rada kao što su: rad sa pojedincima - diferencirani rad, rad u parovima, rad u grupama, rad sa cijelim odjeljenjem - učenje kroz različite vrste igara, kao što su

kvizovi, recitali, imitacije, skečevi i slično, kako bi se ponavljanjem i uvježbavanjem došlo do ciljanih rezultata.

Nastava bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture daje temeljna znanja iz jezika, književnosti i nacionalne kulture.

Kod učenika treba probuditi interesovanje da čitaju, zapisuju, prikupljaju i sistematizuju leksiku svoga maternjeg jezika, da upoznaju, prihvate i afirmiraju osobenosti svoje kulture, običaja i načina života.

Nastava je koncipirana na upoznavanju, njegovanju i afirmiranju kulture Bošnjaka, ovladavanju bosanskim standardnim jezikom u usmenom i pismenom izražavanju, njegovanju i bogaćenju jezičkoga i stilskoga izraza, bogaćenju rječnika, upoznavanju učenika sa bogatom riznicom narodnoga stvaralaštva Bošnjaka, sticanju znanja iz historije i tradicije Bošnjaka.

I. PLANIRANJE NASTAVE UČENJA

Plan i program nastave i učenja orijentiran je na ishode. Učenje i poučavanje će, umjesto na sadržaje, biti usmjereno na ishode učenja koji upućuju na to koja će znanja i vještine učenik usvojiti na kraju školske godine. Zato će u središtu nastavnoga procesa biti učenik, a ne nastavni sadržaji. Nastavnici će samostalno, ali i u dogovoru s učenicima, na temelju predloženih kriterija, načela, smjernica i preporuka, te svoga iskustva, analiza i procjene odabirati kako će i pomoću kojih tekstova i izvora njihovi učenici ostvariti ishode učenja. Učenici će istraživati i otkrivati koristeći prethodno usvojena znanja i iskustva. To omogućava individualizaciju nastave koja će tako biti učinkovitija i zanimljivija.

Savremeni odgojno-obrazovni proces prepoznatljiv je po usmjerenosti na učenika. Pomoću ishoda učenja prilikom planiranja i programiranja aktivnosti poučavanja i učenja moguće je ostvariti takav pristup. Prednosti primjene ishoda učenja u osnovnom obrazovanju su brojne, vrednujemo ih u odnosu na to šta pružaju učenicima i nastavnicima. Učenicima pomažu da shvate šta je to što se od njih očekuje, doprinose racionalizaciji nastave i učenja i omogućavaju (samo)praćenje napredovanja. Daju im konkretnu predstavu o tome šta treba znati na kraju realizacije određene teme, cjeline, predmeta, razreda, pa i na kraju osnovne škole. Ishodi učenja mogu olakšati i pripreme učenika za pisane i usmene provjere. Predstavljaju osnov za izbor nastavnih sadržaja, što nastavniku daje slobodu da u nastavi koristi različite izvore i da učenike upućuje na to da tragaju za novim izvorima saznanja. Precizno definirani ishodi učenja omogućavaju i lakši izbor nastavih strategija, metoda i postupaka, čime se olakšava didaktičko-metodičko kreiranje procesa poučavanja i učenja. Osim toga što ishodi učenja impliciraju aktivnosti učenika u nastavi i učenju, njihovom primjenom mogu se diferencirati zadaci za vrednovanje učeničkog izraza.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Što se tiče književnih tekstova, u petome razredu čitaju se lirske pjesme (pejzažne, ljubavne, sevdalinke), basne, bajke, šaljive narodne priče, igrokazi, odlomci iz romana.

Književni tekstovi su razvrstani po književnim rodovima - lirika, epika i drama. Izbor djela je zasnovan na principu prilagođenosti uzrastu.

Pri realizaciji programa nastavnik treba da uspostavi korelaciju sa drugim nastavnim predmetima.

JEZIK I JEZIČKA KULTURA

Sadržaji iz jezika uglavnom su bazirani na usporedbi sa jezičnim sadržajima koji se obrađuju na časovima srpskoga jezika. Akcent je stavljen na razlikama u jezičnoj i pravopisnoj normi. Kroz nastavne sadržaje učenici ovladavaju standardnim bosanskim jezikom.

MEDIJSKA KULTURA

Sa pojedinim elementima medijske pismenosti učenici su već upoznati kroz nastavu srpskoga jezika. Potrebno je napraviti korelaciju da bi proširili znanja o pojmu dječjijeg časopisa, radia, televizije i filma. Kroz ove pojmove učenici se postepeno uvode u svijet medijske umjetnosti.

NACIONALNA KULTURA

Učenici se upoznaju sa nacionalnom kulturom kroz sadržaje iz književnosti, jezika i jezičke kulture, kao i kroz neke izdvojene sadržaje koji su usko povezani sa tradicijom i historijom Bošnjaka.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Plan i program nastave i učenja za predmet Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture za peti razred osnovne škole koncipiran je tako da svaka nastavna tema i sadržaji koji se nalaze u okviru nje budu usmjereni na ishode koje bi učenik trebalo usvojiti. Početna procjena nivoa znanja i dosadašnjeg napredovanja učenika vrši se uz pomoć inicijalnog testiranja, a svaka naredna procjena bit će zasnovana na stalnom praćenju i bilježenju aktivnosti i učeničkog napredovanja. Formativno vrednovanje predstavlja savremenu metodu procjene kvaliteta znanja koje je usvojeno tokom jednog perioda nastavnoga procesa. Njegov rezultat daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koji dio gradiva je dobro naučen, a na kojem treba još raditi i koja metoda u nastavnome procesu je efikasna, a koju treba mijenjati. Ovakav vid vrednovanja predstavlja polaznu osnovu za koncipiranje dugoročnog planiranja nastave. Na osnovu formativnog vrednovanja, na kraju određene nastavne cjeline ili nastavnoga ciklusa, vrši se sumativno vrednovanje iskazano brojčanom ocjenom. Sumativno vrednovanje predstavlja procjenu ishoda učenja i pruža nam informacije o kvalitetu učenikovog znanja u toku i na kraju nastavnoga procesa.

BUGARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Предмет Цел	БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА Целите на обучението по Български език и литература е ученикът да може да използва правилно българския език в различни комуникативни ситуации, в устна и писмена реч, така че ще овладее основните принципи на българския език, да придобие основни познания за ролята и значението на езика по националната култура и изграждане на национална идентичност;

	чрез четенето и тълкуването на литературни произведения както от български, така и от световни автори развива умения за четене, да изгражда емпатия към четенето на художествена литература; да притежава литературни умения, включително да изгради емоционално и отношение към литературата; да се научи изследователски да гледа на литературата; да стимулира въображението и артистична чувствителност, естетически опит и критично мислене, морална оценка и асоциативно свързване; да може да дава подходящи видове показания и да разкрива значения на художествено произведение; да придобие основни познания за мястото, ролята и значението на езика и литературата на българската и световната култура; да изгражда любов към българския език и литература; да придобие и изгради най-широки хуманистични

	познания и да се научите как да свързва функционално съдържанието на предметните теми
Клас	Пети
Годишен хорариум	180 часа

РЕЗУЛТАТНИ След завършване на класа ученикът ще може да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	СЪДЪРЖАНИЕ
- различава художествен от нехудожествен текст; сравнява; - характеристиките на измислената и реалистичната литература; - чете с разбиране и описва преживяванията си от различни видове; литературни произведения; - чете с разбиране различни типове текст; - определя вида и рода на литературно произведение; - отличава характеристиките на народнота от характеристиките на художествената литература; - разграничава реалистична проза и проза, основаваща се на свръхестествена мотивация; - анализира съставните елементи на лирично произведение	ЛИТЕРАТУРА	ЛИРИКА Литература термини и панятия - Народна и авторска поезия. - Народна песен: Орал дядо на ливадкае. - Народни лирични песни за труда и семейството (по избор). - Поет и лиричен субект. - Мотиви и поетични картини като елементи от състава на лиричната. творб. -Картинност и ритмични в лиричните стихове. -Стилистични средства: епитети, сравнения, анафори, метафора, градация... - Видове лирични песни: додолски, календарски, любовни, патриотичени, описателени / описателен - Видове строфи спрямо броя на

(куплет, стиф); епично произведение в стих или проза (части от фабула - глава, епизод, стих); драма (действие, сцена); - разграничава понятието за поет и концепцията за лиричен субект; терминът разказвач в съотношение с писателя; - различава начините и видовете повествования; - реализира звуковите, визуалните, тактилните, обонятелните елементи на поетичния образ; - Определяне на стилистични фигури и разбиране на тяхната роля в литературно-художествения текст; - оценява основния тон на декламиране, разказване или драматизация (хумористичен, весел, тъжен и т.н.); - развива въображаеми богати асоциации въз основа на теми и мотиви от литературните произведения; - определя темата, основните и вторичните мотиви; - анализира последователността		стиховете в лиричната песен. ЛИРИКА 1) Елисавета Багряна: Първият учебен ден 2) Асен Разцветников-Зимен сън 3) ХристоСмирненски-Братчетата на Гаврош 4) Стойне Янков Завръщане 5) Народна песен от Босилеградско: Гугутка гука в осое 6) Асен Босев: Кирчо пред съда 7) Народна песен: Орал дядо на ливадк 8) Любен Каравелов: Хубава си моя гор 9) Христо Ботев: Обесването на Васил Левски 10) Пею Яворов: Пролет

на мотивите вследствие на причината;		
- илюстрира черти на герои с примери от текста; - оценява действията на героите и аргументира свое становище; - илюстрира вярата, обичаите, начина на живот и събитията в миналото, описани в литературните произведения; - оценява националните ценности, които съхраняват българското културно и историческо наследство; - изброява примери за лична полза от четенето; - напредва в придобиването на компетенции за четене; - сравнява литературното и филмовото изкуство, театрална постановка и драматичен текст; - разграничава изменяемите от неизменяемите думи; - разграничава категориите род, число, време; - разграничава основните функции и значения на		11) Банчо Банов: Работният кос / басня/ 12) Христо Ботев: На прощаван 13) Александар Данков: На ваканция 14) Милорад Геров: Листопад Сборник он народни песни от Димитровградско и Босилеградаско:Марин Младенов: Между Ера и Стара планина, Александър Младенов: Майчице ле, мила майчице; Вукица Стоименова: Гюл девойче Литературни термини и понятия Поет и лиричен субект Мотиви и поетични картини като елементи на композицията на лиричната творба. Видове строфи спрямо броя на стиховете в лирична творба. Видове стихове спрямо броя на сричките. Характеристики на лирическата поезия: картинност, ритмичност, емоционалност. Стилистични фигури: епитет, ономатопея. Видове авторски и народни лирични стихотворения: описателни, патриотични ; митологични, трудови песни песни, семейни.

наклонението на глагола; - използва подходящо време и наклонение на глаголите; - разграничава основните части на изречението; - правилно прилага правописната норма при използването на главни букви; слято, полуслято и разделно писане на думи; пунктуационни знаци; - използва учебници по граматика; - правилно произнася думи, като произношение на ударението и интонацията на изречението; - говори ясно, зачитайки литературния език; - чете ясно и разбираемо художествени и нехудожествени текстове; - използва различни форми на разказване: дескриптор (портрет и пейзаж), разказ в 1-во и 3-то лице, диалог - разделя текста на части (заглавие, пасажи) и го организира във смислови и логически свързани цялости (увод,		ЕПОС 1) Народна приказка: Дядото и трима та 2) Бугарски народни поговорки, пословици, гатанки. 3) Митове и легенди 4) Народни 5) приказки, хумористични народни приказки - от събирачите Александър Младенов, Вукица Соименова 6) Ангел Каралийчев - Житената питка, Дядовото Божилово имане 7) Виктор Юго- Гаврош /откъс/ 8) Български народни приказки - Неволята и Отплатата на Хитър Петър 9) ЗораЗагорска- Вълшебното изворче 10) 8. Стоян Даскалов- Първото упражнение 11) Елин Пелин - На браздата 12) Йордан Йовков-В ковачницата 13) Елизабета Георгиева- стихотворения и разкази за деца / по избор/ 14) Радомир Стефанович -На планината Бесна кобила Литературни термини и поняти

разработка, заключение); - съчинява устен или писмен текст върху преживявания от литературно произведение и теми от ежедневието; - намира експлицитно и имплицитно съдържаща информация в по-прост, литературен и нелинеен текст; - говори наизуст избрани литературни текстове или пасажи.		Писател и разказвач Начини на разказване: разказване в първото и третото лице Фабула: поредица от събития, епизоди, части Характеризиране на героите - начин на говорене, поведение, физически външен вид, начин на живот, етичност в постъпките Видове епични произведения в стихове и проза: епическа народна песен, приказка (народна и лична), романи (народни иавторски), хумористична народна приказка. ДРАМА Драматичен текст по избор на учителя Книжовни термини и понятия Театрално представление и драма. Сцена, костюми, актьорско майсторство, режисура. Дйствие, външен вид, лица в драма, драматични действия. Драматични видове : радио-драма и др. НАУЧНОПОПУЛЯРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВЕ

		Подбор от енциклопедии и списания за деца ЧЕТИВА ЗА ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ Народни приказки, романи, хумористични национални приказки (подбор); кратки фолклорни форми (пословици, поговорки, гатанки) Елин Пелин: На оня свят, Душата на учителя Емилиян Станев-Майчини тревоги Български народни приказки /подбор/. Роман за деца от съвременната българска литература /подбор/. Даниел Дефо: Робинзон Крузо (откъс по избор) Астрид Линдгрен - Пипи-славното момиче А. Пушкин - Рибарят и златната рибка Христо Смирненски-Босоногите деца Л.Толстой:Най-малкото дяволче Жул Верн-Капитан Немо / откъс/ Роман за деца от съвременната българска литература /подбор/ - Произведения от автори от българската

		народност в сърбия./ подбор/

ЕЗИК	Граматика (морфология, синтаксис)	Произходът на българския език и неговото място в групата на словенските езици. Фонетика. Звукове и букви в българския език. ДЖ, ДЗ. Ъ, : букви: Щ, Ь, Ю, Я; словосъчетания: ЙО, ЬО/ Разлики в правописа и правоговора. Делитбени основи на гласните: предни, задни; високи, ниски; тесни, широки; закръглени, незакръглени; твърди, меки. Делитбени основи на съгласните: по място на учленение; по начин на учленениенение; по звучност-беззвучност; по твърдост мекост. Промениливо и непроменливо - Я. Подвижен и непостоянен - - Ъ Преглас на съгласните К, Г, Х в Ч, Ж, Ш; и в Ц, З, С /първа и втора палатализация/ Сричка. Видове срички:

		отворени, затворени; ударени, неударени. Разделяне думите на срички. Морфология: Части на речта:изменяеми и неизменяеми Съществително име: граматически особености: видове, род, число, членуване Прилагателно име: граматически особености: видове, род, число, членуване, степенуване Числително име: видове Местоимение: Разпознаване на видове местоимения. Граматическо и функционално значение на местоименията. Глагол. Граматически категории на глагола:, лице, число, време спрежение и вид. Основни глаголни времена . Синтаксис.

		Видове изречения по цел на изказване - упражнения. Видове изречения по състав и граматически строеж - прости и сложни. Строеж на простото изречение - главни части: подлог и сказуемо. Преговор и затвърдяване на второстепенни части на изречението: пряко и непряко допълнение, определение, обстоятелствено пояснение (за място, време и начин).
	Правопис	Писане с голама буква на географски названия; институции, предприятия, учереждения, организации (типични примери); Учтивата форма Ви и Вие. Правопис на гласните под ударение и без ударение: правилно писане и изговаряне на краткия член при съществителни имема от м.р.: града /градъ/, часа /часъ/; Правопис на беззвучните и звучни съгласни: а) правопис и изговор на

		звучните съгласни в края на думите; б) правопис и изговор на беззвучните съгласни в началото и в средата на думите; в) писане на двойно ТТ при същ. имена от ж.р.; г) правопис на форми на съществителни имена в мн.ч.; д)писане на двойно НН при прилагателни имена. Употреба на пунктуационните знаци:точка, удивителен знак, въпросителен знак, многоточие, тире, две точки, кавички. Писане на отрецателната частица не и по и най..
	Правоговор	Мястото на ударението при сложни думи. Интонация и пауза при препинателните знаци в изреченията. Артикулация: гласно четене на скоропотоворки, първо бавно и след това по-бързо (индивидуално или в група
ЕЗИКОВА КУЛТУРА		Преразказване на приказки, разлика между устната и писметната реч. Обогатяване на речника:

		синоними и антоними; нелитературни думи и тяхната замяна с езиковия стандарт; забелязване и премахване на незначителни подробности и излишни думи в текста и речта. Техника на изготвяне на писмено сачинение (фокусирано на тема, избор и оформление на материала, основни елементи на съчинението и групиране на материала според етапите на композицията); --тематична единица и функции на композиционния стила. Осем домашни работил Четири класни упражнения

Ключови понятия в съдържанието: литература, елементи на националната култура, език и езикова култура.

НАПЪТСТВИЯ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата за преподаване и учене на Български език с елементи на националната култура за петия клас се състои от следните тематични области: език, литература, елементи на националната култура и езикова култура. Разделянето на учебните часове се извършва по тематични области: език - 15 часа, литература - 25 часа, елементи от националната култура - 18 часа и езикова култура - 14 часа. Въпреки това, по всяко време трябва да се обърща специално внимание на културната изява на учениците и на културата на България с акцент върху народните традиции и обичаи. Всички области на учебната програма са взаимнозависими и никоя не може да бъде изучавана изолирано и без взаимодействие с друга област. Програмата дава възможност за корелация със: сръбски език и литература, история, география, музикална култура, изобразително изкуство, религиозно образование и гражданско образование.

Програмата за преподаване и изучаване на български език с елементите на националната култура се основава на резултатите, т.е. на процеса на учене и постиженията на учениците.

Постигането на резултати се основава на знания, умения, нагласи и ценности, които ученикът изгражда, разширява и задълбочава във всички тематични области по български език. В процеса на преподаване е необходимо да се започне от факта, че ученикът е в центъра на образователната работа, а учението е насочено към ученика.

ЛИТЕРАТУРА

Програмата по литература включва текстове, които са разделена на литературни родове - лирика, епос, драма и е обогатена с подбор на научно- популярни и информативни текстове. Задължителна част от текстовете главно са от произведения, принадлежащи към българската литература, но са включени и автори от българската народност в Сърбия както и световно известни автори. Подборът на произвезденията се основава предимно на принципа на адаптиране към възрастта на учениците. Реализирайки литературната програма трябва да се развива логическото мислене, интерпретацията на лирични, епични и драматични произведения, да подтикнат детското въображение към креативност и към самостоятелни творчески изяви. Корелацията със сръбски език и литература дава възможност за по-лесно преподаване на литературата, най-вече с литературните жанрове и видове, фигури на речта, структурата и композицията на литературатурните творби. .

Междупредметната корелация в рамките на програмата е фокусирана върху откриването и показване на географската карта на градовете, споменати в литературни произведения, а от историческа гледна точка, трябва да се обсъди за героите, които са описани в литературни произведения, а чрез музиката е необходимо да се направи връзка с някои теоретични понятия от литературата (пеене на отделни стихотворения, като Хубава си моя горо, на народни песни и др.).

РАБОТА ВЪРХУ ТЕКСТА

Ученикът трябва да различава литературните жанрове: разказ, приказка (народна и авторска), басня, драма, стихотворение, пословици, поговорки, гатанки...

Трябва да чете и разбира текстове с различно съдържание, сложност и от различни източници.

Да познава основните характеристики на лиричните и епични произведения. Възприема основните понятия, характерни за драмата като литературен жанр.Прави анализ на народни и авторски творби , в съответствие с възрастта,, прилагайки основни теоретични понятия (тематика, стих, рима, фигура, стилистични изразителни средства, действие, разкаване в първо и третото лице). За това от особено значение е корелацията със сръбски език. От ученика на тази възраст се очаква да знае как да определи темата, мотивите, хода на събитията, да разграничи разказването в първо и трето лице, формата на разказа, да представя четения текст; да опише главните и второстепенните герои, определи времето и местоположението на действието, увода, конфликта, кулминацията, развръзката, да опише средата и хората; поуките от басните да съпоставят със случки от живото.

Текстовете от допълнителната част в програмата трябва да служат на учителя както при обработката, така и за затвърждаване на уроците по граматика, както и при обработката и определяне на езиковата култура. Произведения, които не се обработват, учителят трябва да ги препоръча на учениците да ги четат в свободно време. Постепенно трябва да се развива любов към четенето.

Програмата се основава на по-голяма корелация между литературни и нелитературни текстове. Съответствието се осигурява чрез подходящо съчетание на задължителна и свободно избираема литература. Особено е важно методите, които се прилагат, да са интерактивни и да участват активно в учебния процес. Списания за деца и младежи, произведения от българската детска литература и произведения от народното творчество се препоръчват за четене по избор. В допълнение към корелацията между текстовете е необходимо учителят да установи вертикална корелация. Учителят трябва да се запозне със съдържанието на българския език с елементите на националната култура от предишните класове, за да спазва принципите на постепенност и систематичност. Връзката се установява преди всичко с преподаването на сръбски език и литература, изобразително изкуство, музикална култура, религиозно учение и гражданско образование. Резултатите, свързани с литературата в областта на преподаването, се основават

на четене. Различните форми на четене са полезни за учащите с цел придобиване на знания и умения за влизане в света на литературната дейност. В пети клас, преди всичко се тача четенето и учениците постепенно се въвеждат в изследователското четене.

ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНАТА КУЛТУРА

Запознаването на учениците с историята на българския народ има за цел запазване на идентичността, любовта и самооценка на своята история, традиции и култура, като спазва историята, културата и традициите на другите народи. Съобразявайки се с историята на предмета, ученикът трябва да: разбере общите опити за съпротива на балканските народи срещу римските власти, да се запознае с процеса на доселяването на славянските племена в България с нейното историческо минало, промените в топонимията. Да се запознаят с характерните български обичаи и традиции.

Корелацията с предмета география улеснява научаването на местоположението на Република България, за нейните съседни държави, транспортни връзки и туристически места.

ЕЗИК

По отношение на езика учениците се обучават за правилна устна и писмена комуникация, нужно е да се съглежда ежедневието и езиковите околности, които обуславят тяхното значение. Учениците трябва да се насочват към използване на изгодни текстове и речеви ситуации. Текстовете трябва да са познати на учениците, а доколкото не са трябва да се прочетат и да се разговаря върху тях. Затвърдняване и повторение на знанията за научените езикови явления и понятия, които непосредствено допринасят за по-леко разбиране на учебния материал (ползват се примери от учен текст). Използване на подходящ текст, върху който се съглежда и обяснява дадено езиково явление. Най-често се използват кратки художествени, научно-популярни и публицистични текстове като и примери от писмените упражнения на учениците.

Упражненията трябва да бъдат неразделна част от обработката на учебните материали, прилагането, повторението и оценката на знанията. С упражненията чрез работилница учениците се насърчават да научат произхода на българския език; знаят славянските езици; отговарят на въпроси за нещо видяно, преживяно, прочетено; поставят въпроси. В обучението по граматика функционални са онези постъпки, които успешно премахват мисловна инерция на ученика, а развиват интерес и самостоятелност при учениците, което подтиква тяхното изследователско и творческо отношение към езика.

Корелацията с предмета сръбски език и литература, както и чрез упражнения и работилници, при ученика се събужда любопитство и се дава възможност да: научи и определи видовете думи, разпознава видовете съществителни имена, прилагателни, числителни и местоимения; правилно членува съществителните - в сравнение със сръбската езикова система; раличава изменяемите части от неизменяемито; знае лицето, числото, времето, спрежението на глагола и ги правилно прилага.Чрез прилагане на различни методи и различни форми на работа учениците са в състояние да: разграничават изречения в зависимост от структурата; съставят различни видове изречения; видове изречения според комуникационната функция; да намерят в текста и използват различните времена на глагола.Самотните изречения лишени от контекста биват мъртви модели дори формално да се преписват, да се учат наизуст и да се възпроизвеждат, а всичко това пречи на съзнателната дейност на учениците и създава съответна основа за тяхната мисловна инерция.

Правопис

Правилата за правопис се приемат чрез систематични упражнения (правописни диктовки, корекция на грешки в дадения текст, тестове с въпроси от правопис и т.н.). Аналитично-синтетичните упражнения са подходящи за откриване и отхвърляне на често срещаните грешки при писането на думи. Учениците трябва да бъдат насърчавани да разпознават и коригират правописни грешки в SMS съобщенията, както и в различни видове комуникации по интернет.Учителите трябва да донася на час наръчници (правописни речници) на български език. Желателно е учителят да представи навреме копия от български текстове за правопис, особено когато се обработват уроци свързани с правописа и ги насърчава да използват

систематично тези ръководства.Задължително е да се направят две класни упражнения през учебната година.

Правоговор

Учителят непрекъснато трябва да изтъква значението на правилното говорене /артикулация/, което се подпомага от прилагането на определени упражнения. Правоговорните упражнения не трябва да се реализират като отделна учебна единица, а с подходящи граматически теми. Интонацията може да бъде свързана с културата на изразяването, като се практикува с декламиране на стохотворения, диалог, монолог, с използване на аудиозаписи учениците трябва да се упражняват да възпроизвеждат правилно произношението на думите.

Някои говорни упражнения могат да се провеждат и чрез използване на подходящи литературни теми. Артикулацията може да се практикува чрез произношение на скоропоговорки, когато се обработват като част от народното творчество. Думата акцент, темпо, ритъм, интонация на изречението и пауза могат да се практикуват чрез гласно четене на извадки от подброни лекции (по избор на учителя или ученика) и др. Правоговорните упражнения трябва да се практикуват, като се говорят запомнени уроци наизуст (стихове и проза), с помощта на слухови учебни помагала.

ЗИКОВА КУЛТУРА

Развитието на езиковата култура е една от най-важните задачи за преподаване на български език с елементи на националната култура. Тази учебна област, въпреки че е програмирана като специална област, трябва да бъде свързана с обработката на литературни текстове с граматика и правописа. Също така, при обработка на литературни текстове и при граматика и правопис трябва да се включат и съдържания, които допринасят за устната и писмената култура на изразяване. Винаги трябва да се има в предвид предварителните знания на учениците, за да се съчетае с онова, което е усвоено от новия материал. По всяко време учителят трябва да избера методи, за да постигне различни езикови компетенции. Най-важното и задължително е да се създаде приятна атмосфера, която изисква партньорска връзка. Това трябва да помогне да се преодолее психологическата бариера, да се активира способността да се изразяват и да се създават положителни навици в комуникацията и като цяло в една връзка. Всеки езиков инструмент се демонстрира в определен контекст, а не изолиран. Практикуването на говорни умения трябва да бъде доминирано от различни форми на диалог и взаимодействието на учител-ученик, ученик-учител и ученик-ученик. Експресията изисква простота, естественост, спонтанност и езикова коректност. От учениците се очаква да използват различни форми на разкази: описание на (портрет, интериор, екстериор, пейсаж), да участват в диалог, да благодарят, помолят за помощ, съставят устен или писмен текст за случките в литературни произведения по теми от ежедневието и в света на въображението; драматизират прочетен текст по избор, случки или събития от ежедневието. По този начин обогатяват собствения си речник с думи (успоредно със сръбския език и при преводи). Необходимо е да се обърне повече внимание на факта, че учениците се насърчават към творческа дейност.

BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Naziv predmeta	BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
Cilj	Cilj učenja bunjevačkog govora sa elemntima nacionalne kulture u petom razredu osnovne škule je proširivanje znanja iz

	prithodni razreda o bunjevačkom govoru u okviru pridviđenih sadržaja; upoznavanje i nigovanje specifičnosti bunjevačkog govora; proučavanje književnosti na maternjem jeziku, osposobljavanje učenika za nove forme usmenog i pismenog izražavanja, stalno bogaćenje rječnika izvornim bunjevačkim ričima, ko i nigovanje i razvijanje multikulturalnosti u našoj multietničkoj sridini.
Razred	Peti razred
Godišnji fond časova	72 časa

ISHODI Po završenoj oblasti učenik će bit u stanju da u usmenoj i pismenoj komunikaciji	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- primenjiva bunjevački govor u svakodnevnoj komunikaciji; - razlikuje i pripoznaje imenski i glagolski pridikat; - pripoznaje i imenuje subjekatski skup riči; - pripoznaje i imenuje	BUNJEVAČKI GOVOR	Podila rečenica prema komunikativnoj funkciji Imenski i glagolski pridikat Subjekatski skup riči (subjekat, atribut, apozicija) Pridikatski skup riči (objekat i priloške odredbe)

pridikatski skup riči; - pripoznaje i imenuje prominljive vrste riči; - pripoznaje i imenuje neprominljive vrste riči; - uočava razliku u deklinaciji srpskog jezika i bunjevačkog govora (odsustvo sibilarizacije, instrumentalni nastavak -om); - pravilno izgovara bunjevačke riči; - pripoznaje razlike bunjevačkog govora u odnosu na standardni srpski jezik; - primenjiva tri modela upravnog govora; - primenjiva pravopisna pravila: upotriba velikog slova i osnovni interpunkcijski znakova; - tumači motive, pisničke slike i stilska izražajna sridstva u lirskoj pismi;		Prominljive vrste riči Neprominljive vrste riči Osnovna značenja padeža i specifičnosti bunjevačkog govora Vižbe pravilnog izgovora bunjevački riči kroz prozne i poetske tekstove Specifičnosti bunjevačkog govora Upravni govor (I, II i III model) Utvrđivanje pravopisni pravila

- pripoznaje savrimene dičije pisnike i njeva dila; - pripoznaje narodne lirske koledarske pisme i kroz nji upoznaje adete Bunjevaca; - pripoznaje strukturu epskog književnog dila, njegovu kompoziciju i likove; - tumači dramsko dilo, likove, obrte u radnji, elemente kompozicije; - bogaćenje leksičkog fonda (oko 50 novi punoznačnih riči);		
	KNJIŽEVNOST	Nediljom - Ana Popov Moja nana - Alisa Prćić Napušteni salaš - Stipan Šarčević Božić u jednom danu - Gabrijela Diklić Srića - Vinko Janković Dužijanca - Alisa Prćić Đeram -Geza Babijanović Bunjevačke narodne pripovitke,

		bajke i basne (izbor) Epske narodne pisme-groktalice (izbor)
	JEZIČKA KULTURA	Prvi put na salašu
- priča o događajima i osićanjima izvornim bunjevačkim govorom; - priča na osnovu zadate teme izvornim bunjevačkim govorom; - pripričava pročitani tekst prema utvrđenom planu bunjevačkim govorom; - završava priču na osnovu zadatog početka; - opisiva portret, pejzaž, enterijer, eksterijer; - opisiva događaj; - poznaje osnovne elemente vezane za istoriju i poriklo Bunjevaca; - poznaje narodni adet vezan za Božić, Korizmu, Uskrs, Dove, dužijancu,	ELEMENTI NACIONALNE KULTURE	Poriklo i istorija Bunjevaca Narodni adet za Božić, Korizmu, Uskrs, Dove, dužijancu, svatove i prela Bunjevačke nastambe u postojbini Bunjevački salaš „Kolo igra, tamburica svira” -preljska pisma Bunjevački slikari Biografija Ivana Sarića Slamarstvo kod Bunjevaca Bunjevački nacionalni praznici Bunjevačka kujna Bnjevačke narodne igre Bunjevačka narodna nošnja

svatove i prela; - imenuje i pripoznaje prvobitne nastambe Bunjevaca; - poznaje osnovne karakteristike bunjevačkih salaša; - piva preljsku pismu „Kolo igra, tamburica svira"; - pripoznaje slike bunjevačkih slikara; - zna pridstavit Ivana Sarića; - samostalno primenjiva slamarsku tehniku; - zna napravit cvit od ljuskure; - poznaje i imenuje bunjevačke nacionalne praznike; - poznaje osnovne karakteristike tradicionalne bunjevačke kujne; - pridstavlja bunjevačko tradicionalno ilo- listići; - igra bunjevačke narodne igre:		

Tandrčak i Cupanica; - pripoznaje i imenuje vrste bunjevačke narodne nošnje; - pripoznaje bunjevačku svatovsku narodnu nošnju.		

Ključni pojmovi sadržaja: bunjevački govor, kultura izražavanja, leksika, književnost, etnologija.

UPUSTVO ZA DIDAKTIČKO-MEODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Plan i program nastave i učenja Bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture ostvaruje se kroz jasno definisane etape.

U oblasti govora akcenat je na većem unosu izvorni bunjevački riči u svakodnevno izražavanje, njevo pravilno naglašavanje, ko i poseban oblik rečeničnog iskaza koji je karakterističan za bunjevački govor.

Kultura usmenog i pismenog izražavanja se nadoveziva na pravilan bunjevački govor i pridstavlja osnovu za svaku dobru, bilo usmenu el pismenu, komunikaciju.

U oblasti književnosti proučavaju se dila savrimeni bunjevački autora ko i narodna književnost. Razvija se logičko mišljenje razumivanjom i tumačenjom poetski, prozni i dramski tekstova koji obogaćivaje dičiju maštu i doprinose većoj kreativnosti na maternjem jeziku.

Upoznavanje i nigovanje nacionalne kulture ostvariva se postupnim usvajanjom znanja o bunjevačkoj istoriji, kulturi i tradiciji. Narodni adeti se obrađuju svake godine kroz iste teme usvajanjom novi znanja. Posebna pažnja u ovom segmentu posvećiva se razvijanju kreativnosti učenika, ko i posita bunjevačkim institucijama koje su organizatori mnogobrojni kulturni manifestacija.

U nastavi bunjevačkog u petom razredu zastupljene su interaktvina metoda, radioničarska, ambijentalna i problemska metoda. Zastupljeni su svi oblici rada koji doprinose boljem usvajanju nastavnog sadržaja poštujuć ujedno individualne karakteristike učenika.

Praćenje i vridnovanje se obavlja kroz usmenu i pismenu proviru znanja, primenom formativnog i sumativnog ocinjivanja. Ocine su brojčane i ne ulaze u prosik. Učenici se ocinjuju na osnovu aktivnosti i učešća u različitim oblicima gupnog rada.

Nastavnu temu bunjevački govor pratimo i vridnujemo kroz četri dvadesetominutne provire, dvi u prvom i dvi u drugom polugodištu. Književnost pratimo i ocinjivamo kroz usmine provire, deklamovanjom, razumivanjom pročitanog teksta, el dramatizacijom obrađeni dramski tekstova. Jezičku kulturu pratimo i ocinjivamo kroz usmine i pismene vižbe. Elementi nacionalne kulture se prate i ocinjuju kroz praktične radove (likovne radove el rukotvorine). Na kraju svakog polugodišta znanje učenika se provirava polugodišnjim testom znanja.

VLAŠKI GOVOR SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Numilji lu kurs	VUORBA ŠÎ KULTURA VLAHA

Cilju	Cilju lu învacatu lu Vuorba şî kultura Vlaha je sî să întarjaskă pućearja dî komunikacîje a lu škuolarj atît sî puoată sîngurj sî vorbaskă în situacîje dîn tuoatădzî şî în tjemurj dîn strukă (în rîndu ku tjemurlji śe îs pusă prîn vuorbă şî în fuoarmă dî skris), sî kaće aluor identjitet dî etnicitjet şî dî kultură şî sî să kunuoaskă ku elementurlji dî tradicîje, kultură şî ađeturlji Vlahilor.
Razu	Aśinśilja
Fuondu dî śasurj pră an	72 dî śasur

AŹUNSU Dîpa śe oguoaje ku tjema škuolarju o să puoată sî:	TJEMA	SUCÎNUTU
- spună ruodu lu skrisuoarja di literature; - analizirjaskă elementurlji dî kompozicîje lu kînćiku dî lirjikă (struofa, vjersu); - aljagă aja pră śe să kunoašće literatura vlasaskă dîn lumnje dîn aja	LITERATURA	LIRJIKA Terminurlji dî literatură Kîntatuorju şî kînćiku.. Struofa şî vjersu în kînćiku dî lirjikă. Suoarćilji lu kînćiśe dî

pră śe să kunuoašće literatura vlasaskă lu autuorj; - aljagă pruoza fundată în elementurj dî realizăm dîn pruoza karje vorbjeašće dî fantastikă šî mistikă; - aljagă fuormilji dî povăstujit în literatură; - cjeanuje tuonu lu interpretacîje lu kînćik, povastă or dramă (glumîac, vjeasăl, trist šî aša...); - spună tjema, luoku šî vrjeamja kîn să lukră śuoa; rînđitu lu potrivjelurj; - ilustruje kum îs figurilji ku aja śe a aljes dîn tjekst; - ilustruje kređerurlji, ađeturlji, kum să trajeašće šî potrivjelurlji dăskrisă în literature; - analizirjaskă elementurlji dî kompozicîje în tjekstu lu dramă (činu, poivitu, scjena);		lirjikă a lu autorj ša a lu lumnje: dăskrisă; dî ajduś šî dî ađeturj. Lektjira Kînćiśilji vlasăšć a lu lumnje or a lu autorj šî poecî vlasăšć kum aljeaźe nastavnjiku. EPIKA Terminurlji dî literatură Al śe skrije šî al śe povîastuje. Fuorma lu spusu: dăskrisu, povăstujitu; dijaluogu.
- kum trîabje sî proskrije un tjekst skurt ku daćina śe je dată (premenjitu lu ruod, număr,		Fabula: rînđitu lu potrivjelurj. Karakterizacîja lu figurj - kum vorbjeašć,

vrjeamja, sluogurj); - întîlpinje şî skrije pozdravu şî čestitka; - kînće kînćiśe vlasăšć dîn lumnje şî dî kopij karje îs în rîndu ku aluor anj; - vadă pră śe să aljeaźe vuorba Vlaha în relacîja ku vuorbilji/ljimbilji lu altă lumnje; - fakă komparacîje întră ljimba vlasaskă şî ljimba sîrbaskă; - aljagă dijalekturlji vlasăšć; - aljagă şî sî vadă în tjekst śe suoartă je lu vuorbilji înskimbatuoarje; - vadă kategorija lu ruod şî număr în relacîja ku vuorbilji înskimbatuoarje; - aljagă frazîlji skrisă şî vorbiće în vrjeamja dî aku, śe a trjekut, şî śe o sî fije; - să askulće ku skripsuoarja vlasaskă (ćirilica şî latinica) kînd skrije la „vuorbje aljeasă"; - vorbaskă kum trîabje glasurlji ă,î,dz,ś,ż;		kum să rînduje. Suoarta lu povješć dî epikă: basnă, povješć dî lumnje, povješć skrisă dî autorj. Lektjira - Повјестјиј дје копиј пйнтру ноаптја бунă - Povješćilji dî kopij pîntru nuoapća bună, Negotin 2017 Basnje şî povješć vlasăšć a lu lumnje şî/or a lu autorj kum aljeaźe nastavnjiku. DRAMA Terminurlji dî literatură Činu, poivitu, figurîlji în dramă. Sorcîlji lu dramă. Lektjira 1. Teatru ku papušă dî kopij 2. Źukarijilji dî batrînjeacă (pră aljes) TJEKSTURLJI DÎ NAUKĂ ŞÎ DÎ INFORMISÎT (aljeasă pînă la duoa)

- vorbaskă vuorbilji kum trîabje šî ja sama dî intonacîje; - vorbaskă încaljes în rînd ku aja kum să vorbjeašće în aluj luok; - šećaskă încaljes tjeksturj ku tjematikă în mulće fjealurj; - să aźuće ku măjmulće fuorme dî povăstujit: deskripcîja , enterijeru, eksterijeru, pojivitu în priruodă), dijaluogu; - dzîkă fala, ruoźe dî aźutamînt, askulće suvorbituorju; - aljeaźe djelurlji lu tjekst (naslou, pasusu); - întîlpină tjekstu vorbit or skris dî aja kum a vadzut šî a sîmcît karća dîn literatură or la tjemă dîn traju dî tuoatădzî šî dîn lumnja visatuoarje; - dramatizuje tjekstu śe a śećit šî potrivjeala dîn traju dî tuoatădzî; - să aźuće ku vuorbarju la îngazdatu lu aluj fuond dî vuorbje (kînd tulmaśeašće		1. Kultura vlasaskă dîn lumnje 2. Dîn vijaca lu anuoštri aj batrînj 3. Aljesu dîn kărc, enciklopedije, nuovinj dî kopij šî dî la Internet LEKTJIRA LA KASĂ: 1. Povješćilji šî basnilji vlasăšć dîn lumnje (aljes) Šîmăj lektjiră dî aljes 1. Am katat filmu dî kopij (aljesu sluobăd) 2. Stripurj karje kum aljeaźe 3. Am katat teatru dî kopij

faśe paralelă ku ljimba sîrbaskă); - śećaskă ku încaljesu tjekstu skurt şî ušuor skris pră ljimba Vlaha; - ku vuorba şî în skrisuoarje pră ljimba Vlaha povîastuje povješć şî kum să pun nainća lumnji în teatăr; - ku vuorba şî în skrisuoarje pră ljimba Vlaha povîastuje śe vjeađe pră sljikă/sljiś şî dî potrivjelurj; - recituje kînćiśe dî ađeturj vlasăšć dîn lumnje ljegaće dî dzî marj or dî vrjeamja lu ćimp (primovara, vara, tuoamna şî jarna); - skrije pozdravurj şî kartucă pră ljimba Vlaha; - arîaće pră mapă arja unđe trajesk Vlasi; - spună pră śe să kunoašće arja unđe în marje procjent trajesk Vlasi; - spună mujerj şî uoamjenj kunoskuc dîn istorija Vlahilor; - spună aktivnosturj aljeasă dîn kultură, învăcamint,		

ekonomije şî kređearja Vlahilor în vreamja śe a trjekut; - spună la număr kunoskuće organizăcîj şî institucîje Vlahilor în kultură şî învăcamînt; - kunoaskă numilji şî pronumilji vlasăšć; - kunoaskă informacîjilji pre karje je fundată poljikra Vlahilor; - spună încaljes kînćiśilji vlasăšć; - źuoakă źukarij dî bătrînjacă în rîndu ku aluj anj; - kunoaskă melodija lu muzika vlasaskă; - aljagă karakteritikurlji lu puortu lumnji vlasăsk dî la kraj la kraj; - sî însîamnje dzîljilji marj dîn tradicîja Vlahilor şî lje înparjekjeaskă ku alje sîrbješć; - aljagă ađeturlji şî mînkărurj Vlahilor dî tradicîje.		

	LJIMBA (VUORBA)	Gramatika (ljimba, fonetika, leksikoluogija, morfoluogija)	Ljimba mumi şî ljimbilji lu alće lumnj.

			Ljimbilji în kontakt: Ljimba vlasaskă şî ljimba sîrbaskă. Dijalekturlji. Vuorbilji înskimbatuoarje: numiturilji, adusaturilji, pronumiturilji, numărji, verburlji. Numiturilji - vrjedujala şî suorcîlji Adusaturilji - komparacîja lu adusaturj. Pronumiturilji - Pronumiturilji dî inš. Numărji - vrjedujala şî suorcîlji (fundatuorj şî adunatuorj). Verburlji - fuormilji lu verburj (vrjeamja dî aku, śe a trjekut, şî śe o sî fije).
		Skrisu đirjept	Skrisu lu glasurj ă,й,дз,ш́,ж́(ă,î,dz,ś,ż) Skripsuoarja Vlaha - ćirilica. Skripsuoarja Vlaha - latinica.
		Ortoepija	Vuorbitu lu glasurj ă,î,dz,ś, ź. Intonacîja şî pauzîlji în rîndu ku sîamnurlji dî interpunkcîje; întonacîja lu spusurlji dî întrabat.
KULTURA LU LJIMBĂ/VUORBĂ		Povîastujitu - dî aja śe lji sa potrivit, dî aja śe a vadzut, dî aja śe jej vrjeu, dî śe lji duor. Întîlpinatu lu grupj dî vuorbj la vro tjemă şî întîlpinat spusu	

		dîn vuorbje śe îs daće. Sîngurj sî povîastuje (duoa tri spusurj) dî aluor fraće or suoră, drugarj, drugarj dîn škuoală, dî traju la škuoală, dî aja śe lji sa potrivit or dî vro potrivjeală în karje šî jej a fuost. Dăskrisu - lu enterijer šî eksterijer, lu uoamenj, žuoavinje, poivituri în priruodă. Bontuonu, rugatu dî aźutamînt, dijaluogu. Śe sîngur ginđeašće dî tjekstu śe a śećit (dî śe ma fuost drag šî dî śe). Naslou, autoru, junaku šî kum je jeal. Reprodukcîja lu tjekstu/povastă askultată or śećită, ku aźutatu lu plan or sîngur reprodukuje. Dăskrisu lu sljikă în măjmulće sljiś. Reprodukcîja lu povastă vlasaskă šî/or predstavă dî teatăr dî kopij	

		pră ilustracîje lu plan. Dramatizacîja lu vrun tjekst pră vuoje or potrivjeală dîn tuoatădzî. Askultatu ku vuorbarju dîspră îngazdatu lu fuondu dî vuorbje, paralela ku ljimba sîrbaskă şî răzloźitu lu vuorbje în kontjekst. Askultatu ku vuorbarju kîn să tulmaśeašće. Śećitu la glas şî în śeat, đirjaptă dikcîja şî intonacîja lu spus. Proskrisu lu spusurj şî tjeksturj skurće, vuorbje şî frază karje îs karakteristică pră daćina śe je dată (primenjitu lu ruod, număr, vrjeamja, sluogu...). Skrisu la pozdravurj şî la kartucă. Prezentacîja lu lukru în tim şî tjekstu skris dî jej sîngurj. Kărcîlji: Golubović Slobodan, Vuorbarju: vlaško-srpski	

		rečnik, Bgd, 2013. Golubović Slobodan, Vuorbarju: srpsko-vlaški rečnik, Beograd, 2016.	
ELEMENTURLJI DÎ KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE		Arja unđe trajesk Vlasi. Istorija Vlahilor. Organizacîjilji šî institucîjilji vlasăšć dî kultură šî învăcamînt. Kultura lu lumnja vlasaskă dî tradicîje. Kînćiśilji lu lumnja vlasaskă. Muzika šî źuoku Vlahilor. Puortu lu lumnja vlasaskă. Ađeturlji Vlahilor dî tradicîje. Dzîljilji marj vlasăšć în relacîje ku dzîljilji marj sîrbješć. Mînkarja Vlahilor dî tradicîje. Kărcîlji dî aźutat: - Проф др Перић Миодраг, Власи североисточне	

		Србије, Петровац на Млави 2014. - Голубовић Милена, У свету симбола: анализа ритуала „узимања” Ускрса у селу Дубока, Митолошки зборник 32, Рача, 2014.	

Terminurlji dî kjeaje lu sucînatură: literatura, ljimba (vuorba), kultura lu ljimbă (vuorbă), elementurlji dî kultură şî tradicîje.

PROGRAMU DÎ EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

DÎ AŚINŚILJA RAZ DÎ ÎNVĂCAMÎNTU ŠÎ VĂSPITUJITU

INSTRUKCÎJE DÎ REALIZACÎJA LU PROGRAM

Programu dî edukacîje şî învacatu lu Vuorba şî kultura Vlaha are patru tjeme: literatura, ljimba/vuorba, kultura lu ljimbă/vuorbă şî elementurlji lu tradicîje şî kultură. Śasurlji nu ar trăbuji sî să înpartă pră tjeme, ma la tuot śasu trîabje luvat sama dî kultura lu vuorbitu škuolarilor şî dî kultura Vlahilor în Sîrbije ku akcjentu la tradicîje şî ađeturlji lumnji. Tuoaće alje patru tjemj îs propljećiće şî njiś una nu să puoaće învaca sîngură fîrdă korelacîje ku aljelalće tjemj.

Programu dî edukacîje şî învacatu lu Vuorba şî kultura Vlaha je fundat pră aźunsurj, pră procesu dî învacat şî aja la śe škuolarji aźung. Aźunsurlji îs dăskrisu lu šćutu, lukru, stavurj şî vrjedujealje integrisîće, karje škuolarju formirjeašće, larźeašće şî adînkjeadză prîn aăašća tjemj.

I PLĂNIRJITU LU EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

Programu dî edukacîje şî învacat ku fokusu pră aźunsurj lu nastavnjik dîa măjmarje slobuoadă, măjmultă pućearje în kreacîje şî proginđitu lu edukacîje şî învacat. Nastavnjiku je aśi sî apruoapje programu śe je dat lu aja śe trîabje lu aluj raz în rîndu ku: nivou kît să šćije vuorba Vlaha, škuolarji în raz şî aluor karakteristikurj; kărcîlji dî învacat şî alće materijalurj dî edukacîje ku karje o sî să askulće

Programu dî edukacîje şî învacat ku fokusu pră aźunsurj lu nastavnjik dîa măjmarje slobuoadă, măjmultă pućearje în kracîje şî proginđitu lu edukacîje şî învacat. Nastavnjiku je aśi sî apruoapje programu śe je dat lu aja śe trîabje lu aluj raz în rîndu ku: nivou kît śă šćije vuorba Vlaha, škuolarji în raz şî aluor karakteristikurj; kărcîlji dî învacat şî alće materijalurj dî edukacîje ku karje o sî să askulće; tehnika, alat dî edukacîje şî medij karje jeastă în škuoală; resursurlji, puoćerilji, ka şî aja śe trîabuje lu luoku unđe je škuoala. Pornjind dî la aźunsurj şî sucînaturilji karje îs daće nastavnjiku măjîntînj faśe aluj planu dî an, un plan dî lukru în global dîn karje praurmă o sî fakă să planurlji dî operativă. Aźunsurlji definisîc pră tjemj ušurjeadză lu nastavnjik operacionalizacîja lu aźunsurj la nivou lu tuoată lekcîja. Dî la nastavnjik să ašćată dî tuoată lekcîja, în faza lu plănirjitu şî skrisu lu sprimitură dî śas, sî definisaskă dîferencirjiće rezultaturlji karje trîabje sî fije şî aja în tri nivuorj: aăalja la karje tuoc škuolarji trîabje sî aźungă, aăalja la karje trîabje sî aźungă măjdotuoc škuolarji şî aăalja la karje trîabje sî aźungă numa vrunji. Aša indirjekt să faśe o relacîje ku standardurlji la tri nivuorj. La planirjit trîabje sî să ajbje în gînd kă rezultaturlji karje să ašćată nus tuotuna, unji să măjušuor şî măjjut realizuje, dar dî măjmulće (mîjkusama dî tjema dî edukacîje literatura) trîabje măjmultă vrjeamje, măjmulće aktivnosturj şî lukru la măjmulće tjeksturj. În faza lu planirjitu lu edukacîje şî învacat trîabje sî să ajbje în gînd kă je karća dî învacat alat dî edukacîje şî nu determinisîašće aja śe

sucînje kursu. Dîspră aja trîabje selektujit aja śe sucînje karća dî învacat. Prînga karća dî învacat, ka izvuoru lu šćutu, nastavnjiku trîabje sî arîaće lu škuolarj šî alće izvuoară. Kînd să planirjeašće procesu dî edukacîje trîabje purtat griža dî aja śe škuolarji šćiu, dî aluor iskustvă, pućearja lu aluor intelekt šî dî śe să interjeasuje.

Akcjentu trîabje pus la îngazdatu lu vuorbarj šî ku aźutatu lu potrivjelur dî kultură šî dzîlje marj, karje să fak în vrun luok, ku cilju sî să kunuoaskă ku traju Vlahilor dî vrodată, aluor tradicîje šî kultură. Să kriśeašće sî să fakă komparacîje întră aja kum să însamnă dzîljilji marj la Vlasînj šî la Sîrbj, or la alće etnicitjeturj ku karje Vlasi trajesk în vrun luok.

II REALIZACÎJA LU EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

LITERATURA

Programu dî literatură je fakut dîn tjeksturj karje îs rîndujic prîn rodurj lu literatură - lirjika, epika, drama ku dodatu lu tjeksturj aljeasă firdă fikcîje, karje popularizăsk nauka šî karje informisăsk. Aljesu lu tjeksturj je lasat lu nastavnjik, da trîabje sî fije în rîndu ku anji lu škuolarj.

LUKRU KU TJEKSTU

Să aljeaźe: povasta (dîn lumnje, alu autor), basna, kînćiku, śumjelś.

Śećitu - lu povješć vlasăšć skurće, tjeksturj dîn literatura frumuoasă, kînćiśe, basne. Vježbujitu lu śećitu frumuos šî încaljes, karje je apruoapje lu vuorba dî tuoatădzî. Kînd să lukră kînćiku trîabje vežbujit śećitu frumuos šî recitujitu.

Dî la škuolarj dîn asta vrstă să ašćată, sî šćije sî vadă rîndu lu potrivjelurj, junaśi šî aj dî lăturj, vrejeamja šî luoku unđe să potrivješće, înśeputu, înklîśitu šî dîsklîśitu lu lukrarje, dăskrisu lu înokuolu šî uoamenji; porînśilji lu śumjelś; kriśitura lu basne sî să adukă în relacîje ku potrivjelurj dîn vijacă. Sî vadă elementurlji dî fantastikă în povješć šî kum în basne aja śe să povîastuje însamnă altăśe.

Să prokriśeašće sî škuolarji prezentuje kînćiśe dî kopij kunoskuće šî kînćiśe dî kopij dîn lumnje, sî skrije skripsuorj skurće dî konkursu lu Matka Vlahilor ku numilji „Škuoala”, întrăuna sî kaće, analizirjaskă šî vorbaskă dî măjpucîn o predstavă or film dî kopij.

Tjeksturlji karje îs dodac lu program trîabje sî aźuće lu nastavnjik šî kînd lukră lekcîjilji dîn gramatikă, ka šî kînd lukră materjalu dîn kultura lu ljimbă/vuorbă. Tjeksturlji karje nu lukră, nastavnjiku trîabje sî înbije lu škuolarj sî śećaskă în vrjeamja sluobîdă.

Prînga korelacîje întră tjeksturj nastavnjiku trîabje sî fakă šî korelacîja în vertikală. Nastavnjiku trîabje sî fije kunoskut ku sucînatura lu „Vuorba šî kultura Vlaha” dîn razurlji dîntînj dîspră principu lu gradacîje šî sistematizacîje.

Nastavnjiku trîabje sî kunoaskă kultura dî tradicîje šî sufljet alu Vlasi dîn Sîrbije.

Korelacîja în horizontală nastavnjiku faśe, măjîntînj, ku kursu lu ljimba šî literatura sîrbaskă, istuorija, likuovno, muzika, krjođearja šî građansko.

Aźunsurlji ljegac dî tjema lu literatură îs fundac la śećit. Mulće fuoarmje dî śećit je aja śe trîabje lu škuolarj sî tunje în lumnja lu kărcîlji dî literatură. În aśinśilja raz să kată śećitu ku potrivjelurj, da škuolarji merjekucîal să apropje la śećitu ku śerkat.

LJIMBA (VUORBA)

În edukacîje dî ljimbă/vuorbă škuolarji să sprimăsk dî komunikacîje bună în vuorbă šî skris pră vuorba vlasaskă.

Kînd să în sucînatu lu program vorbjeašće dî lekcîjilji lukraće în razurlji aj dînainće să cjeanuje kă aja kît je învacat šî kît puoaće sî să askulće ku aja śe je învacat nainće, să proîntrabă. Pînă nu să pornjeašće ku lukru la sucînatu nou, je lasat luok dî pronojitu šî vježbujitu lu al batrîn în situăcîj noj, ku śe să faśe lunźeašće lukru šî sistjematikă în prinsu lu aja śe să învacă nou ku aja śe să šćije.

Întuotdîuna nastavnjiku trîabje sî ajbje în gînd luoku lu vježbujitu dîn gură šî ku sistjematikă šî ku aja kă lekcîja nu je gatată dîkă nuje šî bun vježbujită. Aja arată kă vježbujitu trîabje sî ajbje parće šî kînd să lukră lekcîja în realizujitu, în pronojitu šî întaritu lu aja śe să învacă.

Ortografija

Regulatjiva dî ortografije să învacă prîstă vježbujitu ku sistjem (dîktatu dî ortografije, înđirjeptatu lu sminćiturilji în tjekstu śe je dat, tjesturj ku întrabărj dîn ortografije šî aša). În vježbilji dî ortografije, ar fi bun, vrjeamje dî vrjeamje sî fije šî întrabărj ku karje să vjeađe kum să šćije grafija (kum să skriu sluovilji pră ortografije).

Prînga aja, trîabje învintac škuolarji sîngur sî vadă šî sî înđirjeapće aja śe a sminćit în ortografije prîn komunikacîje ku SMS, ka šî prîn alće tipurj dî komunikacîje prîstă Internet.

Ortoepija

Nastavnjiku întuotdîuna trîabje sî arîaće vrjedujala lu vuorbitu đirjept, karje să vjeažbuje ku vježburlji dî ortoepije. Ăăašća vježbj nu să realizuje ka lekcîje aljeasă, ma prînga tjemurlji dî gramatjikă; intonacîja lu spus să puoaće doparće ljega dî kultura lu vuorbă, vježbujitu lu recitujitu lu kînćiśe šî aša. Askultîndu să ku audio snimăk, škuolarji trîabje sî să doložaskă sî reprodukuje šî să ja vuorbitu đirjept, melodija, dikcîja...

Njišće vježbj dî ortoepije să puot vježbuji ku tjemurj dîn literatură: aša, artikulacîja puoaće sî să vjeažbuje ku vorbitu lu spusurjealje, atunjś kînd să lukră; akcjentu lu vuorbă, tjempu, ritmu, intonacîja lu spus šî pauzurlji să puot vježbuji ku śećitu la glas lu tjeksturj dîn lektjiră (pră aljesu a lu nastavnjik or a lu škuolarj, šî aša). Ka o vježbă dî ortoepije trîabje lukrat šî vorbitu dîn gînd lu învacaće tjeksturj dî vjersurj or pruoză (ku aźutamîntu lu audio tjehnikă).

KULTURA LU LJIMBĂ/VUORBĂ

Învaljitu lu kultura lu ljimbă/vuorbă je una dîn măjmarj daćinj lu edukacîja dî ljimba/vuorba ku elementurlji lu kultura lumnji. Asta tjemă, makră dîkă je pusă ka o tjemă aljeasă, trîabje sî să ljeaźe dî lukratu lu tjeksturj dî literatură ka šî ku învacatu lu gramatikă šî ortografije. Tuot aša, šî lukratu la tjeksturj dî literatură šî lukru la gramatikă šî ortografije trîabje sî sucînă pastratu lu kultura spusă šî skrisă.

Dî la škuolarj în aăšća anj trîabje sî să ašćeaće sî kunuoaskă ăăašća tjemj;

Propovăstujitu - dî potrivjelurj, dî aja śe a vadzut šî aja śe jej sîngurj vrjeu. Dî lukru să krišesk ăăašća tjemj: Fameljija. Relacîjilji în fameljije. Fakturlji dî autobiografije. Guošći. Meniju. Viziturlji. Drugarju-drugarica amjea. Dzîva dî lukru lu škuolarj. Vrjeamja sluobîdă. Interjesujala. Karća. TV šî radio. Povješćilji lu babă šî djedă. Elemjenturlji lu snagă. Sî pazîm priruoda - žuoavinjilji šî bujedzîlji. Vrjeamja. Sezuona lu ćimp. Lukrurlji šî zanaturlji. Ljimba mumi. Dragu dî ljimba mumi. Măjkunoskuće manifjestăcîj dî kopij în Sîrbije - festjivalurlji šî ujtărilji. Dusu la prjeaćin în oraš. Vorbitu ku tjelefuonu. Transpuortu. Spuorturlji. Kumparăm kompjuteru. Dzîljilji marj šî datumurlji karje însamnă înpreonarja vlasaskă. Institucîjilji Vlahilor dî kultură, informisît šî krjeđearje. Planjeta Pomîntu. Kontinenturlji, părcîlji lu lumnje. Unđe aš vrjea sî drumăj. Kînćiśilji, dijaluogurlji, scenarij miś, radionică dî învacat konverzacîja. Stripu. Puzla ku sljiś.

Dî la škuolarj să ašćată sî puoată sî întîlpinje grupj dî vuorbje dî vro tjemă šî spusurj dîn vuorbje śe îs daće. Trîabje sî šćije sî spună śe ginđesk dî tjekstu śe a śećit (dî śe la fuost drag šî dî śe), sî spună kum je numit tjekstu, kum kjamă autuoru, junaku šî aluj vrjedujealje. Trîabje sî šćije sî dzîkă fala šî

să kaće aźutamînt. Singur trîabje sî spună (duoa tri spusurj) dî aluor fraće or suoră, dî drugarj dîn škuoală, dî vijaca la škuoală, dî vro śuoava śe a petrekut, dî vro potrivjeală karje lji sa potrivjit.

Reprodukcîja - lu tjekst or bajkă karje je askultată or śećită ku aźutamîntu lu plan or sîngur sî reprodukuje. Dăskrisă sljika or lukru pră rînd ku aźutamîntu lu ilustrăcîj karje îs înparcîće. Reprodukujit filmu śe je katat, vro bajkă or predstavă dî kopij dîn teatăr.

Dăskrisu - lu enterijer šî eksterijer, uoamjenj, žuoavinje, poiviturlji în priruodă.

Dijaluogu -prospusu lu potrivjealje fîrdă dăskrisurj; vuorba dîđirjept šî dînokuol. Trîabje sîngurj šî ku răzumenjitu sî întîlpinje măjpucîn 8 spusurj dî sljikă, tjemă śe je vježbujită šî sî puoarće dijaluogu. Poštujitu lu sîamnurj dî interpunkcîje (sîamnu dî spus, koma, sîamnu dî întrabat, sîamnu dî zbjerat).

Dramatizacîja - lu vrun tjekst skurtuśeal prî aluor vuoje, śe sa petrekut or sa potrivit în vijaca dî tuotădzî (situacîja în bibliotjekă, prodavnjică, puoště, la pjedaguogu lu škuoală...); śećitu pră ruolj šî înskimbatu lu ruolj.

Tăjnujitu - îngazdatu lu vuorbarj dîn vijaca dî întuoatădzî lu konverzacîje šî frazeoluogije.

Spusurlji dîn vijaca dî întuoatădzî karje au marje frekvencîje. Vježbilji dî înskimbatu šî doînplutu lu spusurj.

Vuorbarju - askultatu ku vuorbarju dîspră îngazdatu lu fuondu dî vuorbje, paralela ku ljimba sîrbaskă, ka šî tulmaśitu lu vuorbje în kontjekst. Înpljinjitu lu vorbarju lu škuolarj ku aźutamîntu ku źukarij dî didaktikă dî ljimbă, rjebusă, doînpluturj... Skrisu la vuorbarju lu tuot škuolarj dî vuorbje šî frază pucîn kunoskuće.

Śećitu - śećitu la glas šî în śeat, đirjaptă dikcîje šî intonacîje lu spusurj. Melodija lu spusurj.

Proskrisu - la spusurj šî tjeksturj skurće, skrisu la vuorbje šî frază aljeasă, proskrisu ku daćină (înskimbatu lu ruod, număr, vrjeame, sluogurj...). Skrisu la tjekst dî 6 - 8 spusurj întîlpinat ku aźutamîntu lu întrabărj; skrisurj lu pozdravurj šî kartucă.

Škuolarji trîabje la aăsta nivo sî šćije 300 dî vuorbj šî frază. Vuorbarju la tuot nivuou trîabje sî kuprindă măjmulće vuorbj dîkăt śe škuolarju šćije.

Dî śećitu pră vuoja lu škuolarj să porînśeašće literatura vlasaskă dî kopij šî dîn tradicîja lumnji.

Dî la škuolarj să ašćată sî învjeacă la pamjet bar 4-5 kînćiše vlasăšć dî batrînjacă šî dîn vrjeamja dî aku kunoskuće kînćiše dî kopij, śumjelś, šî provorbiturj. Prîga aja, să ašćată sî recituje kînćiše dîn lumnje karje îs dî dzîlje marj or sezuona lu ćimp. Sî întîlpinje duoa skurtuśealje tjeksturj în pruoză dîn 6 - 8 rîndurj šî patru dijaluogurj skurće or sî ja parće în predstavă dî kopij dî teatăr.

ELEMENTURLJI LU KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE

Kunoskutu lu škuolarj ku elemjenturj dî istuorija lu etnicitjetu Vlahilor în Sîrbije (ku arja dî traj, ku aktivnosturlji în kultură, învăcamînt, krjeđearje šî ekonuomije, ku măjmarj rjezultaturj în kultură, ku înstitucîje šî organizacîje...), sprimitu šî înbijatu la fakturj, ma šî învaljitu la o relacîje ku emocîje dîspră tradicîja, kultura, ađeturlji šî învîacurlji lu etnicitjetu Vlahilor în Sîrbije (folkluoru, zanaturlji, kultura lumnji, teatru, literatura, muzika, źukarije dî kopij dîn tradicîje, ađeturlji...), ma nu în rîndu ku romantizmu dî romantikă, numa śušit kîrtă vrjeamja śe vinje, la progrjes šî modernizacîje. Rîdzîmac dî vrjeamja śe a trjekut katăm la vrjeamja śe vinje. Lu škuolarj trîabje sî să sprimaskă fakturjlji dî komunitjetu Vlahilor în Sîrbije (luokurlji, institucîje šî organizacîje, lumnja kunoskută, numilji, pronumilji, poljikra...), da šî dî ljegaturilji ku alće etnicitjeturj šî kulturj, dî aja śe Vlasi a dat lu aăsta okuol (în prosvjetă, kultură, arhitjektură...). În rîndu ku aja kît să puoaće sî să škuolarji prindă în źuokurj vlasăšć karje îs în rîndu ku aluor anj, da sî šćije šî pră śe să kunoašće puortu vlasăsk, sî însîamnje la dzîlje marj (sî lje bărabarjaskă ku a lje sîrbješć), sî kunoaskă învîacurlji šî ađeturlji Vlahilor dî tradicîje, ka šî mînkărilji dîn tradicîje.

Nastavnjiku trîabje sî să kinuje sî să identitjetu šî poštojala lu etnicitjetu vlasăsk pazaskă ušuor, nu ku vorbiturj šî frazurj, ma în situacîj dîn tuoatădzî să înpreaonje fakturlji ku emocîje, šî dîa marje luok lu prava lu etnicitjeturj šî prava lumnji, lu poštojală întră etnije, lu tolerancîje šî interakcîje.

Kum să realizujeašće programu

Întuotdîuna trîabje sî să ajbje în gînd adîntînje daćină lu kurs: sî învjeacă škuolarji frumuos sî vorbaskă vuorba vlasaskă, frumuos sî śećaskă šî skrije. Mămjmult bagat dî sama šî la aja śe škuolarju šćije întînj, dîspră ljegat dî aja śe să šćije. La tuot śasu nastavnjiku trîabje sî să askulće în edukacîje ku procedura diferencirjită, kă škuolarji nus dî o samă šî nau tuotuna kompetencîje dî ljimbă.

Atmosfjera la śas trîabje sî fije relaksirjită, sî kaće o relacîje dî partnerj întră oćitul/nastavnjik šî škuolarj kum sar măjušuor trješa barijera lu psihă la aktivizacîja lu pućearja lu vorbit šî învîacurj. Tuot śe să lukră dî ljimbă să demonstrirjeašće în kontjekst, nu să skuoaće dînlăturj. Kînd să vjeažbuje pućearja dî vuorbă dominirjesk dijaluogurlji în măjmulće fuoarmje în interakcîja lu nastavnjik ku škuolarju šî škuolarju ku škuolarj. La vuorbit să kată sî nu fije komplikujit, sî fije njeînsîljit šî sî să spune kum trîabje.

III PETRJEKUTU ŠÎ VRJEDUJALA LU EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

Petrjekutu šî vrjedujala lu progrjesu škuolarilor să lukră dî sî să puoată aźuns la aźunsurj, da înśeapje ku ocjena dîntînj lu nivou la karje je škuolarju šî în relacîje ku karje să ocjenjeašće kît progrjes a avut šî śe ocjenă o sî ajbje. Fijekarje aktivnuost arje potencijal dî procjenjitu lu aja kît sa mărs nainće šî dî sî să kapiće informacîje napuoj. Tuot śasu dî edukacîje šî aktivnuosturlji lu škuolarj je šansa dî sî să formirjaskă ocjenă, dî sî să registruje kît škuolarju a mărs nainće šî sîj să spună śe trîabje šîmăj sî lukrje.

Formirjitu lu ocjenă je un nou princip în edukacîje karje sucînje procjenujitu lu aja śe să šćije, śe să puoaće, cînutu šî rîndu la lukru, ka šî întarjitu lu kompetencîj dî vrjeamje lu eukacîje šî învacat. Măsuratu la formirjitu lu ocjenă sucînje astrîns la fakturj dî aja śe škuolarji a lukrat, a măjđeasă îs aăašća tjehnjike: realizacîja lu daćinj în praksă, petrekutu šî însamnatu lu aja śe škuolarji lukră dî vrjeamje dî edukacîje, komunikacîja întră nastavnjik šî škuolarj, registru dî tuot škuolarju (mapa dî progrjes) šî aša. Rjezultaturlji lu vrjedujală ku formirjitu lu ocjenă la kăpatînju lu ciklusu dî edukacîje trîabje sî fije dat întruuna în ocjenă ku număr.

Lukră lu nastavnjik să sucînje dîn plănirjit, realizujit, petrjekut šî vrjedujit. Nastavnjiku trîabje în kontinuitjet sî petrjakă šî ocjenjaskă diferjencirjit prînga aja śe škuolarji a fakut, šî procjesu lu edukacîje šî învacat, ka šî pră jeal sîngur šî aluj lukru. Ku tuot śe să arată bun šî śe aźută, nastavnjiku o sî să aźuće ku aja în aluj praksă dî edukacîje, da tuot śe să arată ka njedastul bun ar trăbuji ogođit sî fije măjbun.

MAĐARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

A tantárgy neve	MAGYAR NYELV A NEMZETI KULTÚRA ELEMEIVEL, ANYANYELVÁPOLÁS
Cél	A magyar nyelvoktatásának és tanulásának célja, hogy a tanuló ápolja vagy idegen nyelvként tanulja a magyar nyelvet, helyesen használja a különféle kommunikációs szituációkban, beszédben és

	írásban. Ismerje meg, értékelje és becsülje a magyar nemzeti értékeket és hagyományokat, elfogadja a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; fejlessze a kulcskompetenciákat.
Osztály	Ötödik
Évi óraszám	72 óra

KIMENET A tematikai egység/terület feldolgozását követően a diák képes lesz a következőkre:	TERÜLET / TEMATIKAI EGYSÉG	TARTALOM
- Felismeri az irodalmi mű jellemző vonásait; - Megismeri egyes magyar irodalmi szövegek szerb, illetve délszláv műfordításait és néhány délszláv alkotó művének magyar fordítását; - Megismeri néhány magyar író életrajzát; - Felismeri és megkülönbözteti a prózai és verses formákat; - Megérti az irodalmi mű témáját, felismeri szereplőit, összefoglalja, reprodukálja a cselekményt; - Megkülönbözteti a népköltészetet a műköltészettől, a szépirodalmi szöveget a nem szépirodalmi szövegektől; - Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét;	IRODALMI ISMERETEK	Irodalmi alapfogalmak A szöveg formája: vers, próza. Műnemek: líra, epika, dráma. LÍRA Feldolgozásra szánt szövegek 1. Tamkó Sirató Károly: Tengerecki Pál 2. Fehér Ferenc: Őszi vers és ősz-versek a magyar irodalomban 3. Petőfi Sándor: Szülőföldemen és/vagy valamelyik szerelmes verse 4. Petőfi Sándor: Arany Lacinak 5. Kosztolányi Dezső: A játék 6. Kosztolányi Dezső: A doktor bácsi 7. József Attila: Betlehemi királyok (zenei feldolgozása is)

- Meg tudja állapítani a cselekmény helyét és idejét; - Felismeri a költői jelzőt, megszemélyesítést, hasonlatot; - Képes a következő szépirodalmi szövegelemek meghatározására és példákkal való illusztrálására: téma, a cselekmény helye és ideje, főszereplő, mellékszereplő stb; - Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: monda, mese, tájleíró költemény, elbeszélés, regény, levél, mesejáték; - Megnevezi és a gyakorlatban is alkalmazza a leírás formáit: személyleírás, tárgyleírás, tájleírás; - Felismeri és értelmezi az egyszerű szövegek konfliktushelyzeteit, a hősök jellemvonásait, s velük kapcsolatban megállapít, véleményt formál; - Képes vázlat készítésére, és a vázlat alapján beszélni a szövegről; - Nyelvtudásának szintje alapján eljut a rövidebb és/vagy hosszabb szövegek megértéséig; - A szépirodalmi művek tudatos, igényes olvasója; - Képes esztétikai élmény átélésére;		8. Tandori Dezső egy verse Kiegészítő, választható szövegek 1. Ady Endre: Balzsam tündér postája 2. Domonkos István: Tessék engem megdicsérni; Béci 3. Tolnai Ottó: Puccs 4. Varró Dániel: Miért üres a postaláda mostanába? Irodalmi alapfogalmak A költő és a lírai én. Lírai műfajok. A lírai formanyelv jellemzői: képiség, ritmus, szerkezet. Rím. Stíluseszközök: hasonlat, megszemélyesítés, költői jelző. EPIKA Feldolgozásra szánt szövegek 1. Egy kortárs magyar szöveg feldolgozása pl. Tóth Krisztina novellája vagy tárcája, Darvasi László Trapiti, avagy a nagy tökfőzelékháború(részlet), Berg Judit egy meséje stb. 2. Egy világirodalmi szövegrészlet feldolgozása magyar nyelven pl. Exupéry: A kis herceg, J. K. Rowling: Harry Potter és a bölcsek köve, Pamela Lyndon Travers: A csudálatos Mary stb. 3. Egy kortárs vajdasági magyar novella feldolgozása 4. Tamási Áron: Vándormadár lennék

- Tiszteli a nemzeti irodalom és kultúra hagyományait. - Különböző beszédhelyzetekben nyelvtudásának megfelelően képes egyszerű és/vagy összetettebb/bonyolult információkat kérni és adni; - Képes megérteni az alapvető információkat, amelyek a mindennapi kommunikációs helyzetekben hangzanak el; - Nyelvtudásának megfelelően képes a szituatív kódváltás alkalmazására; - Használja a megfelelő udvariassági formákat; -Megérti a hangzó, multimédiás anyagok lényeges információit; - Részt vesz szerepjátékokban. - Tudatosul benne, hogy a magyar nyelv agglutináló nyelv; - Képes alapszintű kontrasztív gondolkodásra, összevetésre; - Felismeri és megnevezi a mondatfajtákat a beszélő szándéka szerint;		5. Janikovszky Éva: Kire ütött ez a gyerek? (részlet) 6. Egyszer volt Budán kutyavásár 7. Mátyás és a bolond (Mátyás-mesék a Vajdaságban; délszláv vonatkozások)
- Felismeri és megnevezi az alapszófajokat (ige, főnév, melléknév, személyes, birtokos, kérdő és mutató névmás);		8. Márkus szekrénye 9. A kis fánkocska (láncmese) 10. Nagy Lajos: A macska (részlet)

- Ismeri és alkalmazza az igeidőket és igemódokat; - Ismeri és alkalmazza az alanyi és tárgyas ragozást; - Ismeri és alkalmazza a melléknevek fokozását; - Felismeri és a gyakorlatban alkalmazza a fő mondatrészeket, tárgyat, hely-, idő-, mód-, eszköz- és társhatározót, minőség-, mennyiség és birtokos jelzőt; - Megkülönbözteti az egyszerű és összetett szavakat; - Képes az elsajátított nyelvi modellek alkalmazására. - Képes többszöri olvasás után megérteni az egyszerű és/vagy összetettebb szövegeket; - Tud rövidebb és/vagy hosszabb szövegeket hangosan olvasni és reprodukálni, ügyelve a helyes artikulációra, hangsúlyra, hanglejtésre, valamint mondatformálásra; - Képek, kérdések, vázlat és kulcsszavak alapján képes összefoglalni a szöveg lényeges információit; - Képes megfogalmazni a szöveghez kapcsolódó egyéni élményeket; - Képes a nem lineáris szövegek befogadására;		11. A csodaszarvas (monda) 12. Mikszáth Kálmán: A bágyi csoda vagy Bede Anna tartozása (részlet) - anyanyelvápolói szinten 13. Gárdonyi Géza: Egri csillagok (részlet) - anyanyelvápolói szinten 14. Lázár Ervin: A Hétfejű Tündér vagy A kisfiú meg az oroszlánok(részlet) 15. Néhány magyar író életrajzának és délszláv kapcsolatainak feldolgozása: Petőfi Sándor, Kosztolányi Dezső, József Attila stb. Kiegészítő, ismeretterjesztő választható szövegek 1. Érdekességek a tűzhányókról 2. A rózsákról 3. Néhány szó Erdélyről 4. Minecraft 5. Mátyás király 6. Az udvari bolond 7. A farsangi fánk története 8. A macska mint szakács 9. A macskákról 10. A betlehemezés 11. Régi falusi lakodalmi szokások 12. A Nagy Könyv 13. Karinthy Frigyes: Fejtörő

- Megismeri a vajdasági magyar gyermeksajtót. - Ismeri és alkalmazza a helyesírási alapelveket; - Képes rövid szövegek másolására; - Képes rövid szövegek alkotására (képeslap, meghívó, SMS stb;) - Ismeri és alkalmazza az elválasztás szabályait; - Képes 10-12 mondatos és/vagy hosszabb fogalmazás írására; - Hangalak és jelentés alapján felismeri a rokon értelmű, többjelentésű, ellentétes jelentésű szavakat; - Felismeri a közmondásokat, szólásokat, jeles ünnepeket; -Szókincsét kb.250-300 további új lexikai egységgel gazdagítja.		Irodalmi alapfogalmak Szerző és elbeszélő. Epikai műfajok. Az elbeszélésmód sajátosságai: egyes szám harmadik személyű és egyes szám első személyű elbeszélés; jellemzés; párbeszéd. Leírások (táj-, epikai művek szerkezeti egységei. A szereplők jellemzésének eszközei: beszéd, tettek, külső tulajdonságok, életfelfogás. Néhány magyar vers és/vagy szöveg megtanulása fejből. Projektmunka: - faliújság, poszter készítése, - magyar és szerb műfordítások elemzése, összevetése az eredeti szöveggel, - évszak- és ősz-versek a magyar irodalomban, - játékmotívumot középpontba állító szövegek a magyar és a délszláv irodalomban. DRÁMA ÉS FILM Népszokásokkal kapcsolatos dramatikus játékok Választható filmek Lúdas Matyi, Vuk, Mindenki, A légy c. animációs film, Abigél (részlet) stb.
	KOMMUNIKÁCÓ NYELVI ISMERETEK	Egyirányú és kétirányú kommunikáció. Témakörök: család, iskola, környezet és lakóhely, szabadidő tevékenységek, bolt, kórház, vásárlás,

		tudomány és technika (magyar tudósok és találmányok) stb. A hallásértés kialakítása és fejlesztése. Udvariassági formák: köszönés, bemutatkozás, bemutatás, elköszönés, megköszönés, bocsánatkérés, telefonálás, útbaigazítás, értesítés, meghívó, születésnapi gratuláció, jókívánság kifejezése stb. Részvétel rövid interakciókban, a beszédszándékok nonverbális elemekkel támogatott kifejezése. Kommunikáció begyakorolt beszédfordulatokkal. A diákok anyanyelve hatására előállt interferencia jelenségek javítására irányuló képességek fejlesztése. A hangzó és multimédiás anyagokban bizonyos információk lokalizálása. Szerepjátékok.
		A mondatfajták és kifejezőeszközeik; helyes használatuk. Alany, állítmány, tárgy, hely-, idő-, mód-, eszköz- és társhatározó, minőség-, mennyiség és birtokos jelző (csak alapszinten). Az irányhármasság: a hol?, hová?, honnan? kérdésre válaszoló helyhatározóragok, névutók, -kor időhatározórag). Ige. Igeragozás. Igeidők. Igemódok. Igekötők. Főnév, tulajdonnév, köznév, a főnév többes

		száma, a főnév tárgyesete. Melléknév. A melléknév fokozása. Személyes, birtokos, kérdő és mutató névmás (csak a legegyszerűbb alapesetek). A szavak szerkezete (egyszerű, összetett)
	OLVASÁS ÉS SZÖVEGÉRT ÉS	Tanári minta alapján a szavak, szószerkezetek, mondatok helyes felolvasása. Az ismert szavak néma olvasása és megértése. Az új szövegben az ismeretlen elemek azonosítása, jelentésük tisztázása. Szövegfeldolgozó feladatok megoldása. Nem lineáris szövegek feldolgozása (pl. állatkerti belépőjegyek, menetrendek, képregények, nyelvtani táblázatok, gondolattérképek, pókhálóábrák, diagramok, grafikonok stb.) Egy-egy cikk feldolgozása a vajdasági magyar gyermeksajtóból (Mézeskalács, Jó Pajtás)
	HELYESÍRÁS	Írott, majd nyomtatott minta alapján szavak, szókapcsolatok, később mondatok másolása. Rövid szavak leírása tollbamondás alapján. Rövid szavak, mondatok leírása emlékezetből (pl. képekhez kapcsolva). Rövid szövegek másolása.

		Mintaszöveg alapján egyszerű, rövid szövegek: pl. képeslap, meghívó, SMS írása. Helyesírási alapelvek. Tulajdonnevek helyesírása. Elválasztás szabályai. Magán- és mássalhangzók időtartama. J-hang kétféle jelölése. A múlt idő jele és a tárgyrag írása.
	SZÓKÉSZLET	Szóalkotás. Rokon értelmű, többjelentésű, ellentétes jelentésű szavak a választott szövegben. Állandósult szókapcsolatok. Jeles ünnepek. Megismerkedés az életkornak megfelelő szinten a magyar kultúra alapvető műveltségelemeivel (híres emberek, helyek, szokások, ünnepek stb.).

Kulcsfogalmak: artikuláció, prozódia, interakció, kérdés-válasz, bemutatkozás, helyesírás, állandósult szókapcsolatok, ünnepek, szituációs szövegek, ismeretterjesztő szövegek, szépirodalmi szövegek, film.

Házi olvasmány

A tanulók tudásszintjéhez mérten válasszunk ki egy-egy szöveget házi olvasmányként, egyet-egyet mindkét félévben (pl. kortárs magyar szövegeket).

Iskolai dolgozat

A tanulók mindkét félében egy-egy írásbeli dolgozatot írnak. Az első félévben a kezdő nyelvtanulókkal tollbamondást írassunk, az anyanyelvápolás képzésében részesülők pedig fogalmazást írjanak megadott témára, a második félévben pedig megadott kulcsszavak, képek, vázlat stb. alapján írjanak fogalmazást nyelvtudásuknak megfelelő szinten.

TANTERVI UTASÍTÁS

A tantárgy keretében a tanulók nyelvismerete alapján differenciáljuk a célokat és kimeneteket, valamint az oktatási feladatokat. Meg kell különböztetnünk az anyanyelvápolást a magyar nyelv

idegenként való tanulásától. A kitűzött célok csakis a differenciált oktatás keretében valósítható meg. Javasoljuk a diákok nyelvismeretének felmérését az első órán, amely a nyelvismeret szerinti csoportok kialakításának alapját képezi.

A készségek fejlesztése komplex módon történik, úgy, ahogy azok a valós kommunikációs helyzetekben természetes módon összekapcsolódnak. A nyelv elsajátítása továbbra is minden esetben kontextusba ágyazva, konkrét beszédszituációkban valósul meg, melyekben a verbális és a nem verbális elemek, a szociokulturális tudás természetes egységet alkotnak. Ezért az oktatás is komplex módon folyik. A motiváció fenntartása miatt fontos, hogy a tanuló a fejlettségi szintjének megfelelő, változatos, érdekes és értelmes, kihívást jelentő tevékenységek során sajátítsa el a nyelvet, és a feldolgozásra kerülő témakörök megfeleljenek a tanulók érdeklődésének, igényeinek és szükségleteinek. A nyelvtani szerkezeteket továbbra is kontextusba ágyazva sajátítják el, majd fokozatosan megfigyeltetjük a nyelv szabályrendszere és az anyanyelvükhöz hasonló, illetve attól eltérő nyelvi jelenségeket. A magyar nyelv agglutináló jellegéből fakadóan a sikeres tanulás feltétele a grammatikai jelenségek tudatosítása.

Ebben a szakaszban is fontos célkitűzés, hogy a tanulók nyelvi kompetenciájának fejlesztése szoros összefonódásban és kölcsönhatásban történjen a fejlesztési szakaszra vonatkozó nevelési célokkal és más kulcskompetenciák fejlesztésével, így a szociális kompetenciával, az esztétikai-művészeti tudatossággal és kifejezőképességgel, valamint az önálló tanulással. Fokozatosan egyre nagyobb szerepet kap a digitális kompetencia, hiszen az IKT-eszközök használata az információszerzés és az információcsere korszerű és hatékony eszköze.

A tanulók attól függően, hogy anyanyelvápolásként vagy idegen nyelvként tanulják a nyelvet:

● gyakorolják a mindennapi témáról szóló beszélgetésbe való bekapcsolódást,

● gyakorolják a kérdésmegértést és (rövid) - megválaszolást,

● gyakorolják az állítás, tagadás, tiltás, felszólítás, kérés, köszönet megértését és kifejezését,

● fejlesztik a tárgyleírásnak, a személyek, állatok bemutatásának/bemutatkozásának az eseménymondásnak és megértésnek a készségét,

● beszélgetnek az emberek közti különbségekről, más kultúrákról, nyelvekről,

● felfogják az irodalmi szöveg globális jelentését, az ismeretlen szavakra rákérdeznek, vagy megkeresik őket a szótárban,

● kérdések segítségével megállapítják a szereplőket, a helyet és az időt,

● verseket, dalokat, mondókákat, meséket (meserészleteket), történeteket hallgatnak meg,

● hallás és olvasás után megtanulnak rövidebb verseket, dalokat, mondókákat, összehasonlítják a magyar és a társadalmi környezet nyelvének mesehőseit, dalait, szokásait,

● alkalmazzák a szövegekben előforduló új lexikát,

● új szavak tanulásával gazdagítják szókincsüket, szókincsgyarapító gyakorlatokat végeznek, szóképzéssel szavakat alkotnak (kb. 250-300 új szó),

● sajátítsák el a legalapvetőbb nyelvi-nyelvtani ismereteket: tudják kifejezni az egyes és többes számot, használják a tárgyragot, ragozzák jelen, múlt, jövő időben az igéket, gyakorolják az alanyi és tárgyas ragozást,

● fejlesztik helyesírási készségüket: szótagolnak, elsajátítják és gyakorolják az elválasztás szabályait, gyakorolják a tulajdonnevek helyesírását, a magán- és mássalhangzók időtartamának jelölését a begyakorolt szavakban, a j- hang kétféle jelölését, az egybe- és különírás egyszerűbb eseteit,

● begyakorolják az elsajátított nyelvi modelleket: meghatározott mondattípusok elsajátítása, mondatbeli kapcsolatok, szószerkezetek elsajátítása, transzformálási gyakorlatok, mondatalkotási gyakorlatok megadott elemek és szavak felhasználásával, a nyelvtani egységek kontrasztív (szerb-magyar) módszerekkel történő összehasonlítása,

● alkalmazzák a helyesírási alapelveket,

● magyar filmeket, gyermekfilmeket és rajzfilmeket tekintenek meg, segítséggel megállapítják a témát, a szereplőket, a helyet, az időt,

● válaszolnak a szöveg (rajzfilm, film) cselekményére vonatkozó kérdésekre, maguk is tesznek fel kérdéseket,

● megkülönböztetik a köznevet és a tulajdonnevet, melléknevet,

● megismerik a tulajdonnév fajtáit (személynév, állatnév, földrajzi név, intézménynév, címek, márkanevek),

● megnevezik környezetük személyeinek, tárgyainak tulajdonságait, ki tudják fejezni a különbségeket a melléknév fokozásával,

● használják a személyes névmásokat és azok ragos alakjait (engem, téged, őt stb.)

● használják a birtokos névmásokat (enyém, tied...),

● használják a kérdő névmásokat és a mutató névmások tárgyragos és határozóragos alakjait (ki?, mi?, kik?, mik?, milyen?, mennyi? hány? hova?, mikor?, ez, az, ilyen, olyan, ennyi, annyi, ettől, attól, ezt, azt stb.)

● alkalmazzák az egyeztetés egyszerűbb eseteit,

● ápolják nemzeti hagyományokat, megismerkednek az ünnepi szokásokkal: Mikulás, karácsony, újév, farsang, húsvét, anyák napja, népi hagyományok, ünnepek - ezekhez kapcsolódó dramatikus játékokban vesznek részt,

● megismerkednek a magyar művészet és tudomány egyes képviselőinek nevével és képviselőivel, a műfordítások jelentőségével és a kulturális kapcsolatok egyéb vonatkozásaival.

MAKEDONSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Назив предметот	МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК СО ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА
Цел	Целта на наставата по македонски јазик со елементи на национална култура е да се прошират знаењата на учениците стекнати во претходните одделенија, да се постигне степен на развој на комуникативните способности и вештините за употреба на

	македонскиот литературен језик во различни ситуации на комуникација, да се развива и негува љубовта кон литературата на македонски јазик, како и кон литературата воопшто; континуирано да се збогатува речникот на учениците со зборови од македонскиот јазик; да се оспособат учениците за употреба на нови облици на усно и писмено изразување; да се негуваат националниот и културниот идентитет и да се развива мултикултуралноста.
Одделение	Петто
Годишен фонд на часови	72 часа

ИСХОДИ По завршеното одделение ученикот ќе биде во состојба да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	СОДРЖИНИ
- го одреди родот на книжевното дело; - ги препознава разликите помеѓу литературните родови; - ги анализира елементите на композицијата на лирската песна (строфа, стих); - препознава видови на строфи според бројот на стиховите; - ги разликува карактеристиките на народната книжевност од	ЛИТЕРАТУРА	ЛИТЕРАТУРА Книжевни термини и поими Литературни родови: лирика, епика и драма. ШКОЛСКА ЛЕКТИРА ЛИРИКА Книжевни термини и поими - Народна и авторска поезија. - Поет и лирски субјект. - Мотиви и поетски слики како елементи на

карактеристиките на авторската книжевност; - ги разликува видовите на лирски песни според мотивите; - открива и анализира преплетување на мотиви во лирските песни; - препознава стилски фигури: епитет, компарација, анафора, епифора; - препознава и открива лирски и епски елементи; - илустрира верувања, обичаи, начин на живот и настани од минатото опишани во книжевните дела; - разликува реалистична проза и проза заснована на натприродна мотивација; - ги разликува облиците на кажување во книжевните дела: нарација, дијалог, опишување; - разликува кажување во прво и трето лице; - презентира фабула на прочитан текст; - одреди тема, место и време на		композицијата на лирската песна. - Сликовитост и ритмичност во лирските песни. Јазичко-стилски средства: епитет, компарација, анафора, епифора. - Видови на лирски песни: додолски, коледарски, љубовни, патриотски, описни/дескриптивни... Видови на строфи според бројот на стиховите во лирската песна. - Лектира - Блаже Конески, Дете заспано крај езеро - Народна песма, Жнала Мара жолто просо - Константин Миладинов, Шупелка - Петре М. Андреевски, Таму е нашата река - Народна песма, Ој, луле - Јован Котески, Жетва - В. Димитровски, Ти ли беше пролет - Живко Николовски, Мојот роден крај ЕПИКА Книжевни термини и поими Писател и раскажувач. Фабула.

вршење на дејство; редење на настани; - опишува ликови од книжевни дела; - кажува напамет кратки епски видови и го открива нивното значење; - ги анализира елементите на композиција на драмски текст (чин; појава, призор, сцена,) - ја покаже Република Македонија на карта, да објасни кои се нејзини соседи и какви се сообраќајните врски; - ги разбира заедничките обиди на отпорот на поробените балкански народи против римската власт; - ги знае процесот на доселувањето на словенските племиња во Македонија и промените во топономијата; - ги познава традиционалните обичаи на Македонците за Божиќ, Велигден... - ги разликува традиционалните македонски обичаи поврзани со свадби, седенки и		Облици на кажување: опишување; кажување во прво и трето лице; дијалог. Карактеризација на ликовите - начин на говорење, однесување. - Видови на раскази: фантастичен, реалистичен и хумористичен. - Епска песна. - Кратки епски видови: поговорки, гатанки, брзозборки... Лектира - Народна приказна, Три добри совети - Народна песна, Слушам кај шумат шумите - Велко Неделковски, Леб за тате - Ристо Давчевски, Средба со Аладин - Бистрица Миркуловска, Кога цутеа бадемите - Бошко Смаќоски, Необрани јаболка - Бранко Ќопиќ, Поход на месецот - Марк Твен, Доживувањата на Том Соер (извадок) - Кратки епске видови: поговорки, гатанки, брзозборки... ДРАМА Книжевни термини и поими

земјоделски работи; - знае да пее македонски народни песни; - ги познава карактеристиките на архитектурата на македонската куќа; - ги познава карактеристиките на македонските народни носии (поврзани со одредени локации); - ги знае националните празници; - препознава традиционални македонски специјалитети; - го знае потеклото на македонскиот јазик и групите на словенските јазици; - ги разликува променливите зборови од непроменливите; - го одредува видот на зборовите; - го препознава видот на именките, придавките, заменките; - го применува правилно членот кај именките; - ги разликува категориите кај		

променливите зборови; - знае да гради, пронаоѓа во текст и да употребува сегашно, минато неопределено време, глагослки прилог, глаголска придавка и идно време; - ги разликува речениците според структурата; - ги разликува реченичните членови;		
ги разликува видовите на реченици според комуникативната функција; - доследно да ја применува правописната норма при пишувањето на голама и мала буква; - правилно да препише кус текст со зададена задача (промена на род, број, време...); - состави и напише поздрав и честитка, СМС порака... - доследно ја применува правописната норма при употребата на интерпункцијата; ги користи правописните прирачници; - правилно да ги изговара зборовите		Чин, појава, ликови во драмата. Драмски видови. Лектира Александар Кујунџиски, Весела вселена (извадок) Душан Радовиќ, Капетан Џон Пиплфокс (извадок) НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ Народно творештво Од животот на нашите предци Избор од книги, енциклопедии, списанија за деца и интернет ДОМАШНА ЛЕКТИРА: - Видое Подгорец, Белото Циганче - Македонски раскази за деца (избор)

водејќи сметка за интонацијата; - зборува јасно почитувајќи ги нормите на македонскиот литературен јазик; течно и разбирливо да чита наглас книжевни и неуметнички текстови; - користи различни облици на кажување: дескрипција (портрет, ентериер, екстериер, пејзаж), кажување во прво и трето лице, дијалог; - се заблагодари, замоли за помош, го слуша соговорникот; - одделува делови на текст (наслов, пасос); - составува говорен или пишуван текст за доживување од книжевни дела и на теми од секојдневниот живот и светот на мечтата; - драматизира прочитан текст по избор, доживување или случка од секојдневниот живот; - го користи речникот при збогатувањето на сопствениот фонд на зборови		- Славко Јаневски, Црни и жолти Дополнителен избор на лектира Гледав македонски детски филм (слободен избор) Стрип по сопствен избор Гледав театарска претстава за деца

(паралела со српскиот јазик и при преведување); - чита кус едноставен текст со разбирање; - рецитира народни обредне песни кои се однесуваат на празници или обичаи.		

	ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА	- Географска положба на Република Македонија во Европа и на Балканскиот Полуостров; - Граници со соседните држави и големина на Република Македонија; - Сообраќајна поврзаност на Република Македонија со соседните држави и другите држави во Европа и во светот; - Македонија во античко доба; - Македонија во римско доба; - Верски обичаи кај Македонците - Божиќ, Свети Јован, Велигден; - Народни обичаи поврзани со свадби, седенки и земјоделски работи;

		- Архитектура - македонска куќа; - Домашни ракотворби; - Народни носии; - Национални празници; - Македонски јадења;	
	ЈАЗИК (граматика, правопис и ортоепија)	Граматика	- Потеклото на македонскиот јазик и неговото место во групите на словенските јазици; - Видови на зборови: именки, заменки, придавки, броеви, глаголи, прилози, предлози, сврзници, извици и честички - (повторување и проширување на стекнатите знаења); - Именки: поделба, категории кај именките, определеност; - Глаголи, граматички категории- вид, начин: исказен, заповеден и можен начин. - Глаголски облици (сегашно време, минато неопределено време, глаголски прилог, глаголска придавка, идно време). - Заменки - видови. - Синтакса, структура на реченицата (простопроширена

			и простонепроширена реченица; сложена реченица); главни членови на реченицата: прирок, подмет; зборови во функција на подмет; - Прилошки одредбе за време, место и начин. - Поделба на реченициите според комуникативната функција.
		Правопис	- Правилно пишување на голема и мала буква; - Директен и индиректен говор; - Правописни и интерпункциски знаци (запирка, точка со запирка, три точки, цртичка).
		Ортоепија	- Акцентот во македонскиот јазик, местото на акцентот во македонскиот јазик (споредување со местото на акцентот во српскиот јазик); Интонација и паузи поврзани со интерпункциските знаци; интонација на реченицата.
ЈАЗИЧНА КУЛТУРА		Зборување за доживувања, за тоа што виделе, за лични желби. Составување на групи на зборови на одредена тема и составување на реченици од зададени зборови.	

		Самостојно зборување (неколку реченици) за својот брат или сестра, другар, школски другар, за животот во училиштето, за свое доживување, некој настан во кој учествувале. Опис на ентериер и екстериер, луѓе, животни, природни појави. Благодарност, молба за помош, учество во дијалог. Личен став за прочитан текст (што ми се допаднало и зошто). Наслов на текст, автор, главен лик и негови карактеристики. Репродукција на слушан или прочитан текст со помош на план или со самостојна репродукција. Опис на слика или вршење на работа со помош на илустрација со повеќе слики. Драматизација на текст по избор или врз основа на случка од секојдневниот живот.	

		Користење на речник поради збогатување на фондот на зборови, паралела со српскиот јазик, објаснување на значења на зборовите во контекст. Користење на речник при преведување. Гласно и тивко читање, правилна дикција и интонација на реченици. Препишување на куси реченици и текстови, карактеристични зборови и изрази, препишување врз основа на дадена задача (промена на род, број, време...) Пишување на поздрави, честитки, СМС пораки... Јавен настап, презентација на сопствен текст и тимска работа. Традиционална народна култура. Две школски писмени задачи.	

Клучни поими во содржините: литература, елементи на национална култура, јазик и јазична култура.

УПАТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО РЕАЛИЗИРАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата на настава и учење по предметот Македонски јазик со елементи на национална култура за петто одделение ја чинат следните предметни области: јазик, литература, елементи

на национална култура и јазична култура. Поделба на наставните часови направена е врз основа на предметните области: јазик - 15 часа, литература - 25 часа, елементи на национална култура - 18 часа и јазична култура - 14 часа. Меѓутоа, на секој час треба да се посвети особено внимание на културата на изразувањето на учениците и културата на Македонците со нагласок на народната традиција, навиките и обичаите. Сите области на програмата се преплетуваат и ниедна не може да се изучува изолирано и без содејство со другите области. Програмата овозможува корелација со предметите: српски јазик и литература, историја, географија, музичка култура, ликовна култура, верска настава и граѓанско воспитување.

Програмата на настава и учење по предметот по македонски јазик со елементи на национална култура е заснована на исходи, односно на процесот на учењето и постигањата на учениците. Исходите претставуваат опис на интегрирани знаења, вештини, ставови и вредности што ученикот ги гради, проширува и продлабочува низ сите предметни области на овој предмет. Во процесот на наставата треба да се пејде од тоа дека ученикот е во центар на воспитно-образовната работа, дека наставата е насочена кон ученикот.

ЛИТЕРАТУРА

Столбот на програмата по литература го чинат текстовите од лектирата. Лектирата е расподелена по литературни родови - лирика, епика, драма, обогатена со избор на нефункционални, научнопопуларни и информативни текстови. Обврзителниот дел на лектирата се состои, воглавно, од дела кои ѝ припаѓаат на македонската литература, но обогатен е и со дела на српската и светската литература. Изборот на дела во најголема мерка е заснован на принципот на прилагоденост на возраста на учениците. Со реализација на наставата по литература треба да се развива логичното размислување, со интерпретацијата на поетските, прозните и драмските дела да се развива и збогатува детската мечта и да се поттикнува креативноста, творештвото кај учениците на македонски јазик. Корелацијата со српски јазик и литература овозможува полесно да се реализира наставата по литература, пред сѐ, кај литературните родови и видови, стилските фигури, структурата и композицијата на книжевните дела.

Меѓупредметното поврзување-интеграцијата во рамките на програмата е насочена кон откривање, покажување на географската карта на местата кои се споменати во книжевните дели, од историскиот аспект да се дискутира за ликовите кои се опишуваат во книжевните дела, преку музиката да се направи поврзување со некои теориским поими од книжевноста.

РАБОТА НА ТЕКСТ

Ученикот треба да ги разликува књижевните родови и књижевните видови: расказ, бајка (народна и авторска), басна, драма, песна, поговорка, гатанка, брзозборка.

Чита со разбирање текстови со различна содржина, сложеност и од различни извори.

Ги познава основните карактеристики на лирските и епските творби. Ги има усвоено основните поими кои ја карактеризираат драмата како книжевен род.

Анализира дела од народната и авторската книжевност, соодветно на возраста применувајќи ги основните теоретски поими (тема, строфа, стих, рима, лик, стилски изразни средства, дејство, раскажување во прво и трето лице). За ова е од особена важност коралацијата со српски јазик и литература.

Од учениците на оваа возраст се очекува да знаат да ја одредат темата, мотивите, текот на дејството, да разликуваат кажување во прво и трето лице, облици на кажување, да презентираат прочитан текст; опишуваат главни и споредни ликови, го одредуваат времето и местото на вршење на дејството, почетокот, заплетот и разрешувањето, текот на дејството, описот на средината и луѓето; пораките во расказите; поуките во басните да ги споредуваат со случки од животот; да ги воочуваат елементите на фантастично во бајките и пренесеното значење во басните.

Текстовите од дополнителниот дел на програмата треба да му послужат на наставникот и при обработката и утврдувањето на наставните единици од граматиката, како и за обработка и утврдување на содржините од јазичната култура. Делата што нема да ги обработува, наставникот треба да им ги препорача на учениците за читање во слободно време. Континуирано треба да се развива и негува љубовта кон читањето.

Програмата е заснована на поголема корелативност на книжевните и некнижевните текстови. Корелативноста е овозможена со соодветно комбинирање на обврзителните и изборните дела.

Посебно е важно методите, што се применуваат, да бидат интерактивни, учениците активно да учествуваат во наставата. За читање по сопствен избор се препорачуваат списанија за деца и млади, дела од македонската детска книжевност и дела од народното творештво.

Покрај корелацијата помеѓу текстовите, неопходно е наставникот да воспостави вертикална корелација. Наставник мора да биде запознаен со содржините на македонски јазик со елементи на национална култура од претходните одделенија поради почитување на принципот на постапност и систематичност.

Корелација се воспоставува, пред сè, со наставата по српски јазик и литература, ликовна култура, музичка култура, верска настава и граѓанско воспитување.

Исходите поврзани со наставната област литература засновани се на читање. Различни облици на читање се основен предуслов учениците во наставата да стекнуваат сознанија и успешно да се воведваат во светот на книжевното дело. Во петто одделение се негува, пред сè, читање со доживување, а учениците постапно се воведуваат во истражувачко читање.

ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА

Запознавањето на учениците со основите на историјата на македонскиот народ има за цел да се зачува идентитетот, да се развива љубовта и да се вреднуваат сопствената историја, традиција и култура со почитување на историјата, културата и традицијата на другите народи.

Со корелација со предметот историја,ученикот треба да: ги разбира заедничките обиди на отпорот на балканските народи против римската власт, да се запознае со процесот на доселувањето на словенските племиња во Македонија и промените во топономијата. Корелацијата со географија овозможува полесно совладување на знаењата за местоположбата на Република Македонија, нејзините соседи и сообраќајните врски.

Предметите граѓанско воспитување и верска настава овозможуваат полесно запознавање традиционалните обичаи на Македонците за Божиќ, Велигден, запознавање со националните празници, обичаите поврзани со свадби, седенки и слично и правење на компарација со обичаите на другите народи. Корелација е потребна и со ликовна и музичка култура кај запознавањето со македонските народни песни, карактеристиките на архитектурата на македонската куќа и карактеристиките на македонските народни носии.

Наставникот, исто така, треба да ја познава традиционалната и духовната култура на Македонците.

ЈАЗИК

Во наставата од областа на јазикот учениците се оспособуваат да имаат правилна усна и пишана комуникација на македонски стандарден јазик.

Кога во содржините на програмата се наведуваат наставни единици кои учениците ги имаат обработувано во претходните одделенија, се подразбира да се провери степенот на усвоеноста и способноста за примена на порано обработеното градиво. Повторувањето и вежбањето на нови примери треба да претходат на обработката на нови содржини, со што се обезбедува континуитет во работата и систематичност во поврзувањето на новото градиво со постоечките знаења.

Нужно е наставникот секогаш да ја има на ум пресудната улога на систематските вежбања, односно дека наставното градиво не е усвоено додека добро не се увежба. Тоа значи дека вежбањата мора да бидат составен чинител на часовите кога се обработува наставното градиво, применува наученото, повторуваат и утврдуваат знаењата.

Со вежби и работилнички активности кај учениците се поттикнуваат љубопитноста да научат за потеклото на македонскиот јазик; да ги знаат групите на словенските јазици; одговораат на прашања за видено, доживеано или прочитано; да поставуваат прашања.

Морфологија - во корелација со предметот српски јазик и книжевност, а со вежби и работилнички активности се поттикнува љубопитноста и се овозможува ученикот да: ги знае и одредува видовите на зборови, го препознава видот на именките, придавките, заменките; го применува правилно членот кај именките - споредувајќи со падежниот систем во српскиот јазик; ги разликува категориите кај променливите зборови; ги разликува променливите зборови од непроменливите; знае да гради сегашно, минато неопределено време, глагослки прилог, глаголска придавка и идно време.

Синтакса - во корелација со предметот српски јазик и книжевност со примена на различни методи и различни облици на работа учениците се оспособуваат да: ги разликуваат реченици според структурата; составуваат различни видови на реченици; ги разликуваат реченичните членови; ги разликуваат видовите на реченици според комуникативната функција; пронаоѓаат во текст и употребуваат сегашно, минато неопределено време, глаголски прилог, глаголска придавка и идно време.

Правопис

Правописните правила се усвојуваат со систематски вежбања (правописни диктати, исправка на грешки во даден текст, тестови со прашања од правопис итн.). Аналитичко-синтетичките вежби се погодни за откривање и отфрлање на чести грешки во пишувањето на зборовите. Учениците треба да се поттикнуваат сами да ги воочуваат и исправуваат правописните грешки во СМС комуникацијата, како и во различни видови на комуникација преку интернет.

Учениците треба да се упатуваат на служење со прирачниците на македонскиот правопис. Пожелно е наставникот да носи на час примероци на прирачници на македонскиот правопис, особено кога се обработуваат правописни теми и да ги поттикнува да ги користат овие прирачници.

Обврзително е да се изработат две школски писмени задачи.

Ортоепија

Наставникот постојано треба да укажува на важноста на правилниот говор, кој се негува со спроведување на одредени ортоепски вежби. Ортоепските вежби не треба да се реализираат како одделни наставни единици, туку со соодветни теми од граматика. Интонацијата на реченицата може да се поврзува со културата на изразување, со вежбавање на рецитирање на песни и сл. Со користење на аудио снимки, учениците треба да се навикнуваат да репродуцираат и да го усвојат правилниот изговор, мелодијата, дикцијата...

Некои ортоепски вежби можат да се спроведуваат и на соодветни книжевни текстови. Артикулацијата може да се вежба со изговарање на брзозборки кога тие се обработуваат како дел од народното творештво. Акцентот на зборовите, темпото, ритамот, интонацијата на реченицата и паузите можат да се вежбаат со гласно читање на извадоци од изборната лектира (по избор на наставникот или учениците). Ортоепски вежби треба да се спроведуваат и со говорење на напамет научени извадоци во стих и проза (со помош на аудитивни наставни средства).

ЈАЗИЧНА КУЛТУРА

Развивањето на јазичната култура е една од најважните задачи на наставата по македонски јазик со елементите на национална култура. Оваа наставна област, иако е програмски

конституирана како посебно подрачје, мора да се поврзува со наставата по литература како и со наставата по граматика и правопис. Исто така, при работата на книжевните текстови и работата на граматиката и правописот на литературниот јазик, мора да вклучуваат и содржини кои придонесуваат да се негува културата на усното и писменото изразување.

Постојано мора де се имаат во вид и предзнаењата на учениците, како би можело да се надоврзе на градивото што го имаат совладано. На секој час наставникот треба да бира методи и постапки како би се дошло до различни јазични компетенции.

Најважно и обврзително е создавањето на пријатна атмосфера, која бара партнерски однос. Ова би требало да помогне да се совлада психичката бариера, да се активираат способностите за изразување и да се создаваат позитивни навики во комуникацијата и воопшто во меѓусебниот однос. Секое јазично средство се демонстрира во одреден контекст, не изолирано. При вежбањето на говорните вештини треба да доминираат различни облици на дијалог во интеракција наставник-ученик, ученик-наставник и ученик-ученик. При изразувањето се бара едноставност, природност, спонтаност и јазична правилност.

Од учениците се очекува да користат различни облици на кажување: дескрипција (портрет, енетриер, екстериер, пејзаж); да учествуваат во дијалог, да се заблагодарат, замолат за помош, составуваат устен и напишан текст за доживување на книжевно дело, на теми од секојдневниот живот и од светот на мечтата; да драматизираат прочитан текст по избор, за некое свое доживување или настан од секојдневниот живот; рецитираат песни; да го користат речникот при богатењето на сопствениот фонд на зборови (паралела со српскиот јазик и при преведување).

Потребно е да се посвети поголемо внимание на поттикнувањето на креативноста на учениците.

Начин на реализација на програмата

Програмата на наставата и учењето ориентирана е кон исходите и на наставникот му дава поголема слобода, повеќе можности во креирањето и осмислувањето на наставата и учењето. Улогата на наставникот е да ја прилагоди програмата според потребите на конкретно одделение и на учениците имајќи ги во вид: нивото на знаењата на македонскиот јазик, знаењата стекнати во претходните години, составот на одделението и карактеристиките на учениците; учебниците и другите наставни материјали што ќе бидат користени; техничките услови, наставните средства и медиумите со кои училиштето располага; ресурсите, можности, како и потребите на локалната средина во која училиштето се наоѓа.

Тргнувајќи од дадените исходи и содржини, наставникот најнапред го креира својот годишен глобален план на работа од кој подоцна ќе ги развива своите оперативни планови. Исходите дефинирани по областите му ги олеснуваат на наставникот планирањето и постигнувањето на исходите на ниво на одделна наставна единица. При планирањето треба, исто така, да се има во вид дека очекуваните резултати ќе се разликуваат, дека некои полесно и побрзо можат да се остварат, додека за други е потребно повеќе време, повеќе различни активности и работа на различни текстови. Освен учебеникот, како еден од изворите на знаење, наставникот траба да ги упати учениците за користење и на други извори на сознавања (списанија, интернет...). При планирањето на процесот на наставата и учењето треба да се води сметка за стекнатите знаења во претходните одделенија, интелектуалните способности и интересирањата на учениците. Дефинираните исходи на наставата го олеснуваат изборот на наставните методи и постапките на креирањето на наставниот процес со вклучување и на активностите на учениците во наставата и учењето. Со нивна примена можат да се следат и вреднуваат постигањата на учениците.

Неопходно е да се даде нагласок на богатењето на речникот и да се искористат одделни културни манифестации и празници, кои се одвиваат на одредени локации со цел на запознавање со животот на Македонците во минатото, нивната традиција и култура.

Мора секогаш да се има во вид суштинската задача на овој предмет: учениците да научат да зборуваат на македонски литературен јазик, убаво да пишуваат, изразно да читаат и да стекнат вештина во језичната исправност, пред сè, да ја почитуваат и вреднуваат традицијата на својот народ и да го сочуваат сопствениот идентитет. Наставата мора да биде насочена кон ученикот,

треба да доминираат разни облици на дијалог во интеракции: наставник - ученик, ученик - наставник и ученик - ученик.

Наставата треба да се креира и презентира на интересен начин, да им се прилагоди на учениците како без потешкотии би ја усвојувале во функционално знаење што ќе им користи во понатамошното школување. Наставникот мора функционално да применува разновидни методи: набљудување, забележување, илустративна метода, текст метода, дијалошка, монолошка, компаративна, проблемска, истражувачка, интерактивна, аналитичко-синтетичка метода...

Потребно е да се применуваат и различни облици на работа: фронтален, индивидуален, работа во пар, работа во групи, работилничка работа. Наставата треба да се конципира така да ги развива интересирањето и љубовта кон читањето; негувањето на националната култура и традицијата, како и толеранцијата и почитувањето на другите народи, култури и традиции.

Наставникот го поттикнува читањето, а преку писменото изразување ги мотивира да се изразуваат јасно, течно и точно при што особено внимание треба да се посвети на правилната примена на правописните и правоговорните норми.

Се препорачува на учениците да им се презентираат популарни детски и народни песни, читање на детски списанија (пишување на кратки литерарни творби за детски списанија), заедничко гледање, анализа и разговор за најмалку една театарска претстава и филм за деца на македонски јазик.

Со употреба на различни видови на дидактички игри, со слушање на песни на македонски јазик и со изучување на македонски народни ора се придонесува да се развијат љубопитноста и љубовта кон историското минато, литературата и културата на македонскиот народ. Прочитаното, слушаното и доживеаното можат да се илустрираат со цртеж или слика во корелација со ликовна култура.

За успешна реализација на наставната програма, потребно е наставникот да користи функционални наставни средства како што се: учебник/прирачник, списанија за деца на македонски јазик, аудио-визуелни средства, интернет и сл.

СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Во севкупното планирање на содржините на предметот македонски јазик со елементи на национална култура треба да се вклучуваат и планирања кои се поврзани со вреднување на постигањата на учениците за време на реализацијата на програмата на наставата и учењето и на крај од определени образовни периоди. Тоа подразбира дека вреднувањето треба да биде дел од дневните, месечните и глобалните планирања. Следењето и вреднувањето на резултатите на напредувањето на ученикот е во функција на постигнувањето на исходите, а започнува со иницијална проценка на нивото на кое се наоѓа ученикот во однос на тоа ќе се проценува неговиот понатомошен тека на напредувањето.

Дијагностичкото проверување на почетокот на годината има за цел да се спознае состојбата поради квалитетно планирање и реализација на програмата. Дијагностичкото проверување може да се спроведе на различни начини: дијагностички тестови, со усни прашања подготвени од наставникот, со усни прашања подготвени од учениците, со пишување на кратки состави и сл. На овој начин се добива слика за предзнаењата на учениците.

Во текот на наставата се препорачува формативно следење кое ќе овозможи формирање на објективни описи како повратна информација за постигањата на ученикот во определен временски период.

Секоја активност е добра можност за проценка на напредувањето и давање на повратни информации. Секој наставен час и секоја активност на ученикот е можност за формативно оценување, односно регистрирање на напредокот на ученикот и упатување за понатамошните активности поради напредување.

Формативното вреднување е составен дел на современиот пристап на наставата и подразбира проценка на знаењата, вештините, ставовите и однесувањето, како и развивање на соодветни компетенции во текот на наставата и учењето. Формативното мерење подразбира прибирање на податоци за постигањата на ученикот и изработка и водење на портфолио на ученикот (регистар за секој ученик, мапа на напредување), што подразбира:

- собирање и бележење на показатели (активности на ученикот, непосредна комуникација, реализација на задачи, домашни задачи, писмени вежби, презентации, детски творби, искази, опишувања, раскажувања, прераскажувања и сл.) за секој ученик посебно;

- однапред подготвени евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна активност или студии на случај, при што наставникот ја бележи фактичката состојба;

- инструменти кои се однесуваат на секое програмско подрачје поединечно и во кои наставникот внесува податоци за постигањата на ученикот во однос на сите развојни аспекти (интелектуалните, емоционалните и психомоторичките) кои се поттикнуваат со програмата и насочени се кон проверката на остварените исходи.

Проверувањето на знаењето треба да се реализира со разни постапки и форми: усно, преку говорни, писмени, стилски вежби, сликовно-писмени вежби, вежби со подвлекување, заокружување; домашни задачи, истражувачки задачи, практично преку презентација и сл.

Врз основа на сите податоци добиени со следењето на постигањата и формативното оценување, наставникот ја опишува развојната состојба за секој ученик одделно, во рамките на секое програмско подрачје, а на крајот на првото и второто полугодие со сумативно вреднување, со описна оценка.

Портфолиото на ученикот, со прочистени и селектирани податоци, продолжува да се води во наредното одделение.

Портфолиото треба, во текот на целата година, да им биде достапно на родителите за да можат да ги следат напредувањето и постигањата на своите деца.

Работата на секој наставник се состои од планирање, реализирање, следење и вреднување. Освен постигањата на ученикот, важно е наставникот континуирано да ги следи и вреднува процесот на наставата и учењето, себе си и сопствената работа. Сè што ќе се покаже како добро и корисно, наставник и понатаму ќе го користи во својата наставна пракса; сè што ќе се покаже као недоволно ефикасно и ефективно, би требало да се унапреди.

ROMSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Nav predmetosko:	RROMANI ČHIB E ELEMENTJENCA PALE NACIONALNO KULTURA
Res:	Res sikavimasko ande predmeto Rromani čhib e elementjenca pale nacinalno kultura si te pindžaras thaj zuravas džanglipe pale rromani čhib, lilaripe thaj e kultura

	rromengi, sar vi te barjaras džanglipe čhibako ande averčhande trajoske kotora, sar vi barjaripe gindosko pale nacionalno identiteto, sar amarengo khajda vi aver manušengo save trajin paša amende.
Klaso:	pandžto
Beršesko fondo sikavimasko	72

REZULTATI Kana del pes gata e tema/kotor sikljarno džanela te:	UMAL/TEMA	MOTHOVDIPE
- pindžarel lilaripaske kotora - džanel te ande gilja dikhel e strofa, stiho, thaj e rima - šaj te dikhel ververipe maškar tradicijsko thaj ramome lilaripe - šaj te pindžarel fundo giljako, paramičako - džanel te dikhel ande paramiča vrijama, than, thaj so kerel pes ande paramiča - šaj te dikhel vervripe maškar e	LILARIPE	Lektira 1. Themutne rromane parimisja 2. A. Krasnici: Devla ker ma kir;losaripe 2. Tradicijake rromane gilja-losaripe 3. Kotor katar o dramsko lil-losarel o sikljarno 4.R.Đurić - Rromani lumija 5.K.Tajkon - Katici Lila: Lil drabarimasko pale pandžto klaso E gramatika pale rromani čhib thaj orta lekharipe Bućarno lil

manuša ande paramiča - pindžarel e kompozicija ande drama (čino, scena, dikhipe) - Pindžaren pes e trajosa thaj tradicijasa e rromengi - Pindžarel pes e rromengi kulturako-historikane kustikipasa. - Pindžarel pes pindžarde Romenca ande rromani historija. - Pindžarel pes e rromane sumnale djesenca		E lirika- Lilaripaske alava: gilarno, gili, lirsko subjekto E strofa, stiho, e rima ande lirsko gili Lirikasko ulavipe - lirikaske gilja (kamipaske, gilja pale abjavutne,pherjasutne, bućarimaske, balade, romanse) paramiča - lilvarno, vakerutno manuš Motivo, e fabula, vrijmasko toko Tradicijaki thaj artistikani paramiča E drama Lilaripaske alava Čino, dikhipe, scena E nacionalno kultura Lil Historija rromengi I E siamne pindžaren historija rromengi trujal vrijamaske epohe sar vi pindžaripe e pindžarde Rromenca save ačhade pala peste vurma sar lilvarne numaj ande historija, artizmo, bašalipe thaj aver.Sumnale djesa Erdelezi e Bibija
- Šaj te dikhel so mijal a so si averčhande maškar rromane dijakturja - Ververkerel standardno rromani čhib	ČHIB (Lil drabarimasko pale pandžto, bućarno lil,E gramatika rromane čhibako, Orta rromano lekharipe R. Djurić)	- Orta mothol grafemurja Rr, X - Orta mothol alava, kidipe alavego e intonacija - Ažutimasko kernavno -sem mothol ande vrijama savi nakhli, savi si thaj savi avela

katar dijalekturja - Pindžarel ulavipe maškar e vokalurja thaj e konsonanturja - Vervekerel alava save šaj te aven averčhande - Varvekerel e ažutimaske kernavna thaj e modalne kernavna - Džanel te pindžarel lingo thaj djindo navnengo - Orta lekharel sar ramol sar trubul ande standardno lekharipe - Orta lekharel baro grafemo, e interpunkcija - Sikljol andar o Lekharipe rromane čhibako R. Djurić - Orta mothol digrafurja		(perfekto, prezento, futuro) - Pindžaripe e modalne kernavnenca šaj, kamav, tromav - Pindžaripe sikavnen e sarnavnenca - Ramosaripe sar vorbis - Pindžaripe e alavenca trujal e intonacija (vakerimaske alava, pučimaske alava). - Drabaribe ando krlo e xarne lilaripaske forme - Vakerimaske vežbe-sa jekh sikljope andar o Lil drabarimasko - Te sikljon neve alava. Rodas majbut te mothon amenge kana pučas len. Trubun te keren majbut pe intonacija. - Korkoro te vorbin pe tema savi den lenge katar 6 dži ke 10 alava.
- Šaj te kerel svato ande 1. thaj 3. lingo, sar si ramosardo ando programo. - Džanel te losarel kotora andar o lil. - Džanen te keren svato	ČHIBAKI KULTURA	E vežbe katar vakeripe Vorba- vorba varekasa;Vakeripe so sas khajda te phenen po rindo sar si čhutine e pinte Vakeripe sar sas khajda te avel so majbut pučipa. Vakeripe:

aver manušenca, jakha ande jakha, numaj prikal o telefono sar kerel pes orta svato. - Šaj te mothon e paramiča savi si lačhardi ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte (sar vareso so sas). - Šaj te mothon e paramiča kana des len but pučipa pe save musaj te mothon e paramiča. - Šaj te ramon paramiča savi ašunde ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte. Mothon e paramiča savi si ramosardi (sar nekabor pinte, sar jekh pinta, kana pučes len) džanen te ramon xarno lil.		Vakeripe šejengo (šejengo (sar xaćarde e paramiča) ; Vakeripe sar e vežba.Vakeripe katar e džuvdimata thaj o trujalipe. Sikamnengo gindo pale kova so drabarde Kana nakhaven trubun te len alavari Vakeripe angle amala Baxtaripe Baxtaripe pe sumnale thaj bare djesa(khelipe sar trubul te avel ando trajo, e kultura kana keras svato nekasa, pakipe pale aver manuš). E vežbe pale ramosaripe Ramon vareso pale amala(sar anel? Sar si leske bal, jakha, kazom si vučo, sar si furjado thaj aver). Ramon xarno lil(keras thaj ramos baxtarimasko lil).
- E filmoske paramiča pale čhavorra. - TV emisije sar zuravipe te barjaren rromani čhib. - Računari	E MEDIJSKO KULTURA	- Pindžaren xarne filmoske paramiča, kamen te dikhen len, thaj džanen te phenen so dikhle. Džanen so si e TV emisije thaj keren svato so kamen te dikhen. - Pindžaren so šaj te dikhas ando filmo (pinta, alav, bašalipe, rang, ašundipe).

- Klidutne alava: (lirsko gili, paramiča, dramsko lil, alav, ažutimaske kernavna, modalne kernavna, vakeripe)

MOTHOVDIPE PROGRAMOSKO

Kana sikljona čhavorrenca o predmeto: Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura trubun te len sama pe fundoske pedagogikane gindurja kaj si o sikamno ande sikavimakso centro, godolastar sikljarno trubul te pindžarel thaj te dikhel so šaj te sikljol o čhavorro thaj te khajda arakhel o metodo sar trubul te sikljol lesa, thaj te šaj so majbut sikljol neve sikavimaske kotora.

Ande sikavipe trubul te so majlače prezentuil lilaripa save sikamne bi pharimasa sićona. Gadava trubula lenge pale majdur sikljope, te barjaren o džanglipe pale rromani čhib thaj e kultura.

Paše fundoske metode, ande sikavipe trubun te avel tumen vi:

- e metoda drabarimaski

- e metoda vorbaki - vorbaki metoda

- e metoda haljarimaski (monološko metoda)

- e metoda praktikane bućako - naučno-rodipaski metoda andar e čhibake kotora, e dijalektologija, prozodija, rromane dijakturja, kidipe averčhande tradicijake lilaripasa, buti neve tehnologijasa.

Trubun te ande buti čhavorrenca si tumen averčhande kotora bućake sar kaj si: buti jekhe čhavoresa, buti liduj čhavorrenca, buti ketane čhavorrenca, - sikljope trujal averčhande khelimata sar kaj si e kvizurja, mothovipa andar o muj thaj aver sar te alava save but drom phenen pes sikljon. Pučipa thaj boldo svato- pučipe khajda te vazden o krlo. E vežbe - pučas, das boldo svato kaj naj vareso numaj te si vareso, ande xarni thaj lungo forma, e intonacija pučimaski thaj boldo alav e intonacijasa. Vakeripe - pale kova so sas amenge, so ašundam, dikhlam. Mothovipe- pale trujalipe thaj e manuša (kon, so, kana, sar, kaj), mothovipe pherde alavenca. Dijalogo - maškar sikamne pale vareso so džanen, so sas lenge ketane.

Vakeripe - xarne paramiča, e basne, kova so xaćarde. Fundosko svato pale rromane garadine alava, djilabipe gilengo. E konstrukcija pale vorbaki komunikacija. Len sama te orta mothon e grafemenge krla, alava, e intonacija rindo alavengo, aver alava save si čhutine ande rromani čhib. Barjaripe alavengo, alava pale manuša thaj šeja ande prezento, perfekto thaj futuro.

Sikavipe rromane čhibako e kotorenca pale nacionalno kultura del fundoske džanglipa andar e čhib, lilaripe thaj nacinalno kultura.

Ko sikamno trubus te džungadon kamipe te drabaren, ramon, kiden rromane alava, te pindžaren, sikljon thaj afirmišin rromani kultura, tradicija thaj rromano trajo.

Sikljope si lačhardo khajda te pindžaren, len sama, thaj te afirmišin rromani kultura, sikljon stanadardno rromani čhib te keren svato thaj te ramon, te barjaren rromani čhib thaj rromano alavari, te pindžaren sikamnes e rromane tradicijasa thaj historijasa.

PLANO PALE SIKLJOPE

Plano sikavimasko boldino si po ishodo. Sikljope si pe than so sikljol pes, boldino po ishodo sikljavimasko savo mothol amenge so e čhavorra sikljona po agor školako. Godolastar avela ando maškar sikljavimasko o sikamno, a na kova so sikljol. E sikljarne korkoro, numaj vi sikamnenca losarena kova so sikljona, a so si ramosardo ando plano, numaj kova so džanen majlače, so kerde majbut drom, sar sikljona čhavorrenca, andar soske lila lenge sikamne po agor školako avena dži ke ishodurja. E sikamne rodena thaj sikljona neve džanglipa. Godova metodo del šaipe te sikljope avel so majlače čhavorrenge.

Neve vinajipake-sikavimaske procesurja pindžarde si pe godova kaj si bolde ko sikamno. Kana keras o plano sikavimasko šaj te avel men lačho ishodo. Lačhipe savo si men katar ishodurja ande fundosko sikavipe si majbut, dikhas so den sikamnenge thaj sikljarnenge. E sikamne ažutin te haćaren so kamel pes lender, sikljol pes kova so si importantno taj den šaipe (korkoro) dikhipe kazom sikljile. Den lenge sa kova so trubun te džanen po agor ande tema, predmeto, klaso vi po agor fundoske školako. E ishodurja sikavimaske šaj te loćaren sikamnenge ramosarimaske thaj vorbake egzamurja. Šaj te aven fundo pale losaripe sainćarimako, a so sikljarnenge del tromalipe te sikljon e čhavoren andar e lila save kamen, thaj te den len tromalipe te korkoro arakhen neve sikavipa.Lače ramosarde e ishodurja den šaipe te so majloke losaren sikavimaski strategija thaj e metoda savenca šaj te so majloke keren didaktičko-metodikano proceso sikavimasko.

Paše godova, e ishodurja sikavimaske save si lačharde khajda te sikljon, e ishodurja šaj te aven vi egzamurja sar e sikamne sikljile..

DIDAKTIČKO-METODIKANE ALAVA

Lilaripe

Lilaripe si ande sikavipe artistikano thaj barelilaripasko kotor.

Ande sikavipe si majanglal čhutino artistikano, haćarimasko kotor. Kava si čhutino resesa te so majlače sikamne sikljon te drabaren, haćaren kova so si ramosardo, thaj aver so si ramosardo ando programo. Či trubus te bistras kaj si niveli barjarimasko, gindosko, emocionalno sar vi niveli ande lingvistikano barjaripe savo šaj te zuravel e percepcija pale lilaripe. Lilaripe šaj pire šukarimasa te barjarel thaj zuravel čhavorrengo gindo, čhib, kulturake kotora, haćaripe pale lilaripe thaj aver.

Lilaripake kotora si fundoske katar kova so kerel pes ande lilaripe, vrijama, manuša thaj kova so keren ande jekh lilvarno kotor. But si importantno te sikljarno sikljol e čhavorren sar trubun te drabaren. Kana losarena lil pale drabaripe, trubun te len sama pe:

Psihološko kriterijumo (lil savo šaj te drabaren čhavorrenge ande pandžto klaso);

Estetsko kriterijumo (artistikano šukaripe);

Etičko kriterijumo (e afirmacija lileski savi či nakhel beršenca);

Nacionalno kriterijumo (pakipe te losaren rromano lilaripe)

Gnoseološko kriterijumo (kazom šaj te lilaripe avel o fundo pale džanglipe čhibako thaj lilaripako).

E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rrromengi.

Čhib sar sikavimasko kotor:

Alavari, e gramatika, ortoepija thaj e ortogafija. Kava e čhavorra sikljon ande predmeto rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi pe aver predemturja. O sikljarno trubul te sikamnenca sa jekh drom sikljol dži kaj e sikamne či sikljon kova so si ramosardo ando program. E vežbe musaj te aven ande sa jekh nastavno kotor te so majlače sikljon.

Sikljarno sa jekh trubul te phenel e sikamnenge kazom si importantno te orta keren svato savo sikljol pes ande ortoepske vežbe.

E ortoepske vežbe či trubun te keren sar korkorutne natavne kotora, numaj paše nastavne kotora save ramon ando plano; alavengi intonacija šaj te pe jekh rig phandel pes e čhibaki kulturasa, e vorbasa andar o muj thaj aver.Šaj te ande sikljope mućen o audio snimko te sikamne šaj so majlače sikljon ašundo, te sikljon bašalipe thaj e dikcija vorbaki.

Nesave ortoepske vežbe šaj te keren pes ketane aver kotorenca andar o lilaripe sar kaj si:e artikulacija šaj te čhon ande sidjarno svato, kana keren e sidjarne alava ande rromani tradicija;e prozodija alavengi, sidjaripe, ritmo, alavengi intonacija thaj danfo šaj te čhon ande vežbe te drabaren andar o krlo lilaripaske kotora. Sar e ortoepsko vežba trubun te sikamne vorbin pe godji lilaripaske kotora gilja thaj e kotora paramičake (audio ažutimasa).

Čhibaki kultura

Sainćaripe kulturako, vorbako thaj ramosarimasko si ande funkcija te barjarel čhibaki kultura, komunikacija pe vorbako thaj ramosarimasko niveli

Kava si vi ande aver sikavimaske kotora.Majanglal trubun te den sikavnenge ramosarimaske vežbe, a palal godova vorbake. Trubun te len sama te sikamnenge den vežbe save si pale pandžto klaso. Kova so trubun te keren sikamnenca kana si pučipe pale vorba si: paramiča pale kova so sas, so dikhle, so kamen. E teme save šaj te den sikamnenge si: buli familija. Autobiografsko paramiča. Dosturja. Xabe. Phiradipe.Mungro amal - mungri amalni. Bućarimasko djes sikamnengo. Tromali vrijama. Džanglipe.Lil. TVthaj o radio. Mamijake thaj paposke paramiča. Arakhas o tujalipe-džuvdimata thaj čarja. Vrijama. Beršeske kotora. Buća. Kamipe dejake čhibako. Importantne rromane djesa. Čhavrikane lila. Dromaripe. Sporto. Kinas o računari. E planeta Phu. Kontinenturja. Kotora phuvjake. Kaj kamlemas te dromarav. Gilja, vorba, e radionice pale vorba. Stripo. E pinte kotorenca.

Katar o sikamno ažućaras te šaj korkoro te vakerel pe nesavi tema, sar vi te kerel alava katar dino alav. Trubun te džanen te mothon piro gindo pale kova so drabarde (so si lenge šukar so naj, sostar) te phenen kon ramosarda lil, kon si angluno ande paramiča, sosoko si manuš thaj aver. Trubun te džanen te najisaren thaj te rudisaren pale ažutipe.

Trubun te barjaren piro alavi kana drbarena o rromano alaviri. Barjaripe alavengo šaj te buljaren khajda kaj ramosarena o rebuso, khelena pes alavenca. Trubun te ramon piro alavari ande savo avena ramosarde bipindžarde alava.

E medijsko kultura

Sainćaripe ande medijsko kultura trubus te dikhas sar sikljope ande aver sikavimaske kotora ande predmeto Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi kova so sikljon ande aver predmeturja.

E medijsko kultura si e funkcija te majanglal či del te bilačhipe savo del pes ande filmurja avel dži ko sikamno, sar vi te o sikamno vrimajsa korkoro pindžarel so si pala leste a so naj. Imoprtantno si vi kava te phenas e sikamnenge kaj kova so šaj te kerel pes ando crtano filmo naštik ando lengo trajo.

RUMUNSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Denumirea disciplinei	LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE
Obiectivul operaţional	Obiectivul operaţional predării şi învăţării limbii române cu elemente ale culturii naţionale

	este dobândirea de cunoştinţe funcţionale despre sistemul limbii şi despre cultură, să poată să utilizeze limba română la nivelul de bază în comunicare scrisă şi orală şi să-şi formeze o atitudine pozitivă faţă de alte limbi şi culturi, precum şi faţă de propria lor limbă şi patrimoniul cultural.
Clasa	a V-a
Fondul anual de ore	72 de ore

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE

FINALITĂŢI După terminarea domeniului/temei, elevul va fi capabil ca în comunicarea orală şi scrisă:	DOMENIUL/ TEMA Funcţii de comunicare	CONŢINUTURI
- să înţeleagă texte scurte care se referă la salutare, prezentare şi cererea / oferirea informaţiilor de natură personală; - să salute la sosire şi la plecare, să se prezinte şi să prezinte pe alţii folosind mijloace lingvistice simple;	Salutarea şi prezentarea proprie şi a altora şi cererea / oferirea informaţiilor de bază despre sine şi despre alţii în context social mai larg	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare Audierea şi citirea textelor mai scurte şi mai simple referitoare la situaţiile de comunicare (dialoguri, texte narative, formulare, etc.); reacţionarea la impulsurile orale sau scrise ale interlocutorilor (profesori, colegi,

- să pună întrebări şi să dea răspunsuri simple de natură personală; - să expună în câteva enunţuri informaţii despre sine şi despre ceilalţi; - să înţeleagă o descriere mai simplă a persoanelor, plantelor, animalelor, obiectelor, fenomenelor sau locurilor; - să compare şi să descrie caracteristicile fiinţelor, obiectelor, fenomenelor şi locurilor, folosind limbaj mai simplu; - înţelege propunerile mai simple şi răspunde la ele; - dă o sugestie simplă; - exprimă o scuză sau o justificare adecvată; - să salute personalul, să ceară produse în limba română; - să întrebe unde se găseşte un produs şi cât costă; - să înţeleagă şi să urmeze instrucţiuni simple în legătură cu situaţii din viaţa cotidiană (reguli de joc, reţete		etc.) şi iniţierea comunicării; oferirea informaţiilor orale şi scrise despre sine şi cererea respectiv oferirea informaţiilor despre alte persoane (SMS, e-mail, formulare, carduri de membru, descrierea unei fotografii etc.) CONŢINUTURI Salut! Bună ziua! Bună seara! Noapte bunăt! Bună ziua, Domnule. La revedere Doamnă. Pe mâine. Pe curând. Imediat. Mai târziu. Mă cheamă Ana. Eu sunt Petru. Pe tine cum te cheamă? Eu trăiesc la Novi Sad, în Serbia. Tu unde locuieşti? Care este numele tău / adresa ta? Ce mai faceţi? Cum o duci? Sunt bine, dar dumneavoastră? Bine, dumneata? Cine este ea (dumneaei, dânsa)? Cum o cheamă? Eu am unsprezece ani, tu câţi ani ai? Acesta este fratele meu. Tu o cunoşti pe verişoara mea? Nu, nu o cunosc. Conţinuturi (inter)culturale: Formule uzuale de politeţe; numele, prenumele şi poreclele; adresa; prezentare oficială şi neformală; gradele de rudenie şi relaţiile de înrudire; numerotarea etajelor

pentru prepararea unei mâncări, etc.) cu suport vizual şi fără el; - să dea instrucţiuni simple (de exemplu, poate să descrie modul în care se face / foloseşte ceva, scrie o reţetă etc.); - să înţeleagă o felicitare şi să răspundă la ea; - să trimită o felicitare cu caracter ocazional; - să înţeleagă şi, prin limbaj simplu, descrie cum se aniversează zilele de naştere, sărbătorile şi evenimentele importante; - să înţeleagă texte simple, în care se descriu acţiuni, activităţi şi interese actuale; - să facă schimbul de informaţii cu privire la o anumită situaţie de comunicare; - să descrie evenimente / activităţi şi interese curente folosind mai multe enunţuri legate; - să înţeleagă texte scurte care descriu unele evenimente; - să descrie în câteva enunţuri scurte şi să facă		Prezentul şi trecutul pentru exprimarea acţiunilor Verbul a avea pentru exprimarea posesiei. Pronumele personale cu funcţia de subiect - eu, tu, el / ea... Întrebări cu: cine? ce fel de? care? când? unde? Forma afirmativă şi negativă a propoziţiei Numerele cardinale şi ordinale (1-1000) Utilizarea prepoziţiilor (la, în) în faţa numelui satelor, oraşelor şi ţărilor. Utilizarea articolului hotărât şi posesiv în construcţii cu un adjectiv sau cu un pronume posesiv (al meu, frumoasa mea). Conţinuturi (inter)culturale: Întrebuinţează corect noţiunile de prenume şi numele de familie în completarea formularelorşi scrierea adresei.

legătura între evenimente la timpul trecut; - să descrie un eveniment istoric, o personalitate istorică, ş.a.; - să înţeleagă şi să întrebuinţeze expresii uzuale raportate la necesităţi şi sentimente concrete; - să exprime sentimentele necesităţile elementare prin limbaj simplu; - înţelege, se informează şi informează despre timpul cronologic şi condiţiile meteorologice; - să descrie programul zilnic / săptămânal al activităţilor; - să înţeleagă şi să reacţioneze la enunţuri simple, care se referă la descrierea intereselor, hobby-urilor şi să-şi exprime plăcerea şi aversiunea faţă de ceva; - să descrie interesele şi hobby-urile proprii şi ale altora şi să-şi exprime plăcerea şi aversiunea faţă de ceva prin argumentări simple; - să cunoască melodii şi texte		

din patrimoniul naţional; - să audieze şi să facă lectură suplimentară din literatura populară şi artistică; - să repovestească pe scurt textul citit; - să expună în public propria părere despre o operă citită sau despre scriitor.		
	Descrierea caracteristicilor fiinţelor, obiectelor, fenomenelor şi locurilor	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare Audierea şi citirea unor descrieri mai simple ale fiinţelor vii, animalelor de companie, obiectelor, fenomenelor şi locurilor şi compararea lor; descrierea / compararea orală şi scrisă a fiinţelor, obiectelor, fenomenelor şi locurilor; alcătuirea şi prezentarea proiectelor postere, benzi desenate, PPT, audio / video prezentări scurte, etc.). Conţinuturi Prietenul meu cel mai apropiat este Matei. El este înalt, blond, cu ochi albaştri. Îi place sportul. Este fratele mai mare al lui Ionuţ. Are şi o soră mai mică. Ea are ochii castanii. Pisica vecinilor mei este cenuşie. Eu am un câine mare şi

		negru. Este cuminte şi frumos. Texte literare şi cântece pentru copii 11. : Când stăpânul nu-i acasă de Emil Gârleanu (fragment sau adaptarea textului) 12. Lupul şi mieii, Aurora Luchian 13. Vulpe tu mi-ai furat gâsca (cântec pentru copii) Matei are un telefon nou, de ultimă generaţie. Am vizitat un oraş frumos, cu muzee şi clădiri pitoreşti. Adjective calificative: genul, numărul. Gradele de comparaţie ale adjectivelor (formele mai mare, la fel de mare, cel mai mare) Pezentul verbelor cel mai des utilizate, inclusiv al verbelor reflexive (mă, te,se,...) Plimb cătelul. Eu mă plimb. Conţinuturi (inter)culturale: caracteristicile geografice ale oraşelor, satelor, habitatelor naturale; plantelor şi animalelor.
	Invitaţie şi atitudinea faţă de invitaţie pentru participarea la o	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare

	activitate comună	Audierea şi citirea textelor simple care conţin sugestii; Oral şi în scris negociază, stabileşte şi acceptă propunerile pentru participarea în activităţi comune; întocmirea invitaţiilor pentru o aniversare/petrecere, scrierea e-mailurilor / SMS-urilor prin care stabileşte o activitate comună; acceptarea / refuzarea propunerii, oral sau în scris, respectând normele de bază ale politeţei şi exprimarea adecvată a justificării / scuzei. Conţinuturi Ai vrea să mergi la cinema cu mine? Te invit să vii la mine după cursuri. Hai să mergem împreună în curtea şcolii. Vrei să mergem cu prietenii la piscină? Da, este o idee bună. Da, cu plăcere. Din păcate, nu pot. Sunt ocupat,ă. Te invit la petrecerea mea. Va fi sâmbătă seara, la mine, acasă, la ora 20. Punerea întrebărilor prin intonaţie. Imperativul. Negare (nu, nu pot). Conţinuturi (inter)culturale: Redactarea unei invitaţii şi acceptarea / refuzarea invitaţiei.
	Participarea activă la viaţa publică, comportamentul	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare

	în cofetărie, magazin, restaurant	Audierea şi citirea textelor care conţin instrucţiuni mai simple despre modul de de comportare în viaţa publică în situaţiile în care solicită produse alimentare. Conţinuturi Vă rog să îmi daţi... Unde pot să găsesc? Ce conţine acest meniu? Cât costă? Poftiţi! Mulţumesc! Întrebare prin intonaţie. Exprimă recunoştinţa. Conţinuturi (inter)culturale: Se comportă decent, salută, întreabă
	Înţelegerea şi oferirea instrucţiunilor	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare Audierea şi citirea textelor care conţin instrucţiuni mai simple (de exemplu, pentru jocul pe calculator sau jocul obişnuit, utilizarea aparatelor, reţete de gătit, etc.) cu suport vizual şi fără el; oferirea instrucţiunilor orale şi scrise. Conţinuturi Fiţi atenţi. Să facem linişte. Apăsaţi butonul.

		Faceţi numărul 334 şi aşteptaţi semnalul sonor. Apăsaţi pe emoticon! Aruncaţi mingea şi fugiţi repede! Cum vă descurcaţi? Este totul în regulă? Tăiaţi (mărul, morcovii, ceapa, carnea bucăţele...). Adăugaţi ouă, unt, făină... Imperativul. Întrebări cu cuvinte interogative (cum? cât?). Numerale cardinale până la 100, sutele până la 1000. Conţinuturi (inter)culturale: feluri de mâncăruri tradiţionale / preferate
	Descrierea şi felicitarea sărbătorilor, zilei de naştere şi a altor evenimente importante, felicitări pentru succes şi exprimarea regretului	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare Audierea şi citirea textelor simple în care se descriu şi felicită sărbătorile, zilele de naştere şi evenimentele importante; descrierea sărbătorilor, zilelor de naştere şi a evenimentelor importante; reacţia la felicitarea transmisă în formă orală şi scrisă; transmiterea felicitărilor cu caracter ocazional în formă orală şi scrisă; alcătuirea şi prezentarea proiectelor legate de aniversarea sărbătorilor, zilelor de naştere şi

		evenimentelor importante. Conţinuturi Importanţa colindării şi a colindelor la români, şi a altor obiceiuri tradiţionale Texte literare: 14. La Paşti, George Topârceanu 15. De Anul Nou, Constantin Chelaru 16. Colind, Costel Ionescu Садржаји Pregătiri de Sfântul Nicolae, de Crăciun şi Anul Nou. Ce punem pe masă şi cum salutăm: Hristos s-a născut! / Adevărat s-a născut! Pregătiri de Revelion - Anul Nou fericit! Vă dorim sărbători fericite! Sărbătoarea mea preferată este... Propoziţii exclamative Prezentul verbelor mai frecvente Conţinuturi (inter)culturale: sărbători şi evenimente importante şi modul în care se aniversează o sărbătoare; urarea
	Descrierea evenimentelor şi a intereselor curente	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare Audierea şi citirea descrierii şi schimbul de enunţuri privind evenimentele / activităţile şi interese permanente,

		obişnuite şi actuale; descrierea orală şi scrisă a evenimentelor / activităţilor şi intereselor permanente, obişnuite şi actuale (discuţie directă sau telefonică, carte poştală, mesaj SMS, e-mail, etc.). Conţinuturi Locuieşti la sat, sau la oraş? Stai la casă, ori într-un apartament la bloc? Cu cine locuieşti? Sora ta merge la şcoală? Câţi ani are? Unde locuiesc bunicii tăi? Eu îi ajut pe părinţii şi bunicii mei să spele maşina, să culeagă în grădină... la alte treburi... Când îţi faci temele? Care sunt obligaţiile tale? Utilizarea numeralelor. Întrebări cu cuvinte interogative (unde?, care?, când? câţi? ce?). Numerale ordinale până la 20. Adverbe de timp (acum, atunci deseori, de fiecare dată, întotdeauna). Prezentul verbelor mai frecvente. Conţinuturi (inter)culturale: viaţa de familie; viaţa în şcoală -activităţi şcolare şi extraşcolare; vacanţe şi călătorii.

	Descrierea evenimentele la timpul trecut	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare Audierea şi citirea descrierilor la timpul trecut, iar în formă orală şi scrisă explică enunţurile referitoare la evenimentele şi activităţile din trecut; descrierea orală şi scrisă a evenimentelor / activităţilor din trecut; alcătuirea şi prezentarea proiectelor despre evenimente istorice, personalităţi, etc Conţinuturi Ai vizionat marţi seara filmul istoric cu haiduci? Nu, nu-mi place să urmăresc programele tv, dar am citit un articol despre sculptorul Constantin Brâncuşi şi scriitorul Ion Luca Caragiale. Fragment din opera literară: 17. D-l Goe, Ion Luca Caragiale 18. Legendă istorică, Vlad Ţepeş şi solii turci Perfectul compus. Întrebarea prin intonaţie. Conţinuturi (inter)culturale: personalităţi istorice importante din trecut, personalitate importantă - scriitor.
	Exprimarea necesităţilor şi a sentimentelor	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare

		Audierea şi citirea enunţurilor referitoare la necesităţi şi sentimente; discuţia orală şi scrisă în legătură cu exprimarea necesităţilor proprii şi ale altora Conţinuturi Îmi este cald / frig / foame / sete /somn. Scoate-ţi haina! / ciorapii /căciula / puloverul. Ia-ţi ciorapii!.... Mănâncă pâine! / brânză / unt... Avem suc / apă rece... Sunt obosit,ă. Aş vrea să mă culc. Eşti trist / fericit / supărat? Da,sunt... / Nu, nu sunt Propoziţii negative, interogative şi enunţiative. Condiţionalul verbului a vrea. Prezentul verbelor mai frecvente, inclusiv verbele la diateza reflexivă Conţinuturi (inter)culturale: mimica şi gesticularea, utilizarea emoticonului
	Exprimarea timpului cronologic şi a prognozei meteo	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare Audierea şi citirea textelor mai simple legate de cronologia timpului, condiţiile

		meteorologice şi climatice; cererea şi oferirea informaţiilor despre vreme, oral şi în scris. Conţinuturi Cât este ora?) Este ora patru/ este amiază. Este ora cinci şi jumătate/ este şase fără un sfert. Sunt născut în 15 ianuarie. Îmi plac operele literare din secolul al XIX-lea. Cum este vremea? (ce timp este?) Este frig(rece) / cald / frumos? Mâine va fi timp frumos? Nu, mâine va ploua / va ninge. De obicei în iulie este cald. În ianuarie este foarte rece. De ascultat: Bim-bam - cântecul ceasului (cântec pentru copii) Numerele cardinale până la 100, sutele până la 1000 Întrebarea prin intonaţie. Întrebări cu cuvinte interogative (ce?). Adverbe de loc, mod şi timp (în, când? cum?) Construcţii impersonale (este ...). Numerele ordinale până la 100. Conţinuturi (inter)culturale: condiţiile climatice

		din mediul înconjurător
	Exprimarea intereselor, plăcerea şi aversiunea	Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare Audierea şi citirea textelor simple despre interesele, hobby-urile cuiva şi lucrurile care îi plac / nu-i plac, le preferă / nu le preferă; schimbul de informaţii despre propriile interese şi interesele altora, hobby-uri, plăceri şi aversiuni (conversaţie telefonică, interviu, conversaţie obişnuită cu prietenii la şcoală, etc.); descrierea orală şi scrisă a intereselor, a plăcerilor şi aversiunilor (scrierea SMS-urilor despre interesele personale, a hobby-urilor, a plăcerilor şi a aversiunilor, alcătuirea listei cu ceva ce prezintă placere / aversiune; Conţinuturi Îmi place foarte mult înotul. Care este sportul tău preferat? Nu prea mă preocupă sportul. Îmi place dansul şi muzica. Ce gen de muzică asculţi? Verişoara mea face balet, iar verişorului îi place fotbalul. Sunt pasionat de lectură, îmi plac cărţile. Întrebare prin intonaţie.

		Adverbe de cantitate (foarte mult, extrem). Prezentul verbelor mai frecvente, inclusiv a celor la diateza reflexivă Conţinuturi (inter)culturale: Interese, hobby-uri, distracţie, divertisment, sport şi recreaţie; artă (literatură pentru tineri, benzi desenate, muzică, film).
	dezvoltarea conştiinţei privind patrimoniul cultural	Literatura suplimentară propusă (fragmente): ● Cinci pâini, Ion Creangă ● Ciocârlia, Ion Agârbiceanu ● Iarna pe uliţă, George Coşbuc ● Nenea directorul, adaptare după George Şovu ● Poveşti populare din literatura română ● Poezii de Ana Niculina Ursulescu şi Felicia Marina Munteanu

Cuvintele cheie ale conținutului: explicarea orală și scrisă, audierea și citirea cu înțelegere, scrierea, descrierea.

INSTRUCŢIUNI PENTRU REALIZAREA PROGRAMEI

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Programa de învăţământ și învățarea limbii române cu elemente ale culturii naționale axată pe finalităţi oferă profesorului o libertate mai mare în crearea şi conceperea predării şi învăţării. Rolul profesorului este de a conforma această programă cu necesităţile elevilor dintr-un despărţământ, ţinând cont de: componenţa despărţământului şi caracteristicile elevilor; manuale şi alte materiale didactice pe care le va utiliza; condiţiile tehnice, resursele didactice şi alte mijloace disponibile în şcoală; resursele, posibilităţile şi necesităţile comunităţii locale în care se află şcoala. Pornind de la finalităţile date, conţinutul şi activităţile lingvistice recomandate în situaţiile de comunicare, profesorul îşi alcătuieşte mai întâi planul de lucru anual şi global, de unde îşi va dezvolta ulterior

planurile operaţionale. Finalităţile definite pe domenii, de exemplu, funcţiile de comunicare, îndeamnă profesorii să-şi operaţionalizeze finalităţile la nivelul uneia sau a mai multor unităţi didactice. Acum, profesorul pentru fiecare domeniu are definite finalităţile şi de la el se aşteaptă ca pentru fiecare unitate didactică, în faza planificării şi a scrierii proiectului de lecţie, să definească finalităţile ţinând cont de nivelul de cunoştinţe al elevilor. Aceasta înseamnă că finalităţile trebuie clasificate în cele pe care toţi elevii ar trebui să le atingă, cele care pot fi obţinute de la majoritatea elevilor şi cele realizate de elevii mai buni.

Când se planifică, trebuie de asemenea ţinut cont de faptul că finalităţile diferă, că unele pot fi atinse mai uşor şi mai rapid, dar pentru majoritatea finalităţilor este nevoie de mai mult timp, mai multe activităţi şi angajament în împrejurări diferite. În faza de planificare a predării şi învăţării, este important să se aibă în vedere că manualul este un instrument didactic şi că el nu determină conţinutul disciplinei. De aceea este necesar ca să se abordeze selectiv conţinutul prezentat în manual şi în raport cu finalităţile care trebuie realizate. Pe lângă manual, ca unul din sursă de cunoştinţe, profesorul trebuie să ofere elevilor posibilitatea de a avea acces şi la utilizarea altor surse de cunoştinţe.

II. REALIZAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Predarea comunicativă consideră limba drept mijloc de comunicare. De aceea, programa este îndreptată spre finalităţile care indică ce poate un elev să înţeleagă şi să redea prin comunicare. Reprezentarea tabelară ghidează treptat profesor de la funcţiile de comunicare concepute pe domenii, prin intermediul activităţilor care în predare, oferă elevilor abilitatea de a comunica şi folosi limba zi de zi, în viaţa particulară, publică sau educaţională.

- limbajul dorit este utilizat în clasă în contexte bine concepute de interese pentru elevi, într-o atmosferă plăcută şi relaxantă;

- limbajul profesorului este adaptat vârstei şi cunoştinţelor elevului;

- profesorul trebuie să fie sigur că a fost înţeles sensul mesajului, încadrând elementele culturologice, educaţionale şi de socializare ale mesajului;

- este importantă semnificaţia mesajului lingvistic;

- cunoştinţele elevilor sunt evaluate prin criterii relativ precise şi de aceea un vorbitor nativ nu poate servi drept model;

- pentru a îmbunătăţi calitatea materialului lingvistic, predarea se bazează pe interacţiunea socială; munca în clasă şi în afara acesteia se efectuează prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, căutând informaţii din diferite surse (Internet, reviste pentru copii, broşuri şi materiale audio), precum şi prin abordarea sarcinilor mai mult sau mai puţin complexe, în condiţii reale şi virtuale, cu context, procedee şi obiective clar definite;

- începând cu clasa a cincea, profesorul instruieşte elevii în legile bunelor maniere ale exprimării orale şi în scris şi a raportului reciproc dintre ele.

- toate conţinuturile gramaticale se introduc prin metoda inductivă, prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoştinţe al elevilor şi fără explicaţii gramaticale mai detaliate, cu excepţia situaţiei în care elevii insistă asupra lor, iar cunoştinţele lor sunt evaluate şi apreciate pe baza utilizării lor într-un context comunicativ adecvat.

Abordarea comunicativ-interactivă cuprinde, de asemenea, următoarele categorii:

- însuşirea conţinutului lingvistic prin participarea orientată şi gândită la activitatea socială;

- conceperea programei şcolare ca listă dinamică, pregătită în comun şi adaptată pentru sarcini şi activităţi;

- elevii sunt consideraţi participanţi responsabili, creativi şi activi în viaţa socială;

- manualele devin surse de activitate şi trebuie să fie însoţite de materiale autentice suplimentare;

- realizarea unui proiect ca o sarcină pusă în corelaţie cu alte discipline, încurajându-i pe elevi să depună o muncă studioasă şi de investigare;

- pentru introducerea noilor materiale lexicale, se folosesc structuri gramaticale cunoscute şi invers.

Tehnici (activităţi)

În timp orei, se recomandă succesiunea dinamică a tehnicilor / activităţilor care nu trebuie să dureze mai mult de 15 minute.

Ascultarea şi reacţionarea la comanda profesorului, sau la înregistrarea audio (ascultă, scrie, uneşte, stabileşte, dar şi activităţile legate de munca în clasă: desenează, decupează, colorează, deschide / închide caietul, etc.).

Lucrul în perechi, grupuri mici şi mari (mini-dialoguri,jocul pe roluri, simulări etc.)

Activităţi manuale (întocmirea panourilor, prezentări, ziare, postere, etc.)

Exerciţii de audiere (sub îndrumarea profesorului sau a înregistrărilor audio leagă noţiunile, adaugă imagini, completează informaţiile, selectează enunţurile adevărate şi false, stabileşte cronologia şi altele.)

Jocuri potrivite vârstei

Clasificare şi comparare (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place / nu-mi place, comparaţii ...)

Rezolvarea „problemelor actuale" într-o clasă, prin înţelegere şi mini-proiecte

„Traducerea" enunţului în gest şi a gestului în enunţ

Face legătura între materialul sonor cu ilustraţiile şi textul dat, uneşte titlul cu textul sau denumeşte titlul.

Crearea în comun a materialelor ilustrative şi scrise (planificarea activităţilor, raportul / jurnalul de călătorie, afiş publicitar, programul serbării sau al altei manifestaţii.

Înţelegerea limbii scrise:

- identificarea trăsăturilor distinctive care indică particularităţile gramaticale (gen, număr, timp verbal, persoană ...);

- identificarea legăturii dintre grupurile de litere şi sunete;

- răspunsul la întrebări simple referitoare la text, corect / incorect, alegeri multiple;

- executarea instrucţiunilor şi comenzilor citite

Exprimarea în scris:

- legarea sunetelor şi grupului de litere;

- găsirea cuvintelor omise (completarea unui şir, găsirea „intruşilor”, careuri în opt direcţii, cuvinte încrucişate, etc.);

- legarea textului mai scurt şi a propoziţiei cu imagini / ilustraţii;

- completarea formularului (anunţul la un curs, abonarea la o revistă pentru copii, etc.);

- scrierea felicitărilor şi a cărţilor poştale;

- scrierea textelor mai scurte;

Introducerea în literatura pentru copii şi transpunerea în alte medii: joc, cântec, dramă, arte plastice.

STRATEGII DE AVANSAREA ŞI EXERSARE A COMPETENŢELOR DE LIMBĂ

Deoarece finalităţile sunt operaţionalizate prin abilităţi lingvistice, este important ca la orele de limbă, acestea să se exerseze permanent şi simultan. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competenţe lingvistice care sunt în concordanţă cu scopul dat.

De aceea este important să se dezvolte strategii de avansare şi de exersare a competenţelor lingvistice.

Citirea

Citirea sau înţelegerea textului scris aparţine aşa-numitei abilităţi lingvistice receptive vizuale. Astfel, cititorul primeşte şi explorează, adică decodează textul scris de unul sau mai mulţi autori şi îi găseşte semnificaţia. În timpul cititului este necesar să se ia în considerare anumiţi factori care influenţează asupra procesului de citire, cum ar fi: caracteristicile cititorilor, interesele, motivaţiile şi intenţiile, caracteristicile textului care se citeşte, strategii pe care cititorii le utilizează, precum şi cerinţele impuse de situaţia în care se citeşte.

Pe baza intenţiei cititorului, distingem următoarele tipuri de recepţie vizuală:

- citirea cu scopul îndrumării;

- citirea cu scopul informării;

- citirea pentru a urma instrucţiunile;

- citirea pentru plăcere.

În timpul citirii, distingem şi nivelul de înţelegere, astfel că citim pentru a înţelege:

- informaţii globale

- informaţii speciale,

- informaţii complete;

- sensul ascuns al unui anumit mesaj.

Scrierea

Prin producţia scrisă se subînţelege abilitatea elevului ca în formă scrisă să descrie evenimente, sentimente şi reacţii, să transmită mesaje şi să-şi exprime opiniile, să facă rezumatul conţinutului diferitor mesaje (din mass-media, texte literare şi artistice, etc.), să ia notiţe, să pregătească prezentări şi altele.

Greutatea exerciţiilor referitoare la de producţia scrisă depinde de următorii factori: nivelul de cunoaştere a lexicului şi a competenţei de comunicare, capacitatea de prelucrare cognitivă, motivaţie, capacitatea de a transmite mesajul în unităţi coerente şi legate din text

Progresiunea marchează un proces care presupune adoptarea strategiilor şi structurilor lingvistice de la uşor la greu şi de la simplu la complex. Fiecare nivel lingvistic mai avansat presupune repetarea ciclică a elementelor însuşite anterior, prin aprofundarea mai complexă a structurilor lingvistice, lexicale şi abilităţilor de comunicare. Pentru această activitate lingvistică în cadrul Programei şcolare este prevăzută o progresiune pe mai multe planuri. Sunt deosebit de relevante următoarele:

- teme (viaţa de zi cu zi a elevilor şi mediul, interes personal, evenimente actuale şi diverse aspecte ale contextului socio-cultural, precum şi teme legate de diverse discipline şcolare);

- formele şi lungimea textului (texte formale şi neformale, rezumate, notiţe personale);

- lexicul şi funcţiile comunicative (abilitatea elevilor de a realiza diverse aspecte funcţionale, cum ar fi descrierea oamenilor şi evenimentelor în diferite contexte temporale, exprimarea presupunerilor, îndoielii, recunoştinţei, etc. în domenii cum ar fi cel particular, public, educaţional şi profesional).

Vorbirea

Vorbirea ca o abilitate productivă este privită din două aspecte, şi anume, în dependenţă de faptul dacă este în funcţia prezentării monologice a textului, prin care vorbitorul anunţă, informează, prezintă sau ţine o prelegere unei sau mai multor persoane, sau dacă este în funcţia interacţiei, când se face schimbul de informaţii dintre doi sau mai mulţi interlocutori cu un anumit scop, respectând principiul colaborării în timpul dialogului.

Activităţile de producţie ale vorbirii monologice sunt:

7. adresarea în public (comunicări, oferirea de instrucţiuni şi informaţii);

8. expunerea în faţa publicului (prelegeri, prezentări, reportaje, rapoarte şi comentarii asupra unor evenimente etc.)

Aceste activităţi pot fi realizate în diferite moduri:

prin citirea textului scris în faţa publicului;

prin expunerea spontană sau expunerea cu ajutorul suportului vizual sub formă de tabele, diagrame, desene, ş. a.

prin interpretarea unui rol sau al unui cântec.

Interacţiunea subînţelege aplicarea continuă şi succesiunea strategiilor receptive şi productive, precum şi a strategiilor cognitive şi discursive (luarea şi darea cuvântului, negociere, conformare, propunerea soluţiilor, rezumarea, atenuarea sau evitarea neînţelegerilor sau medierea într-o neînţelegere) care sunt în funcţia realizării cât mai reuşite a unei interacţiuni.

Interacţiunea poate fi realizată printr-o serie de activităţi, de exemplu:

- schimbul de informaţii,

- conversaţia spontană,

- discuţii neformale sau formale, dezbateri,

- intervievarea sau negocierea, planificarea şi cooperarea în comun.

Un aspect special al competenţei socio-culturale îl constituie competenţa interculturală, care include dezvoltarea conştiinţei despre altcineva şi altcumva, cunoaştere şi înţelegerea asemănărilor şi diferenţelor dintre lumi, respectiv comunităţi lingvistice, în care trăieşte elevul. Prin competenţa interculturală se subînţelege, de asemenea, dezvoltarea toleranţei şi atitudinii pozitive faţă de caracteristicile individuale şi colective ale vorbitorilor de alte limbi, apartenenţilor altor culturi, care sunt mai mult sau mai puţin diferite de ale elevului, adică, dezvoltarea unor personalităţi interculturale, prin ridicarea gradului de conştientizare cu privire la valorile diferitelor culturi şi dezvoltarea abilităţii de integrare a experienţelor interculturale în propriul model cultural de comportament şi credinţă.

Instrucţiuni pentru interpretarea

conţinutului gramatical

Predarea gramaticii, laolaltă cu predarea şi însuşirea lexicului şi a altor aspecte ale limbii, este una dintre premisele învăţării limbii. Însuşirea gramaticii implică formarea noţiunilor gramaticale şi a structurii gramaticale în vorbirea elevilor, înăţarea fenomenelor gramaticale, formarea deprinderilor şi abilităţilor în domeniul analizei gramaticale şi aplicarea cunoştinţelor gramaticale, ca supliment la formarea şi îmbunătăţirea culturii vorbirii.

RUSINSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Назва предмету	РУСКИ ЯЗИК З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ
Циль	Циль настави и ученя руского язика з елементами националней култури то посцигнуц таки ступень розвою комуникативних схопносцох школяра же би вон самостойно применьовал схопносци висловйованя у стандардних и фахових комуникативних ситуацийох (у складу зоз тематичним минимумом и у писаней форми), пестовал национални и културни идентитет, етнїчне самопочитованє и упознаванє школярох зоз елементами традициї, култури и

	обичайох Руснацох.
Класа	Пията
Рочни фонд годзинох	72 годзини

ИСХОДИ По законченей теми/обласци школяр годзен:	ОБЛАСЦ/ ТЕМА	ЗМИСТИ
- одредзиц род литературного діла; - анализовац елементи композиції лирскей писні (строфа, стих); - розликовац характеристики народней литератури од характеристикох уметнїцкей литератури; - розликовац реалистичну од фантастичней прози; - розликовац литературни форми приповеданя; - одредзиц основни тон интерпретації писні, приповеданя або драмскей події (франтовлїви, весели, смутни и под.); - одредзиц тему, место и час збуваня події; шоровац події; - илустровац прикмети подобох зоз прикладох з текста; - описац вереня, звичаї, способ	ЛИТЕРАТУРА	ЛИРИКА Литературни термини и поняца Поета и стих. Строфа и стих у писні/шпиванки. Файти авторских и народних писньох: описово и обрядово. Школска лектира 1. Михал Ковач Наша хижочка 2. Мелания Горняк Руска дзивка 3. Яким Олеяр Коминяр 4. Ирина Гарди Ковачевич Нєшор 5. Гавриїл Костельник Идилски венєц (виривки зоз шицких рочник часцох, опис Крачуна) 6. Василь Мудри Децембер 7. Серафина Макаї Амрели 8. Гавриїл Надь Ґлоса (або даєдна друга родолюбива писня) 9. Народни шпиванки Зламала ше кормань

живота и події у прешлосци котри описани у литературних дїлох; - одшпивац руски народни и популарни дзецински писнї хтори прилагодзени ґу його возросту; - мац правилне одношенє ґу мацеринскому язику и ґу язиком других народох; - препознац заєднїцки язични зявеня у руским и сербским язику; - розликовац подзелєнє консонантох на тварди и мегки; - розликовац файти пременлївих словох; - розликовац припадки и припадково форми у корелациї зоз сербским язиком; - одредзиц катеґориї роду и числа пременлївих словох; - правилно преписац кратши текст спрам задатку (пременка роду, числа, часу, складох...) розликовац пременлїви од нєпременлївих словох; - дошлїдно хасновац йотовани вокали як двозначни букви и		деска (або друга по вибору) 10. Крачунска писня: Ноц над Вифлеєм (або даєдна друга по вибору) 11. Народни колядки и крачунски винчованки: (вибор) ЕПИКА Литературни термини и поняца Писатель и приповедач. Форми приповеданя: описованє, приповеданє у першей и трецей особи; диялоґ. Фабула: шорованє подїйох.

у позициї по мегких консонантох;		
- дошлїдно хасновац мегки знак; - дошлїдно применьовац правописну норму у хаснованю велькей букви; - дошлїдно применьовац правописну норму у хаснованю интерпункциї; - хасновац словнїк; - правилно вигваряц руски мегки консонанти д' и т'; - правилно вигваряц слова водзаци рахунку о интонациї; - бешедовац ясно почитуюци литературноязичну норму; - чечно и розумлїво читац наглас литературни и нєуметнїцки тексти; - хасновац розлични форми приповеданя: дескрипцию (портрет, нукашнї и вонкашнї простор, природни зявеня), приповеданє у 1. и 3. особи, диялоґ; - составиц бешедовани або писани текст о дожицу литературного дїла и на теми з каждодньового		Характеризованє подобох - способ виражованя, справованє, физични випатрунок. Файти епских дїлох: басна, народна и авторска приповедка. Народни присловки, загадки, анеґдоти. Школска лектира 1. Михал Ковач (приповедка по вибору) 2. Мирон Будински Сон (або по вибору) 3. Мелания Павлович Шестра 4. Янко Рац Мудра мачка 5. В. Реймонд Ярнє рано 6. Дюра Папгаргаї Хто розопял Христа 7. Басни Лєв и лїшка, Хори лєв и лїшка, Вовк и лїшка, Млади и стари вовк (або по вибору) 8. Руски народни приповедки Як цар подаровал богачови бундаву за воли, Гуска на єдней ноги, Чий сон краши, Знаходлїви и скупи кум, Треба у младосци робиц (або по вибору) ДРАМА Литературни термини и поняца

живота и зоз швета фантазиї; - подзековац, замодлїц за помоц, слухац собешеднїка; - одредзиц часци текста (наслов, пасуси); - составиц и написац винчованку и поволанку; - хасновац словнїк за збогацоване власного фонду словох (паралелох зоз сербским язиком и у прекладаню); - читац кратши єдноставни текст зоз розуменьом; - рецитовац народни обрядово писнї хтори ше одноша на швета лєбо рочни часци; - розликовац характеристики руского народного облєчива; - знац начишлїц швета и поровнац их зоз сербскима; - розликовац традицийни руски обичаї (Кирбай, Миколай, шпиванє колядох на Крачун, облївачка на Вельку ноц) и познац традицийни народни єдзеня.		Дїя, подоби у драми. Лектира Бабкарски театер за дзеци або дзецинска театрална представа за дзеци (вибор) НАУКОВОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТИ (виберац до 2 дїлох) 1. Народна творчосц 2. Зоз живота наших предкох 3. Вибор зоз кнїжкох, енциклопедийох, часописох за дзеци и зоз Интернета ДОМАШНЯ ЛЕКТИРА 1. Єдна руска народна приповедка по вибору. 2. Єдна авторска приповедка по вибору або виривок з романа або длугшей приповедки. додатна лектира Патрел/а сом театралну представу за дзеци

ЯЗИК	Ґраматика (язик, фонетика, лексиколоґия, морфолоґия)	Мацерински язик и язики других народох.

		Язики у контакту: руски и сербски язик. Тварди и мегки консонанти. Пременлїви файти словох: меновнїки, прикметнїки, заменовнїки, числовнїки, дїєслова (розликовац и одредзиц у тексту). Меновнїки - значенє и файти (заєднїцки и власни). Прикметнїки - компарация прикметнїкох. Заменовнїки - особни заменовнїки. Числовнїки - значенє и файти (основни и порядково). Дїєслова - дїєсловни форми (терашнї, прешли и будуци час).
	Правопис	Писанє є, ї, ю, я. Хасноване мегкого знака. Велька буква у вецейчлених ґеоґрафских назвох; у назвох кнїжкох, литературних дїлох, театралних представох, филмох. Знаки интерпункциї: запята (при начишльованю и ословйованю); наводнїки (директна бешеда); смуга (место наводнїкох у директней бешеди). Фонетични и морфолоґийни елементи правописа. Словнїки Руско-сербски и Сербско-руски
	Ортопеия	Вигварянє руских мегких консонанти д’ и т’ и їх розликованє од

		серсбских африкатох ђ и ћ. Интонация и павзи хтори у зависносци зоз знаками интерпункциї; интонация упитних виреченьох. Артикулация: гласне читанє язиколамкох, перше помали, вец швидше (индивидуално або у ґрупи).
КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ		Приповеданє - о дожицох, о тим цо видзели, о особних жаданьох, о правдивих и задуманих зявеньох. Составянє ґрупи словох на одредзену тему и составянє виреченчох од задатих словох. Самостойне приповеданє (даскелїх виреченьох) о свойому братови лєбо шестри, товаришови, школскому товаришови, о живоце у школи, о своїм дожицу, о даякей події у хторей участвовали. Описованє - пейзажу, нукашнього и вонкашнього простору, людзох, животиньох, природних зявеньох. Репродукция слуханого лєбо пречитаного текста з помоцу плану лєбо самостойно. Преприповедованє - збуваньох у трох часових димензийох зоз правдивим або задуманим законченьом, правдиву або задуману фабулу, моделованє фабули спрам своєй идеї. Директна и индиректна бешеда. Описованє слики або цеку події з помоцу

		илустрациї подзелєней на вецей слички. Репродукция представи на основи направеного плану. Особне становиско о пречитаним тексту (цо ше ми попачело и чом). Наслов текста, автор, главна подоба и його прикмети.
		Хасноване словнїка за збогацоване фонда словох, паралелох зоз сербским язиком, толковане значеньох словох у контексту. Хасноване словнїка при прекладаню. Лексика - глєдане, обачоване, хасноване лексики за рижни подруча роботи, дожицох, чувствох. Комуникация - препознавац, хасновац и вежбац релациї часу, простору, количества, родзинства, зменшованя. Подзековносц, молба за помоц, участвоване у диялоґу. Привитоване/одпитоване, поставяне питаня, глєдане информациї, потвердзуюци и одрекаюци форми; бонтон, винчованки, виражоване добрих жаданьох и дзеки, процивене, протест, сочувствие. Читане наглас и у себе, правилна дикция и интонация виреченя. Преписоване кратших виреченьох и текстох, характеристичних словох и виразох, преписоване на основи датого задатку

		(пременка роду, числа, часу, складох...) Писанє поволанки и винчованки. Явни наступ, презентация власного текста и тимскей роботи. Традицийна народна култура. Обрацанє уваги на характеристични часци о прешлосци и сучасни живот Руснацох, опис обичайох и историйних подїйох.

Ключни поняца змистох: кнїжовносц, язик, култура висловйованя, традиция, швета.

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставна програма руского язика зоз елементами националней култури состої ше з трох предметних обласцох: литератури, язика и култури висловйованя. Розподзельованє наставних годзинох би нє требало буц зробена на основи предметних обласцох, а на каждей годзини треба окремну увагу пошвециц култури висловйованя школярох и култури Руснацох у Сербиї зоз акцентом на народну традицию и обичаї. Шицки три обласци медзисобно попреплєтани и анї єдну нє мож виучовац изоловано и без учасци других обласцох.

Наставна програма руского язика зоз елементами националней култури фундаментує ше на исходох, односно на процесу ученя и школярских посцигнуцох. Исходи представяю опис интеґрованих знаньох, схопносцох, становискох и вредносцох хтори школяр формує, преширює и преглїбює през три предметни обласци того предмета.

I ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Наставна програма ориєнтована на исходи дава наставнїкови векшу шлєбоду, вецей можлївосци у креированю и обдумованю настави и ученя. Улога наставнїка контекстуализовац тоту програму спрам потребох конкретного оддзелєня беруци до уваги шлїдуюце: уровень знаня руского язика, состав оддзелєня и характеристики школярох; учебнїк и други наставни материял хтори буду хасновац; технїчни условия, наставни средства и медиї зоз хторима школа розполага; ресурси, можлївосци, як и потреби локалного стредку у хторим ше школа находзи. Рушаюци од датих исходох и змистох наставнїк перше креирує свой рочни, ґлобални план роботи зоз хторого познєйше розвиє свойо оперативни плани. Исходи дефиновани по обласцох олєгчую наставнїкови дальшу операционализацию исходох на уровню конкретней наставней єдиники. Од наставнїка ше обчекує же би за кажду наставну єдинку, у фази планованя и писаня пририхтованя за годзину, дефиновал диференцийовани обчекивани резултати на трох уровньох: гевти хтори би шицки школяре требали досцигнуц, гевти хтори би векшина школярох требала досцигнуц и гевти хтори би лєм даєдни школяре требали досцигнуц. На тот способ посцигує ше индиректна вяза зоз стандардами на трох уровньох посцигнуцох школяра. При плановаю треба тиж мац на розуме же ше обчековани резултати розликую, же ше даєдни лєгчейше и швидше можу витвориц, алє за векшину обчекованого (окреме за предметну обласц литература) треба вельо вецей часу, вецей розличини активносци и робота на рижних текстох. У фази планованя настави и ученя барз важне мац на розуме же учебнїк наставне средство и же вон нє одредзує змисти предмета. Прето треба змистом датим у учебнїку приступиц селективно. Попри учебнїка, як єдного зоз жридлох знаньох, на наставнїкови остава же би школяром обезпечел увид и власне искуство за хасноване других жридлох спознаня. При плановаю наставного процесу треба водзиц рахунку о здобутих знаньох, искуствох, интелектуаних схопносцох и интересованьох школярох.

Барз важне положиц акцент на збогацованє словнїка. Тиж так, треба вихасновац швета и културни події хтори ше одбуваю у рижних местох з цильом упознаваня живота Руснацох у прешлосци, їх традициї и култури хтори руску меншину характеризую на тих просторох. Препоручує ше же би ше поцагло паралелу медзи шветами Руснацох и подобнима сербскима шветами, як и шветами других националних заєднїцох хтори жию у Войводини.

II ВИТВОРЙОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

ЛИТЕРАТУРА

Основу програми литератури творя тексти зоз лектири. Лектира подзелєна по литературних родох - лирика, епика, драма и збогацена є з вибором нєуметнїцких, науковопопуларних и информативних текстох. Обовязна часц лектири состої ше, углавним, зоз дїлох хтори спадаю до основного националного корпусу. Вибор дїлох ше у найвекшей мири фундаментує на принципе прилагодзеносци ґу возросту.

РОБОТА НА ТЕКСТУ

Розликує: приповедку (народну и авторску), басну, писню, присловки, загадки, язиколамки.

Читанє - кратших руских народних приповедкох, текстох зоз уметнїцкей творчосци, писньох, баснох, сказкох. Вежбанє чечного читаня зоз розуменьом хторе ше приблїжує ґу природней бешеди. При обробку писньох треба вежбац красне читанє и рецитованє.

Од школярох того возросту обчекує ше же би знали одредзиц цек подїйох, главни и побочни подоби, час и место збуваня події, початок, заплєт и розплєт, цек події, опис стредку и людзох; порученя у присловкох; поуки у баснох поровновац зоз подїями зоз живота. Замерковйованє елементох фантастичного у сказкох и пренєшеного значеня у баснох.

Препоручує ше же би ше школяром презентовали популарни дзецински и народни дзецински писнї, же би ше провадзел дзецински часопис (писанє кратших литературних роботох за дзецински часопис), заєднїцке патренє, анализа и бешеда о найменєй єдней театралней представи за дзеци по руски.

Тексти зоз додатней часци програми треба же би наставнїкови послужели и при обробку наставних єдинкох зоз ґраматики, як и за обробок и утвердзованє змистох зоз култури висловйованя. Дїла хтори ше нє буду обрабяац, наставнїк би требал препоручиц школяром за читанє у шлєбодним чаше.

Нова програма фундаментує ше на векшей корелативносци литературних и нєлитературних дїлох. Корелативносц оможлївює адекватне комбинованє обовязних и виборних дїлох.

Попри корелациї медзи текстами, нєобходне же би наставнїк успоставел вертикалну корелацию. Наставнїк муши буц упознати зоз змистами руского язика предходних класох же би ше могол почитовац принцип поступносци и систематичносци.

Наставнїк, тиж так, треба же би познал змисти других предметох и зоз предходних класох хтори преучую историю, традицию и культуру Руснацох, треба же би сам познал традицийну и духовну культуру Руснацох зоз наглашку на обичаї Руснацох у Сербиї.

Горизонталну корелацию наставнїк, у першим шоре, успоставя зоз наставу сербского язика и литератури, историї, ликовней култури, музичней култури, вирскей настави и гражданского воспитаня.

Исходи вязани за наставну обласц литература засновани на читаню. Рижни форми читаня основне предусловиє же би школяре у настави здобували спознаня и же би ше успишно уводзели до швета литературного дїла. У пиятей класи ше, у першим шоре, пестує емотивне читанє, а школяре ше поступнє уводза до виглєдовацкого читаня.

ЯЗИК

У настави язика школяре ше оспособюю за правилну усну и писану комуникацию на руским литературним язику.

Кед ше у змистох програми наводза наставни єдинки хтори школяре уж обрабяли у нїзших класох, подрозумює ше же ше ступень усвоєносци и схопносц применьованя скорей обробеней материї преверює, а повторйованє и увежбованє на нових прикладох предходзи обробку нових змистох, зоз чим ше обезпечує континуитет роботи и систематичносц у повязованю новей материї зоз иснуюцим знаньом.

Нужне же би наставнїк вше мал на розуме пресудну улогу прилагодзених и систематичних вежбох, односно же наставна материя нє усвоєна док ше добре нє увежба. То значи жє вежбанє муши буц состойна часц обробку наставней материї, применьованя, обновйованя и утвердзованя знаня.

Правопис

Правописни правила ше усвоюю з помоцу систематичного вежбаня (правописни диктати, виправянє гришкох у датим тексту, тести зоз питанями з правопису итд.). У рамику правописних вежбох требало би з часу на час уключиц и питаня зоз хторима ше преверює ґрафия (правилне писанє буквох).

Тиж так, школяром треба давац порив же би сами замерковйовали и виправяли правописни гришки у СМС комуникациї, як и у розличних типох комуникациї прейґ интернету.

Попри того, школярох треба упутйовац на хасноване Сербско-руского и Руско-сербского словнїка, як и других словнїкох и приручнїкох. Наставнїк би требал на годзину приношиц прикладнїки спомнутих словнїкох, поготов кед ше обрабяю правописни теми, же би школяром давал порив за порядне и систематичне хасноване приручней литератури.

Ортоепия

Наставнїк стално треба же би указовал на важносц правилней бешеди хтора ше пестує зоз запровадзованьом одредзених ортоепских вежбох. Ортоепски вежби нє треба реализовац як окремни наставни єдинки, алє у рамику одвитуюцих темох зоз ґраматики; интонация виреченя може ше з єдного боку повязац зоз культуру висловйованя, вежбаньом рецитованя писньох и под. Прейґ хасноваия аудио знїмкох школярох треба учиц же би репродуковали и усвойовали правилне вигварянє, мелодию, дикцию...

Даєдни ортоепски вежби можу ше витворйовац и з одвитуюцима темами з литератури: напр. артикулацию мож вежбац з вигваряньом язиколамкох, теди кед ше вони обрабяю як часц народней творчосци; акцент слова, темпо, ритм, интонация виреченя и павзи можу ше вежбац з гласним читаньом виривка зоз текста (по вибору наставнїка лєбо школяра) итд. Рецитованє напамят научених виривкох у стиху и прози (з помоцу аудитивних наставних средствох) треба тиж же би ше реализовало як ортоепска вежба.

КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ

Розвиванє культури висловйованя єден з найважнєйших задаткох настави мацеринского язика з елементами националней культури. Тота наставна обласц, гоч є програмски конституована як окремне подруче, муши ше повязовац зоз обробком литературних текстох, як и зоз наставу ґраматики и правописа. Тиж так, обробок литературного текста и робота на ґраматики и правопису литературного язика муши уключовац и змисти хтори доприноша пестованю культури усного и писаного висловйиованя.

Од школярох того возросту треба обчековац же би знали шлїдуюци обласци:

Преприповедованє - о дожицох, о тим цо видзели, о особних жаданьох. Препоручени теми за обробок: Ширша фамелия. Родзински одношеня. Автобиоґрафски податки. Госци. Костиранє.

Нащиви. Мой товариш - моя товаришка. Роботни дзень школяра. Шлєбодни час. Интересованя. Кнїжка. ТВ и радио. Бабово и дїдово сказки. Часци цела - детальнєйше. Чувайме природу - животинї и рошлїни. Час. Рочни циклус у природи. Занїманя и ремесла. Мацерински язик. Любов ґу мацеринскому язику. Найзначнєйши руски манифестациї за дзеци - фестивали и смотри. Часопис за дзеци Заградка. Нащива товариша. Телефонска бешеда. Транспорт. Спорти. Купуєме компютер. Швета и датуми визначни за руску заєднїцу. Руски культурни, информацийни и вирски институциї. Планета Жем. Континенти, боки швета. Кадзи бим любел/а путовац. Писнї, диялоґи, усовершованє конверзациї. Илустрация подзелєна на слички.

Од школяра ше далєй обчекує же би знал составиц ґрупу словох на одредзену тему, а тиж и зложиц виреченя зоз датих словох. Школяре треба же би знали висловиц свою думку и особне становиско о пречитаним тексту (цо ше ми попачело и чом), навесц наслов текста, автора, главну подобу и його прикмети. Треба же би знали подзековац и замодлїц за помоц. Самостойно треба же би приповедали (даскельо виреченя) о свойому братови чи шестри, товаришови, школскому пайташови, о живоце у школи, о своїм дожицу, даякей подїї у хторей участвовали.

Репродукция - слуханого лєбо пречитаного текста з помоцу составеного плану або без нього. Описац слику або цек подїї з помоцу илустрациї подзелєней на слички. Репродуковац одпатрену дзецинску театралну представу або преславу.

Опис - пейзажу, нукашнього и вонкашнього простору, людзох, животиньох, природних зявеньох.

Диялоґ - директна и индиректна бешеда. Школяре треба же би знали самостойно составиц найменєй осем виреченя хтори маю смисла о слики лєбо увежбаней теми, и же би водзели диялоґ. Почитованє интерпункциї (точка, запята, знак питаня, викричнїк).

Драматизация - читанє по улогох и замена улогох.

Розгварка - збогацованє словнїка з каждодньового живота у узвичаєней конверзациї, фразеолоґия. Фреквентни виреченя з каждодньового живота. Вежби зоз пременку и дополньованьом виреченьох.

Словнїк - хасновванє словнїка за збогацованє фонду словох, паралели зоз сербским язиком, толкованє значеня слова у контексту. Розвой словнїка школяра з помоцу дидактичних язичних бавискох, ребусох, з дополньованьом, главоламками... Писанє свойого власного словнїка менєй познатих словох и виразох.

Читанє - читанє гласно и у себе, правилна дикция и интонация виреченьох. Мелодия виреченя.

Преписованє - кратших виреченьох и текстох, записованє характеристичних словох и виразох, преписованє зоз задатком (замена роду, числа, часу, складох...). Писанє краткого составу з помоцу питаньох, хтори ма од 6 - 8 виреченя; писанє винчованки и поволанки.

Школяре треба же би активно усвоєли 300 слова и фразеолоґийни єдинки. Пасивни словнїк треба же би на каждим уровню бул обсяжнєйши од активного.

За читанє по власним вибору препоручую ше часописи за дзеци, руска дзецинска литература и народна творчосц.

Од школярох ше обчекує же би напамят научели голєм 2 писнї, 4 руски народни писнї и сучасни популарни дзецински писнї, загадки, даєдни присловки, рецитовац народни писнї хтори ше одноша на вирски швета або часци року, два кратши прозни тексти у обсягу 6 - 8 шорики и 4 кратки диялоґи або участвованє у дзецинскей театралней представи. Требали би познац характеристики руского народного облєчива, познац руски вирски швета, традицийни обичаї (Кирбай, Миколай, колядованє на Вилїю, облїванє) и традицийни єдзеня.

Елементи националней культури и традициї

Упознаванє школярох з основами историї рускей меншинскей заєднїци у Сербиї (присельованє, културни, образовни, вирски и привредни активносци, найвисши посцигнуца у културни, релевантни орґанизациї и институциї…). Пестованє емотивного одношеня ґу традициї, култури, звичайом рускей меншинскей заєднїци у Сербиї (фолклор, ремесла, народна творчосц, театер, литература, музика, звичаї…). Обезпечиц школяром податки о рускей заєднїци у Сербиї (населєня, институциї и орґанизациї, познати особи, мена, презвиска, походзенє…), алє и о вязох зоз другима етнїчнима заєднїцами. Намагац ше же би ше руски идентитет и самопочитованє пестовало суптилно, нє з помоцу висловох и фразох, алє на конкретних прикладох, при тим злучовац спознаня з емоцийним унапрямованьом, даваюци значенє меншинским и людским правом, интеретнїчному почитованю, толеранциї и интеракциї.

Способ витворйованя програми

Муши ше стално мац на розуме сущни задаток того предмета: же би школяре научели крашнє бешедовац на руским литературним язику, же би крашнє читали, писали и же би здобули схопносц у язичней правилносци. Стално ше муша мац на розуме и пред'знаня школярох, же би ше могло надовязац на материю хтору школяре уж звладали. На каждей годзини наставнїк треба же би виберал диференцийни поступок, бо школяре розличного возросту и приходза з розличнима язичнима компетенциями.

Ґраматику треба викладац у имплицитней форми, место виправяня гришкох хаснує ше формованє правилней бешедней варианти. На годзини треба створиц приємну атмосферу, хтора оможлївює партнерске одношенє медзи наставнїком и школярам и помага же би ше звладала психична бариєра при активизациї схопносцох висловйованя. Кажде язичне средство ше демонструє у одредзеним контексту, нє изоловано. Под час увежбованя бешедних схопносцох треба же би доминовали розлични форми диялоґох у интеракциї наставнїк - школяр и школяр - школяр. При висловйованю ше глєда єдноставносц, природносц и спонтаносц и язична правилносц.

III ПРОВАДЗЕНЄ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзенє и вредноване резултатох напредованя школярох у функциї досцигованя исходох, а почина з иницияльним преценьованьом уровня на хторим ше школяр находзи и у одношеню на цо ше будзе преценьовац його дальши цек напредованя, як и оцена. Кажда активносц добра нагода за преценьованє напредованя и даванє повратней информациї. Кажда наставна годзина и кажда активносц школяра нагода за формативне оценьованє, односно реґистрованє проґресу школярох и унапрямованє на дальши активносци.

Формативне вредноване состойна часц сучасного приступу ґу настави и подрозумює преценьованє знаньох, схопносцох, становискох и справованя, як и розвою одвитуюцей компетенциї под час настави и ученя. Под формативним мераньом подрозумює ше зазберованє податкох о школярових посцигнуцох, а найчастейши технїки то: реализация практичних задаткох, провадзенє и зазначованє школярових активносцох под час настави, нєпостредна комуникация медзи школяром и наставнїком, реґистер за каждого школяра (мапа напредованя) итд. Резултати формативного вредноваря на концу наставного циклуса треба же би були виражени и суматив но - зоз числову оцену.

Робота каждого наставнїка состої ше од планованя, реализациї и провадзеня и вредноваря. Важне же би наставнїк континуовано диференцийно провадзел и вредновал, попри посцигнуцох школяра, и процес настави и ученя, як и себе и свою власну роботу. Шицко цо ше укаже як добре и хасновите наставнїк вихаснує и познєйше у своєй наставней пракси, а шицко цо ше укаже як нєдосц ефикасне и ефективне требало би унапредзиц.

SLOVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK AKO JAZYK S PRVKAMI NÁRODNEJ KULTÚRY

Cieľ	Cieľ učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry je dosiahnuť taký stupeň rozvoja komunikačných zručností u žiaka, aby vedel samostatne uplatniť osvojené rečové zručnosti v štandardných a odborných komunikatívnych situáciách (a v súlade s tematickým minimom aj v písanej podobe), pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčajov slovenského národa s osobitným dôrazom na slovenskú komunitu v Srbsku.
Ročník	Piaty

Ročný fond hodín	72 hodín

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	OBLASŤ/ TÉMA	OBSAH
- určiť literárny druh literárneho diela; - analyzovať prvky kompozície lyrickej básne (strofa, verš); - odlíšiť charakteristické vlastnosti ľudovej	LITERATÚRA	LYRIKA Literárne termíny a pojmy Básnik a báseň. Strofa a verš v lyrickej básni/piesni. Druhy autorských a ľudových lyrických piesní a básní:

slovesnosti od vlastností umeleckej literatúry; - rozlíšiť realistickú a fantastickú prózu; - rozlíšiť literárne postupy; - hodnotiť umelecký prednes, rozprávanie alebo dramatický dej (žartovný, veselý, smutný a pod.); - určiť tému, miesto a čas konania deja; dejovú postupnosť; - ilustrovať vlastnosti postáv na príkladoch z textu; - ilustrovať povery, zvyky/obyčaje, spôsob života a udalosti z minulosti opísané v literárnych dielach; - analyzovať prvky kompozície dramatického diela (dejstvo, scéna, výstup); - chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov; - poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbčinou;		opisné, zbojnícke a obradné. ŠKOLSKÁ LEKTÚRA 1. Juraj Tušiak: Keď moja mama nie je doma 2. Milan Rúfus: Chlieb náš každodenný 3. Elena Čepčeková: Púpavy 4. Daniel Hevier (výber z diela) 5. Jozef Pavlovič (výber z diela) 6. Rudolf Dobiáš: Domov 7. Dragan Lukić: Učiteľ 8. Ľudové piesne: (výber) 9. Vianočná pieseň: Tichá noc 10. Ľudové koledy a vinše: (výber)

- odlíšiť spisovný jazyk od nárečia; - rozlíšiť podelenie spoluhlások na tvrdé, mäkké a obojaké; - rozlíšiť ohybné slovné druhy;		
- poznať pády a pádové koncovky v korelácii so srbčinou; - určiť kategóriu rodu, čísla, pri ohybných slovách; - uplatniť pravopisnú normu pri písaní vybraných slov (typické príklady); - dôsledne uplatniť pravopisnú normu pri písaní veľkého písmena; - uplatňovať interpunkčné znamienka; - používať Pravidlá slovenského pravopisu a iné pravopisné príručky; - správne vyslovovať tvrdé spoluhlásky d,t,l, n pred i, e; - správne vyslovovať slová vzhľadom na intonáciu; - rozprávať jasne dbajúc na		EPIKA Literárne termíny a pojmy Spisovateľ a rozprávač. Slovotvorné postupy: opis, rozprávanie v prvej a tretej osobe; dialóg. Fabula: sled udalostí. Charakteristika postáv - spôsob vyjadrovania, správanie, fyzický vzhľad. Druhy epických diel: bájka, ľudová a autorská rozprávka. ŠKOLSKÁ LEKTÚRA 1. Slovenská ľudová bájka: Lišiak a žaba 2. Ladislav Kuchta: Martin na bielom koni 3. Slovenská ľudová rozprávka: Kapsa, potras sa 4. Pavel Grňa: Stred sveta 5. Klára Jarunková: O škole, do ktorej sa nedalo prísť načas 6. Mária Ďuríčková: Ako sa Jožko

spisovnú jazykovú normu; - plynulo a zreteľne čítať nahlas literárne a vecné texty; - využívať rôzne slohové postupy: deskripciu (portrét, enteriér, exteriér, prírodné javy), rozprávanie v 1. a 3. osobe, dialóg; - vedieť sa poďakovať, požiadať o pomoc, počúvať hovoriaceho; - určiť časti textu (názov, odseky); - utvoriť hovorový prejav alebo napísaný text o vnímaní prečítaného literárneho diela a na témy z každodenného života a vlastnej predstavivosti; - urobiť a predniesť dramatizáciu prečítaného textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života; - používať slovník pri obohacovaní slovnej zásoby (paralela so srbským jazykom, a pri preklade);		rozhodol, že bude mať dobré vysvedčenie 7. Zoroslav Spevák Jesenský: (výber z diela) DRÁMA Literárne termíny a pojmy Dejstvo, výstup, osoby v dráme. Dramatické útvary a rozhlasová hra. ŠKOLSKÁ LEKTÚRA 1. Bábkové divadlo pre deti: (výber) 2. Detské ľudové hry: (výber) VEDECKOPOPULÁRNE A INFORMAČNÉ TEXTY 1. Malé formy ľudovej slovesnosti 2. Zo života našich predkov 3. Výber z kníh, encyklopédií, časopisov pre deti a internetu. DOMÁCA LEKTÚRA 1. Slovenské ľudové rozprávky a bájky: (výber) 2. Výber z antológie: Postavím si palác z palaciniek Doplnková lektúra (výber z 3 diel)

- čítať kratší jednoduchý text s porozumením; - správne odpísať - kratší text so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...); - zostaviť a napísať pozdrav a blahoželanie; - zaspievať priliehavé slovenské ľudové a súčasné populárne detské pesničky; - predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia; - zapojiť sa do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov - poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (s regionálnym zameraním); - zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými); - poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zabíjačka, Mikuláš, Lucka, oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá.		1. Pozeral/a som detský slovenský film: (voľný výber) 2. Komiks podľa výberu 3. Pozeral/a som divadelné predstavenie pre deti	
	JAZYK	Gramatika (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia)	Materinský jazyk a jazyky iných národov. Kontaktové jazyky:

			slovenčina a srbčina. Spisovný jazyk a nárečia. Tvrdé, mäkké a obojaké spoluhlásky. Ohybné slovné druhy: podstatné mená, prídavné mená, zámená, číslovky, slovesá (vymenovať a poznať v texte). Podstatné mená - pojem a členenie (všeobecné a vlastné) Prídavné mená - stupňovanie prídavných mien. Zámená - osobné zámená. Číslovky - pojem a členenie (základné a radové). Slovesá - slovesné tvary (prítomný, minulý a budúci čas).
		Pravopis	Písanie i/y, í/ý. Veľké písmeno v geografických názvoch, názvoch inštitúcií, ustanovizní, organizácií (typické príklady).

			Interpunkčné znamienka: čiarka (pri vymenovávaní a oslovovaní); úvodzovky (priama reč); pomlčka (namiesto úvodzoviek v priamej reči). Pravopisné príručky.
		Ortoepia	Výslovnosť tvrdých spoluhlások d,t,l,n pred i,e. Intonácia a prestávky v spojení s interpunkčnými znamienkami; intonácia opytovacích viet. Artikulácia: hlasné čítanie textov (individuálne alebo v skupine).
JAZYKOVÁ KULTÚRA		Rozprávanie - o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Tvorenie skupiny slov na určenú tému a viet zo zadaných slov. Samostatné rozprávanie (niekoľko viet) o svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole, o svojom zážitku, o nejakej udalosti, v ktorej brali účasť. Opis - enteriéru a exteriéru, ľudí, zvierat, prírodných javov.	

		Poďakovanie, žiadosť o pomoc, účasť v dialógu. Vyjadrenie svojho názoru o prečítanom texte (čo sa mi páčilo a prečo). Názov textu, autor, ústredná postava a jej vlastnosti. Reprodukcia počutého a prečítaného textu alebo rozprávky za pomoci osnovy alebo samostatne. Opis obrázka alebo dejovej postupnosti pomocou členenej ilustrácie. Reprodukcia slovenského filmu, rozprávky, detského divadelného predstavenia podľa zostavenej osnovy. Dramatizácia textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života. Používanie slovníka pri obohacovaní slovnej zásoby, paralela so srbským jazykom, kalky, vysvetlenie významu slov v kontexte. Používanie slovníka pri preklade. Hlasné a tiché čítanie, správna dikcia a intonácia vety. Odpisovanie kratších viet a textov, charakteristických slov a výrazov, odpisovanie so zadanou úlohou	

		(obmena rodu, čísla, času, slabík...). Písanie pozdravu a blahoželania. Verejný výstup, prezentovanie vlastnej a tímovej práce. Tradičná slovenská ľudová kultúra.	

Kľúčové pojmy obsahov: literatúra (lyrika, epika, dráma), jazyk (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia, pravopis, ortoepia), jazyková kultúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúru, jazyk a jazykovú kultúru. Rozdelenie hodín sa neodporúča podľa vzdelávacích oblastí, ba naopak, na každej hodine by sa mala venovať náležitá pozornosť kultúre vyjadrovania žiakov, národnej tradícii, zvykom, obyčajam a kultúre Slovákov v Srbsku. Teda, všetky tri oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblasťami.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehlbuje prostredníctvom troch vzdelávacích oblastí tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností pri plánovaní vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúc na zreteli: poznávaciu úroveň slovenského jazyka, zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi sfunkčnenie výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz má učiteľ pre každú oblasť definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu jednotku vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje diferencované výsledky práce žiakov: tie, ktoré by všetci žiaci mali dosiahnuť, tie, ktoré by väčšina žiakov mala dosiahnuť, a tie, ktoré by mali iba niektorí žiaci dosiahnuť. Takýmto spôsobom sa dostane nepriamy vzťah so štandardmi na troch úrovniach žiackych výkonov. Zároveň pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä v oblasti literatúry) potrebné je omnoho viac času, viac rozličných aktivít a prác na rôznych textoch. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je iba vyučovacím prostriedkom a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebníc treba pristúpiť selektívne. Pritom učebnica je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov poznania. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka. Nevyhnutné je dať dôraz na rozširovanie slovnej zásoby a možnosti využívať jednotlivé kultúrne podujatia a sviatky, ktoré sa ponúkajú v daných prostrediach, s cieľom formovania predstáv o živote Slovákov v minulosti, o tradíciách a kultúre, ktorá slovenskú menšinu na týchto priestoroch charakterizuje. Odporúča sa porovnávať zaznamenávanie určitých sviatkov so zaznamenávaním sviatkov iných menšín, ktoré žijú spolu so Slovákmi v daných lokalitách.

II. REALIZÁCIA VYUČOVACIEHO PROCESU A UČENIA

LITERATÚRA

Základ programu z literatúry tvoria texty z lektúry. Lektúra je rozvrhnutá podľa literárnych druhov - lyrika, epika, dráma a zároveň obohatená výberom neliterárnych, vedecko poulárnych a informatívnych textov. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

PRÁCA S TEXTOM

Rozlišovanie: rozprávky (ľudové a autorské), bájky, básne, porekadlá a príslovia, hádanky, rečňovanky.

Čítanie - kratších slovenských ľudových rozprávok, textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, bájok. Nacvičovanie plynulého čítania s porozumením, ktoré sa rovná hovoru. Pri spracovaní básní treba nacvičovať umelecký prednes.

Od žiakov v tomto veku treba očakávať, že budú vedieť postrehnúť priebeh udalosti, hlavnú a vedľajšie postavy, čas a miesto konania deja, začiatok, zauzlenie a rozuzlenie, dejovú postupnosť, opis okolia a ľudí; posolstvo prísloví; ponaučenie bájok porovnávať s udalosťami zo života. Všímať si fantastické prvky v rozprávkach a prenesený význam v bájkach.

Odporúča sa žiakom prezentovať populárne detské a ľudové piesne, sledovať detské časopisy (písanie krátkych literárnych prác do časopisov), spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia a filmu pre deti v slovenskej reči.

Texty z doplnkovej časti programu majú poslúžiť učiteľovi aj pri spracovaní učiva z gramatiky, tiež na spracovanie a upevňovanie obsahov z jazykovej kultúry. Diela, ktoré učiteľ nespracuje, má navrhnúť žiakom na čítanie vo voľnom čase.

Nový program je založený na väčšej integrácii literárnych a neliterárnych diel. Korelácia je umožnená adekvátnym kombinovaním povinných a nepovinných diel.

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu. Tiež má byť oboznámený s obsahmi slovenského jazyka z predchádzajúcich ročníkov, čo umožňuje dodrdžiavať princípy postupnosti a systematickosti.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu z prírody a spoločnosti pre 3. a 4. ročník (príklad: Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem...), tradičnú a súčasnú duchovnú kultúru Slovákov s dôrazom na zvyky a obyčaje Slovákov v Srbsku.

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie srbského jazyka, dejín, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Vzdelávacie výkony späté s oblasťou literatúry založené sú na čítaní. Rôzne obmeny pri čítaní sú základným predpokladom, aby žiaci vo vyučovaní získavali vedomosti a aby sa úspešne uvádzali do sveta literárneho diela. V piatom ročníku pestuje sa predovšetkým zážitkové čítanie a žiaci sa postupne uvádzajú do bádateľského čítania.

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci sa uschopňujú pre správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku.

Keď sa v obsahoch programu uvádzajú vyučovacie jednotky, ktoré žiaci už spracovali v nižších ročníkoch, stupeň osvojenosti a uplatnenosti spracovaného učiva sa overuje, opakuje a nacvičuje na

nových príkladoch, ktoré predchádzajú spracovaniu nových obsahov, pričom sa zabezpečuje kontinuita práce a systematickosť v nadväzovaní nového učiva na získané vedomosti.

Nevyhnutné je, aby učiteľ vždy mal na zreteli význam priliehavých a systematických cvičení, lebo učivo sa nepovažuje za zdolané, kým sa dobre nenacvičí. To znamená, že cvičenia majú byť súčasťou spracovania učiva, uplatnenia, opakovania a upevňovania vedomostí.

Pravopis

Pravopisné pravidlá sa osvojujú prostredníctvom systematických cvičení (pravopisné diktáty, oprava textu, testy s otázkami z pravopisu atď.). V kontexte pravopisných cvičení žiaduce je občas zapojiť aj otázky, ktorými sa overuje ortografia (správne písanie písmen).

Treba podnecovať žiakov, aby sami zisťovali a opravovali pravopisné chyby, SMS komunikácií, ako aj pri rôznych typoch komunikácie prostredníctvom internetu.

Žiakov treba usmerňovať, aby používali pravidlá a príručky slovenského pravopisu. Žiaduce je, aby učiteľ mal tieto príručky na hodine vždy, najmä keď sa spracuje učivo z pravopisu a usmerňoval žiakov používať uvedené príručky.

Ortoepia

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, ale spolu so spracovaním tém z gramatiky; prízvuk vo vete sa môže nadväzovať na kultúru vyjadrovania, nácvik prednesu básne a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov treba zvykať na správnu výslovnosť, melodickosť, dikciu

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať čítaním nahlas úryvkov z lektúry (podľa výberu učiteľa alebo žiaka) atď. Ako ortoepické cvičenia treba využívať aj prednes spamäti naučených úryvkov z poézie a prózy (pomocou auditívnych učebných prostriedkov).

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jedna z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka s prvkami národnej kultúry. Aj keď je táto oblasť vyučovania v programe určená ako osobitná oblasť, musí sa využívať tak pri spracovaní literárnych textov, ako aj pri vyučovaní gramatiky a pravopisu. Spracovanie literárneho textu a učenie gramatiky a pravopisu spisovného jazyka musí zahrňovať aj obsahy, ktoré prispievajú k pestovaniu kultúry ústneho a písomného vyjadrovania.

V tejto vekovej kategórii od žiakov treba očakávať poznanie nasledujúcich oblastí: Rozprávanie - o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Odprúčané témy na spracovanie: Širšia rodina. Príbuzenské vzťahy. Životopisné údaje. Hostia. Jedálny lístok. Návštevy. Môj priateľ - moja priateľka. Pracovný deň žiaka. Voľný čas. Záľuby. Kniha. TV a rozhlas. Rozprávky starej matere a starého otca. Časti tela - podrobnejšie. Chráňme prírodu - zvieratá a rastliny. Počasie. Ročný kolobeh v prírode. Povolania a remeslá. Rodná reč. Láska k rodnej reči. Najdôležitejšie slovenské vojvodinské manifestácie pre deti - festivaly a prehliadky. Časopis Zornička. Návšteva priateľa v Novom Sade. Telefonická konverzácia. Doprava. Športy. Kupujeme počítač. Významné sviatky a dátumy pre slovenskú menšinu. Slovenské kultúrne, informačné a náboženské inštitúcie. Planéta Zem. Kontinenty, strany sveta. Kam by som chcel(a) cestovať. Pesničky, dialógy, scénky, dielne na vylepšenie konverzácie. Komiks. Pexeso.

Od žiakov sa naďalej očakáva tvorenie skupiny slov pre určenú tému a viet zo zadaných slov. Majú vedieť vyjadriť svoj názor o prečítanom texte (čo sa mi páčilo a prečo), jeho názov, autora, ústrednú postavu a jej vlastnosti. Majú sa vedieť poďakovať, požiadať o pomoc. Majú samostatne porozprávať niekoľko viet o svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole, porozprávať svoj zážitok, nejakú udalosť, v ktorej brali účasť...

Reprodukcia - počutého a prečítaného textu alebo rozprávky za pomoci osnovy alebo samostatne. Opísať obrázok alebo postupný dej pomocou členenej ilustrácie. Vedieť reprodukovať za pomoci osnovy sledovaný slovenský film, rozprávku alebo detské divadelné predstavenie, scénku alebo oslavu.

Opis - enteriéru a exteriéru, ľudí, zvierat, prírodných javov.

Dialóg - rozprávanie o udalosti prostredníctvom vynechania slov opisu; priama a nepriama reč. Majú povedať samostatne a súvisle najmenej 8 viet o obrázku, precvičenej téme a viesť dialóg.

Dávať dôraz na interpunkciu (bodka, čiarka, výkričník, otáznik).

Dramatizácia - kratšieho textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života (situáciu v knižnici, v obchode, na pošte, u školského pedagóga...); čítanie podľa úloh a striedania úloh.

Rozhovor - prihliadať na rozvoj slovníka každodennej konverzácie, obohacovanie aktívnej slovnej zásoby, frazeológia. Frekventné vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania, vynachádzavosť, dôvtip. Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.

Slovník - použitie slovníka pri obohacovaní slovnej zásoby, paralela so srbským jazykom, kalky, vysvetlenie významu slov v kontexte. Obohacovanie slovnej zásoby žiakov pomocou didaktických hier z jazyka, rébusov, doplňovačiek, prešmyčiek, hlavolamov,... Písanie vlastného slovníka menej známych slov a výrazov.

Čítanie - Hlasné a tiché čítanie, správna dikcia a intonácia vety. Melódia vety. Slová, v ktorých nastáva spodobovanie spoluhlások.

Odpisovanie - kratších viet a textov, charakteristických slov a výrazov, odpisovanie so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...). Písanie krátkej slohovej práce podľa osnovy alebo zadaných otázok v rozsahu 6 - 8 viet; písanie pozdravu a blahoželania.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 300 slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Ako mimovyučovacie čítanie sa odporúčajú časopisy pre deti a mládež, slovenská detská literatúra a ľudová slovesnosť.

Od žiakov očakávame, aby vedeli aspoň 4 básne, 5 slovenských ľudových piesní a súčasné populárne detské pesničky, hádanky, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia, dve krátke prózy v rozsahu 6 - 8 riadkov a 4 krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení. Žiaci by sa podľa možnosti, mali zapojiť do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov, mali by poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (s regionálnym zameraním), zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými), poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zabíjačka, Mikuláš, Lucka, oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi dejín slovenskej menšiny v Srbsku (presídľovanie, kultúrne, vzdelanostné, cirkevné a hospodárske snahy, vrcholné kultúrne výsledky, relevantné organizačné formy a inštitúcie…), sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny vo Vojvodine, Srbsku, ale i na celej Dolnej zemi (folklór, remeslá, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje, demonológia…), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozerať. Sprostredkovať deťom poznatky o slovenskej komunite v Srbsku (osady, inštitúcie a organizácie, osobnosti, mená, priezviská, pôvod…), ale i o stykoch s inými etnickými skupinami a kultúrami, o prínosoch Slovákov tunajšiemu prostrediu (v školstve, kultúre, umení, architektúre…). Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtílne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať

pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky, čítať, písať a získať zručnosť v jazykovej správnosti. Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať. Na každej hodine si má učiteľ zvoliť diferencovaný prístup, lebo sú žiaci vekovo zmiešaní a prichádzajú s rozličnými jazykovými kompetenciami.

Gramatika sa má podávať v implicitnej podobe, namiesto opravovania chýb sa využíva modelovanie správneho rečového variantu. Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy dialógov v interakcii učiteľ - žiak a žiak - žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania žiadúca je jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou pre formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie postupovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie diferencovane, počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa postupovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené číselnou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil diferencovane, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaliť.

SLOVENAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Predmet	SLOVENSKI JEZIK Z ELEMENTI NARODNE KULTURE
Cilj	Cilj pouka in učenja Slovenskega jezika z elementi narodne kulture je usposabljanje učencev, da uporabljajo slovenski jezik

	na osnovni ravni v ustni in pisni komunikaciji, razvijajo zavest o pomenu vloge jezika v ohranjanju narodne identitete; da se usposobijo za razumevanje izbranih knjižnih in drugih umetniških del iz slovenskega kulturnega izročila, v cilju negovanja tradicije in kulture slovenskega naroda in razvijanja interkulturalnosti kot temeljne vrednote demokratične družbe.
Razred	Peti
Letno število ur	72 ur

IZHODIŠČA Po zaključenem razredu bo učenec sposoben, da:	PODROČJE/TEMA	VSEBINE
- razlikuje materni jezik in jezike drugih narodov; - razlikuje standardni slovenski jezik in dialekt; - razlikuje črke in glasove v slovenskem jeziku; - prepozna in pravilno izgovori mehke, dolge in zmehčane soglasnike; - razume in uporablja predvideni besedni zaklad; - razume in uporablja slovnične konstrukcije, ki jih je	JEZIK	- okoli 100 novih polnopomenskih in pomožnih besed; - slovnične vsebine iz prejšnjih razredov (ponavljanje in vadba na znani in novi leksiki); - materni jezik in jeziki drugih narodov - jezici v stiku: slovenski in srbski jezik - standardni jezik in dialekti

obvladal v prejšnjih razredih in jih razširi z novimi jezikovnimi vsebinami; - spoštuje osnovna pravila smiselnega povezovanja stavkov v širše celote; - pravilno sklada osebek in glagolski povedek - opaža spol in število samostalnika, kongruenco atributa s samostalnikom v tipičnih primerih; - uporablja stopnjevanje pridevnikov; - uporablja osnovna in redna števila - uporablja glagole v sedanjiku, pretekliku in prihodnjiku - uporablja nove modele prislovov za čas, način, mesto in količino - uporablja nove modele veznikov		- relacija črka - glas, razlikovanje glasov in črk v slovenskem jeziku; osnovne značilnosti soglasniškega in samoglasniškega sistema slovenskega jezika - izgovor soglasnikov l, lj, nj, odprtih in zaprtih vokalov, - osnovni tipi izjavne in vprašalne intonacijske konstrukcije - ujemanje osebka (samostalnik) in glagolskega povedka (osebna glagolska oblika) - sklonljive besede: samostalniki, pridevniki, zaimki, števniki, glagoli (razlikuje in jih določi v besedilu) - samostalniki - pomen in vrste (splošni in lastni) - pridevniki - stopnjevanje pridevnikov - ujemanje samostalnika in pridevniške besede - zaimki - osebni zaimki - števniki - pomen in vrste (osnovni in vrstilni)

		- glagoli - glagolske oblike (sedanjik, preteklik in prihodnjik) - prislovi za čas, način, kraj, količino - vezniki
- obvladane (že sprejete) vsebine iz književnosti povezuje z novimi književno umetniškimi besedili; - razume vsebino kratkega književnega in po potrebi adaptiranega besedila; - reproducira odlomke iz izbranih književno-umetniških in drugih besedil; - sledi časovnem poteku dogajanj v knjižnem besedilu in določi mesto dogajanja; opiše glavnega junaka; - opaža izobraževalne in vzgojne vrednosti poljudnoznanstvenega besedila - ponazori verovanja, običaje, način življenja in dogodke v preteklosti, opisane v knjižnih delih - zna geografske pojme, ki so povezani s Slovenijo; - pozna osnovne podatke o zgodovini in formiranju slovenskega naroda; - pozna specifično lokalno slovensko arhitekturo;	KNJIŽEVNOST	- avtorske lirske pesmi slovenskih avtorjev - slovenske ljudske lirske pesmi - slovenske basni, ljudske zgodbe, legende in pravljice - umetniške zgodbe in pravljice v slovenščini - gledališke drame za otroke v slovenščini; televizijske in radijske-drame - slovenske risanke - stripi in otroški časopisi v slovenščini - otroške narodne igre - poslušanje slovenskih pesmi in glasbe - seznanjanje s specifičnimi slovenskimi glasbili - seznanjanje s slovenskimi ljudskimi plesi - tradicionalna narodna kultura

- pozna slovenske folklorne in popularne pesmi in plese - razlikuje značilnosti slovenske narodne noše (ki so v zvezi z določeno lokacijo) - pozna osnovne slovenske praznike (narodne in lokalne kulture), ki so pomembni v življenju posameznika in skupnosti, ter običaje, ki so v zvezi s temi prazniki, - primerja slovenske praznike in običaje, ki so v zvezi z njimi in običaje pri večinskemu ljudstvu, ter pri drugih narodnih skupnostih, ki živijo na določenem področju - ustvarja sliko o lastni kulturni identiteti		- javni nastop, predstavitev lastnega in timskega dela. - pomembna mesta in turistični centri v Sloveniji - pomembni datumi iz zgodovine Slovencev, - razvijanje spoštovanja do slovenskega kulturnega izročila in potrebe, da se le-ta ohranja in razvija: specifične hiše na slovenskem podeželju, specifična noša in hrana pri Slovencih - vzgoja v duhu miru, tolerance, kulturnih odnosov in sodelovanja med ljudmi; Učitelj izbere 6 besedil iz priporočenega čtiva: - Antologije: Sončnica na rami, Primi pesmico za rep N. Grafenauer: Kokosenzacija, pravljica S. Kosovel: Večer, Otrok s sončnico, Sonček boža tačice K. Kovič: Zlata ladja, Zdravilo

		Ljudska; Kaj sem prislužil F. Milčinski: Kekčeva pesem
		B. A. Novak: Ljubezenska za dečke, Ljubezenska za deklice K. Brenk: Deklica Delfina in lisica zvitorepka L. Kovačič: Zgodbe iz mesta Rič-rač Ljudske: Dvanajst ujcev, Tri botre lisičice S. Makarovič: Pekarna Mišmaš E. Peroci: Moj dežnik je lahko balon J. Vandot: Kekec in Bedanec V. Zupan: Plašček za Barbaro B. A. Novak: Mala in velika Luna D. Poniž: Najlepša beseda
- razume krajše dialoge (do 7 replik - vprašanja in odgovore), zgodbe in pesmi predvidene z učnim programom, katere sliši v živo ali z avdio-vizualnih zapisov; - razume splošno vsebino in povzame ključne informacije iz krajših in prilagojenih	JEZIKOVNA KULTURA	Vsebine so enake, kot v prejšnjem razredu, le da so bolj zapletene: - pozdravljanje; - predstavljanje sebe in drugih; - identifikacija in poimenovanje oseb, objektov, delov teles, živali, barv,

besedil po 2-3 poslušanjih; - razume ustna sporočila v zvezi s osebnimi izkušnjami in z dejavnostmi pri pouku (vabilo na igro ali neko skupinsko dejavnost, zapoved, navodilo, dogodek iz neposredne preteklosti, načrti za bližnjo prihodnost, vsakdanje dejavnosti, želje in izbire itn.). - razume krajša besedila (do 80 besed), ki vsebujejo velik odstotek znanih jezikovnih elementov, strukturalnih in besedilnih, katerih vsebina pa je v skladu z razvojnimi in spoznavnimi značilnostmi, izkušnjami in zanimanji učenca; - razume in ustrezno interpretira vsebino ilustriranih besedil (stripe, TV program, šolski urnik, kino-program, vozni red, informacije na javnih mestih itn.) z uporabo jezikovnih elementov predvidenih z učnim programom; - lahko izrazi vtise in občutke o kratkem prilagojenem knjižnem besedilu (pesem, skrajšana verzija zgodbe, glasbena pesem) z uporabo verbalnih in neverbalnih sredstev izražanja (risbe, modeliranje, igra). - piše stavke in krajša besedila (do 50 besed) katerih koherentnost in kohezijo doseže z uporabo znanih jezikovnih elementov v zvezi z znanim		številk itn. (v zvezi s temami); - razumevanje in dajanje enostavnih navodil in zapovedi; - zastavljanje in odgovarjanje na vprašanja; - prošnje in izražanje zahvalnosti; - sprejemanje in vabljenje k sodelovanju v igri / skupinski dejavnosti; izražanje občutkov prijetnosti / neprijetnosti; - izražanje fizičnih senzacij in potreb; - poimenovanje dejavnosti (v zvezi s temami); - izražanje prostornih odnosov in velikosti; - dajanje in iskanje informacij o sebi in drugih; - iskanje in dajanje obvestil; opisovanje oseb in predmetov; - izražanje prepovedi in reagiranje na prepoved; - izražanje pripadanja in lastnine;

pisanim tekstom ali vizualno spodbudo; - izloči ključne informacije in povzame, to kar je videl, doživel, slišal ali prebral; - uporablja pisno kodo za izražanje lastnih potreb in zanimanj (pošilja osebna sporočila, čestitke, uporablja elektronsko pošto itn.). - uskladi intonacijo, ritem in višino glasu z lastnim komunikativnim namenom in s stopnjo formalnosti govorne situacije; - poleg informacij o sebi in svojem okolju, opisuje v nekaj stavkih znano dejavnost ali situacijo v sedanjosti, preteklosti in prihodnosti, z uporabo znanih jezikovnih elementov (besedišča in morfo-sintaktične strukture); - povzema in interpretira v nekaj stavkih vsebino pisnih, ilustriranih in ustnih besedil, na teme, predvidene z učnim načrtom, uporabljajoč znane jezikovne elemente (besedje in morfo-sintaktične strukture); - v nekaj stavkih poda svoje mnenje in izraža stališča (kaj mu je všeč in kaj ne, itn.), uporabljajoč znane jezikovne elemente (besedje in morfo-sintaktične strukture). - v resničnih in simuliranih govornih		- iskanje in dajanje obvestil o času/uri; - iskanje pozornosti; iskanje mnenja in izražanje strinjanja/ nestrinjanja; - izražanje opravičila. Tematika: - šola: skupne dejavnosti in zanimanja v šoli in zunaj nje (prosti čas, dogovori, prevzemanje odgovornosti v dogovorjeni situaciji); novi učni predmeti; delo učenca v okviru izbirnih dejavnosti; uporaba knjižnice in mediateke; uporaba informacij iz medijev; uporaba orodja v šolski delavnici; izleti; časopisi za otroke; - družina in bližnje okolje: dogovor in medsebojno spoštovanje med družinskimi člani, privatne proslave (rojstni dnevi, obletnice, god ipd.); - moj dom: priprava, organizacija, delitev poslov; obveznosti doma; urejanje prostora, jer se živi, spremembe v lastnem

situacijah s sogovorniki izmenjuje izkaze v zvezi s kontekstom učilnice; - sodeluje v komunikaciji in spoštuje sociokulturne norme komunikacije (prosi za besedo, ne prekine sogovorca, pozorno posluša druge in dr.).		kotičku (posterji, nove barve...); - okolje - mesto in vas: razvijanje pozitivnega odnosa do življenjskega okolja in drugih živih bitij; vzdrževanje čistoče; naselja, kako stanujemo (hiša, blok, naselje in dr.); tipični deli v velikih mestih (v Sloveniji); stavbe, v katerih se opravlja določena funkcija: občina/ upravna enota, gledališče, muzej; tovarna, specializirana trgovina; poljedelstvo; kulturni spomeniki b bližji okolici; vsakdanje življenje: potovanje, kino predstava; živalski vrt; osebna zanimanja učenca; - prehrana: podobnosti in razlike med prehrano v Sloveniji in Srbiji; - obleka, obutev: nakup obleke in obutve (velikost, barve, moda, trendi, stili); - tradicija in običaji v slovenski kulturi; razvijanje kritičnega stališča do negativnih elementov vrstniške kulture

		(netolerantnost, agresivno vedenje ipd.); aktualne teme iz kulturne zgodovine Slovencev.

Ključni pojmi vsebine: jezik, književnost, tradicija, poslušanje, razumevanje, govor, branje, pisanje.

NAVODILO ZA DIDAKTIČNO-METODIČNO UDEJANJANJE PROGRAMA

Učni program Slovenskega jezika z elementi narodne kulture je naravnan tako, da pozitivno odgovori na različne kriterije in potrebe, sestavljajo ga predmetna področja: jezik, književnost, jezikova kultura, ki so osnova za uresničevanje več izhodišč udejanjanja tega programa. Po eni strani, vsebina programa zajema navedene celote, ki se ne morejo preučevati ločeno in brez prepletanja z drugimi deli programa, po drugi strani pa se program fleksibilen v meri, ki omogoča prilagajanje različnim pogojem, dodelavo in razširitev, odvisno od povratnih informacij iz prakse. V skladu s tem se priporoča, da se delitev učnih ur opravi tako, da se na vsaki uri istočasno posebna pozornost posveti pouku jezika, bogatenju jezikovne kulture ter slovenski književnosti in kulturi Slovencev v Srbiji, s poudarkom na ljudskem izročilu, navadam in običajem. V učilnici se uporablja ciljni jezik, govor učitelja pa je prilagojen znanju in starosti učenca. Učitelj mora biti prepričan, da je učenec razumel pomen sporočila, skupaj z njegovimi kulturološkimi, vzgojnimi in socializirajoči elementi, in zato je občasna raba srbskega/drugega jezika opravičena.

JEZIK

Področje Jezik zajema leksiko in slovnične modele slovenskega jezika. V vsebinah in izhodiščih tega področja se nahaja okvirno število besed in slovničnih elementov, ki naj bi jih učenec obvladal v petem razredu. Na tem področju programa je poudarek na postopnem usvajanju sistema slovenskega jezika v komunikativnem sobesedilu od 1. razreda, ko je le-to večinoma nezavedno. Od petega razreda naprej, vzporedno z usvajanjem jezika, se prične tudi učenje tujega jezika - gre za zavedni proces, v katerem učitelj pomaga učencem, da z opazovanjem ustreznih jezikovnih in nejezikovnih pojavov ter premišljevanjem o njih, opazijo jezikovna pravila in jih začnejo uporabljati.

Da bi učenec obvladal določeno število besed in slovničnih elementov, je nujno, da jih razume in dolgotrajno vadi. Na ta način se ustvarijo predpogoji, da jih uporabi v ustrezni komunikativni situaciji. Formalno poznavanje slovničnih pravil ne zajema tudi sposobnost njihove uporabe, in zato je takšno znanje koristno samo, če prispeva k boljšem razumevanju določenih pravilnosti sistema. Oziroma, obvladanje slovničnih pravil ni samo sebi cilj. Pojasnitev slovničnih pravil, v kolikor učitelj oceni, da je koristno, mora biti usklajeno s starostjo učenca, njegovimi kognitivnimi sposobnostmi, predznanji v maternem jeziku in zoženo na ključne informacije, ki so nujne za uporabo. Učenčevo poznavanje slovničnih pravil se ocenjuje in vrednoti na podlagi uporabe v sobesedilu, brez vztrajanja na njihovem eksplicitnem opisu.

Učenec spoštuje princip individualizacije pri delu, glede na to, da je znanje jezika med učenci zelo raznoliko, vaje pa zastavi tako, da vsakem učencu omogoči kar se da pogosteje verbalne dejavnosti. Pri učencih, ki so se začeli učiti slovenščine v prvem razredu osnovne šole, brez predznanja, je pomembno, da se razvije sposobnost razumevanja in ustvarjanja izkazov, ki vsebujejo elemente, določene s programom. V produkciji (sestavljanju in govorjenju izkazov) na tej ravni, je pomembno, da je pomen sporočila razumljiv, slovnična pravilnost pa se doseže postopoma. Na tej ravni se pričakujejo tipične napake, nastale zaradi interference in nezadostnega obvladanja gradiva. Napake niso samo znak nepoznavanja gradiva, nasprotno, kažejo, da je učenec pripravljen za začetek komunikacije, kar naj bi učitelj podprl. To ne pomeni, da napak sploh ni treba popravljati. Učitelj odloča o tem, kdaj bo, kako in katere napake popravljal, istočasno pa mora učenca motivirati za komunikacijo ter skrbeti za to, da se napake postopoma reducirajo. V primeru, da so v razredu tudi učenci, ki so že znali slovenski jezik na določeni ravni pred začetkom šolanja, je treba pričakovati možnost hitrejšega napredovanja med šolanjem. V takšnih okoliščinah se domneva, da bodo napake manj zastopane, njihovo popravljanje pa hitrejše.

Ravno ure s področja Jezika so primerne za usmerjeno, namensko usvajanje posameznih segmentov slovničnih elementov slovenskega jezika. Na teh urah se priporoča dinamična izmenjava različnih dejavnosti: različne oblike vaj poslušanja, preverjanje razumevanja poslušanega, ponavljanje, slovnično in besedilno variiranje modela, dopolnjevanje, preoblikovanje trdilnih v vprašalne in negirane oblike ipd. Jezikovno oblikovanje besedila zajema tudi spoštovanje pravopisnih pravil, pravilno rabo oblikoslovnih oblik besed, spoštovanje skladenjskih pravil, vzpostavljanje koherentnosti in kohezije v besedilu, ter rabo ustreznih besedilnih in stilnih sredstev.

Zaželeno je, da se pri pouku Slovenskega jezika z elementi narodne kulture v ustreznih priložnostih uporabi prenos znanj pridobljenih na urah srbskega jezika, in o srbskem jeziku, ter na urah tujega jezika. Pouk Slovenskega jezika z elementi nacionalne kulture naj bo v korelaciji s poukom navedenih predmetov.

KNJIŽEVNOST

Področje Književnost v okviru predmeta Slovenski jezik z elementi narodne kulture, po povratnih informacijah iz prakse, je predvsem namenjen učencem, ki pred vpisom v šolo niso znali slovenski jezik in katerih poznavanje jezika je v petem razredu na osnovni (elementarni) ravni. Komunikacija se zato še vedno težko udejanja v slovenščini, slovnični modeli niso obvladani, saj učenci nimajo priložnosti uporabljati slovenski jezik, njihovo besedišče ne vsebuje veliko število besed, besede zelo enostavno iz aktivnega fonda preidejo v pasivnega in se hitro pozabijo, besedišče pa se usvaja počasneje, kot pa pri učencih, ki so obvladali slovenščino na določeni ravni tudi pred šolo, interferenčne napake pa se pogosto pojavijo v tolikšni meri, da motijo razumevanje stavkov; zaradi tega razloga, naj bi naglas bil na besedišču in jezikovnih obrazcih (modelih), ki jim bodo zagotovili temelj za enostavno komunikacijo v slovenščini.

V vsakem razredu je učencem ponujenih več besedil, kot je predvideno z obvezujočim številom. Osnovni kriterij za izbor besedil je raven poznavanja jezika. Poleg izbranih besedil se obdelujejo tudi besedila po prosti izbiri, pri čemer se upošteva raven poznavanja jezika in zanimanje učencev. Poleg izvirnih knjižnih besedil je načrtovana tudi obdelava konstruiranih besedil, ki naj bi bili v funkciji bogatenja leksike, ki je potrebna za vsakdanjo komunikacijo na osnovni ravni. Predlaga se, da učitelj načrtuje najmanj tri ure za obdelavo enega besedila skozi teme. Pesmi, ki se pojejo, ne zahtevajo obvezne obravnave, slovničnih in besedilnih pojasnil jezikovnih pojavov.

Področje učnega programa Književnost prispeva k doseganju naslednjih komunikativnih funkcij jezika pri obdelavi adaptiranega teksta:

- usvajanje leksike določenega tematskega kroga, potrebne za vsakdanjo komunikacijo;

- branje, oziroma poslušanje besedila v funkciji vadbe razumevanja pisnega in govorjenega jezika - vadi se tiho branje in branje z razumevanjem;

- naloge v zvezi z besedilom razvijajo sposobnost razumevanja besedila, vadi se veščina pisanja, sestavljanje in pisanje stavkov, ki vsebujejo znano leksiko, ob vadbi osnovnih jezikovnih obrazcev, ter razvijanje sposobnosti sestavljanja stavkov govorjenega jezika (ob pisnih in govornih vaj se tolerirajo interferenčne napake, ki ne motijo razumevanja stavkov);

- odgovori na vprašanja (ustni in pisni) pomagajo učencu, da razvije mehanizme sestavljanja stavkov v slovenščini, oziroma predstavitev v slovenščini, ob jasni prisotnosti interferenčnih napak - dobro je, da učitelj popravlja napake, kažoč na pravilne oblike;

- reprodukcija teksta ali povzemanje razvija sposobnost uporabe jezika - učenec naj bi se izražal z uporabo več stavkov, naj bi oblikoval in razvijal govorne sposobnosti.

Književno-umetniški, adaptirani in konstruirani teksti so primerni za tolmačenje, pri čemer se izhaja iz starosti in predznanja učenca. Besedila so istočasno izhodišče za vadbo novih besed in izrazov, jezikovnih modelov, branja, pisanja, govora; zato so tri ure namenjene enemu besedilu in istočasno zajemajo obdelavo in vadbo učne snovi.

Delo z besedilom zajema:

1. Semantizacijo novih besed: semantizacija se lahko opravi s pomočjo sopomenk, ki so znane učencem, z vizualno predstavitvijo besed, s postavitvijo besed v kontrastne pare, z opisovanjem besed z enostavnimi stavki. Učitelj mora paziti, da stavek, s katerim opisuje neznano besedo, vsebuje učencem znane besede. Prevod je opravičen le v primeru, ko ni drugih sredstev za pojasnitev pomena besed. Priporoča se uporaba slovarja pri pouku.

2. Poslušanje ali branje besedila: svetuje se, da učitelj najprej prebere besedilo - na ta način učenci slišijo pravilen izgovor besede. Priporoča se uporaba audio-vizualnih sredstev. Zahteve, ki se v programu tičejo učenja odlomkov iz poezije in proze na pamet, spodbujajo usvajanje modela govorjenja, ter intonacijo besed in stavkov.

Dramatizacija besedil se povezuje tudi z javnim nastopom, pa tudi s pogovorom o literarnem delu, saj gre za obliko njegove interpretacije. Skozi vživljanje z osebnostmi dela, učenci lahko pokažejo čustva, ki jih prepoznajo v obnašanju junakov in o katerih sklepajo.

1. Kontekstualizacija nove leksike: nujno je, da učitelj nove besede postavi v stavčni kontekst, da bi vadili besedišče vzporedno s konstruiranjem stavkov. Stavki naj bodo enostavni, da bi se izognili velikemu številu napak, do katerih nujno pride v zapletenih konstrukcijah. Če stavek vsebuje preveč napak, postane nerazumljiv za slušatelja. Kontekstualizacija novih besed je pomemben element funkcionalne uporabe jezika, saj navaja učenca, da sestavlja stavke in aktivira besedišče ter jezikovne modele.

2. Vprašanja v vezi z besedilom (v pisni obliki in ustno): proces razumevanja teksta se sestoji iz več delov. Šele, ko se novo besedišče usvoji in uporabi v stavkih, se lahko preide na raven razumevanja besedila. Raven, na kateri je učenec razumel besedilo, se lahko določi z zastavljanjem vprašanj v zvezi z besedilom. Vprašanja naj temeljijo na besedišči, ki so ga prej usvojili z rabo novih besed, obdelanih v besedilu. Vprašanja naj bodo kratka. Koristno je, da je del vprašanj v pisni, del pa v govorni obliki. Pomembno je, da se najprej vadi govor, potem pa tudi pisanje.

3. Vprašanja v zvezi z besedilom (v pisni obliki in ustno): učenci vadijo in ustvarjajo komunikacijo v slovenščini, ki temelji na znanem besedišču, ob toleriranju napak, ki ne motijo razumevanja. Vprašanja naj bodo v skladu z besediščem, ki je učencem na razpolago. To je naslednja raven v procesu usvajanja jezikovnih veščin, katerih cilj je usmerjanje učenca, da ustvari komunikacijo v slovenščini. Ta cilj se pogosto zelo težko doseže, toda potrebno je usmeriti učenca, da ustno, potem pa tudi v pisni obliki uporabi določene besede ali izraze v slovenščini.

4. Pogovor o besedilu: v skladu z besediščem, ki je učencem na razpolago, pogovor temelji na prepoznavanju glavnih osebnosti, dejavnostih, ki se nanje navežejo, na poudarjanju značilnosti osebnosti iz besedila. Kot del procesa uvajanja učenca v uporabo jezika, se priporoča, da se učenci, po modelih iz besedil spodbudijo, da tvorijo stavke, potrebne v govornih situacijah. Ob obdelavi poezije se ne vztraja na literarni teoriji, temveč na doživljanju lirske pesmi. Spodbujanje učenca, da razume motive, pesniške slike in jezikovno-stilna izrazna sredstva, se poveže z ilustriranjem pomembnih posameznosti, ter z vadbo intonacije verza in opažanjem rime v pesmi.

5. Komparativni pristop: učitelj načrtuje vključevanje besedil iz srbske književnosti, ki se primerjajo s predlaganimi deli slovenske književnosti (v kolikor je to mogoče) ter s primeri, ki so navezani na film, gledališko predstavo, različne avdio-vizualne zapise; v obdelavo knjižnega dela se vključijo tudi vsebine iz likovne in glasbene kulture, strip in različne vrste iger (rebusi, križanke, asociacije...). Ob opažanju pomembnih poetskih elementov v strukturi književno-umetniškega besedila, z uporabo znanja pridobljenega pri pouku srbskega/glavnega jezika, si učitelj prizadeva, da bi učencem (v skladu z njihovimi zmožnostmi) razložil osnovne oblike pripovedovanja (naracija, deskripcija, dialog); pojem sižeja in fabule, funkcijo pesniške slike; vlogo jezikovno-stilnih sredstev in druge osnovne poetične značilnosti besedila.

6. Oblikovanje kratkega besedila v pisni obliki ali ustno na podlagi adaptiranega knjižnega besedila: ta raven rabe slovenskega jezika v govorni ali pisni obliki je glavni cilj področja Književnost. Poskus samostojnega oblikovanja krajšega besedila iz pet ali šest stavkov (v paru ali v skupini) predstavlja višjo raven v uresničevanju komunikativne funkcije jezika. Učenci razvijajo mehanizem uporabe jezikovnega gradiva in jezikovnih modelov; tvorijo stavke iz besed, upoštevajoč slovnične strukture, potem pa iz stavkov sestavijo krajše besedilo. Proces se nanaša tako na govorjeni kot na pisni tekst.

Osnovna funkcija književno-umetniških besedil, oziroma adaptacij, je, poleg usposabljanja učencev za komunikativno rabo jezika, tudi seznanjanje učencev s književnimi deli, ki so pomembna za slovensko književnost, s kulturo, zgodovino in tradicijo slovenskega naroda. To področje zajema tudi seznanjanje z drugimi vidiki slovenske kulture, npr. praznovanje pomembnih praznikov v lokalni in narodni kulturi Slovencev. Priporoča se komparativni pristop in opažanje podobnosti in razlik s praznovanjem danih praznikov (če obstajajo) pri večinskem ljudstvu in drugih narodnih skupnostih, ki živijo skupaj v določenih mestih.

JEZIKOVNA KULTURA

Realizacija učnih vsebin Slovenskega jezika z elementi narodne kulture zajema kontinuiteto v bogatenju jezikovne kulture učenca. Gre za eno primarnih metodičnih obveznosti učitelja. Učitelj mora oceniti sposobnosti vsakega učenca za ustrezno raven komunikativne kompetence in v skladu s tem prilagoditi jezikovno gradivo. Le-to naj bi pripeljalo do funkcionalne uporabe jezika v pouku, in v vseh ostalih življenjskih okoliščinah, v šoli in zunaj nje, kjer je kakovostno jezikovno komuniciranje pogoj za popolno sporazumevanje.

Jezikovna komunikacija zajema obvladanje receptivnih in produktivnih jezikovnih veščin, in sicer: poslušanje, branje, pisanje in govorjenje. Osnovna značilnost sodobnega metodičnega pristopa k pouku jezika in jezikovne kulture, je razvijanje sposobnosti učenca v vseh štirih dejavnostih, vzporedno z njihovim prilagajanjem kognitivnim sposobnostim in jezikovnemu okolju učenca. Izhodišča na področju Jezikovna kultura so koncipirana tako, da po eni strani omogočijo uresničevanje minimuma jezikovnih kompetenc, toda po drugi strani, ne smejo omejiti učence, ki so zmožni ustvariti večji napredek. Zaradi specifičnosti tega pouka, je predvidena izhodišča treba uresničiti skozi jezikovne dejavnosti, ki so, z metodičnega vidika, bolj podobni pouku tujega jezika, kot maternega.

Poslušanje je prva jezikovna dejavnost, s katero se učenci srečajo pri pouku Slovenskega jezika z elementi narodne kulture. Omogoča učencu, da spozna melodijo jezika, potem pa tudi njegov glasoslovni sistem, intonacijo besede in stavka. Končni cilj poslušanja je razumevanje, kot predpogoj za verbalno produkcijo, oziroma - komunikacijo. Dejavnost poslušanja zajema vaje, kot so: reagiranje na zapovedi učitelja ali z avdio-zapisov, povezovanje zvočnega materiala z ilustracijo, povezovanje pojmov v priročniku, selekcija točnih in napačnih izrazov, določanje kronologije ipd.

Govorjenje je najbolj zapletena jezikovna veščina, ki zajema obvladanje vseh elementov jezika (fonetično-fonoloških, oblikoslovnih, skladenjskih in besedilnih). Govorjenje se najpogosteje realizira v dialoški obliki, in zato zajema razumevanje (sogovorca). Poleg tega, je govorjenje veščina, ki zahteva določeno hitrost in pravočasno reakcijo. Kot produktivna veščina, skupaj s pisanjem, omogoča učencu, da se izrazi v slovenščini, zastavi vprašanje, interpretira neko vsebino in sodeluje v komunikaciji z drugimi. Dejavnost govora lahko zajema vaje, kot so: petje in plesi v skupini, klasificiranje in primerjanja (po velikosti, obliki, barvi in dr.); ugibanje predmeta ali osebe; «prevajanje» gest v izkaz in dr. Dejavnosti govorjene in pisne interakcije zajemajo na pr. tudi: reševanje «tekočih problemov» v razredu, tj. dogovore v zvezi z dejavnostmi; skupno oblikovanje ilustriranih gradiv (albuma fotografij z izleta ali proslav, načrta tedenskih dejavnosti z izleta ali druženja ipd.); interaktivno učenje, spontani pogovor; delo v parih, majhnih in velikih skupinah (mini dialogi, igra vlog ipd.).

Branje je jezikovna dejavnost, ki zajema poznavanje grafičnega sistema jezika (črke), njihove glasovne realizacije, povezovanje glasov v besede in sestavljanje besed v stavke, spoštujoč ustrezna ritmična in prozodična pravila. Cilj branja mora biti razumevanje prebranega, saj samo tako le-to predstavlja jezikovno kompetenco, in ne samo ubeseditev črk. Dejavnost branja zajema vaje, kot je povezovanje glasov in črk, odgovarjanja na enostavna vprašanja v zvezi z besedilom, točno - netočno, izvršitev prebranih navodil in zapovedi; opažanje distinktivnih značilnosti, ki kažejo na slovnične specifičnosti (spol, število, glagolski čas, oseba ipd.).

Pisanje je produktivna jezikovna veščina, ki zajema izražanje jezikovne vsebine po pisni poti, z uporabo ustreznih črk in ob spoštovanju pravopisnih pravil. Posebno pozornost je treba posvetiti grafemom, za katere ne obstajajo ustreznice v maternih jezikih učencev, če jim slovenski jezik ni materni. Cilj pisanja je jezikovno izražanje po pisni poti, torej zajema tudi razumevanje. Dejavnost pisanja zajema, med drugim, tudi vaje kot so: povezovanje glasov in črk; zamenjava in iskanje manjkajoče besede (dopolnitev naštevanja, križanke ipd.); povezovanje krajšega besedila in stavkov

s slikami / ilustracijami; izpolnjevanje formularjev (prijava na tečaj, naročnina na otroški časopis, nalepke za potovalko ipd.); pisanje voščil in razglednic; pisanje krajših besedil in dr.

Jezikovna kultura zajema tudi razvijanje splošnih strategij za jezikovno produkcijo (govorjenje in pisanje), in sicer z naslednjimi postopki: oblikovanje teme, iskanje gradiva, zavzemanje stališča, določevanje cilja govora/pisnega besedila, strukturiranje govora / teksta v skladu s temo, koncepcijo in ciljem. Strategije, ki so specifične za govorno produkcijo zajemajo tudi: stil govora (ustrezen izbor besed), memoriranje govora (pomnjenje skice), priprava za predstavitev (dihanje, modulacija glasu in dikcija), izraz obraza, gestikulacija, telesna drža.

V petem razredu osnovne šole učenci delajo z več vrstami in tipi govorjenih in pisnih besedil, in sicer na: deskriptivnem besedilu, narativnem in informativnem, argumentativnem in regulativnem besedilu.

Navedene štiri veščine so skozi izhodišča dveh programov vertikalno povezane tako, da jasno opisujejo stopnjevanje dosežkov učenca na področju Jezikovna kultura. Vsebine po temah predstavljajo leksično-semantični okvir, znotraj katerega se funkcionalno realizirajo jezikovne vsebine. Tematske enote predstavljajo realne, vsakdanje okoliščine, v katerih se uresničuje komunikacija. Za vsako tematsko enoto so predlagane tematske skupine, ki jih je treba dopolniti z ustrezno leksiko, v okviru priporočenega števila novih besed. Tematske enote se ponavljajo tudi v vsakem naslednjem razredu, s širjenjem nove leksike in v novih komunikativnih situacijah; takšna horizontalna vrsta gradacije je uporabljena v vseh tematskih enotah.

Izbor besedišča je delno pogojen z vsebinami s področij Jezik in Književnost, odvisen pa je tudi od ocene učitelja o potrebi za ustreznimi leksemi in njihovi frekventnosti, zaradi doseganja informativnosti in naravnosti v komunikaciji. Mnoge besede niso povezane samo z eno tematsko enoto, temveč se preklapljajo in povezujejo v nova semantična zaporedja, kar naj bi učitelj spodbujal z dobro osmišljenimi govornimi in pisnimi vajami. Poleg selektivnega pristopa k leksiki, je treba paziti tudi na število leksemov, ki se usvajajo v eni učni enoti. Na eni uri ne bi bilo treba uvesti več kot pet novih besed, čigar pomen se bo pojasnil in vadil v tipičnih realizacijah znotraj stavka. Najbolj učinkovito bi bilo, da za novo besedo vsak učenec oblikuje (minimalni) kontekst, oziroma stavek. Na ta način ima učitelj vpogled v učenčevo razumevanje pomena besed, poleg novih vsebin pa tudi spodbuja rabo prej pridobljenih znanj iz leksike in slovnice, učenci pa pridobijo samozavest, saj lahko izgovorijo ali zapišejo stavke v slovenščini.

Funkcionalno in ekonomično povezovanje pod-področij predmeta Slovenski jezik z elementi narodne kulture (Jezik, Književnost, Jezikovna kultura) omogoča obvladovanje z njihovimi vsebinami in uresničevanje predvidenih izhodišč na naraven in spontan način, tako da ene vsebine izhajajo iz drugih, se dopolnjujejo in preklapljajo. Na izbranih delih književno-umetniških, neumetniških in konstruiranih tekstov se lahko razvijajo različne komunikativne veščine; z govornimi vajami se definirajo smernice za izdelavo pisnih sestavkov; kreativne dejavnosti v pouku pripomorejo k razvoju ustnega in pisnega izražanja, branje z razumevanjem vpliva na bogatenje leksike in fluentnost govora itn. Usklajenost izhodišč z jezikovnimi kompetencami omogoča učencu ne samo kumulativno spremljanj napredovanja vsakega učenca, temveč tudi opažanje problemov v razvijanju posameznih kompetenc, kar v marsičem olajša proces pouka in učenja jezika.

Opomba:

Premet Slovenski jezik z elementi narodne kulture lahko poučuje oseba, ki je uspešno zaključila štiriletni študij slovenskega jezika na Filološki fakulteti v Beogradu, ali učitelj/-ica, ki je uspešno opravil/-a strokovni izpit v okviru Lektorata za slovenski jezik na Filološki fakulteti v Beogradu. Potrdilo o usposobljenosti izdaja Center za stalno izobraževanje in vrednotenje (Centar za stalno obrazovanje i evaluaciju) Filološke fakultete Univerze v Beogradu (sklep Ministrstva za šolstvo, znanost in tehnološki razvoj št. 610-00-01740/2017-07 z dne 13.11.2017).

Назва предмета	УКРАЇНСЬКА МОВА З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Мета	Метою навчання української мови з елемнетами національної культури є досягти учнями такого ступеню комунікативних здібностей, на якому вони зможуть самостійно вживати засвоєні навички розмовного мовлення в стандартних та професійних комунікативних ситуаціях (залежно від тематичного мінімуму та в письмовій формі), плекати національну та культурну ідентичність, етнічну самоповагу та ознайомити учнів з елементами традиції, культури, звичаїв українського народу, підкреслюючи особливі риси української громади в Сербії.
Клас	П’ятий
Річна кількість годин	72 години

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ Після закінчення класу учень:	ОБЛАСТЬ/ТЕМА	ЗМІСТ
- може визначити рід художнього твору;	ЛІТЕРАТУРА	ЛІРИКА Літературні терміни та поняття

- аналізує композицію ліричного вірша (строфа, рядок); - відрізняє жанрові особливості народної творчості від особливостей художньої літератури;		Поет і вірш. Строфа і рядок у ліричному вірші. Жанри авторської та народної лірики: описовий (дескриптивний); календарно-обрядовий і героїчний епос.
- відрізняє реалістичну прозу від міфопоетичної прози; - розрізняє види художнього стилю мовлення; - визначає основний настрій інтерпретації вірша; - оповідання або драми (гумористична, весела, сумна тощо); - визначає тему, місце та час відбування події; послідовність подій; - характеризує образи героїв, наводячи приклади з тексту; - наводить приклади вірувань, звичаїв, способу життя та подій в минулому, що описані в		ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА 1. Максим Рильський: Солов'ям України. 2.Андрій Малишко: Пісня про рушник. 3. Борис Олійник: Сива ластівка. 4. Дмитро Павличко: Два кольори 5. Олена Пчілка: (на вибір) 6. Грицько Бойко: (на вибір) 7. Ліна Костенко: Праля 8. Народні вірші (на вибір) 9. Колядки на Різдво: Колядки 10. Народні обрядові вірші (на вибір) ЕПІКА Літературні терміни та поняття Письменник і оповідач. форми оповіді: опис, розповідь від першої

літературних творах; - аналізує елементи драматичного твору (дія, сцени, зображення подій, персонажі); - правильно переписує короткий текст за заданим завданням (зі зміною роду, числа, часу, складів ...); - складе та напише привітання та вітання; - виконує українські народні та популярні дитячі пісні, відповідно до віку; - шанує свою рідну мову та мови інших народів; - розрізняє подібність мовних явищ між українською та сербською мовами; - відрізняє літературну мову від діалекту; - розрізняє поділ приголосного на тверді та м’які; - розрізняє змінні частини мови;		та третьої особи; діалог. Фабула: послідовність подій. Характеристика персонажів - особливості мови, поведінка. Види епічних творів: байки, народні та літературні казки. ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА 1. Українські народні байки: Мурашка і голуб. 2. Іван Франко: Грицева шкільна наука. 3. Українські народні казки: (на вибір). 4. Галина Демченко: Сонцевик-Чарівник і Холодний Вітер. 5. Василь Сухомлинський: Весняний вітер. 6. Сергій Носань: День блакитної весни. 7. Ірина Прокопенко; Сонце, Сонечко та Сонячник. ДРАМА Літературні терміни та поняття Дія, сцени, персонажі п’єси. Види драматургії та радіо вистава.

- розрізняє відмінки і відмінкові форми у співвідношенні з сербською мовою; - визначає категорії роду та числа змінних частин мови; - правильно застосовує правописні норми у написанні „вибраних слів” (типові приклади); - правильно застосовує правописні норми у написанні великої літери; - правильно застосовує правописні норми у пунктуації; - використовує „Правила українського правопису” - та інші довідники з українського правопису; - правильно позначає м’якість приголосних за допомогою я, ю, є, ь, і; - правильно вимовляє ненаголошені голосні звуки;		ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА 1. Ляльковий театр для дітей 2. Дитячі народні ігри (на вибір)

- правильно вимовляє тверді приголосні д, т, л, нперед и, і; - правильно вимовляє закінчення зворотніх дієслів -ся, -ться; - правильно наголошує слова; - в розмові дотримується норм літературної мови; - виразно читає вголос літературні та нелітературні твори; - використовує різні форми оповіді: дескрипцію (портрет, інтер'єр, зовнішній вигляд, природні явища), розповідь від 1-ї та 3-ї особи, діалог;		
- уміє ввічливо подякувати, попросити про допомогу, уважно вислухати співрозмовника; - виділяє частини твору (назву твору, уривки); - складає усний або письмовий твір про свої враження від літературного твору, на теми з		НАУКОВОПОПУЛЯРНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ВИДАННЯ (на вибір до 2 твори) 1. Народна творчість. 2. З життя наших предків. 3. На вибір з видань, енциклопедій, журналів для дітей та Інтернету

повсякденного життя та світу уяви; - переказує прочитаний твір за вибором, розповідає подію з власного досвіду або подію з повсякденного життя; - використовує словник, збагачуючи свій словниковий запас (паралелі з сербською мовою та при перекладах) - читає короткий простий текст з розумінням; - декламує народні обрядові вірші, пов'язані з святами або порами року; - бере участь у дитячих іграх, які відповідають його віку; - розрізняє характерні особливості українських народних костюмів (свого краю); - святкує свята (і порівнює їх з сербськими); - відрізняє традиційні українські звичаї (святий Миколай, Коляда, Івана Купала), а також		ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ: 1. Українські народні байки та казки (на вибір). 2. Вибір з антології української дитячої літератури. Література для додаткового читання 1. Я дивився/лась дитячий український фільм (вільний вибір). 2. Комікс на власний вибір. 3. Я дивився/лась дитячу виставу.

традиційні народні страви;		

МОВА	Граматика (мова, фонетика, лексикологія, морфологія)	Рідна мова та мови інших народів. Співвідношення мов: української та сербської. Літературна мова та діалекти. Тверді і м’які приголосні. Змінні слова: іменники, прикметники, займенники, числівники, дієслова (виділяє і визначає в тексті). Іменники - значення та поділ іменників на загальні та власні. Прикметники - порівняння прикметників. Займенники - особисті займенники. Числівники - значення і граматичні ознаки (кількісні та збірні). Дієслова - дієслівні форми (теперішній, минулий та майбутній час).
	Правопис	Написання „і/и, ї/и” після приголосних б,

		п, м, в, р, з, с, ф. Велика літера в складових частинах географічних назв; в назвах інституцій, підприємств, установ, організацій (типові приклади). Пунктуація: кома (при переліку); лапки (прямя мова); тире (замість лапок в прямій мові). Посібники з українського правопису.
	Ортоепія	Вимова „твердих приголосних д, т, л, н перед, і, и, е” Вживання розділових знаків для відтворення інтонації та паузи; інтонація питальних речень. Артикуляція: голосне читання скоромовок, спочатку повільно, а потім швидше (індивідуально або групно).
МОВНА КУЛЬТУРА		Спілкування - про події з власного досвіду, про те, що вони бачили, про особисті уподобання. Групування слів, що

		належать до певної теми та складання речень з даних слів. Самостійна розповідь (кілька речень) про свого брата або сестру, друга, однокласника, про життя в школі, про подію з власного досвіду, про подію, в якій брали участь. Опис - інтер'єру і екстер'єру, людей, тварин, природних явищ. Подяка, прохання про допомогу, участь у діалозі. Особисте ставлення до прочитаного тексту (що мені сподобалося і чому). Назва тексту, автор, головні герої та їхні особливості. Переказ почутого чи прочитаного твору / казки за допомогою плану або самостійний переказ. Опис зображення або виконання дії на малюнку з використанням

		декількох ілюстрацій. Переказ українських фільмів, казок, дитячих театральних вистав, на основі розробленого плану. Драматизація твору на вибір або події з повсякденного життя. Використання словників для збагачення словникового запасу, паралелі з сербською мовою, пояснення значення слова в контексті. Використання словника при перекладі. Голосне й тихе читання, правильна дикція та інтонація речення. Переписування коротких речень і текстів, виписування окремих слів і виразів, переписування завдань (зі зміною роду, числа, часу, складів ...) Написати привітання та вітання. Публічний виступ,

		презентація власного твору та групової роботи. Традиційна народна культура.

Ключові поняття змісту: література (лірика, епіка, драма), мова (мова, фонетика, лексикологія, морфологія, орфографія, орфоепія), мовна культура.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Програма навчання та вивчення української мови з елементами національної культури складається з трьох предметних областей: літератури, мови та мовної культури. Розподіл навчальних годин повинен бути зроблений на основі предметних областей, але завжди, на кожному уроці, слід приділяти особливу увагу культурі мовлення учнів та культурі українців у Сербії, звертаючись при цьому до народних традицій та звичаїв. Ці три області переплітаються між собою і жодна з них не може вивчатись окремо і без взаємодії з іншими областями.

Програма навчання та вивчення української мови з елементами національної культури базується на навчальних досягненнях, тобто на процесі навчання та досягненнях учня. Навчальні досягнення - це опис інтегрованої сукупності характеристик: знань, навичок, переконань та цінностей, які здобуває учень.

I ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Програма навчання, яка орієнтована на навчальні досягнення дає викладачеві більшу свободу, більше можливостей у плануванні та розробці уроків та самого навчання. Роль викладача полягає в тому, щоб контекстуалізувати цю програму у відповідності до: потреб конкретного класу з урахуванням: рівня знань української мови, складу учнів в класі та їхніх індивідуальних особливостей; підручників та інших навчальних матеріалів, які буде використовувати; технічних умов, навчальних ресурсів та засобів масової інформації доступних у школі; ресурсів, можливостей та вимог соціального оточення, в якому знаходиться школа. Виходячи з заданих навчальних досягнень та змісту, викладач спочатку створює свій річний глобальний план роботи, на підставі якого він пізніше буде розробляти свої оперативні плани.

Навчальні досягнення, визначені по областях, полегшують викладачеві подальшу операціоналізацію навчальних досягнень до рівня конкретної навчальної одиниці. Від викладача очікується, що для кожної навчальної одиниці, на етапі планування та написання плану уроку, визначить диференційовані очікувані результати щодо трьох рівнів складності: ті, яких повинні досягти усі учні, ті, яких повинна досягти більшість учнів, і ті, яких повинні досягти лише деякі учні. Таким чином, створюється непрямий зв’язок з навчальними досягненнями щодо трьох рівнів успішності учнів. При плануванні слід також мати на увазі, що очікувані результати відрізняються, що деяких з них можна досягти легше та швидше, але для більшості з них (особливо для предметної області, літератури), потрібно більше часу, різних заходів та роботи над різними видами тексту. У процесі планування та навчання важливо мати на увазі, що підручник є навчальним інструментом і не визначає зміст предмету. Тому, до змісту, наведеному у підручнику, потрібно застосувати вибірковий підхід. Крім підручника, як одного із джерел знань, викладач повинен відкрити учням й інші джерела знань і навчити їх працювати з ними. При плануванні навчального процесу слід враховувати знання, досвід, інтелектуальні здібності та інтереси учнів.

Необхідно звернути особливу увагу на збагачення словникового запасу та використати певні культурні заходи та свята, які відбуваються в певних осередках, з метою ознайомлення учнів з життям українців у минулому, їхніми традиціями та культурою, як характерними рисами української меншини на цих просторах. Рекомендується порівнювати святкування українських свят із святкуванням цих свят іншими народами та іншими національними громадами, які живуть на цих просторах.

II ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ЛІТЕРАТУРА

Основу програми з літератури складають твори для літературного читання. Список творів для літературного читання поділений на літературні роди - лірику, епос, драму, та доповнений вибором непрофесійних, науково популярних та інформативних текстів. До списку літератури для літературного читання входять переважно твори, що належать до національного корпусу, який збагачений творами сучасної літератури для дітей. Вибір творів в основному залежить від особливостей сприйняття учнем художнього твору, в залежності від його віку.

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ

Літературні жанри: казки (народні та авторські), байки, вірші, прислів'я, загадки, лічилки.

Читання - виразне читання коротких українських народних казок, художніх текстів, віршів, байок. Розвиток техніки виразного читання з розумінням, яке є найближче природній мові. Під час роботи над віршами слід тренувати правильну вимову і виразне декламування.

Очікується, що учень цього віку вміє визначити хід подій, головних і другорядних героїв, час і місце розгортання подій, хід подій, описати оточення та людей; визначити народну мудрість в прислів'ях; порівняти повчання в байках з життєвими подіями. Визначити елементи фантастики в казках та переносне значення в байках.

Рекомендується, ознайомлювати учнів з популярними дитячими та народними віршами, рекомендувати їм читати дитячі журнали, (писати короткі літературні твори для дитячих журналів), подивитися, проаналізували і обговорити принаймні одну театральну виставу та фільм для дітей українською мовою.

Тексти для позакласного читання повинні допомогти викладачеві в опрацюванні граматичних одиниць, а також в опрацюванні та визначенні змісту творів з культури мовлення. Твори, які не будуть опрацьовуватись на уроці, викладач повинен запропонувати учням для читання у вільний час.

Нова програма заснована на більшому взаємозв'язку літературних та нелітературних творів. Кореляційний зв'язок виражається у адекватному поєднанні обов'язкових та вибіркових творів.

Разом із кореляцією між художніми творами, викладачеві необхідно встановити вертикальну кореляцію. Викладач повинен бути ознайомлений зі змістом предмету Українська мова з попередніх класів для дотримування принципу поступовості та систематичності. Викладач повинен бути також ознайомлений зі змістом предмету Навколишній світ для 3 і 4 класу, а також знати традиційну і духовну культуру українців у Сербії та їхні національні звичаї.

Горизонтальну кореляцію викладач встановлює, насамперед, з предметами: сербська мова та література, історія, образотворче мистецтво, музична культура, релігієзнавство та громадянське виховання.

Навчальні досягнення з літератури базуються на читанні. Різні форми читання є основною передумовою того, щоб учні на уроках набували знань і успішно входили у світ літературного твору. У п'ятому класі, в першу чергу потрібно плекати, читання з розумінням, завдяки якому учні поступово відкривають для себе світ читання.

МОВА

На уроках мови учні готуються до правильного усного та письмового спілкування стандартною українською мовою.

Коли у змісті програми наводяться уроки, які учні вже опрацювали в молодших класах, слід розуміти, що цим перевіряється рівень засвоєння і здатність застосовувати уже пройдений

навчальний матеріал, а після повторення і перевірки знань на нових прикладах йде опрацювання нового матеріалу, забезпечуючи тим самим безперервність навчання, систематично пов'язуючи новий матеріал із уже закріпленими знаннями.

Дуже важливо, щоб викладач завжди мав на увазі вирішальну роль систематичного виконання вправ, тобто навчальний матеріал не є засвоєним, якщо його добре не закріпити. Це означає, що робота повинна бути невід'ємним фактором при опрацюванні навчального матеріалу, застосування, повторення і закріплення знань.

Правопис

Правила правопису засвоюються систематичним виконанням вправ (написання диктантів, виправлення помилок у даному тексті, відповідні тести з правопису, тощо). В межах орфографічних вправ також бажано періодично включати вправи для перевірки графіки (правильне написання букв).

Також слід заохочувати учнів, щоб вони самі знаходили та виправляли орфографічні помилки в SMS-повідомленнях, а також у різних видах Інтернет-зв'язку.

Крім того, учнів потрібно скеровувати на використання Правил українських правопису та посібників з українського правопису. Бажано, щоб викладач завжди мав з собою примірник Правил українських правопису та посібник з українського правопису, особливо коли учнів проходять теми з правопису та заохочувати їх до систематичного використання цих посібників.

Ортопедія

Викладач повинен постійно вказувати на важливість правильної вимови, яка тренується виконанням певних ортопедичних вправ. Ортопедичні вправи не повинні виконуватись на окремих уроках, їх треба пов'язати з відповідними темами з граматики; інтонація в реченні, з одного боку, може бути пов'язана з культурою висловлювання, шляхом повторення віршів тощо. З використанням аудіозаписів в учнів потрібно розвинути навички для відтворення і засвоєння правильної вимови, мелодії, дикції ...

Деякі ортопедичні вправи також можуть виконуватись при засвоєнні відповідних тем з літератури: наприклад, артикуляцію можна тренувати, вимовляючи скоромовки, вивчаючи їх при опрацюванні народної творчості; наголос в словах, темп, ритм, інтонацію в реченні та паузу можна тренувати шляхом читання вголос уривків з творів для читання (за вибором викладача або учня) і т. д. Як ортотерапевтичну вправу, потрібно практикувати декламування уривків з віршів та творів напам'ять (за допомогою аудіо матеріалів).

МОВНА КУЛЬТУРА

Розвиток мовної культури є одним з найважливіших завдань викладання рідної мови з елементами національної культури. Ця навчальна область, хоч за програмою і виділена як окрема область, повинна бути пов'язана не лише з роботою над літературними творами, але й з граматикою та орфографією. В свою чергу, робота над літературними творами та робота над граматикою й правописом літературної мови, повинні сприяти плеканню культури усного та писемного мовлення.

Від учнів цього віку потрібно очікувати знання наступних предметних областей:

Переказування - пригоди з власного досвіду, того, що вони бачили, того, що вони хочуть. Рекомендовані теми для опрацювання: Родина. Родинні відносини. Автобіографічні дані. Гості. Меню. Відвідування. Мій друг - моя подруга. Робочий день учня. Вільний час. Інтереси. Книга. Телебачення та радіо. Бабусині та дідусеві казки. Частини тіла. Ми бережемо природу - тварини та рослини. Погода. Пори року. Професії та ремесла. Рідна мова. Любов до рідної мови. Найважливіші українські події в Сербії для дітей - фестивалі та огляди творчих колективів. Дитячий журнал Соловейко. В гостях у друзів в Новому Саді. Телефонна розмова. Транспорт. Спорт. Ми купуємо комп'ютер. Важливі для української громади свята та дати. Українські культурні, інформаційні та релігійні інституції. Планета Земля. Континенти, країни світу. Де я

хочу подорожувати? Пісні, діалоги, невеликі сценарії, майстер-класи для вдосконалення розмовної мови. Комікси. Головоломки з малюнками.

Учні також повинні вміти складати групи слів за значенням і складати речення з заданих слів. Їм потрібно знати, як висловити свою думку та особисті переконання про прочитаний текст (те, що мені сподобалося і чому), сказати назву текст, назвати автора, головних героїв та їхні характеристики. Вони повинні вміти подякувати, а також попросити про допомогу. Вони повинні самостійно, в декількох реченнях розповісти про себе, про свого брата чи сестру, про свого друга, про однокласників, про життя в школі, про те, що з ними трапилось, про якусь подію, в якій вони брали участь.

Відтворення - почутого чи прочитаного тексту чи казки за допомогою складеного плану чи самостійного переказу. Описати зображення або зображену дію, на основі отриманої ілюстрації. Вміти переказати (використовуючи свої знання) український дитячий фільм, казку або дитячу виставу чи свято.

Опис - інтер'єру і екстер'єру, людей, тварин, природних явищ.

Діалог - це переказ подій за відсутності опису подій; пряма і непряма мова. Потрібно самостійно і за темою скласти принаймні 8 речень про зображення, засвоєну тему та вести діалог. Повага до пунктуації (крапа, кома, знак питання, знак оклику).

Драматизація - короткий текст за вибором, за подією з власного досвіду або за подією з повсякденного життя (ситуація в бібліотеці, в магазині, у пошті, у шкільного педагога ...); читання по ролях і рольові ігри.

Спілкування - збагачення словникового запасу словами з повсякденного життя загальної розмовної мови, фразеологія. Часті речення з повсякденного життя. Вправи на редагування та закінчення незавершених речень.

Словник - використання словника для збагачення словникового запасу, паралельно з сербською мовою, кальки, тлумачення значення слова в контексті. Збагачення словникового запасу учня з використанням дидактичних мовних ігор, ребусів, вставних слів, кросвордів ... Ведення словника з мало відомими словами та виразами.

Читання - голосне і тихе читання, правильна дикція та інтонація речення. Мелодія речення. Слова, у яких відбувається оглушення дзвінких приголосних.

Переписування - коротких речень та текстів, виписування окремих слів і виразів, переписування завдань (зі зміною роду, числа, часу, складів ...). Написання короткого твору за допомогою питань від 6 до 8 речень; написання привітань та вітань.

Учні повинні активно засвоїти 300 слів і фразеологічних одиниць. Пасивний словниковий запас повинен бути більший ніж активний, на кожному рівні.

Для читання на власний вибір рекомендуються газети для дітей та молоді, українська дитяча література та народне мистецтво.

Від учня очікується, що він: вивчить напам'ять принаймні 4 вірша для декламування, 5 українських народних віршів і сучасних популярних дитячих віршів, загадки, деякі прислів'я, декламуватиме народні вірші, пов'язані з релігійними святами або порами року, вивчить напам'ять два коротких прозових тексти в обсязі 6 - 8 речень та 4 коротких діалога або візьме участь у дитячій виставі. Учні повинні, якщо це можливо, займатись дитячими народними танцями, відповідно до їхнього віку, повинні розрізняти елементи українського народного костюму, відзначати релігійні свята (в порівнянні з сербскими), знати традиційні українські традиції та звичаї (святий Миколай, Коляда, Івана Купала) та традиційні страви.

Елементи національної культури та традицій

Ознайомлення учнів з основами історії української меншини в Сербії (доселення, культурні, освітні, релігійні та економічні заходи, найвищі культурні досягнення, відповідні організації та установи ...), та з плеканням емоційного ставлення до традицій, культури, звичаїв і традицій української меншини в Сербії (фольклор, ремесла, народні прислів'я, театр, література, музика, традиційні дитячі ігри, звичаї, демонологія...), але не в сенсі романтичної традиціоналізму, а на шляху до майбутнього, до розвитку і модернізації. Покладатися на минуле, але дивитись в майбутнє. Надати учням інформації про українську громаду в Сербії (населені пункти, установи і організації, відомі особистості, імена, прізвища, походження ...), а також про зв'язки з іншими етнічними спільнотами та культурами, про внесок українців на цих теренах (в галузі освіти, культури, мистецтва, архітектури ...). Прикладати зусилля, щоб українська ідентичність і самоповага виховувались витончено, не за допомогою прислів'їв та фраз, а на конкретних прикладах, при цьому поєднати дані з емоційним спрямуванням, надаючи значення правам людини і меншин, міжетнічній повазі, толерантності і взаємодії.

ШЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Необхідно завжди мати на увазі основне завдання даного предмета: учні повинні добре навчити володіти українською літературною мовою та набути навичок лінгвістичної правильності. Завжди слід мати на увазі попередні знання учнів, щоб можна було пов'язати зі знаннями, якими вони вже опанували. На кожному уроці вчитель повинен обирати диференційований підхід, оскільки учні різного віку і мають різні мовні компетенції.

Граматику потрібно викладати імпліцитно, замість виправлення помилок, працювати над формуванням правильного мовлення. Необхідно створити приємну атмосферу, яка вимагає партнерства між вчителем/викладачем та учнями, і потрібно допомогти учням подолати психологічний бар'єр щодо мовного спілкування та мовленнєвих навичок. Кожен інструмент мови демонструється в конкретному контексті, а не ізольовано. При тренуванні мовленнєвих навичок повинні переважати різні форми діалогу в спілкуванні вчитель - учень та учень - учень. У мовленні вимагається простота мовлення, природність й спонтанність та лінгвістична правильність.

III СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процедура контролю і оцінювання успіху учнів ведеться для досягнення очікуваних результатів навчання, вона починається з встановлення фактичного рівня знань, на якому знаходився учень, і виходячи з цього, оцінюються його подальші навчальні досягнення, від яких залежатиме оцінка. Кожна діяльність є доброю можливістю для оцінювання навчальних досягнень та отримання зворотніх інформацій. Кожен урок і кожна діяльність учня - це нагода для формувальної оцінки, тобто реєстрації навчальних досягнень учня та його спрямовування у подальшому навчанні.

Формативна оцінка є невід'ємною частиною сучасних методів навчання та включає в себе оцінку знань, навичок, ставлення, поведінки та розвиток відповідних компетенцій протягом уроку та навчання. Як формативний вимір, вона включає в себе збір даних про навчальні досягнення учня, а найбільш поширеними є наступні методи: реалізація практичних завдань, спостереження і нотатки учнівської активності під час уроку, пряме спілкування між учнем і викладачем, реєстр для кожного учня (карта навчальних досягнень) і т.д. Результати формативного оцінювання в кінці навчального циклу повинні бути виражені підсумковою оцінкою - цифрою.

Робота кожного викладача полягає у плануванні, досягненні результатів, спостереженні та оцінці. Важливо, щоб викладач постійно слідкував і оцінював диференційовано не тільки навчальні досягнення учня та процес навчання, а й себе та свою роботу. Все, що виявиться хорошим і корисним, викладач буде продовжувати використовувати в своїй практиці навчання, а все, що виявиться неефективним, потрібно буде покращити.

HRVATSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Naziv predmeta	HRVATSKI JEZIK S ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Cilj	Cilj učenja Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture je njegovanje hrvatskoga jezika čitanjem književnih djela, upoznavanjem i razumijevanjem povijesne i kulturne baštine Hrvatske i Hrvata te razvijanjem višejezičnosti i interkulturalnosti kao načina života u suvremenom društvu.
Razred	Peti
Godišnji fond sati	72 sata

ISHODI Pri završenoj temi/području učenik će biti sposoban:	PODRUČJE/TEMA	SADRŽAJI
1. Hrvatski jezik i književnost		

- pravilno izgovarati riječi pazeći na mjesto naglaska i rečeničnu intonaciju; - govoriti jasno poštujući normu hrvatskoga standardnog jezika; - razgovijetno i bez poteškoća čitati naglas književne i neknjiževne tekstove; - koristiti različite oblike pripovijedanja: opisivanje (portret i pejzaž),	Jezik	Pravogovor	Mjesto naglaska u višesložnim riječima (učestali primjeri). Intonacija i stanke koje se odnose na interpunkcijske znakove; intonacija upitnih rečenica. Artikulacija: glasno čitanje brzalica uz izmjenu ritma (individualno ili u grupi).

pripovijedanje u 1. i 3. licu, dijalog; - sastavljati govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnog djela i na teme iz svakodnevnoga života i svijeta mašte; - istražiti zajednički i razlikovni leksik hrvatskoga i srpskoga književnog jezika; - pravilno pisati refleks jata (učestali primjeri); - razlikovati i koristiti hrvatski standardni jezik i zavičajni govor; - čitati s razumijevanjem, analizirati i interpretirati književne i neknjiževne tekstove; - prepoznati obilježja različitih vrsta književnih i neknjiževnih tekstova; - razlikovati obilježja lirike, epike i drame; - razlikovati obilježja narodne i umjetničke književnosti; - prepoznati osobine likova i potkrijepiti primjerima iz lingvometodičkoga predloška; - vrednovati postupke likova i stavove			

potkrijepiti dokazima; - ilustrirati vjerovanja, običaje, način života i događaje u prošlosti opisane u književnim djelima; - navesti primjere osobne koristi od čitanja; - izražajno kazivati pjesme.			
		Jezično izražavanje - pismeno - usmeno	Prepričavanje, pripovijedanje, opisivanje - uočavanje razlika između govorenoga i pisanoga jezika; razlike između hrvatskoga i srpskoga standardnog jezika; razlike između hrvatskoga standardnog jezika i dijalekata i mjesnih govora. Bogaćenje rječnika: sinonimi i antonimi; dijalektizmi, posuđenice, tuđice - njihova zamjena jezičnim standardom; Pravopisni znakovi. Veliko početno slovo u pisanju imena: mjesta, krajeva, zemalja i naroda, višečlanim imenima,

			blagdana i praznika. Izbor tekstova iz dječjih časopisa.
	Književnost - hrvatska - zavičajna		LIRIKA 1. Grigor Vitez, Kad bi drveće hodalo 2. Ljubica Kolarić-Dumić: Igrajmo se radosti (izbor) 3. Dobriša Cesarić, Slavonija 4. Obredne narodne pjesme - kraljičke (izbor) 5. Pajo Kanižaj, Moja domovina 6. Antun Mihanović, Hrvatska domovina 7. Josip Dumendžić, Čudan ovaj bili svit 8. Zvonimir Balog, Izbor iz poezije 9. Miroslav Slavko Mađer, Izbor iz poezije 10. Gustav Krklec, Val 11. Luko Paljetak, Stonoga u trgovini EPIKA

			1. Narodne bajke, novele, šaljive narodne priče (izbor iz sakupljačkog opusa Balinta Vujkova) 2. Miro Gavran, Kako je tata osvojio mamu 3. Dinko Šimunović, Duga 4. Pavao Pavličić, Dunav 5. Sanja Pilić, Mrvice iz dnevnog boravka (ulomak) 6. Zapisane avanture za male i velike (izbor), NIU Hrvatska riječ 7. Ivana Brlić Mažuranić, Šuma Striborova 8. Ivan Kušan, Koko u Parizu DRAMA 1. Radiodramska serija Bajke i priče za djecu (izbor iz 10 igranih radiodrama) 2. Mali diplomat i drugi igrokazi, Hrvatska čitaonica Subotica
2. Elementi nacionalne kulture			
- razumjeti pojam prošlosti i odrediti	Povijest i zemljopis	Prostori današnje	

prostor hrvatskih zemalja u starom vijeku; - odrediti položaj Republike Hrvatske, granice, glavni grad i susjedne države; - poznavati i aktivno sudjelovati u obilježavanju četiriju praznika hrvatske zajednice u Republici Srbiji; - objasniti značaj položaja te geografske i društvene posebnosti Republike Hrvatske; - prepoznati elemente i vrijednosti tradicijske kulture i baštine; - poznavati značajne blagdane i običaje vezane uz njih; - poznavati obrt/zanat značajan za očuvanje kulturne baštine i tradicije; - otplesati jedan tradicijski ples i poznavati dijelove nošnje u kojoj se pleše; - poznavati filmsko ostvarenje barem jednoga hrvatskog redatelja u zavičaju i u Republici Hrvatskoj; - navesti odlike nacionalne kuhinje		Hrvatske prije doseljenja Hrvata (prapovijest i hrvatske zemlje u starom vijeku). Položaj Republike Hrvatske, njezine granice, glavni grad i susjedne države. Zagreb, glavni grad Republike Hrvatske. Praznici hrvatske zajednice u Republici Srbiji: Sv. Josip (19. ožujka), Dan rođenja Ivana Antunovića (15. kolovoza - obilježava se u lipnju), Dan rođenja bana Josipa Jelačića (16. listopada) i Dan prvog saziva Hrvatskog nacionalnog vijeća (15. prosinca).	

i poznavati načine pripremanja jela; - pjevati narodne i dječje pjesme primjerene dobi; - svirati narodne i dječje pjesme primjerene dobi; - navesti imena značajnih glazbenika i njihova djela te znati njihov značaj za očuvanje tradicije i nacionalnog identiteta; - poznavati tradicijske instrumente (tambura, gajde); - poznavati djela hrvatskih likovnih umjetnika u zavičaju i u Republici Hrvatskoj; - prepoznati liniju, oblik i prostor u umjetnosti; - iskazati svoj estetski doživljaj - promatrati, uočavati i vrednovati djela likovne baštine i suvremenog likovnog izričaja; - likovno se izraziti na zadanu temu.			
	Tradicijska kultura i baština - blagdani i običaji - zanati/obrti	Blagdani: Božić, Uskrs i običaji koji se odnose na ova dva najveća kršćanska blagdana. Stari zanati. Izrada predmeta od prirodnih materijala:	

	- folklor i nošnja - kazalište, film nacionalna jela	čamac, bure, drvene klompe, papuče, tambure, zvečke, šling, slike od slame, posuđe itd (jedan po izboru). Narodni ples Jelica kolce vodila (Hrvatsko zagorje) i tradicijska nošnja Hrvatskog zagorja Nacionalna jela po izboru iz jednog dijela Hrvatske i Vojvodine (Srbije). Kazališna predstava ili filmsko ostvarenje po izboru (B. Ištvančić, Duh u močvari, O. Gluščević, Kapetan Mikula mali, D. Kušan, Koko i duhovi, D. Žarković, Zagonetni dječak). Kulturne manifestacije u zajednici - upoznavanje s kalendarom, razgovor i posjet odabranim manifestacijama. Izbor prigodnih tekstova iz časopisa Modra lasta, Hrvatska riječ - podlistakHrcko.	
	Glazbena kultura - pjevanje	Sviranje i pjevanje:	

	- sviranje - slušanje	1. Sjedi Ćiro - narodna iz Slavonije 2. Kopa cura vinograd - narodna iz Srijema 3. Divan je kićeni Srem - narodna iz Srijema 4. Zvoni zvonce - bunjevačka narodna Slušanje i pjevanje: 1. Lijepa naša domovino - himna Republike Hrvatske (A. Mihanović) 2. Kad zapjevam ovako malena - narodna iz Zadra 3. Moja mama ćilim tka - šokačka iz Bačkog Monoštora 4. Al' bi znao gazda biti - (Glazba: V. Temunović, tekst: S. Bašić Škaraba) 5. Božićna pjesma po izboru Slušanje: 1. Kolo kraj bunara, Kolo na ledini, Učiteljsko kolo - dr. J. Andrić (u izvedbi tamburaškog orkestra) 2. Izbor glazbe u izvedbi	

		dalmatinskih klapa 3. Gajde s tamburaškim orkestrom 4. Pjevačka skupina - Kraljice Bodroga	
	Likovna kultura	Linija (paška čipka, golubica iz Vučedola). Oblik (ritam: J. Knifer, Meandar u kutu, Katedrala Sv. Stošije u Zadru; ornament: pleterna ornamentika starohrvatske umjetnosti i u tradicijskoj kulturi). Prostor - kompozicija u umjetnosti (Sv. Donat u Zadru, F. Kovačević, Zimsko sunce, S. Kopilović, Brod na Seini).	

Ključni pojmovi sadržaja: hrvatski standardni jezik, dijalekt, blagdani, narodne pjesme, plesovi i nošnja.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-MEODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture čine dvije velike predmetne cjeline: Hrvatski jezik i književnost i Nacionalna kultura. Preporučena distribucija sati po predmetnim cjelinama je sljedeća: Hrvatski jezik - 30 sati, Nacionalna kultura - 42 sata. Cjeline su kompatibilne i prožimaju se te se ne mogu proučavati izolirano.

Hrvatski jezik izučava se na sadržajima književnosti, povijesti, zemljopisa, tradicijske kulture, glazbene i likovne kulture. Preporučuje se nastavu Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture izvoditi u dvosatu, tj. dva sata uzastopno, kako bi se preporučeni sadržaji mogli povezati u zaokruženu cjelinu. Preporučuje se sadržaje predmeta tematski povezati. Na taj način moguće je pratiti smjenu godišnjih doba (ljeto, jesen, zima, proljeće) ili geografsku podjelu na regije Hrvatske i dio Srbije gdje žive Hrvati (Vojvodina, Slavonija, Baranja i Srijem, Međimurje i Podravina, središnja i sjeverozapadna Hrvatska, Istra i Kvarner, Gorska Hrvatska, Dalmacija). Nakon odabira okosnice sata/teme potrebno je povezati sve elemente programa: književni sadržaj, sadržaje iz jezika i sadržaje iz nacionalne kulture. Program je ponudio sadržaje uz uvažavanje dobnih karakteristika učenika i oslanja se na njihova prethodna znanja i iskustva. Ukoliko je skupina učenika mješovita po uzrastu program je potrebno diferencirati uz uvažavanje karakteristika (dob, predznanje, motiviranost, interese) skupine s kojom se realizira. Stoga nastavnik ima mogućnostkombinirati sadržajeiz programa za peti razred sa sadržajima iz razreda koji prethode petome razredu, kao i onih koji slijede u narednim razredima.

ProgramHrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture usmjeren je na ishode. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz dvije velike predmetne cjeline unutar ovoga predmeta.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentiran na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je kontekstualizirati program potrebama konkretnoga razrednog odjela ili skupine učenika imajući u vidu: sastav i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže; izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od danih ishoda i sadržaja stvara se godišnji - globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni - operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju daljnju operacionalizaciju ishoda na razinu određene nastavne jedinice.

Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti kao i uporaba različitih izvora znanja (tekstovi, film, glazba itd.). U etapi planiranja nastave i učenja važno je imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo te da ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima udžbenika pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode. Osim udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja poput filma, glazbenog događaja, posjeta ustanovi kulture itd. Preporuka je da se učenicima ne zadaje domaća zadaća. Učenicima se mogu preporučiti književna djela za neobavezno čitanje u skladu s dobi i interesima te, u skladu s tehničkim uvjetima, i vrijedni elektronički sadržaji.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim hrvatskim jezikom kao i za uporabu lokalnoga materinskog govora.

Pri navođenju nastavnih jedinica obrađivanih u nižim razredima provjerava se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene prethodno obrađenoga gradiva, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novoga sadržaja čime se osigurava kontinuitet rada i sustavnost u povezivanju novoga gradiva s postojećim znanjima.

Gramatika

Osnovni je programski zahtjev u nastavi gramatike predstaviti i tumačiti jezik kao sustav. Jezične pojave ne proučavaju se izolirano, izvan konteksta u kojem se ostvaruju njihove funkcije. U odgovarajućoj prilici znanja iz gramatike stavljaju se u svrhu tumačenja teksta. Jezične se pojave navode i prikazuju u kontekstu odnosno smještaju se u govorne situacije u kojima se mogu jasno prepoznati, izdvojiti i objasniti njihove karakteristike i funkcije.

Pravopis

Pravopisna pravila usvajaju se analizom pisanih vježbi. U okviru pravopisnih vježbi vježba se pravilno pisanje refleksa jata u primjerima u kojima se pojavljuju alternacije ije/je, kraćenje ije u je, duljenje je u ije. Učenici se potiču na samostalno uočavanje i ispravljanje pravopisnih pogrešaka u komunikaciji putem SMS-a, kao i u različitim načinima komunikacije putem interneta.

Osim toga učenici se upućuju i na korištenje pravopisa i pravopisnoga rječnika (školsko izdanje). Preporučuje se donošenje pravopisa na sat obrade pravopisnih tema (učenicima se pojedinačno daje zadatak pronaći riječi u pravopisnom rječniku).

Pravogovor

Potrebno je konstantno ukazivati na važnost pravilnoga govora koji se njeguje provođenjem ortoepskih vježbi. Ortoepske vježbe ne realiziraju se kao posebne nastavne jedinice, već uz

odgovarajuće teme iz gramatike. Npr. mjesto naglaska povezuje se s padežima (imenice vrijeme, rame, tjeme i sl. u genitivu jednine i nominativu množine nemaju naglasak na istome slogu itd.), rečenična intonacija povezuje se s pravopisom i sintaksom itd. Preporučuje se stvaranje navike prepoznavanja, reproduciranja i usvajanja naglasaka hrvatskoga standardnog jezika te uočavanje odstupanja i razlikovanje vlastite dijalektalne akcentuacije od standardnojezične norme.

Ortoepske vježbe provode se i uz odgovarajuće teme iz književnosti. Npr. artikulacija se vježba izgovaranjem brzalica pri obradi djela narodnoga stvaralaštva; naglasak riječi, tempo, ritam, rečenična intonacija i stanke vježbaju se govorenjem naglas odabranih dijelova iz izborne lektire (po izboru nastavnika ili učenika) itd. Kao ortoepska vježba provodi se i krasnoslov napamet naučenih ulomaka u stihu i u prozi.

Obvezno je povezivanje jezične kulture s obradom književnih tekstova kao reprezentativnih obrazaca izražavanja, a i s nastavom gramatike i pravopisa. Jezična kultura njeguje se provođenjem leksičko-semantičkih i leksičko-stilističkih vježbi koje bogate rječnik i razvijaju sposobnost i vještinu izražavanja. Razvijanje jezičnoga mišljenja vježba se na tekstu ili tijekom govornih vježbi.

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima (lirika, epika, drama). Program je moguće obogatiti izborom znanstvenopopularnih i informativnih tekstova prilagođenih dobi učenika.

Uz obvezni popis tekstova za obradu program dopušta nastavniku dopunjavanje ili zamjenu jednog njegovog dijela (30%) tekstovima po vlastitom izboru. Ovako osmišljen program omogućava fleksibilan i kreativan pristup proučavanju književnoga stvaralaštva, uz odabir različitih razina obrade: interpretacije, prikaza ili osvrta. Izbor djela usklađuje se s mogućnostima, potrebama i interesima određene skupine učenika. Razlike u ukupnoj umjetničkoj i informativnoj vrijednosti pojedinih tekstova utječu na odgovarajuća metodička rješenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta ovisno o složenosti njegove strukture, povezivanje i grupiranje s odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja - gramatike, pravopisa i jezične kulture i sl.).

Tijekom obrade književnih djela, kao i u okviru govornih i pisanih vježbi, učenici se potiču na otkrivanje osobina, osjećaja i duševnih stanja pojedinih likova, kao i na izražavanje svojih stavova o postupcima likova. U skladu s ishodima učenici se potiču na potkrjepljivanje svojih dojmova, stavova i sudova o književnom djelu dokazima iz samoga teksta čime se osposobljavaju za samostalno iskazivanje vlastitih misli i stavova, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkoga stava.

Osim korelacije među tekstovima i sadržajima iz različitih područja programa, neophodno je uspostaviti i vertikalnu korelaciju. Nastavnik mora biti upoznat sa sadržajima predmeta Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture nižih i viših razreda radi poštovanja principa postupnosti i sustavnosti. Horizontalna korelacija uspostavlja se s nastavom povijesti, geografije, likovne kulture, glazbene kulture i vjerske nastave. Korelativnost se postiže prikladnim kombiniranjem sadržaja (obveznih i odabranih po vlastitom izboru u skladu s interesima skupine učenika).

Mogući primjeri funkcionalnog povezivanja programskih sadržaja iz književnosti, povijesti, geografije, glazbene i likovne te tradicijske kulture su sljedeći:

- narodni običaji i vjerovanja: izbor „kraljičkih" pjesama - Narodne bajke, novele, šaljive narodne priče (izbor iz sakupljačkog opusa Balinta Vujkova) - nošnja i običaj koji se odnosi na blagdan Duhova - elementi i vrijednosti tradicijske kulture i baštine

- domoljublje: Antun Mihanović, Hrvatska domovina - Lijepa naša domovino, himna Republike Hrvatske - Pajo Kanižaj, Moja domovina - Divan je kićeni Srem - narodna iz Srijema

- godišnje doba - ljeto: Balint Vujkov, Bogatašovo maslo - obilježja narodne i umjetničke književnosti - Josip Dumendžić, Čudan ovaj bili svit - pjesme dalmatinskih klapa o moru - sjećanje na ljeto kroz likovni izraz - geografska obilježja primorske Hrvatske

- godišnje doba - zima: Ljubica Kolarić Dumić, Igrajmo se radosti - Katarina Firanj, Jedan davniBožić - Katarina Čeliković, Slatki magnetići - razlikovanje i korištenje hrvatskog standardnog jezika i zavičajnog govora - pisanje velikog početnog slova u nazivima blagdana i običaja- slušanje i pjevanje hrvatskih božićnih pjesama - izrada božićnih ukrasa - božićni običaji u zavičaju i u Hrvatskoj

- geografska podjela - Slavonija: Dobriša Cesarić, Slavonija - izražajno kazivanje pjesme - Pavao Pavličić, Dunav - geografska obilježja - svakodnevni život - običaji, nošnja, tradicijske pjesme i plesovi - tradicijska kuhinja - tambura.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U svrhu dostizanja ishoda prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti.

Formativno vrednovanje dio je suvremenog pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat ovakvog vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno mjerenje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: realizacija praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti tijekom nastave, neposredna komunikacija učenika i nastavnika, mapa osobnog razvoja s najuspješnijim uradcima učenika itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se i sumativno - brojčanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba koristi i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

ČEŠKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Název předmětu	ČESKÝ JAZYK S PRVKY NÁRODNÍ KULTURY
Cíl	Cílem výuky a učení Českého jazyka s prvky národní kultury je vyškolení žáků, používat český jazyk na základní úrovní v ustní a písemné komunikaci, podporujíce vědomi o významu role jazyka při zachování národní identity; vyškolení žáků pochopit výbrané literární a jiné umělecké díla z české kulturní

	dědictví, kvůli zahování tradice a kultury českého národu a rozvoji interkulturality jako základní hodnoty demokratické společnosti.
Třída	Pátá
Roční fond časů	72 hodiny

VÝSLEDKY Na konci školního roku žák bude schopen:	OBLAST/TÉMA	OBSAHY
- rozlišovat svůj mateřský jazyk od jazyků jiných národů; - rozlišovat standardní český jazyk od dialektu; - rozlišovat písmena a hlasy v českém jazyce; - rozpoznat a správně vyslovit měkké, dlouhé a změkčené souhlásky; - rozumět a používat předpokládný lexikalní fond; - rozumět a používat gramatické konstrukci přijímáné v předchozích třídach a rozlišovat je novými jazykovými obsahy; - dodržovat základní pravidla smyslplného spojení věty do širšího celku;	JAZYK	- asi 100 nových plnovýznamových a pomocných slov; - gramatické obsahy z předchozích tříd (opakování a cvičení na známem a novém lexiku); - mateřský jazyk a jazyky jiných národu; - jazyky v kontaktu: český a srbský jazyk; - standardní jazyk a dialekty; - vztah písmeno - hlas; - rozlišení hlasů a písmen v českém jazyce; - základní označení systému souhlásek a samohlásek; - výslovnost měkkých, dlouhých a změkčených souhlásek - základní typy oznamovácích a tázacích intonačních konstrukcí; - stohování předmětu (podstatné jméno) a

- spln´ovat základní pravidla; - správně spojit předmět s jednoduchým přísudkem slovesným; - všimnout si rod a číslo podstatných jmen, schodu atributu s podstatným jménem v typických příkladech; - používat stupn´ování přídavných jmen; - používat základní a souborové číslovky; - používat slovesa v přítomném, minulém a budoucím času; - používat nové modely příslovcí času, způsobu, místa a míry; - používat nové modely spojek. - spojovat známé (už přijaté) obsahy z literatury s novými literárními texty; - rozumět obsah krátkého literárního a v případě potřeby upraveného textu; - reprodukovat výpisy z vybraných literárných a jiných textů; - sledovat časový sled události v literárním textu a určovat místo		jednoduchého slovesného přísudku (osobný slovesný tvar); - variabilní slova: podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky, slovesa (rozlišuje a určuje v textu); - podstatná jména - význam a druhy (obecná a vlastní); - přídavná jména - stpn'ování přídavných jmen; - stohování podstatných jmen a přídavných slov; - zájmena - osobní zájmena; - číslovky - význam a druhy (základní a souborové); - slovesa - tvary slovesa (přítomný, minulý a budoucí čas); - příslovce času, způsobu, místa a míry; - spojky.

událostí; popsat hlavního hrdinu; - všimnout výchovné a vzdělavácí hodnoty vědecky populárního textu; - ilustrovat víru, mravy, způsob života a události v minulosti popsané v literárních dílech; - vědět zeměpisné pojmy; - poznávat základní informace o historii a formování českého národu; - poznávat specifickou místní českou architekturu; - poznávat české lidové a populární písně a tance; - rozlišovat charakteristiky slovenského lidového kroje (které se vztahují s určitým mistům); - poznávat základní české svátky (národní a místní kultury), které jsou důležité v životě jednotlivce a kolektivů, jakož i mravy souvisejicí s těmto svátky; - porovnavat české svátky a mravy s mravy většinového národu, jakož s mravy jiných národních komunit, které žijou spolu v dané oblasti;		

- pochopí význam českého jazyka jako prvku své národní identity; - porozumí krátkým dialogům(do 7 replik , otázky a odpovědi), povídky a básničky, předepsáné učebním plánem, reprodukuje obsah slyšeného projevu; - porozumí obsahu slyšeného projevu a vybere z něj podstatné informace po 2-3 následích; - porozumí jazykove sdělení v souvislosti s osobní zkušeností a činností ve třídě(výzva ke hře nebo skupinové činnosti, příkaz, návod, údalost z blizké minulosti, plány do budoucna, každodenní činost, přání, volby atd); - porozumí kratšímu textu(do 80 slov), kerý obsahuje velké procent známých jazykových prvků, strukturálních a lexikálních, jejihž obsah je v souladu se stupněm rozvoje, zkušenosti a zájmu žáka; - správně interpretuje obsah ilustrovaných textu(komiks, televizní program,rozvrh hodin, program kina, kízdní řád, informace na veřejných místech		

atd.) za pomoci jazykových prvků předepsáných učebním plánem; - při četbě literárního textu vyjádřují své pocity a dojmy(básen, kratší verze povídky, hudební skladba), za pomoci verbálních a neverbálních prostředku(kresby, modelování, hra); - píše věty a kratší texty(do 50 slov) jejíž soudržnosti dosáhne s použitím známych jazykových prvků; - vyčlení základní informace a převypráví co viděl, zažil slyšel nebo četl; - používá lexikální a jiné jazikové prostředky (posílá zprávy, blahopřání, jak v tištěné tak v elektronické formě); - správně dýchá a volí vhodné tempo řeči, v připravených i nepřipravených školních projevech; - kromě informací o sobě a svém okolí, stručně popíše situaci v čase minulém, přítomném a budoucím, a při tom aplikuje znalosti osvojené v jazykové výchově (slovní zásoba a morfosintaktická struktura);		

- stručně interpretuje obsah psaných a ilustrovaných textů, podle učebních osnov, a při tom aplikuje znalosti osvojené v jazykové výchově(slovní zásoba a morfosintaktická struktura); - stručně vyjádří svůj názor(líbí se, nelíbí se, atd.), a při tom aplikuje znalosti osvojené v jazykové vychově(slovní zásoba a morfosintaktická struktura); - vyjádřuje se o současné a hypotetické situaci v minulosti, aktivně diskutuje na známé téma a vyjadřuje svůj názor (s použitím známé slovní zásoby a morfosintaktické struktury); - během rozhovoru respektuje společenské normy komunikace (hlásí se o slovo, neskáče druhému do řeči, pozorně naslouchá ostatním apod.)	LITERATURA	- autorské lyrické písně českých autorů; - české národní lyrické písně ; - české bajky, národní příběhy, legendy a pohádky v češtině; - umělecké příběhy a pohadky v českém jazyce; - divadelní dramata pro děti v češtině; televizní a rozhlasové dramata; - české kreslené filmy; - komiksy a děcké časopisy v češtině; - děcké lidové hry; - poslouchání českých písní a hudby; - seznámení s specifickými českými nástrojí; - seznámení s českými národními tanci; - tradiční národní kultura; - veřejné vystoupení, prezentace vlastní a týmové práce; - významná místa a turistické centra v České republice; - významné data z historie Čech a jejich formování; - rozvoj úcty k českého kulturního dědictví a potřeby vychovat a zlepšit ji: specifické domy v českých vesnicích, specifické kroje a jídla u Čech;

		- vychování v duchu míru, tolerance, kulturních vztahů a spolupráce mezi lidmi. Učitel si vybírá ž textů z doporučené literatury: - Zpívánky - filmy, texty, noty (S Pájou, Komáři se ženili, Holka Modrooká, Travička zelená); - Renata Frančiková - Říkadla pro nejmenší (Kolo, kolo mlýnský, Skákal pes přes oves, A, BÉ, CÉ, DÉ kočka přede, Tiše děti, ježek spí); - Helena Zmatlíková - Dětem (v první částí jsou verše pro nejmenší, ve druhé klasické pohádky K. J. Erbena i B. Němcové, ve třetí moderní pohádky českých autorů - Edvarda Petišly, Hany Doskočilové či Miloše Macourka); - Iva Maráková - Pranostiky a hry na celý rok; - Josef Václav Sládek - Dětem (Dětská poezie); - Časopisy - Sluníčko, Mateřídouška.
	JAZYKOVÁ KULTURA	Obsahy jsou stejné jako v předchozí třídě, jen komplexnější: - pozdrav; - představení sebe a druhých; - pojmenování a popis lidí, oběktů, částí těla, zvířata, barvy, čísla atd. (ve vztahu s temy); - ptát se a dávat informace o jiné osobě nebo předmětu; popsat polohu a místo kde se

		nachází osoba nebo objekt; - vyžádat si a dávat informace; - vyžádat si a dávat povolení, poděkovat, omluvit se, přimout omluvu; - dát jednoduché pokyny a příkazy, poprosit, zdvořile požádat, zakázat, vyjádřit své pocity a potřeby; - vyjádřit sounáležitost, čísla a číslovky, zeptát se kolik je hodin; - dát návrh ke spolupráci, přijmout nabízené; - popsat počasí spojené s ročním obdobím; vyjadřit schopnost/neschopnost; - vyjadřit odpor, poblahopřát. Tematika: - škola: společné aktivity a zájmy ve škole a mimo ni (vycházky přejímání odpovědnosti v dané situaci); novéučební předměty; mimoškolní aktivity; knihovna; informace z médií; nářadí ve školní dílně, výlety, dětské časopisy; - rodina a okolí: domluva a vzájmený respekt mezi členy rodiny, vzájemná úcta v rodině, rodině oslavy (narozeniny, výročí apd.); - můj domov: příprava, organizace a dělba práce; domácí povinnosti; uspořádání

		životního prostoru, změny ve vlastním pokoji (plakaty, nové barvy...); - okolí - město a venkov: pozitivní vztah k životnímu prostředí a jiným živým bytostem; čištění; obytné prostory, jak bydlíme(byt, dům, sídliště, část města atd.); typické městské čtvrti ve velkých městech (v Česku); věřejné budovy: magistrát, divadlo, muzeum, továrna, specializovaná prodejna; zemědelské práce; kulturní památky v okolí; každodenní život: cestování, kino; zoologická zahrada; osobní zájmy žáka; - výživa:stravovací návyky v Česku a Srbsku; - oděvy a obuv: nakupování oděvů a obuvy (velikost, moda, barvy, trendy, styl); - tradice a zvyky v české kultuře (oslavy, karnevaly, manifestace...); - rozvoj kritického postoje vůdči negativním jevům (nesnášenlivost, agresivní chování); aktuální temata z oblastí kulturních dějin Čechů;

Klíčově pojmy obsahu: jazyk, kultura, literatura, tradice, poslouchání, porozumění, mluvení, čtení, psaní.

INSTRUKCE PRO DIDAKTICKO-METODICKOU REALIZACI PROGRAMU

Kurikulum Českého jazyka s prvky národní kultury je navrženo tak, aby kladně reagovalo na různé kritérií a potřeby a skládá se z několika předmětů: jazyk, literatura, jazyková kultura, které jsou základem pro dosážení více výsledků z účasti na tomto programu. Na jedné straně, obsah programu zahrnuje výše uvedený celky, který nelze studovat samostatně a bez průniku s jinými částmi programu, zatímco na druhé straně je program flexibilní, pokud umnožuje přízpůsobení se různým podmínkám, vývoji a expanzi v závislosti na zpětné vazbě z praxe. V souladu s tím, doporučuje se rozdělení hodin výuky probíhát tak, aby současně byla věnována zvláštní pozornost jazykovému učení, obohacení jazykové kultury i časté literatuře a kultuře Čechu v Srbii s důrazem na lidovou

tradici, náviky a zvyky. Ve třídě se používá cílovy jazyk, a hovor učitelé musí byt přispůsoben znalosti a věku žáků. Učitel misí mít jistotu, že žácí jeho výklad spravně pochopili a to včetně jeho kulturných a socializačních prvků, a někdy může být použití srbského/jiného jazyka opravněné.

JAZYK

V oblasti Jazyk jsou zahrnuty lexikonové a gramatické modely českého jazyka. V obsahu a výsledcích této oblasti existuje orijentační počet slov a gramatických prvků, které by měl student zvládnout v pátem ročníku. V této oblasti programu orijentuje se na postupném přijetí českého jazykového systému v komunikativním kontextu 1.třídy, když je bezvědomí.

Počinajíc od páté třídy, souběžně s příjetím jazyka, začíná učení cizího jazyka - je to vědomý proces, ve kterém učitel pomáhá žakům, aby viděli jazyková pravidla tím, že sledují příslušné jazykové a ne lingvistické jevy a o nich myslí a začnou je používat.

Aby žák mohl zvládnout určitý fond a gramaticé prvky, je nutné, pochopit a učinit je dlouhotrvajícími. Tímto způsobem jsou vytvořeny předpoklady pro jejich uplatnění ve vhodné komunikační situaci. Formalní znalost gramatických pravidel neznamená i jejich aplikaci, a takové znalostijsou užitečné pouze tehdy, pokud pomáhají lépe pochopit některé systémové nesrovnalosti. Tj. překračování gramatických pravidel není pouze cílem samo o sobě. Vysvětlení gramatických pravidel, pokud učitel odhaduje, že je užitečné, by mělo být v souladu s věkem žáka, jeho poznávacími schopnostmi, znalostmi v mateřském jazyce a omezena na klíčové informace. Žáková znalost gramatických pravidel je vyhodnocovaná a hodnocena na použití v kontextu bez trvání na její výslovnem popisu.

Učitel respektuje to, že znalost jazyka u žáku není na stejné úrovni a tak pracuje s žáky jednotlivě. Pro žáky, kteří se začali učit český jazyk v prvním ročníku základní školy, bez znalosti, je důležité rozvíjet schopnost porozumět a psát příkazy, které obsahují prvky definované programem. Ve výrobě (montáž a vyjádření důkazů) na této úrovni je důležité, aby význam zprávy byl srozumitelný, zatímco gramatická správnost je postupně dosažena. Na této urovní se očekávají typické chyby, způsobené rušením a nedostatečným přetižováním materiálů. Chyby nejsou jen znamením neznámého materiálu, chyby naznačují, že je žák připraven komunikovat, což by měl učitel povzbudit (podporovat). Učitel rozhoduje o tom, kdy, jakým způsobem a jakým chýbám se opraví, uchovává současně účet k motivování žáků a že chyby se postpně snižují. V případě, že ve tříde existují i žáci, kteří již na začátku školy ovládli českým jazykem na určité urovní, je třeba očekávat mpžnost rychlého pokroku během školní docházky. Za takových okolností se předpokládá, že chyby budou menší a jejich korekce bude rychlá.

Právě, jazykové hodiny jsou vhodné pro příme a cílené přijetí jednotlivých segmentů, gramatických prvky českého jazyka. Během těhto hodin se doporučuje dynamická změna různých činností: ruzné typy poslechových cvičení, kontrola porozumění, opakovaání, gramatika a lexikální variace modelu, dopln'ování, přeměn'ující afirmativu na pochybné a negativní formy a podobně. Jazykové formátování textu zahrnuje dodržování předepsáných konvencí, správně použití morfologických forem slov, respektovat syntaktická pravidla, stanovení soudržnosti v textu, stejně jako používání vhodných lexikálních a stylistických prostředků.

Je žádoucí v hodinách Českého jazyka s prvky národní kultury využít poznatků srbštiny ve výuce za vhodných okolností a v srbsém jazyce, stejně jako v hodinách cizích jazyků. Výuka Českého jazyka s prvky národní kultury by měla být v korelaci s výukou těchto předmětů.

LITERATURA

Oblast Literatura předmětu Český jazyk s prvky národní kultury má na mysli, podle zpětné vazby z praxe, žáky kteří dosud nepoznali češtinu a jejichž jazykové dovednosti se nacházejí v pátem ročníku na elementární úrovní. Komunikace v češtině je těžké dosahnout, gramatické modely jsou nepovinné, protože žáci nemají možnost používat český jazyk, jejich slovník neobsahuje velké množství slov, slova z aktivní slovní zásoby velice snadno přechází do pasivní slovní zásoby a jsou zapomenuta, lexikum si osvojují pomaleji než žáci, kteří česky na určité úrovni uměli již před začátkem školy. Interferenční chyby se často vyskytují v takovém množství, že brání porozumění věty. Kvůli výše uvedeným důvodům by se důraz měl klást na lexikum a jazykové vzorce (modely), které žákům zajistí základ snadné komunikace v češtině.

V každé třídě se žákům zadává více textů, než kolik je povinných. Základním kritériem pro výběr textů je úroveň znalosti jazyka žáků. Kromě textů vybraných rozebírají žáci i texty dle výběru vlastního, přičemž se dbá na úroveň znalosti jazyka žáků i na to, co je zajímá. Kromě originálních literárních textů se budou rozebírat i texty vytvořené, které mají obohacovat lexikum, jež je považované za nezbytné v běžné každodenní komunikaci. Navrhuje se, aby učitel stanovil minimálně tři hodiny na rozbor jednoho textu/tématu. Básně určené k recitaci nutněne vyžadují rozbor, ani gramatické a lexikální vysvětlení jazykových jevů.

učební osnova programu Literatura se skládá z následujících funkcí jazyka:

- osvojení lexika určitého tematického okruhu, jež je potřebné pro každodenní komunikaci;

- čtení, popř. poslechu textu s cílem procvičování porozumění psaného a mluveného jazyka - procvičuje se čtení potichu a čtení s porozuměním;

- textových úkolů, které rozvíjejí schopnost text pochopit, procvičuje se psaní, sestavování a tvorba vět, jež obsahují známé lexikum a s ním spojené procvičování základních jazykových vzorců, stejně jako rozvíjení schopností sestavování vět mluveného jazyka (v psaných a mluvených cvičeních se tolerují interferenční chyby, které nebrání porozumění věty);

- odpovědí na otázky (ústní a písemné) pomáhajících žákovi zdokonalit sestavování vět v češtině, resp.jeho mluvení s očividnými interferenčními chybami - doporučuje se, aby učitel chyby opravoval odkazováním na správné tvary;

- reprodukce textu nebo jeho převyprávění, které rozvíjejí schopnost užití jazyka - žák by měl použít několik vět, aby utvářel a rozvíjel řečové dovednosti.

Literárně - umělecké, přizpůsobené a vytvořené texty jsou vhodné k interpretaci, přičemž se přihlíží k věku a předběžným znalostem žáka. Texty jsou zároveň východiskem pro procvičování nových slov a frází, jazykových vzorců, čtení, psaní, mluvení. Z výše uvedeného vyplývá, že tři hodiny určenéna jeden text slouží jak k rozboru, tak i k procvičování učiva.

Práce s textem se skládá z:

1. Sémantizace neznámých slov: sémantizaci je možné odvodit pomocí synonym, která žáci znají, vizuálním zobrazením slov, vytvářením kontrastních dvojic, popisováním slov jednoduchými větami. Učitel si musí dávat pozor, aby věta, pomocí níž vysvětluje neznámé slovo, obsahovala slova, která žáci znají. Učitel může slovo přeložit pouze v případě, že pro jeho vysvětlení neexistují jiné prostředky. Žákům se doporučuje, aby v hodině používali slovník.

2. Poslech nebo čtení textu: doporučuje se, aby učitel nejdřív text přečetl - tímto způsobem žáci slyší správnou výslovnost. Je vhodné používat audiovizuální prostředky. Úryvky prózy nebo poezie, které se žáci naučí nazpaměť, jim pomáhají osvojit si řečové modely a správnou intonaci.

Dramatizace textů se vztahuje nejen k veřejnému vystupování, ale i k mluvení o literárním díle, neboť představuje aspekt interpretace literárního díla. Pokud se žáci ztotožní s hrdiny literárního díla, mohou prožívat stejné pocity jako oni a vytvořit si na ně vlastní názor.

1. Kontextualizace nového lexika: žáci musí začlenit nová slova do větného kontextu, aby zároveň s tvořením vět procvičovali lexikum. Jejich věty by měly být jednoduché, aby se vyhnuli velkému počtu chyb, které nezbytně vznikají ve složitějších konstrukcích. Věta obsahující příliš mnoho chyb je pro posluchače nesrozumitelná. Kontextualizace nového lexika je důležitým prvkem funkčního užívání jazyka, neboť žákovi pomáhá při tvoření vět, rozvíjí jeho slovní zásobu a jazykové modely.

2. Otázky vztahující se k textu (v psané a ústní formě): proces porozumění textu se skládá z více etap, nejprve si však žáci musí nové lexikum osvojit a naučit se ho používat ve větách. Pomocí otázky vztahující se k textu lze zjistit, jak moc žák textu porozuměl. Otázky mají být založeny na lexiku, které si žáci už dříve osvojili s využitím lexika, jež se objevuje v textu. Otázky by měly být krátké. Část otázek by měla být položena psanou formou, část formou ústní. Primárně by se mělo procvičovat mluvení, a potom psaní.

3. Otázky k textu (v psané a ústní formě): žáci se na základě známého lexika snaží komunikovat v češtině, tolerují se chyby, které nebrání porozumění. Otázky by měly být v souladu se slovní zásobou žáků. Otázky jsou další úrovní v procesu osvojování jazykových dovedností majících za cíl pomoci žákovi komunikovat v češtině. Komunikovat v češtině je pro žáka často obtížné, je potřeba mu pomoci, aby při ústním, a následně i v psaném projevu použil konkrétní česká slova či výrazy.

4. Rozhovor o textu: v souladu s lexikem, kterým žáci disponují, je rozhovor založen na rozpoznávání hlavních hrdinů, jejich činnostech a zdůraznění jejich vlastností. Při procesu seznamování žáků s používáním jazyka by bylo vhodné, aby na základě textových modelů žáci sestavovali věty, bez kterýchse při mluveném projevu neobejdou. Při rozboru poezie se neklade důraz na literární teorii, ale na dojem, jenž lyrická báseň zanechává. Podporování žáků v porozumění motivům, básnickým obrazům a stylistickým prostředkům, souvisí jak s ilustrováním důležitých detailů, tak i s procvičováním intonace verše a všímáním si rýmu v básni.

5. Srovnávací přístup: učitel využívá texty ze srbské literatury, které žáci budou srovnávat s konkrétními texty z české literatury (pokud je to možné). Také uvádí příklady z filmové a divadelní produkce, nebo různé audiovizuální záznamy. Při rozboru literárního díla využívá výtvarné umění, hudební kulturu, komiks a různé druhy her (osmisměrky, rébusy, křížovky, asociace…). Když ve struktuře literárně-uměleckého dílanarazí na důležitý poetický prvek, učitel se snaží žákům vysvětlit základní pojmy týkající se vyprávění (narace, deskripce, dialog), a to s použitím znalostí získaných v hodinách srbštiny/hlavního jazyka: termíny syžet a fabule, funkce básnického obrazu, role stylistických prostředků a jiné základní poetické rysy textu.

6. Vytvoření krátkého textu v psané nebo v ústní formě na základě přizpůsobeného literárního textu: výše uvedená úroveň použití českého jazyka v ústní nebo v psané formě představuje hlavní cíl programu Literatura. Snaha o samostatné vytvoření kratšího textu v rozsahu pěti nebo šesti stránek (ve dvojicích nebo ve skupině) představuje vyšší úroveň naplnění komunikační funkce jazyka. Žáci rozvíjí mechanismus použití jazykové struktury a modelů, spojují slova do vět, při dodržování gramatické struktury, a potom spojují věty do kratšího textu. Proces se týká jak mluveného, tak i psaného textu.

Základní funkcí literárně-uměleckých a přizpůsobených textů je nejen příprava žáků na komunikaci, ale i seznámení je s významnými literárními díly, kulturou, dějinami a tradicemi českého národa. Tato oblast zapojuje rovněž seznamování se s jinými aspekty materiální a duchovní kultury Čechů, např. s oslavami důležitých svátků v jejich místní, ale i v národní kultuře. Co se týče všímání si podobností a rozdílů mezi oslavami určitých svátků (pokud existují) u většiny národa a u ostatních nacionálních komunit, které spolu žijí na konkrétních místech, doporučuje se využití srovnávacího přístupu.

JAZYKOVÁ KULTURA

Učební osnova předmětu Český jazyk s prvky národní kultury slouží k obohacování jazykové kultury žáků, což je jednou z hlavních metodických povinností učitele. Učitel by měl vyhodnotit komunikační schopnosti každého žáka a na základě toho přizpůsobit jazykový materiál, což by mělo přispět k funkčnímu využití jazyka nejen ve výuce, ale i ve všech dalších životních situacích, ve škole a mimo ni, kde je správná jazyková komunikace podmínkou k úplnému dorozumění.

Jazyková komunikace slouží k ovládání pasivních a aktivních řečových dovedností, jako jsou např. poslech, čtení, psaní a mluvení. Základním rysem kultuálního metodického přístupu k výuce jazyka a jazykové kultury je současné rozvíjení schopností žáků ve všech čtyřech dovednostech, jež by měly být přizpůsobené kognitivním schopnostem a jazykovému prostředí žáků. Výsledky v oboru Jazyková kultura jsou koncipovány tak, aby na jedné straně zajistily dosažení minima jazykových dovedností, na druhé straně neomezily žáky, kteří jsou schopni většího pokroku. Kvůli specifičnosti výuky by se očekávané výsledky měly zrealizovat pomocí jazykových aktivit, které jsou z metodického aspektu podobnější výuce cizího jazyka, než jazyka mateřského.

Poslech je první jazykovou dovedností, se kterou se žáci potkávají ve výuce Českého jazyka s prvky národní kultury. Tato dovednost umožňuje žákovi seznámit se: s melodií jazyka, jeho hláskovým systémem, intonací slov a vět. Cílem poslechu má být jak porozumění, tak i předpoklad pro verbální produkci, resp. komunikaci. Dovednost poslechu se skládá ze cvičení, jako jsou např. reagování na instrukce učitele nebo na instrukce prostřednictvím audio-záznamu, spojení zvukového materiálu s

ilustrací, propojení pojmů ve cvičebnici, označování správných a nesprávných výrazů, určení chronologie apod.

Mluvení je nejsložitější jazykovou dovedností, neboť obsahuje ovládání všech elementů jazyka (foneticko-fonologických, morfologických, syntaktických a lexikálních). Mluvení se nejčastěji uskutečňuje ve formě dialogu, tedy vyžaduje porozumění (mluvčího). Kromě toho mluvení představuje dovednost, která vyžaduje určitou rychlost a včasnou reakci. Stejně jako u psaní jde o produktivní dovednost umožňující žákovi vyjádřit se v češtině, položit otázku, interpretovat určitý obsah a zúčastnit se komunikace s dalšími lidmi. Do procvičování mluveného projevu lze zapojit následující aktivity: zpívání a hraní si ve skupině, rozřazování objektů do skupin a jejich srovnávání (podle velikosti, tvaru, barvy atd.), hádání předmětů nebo obličejů, výklad gest atd. Aktivity ústní a psané interakce obsahují např. řešení aktuálních problémů ve třídě, resp. domlouvání se na činnostech, společné vytváření ilustrativních materiálů (alb s fotografiemi z výletů nebo oslav, týdenních plánů z výletů nebo setkání apod.), interaktivní učení, spontánní rozhovor, práce ve dvojicích, v malých nebo ve větších skupinách (mini-dialogy, hra v roli aj.).

Čtení je jazykovou dovedností, ve které se předpokládá porozumění grafickému systému jazyka (písmen), jejich hlasové realizaci, vytvoření slov z hlasů a vět ze slov při dodržování určitých rytmických a prozodických pravidel. Cílem čtení musí být porozumění přečteného textu, neboť jedině v tom případě čtení představuje jazykovou kompetenci. Dovednost čtení s porozuměním se skládá ze cvičení, jako jsou např. spojování hlasů a písmen, odpovídání na jednoduché otázky vztahující se k textu, pravdivá - nepravdivá tvrzení, výběr z variant, splnění přečtených návodů a rozkazů, všímání si rozlišujících znaků ukazujících na gramatické specifičnosti (rod, číslo, slovesný čas, osoba apod.).

Psaní je produktivní jazykovou dovedností, ve které je vyjádření jazykového obsahu požadované v psané formě s použitím vhodných písmen a dodržováním pravopisných pravidel. Pokud mateřský jazyk žáků není čeština, zvláštní pozornost by měla být věnována písmenům, pro která v jejich jazycích neexistuje ekvivalent. Cílem psaní je jazykové vyjadřování psanou formou, tedy vyžaduje porozumění. Dovednost psaní předpokládá i cvičení, jako jsou např. spojení hlasů a písmen, nahrazování a hledaní chybějících slov (dokončení řady slov, vyškrtnutí slova, které do řady nepatří, osmisměrky, křížovky apod.), spojení kratšího textu a vět s obrázky/ilustracemi, vyplnění formuláře (přihláška do kurzu, předplatné dětského časopisu, nálepky na cestovní tašku apod.), psaní přání a pohledů, psaní kratších textů aj.

Jazyková kultura také předpokládá rozvoj běžných postupů k jazykové produkci (mluvení a psaní), a to s použitím následujících metod: vymyšlení tématu, hledání struktury, zaujetí postojů, stanovení cíle mluveného/psaného textu, uspořádaní mluvení/textu ve skladu s tématem, strukturou a cílem. Postupy specifické pro mluvenou produkci obsahují: hovorový styl (vhodný výběr slov), memorování řeči, přípravu k projevu (dýchání, hlasová modulace a dikce), výraz obličeje, gestikulaci a držení těla.

Žáci v páté třídě základní školy pracují na více druhů a typů mluvených a psaných textů, jako jsou např. deskriptivní text, narativní, informativní, argumentační a regulační text.

Výše uvedené čtyři dovednosti jsou v učebních osnovách dvou programů vzájemně propojené, tedy jasně popisují, jak žáci získávají předstih v oboru Jazyková kultura. Tematické obsahy představují lexikálně-sémantickou rovinu, ve které se procvičují jazykové obsahy. Tematické jednotky předkládají reálné, každodenní situace, ve kterých komunikace probíhá. Pro každou tematickou jednotku jsou navrhnuty tematické skupiny, které mají být doplněny příslušným lexikem, jež odpovídá doporučenému počtu nových slov. Tematické jednotky se opakují, obohacují se novým lexikem a novými komunikačními situacemi, což se používá u všech tematických jednotek.

Výběr lexika je částečně podmíněny obsahem programů Jazyk a Literatura, ale záleží i na odhadu učitele, zda nějaké lexikum a jeho frekvenci pokládá za potřebné, aby se dosáhlo informativnosti a přirozenosti v komunikaci. Hodně slov se nevztahuje pouze k jednomu tématu, prolínají se a spojují se do nových sémantických řad, což vychází z dobře vymyšlených mluvených a psaných cvičení učitele. Důraz se klade jak na výběrový přístup k lexiku, tak i na počet lexémů, jenž se osvojuje během jedné vyučovací hodiny. Jedna vyučovací hodina by se neměla skládat z více než pěti nových slov, která budou vysvětlena a procvičována pomocí větného kontextu. Nejefektivnější by bylo, kdyby žák za každé nové slovo vymyslel (minimální) kontext, tedy větu. Učitel zjišťuje, jestli žák novému slovu porozuměl, podporuje ho, aby používal již osvojené znalosti z lexika a gramatiky. Žáci získávají sebedůvěru, neboť mohou vyslovit nebo napsat věty v češtině.

Funkční a úsporné spojování podoblasti předmětu Český jazyk s prvky národní kultury (Jazyk, Literatura, Jazyková kultura) umožňuje osvojení si jejich obsahů a uskutečnění předpokládaných výsledků přirozeným a spontánním způsobem. Jedny obsahy vyplývají z druhých, mezi sebou se doplňují a prolínají. Na vybraných úryvcích literárně-uměleckých, neuměleckých a přizpůsobených textů lze rozvíjet různé komunikační dovednosti. Procvičováním mluvení se vymezují směrnice pro psaní esejů. Kreativní aktivity ve výuce pomáhají žákům v jejich ústním a písemném vyjadřování. Čtení s porozuměním má vliv na obohacování lexika a plynulost procesu mluvení atd. Sladěnost výsledků s jazykovými kompetencemi učitelovi umožňuje nejen sledování pokroku každého žáka, ale i povšimnutí si problémů ve vývoji jednotlivých dovedností, což velice usnadňuje proces výuky a učení se jazyka.

4. UPUTSTVO ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA PREPORUČENE VRSTE AKTIVNOSTI I NAČINI OSTVARIVANJA PROGRAMA

Preporučene vrste aktivnosti u obrazovno-vaspitnom radu date su u programima za svaki obavezni predmet i izborni program u delu Uputstvo za ostvarivanje programa

5. PREPORUKE ZA PRIPREMU INDIVIDUALNOG OBRAZOVNOG PLANA ZA UČENIKE KOJIMA JE POTREBNA DODATNA OBRAZOVNA PODRŠKA

5.1.Individualni obrazovni plan za socijalno uskraćene učenike i učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom

Individualni obrazovni plan se priprema za učenike kojima je usled socijalne uskraćenosti, smetnji u razvoju, invaliditeta, kasnijeg uključivanja u školovanje, nedovoljnog poznavanja jezika i drugih razloga potrebna dodatna obrazovna podrška. Cilj individualnog obrazovnog plana jeste postizanje optimalnog uključivanja takvih učenika u redovan obrazovno-vaspitni rad i njihovo osamostaljivanje u vršnjačkom kolektivu. Za svakog učenika pojedinačno, prema njegovim specifičnim potrebama i mogućnostima, priprema se prilagođen način obrazovanja koji obuhvata individualni obrazovni plan, program i način rada koji sadrže: 1) dnevni raspored aktivnosti časova nastave u odeljenju; 2) dnevni raspored rada sa licem koje pruža dodatnu podršku i učestalost te podrške; 3) ciljeve obrazovno-vaspitnog rada; 4) posebne standarde postignuća i prilagođene standarde za pojedine ili sve predmete sa obrazloženjem za odstupanje; 5) program po predmetima, u kome je precizirano koji sadržaji se obrađuju u odeljenju, a koji u radu sa dodatnom podrškom; 6) individualizovan način rada nastavnika, izbor adekvatnih metoda i tehnika obrazovno-vaspitnog rada. Individualni obrazovni plan donosi pedagoški kolegijum na predlog stručnog tima za inkluzivno obrazovanje. Tim za inkluzivno obrazovanje čine odeljenjski starešina i predmetni nastavnici, stručni saradnik škole, roditelj/staratelj, a po potrebi pedagoški asistent i stručnjak van škole, na predlog roditelja/staratelja. Roditelj/staratelj daje saglasnost za sprovođenje individualnog obrazovnog plana. Nastavnik pri planiranju svog rada u odeljenju usklađuje svoj plan sa individualnim obrazovnim planom učenika. Sprovođenje individualnih obrazovnih planova prati prosvetni savetnik.

5.2. Individualni obrazovni plan za učenike sa izuzetnim sposobnostima

Za učenike sa izuzetnim sposobnostima, škola obezbeđuje izradu, donošenje i ostvarivanje individualnog obrazovnog plana kojim se vrši proširivanje i produbljivanje sadržaja obrazovno-vaspitnog rada. Individualni obrazovni plan je poseban akt, koji ima za cilj optimalni razvoj učenika i ostvarivanje ishoda obrazovanja i vaspitanja, u skladu sa propisanim ciljevima i principima, odnosno zadovoljavanja obrazovno-vaspitnih potreba učenika Individualni obrazovni plan uključuje: 1) pedagoški profil učenika, u kom su opisane njegove jake strane i potrebe za podrškom; 2) plan individualizovanog načina rada, kojim se predlažu određeni vidovi prilagođavanja nastave (prostora i uslova, metoda rada, materijala i učila) specifičnim potrebama učenika i 3) plan aktivnosti, kojim se predviđeni oblici dodatne podrške operacionalizuju u niz konkretnih zadataka i koraka, i specifikuje raspored, trajanje, realizatori i ishodi svake aktivnosti.

Individualni obrazovni plan donosi pedagoški kolegijum na predlog tima za inkluzivno obrazovanje, odnosno tima za pružanje dodatne podrške učeniku. Tim za pružanje dodatne podrške čine: nastavnik predmetne nastave, stručni saradnik škole, roditelj/staratelj, a po potrebi i stručnjak van škole, na predlog roditelja/staratelja. Roditelj/staratelj daje saglasnost za sprovođenje individualnog obrazovnog plana. Nastavnik pri planiranju svog rada u odeljenju usklađuje svoj plan sa individualnim obrazovnim planom učenika, uključujući mere i aktivnosti predviđene individualnim obrazovnim

planom. On se ostvaruje dominatno u okviru zajedničkih aktivnosti u odeljenju a u skladu sa potrebama učenika, na osnovu odluke tima za pružanje dodatne podrške učeniku, delom može da se ostvaruje i van odeljenja.

Sprovođenje individualnih obrazovnih planova prati prosvetni savetnik.

6. NAČIN PRILAGOĐAVANJA PROGRAMA

6.1. Način prilagođavanja programa predmeta od značaja za nacionalnu manjinu

U nastavi predmeta od značaja za nacionalnu manjinu (istorija, muzička kultura i likovna kultura) izučavaju se dodatni sadržaji koji se odnose na istorijsko i umetničko nasleđe određene manjine. Od nastavnika se očekuje da, u okvirima definisanog godišnjeg fonda časova, obrade i dodatne sadržaje, obezbeđujući ostvarivanje cilja predmeta, standarda postignuća učenika i definisanih ishoda. Da bi se ovo postiglo veoma je važno planirati i realizovati nastavu na taj način da se sadržaji iz kulturno-istorijske baštine jedne manjine ne posmatraju i obrađuju izolovano, već da se povezuju i integrišu sa ostalim sadržajima programa koristeći svaku priliku da se desi učenje koje će kod učenika jačati njihov osećaj pripadnosti određenoj nacionalnoj manjini.

6.2. Način prilagođavanja programa za dvojezično obrazovanje

Škola, u skladu sa neophodnim uslovima za rad u dvojezičnoj nastavi i kvalifikovanim stručnim kadrom, određuje predmete, fond časova koji će se realizovati na stranom jeziku kao i način ostvarivanja nastave koja se odvija na stranom jeziku.

7. DRUGA PITANJA OD ZNAČAJA ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA NASTAVE I UČENJA

7.1. Uputstvo za ostvarivanje slobodnih nastavnih aktivnosti

Slobodne nastavne aktivnosti škola planira Školskim programom i Godišnjim planom rada. One mogu biti iz prirodnih ili društvenih nauka, umetnosti i kulture, tehnike, kao i drugih oblasti u skladu sa interesovanjima učenika, prostornim i ljudskim resursima. Škola je u obavezi da učenicima ponudi listu od tri slobodne nastavne aktivnosti, a učenik obavezno bira jednu od njih i pohađa tokom cele školske godine. Slobodne nastavne aktivnosti realizuju se po programu koji priprema škola ili po programima koji su prethodno doneti kao izborni (npr. Svakodnevni život u prošlosti, Crtanje, slikanje, vajanje, Čuvari prirode, Hor i orkestar, Šah i sl.). Svrha ovih aktivnosti je osnaživanje učenika da prepoznaju svoja interesovanja i sposobnosti koje su važne za profesionalni razvoj i donošenje odluka za nastavak školovanja i zato učenici mogu svake godine birati različite slobodne nastavne aktivnosti. Nastavu treba tako organizovati da učenici imaju što više mogućnosti za aktivno učešće, za interakciju sa drugim učenicima, korišćenje različitih izvora informacija i savremenih tehnologija.

7.2. Uputstvo za ostvarivanje vannastavnih aktivnosti

Škola je u obavezi da svojim Školskim programom i Godišnjim planom rada predvidi različite programe vannastavnih aktivnosti u skladu sa interesovanjima učenika, resursima i prostornim mogućnostim. Pored organizacije izleta, ekskurzije, poseta izložbama i saradnje sa lokalnom samoupravom, učenicima treba ponuditi veći broj društvenih, tehničkih, humanitarnih, sportskih i kulturnih aktivnosti. Nastavnici, odeljenske starešine i stručni saradnici kroz svoj neposredni rad sa učenicima upoznaju ih sa ponudom vanastavnih aktivnosti, njihovim sadržajem, načinom rada i svrhom. Takođe, potrebno je da i roditelji budu upoznati sa ponudom škole i motivisani da njihova deca izaberu one aktivnosti koje im najviše odgovaraju.

Plan i program vannastavnih aktivnosti škola sama priprema u skladu sa iskazanim interesovanjima učenika i svojim mogućnostima. Izbor načina rada treba da bude u funkciji podsticanja aktivnog učešće učenika i njihove samostalnosti. Neke aktivnosti mogu biti tako organizovane da ih zajednički vode dva i više nastavnika (na primer: drama, pokret, muzika).

Učešće učenika u društvenim, tehničkim, humanitarnim, sportskim i kulturnim aktivnostima doprinosi mnogim važnim ishodima obrazovanja i vaspitanja, kao što su:

- zadovoljenje različitih obrazovnih potreba i interesovanja učenika;

- prepoznavanje profesionalnih sposobnosti i interesovanja, upoznavanje sa svetom rada;

- nadogradnja ishoda koji se ostvaruju u okviru redovne nastave i doprinose razvoju međupredmetnih ishoda;

- unapređivanje različitih sposobnosti (intelektualne, fizičke, kreativne, radne...);

- jačanje kapaciteta učenika za razlikovanje bezbednog od nebezbednog ponašanja i zaštitu od rizičnog ponašanja;

- podsticanje humanog i odgovornog odnosa prema sebi, drugima i okruženju, jačanje osetljivosti za one kojima je potrebna pomoć (npr. stari i bolesni);

- unapređivanje različitih vrsta pismenosti (jezičke, medijske, kulturne, naučne...);

- kultivisanje korišćenja slobodnog vremena;

- podsticanje interkulturalnog dijaloga;

- razumevanje koncepta inkluzije i jačanje osetljivosti za različitost;

- jačanje generacijskih veza između učenika različitih odeljenja bez kompetitivnosti;

- relaksacija, rasterećenje napetosti učenika, samoiskazivanje;

- jačanje veze sa lokalnom zajednicom;

- razvoj osećanja pripadnosti svojoj školskoj zajednici;

- podsticanje samostalnosti, proaktivnosti i preduzimljivost;

- priprema za rešavanje različitih životnih situacija;

- promocija škole i njenog identiteta.

- Škola treba da nastoji da rezultati rada učenika u okviru vannastavnih aktivnosti postanu vidljivi kako u okviru škole tako i šire kao što su organizovanje predstava, izložbi, bazara, objavljivanje na sajtu, smotre stvaralaštva, sportski susreti i dr.

HOR

Svaka osnovna škola je obavezna da organizuje rad horova.

Horovi mogu biti organizovani kao: hor mlađih razreda, hor starijih razreda ili hor na nivou škole, od 1. do 8. razreda. Pevanje u horu ima svoj obrazovni i vaspitni cilj.

Obrazovni cilj obuhvata razvijanje sluha i ritma, širenje glasovnih mogućnosti i učvršćivanje intonacije, sposobnost za fino nijansiranje i izražajno pevanje primenom elemenata muzičke izražajnosti (tempo, dinamika...), upoznavanje stranih jezika, literarnih tekstova, što sve vodi ka razvijanju estetskih kriterijuma.

Vaspitni cilj obuhvata razvijanje osećanja pripadnosti kolektivu - timski rad, razvijanje tolerancije, discipline, poštovanja različitosti i pravila ponašanja, razvijanje odgovornosti, sticanje samopouzdanja, savaladavanje treme i pružanje pomoći u smislu vršnjačkog učenja i saradnje.

Značajan je uticaj muzike na zdravlje (psihološki, sociološki, emocionalni razvoj), tako da i pevanje u horu značajno doprinosi smanjenju stresa, agresivnosti i poboljšanju zdravlja uopšte.

Repertoar školskih horova obuhvata odgovarajuća dela domaćih i stranih autora raznih epoha, kao i narodne, prigodne, pesme savremenih dečijih kompozitora i kompozicije sa festivala dečijeg stvaralaštva. U toku školske godine potrebno je sa horom izvesti najmanje deset dvoglasnih i troglasnih kompozicija, a cappella ili uz instrumentalnu pratnju. Pri izboru pesama nastavnik treba da pođe od uzrasta učenika, procene glasovnih mogućnosti, i primerenog literalnog sadržaja.

Nastavnik formira hor na osnovu provere sluha i pevačkih sposobnosti učenika, dikcije i osećaja za ritam, nakon čega sledi klasifikovanje pevača po glasovima.

Horske probe se izvode odvojeno po glasovima i zajedno. Program rada sa horom treba da sadrži prigodne kompozicije, kao i dela ozbiljnije umetničke vrednosti, u zavisnosti od mogućnosti ansambla.

Sadržaj rada:

1. odabir i razvrstavanje glasova;

2. vežbe disanja, dikcije i intonacije;

3. horsko raspevavanje i tehničke vežbe;

4. intonativne vežbe i rešavanje pojedinih problema iz horske partiture (intervalski, harmonski, stilski);

5. muzička i psihološka obrada kompozicije;

6. uvežbavanje horskih deonica pojedinačno i zajedno;

7. ostvarivanje programa i nastupa prema Školskom i Godišnjem programu rada škole.

Na časovima hora, nastavnik treba da ukaže na građu i važnost mehanizma koji učestvuje u formiranju tona u okviru pevačkog aparata. Disanje, dikcija i artikulacija predstavljaju osnovu vokalne tehnike pa tako vežbe disanja i raspevavanja moraju biti stalno zastupljene. Uslov pravilnog disanja i pravilno držanje tela. Preporučuje se kombinovano disanje, nos i usta istovremeno, i to trbušno, dijafragmatično disanje. Pevač na slušaoca deluje i tonom i rečju. U tom smislu nastavnik treba da insistira na dobroj dikciji koja podrazumeva jasan i razgovetan izgovor teksta, odnosno samoglasnika i suglasnika, ali i na pravilnom akcentovanju reči. Preporučljivo je pevanje vokala na istoj tonskoj visini, uz minimalno pokretanje vilice u cilju izjednačavanja vokala, a u cilju dobijanja ujednačene horske boje.

Kod obrade nove pesme ili kompozicije prvo se pristupa detaljnoj analiza teksta. Ukoliko je tekst na stranom jeziku, učenici moraju naučiti pravilno da čitaju tekst, izgovaraju nove, nepoznate glasove koji ne postoje u maternjem jeziku i upoznaju se sa značenjem teksta. U okviru analize teksta važno je obratiti pažnju i na akcentovanje reči i slogova u zavisnosti od dela takta u kome se nalaze i melodijskog toka. Sledi analiza notnog teksta i usvajanje melodije u fragmentima. Ova faza pripreme zahteva odvojene probe po glasovima. Na zajedničkoj probi hora, nakon usvajanja pesme/kompozicije u celini treba obatiti pažnju na dinamiku i agogiku.

Obrađene kompozicije izvoditi na redovnim školskim aktivnostima (Dan škole, Svečana poslava povodom obeležavanja školske slave Svetog Save, Godišnji koncert...), kulturnim manifestacijama u školi i van nje, kao i na festivalima i takmičenjima horova, kako u zemlji, tako i van nje.

Preporučene kompozicije za rad horova

Himne:

- Državna himna

- Himna Svetom Savi

- Himna škole

- Kanoni:

- Nepoznat autor, Dona nobis pacem

- Luiđi Kerubini, Na času pevanja

- Volfgang Amadeus Mocart, Noć je mirna

- J. G. Ferari, Kukavica

- Jozef Hajdn, Mir je svuda

- Vojislav Ilić, Sine musica

- Pesme domaćih autora:

- Konstantin Babić, Balada o dva akrepa

- Isidor Bajić, Srpski zvuci

- Zlatan Vauda, Mravi

- Zlatan Vauda, Pahuljice

- Slavko Gajić, Tužnamuha

- Dejan Despić, Kiša

- Dejan Despić, Oglasi

- Dejan Despić, Smejalica

- Vladimir Đorđević, Veće vrana

- Vojislav Ilić, Vodenica

- Davorin Jenko, Bože pravde

- Davorin Jenko, pesme iz Đida

- Petar Konjović,Vragolan

- Josif Marinković,Ljubimče proleća

- Miloje Milojević,Vetar

- Miloje Milojević,Mladost

- Miloje Milojević,Muha i komarac

- Stevan Stojanović Mokranjac, Druga rukovet

- Stevan Stojanović Mokranjac, Deseta rukovet

- Stevan Stojanović Mokranjac, Jedanaesta rukovet

- Stevan Stojanović Mokranjac, Na ranilu

- Stevan Stojanović Mokranjac, Al` je lep ovaj svet

- Stevan Stojanović Mokranjac, Pazar živine

- Stevan Stojanović Mokranjac, Slavska

- Stevan Stojanović Mokranjac, Tebepojem

- Stevan Stojanović Mokranjac, HimnaVuku

- Vojislav Simić, Pošla mi moma na voda

- Todor Skalovski, Makedonska humoreska

- Marko Tajčević, Dodolske pesme

- Marko Tajčević, Prva svita iz Srbije

- Šistek-Babić, Oj, Srbijo

- Miodrag Govedarica, Suguba jektenij

- Strani kompozitori:

- Autor nepoznat, La Violetta

- Palestrina, Benedictus

- Orlando di Laso, Eho

- Luka Marencio, Ad una fresca riva

- Đovani da Nola, Chi la gagliarda

- Palestrina,Vigilate

- Karl Marija fon Veber, Jeka

- Volfgang Amadeus Mocart, Uspavanka

- Bedžih Smetana, Doletele laste

- Franc Supe, Proba za koncert

- Johanes Brams, Uspavanka

- Frederik Šopen, Želja

- Frederik Šubert, Pastrmka

- Gambar Gusejnli, Moji pilići

- Georgi Dimitrov, Ana mrzelana

- Svetoslav Obretenov, Gajdar

- Zoltan Kodalj, Katalinka

- Zoltan Kodalj, Hidlo Vegen

- Josip Kaplan, Žuna

ORKESTAR

Orkestar je instrumentalni sastav od najmanje 10 izvođača koji sviraju u najmanje tri samostalne deonice. U zavisnosti od uslova koje škola ima, mogu se obrazovati orkestri blok flauta, tamburica, gudačkog sastava, harmonika, mandolina kao i mešoviti orkestri.

Sadržaj rada:

1. izbor instrumenata i izvođača u formiranju orkestra;

2. izbor kompozicija prema mogućnostima izvođača i sastavu orkestra;

3. tehničke i intonativne vežbe;

4. raspisivanje deonica i uvežbavanje po grupama (prstomet, intonacija, fraziranje);

5. spajanje po grupama (I-II; II-III; I-III);

6. zajedničko sviranje celog orkestra, ritmičko-intonativno i stilsko oblikovanje kompozicije.

U izboru orkestarskog materijala i aranžmana voditi računa o vrsti ansambla, uzrastu učenika i njihovim izvođačkim sposobnostima. Repertoar školskog orkestra čine dela domaćih i stranih kompozitora raznih epoha u originalnom obliku ili prilagođena za postojeći školski sastav. Školski orkestar može nastupiti samostalo ili kao pratnja horu.

OSTALI OBLICI OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA

U svakoj osnovnoj školi ima dece čije se interesovanje i ljubav za muziku ne mogu zadovoljiti samo onim što im pruža redovna nastava. Za takvu decu može se organizovati dodatna nastava ili sekcije gde se mogu uključiti u razne grupe.

U zavisnosti od afiniteta, kreativnih sposobnosti ili izvođačkih mogućnosti učenika rad se može organizovati kroz sledeće aktivnosti:

- solističko pevanje,

- grupe pevača,

- „Mala škola instrumenta” (klavir, gitara, tambure...),

- grupe instrumenata,

- mladi kompozitori,

- mladi etnomuzikolozi (prikupljanje malo poznatih ili gotovo zaboravljenih pesama sredine u kojoj žive),

- muzičko-kreativne radionice (pravljenje muzičkih instrumenata, ilustracije vezane za nastavu muzičke kulture i školske muzičke događaje, ažuriranje školskog sajta, kreiranje, organizacija i realizacija muzičkih događaja...),

- ritmičke radionice (moderni i tradicionalni ples, ritmičke igre, „bit boksing" - vokalne perkusije, igre čašama, štapovima...),

- posete koncertima u školi i van nje (koncerti eminentnih umetnika, koncerti u organizaciji Muzičke omladine ili nekog drugog udruženja, koncerti učenika muzičkih škola, prijatelja škole, projekcije muzičkih filmova...).

Program rada treba prilagoditi individualnim mogućnostima, zrelosti i nivou prethodnog znanja svakog učenika.

PROGRAM NASTAVE I UČENJA ZA ŠESTI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

1. CILJEVI OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA SU:

1) obezbeđivanje dobrobiti i podrška celovitom razvoju učenika;

2) obezbeđivanje podsticajnog i bezbednog okruženja za celoviti razvoj učenika, razvijanje nenasilnog ponašanja i uspostavljanje nulte tolerancije prema nasilju;

3) sveobuhvatna uključenost učenika u sistem obrazovanja i vaspitanja;

4) razvijanje i praktikovanje zdravih životnih stilova, svesti o važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, potrebe negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti;

5) razvijanje svesti o značaju održivog razvoja, zaštite i očuvanja prirode i životne sredine i ekološke etike, zaštite i dobrobiti životinja;

6) kontinuirano unapređivanje kvaliteta procesa i ishoda obrazovanja i vaspitanja zasnovanog na proverenim naučnim saznanjima i obrazovnoj praksi;

7) razvijanje kompetencija za snalaženje i aktivno učešće u savremenom društvu koje se menja;

8) pun intelektualni, emocionalni, socijalni, moralni i fizički razvoj svakog učenika, u skladu sa njegovim uzrastom, razvojnim potrebama i interesovanjima;

9) razvijanje ključnih kompetencija za celoživotno učenje, razvijanje međupredmetnih kompetencija za potrebe savremene nauke i tehnologije;

10) razvoj svesti o sebi, razvoj stvaralačkih sposobnosti, kritičkog mišljenja, motivacije za učenje, sposobnosti za timski rad, sposobnosti samovrednovanja, samoinicijative i izražavanja svog mišljenja;

11) osposobljavanje za donošenje valjanih odluka o izboru daljeg obrazovanja i zanimanja, sopstvenog razvoja i budućeg života;

12) razvijanje osećanja solidarnosti, razumevanja i konstruktivne saradnje sa drugima i negovanje drugarstva i prijateljstva;

13) razvijanje pozitivnih ljudskih vrednosti;

14) razvijanje kompetencija za razumevanje i poštovanje prava deteta, ljudskih prava, građanskih sloboda i sposobnosti za život u demokratski uređenom i pravednom društvu;

15) razvoj i poštovanje rasne, nacionalne, kulturne, jezičke, verske, rodne, polne i uzrasne ravnopravnosti, razvoj tolerancije i uvažavanje različitosti;

16) razvijanje ličnog i nacionalnog identiteta, razvijanje svesti i osećanja pripadnosti Republici Srbiji, poštovanje i negovanje srpskog jezika i maternjeg jezika, tradicije i kulture srpskog naroda i nacionalnih manjina, razvijanje interkulturalnosti, poštovanje i očuvanje nacionalne i svetske kulturne baštine;

17) povećanje efikasnosti upotrebe svih resursa obrazovanja i vaspitanja, završavanje obrazovanja i vaspitanja u predviđenom roku sa minimalnim produžetkom trajanja i smanjenim napuštanjem školovanja;

18) povećanje efikasnosti obrazovanja i vaspitanja i unapređivanje obrazovnog nivoa stanovništva Republike Srbije kao države zasnovane na znanju.

2. PROGRAMI ORIJENTISANI NA ISHODE I PROCES UČENJA

Struktura programa svih nastavnih predmeta je koncipirana na isti način. Na početku se nalazi cilj nastave i učenja predmeta za drugi ciklus obrazovanja i vaspitanja. U tabeli koja sledi, u prvoj koloni, definisani su predmetni ishodi za kraj šestog razreda, u drugoj koloni date su oblasti i/ili teme, a u trećoj se nalaze predmetni sadržaji. Iza tabele nalaze se ključni pojmovi sadržaja programa i preporuke za ostvarivanja nastave i učenja konkretnog predmeta pod naslovom Uputstvo za didaktičko-metodičko ostvarivanje programa.

Programi nastave i učenja zasnovani su na opštim ciljevima i ishodima obrazovanja i vaspitanja i potrebama i mogućnostima učenika šestog razreda. Usmereni su na proces i ishode učenja, a ne na same sadržaje koji sada imaju drugačiju funkciju i značaj. Sadržaji više nisu cilj sami po sebi, već su u funkciji ostvarivanja ishoda koji su definisani kao funkcionalno znanje učenika tako da pokazuju šta će učenik biti u stanju da učini, preduzme, izvede, obavi zahvaljujući znanjima, stavovima i veštinama koje je gradio i razvijao tokom jedne godine učenja konkretnog nastavnog predmeta. Ovako koncipirani programi podrazumevaju da ostvarenost ishoda vodi ka razvijanju kompetencija, i to kako opštih i specifičnih predmetnih, tako i ključnih, kao i međupredmetnih.

Pregledom ishoda koji su dati u okviru pojedinih programa nastave i učenja može se videti kako se postavljaju temelji razvoja ključnih i opštih međupredmetnih kompetencija koje želimo da naši učenici imaju na kraju osnovnog obrazovanja. Na putu ostvarivanja cilja i ishoda ključna je uloga nastavnika koji dobija značajan prostor za slobodu izbora i povezivanje sadržaja; metoda, postupaka i tehnika nastave i učenja i aktivnosti učenika. Orijentacija na proces učenja i ishode stara se ne samo o rezultatima, već i načinu na koji se uči, odnosno kako se gradi i povezuje znanje u smislene celine, kako se razvija mreža pojmova i povezuje znanje sa praktičnom primenom.

Programi nastave i učenja namenjeni su, pre svega, nastavnicima koji neposredno rade sa učenicima, ali i onima koji na posredan način uzimaju učešće u obrazovanju i vaspitanju. Zato treba imati u vidu da terminologija, koja je korišćena u programima nastave i učenja, nije namenjena učenicima i treba je prilikom definisanja konkretnih nastavnih jedinica, bilo za neposredan rad sa učenicima, bilo za potrebe udžbeničkih i didaktičkih materijala, prilagoditi uzrastu učenika. Programi nastave i učenja su nastavnicima polazna osnova i pedagoško polazište za razvijanje obrazovno-vaspitne prakse: za planiranje godišnjih i operativnih planova, neposrednu pripremu za rad kao i okvir za preispitivanje prakse razvijanja planova, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja nastave i učenja kroz sopstvena promišljanja, razgovor sa kolegama itd.

Obrazovno-vaspitna praksa je složena, promenljiva i ne može se do kraja i detaljno unapred predvideti. Ona se odvija kroz dinamičnu spregu međusobnih odnosa i različitih aktivnosti u socijalnom i fizičkom okruženju, u jedinstvenom kontekstu konkretnog odeljenja, konkretne škole i konkretne lokalne zajednice. Zato, umesto izraza realizovati program, bolje je reći da se na osnovu datih programa planira i ostvaruje nastava i učenje koje odgovara konkretnim potrebama odeljenja.

3. OBAVEZNI PREDMETI

Naziv predmeta	SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Cilj	Ciljevi učenja Srpskog jezika i književnosti jesu da se učenik osposobi da pravilno koristi srpski jezik u različitim komunikativnim situacijama, u govoru i pisanju; da kroz čitanje i tumačenje književnih dela razvija čitalačke kompetencije koje, uz književno znanje, obuhvataju emocionalno i fantazijsko uživljavanje, živo pamćenje, istraživačko posmatranje; podstiču imaginaciju i umetnički senzibilitet, estetsko doživljavanje i kritičko mišljenje, moralno prosuđivanje i asocijativno povezivanje; da se odgovarajućim vrstama čitanja osposobljava da usmereno pristupa delu i prilikom tumačenja otkriva različite slojeve i značenja; da stiče osnovna znanja o mestu, ulozi i značaju jezika i književnosti u kulturi, kao i o

	medijskoj pismenosti; da stiče i razvija najšira humanistička znanja i da nauči kako funkcionalno da povezuje sadržaje predmetnih oblasti.
Razred	Šesti
Godišnji fond časova	144 časa

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/ TEMA	SADRŽAJI
- poveže književne termine i pojmove obrađivane u prethodnim razredima sa novim delima koja čita; - čita sa razumevanjem; parafrazira pročitano i opisuje svoj doživljaj različitih vrsta književnih dela i naučno-popularnih tekstova; - odredi rod književnog dela i književnu vrstu; - pravi razliku između dela lirskog, epskog i dramskog karaktera; - razlikuje autorsku pripovetku od romana; - analizira strukturu lirske pesme (strofa, stih, rima); - uočava osnovne elemente strukture književnoumetničkog dela: tema, motiv; radnja, vreme i mesto radnje;	KNJIŽEVNOST	LIRIKA Lektira 9. Obredne lirske narodne pesme (izbor) 10. Đura Jakšić: Veče 11. Jovan Dučić: Selo 12. Miroslav Antić: Plava zvezda 13. Veljko Petrović: Ratar / Aleksa Šantić: O, klasje moje 14. Desanka Maksimović: Gračanica / Vojislav Ilić: Sveti Sava 15. Stevan Raičković: Hvala suncu, zemlji, travi 16. Milovan Danojlić: Ovaj dečak zove se Pepo Krsta 17. Sergej Jesenjin: Pesma o keruši

- razlikuje zaplet i rasplet kao etape dramske radnje; - razlikuje pojam pesnika i pojam lirskog subjekta; pojam pripovedača u odnosu na pisca; - razlikuje oblike kazivanja; - uviđa zvučne, vizuelne, taktilne, olfaktorne elemente pesničke slike; - odredi stilske figure i razume njihovu ulogu u književnoumetničkom tekstu; - analizira uzročno-posledične odnose u tekstu i vrednuje istaknute ideje koje tekst nudi; - analizira postupke likova u književnoumetničkom delu, služeći se argumentima iz teksta; - uočava humor u književnom delu; - razlikuje humoristički i ditirambski ton od elegičnog tona; - ilustruje verovanja, običaje, način života i događaje u prošlosti opisane u književnim delima; - uvažava nacionalne vrednosti i neguje kulturnoistorijsku baštinu; - preporuči književno delo uz kratko obrazloženje;		Književni termini i pojmovi Vrsta strofe prema broju stihova u lirskoj pesmi: distih; tercet; vrsta stiha po broju slogova (lirski i epski deseterac). Odlike lirske poezije: naglasak reči i ritam; rima - parna, ukrštena, obgrljena; uloga rime u oblikovanju stiha. Stilske figure: kontrast, hiperbola. Vrste autorske i narodne lirske pesme: socijalne pesme, ditiramb, elegija; obredne pesme (koledarske, kraljičke, dodolske, božićne). EPIKA Lektira 12. Narodna pesma: Smrt Majke Jugovića 13. Narodna pesma: Marko Kraljević ukida svadbarinu 14. Petar Kočić: Jablan 15. Isidora Sekulić: Bure (odlomak)/Branko Ćopić: Čudesna sprava 16. Ivo Andrić: Aska i vuk 17. Anton Pavlovič Čehov: Vanjka/Italo Kalvino: Šuma na auto-putu (iz zbirke priča Markovaldo ili

- uporedi književno i filmsko delo, pozorišnu predstavu i dramski tekst; - poveže gramatičke pojmove obrađene u prethodnim razredima sa novim nastavnim sadržajima; - prepozna delove reči u vezi sa njihovim građenjem; - razlikuje glasove srpskog jezika po zvučnosti i mestu izgovora; - razlikuje vrste glasovnih prmena u jednostavnim primerima i primenjuje književnojezičku normu; - odredi vrste i podvrste zamenica, kao i njihov oblik; - prepoznaje glagolska vremena i upotrebljava ih u skladu sa normom; - razlikuje rečenice po komunikativnoj funkciji; - dosledno primenjuje pravopisnu normu; - koristi pravopis (školsko izdanje); razlikuje dugi i kratki akcenat u izgovorenoj reči; - upotrebljava različite oblike usmenog i pismenog izražavanja: prepričavanje različitih tipova tekstova, bez sažimanja i sa sažimanjem, pričanje (o događajima i		godišnja doba u gradu) 18. Svetlana Velmar Janković: Siroto ždrebe (iz Knjige za Marka) Književni termini i pojmovi Osnovna tema i ključni motivi. Oblici kazivanja: naracija (hronološko pripovedanje), opisivanje, dijalog, monolog. Fabula/radnja, redosled događaja. Vrste epskih dela: pripovetka, roman. Kulturno-istorijsko predanje (npr. Smrt Marka Kraljevića) DRAMA Lektira 6. Kosta Trifković: Izbiračica (odlomak) 7. Miodrag Stanisavljević: I mi trku za konja imamo(odlomak) 8. Branislav Nušić: Analfabeta (odlomak) Književni termini i pojmovi Dramske vrste: komedija - osnovne odlike. Monolog i dijalog u drami. Didaskalije, replika. Etape dramske radnje (zaplet i rasplet).

doživljajima) i opisivanje; - razlikuje i gradi augmentative i deminutive; - sastavlja obaveštenje, vest i kratak izveštaj; - razume osnovna značenja književnog i neumetničkog teksta; - pronalazi, povezuje i tumači eksplicitno i imlicitno sadržane informacije u kraćem, jednostavnijem književnom i neumetničkom tekstu; - dramatizuje odlomak odabranog književnoumetničkog teksta; - govori jasno, poštujući standardnojezičku normu; - izražajno čita obrađene književne tekstove.		NAUČNOPOPULARNI I INFORMATIVNI TEKSTOVI (birati 2 dela) 1. Vuk Karadžić: Život i običaji naroda srpskoga: Božić(odlomak); Đurđevdan (odlomak); Dodole, prporuše i čaroice (odlomci) 2. Vladimir Hulpah: Legende o evropskim gradovima(izbor) 3. Nikola Tesla: Moji izumi (poglavlje po izboru) 4. Žan-Bernar Pij, Serž Blok, An Blanšar: Enciklopedija loših đaka, buntovnika i ostalih genijalaca (izbor) 5. Grozdana Olujić: Bili su deca kao i ti (izbor)
		DOMAĆA LEKTIRA 1. Epske narodne pesme o Kosovskom boju (izbor) 2. Epske narodne pesme o Marku Kraljeviću (izbor) 3. Branislav Nušić: Autobiografija 4.Anđela Naneti: Moj deka je bio trešnja 5. Vesna Aleksić: Kaljavi konj (Priča o boginji Ladi - Zvezdana voda; Priča o bogu Svarogu - Nebeski

		kovač iPriča o bogu Striboru - Sečensko svetlo) 6. Branko Ćopić: Orlovi rano lete 7. Ferenc Molnar: Dečaci Pavlove ulice Dopunski izbor lektire (birati 3 dela) 1. Dobrica Erić: Mesečevi miljenici (pesme o svicima)(izbor) 2. Branislav Petrović: izbor iz antologija pesama za decu (Morava, Vlašići, Dunav, Govor drveća, Građenje kuće, Pa šta, pa šta i druge) 3. Vladimir Stojiljković: Pismopisac (Pismo Branku Ćopiću) 4. Vladimir Andrić: Pustolov 5. Tiodor Rosić: Priče starog čarobnjaka (jedna priča po izboru) 6. Borislav Pekić: Sentimentalna povest Britanskog carstva („Velika povelja slobode u zemlji bez ustava" - odlomci) 7. Vilijem Sarojan: Zovem se Aram 8. Henrik Sjenkijevič: Kroz pustinju i prašumu

		9. Džejms Kris: Tim Talir ili Prodati smeh 10. Džek London: Zov divljine/Beli očnjak 11. Rej Bredberi: Maslačkovo vino (izbor) 12. Ivana Brlić Mažuranić: Priče iz davnina (izbor) 13. Vladislava Vojnović: Priče iz glave (priča Pozorište - odlomci) 14. Jasminka Petrović: Ovo je najstrašniji dan u mom životu 15. Aleksandar Popović: Snežana i sedam patuljaka,dramska bajka	
	JEZIK	Gramatika	Podela reči po nastanku: proste reči i tvorenice; porodica reči, uočavanje korena reči. Sastavni delovi tvorenica (tvorbene osnove, prefiksi i sufiksi). Gramatička osnova i gramatički nastavci u poređenju sa tvorbenom osnovom i sufiksima. Nastanak glasova i govorni organi; podela glasova: samoglasnici i suglasnici (pravi suglasnici i sonanti); Podela suglasnika po zvučnosti i po mestu izgovora. Podela reči na slogove;

			slogotvorno r. Glasovne promene - uočavanje u građenju i promeni reči: nepostojano a;promena l u o; palatalizacija; sibilarizacija; jotovanje; jednačenje suglasnika po zvučnosti; jednačenje suglasnika po mestu izgovora; gubljenje suglasnika. Zamenice: nelične imeničke zamenice (odnosno-upitne, neodređene, opšte, odrične); pridevske zamenice: prisvojne (s naglaskom na upotrebu zamenice svoj, pokazne, odnosno-upitne, neodređene, opšte, odrične). Gramatičke kategorije zamenica: rod, broj, padež i lice. Građenje i osnovna značenja glagolskih vremena: aorist, imperfekat (samo na nivou prepoznavanja; imperfekat glagola biti); pluskvamperfekat. Nezavisne predikatske rečenice - pojam komunikativne funkcije; podela na obaveštajne, upitne, zapovedne, željne i uzvične rečenice.

		Pravopis	Pisanje imena vasionskih tela. Rastavljanje reči na kraju reda (osnovna pravila). Pravopisna rešenja u vezi sa glasovnim promenama. Pisanje imeničkih i pridevskih odričnih zamenica sa predlozima. Pisanje zamenice Vaš velikim početnim slovom. Pravopisna rešenja u vezi sa pisanjem obrađenih glagolskih oblika.
		Ortoepija	Pravilan izgovor glasova č, ć, dž, č, r. Dugi i kratki akcenti.
	JEZIČKA KULTURA		Tekstovi u funkciji unapređivanja jezičke kulture. Analiziranje snimljenih kazivanja i čitanja (zvučna čitanka). Govorne vežbe na unapred određenu temu. Učtive forme obraćanja. Leksikologija: augmentativi (sa pejorativima), deminutivi (sa hipokoristicima). Pravopisne vežbe: diktat; dopunjavanje teksta; uočavanje i objašnjavanje naučenih

			pravopisnih pravila u tekstu. Bogaćenje rečnika: leksičko-semantičke vežbe (npr. izbegavanje suvišnih reči i tuđica; figurativna značenja reči; pronalaženje izostavljenih rečeničnih delova); stilske vežbe: (npr. tekst kao podsticaj za slikovito kazivanje; situacioni predložak za traženje pogodnog izraza). Pismene vežbe i domaći zadaci i njihova analiza na času. Četiri školska pismena zadatka - po dva u svakom polugodištu (jedan čas za izradu zadatka i dva za analizu i pisanje unapređene verzije sastava).

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezička kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Srpskog jezika i književnosti čine tri predmetne oblasti: Književnost, Jezik i Jezička kultura. Preporučena distribucija časova po predmetnim oblastima je sledeća: Književnost - 54 časa, Jezik - 52 časa i Jezička kultura - 38 časova. Ukupan fond časova, na godišnjem nivou, iznosi 144 časa. Sve tri oblasti programa nastave i učenja se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima.

Program nastave i učenja Srpskog jezika i književnosti zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve tri predmetne oblasti ovog predmeta.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika jeste da načine realizacije podučavanja i učenja prilagodi potrebama svakog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja, nastavnik najpre kreira svoj godišnji, tj. globalni plan rada, iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju

nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivou konkretnih nastavnih jedinica. Od nastavnika se očekuje da za svaku nastavnu jedinicu, u fazi planiranja i pisanja pripreme za čas prilagodi ishodima učenja. Tokom planiranja treba, takođe, imati u vidu da se neki ishodi ostvaruju brže i lakše, ali je za većinu ishoda (posebno za predmetnu oblast Književnost) potrebno više vremena, više različitih aktivnosti i rad na različitim tekstovima. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo i da on ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima datim u udžbeniku pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode koje treba dostići. Pored toga što učenike treba da osposobi za korišćenje udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik valja da ih uputi u načine i oblike upotrebe drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima - lirika, epika, drama i obogaćena izborom nefikcionalnih, naučnopopularnih i informativnih tekstova. Obavezni deo lektire sastoji se, uglavnom, od dela koja pripadaju osnovnom nacionalnom korpusu, ali je obogaćen aktuelnim delima. Izbor dela je u najvećoj meri zasnovan na principu prilagođenosti uzrastu.

Uz tekstove koje je potrebno obraditi na času, dat je i spisak domaće lektire. Cilj uvođenja domaće lektire je formiranje, razvijanje ili negovanje čitalačkih navika kod učenika. Obimnija dela učenici mogu čitati preko raspusta, čime se podstiče razvijanje kontinuirane navike čitanja.

Uz obavezni spisak dela za obradu dodat je dopunski izbor tekstova. Izborni deo dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda.

Uz dominantan korpus tekstova kanonskih pisaca kojim se utiče na formiranje estetskog ukusa učenika, izgrađuje i bogati svest o prirodi nacionalne književnosti (i vrednostima klasika svetske književnosti), ali i kulturnom i nacionalnom identitetu, u izboru lektire i dopunskom izboru data je mogućnost nastavnicima da odaberu i izvestan broj književnih dela savremenih pisaca, čime se učenici upoznaju sa reprezentativnim primerima savremene književnosti i u prilici su da kritički sameravaju poetiku njihovih dela sa kanonskim vrednostima. Cilj uvođenja savremenih književnih dela koja još nisu postala deo kanona jeste da se po svojoj motivskoj ili tematskoj srodnosti vežu za postojeće teme i motive u okviru programa i da se takvim primerima pokaže kako i savremeni pisci promišljaju epsku narodnu tradiciju ili teme prijateljstva, etičnosti, razvijaju imaginaciju i empatiju, čime će se bogatiti vertikalno čitalačko iskustvo učenika i osavremeniti pristup nastavi.

Ovakav izbor dela omogućava veću mogućnost primene komparativnog pristupa proučavanju literarnog stvaralaštva, uz odabir različitih nivoa obrade: interpretacije, prikaza ili osvrta. Izbor dela treba da bude usklađen sa mogućnostima, potrebama i interesovanjima konkretnog đačkog kolektiva. Razlike u ukupnoj umetničkoj i informativnoj vrednosti pojedinih tekstova utiču na odgovarajuća metodička rešenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta u zavisnosti od složenosti njegove strukture, povezivanje i grupisanje sa odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja - gramatike, pravopisa i jezičke kulture i sl.).

Tekstovi iz dopunskog dela programa treba da posluže nastavniku i pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, kao i za obradu i utvrđivanje sadržaja iz jezičke kulture. Dela koja neće obrađivati, nastavnik treba da preporuči učenicima za čitanje u slobodno vreme.

Novi program zasnovan je na uočavanju prirode i uloge književnog dela, kao i uočavanju razlike književnih i neknjiževnih tekstova, odnosno njihovoj većoj korelativnosti. Učenici treba da budu osposobljeni da razlikuju osobenosti književnog teksta (konotativnost, književni postupci, slikovitost, ritmičnost i sl.) u odnosu na denotativnost, informativnost i kazivanje zasnovano na činjenicama i podacima u različitim vidovima neknjiževnih tekstova. Korelativnost je omogućena adekvatnim kombinovanjem obaveznih i izbornih dela.

Sa spiska dopunskog izbora nastavnik bira ona dela koja će, uz obavezni deo lektire, činiti tematsko-motivske celine. Nastavnik može grupisati i povezivati po srodnosti dela iz obaveznog i dopunskog programa na mnogo načina. Mogući primeri funkcionalnog povezivanja nastavnih jedinica mogu biti sledeći (nikako i jedini):

Slovenska mitologija: obredne narodne lirske pesme; Vuk Stefanović Karadžić: Život i običaji naroda srpskoga (Božić, Đurđevdan, Dodole, prporuše i čaroice); Vesna Aleksić: Kaljavi konj; pesma Vlašići Branislava Petrovića; Tiodor Rosić: Priče starog čarobnjaka (izbor); Miodrag Stanisavljević: I mi trku za konja imamo; Ivana Brlić Mažuranić: Priče iz davnina(izbor), u korelaciji npr. sa filmom Čudotvorni mač Vojislava Nanovića.

Marko Kraljević: narodne epske pesme o Marku Kraljeviću (Marko Kraljević ukida svadbarinu); predanje Smrt Marka Kraljevića; Svetlana Velmar Janković: Knjiga za Marka (priča Siroto ždrebe); Vladislava Vojnović: Priče iz glave (odlomci priče Pozorište).

Avanture i družine: Henrik Sjenkijevič: Kroz pustinju i prašumu (odlomci); Džek London: Zov divljine ili Beli očnjak; Ferenc Molnar: Dečaci Pavlove ulice; Branko Ćopić: Orlovi rano lete; Vladimir Andrić: Pustolov; Žan-Bernar Pij, Serž Blok, An Blanšar: Enciklopedija loših đaka, buntovnika i ostalih genijalaca - odlomak o Džeku Londonu, priča o Džeku Londonu iz Bili su deca kao i ti Grozdane Olujić.

Dela zasnovana na humoru i životnom optimizmu: Kosta Trifković: Izbiračica; Branislav Nušić: Autobiografija; Vladimir Andrić: Pustolov; Vlada Stojiljković: Pismo Branku Ćopiću (iz Pismopisca); Stevan Raičković: Hvala suncu, zemlji, travi; Dobrica Erić Mesečevi miljenici (izbor); Aleksandar Popović: Snežana i sedam patuljaka.

Slike detinjstva u različitim epohama i sredinama: Isidora Sekulić: Bure; Branko Ćopić: Čudesna sprava; Vlada Stojiljković: Pismo Branku Ćopiću (iz zbirke Pismopisac); Milovan Danojlić: Ovaj dečak zove se Pepo Krsta; Sergej Jesenjin: Pesma o keruši; Ferenc Molnar: Dečaci Pavlove ulice; Grozdana Olujić: Bili su deca kao i ti (odabrane priče); Jasminka Petrović: Ovo je najstrašniji dan u mom životu; Rej Bredberi: Maslačkovo vino (izbor); Džejms Kris: Tim Talir ili Prodati smeh; Anđela Naneti: Moj deka je bio trešnja; Nikola Tesla: Moji izumi (odlomci o detinjstvu) uz priče o Tesli, Ćopiću i Isidori Sekulić iz Bili su deca kao i ti.

Socijalna tematika: Aleksa Šantić: O, klasje moje; Veljko Petrović: Ratar; Petar Kočić: Jablan; Anton Pavlovič Čehov: Vanjka; Italo Kalvino: Šuma na auto-putu (iz zbirke priča Markovaldo ili godišnja doba u gradu); Vilijem Sarojan: Zovem se Aram; uz priče o Petru Kočiću i Čehovu iz Bili su deca kao i ti G. Olujić.

Rodoljubiva tematika: Đura Jakšić: Veče; narodne epske pesme o Kosovskom boju; Smrt Majke Jugovića; narodne epske pesme o Marku Kraljeviću; Desanka Maksimović: Gračanica; Vojislav Ilić: Sveti Sava; pesme Morava, Dunav Branislava Petrovića.

Lepota maštanja, pevanja i pripovedanja: Dobrica Erić: Mesečevi miljenici (izbor); Miroslav Antić: Plava zvezda; Ivo Andrić: Aska i vuk; pesme Pa šta, pa šta, Govor drveća Branislava Petrovića; Vladimir Andrić: Pustolov; Anđela Naneti: Moj deka je bio trešnja; Vladimir Hulpah: Legende o evropskim gradovima (izbor); Tiodor Rosić: Priče starog čarobnjaka (izbor).

Životinje i ljudi: Petar Kočić: Jablan; Vilijem Sarojan: Zovem se Aram; Sergej Jesenjin: Pesma o keruši; Ivo Andrić: Aska i vuk; Dobrica Erić: Mesečevi miljenici (izbor); Džek London: Beli očnjak ili Zov divljine.

Međupredmetne korelacije - nastavu istorije moguće je dopuniti odlomcima: Borislav Pekić: Sentimentalna povest Britanskog carstva („Velika povelja slobode u zemlji bez ustava”).

Isti tekst može se povezivati sa drugima na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovedanja, u sklopu projektne nastave, koja se bazira na ishodima, a ne na sadržajima učenja.

Predloženi obavezni, književni, naučnopopularni i informativni tekstovi i sadržaj obavezne domaće lektire, kao i primeri iz dopunskog izbora, prilikom osmišljavanja godišnjeg plana rada, a potom i pri oblikovanju orijentacionih, mesečnih planova rada, mogu se tematski povezivati. Pored toga, neophodno je uspostaviti i uravnoteženu distribuciju nastavnih jedinica vezanih za sve podoblasti predmeta, funkcionalno povezati sadržaje iz jezika i književnosti (gde god je to moguće) i ostaviti dovoljno časova za utvrđivanje i sistematizaciju gradiva.

Književna dela koja su doživela pozorišno izvođenje ili ekranizaciju mogu poslužiti za komparativnu analizu i uočavanje razlike između književne i pozorišne/filmske (adaptirane, izmenjene) fabule i izraza (recimo, na primeru Popovićeve scenske bajke može se zaključiti kako dramski pisac menja poznatu priču i smešta je u savremeno doba), čime učenici mogu doći do zaključka o prirodi različitih medija i razvijati svoju medijsku pismenost. Preporučuje se čitanje bar jednog celovitog dramskog teksta (od tri određena Programom). Učenici se mogu uputiti i na filmove sa tematikom sličnom pročitanim književnim tekstovima (dečje avanture ili avanture u fantastičnom svetu, odrastanje usamljenog deteta i sl.) i dodatno povezati obradu jedne tematsko-motivske celine.

Sa pojedinim elementima medijske pismenosti učenike treba upoznati takođe kroz korelaciju: pojam dečji časopis ili enciklopedija za decu upoznati na konkretnom tekstu iz časopisa/enciklopedije po izboru (sadržaj teksta treba da bude u vezi sa lektirom).

Pored korelacije među tekstovima, neophodno je da nastavnik uspostavi vertikalnu korelaciju. Nastavnik se prethodno obavezno upoznaje sa sadržajima Srpskog jezika i književnosti iz prethodnih razreda radi uspostavljanja principa postupnosti i sistematičnosti.

Nastavnik, takođe, treba da poznaje sadržaje drugih predmeta obrađivanih u mlađim razredima i u petom razredu osnovne škole, koji koreliraju s predmetom Srpski jezik i književnost. Tako, horizontalnu korelaciju nastavnik uspostavlja, pre svega, sa nastavom istorije, likovne kulture, muzičke kulture, verske nastave i građanskog vaspitanja.

Uvođenje učenika u svet književnosti, ali i ostalih, tzv. neknjiževnih tekstova (popularnih, informativnih), predstavlja izuzetno složen nastavni zadatak. Upravo na ovom stepenu školovanja stiču se osnovna i vrlo značajna znanja, umenja i navike od kojih će zavisiti učenička književna kultura, ali i estetske kompetencije. Učenici treba da razumeju fikcionalnu prirodu književnog dela i njegovu autonomnost (odnosno da prave razliku između lirskog subjekta i pesnika, pripovedača i pisca), kao i činjenicu da književno delo oblikuje jednu moguću sliku stvarnosti.

Pri obradi teksta, primenjivaće se u većoj meri jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i gledišta. U skladu sa ishodima, učenike treba navikavati da svoje utiske, stavove i sudove o književnom delu podrobnije dokazuju činjenicama iz samoga teksta i tako ih osposobljavati za samostalan iskaz, istraživačku delatnost i zauzimanje kritičkih stavova.

Obrada književnog dela poželjno je da bude protkana rešavanjem problemskih pitanja koja su podstaknuta tekstom i umetničkim doživljavanjem. Mnogi tekstovi, a pogotovu odlomci iz dela, u nastavnom postupku zahtevaju umesnu lokalizaciju, često i višestruku. Situiranje teksta u vremenske, prostorne i društveno-istorijske okvire, kao i obaveštenja o bitnim sadržajima koji prethode odlomku - sve su to uslovi bez kojih se u brojnim slučajevima tekst ne može intenzivno doživeti i pravilno shvatiti.

Prilikom tumačenja teksta učenike treba navikavati da svoje utiske, stavove i sudove o književnom delu podrobnije dokazuju činjenicama iz samoga teksta i tako ih osposobljavati za samostalan iskaz, istraživačku delatnost i zauzimanje kritičkih stavova, uz uvažavanje individualnog razumevanja smisla književnog teksta i iskazivanje različitih stavova.

U nastavnoj interpretaciji književnoumetničkog dela, objedinjavajući i sintetički činioci mogu biti: umetnički doživljaji, tekstovne celine, bitni strukturni elementi (tema, motivi, pesničke slike, fabula, odnosno siže, književni likovi, smisao i značenje teksta, motivacioni postupci, kompozicija), forme pripovedanja (oblici izlaganja), jezičko-stilski postupci i literarni (književnoumetnički) problemi.

Književnoteorijske pojmove učenici će upoznavati uz obradu odgovarajućih tekstova i pomoću osvrta na prethodno čitalačko iskustvo. U programu nisu navedeni svi pojmovi i vrste književnih dela predviđeni za usvajanje u prethodnim razredima, ali se očekuje će se nastavnik nasloniti na stečeno znanje učenika, obnoviti ga i produbiti na primerima, shodno starijem uzrastu. Takav slučaj je sa stilskim figurama (poređenjem/komparacijom i personifikacijom) koje se usvajaju u trećem i četvrtom razredu, a potom im se dodaju epitet, onomatopeja, kontrast i hiperbola; sa pojmom pripovedanja i oblicima kazivanja u epskom književnom delu (dijalog, monolog, opisivanje: portret i pejzaž); sa pojmovima vezanim za dramsko delo kojima se dodaju zaplet i rasplet, kao elementi dramske radnje. Obnavljanje i povezivanje znanja iz prvog ciklusa obrazovanja i petog razreda osnovne škole je obavezno.

Jezičko-stilskim izražajnim sredstvima prilazi se s doživljajnog stanovišta; polaziće se od izazvanih umetničkih utisaka i estetičke sugestije, pa će se potom istraživati njihova jezičko-stilska uslovljenost.

Tokom obrade književnih dela, kao i u okviru govornih i pismenih vežbi, nastojaće se da učenici otkrivaju što više osobina, osećanja i duševnih stanja pojedinih likova, kao i da izražavaju svoje stavove o postupcima likova.

Učenik se podstiče da uočava smisao smešnog i humorističnog na primerima iz lektire, kao i da razlikuje humoristički ili optimistički, ditirambski ton u pevanju/pripovedanju/dramskoj radnji od elegičnog tona. Teorijsko savladavanje pojma kulturnoistorijsko predanje nije obavezno. Predanje Smrt Marka Kraljevića uvodi se kao primer, uz opisno obrazlaganje ove vrste predanja u okviru kategorije narodne proze. Obnavljaju se i proširuju znanja o rodoljubivoj poeziji, savladava se pojava i smisao socijalnih motiva u predloženim pesmama ili pričama, uče se ditiramb i elegija kao vrste lirske poezije.

Ishodi vezani za nastavnu oblast književnost zasnovani su na čitanju. Kroz čitanje i tumačenje književnih dela učenik razvija čitalačke kompetencije koje podrazumevaju ne samo istraživačko posmatranje i sticanje znanja o književnosti već podstiču i razvijaju emocionalno i fantazijsko uživljavanje, imaginaciju, estetsko doživljavanje, bogate asocijativne moći, umetnički senzibilitet, kritičko mišljenje i izgrađuju moralno prosuđivanje. Razni oblici čitanja su osnovni preduslov da učenici u nastavi stiču saznanja i da se uspešno uvode u svet književnog dela. I u šestom razredu neguje se, pre svega, doživljajno čitanje, a učenici se postupno uvode u istraživačko čitanje (čitanje prema istraživačkim zadacima, čitanje iz različitih perspektiva i sl.) i osposobljavaju da iskažu svoj doživljaj umetničkog dela, uvide elemente od kojih je delo sačinjeno i razumeju njihovu ulogu u izgradnji sveta dela.

Povećan broj dopunskog izbora lektire ukazuje na mogućnost obrade pojedinih predloženih sadržaja (književnih dela) na časovima dodatne nastave.

Preporučuje se da učenici u nastavi koriste elektronski dodatak uz udžbenik, ukoliko za to postoji mogućnost u školi.

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim srpskim jezikom. Otuda zahtevi u ovom programu nisu usmereni samo na usvajanje jezičkih pravila i gramatičke norme, već i na razumevanje njihove funkcije i pravilnu primenu u usmenom i pismenom izražavanju.

Kada se u sadržajima programa navode nastavne jedinice koje su učenici već obrađivali u nižim razredima, podrazumeva se da se stepen usvojenosti i sposobnost primene ranije obrađenog gradiva proverava, a ponavljanje i uvežbavanje na novim primerima prethodi obradi novih sadržaja, čime se obezbeđuje kontinuitet rada i sistematičnost u povezivanju novog gradiva sa postojećim znanjima.

Nužno je da nastavnik uvek ima na umu presudnu ulogu umesnih i sistematskih vežbanja, odnosno da nastavno gradivo nije usvojeno dok se dobro ne uvežba. To znači da vežbanja moraju biti sastavni činilac obrade nastavnog gradiva, primene, obnavljanja i utvrđivanja znanja.

Gramatika

Osnovni programski zahtev u nastavi gramatike jeste da se učenicima jezik predstavi i tumači kao sistem. Nijedna jezička pojava ne bi trebalo da se izučava izolovano, van konteksta u kojem se ostvaruje njena funkcija (u svakoj pogodnoj prilici mogu se znanja iz gramatike staviti u funkciju tumačenja teksta, kako umetničkog tako i naučnopopularnog). Jedan od izrazito funkcionalnih postupaka u nastavi gramatike jesu vežbanja zasnovana na korišćenju primera iz neposredne govorne prakse, što nastavu gramatike približava životnim potrebama u kojima se primenjeni jezik pojavljuje kao svestrano motivisana ljudska aktivnost.

Nastava tvorbe reči podrazumeva pre svega podelu reči po nastanku na proste i tvorenice (u okviru tvorenica uočavaju se reči nastale sufiksacijom, prefiksacijom i slaganjem). Na školskim primerima (npr. pevač, školski, školovati se, praunuk, prevelik, naučiti, Beograd, parobrod) učenici treba da uoče sastavne delove tvorenica: tvorbene osnove, prefikse i sufikse. Na primerima porodice reči, učenici treba da uočavaju koren reči. Time se postavlja osnov za proširivanje znanja iz tvorbe reči u starijim razredima. Na časovima utvrđivanja gradiva treba naglasiti razliku između gramatičke osnove i gramatičkih nastavaka u poređenju sa tvorbenom osnovom i sufiksima (npr. škol-a, školar-ac i sl.).

Učenici su se već ranije sreli sa pojmom glasa, a sada proširuju svoja znanja iz fonetike osnovnim informacijama o nastanku glasova i govornim organima koji u ovom procesu učestvuju. Na osnovu izgovora glasovi se dele na samoglasnike i suglasnike (a suglasnici na prave suglasnike i sonante). Suglasnici se dele po zvučnosti i po mestu izgovora (ovde je poželjno napraviti korelaciju sa nastavom stranih jezika - npr. različito mesto izgovora nekih glasova u srpskom i engleskom jeziku i sl.). Podela reči na slogove podrazumeva proširivanje znanja u odnosu na mlađe razrede: treba uvesti i primere slogova koji se završavaju na sonant, s posebnim naglaskom na poziciju slogotvornog r. Ovo gradivo treba povezati sa osnovnim pravopisnim pravilima za rastavljanje reči na kraju reda. Pošto se učenici u šestom razredu prvi put sreću sa terminom glasovne promene, nije potrebno praviti razliku u odnosu na glasovne alternacije. Ovu razliku će usvojiti u gradivu za srednju školu. Preporuka je da se, radi lakšeg analiziranja primera, glasovne promene predaju sledećim redosledom: nepostojano a, promena l u o, palatalizacija, sibilarizacija, jotovanje, jednačenje suglasnika po zvučnosti, jednačenje suglasnika po mestu izgovora, gubljenje suglasnika. Glasovne promene treba uočavati u građenju i promeni reči (a na odstupanja ukazati u primerima).

Nastava morfologije podrazumeva proširivanja znanja o zamenicama (u petom razredu su bile obrađene samo lične zamenice). Sada se uvodi podela zamenica na imeničke i pridevske. U okviru imeničkih obrađuju se: odnosno-upitne, neodređene, opšte i odrične; u okviru pridevskih: prisvojne (s naglaskom na upotrebu zamenice svoj), pokazne, odnosno-upitne, neodređene, opšte i odrične. Takođe, treba ukazati i na gramatičke kategorije zamenica: rod, broj, padež i lice. Znanja o glagolskim oblicima učenici proširuju tako što usvajaju građenje ostalih glagolska vremena izuzev prezenta, perfekta i futura I, s tim što se imperfekat obrađuje samo na nivou prepoznavanja, a posebno se navodi imperfekat pomoćnog glagola biti.Preporuka je da se glagolska vremena uvode ovim redosledom: aorist, imperfekat, pluskvampefekat. Posebno treba naglasiti pravopisna rešenja u vezi sa pisanjem glagolskih oblika.

Znanja iz sintakse učenici proširuju podelom nezavisnih predikatskih rečenica prema komunikativnoj funkciji. Potrebno je posebno skrenuti pažnju na upotrebu znaka uzvika, kao i na ostale interpunkcijske znake.

Pravopis

Pravopisna pravila se usvajaju putem sistematskih vežbanja (pravopisni diktati, ispravka grešaka u datom tekstu, testovi sa pitanjima iz pravopisa itd.). U okviru pravopisnih vežbi poželjno je povremeno uključiti i pitanja kojima se proverava grafija (pisana slova: veliko i malo ćiriličko Ć, Đ; veliko i malo latiničko Đ, veliko G, S, Š itd.).

Takođe, treba podsticati učenike da sami uočavaju i ispravljaju pravopisne greške u SMS komunikaciji, kao i u različitim tipovima komunikacije putem interneta.

Pored toga, učenike treba upućivati na služenje pravopisom i pravopisnim rečnikom (školsko izdanje). Poželjno je da nastavnik donosi primerak Pravopisa na čas kad god se obrađuju pravopisne teme (tako bi mogao pojedinačno učenicima zadavati da pronađu reč u pravopisnom rečniku i odrede njen pravilan oblik ili pravilno pisanje).

Ortoepija

Nastavnik stalno treba da ukazuje na važnost pravilnog govora, koji se neguje sprovođenjem određenih ortoepskih vežbi. Ortoepske vežbe ne treba realizovati kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike: npr. uočavanje dužine akcenta u reči može se povezati sa obradom i utvrđivanjem znanja o vrstama reči (imenica skup ima kratak akcenat, a pridev skup ima dug akcenat itd.). Na ovom nivou učenici treba samo da uoče razliku u dužini akcenta, bez

razlikovanja intonacije i bez upotrebe akcenatskih znakova. Uz korišćenje audio snimaka, učenike treba navikavati da prepoznaju, reprodukuju i usvoje pravilno akcentovan govor, a u mestima gde se odstupa od akcenatske norme, da razlikuju standardni akcenat od svoga akcenta, tj. od dijalekatske akcentuacije.

Neke ortoepske vežbe mogu se sprovoditi i uz odgovarajuće teme iz književnosti: npr. artikulacija se može vežbati izgovaranjem brzalica, onda kada se one obrađuju kao deo narodnog stvaralaštva; akcenat reči, tempo, ritam, rečenična intonacija i pauze mogu se vežbati glasnim čitanjem odlomaka iz izborne lektire (po izboru nastavnika ili učenika) itd. Kao ortoepsku vežbu treba sprovoditi i govorenje napamet naučenih odlomaka u stihu i prozi (uz pomoć auditivnih nastavnih sredstava).

JEZIČKA KULTURA (USMENO I PISMENO IZRAŽAVANJE)

Razvijanje i unapređivanje jezičke kulture učenika predstavlja jedan od najznačajnijih zadataka nastave Srpskog jezika. Jedan od osnovnih zadataka nastave jezičke kulture odnosi se na usavršavanje jezičkoizražajnih sredstava kod učenika, a njen krajnji cilj je da učenici budu osposobljeni za uspostavljanje kvalitetne i svrsishodne komunikacije. Oblast Jezička kulturaobuhvata usmeno i pismeno izražavanje. Nastavni rad u ovoj oblasti realizuje se u sadejstvu sa drugim oblastima predmeta Srpski jezik, kao i kroz samostalne nastavne jedinice. U povratnom smeru, obrada književnog teksta i rad na gramatici moraju uključivati i sadržaje za negovanje kulture usmenog i pismenog izražavanja učenika.

Nastava će biti očiglednija i efikasnija ako se analiziraju snimljena kazivanja i čitanja. Prilikom realizacije nastavnih sadržaja poženjno je koristiti i savremene informaciono-komunikacione tehnologije (npr. pametnu tablu, računar i video-bim i sl.).

Svaka od programskih vežbi (govorne, pravopisne, leksičko-semantičke, stilske vežbe) planira se i realizuje u nastavnom kontekstu u kome postoji potreba za funkcionalnim usvajanjem i funkcionalnom primenom datih jezičkih zakonitosti i pojava u novim komunikativnim situacijama, kao i potreba za utvrđivanjem, obnavljanjem ili sistematizovanjem znanja stečenog tokom nastave jezika i nastave književnosti. Sve vrste vežbi, čiji je cilj razvijanje jezičkog mišljenja, izvode se na tekstu ili tokom govornih vežbi.

Cilj govornih vežbi jeste unapređivanje kulture usmenog izražavanja. Detaljna organizacija, vešto osmišnjene sadržajne strukure i motivisanje učenika za razgovor vodiće ka pravilnosti, lakoći, jasnosti, jednostavnosti, preciznosti i fluentnosti u usmenom izlaganju učenika. Ove vežbe bi trebalo da približe učenikov govor standardnojezičkom izgovoru.

Forme učtivosti, odnosno posebna jezička sredstva kojima se iskazuje učitvost predstavljaju važan segment u realizaciji nastave jezičke kulture. Potrebno je kod učenika razvijati svest o neophodnosti i značaju jezičke učtivosti, tj. učtivog komunikativnog ponašanja, odnosno istaknuti značaj negovanja pravilnog i učtivog govora i pisanja. Učenicima treba ukazati na to da su u domenu konvencija učtivosti najtipičnije forme usmene i pismene etikecije: upotreba zamenice Vi, etikete za iskazivanje uvažavanja prilikom oslovljavanja u javnom i službenom komuniciranju (gospodine, gospođo/gospođice, Vaša ekselencijo, Vaša svetosti...), kao i govorni činovi ekspresivnog tipa (formule učtivosti): izvinjavanje, zahvaljivanje, čestitanje, molba. Lingvometodički tekstovi koji sadrže dijalošku formu u kojoj se ispoljava jezička učtivost mogu poslužiti za uočavanje formi učtivosti. Takođe, trebalo bi podsticati učenike da iznose svoje mišljenje i sopstvena zapažanja o (ne)učtivom komunikativnom ponašanju.

Veliki deo leksike srpskog jezika sačinjavaju lekseme nastale tvorbom reči. Ona predstavlja produktivan proces kojim se svakodnevno bogati naš leksički fond. Stoga, u nastavi jezičke kulture bi leksikologiji, odnosno tvorbi reči trebalo pristupiti, najpre, kao načinu za nastajanje novih reči, kako bi učenici shvatili njen praktični značaj. Potrebno je osposobiti učenike da grade i razlikuju augmentative (sa pejorativima) i deminutive (sa hipokoristicima), tako što obrada teme neće biti samo opisana, tj. trebalo bi se zadržati što kraće na formalnom pristupu temi. Stvaralački i istraživački pristup može pozitivno uticati na motivaciju učenika da upoznaju ovu tematiku. Poželjno je navesti samo najčešće sufikse i za jedan i za drugi tvorbeni model. Trebalo bi podsticati učenike da objasne značenje datih izvedenica i ukazati im na njihovu ulogu u svakodvevnom jezičkom izražavanju (npr. ekspresivno značenje i stilska obojenost izvedenica, poput majčica, sestrica, ljudinai sl.).

Pravopisne vežbe omogućavaju učenicima da posebno obrate pažnju na pravopisne zahteve i na njihovu ulogu u tekstu. Sistemska primena adekvatnih pravopisnih vežbi omogućava da teorijsko pravopisno znanje blagovremeno pređe u umenje, kao i da se stečena navika primene pravopisnih pravila ispolji u praktičnoj i spontanoj nameni. Pravopisne vežbe predstavljaju najpogodniji način da se pravopisna pravila nauče, provere, kao i da se uočeni nedostaci otklone. Najbolje je primenjivati i proste i složene pravopisne vežbe koje su pogodne za savlađivanje kako samo jednog pravopisnog pravila iz jedne pravopisne oblasti, tako i više pravopisnih pravila iz nekoliko pravopisnih oblasti. Pravopisne vežbe je potrebno najpre pripremiti. Pritom je poženjno poštovati princip postupnosti, sistematičnosti, jedinstva teorije i prakse. Prilikom savlađivanja pravopisnih načela pogodne mogu biti sledeće pravopisne vežbe: diktat, samostalno pisanje, dopunjavanje teksta. Može biti podsticajno i organizovanje kviza na časovima posvećenim sistematizovanju gradiva iz pravopisa (npr. prepoznaj pravopisnu oblast, pronađi grešku, da li su tvrdnje o upotrebi, npr. velikog slova, tačne i sl.), a trebalo bi i proveravati da li su učenici u stanju da objasne naučena pravopisna pravila u određenom tekstu.

Cilj primenjivanja leksičko-semantičkih vežbi jeste bogaćenje rečnika učenika i upućivanje na različite mogućnosti prilikom izbora reči i izraza i ukazivanje na njihovu svrsishodniju upotrebu. Primenom leksičko-semantičkih vežbi kod učenika se stvara navika da promišljaju i traže adekvatan jezički izraz za ono što žele da iskažu (u zavisnosti od komunikativne situacije) i povećava se fond takvih izraza u njihovom rečniku. Vrste ovih vežbi treba usaglasiti sa interesovanjima učenika i nastavnim sadržajima. Razvijanju smisla za precizno izražavanje i podsticanju učenika da razmišljaju o rečima i o njihovim značenjima doprinose vežbe kojima se učenici upućuju na izbegavanje suvišnih reči, poštapalica i tuđica. Podsticajne su i vežbe koje se odnose na figurativna značenja reči, kao i vežba pronalaženje izostavljenih rečeničnih delova koja podstiče učenike da pronađu adekvatnu reč, ali i da u skladu sa kontekstom prošire skalu dozvoljenih značenjskih i leksičkih mogućnosti.

Primenom stilskih vežbi, učenici se upućuju na to da na drugačiji način od uobičajenog povezuju reči i izraze i da istražuju njihove semantičke potencijale. Njihov cilj nije da se samo otklone učinjene greške, već da učenici steknu adekvatne navike da govore i pišu valjano, odnosno da primenjuju stvaralačke postupke u jeziku. Znanja o stilu i izražajnim mogućnostima jezika učenici uglavnom stiču uvidom u književnoumetničke tekstove, zbog čega je nesporna povezanost sa nastavom književnosti, ali se ne sme poistovetiti sa jezičko-stilskom analizom ovih tekstova. Stilske vežbe je potrebno što neposrednije povezivati i sa nastavom gramatike. Može se kreirati situacioni predložak za razvijanje i unapređivanje jezičko-stilskog znanja učenika u skladu sa uzrastom i načelom sistematičnosti i uslovnosti. Stvaralački oblik rada na razvijanju stilskog umenja učenika može se, na primer, zasnivati na tekstu kao podsticaju za slikovito kazivanje, s obzirom na to da se na različitim književnoumetničkim tekstovima lako uviđa izražajnost stilskog postupka koji može da bude primenjen prilikom uobličavanja jezičke građe u novim komunikativnim situacijama.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje i vrednovanje rezultata napredovanja učenika je u funkciji ostvarivanja ishoda, a započinje inicijalnom procenom dostignutog nivoa znanja, u odnosu na koji će se odmeravati dalji napredak i formirati ocena. Svaki nastavni čas i svaka aktivnost učenika je prilika za formativno ocenjivanje, odnosno registrovanje napretka učenika i upućivanje na dalje aktivnosti.

Formativno vrednovanje je sastavni deo savremenog pristupa nastavi i podrazumeva procenu znanja, veština, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tokom nastave i učenja. Formativno merenje podrazumeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, pri čemu se najčešće primenjuju sledeće tehnike: realizacija praktičnih zadataka, posmatranje i beleženje učenikovih aktivnosti tokom nastave, neposredna komunikacija između učenika i nastavnika, registar za svakog učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnog vrednovanja na kraju nastavnog ciklusa treba da budu iskazani i brojčanom ocenom.

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik, pored postignuća učenika, kontinuirano prati i vrednuje vlastiti rad. Sve što se pokaže dobrim i efikasnim, nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi, a ono što bude procenjeno kao nedovoljno delotvorno, trebalo bi unaprediti.

Naziv predmeta: MATERNJI JEZIK

ALBANSKI JEZIK

Emërtimi i lëndës	GJUHA DHE LETËRSIA SHQIPE HYRJE Nëpërmjet kësaj lënde, nxënësit pasurojnë fjalorin, mësojnë përdorimin e kategorive gramatikore, rregullat kryesore të saj dhe drejtshkrimin, mësojnë si të ndërtojnë dhe të vlerësojnë rrëfimin, përshkrimin, komentin, argumentin, informatën etj.,zhvillojnë imagjinatën dhe kultivojnë aftësitë e tyre për të gjykuar. Në këtë klasë, nxënësit zhvillojnë aftësitë dhe shkathtësitë e përdorimit të gjuhës, njohin, analizojnë dhe shkruajnë tekste të ndryshme letrare dhe jo letrare, shprehen drejt dhe qartë me gojë dhe me shkrim në situata të ndryshme, krijojnë një tekst, tregojnë një ngjarje, argumentojnë

	një pikëpamje, hartojnë shkrime të argumentuara dhe të marrin pjesë rregullisht në debate, përdorin gjuhën në përputhje me situatat konkrete të komunikimit dhe zhvillojnë shkathtësitë e lexim-kuptimit. Thelbin e mësimit të Gjuhës shqipe në shkollë e përbën formimi i shprehive të përdorimit të gjuhës me gojë dhe me shkrim dhe njohja e modeleve kulturore e estetike të domosdoshme për formimin e tyre kulturor. QËLLIMI Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe në klasën e gjashtë është që nxënësi të aftësohet të përdorë drejtë gjuhën shqipe në situata të ndryshme gjatë procesit të komunikimit, në të folur e në të shkruar; që me anë të leximit dhe shpjegimit të veprave letrare të

	zhvillojë kompetencat e leximit, të cilat krahas njohurive letrare përfshijnë fantazinë dhe emocionet, kujtimet, hulumtimet; nxitjen e imagjinatës dhe sensibilitetit artistik, përjetimit estetik dhe mendimin kritik, gjykimin moral dhe bashkim mendimesh, ideshë; që me leximin e llojeve të veprave adekuate të aftësohet që të ketë qasje të duhur ndaj veprës dhe gjatë komentimit të zbulojë shtresa dhe kuptime të ndryshme; të arrijë njohuri themelore për vendin, rolin dhe rëndësinë e gjuhës dhe letërsisë në kulturë, si dhe në arsimimin media; të arrijë dhe zhvillojë njohuri të gjera humane dhe të mësojë si të lidhë në mënyrë funksionale përmbajtjet e fushave lëndore. përforcimin dhe zhvillimin e njohurive të përvetësuara

	më parë. Kjo nënkupton: zhvillimin e shkathtësive të komunikimit në situata të ndryshme, zhvillimin e kulturës gjuhësore dhe formimin kulturor, zhvillimin emocional, krijues, estetik dhe etik përmes shkathtësive të komunikimit, zhvillimin e vetëbesimit dhe të menduarit e pavarur, zhvillimin e përdorimit të gjuhës letrare si dhe përgatitjen e nxënësit për të mësuar gjatë gjithë jetës.
Klasa	E gjashtë
Fondi i vjetor orëve	144 orë

Lënda	Gjuha dhe Letërsia shqipe	Klasa e VI-të
Fondi i orëve	Javor	Vjetor
Numri i orëve	4	144
	Temat dhe rezultatet e të nxënit Nxënësit në klasën e gjashtë arrijnë rezultatet e të nxënit të lëndës, për temat e përcaktuara në tabelën e mëposhtme,	

	të dala nga rezultatet e të nxënit të lëndës së Gjuhës dhe Letërsisë shqipe për arsimin fillor:	

REZULTATET Pas mbarimit të temës/fushës së njohurive nxënësi të jetë në gjendje që:	FUSHA/TEMA	PËRMBAJTJA
- Identifikon tipare të prozës dhe poezisë; - Dallon elemente të teksteve të ndryshme letrare e jo letrare si : poezi, prozë, tekst dramatik, artikuj - të gazetave apo revistave, tekstin biografik dhe autobiografik; - Lexon dhe krahason artikuj të ndryshëm që kanë të bëjnë me aktualitete nga shëndetësia, barazia gjinore, të drejtat e njeriut; - Shkruan sipas modeleve të teksteve jo letrare urime, informata lutje etj. - Shkruan ese të ndryshme letrare e jo letrare; - Njeh përshkrimin dhe rrëfimin;	Letërsia Tekstet letrare dhe jo letrare	Poezia e proza; Biografia dhe autobiografia, Shoqëria jonë dikur dhe sot; Njoftime, ftesa, falënderime, Urime, pjesë humoristike, raporte, informata; Lutje, qortime, këshilla, përshtypje, shqetësime dhe dëshira përshtypje, preferencat; Ese; Përshkrimi e rrëfimi; Mediet (televizioni, radio), shoqëria, Internet.

- Komenton dhe shkruan për tekste apo emisione të ndryshme nga mediet. - Përshkruan jetën në vendlindje dhe në mërgatë; - Identifikon shkaktarët rreziqeve nga natyra dhe njeriu;		
- Dallon kuptimin figurativ nga ai jo figurative (kuptimi i parë); - Dallon dhe përdor figurat kryesore stilistike në të folur dhe në të shkruar; - Identifikon tipare letrare dhe joletrare;	Gjuha figurative dhe jofigurative	Shprehjet e figurshme dhe frazeologjike (kuptimi i parë dhe i figurshëm; Tropet: figurat kryesore letrare/teksti letrar dhe joletrar;
- Dallon zhanret kryesore letrare; - Kupton tiparet e subjektit, kompozicionit dhe temës; - Zhvillon strategjinë e lexim-kuptimit dhe komentimit të teksteve;	Kritika, teoria, historia	Zhanret dhe kategoritë letrare: poezi, prozë, tekst dramatik; Subjekti, kompozicioni, tema, komentim i teksteve; Lexim-kuptimi
- Dallon format e gjuhës standard nga ato dialektore; - Dallon intonacionin e fjalisë; - Dallon llojet e fjalisë sipas intonacionit;	Gjuha Gramatika (Fonetika, Morfologjia, Sintaksa, Leksikologjia)	Gjuha standarde dhe format dialektore Fonetikë/fonologji: rrokja theksi intocioni, bashkëtingëlloret e zëshme dhe të pazëshme; Leksikologji:Fjala dhe kuptimi i saj Sintaksë:kryefjala, kallëzuesori i

- Dallon theksin e fjalisë. - Dallon rrokjen, theksin, intonacionin; - Dallon zanoret dhe bashkëtingëlloret sipas shqiptimit; - Përcakton theksin e fjalës dhe fjalisë; - Pasuron fjalorin dhe njeh kuptimin e fjalës; - Dallon dhe përdor në fjali kuptimin e parë të fjalëve dhe kuptimin e figurshëm; - Dallon dhe përdor në fjali fjalët me shumë kuptime; - Dallon kryefjalën, kallëzuesorin e kryefjalës, kundrinorin e drejtë dhe të zhdrejtë, rrethanorin e vendit, të kohës, të shkakut si dhe përcaktorin e - ndajshtimin; - Dallon emrin dhe kategoritë e tij; - Dallon mbiemrin dhe kategoritë e tij (shkallët); - Dallon dhe përdor drejt përemrat vetorë,		kryefjalës, kundrinori i drejtë, i zhdrejtë, Rrethanori i vendit, i kohës, i shkakut si dhe përcaktori e ndajshtimi; Morfologji: Emri kategoritë e tij gramatikore (gjinia asnjanëse, shumësi i emrave, kuptimet e rasave); Mbiemri dhe kategoritë e tij gramatikore Përemrat vetorë, pyetës, lidhorë, të pacaktuar; Folja Kohët e thjeshta dhe të përbëra të foljeve dhe kategoritë e saj; Format veprore dhe joveprore të foljeve; Folja, zgjedhimi i saj në mënyrën dëftore, lidhore dhe kohët e tyre; Fjalia foljore dhe jofoljore; Lidhëzat bashkërenditëse, dhe nënrenditëse; Parafjalët sipas rasave; Ndajfoljet dhe llojet e saj; Fjalia e thjeshtë dhe fjalia e përbërë; Tipet kryesore të fjalive (dëftore, pyetëse,

pyetës, lidhorë, të pacaktuar; - Dallon dhe përdor përemrat sipas situatave; - Dallon foljen, kohët e thjeshta dhe të përbëra të saj; - Dallon dhe kupton foljen, mënyrat veprore dhe joveprore; - Dallon foljet sipas zgjedhimit nëpër mënyra dhe kohë; - Dallon fjalinë foljore nga ajo jo foljore; - Dallon dhe përdor lidhëzat në të folur në lexuar dhe shkruar; - Identifikon dhe përdor parafjalët në të folur në lexuar dhe shkruar; - Njeh strukturën e fjalisë së thjeshtë dhe të përbërë; - Dallon dhe përdor llojet kryesore të fjalive në të lexuar dhe të shkruar, format pohore e mohore; - Dallon fjalitë e pavarura, kryesore dhe të varura; - Pasuron fjalorin dhe njeh		nxitëse, dëshirore, thirrmore) format e tyre (pohore, mohore); Fjalitë e pavarura, kryesore dhe të varura; Fjalëformimi:Përbërësit e fjalës (rrënja, tema, parashtesa, prapashtesa dhe mbaresa); Fjalët e prejardhura; Parashtesat dhe prapashtesa që krijojnë fjalë të prejardhura; Drejtshkrimi; Apostrofi; Parafjala; Lidhëzat;

kuptimin e fjalëve;		
- Dallon fjalët për kah ndërtimi dhe përdor përbërësit e saj për formimin e tyre; - Përdor dhe krijon fjalë të prejardhura, të përbëra dhe të përngjitura; - Përdorimi i drejtë i shkronjës së madhe (titujt e librave, revistave, gazetave etj.);	Drejtëshkrimi	Përdorimi i shkronjës së madhe tek emrat gjeografik, emrat e institucioneve, ndërrmarrjeve ekonomike, institucioneve, organizatave; Fjalimi administrativ dhe joadministrativ; Përdorimi i thonjëzave; Drejtëshkrimi i mbiemrave me prapashtesa; Drejtëshkrimi i përemrit Ju në shenjë respekti; Drejtshkrimi i apostrofit; Drejtshkrimi i lidhëzave; Drejtshkrimi i parafjalëve; Përdor drejt pikën, presjen dhe pikëçuditjen në llojet e ndryshme të fjalisë.
- Zgjedh formën e përshtatshme për të përcjellë informacionin, idetë, ndjenjat dhe pikëpamjet e tij; - Merr pjesë në biseda shoqërore me moshatarët dhe të rriturit mbi tema të njohura duke pyetur dhe duke iu përgjigjur pyetjeve.Përdor forma të ndryshme të rrëfimit; për të dalluar Dalon elementet kryesore të subjektit të përrallës;	Kultura gjuhësore	Ritregimi, tregimi, përshkrimi, dallimi i ndryshimeve ndërmjet gjuhës së folur dhe asaj të shkruar; Teksti letrar; Teksti joletrar; Hartimi i letrës (private, e - mailit), shkrimi i lajmit, informacionit; Pasurimi i fjalorit (sinonimet, antonimet; Fjalët dialektore dhe huazimeve - zëvendësimi i tyre me fjalë të gjuhës letrare standarde;

- Lexon për të nxjerrë temën dhe mesazhin e përrallës; - Lexon për të dalluar veçoritë e dialektit gegërisht; - Përshkruan peizazhin dhe portretin; - Rrëfen në vetën e parë dhe të tretë; - Merr pjesë në dialog; - Di të veçojë pjesët themelore të tekstit dhe të organizojë kuptimin e tekstit; - Dallon qëllimin e komunikimit; - Di si transmetohet mesazhi ndërmjet dhënësit dhe marrësit.		
- Harton tekstin e folur ose të shkruar rreth përjetimeve të tij për tekstin letrar dhe temave në jetën e përditshme si dhe botën e fantazisë, duke veçuar idetë kryesore dhe përcjelljen e zhvillimit të tyre; - Gjen informacione eksplicite dhe implicite në tekstin e thjeshtë letrar dhe joletrar;	Kulturë e të shkruarit	Teknika e hartimit të përmbajtjes me shkrim; Katër hartime shkollore; Katër korrigjime frontale; Katër korrigjime me shkrim;
- Dallon filmin nga shfaqja	Kultura mediale	Filmi dhe teatri

teatrale, radion nga emisioni televiziv; - Di të përdor tekstin e digjitalizuar; - Përdor me sukses komjuterin dhe mjetet tjera tekniko - informative;		Radio dhe TV emisionet Tekstet e digjitalizuara
	Lektyra shtëpiake 1. „Netë Shqipëtare", Mitrush Kuteli 2. „GJYSHI IM ISHTE NJË PEMË QERSHIE", Angela Nanetti; 3. „Trimi I mire me shokë shumë" Sulejman Pitarka; 4. „SYRI I UJKUT", Danniel Pennac; 5. „NJË JASHTËTOKËSOR NË FAMILJE" Bianca Pitzorno; 6. „Shpella e piratëve" Petro MArko Lektyra shtëpiake - Zgjedhje plotësuese 1. „KONI, ANA DHE FESTA E ÇMENDUR E SHKOLLËS" Dagmar Hoefeld 2. „Zemër", Edmond De Amicis;	

	3. „Hajdi", Johana Spyrl; 4. „Poliana", Eleonor H. Porter; 5. „Nils Holgerson" , Selma Lagerlof; 6. „Më quajnë Tereza e Kalkutës", Carmen Gil &Merce Galii; 7. „Më quajnë Aleksandër Moisiu", Luan Rama & Semela Mero; 8. „Më quajnë Gandi", Lara Toro 9. „Miyëkapuçet", Ferid Selimi 10. „Më quajnë Bethoven", Maria Joao Costa, Manuel Morgado	

UDHËZIMET METODOLOGJIKE

Metodologjia e mësimdhënies zë vend kryesor në realizimin e përmbajtjes programore. Gjatë realizimit të procesit mësimor, mësimdhënësi duhet të ketë parasysh strategjitë më efektive, të cilat mundësojnë mësimin efektiv. Mësimdhënësi duhet të jetë model për nxënësit në mënyrën e përdorimit të shkathtësive gjuhësore dhe vëmendja e tij duhet të përqendrohet në disa parime bazë.

Përqendrimi në komunikimin(shkathtësitë e komunikimit) Mësimdhënësi duhet që sistemin gjuhësor ta realizoj nëpërmjet shkathtësive gjuhësore (të dëgjuarit dhe të folurit, të lexuarit dhe të shkruarit). Gramatika nuk mësohet si qëllim në vete, por si mjet i komunikimit korrekt dhe të kultivuar, brenda temave letrare e kulturore. Nxënësi duhet të jetë në qendër të procesit të të nxënit. Mësuesi duhet të bëjë përpjekje që ta njohë mirë karakterin e nxënësit, përparësitë dhe dobësitë e tij.

Mësimdhënësi duhet ta planifikojë mirë orën mësimore me qëllim të arritjes së rezultateve të caktuara dhe zhvillimit të kompetencave.

I. Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërprogramore

Gjuha shqipe është mjet komunikimi për të gjitha lëndët, mirëpo lidhje të drejtpërdrejta vihen me historiografinë, veçanërisht me historinë e kulturës, me Edukatën qytetare, me Artet etj. Disa tema nga këto lëndë do të ndikonin në zhvillimin e shkathtësive të komunikimit, në formimin kulturor dhe në krijimin e individualitetit të pavarur. Përveç çështjeve ndërlëndore, përmes Gjuhës shqipe do të mund të zhvillohen edhe disa çështje ndër-programore si: tema për shëndetësi, të drejtat e njeriut, çështjet gjinore, etj. Temat mund të zgjedhën nga mësimdhënësi, varësisht prej rëndësisë dhe aktualitetit që kanë (nga televizioni, revistat, gazetat apo nga rrethi).

II. Udhëzimet për vlerësim

Vlerësimi bëhet me qëllim që të verifikohet se në ç'shkallë i kanë zotëruar nxënësit rezultatet e përcaktuara, të identifikohen vështirësitë me të cilat ballafaqohen nxënësit, t'u mundësohet atyre që t'i identifikojnë përparësitë dhe pengesat, si dhe t'u ndihmohet nxënësve në përmirësimin e pikave të dobëta. Theks të veçantë gjatë vlerësimit duhet t'i kushtojmë të shprehurit gojor në vazhdimësi, të shprehurit gojor përmes ndërveprimit si dhe të shprehurit me shkrim. Kjo nënkupton të shprehurit gojor për ngjarje, tregime e shpjegime, pyetjet dhe përgjigjet, iniciativat, mendimet e pavarura, shqiptimin e fjalëve, aktivitetet brenda punës në grup, radhitjen e fjalëve në fjali dhe fjalorin.

III. Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Nga mësimdhënësi mund të përdoren të gjitha burimet, mjetet dhe materialet të cila ndihmojnë arritjen e rezultateve të lëndës për këtë klasë dhe kompetencave të shkallës së tretë kurrikulare.

Shprehjet dhe fjalët kyç të përmbajtjeve: Gjinitë letrare, mjetet stilistike shprehëse, rrëfimi dhe përshkrimi, klasat e fjalëve, rasat, gjinia, numri, trajta, shkalla, koha, veta, mënyra.

BOSANSKI JEZIK

Naziv predmeta	BOSANSKI JEZIK I KNjIŽEVNOST
Cilj	Cilj nastave i učenja bosanskoga jezika i književnosti je razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, razvijanje čitalačke pismenosti i kulture, istraživanje iskustva i ideja književnosti, poticanje i vrednovanju vlastitoga stvaralaštva i stvaralaštva drugoga, te razumijevanje teksta u različitim kulturnim, međukulturnim i društvenim kontekstima.
Razred	Šesti
Godišnji fond časova	144 časa (sata)

ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- razumije sadržaj, parafrazira pročitano i iskazuje svoje dojmove o djelu; - identificira osnovna obilježja lirskih i epskih narodnih pjesama; - poveže književne termine i pojmove obrađivane u prethodnim razredima sa novim djelima koja čita; - odredi rod književnog djela i književnu vrstu; - pravi razliku između djela lirskog, epskog i dramskog karaktera; - razlikuje autorsku pripovijetku od romana; - analizira strukturu lirske pjesme (strofa, stih, rima); - uočava osnovne elemente strukture književnoumjetničkog djela: tema, motiv; radnja, vrijeme i mjesto radnje; - razlikuje zaplet i rasplet kao etape dramske radnje; - razlikuje pojam pjesnika i pojam lirskog subjekta; pojam pripovjedača u odnosu na pisca; - uočava različite pozicije pripovjedača; - razlikuje oblike kazivanja;	KNJIŽEVNOST	LIRIKA Lektira 1. Usmene lirske pjesme: Telal vika nasred seljanika Djevojka je oblak bratimila Po Sjenici povaljana trava/Po varoši povaljana trava Đevojke su pod ružicom vezle Đevojka je svoje oči klela 2. Usmene lirske pjesme - sevdalinke: Ne čudim se šipu i planini Moćevčiću, mali Carigrade Sejdefu majka buđaše Ja prošetah šefteli sokakom 3. Usmena balada: Ali-beg se s ljubom zavadio 4. Sergej Jesenjin: Pjesma o keruši 5. Rabidrant Tagore: Gradinar (pjesma po izboru) 6. Musa Ćazim Ćatić: Bosna žubori

- razumije, zapaža i povezuje sa stvarnošću karakteristike likova; - odredi stilske figure i razumije njihovu ulogu u književnoumjetničkome tekstu; - analizira uzročno-posljedične odnose u tekstu i vrednuje istaknute ideje koje tekst nudi; - interpretira djelo vodeći računa o fabulativnoj i tematsko-idejnoj okosnici djela; - analizira postupke likova u književnoumjetničkom djelu, služeći se argumentima iz teksta; - obrazlaže svoje tvrdnje o djelu potkrepljujući ih citatima iz teksta; - uočava i interpretira elemente tradicije, vjerovanja, običaje, način života i događaje u prošlosti opisane u književnim djelima; - uvažava nacionalne vrijednosti i njeguje kulturnohistorijsku baštinu; - uspoređuje književna djela sa djelima iz oblasti medijske kulture; - prepoznaje osobine drame kao književnog roda; - prepoznaje odlike dramskih vrsta; - prepoznaje etape dramske radnje;		7. Hamza Humo: Zvuci u srcu 8. Muhamed Abdagić: Tetrijeb 9. Aleksa Šantić: Emina 10. Mehmedalija Mak Dizdar: Slovo o slovu Književni termini i pojmovi Vrste stihova u pjesmi. Vrsta strofe prema broju stihova u lirskoj pjesmi. Odlike lirske poezije: ritam i rima. Stilske figure: hiperbola, metafora, epiteti, personifikacija. Vrste autorske i narodne lirske pjesme: ljubavne pjesme, sevdalinke. Vrste lirskonarativnih narodnih pjesama: romanse i balade. EPIKA Lektira 1. Usmene epske pjesme: Đerzelez Alija i Kraljević Marko Halil oslobađa sestru Ajku 2. Usmena proza:

		Iskušavanje pameti, narodna priča Nevidljiva kapa, narodna bajka Šaljive priče o Nasrudin hodži 3. Petar Kočić: Jablan 4. Anton Pavlovič Čehov: Vanjka 5. Skender Kulenović: Gromovo đule 6. Meša Selimović: Skeledžija 7. Husein Dervišević: Prodavac osmijeha (odlomak) 8. Mula Mustafa Bašeskija: Ljetopis (odlomak) 9. Hiljadu i jedna noć: Ali-baba i četrdeset razbojnika; Okvirna priča o Šeherzadi 10. Kemal Mahmutefendić: Sve moje cipele (odlomak) 11. Irfan Horozović: Inspektor vrtnih patuljaka (odlomak) 12. Ahmet Hromadžić: Zlatorun 13. Zija Dizdarević: Prosanjane jeseni Književni termini i pojmovi Tema i glavni motivi.

		Oblici pripovijedanja: naracija (hronološko pripovijedanje), opisivanje, dijalog, monolog. Fabula/radnja, redoslijed događaja. Vrste epskih djela: pripovijetka, roman. Ljetopis kao granični književni žanr. DRAMA Lektira 1. Branislav Nušić: Analfabeta (odlomak) 2. Alija Nametak: Abdulah-paša u kasabi (odlomak) Književni termini i pojmovi Dramske vrste: komedija - osnovne karakteristike. Monolog i dijalog u drami. Didaskalije, replika. Kompozicija i etape dramske radnje. NAUČNOPOPULARNI I INFORMATIVNI TEKSTOVI 1. Izbor iz enciklopedija, antologija i časopisa za djecu 2. Atif Kujundžić: Mersad Berber
		DOMAĆA LEKTIRA: 1. Anđela Naneti: Moj deka je bio trešnja

		2. Irfan Horozović: Vauvan 3. Ferenc Molnar: Junaci Pavlove ulice 4. Isak Samokovlija: Mirjamina kosa 5. Prežihov Voranc: Đurđevak 6. Nura Bazdulj - Hubijar: Ruža 7. Zejćir Hasić: Praviš se važan Dopunski izbor lektire (birati tri djela) 1. Henrik Sjenjevič: Kroz pustinju i prašumu 2. Nafija Sarajlić: Teme 3. Ćamil Sijarić: Mukinja i Brekinja (pripovijetka) 4. Mark Tven - Kraljević i prosjak 5. Vilijem Sarojan: Zovem se Aram 6. Džek London: Zov divljine 7. Alija Dubočanin: Lađarski put 8. Izet Sarajlić: Mala, velika moja (pjesma) 9. Ismet Rebronja: Kazivar (pjesma) 10. Hamza Humo: Akvarel (pjesma)	
- poveže gramatičke pojmove obrađene u prethodnim razredima	JEZIK	Gramatika	Podjela riječi po nastanku: proste riječi i tvorenice;

sa novim nastavnim sadržajima; - prepozna dijelove riječi u vezi sa njihovim građenjem; - razlikuje glasove bosanskoga jezika po zvučnosti i mjestu tvorbe; - razlikuje vrste glasovnih alternacija i primjenjuje književnojezičku normu; - odredi vrste i podvrste zamjenica, kao i njihov oblik; - prepoznaje i upotrebljava glagolske oblike; - klasificira glagolske oblike; - uočava tvorbu glagolskih oblika; - razlikuje rečenice po komunikativnoj funkciji;			porodica riječi, uočavanje korijena riječi. Sastavni dijelovi tvorenica (tvorbene osnove, prefiksi i sufiksi). Gramatička osnova i gramatički nastavci u usporedbi sa tvorbenom osnovom i sufiksima. Nastanak glasova i govorni organi. Podjela glasova: samoglasnici i suglasnici (pravi suglasnici i sonanti). Podjela suglasnika po zvučnosti i po mjestu tvorbe/izgovora. Podjela riječi na slogove; slogotvorno r. Glasovne alternacije/promjene: palatalizacija, sibilarizacija, nepostojano a, jednačenje suglasnika po zvučnosti, jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe (izgovora), jotovanje, gubljenje suglasnika, asimilacija i sažimanje samoglasnika, promjena l u o. Vrste zamjenica. Imeničke zamjenice. Pridjevske zamjenice: prisvojne, pokazne, upitno-odnosno, neodređene, opće, odrične. Gramatičke kategorije zamjenica: rod, broj, padež i lice. Glagolski vid i glagolski rod. Značenja i građenje glagolskih oblika: trpni glagolski pridjev, glagolski prilozi, futur II, aorist, imperativ, potencijal I i

			potencijal II, imperfekt i pluskvamperfekt. Rečenice po sastavu. Pojam predikatske i komunikativne rečenice. Nezavisne rečenice. Atributska i predikatska služba imenica i pridjeva.
- primjenjuje pravopisnu normu; - koristi pravopis (školsko izdanje); - razlikuje dugi i kratki akcent u izgovorenoj riječi;		Pravopis	Upotreba velikog slova (pisanje imena vasionskih tijela, pisanje višečlanih geografskih imena). Pisanje zamjenice Vi i Vaš. Pisanje imeničkih i pridjevskih odričnih zamjenica. Pisanje riječce ne uz glagole, imenice i pridjeve. Pisanje riječce liuz glagole. Pravopisna rješenja u vezi sa glasovnim alternacijama.
- govori jasno poštujući književnojezičku normu; - pravilno izgovara riječi vodeći računa o dužini akcenta i intonaciji; - tečno i jasno čita književne i neumjetničke tekstove;		Ortoepija	Pravilan izgovor glasova. Razlikovanje dugih i kratkih akcenata. Intonacija rečenice.
- upotrebljava različite oblike usmenog i pismenog izražavanja: prepričavanje različitih tipova tekstova, bez sažimanja i sa sažimanjem, pričanje (o događajima i doživljajima) i opisivanje; - prepoznaje hronološki i retrospektivni slijed kazivanja, te na osnovu toga širi svoje sposobnosti učenja i čitanja uopće;	JEZIČKA KULTURA	Tekstovi u funkciji unapređivanja jezičke kulture. Govorne vježbe na unaprijed određenu temu. Učtive forme obraćanja. Leksikologija: augmentativi (sa pejorativima), deminutivi (sa hipokoristicima);	

- razlikuje i gradi augmentative i deminutive; - razlikuje sinonime, homonime i antonime; - sastavlja obavještenje, vijest i kratak izvještaj; - razumije osnovna značenja književnog i neumjetničkog teksta; - pronalazi, povezuje i tumači eksplicitno i imlicitno sadržane informacije u kraćem, jednostavnijem književnom i neumjetničkom tekstu; - dramatizira odlomak odabranog književnoumjetničkog teksta; - govori jasno, poštujući standardnojezičku normu; - izražajno čita obrađene književne tekstove;		sinonimi, homonimi, antonimi. Pravopisne vježbe: diktat; dopunjavanje teksta; uočavanje i objašnjavanje naučenih pravopisnih pravila u tekstu. Bogaćenje rječnika: leksičko-semantičke vježbe (npr. Izbegavanje suvišnih riječi i tuđica; figurativna značenja riječi; pronalaženje izostavljenih rečeničnih dijelova); stilske vježbe: (npr. Tekst kao podsticaj za slikovito kazivanje; situacioni predložak za traženje pogodnog izraza). Pismene vježbe i domaći zadaci i njihova analiza na času. Četiri školska pismena zadatka - po dva u svakom polugodištu (jedan čas za izradu zadatka i dva za analizu i pisanje unaprijeđene verzije sastava). Film i pozorište. Dokumentarni i igrani film. Usporedba književnog djela i filma snimljenog po tom djelu. Čitanje djela i gledanje filma. (Dž. R. R. Tolkin: Gospodar prstenova)	

- uočava razliku između glume u pozorištu i glume pred kamerom; - prepoznaje izražajna sredstva u filmu; - prepoznaje i poveže izražajna sredstva u filmu i književnom djelu.	MEDIJSKA KULTURA

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezička kultura, medijska kultura.

UPUTSTVO ZA METODIČKO-DIDAKTIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Nastavni predmeti u drugome ciklusu zasnovani su na onim oblicima, metodama, sredstvima, pomagalima, medijima i tehnologiji koji su specifični za tzv. starije razrede, što znači da se oblici i metode nastavnoga rada prilagođavaju starijem uzrastu učenika, odnosno načelima tzv. predmetne nastave.

Bosanski jezik i književnost kao predmet predstavlja sintezu književnoga i jezičkoga znanja. Programsko-planska struktura ovog predmeta uključuje sadržaje nastave književnosti sa osnovama teorije književnosti, nastavu gramatike, ortografije, ortoepije, nastavu kulture izražavanja i nastavu medijske kulture. Sve ove sadržaje povezuje jezik, on ima obrazovnu, odgojnu, funkcionalnu i komunikacijsku dimenziju. Nastava bosanskoga jezika daje temeljna znanja iz jezika i književnosti i temeljnu pismenost. Ta znanja utječu na uspjeh u učenju i drugih nastavnih predmeta.

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima treba da budu zasnovani na usvajanju osnovnih pojmova iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pisanog izražavanja, stvaranju vlastitih tekstova (pisanih sastava), te ovladavanju osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenske umjetnosti i medijske kulture. Prilikom izrade programske strukture vodilo se računa o estetskim, etičkim i nacionalnim kriterijima izbora književnih djela i pisaca što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanke. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici mogu izvršiti selekciju tekstova u skladu sa brojem nastavnih sati, ali moramo stalno imati na umu reprezentativnost tekstova, kako bismo osposobili djecu za samostalan pristup interpretaciji umjetničkog djela (važno je uključiti djela koja predstavljaju različite vrste i rodove).

Priroda predmeta uvjetovala je i dominaciju određenih nastavnih metoda i sredstava, tako da se kod jezičkih, društvenih i humanističkih oblasti u pojedinim predmetima više preferiraju metode kao što su: metode razgovora, pisanja, tekstualna metoda i dr. Također, poželjna su i specifična sredstva, pomagala, mediji i tehnologija nastavnog rada, kao što su udžbenici, priručnici, radni kabineti, didaktičke učionice, školska biblioteka, fonolaboratorij i dr. Nastava predmeta Bosanski jezik i književnost, osim obrazovno-naučne uloge, ima i osobitu društvenu funkciju - formiranje humane, duhovno i radno osposobljene ličnosti učenika, odnosno čovjeka visoke etičke i kreativne kulture, kvalitetnog znanja i pravilnog mišljenja, spremnog da u skladu sa ovim principima bude aktivan faktor progresa u savremenoj društvenoj zajednici.

Program nastave i učenja za predmet Bosanski jezik i književnost uspostavljen je po funkcionalnim principima, gdje su teme/oblasti i sadržaji programa usmjereni na ishode.

U programskim sadržajima središnje mjesto zauzimaju jezik i književnost Bošnjaka, u kontekstu izučavanja književno-jezičke tradicije evropskih naroda (njihovih vrhunskih dostignuća, književnih pojava, refleksa i procesa). U kontekstu historijskog razvoja književnosti prezentirani su najznačajniji predstavnici bošnjačke, bosanskohercegovačke, regionalne i evropske, odnosno svjetske, književnosti. Nastavni sadržaji iz oblasti teorije književnosti i stilistike obrađuju se sukcesivno, u toku interpretacije i analize književnih djela - njihovih estetskih, književnohistorijskih, društvenih i jezičko-stilskih specifičnosti. U pristupu književnoumjetničkom tekstu, u skladu sa pedagoško-psihološkim zahtjevima, posvećuje se posebna pažnja kreativnom uvođenju učenika u tehnike interpretacije i njihovom osposobljavanju da razumiju književnoumjetničke pojave.

Nastavnikove informacije su od osobitog značaja. One moraju biti potpune, sadržajne, konkretne i prilagođene toku i tipu časa. Obavezan je rad na odgovarajućim odabranim primjerima iz književnih djela (rad na tekstu).

Djela koja su predviđena za domaću lektiru interpretiraju se po istoj metodologiji kao djela iz obaveznih nastavnih sadržaja, na osnovu prethodnog čitanja i priprema učenika za samostalni rad. Izbor djela za interpretaciju, iz korpusa predviđenog za lektiru, mogu da vrše sami učenici, uz konsultacije i planiranje sa nastavnikom. Interpretacija djela, kao i diskusija u vezi sa njom, može biti individualna i u grupama - razvrstana po temama ili drugim književnoumjetničkim kriterijima.

U proučavanju jezika i jezičkih sadržaja (jezika u upotrebi - komunikacija i jezika u književnom djelu - umjetnička funkcija jezika) posebna se pažnja posvećuje osposobljavanju učenika da razumiju fonološke, morfološke, leksičke, sintaksičke i stilske karakteristike, međukategorijske različitosti, tvorbene modele i mogućnosti, leksičku i sintaksičku metaforiku, slikovitost pjesničkoga jezika, višeznačnost riječi i jezičku kreaciju, kao i distinktivne i umjetnički funkcionalne odnose između narodnog i standardnog jezika odnosno njihove norme.

Za uspješnu obradu nastavnih sadržaja iz predmeta Bosanski jezik i književnost najproduktivniji je postupak rad na tekstu književnog djela, prilaženje djelu sa estetsko-umjetničkog i stilsko-jezičkog aspekta, ali i osposobljavanje učenika za samostalni rad i stvaralačke navike.

Preporučena distribucija časova po predmetnim oblastima je sljedeća: Književnost - 56 časova (sati), Jezik - 52 časa (sata), Jezička kultura - 32 časa (sata) i Medijska kultura - 4 časa (sata). Ukupan fond časova, na godišnjem nivou, iznosi 144 časa (sata). Sve oblasti programa nastave i učenja se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolirano i bez koordinacije sa drugim oblastima.

PLANIRANJE NASTAVE UČENJA

Nastavni program orijentiran je na ishode. Učenje i poučavanje će, umjesto na sadržaje, biti usmjereno na ishode učenja koji upućuju na to koja će znanja i vještine učenik usvojiti na kraju školske godine. Zato će u središtu nastavnoga procesa biti učenik, a ne nastavni sadržaji. Nastavnici će samostalno, ali i u dogovoru s učenicima, na temelju predloženih kriterija, načela, smjernica i preporuka, te svoga iskustva, analiza i procjene odabirati kako će i pomoću kojih tekstova i izvora njihovi učenici ostvariti ishode učenja. Učenici će istraživati i otkrivati koristeći prethodno usvojena znanja i iskustva. To omogućava individualizaciju nastave koja će tako biti učinkovitija i zanimljivija. Savremeni odgojno-obrazovni proces prepoznatljiv je po usmjerenosti na učenika. Pomoću ishoda učenja prilikom planiranja i programiranja aktivnosti poučavanja i učenja moguće je ostvariti takav pristup. Prednosti primjene ishoda učenja u osnovnom obrazovanju su brojne, vrednujemo ih u odnosu na to šta pružaju učenicima i nastavnicima. Učenicima pomažu da shvate šta je to što se od njih očekuje, doprinose racionalizaciji nastave i učenja i omogućavaju (samo) praćenje napredovanja. Daju im konkretnu predstavu o tome šta treba znati na kraju realizacije određene teme, cjeline, predmeta, razreda, pa i na kraju osnovne škole. Ishodi učenja mogu olakšati i pripreme učenika za pisane i usmene provjere. Predstavljaju osnov za izbor nastavnih sadržaja, što nastavniku daje slobodu da u nastavi koristi različite izvore i da učenike upućuje na to da tragaju za novim izvorima saznanja. Precizno definirani ishodi učenja omogućavaju i lakši izbor nastavih strategija, metoda i postupaka, čime se olakšava didaktičko-metodičko kreiranje procesa poučavanja i učenja. Osim toga što ishodi učenja impliciraju aktivnosti učenika u nastavi i učenju, njihovom primjenom mogu se diferencirati zadaci za vrednovanje učeničkog izraza.

OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

U okviru predmeta Bosanski jezik i književnost učenici stvaraju (govore, pišu), percipiraju (slušaju, čitaju) i analiziraju svojem uzrastu odgovarajuće umjetničke i neumjetničke tekstove. Radeći na tekstu, učenici razvijaju svoje saznajne i stvaralačke sposobnosti i sposobnosti sporazumijevanja, te upoznaju osnovne razlike u prihvatanju i stvaranju neumjetničkih i umjetničkih tekstova. Učenici se osposobljavaju za percipiranje i stvaranje usmenih i pisanih neumjetničkih tekstova. Prilikom slušanja čitanja usmjeravaju se na razmišljanje o onome što percipiraju, tj. na kritičko prihvatanje teksta. Također je važno da prilikom govora/pisanja utemelje svoje mišljenje o tekstu. Učenici treba da shvate da je stvaranje teksta planirana aktivnost, tokom koje treba uzimati u obzir onoga/onu kome/kojoj je tekst namijenjen, mogućnosti i zakonitosti jezika koji se koristi, i dobro poznavati temu o kojoj se govori/piše. Kod obrade neumjetničkih tekstova jednako su važne, pa stoga i jednako zastupljene, sve četiri aktivnosti sporazumijevanja - kod rada u školi, posebno slušanje i govor (jer preovladava saradničko učenje), a zatim i čitanje kao polazna tačka za pragmatičnu, vrijednosnu i gramatičku analizu tekstova. Kad učenici savladaju tehniku čitanja, čitanje u školi se procentualno smanjuje, a povećava se broj aktivnosti u okviru kojih učenici sarađuju kroz rad, stvaraju nove proizvode, upoređuju mišljenja, o njima razgovaraju, otkrivaju razlike, traže uzroke... Kod domaćih zadataka preovladava čitanje, a posebno pisanje (aktivnosti prije i za vrijeme pisanja teza, a poslije toga prepisivanje ispravljenog teksta i priprema za govorni nastup). Rad na umjetničkim tekstovima i u šestom razredu osnovne škole zasniva se na komunikacijskom modelu književnoga odgoja. Osnovni cilj jeste očuvati učenikovo/učeničino interesovanje za čitanje i slušanje umjetničkih tekstova i razvijati sposobnosti stvaralačkoga dijaloga s umjetničkim tekstom. Pošto u čitalačkom razvoju učenika u uzrastu između osme i dvanaeste godine veoma često dolazi do usmjeravanja literarnog interesovanja na proznu literaturu s napetom (često avanturističkom) pričom, dobro je birati takve tekstove i u školskoj nastavi književnosti. Uz to u tom uzrastu sistematski se njeguje i razvija učenikovo/učeničino interesovanje za fantastičnu literaturu: narodnu bajku, autorsku bajku i fantastičnu priču. Istovremeno, učenike podstičemo na kreativno stvaranje umjetničkih tekstova i oblikovanje sopstvenih svijetova iz mašte.

Književni tekstovi u šestome razredu razvrstani su po književnim rodovima - lirika, epika i drama. Izbor djela zasnovan je na principu prilagođenosti uzrastu.

Broj tekstova za domaću lektiru prilagođen je potrebama i obimu tekstova u školskoj lektiri. Popis predloženih književnih tekstova je okvirni, a sastavljen je tako da nudi izbor antologijskih i savremenih djela različitih žanrova (poetski, prozni i dramski tekstovi) i tematike primjerene starosnoj i spoznajnoj recepciji učenika kojima je namijenjen; na popisu su i tekstovi koji su se i dosad čitali, no osvježen je dodatnom literaturom. Svaki nastavnik može odabrati i djelo koje nije na predloženom popisu ako smatra da pomoću njega učenici mogu ostvariti koji od ishoda. Učenik će tijekom školovanja izabrati najmanje jedan tekst kojega će moći predstaviti i obrazložiti razloge svoga izbora. Dopunski izbor tekstova dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda. Sa ovoga popisa nastavnik bira tri djela. U programu su zastupljeni i naučnopopularni i informativni tekstovi.

Zbog toga što je proučavanje književnoumjetničkog djela složen proces, motiviranje učenika mora biti početni korak da bi se u što većoj mjeri primjenjivalo jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i gledišta.

Prilikom tumačenja teksta učenike treba navikavati da svoje utiske, stavove i sudove o književnom djelu potkrepljuju činjenicama iz samoga teksta. Tako će učenici biti osposobljeni za samostalni iskaz, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova.

JEZIK I JEZIČKA KULTURA

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim bosanskim jezikom. Otuda zahtjevi u ovom programu nisu usmjereni samo na usvajanje jezičkih pravila i gramatičke norme, već i na razumijevanje njihove funkcije i pravilnu primjenu u usmenom i pismenom izražavanju.

Kada se u sadržajima programa navode nastavne jedinice koje su učenici već obrađivali u mlađim razredima, podrazumijeva se da se stepen usvojenosti i sposobnost primjene ranije obrađenog gradiva provjerava, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novih sadržaja, čime se obezbjeđuje kontinuitet rada i sistematičnost u povezivanju novog gradiva sa postojećim znanjima.

Komunikacijsko-funkcionalni pristup poučavanju gramatike polazi od jezičkoga znanja koje svako dijete spontano usvaja, na temelju toga jezičke se sposobnosti dovode do vještina, naprimjer da učenik može samostalno sastavljati tekstove: pisati ih i govoriti u skladu sa pravopisnim i ostalim gramatičkim pravilima. Jezička znanja usvajat će se na upotrebnoj razini (metajezična znanja poučavaju se na temelju jezičkih znanja), što znači da će se, naprimjer, učenik koristiti jednostavnim i složenim glagolskim oblicima i tačno pisati i govoriti glagolske oblike, a tek potom utvrditi pravila o tome. Provjeravat će se i vrednovati pravilna upotreba, a ne definicije glagolskih oblika. Jezičko se gradivo, dakle, ne uči izdvojeno iz konteksta da bi se vrste riječi, padežni ili glagolski oblici razvrstavali u tablice, ili da bi se u rečenici analizirala služba riječi, nego da učenik može stvoriti tekst na standardnome bosanskome jeziku. Pristup književnosti usmjeren je na razvijanje čitalačkih navika i kulture čitanja. Učenici će izražavati svoje stavove i mišljenja o književnome tekstu, a književnoteorijska znanja usvajat će s obzirom na odabrani književni tekst.

JEZIČKA KULTURA

Razvijanje i unapređivanje jezičke kulture učenika predstavlja jedan od najznačajnijih zadataka nastave maternjega jezika. Jedan od osnovnih zadataka nastave jezičke kulture odnosi se na usavršavanje jezičkoizražajnih sredstava kod učenika, a njen krajnji cilj je da učenici budu osposobljeni za uspostavljanje kvalitetne i svrsishodne komunikacije. Oblast Jezička kultura obuhvata usmeno i pismeno izražavanje. Nastavni rad u ovoj oblasti realizuje se u sadejstvu sa drugim oblastima predmeta.

Za oblikovanje govora bitno je da se učenici usmjere na vezani tekst. U ovom predmetnom području postoje tri temeljna tipa vezanog teksta. Za opisivanje kao tip vezanog teksta bitan je prostorni razvoj bez sižea. Za pripovijedanje je bitan vremenski razvoj i vremenski slijed događaja, a za raspravljanje logički razvoj misli i logički slijed.

Učenike je potrebno poučiti da je za opisivanje karakteristična paralelna veza među rečenicama i istorodnost predikata, za pripovijedanje važan vremenski suodnos predikata i lančana veza, a za raspravljanje lančana veza među rečenicama. Specifičnost ovih oblika izražavanja omogućava da se razviju i specifične sposobnosti. Uz ovo se veže moć posmatranja i zapažanja. Uz pripovijedanje, veže se sposobnost pamćenja, a uz raspravljanje veže se moć logičkog mišljenja, zaključivanja. Sve ove potrebno je prilagoditi uzrastu učenika. Razvijanje jezičke kulture jedan je od najvažnijih zadataka nastave maternjega jezika. Ova cjelina, iako je programski zamišljena kao zasebna, u neraskidivoj vezi je sa nastavnim cjelinama iz oblasti jezika i književnosti. Neophodno je da učenici uoče razliku između govornoga i pisanoga jezika. U govornome jeziku obično se upotrebljavaju kraće i stilski neuređene rečenice.

Nastava jezičke kulture upućuje učenike na kvalitetnu komunikaciju, u kojoj se poštuju pravila kulturnoga razgovora, te im omogućavaju spoznaju da je sloboda govora osnovno ljudsko pravo svake osobe. Učenike treba osposobiti u područjima govora, slušanja, čitanja i pisanja. Nastava izražavanja uglavnom se obrađuje u sklopu sadržaja nastave jezika i književnosti. Tako se ostvaruje korelacija unutar svih nastavnih područja unutar predmeta. Nastava je upotpunjena morfološkim, leksičkim i semantičkim vježbama koje su u korelaciji sa nastavnim sadržajima iz oblasti jezika i književnosti. Teme pismenih zadataka moraju pratiti sadržaje iz književnosti i jezičke kulture.

MEDIJSKA KULTURA

Sa pojedinim elementima medijske pismenosti učenike treba upoznati kroz povezivanje: pojam časopis upoznati na konkretnome tekstu iz časopisa po izboru; pojam radio upoznati kroz obradu predviđenog teksta. Kroz pojmove filma, radio i dječijeg časopisa učenici se postepeno uvode u svijet medijske umjetnosti. Oblast medijske kulture važno je povezati sa ostalim oblastima, kako sa jezikom i jezičkom kulturom, tako i sa književnošću kroz usporedbe i komparacije književnih djela sa njihovim medijskim prikazima.

PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja za predmet Bosanski jezik i književnost za šesti razred osnovne škole koncipiran je tako da svaka nastavna tema i sadržaji koji se nalaze u okviru nje budu usmjereni na ishode koje bi učenik trebalo usvojiti. Time se postiže indirektno povezivanje sa definiranim obrazovnim standardima za ovaj predmet. Početna procjena nivoa znanja i dosadašnjeg napredovanja učenika vrši se uz pomoć inicijalnog testiranja, a svaka naredna procjena bit će zasnovana na stalnom praćenju i bilježenju aktivnosti i učeničkog napredovanja.

Formativno vrednovanje predstavlja savremenu metodu procjene kvaliteta znanja koje je usvojeno tokom jednog perioda nastavnoga procesa. Njegov rezultat daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koji dio gradiva je dobro naučen, a na kojem treba još raditi i koja metoda u nastavnome procesu je efikasna, a koju treba mijenjati. Ovakav vid vrednovanja predstavlja polaznu osnovu za koncipiranje dugoročnog planiranja nastave. Na osnovu formativnog vrednovanja, na kraju određene nastavne cjeline ili nastavnoga ciklusa, vrši se sumativno vrednovanje iskazano brojčanom ocjenom. Sumativno vrednovanje predstavlja procjenu ishoda učenja i pruža nam informacije o kvalitetu učenikovog znanja u toku i na kraju nastavnoga procesa.

BUGARSKI JEZIK

Название на предмета	БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА
Цел	Цел и задачи на обучението по Български език и литература в шести клас са да дадат възможност на учениците да използват българският език правилно в различни комуникативни ситуации, в устна и писмена реч; чрез четене и тълкуване на литературни произведения да развиват читателителски умения, литературни познания, емоционални изживявания; стимулиране на въображението и артистична чувствителност, естетическо възприятие, критическо мислене, морална преценка. Прилагане на различни речеви дейности/представяне, осведомяване, разказване, преразказване, описание, изказване/; подготовка за самостоятелно

	прилагане на посочените дейности; развиване на усет за автентични естетически стойности в художествената литература; придобиване на основни познания за мястото, ролята и значението на езика, за литературата и културата, както и за медийната грамотност; да придобият и развият най-широките хуманитарни знания и да се научат как функционално да свързват съдържанията от различните области. Прилагане на различни речеви дейности/представяне, осведомяване, разказване, преразказване, описание, изказване/; подготовка за самостоятелно прилагане на посочените дейности; развиване на усет за автентични естетически стойности в художествената литература; анализиране структурата на епическата творба, като отделно внимание се отделя на литературните образи; откриване на главните мотиви, поетическите картини и техния анализ в епическото произведение; създаване на навик при учениците да си служат с различни източници за правилно писане, говорене, обогатяване на речниковия фонд, усвояване на основните форми на говорната и писмена култура; подготовка за откриване на причинно-следсттвените връзки

	за изразяване на личното отношение към литературното произведение; извличане на устно и писмено заключение; развиване на способността за откриване на мотивите, основното чувство и поетическите картини в лирическия текст и анализирането им.
Клас	Шести
Годишен хорариум	144 часа

РЕЗУЛТАТИ След завършване на класа ученикът ще може да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	СЪДЪРЖАНИЕ
- свърже литературни термини и понятия обработвани в предишните класове с нови произведения, които чете; - чете с разбиране; парафразира прочетеното и описва своето преживяване от различни видове литературни произведения и научно-популярни текстове; - определи рода и вида на литературната творба; - прави разграничение между лирични, епични и драматични произведения; - разграничава авторския разказ от романа; - анализира структурата на лирическата творба (строфа, стих, рима); - забелязва основните елементи на структурата на литературното произведение/тема,	ЛИТЕРАТУРА	ЛИРИКА БЪЛГАРСКО НАРОДНО ТВОРЧЕСТВО (видове песни) 1. Битови песен: У Недини слънце грее, Два са бора ред по редом расли 2.Трудови песни: Зажни, Ружо, тебе лека ръка 3. Митически песни: Заградил ми е Маноил майстор 4. Юнашки песни: Бил се Марко с турци яничари 5. Исторически песни: Давашли, даваш, балканджи Йово 6. Хайдушки песни: Заплакала е гората 7. Александър Геров: Дете на прозореца 8. Пенчо Славейков: Луд гидия

мотив, действие, време и място на действието/; - разграничава понятието поет и понятието лирически субект; - понятието разказвач по отношение на писателя; - разграничава формите на изразяването; - определи стилистичните фигури и да разбере тяхната роля в литературния текст; - анализира причинно-следствените взаимоотношения и оценява изтъкнатите идеи, които текстът предлага; - анализира действията на героите в литературните произведения, използвайки аргументите от текста; - забелязва хумора в литературната творба; - илюстрира вярванията, обичаите, начините на живот и събитията, описани в литературните произведения; - оценява националните ценности и пази културното и историческото наследство; - препоръчва литературна творба с кратко обяснение; - сравнява литературно и филмово произведение, театрална постановка и драматичен текст; - свърже граматични термини обработени в		9. Николай Лилиев: Тихият пролетен дъжд 10. Демчо Дебелянов: Пролетни дни 11. Христо Ботев: Хайдути, Хаджи Димитър 12. Николай Фурнаджиев: Кирил и Методий 13. Пейо Яворов: На нивата 14. Стойне Янков: Изворче 15. Стоян Михайловски: Орел и охлюв 16. Марин Младенов - Ерма 17. Иван Вазов - Родна реч Литературни термини и понятия: Видове строфи според броя на стиховете в лиричното стихотворение: двустишие, тристишие...; видове стихове спрямо броя на сричките . Характеристики на лирическата поезия: акцентът на думите и ритъма; рими - паралелни, кръстосани; ролята на римите в стиховете. Стилистични фигури: метафора, контраст, хипербола, епитит... 1. Видове авторски и народни лирични

предишните класове с ново учебно съдържание; - определя състовните частите на думата; - разграничава звуковете в българския език според изговарянето им; - разграничава видовете звукове и ги правилно прилата в езиковата култура; - определи видовете местоимения; - определи глаголните времена и ги използва в съответствие с нормата; - разграничава изреченията според целта на изказването им; - последователно прилага правописните норми; - използва правописен речник и определя ударението в изговорената дума; - използва различни форми на устно и писмено изразяване: - преразказва различни видове текстове, сбито и разширено, свидетелство (за събития и преживявания) както и описание; - съставя известие, новини и кратък доклад;		стихове: социални песни, дитирам, елегия; (обредни песни, календарски, додолски, коледни). ЕПОС Произведения 1. Народна приказка: Цар Троян с магарешки уши 2. Елин Пелин: Нане Стоичковата върба 3. Иван Вазов: Погановският манастир/откъс/ 4. Алеко Константинов: Пази боже сляпо да прогледа 5. Алеко Константинов: Бай Ганьо у Иричека 6. Йордан Йовков: По жицата 7. Едмондо Де Амичис: Болният учител 8. Стоян Михайловски: Орел и охлюв 9. Радой Ралин: Жабата и волът 10. Симеон Костов: Вълшебната фея 11. Народна легунда - Босилеград 12. Марк Твен: Том Сойер 13. Хариет Бийчър Стоу: Чернушко /откъс/.

- разбира основните значения на литературен и не художествен текст; - открива, свързва и тълкува съдържание в по-кратък, опростен литературен и нехудожествен текст; - драматизира част от избран литературнохудожествен текст; - говори ясно, като спазва стандартната езикова норма; - ясно чете обработени литературни текстове. - знае съставните частите на думата; - познава пронменливо ”я” и подвижен ”ъ”; - при писане употребува първа и втора палатализация/и я съпоставя със сръбски език/; - обеззвучава звучните съгласни в края на думите; - познава глаголите и техните видове/преходни, непреходни и възвратни глаголи/; - залог на глагола. употребява прости и сложни глаголни времена; - познава и употребява наклонение на глагола/видове наклонения/; - различава личните от неличните форми на глагола;		Литературни термини и понятия Основната тема и ключови мотиви. Форми на разказване: разказ (хронологичен разказ), описание, диалог, монолог. Фабула/действие, поредица от събития. Видове епични произведения: разказ, повест, роман. Културно-исторически предания (напр. Смъртта на Марко Кралевич) ДРАМА 1. Бранислав Нушич: Автобиография (откъс) Литературни термини и понятия: Драматични видове: комедия - основни характеристики. Монолог и диалог в драмата. Реплика. Етапи на драматичните действия (завръзка и развръзка). Извънкласно четене/допълнителна програма/ 1. Йордан Йовков: Старопланински легенди/Шибил, Индже.../ 2. Иван Вазов: Разкази по избор/Една

- знае и употребява всички видове местоимения - определя и употребява главните и второстепенните частите на изречението; - употребява главна букви при писане на имена на небесни тела; названия на учреждения, дружества, фирми, книги, вестници; - правилно пише и изговаря глаголните форми (1.л.ед. и мн.ч.; 3.л.ед. и мн.ч.; - правилно пише отделните видове местоимения; - правилно произнася и пише звучните и беззвучните съгласни ; - правилно пише и произнася отрицателната частица „не” при неопределителните, отрицателните и обобщителните местоимения и при отрицателните причастни форми; - създава навик за ползване на правописен, правоговорен и тълковен речник.		българка, Дядо Йоцо гледа/ 3. Христо Ботев: Стихотворения по избор 4. Новица Иванов: Да дръпнеш синджирчето 5. Александър Дънков: Стихотворения Габровски и Шопски Шеги 6. Научно популярни и информативни текстове 7. Константин Иричек: Пътувания из България 8. Ема Йончева: Млади космонавти 9. Марин Младенов: Между Ерма и Стара планина, 10. Александър Младенов: Народни песни, приказки, вярвания и обичаи от Босилеградско. От посочения списък учителят подбира най-малко 5 произведения.	
	Е З И К	Граматика	Преговор на материала по фонетика, правопис, правоговор, морфология ,синтаксис и стилистика, изучаван в предишните класове, до равнището на неговото практическо приложение. Дума. Строеж на думата. Словообразуване. Променливо ”я” - специфични явления.

			Подвижен ”ъ” - изключения. Първа и втора палатализация/съпоставка със сръбски език/. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите. Глагол. Вид на глагола. Преходни, непреходни и възвратни глаголи. Залог на глагола. Прости и сложни глаголни времена. Минало неопределено време, минало несвършено, Минало предварително време. Наклонение на глагола. Видове наклонения. Преизказна форма на глагола. Нелични глаголни форми/причастие и видове причастия/. Местоимение. Видове местоимения/всички видове/. Образуване, граматическо и функционално значение на местоименията. Части на простото изречение. Определение. Допълнение. Обстоятелствено пояснение. Приложение. Словоред на простото изречение.
		Правопис	Правопис. Писане на формата за учтивост и вежливост Вие с голяма буква .

			Употреба на главна букви при писане на имена на небесни тела; названия на учреждения, дружества, фирми, книги, вестници. Пренасяне на срички на нов ред. Правопис и правоговор на глаголните форми (1.л.ед. и мн.ч.; 3.л.ед. и мн.ч. Правопис и правоговор на отделни видове местоимения. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите../правопис и правоговор/ Правопис и правоговор на отрицателната частица „не” при неопределителните, отрицателните и обобщителните местоимения и при отрицателните причастни форми. Създаване навик за ползване на правописен, правоговорен и тълковен речник.
		Правоговор	Упражнения по правилно четене и декламиране. Слушане на звукозаписи на художествени произведения. Правилно произношение на ударените срички, както и при употребата на препинателните знаци/повишаване и понижаване тона на гласа/.
	ЕЗИКОВА КУЛТУРА	Текстове за подобряване на езиковата култура. Анализ на записани и четящи записи (звуков запис).	

		Говорни упражнения по предварително зададена тема. Форми за учтивост и вежливост Правопис: диктовка; допълване на текста; спазвайки и обяснявайки научените правила за правопис в текста. Обогатяване на речника: лексикално-семантични упражнения (напр. избягване на излишни думи и чуждици, намиране на липсващи кавички); стилистични упражнения: (напр. текст като стимулс за живописно изразяване, ситуационен шаблон за търсене на подходящ израз). Писмени упражнения и домашни работи и техния анализ на часовете. Четири класни упражнения в училище - по две за полугодие/по един час за изработка и по два часа за поправка/.	

Ключови понятия за съдържанието: литература, език, езикова култура.

НАПЪТСТВИЯ ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата за преподаване и учене по български език и литература включва три тематични области: Литература, Език и Езикова култура. Препоръчителното разпределение на уроците по дисциплините е както следва: Литература - 56 часа, Език - 50 часа и Езикова култура - 38 часа. Общият хорариум на годишно ниво е 144 часа. И трите области на програмите за преподаване и учене са взаимнозависими и никоя не може да бъде изучена изолирано без другите области. Програмата за преподаване и учене на български език и литература се основава на резултатите, т.е. на процеса на учене и постиженията на учениците. Резултатите са описание на интегрираните знания, умения, нагласи и ценности, които ученикът изгражда, разширява и задълбочава в трите области на тази тема.

ПЛАНИРАНЕ НА ПРЕПОДАВАНЕТО И УЧЕНЕТО

Програмата за преподаване и учене, ориентирана към резултатите на учителите, дава по-голяма свобода при създаване и проектиране на преподаването и ученето. Ролята на учителите е да се адаптират към методите на преподаване и учене към нуждите на всеки клас, като се има предвид състава на класа и характеристиките на учениците; учебниците и другите учебни материали и помагала, които да се използват; техническите условия, учебните ресурси и медиите на разположение на училището; ресурсите, възможностите и нуждите на местната среда, в която се намира училището. Като се започне от дадените резултати и съдържания, учителят първо създава своя годишен, т.е. глобален учебен план, от който по-късно ще разработи своите оперативни планове. Резултатите, определени по области, улесняват учителя за по-нататъшно реализиране на резултатите на ниво отделни учебни единици. Очаква се учителите да се подготвят за всяко преподавателско звено/за час/, във фазата на планиране и писане, за очакваните резултатите от ученето. По време на планирането трябва да се има в предвид, че някои резултати се постигат по-бързо и по-лесно, но за повечето резултати (особено в сферата, за литературата) се нуждаят от повече време, голям брой различни дейности и работа по различни текстове. В процеса на планирането и преподаването е важно да се има в предвид, че учебникът е инструмент за преподаване и той не определя съдържанието на темата. Ето защо е необходимо да се подхожда избирателно към съдържанието, дадено в учебника и във връзка с очакваните резултати, които трябва да бъдат постигнати. В допълнение към факта, че учениците трябва да могат да използват учебници като един от източниците на знание, учителят трябва да ги води по начини и форми на използване на други източници на знание.

Основата на литературната програма се състои от текстове от лекцията. Lektira е класифицирана от литературни жанрове - поезия, епическа поезия, драма и не-измислен обогатен избор, научно-популярни и информационни текстове. Задължително част четене се състои главно от произведения, принадлежащи към основната националния орган, но е обогатен с реални дела. Изборът на работа се основава предимно на принципа на адаптиране към възрастта.

С текстовете, които трябва да бъдат обработени навреме, е даден списък с вътрешни доказателства. Целта на въвеждането на домашна лекция е да се формират, развиват или насърчават навици за четене сред учениците. Обширни студенти за работа могат да четат по време на празниците, които насърчава развитието на непрекъснати навици за четене.

Добавен е допълнителен набор от текстове, заедно с задължителния списък на обработващите работи. Избирателната част позволява на учителя по-голяма креативност в постигането на резултата.

С доминираща корпус от текстове канонични писатели, които могат да повлияят на формирането на естетически вкус на учениците, изгражда и обогатява осъзнаване на същността на националната литература (и ценностите на класиците на световната литература), но също така и културна и национална идентичност, изборът на материали за четене, както и допълнителен избор дадена възможност за учителите, за да изберете и редица литературни произведения на съвременни автори, които са въведени на учениците да представят примери на съвременната литература, и те имат възможност да критично sameravaju поезия работата си с каноничната vrednostima. Cilj UV Чао съвременни литературни произведения, които все още не са се превърнали в част от канона е, че от неговия мотив или тематична афинитет към съществуващите теми и мотиви в учебната програма и че тези примери показват как съвременните писатели отразяват на тази епична традиции и теми за приятелство, етика, се развиват въображение и съпричастност, която ще обогати вертикалните учениците четене опит и модернизирана подход към преподаването.

Този подбор на произведения позволява по-голяма възможност за прилагане на сравнителен подход към изучаването на литературния писмен вид, с възможност за избор на различни нива на обработка: тълкуване, презентация или преглед. Изборът на работа трябва да бъде в съответствие с възможностите, нуждите и интересите на даден студентски колектив. Разликите в цялостното художествено и информативна стойност на отделните текстове влияят подходящи методически решения (адаптиране към четенето на вида на текста, в обхвата на тълкуване на текста в зависимост от сложността на техните структури, кооперирането и клъстерите с подходящо съдържание от други предметни области - граматика, правопис и езикова култура и т.н.).

Песен на допълнителна работна програма трябва да служи на учителя и на обработката на уроци по граматика, както и за обработка и определяне на съдържанието на езикова култура. Учител, който няма да работи, учителят трябва да препоръча на студентите да четат свободно време.

Новата програма се основава на наблюдението на характера и ролята на литературни произведения, както и признаване на различията на литературни и нелитературни текстове и тяхната по-голяма корелация. Студентите трябва да могат да отличителни характеристики на даден литературен текст (конотация, литературни методи, живост, ритмика и др.) Във връзка с denotativnost, на информационното съдържание и разкриване на базата на фактите и данните в различни видове нелитературна tekstova. Korelativnost е активиран чрез подходяща комбинация от задължителни и незадължителни работа.

От списъка с допълнителни избори учител избира делата, които, с задължителна част от четенето, да направят тематичен мотив континент. Учителят може да групира и обвърже по няколко начина сходството на работата с задължителната и допълнителната програма. Възможни примери за функционална връзка на учебните единици могат да бъдат следните (а не единствените):

ЕЗИК

Граматика

Преговор и затвърдяване на материала по фонетика, правопис, правоговор, морфология, синтаксис и стилистика, изучаван в предишните класове, до равнището на неговото практическо приложение. Дума. Строеж на думата. Словообразуване. Пронменливо ”я” - специфични явления. Подвижен ”ъ” - изключения. Първа и втора палатализация/съпоставка със сръбски език/. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите. Глагол. Вид на глагола. Преходни, непреходни и възвратни глаголи. Залог на глагола. Прости и сложни глаголни времена. Минало неопределено време, минало несвършено,Минало предварително време. Наклонение на глагола. Видове наклонения. Преизказна форма на глагола. Нелични глаголни форми/причастие и видове причастия/. Звукови промени приглаголните форми. Местоимение. Видове местоимения/всички видове/. Образуване, граматическо и функционално значение на местоименията. Части на простото изречение. Определение. Допълнение. Обстоятелствено пояснение. Словоред на простото изречение. Правопис. Преговор и упражнение на материала от предишните класове. Употреба на главни букви при писане на имена на небесни тела; названия на учреждения, дружества, фирми, книги, вестници. Правопис и правоговор на глаголните форми (1.л.ед. и мн.ч.; 3.л.ед. и мн.ч.

Правопис и правоговор на отделни видове местоимения. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите../правопис и правоговор/Правопис и правоговор на отрицателната частица „не” при неопределителните, отрицателните и обобщителните местоимения и при отрицателните причастни форми. Създаване на навик на ползване на правописен, правоговорен и тълковен речник.

ЛИТЕРАТУРА

Литературата, предназначена за даден клас е разпределаена на литературни родове: лирика, епос, драма. Различията са в тяхната цялостна художествена или информативна стойност, които влияят на определени методически решения (приспособяване на четенето към вида на текста, тълкуване на текста в зависимост от неговата вътрешна структура, връзката и групировката с определени съдържания по други предметни области - граматика, правопис и езикова култура и др. Текстовете по литература представляват програмна основа. Учителят има начална възмоъжност предложените текстове да приспособи към учебните нужди в своя клас, но задължително трябва да има свободен избор от нашето народно устно творчество и т. Нар. Литературни текстове - към програмните изисквания.

Работа върху текста

Развитие на фабулата. Спокойно и динамично действие. Ролята на пейзажа за композицията на произведението. Откриване и тълкуване на важните мотиви в епическите произведения. Вярно

и имагинарно описание. Форми на описанието: портрет, пейзаж, авторска характеристика. Морална характеристика на образите. Откриване техниката на създаванена образите: поведение, диалог, вътрешен монолог. Черти на характера. Преплитане на положителни и отрицателни черти. Откриване структурата на мотивите в лирическото стихотворение: развиване на отделните мотиви в поетически картини и тяхното единство. Различаване на прякото и преносното значение на думите. Откриване на лирически картини, създадени чрез хипербола и контраст. При анализа на произведението се усвояват понятията: вътрешен монолог, автобиография, хипербола, контраст, социално стихотворение.

Четене. Съгласуване на четенето наглас с особеностите на художествения и нехудожествения текст.Проучаване на обработен и необработен текст с цел да се упражни изразителното четене (обусловеност от ритъма, силата и тембъра на гласа; паузата, логическото ударение). Декламиране наизуст на различни видове поетичен и прозаичен текст. Четене и говорене по роли. Упражнение за четене наум, с прецизни предварително поставени задачи (откриване на композиционните елементи, диалог и характеризиране на образите, описание на сходни елементи; откриване на думи, изречения, правописни знаци и др.)

Особеностите и деликатностите на този предметен сегмент не са толкова в програмирините съдържания, колкото са във възрастовите възможности на най-малките ученици, дадените съдържания добре да се приемат, за да може с получените знания и умения функционално да си служат във всички останали учебни обстоятелства. Въз основа на това, четенето и тълкуването на текста в началните класове е във функция на по-нататъшното усъвършенствене на четене на глас, а след това последователно и систематично въвеждане в техниката на четене наум, както и усвояване на основни понятия, отношения и реалации, която съдържа в себе си прочетения текст. Четене на текст, преди всичко, на най-малките възрастови групи има всички белези на първо и основно овладяване на тези умения като знания, предимно в първи клас. Особено е важно учениците постепенно и функционално добре да овладеят четенето на глас, което в себе си съдържа някои от важните особености на логическото четене (изговор, височина на гласа, пауза, интонационно приспособяване и др.), и което естествено ще се стреми към все по-голяма изразителност във втори клас (нагласяване, емоционално приспособяване, темп и др.), с което се по-леско усвоява техниката на изразителното четене (трети клас). След това, от особена важност е всяко четене на глас и на всеки ученик поотделно, след като е прочел някой текст, трябва от своите другари в класа и учителя да разбере какво е било добро в това четене, какво трябва да се промени, за да бъде още по-добро. Последователността и систематичността могат да се използват при оспособяваването на ученика за четене наум. Този начин в низшите класове представлява сложен учебен процес, от гледна точка на изкусен оформен читател това не изглежда така. Четенето наум, всъщност съдържа редица сложени мисловни действия, които ученикът трябва спонтанно да овладее, а отделен проблем е т. Нар. вътрешен говор. Затова при повечето ученици в първи клас това четене най-напред се изразява във вид на тихо четене (тихо мрънкане), за да поне по-късно или чрез упорити упражнения получи необходимите белези. Несъмнено между тях трябва да се изтъкнат различните видове мотивиция, подтикване и насоченост, с които по-лесно се възприема и разбира текста, който се чете, та четенето наум, от методическо становище съвременното обучение по литература, става необходимо условие за добро тълкуване на текста. Тълкуването на текст в долните класове представлява изъвнредно сложен и деликатен програмен процес. Текстът е основно програмно съдържание, който има водеща и интеграциона роля в обучението, защото около себе си събира определени съдържания и от други предметни области. Но, заради възрастовите ограничения в тълкуването и усвояването Заводът за напредване на образованието и въдпитанието на основните структури, а особено художествени фактори на текста необходимо е да се изразят много инвентивности, систематичности и упоритости при оспособяването на учениците за постепенно забелязване, разпознаване, а след това образложение и спонтанно усвояване на неговите основни предметности. В първи клас тълкуването на текста има изразителни белези на спонтанен и свободен разговор с учениците за относителни подробности - пространствени, временни, акционни - с цел да се провери дали прочетеното е разбрано, т.е. дали е във функция на активни упражнения, добро четене на глас и наум. Чрез инвентивна мотивация, подтик и насърчване (кой, къде, кога, защо, как, с какво, заради какво, какво е радостно, тъжно, смешно, интересно, обикновенно и пр.) - на учениците се дава възможност да видят, запомнят, открият, съпоставка, обяснът и анализират дадени неща, които представляват предметност на прочетения текст. Във втори клас подходът при тълкуване на текста почти е еднакъв както и в първи клас, само че изискванията по своя природа са повече, а програмните съдържания адекватно допълнени (самостоятелно съобщаване на впечатления за прочетения текст, за вземане на собствени становища за важни неща в текста и устно образложение, защита на такива становища, откриване и разбиране на посланието в текста, разпознаване на откъса,

забелязване на характерни езикови стилни понятия и пр.). Учениците трябва систематично и на добър начин да се подтикват към включване в библиотеката (училищна, местна) формиране на класова библиотека, подготвяне на книги за изложба, слушане и гледане на видео записи с художествено изказване (говорене, рецитиране) на текста, организиране на срещи и разговори с писатели, литературни игри и състезания, водене на дневник за прочетени книги (заглавие, писател, впечатление, главни герои, избрани изречения, необикновенни и интересни думи и пр.) - формиране на лична библиотека, видеотека и тн. Такъв и на него подобен методически подход на четене и тълкуване на текста, при което особено внимание трябва да се обърне на ролята на ученика като значителен учебен фактор (колкото се може по-голяма самостоятелност, свободно проучване и изразяване, да се даде въможност на лично мнение) осъществяват се някои от основните начала на съвременното обучение по литература, между които на най-вероятно постепенното и осмисленото въвеждане на ученика в сложния свят на литературното и художествено производение и планово обогатяване, усъвършенстване и запазване на неговата езикова култура.

Тълкуване на текста базира се на четенето му, преживяването и разбирането. При това качеството на овладяване на поръките е направо обусловено от качественото четене. Затова различните форми на насоченото четене са основно предусловие учениците по време на обучението да получават познания и с успех да се насочват в света на литературното произведение. Изразителното четене се поддържа систематично с постоянно завишаване на изискванията при което колкото се може повече да се използват способностите на учениците за да се получи високо качество в умението на четенето. Тези упраѣнения провеждат се по план с преждевременна подготовка от страна и на учителя и научениците. В своята подготовка учителят предварително подбира отговарящ текст и подробно разглежда онези негови страни, които ще съотвествуват на изразителното четене. В зависимост от мисловно- емоционалното съдържание на текста, учителят завзема дадено становище и приспособява силата, тембъра, ритъма, темпото, интонацията, паузите, логическото ударение и звуковите трансформации според обстановката. От време на време си служи с фоно записи на образцово четене. Понеже изразителното четене се упражнява върху предварително анализиран и добре разбран текст, по процеса на успешно овладяване и разбиране на текста учениците се подготвят за изразително четене. При отделни случаи учителят заедно с учениците подготвя текст за изразително четене с предварително отбелязване на ударението, паузите, темпото и звуковите модулации. Изразително четене се упражнява върху различни видове текстове по форма и съдържание; ползват се лирически, прозаични, драматични текстове; в стихотворна и прозаична форма в разказвателнаи описателна форма, в форма на диалог и монолог. Особено внимание се обръща на емоционалната динамичност на текста, на неговата драматичност, на писателската реч и речта на героите. В класа трябва да са обезпечени дадени условия за изразително четене и казване, в класа да се създаде добра слушателска публика, заинтересована и способна критически и обективно да преценява качеството на изразителното четене и казване. С помощта на аудио записи на учениците трябва да се даде възможност да чуят своето четене и критически да се отнасят него. На уроци за разработка на литературно произведение ще се прилагат опитите по изразително четене. Четенето наум е най-продуктивна форма за получаване на знания, затова в обучението му се обръща особеннп внимание. То винаги е насочено и изследователско; чрез него учениците се оспособяват за всекидневно получаване на нови знания и за учене. Упражненията по четене направо се включват в останалите форми на работа и винаги са във функция на получаване на знания и разбиране не само на литеретурен текст, а на всички добре обмислени текстове. Прилагането на текст-метод в обучението подразбира твърде ефективни упражнения за овладяване на бързо-то четене наум с разбиране и допринася за равиване на способностите на учениците да четат флексибилно, да хармонизират бързината на четенето с целта на четенето и характеристиките на текста който четат. Качественото четене наум се подтиква с предварително насочване на учениците към текст и с даване на съответни задачи, а след това задължителна проверка върху разбиране и прочетения текст. Информативното, продуктивното и аналитичното четене най-добре се насръчват със самостоятелни изследователски задачи, които на учениците се дават в подготвителния етап за обработка на текст или за обработка на материал по граматика и правопис. По този начин се подобряват логиката и темпото на четене, а особено бързината на разбиране на прочетения текст, с което учениците се оспособяват за самостоятелно учене. Учениците от по-горните класове се насочват към бегло четене, което е обусловено от бързината и истински прочетен текст. То се състои от бързо търсене на информации и значения в текста, при което не се прочете всяка дума, с поглед се преминава през текста и чете се с прескачане (междузаглавия, подзаглавия, първите редове в частите, увод, заключение. При упражняване на учениците в бегло четене, предварително се поставят дадени задачи (търсят се дадени информации, сведения и под.), а след това се проверява качеството на тяхното

осъществяване и мери се времето за което задачите са реализирани. Учениците с бегло четене за да си припомнят, преговорят и запомнят се оспособяват да четат подчертани и по друг начин предварително обозначени части в текста "с молив в ръка." Изразително казване на запомнени текстове и откъси в прозаична и в стихотворна форма е значителна форма на работа в развиване на говорната култура на ученика. Убедителното говорене на текст е предусловие за природно и изразително казване на стихове. Затова е желателно от време на време на един и същ час да се упражняват и сревняват казване на текстове в проза и стих. Наизуст ще учат къси прозаични текстове (разказване, описание, диалог, монолог), различни видове лирични стихотворения. Успехът на изразителното казване значително зависи от начина на учене и логическото усвояване на текста. По време на упражненията трябва да се създадат условия казването да бъде "очи в очи", говорителят да наблюдава лицето на слушателя и с публиката да свърже емоционален контакт. Максимално внимание се посвещава на говоримия език с неговите стойности и изразителни възможности и особено на природното поведение на говорителя. Различни форми на повторно и насочено четене на цълото произведение или от откъс, задължително се прилага при обработка на лирични произведения и къси епични текстове. При обработка на текста ще се прилагат в повечето случаи комбинирани - аналитични и синтетични подходи и становища. Към литературното произведение се подхожда като към сложен и неповторим организъм в който всичко е обусловено от причинно-следствени връзки, подтикнато от жизнен опит и оформено с творческо въображение. Учениците трябва да изтъкват своите впечатления, становища и съждения за литературното произведение ревностно и подробно да исказват с доказателства от самия текст и така да се оспособяват за самостоятелен исказ, изследователска дейност и завзимане на критически становища към произволни оценки и заключения. Учителят ще има напредвид, че тълкуване на литературното произведение в основното училище, особено в долните класове, е по начало пред теоретическо и не е обусловено от познаване на професионална терминология. Това обаче, не пречи да и обикновен разговор за четиво в долните класове бъе професионално заснован и реализиран с много инвентивност и изследователска любопитност.. Във всички класове обработката на литературното произведение трябва да бъде пропита с решаване на проблемни въпроси, които са подтикнати от текста и художественото преживяване. По този начин ще се стимулира любопитството в учениците, съзнателната активност и изследователската дейност; всестранно ще се опознае произведението и ще се даде възможност на учениците за афирмация в трудовия процес. Много текстове, а особено откъси от произведения, в образователния процес изискват уместна локализация, понякога и многопластова. Приспособяване на текста във временни, пространствени и обществено-исторически рамки, даване на необходмите сведения за писателя и възникване на произведението, както и характерни информации, които предходят на откъса - всичко това са условия без които в повечето случаи текстът не може да бъде интензивно преживян и правилно разбран. Затова психологическата реалност, от която произлизат тематичния материал, мотивите, героите трябва да се представят в подходяща форма и в инзи обем, който е необходим за пълноценно преживяване и сериозно тълкуване. Методика на обучението по литература вече няколко десетилетия теоретически и практически развива и постоянно усъвършенствува учителското и ученическото изследователско, изобретателско и творческо отношение към литературно-художественото произведение. Литературата в училище не се преподава и не се учи, а се чете, усвоява, с нея се наслаждава и за нея се говори. Това са начините та обучението по литература разширява ученическите духовни хоризонти, да развива изследователските и творческите способности на учениците, тяхното критическо мислене и художествен усет; засилва и култивира литературния, езиковия и жизнения санзибилитет.. В съвременното обучение по литература ученикът не трябва да бъе пасивен слушател, кото в дадени моменти ще препредаде "наученият материал", относно преподаването на учителя, а деен субект, който изследователки, изобретателски и творчески участва в проучване на литературно- художествените произведения. Ученическата дейност трябва всекидневно да минава през три работни етапи; преди часа, по врема на часа и след часа. През всички етапи ученикът трябва систематично да свиква да по време на четенето и проучването на произведението самостоятелно да решава многобройни въпроси и задачи, които до голяма степен емоционално и мисловно ще го ангажират, ще му предоставят удоволствие и ще му подбудят изследователското любопитство. Такива задачи ще бъдат силна мотивация за работа, които са предусловие да се осъществят предвидените интерпретативни цели. Учителят трябва да постави задачи, които ученика ще подтиква за забелязава, открива, изследва, прецентява и прави заключение. Ролята на учителя е в това да обмислено помогне на ученика, така че ще развива неговите индивидуални способности, като и адекватно да оценява на ученика и неговите резултати във всички форми на дейност. Проучване на литературно-художественото произведение в обучението е сложен процес, който започва с подготовки на учителя и ученика (мотивиране на ученика за четене, пречистване и проучване на художествения текст, четене, локализация на художествения текст, изследователски подготвителни задачи) за тълкуване на произведението. Централни етапи в процеса на проучаване на литературно-художественото

произведение в обучението са методологическо и методично засноваване на интерпретацията и нейното развитие по време на часа. В засноваването и развиването на интерпретацията на литературно-художественото произведение основно методологическо определение тябва да бъде превъзходна насоченост на интерпретацията към художествения текст. Съвременната методика на обучение по литература, следователно се определя за вътрешно (именентно) изучаване на художествения текст, обаче тя никак не пренебрегва необходимата нужност за прилагане и на извънтекстови становища за да литературно-художественото произведение бъде качествено и сериозно разтълкувано. Покрай посочените методологически определния, интерпретацията на литературно-художественото производение твябва да удовлетвори и на изискиванията, които й поставя и методиката на обучение по литература: да бъде оригинална, естетически мотивирана, всестранно хармонизирана с целите на обучението и познатите дидактически начала, да има естествена кохерентност и последователност, а методологическите и методичните постъпки на всяка отделна част при интерпретация осъщесвят единството между анализ и синтез. Рамковите определения на основите на методологическата ориентация при интерпретацията на литературно-художественото произведение трябва до голяма степен да бъде насочена към художествения текст. Едно от най-важните начала при интерпретацията на литераутрно-художественото произведение е да се удовлетвори на изискването с изясняването на приетите стойности да се обхване произведението изцяло. При интерпретацията на литературно-художественото произведение обединителни и синтетични фактори биват: художествено преживяване, текстови цялости, характерни структурни елементи (тема, мотиви, художествени картински, фабула, сюжет, литературни образи, поръки, мотивационни постъпки, композиция) форми на казване, езиково-стилистични постъпки и литературни проблеми. Във всеки конкретен случай, следователно, на добри естетически, методологически и метотодични причини трябва да се засновава подбора на онези стойностни фактори към които да бъде насочвана динамиката на интерпретиране на литаратурно-художественото произведение.

Литературни понятия. С литературните понятия учениците ще се запознаят при обработка на дадени текстое и с помощта на текст и с помощта на ретроспективния преглед в опита на четенето. Така например при обработка на патриотично стихотворение, при което ще се направи къс поглед върху две-три стихотворения от същия вид, обработени по-рано, ще се обработи понятието патриотично стихотворение и ще се усвояват знания на този вид лирика. Запознаване с метафората ще бъде изгодно тогава, когато учениците в предварителни и предтеоретически постъпки са откривали изразителността на даден брой метафорични картини.

Функционални понятия. Функционалните понятия не се обработват отделно, а в процеса на обучението се посочва на тяхнта приложимост. Учениите ги спонтано усвояват в процеса на работа в текущите информации по реме на час и с паралелно присъствие на думата и с нея обозначеното понятие. Необходимо е само учениците да се подтикват да приведените думи (както и други сходни на тях) разберат, схванат и да ги приложат в дадени ситуации. Ако, например се изисква да се забележат обстоятелствата, които влият на поведението на някой литературен герой, ученикът приведе тези обстоятелства, тогава това е знак, че това понятие съответната дума е разбрал в пълното й значение. При устното и писменото изразяване, между другото ще се проверява дали учениците са добре разбрали и правилно употребяват думите: причина, условие, обстановка, поръка, отнешение и под. По време на обработка на литературното произведение, както и в рамките на говорните и писмени упражнения ще се изисква учениците да откриват колкото се може повече особености, чувства, духовни състояния на отделни герои, при което тези думи се записват и така спонтано се обогатява речника с функционални понятия.

Функционалните понятия не трябва да се ограничават на дадени класове. Всички ученици от един клас няма да могат да усвоят всички по Програмата предвидени понятия на този клас, но затова пък спонтано ще усвоят значително количество понятия, които са по Програмата в горните класове. Усвояването на функционалните понятия е непрекъснат процес във възпитателно-образователната дейност, а осъществява се и проверката в течение на реализация на съдържанията по всички програмно-тематични области.

ЕЗИКОВА КУЛТУРА (УСТНО И ПИСМЕНО ИЗРАЗЯВАНЕ)

Оперативните задачи за реализиране на учебните съдържания на тази области ясно показват, че последователността във всекиденвната работа за развиване на ученическата езикова култура е една от най-важните методически задачи; трябва да се изпитат способностите на

всяко дете за говорна комуникация, чрез проверки когато се записват в училище. В първи клас децата започват да упражняват езиковата култура, чрез различни устни и писмени упражнения, последователно се учат за самостоятелно изразяване на мислите, чувствата в обучението, но и във всички области в училището и извън него където има условие за добра комуникация с цялостното разбиране. Правилна артикулация на гласовете и графически точна употреба на писмото, местният говор да се смени със стандартен книжовен език в говора, четенето и писането; свободно да преразказват, описват и правилно да употребяват научените правописни правила. Разновидните устни и писмени упражнения, които имат за цел обогатяване на речника, овладяване на изречението като основна говорна категирия и посочване на стилистичните стойности на употреба на езика при говорене и писане и пр. - са основни учебни задачи при осъществяането на програмните съдържания за езикова култура. Също така, преуредена е структурата на програмните съдържания, които сега са по-прегледни, систематични и познати, без повторения и объркване. Въз основа на съвкупното начално обучение, съществуват езикови названия, които ученикът на различна възраст трябва систематично и трайно да усвои, затова са замислени като програмни съдържания (изисквания). До тяхното трайно и функционално усвояване пътят води чрез много разнообразни форми на устни и писмени езикови изказвания на учениците, а това най-често са: езикови игри, упражнения, задачи, тестове и т.н. Например най-малките ученици трябва да се оспособят самостоятелно и убедително добре да описват онези жизнени явления, които с помоща на езиковото описване (дескрипцията) ще бъдат по-познати (предмети, растения, животни, хора, пейзаж, интериор и пр.). Поради това, описването като програмно изискване (съдържание) явява се във всички четири класа. Осъществява се като знание и умение, чрез употреба на такива форми на работа, които чрез ефикасни, икономични и функционални постъпки в учебната среда, ученическата и езикова култура ще я направят по-трайна и по-достоверчива. Това се говорни упражнения, писмени упражнения, (или умела комбинация на говорене и писане), писмени работи, изразително изказване на художествени текстове, автодиктовка и под. А това важи в по-малка или в по-глоляма степен за всички останали видове на ученическото езиково изразяване. Основни форми на устното и писмено изразяване в началния курс представляват програмните съдържания за получаване, усъвършенстване и тачене на правилна и достоверна езикова култура на малкия ученик. Някои от тези форми (преразказване) съществуват в предварителните изследвания на децата когато се записват в пъви клас, което означава, че на тях трябва да се гледа като на езиков опит, който първокласниците в известна степен вече имат. Оттук и нуждата, чрез усъвършенстване и опазване на основните форми на говорната комуникация да започне още преди формалното опсименяване на учениците. След това учениците трябва навреме да бъдат мотивирани, подтиквани и насочвани на този вид езиково изразяване, а това значи да им се даде възможност самостоятелно да се подготвят за преразказване, но в което същевремено ще бъдат интегрирани и дадени програмни изисквания. След това, трябва се внимава да се преразказват само тези съдържания, които са анализирани и за които вече е говорено с учениците. Накрая, и преразказването, и всички видове на ученическото изразяване, трябва да се оценяват (най-добре в паралелката и с участие на всички ученици и с подкрепа на учителя.) Говоренето в сравнение с преразказването е по-сложна форма на езиково изразяване на ученика понеже докато преразказването е преди всичко репродукция на прочетеното, изслушаното и видяното съдържание, говоренето представлява особен вид творчество, което се крепи на онова което ученикът е преживял или произвел в своята творческа фантазия. Затова говоренето търси особен интелектуален труд и езиково устройство. поради което ученикът е всестранно ангажиран: в подбора на темите и техните подробности, в компонирането на подбрани детайли и в начина на езиковото изобразяване. Така например в стъпителните разговори за домашните и дивите животни, при обработване на басня, която се чете и тълкува няма да даде желаните резултати на ниво на уводни говорни дейности, ако тези животни се самокласифицират по познати признаци, именуват или самоиброяват. Обаче свободното разказване на някои необикневенни, интересни, но реални и индивидуални срещи на ученика с животни, при коити е изпитан страх, радост, изненада, въодушевление и тн. - ще създаде същинска изследователска атмосфера в часа. Говоренето пък, колкото и да се предизвикателно във всички свои сегменти за езиково изказване на малките ученици първоначално трябва да се реализира като част от широк учебен контекст, в който съотносително и функционално ще се намерят и други форми на езиково изразяване, а особено описването. Описването е най-сложният вид на езиковото изказване за учениците от началните класове. То е в по-малка или в по-голяма степен застъпено във всекидневния говор, затова защто е необходимо за ясна представа на съществени отношения между предметите, съществта и нещата и другите явления във всекидневния живот. За преразказването в основата е определено съдържание, за говоренето е някое събитие, преживяване, докато за описването не са необходими някои отделни условия, но те се използват когато има достъп с явленията, които във всекидневната езикова комуникация могат да обърнат внимание на себе си. Но поради бройните възрастови

ограничения в работата с малките ученици за този вид езикова комуникация трябва да се пристъпи особено отговорно и особено да се спазват принципите на обучението и етапността при изискванията: учениците да се оспособят да гледат внимателно, да откриват, наблюдават и подреждат, а след това тази дадена предметност мисловно и езиково да оформят. Също така, учениците от това възрастово равнище трябва да се подтикват и насърчават от сложения процес на описването хай-напред да овладеят няколко общи места, с които могат да си служат докато не се оспособят за самостоятелен и индивидуален достъп на тази изисквателна езикова форма. В този смисъл трябва да свикват да локализират онова, което описват (във времето, в пространството, с причина), да забелязват, да отделят и оформят характерни свойства и да заемат свое становище към наблюдавната предметност (първи опити за оформяне на лично становище/отношение към дадено явление). Също така необходима е достоверна преценка на планираните упражнения при описването с насоченост подтикване в отношение на онези упражнения, в които може да дойде до изражение самостоятелността и индивидуалността на ученика.

Устните и писмените упражнения, замислени са като допълнение на основните форми на езиковото изразяване, като се започне от най-простите (изговор на гласове и преписване на думи) през по-сложни (лексикални, семантични, синтактични упражнения, други упражнения за овладяване на правилен говор и писане), до най-сложните (домашни писмени задачи и тяхното четене и всестранно оценяване в час). Всяко от тези програмирани упражнения запланува се и осъществява в онзи учебен контекст, в който е нужно функционално усвояване на дадени езикови явления или затвърдявания, систематизация на знанияи проложения на тези знания в дадена езикова ситуация.

Говорна култура. Разказване с използуване на елементите на композиционната форма (увод, развитие на действието, градация и разпределение на главните и второстепенни мотиви, място на кулминацията, развръзка). Откриване на особеностите на хронологичното и ретроспективно изложение. Преразказване на текст и откриване структурата на ретроспективно изграден разказ. Разказване с изтъкване на характерните образи в текста. Изборно преразказване: динамични и статични явления в природата. Описание на динамични и статични явления в природата; - откриване начина на взаимно проникване и смяна на статичните и динамични картини и сцени при описанието и разказването; - външно и вътрешно пространство (външно пространство: пейзаж на родния край през различно време на деня - при зори, на обяд, привечер, през нощта; вътрешно пространство (дневна стая, кухня, фискултурна зала, сладкарница); портретиране въз основа на анализ на подбрани литературни портрети, - портрети на познати личности от научно-популярната литература; портретиране на личности от непосрествената среда (съсед, вестникопродавач, старец, касиерка в магазина). Съобщение - кратко съобщение за училищна акция, тържество, обществена акция в селото или града и др. Откриване на езиковите и стилни средства, използвани при описанието и портретирането. Упражнения по правилно четене и декламиране. Слушане на звукозаписи на художествени произведения. Звукозаписи на интерпретации на учениците: разискване, преценка, самопреценка. Интерпретация на различни текстове по жанр: научен, административен, журналистичен. Забелязване на разликите.

Писмена култура. Разказване за събития и случки с използване на композиционната форма - по самостоятелно съставен план-тезис. Описание на външното и вътрешното пространство като динамични и статични явления в природата - по даден план. Портретиране на личности от непосредствена среда на ученика - по колективно съставен план. Кратко писмено съобщение за училищна акция/събиране на хартия, чистене на училищния двор и др./Работа за упражняване техниката на изработка на писмено съчинение/избор на материала, неговото разпределение, използване на цитати, обединяване на разказване и описание и т. н./. Граматически упражнения: видове думи с граматическите им категории Лексикални упражнени: стилистични категории думи: омоними, синоними, диалектизми, архаизми, неологизми. Синтактично-стилни упражнения с различно разпределяне на видовете синтагми и техните зависими части; откриване на разликите в нуансите на значението. Водене на дневник. Писане на сужебно и лично писмо. шест писмени домашни упражнения и анализирането им по време на час. Четири класни писмени упражнения/по един час за подготовка, изработка и поправка/.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОБУЧЕНИЕ

Допълнително обучение се организира за ученици, които поради обективни причини по време на редовното обучение не успяват да постигнат завидни резултати по дадедни програмни

области. В зависимост от утвърдените недостатъци в знанията на учениците преподавателят оформя групи с които провежда допълнително обучение. Например група ученици с недостатъчни знания по четене, по фонетика и правопис, по морфология, по анализ на литературното произведение, по устно и писмено изразяване и под. Въз основа на предишни проучвания за всяка група се съставя отделен план за работа и прилага се дадена форма на работа:самостоятелна, групова, работа с тестове, работа с нагледни средства и под.) Тук особено значение имат стимулиращите средства: похвали, награди, положителни бележки. Допълнителното обучение се провежда в течение на цялата учебна година, т.е. веднага като се забележи, че група ученици не са в състояние да овладеят дадени програмни съдържания. След като овладеят дадени програмни съдържания такива ученици се освобождават от допълнително обучение, но се следят и понататък да не изостават в овладяването на учебния материал, като им се дават диференцирани задачи и упражнение.

НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПРЕПОДАВАНЕТО И УЧЕНЕТО

Наблюдение и оценка на резултатите от работата на учениците във функцията на постигане на резултати, започва първоначално с оценка на постигнатото ниво на познания по отношение на които ще се определя по-нататъшния напредък и формира оценка. Всеки урок и всяка дейност на учащия е възможност за формална оценка, т.е. за регистриране на напредъка на ученика и за по-нататъшни дейности.

Формиращата оценка е неразделна част от съвременните образователни подходи и средства за оценка на знанията, уменията, нагласите и поведението, както и разработването на подходящи компетенции по време на преподаването и ученето. Форматните средства за събиране на данните от измерванията на успеха на ученика, където най-често се използват следните техники: реализирането на практически казуси, наблюдение и запис на активността на студента по време на учение, директната комуникация между студенти и преподаватели, регистър за всеки ученик (карта прогресия) и така нататък. Резултатите от формиращата оценка в края на учебния цикъл трябва да бъдат изразени с цифрова оценка.

Работата на всеки учител се състои от планиране, постигане, мониторинг и оценка. Важно е учителят в допълнение към постигането на ученика, непрекъснато да следи и оценява собствената си работа. Всичко, което се покаже като добро и ефективно учителят ще използва по-нататък в своята преподавателска практика, и това, което се оценява като недостатъчно ефективно, трябва да се подобри.

MAĐARSKI JEZIK

A tantárgy neve	MAGYAR NYELV
Cél	A magyar nyelv oktatásának és tanulásának célja, hogy a tanuló ápolja a magyar nyelvet, helyesen használja a különfelé kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban; az irodalmi művek olvasása és értelmezése révén fejlessze képzelőerejét, esztétikai-művészeti tudatosságát és kifejezőkészségét, kritikai és erkölcsi ítélőképességét; alapvető

	tájékozottságot szerezzen az irodalomtörténet és -elmélet, az általános és magyar nyelvészet, valamint a mediális írásbeliség terén; az interdiszciplinaritás jegyében összefüggésbe hozza a nyelvet és irodalmat más művészeti ágakkal és tudományterületekkel; bevezesse a tanulót a tudományos gondolkodásmódba; értékelje és becsülje a nemzeti értékeket és hagyományokat, fogadja el a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; alapozza meg és bővítse a kulcskompetenciákat, amelyek képessé teszik őt a minőségi életvitelre, a munkára, az önmegértésre és az élethosszig tartó tanulásra.
Osztály	Hatodik
Évi óraszám	144 óra

KIMENET A tematikai egység/terület feldolgozását követően a diák képes lesz:	TERÜLET/TEMATIKAI EGYSÉG	TARTALOM
- Ismeri a tantervben előírt alapművek címét és szerzőjét. - Felismeri az irodalmi mű jellemző vonásait. - Meghatározza az irodalmi mű témáját, fő motívumait és szereplőit; összefoglalja, reprodukálja a cselekményt. - Felismeri és megkülönbözteti a prózai és verses formákat. - Megkülönbözteti a népköltészetet a	IRODALMI ISMERETEK	NÉPKÖLTÉSZET Feldolgozásra szánt szövegek Kötelező szövegek Népköltészet és műköltészet összekapcsolása: szerelmi dal, kesergő, bujdosóének. Pl. Annyi bánat (kesergő) és József Attila: Ringató. Monda és népi anekdota (utalások a regionális vonatkozásokra is)

műköltészettől, a szépirodalmi szöveget a nem szépirodalmi szövegektől. - Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét. Különbséget tesz szerző és narrátor/lírai én között. - Különbséget tesz az epikus közlés alapformái, az elbeszélés (narráció), a leírás, az elbeszélői reflexió és a dialógus között. - Meg tudja állapítani a cselekmény helyét és idejét. - Felismeri az idézetet a szövegben. - Felismeri és megnevezi a költői jelzőt, megszemélyesítést, hasonlatot, metaforát, szimbólumot, szinesztéziát, ismétlés formáit, áthajlást, költői kérdést. - Elhelyezi a tantervben előírt kötelező irodalmi műveket az alapvető irodalmi kontextusokban (magyar irodalom/világirodalom, régi/újabb/kortárs, szóbeli/szerzői). - Képes a következő szépirodalmi szövegelemek meghatározására és példákkal való illusztrálására: motívum, téma, fabula, a cselekmény helye és ideje, főszereplő, mellékszereplő stb. - Az irodalmi művekben a szövegrészletek, a hősök és a helyzetek alapján felismeri a műnemet és a műfajt.		Olvasmányok a magyar népköltészetről (Penavin Olga, Jung Károly, Voight Vilmos, Dömötör Tekla stb. írásaiból) Népszokások és népi színjáték Kiegészítő és ajánlott szövegek Lázár Ervin: A kovács/Lehel kürtje A csóri boszorkány Beckó vára Csörsz és Délibáb Irodalmi alapfogalmak A szöveg formája: vers, próza. Műnemek: líra, epika, dráma. Műköltészet és népköltészet. Szerző (költő, író), lírai én, elbeszélő. Műfaji ismeretek: dal, tájleíró költemény, ballada, mese, monda és fajtái, anekdota, elbeszélés, novella, regény, levél, mesejáték. Az ütemhangsúlyos verselés. Az időmértékes verselés alapjai: a rövid és hosszú szótag fogalma. Mesetípusok, a népmese jellemzői, motívumai, szimbólumai. Mesemondás. A mesepoétika alapfogalmai. Népi színjátékok.

- Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: monda, mítosz, elbeszélő költemény, dal, tájleíró költemény, ballada, elbeszélés, novella, regény, levél, episztola, mesejáték. - Ismeri és megkülönbözteti, (jellemző vonásait kiemeli) az átmeneti műfajokat (ballada).		
- Felismeri és megnevezi az átvitt jelentést. - Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: meseelem, meseformula, bevezetés, kibontakozás, bonyodalom, tetőpont, megoldás, valószerű és valószerűtlen elemek, konfliktus. - Megnevezi a leírás formáit: személyleírás, tárgyleírás, tájleírás. - Felismeri és megnevezi a rímfajtákat és a refrént, hasonlatot, metaforát, megszemélyesítést, ellentétet, fokozást, hangutánzást és hangulatfestést. - Felismeri és értelmezi a tanterv által kötelezően előirányzott egyszerű szövegek konfliktushelyzeteit, a hősök jellemvonásait, s velük kapcsolatban megállapítást tesz, véleményt formál. - A szépirodalmi művek tudatos, igényes olvasójává válik. - Tiszteli a nemzeti irodalom és kultúra hagyományait. - Képes esztétikai élmény átélésére, befogadására.		LÍRA Feldolgozásra szánt szövegek Kötelező szövegek Kosztolányi Dezső: Az iskolában hatvanan vagyunk (válogatás A szegény kisgyermek panaszai ciklusból) Csacsi rímek (Válogatás) Ady Endre: Fölszállott a páva/Karácsony/Föl-földobott kő Juhász Gyula: Tiszai csönd Radnóti Miklós: Éjszaka Varró Dániel: Túl a Maszat-hegyen (Naptárvers) József Attila: Nyár Radnóti Miklós: Bájoló Szabó T. Anna: A róka Anyaversek a magyar és a világirodalomban (válogatás): pl. Csoóri Sándor: Anyám fekete rózsa, József Attila: Anyám, Kosztolányi Dezső: Anyuska régi képe, Pilinszky János: Anyám, Szergej Jeszenyin: Levél anyámhoz stb. József

- Változatos olvasási stratégiákat alkalmaz. - Tudatosan gyűjt információkat (nyomtatott, audiovizuális, elektronikus forrásokból) iskolai feladataihoz. - Könyvtárba jár, és önállóan választ irodalmi alkotást, képes naplót vezetni vagy portfóliót összeállítani olvasmányairól.		Attila mama-verseinek kiemelése. Kiegészítő és ajánlott szövegek Esti Kornél rímei (Válogatás) Kosztolányi Dezső: A játék/Néha már gondolok a szerelemre Irodalmi alapfogalmak A költő és a lírai én. Lírai műfajok. A motívumok és költői képek mint a lírai mű kompozíciójának elemei. A lírai formanyelv jellemzői: képiség, ritmus, szerkezet. Rímfajták. Kötött és szabad vers. Szóképek és stíluseszközök: alliteráció, az ismétlés fajtái, hasonlat, megszemélyesítés, metafora, szimbólum, szinesztézia, ellentét, fokozás, soráthajlás, költői jelző, állandó jelző, ismétlés, irónia, hangutánzás és hangulatfestés. Költői kérdés. A denotatív és konnotatív jelentés. EPIKA Feldolgozásra szánt szövegek Kötelező szövegek A műnemek ötvöződése a balladában: Arany János: A walesi bárdok/Mátyás anyja. Orbán Ottó: A walesi pártok Kosztolányi Dezső: Házi dolgozat A légy motívuma és a várakozás problémája:

		Mándy Iván: A légyvadász/A légyvadász sétája és Nagy Lajos: A légy Gobby Fehér Gyula: Az ujjak mozgása Németh István: Színötös Gion Nándor: A postás, aki egy ujjal tudott fütyülni Danilo Kiš: A fiú és a kutya Fazekas Mihály: Lúdas Matyi (részlet) és filmes kapcsolatok Mark Twain: Tom Sawyer kalandjai (részletek) Interjúk kortárs írókkal, művészekkel. Kiegészítő és ajánlott szövegek Parti Nagy Lajos: A pecsenyehattyúk Garaczi László: Kúnó, a zöld diómanó Jódal Rózsa: Figyellek, világ! Hadaró Jutka kalandjai/részlet/ Csukás István: Keménykalap és krumpliorr Jonathan Swift: Gulliver utazásai (részletek) Kosztolányi Dezső: Fánika Móricz Zsigmond: Fillentő

		Ivo Andrić: Aska és a farkas Irodalmi alapfogalmak Szerző és elbeszélő. Epikai műfajok. Az elbeszélésmód sajátosságai: egyes szám harmadik személyű és én-elbeszélés; jellemzés; párbeszéd. Leírások (táj-, személy-, tárgyleírás). Az epikai művek szerkezeti egységei. A szereplők jellemzésének eszközei: beszéd, tettek, külső tulajdonságok, életfelfogás, erkölcsiség. Paródia. Népiesség. DRÁMA Feldolgozásra szánt szövegek Kötelező szövegek Beszédes István: Rozsdaszín (részletek) Gabnai Katalin: Tánc és dráma Kiegészítő és ajánlott szövegek Gimesi Dóra színházi meseadaptációi Szabó T. Anna: Téli rege Irodalmi alapfogalmak Drámai műfajok: komédia, tragédia; egyfelvonásos; rádiódráma. A dráma jellemzői: felvonás, jelenet, szereplők, monológ, dialógus. Népi dramatikus játékok. Adaptációk.

		ISMERETTERJESZTŐ ÉS INFORMATÍV SZÖVEGEK (2 mű kiválasztása) Válogatás könyvekből, enciklopédiákból és gyermeklapokból HÁZI OLVASMÁNY (3 kötelező + 1 választható mű feldolgozása) Kötelező közös olvasmányok Arany János: Toldi (órán is feldolgozható) Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk Gion Nándor: A kárókatonák még nem jöttek vissza Ajánlott közös olvasmányok Berg Judit: Galléros Fecó naplója Lux Alfréd: Éjszakai dolgozatjavítás Jeff Kinney: Egy ropi naplója Szabó T. Anna: A Fűszermadár Eric Knight: Lassie hazatér Gaston Leroux: Az operaház fantomja Lauren Brooke: Hazatérés Thomas Brezina: Kiakasztasz, tesó!/Fiúk kizárva sorozatból/

		JoNesbø: Idővihar a kádban Mark Twain: Huckleberry Finn kalandjai Böszörmény Gyula: Gergő és az álomfogók Varró Dániel: Szívdesszert Michael Ende: Momo/Varázslóiskola Németh István: Bühüm meg a lotyogi Fekete István: A koppányi aga testamentuma Janikovszky Éva: Velem mindig történik valami/Égig érő fű Erich Kastner: A két Lotti Kontra Ferenc: A halász fiai Charles és Mary Lamb: Shakespeare-mesék Szabó Magda: Abigél Mosonyi Alíz: Boltosmesék vagy meseátírások Egy aktuális kortárs mű beépítése. Projektmunka vagy portfólió (javaslatok): - A feldolgozott művek intertextuális (pl. Geszti Péter: Levél Nemecsek Ernőnek), filmes és színházi kapcsolatai

		- Mátyás király és a reneszánsz udvar - Lovagprojekt (lovagi erények, szokások, öltözködés, zene, lovagi játékok, lovagkirályok stb.) - A víz világnapja (Szabó Lőrinc: Országos eső, Petőfi Sándor: Tisza,Móricz Zsigmond: Tiszaháton, ahol gyerek voltam, József Attila: A Dunánál, Morten A. Strøksnes: Tengerkönyv (részletek), Tolnai Ottó: Sirálymellcsont, Benedek Szabolcs: A fiumei cápa (részletek), Claudio Magris: Duna (részletek) stb.) - Szabadkai és palicsi Kosztolányi-emlékek vagy a lakóhelyhez köthető más hasonló projekttéma (regionális és helyi kultuszok) - Fordításműhely - Nők a tudományos életben - Írók és a sport - A légy a mitológiában, az irodalomban, a filmművészetben és a populáris kultúrában - A görög mondavilág és mai világirodalmi átírásai (pl. Rick Riordan: Percy Jackson és a görög istenek) - A kamasz az irodalomban (Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk, Gion Nándor: A károkatonák még nem jöttek vissza, Mándy Iván Csutak-regényei, Mark Twain: Tom Sawyer kalandjai, Bálint Ágnes Lufi-regényei,

		Lázár Ervin kamaszhősei stb.) - Ikerítések, párbeszédek (pl. Petőfi és Arany János, Kosztolányi Dezső és Csáth Géza, Bartók Béla és Kodály Zoltán (irodalmi vonatkozások is), Tolnai Ottó és Domonkos István, Szenteleky Kornél és Csuka Zoltán, Karinthy Frigyes és Stanislav Vinaver, Than fivérek stb.) - Egy mesemotívum interdiszciplináris megközelítése (pl. tündér, óriás, sárkány, a mesehősök átváltozásai, ládika) - Hegytoposz és metaforikus táj az irodalomban: pl. Térey János: A Legkisebb Jégkorszak (Negyedik könyv, IV. fejezet - részlet) - Nyelvtudósok kutatásai és életpályájuk - Ökoirodalom, zooirodalom
- Érthető, nyelvtanilag kifogástalan mondatokat szerkeszt. A szövegben felfedezett hibákat képes kijavítani. - Felismeri és megnevezi a tanult szófajokat szójelentés alapján toldalékos formában, mondatban és szövegben, megfelelően használja őket írott és beszélt szövegben. - Felismeri, megnevezi, megkülönbözteti, rendszerezi az alapszófajokat, típusait, szerkezetüket,	NYELVI ISMERETEK	- A szófajok alaktani és jelentésbeli jellemzői, képzésmódjuk. A szófajok rendszere. - Az ige (fogalma, képzése, szerepe a szövegkörnyezetben és helyesírása. Igeidők. Igemódok. Kiejtés szerinti, szóelemző írásmód; az igekötők szerepe az ige folyamatosságának és irányultságának kifejezésében; az igekötők helyesírása; határozatlan/alanyi és határozott/tárgyas ragozású igék;az iktelen igék ikesek módjának toldalékolása; a felszólító és feltételes

szerepüket a szövegalkotásban - Felismeri és megnevezi, megkülönbözteti, rendszerezi az alapszófajokat, a határozószókat és az igeneveket, ezek szövegbeli és kommunikációs szerepét, valamint alkalmazásukat a kommunikációban. - Felismeri (megnevezi, szempontok szerint rendszerezi, megmagyarázza, alkalmazza) a többszófajúságot. - Ismeri és következetesen alkalmazza a helyesírási alapelveket, valamint a helyesírási szabályok többségét. - Megfigyeli, helyesen jelöli a hosszú és rövid hangokat a tőhangváltást mutató főnevek és igék esetében is, a hangkapcsolatokat, helyesen írja a tulajdonneveket, a földrajzi nevek bonyolultabb eseteit, az -i képzős melléknevet; az igekötős igék, a névutós szerkezetek, az alanyos, tárgyas, határozós és birtokos szószerkezetek, összetételek helyesírásában magabiztos. - Az összetett mondatok írásakor többnyire jól központoz. - Ismeri és alkalmazza a szótagolás és elválasztás szabályait. - Ismeri és alkalmazza a betűrend szabályait.		módú igék helyesírása és nyelvhelyes-ségi kérdései (-nák ,-nék, -suksük/szukszük-ragozás, a csinál, működik ige túl gyakori használata; a múlt idejű, feltételes módú igék halmozása stb.). - A főnév fogalma és fajtái, szerepe a szövegkörnyezetben, helyesírása. Névszóképzők. Köznevek és tulajdonnevek fajtái. A tulajdonnevek toldalékos alakjai, -i képzős alakok. - A régies írású tulajdonnevek helyes ejtése és írása, a j hang kétféle jelölése. - A melléknév (fogalma, képzése, szerepe a szövegkörnyezetben, helyesírása). Melléknévképző. A melléknév jelei és ragjai. Az összetett melléknevek fokozása. A melléknév szerepe a leírásban. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű melléknevek. Az -i képzős melléknevek helyesírási szabályai. - A számnév (fogalma, fajtái, képzése, szerepe a szövegkörnyezetben, helyesírása). Betűvel és számjeggyel írt számnevek, tőszámnév, sorszámnév, törtszámnév, a számnevek fokozása, a számnevek toldalékolása, keltezés. A számnév és a határozatlan névelő. - A névmás (fogalma, fajtái, képzése, szerepe a szövegkörnyezetben, helyesírása). Személyes névmás: megszólítás, tegezés, magázás,

- Felismeri, megnevezi, alkalmazza a helyesírási alapelveket. - Alkalmazza a helyesírás-ellenőrző programot. - Felismeri és megnevezi a szóelemek fajtáit (szótő, toldalék). - Felismeri a magyar és valamely tanult, ismert idegen nyelv szerkezete közötti hasonlóságokat és különbségeket.		ragozott alakok. Birtokos névmás: a birtokos szerkezet. Visszaható névmás és a visszaható ige. Kölcsönös névmás. A mutató névmás toldalékolása; a se, sem előtag. Hosszabb és rövidebb alakok: e, ez, eme). A kérdő névmás. Kérdés kérdő névmással, kérdőszóval. A vonatkozó névmás. Az aki, ami, amely az összetett mondatban. A vesszőre vonatkozó szabályok. A határozatlan és általános névmás. A névmások szövegszervező szerepének megfigyelése, alkalmazása a szövegalkotásban. - A határozószó. Gyakori határozószók írása, határozószók a mondatban. A határozói igenév és a határozók „rokonsága”. - Az igenevek (fogalma, fajtái, képzése). A főnévi igenév fogalma, képzése, személyragozása. Felszólítás főnévi igenévvel. A melléknévi igenév fogalma, fajtái, képzése. A befejezett melléknévi igenév állítmányi szerepének szemantikája és pragmatikája. Igekötős melléknévi igenevek szórendje. A határozói igenév fogalma, képzése. Az igenevek történetbe foglalása. A létige és a határozói igenév. Az igenevek szerepe a mondatban. - A viszonyszók. Névelő (határozott és határozatlan jelentés, névelő vagy névmás);

		kötőszó (mondatrész és mondatkapcsolás, vesszőhasználat szabályai); névutó (idő, hely stb. kifejezése névutóval); segédige (fog, volna, van, volt, lesz, marad, múlik); igekötő (jelentésmódosító szerep). - A mondatszók. Indulatszó fogalma, fajtái (felelő-, kérdőszó, tagolatlan mondat); módosítószó és szerepei. - A szavak közötti kapcsolatok, állandósult szókapcsolatok. Jelentésmező. - Többszófajúság. - A magyar nyelv szerkezetének összehasonlítása a tanult idegen nyelv hangtani, szótani szerkezetével. - A korosztálynak szánt fontosabb sajtótermékek fajtái, formái és szerkezeti jellemzői. - Információk gyűjtése, adatok elrendezése, lexikonhasználat. - Helyesírási táblázatok, fürtábrák, folyamatábrák stb. - A nyelvi tudatosság és a nyelvi tervezés.
- Felismeri és megnevezi a nyomtatott és elektronikus média fajtáit. - Tájékozódik, információkat talál a különféle dokumentumtípusokban,	NYELVKULTÚRA	- A média: nyomtatott és elektronikus médiumok (újságok, televízió, rádió, világháló - honlapok, hírportálok, blogok, vlogok). - A hír fogalma és jelentősége.

korosztálynak szóló kézikönyvekben. - Képes nyelvileg kifejtett (explicit) és nem kifejtett (implicit) információkat kiszűrni a szövegből. - Képes az alapinformációk és eszmék összehasonlítására két vagy több rövid, egyszerű szövegben. - A rendelkezésére álló információkat értékeli, tárolja, rendszerezi. - Képes az interneten való kommunikációra és együttműködésre. - Ismeri a helyesírási alapelveket és A magyar helyesírás szabályainak használati módját. - Felismeri és alkalmazza az állandósult szókapcsolatokat. - Képes olyan szövegeket létrehozni, amelyekben a téma, a kompozíció, a tartalom és a stílus megfelelnek a feladatnak, a szöveg rendeltetésének és a címzettnek (célközönségnek). - Értelmes és szabatos beszédre, helyes artikulációra törekszik, igyekszik betartani az igényes nyelvhasználat szabályait és elsajátítani a kódváltás alapvető képességét. - Egyszerű szerkezetű szóbeli vagy írásbeli szövegeket tud alkotni a leírás, az elbeszélés és a kifejtés eszközeit alkalmazva (és a célközönség összetételét szem előtt tartva).		- Közösségi média. - Tájékozódás, információkeresés (betűrend, tartalomjegyzék, utalók használatával) a különféle dokumentumtípusokban (könyv, folyóirat, AV- és elektronikus dokumentum), korosztálynak szóló kézikönyvekben (szótár, lexikon, enciklopédia), ismeretterjesztő forrásokban. -Fórum, blogbejegyzés írása. - Írói szótárak. - Digitális írástudás, e-nyelvhelyesség: az e-dokumentumok létrehozásához szükséges nyelvi és szedési szabályrendszerek együttese, elektronikus szövegek létrehozása (pl. beszámolók, könyvismertetők, vázlatok, saját könyv, eseményre invitáló meghívók, listák, e-mail, egyszerűbb űrlapok kitöltése). - A helyesírást segítő kézikönyvek (helyesírási szabályzat, szótár, digitális szótárak stb.) önálló használata. - Az állandósult szókapcsolatok (szólások, közmondások, szállóigék) felismerése írásban és a beszédben. - Események és élmények időrendi sorrendben történő elmondása közös, illetve egyéni vázlat alapján.

- Képes egyszerű szöveget alkotni szóban vagy írásban, amelyben valamely irodalmi élményét írja le, vagy egy valós, hétköznapi, illetve képzeletbeli témát fejt ki, interjút készít valós vagy képzelt személyekkel. - Különböző céllal (pl. informálódás, tanulás, önfejlesztés, esztétikai élmény átélése, szórakozás) képes rövidebb, egyszerűbb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket (pl. egyszerű szakszövegeket, tudománynépszerűsítő ismeretterjesztő szövegeket stb.) olvasni és saját szavaival elmondani. - Meg tudja fogalmazni véleményét, és igényes nyelvhasználatra törekedve (kódváltási képességéhez mérten a sztenderd nyelvváltozat - vagy legalább a regionális köznyelv - normájához igazodva) nyilvános beszédhelyzetben képes kifejteni gondolatait. - Ismeri és készségszinten használja a kibővített magyar ábécé nyomtatott és írott betűit, valamint az írásjeleket. - Érthető, nyelvtanilag kifogástalan mondatokat szerkeszt. - Írásban tudja a szöveget tagolni (cím, bekezdések) és makroszerkezeti egységekre osztani (bevezetés, tárgyalás, befejezés), illetve ezeket kreatív módon alkalmazni.		- A természetben levő tárgyak és jelenségek, a mozgásában levő állatok és személyek bemutatása (rokon értelmű melléknevek, főnevek, igék, hangulatfestő, hangutánzó szavak segítségével). - Sikeresebb irodalmi portrék és a megírásukhoz felhasznált nyelvi kifejezőeszközök. A közvetlen környezetből választott egyén bemutatása. - Kortárs írókkal, művészekkel, tudósokkal készült interjúk elemzése. Interjúk íratása. - Rövidebb szövegek tartalmának összefoglalása szem előtt tartva az esemény időrendjét és mozzanatait (bevezetés, a cselekmény kezdete, a cselekménymozzanatok kiemelése, a tetőpont és a befejezés). - A szóbeli elbeszélés: film, tévéadás, szabadon választott dinamikus jelenetek elmondása. - A nyelvi-stilisztikai kifejezőeszközök a leíró jellegű részletekben (versben és prózában egyaránt). - A retorika alapelvei (a konkrét fogalmak megnevezése nélkül). - Önálló elbeszélő fogalmazás készítése a tanult nyelvi és helyesírási tudnivalók alkalmazásával, felhasználva az anyaggyűjtés

- A szövegben felfedezett hibákat képes kijavítani. - Tud levelet írni, s képes különféle űrlapokat és formanyomtatványokat kitölteni, amelyekkel a mindennapi életben találkozik. Ezek elektronikus és papír alapú változatait is tudja alkalmazni. - Képes figyelemmel követni és megérteni a nyelv, az irodalom vagy valamely egyéb művelődési terület tárgyköréből tartott előadásokat, s tud jegyzetet készíteni. - Meghatározott műfajokban témának, kommunikációs alkalomnak megfelelő kritikus, egyéni szemléletű, nyelvi-stilisztikai szempontból példás szövegeket, beszámolót alkot. - Beszámolóját prezentációval/poszterrel teszi szemléletesebbé. - Valós vagy képzeletbeli tapasztalatokat, szereplőket, illetve eseményeket bemutató fogalmazást tud írni.		módjaival. Az írás folyamatának megtapasztalása, folytonos ön- és társreakció. Az írásmű üzenetének, céljának, befogadójának megfelelő szókincs használata. - Önálló vázlatkészítés elolvasott irodalmi vagy ismeretterjesztő szövegről. - Kérdések és írásbeli válaszok megfogalmazása a tanult olvasmányok, megnézett filmek, színházi előadások, meghallgatott zeneművek alapján. - Szövegalkotás: különböző típusú fogalmazások, levél. A számítógépes szövegszerkesztés néhány szabálya. - Élménybeszámoló közösen elkészített vázlat alapján, különös tekintettel a párbeszéd helyes alkalmazására. - Leírás megadott vázlat alapján: A tájleírás sorrendjének megoldása a távolitól közeli felé, vagy fordítva. Rész-egész viszonya valamilyen sorrend szerint. Tárgy- és személyleírás, jellemzés (Nem felsoroljuk a tulajdonságokat, hanem megelevenítjük.) Kreatív írásgyakorlatok. - A szöveg információinak és gondolatainak értelmezése és értékelése. A szöveg cselekményének,

		tartalmának, céljának megfelelő jegyzetelési technika kialakítása (kulcsszavas vázlat, tételmondatos vázlat, grafikusan ábrázolt vázlat). - A fogalmazási ismeretek (a téma meghatározása, az anyag kiválasztása és elrendezése, a legfontosabb szerkezeti részek megjelölése és az anyag szerkezeti részek szerinti csoportosítása). - Szövegalkotás az internetes műfajokban (pl. e-mail, komment). Az írás nem nyelvi jeleinek (betűforma, nagyság, sorköz, margó, távolság, színek, kiemelések stb.) megismerése. A kézzel írt és a számítógépes szövegek különbözőségei és hasonlóságai. - Az önálló és a tanári segítséggel történő anyaggyűjtés módjai. - Nyolc házi írásbeli feladat a tanév folyamán és azok órán való elemzése, közös értékelése, elbírálása. - Négy iskolai dolgozat - kettő félévente (az írásmű kidolgozása egy óra, elemzés és javítás két óra).

Kulcsfogalmak: beszédművelés, artikulált nyelvi magatartás, irodalomolvasás, szövegértés, szóbeli és írásbeli szövegalkotás, ismeretek az anyanyelvről, helyesírás, íráskészség, médiaismeret, kommunikáció

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA - TANTERVI UTASÍTÁS

Az 6. osztályos tanterv (az 5. osztályos tantervvel összhangban) magában foglalja a Magyar nyelv és irodalom tantárgy oktatási céljait, feladatait, a tematikai egység/terület kimeneteit. A tanterv különválasztja az irodalmi ismeretek, nyelvtani ismeretek és nyelvkultúra feladatrendszerét, majd összefüggésbe is hozza őket egymással. A tanterv célja a kortárs szemléletű irodalom- és nyelvtantanítás megvalósítása. Az irodalmi ismeretek tananyag kötelező és kiegészítő (ajánlott)

tananyagra tagolódik (egy-egy szerzőnél több művet is javasoltunk elemzésre (a/jelzi), ezekből a tanár válogathat: az olvasmányjegyzék ily módon bővül és lehetőséget ad a kortárs szövegek tanórába való beemelésére, előtérbe kerül az anyanyelvi kommunikáció problémaköre, a digitalizálódó világ számos változása, a műfajok gazdagodása, a kompetenciafejlesztés és az önálló tanulás (az élethosszig tartó tanulás) képességének fejlesztése. A tanterv megnyitja az intermediális és interdiszciplináris diszciplínákat, és alkalmat ad a projektmódszer megvalósítására.

Az anyanyelvi órák feladata a nyelvi rendszerről szerzett tudás alapján a szófajok felismerése, megnevezése, a jellemző jegyek összegyűjtése, magyarázata (definíció, fürtábra, pókhálóábra, gondolattérkép, folyamatábra, faháló, memóriavázlat, táblázat, szóháló, kérdésháló, témaháló készítése közösen vagy tanári segédlettel), a nyelvi tervezés megvalósítása. A szófajra, szóalakra szóképzésre vonatkozó ismeretek megfogalmazása fontos feladatunk. Végeztessünk gyakorlatokat a szófajok helyesírásának a biztonságossá tételére, a szóelemzés alkalmazására./Gyakorlatok a tanult nyelvtani, nyelvhelyességi ismeretek tudatos alkalmazására, szövegjavítás, fokozott önállósággal./

A hatékony önálló tanulás, a tanulási technikák tanítása fontos feladata a tanárnak. A tanulási stratégiák közül részesítsük előnyben az RJR-modellt. Minden készség vagy ismeret megtanulásának alapjául a korábbi készségek és ismeretek szolgálnak. Ha az új ismereteket be tudjuk illeszteni a korábbi ismereteink, tapasztalataink rendszerébe, akkor tudjuk ezeket elsajátítani. Ezért a tanulási folyamat első összetevője a témával kapcsolatos korábbi készségek, ismeretek aktivizálása, felidézése. A ráhangoló kérdések nemcsak a régi ismeretek mozgósítását szolgálhatják. Olyan kérdés is „ráhangol", ami izgalmas, új problémát vet fel, ami kíváncsivá teszi a diákot az óra témája iránt. Ez a tanulási szakasz a ráhangolódás. Ez szükséges, de nem elégséges feltétele a tanulási folyamatnak. Szükség van a motivációra, az ismeretek elsajátításnak indítékára. Ennek felkeltésével a tanárok általában élnek is, ám a motivációval nemcsak fel kell kelteni az érdeklődést, hanem lehetőség szerint fent is kell tartani egész órán ezt a motivált állapotot. Ezt segíti, ha a tanulóknak elmondjuk az egyes részcélokat, hogy mit miért csinálunk a tanulási folyamatban. Ezt követi a jelentésteremtés szakasza. Ez lehet az új dolgokról való tapasztalatszerzés, vagy a korábbi tapasztalatokkal való szembesítés. Lehet az újonnan szerzett készség gyakorlása, felismertetés vagy az ismeret tudatosítása. Logikailag fontos, hogy az új tapasztalatot mindig ennek a szakasznak az elején szerezzék a tanulók. Csak ezután köthetjük, szembesíthetjük az előzőkkel. A rendszerbe való beillesztés az elsajátítás után történjen meg, mert amíg nem vagyunk valaminek a birtokában, azt nem tudjuk beilleszteni. Az utolsó szakasz a reflektálás, annak tudatosítása, milyen új ismerettel gyarapodott a tudásunk, miben mélyedtünk el. Ekkor rátekintünk a tanulási folyamatra, esetleg a tanulságokat is levonjuk.

Az IKT-eszközök használata mindennapos, ehhez a kihíváshoz a magyar órákon is alkalmazkodnunk kell. A levélírás szokásai, az üzenettovábbítás módjai gyökeresen átalakultak. Ennek nyelvi kultúráját nekünk kell megtanítani. Azoknak is, akik számára az eszközhasználat természetes, és azok számára is, akiknek szociokulturális háttere csak az iskolában ad lehetőséget az elektronikus ismerethordozók használatára.

Az anyanyelvi nevelésben ne abból induljunk ki, hogy a diák nem tudja használni az anyanyelvét, mert ezzel elidegenítjük a tanulót saját anyanyelvétől. Inkább használjuk a diákok saját nyelvi tapasztalatait és kreativitását. Ne mechanikusan gyakoroltassuk a leíró nyelvtani ismereteket a mindennapi életben hasznosítható tudás és képességek átadása helyett. Ne szakadjunk el a valóságtól, használjuk azokat az eszközöket, amit az e-kommunikáció ad, illetve mindig a naponta használt nyelv példáiból induljunk ki! A nyelvtani jelenségeket szövegekben vizsgáljuk!

Az íráskészség fejlesztése folytatódik az 6. osztályban. Az írásbeli dolgozatokon kívül a fogalmazástanítás és a kreatív írás legújabb eredményeinek felhasználásával gyakoroltatjuk a szövegalkotást, amelyekben önálló véleményformálásra, egyéni látásmód kialakítására törekszünk. Az elbeszélő fogalmazás mellett ajánlatos gyakoroltatni a jellemzést és a leíró fogalmazást, az interjúk írását, a társadalmi kommunikációban használt szövegtípusokat (űrlap kitöltését, kérvény, jegyzőkönyv stb.) is. Ezekre (jellemek, leírások) külön rámutatunk az irodalmi alkotások értelmezése során. A tanulókkal megismertetjük a vázlatkészítést, valamint az irodalmi kézikönyvek tartalmát és használatát, ugyanakkor a kommunikáció új lehetőségeiről is tájékozódunk. A tanulók figyeljék meg a kor technikai fejlődésének nyelvi vetületeit a világhálón, valamint az SMS-ek nyelvét, rövidítéseit, a nyelvi attitűdök változását. Digitális kompetenciájukat néhány internetes szövegtípus/műfaj formai és tartalmi jellemzőinek megfigyelésével fejlesztjük.

RUMUNSKI JEZIK

Denumirea disciplinei	LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ
Scopul	Scopul învăţării Limbii şi literaturii române este ca elevii să-şi formeze deprinderea de folosire corectă a limbii române în diferite situaţii de comunicare, în vorbire şi în scris; prin citirea şi interpretarea operelor literare să-și dezvolte competenţele de cititori care, împreună cu cunoştinţele literare, includ trăiri emoţionale şi le dezvol fantezia, memoria, observarea, cercetarea; stimulează imaginaţia şi sensibilitatea artistică, percepţia estetică şi gândirea critică, judecata morală şi corelarea asociativă; ca prin diferite tipuri de citire să poată percepe opera şi în interpretarea operei literare să sesizeze diferite niveluri şi semnificaţii; să

	dobândească cunoştinţe de bază despre locul, rolul şi importanţa limbii şi literaturii în cultură, precum şi despre competenţa mediatică; să dobândească şi să dezvolte cunoştinţe umaniste şi să înveţe cum să coreleze funcţional conţinuturile domeniilor.

Clasa	A şasea
Fondul anual de ore	144 de ore

FINALITĂŢI La sfârşitul clasei elevul va fi capabil	DOMENIU/TEMĂ	CONŢINUTURI
să facă corelaţia dintre noţiunile literare abordate în clasele anterioare cu operele literare noi pe care le citeşte; - să citească cu înţelegere; să parafrazeze cele citite şi să descrie propria percepţie a diverselor specii de opere literare şi texte de popularizare a ştiinţei; - să determine genul şi specia operei literare;	LITERATURA	GENUL LIRIC Texte literare 1. Doine (Doina - culeasă de V, Alecsandri; Foaie verde maghiran și altele); Poezii populare din Banat/Voivodina 2. Colinde, oraţia de nuntă 3. George Topârceanu: Furtuna 4. Grigore Vieru: În limba ta 5. George Coşbuc: Pocnind din bici

- să facă distincţia între operele cu caracter liric, epic şi dramatic; - să deosebească nuvela de roman; - să analizeze structura poeziei lirice (strofa, versul, rima); - să observe elementele de bază ale structurii operei literar-artistice: temă, motiv; acţiune, timpul şi locul acţiunii; - să facă distincţia între intrigă şi deznodământ ca etape ale acţiunii dramatice; - să diferenţieze noţiunea de poet şi noţiunea de eu liric; noţiunea de narator în raport cu scriitorul; -- să deosebească formele de narare; - să recunoaşte elementele sonore, vizuale, tactile, olfactive ale imaginii poetice; - să determine figurile de stil şi		6. Miroslav Antić: Steaua albastră 7. Vasile Alecsandri: Iarna; 8. Octavian Goga: E sărbătoare 9. Mihai Eminescu: Mai am un singur dor; Răsai asupra mea Noţiuni de teorie literară Felul strofei după numărul de versuri din poezia lirică: distih. terţet, catren.

să înţeleagă rolul lor în textul literar-artistic;		
- să analizeze relaţiile dintre cauză şi consecinţă în text şi evaluează ideile pe care le oferă textul; - să analizeze acţiunile personajelor din operele literar-artistice şi să le argumenteze cu exemple din text; - să observe umorul în opera literară; - să distingă tonul plin de umor şi ditirambic de tonul elegic; - să ilustrează credinţele, obiceiurile, stilul de viaţă şi evenimentele din trecut descrise în operele literare; - să apreciază valorile naţionale şi să cultive patrimoniul cultural-istoric; - să recomande o operă literară cu o scurtă explicaţie; - să compare opera literară cu filmul, piesa de teatru şi		Caracteristicile poeziei lirice: accentul cuvintelor şi al ritmului; rimă - împerecheată, încrucişat, îmbrăţişată; rolul rimei în modelarea versului. Figurile de stil: contrast, hiperbolă. Specie de poezie lirică populară şi cultă: poezii sociale, ditiramb, elegie; poezii despre obiceiuri şi tradiţie (colinde, poezii de Paşti, de Crăciun). GENUL EPIC Texte literare 1. Şoimul şi floarea fagului (culeasă de V.Alecsandri); Pintea Viteazul; Toma Alimoș 2. Mihai Condali: Florin și Florica 3. Dumitru Almaș: Povestea frumoasei Dochia 4. Petre Dulfu: Isprăvile lui Păcală 5. Barbu Ștefănescu Delavrancea: Hagi Tudose 6. Ion Creangă:Amintiri din copilărie Pupăza din tei 7. Otilia Cazimir: A murit Luchi

textul dramatic; - să coreleze noţiunile din gramatică însuşite în clasele precedente cu conţinuturile didactice noi; - să recunoască părţile cuvintelor folosite în formarea cuvintelor - să facă diferenţa dintre sunete pe baza sonorităţii şi locului de articulare; - să deosebească formele cuvintelor apărute ca urmare a alternanţei fonetice şi să aplice normele limbii literare; - să determine felurile de pronume şi forma acestora; - să recunoască timpurile verbale şi să le folosească în conformitate cu normele limbii literare; - să diferenţieze propoziţiile după scopul comunicării; - să aplice în mod consecvent		8. Ion Agârbiceanu: Întâiul drum 9. Petar Kočić: Jablan 10. I.L.Cargiale: Bubico 11. Ionel Teodoreanu: Basmul Toamnei 12. Ivo Andrić: Asca și lupul 13. Anton Pavlovici Cehov: Cameleonul Marin Sorescu: La ce latră Grivei 14. Marin Sorescu: La ce latră Grivei 15. Grigore Alexandrescu: Șoarecele și pisica Noţiuni de teorie literară Tema de bază şi motivele cheie. Modurile de expunere: naraţiunea (naraţiune cronologică), descrierea, dialogul, monologul. Povestirea/acţiunea, ordinea evenimentelor. Speciile genului epic: nuvela, romanul. Tradiţia cultural-istorică GENUL DRAMATIC Texte literare

regulile ortografice; - să folosească Îndrumătoarele ortografice; - să folosească diverse forme de exprimare orală şi scrisă: repovestirea diferitelor tipuri de texte, fără rezumare şi cu rezumare compresie, povestirea (despre evenimente şi întâmplări) şi descrierea; - să distingă şi să formeze augmentative şi diminutive; - să alcătuiască o informaţie, ştire şi raport scurt; - să înţeleagă semnificaţiile de bază ale textului literar şi nonliterar; - să găsească, coreleze şi interpreteze în mod explicit şi implicit informaţii conţinute într-un text mai scurt şi mai simplu, literar şi nonliterar; - să dramatizeze un fragment dintr-un text literar-artistic; - să vorbească clar, respectând		1. I,L,Caragiale: O noapte furtunoasă(fragment) 2. Vrăjitorul din Oz. (fragment din adaptare scenică) 3. Alexandru Kirițescu: Gaițele (fragment) Noţiuni de teorie literară Speciile genului dramatic: comedia - caracteristicile de bază. Monologul şi dialogul în textul dramatic. Didascalii, replică. Etapele acţiunii dramatice (intriga şi deznodământul). TEXTE INFORMATIVE ŞI DE POPULARIZARE A ŞTIINŢEI (se aleg două texte) 1. Al.Mitru: Legendele Olimpului 2. Foaie verde lămâiță și Foaie verde spic de grâu - selecție din literatura populara din Voivodina 3. Cine a fost Albert Einstein? 4. Encicloprdii pentru copii 5. Reviste pentru copii - Bucuria copiilor 6. Almanah (din Voivodina) LECTURA ŞCOLARĂ

normele limbii literare; - să citească expresiv textele literare abordate.		1. Selecție din literatura română 2. Selecție din literatura din Voivodina 3. Selecție din literatura sârbă 4. Selecție din literatura universală 5. Legende și legende istorice 6. Ferenc Molnar: Băieții din strada Pal 7. Cezar Petrescu: Fram ursul polar 8. Ion Agârbiceanu: Nuvele (selecție) 9. I Teodoreanu - Uliţa copilăriei 10. Ion Mitru - Din marile legende ale lumii 11. Ana Blandiana: Întâmplări din grădina mea 12. Daniel Defoe: Robinson Crusoe Lectură suplimentară (se aleg trei opere) 1. Teodor Șandru: Poezii 2. Mihai Condali: Dumbrava mea (selecție de poeme) 3. Mariana Stratulat: Aventurile lui Alex 4. Nina Cassian: Poezii

		5. Mihail Sadoveanu: Domnul Trandafir și alte povestiri 6. Petre Ispirescu: Basmele românilor	
		7. Mark Twain: Prinț și cerșetor 8. Jack London: Colț alb 9. Jules Renard: Morcoveață 10. P. L. Travers: Mary Poppins 11. Eusebiu Camilar - Povestiri eroice 12. J. Spyri - Haydi, fetiţa munţilor 13. R.Kipling - Cărţile junglei	
LIMBA	Gramatica	Clasificarea cuvintelor după structură: cuvinte de bază şi derivate; familia de cuvinte, observarea rădăcinii cuvântului. Elementele cuvintelor derivate (rădăcina cuvântului, prefixele şi sufixele). Baza gramaticală şi desinenţele în comparaţie cu baza derivaţională şi sufixele. Formarea sunetelor şi organele de vorbire; Clasificarea sunetelor: vocale, semivocale şi consoane; Diftongii, triftongii. Despărţirea cuvintelor în silabe. Hiatul. Alternanţe fonetice: alternanţe vocalice, alternanţe consonantice. Pronumele: adjective:	

		Timpurile verbale: Structura propoziţiilor Clasificarea propoziţiilor după....	
	Ortografie	Scrierea cu majusculă. Despărţirea cuvântului la sfârşitul rândului (regulile de bază). Scrierea cu doi ”i”. Scrierea cu liniuţă de unire. Scrierea cuvintelor compuse.	
	Ortoepie	Pronunţarea corectă a sunetelor.	
	CULTURA EXPRIMĂRII	Texte pentru îmbunătăţirea culturii exprimării. Analizarea textelor înregistrate şi citite în formă electronică (carte audio). Exerciţii de vorbire pe teme date. Forme de adresare politicoasă. Lexicologie: augmentativul (cu peiorativul), diminutivul (cu hipocoristicul). Exerciţii de ortografie: dictare; completarea textului; observarea şi explicarea regulilor ortografice din text. Îmbogăţirea vocabularul: exerciţii lexicale şi semantice (de exemplu, evitarea cuvintelor nesemnificative pentru comunicare, sensuri figurate ale	

		cuvintelor; găsirea părţii de propoziţie omisă); exerciţii stilistice: (de exemplu, textul ca un stimulent pentru vorbirea pitorească, şablon situaţional pentru găsirea unei expresii adecvate). Exerciţii şi teme scrise şi analiza lor la oră. Patru lucrări scrise - câte două în fiecare semestru (o oră pentru scriere şi două pentru analiza şi scrierea versiunii îmbunătăţite a lucrării).

Cuvinte cheie din conţinut: literatură, limbă, cultura exprimării.

ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA METODICO- DIDACTICĂ A PROGRAMEI

Programa de predare şi învăţare pentru disciplina Limba şi literatura română cuprinde trei domenii: Literatura, Limba şi Cultura exprimării. Repartizarea recomandată a orelor pe domenii tematice generale este următoarea: Literatura - 54 de ore, Limba - 52 de ore şi Cultura exprimării - 38 de ore. Fondul total de ore, la nivel anual, este de 144 de ore. Toate cele trei domenii ale Programei de predare şi învăţare se întrepătrund şi niciunul nu se poate învăţa izolat de celelalte domenii.

Programa de predare şi învăţare a Limbii şi literaturii române se bazează pe finalităţi, respectiv pe procesul de învăţare şi realizările elevilor. Finalităţile reprezintă descrierea cunoştinţelor, abilităţilor, atitudinilor şi valorilor integrate pe care elevul le obţine, le extinde şi aprofundează în cele trei domenii ale acestei discipline.

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Programa predării şi învăţării bazată pe finalităţi oferă profesorului o libertate mai mare în crearea şi proiectarea predării şi învăţării. Profesorul are rolul de a adapta modalităţile de realizare a predării şi învăţării la necesităţile specifice ale elevilor dintr-o clasă, luând în considerare: componenţa clasei şi caracteristicile elevilor; manualele şi alte materiale didactice care vor fi utilizate; condiţiile tehnice, mijloacele didactice şi mediile de care dispune şcoala; resursele, posibilităţile şi nevoile comunităţii locale în care şcoala funcţionează. Pornind de la finalităţile şi conţinuturile date, profesorul întocmeşte planul anual, respectiv global de activitate din care va dezvolta mai târziu planurile operaţionale. Finalităţile definite pe domenii facilitează profesorului operaţionalizarea în continuare a finalităţilor concrete la nivel de unităţi metodice/de învăţare. De la el se aşteaptă ca pentru fiecare unitate metodică de învăţare, în faza planificării şi scrierii să adapteze planul de lecţie la finalităţile învăţării. În cursul planificării, ar trebui, de asemenea, avut în vedere că unele finalităţi se pot realiza mai uşor şi mai rapid, dar pentru cele mai multe finalităţi (mai ales pentru domeniul Literaturii) este nevoie de mai mult timp, de o serie de activităţi diferite şi de muncă pe texte variate. În faza de planificare a predării şi învăţării este foarte important să se aibă în vedere faptul că manualul este instrumentul de predare şi că aceasta nu determină conţinuturile disciplinei. De aceea, conţinuturile oferite în manualul trebuie acceptate selectiv şi în funcţie de finalităţile care trebuie realizate. Pe lângă faptul că elevii trebuie îndrumaţi să folosească manualele, ca una dintre sursele de învăţare, profesorul trebuie să-i îndrume pe elevi să folosească şi alte surse de învăţare.

II. REALIZAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

LITERATURA

Programa pentru Literatură se bazează pe textele literare. Textele sunt clasificate pe genuri literare - liric, epic şi dramatic şi pe o serie de texte nefictionale, de popularizare a ştiinţei şi informative. Partea obligatorie a textelor literare este constituită din operele care aparţin corpusului naţional principal, fiind îmbogăţit cu opere din literatura contemporană. Selecţia textelor este bazată în cea mai mare măsură pe principiul adaptării la vârsta elevilor.

Pe lângă textele care trebuie abordate la oră este dată şi o listă de lectură şcolară. Scopul reintroducerii lecturii şcolare este formarea, dezvoltarea şi cultivarea deprinderilor de citire ale elevilor. Elevii pot în timpul vacanţei să citească operele mai vaste, ceea ce contribuie la continuitatea deprinderii de citire.

Pe lângă operele obligatorii care trebuie abordate, este adăugată şi o listă cu texte suplimentare. Partea opţională oferă profesorului o creativitate mai mare în atingerea finalităţilor.

Cu un corpus dominant de texte ale scriitorilor canonici, care pot influenţa asupra formării gustului estetic al elevilor, se construieşte şi îmbogăţeşte conştiinţa despre natura literaturii naţionale (şi valorile clasice ale literaturii universale), dar şi despre cultura şi identitatea naţională. Prin alegerea textelor literare şi a lecturii suplimentare este dată posibilitatea profesorilor de a aborda şi un număr de opere literare ale scriitorilor contemporani, care oferă elevilor opere reprezentative din literatura contemporană şi implicit posibilitatea de a compara în mod critic poetica operelor acestor scriitori cu valorile literaturii canonice. Scopul introducerii operelor literare contemporane, care nu au devenit încă parte din canon, este stabilirea unei corelaţii între tematica şi motivele prezentate în aceste opere şi temele şi motivele din operele literare prevăzute prin Programă şi prin astfel de exemple să se arate că şi scriitorii contemporani reflectă asupra tradiţiei populare epice sau a altor teme - prietenia, etica, dezvoltarea imaginaţiei şi empatiei. Prin aceasta elevii îşi vor îmbogăţi experienţa de citire pe verticală şi vor beneficia de o abordare modernă a predării.

Această selecţie de opere va permite o aplicare mai mare a analizei comparative în abordarea creaţiilor literare, cu o posibilitate largă de alegere a diferitelor niveluri de analiză: interpretare, prezentare sau comentare. Selecţia operelor trebuie să fie conformată cu posibilităţile, necesităţile şi interesele colectivului de elevi. Diferenţele în valoarea totală artistică şi informativă a textelor influenţează asupra soluţiilor metodice adecvate (adaptarea cititului la tipul de text, interpretarea variată a textului în funcţie de complexitatea structurii sale, corelarea şi gruparea cu conţinuturile corespunzătoare din alte domenii - gramatică, ortografie şi cultura exprimării etc.).

Textele din partea suplimentară a Programei trebuie să servească profesorului şi la predarea unităţilor metodice/de învăţare din gramatică, precum şi la predarea şi consolidarea conţinutului din cultura exprimării. Profesorul trebuie să recomande elevilor să citească în timpul lor liber operele pe care nu le-a abordat la ore.

Noua programă se bazează pe remarcarea naturii şi rolului operelor literare şi sesizarea diferenţelor dintre textele literare şi nonliterare, respectiv a corelaţiei mai mari dintre ele. Elevii trebuie să-şi dezvolte capacitatea de a deosebi caracteristicile textului literar (conotaţie, procedee literare, imagini, ritmuri etc.) de denotaţia, natura informativă şi naraţiunea bazată pe fapte şi date precise, oferite în diverse forme de texte nonliterare. Corelaţia este asigurată prin combinarea adecvată a textelor obligatorii şi opţionale.

Din lista de texte suplimentare profesorul alege acele opere care vor alcătui cu textele obligatorii o unitate din aspectul motivelor şi tematicii. Profesorul poate grupa şi lega după asemănare operele din partea obligatorie a Programei şi lectura suplimentară, în diverse moduri.

Acelaşi text poate fi corelat cu alte texte în moduri diferite, în funcţie de diferite motive sau tonul narativ, în contextul învăţării orientate pe proiect, care se întemeiază pe finalităţi şi nu pe conţinuturile de învăţare.

Textele obligatorii, literare, de popularizare a ştiinţei şi informative propuse şi conţinuturile lecturii şcolare obligatorii, cât şi exemplele din textele suplimentare pot fi legate tematic atunci când se întocmeşte planul anual de activitate şi ulterior când se întocmesc planurile orientaţionale lunare. Pe lângă aceasta, este necesară stabilirea unei distribuţii echilibrate a unităţilor metodice/de învăţare

legate de toate subdomeniile disciplinei şcolare, corelaţia funcţională dintre conţinuturile de limbă şi literatură (oriunde este posibil) şi asigurarea unui număr suficient de ore pentru consolidarea şi sistematizarea materiei.

Operele literare care au fost puse în scenă sau ecranizate pot servi la analiza comparativă şi identificarea diferenţelor dintre formele şi expresiile literare şi dramatice/ecranizate (adaptate, modificate), (de ex. Vrăjitorul din Oz).în care scriitorul textului dramatic schimbă naraţiunea situând-o în mediul contemporan.) oferind elevilor posibilitatea de a ajunge la o concluzie cu privire la natura celor două medii şi de a-şi dezvolta competenţele mediatice. Se recomandă citirea integrală cel puţin a unui text dramatic (din cele trei propuse în Programă). Elevilor li se pot sugera şi alte filme cu tematică similară textelor literare citite (aventuri pentru copii sau aventuri în lumea imaginară, maturizarea copilului singuratic etc.) prin care vor lega în mod suplimentar unitatea motiv-tematică.

Despre unele elemente ale competenţei mediatice, elevii trebuie să fie informaţi de asemenea prin intermediul corelaţiei: noţiunea de revistă sau enciclopedie pentru copii trebuie însuşită pe un text concret dintr-o revistă/enciclopedie la alegere (conţinutul textului trebuie să corespundă celor de pe lista de texte obligatorii);

Pe lângă corelaţia dintre texte, este necesar ca profesorul să stabilească o corelaţie verticală. Profesorul trebuie să cunoască în prealabil conţinuturile Limbii şi literaturii române din clasele anterioare, pentru a stabili principiile gradualităţii şi sistematicităţii.

Profesorul trebuie de asemenea să cunoască conţinutul programei altor discipline şcolare în vigoare în clasele mai mici şi în clasa a cincea, care sunt în corelaţie cu disciplina Limba şi literatura română. Astfel, profesorul trebuie să stabilească o corelaţie orizontală în primul rând cu materia din istoriei, cultura plastică, cultura muzicală, religia şi educaţia civică şi limba sârbă ca limbă nematernă.

Introducerea elevilor în lumea literaturii, dar şi a celorlalte texte, aşa-numitelor texte nonliterare (de popularizare, informative), este o sarcină didactică extrem de complexă. La acest nivel de şcolarizare se însuşesc cunoştinţele de bază, foarte importante, apoi aptitudinile şi obişnuinţele de care va depinde cultura literară a elevilor, dar şi competenţa lor estetică. Elevii trebuie să înţeleagă natura funcţională a operelor literare şi autonomia acestora (să facă diferenţa dintre eul liric şi poet, narator şi scriitor), precum şi faptul că o operă literară modelează o posibilă imagine a realităţii.

La analizei textului se va aplica într-o măsură mai mare unitatea dintre procedeele analitice şi sintetice şi puncte de vedere. În conformitate cu finalităţile, elevii trebuie să se obişnuiască să argumenteze prin exemple din text impresiile, atitudinile şi ideile proprii cu privire la opera literară şi astfel să-şi formeze capacitatea de a se exprima independent, de a întreprinde activităţi de investigare şi de a lua o atitudine critică.

Analiza operelor literare trebuie să fie întreţesută de rezolvarea problemelor de investigare/cercetare, generate de text şi de trăirile artistice. Multe texte, în special fragmente din opere, necesită o localizare adecvată, deseori multiplă. Amplasarea textului într-un cadru temporal, spaţial şi socio-istoric şi informarea cu privire la conţinuturile importante care preced fragmentului - reprezintă condiţii fără de care deseori textul nu poate fi trăit intens şi înţeles corect.

La interpretarea textului elevii trebuie să se obişnuiască să-şi argumenteze impresiile, atitudinile şi ideile privind textul literar cu exemple din text şi astfel să-şi dezvolte capacitatea de a se exprima independent, de a întreprinde activităţi de cercetare şi de a lua atitudini critice, respectând în acelaşi timp perceperea individuală a semnificaţiei textelor literare şi exprimarea opiniilor diferite.

În interpretarea didactică a operei literare, factorii de unire şi sinteză pot fi: trăirea artistică, unităţile textuale, elementele structurale importante (temă, motive, imagini poetice, naraţiunea, respectiv subiectul, personajele literare, sensul şi semnificaţia textului, procedeele motivaţionale, compoziţia, formele de expunere, procedeele stilistico-lingvistice şi problemele literare.

Elevii vor însuşi noţiunile de teorie literară cu ocazia abordării textelor corespunzătoare şi folosind experienţa anterioară, câştigată prin citire. În programă nu sunt menţionate toate noţiunile şi speciile operelor literare prevăzute pentru analiză în clasele precedente, dar este de aşteptat ca profesorul să se bazeze pe cunoştinţele prealabile ale elevilor, să le actualizeze şi să le aprofundeze prin exemple în conformitate cu vârsta elevilor. O astfel de situaţie este cu figurile de stil (comparaţia şi

personificarea) care se însuşesc în clasa a treia şi a patra şi la care se adaugă epitetul, onomatopeea, contrastul şi hiperbola; cu noţiunea de naraţiune şi formele de expunere în opera literară epică (dialog, monolog, descriere, portret şi peisaj); cu noţiunile legate de opera dramatică la care se adaugă intriga şi deznodământul ca elemente ale acţiunii dramatice. Actualizarea şi corelarea cunoştinţelor din primul ciclu de instruire şi clasa a V-a a şcolii elementare sunt obligatorii.

Mijloacele de exprimare lingvistic-stilistice se abordează din punct de vedere al trăirii, se va porni de la impresiile artistice provocate şi sugestiile estetice, iar apoi se va investiga condiţionalitatea lor lingvistico-stilistică.

În abordarea operei literare, dar şi în cadrul exerciţiilor orale şi scrise, se va tinde ca elevii să descopere cât mai multe trăsături, sentimente şi stări sufleteşti ale personajelor, precum şi să-şi exprime propriile atitudini faţă de comportamentul personajelor.

Elevul este stimulat să observe sensul comicului şi umorului pe exemple din textele literare, dar şi să deosebească tonul umoristic sau optimist, ditirambic în recitare/povestire/acţiunea dramatică în raport cu tonul elegic. Însuşirea teoretică a noţiunii de tradiţie cultural istorică nu este obligatorie. Creaţia populară Gruia lui Novac poate servi ca exemplu fiind însoţită de explicarea descriptivă a acestei specii literare în cadrul literaturii populare epice. Se actualizează şi se extind cunoştinţele despre poezia patriotică, se abordează fenomenul şi sensul motivului social din poeziile sau poveştile sugerate. Se învaţă ditirambul şi elegia ca specii ale poeziei lirice.

Finalităţile legate de domeniul literaturii se bazează pe citire. Prin citirea şi interpretarea operelor literare elevul dezvoltă competenţe de citire care implică nu numai investigarea/cercetarea şi dobândirea cunoştinţelor despre literatură, ci şi stimularea şi dezvoltarea trăirilor emoţionale, a fanteziei şi a imaginaţiei, a percepţiei estetice, a puterilor asociative bogate, a sensibilităţii artistice, a gândirii critice şi a judecăţii morale. Diferitele forme de citire reprezintă condiţia de bază pentru ca elevii să dobândească cunoştinţe şi să continue să fie introduşi cu succes în lumea operelor literare. În clasa a şasea se cultivă în primul rând experienţa citirii, iar elevii sunt introduşi treptat în cititul de investigare/cercetare (citire în conformitate cu sarcinile de investigare/cercetare, citire din diferite perspective etc.) şi îşi formează capacitatea de a-şi exprima trăirea operei artistice, de a identifica elementele din care este alcătuită opera şi de a înţelege rolul lor în edificarea lumii operelor.

Numărul sporit de texte suplimentare indică asupra posibilităţii de abordare a anumitor conţinuturi propuse (opere literare) la orele suplimentare.

Se recomandă ca elevii în procesul instructiv să utilizeze un supliment electronic pe lângă manual, dacă pentru aceasta există posibilitate în şcoală.

LIMBA

În predarea limbii elevii îşi formează capacitatea de comunicare orală şi scrisă în limba română literară. De aceea, cerinţele acestei Programe nu au drept scop doar însuşirea normelor de limbă şi a celor gramaticale, ci şi înţelegerea funcţiilor lor şi aplicarea corectă în exprimare orală şi scrisă.

Când în conţinuturile Programei se prevăd unităţi metodice/de învăţare pe care elevii deja le-au însuşit în clasele precedente, se subînţelege că va fi verificat nivelul de însuşire şi capacitatea de aplicare a materiei învăţate anterior, iar recapitularea şi exersarea pe exemple noi va fi realizată înainte de abordarea noilor conţinuturi. Prin aceasta se asigură o continuitate în activitate şi muncă sistematică în corelarea dintre materia nouă şi cunoştinţele existente.

Profesorul trebuie mereu să fie conştient de rolul primordial pe care îl are exersarea adecvată şi sistematică, respectiv că materia nu este însuşită până nu se exersează bine. Aceasta înseamnă că exersarea ar trebui să fie un factor esenţial în abordarea materiei, aplicarea, actualizarea şi consolidarea cunoştinţelor.

Gramatica

Cerinţele de bază ale programei în predarea gramaticii este ca limba să fie prezentată şi interpretată elevilor ca un sistem. Niciun fenomen lingvistic nu ar trebui să fie studiat în mod izolat, în afara

contextului în care îşi realizează funcţia (în orice situaţie potrivită cunoştinţele de gramatică pot fi puse în funcţia interpretării textului artistic şi de popularizare a ştiinţei). Una dintre procedeele extrem de funcţionale în predarea gramaticii sunt exerciţiile care se bazează pe utilizarea exemplelor din practica nemijlocită a vorbirii , fapt care apropie materia din gramatică de necesităţile vieţii în care limba este aplicată ca o activitate umană multilateral motivată.

Învăţarea procedeelor de îmbogăţire a vocabularului implică în primul rând clasificarea cuvintelor după structură în cuvinte de bază, derivate şi cuvinte compuse (în cadrul derivării se menţionează cuvintele formate cu sufixe şi prefixe, iar la cuvintele compuse - prin alipire). Pe exemple clasice (de ex. cântăreţ, şcolar, şcolarizare, strănepot, neatenţie, preface), elevii trebuie să identifice părţile componente ale cuvintelor derivate: rădăcina cuvântului, prefixele şi sufixele. Pe baza unei familii de cuvinte, elevii trebuie să recunoască rădăcina cuvântului. Prin aceasta se stabileşte baza pentru extinderea cunoştinţelor privind procedeele de îmbogăţire a vocabularului în clasele mai mari. La orele de consolidare a materiei trebuie evidenţiată diferenţa dintre rădăcina gramaticală şi desinenţele în comparaţie cu rădăcina lexicală şi sufixele.

Elevii au făcut deja cunoştinţă cu noţiunea de sunet, iar acum îşi extind cunoştinţele de fonetică prin informaţii de bază privind formarea sunetelor şi organele de vorbire care participă la acest proces. Pe baza pronunţării, sunetele sunt împărţite în vocale şi consoane. Se va actualiza şi noţiunea de semivocală. Consoanele se clasifică după modul şi locul de articulare (este de dorit ca aici să se facă o corelare cu orele de limbi străine - de exemplu, într-o poziţie diferită se pronunţă unele sunete în limba română şi în engleză/franceză). Cu privire la despărţirea cuvintelor în silabe, se vor aprofunda cunoştinţele în raport cu clasele mai mici: trebuie să fie introduse şi exemple de despărțire în silabe a grupului de două consoane alăturate aflate între două vocale, când a doua este L sau R (obraz, codru tablă, evlavios). Însușirea diftongilor, triftongilor și a hiatului în despărțirea în silabe și recunoaștera lor. Predarea morfologiei implică extinderea cunoştinţelor despre pronume (în clasa a cincea au fost abordate doar pronume personale). Acum este introdusă clasificarea în pronume şi adjective pronominale. În cadrul pronumelui se va aborda pronumele personal, reflexiv, de întărire, precum și pronumele și adjectivele pronominale: posesive, demonstrative, interogativ-relative, nehotărâte și negative. Trebuie de asemenea menţionate categoriile gramaticale ale pronumelui: genul, numărul, cazul şi persoana. Elevii vor extinde cunoştinţele privind verbul prin abordarea timpurilor verbale a verbelor de conjugări diferite la diateza activă. Un accent special trebuie să se pună pe regulile ortografice legate de scrierea formelor verbale.

Elevii extind cunoştinţele din sintaxă prin clasificarea propoziţiilor după scopul comunicării. O atenţie deosebită trebuie acordată utilizării semnului de exclamare, precum şi a altor semne de punctuaţie.

Ortografia

Normele ortografice vor fi însuşite prin intermediul exerciţiilor sistematice (dictări ortografice, corectarea greşelilor dintr-un text dat, testele cu exerciţii de ortografie etc.). În exersarea ortografiei se recomandă ca o atenţie aparte să fie acordată scrierii cu unul, doi și trei „i”, a diftongilor ia şi ea, a vocalelor în hiat e-e, o-e, o-o. De asemenea, elevii trebuie încurajaţi ca singuri să observe şi corecteze greşelile de ortografie în comunicarea SMS şi în alte tipuri de comunicare prin intermediul Internetului.

Pe lângă aceasta, elevii trebuie îndemnaţi să folosească îndrumătoarele şi dicţionarele ortografice (ediţiile şcolare). Este de dorit ca profesorul să aducă un exemplar de Dicţionar ortografic la oră de fiecare dată când se abordează teme de ortografie (în acest fel ar putea de la fiecare elev în mod individual să ceară ca acesta să găsească un cuvânt în Dicţionarul ortografic şi să-i determine forma corectă sau scrierea corectă).

Ortoepia

Profesorul trebuie permanent să sublinieze importanţa pronunţării corecte, care se cultivă prin aplicarea anumitor exerciţii ortoepice. Exerciţii ortoepice nu ar trebui să fie realizate ca unităţi didactice aparte, ci împreună cu anumite teme din gramatică. O atenție deosebită trebuie acordată accentului și accentuării corecte a cuvintelor (acele, acele, snopi, snopi).

Utilizând înregistrări audio, la elevi trebuie formată deprinderea de identificare, reproducere şi însuşire a vorbirii cu o intonaţie corespunzătoare, şi în locuri unde se abat de la normele ortoepice

privind pronunţarea corectă a sunetelor limbii române literare să observe deosebirea dintre pronunţarea sunetelor în varianta literară şi varianta dialectală a limbii române.

Unele exerciţii ortoepice pot fi efectuate şi pe teme corespunzătoare din literatură: de ex. articularea poate fi exersată prin citirea numărătorilor în cazul în care acestea sunt abordate în cadrul literaturii populare; accentul cuvintelor, tempo, ritm, intonaţia propoziţiei şi pauzele pot fi exersate prin citirea cu voce tare a unor fragmente din lectura suplimentară (la alegerea profesorului sau elevului) etc. Pentru exersarea ortoepică ar trebui întreprinse rostiri orale ale unor fragmente în proză sau versuri (cu ajutorul materialelor didactice auditive).

CULTURA EXPRIMĂRII (EXPRIMAREA ORALĂ ŞI SCRISĂ)

Dezvoltarea şi îmbunătăţirea culturii exprimării elevilor este una dintre cele mai importante sarcini de predare a limbii române. Una dintre sarcinile principale ale predării culturii exprimării se referă la îmbunătăţirea mijloacelor de exprimare a elevilor, iar scopul său final este pentru ca elevii să fie capabili să stabilească o comunicare calitativă şi utilă. Cultura exprimării cuprinde exprimarea orală şi scrisă. Activităţile de predare în acest domeniu sunt realizate în colaborare cu alte domenii ale disciplinei şcolare limba română, precum şi prin intermediul unităţilor metodice/de învăţare individuale. În schimb, abordarea textelor literare şi a învăţarea gramaticii trebuie să includă şi conţinuturi din cultivarea culturii exprimării orale şi scrise a elevilor.

Predarea va fi mai evidentă şi mai eficientă dacă se analizează interpretările şi citirile înregistrate. În realizarea conţinutului didactic se pot utiliza tehnologii moderne de informare şi comunicare (de exemplu, smart board, computer şi video-bim etc.).

Fiecare exerciţiu din Programă (exerciţii de vorbire, ortografice, lexico-semantice, stilistice) este planificat şi realizat în contextul educaţional în care apare necesitatea de însuşire funcţională şi aplicare funcţională a anumitor legi şi fenomenele lingvistice, în situaţii noi de comunicare, precum şi necesitatea stabilirii, actualizării sau sistematizării cunoştinţelor dobândite în timpul predării limbii şi predării literaturii. Toate tipurile de exerciţii, care au drept scop dezvoltarea gândiri lingvistice, sunt realizate pe text sau în timpul exerciţiilor de vorbire.

Scopul exerciţiilor de vorbire este îmbunătăţirea exprimării culturii orale. Organizarea detaliată, structurile de conţinuturi bine concepute şi motivarea elevilor să discute va duce la corectitudine, uşurinţă, claritate, simplitate, acurateţe şi fluenţă în vorbirea orală a elevilor. Aceste exerciţii trebuie să apropie vorbirea elevilor de pronunţarea corectă în limba română literară.

Formulele de politeţe, respectiv mijloacele de limbă specifice folosite la adresarea politicoasă reprezintă un segment important în predarea culturii exprimării Este important ca la elevi să se dezvolte conştiinţa comunicării politicoase, adică a comportamentului comunicativ politicos, respectiv să se sublinieze importanţa promovării discursului şi a scrisului corect şi politicos. Elevilor trebuie subliniat faptul că, în domeniul convenţiilor de politeţe formele cele mai tipice de adresare manierată orală şi scrisă sunt: folosirea pronumelui de politeţe dumneavoastră, cuvinte politicoase pentru comunicarea publică şi oficială (domnule, doamnă/domnişoară, Excelenţă, Sfinţia Voastră ...) precum şi acte de vorbire de tip expresiv (formule de politeţe): scuze, mulţumiri, felicitări, cereri. Textele lingvo-metodice care conţin o formă de dialog în care poate fi exprimată politeţea lingvistică pot servi la observarea formelor de adresare politicoasă. De asemenea, elevii trebuie să fie încurajaţi să-şi exprime opiniile şi propriile observaţii pe marginea comportamentului comunicativ (ne)politicos.

O parte mare a lexicului limbii române îl constituie lexemele formate prin derivarea cuvintelor. Derivarea este un proces productiv care îmbogăţeşte zilnic fondul nostru lexical. De aceea, în predarea culturii exprimării lexicologia, respectiv îmbogăţirea vocabularului ar trebui să fie abordată, în primul rând, ca o modalitate de formarea de cuvinte noi, astfel încât elevii să înţeleagă semnificaţia ei practică. Elevii trebuie să-şi formeze capacitatea de construirea şi deosebirea augmentativelor (cu peiorative) şi diminutivelor (cu hipocoristice) prin faptul că abordarea temei nu se va rezuma doar la descriere, adică descrierea formală a acestei teme ar trebui să fie cât mai scurtă. Abordarea creativă şi de cercetare poate influenţa pozitiv asupra motivaţiei elevilor de a cunoaşte această tematică. Este de dorit să se menţioneze doar cele mai frecvente sufixele atât pentru prima formă derivaţională cât şi pentru cea de-a doua. Elevii trebuie încurajaţi să explice înţelesul derivatelor date şi să li se arate rolul acestora în exprimarea lingvistică cotidiană (de exemplu, semnificaţia expresivă şi nuanţarea stilistică a derivatelor, cum ar fi mămica, surioara, căsoaie etc).

Exerciţiile de ortografie le permit elevilor să acorde o atenţie deosebită cerinţelor de ortografie şi rolului lor în text. Aplicarea sistematică a exerciţiilor de ortografie adecvate permite ca cunoştinţele ortografice teoretice cu timpul să devină parte componentă a abilităţii exprimării, precum şi să se formeze deprinderea ca aceste cunoştinţe de aplicare a regulilor ortografice dobândite să fie folositepractic şi spontan. Exerciţiile de ortografie sunt cel mai potrivit mod de a învăţa regulile de ortografie, de a verifica şi de a identifica greşelile şi de a le înlătura. Cel mai bine este să se aplice şi exerciţii simple şi exerciţii complexe de ortografie, care sunt potrivite pentru însuşirea unei singure reguli ortografice dintr-un domeniu al ortografiei, şi mai multe reguli de ortografie, din mai multe domenii ortografice. Exerciţiile de ortografie trebuie mai întâi pregătite. Cu această ocazie este necesar să se respecte principiul gradualităţii, sistematicităţii, unităţii teoriei şi practicii. Cu prilejul însuşirii principiilor ortografice, pot fi potrivite următoarele exerciţii de ortografie: dictare, scriere independentă, completarea textului. Poate fi stimulativă şi organizarea unui quiz la ora dedicată sistematizării materiei de ortografie (de ex. recunoaşteţi domeniul ortografic, găsiţi greşeala, sunt oare corect utilizate, de exemplu, litere mari etc.), dar ar trebui, de asemenea, să se verifice dacă elevii sunt capabili să explice regulile ortografice învăţate, dintr-un anumit text.

Scopul aplicării exerciţiilor lexico-semantice este îmbogăţirea vocabularului elevilor şi evidenţierea diferitelor posibilităţi de alegere a cuvintelor şi frazelor, arătând utilizarea eficientă a acestora. Prin aplicarea exerciţiilor lexico-semantic la elevi se formează obişnuinţa de a reflecta şi căuta expresia lingvistică adecvat pentru ceea ce doresc să exprime (în funcţie de situaţia de comunicare) iar aceste expresii duc la îmbogăţirea vocabularului lor. Tipurile de aceste exerciţii ar trebui să fie în concordanţă cu interesele elevilor şi conţinuturile didactice. La dezvoltarea exprimării precise şi încurajarea elevilor să se gândească la cuvintele şi semnificaţiile lor contribuie şi exerciţiile prin care se cere de la elevi să evite cuvinte inutile, cuvintele şi expresiile redundante. Stimulative sunt şi exerciţiile legate de sensul figurat al cuvintelor, dar şi exerciţiile în care se cere găsirea părţilor de propoziţie omise, care încurajează elevii să găsească cuvântul adecvat, dar şi în conformitate cu contextul dat să extindă șirul de posibilităţi semantice şi lexicale permise.

Prin aplicarea exerciţiilor stilistice de la elevi se cere ca într-un mod diferit de cele obişnuite să lege cuvinte şi fraze şi să cerceteze potenţialul lor semantic. Scopul lor nu este doar de a înlătura greşelile făcute, ci ca elevii să-şi formeze deprinderi adecvate de vorbire şi scriere corectă, respectiv de aplicare a procedeelor creative în limbă. Elevii în general dobândesc cunoştinţe despre stil şi posibilităţile expresive de limbă prin abordarea textelor literar-artistice şi din această cauză este incontestabilă corelaţia cu predarea literaturii, dar acestea nu ar trebui să fie identificate cu analiza lingvistică-stilistică a texte. Exerciţiile stilistice trebuie să fie corelate direct cu predarea gramaticii. Poate fi creat un şablon situaţional pentru dezvoltarea şi îmbunătăţirea abilităţilor lingvistico-stilistice ale elevilor, în conformitate cu vârsta lor şi cu principiul sistematicităţii şi condiţionalităţii. O formă creativă de activitate privind dezvoltarea abilităţilor stilistice ale elevilor poate fi, de exemplu, bazată pe un text ca un stimulent pentru exprimarea artistică, datorită faptului că în diferitele texte literar-artistice se observă cu uşurinţă expresivitatea procedeelor stilistice care pot fi aplicate atunci când materialul lingvistic se foloseşte într-o situaţie comunicativă nouă.

III. MONITORIZAREA ŞI EVALUAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Monitorizarea şi evaluarea rezultatelor progresului elevilor este în funcţia realizării finalităţilor, şi începe cu o evaluare iniţială a nivelului la care se găseşte elevul şi în raport cu aceea ce se va evalua în viitorul lui progres şi cu notele. Fiecare oră şi fiecare activitate este un prilej bun pentru notarea formativă, respectiv înregistrarea progresului elevilor şi îndrumarea spre activităţile viitoare.

Evaluarea formativă este o parte integrantă a abordării metodelor de predare moderne şi subînţelege evaluarea cunoştinţelor, abilităţilor, atitudinilor şi comportamentelor, precum şi dezvoltarea competenţelor adecvate în timpul predării şi învăţării. Măsurarea formativă presupune adunarea datelor cu privire la realizările elevilor şi cu această ocazie cele mai frecvente tehnici care se aplică sunt: realizarea sarcinilor practice, observarea şi înregistrarea activităţii elevilor în timpul orelor, comunicarea nemijlocită dintre elevi şi profesori, registru pentru fiecare elev (harta progresării) etc. Rezultatele evaluării formative la sfârşitul ciclului didactic trebuie să fie prezentate şi prin notă numerică.

Munca fiecărui profesor este formată din planificare, realizare, monitorizare şi evaluare. Este important ca profesorul, pe lângă realizările elevilor, să monitorizeze şi evalueze continuu propria activitate. Profesorul va folosi în continuare în practica sa tot aceea ce s-a dovedit bun şi eficient, iar aceea ce a fost considerat mai puţin eficient trebuie îmbunătăţit.

RUSINSKI JEZIK

Назва предмета	РУСКИ ЯЗИК И КНЇЖОВНОСЦ
Циль	Цилї ученя Руского язика и кнїжовносци то же би ше школяр оспособел за правилне хасноване руского язика у розличних комуникацийних ситуацийох, у бешеди и писаню; же би през читанє и толкованє кнїжовних творох розвивал читательни компетенциї котри, попри знаня о кнїжовносци, облапяю емоцийне и фантазийне уживйованє, живе паметанє, виглєдовацке припатранє; же би поспишовали имаґинацию и уметнїцки сензибилитет, естетичне доживйованє и критицке думанє, моралне розсудзованє и асоциятивне повязованє; же би ше з одвитуюцима файтами читаня оспособйовал же би унапрямено приступал дїлу и при толкованю одкривал розлични пасма и значеня такста; же би здобувал основни знаня о месту улоги и значеню язика и кнїжовносци у култури, як и о

	медийней писменосци; же би здобувал и розвивал найширши гуманистични знаня и же би научел як фуннкционално повязовац змисти предметних обласцох.
Класа	Шеста
Рочни фонд годзинох	144 годзини

ВИХОДИ По законченю класи щколяр годзен:	ОБЛАСЦ\ТЕМА	ЗМИСТИ
- повязац кнїжовни термини и поняца котри обрабяни у предходних класох з новима творами котри чита; - читац з розуменьом; парафразовац пречитане и описовац свойо дожице розличних врста кнїжовних творох и науково-популарних текстох; - одредзиц род кнїжовного твору и кнїжовну файту; - прави разлику медзи творами лирского, епского и драмского характеру; - разликовац авторску приповедку од роману; - анализовац структуру лирскей писнї (строфа, стих, рима); - обачовац основни елементи структури кнїижовноуметнїцкого твору: тема, мотив; дїя, час и место дїї;	КНЇЖОВНОСЦ	ЛИРИКА Лектира Мирон Колошняї: Вербово пруце; Як цо и я Ирина Гарди Ковачевич:Любиме любени; Птица Дюра Папгаргаї: Одлєтол голубок Руска народна писня:Венок - радосц Янко Фейса: Задуй витре Мафтей Винай: При машини Велько Петрович: Параст Михал Рамач: Салаши Ленґстон Хюз: Чарни Михал Ковач: Нас бида вигнала Гавриїл Костельник: Писня Бачваня

- разликовац заплєт и разплєт као етапи драмскей дії; - разликовац поняце поети и поняце и поняце лирского субєкта; поняце приповедача у одношеню на писателя; - разликовац форми висловйованя; - замерковйовац звучни, визуалне, тактилне, олфакторни елементи поетичней слики; - одредзиц стилски фиґури и разумиц їх улогу у књижовноуметнїцким тексту; - анализовац причиново и пошлїдково одношеня у тексту и вреднує наглашени идеї котри текст понука; - анализовац поступки подобох у кнїжовноуметнїцким дїлу, служаци ше з арґументама з тексту; - обачовац гумор у кнїжовном дїлу; - разликовац гумористичнии и дитирамбски тон од елеґичного тону; - илустровац вереня, обичаї, способ живота и подїї у прешлосци описани у кнїжовних творох; - уважовац национални вредносци и пестовац культурноисторийни скарб;		Тарас Шевченко: Сон Кнїжовни термини и поняца Файти строфи спрам числа стихох у лирскей писнї. Файта стихох спрам числа складох; наглашка словох и ритем; стилски фиґури: контраст, гипербола. Файти авторскей и народней лирскей писнї; социялна, елеґична, любовна. Прикмети лирскей писнї. Чувствительносц. ЕПИКА Лектира Штефан Гудак: Голуби Михал Ковач: Хованєц Владимир Кочиш: Облаки майстра Василя Михал Ковач: Бишалма Андри Гуздер Билянски:Давид Штефан Гудак: Перши крочай Силвестер Саламон: Кед зарно дахто найдзе Евґений Кочиш: Наднїчаре Штефан Чакан: Сова и млади птички; Квоково поуки курчатом

- препоручиц кнїжовни твор з крадким обгрунтованьом; - поровнац кнїжовне и филмске дїло, театралну представу и драмски текст; - повязац ґраматични поняца обрабяни у предходних класох з новима наставнима змистами; - препознац часци словох у вязи з їх твореньом; - разликовац гласи руского язика по дзвонкосци и месту вигваряня;		Сербска нар. писня: Шмерц мацери Юґовичох Иво Андрич: Аска и вовк Руска нар. прповедка:Треба у младосци робиц Албанска нар. приповедка: Старик и леґинь Славомир Олеяр: Нашенє (Smallman) (виривок) Рабиндранат Таґоре: Заградар
- разликовац файти гласовних пременкох на єдноставних прикладох и применює кнїжовноязичну норму; - одредзиц файти заменовнїкох, як и їх форму; - препознавац дїєсловни часи и хаснує их у складзе з норму; - разликовац виреченя спрам комуникативней функциї; - дошлїдно применьовац правописну норму; - хасновац правопис як кнїжку; - дошлїдно хасновац наглашку на предостатнїм складу - хасновац розлични форми усного и писаного		Књижовни термини и поняца Описованє, диялог, монолог. Фабула, дїя, рядошлїд подїйох, Основна тема и ключни мотиви. Форми висловйованя: нарация , описованє, диялог, монолог. Фабула/дїя, рядошлїд подїйох Файти епских дїлох: приповедка, роман. ДРАМА Лектира Дюра Папгаргаї: Драма по вибору Књижовни термини и поняца Драмски файти: комедия - основни прикмети. Монолог и

висловйованя: преприповедованє розличних файтох текстох без скрацованя и зоз скрацованьом, приповеданє о подїйох и дожицох; описованє; - розликовац и правиц ауґументативи и деминутиви; - составяц обвисценя, висти и кратки звити; - разумиц основни значеня кньижевного и нєуметницкого текста; - пренаходзиц, повязовац и толковац експлицитно и имлицитно дати информациї у кратшим, єдноставнєйшим кнїжовним и нєуметнїцким тексту; - драматизовац виривок вобраного кнїжовноуметнїцкого текста; - бешедовац ясно,почитуюци стандардноязичну норму; - виразно читац обробени кнїжовни тексти.		дијалог у драми. Дидаскалиї, реплика. Етапи драмскей дїї (заплєт и розплєт). НАУКОВОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТИ (вибрац 2 тексти) ДОМАШНЯ ЛЕКТИРА Дюра Папгаргаї: Конєц швета Вибор поезиї на руским язику Вибор прози на руским язику	
	ЯЗИК	Ґраматика	Файти словох, пременлїви и нєпременлїви слова. Меновнїки: род, число, припадок; виведзени меновнїки. Прикметнїки: материялни,зоз значеньом часу,

			места. Род, число, припадок. Компарация. Заменовнїки: особни, повратни, присвойни, указуюци, опитни, односни, одрекаюци, нєодредзени, одредзени, меновнїцки и прикметнїцки заменовнїки. Числовнїки: основнипорядково, збирни, нєодредзени,ламани числа, розламки. Дїєслова: вид дїєслова, преходносц, особни и безособни, дїєсловни форми, инфинитив, инфинитивна основа, презент, прости футур, зложени футур, перфект, плусквамперфект, императив, потенциял,потенциял прешли, дїєприсловнїк презента, дїєприкметнїк пасивни перфекта, творенє дїєсловох. Уплїв сербского язика у хасноваю даєдних дїєсловох и формох. Правописни правила за шицки файти словох. Присловнїки: творенє, ступньованє. Применовнїки: творенє, ступньованє. Словка. Злучнїки. Викричнїки.

		Правопис	Писанє менох вселенских целох. Розкладанє словох на концу шора (основни правила). Правописни ришеня у вязи зоз гласовнима пременками. Писанє словох зоз одрекюцим значеньом. Обще правило при писаню неґациї. Писанє заменовнїка Ваш з вельку початну букву. Правописни ришеня у вязи зоз писаньом обробених дієсловних формох.
		Ортоепия	Правилне вигварянє гласох дь, ть. Стаємна наглашка на предостатнїм складу.
	ЯЗИЧНА КУЛТУРА	Тексти у функциї унапредзеня язичней култури. Анализованє слуханей бешеди на медийох. Бешедни вежби на задану тему. Конструкция виреченя. Форми любезного обрацаня собешеднїком. Лексикология: ауґументативи (зоз пежоративами), деминутиви (зоз гипокористиками). Правописни вежби: диктат; дополньованє текста; обачованє и толкованє научених научених	

		правописних правилох тексту. Збогацованє словнїка: лексично-семантични вежби (напр. вихабянє нєпотребних и цудзих словох; фиґуративни значеня словох, находзенє вихабених часцох виреченя; стилски вежби. Хронолоґийне и ретроспективне приповеданє; описованє зявеньох у природи; статични и динамични опис; портрет, висловйованє поровнаня, драматичносц у приповеданю; виражованє поровнаня, можлївосци, нєодредзеносци, приблїжносци, Писмени вежби и домашнї задатки и анализа на годзини. Штири школски писмени задатки, по два у полрочу, по єдна годзина за писанє и по два за виправок з анализу и писанє унапредзеней верзиї составу.	

Ключни поняца змисту: кнїжовносц, язик, язична култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНЕ ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Програму настави и ученя Руского язика и кнїжовносци творя три предметни обласци: Кнїжовносц, Язик и Язична култуга. Дистрибуция годзинох по предметних обласцох шлїдуюца: Кнїжовносц - 54 годзини, Язик - 52 годзини и Язична култура - 38 годзини. Вкупни фонд годзинох на рочним уровню виноши 144 годзини. Шицки три обласци ше медзи собу и анї єдна обласц ше нє виучує изоловано без уплїву з другима обласцами.

Програма настави и ученя Руского язика и кнїжовносци заснована на виходох, односно на процесу ученя и школярових посцигнуцох. Виходи (исходи) представяю опис интеґрованих знаньох, схопносцох, становискох и вредносцох котри школяр будує, преширює през шицки три предметни обласци того предмету.

I. ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Програма настави и ученя ориєнтована на виходи наставнїкови дава векшу шлєбоду у креированю и обдумованю настави и ученя. Улога наставнїка у тим же би способи витворйованя прилагодзел потребом каждого оддзелєня маюци у оглядзе: состав оддзелєня и характеристики школярох; учебнїки и други наставни материяли котри ма и сце их хасновац, наставни средства и медиї котри школа ма. Рушаюци од датих виходох и змистох, наставнїк креирує свой рочни, тє. ґлобални план роботи, зоз чого будзе познєйше розвивац свойо оперативни плани. Виходи дефиновани по обласцох олєгчую дальшу операционализацию виходох на уровню конкретних наставних єдинкох. Од наставнїка ше очекує же кажду наставну єдинку прилагодзи виходом ученя. У фази планованя важне мац у оглядзе же учебнїк то наставне средство и вон нє одредзує змисти предмета.

II. ВИТВОРЙОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

КНЇЖОВНОСЦ

Главну часц програма у подручу Кнїжовносц творя наслови подруча Лектира.Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира подзелєна на кнїжовни роди - лирика, епика, драма. Вибор дїлох з найвекшей часци засновани на принципу прилагодзеносци возросту. Вибор правени спрам антолоґийох поезиї и прози на руским язику та су у тим смислу репрезентативни. Продукция кнїжовних творох на руским язику барз мала а ище є и нє доминантн обрацена на дзецински возрост. Прето наставнїкови дата шлєбода же би уведол до обробку и нови твори котри шту школяра. За ткв. домашню лектиру предвидзени два вибори. То значи же ше очекує же видаватель направи таки вибор и предложи го як кнїжку домашнєй лектири. З тим ше лєгчейше провадзи сучасна продукция кед єй єст. Терашнї вибор насловох лектири ма заступени вибор творительох котри би требали буц познати рускей популациї. Основа шицкого, заш лєм, у тим же би лектира витворела основну функцию дїла котре положене до лектири, а медзи иншим то и же би ше спатрело початки кнїжовносци на руским язику, главни теми и вредносци котри понука сучасна кнїжовносц. Таки вибор оможлївюя поровнованє и основни прегляд литерарней творчосци од початку по нєшка. Тиж так, на прикладох кнїжовних текстох обрабяю ше и поняца з подруча язика и култури висловйованя. Нїтка котра шицко повязує то „уводзенє школяра до розуменя кнїжовного дїла”. Настанїк зоз своїм планом може ґруповац наслови спрам тематики або спрам идеї котру мож замерковац на прикладу вецей творох. У часци Програма под назву „Драма” нє предложени вецей твори алє ше подрозумює же школяре з наставнїком пойду на драмски представи у рамикох Драмского фестивалу „Дядя” и же потим буду мац розгварки о видзеним и дожитим. Препоручує ше и же би школяр пречитал голєм єден драмски твор у цалосци. Часопис за дзеци „Заградка” може поряднє служиц як наставне средство.

У наставней интерпретациї треба мац у огляду же важне дожице цалосци текста и замерковац структурни елементи (тема, мотив, поетска слика, фабула, рядошлїд подїйох, кнїжовни подоби, смисел и значенє текста, стилски поступки, композиция, стилски фиґури, елементи драмскей дїї итд. Повязованє знаньох зоз штвартей и пиятей класи обовязне.

У цеку обробку кнїжовних творох, як и у рамикох бешедних вежбох намагац ше же би школяре замерковали цо вецей прикмети, чувства поєдиних подобох як и же би виражовали свойо становиска о поступкох подобох.

ЯЗИК

У настави язика школяре ше оспособюю з правилну усну и писану комуникацию на стандардним руским язику. За ученє язика барз важне стайомне повторйованє и преверйованє. Погришне хасноване даєдних конструкцийох треба нєпреривно и у каждей нагоди виправяц. Наш язик у нєпреривним окруженю з другима язиками у бешедней и медийней комуникациї та очиглядни уплїв других язикох, першенствено сербского, а вше вецей и английского. Бешедни язик нам и кнїжовни та нам важне знанє и вежба руского язика у шицких условийох. Вежбанє состойна часц каждого ученя.

Ґраматика

Основне програмске поглєдованє настави ґраматики то же би ше язик спознало як систем. Анї єдно зявенє ше нє преучує як изоловане звонка контексту у котрим ше видзи його функция.

Єден з функционалних поступкох то вежбанє з хаснованьом прикладох з нєпостредней бешедней пракси.

Настава твореня словох за наставу руского язика барз важна бо зме у каждодньовей бешедней пракси положени до ситуациї же пребераме слова з других язикох и прилагодзуєме их конструкциї руского язика. Школяре треба же би научели як наставаю нови слова або як странски слова поставаю часц фонду руского язика, а окреме важне знац же странски слова прилагодзуєме зоз суфиксами, префиксами и зоз складаньом та школяр треба же би знал основу, корень и префикси и суфикси. Настава морфологиї за цалу основну школу концентрована у шестей класи та то наставнїк треба же би мал у огляду понеже ше у познєйших класох будзе подрозумйовац же школяр морфолоґию дефинитивно упознал.

Правопис

Правописни правила ше усвоюю систематично, нєпреривно преверюю и указує на гришки. Правопис руского язика засновани на фонетично-морфолоґийни принципу цо значи же ше чува основа слова. Окреме важне же би ше мерковало на писанє двозначних вокалских буквох (я, є, ї, ю) и мегкого знака. Хаснованє мобилних телефонох приводзи до «прескакованя» правописних правилох та о тим треба окреме водзиц старосц. Правопис ше вежба з писаньом, окреме з диктатом бо є так препознатлїве и лєгко ше виправя.

ЯЗИЧНА КУЛТУРА (УСНЕ И ПИСМЕНЕ ВИСЛОВЙОВАНЄ)

Язична култура и домеркованосц у хаснованю припада ґу найважнєйшим часцом роботи. Замерковане же ше найвецей траци хаснованє синонимох и других конструкцийох та ше з тим руски язик зводзи на слова котри єст и у сербским язику а богатство руского язика и можлївосци висловйованя ше траца и у усним и у писаним висловйованю. Настава ше унапредзує зоз системом язичних вежбох у котрих ше обачує хаснованє иншаких словних можлївосцох же би ше виражело свойо або цудзе думанє на найлєпши способ та же би ше медзи собешеднїками витворела комуникация без завадзаньох у розуменю. Вежбанє комуникациї припада ґу найважнєйшим поступком же би ше при школярови розвило чувство за ниянси у бешеди. Лексично-семантични вежби маю окреме вельке значенє прето же доприноша очуваню велїх формох висловйованя.

III. ПРОВАДЗЕНЄ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзенє и вредноване резултатох напредованя школяра находзи ше у функциї витворйованя виходох. Започина зоз иницияльним преверйованьом досцигнутого уровня знаня та ше у одношеню на тото будзе познєйше мерац напредованє. Кажда нагода добра и же би ше вредновало досцигнуте знанє школяра. е се одмеравати даљи напредак и формирати оцена. Кажда наставна годзина то и нагода за формативне оценьованє и реґистрованє напредованя та и плановане дальшей роботи.

Робота каждого наставнїка составена зоз планованя, витворйованя, провадзеня и вреднованя. Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важне же би наставнїк, окрем посцигнуца школярох, континуовано провадзел и вредновал и власну роботу. Шицко цо ше укаже як добре и ефикасне, наставнїк будзе и далєй хасновац, а тото цо будзе нєдостаточно дїлотворне треба меняц и унапредзиц.

SLOVAČKI JEZIK

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA
Cieľ	Ciele učenia slovenského jazyka a literatúry sú, aby sa žiak uschopnil

	správne používať slovenský jazyk v rôznych komunikačných situáciách, v hovorenej a písanej podobe; aby prostredníctvom čítania a interpretácie literárnych diel rozvíjal čitateľské kompetencie, ktoré prostredníctvom vedomostí z literatúry budú v ňom rozvíjať predstavivosť a umeleckú vnímavosť, pamätanie, skúmanie, pozorovanie; podnecovať imagináciu a umeleckú senzibilitu, estetické prežívanie a kritické myslenie, morálne hodnotenie a asociatívne spájanie; aby sa zodpovedajúcimi spôsobmi čítania uschopňoval priamo pristúpiť k dielu a pri hodnotení diela odhaľoval rôzne významy; aby získaval základné vedomosti o mieste, ako aj o úlohe a význame jazyka a literatúry v kultúre, ako aj o mediálnej gramotnosti; aby získaval a rozvíjal humánne vedomosti a aby sa naučil funkčne spájať

	obsahy oblastí z rôznych predmetov.
Ročník	Šiesty
Ročný fond hodín	144 hodín

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	OBLASŤ/TÉMA	OBSAH
- spojiť literárne termíny a pojmy, ktoré boli spracované v predošlých ročníkoch, s novými dielami, ktoré číta; - čítať s porozumením; tlmočiť prečítané a opísať svoje dojmy z prečítaných litrárnych diel rôznych literárnych druhov a vedecko-populárnych textov; - určiť literárny druh a žáner literárneho diela; - poznať rozdiel medzi dielami lyrickými, epickými a dramatickými; - odlíšiť autorskú poviedku od románu; - analyzovať štruktúru lyrickej básne (strofa, verše, rým); - určiť základné prvky štruktúry	LITERATÚRA	LYRIKA Lektúra 1. Zo slovenských ľudových piesní (obradové piesne: Odobierka,...vianočné piesne, pracovné piesne, koledy, uspávanky - výber) 2. Mira Alečković: November 3. Ján Labáth: Na Dolnej zemi 4. Miroslav Antić: Raz v stredu/Láska 5. Paľo Bohuš: Sedliak 6. Juraj Tušiak: Jednoduché slová 7. Daniel Hevier: Náušnica v uchu/Ladislav Čáni: Načo nám je jazyk 8. Kamil Peteraj: Školská lavica/Miroslav Demák: Ťažko je 9. Peter Nagy: Prečo krava nenosí žiadnu kravatu Literárne termíny a pojmy Druhy strof podľa počtu veršov v lyrickej básni:

literárno-umeleckého diela: tému, motív; dej, čas a miesto deja; - rozlíšiť zauzlenie a rozuzlenie ako fázy dramatického deja; - rozlíšiť pojem básnika a pojem lyrického subjektu; pojem rozprávača a spisovateľa; - rozlíšiť literárne postupy; - rozpoznať zvukové, vyzuálne (taktilné a olfaktorické) prvky básnického obrazu; - určiť básnické figúry (štylistické prostriedky) a pochopiť ich úlohu v literárno-umeleckom texte; - analyzovať príčinu a následky vzťahov v texte a hodnotiť zvýraznené idey, ktoré sú v texte prítomné; - analyzovať konanie postáv v literárno-umeleckom diele a odôvodniť svoj postoj		štvorveršová, trojveršová. Vlastnosti lyrickej poézie: rytmus a rým; združený, striedavý, obkročný; úloha rýmu v tvorení strofy. Štylistické figúry: prirovnanie, hyperbola. Druhy autorských a ľudových lyrických piesní: obradové piesne (koledy, vianočné...). EPIKA Lektúra 1. Ľudmila Podjavorinská: Čakanka 2. Soľ nad zlato - slovenská ľudová rozprávka 3. Milan Ferko: Strieborná volavka Kinnari 4. Jaroslava Blažková: Zázrak života 5. Ján Čajak: Búrka 6. Martin Kukučín: Neprebudený 7. Zoroslav Spevák-Jesenský: (výber z prózy) Literárne termíny a pojmy Téma a hlavné motívy. Literárne postupy: rozprávanie (chronologické

argumentmi z textu; - všímať si humor v literárnom diele; - rozlišovať humoristický a dityrambický tón od elegického; - ilustrovať povery, zvyky a obyčaje, spôsob života a udalosti v minulosti, ktoré sú opísané v literárnych dielach; - ctiť si národné hodnoty a pestovať kultúrno-historické dedičstvo; - odporučiť literárne dielo s krátkym odôvodnením; - porovnať literárne a filmové dielo, divadelné predstavenie a dramatický text; - spojiť gramatické pojmy spracované v predošlých ročníkoch s novými vyučovacími obsahmi; - poznať časti slov v súlade s ich tvorením;		rozprávanie), opis, dialóg, monológ. Fabula/dej, poradie udalostí. Druhy epických diel: poviedka, román. Historické motívy (napr. Čakanka). DRÁMA Lektúra 1. Miroslav Demák: Ach, tí chlapci 2. Viera Benková: Pusťte basu do rozhlasu 3. Michal Ďuga: A už to máme

- rozlíšiť spoluhlásky podľa znelosti; - rozlíšiť druhy hláskoslovných zmien v jednoduchých príkladoch a uplatniť ich v spisovnom jazyku; - určiť druhy zámen a ich tvary; - poznať slovesá, ich gramatické kategórie a podelenie; - poznať slovesné časy a používať ich v súlade s normou; - rozlíšiť vety podľa komunikatívnej funkcie; - dôsledne uplatňovať pravopisné pravidlá; - používať Pravidlá slovenského pravopisu; - využívať rôzne druhy ústneho a písomného vyjadrovania : prerozprávanie rôznych druhov textov, bez zjednodušenia a so zjednodušením, rozprávanie (o udalostiach a zážitkoch) a opisovanie;		

- rozlíšiť a tvoriť augmentatíva a deminutíva; - zostaviť oznámenie, novinu a krátku správu; - rozumieť podstatný význam literárneho a neumeleckého textu; - nájsť explicitne a implicitne vyjadrené informácie v jednoduchom literárnom a vecnom texte; - zdramatizovať úryvok vybraného literárno-umeleckého textu; - hovoriť jasne a dodržiavať správnu slovenskú výslovnosť; - výrazne čítať spracované literárne texty;		Literárne termíny a pojmy Dramatické žánre: komédia - základné prvky. Monológ a dialóg v dráme. Didascalie (pokyny: hercom...), replika. Fázy dramatického deja (zauzlenie a rozuzlenie). VEDECKOPOPULÁRNE A INFORMAČNÉ TEXTY (výber 2 diel) 1. Milina Sklabinská, Katarína Mosnáková: Slováci v Srbsku(úryvok) 2. Ľudovít Janota: Slovenské hrady (výber) 3. Milan Ferko: Prvá láska nastorako 4. Výber z kníh, encyklopédií, časopisov pre deti a internetu 5. Jana Skladaná: Slová z hlbín dávnych vekov DOMÁCA LEKTÚRA 1. Zo slovenských ľudových balád 2. Povesti o Jánošíkovi (výber) 3. Klára Jarunková: Brat mlčanlivého vlka 4. Vincet Šikula: Prázdniny so strýcom Rafaelom 5. Antoine de Saint-Exupéry: Malý princ

		6. Mária Kotvášová-Jonášová: Samí dobrí žiaci 7. Anna Papugová: Tenisky, texasky a Lena v nich Doplnková lektúra (výber 3 diel) 1. Slovenské povesti (výber) 2. Jela Mlčochová: Adrianin prvý prípad 3. Joanne Rowlingová: Harry Potter (výber) 4. Zoroslav Spevák-Jesenský (výber z poviedok) 5. Tomáš Čelovský (výber z poviedok)/Juraj Bartoš: Gaštanová ofina 6. Juraj Tušiak: Ja som náš alebo iné poviedky 7. Mária Myjavcová: Bolo, ako nebude (výber) 8. Jack London: Biely tesák 9. Jarmila Hodoličová: Medovník (úryvky zo slovenskej vojvodinskej prózy) 10. Paľo Bohuš: Prameň a počiatok (úryvok) 11. Výber zo slovenských autorských rozprávok/Anna Šimáková: Princezná na bielom koni

		12. Bájky (výber) 13. Hans Christian Andersen: Snehová kráľovná (divadelná hra) 15. Branko Ćopić: Orly včas vyletujú	
	JAZYK	Gramatika	Rozdelenie slov podľa vzniku: základné a odvodené slová; slovná čeľaď, určovanie koreňa slov. Časti odvodených slov (koreň slova, predpona a prípona). Podelenie hlások: samohlásky, spoluhlásky a dvojhlásky; Rozdelenie spoluhlások podľa znelosti. Rozdelenie slov na slabiky; slabikotvorné r a l. Hláskoslovné zmeny - zisťovanie v tvorbe a v ohýbaní slov: pohyblivé samohlásky o, e. Zámená: druhy zámen (privlastňovacie (s dôrazom na zámeno svoj, svoja, svoje), opytovacie, neurčité, vymedzovacie, ukazovacie, zvratné). Gramatické kategórie zámen: rod, číslo, pád a osoba. Slovesá a ich gramatické kategórie; plnovýznamové a neplnovýznamové, činnostné a stavové,

			predmetové a bezpredmetové, dokonavé a nedokonavé, zvratné a nezvratné. Slovesné tvary; jednoduché a zložené, určité a neurčité. Vety podľa obsahu - oznamovacie, opytovacie, rozkazovacie, zvolacie.
		Pravopis	Písanie názvov nebeských telies. Rozdeľovanie slov na konci riadka (základné pravidlá). Pravopisné pravidlá spodobovanie spoluhlások. Písanie zámen v listoch, e-mailoch Ty, Vy, Váš, Tvoj s veľkým začiatočným písmenom. Pravopisné pravidlá pri písaní koncoviek spracovaných slovesných tvarov (koncovka -li).
		Ortoepia	Výslovnosť spoluhlások d, t, l, n pred samohláskami e, i.
	JAZYKOVÁ KULTÚRA	Texty vo funkcii zveľaďovania jazykovej kultúry. Analýza zvukových nahrávok z CD k čítanke. Hovorové cvičenia na vopred určenú tému. Zdvorilé formy v komunikácii.	

		Lexikológia: augmentatíva a deminutíva. Pravopisné cvičenia: diktát; doplňanie textu; vyhľadávanie a vysvetľovanie spracovaných pravopisných pravidiel v texte. Obohacovanie slovnej zásoby: lexikálno-sémantické cvičenia(vyhýbanie sa zbytočným slovám a cudzím slovám; prenesený význam slov; vyhľadávanie vynechaných častí viet); štylistické cvičenia: (napr. text ako podnet na obrazné vyjadrovanie; vyhľadávanie priliehavého výrazu v danej situácii). Písomné cvičenia a domáce úlohy a ich analýza na hodine. Štyri školské písomné práce - po dve v každom polroku (jedna hodina na vypracovanie úlohy a dve na analýzu a písanie opravenej úlohy).	

Kľúčové pojmy obsahov: literatúra, jazyk, jazyková kultúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúru, jazyk a jazykovú kultúru. Odporúčané rozdelenie hodín podľa vzdelávacích oblastí: literatúra - 54 hodín, jazyk - 52 hodín a jazyková kultúra - 38 hodín. Ročný fond hodín je 144 hodín. Všetky tri oblasti programu vyučovania a učenia sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblasťami.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehlbuje cez tri vzdelávacie oblasti tohoto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností v tvorení vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby formy realizácie vyučovania a učenia prispôsobil potrebám každej triedy majúc na zreteli: zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný, t. j. globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi ďalšiu operacionalizáciu výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Od učiteľa sa očakáva, že každú vyučovaciu jednotku, vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu prispôsobí výkonom učenia. Počas plánovania, taktiež treba mať na zreteli, že sa niektoré výkony realizujú rýchlejšie a ľahšie, ale pre väčšinu výkonov (najmä pre oblasť literatúry) potrebné je omnoho viacej času, viacej rozličných aktivít a prác na rôznych textoch. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je, iba vyučovací prostriedok a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebníc treba pristúpiť selektívne, ale aj vo vzťahu k plánovaným výkonom, ktoré treba dosiahnuť. Popritom učiteľ má uschopniť žiakov na používanie učebníc, ako jedného z možných prameňov vedomostí, má ich usmerniť na spôsoby a formy používania iných prameňov poznania.

II. REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

LITERATÚRA

Základ programu z literatúry tvoria texty z lektúry. Lektúra je rozvrhnutá podľa literárnych druhov - lyrika, epika, dráma a zároveň obohatená výberom neliterárnych, vedecko-populárnych a informatívnych textov. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

K textom, ktoré sa majú spracovať na hodinách, je pridaný zoznam domácej lektúry. Cieľom opätovného uvádzania domácej lektúry je formovanie, rozvíjanie alebo pestovanie čitateľských zručností u žiaka. Obsiahlejšie diela žiaci môžu čítať počas prázdnin, čím sa podnecuje rozvíjanie kontinuálnych čitateľských návykov.

K povinnému zoznamu na spracovanie je pridaný doplnkový výber textov. Výber textov učiteľovi umožňuje väčšiu kreativitu v dosahovaní vzdelávacích výkonov.

Vedľa dominantného korpusu literárnych textov, ktorými sa vlýva na formovanie estetického vkusu žiakov, buduje sa a obohacuje povedomie o vlastnostiach národnej literatúry (a hodnotách klasikov svetovej literatúry), ale aj o kultúrnej a národnej identite, vo výbere lektúry a doplnkovom výbere daná je možnosť učiteľom, aby si vybrali aj určitý počet literárnych diel súčasných spisovateľov, a tak sa žiaci zoznámia s reprezentatívnymi príkladmi súčasnej literatúry a majú možnosť hodnotiť poetiku týchto diel. Cieľ uvádzania súčasných literárnych diel, ktoré sa ešte nestali súčasťou národnej literatúry (kánonu), je to, že svojimi motívmi alebo tematickou podobnosťou nadväzujú na jestvujúce témy a motívy v rámci programov vyučovania a aby sa takými príkladmi poukázalo na to, ako aj súčasní spisovatelia spracúvajú epickú národnú tradíciu alebo témy priateľstva, etickosti, rozvíjajú imagináciu a empatiu, čím sa obohacuje vertkálna čitateľská skúsenosť žiakov a zosúčastňuje prístup k vyučovaniu.

Takýto výber diel umožňuje väčšiu možnosť uplatnenia komparatívneho prístupu k skúmaniu literárnej tvorby s výberom rôznych úrovní spracovania: interpretácie alebo prednesu. Výber diel má byť zosúladený s možnosťami, potrebami a záujmami konkrétneho žiackeho kolektívu. Rozdiely v úhrnnej umeleckej a informatívnej hodnote jednotlivých textov vplývajú na zodpovedajúce metodické riešenia (prispôsobenie čítania druhu textu, rozsahu hodnotenia textu vzhľadom na zložitosť štruktúry textu, spájanie a zoskupovanie so zodpovedajúcimi obsahmi z iných predmetných oblastí - gramatiky, pravopisu a jazykovej kultúry a pod.).

Texty doplnkovej časti programu majú poslúžiť učiteľovi aj pri spracovaní učiva z gramatiky, tiež na spracovanie a upevňovanie obsahov z jazykovej kultúry. Diela, ktoré učiteľ nespracuje, má navrhnúť žiakom na čítanie vo voľnom čase.

Nový program sa zakladá na určovaní charakteru a úlohe literárneho diela, ako aj na určovaní rozdielu literárnych a neliterárnych textov, totiž na ich väčšej korelácii. Žiaci majú byť uschopnení, aby rozlišovali špecifickosti literárneho textu (konotácie, literárne postupy, obraznosť, rytmus a pod.) vzhľadom na denotáciu, informatívnosť a rozprávanie založené na faktoch a údajoch v rozličných tvaroch neliterárnych textov. Korelácia je umožnená adekvátnou kombináciou povinných a vybraných diel.

Zo zoznamu doplnkovej literatúry učiteľ si volí tie diela, ktoré budú spolu s povinnými dielami lektúry tvoriť tematicko-motívové celky. Učiteľ môže zoskupovať a spájať podľa podobnosti diela z povinného a doplnkového programu mnohými spôsobmi. Možné príklady funkčného spájania vyučovacích jednotiek môžu byť nasledujúce (ale nie jediné):

Slovenská mytológia: obradové ľudové lyrické piesne - Odobierka; vianočné piesne - Tichá noc, svätá noc; pracovné piesne - Sadaj, slnko sadaj; koledy - Ja som malý žiačik; uspávanky - Spiže mi, spiže; Hajaj, buvaj; Ján Labáth: Na Dolnej zemi; Mária Myjavcová: Bolo, ako nebude; Paľo Bohuš: Sedliak, v korelácii napr. s filmom Mišo (sfilmovanej poviedky Jána Čajaka).

Povesti o Jánošíkovi v korelácii so zbojníckymi piesňami Bol by ten Jánošík, Hej, musel by to chlap byť alebo s filmom Jánošík.

Dobrodružstvá a deti: Jack London: Biely tesák; Tone Seliškar: Družina Sinej čajky; Branko Ćopić: Orly včas vyletujú; Joanne Rowlingová: Harry Potter; Klára Jarunková: Brat mlčanlivého vlka; Vincent Šikula: Prázdniny so strýcom Rafaelom; Antoine de Saint-Exupéry: Malý princ; Mária Kotvášová-Jonášová: Samí dobrí žiaci.

Diela, v ktorých je humor a životný optimizmus: Mária Kotvášová-Jonášová: Samí dobrí žiaci; Zoroslav Spevák-Jesenský: Derby; Anna Papugová: Tenisky, texasky a Lena v nich; Juraj Bartoš: Gaštanová ofina; Juraj Tušiak: Ja som náš; Miroslav Demák: Ach, tí chlapci; Jaroslava Blažková: Zázrak života; Peter Nagy: Prečo krava nenosí žiadnu kravatu.

Obrazy z detstva v rôznych epochách a prostrediach: Juraj Tušiak: Ja som náš; Mária Myjavcová: Bolo, ako nebude; Martin Kukučín: Neprebudený; Daniel Hevier: Náušnica v uchu; Tomáš Čelovský: Mam te rad; Juraj Bartoš: Gaštanová ofina.

Sociálna tematika: Martin Kukučín: Neprebudený; Paľo Bohuš: Sedliak; Mária Myjavcová: Bolo, ako nebude; Milan Ferko: Strieborná volavka Kinnari.

Vlastenecká lyrika: Ján Labáth: Na Dolnej zemi; Paľo Bohuš: Prameň a počiatok.

Krása predstavivosti, spevu a rozprávania: Ladislav Čáni: Načo nám je jazyk; Kamil Peteraj: Školská lavica; Miroslav Demák: Ťažko je; Juraj Tušiak: Jednoduché slová; Peter Nagy: Prečo krava nenosí žiadnu kravatu; Mária Kotvášová-Jonášová: Samí dobrí žiaci; Vincent Šikula: Prázdniny so strýcom Rafaelom.

Zvieratá a ľudia: Klára Jarunková: Brat mlčanlivého vlka; Jack London: Biely tesák; Milan Ferko: Strieborná volavka Kinnari.

Ten istý text sa môže spájať s inými textami na rôzne spôsoby: podľa rôznych motívov alebo spôsobu rozprávania, v rámci projektového vyučovania na základe výkonov.

Navrhnuté povinné literárne, náučno-populárne a informatívne texty a obsah povinnej domácej lektúry, ako aj príklady z doplnkového výberu, pri zostavovaní ročného plánu práce a zároveň vypracovaní orientačných, mesačných plánov práce môžu sa tematicky spájať. Okrem toho nevyhnutné je nadviazať aj vyváženú distribúciu vyučovacích jednotiek, ktoré sa vzťahujú na všetky oblasti predmetu, funkčne spojiť obsah z jazyka a literatúry (kdekoľvek je to možné) a nechať dostatočný počet hodín na upevňovanie a systematizáciu učiva.

Literárne diela, ktoré sú zdramatizované alebo sfilmované môžu poslúžiť na komparatívnu analýzu a určovanie rozdielov medzi literárnymi a divadelnými/filmovými (prispôsobené a pozmenené) fabuly (na príklade románu Vincenta Šikulu Prázdniny so strýcom Rafaelom, podľa ktorého je nakrútený

film pod názvom Otec ma zderie tak, či tak), na základe čoho žiaci môžu uzavrieť o charaktere rôznych médií a rozvíjať svoju mediálnu gramotnosť. Odporúča sa čítanie aspoň jedného celého dramatického textu (z troch určených Programom). Žiakov možno usmerniť aj na filmy s tematikou, ktorá je podobná spracovaným literárnym textom (detské dobrodružstvá alebo dobrodružstvá vo fantastickom svete, dospievanie osamelého dieťaťa a pod.) a spojiť spracovanie jedného tematického celku.

S jednotlivými prvkami mediálnej gramotnosti žiakov treba zoznámiť cez koreláciu: pojem detský časopis alebo encyklopédia pre deti spracovať na konkrétnom texte z časopisu/encyklopédie podľa výberu (obsah textu sa má vzťahovať na lektúru).

Okrem korelácie medzi textami, nevyhnutné je, aby učiteľ zabezpečil vertikálnu koreláciu. Učiteľ sa má vopred oboznámiť s obsahmi slovenského jazyka a literatúry z predošlých rokov kvôli zabezpečeniu princípov postupnosti a systematickosti.

Učiteľ má tiež poznať obsahy iných predmetov, ktoré boli spracované v nižších ročníkoch a v piatom ročníku základnej školy, ktoré sú v korelácii so srbským jazykom a literatúrou. Horizontálnu koreláciu učiteľ tak realizuje, predovšetkým s vyučovaním dejepisu, výtvarnej kultúry, hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Uvádzanie žiakov do sveta literatúry, ale aj do neliterárnych textov (populárnych, informatívnych), je náročná vyučovacia úloha. Práve na tomto stupni školenia získavajú sa základné a veľmi významné vedomosti, schopnosti a zvyky, od ktorých bude závisieť literárna kultúra žiakov, a zároveň ich estetické kompetencie. Žiaci majú podstatu literárneho diela a jeho autonómiu (totiž majú vedieť rozlíšiť lyrický subjekt od básnika, rozprávača alebo spisovateľa), ako aj fakt, že literárne dielo formuje obraz skutočnosti.

Pri spracovaní textu bude sa uplatňovať vo väčšej miere jednota analytických a syntetických postupov a stanovísk. V súlade s výkonmi žiakov treba zvykať, aby svoje dojmy, postoje a posudky o literárnom diele podrobnejšie podporovali faktami zo samého textu a tak ich uschopňovať pre samostatné posudzovanie, bádateľskú činnosť a vyjadrenie kritického postoja.

Spracovanie literárneho diela má byť poprelínané riešením problémových otázok, ktoré sú podnietené textom a umeleckým zážitkom. Mnohé texty a najmä úryvky z diela vo vyučovacom procese si vyžadujú priliehavú lokalozáciu, často rôznorodú. Umiestnenie textu do časových priestorových a spoločensko-historických rámcov, ako aj informácie o dôležitých obsahoch, ktoré sú pred úryvkom - všetko sú to podmienky, bez ktorých v početných prípadoch text nemožno intenzívne zažiť a správne pochopiť.

Pri hodnotení textu žiakov treba zvykať, aby svoje dojmy, postoje a posudky o literárnom diele podrobnejšie podporili faktami zo samého textu, a tak ich uschopňovať pre samostatné vyjadrovanie, bádateľskú činnosť a vyjadrenie kritických postojov, rešpektujúc individuálne chápanie zmyslu literárneho textu.

Vo vyučovacej interpretácii literárno-umeleckých diel spájajúc aj syntetické činitele môžu byť: umelecké zážitky, textové celky, dôležité štruktúrne prvky (téma, motívy, básnické obrazy, fabula - totiž sujet, literárne postavy, zmysel a význam textu, motivačné postupy, kompozícia), formy rozprávania (spôsoby tlmočenia), jazykovo-štylistické postupy a literárne (literárno-umelecké) problémy.

S literárno-teoretickými pojmami sa žiaci zoznámia pri spracovaní zodpovedajúcich textov a pomocou predchadzajúcich čitateľských skúseností. V programe nie sú uvedené všetky pojmy a druhy literárnych diel, ktoré boli určené na osvojenie v predchádzajúcich ročníkoch, ale sa očakáva, že sa učiteľ bude opierať o získané vedomosti žiakov, zopakuje ich a upevní na príkladoch vzhľadom na starší vek. Taký príklad je so štylistickými figúrami (prirovnaním/komparáciou a personifikáciou), ktoré sa spracúvajú v treťom a štvrtom ročníku, potom sa im pridávajú epiteton, onomatopoja, kontrast a hyperbola; s pojmom rozprávania a postupmi rozprávania v epickom literárnom diele (dialóg, monológ, opis: portrét a krajinka); s pojmami, ktoré sa vzťahujú na dramatické dielo, ktorému sa pridávajú zauzlenie rozuzlenie ako prvky dramatického deja. Opakovanie a nadväzovanie na vedomosti z prvého cyklu vzdelávania a piateho ročníka základnej školy je povinné.

Jazykovo-štylistickými výrazovými prostriedkami pristupuje sa zo zážitkového postoja; vychádza sa z vyvolaných umeleckých dojmov a estetickej sugescie, a len potom sa bude skúmať jazykovo-štylistická podmienenosť.

Pri spracovaní literárnych diel, ako aj v rámci hovorových a písomných cvičení, bude sa dbať, aby žiaci odhaľovali čím viac vlastností, pocitov a psychického stavu jednotlivých postáv, a zároveň vyjadrovali svoje postoje o konaní postáv.

Žiakov treba podnecovať, aby si všímali zmysel smiešneho a humoristického na príkladoch z lektúry a zároveň, aby rozlišovali humoristický alebo optimistický, dytirambický tón pri spievaní/rozprávaní/dramatickom deji od elegického tónu. Teoretické zdolanie pojmu kultúrno-historické rozprávanie nie je povinné. Rozprávanie o Jánošíkovi uvádza sa ako príklad s opisným odôvodnením tohto druhu rozprávania v rámci kategórii ľudovej prózy. Zdoláva sa vznik a zmysel sociálnych motívov v navrhnutých piesňach alebo rozprávkach.

Výkony, ktoré sa vzťahujú na oblasť literatúry, založené sú na čítaní. Prostredníctvom čítania a tlmočenia literárnych diel žiak rozvíja čitateľské kompetencie, pod ktorými sa rozumie nielen, bádateľské pozorovanie a získavanie vedomostí o literatúre, ale sa aj podporuje a rozvíja emocionálne fantastické vžívanie, imagináciu, estetický zážitok, bohaté asociatívne prvky, umelecká senzibilita, kritické myslenie a buduje sa morálne hodnotenie. Rôzne spôsoby čítania sú základným predpokladom, aby žiaci vo vyučovaní získavali poznatky a aby sa úspešne uvádzali do sveta literárneho diela. Aj v šiestom ročníku sa pestuje predovšetkým zážitkové čítanie a žiaci sa postupne uvádzajú do bádateľského čítania (čítanie podľa bádateľských úloh, čítanie z rozličných perspektív a pod.) a uschopňujú sa vyjadriť svoj zážitok umeleckého diela, poznajú prvky, z ktorých je dielo utvorené a chápu ich úlohu v budovaní diela.

Zvýšený počet doplnkového výberu lektúry sa poukazuje na možnosť spracovania jednotlivých navrhnutých obsahov (literárnych diel) na hodinách dodatkového vyučovania.

Odporúča sa, aby žiaci vo vyučovaní používali elektronický dodatok k učebnici, ak na to jestvuje možnosť v škole.

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci sa uschopňujú na správnu ústnu a písomnú komunikáciu spisovným slovenským jazykom. Kvôli tomu požiadavky v tomto programe nie sú usmernené iba na osvojovanie jazykových pravidiel a gramatické normy, ale aj na chápanie ich funkcie a správne uplatnenie v ústnom a písomnom vyjadrovaní.

Keď sa v obsahoch programu uvádzajú vyučovacie jednotky, ktoré žiaci už spracovali v nižších ročníkoch, rozumie sa, že sa stupeň osvojenosti a schopnosť uplatňovania skorej spracovaného učiva preveruje a opakovanie a precvičovanie na nových príkladoch predchádza spracovaniu nových obsahov, čím sa zabezpečuje kontinuita práce a systematickosť spájania nového učiva s už získanými vedomosťami.

Dôležité je, aby učiteľ mal vždy na vedomí rozhodujúcu úlohu priliehavých a systematických cvičení, totiž aby sa so spracovaním učiva neskončilo, kým sa dobre neprecvičí. To znamená, že cvičenia musia byť súčasným prvkom spracovania vyučovacej látky, uplatneniu opakovania a upevňovania vedomostí.

Gramatika

Základná programová požiadavka vo vyučovaní gramatiky je, že sa žiakom jazyk vysvetľuje ako systém. Ani jeden jazykový jav by sa nemal učiť izolovane, mimo kontextu, v ktorom sa uskutočňuje jeho funkcia (v každej priliehavej príležitosti môžu sa vedomosti z gramatiky dať do funkcie tlmočenia textu, ako umeleckého tak aj náučno-populárneho). Jedným z dôležitých funkcionálnych postupov vo vyučovaní gramatiky sú cvičenia, v ktorých sa využívajú príklady z priamej hovorovej praxe, čo vyučovanie gramatiky približuje životným potrebám, v ktorých sa jazyk javí ako všestranne motivovaná ľudská aktivita.

Vyučovanie tvorenia slov predpokladá predovšetkým rozdelenie slov podľa vzniku na základné a odvodené (v rámci odvodených slov určujú sa slová, ktoré vznikli odvodzovaním pomocou prípony, predpony a skladaním). Na jednoduchých príkladoch (napr. spevák, školský, školiť sa, pravnuk, preveľký, naučiť, Belehrad, paroloď) žiaci majú určiť základné časti utvorených slov: koreň slov, predpona a prípona. Na príkladoch slovnej čeľade žiaci majú určiť koreň slova. Tým sa určuje základ na prehĺbenie vedomostí z tvorenia slov vo vyšších ročníkoch. Na hodinách upevňovania učiva treba zdôrazniť rozdiel medzi gramatickým základom a gramatickými koncovkami v porovnaní so slovotvorným základom a príponami (napr. škol-a, škol-ník, a pod.)

Žiaci sa už skôr stretli s pojmom hlásky, a teraz prehlbujú svoje vedomosti z fonetiky základnými informáciami o vzniku hlások. Podľa výslovnosti hlásky sa delia na samohlásky, spoluhlásky a dvojhlásky. Spoluhlásky sa delia podľa znelosti (tu by sa mala urobiť korelácia s vyučovaním cudzích jazykov - napr. rozličné miesto výslovnosti niektorých hlások v slovenčine a v anglickom jazyku a pod.) Rozdelenie slov na dvojhlásky predpokladá prehlbovanie vedomostí vzhľadom na nižšie ročníky: treba uviesť aj príklady slabík, ktoré sa končia na spoluhlásku s osobitným dôrazom na pozíciu slabikotvorných spoluhlások r, l. Toto učivo treba spojiť so základnými pravopisnými pravidlami pre rozdeľovanie slov na konci riadku. Keďže sa žiaci v šiestom ročníku prvýkrát stretávajú s termínom hláskoslovné zmeny, netreba robiť rozdiel vzhľadom na hláskové alternácie. Tento rozdiel si osvoja v učive pre strednú školu. Odporúča sa, aby sa kvôli ľahšiemu analyzovaniu príkladov hláskoslovné zmeny učili nasledujúcim poradím: spodobovanie spoluhlások, pohyblivé e a o. Hláskoslovné zmeny treba určovať aj v tvorení a zmene slov (výnimky treba odôvodniť príkladom).

Vyučovanie morfológie predpokladá prehlbovanie vedomostí o zámenách (v piatom ročníku boli spracované iba osobné zámená). Teraz sa uvádza rozdelenie na ostatné druhy zámen.

Slovesá a ich gramatické kategórie sa zopakujú a podelenie slovies sa nadväzuje na spracované učivo o slovesách z predchádzajúcich ročníkov (plnovýznamové a neplnovýznamové, činnostné a stavové, predmetové a bezpredmetové, dokonavé a nedokonavé, zvratné a nezvratné). Slovesné tvary; jednoduché a zložené, určité a neurčité.

Vedomosti o slovesných tvaroch si žiaci prehlbujú tak, že si osvojujú tvorbu ostatných slovesných časov prítomného času, minulého a budúceho času. Osobitne treba dať dôraz na pravopis písania minulého času v tretej osobe množného čísla.

Vedomosti zo syntaxe žiaci si prehlbujú rozdelením priraďovacieho súvetia podľa komunikatívnej funkcie. Treba dať dôraz na používanie výkričníka ako aj na iné interpunkčné znamienka.

Pravopis

Pravopisné pravidlá sa osvojujú v systematických cvičeniach (pravopisné diktáty, opravovanie chýb v určitom texte, texty s otázkami pravopisu atď.)

Zároveň treba podnecovať žiakov, aby sami zisťovali a opravovali pravopisné chyby v SMS komunikácii, ako aj v rozličných typoch komunikácie cez internet.

Okrem toho žiakov treba usmerňovať, aby používali Pravidlá slovenského pravopisu. Žiaduce je, aby učiteľ Pravidlá slovenského pravopisu prinášal na hodinu zakaždým, keď sa spracúvajú pravopisné témy (tak by mohol žiakom dať na úlohu, aby vyhľadali slovo v pravidlách a určili jeho správny tvar alebo správne písanie).

Ortoepia

Učiteľ má nepretržite poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa pestuje realzáciou určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, ale so zodpovedajúcimi témami z gramatiky. Pri používaní audio snímok (CD k čítanke) žiakov treba usmerňovať na správnu výslovnosť.

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať so zodpovedajúcimi témami z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať jazykolamami vtedy, keď sa spracúvajú ako časť ľudovej slovesnosti: tempo, rytmus, vetná intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať hlasným čítaním úryvkov z výberovej lektúry

(podľa výberu učiteľa alebo žiakov) atď. Ako ortoepické cvičenie treba hovoriť naspamäť úryvky z poézie a prózy (pomocou auditívnych vyučovacích prostriedkov).

JAZYKOVÁ KULTÚRA (ÚSTNE A PÍSOMNÉ VYJADROVANIE)

Rozvíjanie a zdokonaľovanie jazykovej kultúry žiakov je jednou z najvýznamnejších úloh vyučovania slovenského jazyka. Jednou zo základných úloh vyučovania jazykovej kultúry sa vzťahuje na zdokonaľovanie jazykových výrazových prostriedkov u žiakov a jej konečným cieľom je, aby žiaci bili uschopnení na kvalitnú a účelovú komunikáciu. Oblasť Jazyková kultúra zahrňuje ústne a písomné vyjadrovanie. Vyučovanie a práca v tejto oblasti sa realizuje súčasne s inými oblasťami predmetu slovenský jazyk, ako aj v samostatných vyučovacích jednotkách. V spätnom smere do spracovania literárneho textu a vyučovania gramatiky musia byť zapojené aj obsahy na pestovanie kultúry ústneho a písomného vyjadrovania žiakov.

Vyučovanie bude názornejšie a efektnejšie, ak sa analyzujú nahrané prečítané texty. Pri realizácii vyučovacích obsahov treba využívať aj súčasné informačno-komunikačné technológie (napr. interaktívna tabuľa, počítač, a video-bim a pod.)

Každé z programových cvičení (hovorové, pravopisné, lexikálno-sémantické, štylistické cvičenia). Plánuje sa a realizuje vo vyučovacom kontexte, v ktorom jestvuje potreba za funkčným osvojovaním a funkčným uplatnením určitých jazykových zákonitostí a javov v nových komunikatívnych situáciách, ako potreba po upevňovaní, opakovaní alebo systematizácii vedomostí získaných počas vyučovania jazyka a vyučovania literatúry. Všetky dtuhy cvičení, ktoré majú za cieľ rozvíjať jazykové myslenie, konajú sa na texte alebo počas hovorových cvičení.

Cieľom hovorových cvičení je zdokonaľovanie kultúry ústneho vyjadrovania. Podrobná organizácia šikovne naplánovanej obsahovej štruktúry a motivovanie žiakov pre rozhovor, prispeje k správnosti, jednoduchosti, jasnosti, precíznosti a fluentnosti v ústnom vyjadrovaní žiaka. Týmito cvičeniami by sa malo priblížiť vyjadrovanie žiaka k spisovnej výslovnosti.

Formy zdvorilosti, totiž osobitné jazykové prostriedky, ktorými sa vyjadruje úcta, sú dôležitým segmentom v realizácii vyučovania jazykovej kultúry. Treba u žiakov rozvíjať povedomie o nevyhnutnosti a význame jazykovej zdvorilosti, t. j. úctivej komunikácie, totiž treba poukázať na význam pestovania správneho a úctivého rozprávania a písania. Žiakom treba zdôrazniť, že sú v doméne konvencií úcty najtypickejšie ústne a písomné etikety: používanie zámena Vy, Ty, etikety na vyjadrovanie úcty pri oslovovaní vo verejnom a služobnom komunikovaní (pane, pani/slečna, Vaša excelencia, Vaša výsosť...), ako aj prejav expresívneho typu (formy úcty): ospravedlnenie, poďakovanie, blahoželanie, žiadosť. Texty, ktoré obsahujú formy dialógu, v ktorom sa vyjadruje jazyková úcta, môžu poslúžiť na uplatňovanie formy úcty. Zároveň by bolo treba podnecovať žiakov, aby vyjadrovali svoju mienku a vlastné postrehy o (ne)úctivom komunikatívnom správaní.

Veľkú časť slovnej zásoby slovenského jazyka tvoria lexémy, ktoré vznikli tvorením slov. Je to produktívny proces, ktorým sa každodenne obohacuje naša slovná zásoba. Preto vo vyučovaní jazykovej kultúry by k lexikológii, totiž tvoreniu slov, bolo treba pristúpiť najprv ako k spôsobu vznikania nových slov, aby žiaci pochopili jej praktický význam. Treba uschopniť žiakov, aby tvorili a rozlišovali augmentatíva (s pejoratívami) a deminutíva (s hypokristikami) tak, aby spracovanie témy nebolo iba opisné, t. j. malo by sa čím kratšie zdržať na formálnom prístupe k téme. Tvorivý a bádateľský prístup môže pozitívne vplývať na motiváciu žiakov, aby sa zoznámili s touto tematikou. Žiaduce je, aby sa uvádzali iba najčastejšie prípony aj pre jeden a aj pre druhý model tvorenia slov. Bolo by potrebné podnecovať žiakov, aby vysvetlili význam určených odvodených slov a poukázať im na ich úlohu v každodennom vyjadrovaní (napr. expresívny význam a štylistické zafarbenie odvodených slov ako maminka, sestrička, chlapisko a pod.).

Pravopisnými cvičeniami sa umožní žiakom, aby venovali osobitnú pozornosť na pravopisné požiadavky a na ich úlohu v texte. Systematické uplatnenie adekvátnych pravopisných cvičení umožňuje, aby teoretické vedomosti z pravopisu žiaci zdolali tak, že ich budú spontánne prakticky uplatňovať. Pravopisné cvičenia predstavujú najpriliehavejší spôsob, aby sa pravopisné pravidlá naučili, preverili a zároveň, aby sa niektoré nedostatky eliminovali. Najlepšie je uplatňovať jednoduché a zložité pravopisné cvičenia, ktoré sú priliehavé na zdokonalenie ako jedného pravopisného pravidla z jednej pravopisnej oblasti, tak aj viac pravopisných pravidiel z niekoľkých oblastí pravopisu. Pravopisné cvičenia treba najprv prichystať. Pritom treba dbať na princíp

postupnosti, systematickosti, jednoty teórie a praxe. Pri zdolávaní pravopisných pravidiel môžu byť nasledujúce pravopisné cvičenia: diktát, samostatné písanie, dopĺňanie textu. Môže byť podnetné aj organizovanie kvízu na hodinách, ktoré sú určené na systematizáciu učiva z pravopisu (napr. urč oblasť pravopisu, vyhľadaj chybu, Sú tvrdenia o písaní napr. veľkého písmena správne? a pod.), a bolo by potrebné preverovať, či sú žiaci schopní vysvetliť naučené pravopisné pravidlá v určitom texte.

Cieľom uplatňovania lexikálno-sémantických cvičení je obohacovanie slovnej zásoby žiakov a usmerňovanie na rôzne možnosti pri výbere slov a výrazov a poukazovanie na ich účelové použitie. Uplatnením lexikálno-sémantických cvičení u žiakov sa vyvíja schopnosť, aby rozmýšľali a hľadali adekvátny jazykový výraz na to, čo chcú vyjadriť (v súlade s komunikatívnou situáciou) a zvyšuje sa fond takých výrazov v ich slovnej zásobe. Druhy týchto cvičení treba zosúladiť so záujmami žiakov a vyučovacími oblasťami. Aby žiaci získali schopnosť presne sa vyjadrovať a podporovať žiakov, aby rozmýšľali o slovách a ich význame, v značnej miere prispievajú cvičenia, ktorými sa žiaci usmerňujú na vyhýbanie sa zvyšným nepotrebným slovám. Ako podpora slúžia aj cvičenia, ktoré sa vzťahujú na obrazný význam slov, ako aj cvičenie vyhľadávanie vynechaných vetných členov, ktoré podporuje žiakov, aby vyhľadali adekvátne slovo, ale aj aby v súlade s kontextom zvýšili počet dovolených významových a lexikálnych možností.

Uplatnením štylistických cvičení žiaci sa usmerňujú k tomu, aby na iný spôsob od zaužívaného spájali slová a výrazy a aby skúmali ich sémantické potenciály. Ich cieľom nie je iba odstrániť urobené chyby, ale aby žiaci získali adekvátne zvyky správne hovoriť a písať, totiž aby uplatňovali tvorivé postupy v jazyku. Vedomosti o štýle a vyjadrovacích možnostiach jazyka žiaci získavajú pri spracovaní literárno-umeleckých textov, a preto je nevyhnutná spätosť s vyučovaním literatúry, ale sa nesmie stotožniť s jazykovo-štylistickou analýzou týchto textov. Štylistické cvičenia treba čím častejšie spájať s vyučovaním gramatiky. Môže sa vytvárať situačná predloha na rozvíjanie a zdokonaľovanie jazykovo-štylistických poznatkov žiakov v súlade s vekom a princípom systematickosti a podmienenosti. Tvorivý spôsob práce na rozvíjanie štylistických schopností žiakov sa môže napríklad zakladať na texte, ktorý slúži ako podnet a podpora na obrazné vyjadrovanie vzhľadom na to, aby sa v rôznych literárno-umeleckých textoch ľahko zisťovala výraznosť štylistického postupu, ktorý môže byť uplatnený pri tvorení jazykového materiálu v nových komunikačných situáciách.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA A UČENIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá vyučovacia hodina a aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie počas vyučovacích hodín a v priebehu vyučovania a učenia. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa napredovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené číselnou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaliť.

HRVATSKI JEZIK

Naziv predmeta	HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST
Cilj	Cilj je učenja Hrvatskoga jezika i

	književnosti njegovanje hrvatskoga jezika pravilnim korištenjem u raznim komunikacijskim situacijama; ovladavanje temeljnim jezičnim djelatnostima slušanja, govorenja, čitanja, pisanja; razvijanje imaginacije i umjetničkoga senzibiliteta, estetske i čitalačke kompetencije, kritičkoga i moralnoga prosuđivanja, istraživačkoga promatranja te asocijativnoga povezivanja čitanjem i tumačenjem književnih djela; stjecanje osnovnih znanja o mjestu, ulozi i značaju jezika i književnosti u kulturi i medijskoj pismenosti; stjecanje i razvijanje humanističkih znanja; funkcionalno povezivanje sadržaja iz predmetnih područja nastavnoga predmeta Hrvatski jezik i književnost.
Razred	Šesti
Godišnji fond sati	144 sati

ISHODI Po završenoj temi/području učenik će biti sposoban:	PODRUČJE/TEMA	SADRŽAJI

- povezati književne termine i pojmove naučene u prethodnim razredima s novim djelima koja čita; - čitati s razumijevanjem; - parafrazirati pročitano; - razlikovati književni i neknjiževni tekst; - odrediti rod književnoga djela i književnu vrstu; - razlikovati obilježja lirike, epike i drame; - utvrditi znanja o proznome tekstu i temi teksta; - uočiti osnovne elemente strukture književnoga djela (tema, motiv, mjesto i vrijeme radnje, karakterizacija likova); - razlikovati romane prema tematsko-motivskome sloju; - upoznati obilježja povijesnoga romana; - prepoznati znanstvenofantastični roman prema tematsko-motivskome sloju; - uočiti obilježja crtice, anegdote i vica; - analizirati postupke likova u književnome djelu potkrijepljujući navodima iz teksta; - opisati vjerovanja, običaje, način života i događaje iz prošlosti	KNJIŽEVNOST	LIRIKA Lektira 1. Gustav Krklec, Zagorski vinograd 2. Dobriša Cesarić, Tiho o tiho govori mi jesen 3. Zvonimir Balog, Progutaj srdžbu 4. Vladimir Kovačić, Hvaljen Isus moja stara bako 5. Zvonimir Balog, Karneval 6. Drago Gervais, Moja zemlja 7. Dragutin Domjanić, Kaj 8. Vanja Radauš, Prva rič što sam je čuo 9. Stjepan Jakševac, Sjećanje 10. Narodna lirska pjesma, Košuta i djevojka 11. August Šenoa, Zagrebu 12. Ivica Vanja Rorić, Sreća 13. Zorica Klinžić, Djeca nose svjetove na dlanu 14. Miroslav Dolenc Dravski, Starinske šege 15. Božica Jelušić: Dobrodošlica Božiću Književni termini i pojmovi Tema, motivi i pjesničke slike kao elementi kompozicije lirske pjesme.

opisane u književnim djelima; - uočiti obilježja povjestice kao djela koje ima elemente pjesničkoga i pripovijednoga izražavanja; - analizirati kompoziciju fabule (uvod, zaplet, vrhunac, rasplet); - prepoznati uzročno-posljedične veze u tekstu; - razlikovati pjesnika od lirskoga subjekta i pisca od pripovjedača; - prepoznati načine pripovijedanja (pripovijedanje, opisivanje, dijalog, monolog); - prepoznati obilježja epskoga djela u stihu i u prozi (dijelovi fabule; poglavlje, epizoda; stih); - uočiti elemente humora u pripovijednome tekstu; - analizirati vanjsku kompoziciju lirske pjesme (strofa, stih, rima); - proširiti znanje o vrstama lirskih pjesama; - prepoznati auditivne, vizualne, taktilne, olfaktorne i gustativne pjesničke slike; - prepoznati i imenovati motive u lirskoj pjesmi;		Vrsta strofe prema broju stihova u lirskoj pjesmi. Vrste stiha (vezani i slobodni, stih prema broju slogova). Vrste rime (parna, križna, obgrljena, isprekidana). Obilježja ritma u lirskoj poeziji. Obilježja lirske poezije: slikovitost, ritmičnost, osjećajnost. Stilska izražajna sredstva: usporedba, personifikacija, epitet, onomatopeja, aliteracija, asonanca, kontrast, ponavljanje. Vrste autorske (pejzažna, domoljubna, ljubavna) i narodne lirske pjesme. EPIKA Lektira 1. Branka Primorac, Doživljaj kojeg se sramim 2. Fran Mažuranić: Plaća 3. Mark Twain, Kraljević i prosjak 4. Ante Gardaš, Izum profesora Leopolda 5. Henrick Sienkiewicz, Kroz pustinju i prašumu 6. Tin Kolumbić, Ivanov Božićni san 7. Božidar Prosenjak, Najdraži gol 8. Šime Storić, Filip + Livija

- prepoznati i imenovati temu lirske pjesme; - prepoznati i imenovati stilska izražajna sredstva u poetskome i proznome tekstu; - prepoznati suodnos zavičajnoga govora (narječja ili dijalekta) i standardnoga jezika u književnim djelima; - kritički procjenjuje književno djelo u svrhu preporuke; - usporediti književno i filmsko djelo, kazališnu predstavu i dramski tekst; - razlikovati obilježja narodne književnosti (epske i lirske narodne pjesme, stalni epitet, deseterac) i obilježja umjetničke književnosti; - razlikovati realističnu prozu i prozu utemeljenu na fantastičnim motivima; - uočiti obilježja i dijelove dramskoga teksta (dramski sukob, dramski likovi, dramska situacija, čin, prizor, slika); - osposobiti učenike za usmjereno čitanje teksta i samostalno rješavanje zadataka; - navesti primjere osobne koristi čitanja; - povezati gramatičke pojmove naučene u prethodnim razredima s novim		9. Narodna epska pjesma, Ive vara dva duždeva sina 10. Anegdota, vic 11. Mladen Kopjar, Kako sam postao brat 12. Zlata Kolarić Kišur, Djetinjstvo u zlatnoj dolini Književni termini i pojmovi Pisac i pripovjedač, pripovjedač u prvoj i trećoj osobi. Oblici kazivanja: opisivanje, pripovijedanje u prvom i trećem licu; dijalog, monolog. Fabula: uvod, zaplet, vrhunac, rasplet; nizanje događaja; epizoda; poglavlje. Karakterizacija likova: vanjska (vanjski izgled i ponašanje) i unutarnja (misli i osjećaji, razmišljanja i stajališta). Vrste epskih djela u stihu i prozi: epska narodna pjesma, bajka, novela, šaljiva narodna priča, roman. Vrste romana: pustolovni, znanstvenofantastični, povijesni. Vrsta stiha prema broju slogova: deseterac. DRAMA Lektira 1. Ivana Marinić, Različitosti

nastavnim sadržajima; - govoriti jasno poštujući standardnojezičnu normu; - prepoznati povratne, povratno-posvojne, pokazne zamjenice u svim oblicima; - rabiti te zamjenice u usmenome i pisanome izražavanju u skladu s normom; - razlikovati glagole po predmetu radnje (prijelazni i neprijelazni glagoli te povratni glagoli) i po vidu (svršeni i nesvršeni te dvovidni glagoli); - dati primjer vidskih parnjaka; - tvoriti glagolske pridjeve (radne i trpne) i glagolsku imenicu; - rabiti glagolske pridjeve i glagolske imenice u usmenome i pisanome izražavanju u skladu s normom; - razlikovati glagolske priloge (sadašnji i prošli); - tvoriti glagolske priloge; - rabiti glagolske priloge u usmenome i pisanome izražavanju u skladu s normom; - tvoriti oblike glagolskih vremena i glagolskih načina u skladu s normom;		Književni termini i pojmovi Dijelovi dramskoga teksta: čin, prizor, slika. Dramska osoba, dramski sukob i dramska situacija. Dramski dijalog, monolog. Didaskalije.

- objasniti značenja glaoglskih vremena i glagolskih načina; - rabiti glagolske oblike u skladu s normom u usmenome i pisanome izražavanju; - prepoznati infinitiv i njegove nastavke; - prepoznati glagolsku imenicu s nastavkom -nje; - zamjenjivati futur drugi svršenim prezentom; - razlikovati istoobličnice imperativa i prezenta u rečenici; - razlikovati imenski od glagolskoga predikata; - primijeniti pravopisnu normu; - koristiti se samostalno pravopisom; - rabiti razne oblike usmenoga i pisanoga izražavanja: prepričavanje raznih vrsta tekstova (opširno i sažeto), pripovijedanje (o događajima i doživljajima) i opisivanje (osoba, prostor); - razlikovati stvaralačke tehnike i oblike jezičnoga izražavanja; - preoblikovati pripovjedni tekst u dramski; - objasniti trojezičnost i		POPULARNOZNANSTVENI I INFORMATIVNI TEKSTOVI (birati do 2 djela) 1. UNICEF, Škola kao moja 2. Mila Jelavić, Poruke djeci 3. Darko Žubrinić, Bašćanska ploča, dragi kamen hrvatske pismenosti 4. Josip Bratulić, Stjepan Damjanović, Početci tiskarstva i hrvatske inkunabule 5. Izbor iz knjiga, enciklopedija i časopisa za djecu DOMAĆA LEKTIRA: 1. August Šenoa: Povjestice (5 povjestica po izboru nastavnika) 2. Mark Twain, Kraljević i prosjak 3. Hrvoje Hitrec, Smogovci 4. Jonnathan Swift, Guliverova putovanja 5. Frances Hodgson Burnett, Mali lord Fauntelroy Dopunski izbor lektire (birati najmanje 2, a najviše do 5 djela) 1. Vladimir Nazor, Veli Jože 2. Stjepan Tomaš, Mali ratni dnevnik

tropismenost hrvatskoga srednjovjekovlja; - pronalaziti potrebne informacije u skladu sa svojim potrebama i interesima; - prepoznati izražajna sredstva stripa; - uočiti sličnosti i razlike između filmskoga kadra i kvadrata stripa;		3. Blanka Dovjak-Matković, Zagrebačka priča 4. Henrik Sienkiewicz: Kroz pustinju i prašumu 5. Ivona Šajatović, Tajna ogrlice sa sedam rubina 6. Snježanna Grković Janović, Velebitske vilin staze 7. Josip Cvenić, Čvrto drži joy-stick 8. Jadranko Bitenc, Twist na bazenu 9. Šime Sorić, Poljubit ću je uskoro, možda 10. Christine Nöstlinger, Konrad, dječak iz limenke 11. Vlatko Šarić, Rogan ili Miško 12. Milutin Majer, Dolazak Hrvata 13. Melita Rundek, Psima ulaz zabranjen 14. Dubravko Horvatić, Junačina Mijat Tomić 15. Alfonse Daudet, Pisma iz moga mlina 16. Joža Horvat, Witapu ili Operacija Stonoga 17. Pajo Kanižaj, Tričave pjesme 18. Danijel Dragojević, Bajka o vratima 19. Želimir Hercigonja, Tajni leksikon 20. Clive Staples Lewis, Kronike iz Narnije

		21. Oscar Wilde, Sretni kraljević 22. Nikola Pulić, Maksimirci 23. J. R. R. Tolkien, Hobit (ulomci) 24. Anto Gardaš, Duh u močvari/Ljubičasti planet

JEZIK	Gramatika (morfologija)	Povratna i povratno-posvojna zamjenica: značenje i uloga, sklonidba i pravilna uporaba povratne i povratno-posvojne zamjenice. Pokazne zamjenice: značenje i uloga te sklonidba pokaznih zamjenica. Glagoli: sprezanje ili konjugacija, glagoli radnje, stanja, zbivanja; izricanje vremena: prošlost, sadašnjost, budućnost. Glagoli prema predmetnu radnje: prijelazni, neprijelazni, povratni: pravi povratni glagoli, nepravi povratni glagoli, uzajamno povratni glagoli, zamjenica sebe ili se. Glagoli prema vidu: svršeni glagoli,

		nesvršeni glagoli: trajni, učestali, dvovidni glagoli, vidski parnjaci, kraćenje ije u je u svršenim i nesvršenim oblicima glagola. Infinitiv: neodređeni glagolski oblik, nastavci -ti ili -ći, infinitiv u rečenici, pisanje infinitiva, infinitiv kao polazni oblik u tvorbi ostalih glagolskih oblika. Glagolski pridjevi i glagolska imenica: glagolski pridjevi: radni i trpni, tvorba glagolskih pridjeva, glagolske imenice, tvorba glagolskih imenica. Prezent: sadašnje jednostavno glagolsko vrijeme, pomoćni glagoli: biti ihtjeti, sprezanje ili konjugacija glagola biti i htjeti u prezentu, naglašeni i nenaglašeni oblici, tvorba prezenta - nastavci. Perfekt: prošlo glagolsko vrijeme, složeno od glagolskoga pridjeva radnog i prezenta

		pomoćnoga glagola biti, krnji perfekt, svevremenski ili poslovni perfekt, futurski perfekt. Aorist - prošlo svršeno glagolsko vrijeme, tvorba aorista: osnova svršenih glagola + nastavci, aorist glagola biti i htjeti, glasovne promjene u tvorbi aorista. Imperfekt - prošlo nesvršeno glagolsko vrijeme, tvorba imperfekta: prezentska osnova + nastavci, imperfekt glagola biti i htjeti. Pluskvamperfekt - pretprošlo glagolsko vrijeme, tvorba od imperfekta ili perfekta pomoćnoga glagola biti + glagolski pridjev radni. Futur prvi - buduće složeno glagolsko vrijeme, tvorba: od pomoćnoga glagola htjeti + infinitiv, jesni i niječni oblik futura, pisanje futura, krnji infinitiv. Futur drugi ili egzaktni: predbuduće složeno glagolsko vrijeme, tvorba:

		od svršenoga prezenta pomoćnoga glagola biti + glagolski pridjev radni. Imperativ - zapovjedni glagolski način, izriče: upozorenje, savjet, poticaj, zabranu, molbu, zapovijed; tvorba nastavcima za imperativ, glasovne promjene pri tvorbi imperativa: palatalizacija, jotacija. Kondicional sadašnji (I.) i kondicional prošli (II.) - pogodbeni glagolski način, izriče: pogodbu, želju, mogućnost..., kondicional sadašnji ili prvi tvori se od aorista pomoćnoga glagola biti + glagolski pridjev radni; kondicional prošli ili drugi tvori se od kondicionala prvog pomoćnoga glagoola biti i glagolskoga pridjeva radnog. Predikat, vrste predikata (glagolski i imenski).
	Pravopis	Pisanje velikoga početnog slova u imenima ulica, trgova, dijelova naselja... - veliko početno

		slovo u jednočlanim imenima ulica, trgova, dijelova gradova; veliko početno slovo u višečlanim imenima ulica, trgova, dijelova naselja...). Pisanje velikoga početnog slova jednorječnih i višerječnih vlastitih imena. Pisanje rečeničnih i pravopisnih znakova (trotočka, izostavnika, crtice i zagrade).
	Povijest jezika	Početci hrvatske pismenosti - podatci o nastanku i širenju glagoljice - Traktat Crnorisca Hrabra, tri hrvatska pisma: glagoljica, latinica i ćirilica, Baščanska ploča - postanak i značenje, jezik i pismo, Misal po zakonu Rimskoga dvora iz 1483. - prva tiskana hrvatska knjiga, Marko Marulić - otac hrvatske književnosti, Marulićeva Judita prvo umjetničko književno djelo na hrvatskome jeziku.
JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA	Portret lika - opisivanje, opis, objektivan opis, subjektivan opis, vanjski opis, unutrašnji opis, portret, plan opisa (usmeno i pisano).	

	Subjektivan opis pejzaža - interijer, eksterijer, subjektivan opis pejzaža, plan opisa (usmeno i pisano). Stvaralačko prepričavanje teksta - prepričavanje - oblik pripovjednoga iskaza, prepričavanje: opsežno, sažeto, stvaralačko, izmjene detalja u stvaralačkome prepričavanju (usmeno i pisano). Pisana dramatizacija proznoga teksta - dramatizacija - oblikovanje dramskoga teksta od proznoga predloška, igrokaz, obilježja dramskoga teksta: likovi, dijalog, radnja, didaskalije. Interpretativno čitanje i krasnoslov. Razgovor, službeni i privatni. Stvaralačko pisanje i interpretativno kazivanje viceva i anegdota. Filmska izražajna sredstva, kadar, plan, kut snimanja, vrste kadrova (dugi i kratki; statični i dinamični; redateljski, snimateljski), vrste planova, vrste kutova snimanja. Internet, internetske stranice. Strip, izražajna sredstva stripa, crtež, kvadrat. Filmovi braće Lumiere. Posjet kazalištu/odlazak u kino/posjet medijskoj kući (radijska, televizijska postaja, novinska i izdavačka kuća)/knjižnici/književnom događaju.	

	Posjet internetskim kulturnim portalima, on-line izložbama i on-lineučionicama. Pismene vježbe i domaće zadaće i njihova analiza na satu. Četiri školske zadaće - dvije u svakom polugodištu (jedan sat za pripremu, jedan sat za pisanje zadaće i jedan sat za analizu i pisanje poboljšane verzije sastavka). Sadržaji iz medijske kulture 1. Strip 3. Krešimir Zimonić, Changes Zlatka 4. internet 5. hrvatski jezik na internetu Popis filmova 1. Braća Lumiere, George Lumies 2. Petar Krelja, Povratak 3. Robert Zemeckis, Forest Gump 4. Sam Raimi, Spiderman 2 5. George Lucas, Zvjezdani ratovi (serijal) 6. William Wyler, Ben Hur	

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezična i medijska kultura

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika i književnosti čine tri predmetna područja: Književnost, Jezik i Jezična i medijska kultura. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: književnost - 56 sati, jezik - 60 sati i jezična i medijska kultura - 28 sati, ukupan broj sati u nastavnoj godini iznosi 144 sata. Sva se tri područja prožimaju i nijedno se područje ne može proučavati izolirano.

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika i književnosti utemeljen je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje putem triju predmetnih područja ovoga programa.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja usmjeren na ishode daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Nastavnik kontekstualizira program potrebama određenoga odjela imajući na umu: sastav odjela i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale; tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže; izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine. Polazeći od danih ishoda i sadržaja stvara se godišnji - globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni - operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju daljnju operacionalizaciju ishoda na razinu određene nastavne jedinice. Sada nastavnik za svako područje ima određene ishode. U fazi planiranja i pisanja pripreme za sat, od nastavnika se očekuje da svaku nastavnu jedinicu prilagodi ishodima učenja. Tijekom planiranja treba imati u vidu da se neki ishodi ostvaruju brže i lakše, ali je za većinu ishoda (posebno za predmetno područje Književnost) potrebno više vremena, više raznih aktivnosti i rad na raznim tekstovima.

U etapi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo i da on ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima danim u udžbeniku pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode koje treba dostići. Pored toga što učenike treba da osposobi za korišćenje udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik ih treba uputiti u načine i oblike upotrebe drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima - lirika, epika, drama i obogaćena izborom nefikcionalnih, popularnoznanstvenih i informativnih tekstova. Izbor djela u najvećoj mjeri temeljen je na načelu prilagođenosti dobi učenika. Uz tekstove koje je potrebno obraditi na satu, dan je i popis domaće lektire. Ciljevi su uvođenja domaće lektire oblikovanje, razvijanje i njegovanje čitalačkih navika učenika. Opsežnija djela učenici mogu čitati tijekom školskih praznika, čime se potiče razvijanje navike kontinuiranoga čitanja.

Obaveznomu popisu djela za obradu dodan je popis izbornih tekstova. Izborni dio dopušta nastavniku veću kreativnost u ostvarivanju ishoda.

Uz korpus tekstova kanonskih pisaca kojim se utječe na oblikovanje estetskoga ukusa učenika, izgrađuje i bogati svijest o prirodi nacionalne književnosti (i vrijednostima klasika svjetske književnosti), ali i kulturnome i nacionalnome identitetu, u izboru lektire i dopunskome izboru nastavnicima je dana mogućnost odabira i određenoga broja književnih djela suvremenih pisaca. Time se učenici upoznaju s reprezentativnim primjerima suvremene književnosti i u prilici su kritički procjenjivati poetiku njihovih djela s kanonskim vrijednostima. Cilj uvođenja suvremenih književnih djela jest da se po svojoj motivskoj ili tematskoj srodnosti vežu za postojeće teme i motive u okviru programa i da se takvim primjerima pokaže kako i suvremeni pisci promišljaju teme prijateljstva, etičnosti, razvijaju imaginaciju i empatiju. Time će se bogatiti vertikalno čitalačko iskustvo učenika i osuvremeniti pristup nastavi.

Takav izbor djela omogućava primjenu komparativnoga pristupa proučavanju literarnoga stvaralaštva, uz odabir raznih razina obrade: interpretacije, prikaza ili osvrta. Izbor djela treba biti usklađen s mogućnostima, potrebama i zanimanjima konkretnoga odjela. Razlike u ukupnoj umetničkoj i informativnoj vrijednosti pojedinih tekstova utječu na odgovarajuća metodička rješenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta ovisno o složenosti njegove strukture, povezivanje i grupiranje s odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja - gramatike, pravopisa i jezične i medijske kulture i sl.).

Tekstovi iz dopunskoga dijela programa trebaju poslužiti nastavniku i pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, kao i za obradu i utvrđivanje sadržaja iz jezične i medijske kulture. Djela koja neće obrađivati, nastavnik treba preporučiti učenicima za čitanje u slobodno vrijeme.Novi program

utemeljen je na uočavanju prirode i uloge književnoga djela, kao i uočavanju razlike književnih i neknjiževnih tekstova. Učenici trebaju biti osposobljeni razlikovati obilježja književnoga teksta (konotativnost, književne postupke, slikovitost, ritmičnost i sl.) u odnosu na denotativnost, informativnost i kazivanje utemeljeno na činjenicama i podatcima u različitim oblicima neknjiževnih tekstova. Korelativnost je omogućena primjerenim kombiniranjem obaveznih i izbornih dela.

S popisa dopunskoga izbora nastavnik bira ona djela koja će, uz obvezni dio lektire, činiti tematsko-motivske cjeline. Nastavnik može grupirati i povezivati po srodnosti djela iz obveznoga i dopunskoga programa na mnogo načina. Mogući primjeri funkcionalnoga povezivanja nastavnih jedinica mogu biti sljedeći (nikako i jedini):

Avanture i družine: Henryk Sienkiewicz, Kroz pustinju i prašumu (ulomci); Anto Gardaš, Filip - dječak bez imena; J. K. Rowling, Harry Potter i kamen mudaraca (ulomci);

Mali, a veliki: Christine Nöstlinger, Konrad ili dijete iz limenke, Mark Twain, Kraljević i prosjak; Clive Staples Lewis, Kronike iz Narnije; Vicevi o malom Ivici i drugi vicevi; Mila Jelavić, Poruke djeci;

Slike djetinjstva u raznim epohama i sredinama: Josip Kozarac, Moj djed, Marina Vidas, Moja mama mamasta; Zlata Kolarić-Kišur, Djetinjstvo u Zlatnoj dolini; Tin Kolumbić, Ivanov Božićni san; Renata Rude, Anđeli slomljenih krila;

Materinska riječ: Drago Gervais, Moja zemlja; Vanja Radauš, Prva rič što sam je čuo; Pere Ljubić, None; Dragutin Domjanić, Kaj; Drago Ivanišević, Moj did; Miroslav Dolenec Dravski, Starinske šege;

Socijalna tematika: Ivan Cankar, Šalica kave; UNICEF, Škola kao moja; Branka Primorac, Doživljaj kojeg se sramim; Anegdote o poznatim osobama; Zvonimir Balog, Progutaj srdžbu; Ivana Marinić, Različitosti;

Život je škola: Vjekoslav Majer, Moj učitelj; Anto Gardaš, Izum profesora Leopolda; Dragutin Tadijanović, Da sam ja učiteljica; Jacques Prevert, Loš učenik; Melita Rundek, Psima ulaz zabranjen;

Domoljubna tematika: Vladimir Nazor, Tomislav; Stjepan Tomaš, Mali ratni dnevnik; Darko Žubrinić, Bašćanska ploča; August Šenoa, Zagrebu; Jure Batinić, Dalmacijo moja; Dobriša Cesarić, Slavonija; Gustav Krklec, Zagorski vinograd;

Kad srce zakuca jače: Ivica Vanja Rorić, Sreća; Stjepan Jakševac, Sjećanje; Miro Gavran, Lukavi zaplet;

Narodna baština: narodna epska pjesma: Ive vara dva duždeva sina; narodna pripovijetka: Ero s onoga svijeta; narodna lirska pjesma: Nebo se zvedrilo; narodni bećarci i gange; narodna bajka: Mala vila; najkraći oblici narodne književnosti: pitalice, poslovice, zagonetke, izreke;

Mala škola medijske kulture: Robert Zemeckis, Forrest Gump, William Wyler, Ben-Hur, Krešimir Zimonić, Changes Zlatka, Ivica Bednjanec, Ordinacija za hipohondre, strip, internet.

Međupredmetne korelacije - nastavu povijesti moguće je dopuniti odlomcima: Josip Bratulić, Stjepan Damjanović, Početci tiskarstva i hrvatske inkunabule.

Isti tekst može se povezivati s drugima na razne načine, prema raznim motivima ili tonu pripovijedanja, u okviru projektne nastave, koja se temelji na ishodima, a ne na sadržajima učenja.

Predloženi obvezni, književni, popularnoznanstveni i informativni tekstovi i sadržaj obvezne domaće lektire, kao i primjeri iz dopunskoga izbora, pri osmišljavanju godišnjega plana rada, a potom i pri oblikovanju mjesečnih planova rada, mogu se tematski povezivati. Pored toga, neophodno je uspostaviti i uravnoteženu raspodjelu nastavnih jedinica vezanih za sva potpodručja predmeta, funkcionalno povezati sadržaje iz jezika i književnosti (gdje god je to moguće) i planirati dovoljno sati za utvrđivanje i usutavljivanje nastavnih sadržaja.

Književna djela, koja su doživjela kazališnu izvedbu ili ekranizaciju, mogu poslužiti za komparativnu analizu i uočavanje razlika između književne i kazališne/filmske (adaptirane, izmijenjene) fabule i izraza (na primjeru ulomka Ben-Hura Lewisa Wallacea povezati sličnosti i razlike u odnosu na filmsku adaptaciju te proučiti odnos mašte u književnosti i u filmu), čime učenici mogu doći do zaključka o prirodi raznih medija i razvijati svoju medijsku pismenost. Preporučuje se čitanje jednoga cjelovitoga dramskog teksta. Učenici se mogu uputiti i na filmove s tematikom sličnom pročitanim književnim tekstovima (dječje avanture ili avanture u fantastičnom svijetu, odrastanje usamljenog djeteta i sl.) i dodatno povezati obradu jedne tematsko-motivske cjeline.

Pojedine sadržaje medijske pismenosti treba obraditi u korelaciji s obrađenim tekstovima. Naprimjer, pojam „dječji časopis ili enciklopedija" učenici trebaju upoznati na konkretnome tekstu iz časopisa/enciklopedije koji je u izravnoj vezi s pročitanom lektirom.

Osim korelacije među tekstovima, nužno je da nastavnik uspostavi vertikalnu korelaciju. Nastavnik se prethodno obvezno upoznaje sa sadržajima Hrvatskoga jezika i književnosti iz prethodnih razreda, radi uspostavljanja načela postupnosti i sustavnosti.

Nastavnik, također, treba poznavati sadržaje drugih predmeta koji koreliraju s predmetom Hrvatski jezik i književnost. Tako, horizontalnu korelaciju nastavnik uspostavlja, prije svega, s nastavom povijesti, likovne kulture, glazbene kulture, vjerske nastave i građanskoga odgoja.

Uvođenje učenika u svijet književnosti, ali i ostalih, tzv. neknjiževnih tekstova (popularnih, informativnih), predstavlja izuzetno složen nastavni zadatak. Upravo na tome stupnju školovanja stječu se osnovna i vrlo značajna znanja, umijeća i navike o kojima će ovisiti učenička književna kultura, ali i estetske kompetencije. Učenici trebaju razumjeti fikcionalnu prirodu književnoga djela i njegovu autonomnost (odnosno razlikovati lirskoga subjekta i pjesnika, pripovjedača i pisca), kao i činjenicu da književno djelo oblikuje jednu moguću sliku stvarnosti.

Pri obradi teksta, treba primjenjivati jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka. U skladu s ishodima, učenike treba navikavati da svoje dojmove, stavove i sudove o književnome djelu podrobnije dokazuju činjenicama iz samoga teksta i tako ih osposobljavati za samostalan iskaz, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova.

Poželjno je da obrada književnoga djela bude protkana rješavanjem problemskih pitanja koja su potaknuta tekstom i umjetničkim doživljavanjem. Mnogi tekstovi, a pogotovo odlomci iz djela, u nastavnom postupku zahtijevaju odgovarajuću lokalizaciju, često i višestruku. Da bi učenici intenzivno doživjeli i pravilno shvatili tekst, potrebno ga je smjestiti u vremenske, prostorne i društveno-povijesne okvire, kao i dati informacije o važnim sadržajima koji prethode odlomku.

Pri tumačenju teksta, učenike treba navikavati da svoje dojmove, stavove i sudove o književnome djelu dokazuju činjenicama iz samoga teksta i tako ih osposobljavati za samostalan iskaz, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova, uz uvažavanje individualnoga razumijevanja smisla književnoga teksta i iskazivanje različitih stavova.

U nastavnoj interpretaciji književnoumjetničkoga djela, sintetički čimbenici mogu biti: umjetnički doživljaji, tekstne cjeline, važni strukturni elementi (tema, motivi, pjesničke slike, fabula, odnosno siže, književni likovi, smisao i značenje teksta, motivacija, kompozicija), oblici pripovijedanja (oblici izlaganja), jezično-stilski postupci i literarni (književnoumjetnički) problemi.

Književnoteorijske pojmove učenici trebaju upoznavati uz obradu odgovarajućih tekstova i osvrte na prethodno čitalačko iskustvo. U programu nisu navedeni svi pojmovi i vrste književnih djela predviđeni za usvajanje u prethodnim razredima, ali očekuje se da će se nastavnik nasloniti na stečeno znanje učenika, obnoviti ga i produbiti na primjerima. Potrebno je ponoviti ranije naučena stilska sredstva (usporedbu/komparaciju i personifikaciju) a potom obraditi epitet, onomatopeju, kontrast i hiperbolu; pojam pripovijedanja i oblike kazivanja u epskome književnom djelu (dijalog, monolog, opisivanje: portret i pejzaž); pojmove vezane za dramsko djelo kojima se dodaju zaplet i rasplet, kao elemente dramske radnje. Obnavljanje i povezivanje znanja iz prvoga ciklusa obrazovanja i petog razreda osnovne škole je obvezno.

Pri određivanju jezično-stilskih izražajih sredstava treba uzeti u obzir umjetničke dojmove, i potom istražiti njihovu jezično-stilsku uvjetovanost.

Tijekom obrade književnih djela, kao i u okviru govornih i pismenih vježba, učenici trebaju otkriti što više osobina, osjećaja i duševnih stanja pojedinih likova, te oblikovati svoje mišljenje o postupcima likova.

Učenik se potiče da uočava smisao smiješnoga i humorističnoga na primjerima iz lektire, kao i da razlikuje humoristični ili optimistični, ditirampski ton u pjevanju/pripovijedanju/dramskoj radnji od elegičnoga tona. Narodna pripovijetka Ero s onoga svijeta uvodi se kao primjer, uz opisno obrazlaganje te vrste pripovijedanja u okviru kategorije narodne proze. Obnavljaju se i proširuju znanja o domoljubnoj poeziji, ovladava se pojavom i smislom socijalnih motiva u predloženim pjesmama ili pričama.

Ishodi vezani za nastavno područje Književnost temelje se na čitanju i interpretaciji književnih tekstova. Čitanjem i tumačenjem književnih djela učenik razvija čitalačke kompetencije koje podrazumijevaju ne samo istraživačko promatranje i stjecanje znanja o književnosti već potiču i razvijaju emocionalno i fantazijsko uživljavanje, imaginaciju, estetsko doživljavanje, bogate asocijativne moći, umjetnički senzibilitet, kritičko mišljenje i izgrađuju prosuđivanje o moralu. Razni oblici čitanja temeljni su preduvjet da učenici u nastavi stječu znanja i da se uspješno uvode u svijet književnoga djela. I u šestome razredu njeguje se, prije svega, doživljajno čitanje, a učenici se postupno uvode u istraživačko čitanje (čitanje prema istraživačkim zadatcima, čitanje iz raznih perspektiva i sl.) i osposobljavaju se iskazati svoj doživljaj umjetničkoga djela, uvidjeti elemente od kojih je djelo sačinjeno i razumjeti njihovu ulogu u izgradnji svijeta djela.

Povećan broj dopunskoga izbora lektire ukazuje na mogućnost obrade pojedinih predloženih sadržaja (književnih djela) na satima dodatne nastave.

Preporučuje se da učenici u nastavi rabe elektronički dodatak uz udžbenik, ako za to postoji mogućnost u školi.

JEZIK

Nastava jezika osposobljava za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju hrvatskim standardnim jezikom, stoga zahtjevi ovoga programa nisu usmjereni isključivo na usvajanje jezičnih pravila i gramatičke norme već i na razumijevanje njihove svrhe i pravilnu primjenu u usmenome i pisanome izražavanju.

Pri navođenju nastavnih jedinica obrađivanih u nižim razredima, provjerava se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene prethodno obrađenoga nastavnog sadržaja, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novoga sadržaja. Time se osigurava kontinuitet rada i sustavnost u povezivanju novoga nastavnog sadržaja s postojećim znanjima.

U usvajanju novoga nastavnog sadržaja presudnu ulogu imaju prikladne i sustavne vježbe te su obvezni dio obrade nastavnoga sadržaja, primjene, obnavljanja i utvrđivanja znanja.

Gramatika

Osnovni je programski zahtjev u nastavi gramatike predstaviti i tumačiti jezik kao sustav. Jezične pojave ne proučavaju se izolirano, izvan konteksta u kojem se ostvaruju njihove funkcije. U odgovarajućoj prilici znanja iz gramatike stavljaju se u svrhu tumačenja teksta, kako umjetničkoga tako i popularnoznanstvenoga. Iznimno su funkcionalan postupak vježbe na primjerima iz neposredne govorne prakse, što nastavu gramatike približava životnim potrebama u kojima se primjenjeni jezik pojavljuje kao svestrano motivirana ljudska aktivnost.

Jezične se pojave navode i prikazuju u kontekstu odnosno smještaju se u govorne situacije u kojima se mogu jasno prepoznati, izdvojiti i objasniti njihove karakteristike i funkcije.

Nastava morfologije podrazumijeva proširivanja znanja o zamjenicama (u petome razredu obrađene su samo osobne zamjenice). Sada se obrađuju sljedeće vrste zamjenica: povratna zamjenica (treba obratit pozornost na položaj naglašenih i nenaglašenih oblika zamjenice u rečenici), posvojne zamjenice, povratno-posvojna zamjenica i pokazne zamjenice. Također, treba ukazati i na gramatičke kategorije zamjenica: rod, broj, padež i lice.

Znanja o glagolima učenici proširuju podjelom glagola po vidu i po predmetu radnje te usvajanjem znanja o obilježjima (značenje i tvorba) glagolskih oblika: infinitiv, glagolski pridjevi, glagolska imenica, glagolska vremena (prezent, perfekt, aorist, imperfekt, pluskvamperfekt, futura prvi, futur drugi), glagolski načini (imperativ, kondicional prvi, kondicional drugi). Posebno treba naglasiti pravopisna rješenja u vezi s pisanjem glagolskih oblika. Poučavanje o gramatičkim oblicima glagola potrebno je povezati s primjerima u tekstovima da bi se razumjela njihova značenja. Potrebno je ukazati na razlike glagolskih oblika u sprezanju te upozoriti na morfološku homonimiju (aorista i imperfekta, aorista i prezenta). Upozoravati učenika na pravilnu uporabu aorista i kondicionala u govoru i pismu te istaknuti razliku u pisanju oblika futura prvog i izgovoru tih oblika.

Znanja iz sintakse učenici proširuju podjelom predikata na glagolski i imenski.

Pravopis

Pravopisna pravila usvajaju se sustavnim uvježbavanjem (pravopisni diktati, ispravak pogrešaka u tekstu, pisane provjere znanja iz pravopisa itd.). U okviru pravopisnih vježba poželjno je povremeno uključiti i pitanja kojima se provjerava grafija. Učenici se potiču na samostalno uočavanje i ispravljanje pravopisnih pogrešaka u komunikaciji putem SMS-a, kao i u raznim načinima komunikacije putem interneta. Upućuju se i na korištenje pravopisa i pravopisnoga rječnika (školsko izdanje). Preporučuje se donošenje pravopisa na sat obrade pravopisnih tema (učenicima se pojedinačno daje zadatak pronaći riječi u pravopisnome rječniku). Pravila o pisanju velikoga i maloga početnoga slova potrebno je učiti na učenicima bliskim primjerima te uvježbavati na učestalijim primjerima u hrvatskome jeziku. Učenici proširuju znanja o rečeničnim i pravopisnim znakovima, saznanjima o crtici, trotočju, zagradi i izostavniku.

Ortoepija

Pravilan izgovor njeguje se provođenjem ortoepskih vježba. Ortoepske vježbe ne realiziraju se kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike. Npr. mjesto naglaska povezuje se s padežima (imenice vrijeme, rame, tjeme i sl. u genitivu jednine i nominativu množine nemaju naglasak na istom slogu itd.); rečenična intonacija povezuje se s pravopisom i sintaksom itd. Uz korištenje audiosnimaka stvara se navika prepoznavanja, reproduciranja i usvajanja naglasaka hrvatskoga standardnog jezika te uočava odstupanje i razlikovanje vlastite dijalektalne akcentuacije od standardnojezične norme.

Ortoepske vježbe provode se i uz odgovarajuće teme iz književnosti. Npr. artikulacija se vježba izgovaranjem brzalica pri obradi djela narodnoga stvaralaštva; naglasak riječi, tempo, ritam, rečenična intonacija i stanke vježbaju se govorenjem naglas odabranih dijelova iz izborne lektire (po izboru nastavnika ili učenika) itd. Kao ortoepska vježba provodi se i krasnoslov napamet naučenih ulomaka u stihu i u prozi (uz pomoć auditivnih nastavnih sredstava).

Pri obradi futura prvoga potrebno je naglasiti pravilan izgovor njegovih oblika u primjerima kada enklitički oblik pomoćnoga glagola stoji iza infinitivnoga oblika glagola.

Povijest jezika

U ovom se potpodručju učenici upoznaju s početcima hrvatske pismenosti. Potrebno je istaknuti trojezični i tropismeni karakter rane hrvatske pismenosti i književnoga stvaralaštva. O početcima hrvatske pismenosti učenici uče povezujući nova znanja s postojećim znanjima iz povijesti potrebnima zbog vremenske kontekstualizacije hrvatskih srednjovjekovnih spomenika. Potrebno je učenicima i objasniti pojam prvotiska te ih upoznati s hrvatskom tiskarskom djelatnošću i hrvatskim inkunabulama. Produbljivanjem znanja o hrvatskome kulturnom identitetu učenici razvijaju pozitivan odnos prema vlastitu kulturnom naslijeđu.

JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA

Razvijanje i unapređivanje jezične kulture učenika predstavlja jedan od najznačajnijih zadataka nastave Hrvatskoga jezika i književnosti. Jedan od osnovnih zadataka nastave jezične kulture odnosi se na usavršavanje jezičnoizražajnih sredstava kod učenika, a njen je krajnji cilj da učenici budu osposobljeni za uspostavljanje kvalitetne i funkcionalne komunikacije. Potpodručje Jezična kultura

obuhvaća usmeno i pismeno izražavanje. Nastavni rad u ovom potpodručju ostvaruje se u drugim područjima predmeta Hrvatski jezik i književnost, kao i u samostalnim nastavnim jedinicama. Obrada književnoga teksta i rad na gramatici moraju uključivati i sadržaje za njegovanje kulture usmenoga i pismenoga izražavanja učenika. Na nastavi se mogu analizirati i snimljena kazivanja i čitanja. Pri realizaciji nastavnih sadržaja poželjno je rabit i suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije (pametnu ploču, računalo, projektor, mobitel i sl.). Svaka od programskih vježba (govorne, pravopisne, leksičko-semantičke, stilske vježbe) planira se i ostvaruje u nastavnome kontekstu u kojemu postoji potreba za funkcionalnim usvajanjem i primjenom gramatičkih pravila i pojava u novim komunikativnim situacijama, kao i potreba za utvrđivanjem, obnavljanjem ili usustavljivanjem znanja stečenoga tijekom nastave jezika i nastave književnosti. Sve vrste vježba, čiji je cilj razvijanje jezičnoga mišljenja, izvode se na tekstu ili tijekom govornih vježba s namjerom razvijanja kulture usmenoga izražavanja. Detaljna organizacija, vešto osmišnjene sadržajne strukure i motiviranje učenika za razgovor vodit će pravilnosti, lakoći, jasnosti, jednostavnosti, preciznosti i tečnosti u usmenome izlaganju učenika. Ove bi vježbe trebale približiti učenikov govor standardnojezičnome izgovoru.

Oblici uljudnosti, odnosno posebna jezična sredstva kojima se iskazuje poštovanje sugovornika predstavljaju važan segment u realizaciji nastave jezične kulture. Potrebno je kod učenika razvijati svijest o nužnosti i značaju jezične uljudnosti, tj. uljudnoga komuniciranja, odnosno istaknuti značaj njegovanja pravilnoga i uljudnoga govora i pisanja. Učenicima treba ukazati na to da su u području konvencija uljudnosti najtipičnije forme usmenoga i pismenoga bontana: upotreba zamjenice Vi, oblici za iskazivanje uvažavanja prilikom oslovljavanja u javnom i službenom komuniciranju (gospodine, gospođo/gospođice, Vaša ekselencijo, Vaša svetosti...), kao i govorni činovi ekspresivnoga tipa (izrazi uljudnoga obraćanja): ispričavanje, zahvaljivanje, čestitanje, zamolba. Lingvometodički tekstovi koji sadrže dijalošku formu u kojoj se iskazuje jezična uljudnost mogu poslužiti za uočavanje oblika uljudnosti.

Također, učenike bi trebalo poticati na iznošenje vlastita mišljenje i zapažanja o (ne)uljudnome komuniciranju.

Pravopisne vježbe omogućavaju učenicima obraćanje pozornosti na pravopisne zahtjeve i njihovu ulogu u tekstu. Sustavna primjena adekvatnih pravopisnih vježba omogućava da teorijsko pravopisno znanje pravovremeno prijeđe u umijeće, kao i da se stečena navika primjene pravopisnih pravila iskaže u praktičnoj i spontanoj namjeni. Pravopisne vježbe predstavljaju najpogodniji način da se pravopisna pravila nauče, provjere, kao i da se uočeni nedostatci otklone. Najbolje je primenjivati i jednostavne i složene pravopisne vježbe koje su pogodne za ovladavanje kako samo jednoga pravopisnog pravila iz jednoga pravopisnoga područja tako i više pravopisnih pravila iz nekoliko pravopisnih područja. Pri pripremi pravopisnih vježba treba poštovati princip postupnosti, sustavnosti, jedinstva teorije i prakse. Pri ovladavanju pravopisnim načelima, pogodne mogu biti sljedeće pravopisne vježbe: diktat, samostalno pisanje, dopunjavanje teksta. Može biti poticajno i organiziranje kviza na satima posvećenima usustavljivanju nastavnoga sadržaja iz pravopisa (npr. prepoznaj pravopisno područje, pronađi pogrešku, jesu li tvrdnje o upotrebi, npr. velikoga slova, točne i sl.), a trebalo bi i provjeravati mogu li učenici u stanju objasniti naučena pravopisna pravila u određenom tekstu.

Cilj je primenjivanja leksičko-semantičkih vježba obogaćivanje učeničkoga rječnika i upućivanje na razne mogućnosti pri izboru riječi i izraza te ukazivanje na njihovu prikladniju uporabu. Primjenom leksičko-semantičkih vežba u učenika se stvara navika promišljanja i traženja odgovarajućega jezičnoga izraza za ono što žele iskazati (ovisno o komunikacijskoj situaciji) i povećava se fond takvih izraza u njihovu rječniku. Vrste tih vježba treba usuglasiti sa zanimanjima učenika i nastavnim sadržajima. Razvijanju smisla za precizno izražavanje i poticanju učenika na razmišljanje o riječima i o njihovim značenjima doprinose vježbe kojima se učenici upućuju na izbjegavanje suvišnih riječi, poštapalica i tuđica. Poticajne su i vježbe koje se odnose na figurativna značenja riječi, kao i vježba pronalaženje izostavljenih rečeničnih dijelova koja potiče učenike na pronalaženje odgovarajuće riječi, ali i da u skladu s kontekstom prošire skup dozvoljenih značenjskih i leksičkih mogućnosti.

Primjenom stilskih vježba, učenici se upućuju na to da na drukčiji način od uobičajenoga povezuju riječi i izraze i da istražuju njihove semantičke mogućnosti. Njihov cilj nije samo otklon učinjene pogreške, već stjecanje navike primjerenoga govora i pisanja, odnosno primjene stvaralačkih postupaka u jeziku. Znanja o stilu i izražajnim mogućnostima jezika učenici uglavnom stječu uvidom u književnoumjetničke tekstove, zbog čega je nužna povezanost s nastavom književnosti, ali se ne smije poistovjetiti s jezično-stilskom analizom ovih tekstova. Stilske je vježbe potrebno što izravnije

povezivati i s nastavom gramatike. Može se stvoriti situacijski predložak za razvijanje i unapređivanje jezično-stilskoga znanja učenika u skladu s uzrastom i načelom sustavnosti i uvjetovanosti. Stvaralački oblik rada na razvijanju stilskog umijeća učenika može se, naprimjer, temeljiti na tekstu kao poticaju za slikovito kazivanje, s obzirom na to da se na različitim književnoumetničkim tekstovima lako uviđa izražajnost stilskoga postupka koji može biti primjenjen pri oblikovanju jezične građe u novim komunikacijskim situacijama.

Potpodručje medijska kultura osposobljava učenike za prepoznavanje i tumačenje poruka u medijskom i multimedijskom okruženju (radijska emisija, televizijska emisija, film, kazališna predstava, hipertekst i sl.). Želi se potaknuti učenika na tumačenje konteksta nastanka poruke u medijskome okruženju te njihova karaktera i svrhe. Također, potiče se i razvoj znanja o sebi i drugima, uvažavanje različitih uvjerenja i vrijednosti te se omogućuje djelovanje u društvenoj zajednici. Učenici se osposobljavaju za kritički pristup medijskim tekstovima i kritičko vrednovanje dostupnih informacija te pretraživanje raznih izvora radi rješavanja problema i donošenja odluka. Učenicima se treba objasniti društvena uloga medija kako bi mogli razumjeti utjecaj medijske poruke na društvo i pojedinca. Pri kreiranju medijskih tekstova važno je u učenika osvijestiti moć javne komunikacije (u mrežnom i drugim medijskim okružjima) te važnost odgovornoga i pravilnoga komuniciranja u javnim kontekstima.

U okviru ovoga potpodručja uspostavlja se i korelacija s nastavom književnosti povezivanjem ovih nastavnih sadržaja njihovim stripskim, radijskim, filmskim i kazališnim prilagodbama. Učenici trebaju usvojiti znanja specifičnostim i izražajnim sredstvima svakoga od ovih medija kako bi mogli uočiti i kritički vrednovati sadržaje prilagodbe pročitanih književnih djela. Osim prilagođenih književnih djela, u potpodručju medijske kulture učenike treba upoznati i s izvornim recentnim naslovima primjernima njihovoj dobi i odgovarajuće odgojno-obrazovne vrijednosti. Time učenici stječu naviku odabira kvalitetnih radova dostupnih u medijskome prostoru i razvijaju kritički stav prema njima. Odabir medijskih sadržaja utječe na oblikovanje učenikova kulturnoga identiteta pa ga se poticanjem na vlastiti odabir u skladu s izgrađenim kritičkim stavom uči odgovornosti u javnoj i medijskoj komunikaciji.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U svrhu dostizanja ishoda prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Počinje se inicijalnom provjerom znanja u odnosu na koju će se procjenjivati napredovanje te određivati ocjena. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti.

Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanje odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat ovakva vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno mjerenje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: realizacija praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti tijekom nastave, neposredna komunikacija učenika i nastavnika, dosje učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se i sumativno - brojčanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba koristi i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

PROGRAM A

Naziv predmeta	SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK
ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA NESLOVENSKIM	

JEZICIMA I KOJI ŽIVE U HOMOGENIM SREDINAMA (osnovni nivo standarda)	
Cilj	Cilj učenja Srpskog kao nematernjeg jezika jeste ospobljavanje učenika da se služi srpskim jezikom na osnovnom nivou u usmenoj i pisanoj komunikaciji radi kasnijeg uspešnog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i uvažavanje srpske kulture i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.
Razred	Šesti
Godišnji fond časova	108 časova

ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- razume i koristi predviđeni leksički fond; - razume i koristi gramatičke konstrukcije usvajane u prethodnim razredima i proširuje ih novim jezičkim sadržajima; - primeni u govoru i pisanju pravila: rod i broj imenica u odgovarajućem padežu, kongruenciju	JEZIK	Oko 100 punoznačnih i pomoćnih reči. Gramatički sadržaji iz prethodnih razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i novoj leksici). Imenice u genitivu s predlozima od i do u funkciji odredbi za mesto i vreme. Prilozi rano, kasno, uvek, nikad, često, retko, dugo, zimi, leti.

atributa s imenicom u tipičnim primerima; - sastavi rečenice sa odredbom za sredstvo i društvo; - iskaže osobine pojma i način vršenja radnje u različitom stepenu;		Kongruencija atributa i imenice u nominativu i akuzativu. Imenica u instrumentalu sa značenjem sredstva i društva. Komparativ i superlativ prideva i priloga. Nazivi zemalja i regija izvedeni sufiksima -ija, -ska.
- savladane (već usvojene) sadržaje iz književnosti povezuje sa novim književnoumetničkim tekstovima i koristi ih u njihovom tumačenju; - iskaže sopstveni doživljaj književnog dela; - odredi temu, glavni motiv i likove; - prepriča (uz pomoć nastavnika i postavljenih pitanja) kratak narativni tekst; - prepozna i imenuje osećanja lirskog junaka; - dramatizuje (uz pomoć nastavnika) odlomak proznog teksta u kratkim dijalozima; - prepozna slične motive u književnim delima na maternjem jeziku;	KNJIŽEVNOST	Milan Šipka: „Reči kojima se pozdravljamo” (iz knjige „Priče o rečima”) Narodna basna: „Bik i zec” Narodna lirska pesma: „Majka Jovu u ruži rodila” Vladimir Andrić: „Košarkaš”, „Daj mi krila jedan krug” Narodna priča: „Svijetu se ne može ugoditi” Narodna bajka: „Biberče” (ili strip Đ. Lobačeva) Dragan Lukić: „Gde je torba”, „Šaputanje” Nikola Tesla: „Priča o detinjstvu” (odlomak) Gvido Tartalja: „Mikica ide na izlet” Vojislav Donić: „Školske reči” Igor Kolarov: „SMS priče: uputstvo za upotrebu knjige” Izbor iz časopisa za decu Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi. Nastavnik bira 8 tekstova za obradu.

- razume pitanja, naloge i informacije u vezi sa svakodnevnim aktivnostima, ljudskim osobinama i postupcima; - ispriča događaj u kojem je učestvovao u nekoliko rečenica - prepriča kratak jednostavan narativni tekst; - učestvuje u kratkom dijalogu o temama iz svakodnevnog života, poštujući osnovna načela vođenja razgovora; - iskaže molbu, izvinjenje, čestitanje, zahvalnost, koristeći forme učtivog obraćanja; - čita kraće tekstove sa poznatom gramatikom i uglavnom poznatom leksikom, a značenje nepoznatih reči određuje na osnovu konteksta; - piše kratak jednostavan narativni i ekspozitorni tekst; - piše kratku poruku, čestitku, pozivnicu, obaveštenje, poštujući jezičku i ortografsku normu.	JEZIČKA KULTURA	I. Lično predstavljanje: osnovne informacije o sebi - omiljene lične aktivnosti II. Porodica i ljudi u okruženju: opis članova porodice i ljudi u okruženju (fizičke i psihičke karakteristike) III. Život u kući: pokućstvo (posteljina, posuđe, kućni aparati); uobičajene dnevne aktivnosti tokom radne nedelje i vikenda; praznici i proslave u porodici IV. Hrana i piće: omiljena hrana i piće; začini; vrste mesa V. Odeća i obuća: opis odeće i obuće; održavanje odeće i obuće VI. Zdravlje: aktivnosti za očuvanje zdravlja VII. Obrazovanje: omiljeni školski predmeti; dan škole; aktivnosti na času i na odmoru; osnovni pojmovi iz biologije VIII. Priroda: čuvanje prirode; geografski pojmovi i nazivi država IX. Sport i igre: sportski rekviziti i osnovna sportska terminologija X. Kupovina:

		cene; mesto kupovine; plaćanje XI. Naselja, saobraćaj i javni objekti: orijentacija u prostoru, način kretanja; delovi grada; cilj putovanja; bolnica, biblioteka XII. Vreme: iskazivanje vremena ustajanja, odlaska u krevet i uzimanja osnovnih obroka XIII. Komunikativni modeli: raspoloženje; predlaganje; prihvatanje/neprihvatanje predloga

Ključni pojmovi sadržaja: srpski kao nematernji jezik, slušanje, razumevanje, govor, čitanje, pisanje.

PROGRAM B

Naziv predmeta	SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK
ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA SLOVENSKIM JEZICIMA I KOJI ŽIVE U VIŠENACIONALNIM SREDINAMA (srednji-napredni nivo standarda)	
Cilj	Cilj učenja Srpskog kao nematernjeg jezika jeste osposobljavanje učenika da vodi usmenu i pisanu komunikaciju sa govornicima srpskog kao maternjeg jezika radi kasnijeg punog

	uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i upoznavanje srpske kulturne baštine i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.
Razred	Šesti
Godišnji fond časova	108 časova

ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- razume i koristi predviđeni leksički fond; - razume i koristi gramatičke konstrukcije usvajane u prethodnim razredima i proširuje ih novim jezičkim sadržajima; - koristi konstrukcije sa značenjem količine; - iskaže želju, nameru i mogućnost;	JEZIK	Oko 100-150 novih punoznačnih i pomoćnih reči. Gramatički sadržaji iz prethodnih razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i novoj leksici). Imeničke, brojne i priloške sintagme sa značenjem količine. Imenice u genitivu s predlozima sa, iz, oko, između u funkciji odredbe za mesto. Imenice u genitivu s predlozima

		pre i posle u funkciji odredbe za vreme. Lokativ u funkciji nepravog objekta (uz glagole govoriti i razmišljati). Potencijal. Nazivi zemalja i regija izvedeni sufiksima -ija, -ska;
- savladane (već usvojene) sadržaje iz književnosti povezuje sa novim književnoumetničkim tekstovima i koristi ih u njihovom tumačenju; - objasni/kaže zašto mu se neko književno delo sviđa ili ne; - odredi temu, glavni motiv i likove; - razume odnose među likovima u tekstu; - uoči osnovne pesničke slike; - prepozna i imenuje osećanja i raspoloženja lirskog junaka; - dramatizuje (uz pomoć nastavnika) odlomak proznog teksta u kratkim dijalozima; - prepozna slične motive u književnim delima na maternjem jeziku;	KNJIŽEVNOST	Milan Šipka: odlomak po izboru iz knjige „Priče o rečima” Narodna basna: „Bik i zec” Narodna lirska pesma: „Majka Jovu u ruži rodila” Vladimir Andrić: „Daj mi krila jedan krug” Narodna priča: „Svijetu se ne može ugoditi” Narodna bajka: „Biberče” (ili strip Đ. Lobačeva) Desanka Maksimović: „Štamparske greške” Dragan Lukić: „Gde je torba”, „Šaputanje” Nikola Tesla: „Priča o detinjstvu” (odlomak)

		Gvido Tartalja: „Mikica ide na izlet” Stevan Raičković: „Kuća kraj Tise” (odlomak) Vojislav Donić: „Školske reči” Branislav Nušić: „Autobiografija” (odlomak: „Prva ljubav”) Gvido Tartalja: „Podele uloga” Ljubivoje Ršumović: „Šta je lepo da se radi leti” Dragan Lukić: „Šuge” Izbor iz časopisa za decu Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi. Nastavnik bira 10 tekstova za obradu.
- razume pitanja, naloge i informacije u vezi sa svakodnevnim aktivnostima, ljudskim osobinama i postupcima; - ispriča događaj u kojem je učestvovao; - prepriča kratak tekst;	JEZIČKA KULTURA	I. Lično predstavljanje: osnovne informacije o sebi - omiljene lične aktivnosti II. Porodica i ljudi u okruženju: opis članova porodice (fizičke i karakterne osobine);

- iskaže molbu, izvinjenje, čestitanje, zahvalnost, koristeći forme učtivog obraćanja; - čita kraće tekstove, a značenje nepoznatih reči određuje na osnovu konteksta; - piše kratak jednostavan narativan i ekspozitorni tekst; - piše kratku poruku, čestitku, pozivnicu, obaveštenje, poštujući jezičku i ortografsku normu.		porodični status članova porodice III. Život u kući: kultura stanovanja - održavanje stambenog prostora (čistoća); uobičajene dnevne aktivnosti tokom radne nedelje i vikenda, praznici i proslave u porodici IV. Hrana i piće: hrana biljnog i životinjskog porekla; osnovni ukusi V. Odeća i obuća: materijali od kojih se pravi odeća i obuća VI. Zdravlje: aktivnosti za očuvanje zdravlja VII. Obrazovanje: omiljeni školski predmeti; dan škole; aktivnosti na času i na odmoru VIII. Priroda: čuvanje prirode; geografski

		pojmovi i nazivi država IX. Sport i igre: sportski rekviziti i osnovna sportska terminologija X. Kupovina: cene; mesto kupovine; plaćanje; džeparac XI. Naselja, saobraćaj i javni objekti: značajni građevinski objekti - putevi, mostovi, spomenici; bolnica, biblioteka XII. Vreme: iskazivanje vremena vršenja dnevnih aktivnosti XIII. Kultura, umetnost, mediji: film, televizijska i radio emisija za decu; osnovni muzički instrumenti, koncert XIII. Komunikativni modeli: osećanja i raspoloženja

Ključni pojmovi sadržaja: srpski kao nematernji jezik, slušanje, razumevanje, govor, čitanje, pisanje

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Predmet Srpski kao nematernji jezik pohađaju učenici koji nastavu slušaju na nekom od jezika nacionalnih manjina. Među tim učenicima postoje izrazite razlike u stepenu ovladanosti srpskim jezikom prilikom polaska u školu i u tempu i obimu kojim mogu napredovati tokom školovanja. Ova

razlika uslovljena je različitim maternjim jezicima od kojih su jedni bliski srpskom jeziku (razlike među njima su takve da ne moraju ometati komunikaciju), dok su drugi strukturno toliko različiti da, bez elementarnog poznavanja jednog od njih, komunikacija među govornicima nije ostvariva. Osim toga, na nivo kojim učenici realno mogu ovladati srpskim jezikom utiče i sredina u kojoj žive (pretežno homogena ili heterogena sredina).

Imajući ovo u vidu, za predmet Srpski kao nematernji jezik sačinjena su dva programa.

Prema postavljenom cilju, očekivanim ishodima i datim sadržajima, prvi program (A) primeren je učenicima čiji se maternji jezici izrazito razlikuju od srpskog, koji žive u pretežno jezički homogenim sredinama i imaju malo kontakata sa srpskim jezikom, a u školu polaze gotovo bez ikakvog predznanja srpskog jezika.

Drugi program (B) predviđen je za učenike koji žive u jezički mešovitim sredinama, koji mogu brže i u većem obimu da savladavaju srpski jezik, odnosno da, u skladu s uzrastom, dostignu viši nivo vladanja srpskim jezikom.

Oba programa za predmet Srpski kao nematernji jezik sadrže tri oblasti: Jezik, Književnost i Jezičku kulturu. One su funkcionalno povezane, prožimaju se i međusobno dopunjuju. Stoga ih treba razumeti kao delove kompleksne celine koji doprinose ostvarivanju ishoda ovog predmeta, svaki sa svojim specifičnostima.

Nastavnik je obavezan da se upozna sa ishodima i programskim sadržajima prvog ciklusa obrazovanja ili prethodnih razreda.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Nastavni program orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i mogućnosti učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja, nastavnik najpre kreira svoj globalni plan rada, na osnovu koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivo konkretne nastavne jedinice. Sada nastavnik za svaku oblast ima definisane ishode. Na ovaj način, postiže se indirektna veza sa standardima. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno da nastavnik pristupi udžbeniku kao jednom od nastavnih sredstava koje je poželjno bogatiti i proširivati dodatnim, samostalno izrađenim nastavnim materijalima. Pored udžbenika, kao jednog od izvora informacija, na nastavniku je da učenicima omogući uvid i iskustvo korišćenja i drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Jezik

Oblast Jezik obuhvata leksiku i gramatičke modele srpskog jezika. U sadržajima i ishodima ove oblasti nalaze se okvirni broj reči i gramatički elementi kojima učenik treba da ovlada u svakom razredu. U ovoj oblasti programa težište je na postepenom usvajanju sistema srpskog jezika počev od 1. razreda. Jezik počinje da se usvaja pomoću minimalnog broja reči upotrebljenih u osnovnim rečeničnim modelima s jasnim komunikativnim kontekstom. Odnosno, reči i njihovi oblici ne usvajaju se izolovano, već u rečeničnom, odnosno komunikativnom kontekstu. Za produktivnu upotrebu jezika nefunkcionalno je vankontekstualno učenje paradigmi (učenje samih oblika reči).

Usvajanje gramatike srpskog jezika u početnim fazama na mlađem uzrastu pretežno je nesvesno - u raznovrsnim aktivnostima učenici slušaju iskaze na srpskom jeziku, ponavljaju ih i kombinuju u odgovarajućim poznatim i bliskim kontekstima. U narednim fazama nastavnik pomaže učenicima da uoče jezička pravila i počnu da ih primenjuju.

Da bi učenik ovladao određenim fondom reči i gramatičkim elementima, neophodno je da ih razume i dugotrajno uvežbava. Na taj način stvaraju se preduslovi da ih primeni u odgovarajućoj komunikativnoj situaciji. Formalno poznavanje gramatičkih pravila ne podrazumeva i sposobnost njihove primene, te je takvo znanje korisno samo ukoliko pomaže boljem razumevanju nekih pravilnosti sistema. Odnosno, savladavanje gramatičkih pravila nije samo sebi cilj. Objašnjenje gramatičkih pravila, ukoliko nastavnik proceni da je korisno, treba da bude usklađeno s uzrastom učenika, njegovim kognitivnim sposobnostima, predznanjima u maternjem jeziku i svedeno na ključne informacije neophodne za primenu. Učenikovo poznavanje gramatičkih pravila procenjuje se i ocenjuje na osnovu upotrebe u kontekstu, bez insistiranja na njihovom eksplicitnom opisu.

Na nižem nivou vladanja jezikom (sredine u kojima se realizuje A program) važno je da se kod učenika razvije sposobnost razumevanja i konstruisanja iskaza koji sadrže elemente određene programom. Pritom je u produkciji (sastavljanju i kazivanju iskaza) na ovom nivou bitno da značenje poruke bude razumljivo, dok se gramatička ispravnost postiže postepeno. Na tom nivou očekuju se tipične greške izazvane interferencijom i nedovoljnom savladanošću materije. Greške nisu samo znak nepoznavanja gradiva, već su upravo pokazatelj da je učenik spreman da se upusti u komunikaciju, što nastavnik treba da podstiče. To ne znači da greške uopšte ne treba ispravljati. Nastavnik odlučuje o tome kada će, na koji način i koje greške ispravljati, vodeći računa istovremeno i o tome da učenika motiviše za komunikaciju i o tome da se greške postepeno redukuju.

Upravo su časovi iz oblasti Jezik pogodni za usmereno, ciljano usvajanje pojedinih segmenata, gramatičkih elemenata srpskog jezika. Tokom ovih časova, preporučuje se dinamičko smenjivanje različitih aktivnosti: različiti tipovi vežbi slušanja, provera razumevanja slušanog, ponavljanje, gramatičko i leksičko variranje modela, dopunjavanje, preoblikovanje potvrdnih u upitne i negirane forme i sl.

Realizcija nastave Srpskog kao nematernjeg jezika prema B programu podrazumeva određeno vladanje srpskim jezikom od početka školovanja, odnosno mogućnost bržeg napredovanja u toku školovanja. U takvim okolnostima očekuje se manja zastupljenost grešaka i njihovo brže ispravljanje. Primena B programa podrazumeva ovladanost sadržajima A programa i podizanje jezičke kompetencije na viši nivo, te je nastava jezika u funkciji osposobljavanja učenika za pravilno komuniciranje savremenim standardnim srpskim jezikom u skladu s jezičkim i vanjezičkim kontekstom.

Budući da učenici koji pohađaju nastavu Srpskog kao nematernjeg jezika, pohađaju i nastavu Maternjeg jezika, svrsishodno je u odgovarajućim prilikama koristiti transfer znanja stečenih na maternjem jeziku i o maternjem jeziku. Nastava Srpskog kao nematernjeg jezika treba da bude u korelaciji s nastavom Maternjeg jezika.

Jezička građa se iz razreda u razred postepeno proširuje i usložnjava, ona je kumulativna i nadovezuje se na prethodnu. Uvođenje novog elementa podrazumeva ovladanost prethodnim, što znači da se nova građa oslanja na prethodnu koja se kontinuirano uvežbava. Sledeći primeri kraćih tekstova ilustruju primenu jezičke materije poštujući postupnost i uvođenje novih jezičkih sadržaja u svakom razredu u A programu:1

---

1 U zagradi su navedeni sadržaji oblasti Jezik za svaki razred.

1. razred (prezent glagola u 1, 2. i 3. licu jednine (potvrdni i odrični oblik); prosta rečenica s imenskim delom predikata; lične zamenice 1, 2. i 3. lica jednine u funkciji subjekta; prosta rečenica s glagolskim predikatom; imenice u lokativu jednine s predlozima u i na uz glagol jesam): Zdravo! Ja se zovem Marija. Ja sam u školi. Ovo je učionica. Učenik je u učionici. On crta. To je učiteljica. Ona sedi na stolici.

2. razred (prosta rečenica s pridevom u imenskom delu predikata; akuzativ imenica bez predloga; lokativ s predlozima ui na; akuzativ s predlozima u i na sa glagolom ići; prezent glagola za sva tri lica i oba broja; lične zamenice 1, 2. i 3. lica množine u funkciji subjekta; prisvojne zamenice za 1. i 2. lice jednine sva tri roda u funkciji atributa i imenskog dela predikata): Ovo je moja škola. Mi smo učenici. Idemo u školu. Imamo torbe. Torbe su velike. Dečaci se igraju u dvorištu. Oni imaju loptu. Oni vole fudbal.

3. razred (perfekat glagola (sva tri lica i oba broja); prisvojne zamenice za treće lice jednine sva tri roda; prilozi sada, danas i juče): Marija danas slavi rođendan. Ovo je njena mama. Ona je juče pravila tortu. Ovo je njen tata. Tata je pravio sendviče. Došli su gosti. Marija je vesela.

4. razred (futur I glagola (sva tri lica i oba broja); imperativ (2. lice jednine i množine najfrekventnijih glagola); imenica u dativu u funkciji nepravog objekta uz glagole davanja i govorenja; prisvojne zamenice za sva tri lica jednine i množine -slaganje s imenicom u jednini; prilozi sutra, ujutru, uveče; uzročna rečenica s veznicima jer i zato što; frekventni prilozi za način (brzo, polako, lepo); tvorba imenica sa značenjem vršioca radnje, imaoca zanimanja izvedenih sufiksima: -ar, -ac,

-ač; imenice koje označavaju žensku osobu izvedene sufiksima: -ica; -ka): Moj razred će sutra ujutru ići na izlet. Ja ću ustati u sedam sati. Napraviću sendvič. Učiteljica je rekla učenicima: „Ponesite vodu jer će biti toplo". Brzo ću se spakovati. Vozač Ivan će voziti autobus.

5. razred (uzročna rečenica s veznicima jer i zato što; odredbe za način iskazane frekventnim načinskim prilozima; složeni glagolski predikat s modalnim glagolima: trebati, morati, moći, smeti, želeti; imenice u genitivu s predlozima ispred, iza, iznad, ispod, pored u funkciji odredbe za mesto; kongruencija atributa i imenice u nominativu i akuzativu; tvorba imenica kojima se označavaju nazivi sportista; tvorba priloga od prideva): Ja želim da igram košarku. Treba mnogo trenirati. Jednog dana biću košarkaš. Pored moje kuće je košarkaški klub. Upisuju nove članove. Moja starija sestra trenira plivanje. Ona je dobra plivačica i vredno trenira.

6. razred (imenice u genitivu s predlozima od i do u funkciji odredbi za mesto i vreme; prilozi rano, kasno, uvek, nikad, ponekad, često, retko, ceo (dan), dugo, zimi, leti; kongruencija atributa i imenice u nominativu i akuzativu; imenica u instrumentalu sa značenjem sredstva i društva; komparativ i superlativ prideva i priloga; prisvojni pridevi na -ov/ev, -in (u nominativu); nazivi zemalja i regija izvedeni sufiksima: -ija,

-ska): Imam dvanaest godina i idem u šesti razred. Volim modernu muziku. Sviram gitaru od četvrtog razreda. U junu ću ići na takmičenje u Italiju. Imam dobre drugove i drugarice. S njima idem u školu autobusom jer je škola daleko. Uvek se dobro zabavljamo. Leti često idemo na bazen biciklima. Moj najbolji drug se zove Marko. On je niži od mene i bolji je učenik jer više uči. Markova sestra se zove Mirjana.

7. razred (imenice u genitivu s predlozima sa, iz, oko, između u funkciji odredbe za mesto; imenice u genitivu s predlozima pre i posle u funkciji odredbe za vreme; lokativ u funkciji nepravog objekta uz glagole govorenja i mišljenja; imeničke, brojne i priloške sintagme sa značenjem količine; kongruencija atributa i imenice u dativu, instrumentalu i lokativu; najfrekventnije zbirne imenice sa sufiksom -je; tvorba imenica za označavanje mesta (prostora i prostorija) na kojem se vrši radnja:

-ište/-lište, -onica); tvorba imenica sa značenjem etnika (primeri iz okruženja): Moja porodica živi u kući. Oko kuće imamo cveće. Naš sused je Mađar. Između naše i njegove kuće nalazi se malo igralište. S drugovima često idem tamo posle škole. Ponekad kupimo flašu soka i nekoliko kesica semenki, sedimo na drvenim klupama i razgovaramo o novim filmovima, strogim nastavnicima, muzici i raznim drugim stvarima. Prošle nedelje smo pomagali našem starom susedu da popravi ljuljaške i klackalice. Tako će i mlađoj deci biti lepše.

8. razred (zavisne rečenice: vremenska (s veznikom kad), namerna (s predikatom u prezentu), izrična (s veznikom da) i odnosna (sa zamenicom koji u funkciji subjekta); tvorba prideva sufiksima -ski i -(i)ji): Juče sam imala mnogo domaćih zadataka. Kad sam ih završila, uključila sam televizor. Posle pola sata u sobu je ušao moj brat i promenio kanal. Hteo je da gleda utakmicu. Rekla sam mu da ja želim da gledam omiljenu seriju koja počinje za pet minuta. On je rekao da je utakmica veoma važna, jer igraju srpska i mađarska reprezentacija. Nismo hteli da se svađamo. Dogovorili smo se da on ide u dnevnu sobu i tamo gleda utakmicu.

Književnost

Program A predmeta Srpski kao nematernji jezik namenjen je homogenoj sredini, učenicima koji veoma retko imaju kontakata sa govornicima čiji je maternji jezik srpski. Poznavanje jezika je na osnovnom (elementarnom) nivou, komunikacija na srpskom jeziku se teško ostvaruje, gramatički modeli su neuvežbani pošto učenici nemaju prilike da koriste srpski jezik, njihov rečnik ne sadrži

veliki broj reči, reči veoma lako iz aktivnog fonda prelaze u pasivni i budu zaboravljene, leksika se usvaja sporije nego kod učenika heterogene sredine, interferencijske greške se često pojavljuju u tolikom obimu da ometaju razumevanje rečenice; iz ovih razloga bi akcenat trebalo da bude na leksici i jezičkim obrascima (modelima) koji će im obezbediti temelj za jednostavnu komunikaciju na srpskom jeziku.

U svakom razredu učenicima je ponuđeno više tekstova od broja koji je obavezujući. Osnovni kriterijum za izbor tekstova je nivo poznavanja jezika. Pored odabranih tekstova, obrađuju se i tekstovi po slobodnom izboru, pri čemu se vodi računa o nivou poznavanja jezika i interesovanjima učenika. Uz originalne književne tekstove planirana je i obrada konstruisanih tekstova koji treba da budu u funkciji obogaćivanja leksike neophodne za svakodnevnu komunikaciju na osnovnom nivou. Predlaže se da nastavnik planira najmanje tri časa za obradu jednog teksta kroz teme. Pesme koje se pevaju ne zahtevaju obavezno obradu, gramatička i leksička objašnjenja jezičkih pojava.

Oblast programa Književnost doprinosi postizanju komunikativne funkcije jezika. Osnovna funkcija književnoumetničkih tekstova, odnosno adaptacija, pored osposobljavanja učenika za komunikativnu upotrebu jezika, jeste i upoznavanje učenika sa kulturom, istorijom i tradicijom srpskog naroda, kao i s književnim delima značajnim za srpsku književnost.

Funkcije adaptiranog književnog teksta u A programu:

- usvajanje leksike određenog tematskog kruga potrebne za svakodnevnu komunikaciju;

- čitanje, odnosno slušanje teksta u funkciji uvežbavanja razumevanja pisanog i govornog jezika - uvežbava se čitanje u sebi i čitanje sa razumevanjem;

- zadaci u vezi sa tekstom razvijaju umenje razumevanja teksta, uvežbava se veština pisanja, sastavljanje i pisanje rečenica koje sadrže poznatu leksiku uz uvežbavanje osnovnih jezičkih obrazaca, kao i razvijanje sposobnosti sastavljanja rečenica govornog jezika (prilikom pisanih i govornih vežbi tolerišu se interferencijske greške koje ne ometaju razumevanje rečenice);

- odgovori na pitanja (usmeno i pismeno) pomažu učeniku da razvije mehanizme sastavljanja rečenica na srpskom jeziku, odnosno izlaganje na srpskom jeziku uz vidno prisustvo interferencijskih grešaka - uputno je da nastavnik vrši korekcije ukazujući na pravilne oblike;

- reprodukcija teksta ili prepričavanje razvijaju sposobnost upotrebe jezika - učenik treba da se izrazi koristeći više rečenica, da formira i razvija govorne sposobnosti.

Književnoumetnički, adaptirani i konstruisani tekstovi pogodni su za tumačenje, pri čemu se uzimaju u obzir uzrast i predznanja učenika. Tekstovi su ujedno i polazna osnova za uvežbavanje novih reči i izraza, jezičkih modela, čitanja, pisanja, govora; stoga tri časa namenjena jednom tekstu predstavljaju istovremeno i obradu i uvežbavanje gradiva.

Rad na tekstu obuhvata:

1. Semantizaciju nepoznatih reči: semantizacija može da se izvede pomoću sinonima koji su poznati učenicima, vizuelnim prikazivanjem reči, postavljanjem reči u kontrastne parove (mali-veliki), opisivanjem reči jednostavnim rečenicama. Nastavnik mora da vodi računa da rečenica kojom opisuje nepoznatu reč sadrži učenicima poznate reči. Prevod je opravdan samo u slučaju kada ne postoje druga sredstva za objašnjenje značenja reči. Preporučuje se upotreba rečnika na času.

2. Slušanje ili čitanje teksta: savetuje se da nastavnik prvi put pročita tekst - na ovaj način učenici čuju pravilan izgovor reči, pošto učenici homogene sredine retko imaju prilike da čuju srpski jezik, nastavnikovo glasno čitanje je od izuzetne važnosti. Preporučuje se upotreba audio-vizuelnih sredstava. Zahtevi koji se u programu tiču učenja odlomaka iz poezije i proze napamet podstiču usvajanje modela govorenja, kao i intonaciju reči i rečenica.

Dramatizacija tekstova vezuje se i za javni nastup, ali i za razgovor o književnom delu pošto predstavlja vid njegove interpretacije. Saživljavanjem sa likovima dela, učenici mogu ispoljiti osećanja koja prepoznaju u ponašanju junaka i o kojima zaključuju.

3. Kontekstualizacija nove leksike: neophodno je da učenici nove reči postave u rečenični kontekst kako bi se leksika uvežbavala paralelno sa konstruisanjem rečenica. Rečenice treba da budu jednostavne da bi se izbegao veliki broj grešaka koje neminovno nastaju u složenijim konstrukcijama. Ukoliko rečenica sadrži previše grešaka, postaje nerazumljiva slušaocu. Kontekstualizacija novih reči je bitan elemenat funkcionalne upotrebe jezika pošto navodi učenika da sastavlja rečenice i aktivira rečnički fond i jezičke modele.

4. Pitanja u vezi s tekstom (u pisanoj formi i usmeno): proces razumevanja teksta ima više etapa. Tek kada se nova leksika usvoji i primeni u rečenicama, može da se pređe na nivo razumevanja teksta. Nivo na kojem je učenik razumeo tekst može da se utvrdi postavljanjem pitanja u vezi s tekstom. Pitanja treba da se zasnivaju na leksici koju su ranije usvojili uz upotrebu novih reči obrađenih u tekstu. Uputno je da pitanja budu kratka (Šta je u Vesninoj torbi? - tekst Vesna i torba). Korisno je da deo pitanja bude u pisanoj, a deo u govornoj formi. Značajno je da se primarno uvežbava govor, a zatim i pisanje.

5. Pitanja povodom teksta (u pisanoj formi i usmeno): učenici uvežbavaju i ostvaruju komunikaciju na srpskom jeziku zasnovanu na poznatoj leksici, uz tolerisanje grešaka koje ne ometaju razumevanje. Pitanja treba da budu u skladu s leksičkim fondom kojim učenici raspolažu (na primer: Ko je junak priče?; Gde se odigrava radnja?; Kako izgleda junak priče?; Šta oseća devojčica u pesmi?). Ovo je sledeći nivo u procesu usvajanja jezičkih veština čiji je cilj navođenje učenika da ostvare komunikaciju na srpskom jeziku. Ovaj cilj je često veoma teško postići kod učenika homogene sredine, ali je neophodno navesti učenika da usmeno, a potom i u pisanoj formi upotrebi određene reči ili izraze na srpskom jeziku.

6. Razgovor o tekstu: u skladu sa leksikom kojom učenici raspolažu, razgovor se zasniva na prepoznavanju glavnih likova, aktivnostima koje se vezuju uz njih, na isticanju osobina likova iz teksta. Kao deo procesa uvođenja učenika u upotrebu jezika uputno je da se učenici, prema modelima iz tekstova podstiču da sastavljaju rečenice potrebne u govornim situacijama. Na primer, dramatizacija teksta Vesna i torba - Vesna: Moja torba je stara. Olovka: Šta radiš, Vesna? Zašto stavljaš puno stvari u torbu? U torbi nema mesta. Tata: Vesna, treba da kupim novu torbu. Vesna: Tata, molim te, kupi mi novu torbu. Učenici se podstiču da povodom teksta zaključuju o idejama prepoznatim u tekstu (Šta tekst kazuje o Vesninim osobinama?).

Prilikom obrade poezije ne insistira se na književnoj teoriji, već na doživljaju lirske pesme. Podsticanje učenika da razume motive, pesničke slike i jezičko-stilska izražajna sredstva, dovodi se u vezu sa ilustrovanjem značajnih pojedinosti, kao i s uvežbavanjem intonacije stiha i uočavanjem rime u pesmi.

7. Komparativni pristup: nastavnik planira uključivanje tekstova maternjeg jezika koji se porede sa predloženim delima srpske književnosti (ukoliko je to moguće) i sa primerima vezanim za film, pozorišnu predstavu, različite audio-vizuelne zapise; u obradu književnog dela uključuje i sadržaje iz likovne i muzičke kulture, strip i različite vrste igara (osmosmerke, rebusi, ukrštene reči, asocijacije...).

Prilikom uočavanja bitnih poetskih elemenata u strukturi književnoumetničkog teksta, koristeći znanje stečeno na časovima maternjeg jezika, nastavnik se trudi da kod učenika (u skladu sa njihovim mogućnostima) objasni osnovne oblike pripovedanja (naracija, deskripcija, dijalog); pojam sižea i fabule, funkciju pesničke slike; ulogu jezičkostilskih sredstava i druge osnovne poetičke odlike teksta.

8. Oblikovanje kratkog teksta u pismenoj formi ili usmeno na osnovu adaptiranog književnog teksta: ovaj nivo upotrebe srpskog jezika u govornoj ili pisanoj formi predstavlja glavni cilj oblasti Književnost u A programu. Pokušaj samostalnog sastavljanja kraćeg teksta od pet ili šest rečenica (u paru ili u grupi) predstavlja viši nivo u ostvarivanju komunikativne funkcije jezika. Učenici razvijaju mehanizam upotrebe jezičke građe i jezičkih modela; spajaju reči u rečenice uz poštovanje gramatičkih struktura, zatim spajaju više rečenica u kraći tekst. Proces se odnosi i na govoreni i na pisani tekst.

Program B: Književnoumetnički tekstovi u nastavi Srpskog kao nematernjeg jezika imaju višestruku funkciju. Čitajući i tumačeći književnoumetnička dela i izabrane odlomke najznačajnijih dela srpskih pisaca, učenici će imati priliku da se upoznaju sa srpskom kulturnom baštinom i tako bolje razumeju

sličnosti i razlike koje postoje između kulture naroda kojem pripadaju i kulture naroda čiji jezik uče. Tekstovi istovremeno predstavljaju izvor nove leksike i polaznu osnovu za dalji rad - razgovore, čitanje, interpretaciju, različite vrste govornih i pismenih vežbi i druge aktivnosti.

U oblasti programa Književnost navedeni tekstovi usklađeni su s uzrasnim karakteristikama i jezičkim mogućnostima učenika. Dati predlog dela nastavnik će prilagođavati potrebama svojih učenika. Od predloženih dela, nastavnik samostalno bira ona koja će obrađivati, kao i dela kojima će proširiti spisak. Za svaki tekst je predviđeno po tri časa.

Za učenike koji Srpski kao nematernji jezik budu savlađivali po programu koji je namenjen onima koji uče i žive u heterogenim jezičkim sredinama ili im je maternji jezik jedan od slovenskih jezika, predloženi su autentični književnoumetnički tekstovi ili odlomci iz njih. Ipak, postoje značajne razlike između učenika koji žive u heterogenoj sredini, a čiji je maternji jezik neslovenski, i učenika čiji je maternji jezik slovenski. Ove razlike je neophodno uzeti u obzir prilikom izbora tekstova za obradu i pri izradi udžbenika. Stoga se preporučuje autorima udžbenika i nastavnicima da neka od predloženih dela adaptiraju, skrate i prilagode jezičkom znanju i mogućnostima učenika čiji je maternji jezik neslovenski. Nastavnici koji rade s učenicima čiji maternji jezik pripada grupi slovenskih jezika, mogu se opredeljivati za autentična dela.

Bavljenje književnoumetničkim tekstom podrazumeva različite metodičke postupke koji će biti usmereni na njegovo što bolje razumevanje i tumačenje. Rad na tekstu sastoji se iz nekoliko etapa: uvodnog razgovora sa semantizacijom manje poznatih reči i izraza (ova etapa je posebno važna za učenike čiji jezik nije slovenski); prostorne i vremenske lokalizacije teksta; izražajnog čitanja; kratke provere umetničkog doživljaja i razumevanja teksta; razgovora o tekstu i njegovog tumačenja (različitih analitičko-sintetičkih postupaka kojima će se otkrivati estetske vrednosti dela, važne pojedinosti u njemu i mesta s posebnom ekspresivnošću); povezivanja dela s ličnim doživljajima i iskustvima učenika. Svaka od navedenih etapa zavisi od prirode teksta kao i od predznanja i mogućnosti učenika.

Uvodni razgovor i semantizacija manje poznatih reči i izraza biće za neke učenike od izuzetne važnosti za razumevanje dela i stoga im je potrebno posvetiti posebnu pažnju. O izboru reči za semantizaciju odlučuje nastavnik uvažavajući predznanja svojih učenika. Leksiku je najbolje semantizovati tokom uvodnog razgovora i pre prvog čitanja teksta kako bi se obezbedilo razumevanje sadržaja teksta nakon prvog čitanja. Reči se mogu semantizovati na različite načine - vizuelnim nastavnim sredstvima, demonstracijom, posredstvom sinonima i antonima, različitim opisnim definicijama i, ukoliko je to neophodno, reč se može i prevesti na maternji jezik učenika. Nije potrebno da sve reči koje se semantizuju uđu u aktivan leksički fond učenika, pojedine mogu ostati u pasivnom fondu. Leksika za koju se proceni da treba da uđe u aktivan leksički fond učenika, treba da bude zastupljena tokom razgovora o tekstu i njegove interpretacije, a korisno je osmisliti i različite leksičke vežbe koje će doprineti ostvarivanju ovog cilja. Učenike ovog uzrasta treba uvoditi i u korišćenje rečnika jer je ono sastavni deo čitanja. Važno je da se služe i dvojezičnim i jednojezičnim rečnicima i da ovladaju tehnikom pronalaženja reči i značenja koje reč ostvaruje u datom kontekstu. Rečnici predstavljaju veliku pomoć za čitanje i razumevanje tekstova različitih žanrova, naročito su korisni prilikom samostalnog čitanja.

Mnogi tekstovi, posebno odlomci iz obimnijih književnih dela, zahtevaće i lokalizaciju kako bi bili pravilno shvaćeni i doživljeni. Lokalizacija će u nekim slučajevima podrazumevati prepričavanje sadržaja koji prethode odlomku koji se obrađuje ili, na primer, davanje podataka o autoru. Nekad će biti neophodno delo smestiti u prostorne i vremenske okvire i protumačiti društvene, istorijske i druge okolnosti u kojima se radnja odvija.

Čitanje teksta je od velike važnosti za njegovo razumevanje i doživljavanje. U nastavi književnosti javljaju se različiti oblici čitanja. Razumevanje, doživljavanje i tumačenje teksta uslovljeno je kvalitetom čitanja. Važno je da prvo interpretativno čitanje teksta obavi nastavnik ili da učenici poslušaju kvalitetan zvučni zapis. Ovako će se obezbediti pravilno razumevanje i bolji umetnički doživljaj teksta. Mnoga dela zahtevaće jedno ili više ponovljenih čitanja naglas ili u sebi, usmerenih ka određenom cilju. Potrebno je da učenici ovladaju tehnikama glasnog čitanja i čitanja u sebi. Čitanje u sebi može biti u funkciji boljeg razumevanja teksta i ono uvek treba da bude usmereno od strane nastavnika, istraživačko. Učenici će, čitajući u sebi, pronalaziti u tekstu različite informacije kojima će potkrepljivati i svoje mišljenje i stavove, uvežbavaće brzo čitanje i osposobljavaće se za samostalno učenje. Cilj čitanja naglas jeste ovladanje tehnikom čitanja i savlađivanje važnih činilaca glasnog čitanja (izgovora i intonacije reči i rečenice, jačine glasa, pauza). Ovim putem učenici se

postepeno uvode u izražajno čitanje. Ono se uvežbava na pažljivo odabranim epskim, lirskim i dramskim tekstovima. Izražajno čitanje uvežbava se na prethodno obrađenim tekstovima, planski i uz dobru pripremu. Nastavnik treba da osposobi učenike da usklade jačinu glasa, intonaciju, ritam, tempo, pauze s prirodom i sadržinom teksta kako bi izražajno čitanje bilo što uspešnije.

Jedan od važnih oblika rada jeste učenje napamet i izražajno kazivanje kratkih odlomaka iz odabranih književnoumetničkih tekstova u stihu i prozi (lirskih pesama, odlomaka iz proznih i dramskih tekstova). Učenike treba postepeno voditi od glasnog čitanja ka izražajnom čitanju i kazivanju napamet naučenih odlomaka.

Tumačenje teksta umnogome će zavisiti od sredine u kojoj se nastava realizuje, predznanja učenika i njihovog maternjeg jezika. S učenicima koji savlađuju program za srednji nivo, tumačenje teksta imaće više obeležja razgovora o važnim pojedinostima u njemu - događajima, likovima, mestu i vremenu odvijanja radnje. Razgovori o tekstu treba da obezbede pravilno razumevanje događaja, uočavanje veza između događaja i likova, tumačenje postupaka glavnih junaka i njihovih osobina. Bez obzira na to što za ove razgovore nije nužno da učenici znaju stručnu terminologiju (osnovni motiv, epitet, opisna lirska pesma), oni se ne smeju svesti na puko prepričavanje sadržaja teksta. Razgovor o tekstu nastavnik treba da vodi tako da omogući učenicima da u njemu ispolje što veću kreativnost, da im postavlja problemske zadatke, navodi ih da razmišljaju o uzročno-posledičnim vezama u delu, podstiče ih da slobodno maštaju i iznose svoje utiske o umetničkim slikama u delu.

S naprednijim učenicima nastavnik može ostvariti kompleksniju analizu i interpretaciju dela tokom koje će učenici izvoditi složenije zaključke o događajima i likovima, otkrivati ekspresivna mesta u delu i iznositi svoje utiske o njima služeći se osnovnom terminologijom teorije književnosti. U nastavi Srpskog kao nematernjeg jezika nastavnik treba da se oslanja na književnoteorijska znanja koje su učenici stekli na svom maternjem jeziku i da ih aktivira kad god je to moguće. Tako, na primer, prilikom obrade književnih dela i odlomaka, treba računati na to da su učenici u maternjem jeziku usvojili osnovne književnoteorijske pojmove: tema, motiv, glavni lik i dr. U skladu sa Opštim standardima postignuća za Srpski kao nematernji jezik; poznavanje terminologije iz teorije književnosti očekuje se samo od učenika naprednog nivoa. Oni će, na primerima izabranih dela i odlomaka iz srpske književnosti, proširivati saznanja koja su stekli na svom matrenjem jeziku i bogatiti ih novim primerima.

Nakon razgovora o sadržaju dela i njegove interpretacije, potrebno je s učenicima razgovarati i o ličnim doživljajima koji su izazvani delom - podsticati ih da dovode u vezu delo sa svojim ličnim iskustvima, dopustiti im da postavljaju pitanja, stvoriti u učionici uslove u kojima će se razvijati dijalog i diskusija.

Veoma je važno da učenici aktivno učestvuju u svim etapama rada, da iznose svoja osećanja, zapažanja, mišljenja, zaključke i da ih obrazlažu. Učeničke aktivnosti ne smeju biti ograničene samo na rad na času. U obradu teksta učenike treba uvoditi zadavanjem različitih pripremnih zadatka, koje će oni rešavati kod kuće. Nakon obrade teksta važno je da učenici stečena znanja funkcionalno primenjuju u daljem radu - prilikom izrade domaćih zadataka, samostalnog čitanja i usvajanja znanja iz drugih nastavnih predmeta. Nastavniku i učenicima će stečena znanja i veštine biti dragocena za interpretaciju novih književnih dela.

Kad god je to moguće, nastavu književnosti potrebno je povezivati s nastavom jezika, uspostavljati unutarpredmetnu i međupredmetnu korelaciju. Ona će doprineti svestranijem sagledavanju sadržaja, a učenici će steći kvalitetnija i trajnija znanja.

Jezička kultura

Realizacija nastavnih sadržaja Srpskog kao nematernjeg jezika podrazumeva kontinuitet u bogaćenju učeničke jezičke kulture. To je jedna od primarnih metodičkih obaveza nastavnika. Nastavnik treba da proceni sposobnosti svakog učenika za odgovarajući nivo komunikativne kompetencije i, u skladu sa tim, prilagodi jezički materijal. Ovo treba da dovede do funkcionalne upotrebe jezika u nastavi, ali i u svim ostalim životnim okolnostima, u školi i van nje, gde je valjano jezičko komuniciranje uslov za potpuno sporazumevanje. Jezička komunikacija podrazumeva vladanje receptivnim i produktivnim jezičkim veštinama, a to su: slušanje, čitanje, pisanje i govorenje. Osnovno obeležje savremenog metodičkog pristupa nastavi jezika i jezičke kulture jeste razvijanje učeničkih sposobnosti u sve četiri aktivnosti uporedo i njihovo prilagođavanje kognitivnim sposobnostima i jezičkom okruženju učenika.

Ishodi u oblasti Jezička kultura koncipirani su tako da, s jedne strane, obezbede ostvarivanje minimuma jezičkih kompetencija, ali i da, s druge strane, ne ograniče učenike koji su u mogućnosti da ostvare veći napredak. Zbog spefičnosti ove nastave, predviđene ishode (pre svega kada su u pitanju homogene jezičke sredine) potrebno je ostvarivati kroz jezičke aktivnosti (kompetencije) koje su, s metodičkog aspekta, sličnije nastavi stranog nego maternjeg jezika.

Slušanje je prva jezička aktivnost s kojom se učenici susreću u nastavi Srpskog kao nematernjeg jezika. Ona omogućava učeniku da upozna melodiju jezika, a zatim i njegov glasovni sistem, intonaciju reči i rečenice. Konačni cilj slušanja treba da bude razumevanje, kao preduslov za verbalnu produkciju, odnosno - komunikaciju.

Govorenje je najsloženija jezička veština, koja podrazumeva vladanje svim elementima jezika (fonetsko-fonološkim, morfološkim, sintaksičkim i leksičkim). Govorenje se najčešće realizuje u dijaloškoj formi, te prema tome podrazumeva razumevanje (sagovornika). Pored toga, govorenje je veština koja zahteva određenu brzinu i pravovremenu reakciju. Kao produktivna veština, zajedno sa pisanjem, omogućava učeniku da se izrazi na srpskom jeziku, postavi pitanje, interpretira neki sadržaj i učestvuje u komunikaciji sa drugima.

Čitanje je jezička aktivnost koja podrazumeva poznavanje grafijskog sistema jezika (slova), njihove glasovne realizacije, povezivanje glasova u reči i spajanje reči u rečenicu, uz poštovanje odgovarajućih ritmičkih i prozodijskih pravila. Cilj čitanja mora da bude razumevanje pročitanog jer samo tako ono predstavlja jezičku kompetenciju, a ne puku verbalizaciju slovnih karaktera.

Pisanje je produktivna jezička veština koja podrazumeva iskazivanje jezičkog sadržaja pisanim putem, upotrebom odgovarajućih slovnih karaktera i poštovanjem pravopisnih pravila. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti grafemama za koje ne postoje ekvivalenti u maternjim jezicima učenika. Takođe je važno obratiti pažnju na pravila fonetskog pravopisa (pisanje ličnih imena stranog porekla itd.). Pored toga, srpski jezik ima dva pisma - ćirilicu i latinicu, a učenik, još u prvom ciklusu obrazovanja, treba da usvoji oba. Cilj pisanja je jezičko izražavanje pisanim putem, te, prema tome, podrazumeva razumevanje.

Ove četiri veštine su kroz ishode dva programa vertikalno povezane tako da jasno opisuju gradaciju postignuća učenika u oblasti Jezička kultura.

Sadržaji po temama predstavljaju leksičko-semantički okvir unutar koga se funkcionalno realizuju jezički sadržaji. Tematske jedinice prezentuju realne, svakodnevne okolnosti u kojima se ostvaruje komunikacija. Za svaku tematsku jedinicu predložene su tematske grupe koje treba da se popune odgovarajućom leksikom, u okviru preporučenog broja novih reči.

Na primer u drugoj tematskoj jedinici, Porodica i ljudi u okruženju, u sadržaju A programa predviđeno je da učenici u prvom razredu ovladaju rečima kojima se imenuju članovi uže porodice i upotrebe ih u odgovarajućoj komunikativnoj situaciji. U svakom sledećem razredu ova tematska jedinica se proširuje novom leksikom i novim komunikativnim situacijama. Tako u sledećim razredima učenici ovladavaju nazivima za članove šire porodice, daju osnovne informacije o njima, njihovim fizičkim i karakternim osobinama, zanimanjima, međusobnim odnosima itd.

Ovakva horizontalna vrsta gradacije primenjena je u svim tematskim jedinicama.

Izbor leksike je delimično uslovljen sadržajem iz oblasti Jezik i Književnost, ali zavisi i od procene nastavnika o neophodnosti odgovarajućih leksema i njihove frekventnosti, radi postizanja informativnosti i prirodnosti u komunikaciji. Mnoge reči nisu vezane samo za jednu tematsku jedinicu već se preklapaju i povezuju u nove semantičke nizove, što nastavnik treba da podstiče dobro osmišljenim govornim i pismenim vežbama.

Tematske jedinice se uglavnom ponavljaju u svim razredima, ali se u svakom sledećem razredu broj leksema u okviru tematskih grupa ponavlja i proširuje. Pored selektivnog pristupa leksici, treba voditi računa i o broju leksema koje se usvajaju u jednoj nastavnoj jedinici. Na jednom času ne bi trebalo uvoditi više od pet novih reči, čije značenje će se objasniti i provežbati u tipičnim realizacijama unutar rečenice (kontekstualizacija leksike). Najefikasnije bi bilo da za novu reč svaki učenik osmisli (minimalni) kontekst, odnosno rečenicu. Na ovaj način, nastavnik ima uvid u učenikovo razumevanje

značenja reči, pored novih sadržaja podstiče upotrebu i ranije stečenih znanja iz leksike i gramatike, a učenici stiču samopouzdanje jer mogu da izgovore ili napišu rečenice na srpskom jeziku.

Pored datih tematskih jedinica, u prva četiri razreda osnovne škole navodi se i netematizovana leksika koja je potrebna za komunikaciju, nezavisno od teme. U svakodnevnoj komunikaciji veliki značaj imaju ustaljene komunikativne forme kojima učenici postepeno i kontinuirano treba da ovladavaju od prvog razreda osnovne škole. One su izdvojene u posebnu oblast jezičke kulture i usklađene su potrebama i uzrastom učenika. Tako u prvom razredu učenici usvajaju modele za pozdravljanje i predstavljanje, zatim se dalje usvajaju modeli za čestitanje, zahvaljivanje, iskazivanje želje, molbe, itd. do najsloženijih modela kao što su iskazivanje psihološkog stanja i raspoloženja i davanje saveta.

Funkcionalno i ekonomično povezivanje podoblasti predmeta Srpski kao nematernji jezik (Jezik, Književnost i Jezička kultura) omogućava savladavanje njihovih sadržaja i ostvarivanje predviđenih ishoda na prirodan i spontan način, čineći da jedni sadržaji proizlaze iz drugih, dopunjuju se i preklapaju. Na odabranim delovima književnoumetničkih, neumetničkih i konstruisanih tekstova mogu se razvijati različite komunikativne veštine; govornim vežbama se definišu smernice za izradu pismenih sastava; kreativne aktivnosti u nastavi doprinose razvoju usmenog i pismenog izražavanja, čitanje s razumevanjem utiče na bogaćenje leksike i fluentnost govora, itd. Usklađenost ishoda s jezičkim kompetencijama omogućava nastavniku ne samo kumulativno praćenje napretka svakog učenika nego i uočavanje problema u razvijanju pojedinih kompetencija, što umnogome olakšava proces nastave i učenja jezika.

Obavezna su dva pismena zadatka u toku školske godine (u drugom i u četvrtom klasifikacionom periodu).

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Na početku procesa učenja, odnosno na početku školske godine, neophodno je sprovesti dijagnostičko vrednovanje kompetencija učenika. Ovo je izuzetno važan zadatak nastavnika, budući da postoje velike razlike u vladanju srpskim jezikom učenika jednog odeljenja. Dijagnostičko ocenjivanje se može realizovati pomoću inicijalnog testiranja koje služi da se ustanove veštine, sposobnosti, interesovanja, iskustva, nivoi postignuća ili poteškoće pojedinačnog učenika ili čitavog odeljenja. Inicijalno testiranje osmišljava nastavnik na osnovu ishoda i sadržaja programa iz prethodnih razreda. Na osnovu toga, moguće je efikasno planirati i organizovati proces učenja i individualizovati pristup učenju.

Pored standardnog, sumativnog vrednovanja koje još uvek dominira u našem sistemu obrazovanja (procenjuje znanje učenika na kraju jedne programske celine i sprovodi se standardizovanim mernim instrumentima - pismenim i usmenim proverama znanja, esejima, testovima, što za posledicu ima kampanjsko učenje orijentisano na ocenu), savremeni pristup nastavi pretpostavlja formativno vrednovanje - procenu znanja tokom savladavanja programa i sticanja odgovarajuće kompetencije. Rezultat ovakvog vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koje kompetencije su dobro savladane, a koje ne (npr. učenik zadovoljavajuće razume pročitani tekst, ali slabo razume govoreni tekst; zadovoljavajuće piše u skladu s pravilima, ali u govoru ne poštuje pravila kongruencije itd.), kao i o efikasnosti odgovarajućih metoda koje je nastavnik primenio za ostvarivanje cilja. Formativno merenje podrazumeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: realizacija praktičnih zadataka, posmatranje i beleženje učenikovih aktivnosti tokom nastave, neposredna komunikacija između učenika i nastavnika, registar za svakog učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnog vrednovanja na kraju nastavnog ciklusa treba da budu iskazani i sumativno - brojčanom ocenom. Ovakva ocena ima smisla ako su u njoj sadržana sva postignuća učenika, redovno praćena i objektivno i profesionalno beležena.

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje, osim postignuća učenika, i proces nastave i učenja, kao i sebe i sopstveni rad. Sve što se pokaže dobrim i korisnim nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi, a sve što se pokaže kao nedovoljno efikasno i efektivno, trebalo bi unaprediti.

Pri vrednovanju učeničkih postignuća nastavnik se rukovodi ishodima definisanim za svaki razred vodeći računa o individualnom napredovanju učenika u skladu sa njihovim mogućnostima i

sposobnostima. Pri ocenjivanju, pažnja treba da bude usmerena na nivo razvoja reproduktivnih sposobnosti učenika, obim proširivanja leksičkog fonda, nivo smanjivanja različitih tipova grešaka.

Treba imati u vidu nivo poznavanja jezika: učenici homogene sredine sporadično ostvaruju direktan kontakt s govornicima kojima je srpski maternji jezik, sa srpskim jezikom se sreću samo na časovima srpskog kao nematernjeg jezika. Rezultat je da učenici srpski jezik koriste na elementarnom nivou. Jezičke modele usvajaju sporije, gramatičke kategorije koriste uz mnogo grešaka, imaju problema pri slušanju, odnosno razumevanju srpskog jezika čak i onda kada su im sve reči govornog teksta poznate.

Naziv predmeta	STRANI JEZIK
Cilj	Cilj učenja Stranog jezika je da se učenik usvajanjem funkcionalnih znanja o jezičkom sistemu i kulturi i razvijanjem strategija učenja stranog jezika osposobi za osnovnu pismenu i usmenu komunikaciju i stekne pozitivan odnos prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu.

Razred	Šesti
Godišnji fond časova	72

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	KOMUNIKATIVNE FUNKCIJE	JEZIČKE AKTIVNOSTI (u komunikativnim funkcijama)
- razume jednostavnije tekstove koji se odnose na pozdravljanje, predstavljanje i traženje/davanje	POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/ DAVANJE OSNOVNIH	Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji se odnose na pozdravljanje i predstavljanje (dijalozi, narativni tekstovi, formulari i sl.); reagovanje na usmeni ili

informacija lične prirode; - pozdravi i otpozdravi, predstavi sebe i drugog koristeći jednostavnija jezička sredstva; - razmeni jednostavnije informacije lične prirode; - u nekoliko vezanih iskaza saopšti informacije o sebi i drugima; - razume jednostavnije tekstove koji se odnose na opis osoba, biljaka, životinja, predmeta, mesta, pojava, radnji, stanja i zbivanja; - opiše i uporedi živa bića, predmete, mesta, pojave, radnje, stanja i zbivanja koristeći jednostavnija jezička sredstva; - razume jednostavnije predloge, savete i pozive na zajedničke aktivnosti i odgovori na njih uz odgovarajuće obrazloženje; - uputi predloge, savete i pozive na zajedničke aktivnosti koristeći situaciono prikladne komunikacione modele; - zatraži i pruži dodatne informacije u vezi sa predlozima,	INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA	pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka i sl.) i iniciranje komunikacije; usmeno i pisano davanje informacija o sebi i traženje i davanje informacija o drugima.

savetima i pozivima na zajedničke aktivnosti; - razume uobičajene molbe i zahteve i reaguje na njih; - uputi uobičajene molbe i zahteve; - čestita, zahvali se i izvini se koristeći jednostavnija jezička sredstva; - razume i sledi jednostavnija uputstva u vezi s uobičajenim situacijama iz svakodnevnog života; - pruži jednostavnija uputstva u vezi s uobičajenim situacijama iz svakodnevnog života; - razume jednostavnije tekstove u kojima se opisuju radnje i situacije u sadašnjosti; - razume jednostavnije tekstove u kojima se opisuju sposobnosti i umeća; - razmeni pojedinačne informacije i/ili nekoliko informacija u nizu koje se odnose na radnje u sadašnjosti; - opiše radnje, sposobnosti i umeća koristeći nekoliko vezanih iskaza;		

- razume jednostavnije tekstove u kojima se opisuju iskustva, događaji i sposobnosti u prošlosti; - razmeni pojedinačne informacije i/ili nekoliko informacija u nizu o iskustvima, događajima i sposobnostima u prošlosti; - opiše u nekoliko kraćih, vezanih iskaza iskustva, događaj iz prošlosti; - opiše neki istorijski događaj, istorijsku ličnost i sl. - razume jednostavnije iskaze koji se odnose na odluke, obećanja, planove, namere i predviđanja i reaguje na njih; - razmeni jednostavnije iskaze u vezi sa obećanjima, odlukama, planovima, namerama i predviđanjima; - saopšti šta on/ona ili neko drugi planira, namerava, predviđa; - razume uobičajene izraze u vezi sa željama, interesovanjima, potrebama, osetima i osećanjima i reaguje na njih; - izrazi želje, interesovanja, potrebe, osete i osećanja		

jednostavnijim jezičkim sredstvima; - razume jednostavnija pitanja koja se odnose na orijentaciju/položaj predmeta i bića u prostoru i pravac kretanja i odgovori na njih; - zatraži i razume obaveštenja o orijentaciji/položaju predmeta i bića u prostoru i pravcu kretanja; - opiše pravac kretanja i prostorne odnose jednostavnim, vezanim iskazima; - razume jednostavnije zabrane, pravila ponašanja, svoje i tuđe obaveze i reaguje na njih; - razmeni jednostavnije informacije koje se odnose na zabrane i pravila ponašanja u školi i na javnom mestu, kao i na svoje i tuđe obaveze; - saopšti pravila ponašanja, zabrane i listu svojih i tuđih obaveza koristeći odgovarajuća jezička sredstva; - razume jednostavnije izraze koji se odnose na posedovanje i pripadnost; - formuliše jednostavnije iskaze koji se odnose na		

posedovanje i pripadnost;		
	OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA, POJAVA, RADNJI, STANJA I ZBIVANJA	Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji se odnose na opis bića, predmeta, mesta, pojava, radnji, stanja i zbivanja; usmeno i pisano opisivanje/poređenje bića, predmeta, pojava i mesta.
	IZNOŠENJE PREDLOGA I SAVETA, UPUĆIVANJE POZIVA ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI I REAGOVANJE NA NJIH	Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji sadrže predloge; usmeno i pisano pregovaranje i dogovaranje oko predloga i učešća u zajedničkoj aktivnosti; pisanje pozivnice za proslavu/žurku ili imejla/SMS-a kojim se ugovara zajednička aktivnost; prihvatanje/odbijanje predloga, usmeno ili pisano, uz poštovanje osnovnih normi učtivosti i davanje odgovarajućeg opravdanja/ zgovora.
	IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA, ČESTITANJA I ZAHVALNOSTI	Slušanje i čitanje jednostavnijih iskaza kojima se nešto čestita, traži/nudi pomoć, usluga, obaveštnje ili se izražava izvinjenje, zahvalnost; usmeno i pisano čestitanje, traženje i davanje obaveštenja, upućivanje molbe za pomoć/uslugu i reagovanje na nju, izražavanje izvinjenja i zahvalnosti.
	RAZUMEVANJE I DAVANJE UPUTSTAVA	Slušanje i čitanje tekstova koji sadrže jednostavnija uputstva (npr. za izradu zadataka, projekata i sl.) s vizuelnom podrškom i bez nje; usmeno i pisano davanje uputstava.
	OPISIVANJE RADNJI U SADAŠNJOSTI	Slušanje i čitanje opisa i razmenjivanje iskaza u vezi sa stalnim, uobičajenim i trenutnim događajima/aktivnostima i sposobnostima; usmeno i pisano opisivanje stalnih, uobičajenih i trenutnih

		događaja/aktivnosti i sposobnosti.
	OPISIVANJE RADNJI U PROŠLOSTI	Slušanje i čitanje opisa i usmeno i pisano razmenjivanje ikaza u vezi sa iskustvima, događajima/aktivnostima i sposobnostima u prošlosti; usmeno i pisano opisivanje iskustava, događaja/aktivnosti i sposobnosti u prošlosti; izrada i prezentacija projekata o istorijskim događajima, ličnostima i sl.
	OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI (PLANOVA, NAMERA, PREDVIĐANJA)	Slušanje i čitanje kraćih tekstova u vezi sa odlukama, planovima, namerama i predviđanjima; usmeno i pisano dogovaranje/izveštavanje o odlukama, planovima, namerama i predviđanjima.
	ISKAZIVANJE ŽELJA, INTERESOVANJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa željama, interesovanjima, potrebama, osetima i osećanjima; usmeno i pisano dogovaranje u vezi sa zadovoljavanjem želja i potreba; predlaganje rešenja u vezi sa osetima i potrebama; usmeno i pisano iskazivanje svojih osećanja i reagovanje na tuđa.
	ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I UPUTSTAVA ZA ORIJENTACIJU U PROSTORU	Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa smerom kretanja i specifičnijim prostornim odnosima; usmeno i pisano razmenjivanje informacija u vezi sa smerom kretanja i prostornim odnosima; usmeno i pisano opisivanje smera kretanja i prostornih odnosa.
	IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA, PRAVILA PONAŠANJA I OBAVEZA	Slušanje i čitanje jednostavnijih iskaza u vezi sa zabranama, pravilima ponašanja i obavezama; postavljanje pitanja u vezi sa zabranama, pravilima ponašanja i obavezama i odgovaranje na njih; usmeno i pisano

		saopštavanje zabrana, pravila ponašanja i obaveza.
	IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA	Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova s iskazima u kojima se govori šta neko ima/nema ili čije je nešto; postavljanje pitanja u vezi sa pripadanjem i odgovaranje na njih.
	IZRAŽAVANJE DOPADANJA I NEDOPADANJA	Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji se odnose na izražavanje dopadanja/nepodanja; usmeno i pisano izražavanje dopadanja/nedopadanja.
	IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA	Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa traženjem mišljenja i izražavanjem slaganja/neslaganja; usmeno i pisano traženje mišljenja i izražavanje slaganja i neslaganja.
- pita i kaže šta neko ima/nema i čije je nešto; - razume jednostavnije iskaze koji se odnose na izražavanje dopadanja i nedopadanja i reaguje na njih; - izrazi dopadanje i nedopadanje uz jednostavno obrazloženje; - razume jednostavnije iskaze kojima se traži mišljenje i reaguje na njih; - izražava mišljenje, slaganje/neslaganje i daje kratko obrazloženje; - razume jednostavnije izraze koji se odnose na količinu i cenu;	IZRAŽAVANJE KOLIČINE, BROJEVA I CENA	Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji govore o količini i ceni; postavljanje pitanja u vezi s količinom i cenom i odgovaranje na njih, usmeno i pisano; slušanje i čitanje tekstova na teme porudžbine u restoranu, kupovine, igranje uloga (u restoranu, u prodavnici, u kuhinji …); zapisivanje i računanje cena.

- pita i saopšti koliko nečega ima/nema, koristeći jednostavnija jezička sredstva; - pita/kaže/izračuna koliko nešto košta.		

TEMATSKE OBLASTI U NASTAVI STRANIH JEZIKA ZA OSNOVNU ŠKOLU - DRUGI CIKLUS

Napomena: Tematske oblasti se prožimaju i iste su u sva četiri razreda drugog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja - u svakom narednom razredu obnavlja se, a zatim proširuje fond lingvističkih znanja, navika i umenja i ekstralingvističkih predstava vezanih za konkretnu temu. Nastavnici obrađuju teme u skladu sa interesovanjima učenika, njihovim potrebama i savremenim tokovima u nastavi stranih jezika, tako da svaka tema predstavlja određeni situacijski kompleks.

1) Lični identitet

2) Porodica i uže društveno okruženje (prijatelji, komšije, nastavnici itd.)

3) Geografske osobenosti

4) Srbija - moja domovina

5) Stanovanje - forme, navike

6) Živi svet - priroda, ljubimci, očuvanje životne sredine, ekološka svest

7) Istorija, vremensko iskustvo i doživljaj vremena (prošlost - sadašnjost - budućnost)

8) Škola, školski život, školski sistem, obrazovanje i vaspitanje

9) Profesionalni život (izabrana - buduća struka), planovi vezani za buduće zanimanje

10) Mladi - deca i omladina

11) Životni ciklusi

12) Zdravlje, higijena, preventiva bolesti, lečenje

13) Emocije, ljubav, partnerski i drugi međuljudski odnosi

14) Transport i prevozna sredstva

15) Klima i vremenske prilike

16) Nauka i istraživanja

17) Umetnost (naročito moderna književnost za mlade; savremena muzika)

18) Duhovni život; norme i vrednosti (etički i verski principi); stavovi, stereotipi, predrasude, tolerancija i empatija; briga o drugome

19) Običaji i tradicija,folklor, proslave (rođendani, praznici)

20) Slobodno vreme - zabava, razonoda, hobiji

21) Ishrana i gastronomske navike

22) Putovanja

23) Moda i oblačenje

24) Sport

25) Verbalna i neverbalna komunikacija, konvencije ponašanja i ophođenja

26) Mediji, masmediji, internet i društvene mreže

27) Život u inostranstvu, kontakti sa strancima, ksenofobija

JEZIČKI SADRŽAJI

ENGLESKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA	What's your first/last name/surname? Jack, this is Andrew. He's the new boy in our class. Hi Andrew. Nice to meet you. I'm glad to meet you too. What's your nickname? It's Andy. Where do you live? I live in Sunny Street. How do you go to school? I walk there/take the bus… What does your father do? He's a science teacher. Have you got/Do you have any brothers or sisters? No, I'm an only child, but my mum's got two sisters, Sophia and Lily. Aunt Lily is the eldest. She says I am her favourite nephew. This is my cousin, Bob. Where does he come from? He lives in Brisbane now, but he was born in London. Where were you born? When did you move there? We moved there when I was four. Where were you living when you started school? Who do you usually go out with? How long have you known Susan? For one year. Since last year.

	The Present Simple Tense za izražavanje stalnih i uobičajenih radnji. The Past Simple Tense glagola to be i ostalih glagola (pravilnih i nepravilnih). The Past Continuous Tense. The Present Perfect Tense učestalijih glagola (pravilnih i nepravilnih). Pitanja sa Who/What/Where/When/Why… Pitanja sa prepozicionim glagolima. Upotreba i izostavljanje članova pri bližem određivanju lica, u fiksnim izrazima (go to school/by car/on foot...), sa osnovnim geografskim pojmovima (nazivima ulica, gradova, država...) (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtive komunikacije; imena i nadimci; rodbina, porodični odnosi i rodbinske veze; veći gradovi u zemljama ciljne kulture.
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA, POJAVA, RADNJI, STANJA I ZBIVANJA	What does Emma look like? She looks gorgeous. She's the prettiest girl in our class. What's he like? He's smart and hard-working. Noah doesn't care about anyone. He's is selfish. My friend is sporty and good-looking, but he is very shy. Her clothes are cool! Samuel is as tall as his brother/not as(so) tall as his father. This laptop is less expensive than that one. It's the least expensive laptop in the shop. Jacob's room is usually tidy, but Michael's is often

	untidy/messy. You can find his clothes everywhere. Why is he exhausted? Because the trip was exhausting. The party was really exciting. Everybody was excited. She looks really unhappy. How does he swim? He swims well. We worked hard. He was running fast. It is raining heavily. Are they listening carefully? Ten minutes from here is the biggest wheel of its kind in the world - the London Eye. The buildings are amazing /fantastic. That's the cafe where my sister works. Is that the message which/that Tom sent? There's somebody/nobody/no one in the street. There was nothing strange in his voice. Everything was OK. This chair's uncomfortable. That's impossible! The Present Simple Tense i The Present Continuous Tense za izražavanje pojava, radnji, stanja i zbivanja u sadašnjosti, The Past Simple Tense i The Past Continuous Tense za izražavanje pojava, radnji, stanja i zbivanja u prošlosti. Poređenje prideva po jednakosti as…as, not so/as…as.

	Poređenje prideva sa less i the least. Pridevi sa nastavcima -ed i -ing. Tvorba i upotreba priloga za način (beautifully, quickly, happily, well, badly, fast, hard...) Upotreba određenog člana uz superlativ prideva. Upotreba/izostavljanje određenog člana uz nazive mesta. (spomenici, muzeji, ulice, parkovi…). Relativne zamenice who, which, that, whose, where... Neodređene zamenice (somebody, something, anybody, anything, nobody, no one, nothing, everything…). Pitanja sa What…like, How, Why… Negativni prefiksi un-, im-... (Inter)kulturni sadržaji: osobenosti naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika (znamenitosti, geografske karakteristike i sl.)
IZNOŠENJE PREDLOGA I SAVETA, UPUĆIVANJE POZIVA ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI I REAGOVANJE NA NJIH	I'm going to the swimming pool. Would you like to come? Yes, please. I like swimming. Would you like a cup of tea? No, thank you/thanks. What are you doing next weekend? Do you want to come to my party? Yes, I'd love to. When is it? At 7.30 on Saturday. Do you fancy/How about a game of tennis this afternoon? Sorry. I can't. I've got a dance class. Shall we go to the sports centre today? Good idea. See you there at 6.00 pm. That's no good for me. What about 5.30? Yes, sure. How about trying my

	new computer game this morning? I'm afraid I can't. I'm looking after my little sister. Why don't we go to the park? Let's get out of here. That sounds good. The music is too loud. We could/ may/might stay here and watch DVDs. That's boring. If it is cold, put on your jacket. If you hurry, you won't miss the bus. If you don't feel well, you should see a doctor. I've got the flu. You must stay in bed and drink lots of hot drinks. If you don't stay up late, you won't feel tired. You shouldn't eat too much chocolate. Don't give your real name on the Internet. The Present Continuous Tense za unapred dogovorene radnje. Zapovedni način. Izrazi: How about…? What about…? Why don't we…? Would you like…? Do you want…? Shall we…? Let's... Modalni glagoli za izražavanje predloga - can/could/may/might. Modalni glagoli should za davanje saveta. Prvi kondicional. (Inter)kulturni sadržaji: prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive.

IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA, ČESTITANJA I ZAHVALNOSTI	Can/Could you help me with these bags, please? They're too heavy. Could I have a glass of water, please? Could I see your exercise book, please? Yes, just a minute. Oh, no. I can't find it. May I see your tickets, please? Here you are, sir. Thank you. Will you open the door for me? Sure. I'm so sorry for… It's all my fault. Sorry, it was an accident. I didn't mean to (break your skateboard). That's all right/OK. Never mind. It doesn't matter. Thank you for (your help). Thank you from the bottom of my heart. That's very kind of you. That means a lot to me. Don't mention it. It's nothing. You're welcome. Well done. Congratulations! Happy (festival). When does the train for Glasgow leave? It leaves at 7.38. School starts at 8.45. Which book do you want? The red one. Can I try on those trousers, please? Which ones? The blue ones. Modalni glagoli za izražavanje molbe i zahteva - can/could/may. Would you like…? Will za izražavanje molbi. The Present Simple Tense za izražavanje utvrđenih programa, reda vožnje, rasporeda i sl.

	Zamenice one, ones. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.
RAZUMEVANJE I DAVANJE UPUTSTAVA	Read the explanation and circle the correct words. State your problem and describe how you feel about it. Use the expressions below. Make a project about an important city in your town. Make a map and label the important places. To end the call, tap the „end call" button (typically a red button on the left side of your cell phone)or close your phone. Do not touch the adapter with wet hands. Zapovedni način. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.
OPISIVANJE RADNJI U SADAŠNJOSTI	She rarely takes the bus to school. They usually play games in their free time. Does James play any musical instruments? Yes, he does. No, he doesn't. How many languages do you speak? What time do you usually wake up on school days? My sister doesn't eat fish. Water freezes at zero degrees Celsius. If /When you heat ice, it melts. What are you looking for? I am looking for my glasses. I can't find them. Shhh! I am trying to concentrate. What are you thinking about? Who are you talking to?

	Sorry, she can't come to the phone right now. She's having a shower. She is studying French in Paris. We are very busy these days. We are decorating the school hall. Look! It's raining. It doesn't usually rain here in summer. Does it rain a lot in your hometown? We normally grow vegetables, but this year we aren't growing any. I can't see anybody/anyone. How long has he played the guitar? For five years./Since last summer. The Present Simple Tense za izražavanje stalnih i uobičajenih radnji. The Present Continuous Tense za izražavanje trenutnih i privremenih radnji. Razlike u upotrebi glagolskih oblika The Present Simple Tense i The Present Continuous Tense. The Present Perfect Simple Tense za izražavanje radnji koje su počele u prošlosti i još uvek traju. Nulti kondicional. Pitanja sa prepozicionim glagolima. Modalni glagol can za izražavanje sposobnosti. (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.
OPISIVANJE RADNJI U PROŠLOSTI	When did Columbus discover America? Who invented the telephone? People lived in caves a long time ago.

	We saw a good film last week. She used to wear glasses. Did he use to drink tea every morning? No, he didn't. What did you do when you heard the noise? First, I called the police. What were you doing when you heard the noise? I was watching TV. At ten o'clock yesterday morning, I was cycling to school. I fell off my bike and hurt my knee. I couldn't stand up. Was there anyone to help? No, there wasn't. I was walking down the lane when I saw a beautiful lady. She was wearing a red dress and a big red hat. While I was sleeping, my brother was helping our father in the garden. She was sleeping when we came in. As soon as I saw them, I started to run. They have finished their project. They finished it yesterday. Who did you get the letter from? Have you ever been to London? Yes, I have. I was there last year./ No, I haven't. I have never been to London. He has just arrived. I've already learnt to use that program. Have they arrived yet? They haven't finished their dinner yet.

	The Past Simple Tense pravilnih i nepravilnih glagola, sve upotrebe. The Past Continuous Tense, sve upotrebe Used to. Kontrastiranje upotrebe i značenja glagolskih oblika The Past Simple Tense i The Past Continuous Tense. The Present Perfect Simple Tense za izražavanje iskustava i radnji u neodređenoj prošlosti i sa ever, never, just, already, yet… Kontrastiranje upotrebe i značenja glagolskih oblika The Past Simple Tense i The Present Perfect Simple Tense. Modalni glagol could za izražavanje sposobnosti u prošlosti Linking words and phrases (first, then, next, as soon as, after that, finally...). Pitanja sa Who/What/Where/When/Why… Pitanja sa prepozicionim glagolima. (Inter)kulturni sadržaji: istorisjki događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti
OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI (PLANOVA, NAMERA, PREDVIĐANJA)	When I grow up, I would like/I'm going to be a web designer. What about you? I really want to be a programmer. I can't find my keys anywhere. I'll/I will help you look for them. I'll take it, please. I'll leave it, thanks. I promise I won't be late.

	I believe he will be a great pianist. I don't think he will make it. It will be rainy tomorrow. Why are you putting on your coat? I'm going to take my dog for a walk. It's my birthday next Saturday. I'm going to have a big party. Look at those cars! They're going to crash! What are you doing tonight? We're playing football with friends. Would like + imenica/infinitiv glagola. Stative verbs (want, promise, believe, think...) The Future Simple Tense za izražavanje odluka donetih u trenutku govora, obećanja i predviđanja na osnovu znanja, iskustva i verovanja. Going to za izražavanje planova, namera i predviđanja na osnovu čulnih opažanja. The Present Continuous Tense za izražavanje unapred dogovorenih/isplaniranih radnji. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.
ISKAZIVANJE ŽELJA, INTERESOVANJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	I'd like to try bungee jumping. I'm interested in swimming. What sports are you interested in? My hobby is collecting badges. What's your hobby? I'm starving. Shall I make a sandwich for you? Yes, please. I'm thirsty. Would you like some lemonade? What's wrong/the matter? I'm tired of/sick of/fed up

	with/bored with playing this game. Are you tired? I'm exhausted. I'm cold/hot. I don't feel well. I feel sick. Why don't you go to bed? I'm nervous / frightened /upset /scared… Don't worry. Everything will be all right/just fine. It's going to be all right. Are you happy with your new friends? Oh, yes. I am so glad/happy to hear that. I've got/ I have a terrible headache. Take a painkiller. My ear hurts. I'm sorry to hear that. Oh dear! My finger is bleeding. Why don't you put a plaster on it? I've sprained my ankle. Put some ice on it. I'm in trouble. I don't know what to do. Stative verbs (be, want, hurt, have, feel, know…) Zapovedni način. Why don't we/you + infinitivna osnova glagola. Would like + imenica/infinitiv glagola. Upotreba pridevsko-predloških izraza tired of / sick of / fed up with / bored with. The Present Perfect Simple Tense (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija.
ISKAZIVANJE I UPUTSTAVA ZA ORIJENTACIJU U PROSTORU PROSTORNIH ODNOSA	Excuse me. How do I get to…? What's the best way to…? Could you tell me the way to…? Go straight on until you get to (a bridge). Cross (the bridge). Turn back. Go back. Turn left/right into… Take the

	first/second turning on the right/left. Go along… It's on the left/right. It's opposite/behind/between/in front of/near/next to/at the corner/just around the corner… Zapovedni način. Predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa - in front of, behind, between, opposite... (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled mesta.
IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA, PRAVILA PONAŠANJA I OBAVEZA	Don't throw litter around. Save energy. Turn off lights when not in use. You can/can't sit here. The seat is/isn't free. Can I use your mobile phone? Sure. You mustn't use calculators during the exam. Students must turn off their phones in the classroom. Do you have to wear a uniform at your school? John can't come because he has to work. I must get up early tomorrow morning. I don't have to take my dog for a walk every day/tomorrow. My parents let me go out at weekends. They won't let us feed the animals. Our head teacher made us clean our classroom last Friday. John couldn't come because he had to work. He didn't have to come early yesterday.

	You should slow down, you shouldn't run down the corridor. Zapovedni način. Modalni glagoli za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i prisustvo/odsustvo obaveze - can/can't, must/mustn't, have to/don't/doesn't have to, had to/didn't have to, shoud/shouldn't. Let/Make + infinitivna osnova glagola. (Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima; značenje znakova i simbola.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA	Is this your dog? No, it's Steve's dog. Whose house is this? It's Jane and Sally's house. They're Jane's and Sally's bags. These are the children's toys. That's my parents' car. This is my blanket. This blanket is mine. This isn't your card. It's hers. I've got/I have a ruler. Have you got/Do you have a pen? Sally hasn't got /doesn't have an umbrella. Saksonski genitiv sa imenicom u jednini i množini (pravilna i nepravilna množina) - my friend's/ friends'/ children's books. Prisvojne zamenice mine, yours… Pitanja sa Whose. (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE DOPADANJA I NEDOPADANJA	I love working with people. I don't like skiing. I'm bad at it. What do/don't you like doing? Peter hates watching horror films. He enjoys playing video

	games. I can't/couldn't stand the heat. My favourite sport is tennis. What's your favourite sport? What are your hobbies and interests? Fifteen out of thirty people like tennis - eight boys and seven girls. Pridevsko-predloške fraze - interested in, good/bad at, crazy about… Glagoli like/love/hate/enjoy/can't stand + glagolska imenica Pitanja sa What, Who, Why … (Inter)kulturni sadržaji: umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film.
IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA	Tea is better than coffee. Of course. That's true. You are right. The food was great! I disagree/don't agree with you. It was awful. I think we should help him. Yes, I agree with you. He always helps his friends. I enjoy skiing. Me too. I don't think he will win the race. Well, I do. No chance! I don't believe it! That's right! That's wrong! Stative verbs (think, like, agree, believe…) Pitanja sa What, Why, How … (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.
IZRAŽAVANJE KOLIČINE BROJEVA I CENA	How many people are there (in the park)? There are two men/women and three children (in the park).

	How much fruit do we have? There isn't much fruit in the bowl. There aren't many books on the shelves. A lot of/Lots of people went to the match. A lot of/Lots of snow falls in winter. There were loads of apples on the table. There is a little lemonade in the bottle. There are a few apples. How much is this? It's € 2,365 (two thousand, three hundred and sixty-five euros). That's £ 245 (two hundred and forty-five pounds)/ $300 (three hundred dollars). In my school, 60% of children eat junk food. Osnovni brojevi preko 1000. Pravilna množina imenica. Množina imenica koje se završavaju na -y, -f/fe: strawberries, shelves, knives... Množina imenica koje se završavaju na -o: kilos, potatoes… Sinkretizam jednine i množine: sheep, fish... Najčešći oblici nepravilne množine (men, women, children, people, feet, teeth, mice....). Brojive i nebrojive imenice - pounds, money... Kvantifikatori - much, many, a lot of, lots of, loads of, a few, a little. Pitanja sa How much/many. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; valute ciljnih kultura.

ITALIJANSKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/ DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA	Come stai? Come sta?Come va?Bene, grazie./ A presto!/ A domani!/ Buona notte! Di dove sei? Sono di... Sono della Serbia. Come ti chiami?/Come si chiama?/Mi chiamo…/Sono…Piacere. Questo/a è il mio amico/la mia amica... Si chiama.../ Questo è il signor.../la signora...Lui/lei è di Verona. È nato/a Padova, ma vive a Torino./ Questa è mia cugina Marta. Lei vive in Italia. Suo padre è ingegnere e lavora in Fiat. Io sono figlia unica,e tu?/ Hai fratelli o sorelle?/Questi sono i miei compagni di classe (mostrando la foto). Quanti anni hai? / Ho 12 anni./ Dove abiti? Dove vivi?/ Abito a ..., in Via .../Qual è il tuo/il Suo indirizzo?/Il mio indirizzo è..../Nome, cognome, indirizzo, nazionalità, data di nascita.../Quando sei nato/a? Sono nato/a il/l'....nel ..../Quando è il tuo compleanno? Cosa fai nel tempo libero? Nel tempo libero gioco a pallavolo/ suono la chitarra. Che lavoro fa tua madre?Lei è commessa. Cosa hai fatto ieri dopo la scuola? Sono andata al cinema con mio fratello maggiore, e tu? Perchè non sei venuto alla festa di Mirko? Prezent indikativa. Prošlo vreme (Passato prossimo): najfrekventniji pravilni i nepravilni glagoli. Lične zamenice.

	Upitne reči: come, di dove, quanto, dove, come/chi, che cosa, chi, perché. Pokazna zamenica (questo/a/e/i). Brojevi. (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtive komunikacije; imena i nadimci; rodbina porodični odnosi i rodbinske veze; veći gradovi u zemljama ciljne kulture.
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA, POJAVA, RADNJI, STANJA I ZBIVANJA	Andrea ha i capelli/ gli occhi/ neri. È alto/a, magro/a... ha gli occhi azzurri / È più alto di Luigi./ I capelli di Anna sono più corti dei miei. La bici è meno costosa della macchina. Lei è la mia migliore amica. È generosa, simpatica, sincera, buona, ma un po' timida. / Perché sei triste? Per me questa è la più buona pizza di Napoli./Questa rosa è la più bella del nostro giardino. Siamo felici perché andiamo insieme in gita. Questa è la mia camera. È piccola, ma mi piace molto. È molto ordinata/disordinata. C'è/Ci sono.... Lui/lei porta i pantaloni neri/la gonna rossa. Questa è la mia famiglia.../ Nikola è il mio fratello minore/maggiore. Lui suona il violino molto bene. Non ti capisco, parla piano, per favore. Oggi mi sento male./ Paolo è stanco perché non ha dormito bene. Il ghepardo è un animale molto veloce/velocissimo Roma è più grande di Firenze./ Napoli è meno tranquilla di

	Macerata. /Il nostro albero è alto come il vostro. Lične zamenice. Upitne reči (quanto, dove, come/chi, che cosa). Pridevi. Rod, broj i slaganje s imenicama. Određeni i neodređeni član. Prilozi za način. Poređenje prideva sa più/meno. Apsolutni superlativ. Relativni superlativ. Poređenje prideva po jednakosti. (Inter)kulturni sadržaji: osobenosti naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika (znamenitosti, geografske karakteristike i sl.)
IZNOŠENJE PREDLOGA I SAVETA, UPUĆIVANJE POZIVA ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI I REAGOVANJE NA NJIH	Facciamo una gita domani? Perché no? È un'ottima idea! Perché non chiamiamo anche Marco? Dove ci troviamo? Dai, andiamo! A che ora partiamo? Alle sette, va bene? Prendiamo il treno alle otto. Perfetto! Portiamo anche i panini? Ci sentiamo stasera. Ti invito a venire alla mia festa di compleanno! Vorrei invitarti alla mia festa. /Grazie, ci vengo volentieri!/ Mi dispiace, ma non posso perché non mi sento bene... Va' dal medico! Perché non vai dal medico? Dovresti andare dal medico!/ Sta' tranquillo! Se fa freddo, non uscire! Se piove, portiamo l'ombrello! Non mangiare troppi dolci!/ Bevi tanta acqua! Facciamo i compiti insieme!

	Prezent indikativa povratnih glagola Sadašnje vreme u značenju budućeg Imperativ frekventnih glagola (andare, prendere, fare, venire, stare ...) Kondicional sadašnji-modalni glagoli (potere, dovere, volere) (Inter)kulturni sadržaji: prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive.
IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA, ČESTITANJA I ZAHVALNOSTI	Potresti aprire la finestra, per favore? Grazie. Prego. Posso aiutarti (darti una mano)? Sì, grazie, sei molto gentile. No, grazie./Posso fare una domanda? / Prego. Vorrei un bicchiere di acqua, pre favore. Mi dispiace, ma non posso. Permesso, posso entrare? / Scusa! Scusi!/ Un momento/un attimo, per favore. Posso provare queste scarpe, per favore? Che numero porti? Quale libro ti piace?Questo qui? Quello lì? Pronto! Sono Anna, vorrei parlare con Luca, per favore. Grazie del regalo! È bellissimo! /A che ora parte il treno per Palermo? Alle 20. / Dov'è la fermata dell'autobus numero 71? Modalni glagoli (potere, dovere, volere). Kondicional učtivosti. Upitni pridevi: quale/i; che;

	Pokazne zamenice: quello/a/i/e; questo/a/i/e (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.
RAZUMEVANJE I DAVANJE UPUTSTAVA	Ascolta e rispondi alle seguenti domande. Scegli la risposta giusta. Sottolinea le parole che non capisci. Presentate in classe il vostro progetto. Create il poster. Completa la tabella. Usa le parole date./ Vietato l'accesso! Vietato fumare! Divieto di pesca. La scuola è vicino. Deve prendere il tram numero 7./ Va' dritto! Vada dritto!/ Il centro è un po' lontano. / Mi dispiace, ma non lo so. Pulire le patate. Tagliare (tagliate) le cipolle. Cuocere a fuoco lento. Imperativ. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.
OPISIVANJE RADNJI U SADAŠNJOSTI	Vivo in campagna. Abito al settimo piano di un grattacielo. La mattina si alza presto e fa colazione al bar. / Di solito pranziamo verso le due./ Non va a letto mai prima delle dieci. / Qualche volta vado dai nonni dopo la scuola. Cosa stai facendo? Sto guardando la TV. Suo fratello è ancora piccolo e non sa nuotare. Sadašnje vreme. Povratni i prelazni glagoli. Glagol sapere. Prilozi i priloški izrazi za vreme: oggi, domani, qualche volta, sempre, mai, ancora, di solito…

	Predlozi. Stare + gerundio (najfrekventniji glagoli). (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.
OPISIVANJE RADNJI U PROŠLOSTI	A che ora ti sei alzata stamattina? Mi sono alzata presto. / Ci siamo vestite in fretta. Prima siamo andate da Lusia e poi siamo andate insieme in piscina. Da piccola andavo spesso dai nonni in campagna. Di solito andavamo con i nostri cugini al mare. Cosa avete fatto il sabato scorso? Siamo andati in campagna, e voi? Abbiamo fatto un giro in centro./ L'anno scorso non siamo andati in vacanza. Siamo rimasti a Belgrado. Galileo Galilei ha scoperto il cannocchiale. Antonio Vivaldi è nato a Venezia. È stato un compositore e violinista italiano. Prošlo vreme (Passato prossimo): pomoćni glagoli essere/avere; povratni glagoli. Prošlo vreme (Imperfetto): najfrekventniji glagoli za iskazivanje učestale radnje u prošlosti. Prilozi i priloški izrazi za vreme: prima, poi, dopo, ieri, due settimane fa, un anno fa; di solito, ogni settimana/mese/ anno... (Inter)kulturni sadržaji: istorisjki događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti.
OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI (PLANOVA, NAMERA, PREDVIĐANJA)	Da grande vorrei diventare... Cosa farai domani?/Ti va di venire in piscina con me?

	Certo! Chiediamo anche a Paolo? Lo chiami tu? Quando sarà la tua festa di compleanno?/ Domani avrò lezione di ballo. Stasera finisco il mio compito./Devo studiare molto perché domani abbiamo il test di italiano. Zamenice za direktni objekat (Pronomi diretti). Buduće vreme (Futuro semplice): najfrekventniji glagoli. Upotreba sadašnjeg vremena za buduću radnju. Prilozi i priloški izrazi za vreme: domani, sabato prossimo, la settimana prossima... (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.
ISKAZIVANJE ŽELJA, INTERESOVANJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Ho caldo/freddo/fame/sete.../Ti faccio un panino? Vuoi un po' di acqua? Non mi sento bene. Ho mal di testa/gola/stomaco./ Sono molto stanca. Ho paura. Sono nervoso Prendi una medicina. Va' dal dottore. Riposati!/ Alzati!/ Fa' un po' di sport! Sta' all'aria aperta!/ Non ti preoccupare! Tutto andrà bene! Andiamo al cinema!/Perché non facciamo una pausa?/ State attenti! Non parlate! Fate i compiti! Che peccato! Che bello! Mi dispiace tanto! Imperativ (drugo lice jednine i množine).

	Povratni glagoli u imperativu (najfrekventniji). Prilozi za način (molto, tanto, bene, male). (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija.
ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I UPUTSTAVA ZA ORIJENTACIJU U PROSTORU	Scusa, sai dov'è la libreria? Devi andare dritto e girare a destra dopo il semaforo./ È a destra, dietro l'angolo/accanto alla posta. Attraversa la piazza e vedrai la libreria. / Gira a destra e va' sempre dritto. Scusi, sa dov'è la stazione ferroviaria?È di fronte al cinema. Dove sono i miei quaderni? Sono sul banco./Sotto la sedia c'è un gatto. Fra il tavolo e la sedia c'è lo zaino. Vado in biblioteca./ Sono da Paolo./ La borsa è sul tavol. Imperativ. Prilozi za mesto (qui, lì, là, giù, su). Predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa (in, su, da, tra/fra, dietro, davanti, lontano, vicino, di fronte a...). Upitni prilog: dove. C'è/ci sono. (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled mesta.
IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA, PRAVILA PONAŠANJA I OBAVEZA	Spingere. Tirare./ Spegnere il cellulare. È vietato parcheggiare! Si prega di non buttare carte e rifiuti per terra! Dovresti studiare di più! Permesso, posso entrare?/ Posso uscire?/Potresti chiudere la porta, per favore?/ Puoi/Può ripetere, per favore!/Come, scusi?/ È libero

	questo posto?Mi dispiace, è occupato. Ragazzi, fate silenzio! Non posso uscire perché devo finire il compito di casa. / Gino non può venire perché non si sente bene. Modalni glagoli za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i obaveze. Imperativ Kondicional modalnih glagola za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i sl. (Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima; značenje znakova i simbola.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA	Di chi è questa bici? È di Laura./ È tuo questo libro? No, è di Marco./ Questo zaino è mio. Hai un dizionario?Sì, ce l'ho. No, non ce l'ho. Luigi non ha il biglietto per il concerto. Konstrukcija za iskazivanje pripadnosti Pitanja sa di chi Rečca ci u izrazima ce l'ho, ce l'abbiamo… Prisvojni pridevi i zamenice Pokazni pridevi Određeni i neodređeni član Negacija Upitna intonacija (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE DOPADANJA I NEDOPADANJA	Che cosa ti piace fare nel tempo libero? Nel tempo libero mi

	piace/preferisco....perché..../Il mio film preferito è.../ Ti piace il nuoto?/Ti piace nuotare?/ Mi piacciono i libri gialli perché.... Non mi piace/piacciono... perché... A chi piace/piacciono... Glagol piacere. Nenaglašenje lične zamenice u funkciji indirektnog objekta (pronomi indiretti: mi, ti,ci,vi, le/gli). (Inter)kulturni sadržaji: umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film.
IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA	Secondo me/Per me/ è importante avere un animale a casa. Secondo me/Per me/dobbiamo aiutare Marco È vero. / È sbagliato. Hai ragione./Non è vero. Sbagli. (Non) sono d'accordo con te. Non ci credo. Mi piace la pizza Margherita. Anche a me. A me invece no. Izražavanje mišljenja indikativom (Secondo me/Per me...). Glagol piacere. Nenaglašenje lične zamenice u funkciji indirektnog objekta (pronomi indiretti: mi, ti,ci,vi, le/gli). (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.
IZRAŽAVANJE KOLIČINE BROJEVA	Quante persone ci sono (al parco)? Ci sono tre persone che leggono il giornale. Ci sono dei bambini che giocano a calcio... Quanto costa un chilo di mele?

	Vorrei due etti di prosciutto cotto, grazie./Vorrei un po' di pane, grazie. Compriamo del pane, delle patate e dell'uva. Scusi? Possiamo ordinare? Questa macchina costa 6000 euro. Upitni pridev /prilog: quanto/i/a/e. Partitivan član. Prilozi za količinu poco/molto/tanto;un po'. Osnovni brojevi preko 1000. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; valute ciljnih kultura.

NEMAČKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/ DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA	Wie ist dein/Ihr Name/Vorname/Nachname? Das ist Herr/Frau... Ich möchte dir/Ihnen meine Mutter vorstellen. Darf ich ..... vorstellen? Das ist Robert, der neue Schüler in unserer Klasse. - Willkommen. Wo wohnst du? Ich wohne in der Goethestraße 34. Ist das ein Einfamilienhaus oder ein Mehrfamilienhaus? - Eigentlich ein Reihenhaus./ Was ist deine Mutter von Beruf? Sie ist Ärztin. Hast du Geschwister? Ja, einen älteren Bruder. Er heißt Martin und ist verheiratet/ studiert Geografie. Prezent jakih i slabih, pomoćnih i modalnih glagola.

	Upitne rečenice. Lične zamenice. Prisvojni pridevi. Brojevi (osnovni i redni). (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtive komunikacije; imena, prezimena i nadimci; rodbina i rodbinske veze; adresa; formalno i neformalno predstavljanje; stepeni srodstva i rodbinski odnosi; veći gradovi u zemljama ciljne kulture.
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA, POJAVA, RADNJI, STANJA I ZBIVANJA	Freiburg ist eine wunderschöne Stadt in Baden-Württemberg. Es liegt in der Nähe Frankreich. Freiburg ist eine Studentenstadt, weil dort sehr viele Studenten aus der ganzen Welt studieren. Wie sieht deine Schwester aus? Sie ist ein hübsches Mädchen mit grünen Augen und roten, lockigen Haaren. Sie sieht wie eine Irin aus. Elefanten sind die größten Tiere der Welt. Die können mehrere Tonnen wiegen, obwohl sie nur Pflanzen fressen. Opisni pridevi. Poređenje prideva. Pridevska deklinacija. Prezent. (Inter)kulturni sadržaji: osobenosti naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika (znamenitosti, geografske karakteristike i sl.)
IZNOŠENJE PREDLOGA I SAVETA, UPUĆIVANJE POZIVA ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI I	Möchtest du mit mir morgen ins Konzert gehen? Es beginnt um 20 Uhr. Ich weiß, dass du diese Sängerin magst. Komm zu mir und bring deine CDs mit. Du solltest mehr Obst und Gemüse essen, wenn du fit

REAGOVANJE NA NJIH	bleiben möchtest. Sport ist wichtig. Ich gehe morgen einkaufen. Kommst du mit ? - Ja, gerne./Einverstanden./ Abgemacht. Leider kann ich nicht. Ich muss meiner Mutter helfen. Kommst du nicht mit? - Doch, das habe ich dir schon gesagt. Pitanje sa negacijom i afirmativan odgovor Doch. Imperativ. Oblik sollte za davanje saveta i preporuka. Prezent. (Inter)kulturni sadržaji: prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive.
IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA, ČESTITANJA I ZAHVALNOSTI	Guten Tag, kann ich Ihnen helfen ? - Ja, ich suche ein T-Shirt aus Baumwolle in Größe XL./ Enschuldigung, wann fährt der ICE nach Hamburg ab? Um 23.45 vom Gleis 5. - Danke schön. Wie komme ich zum Gleis 5? - Gehen Sie drüben und dann etwa 50 Meter geradeaus, da ist der Gles 5. Liebe Fahrgäste, wir machen eine Pause an der Tankstelle, steigen Sie bitte wieder in 15 Minuten in den Bus ein. Ich habe gehört, dass du an der Deutscholympiade den ersten Preis gewonnen hast. Ich gratuliere dir zum Erfolg. - Danke schön. Ich bedanke mich. Upitne rečenice. Prilozi za mesto. Predlozi za pravac.

	Osnovni brojevi. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.
RAZUMEVANJE I DAVANJE UPUTSTAVA	Lest den Text und macht dann die Übung 3! Während der Klassenarbeit darf man kein Wörterbuch benutzen. Wähle die richtige Antwort aus und kreuze sie an. Du sollst alle Geräte vor der Reise ausschalten. Glasmüll kommt hier rein, in den Glascontainer. In Deutschland trennt man den Müll. Imperativ. Prezent. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.
OPISIVANJE RADNJI U SADAŠNJOSTI	Ich trainiere Basketball seit 5 Jahren. Ich gehe zum Training jeden Abend von 20 bis 22 Uhr. Ich sehe jeden Morgen fern und zwar nur den Wetterbericht. Maria schwimmt gern, deshalb geht sie freitags ins Schwimmbad. Er fastet mittwochs und freitags. Predlozi za vreme. Prilozi za vreme. Prezent. (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.

OPISIVANJE RADNJI U PROŠLOSTI	Wie hast du deine Ferien verbracht? Wohin bist du gereist? Als ich klein war, hatte ich Angst vor Hunden, aber vor zwei Monaten habe ich einen Hund zum Geburtstag bekommen. Habt ihr eure Hausaufgaben gemacht? Ich wollte mit Sophie telefonieren, aber niemand hat auf meinen Anruf geantwortet. Perfekt. Preterit pomoćnih i modalnih glagola. Vremenske rečenice sa veznikom als/wenn. Prilozi za vreme. (Inter)kulturni sadržaji: istorijski događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti.
OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI (PLANOVA, NAMERA, PREDVIĐANJA)	Was möchtest du werden? Heute Nachmittag gehe ich mit Anna aus. Nächste Woche werde ich nach Berlin fahren. Am Sonntag werde ich 15. Dann organisiere/mache ich eine Partiy. Prezent. Futur. Upitne rečenice. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom
ISKAZIVANJE ŽELJA, INTERESOVANJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Ich habe starke Halsschmerzen. - Schade. Tut mir leid.

	Bist du müde? - Ja, ich muss jetzt ins Bett gehen. Meine Schwester interessiert sich für Musik/hat Interesse an Musik. Sei/Seid vorsichtig. Das macht mir Spaß. Imperativ. Prezent. (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija.
ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I UPUTSTAVA ZA ORIJENTACIJU U PROSTORU	Ich bin bei Marcus. Peter wohnt direkt gegenüber meinem Haus. Wenn du zu mir kommen willst, musst du die U-Bahn nehmen. Die U-Bahn Station heßt „Tiergarten" und ist nicht weit von meinem Haus (entfernt). Da gehst du nur geradeaus und nach der Ampel die dritte Straße links. Wo ist sie? - Ich denke, sie ist in der Apotheke. - In welcher ? - In der Apotheke zwischen der Post und dem Museum. Upitne rečenice. Upotreba prideva i predloga koji opisuju prostorne odnose. Prezent. (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled mesta.
IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA, PRAVILA PONAŠANJA I OBAVEZA	Ist der Platz hier frei? Ja, nehmen Sie Platz bitte. Diese Strasse ist gesperrt. Sie müssen einen Umweg machen. Darf ich denn meinen Koffer bis zur Abreise an der Rezeption stehen/liegen lassen?

	In der Klinik muss man das Handy ausmachen. Wenn du in die Kirche gehst, musst du eine lange Hose anziehen. Upitne rečenice. Prezent modalnih glagola. Modalni glagoli. (Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima; značenje znakova i simbola.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA	Unsere Nachbarn leben in der Schweiz. Wir haben viele Poster in unserem Klassenzimmer. Susis Hund ist ein Rottweiler. Wessen Regenschirm ist das, deiner oder von deiner Mutter? Prisvojni pridevi. Prisvojni determinativi. Konstrukcije za izražavanje pripadanja (ein Freund von mir). (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE DOPADANJA I NEDOPADANJA	Was ist deine Lieblingsfreizeitbeschäftigung? Was machst du in deiner Freizeit am liebsten? Was trinkst du lieber, Apfelsaft oder Orangensaft? - Orangensaft trinke ich am liebsten. London gefällt mir nicht, weil es zu viele Menschen auf den Straßen gibt. Ich finde das Leben in Wien sehr sicher. Ich verbringe meinen Urlaub am liebsten am Meer, denn ich mag Wasser und Schwimmen. Komparacija prideva. Deklinacija imenica.

	(Inter)kulturni sadržaji: umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film.
IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA	Ich denke, wir müssen ihm helfen. - Du hast recht. Natürlich. Selbstverständlich. Meiner Meinung nach ist diese Reise zu teuer. Bist du auch dieser Meinung? Denkst du auch so? Was denkst du darüber? Was hältst du davon? Bist du damit einverstanden? - Ich denke/meine, ... Prezent. Predložni glagoli (najfrekventniji za ovu komunikativnu funkciju). Zavisno-složene rečenice (dass, ob, w-?, weil). (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.
IZRAŽAVANJE KOLIČINE, BROJEVA I CENA	Wieviele Schüler sind in deiner Klasse? Es gibt 12 Schülerinnen und 15 Schüler. Diese Jacke kostet jetzt 45 Euro, aber ihr Preis war 98,50 Euro. Jetzt ist sie stark reduziert, mehr als 50%. Er wohnt im dritten Stock. Sein Gebäude hat 12 Stockwerke. Columbus hat 1492 Amerika entdeckt. Mein Vater ist 1978 geboren und ich 2009. Für diese Torte brauche ich 5 Eier und 250 Gramm Butter. Osnovni brojevi preko 1000. Redni brojevi do 100. Izražavanje godina do 2000 i kasnije. Upotreba člana.

	(Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; valute ciljnih kultura.

RUSKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA	Как вас/тебя зовут? Как ваша/ твоя фамилия? Меня зовут Виктор Петрович Иванов. Это Саша. Привет, Саша! Добро пожаловать! Мы будем вместе учиться. Очень приятно. Рад/рада с тобой познакомиться. Где ты живёшь? На улице Гагарина, дом 5, квартира 10. Второй этаж. Кем твой папа / твоя мама работает? Папа - учитель. Моя мама - медсестра. У тебя есть братья/сёстры? Да, у меня есть брат. Нет, у меня нет сестры. Ты интересуешься музыкой? Нет, не очень, я люблю спорт. У моего папы есть сестра, её зовут Марина. Марина - моя тётя. Её муж, дядя Стефан - немец. У них есть сын, мой двоюродный

	брат Иван. Ему три года. Он родился в Германии, но сейчас живёт в России, в Москве. Как дела? Нормально. Питања с упитним речима (кто, где, куда, как...). Конструкције за изражавање посесивности (потврдне и одричне): у+ ген. личних заменица и именица (у меня есть, у меня нет). Присвојне заменице (мой, твой, его, её, их). Глагол интересоваться (чем) с инструменталом. Кратак облик придева рад/рада. Именице на -ия (Сербия, Россия, Германия). (Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; имена, патроними, презимена и надимци; адреса; формално и неформално представљање; степени сродства и родбински

	односи; нумерисање спратова, називи већих градова и познатијих држава и њихових становника, родно место.

OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA, POJAVA, RADNJI, STANJA I ZBIVANJA	Какой Миша? Как Миша выглядит? Я в первый раз с ним встречаюсь, опиши его. Миша невысокий, стройный. Какая Маша? Маша высокая, полная. Какой у него рост? Какие у неё глаза? Глаза - карие, волосы - каштановые. В чём она? На ней блузка в полоску. Миша хорошо знает математику и помагает Маше. Маша очень хорошо плавает. Идёт дождь, дует ветер, холодно очень.Завтра будет солнечная погода, без дождя. Мы очень плохо себя чувствуем сегодня. Мы жили в спортивном лагере прошлым летом. Он спал в большой палатке. Это - памятник Петру Первому. Какой большой и красивый! Тебе нравится больше памятник Пушкину или Петру Первому? Слева от моего дома находится супермаркет. Придеви. Промена придева. Слагање с

	именицама у роду, броју и падежу. Прилози за начин, место, време. Фреквентне временске конструкције (прошлым летом, в прошлую среду, на следующей неделе, в прошлом году) Садашње време фреквентних глагола. Прошло време фреквентних глагола. Будуће време (просто и сложено). Некongруентни атрибут у акузативу с предлогом в (блузка в полоску). Прости облици компаратива придева/прилога больше, меньше, лучше. (Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл.)
IZNOŠENJE PREDLOGA I SAVETA, UPUĆIVANJE POZIVA ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI I REAGOVANJE NA NJIH	Я иду в бассейн. Петя, пойдёшь со мной? Я обожаю плавать. Чем тебя угостить? Ты будешь чай? Нет, спасибо. Что ты будешь делать на следующей неделе? Придёшь ко мне на вечеринку? У меня день рождения. Во сколько? В семь часов в субботу. Будем в восекресенье играть в футбол?Когда? В пять.Нет, к сожалению, я еду с родителями к бабушке.

	Пойдём в кино вечером? Давай! Где встречаемся? У входа в метро. Маша, давай пойдём к Лене вечером, она болеет вторую неделю. Вечером мне надо на тренировку, не смогу.Может, пойдём завтра вечером? Хорошо. завтра пойдём. Мне нужно сейчас присмотреть за братом, только вечером буду свободен. Заповедни начин (позив на заједничку активност) . Безличне модалне конструкције с предикативима (мне нужно, мне надо, мне необходимо). Упитни искази без упитне речи. Интонација. Садашње време у значењу будућег. Просто и сложено будуће време. (Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.
IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA, ČESTITANJA I ZAHVALNOSTI	Вы не могли бы помочь мне, пожалуйста? Вам помочь? Да, спасибо, возьмите эту сумку, пожалуйста. Спасибо. Благодарю вас. Не за что. Ничего. Дай мне, пожалуйста, тетрадь. Минуточку. Вот она. Можно я подойду? Можно.

	Извините, можно вопрос? Можно. Вы не скажете, как дойти до Красной площади? Конечно, скажу. Простите за беспокойство. Извините за опоздание. Заповедни начин. Садашње време глагола. Предикатив можно. Упитни искази без упитне речи. Интонација. Глагол мочь у прошлом времену. (Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.
RAZUMEVANJE I DAVANJE UPUTSTAVA	Прочитай внимательно вопросы к тексту и обведи кружком букву правильного ответа. Отметь правильный ответ. Сделай проект-плакат (проект-альбом), презентацию на тему „Мой любимый город”. Нарежь картошку кубиками, положи в салатницу. Обрати внимание! Составь предложения! Старайтесь угадать! Закрой глаза! Заповедни начин. (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са

	степеном формалности и ситуацијом.
OPISIVANJE RADNJI U SADAŠNJOSTI	Мой дедушка живёт в деревне. Я живу в Белграде. В школу я езжу на абтобусе. В свободное время я играю в футбол, люблю играть в компьютерные игры. Ты играешь на пианино? Нет, не играю, я пою в хоре. Когда ты обычно просыпаешься? Что ты делаешь? Пишу задание. Она учится на филологическом факультете. Она интересуется иностранными языками. Он занимается баскетболом. В каком классе учишься? Обычно я получаю хорошие отметки по математике. Глаголи кретања: идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать. Прилози за време, начин Садашње време глагола есть и пить. Употреба глагола играть (во что, на чём). Садашње време глагола петь и танцевать. Употреба глагола интересоваться, заниматься (чем).

	Садашње и прошло време глагола са суфиксима -ова–/-ева-. Некongруентни атрибут у дативу с предлогом по: контрольная по математике. (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи - наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.
OPISIVANJE U RADNJI PROŠLOSTI	Где он родился? На прошлой неделе мы посмотрели хороший фильм. Что ты делал/делала вчера вечером? Мама нашла свой мобильник. Он помог мне выучить урок. Мы в прошлом году ездили на машине на море. Прошло време фреквентних глагола. Прошло време повратних глагола. Прошло време глагола с суфиксима -чь (мочь), -ти (идти). Употреба глагола кретања у прошлом времену. Прилози и прилошке одредбе за време. (Интер)културни садржаји: историсјки догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости.

OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI (PLANOVA, NAMERA, PREDVIĐANJA)	Когда вырасту я стану врачом. Кем ты будешь, когда вырастешь? Он напишет тебе эсэмэску, когда приедет. Я пойду погулять с собакой. Ты не прочитал книгу, а завтра у тебя будет контрольная? Я буду весь день завтра читать. У меня на следующей неделе день рождения. У меня будет вечеринка, придут мои друзья. Употреба глагола стать и быть (кем). Просто и сложено будуће време. Прилози и прилошке одредбе за време. (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом
ISKAZIVANJE ŽELJA, INTERESOVANJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Мне холодно/жарко. Надень куртку! Мне хочется есть/пить. Налей мне воды, пожалуйста! Сделай мне бутерброд, пожалуйста, так есть хочется! У меня голова болит. Возьми лекарство! Я не хочу больше играть! Скучно! Мне плохо! Мне нужно выйти! Я должен писать домашнее задание. Можно я выйду, мне плохо?

	Как ты себя чувствуешь? Всё в порядке? Безличне реченице. Глагол хотеть. Глагол хотеться (безлична употреба: мне хочется). Глагол чувствовать себя. Модалне конструкције (личне и безличне) с нужно и должен Заповедни начин. Упитни искази без упитне речи. Интонација. (Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација, интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.
ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I UPUTSTAVA ZA ORIJENTACIJU U PROSTORU	Извините, как дойти до книжного магазина? Идите прямо, потом поверните налево. С правой стороны - книжный магазин. Простите, где находится библиотека?Идите прямо до театра, напротив находится библиотека. За углом мой дом. Заповедни начин. Промена именица прве и друге деклинације. Прилози за место и правац. Префиксални глаголи кретања. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места.

IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA, PRAVILA PONAŠANJA I OBAVEZA	По газонам ходить нельзя! Можно сесть рядом с вами? Можно, конечно. Нет, нельзя, к сожалению. Можно воспользоваться твоим мобильником, пожалуйста? Вы должны отключить свои мобильники на уроке. Мы должны носить школьную форму. Он не может прийти, потому что у него много работы. В обуви не входить! Осторожно! Двери закрываются! Заповедни начин. Безличне модалне реченице с предикативима можно, нельзя, надо, нужно. Модална конструкција должен/должна/должны. (Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA	Это твоя собака? Нет, не моя. Чья это собака? Моего друга Саши. У тебя есть красная ручка? Да, у меня есть.Нет, у меня нет книги. У тебя есть фотография Красной площади? У меня нет, но у Иры есть.

	У неё нет чемодана, потеряла. Это твой пенал? Нет, не мой. Питања с присвојном упитном заменицом Чей. Конструкције за изражавање посесивности. Општа и посебна негација. Присвојне заменице. Упитни искази без упитне речи. Интонација. (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.
IZRAŽAVANJE DOPADANJA I NEDOPADANJA	У тебя есть хобби? Какое у тебя хобби? Я собираю куклы. Я ращу кактусы. Я интересуюсь плаванием. Мне нравятся зимние виды спорта. Люблю кататься на санках. Не люблю кататься на лыжах. Мой любимый спорт - теннис. Мне интересно смотреть теннис. Чем ты интересуешься? Тебе нравится играть в волейбол? Ты любишь смотреть фильмы? Обожаю читать! Вчера я читал „Столичную штучку” Галины Гордиенко. Отличная книга! Глаголи заниматься, интересоваться (чем). Безлична употреба глагола нравиться. (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији,

	забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм). (Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм.
IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA	Что ты думаешь на эту тему? Пожалуйста, расскажи мне об этой книге! Она интересная? Как тебе кажется, он завтра приедет?Мне кажется, что не приедет. Да, я согласен/согласна. Нет, мы не согласны. Кратки облици придева согласен. Безлична употреба глагола казаться. Мне кажется. (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.
IZRAŽAVANJE KOLIČINE BROJEVA I CENA	Сколько людей видишь на этой картинке? Сколько мальчиков? Сколько девочек? На полке мало книг. Сколько стоит эта книга? Она очень дорогая, 2350 рублей (две тысячи триста пятьдесят). Пожалуйста, я хочу заказать спагетти и пиво. Мне, пожалуйста, блины с икрой.Сколько с нас? С вас 1326 рублей. Основни бројеви преко 1000. Употреба прилога за количину много, мало, несколько уз генитив множине именица.

	Питања са Сколько. (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.

FRANCUSKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA	Quel est ton nom/ prénom/ surnom ? Quel est votre nom, Madame/ Monsieur ? Je te/ vous présente Julie. C'est Robert, il est nouveau dans notre classe. Bienvenu ! Où habites-tu/habitez-vous ? J'habite 72, rue François Mauriac. Tu habites à quel étage ? Au troisième étage. Je fais du football/ de la natation. Comment vas-tu à l'école. J'y vais à pieds. Je prends le bus. Quelle est la profession de ton père. Il est ingénieur. Tu as des frères et des sœurs ? Oui, j'ai une petite sœur. C'est mon oncle, il habite à

	Poitiers, mais il est né à Marseille. Mes cousines s'appellent Pauline et Brigitte. Sadašnje vreme frekventnih glagola. Pitanja s upitnim rečima (comment, quel, où...). Lične zamenice. Prisvojni pridevi. Brojevi (osnovni i redni). (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtive komunikacije; imena, prezimena i nadimci; rodbina i rodbinske veze; adresa; formalno i neformalno predstavljanje; stepeni srodstva i rodbinski odnosi; veći gradovi u zemljama ciljne kulture.
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA, POJAVA, RADNJI, STANJA I ZBIVANJA	Comment est Pierre ? Il est plus petit que Paul, il a les yeux marron et les cheveux noirs. Et il est très sympathique, généreux et un peu timide. Il porte un jean bleu et un t-shirt jaune.

	L'éléphant est un des plus grands animaux sur terre. La tortue est plus lente que le lapin. La moto est moins économique que le vélo. La voiture de mon père est plus rapide que celle de notre voisin. Besançon est une ville plus tranquille que Marseille. Opisni pridevi: rod, broj i mesto. Poređenje prideva (plus grand, meilleur). Sadašnje vreme frekventnih glagola, računajući i povratne. (Inter)kulturni sadržaji: osobenosti naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika (znamenitosti, geografske karakteristike i sl.)
IZNOŠENJE PREDLOGA I SAVETA, UPUĆIVANJE POZIVA ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI I REAGOVANJE NA NJIH	Et si on allait ensemble au concert ? Il commence à 20 heures. Je sais que tu aimes ce chanteur. Viens chez moi après l'école et porte tes CD.

	On pourrait se promener un peu. Oui, pourquoi pas ! Volontiers. Désolée, je ne peux pas. Je ne me sens pas bien. Tu devrais manger plus de fruits et de legumes. Si tu ne te sens pas bien, tu dois aller chez le médecin. Pitanje intonacijom. Zapovedni način. Negacija (ne/ n'... pas). Zamenica on. Sadašnje vreme frekventnih nepravilnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive.
IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA, ČESTITANJA I ZAHVALNOSTI	Je peux t'aider si tu veux. Oui, merci, c'est très gentil. Bonjour Madame, je cherche une jupe en coton. Quelle est votre taille, mademoiselle ?

	A quelle heure part le TGV pour Lyon ? A 9h05. Excusez-moi Monsieur, vous pourriez me dire comment venir à la gare ? Oui, vous continuez tout droit, elle est au fond de cette rue. Merci Monsieur. Je vous en prie. Où se trouve l'arrêt de bus 23 ? Il n'est pas loin d'ici. Pitanje intonacijom. Pitanja sa upitnim rečima. Negacija (ne/ n'... pas). Osnovni brojevi. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.
RAZUMEVANJE I DAVANJE UPUTSTAVA	Lis le texte et fais l'activité numéro 2 ! Il faut lire la consigne avant de faire l'exercice. Vous allez faire un projet sur votre ville/ quartier/ animal préféré. Réfléchis bien et réponds ! Vérifiez vos réponses !

	Vous allez réécouter le dialogue, mais n'ouvrez pas encore vos livres ! Zapovedni način. Konstrukcija il faut sa infinitivom. Blisko buduće vreme (futur proche). (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.
OPISIVANJE RADNJI U SADAŠNJOSTI	J'habite dans une maison au centre de la ville. A quelle heure tu te lèves ? Tous les matins je me lève à 8 heures. D'habitude, nous mangeons à 14 heures. Qu'est-ce que tu fais ? Je regarde la télé. Mon frère va à la piscine tous les jours, il adore nager. Elle est forte en biologie, mais très faible en allemand. Predlozi. Pitanja sa upitnim rečima

	(que, quel, quand). Redni brojevi do 20. Prilozi za vreme (maintenant, toujours). Sadašnje vreme frekventnih glagola, računajući i povratne. (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.
OPISIVANJE RADNJI U PROŠLOSTI	Au Moyen Âge les chevaliers vivaient au château. Les frères Lumière ont inventé le cinéma. Comment as-tu passé le week-end ? Avez-vous déjà visité la France ? Quand ma mère était jeune, elle faisait du basket. Tu as fait ton travail de géographie ? J'ai appelé Sophie, mais elle n'a pas répondu. Složeni perfekt.

	Zapovedni način. Pitanja intonacijom i inverzijom. Pitanja sa upitnim rečima (où, comment). Negacija (ne/ n'... pas). (Inter)kulturni sadržaji: istorisjki događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti.
OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI (PLANOVA, NAMERA, PREDVIĐANJA)	Qu'est-ce que tu aimerais faire quand tu seras grand? Cet après-midi je vais sortir avec mes cousins. La semaine prochaine j'aurai 13 ans. Samedi soir j'organiserai une boum, j'inviterai mes copains. Je t'aiderai à faire ton devoir de biologie. Cette BD, je vais la lire pendant les vacances. Bliski futur (futur proche) Futur prvi (futur simple) Kondicional glagola aimer.

	Pitanja sa upitnim rečima (que). Prisvojni pridevi. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom
ISKAZIVANJE ŽELJA, INTERESOVANJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	J'ai mal à la tête/ à la gorge/ au pied. Tu es fatigué ? La musique classique m'intéresse beaucoup. J'ai envie de sortir /de me reposer. J'ai besoin de dormir/ de manger. Je vais me coucher maintenant. Faites attention ! Ne parlez pas ! Oh, quel dommage ! Je suis désolée ! Zapovedni način. Izrazi sa glagolima avoir i être. Sadašnje vreme frekventnih glagola, računajući i povratne.

	(Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija.
ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I UPUTSTAVA ZA ORIJENTACIJU U PROSTORU	Je suis chez Michel. Il habite près de chez moi. Pour venir chez nous, prenez la première rue à droite, puis la deuxième à gauche. Vous devez tourner à gauche au deuxième feu. Le cinéma se trouve à côté du supermarché. Où est-elle ? Je pense qu'elle est restée chez elle. Je vais à la bibliothèque. Elle se trouve entre le musée et le collège. Pitanje intonacijom. Prezent frekventnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled mesta.
IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA, PRAVILA PONAŠANJA I OBAVEZA	Est-ce que il y a des places libres dans la salle ? Oui, vous pouvez entrer. Vous ne pouvez pas passer par

	ici. Ce n'est pas possible. Vous devez déposer votre sac à la réception. Il est interdit de fumer dans la salle. Je ne peux pas sortir, je dois me préparer pour le test d'anglais. Il faut promener son chien chaque jour. Pitanje intonacijom i upitnom konstrukcijom est-ce que. Negacija (ne/ n'... pas). Konstrukcija il faut sa infinitivom. Modalni glagoli (Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima; značenje znakova i simbola.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA	Nous avons des amis en France. Ils ont des jeux de société. Ils n'ont pas de lecteur DVD dans leur classe. Ces deux filles sont ses soeurs.

	J'ai un petit chien blanc. Ma cousine a aussi un chien, mais le sien est gris. A qui est ce parapluie, à toi ou à Pierre ? Negacija (ne/ n'... pas). Prisvojni pridevi. Prisvojne zamenice. Konstrukcije za izražavanje pripadanja (à moi, à toi, à Pierre, à qui). Prezentativi (c'est / ce sont...) (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE DOPADANJA I NEDOPADANJA	Quelles sont tes loisirs préférés ? J'adore les jeux vidéo. Tu l'aimes beaucoup? Oui, je l'adore. La Suisse, c'est un très beau pays. Je n'aime pas la poésie, mais j'aime beaucoup les romans policiers. Tu préfères regarder les films à la télé ou à l'ordinateur ?

	Cette BD ne me plaît. Pitanje intonacijom. Lične zamenice u službi direktnog i indirektnog objekta. Negacija (ne/ n'... pas). Prilozi za količinu (beaucoup, très). Sadašnje vreme frekventnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film.
IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA	Je pense qu'il faut l'aider. Moi aussi. Oui, tu as raison. Bien sûr, je suis d'accord avec lui. Non, je ne suis pas tout à fait d'accord. C'est bien/ ce n'est pas bien. Qu'est-ce que vous pensez de… ? Naglašene lične zamenice. Negacija.

	Sadašnje vreme frekventnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.
IZRAŽAVANJE KOLIČINE, BROJEVA I CENA	Combien d'enfants y a-t-il dans le parc ? Il y a quatre garçons et cinq filles. Cette guitare coûte 150 euros. Je voudrais encore un peu de jus de fruits, s'il vous plaît. Il n'y en a plus. Qui est arrivé le premier ? Il habite dans le dixième arrondissement. Osnovni brojevi do 1000. Redni brojevi do 20. Partitivno de. Kondicional glagola pouvoir i vouloir. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; valute ciljnih kultura.

ŠPANSKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji

POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/ DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA	Hola Hola + nombre Señor / Señora + apellido Por favor Saludo + soy / me llamo Hola, soy Pedro, ¿qué tal? Buenos días, me llamo Dani Rovira; soy actor. Hola, ¿eres Rosa? Sí, soy yo. Encantado/a - Hola, soy María. ¿Y tú? - Soy Rodrigo. Encantado. Este es mi amigo. Se llama Juan. ¿Cómo te llamas? ¿Cuántos años…? ¿Dónde…? ¿De dónde eres? ¿Qué haces? ¿A qué te dedicas? Hola, soy Juan. Tengo doce años. Soy de Madrid pero vivo en Granada. Tengo dos hermanas mayores. Practico tenis y natación. A veces hago montañismo con mi mejor amigo. Esta es mi prima Elena. Vive en Serbia. Su madre es profesora de español. Este es señor Rodríguez. Es de

	España. Se dedica al diseño. Pozdravi (¡Holai ¿Qué tal? ¡Buenos días! ¡Buenas tardes! ¡Buenas noches! ¡Hasta luego! ¡Adiós! ¡Chao!) Indikativ prezenta frekventnih glagola. Upitne reči (qué, quién/es, cómo, dónde, de dónde, cuánto, cómo). Lične zamenice. Pokazne zamenice (este/a/os/as). Prisvojni pridevi. Brojevi. (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtive komunikacije; imena, prezimena i nadimci; rodbina i rodbinske veze; titule uz prezimena osoba; veći gradovi u zemljama španskog govornog područja.
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA, POJAVA, RADNJI, STANJA I ZBIVANJA	Me llamo Carolina, soy francesa. Ahora vivo en Salamanca, en España. Soy alta, morena y un poco tímida. Siempre llevo pulseras, son regalos de mis amigas. Me parezco a mi hermana mayor.

	Serbia se encuentra en el sureste de Europa, en los Bálcanes. La capital es Belgrado, una ciudad con larga historia. Serbia tiene más de siete millones de habitantes. Su naturaleza es preciosa. Sobre todo es famosa por sus ríos y bosques... Pridevi - rod, broj i slaganje sa imenicama. Položaj prideva. Komparativ prideva (más…que, menos…que); komparativ najčešćih nepravilnih prideva (mejor, peor, mayor, menor). Apsolutni superlativ s prilogom muy. Prilozi za količinu poco, mucho, bastante; razlikovanje mucho/muy. (Inter)kulturni sadržaji: osobenosti nekih zemalja govornog područja ciljnog jezika (znamenitosti, geografske karakteristike i sl.)
IZNOŠENJE PREDLOGA I SAVETA, UPUĆIVANJE POZIVA ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI I	Vamos al cine mañana. -¿Por qué no? Es una buena idea. -¿Qué ponen? -Es una comedia; dicen que es buena. ¿Cuándo

REAGOVANJE NA NJIH	nos encontramos? -A las seis, ¿te parece bien? -Sí, perfecto. quieres + infinitivo ¿Quieres venir a mi casa esta tarde? -No puedo, tengo mucho trabajo. Te invito a + Marcos te invita a su concierto de guitarra. Es el 13 de junio a las 6 de la tarde en la sala de ceremonias. Prezent indikativa (frekventni glagoli) querer + infinitiv glagola poder + infinitiv glagola Potvrdni i odrični oblik. (Inter)kulturni sadržaji: prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive.
IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA, ČESTITANJA I ZAHVALNOSTI	poder + infinitivo ¿Te puedo ayudar? Está bien, gracias. / Sí, gracias. ¿Me puedes ayudar? -Sí, claro. -Muchas gracias. /

	-No, lo siento. -No pasa nada. querer + un/una… Quiero un vaso de agua. Aquí tienes. Quiero empezar otro libro. -Debes leer Manolito Gafotas, es muy divertido. Modalni glagoli querer, poder, deber. Lične zamenice -COID (me, te, le, nos, os, les). (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.
RAZUMEVANJE I DAVANJE UPUTSTAVA	Lee estas instrucciones antes de continuar. Escribe su nombre y continúa. Piensa bien sobre cada pregunta. Haz apuntes antes de marcar la respuesta con un bolígrafo. Revisa el trabajo antes de entegarlo. Imperativ za drugo lice jednine i množine frekventnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.
OPISIVANJE RADNJI U SADAŠNJOSTI	Los días de la semana me despierto a las siete. Desayuno y

	voy a escuela. Después de las clases suelo hacer mis tareas. Por la tarde suelo quedar con mi mejor amigo. Nos encanta jugar el fútbol. ¿Quieres venir a mi casa? -No puedo, estoy trabajando; tenemos una prueba de matemáticas mañana. Puedo nadar, pero todavía no sé bucear. Sabe español. Indikativ prezenta za izražavanje radnje u sadašnjosti (događaji, aktivnosti, sposobnosti). Povratni glagoli. Glagol saber, poder za izražavanje sposobnosti. saber + *el/la. Glagolske perifraze estar + gerundio, soler + gerundio (najfrekventniji glagoli). Prilozi za vreme (ahora, siempre, a veces, nunca…). Sastavne rečenice sa veznikom y.

	Suprotne rečenice sa veznikom pero. (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.
OPISIVANJE U RADNJI PROŠLOSTI	Cuando mis padres eran jóvenes, la comunicación era muy diferente. No tenían los móviles. Si querían salir, podían acordar dos o tres días antes. Tampoco había redes sociales. ¿Qué hacían en su tiempo libre? Cuando era pequeño, no podía quedarme solo en casa. ¿Cuándo tenemos la prueba de español? -La profesora ha dicho que no tenemos más pruebas. Imperfekat za opisivanje prošlih radnji. Vremenska rečenica cuando era… Složeni perfekat (pretérito perfecto): particip pravilnih glagola i najčešćih nepravilnih glagola (participios fuertes: hecho,

	dicho, escrito, visto). (Inter)kulturni sadržaji: život nekad i sad.
OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI (PLANOVA, NAMERA, PREDVIĐANJA)	¿Qué vas a hacer mañana? -Voy a montar bici. ¿Quieres ir conmigo? -Sí, voy a llamarte por la mañana. Glagolska perifraza ir a + infinitivo. Prilozi i priloški izrazi za vreme (mañana, el sábado siguiente, la semana que viene…). (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.
ISKAZIVANJE ŽELJA, INTERESOVANJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Tengo hambre/ sed/ calor/ frío. Tengo habre. -¿Quieres un bocadillo? -Sí, gracias. Tengo sed. -Toma agua. / ¿Por qué no tomas agua? ¿Cómo estás? ¿Estás bien? -¡Muy bien! Estoy triste. Estoy cansado/cansada. tener + hambre, sed, sueño, calor, frío. estar + bien, mal, alegre, triste, cansado/a. (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija;

	interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija.
ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I UPUTSTAVA ZA ORIJENTACIJU U PROSTORU	Disculpe, ¿sabe dónde está el museo? -Debes ir todo recto y girar a la izquierda después del semáforo. Cruza la calle y continúa hacia el parque. Ahí hay una fuente. El museo está a la derecha. Imperativ za drugo lice jednine i množine frekventnih glagola. Prilozi aquí, ahí, allí. Priloške odredbe muy cerca, muy lejos. Predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa (a, en, sobre, debajo de, al lado de, enfrente, a la derecha...). Hay / Está, están. (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled mesta.
IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA, PRAVILA PONAŠANJA I OBAVEZA	Disculpa / disculpe, ¿puedo entrar? ¿se puede entrar? Apagar los móviles. Se deben apagar los móviles. Modalni glagoli za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i obaveze.

	(Inter)kulturni sadržaji: ponašanje na javnim mestima; značenje znakova i simbola.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA	¿De quién es este libro? -Es mi libro. / (Es) mío. ¿Es el gato de María? -No, es de Juan. ¿Hay una parada de autobuses? -Sí, hay. / No hay. Konstrukcija za iskazivanje pripadnosti. Pitanja sa de quién. Prisvojni pridevi i zamenice. Pokazni pridevi. Određeni i neodređeni član. hay + neodređeni član/odsustvo člana. Negacija. Upitna intonacija. (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE DOPADANJA I NEDOPADANJA	¿Qué te gusta hacer en tu tiempo libre? -Me gusta… Prefiero… Me gustan/me encantan las películas de suspense porque…

	¿A quién le gusta…? Glagoli gustar, encantar. Glagol preferir. Određeni član sa glagolom gustar. (Inter)kulturni sadržaji: umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film.
IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA	¿Te parece…? ¿En tu opinión…? En mi opinión… Para mí… Tienes razón… No estoy de acuerdo… (no) estar de acuerdo, (no) tener razón Izražavanje mišljenja indikativom Naglašene lične zamenice posle predloga (mí, tu, él, ella, nosotros, vosotros, ellos, ellas) (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.
IZRAŽAVANJE KOLIČINE, BROJEVA I CENA	¿Cuántos estudiantes sois en la clase? - Somos 21. ¿Quiénes son las tres personas delante de la clase?

	¿Alguien ha visitado el museo de Salvador Dalí? -Nadie. Sí, una persona. ¿Cuánto vale el jamón serrano? -Es a dos euros 100 gramos. -¿Me puede dar 200 gramos, por favor? Brojevi 1-1000. Kvantifikatori mucho, poco, bastante. Hay/no hay. Zamenice alguien, algo; nadie, nada. Upitni pridev cuánto/a/os/as. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; valute ciljnih kultura.

Ključni pojmovi sadržaja: komunikativni pristup, funkcionalna upotreba jezika, interkulturalnost.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja orijentisan na ishode, nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje program prema potrebama konkretnog odeljenja, imajući u vidu sastav odeljenja i karakteristike učenika, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže, udžbenike i druge nastavne materijale, kao i resurse i mogućnosti lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda, komunikativnih funkcija i preporučenih jezičkih aktivnosti, nastavnik kreira svoj godišnji (globalni) plan rada na osnovu koga će kasnije razviti operativne planove. Ishodi su definisani za kraj razreda i usmeravaju nastavnika da ih operacionalizuje na nivou jedne ili više nastavnih jedinica imajući u vidu nivo postignuća učenika. Ishodi se razlikuju, tako da se neki mogu lakše i brže ostvariti, dok je za većinu ishoda potrebno više vremena, različitih aktivnosti i načina rada. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo koje ne određuje sadržaje predmeta i zato se sadržajima u udžbeniku pristupa selektivno i u skladu sa predviđenim ishodima. S obzirom na to da udžbenik nije jedini izvor znanja, nastavnik treba da uputi učenike na druge izvore informisanja i sticanja znanja i veština.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Program usmeren ka ishodima ukazuje na to šta je učenik u procesu komunikacije u stanju da razume i produkuje. Strukturiran je tako da nastavnika postepeno vodi od ishoda, preko komunikativne

funkcije kao oblasti, do preporučenihjezičkih aktivnosti i sadržaja u komunikativnim funkcijama. Primenom ovakvog pristupa u nastavi stranih jezika, učenik se osposobljava da komunicira i koristi jezik u svakodnevnom životu, u privatnom, javnom ili obrazovnom domenu. Ovaj pristup podrazumeva uvažavanje sledećih stavova:

- ciljni jezik upotrebljava se u učionici u dobro osmišljenim kontekstima od interesa za učenike, u prijatnoj i opuštenoj atmosferi;

- govor nastavnika prilagođen je uzrastu i znanjima učenika;

- nastavnik treba da bude siguran da je shvaćeno značenje poruke uključujući njene kulturološke, vaspitne i socijalizirajuće elemente;

- bitno je značenje jezičke poruke;

- znanja učenika mere se jasno određenim relativnim kriterijumima tačnosti i zato uzor nije izvorni govornik;

- nastava se zasniva i na socijalnoj interakciji s ciljem da unapredi kvalitet i obim jezičkog materijala; rad u učionici i van nje sprovodi se putem grupnog ili individualnog rešavanja problema, potragom za informacijama iz različitih izvora (internet, dečiji časopisi, prospekti i audio materijal) kao i rešavanjem manje ili više složenih zadataka u realnim i virtuelnim uslovima sa jasno određenim kontekstom, postupkom i ciljem;

- nastavnik upućuje učenike u zakonitosti usmenog i pisanog koda i njihovog međusobnog odnosa;

- svi gramatički sadržaji uvode se induktivnom metodom kroz raznovrsne kontekstualizovane primere u skladu sa nivoom, a bez detaljnih gramatičkih objašnjenja, osim, ukoliko učenici na njima ne insistiraju, a njihovo poznavanje se vrednuje i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu.

Komunikativno-interaktivni pristup u nastavi stranih jezika uključuje i sledeće:

- usvajanje jezičkog sadržaja kroz ciljano i osmišljeno učestvovanje u društvenom činu;

- poimanje programa nastave i učenja kao dinamične, zajednički pripremljene i prilagođene liste zadataka i aktivnosti;

- nastavnik treba da omogući pristup i prihvatanje novih ideja;

- učenici se posmatraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u društvenom činu;

- udžbenici predstavljaju izvor aktivnosti i moraju biti praćeni upotrebom dodatnih autentičnih materijala;

- učionica je prostor koji je moguće prilagođavati potrebama nastave iz dana u dan;

- rad na projektu kao zadatku koji ostvaruje korelaciju sa drugim predmetima i podstiče učenike na studiozni i istraživački rad;

- za uvođenje novog leksičkog materijala koriste se poznate gramatičke strukture i obrnuto.

Tehnike/aktivnosti

Tokom časa se preporučuje dinamično smenjivanje tehnika/aktivnosti koje ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

Slušanje i reagovanje na komande nastavnika na stranom jeziku ili sa audio zapisa (slušaj, piši, poveži, odredi ali i aktivnosti u vezi sa radom u učionici: crtaj, seci, boji, otvori/zatvori svesku, itd.).

Rad u parovima, malim i velikim grupama (mini-dijalozi, igra po ulogama, simulacije itd.).

Manuelne aktivnosti (izrada panoa, prezentacija, zidnih novina, postera i sl.).

Vežbe slušanja (prema uputstvima nastavnika ili sa audio-zapisa povezati pojmove, dodati delove slike, dopuniti informacije, selektovati tačne i netačne iskaze, utvrditi hronologiju i sl.).

Igre primerene uzrastu.

Klasiranje i upoređivanje (po količini, obliku, boji, godišnjim dobima, volim/ne volim, komparacije...).

Rešavanje „problem-situacija" u razredu, tj. dogovori i mini-projekti.

„Prevođenje" iskaza u gest i gesta u iskaz.

Povezivanje zvučnog materijala sa ilustracijom i tekstom, povezivanje naslova sa tekstom ili, pak, imenovanje naslova.

Zajedničko pravljenje ilustrovanih i pisanih materijala (planiranje različitih aktivnosti, izveštaj/dnevnik sa putovanja, reklamni plakat, program priredbe ili neke druge manifestacije).

Razumevanje pisanog jezika:

- uočavanje distinktivnih obeležja koja ukazuju na gramatičke specifičnosti (rod, broj, glagolsko vreme, lice...);

- prepoznavanje veze između grupa slova i glasova;

- odgovaranje na jednostavna pitanja u vezi sa tekstom, tačno/netačno, višestruki izbor;

- izvršavanje pročitanih uputstava i naredbi.

Pismeno izražavanje:

- povezivanje glasova i grupe slova;

- zamenjivanje reči crtežom ili slikom;

- pronalaženje nedostajuće reči (upotpunjavanje niza, pronalaženje „uljeza", osmosmerke, ukrštene reči, i slično);

- povezivanje kraćeg teksta i rečenica sa slikama/ilustracijama;

- popunjavanje formulara (prijava za kurs, nalepnice npr. za prtljag);

- pisanje čestitki i razglednica;

- pisanje kraćih tekstova.

Uvođenje dečje književnosti i transponovanje u druge medije: igru, pesmu, dramski izraz, likovni izraz.

Predviđena je izrada dva pismena zadatka u toku školske godine.

STRATEGIJE ZA UNAPREĐIVANJE I UVEŽBAVANJE JEZIČKIH VEŠTINA

S obzirom na to da se ishodi ostvaruju preko jezičkih veština, važno je da se one u nastavi stranih jezika permanentno i istovremeno uvežbavaju. Samo tako učenici mogu da steknu jezičke kompetencije koje su u skladu sa zadatim ciljem. Stoga je važno razvijati strategije za unapređivanje i uvežbavanje jezičkih veština.

Slušanje

Razumevanje govora je jezička aktivnost dekodiranja doslovnog i implicitnog značenja usmenog teksta; pored sposobnosti da razaznaje fonološke i leksičke jedinice i smisaone celine na jeziku koji uči, da bi uspešno ostvario razumevanje učenik treba da poseduje i sledeće kompetencije:

- diskurzivnu (o vrstama i karakteristikama tekstova i kanala prenošenja poruka),

- referencijalnu (o temama o kojima je reč) i

- sociokulturnu (u vezi sa komunikativnim situacijama, različitim načinima formulisanja određenih govornih funkcija i dr.).

Težina zadataka u vezi sa razumevanjem govora zavisi od više činilaca:

- od ličnih osobina i sposobnosti onoga ko sluša, uključujući i njegov kapacitet kognitivne obrade,

- od njegove motivacije i razloga zbog kojih sluša dati usmeni tekst,

- od osobina onoga ko govori,

- od namera s kojima govori,

- od konteksta i okolnosti - povoljnih i nepovoljnih - u kojima se slušanje i razumevanje ostvaruju,

- od karakteristika i vrste teksta koji se sluša, itd.

Progresija (od lakšeg ka težem, od prostijeg ka složenijem) za ovu jezičku aktivnost u okviru programa predviđena je, stoga, na više ravni. Posebno su relevantne sledeće:

- prisustvo/odsustvo vizuelnih elemenata (na primer, lakšim za razumevanje smatraju se oni usmeni tekstovi koji su praćeni vizuelnim elementima zbog obilja kontekstualnih informacija koje se automatski upisuju u dugotrajnu memoriju, ostavljajući mogućnost da se pažnja usredsredi na druge pojedinosti);

- dužina usmenog teksta;

- brzina govora;

- jasnost izgovora i eventualna odstupanja od standardnog govora;

- poznavanje teme;

- mogućnost/nemogućnost ponovnog slušanja i drugo.

Čitanje

Čitanje ili razumevanje pisanog teksta spada u tzv. vizuelne receptivne jezičke veštine. Tom prilikom čitalac prima i obrađuje tj. dekodira pisani tekst jednog ili više autora i pronalazi njegovo značenje. Tokom čitanja, neophodno je uzeti u obzir određene faktore koji utiču na proces čitanja, a to su

karakteristike čitalaca, njihovi interesi i motivacija kao i namere, karakteristike teksta koji se čita, strategije koje čitaoci koriste, kao i zahtevi situacije u kojoj se čita.

Na osnovu namere čitaoca razlikujemo sledeće vrste čitanja:

- čitanje radi usmeravanja;

- čitanje radi informisanosti;

- čitanje radi praćenja uputstava;

- čitanje radi zadovoljstva.

Tokom čitanja razlikujemo i nivo stepena razumevanja, tako da čitamo da bismo razumeli:

- globalnu informaciju;

- posebnu informaciju,

- potpunu informaciju;

- skriveno značenje određene poruke.

Pisanje

Pisana produkcija podrazumeva sposobnost učenika da u pisanom obliku opiše događaje, osećanja i reakcije, prenese poruke i izrazi stavove, kao i da rezimira sadržaj različitih poruka (iz medija, književnih i umetničkih tekstova, itd.), vodi beleške, sačini prezentacije i slično.

Težina zadataka u vezi sa pisanom produkcijom zavisi od sledećih činilaca: poznavanja leksike i nivoa komunikativne kompetencije, kapaciteta kognitivne obrade, motivacije, sposobnosti prenošenja poruke u koherentne i povezane celine teksta.

Progresija označava proces koji podrazumeva usvajanje strategija i jezičkih struktura od lakšeg ka težem i od prostijeg ka složenijem. Svaki viši jezički nivo podrazumeva ciklično ponavljanje prethodno usvojenih elemenata, uz nadogradnju koja sadrži složenije jezičke strukture, leksiku i komunikativne sposobnosti. Za ovu jezičku aktivnost u okviru programa predviđena je progresija na više ravni. Posebno su relevantne sledeće:

- teme (učenikova svakodnevnica i okruženje, lično interesovanje, aktuelni događaji i razni aspekti iz društveno-kulturnog konteksta, kao i teme u vezi sa različitim nastavnim predmetima);

- tekstualne vrste i dužina teksta (formalni i neformalni tekstovi, rezimiranje, lične beleške);

- leksika i komunikativne funkcije (sposobnost učenika da ostvari različite funkcionalne aspekte kao što su opisivanje ljudi i događaja u različitim vremenskim kontekstima, da izrazi pretpostavke, sumnju, zahvalnost i slično u privatnom, javnom i obrazovnom domenu);

- stepen samostalnosti učenika (od vođenog/usmeravanog pisanja, u kome se učenicima olakšava pisanje davanjem konkretnih zadataka i uputstava, do samostalnog pisanja).

Govor

Govor kao produktivna veština posmatra se sa dva aspekta, i to u zavisnosti od toga da li je u funkciji monološkogizlaganja, pri čemu govornik saopštava, obaveštava, prezentuje ili drži predavanje jednoj ili više osoba, ili je u funkciji interakcije, kada se razmenjuju informacije između dva ili više sagovornika sa određenim ciljem, poštujući princip saradnje tokom dijaloga.

Aktivnosti monološke govorne produkcije su:

- javno obraćanje (saopštenja, davanje uputstava i informacija);

- izlaganje pred publikom (predavanja, prezentacije, reportaže, izveštavanje i komentari o nekim događajima i sl.)

Ove aktivnosti se mogu realizovati na različite načine i to:

- čitanjem pisanog teksta pred publikom;

- spontanim izlaganjem ili izlaganjem uz pomoć vizuelne podrške u vidu tabela, dijagrama, crteža i dr.;

- realizacijom uvežbane uloge ili pevanjem.

Interakcija podrazumeva stalnu primenu i smenjivanje receptivnih i produktivnih strategija, kao i kognitivnih i diskurzivnih strategija (uzimanje i davanje reči, dogovaranje, usaglašavanje, predlaganje rešenja, rezimiranje, ublažavanje ili zaobilaženje nesporazuma ili posredovanje u nesporazumu) koje su u funkciji što uspešnijeg ostvarivanja interakcije. Interakcija se može realizovati kroz niz aktivnosti, na primer:

- razmenu informacija,

- spontanu konverzaciju,

- neformalnu ili formalnu diskusiju, debatu,

- intervju ili pregovaranje, zajedničko planiranje i saradnju.

Sociokulturna kompetencija i medijacija

Sociokulturna kompetencija i medijacija predstavljaju skup teorijskih znanja (kompetencija) koja se primenjuju u nizu jezičkih aktivnosti u dva osnovna jezička medijuma (pisanom i usmenom) i uz primenu svih drugih jezičkih aktivnosti (razumevanje govora, govor i interakcija, pisanje i razumevanje pisanog teksta). Dakle, predstavljaju veoma složene kategorije koje su prisutne u svim aspektima nastavnog procesa i procesa učenja.

Sociokulturna kompetencija predstavlja skup znanja o svetu uopšte, kao i o sličnostima i razlikama između kulturnih i komunikativnih modela sopstvene govorne zajednice i zajednice/zajednica čiji jezik uči. Ta znanja se, u zavisnosti od nivoa opštih jezičkih kompetencija, kreću od poznavanja osnovnih komunikativnih principa u svakodnevnoj komunikaciji (osnovni funkcionalni stilovi i registri), do poznavanja karakteristika različitih domena jezičke upotrebe (privatni, javni i obrazovni), paralingvističkih elemenata, i elemenata kulture/kultura zajednica čiji jezik uči. Navedena znanja potrebna su za kompetentnu, uspešnu komunikaciju u konkretnim komunikativnim aktivnostima na ciljnom jeziku.

Poseban aspekt sociokulturne kompetencije predstavlja interkulturna kompetencija, koja podrazumeva razvoj svesti o drugom i drugačijem, poznavanje i razumevanje sličnosti i razlika između svetova, odnosno govornih zajednica, u kojima se učenik kreće. Interkulturna kompetencija takođe podrazumeva i razvijanje tolerancije i pozitivnog stava prema individualnim i kolektivnim karakteristikama govornika drugih jezika, pripadnika drugih kultura koje se u manjoj ili većoj meri razlikuju od njegove sopstvene, to jest, razvoj interkulturne ličnosti, kroz jačanje svesti o vrednosti različitih kultura i razvijanje sposobnosti za integrisanje interkulturnih iskustava u sopstveni kulturni model ponašanja i verovanja.

Medijacija predstavlja aktivnost u okviru koje učenik ne izražava sopstveno mišljenje, već funkcioniše kao posrednik između osoba koje nisu u stanju da se direktno sporazumevaju. Medijacija može biti usmena i pisana, i uključuje sažimanje i rezimiranje teksta i prevođenje. Prevođenje se u ovom

programu tretira kao posebna jezička aktivnost koja nikako ne treba da se koristi kao tehnika za usvajanje bilo kog aspekta ciljnog jezika predviđenog komunikativnom nastavom. Prevođenje podrazumeva razvoj znanja i veština korišćenja pomoćnih sredstava (rečnika, priručnika, informacionih tehnologija, itd.) i sposobnost iznalaženja strukturalnih i jezičkih ekvivalenata između jezika sa koga se prevodi i jezika na koji se prevodi.

UPUTSTVO ZA TUMAČENJE GRAMATIČKIH SADRŽAJA

Nastava gramatike, naporedo s nastavom i usvajanjem leksike i drugih aspekata stranog jezika, predstavlja jedan od preduslova ovladavanja stranim jezikom. Usvajanje gramatike podrazumeva formiranje gramatičkih pojmova i gramatičke strukture govora kod učenika, izučavanje gramatičkih pojava, formiranje navika i umenja u oblasti gramatičke analize i primene gramatičkih znanja, kao prilog izgrađivanju i unapređivanju kulture govora.

Uloga gramatike u procesu ovladavanja jezikom je pre svega praktična i sastoji se u postavljanju osnove za razvijanje komunikativne kompetencije. Gramatičke pojave treba posmatrati sa funkcionalnog aspekta (funkcionalni pristup). U procesu nastave stranog jezika u što većoj meri treba uključivati one gramatičke kategorije koje su tipične i neophodne za svakodnevni govor i komunikaciju, i to kroz raznovrsne modele, primenom osnovnih pravila i njihovim kombinovanjem. Treba težiti tome da se gramatika usvaja i receptivno i produktivno, kroz sve vidove govornih aktivnosti (slušanje, čitanje, govor i pisanje, kao i prevođenje), na svim nivoima učenja stranog jezika, prema jasno utvrđenim ciljevima, standardima i ishodima nastave stranih jezika.

Gramatičke kategorije su razvrstane u skladu sa Evropskim referentnim okvirom za žive jezike za svaki jezički nivo koji podrazumeva progresiju jezičkih struktura prema komunikativnim ciljevima: od prostijeg ka složenijem i od receptivnog ka produktivnom. Svaki viši jezički nivo podrazumeva gramatičke sadržaje prethodnih jezičkih nivoa. Cikličnim ponavljanjem prethodno usvojenih elemenata nadograđuju se složenije gramatičke strukture. Nastavnik ima slobodu da izdvoji gramatičke strukture koje će ciklično ponavljati u skladu sa postignućima učenika, kao i potrebama nastavnog konteksta.

Glavni cilj nastave stranog jezika jeste razvijanje komunikativne kompetencije na određenom jezičkom nivou, u skladu sa statusom jezika i godinom učenja. S tim u vezi, uz određene gramatičke kategorije stoji napomena da se usvajaju receptivno, dok se druge usvajaju produktivno.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje ne samo postignuća učenika, proces nastave i učenja, već i sopstveni rad kako bi permanentno unapređivao nastavni proces.

Proces praćenja ostvarenosti ishoda počinje procenom nivoa znanja učenika na početku školske godine kako bi nastavnici mogli da planiraju nastavni proces i proces praćenja i vrednovanja učeničkih postignuća i napredovanja. Taj proces se realizuje formativnim i sumativnim vrednovanjem. Dok se kod formativnog ocenjivanja tokom godine prate postignuća učenika različitim instrumentima (dijagnostički testovi, samoevaluacija, jezički portfolio, projektni zadaci i dr.), sumativnim ocenjivanjem (pismeni zadaci, završni testovi, testovi jezičkog nivoa) preciznije se procenjuje ostvarenost ishoda ili standarda na kraju određenog vremenskog perioda (kraj polugodišta, godine, ciklusa obrazovanja). Formativno vrednovanje nije samo praćenje učeničkih postignuća, već i praćenje načina rada i sredstvo koje omogućava nastavniku da u toku nastavnog procesa menja i unapređuje proces rada. Tokom ocenjivanja i vrednovanja učeničkih postignuća treba voditi računa da se načini na koje se ono sprovodi ne razlikuje od uobičajenih aktivnosti na času jer se i ocenjivanje i vrednovanje smatraju sastavnim delom procesa nastave i učenja, a ne izolovanim aktivnostima koje stvaraju stres kod učenika i ne daju pravu sliku njihovih postignuća. Ocenjivanjem i vrednovanjem treba da se obezbedi napredovanje učenika u ostvarivanju ishoda, kao i kvalitet i efikasnost nastave. Svrha ocenjivanja treba da bude i jačanje motivacije za napredovanjem kod učenika, a ne isticanje njihovih grešaka. Elementi koji se vrednuju su raznovrsni i treba da doprinesu sveopštoj slici o napredovanju učenika, jačanju njihovih komunikativnih kompetencija, razvoju veština i sposobnosti neophodnih za dalji rad i obrazovanje. To se postiže ocenjivanjem različitih elemenata kao što su jezičke veštine (čitanje, slušanje, govor i pisanje), usvojenost leksičkih sadržaja i jezičkih struktura, primena pravopisa, angažovanost i zalaganje u

radu na času i van njega, primena sociolingvističkih normi. Prilikom ocenjivanja i vrednovanja neophodno je da načini provere i ocenjivanja budu poznati učenicima odnosno usaglašeni sa tehnikama, tipologijom vežbi i vrstama aktivnosti koje su primenjivane na redovnim časovima, kao i načinima na koji se vrednuju postignuća. Takva pravila i organizacija procesa vrednovanja i ocenjivanja omogućavaju pozitivnu i zdravu atmosferu u nastavnom procesu, kao i kvalitetne međusobne odnose i komunikaciju na relaciji učenik - nastavnik, kao i učenik - učenik, a ujedno pomažu učeniku da razume važnost i smislenost vrednovanja i podstiču ga na preuzimanje odgovornosti za vlastito planiranje i unapređivanje procesa učenja.

Naziv predmeta	LIKOVNA KULTURA
Cilj	Cilj učenja Likovne kulture je da se učenik, razvijajući stvaralačko mišljenje i estetičke kriterijume, kroz praktični rad osposobljava za komunikaciju i da izgrađuje pozitivan odnos prema kulturi i umetničkom nasleđu svog i drugih naroda.
Razred	Šesti
Godišnji fond časova	36 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- koristi odabrane informacije kao podsticaj za stvaralački rad; - pravi raznovrsne teksture na podlogama, oblicima ili u aplikativnom programu; - koristi izražajna svojstva boja u likovnom radu	BOJA	Pigmentne boje (hromatske i ahromatske boje; osnovne i izvedene boje). Dejstvo boja (utisak koji boja ostavlja na posmatrača; tople i hladne boje; komplementarne boje). Svetlost i boja (svetlost kao uslov za opažanje boje,

i svakodnevnom životu; - oblikuje, samostalno, ili u saradnji sa drugima, upotrebne predmete od materijala za reciklažu; - izrazi svoje zamisli i pozitivne poruke odabranom likovnom tehnikom; - opiše svoj rad, estetski doživljaj prostora, dizajna i umetničkih dela; - identifikuje teme u odabranim umetničkim delima i ciljeve jednostavnih vizuelnih poruka; - povezuje karakterističan eksponat i odgovarajući muzej; - razmatra sa drugima šta i kako je učio i gde ta znanja može primeniti.		razlike u opažanju boja; valer; gradacija i kontrast). Primena boja (tehnike i sredstva: akvarel, tempera, mozaik, vitraž, aplikativni programi...; izražajna svojstva boja u keramici, skulpturi, grafici, tapiseriji, dizajnu odeće i obuće, industrijskom dizajnu...; primena u svakodnevnom životu učenika). Umetničko nasleđe (muzeji i eksponati).
	KOMUNIKACIJA	Komunikativna uloga umetnosti (teme, motivi i poruke u vizuelnim umetnostima; uloga umetnosti u svakodnevnom životu).

		Umetničko nasleđe (umetnost nekad i sad).
	TEKSTURE	Tekstura (vrste tekstura - taktilna i vizuelna; teksture u prirodi i umetničkim delima, materijali i tekstura, oblik i tekstura, linija i tekstura, ritam i tekstura). Umetničko nasleđe (građevine, skulpture i parkovi).
	UOBRAZILJA	Stvaralačka uobrazilja (stvarnost i mašta, značaj mašte; raznovrsne informacije kao podsticaj za stvaranje - snovi, bajke, mitovi, legende...). Umetničko nasleđe (neobična umetnička ostvarenja).
	PROSTOR	Ambijent (elementi koji čine ambijent - dizajn enterijera, atmosfera, korisnici; uticaj ambijenta na raspoloženje, aktivnost i učenje; oblikovanje školskog prostora; postavka izložbe).

Ključni pojmovi sadržaja: prostor, boja, tekstura

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Ključni pojmovi su međusobno čvrsto povezani i čine konstrukciju, osnovu za razvijanje programa. Centralni pojam je prostor, jer se sve što vidimo i doživljavamo nalazi u prostoru. Iz ovog pojma su izvedeni ostali ključni pojmovi. U prvom razredu ih ima tri: prostor - oblik, linija; u drugom razredu četiri: prostor - oblik, linija, boja; u trećem pet: prostor - oblik, linija, boja, tekstura i od četvrtog šest: prostor - oblik, linija, boja, tekstura, svetlina.

Ponavljanje istih ključnih pojmova iz razreda u razred ne podrazumeva ponavljanje istih sadržaja i aktivnosti. U svakom razredu ključni pojmovi se razmatraju iz drugog ugla i nadograđuju novim pojmovima i podpojmovima. U programu su naznačeni ključni pojmovi koji se naročito nadograđuju u datom razredu (ispod tabele).

Centralni pojam, prostor, ukazuje na to da program nije usmeren na uskostručne sadržaje, već na svet u kome učenik živi i odrasta i koji treba svesno da opaža, doživljava i istražuje iz različitih uglova. Svi sadržaji vezani za vizuelnu umetnost (uključujući i umetnička ostvarenja iz bliže i dalje prošlosti) u bliskoj su vezi sa savremenim svetom i učenici treba postepeno, do kraja školovanja, da istražuju i otkrivaju te veze.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

U prvoj koloni tabele dati su ishodi koji se dostižu do kraja školske godine. Ishodi vode ka postepenom razvijanju kompetencija. Dostižni su za svakog učenika, u manjoj ili većoj meri. Nastavnik u toku godine prati, procenjuje i podstiče razvijanje individualnih potencijala svakog učenika. Da bi se omogućili uslovi za napredovanje učenika, u nastavi treba da dominiraju zadaci (likovni, projektni, istraživački), koji ciljaju više ishoda i međupredmetnih kompetencija.

U drugoj koloni tabele predloženi su nazivi celina, a u trećoj pojmovi, podpojmovi i teme za razgovor i istraživanje. Novi model nastave i učenja nije usmeren na sadržaje, pa struktura programa nije propisana. Nastavnik ima slobodu da osmisli nazive, broj i redosled nastavnih tema i nastavnih jedinica, a u skladu sa didaktičkim principima i uslovima u školi.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Boja

U ovoj celini predloženi su pojmovi, podpojmovi i teme za razgovor, a koje su vezane za izražajne mogućnosti materijala i tehnika koje učenik koristi. Nastavnik nudi samo osnovne informacije i korisne savete. Učenici treba da znaju da ponekad ne mogu da dobiju željeni ton zato što slikarske boje koje se proizvode kao školski pribor sadrže manje pigmenta. Ako učenici ne mogu da nabave kvalitetan školski pribor, rešenje može da bude dodavanje tečnih tonera za fasadne boje, koji se nabavljaju u farbari. Toneri i pakovanje bele ekološke boje za zidove dovoljni su za odeljenje. Crteže i slike koje smatraju neuspelim mogu da iskoriste za kolaž. U šestom razredu rade i jednostavne projekte. Nastavnik može da ponudi dve ili više tehnika, a da učenici glasaju koju će učiti ili da se podele na grupe prema odabranoj tehnici. Skice se rade i biraju u školi, a projekti mogu da se dovrše kod kuće. Ukoliko učenici žele da rade čvorovanu tapiseriju ne moraju da koriste vunu, mogu da iseku trake od plastičnih kesa. Vitraž mogu da prave od papira i folija u boji, a mogu i da slikaju na plastičnim flašama. Najjednostavnije je da kod kuće, uz pomoć odraslih, odeseku dno i deo flaše tako da dobiju posudu za olovke. Plastika se lako oslikava akvarel bojama. Ako žele da imitiraju vitraž mogu da koriste i crni permanentni marker. Za mozaik mogu da koriste plastične čepove...

Nastavnik može da podstakne učenike na razmišljanje i istraživanje pitanjima i odabranim informacijama. Na primer, pričom o tome šta znače boje u nekim kulturama, da li životinje umeju da slikaju, da li postoji veza između tonova u muzici i tonova u vizuelnoj umetnosti, koje dve boje bi upotrebili da izraze određenu emociju, kako su boje dobile svoje nazive...

Nije poželjno opterećivati učenike proširenim informacijama (o valerskim ključevima, aditivnom mešanju boja...); bolje je da se o tome razgovara u sledećim razredima, kada budu imali više predznanja i kada budu više koristili savremenu tehnologiju. Učenici treba da dobiju samo elementarne informacije o uticaju svetlosti na opažanje boja. Važnije je da znaju da je normalno da postoje razlike u opažanju tonova - postoje neznatne razlike u građi oka, na opažanje utiču i okolne boje, na različitim monitorima ista slika ima drugačije tonove (ostalo će učiti kasnije). Ako žele da odštampaju na majici sliku koju su uradili u aplikativnom programu potrebno je da sliku iz RGB

sistema (crvena, zelena, plava) prebace u CMYK sistem (cijan, magenta, žuta i ključ, odnosno katran/crna), koji se koristi u štampi (ostale informacije mogu da dobiju od nastavnika Informatike).

U okviru celine, predložena je i dodatna tema za razgovor, „Muzeji i eksponati", vezana za muzeje i karakteristične eksponate koji se u njima čuvaju. Poželjno je da se učenici prvo upoznaju sa muzejima u Srbiji, a učenici koji nastavu slušaju na maternjem jeziku treba da dobiju osnovne informacije o najznačajnijim muzejima u matičnoj državi. Razgovor prate odgovarajući vizuelni sadržaji, a zainteresovani učenici mogu da rade i istraživačke zadatke.

Komunikacija

U ovoj celini su predložene teme za razgovor o sadržaju umetničkih dela i reklamnih (vizuelnih i audiovizuelnih) poruka. Nastavnik ne nudi analizu dela koju učenici zapisuju i memorišu bez razumevanja. Smisao učenja je da učenici dožive umetničko delo, da razmišljaju o njemu i slobodno izražavaju svoje mišljenje. Nastavnik ih samo podstiče pitanjima. Učenici treba da razgovaraju i o tome koliko su reklame na televiziji i internetu efikasne, koliko mogu da ih zainteresuju, a na koji način ih odbijaju... Nastavnik može da podstakne učenike da samostalno istražuju tako što će postaviti odgovarajuće pitanje. Na primer: da li ima skrivenih poruka u umetničkim delima? U likovnom radu učenici biraju materijal i tehniku kojom će najefikasnije izraziti neki sadržaj (ideju, poruku, stav...).

U okviru celine, predložena je i dodatna tema za razgovor, „Umetnost nekad i sad", odnosno poređenje neke teme (sadržaja likovnog dela) kroz epohe.

Teksture

U ovoj celini su grupisani predlozi vezani za istraživanje izražajnih mogućnosti tradicionalnih crtačkih, vajarskih i slikarskih tehnika. Ukoliko učenici žele da crtaju ili slikaju teksturu u aplikativnom programu, to mogu da rade kao projekat.

U dodatnoj temi za razgovor, „Građevine, skulpture i parkovi", fokus nije na teksturi, već na značajnim građevinama, skulpturama u pleneru i parkovima u našoj zemlji. Nastavnik može da prikaže prezentaciju i da uporedi naše nasleđe sa svetskim, naročito značaj za kulturni turizam i identitet kraja ili zemlje.

Uobrazilja

U ovoj celini su grupisani predlozi vezani za razgovor o značaju mašte (uobrazilje, imaginacije) u umetnosti, nauci i svakodnevnim situacijama kada je potrebno pronaći rešenje za neki problem. I u šestom razredu učenici uče o tome kako da pronađu podsticaj za razvijanje kreativnih ideja. Nastavnik prvo pokazuje reprezentativna ostvarenja svetskih i domaćih umetnika zasnovana na snovima, bajkama, mitovima i legendama. Učenici treba samostalno da odaberu podatke (snove, bajke, mitove ili legende) koji ih podstiču na rad.

Dodatnu temu, „Neobična umetnička ostvarenja", potrebno je vezati za samostalno istraživanje i formiranje digitalne zbirke „neobičnih" savremenih ostvarenja. Zbirka može da bude individualna ili odeljenska. Nastavnik može da podstakne učenike prikazivanjem nekoliko vizuelnih primera (hidroponična lampa dizajnera Marka Vučkovića, radovi Sesilije Veber iz serije Natural Humans, ulične slike Džulijana Bivera, podvodni muzej u Kankunu, hotel od leda u Švedskoj...). Učenici biraju vrstu umetničkih radova koje će istraživati (kuće za stanovanje, cipele, odeća, nakit, skulpture, automobili...).

Prostor

U ovoj celini su grupisani predlozi vezani za projektnu nastavu i oblikovanje prostora u školi. Ukoliko škola ima mogućnosti, učenici mogu da oblikuju baštu u školskom dvorištu. Ideje se mogu pronaći na internetu ako se u pretraživač unese: „bottle tower gardening", „plastic bottles art", „school garden projects", „recycled garden ornaments" ili „garden ornaments for schoolyard". Ukoliko škola nema takvih mogućnosti, mogu da oblikuju deo učionice ili hola. Svrha ovih aktivnosti je da učenici nauče kako da od dostupnih materijala naprave nešto što će im koristiti u svakodnevnom životu. Na

primer, od plastičnih flaša se mogu napraviti fotelje, klupe, stočići, police, žardinjere, vaze, lampe, lusteri... Upotrebni predmeti koje učenici prave samostalno ili u zajedničkom radu ne treba da imaju samo upotrebnu, već i estetičku vrednost. Drugi predlog je simulacija muzejske postavke ili izložbe. Učenici treba da osmisle postavku, da sami raspoređuju eksponate, dizajniraju pozivnice za roditelje... Svrha ovih aktivnosti je da se osposobljavaju za prezentovanje radova.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Ishodi su formulisani tako da do kraja razreda svi učenici mogu da ih dostignu (u manjoj ili većoj meri) ukoliko su radili raznovrsne zadatke od kojih svaki cilja više ishoda i međupredmetnih kompetencija.

Mogući elementi za procenjivanje napredovanja i ocenjivanje postignuća su:

- Odnos prema radu (pripremljen je za čas; odgovorno koristi materijal, pribor i alatke; održava pribor i radni prostor; potpisuje radove; čuva radove u mapi...);

- Odnos prema sebi (istražuje informacije; postavlja pitanja; predlaže; istrajan je u radu, trudi se; preuzima odgovornost; poštuje sebe i svoje radove; uči na greškama; spreman je da isproba svoje sposobnosti u novim aktivnostima...)

- Odnos prema drugima (dovršava rad u dogovorenom roku; poštuje dogovorena pravila ponašanja; spreman je da pomogne i da sarađuje; uvažava tuđu kulturu, radove, način razmišljanja, doživljavanja, opažanja, izražavanja...)

- Razumevanje (razume zadatak; razume pojmove; razume proces; razume koncept; razume vizuelne informacije...; razdvaja bitno od nebitnog...)

- Povezivanje (povezuje i poredi poznate i nove informacije, ljude, mesta, događaje, fenomene, ideje, dela...)

- Originalnost (originalan je u odnosu na tuđe radove; originalan je u odnosu na svoje prethodne radove...)

- Organizacija kompozicije (primenjuje odgovarajuće principe komponovanja, znanja o perspektivi, pravcu, smeru...)

- Verbalno izražavanje (učtivo komunicira; argumentovano, kratko i jasno obrazlaže svoj rad, ideju, doživljaj, opažanje, emocije...)

- Upotreba tehnika (bira odgovarajuću tehniku u odnosu na ideju; primenjuje odgovarajući proces; bira odgovarajući materijal/podlogu; istražuje mogućnosti tehnike i materijala)...

Elementi mogu i drugačije da se formulišu. Biraju se prema tipu likovnog zadatka i ciljevima zadatka.

Samoprocena radova je verbalna i pisana, a zahtevi se uvode postepeno. Najefikasnija je metoda 3, 2, 1. Učenik sam priprema listić na kome upisuje ime, prezime, datum. Zatim kratko navodi: 3 stvari koje sam naučio na času, 2 primera koja ilustruju to što sam naučio, 1 stvar koja mi nije jasna ili pitanje koje bih postavio. Kada se razgovara o likovnim delima, učenik piše: 3 reči kojima bih opisao delo, 2 stvari koje mi se najviše dopadaju na delu, 1 stvar koju ne razumem. Kada se razgovara o umetniku: 3 stvari zbog kojih je umetnik značajan, 2 dela koja mi se najviše sviđaju, 1 pitanje koje bih postavio umetniku. Listići se predaju nastavniku, da bi imao potpuniji uvid u napredovanje učenika, a nastavnik ih vraća učeniku sledećeg časa. Listići mogu da se lepe u svesku (likovni dnevnik) ili čuvaju u bloku. Kada se učenik likovno izražava: 3 stvari o kojima sam razmišljao tokom rada, 2 stvari koje mi se sviđaju na mom radu, 1 stvar koju bih promenio. Ili: 3 reči kojima bih opisao svoj rad, 2 razloga zbog kojih je moj rad originalan, 1 stvar koju bih uradio drugačije. Listići se lepe na poleđinu rada, a sadrže i naziv rada. Važno je da učenik ne navodi više od jedne nejasnoće ili greške, ni u slučaju kada mu ništa nije jasno ili smatra da je rad upropašćen. Izdvajanje samo jedne nejasnoće ili greške postepeno osposobljava učenika da identifikuje najvažniji propust i da se fokusira

na njegovo uklanjanje ili da dođe do boljih ideja. Učenike je potrebno navikavati da listiće popunjavaju brzo. Ponekad je najvažnije ono čega se prvog sete.

Verbalna samoprocena podrazumeva izlaganje svih radova i poređenje likovnih rešenja.

IV. DODATNI SADRŽAJI PROGRAMU LIKOVNA KULTURA KOJI IZRAŽAVAJU POSEBNOST NACIONALNE MANJINE

1. SLOVAČKA NACIONALNA MANJINA

IV. CELINA: SVETLINA

- Tajna večera, ulje na platnu - oltarna slika, 1907, Karol Miloslav Lehotski, (1879-1929, Evangelistički hram u Bačkom Petrovcu

V. CELINA: BOJA

- Pejzaž, ulje na platnu, 19. vek, Benjamin Reis (1841-1873)

- Dobar vetar, ulje na platnu, 2012, Milan Suđi (1942)

- Ljubav za ljubav, ulje na platnu, 2000, Milan Suđi (1942)

VI. CELINA: SVET UOBRAZILJE U LIKOVNIM DELIMA

- Zastrašen, ulje na platnu, 1984, Martin Jonaš (1924-1996)

- Slovačka svadba u Petrovcu, ulje na platnu, Zuzka Medveđova (1897-1985)

2. RUMUNSKA NACIONALNA MANJINA

IV. CELINA: SVETLINA

- Konstantin Danil (1798-1870) Sofija fon Deli, ulje na platnu

- V CELINA: BOJA

- Mihai Kondali (1937-1985) Seoska kuća, ulje na platnu, Petru Marina (1937-2005) - Pejzaž iz Banata - ulje na platnu, Jonel Popović (1950-) Violinista, ulje na platnu

VI. CELINA: SVET UOBRAZILJE U LIKOVNIM DELIMA

- Dimitrije Ardeljan ((1941-1992) Iznenađenje - ulje na platnu

3. RUSINSKA NACIONALNA MANJINA

ORIJENTACIONI IZBOR LIKOVNIH DELA I SPOMENIKA KULTURE

IV. CELINA: SVETLINA

- Tomato soup, Endi Vorhol 1964.

- Merilin, Endi Vorhol 1962.

V. CELINA: BOJA

- Narodna primenjena umetnost (ručni vez, oslikan nameštaj)

- Devojka sa golubovima, Julijan Koljesar 1982.

VI. CELINA: SVET UOBRAZILJE U LIKOVNIM DELIMA

- Kosidba, Julijan Koljesar 1963.

4. MAĐARSKA NACIONALNA MANJINA

I. CELINA: SLOBODNO RITMIČKO IZRAŽAVANJE BOJENIM MRLJAMA, LINIJAMA SVETLINAMA, OBLICIMA I VOLUMENIMA

- Penovác Endre festménye

II. CELINA: VIZUELNO SPORAZUMEVANJE

- Aracsi kő, XIII. Sz. Nemzeti múzeum

- Szent László legendát ábrázoló freskó Kakaslomnicból, XIV. Sz.

III. CELINA: TEKSTURA

- Szent László ereklyetartó, XV. Sz.

- Ziffer Sándor: Baross tér, 1907

IV. CELINA: SVETLINA

- Mátyás király és Beatrix királynét ábrázoló márvány dombormű, 1490 körül

- Szinyei Merse Pál: Léghajó, 1878

- Markó Károly: Visegrád Várának romjai, 1830

V. CELINA: BOJA

- Képes Krónika (magyarok bejövetelét ábrázoló iniciálével), XIV. Sz.

VI. CELINA: SVET UOBRAZILJE U DELIMA LIKOVNE UMETNOSTI

- Kondor Béla: Darázs király, 1964

5. HRVATSKA NACIONALNA MANJINA

TEMA: TEKSTURE

SADRŽAJ: Tekstura (vrsta tekstura - taktilna i vizualna, teksture u prirodi i umtničkom delima, materijali i tekstura, oblik i tekstura, linija i tekstura, ritam i tekstura) - uvid u primere i značaj hrvatskog kulturnog nasleđa na prostoru Hrvatske i Srbije.

TEMA: BOJA

SADRŽAJ: Dejstvo boja (utisak koji boja ostavlja na posmatrača; tople i hladne boje; komplementarne boje - uvid u primere i značaj hrvatskog kulturnog nasleđa na prostoru Hrvatske i Srbije.

TEMA: KOMUNIKACIJA

SADRŽAJ: Komunikativna uloga umetnosti (teme, motivi, poruke u vizuelnim umetnostima, uloga umetnosti u svakodnevnom životu - uvid u primere i značaj hrvatskog kulturnog nasleđa na prostoru Hrvatske i Srbije.

6. BOŠNJAČKA NACIONALNA MANJINA

TEKSTURA

- fotografije fasade Altun-alem džamije i Lejlek džamije,

- fotografija Kule Motrilje,

- gradski bedem,

- Stvaralaštvo Hilmije Ćatovića, slike pejzaža,

- Džengis Redžepagić, Zvjezda tjera mjeseca, 2006.

SVJETLINA I VOLUMEN U UMJETNOSTI

- mezarja, nišani,

- detalj fasade kuće Elmazbegovića,

- Dževdet Nikočević, monohromatske slike.

BOJA

- Stvaralaštvo Hilmije Ćatovića, slike pejzaža,

- Islamska umjetnost, levhe, minijature.

SVIJET UOBRAZILJE U DJELIMA LIKOVNE UMJETNOSTI

- fotografije starog Novog Pazara.

- Ervin Ćatović, Stara novalja, 2011.

- Džeko Hodžić, Sjenke, 2008.

- Abaz Dizdarević, Nijemo jutro, 2007.

- Aldemar Ibrahimović, Zimsko jutro, 2012.

- Kemal Ramujkić, Kapija sa jabukama, 2005.

- Mehmed Slezović, grafike.

Naziv predmeta	MUZIČKA KULTURA
Cilj	Cilj učenja Muzičke kulture je da kod učenika, razvijajući

	interesovanja za muzičku umetnost, stvaralačko i kritičko mišljenje, formira estetsku percepciju i muzički ukus, kao i odgovoran odnos prema očuvanju muzičkog nasleđa i kulturi svoga i drugih naroda.
Razred	Šesti
Godišnji fond časova	36

ISHODI U okviru oblasti/teme učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- poveže različite vidove muzičkog izražavanja sa društveno-istorijskim ambijentom u kome su nastali; - navede izražajna sredstava muzičke umetnosti karakteristična za period srednjeg veka i renesanse; - uoči osnovne karakteristike muzičkog stvaralaštva u srednjem veku i renesansi; - opiše ulogu muzike u srednjovekovnoj Srbiji; - uoči razlike između duhovnih i svetovnih	ČOVEK I MUZIKA	Srednji vek: Ranohrišćanska muzika. Vizantijsko pevanje. Gregorijanski koral. Rani oblici višeglasja - motet. Svetovna muzika srednjeg veka: trubaduri, truveri minezengeri. Duhovna i svetovna muzika u srednjovekovnoj Evropi i Srbiji.

vokalnih kompozicija srednjeg veka i renesanse; - izdvoji načine korišćenja izražajnih sredstava u odabranim muzičkim primerima; - objasni kako je muzika povezana sa drugim umetnostima i oblastima van umetnosti (muzika i religija; tehnologija zapisivanja, štampanja nota; izvođačke i tehničke mogućnosti instrumenata; - odredi vrstu muzičkog instrumenta sa dirkama po izgledu i zvuku; - opiše razliku u načinu dobijanja zvuka kod isntrumenata sa dirkama; - prepozna instrument ili grupu prema vrsti kompozicije u okviru datog muzičkog stila; - razlikuje vokalno-instrumentalne i instrumentalne oblike srednjeg veka i renesanse; - komentariše slušano delo u odnosu na		Muzika srednjeg veka kao inspiracija za umetničku i popularnu muziku. Renesansa Razvoj duhovnog i svetovnog višeglasja. Motet, misa, madrigal. Najveći predstavnici renesansne vokalne muzike: Đ. P. da Palestrina, O. di Laso. Instrumentalna muzika renesanse.

izvođački sastav i instrumente ; - identifikuje reprezentativne muzičke primere najznačajnijih predstavnika srednjeg veka i renesanse; - uoči sličnosti i razlike između pravoslavne i (rimo)katoličke duhovne muzike; - identifikuje elemente srednjovekovne muzike kao inspiraciju u muzici savremenog doba; - izvodi muzičke primere koristeći glas, pokret i tradicionalne i/ili elektronske instrumente, samostalno i u grupi; - primenjuje pravilnu tehniku pevanja; - primenjuje različita sredstva izražajnog pevanja i sviranja u zavisnosti od vrste, namene i karaktera kompozicije; - razvije koordinaciju i motoriku kroz sviranje i pokret; - primenjuje princip saradnje i međusobnog podsticanja u zajedničkom muziciranju;		

- koristi muzičke obrasce u osmišljavanju muzičkih celina kroz pevanje, sviranje i pokret; - komunicira u grupi improvizujući manje muzičke celine glasom, instrumentom ili pokretom; - učestvuje u kreiranju školskih priredbi, događaja i projekata; - izrazi doživljaj muzike jezikom drugih umetnosti (ples, gluma, pisana ili govorna reč, likovna umetnost); - učestvuje u školskim priredbama i manifestacijama; - ponaša se u skladu sa pravilima muzičkog bontona u različitim muzičkim prilikama; - kritički prosuđuje loš uticaj preglasne muzike na zdravlje; - koristi mogućnosti IKT-a za samostalno istraživanje, izvođenje i stvaralaštvo.		
	MUZIČKI INSTRUMENTI	Instrumenti sa dirkama: orgulje, čembalo, klavir,

		harmonika, čelesta. Narodni instrumenti.
	SLUŠANJE MUZIKE	Elementi muzičke izražajnosti: tempo, dinamika, tonske boje različitih glasova i instrumenata. Slušanje svetovne i duhovne srednjovekovne i renesansne muzike. Slušanje vokalnih, vokalno-istrumentalnih i instrumentalnih kompozicija, domaćih i stranih ompozitora. Slušanje dela tradicionalne narodne muzike. Slušanje dela inspirisanih folklorom.
	IZVOĐENJE MUZIKE	Pevanje pesama po sluhu samostalno i u grupi. Pevanje pesama iz notnog teksta solmizacijom. Izvođenje (pevanje ili sviranje) jednostavnih ritmičkih i melodijskih motiva u stilu muzike srednjeg veka i renesanse.

		Pevanje pesama u kombinaciji sa pokretom. Sviranje po sluhu dečjih, narodnih i umetničkih kompozicija na instrumentima Orfovog instrumentarija i/ili na drugim instrumentima. Sviranje iz notnog teksta dečjih, narodnih i umetničkih kompozicija na instrumentima Orfovog instrumentarija i/ili na drugim nstrumentima Izvođenje jednostavnijih muzičkih primera u vezi sa obrađenom temom
	MUZIČKO STVARALAŠTVO	Kreiranje pratnje za pesme ritmičkim i zvučnim efektima, koristeći pritom različite izvore zvuka. Kreiranje pokreta uz muziku koju učenici izvode. Stvaranje melodije na zadati tekst. Improvizacija dijaloga na instrumentima Orfovog instrumentarija i drugim instrumentima. Rekonstrukcija muzičkih događaja u stilu

		srednjeg veka i renesanse.

Ključni pojmovi sadržaja: svetovna muzika, duhovna muzika, višeglasje, narodna muzička tradicija, muzički instrumenti.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Priroda same muzike, pa i predmeta Muzička kultura ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene programom nastave i učenja. Nijedna oblast se ne može izučavati izolovano od druge i biti sama sebi cilj, a da se istovremeno ne razgovara o svim drugim aspektima muzike. Muziku od početka treba povezivati sa što više događaja iz života učenika. Paralelno odvijanje različitih muzičkih aktivnosti podstiče misaonu aktivnost, dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika, i predstavlja odličnu osnovu za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava usmerena na ostvarivanje ishoda daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike, lično muzičko izražavanje (pevanje i sviranje) učenika i muzičko stvaralaštvo u okviru kojih učenik koristi teorijska znanja kao sredstva za participaciju u muzici. Osnovni metodski pristup se temelji na zvučnom utisku, po principu od zvuka ka notnoj slici i tumačenju.

Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Nastava Muzičke kulture ostvaruje se kroz sledeće oblasti:

- Čovek i muzika,

- Muzički instrumenti,

- Slušanje muzike,

- Izvođenje muzike,

- Muzičko stvaralaštvo.

Da bi postigao očekivane ishode nastave i učenja, nastavnik koristi glas i pokret, muzičke instrumente, elemente informacionih tehnologija kao i razvijene modele multimedijalne nastave. Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne projektne predloge u kojim učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati veštine pristupanja i korišćenja informacija (internet, knjige...), saradnički rad u grupama, kao i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Rad u grupama i radionicama je koristan u kombinaciji sa ostalim načinima rada, pogotovo kada postoji izazov značajnijeg (npr. emotivnog) eksponiranja učenika, kao vid premošćavanja stidljivosti ili anksioznosti.

Program nastave i učenja omogućava da se, pored navedenih kompozicija za slušanje i izvođenje, mogu koristiti i kompozicije koje nisu navedene, odnosno, nastavnik ima mogućnost da maksimalno do 30%, po slobodnom izboru, odabere kompozicije za slušanje i izvođenje vodeći računa o primerenosti nastavnim sadržajima, uzrastu učenika, njihovim mogućnostima i interesovanjima, estetskim zahtevima, ishodima i lokalitetu na kome se nalazi škola. Odnos između ponuđenih kompozicija i primera iz druge literature treba da bude najmanje 70% u korist ponuđenih. Iz pomenutog razloga, u programu nastave i učenja se nalazi veći izbor nastavnog materijala (za slušanje i izvođenje) u odnosu na godišnji fond časova predmeta Muzička kultura.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Pored pažljivog izbora što kvalitetnijih muzičkih sadržaja, učenike treba stalno upućivati na neophodnost negovanja glasovnog i slušnog aparata. Upozorenja da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma, treba da se sprovode u kontinuitetu.

Upućivanje učenika na pravila ponašanja pri slušanju muzike i izvođenju muzike čini deo vaspitnog uticaja koji nastavnik ima u oblikovanju opšte kulture ponašanja. Ovaj model ponašanja učenik treba da prenese kasnije na koncerte i različite muzičke priredbe.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program imajući u vidu: sastav i karakteristike učenika u odeljenju, udžbenike i ostali didaktički materijal koji koristi za realizaciju nastavnih sadržaja, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi.

Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre kreira svoj godišnji-globalni plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivo konkretne nastavne jedinice.

Priprema za čas podrazumeva definisanje cilja časa, konkretizaciju ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na ishode, način provere ostvarenosti ishoda i izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja (vodeći računa o predznanju, tj. iskustvu učenika, koje će učenicima omogućiti da savladaju znanja i veštine predviđene definisanim ishodima).

Na času treba da preovlađuje aktivnost kojom se savladava novi muzički sadržaj, ali je ona uvek povezana i sa drugim muzičkim aktivnostima. Specifičnost predmeta se ogleda u tome što se muzičke aktivnosti odvijaju paralelno ili jedna muzička aktivnost logično vodi ka drugoj.

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Proces učenja bazira se na percepciji najupečatljivijih muzičkih primera (za slušanje ili izvođenje muzike), koji imaju zadatak da aktiviraju svesnu aktivnost, fokusiraju pažnju učenika, iniciraju proces mišljenja i kreiraju odgovarajući saznajno-emocionalni doživljaj.

Čovek i muzika

Sticanje znanja o muzici u različitim epohama ima za cilj razumevanje uloge muzike u društvu, upoznavanje muzičkih izražajnih sredstava, instrumenata, žanrova i oblika. U načinu realizacije ovih sadržaja uvek treba krenuti od muzičkog dela, slušanja ili izvođenja. Čas treba da bude orijentisan na ulogu i prirodu muzike, odnos čoveka u datom periodu prema njoj i njenoj nameni, kao i promišljanju da li je muzika (i ako jeste, na koje načine) bila umetnost kakvu danas poznajemo ili i nešto drugo.

Informacije koje se tiču konteksta (na primer istorijske, antropološke, kulturološke prirode) treba da budu odabrane i prenesene u službi razumevanja sveta muzike u datom duhu vremena. Hronološki aspekt Muzičke kulture za šesti razred doprinosi korelaciji znanja i treba imati na umu da određeni predmeti pokrivaju informisanost o nemuzičkim aspektima srednjeg veka i renesanse na detaljniji i specifičniji način.

Muzički instrumenti

Muzički instrumenti su nezaobilazni element svih oblasti Muzičke kulture. Kako su, pored ljudskog tela i glasa, značajno sredstvo muzičkog izražavanja čoveka, informacije o muzičkim instrumentima

treba da proisteknu neposredno iz istorijskog i stvaralačkog konteksta. U tom smislu, treba posebno obratiti pažnju na vezu između izbora instrumenata i događaja, odnosno prilika kada se i na koji način muzika izvodila.

Kao i sve druge, instrumente sa dirkama treba obraditi kroz odgovarajuće slušne primere koji na upečatljiv način prezentuju njihove osnovne karakteristike. Informacije o instrumentima sa dirkama (klavijaturom) treba da budu svedene i usmerene na način dobijanja tona, tonsku boju, izražajne i osnovne tehničke mogućnosti i primenu.

Instrumente srednjeg veka i renesanse potrebno je auditivno i vizuelno prikazati kroz najosnovnije informacije u okviru predviđenog nastavnog sadržaja. Narodne instrumente pojedinih krajeva treba slušno predstaviti i povezati sa obradom narodne pesme određenog kraja.

Do znanja o instrumentima učenici treba da dođu iz neposrednog iskustva putem slušanja i opažanja, a ne faktografskim nabrajanjem, odnosno memorisanjem podataka. U tome, kao i u primeni znanja iz ove oblasti, mogu pomoći i dostupne IKT aplikacije.

Slušanje muzike

Slušanje muzike je aktivan psihički proces koji podrazumeva emocionalni doživljaj i misaonu aktivnost. Učenik treba da ima jasno formulisana uputstva na šta da usmeri pažnju prilikom slušanja kako bi mogao da prati muzički tok (poput izvođačkog sastava, tempa, načina na koji je melodija izvajana, specifičnih ritmičkih karakteristika i sl.). Postepeno, ovi elementi muzičkog toka postaju ‚konstanta' u procesu učeničke percepcije pa nastavnik može da proširuje opažajni kapacitet kod učenika usmeravajući njihovu pažnju pre slušanja na relevantne specifičnosti muzičkog dela. U kontekstu srednjeg veka i renesanse, posebno treba obratiti pažnju na vezu između prirode muzičkog toka i namene slušanog dela - opisati specifičnost određenih elemenata muzičog dela i zvučni i karakterni efekat koji je njima postignut, potom povezati sa kontekstom nastanka dela i namene.

Kompozicije koje se slušaju, svojim trajanjem i sadržajem treba da odgovaraju mogućnostima percepcije učenika. Vokalna, instrumentalna i vokalno-instrumentalna dela treba da budu zastupljena ravnopravno. Kod slušanja pesama posebno treba obratiti pažnju na vezu muzike i teksta, a kod instrumentalnih dela na izvođački sastav i izražajne mogućnosti instrumenata. Elementi muzičke pismenosti su u službi gore navedenog. Učenička znanja iz različitih oblasti treba povezati i staviti u funkciju razumevanja slušanog dela, podstičući kod učenika kreativnost i kritičko mišljenje. Slušanje dela inspirisanih folklorom, svog i drugih naroda i narodnosti treba predstaviti u kontekstu razumevanja različitog sadržaja, oblika i raspoloženja slušanih kompozicija.

IZBOR KOMPOZICIJA ZA SLUŠANJE

Himne

Državna himna

Himna Svetom Savi

Himna škole

Narodne pesme i igre

Ansambl Renesans: izbor (Skomraška igra, Sitan biber)

Čovek i muzika

Srednji vek:

Vizantijsko pevanje

Divna Ljubojević: Tebe pojem

Gregorijanski koral

Kir Stefan Srbin: Ninja sili

Kir Stefan Srbin: Ninje sili, D. P. Aksentijević

Nikola Srbin: Heruvimska pesma, glas drugi, D. P. Aksentijević

Osmoglasnik: Bog Gospod, glas četvrti; Aliluja, glas šesti; D. P. Aksentijević

Isaija Srbin: Agios o teos (Sveti Bože)

Isaija Srbin, Aliluja

Božićni tropar Roždestvo tvoje

Tropar Svetom Savi

Adam de la Al: Igra o Robenu i Marioni

Renesansa:

V. Bird, The Bells. FVB I/69. Robert Hil, čembalo

P. Pasero, Madrigal Il est bel et bon, commere, mon mari.

Nepoznati autor, Greensleeves

O. di Laso, Eho

M. Pretorius, Kokošji ples (Ballet des coqs)

Đ. P. da Palestrina, Misa pape Marčela (Kirie), Misa Brevis (Gloria)

K. Žaneken, Pevanje ptica

Kompozicije inspirisane muzikom srednjeg veka i renesanse

Era, Ameno

Niklo Vinsent i hor Crvene armije, Ameno

K. Orf, Karmina Burana (O Fortuna; Veni, veni, venias)

Muzički instrumenti

Orgulje:

J. S. Bah, Tokata i Fuga de-mol

Čembalo:

J. S. Bah, Dobro temperovani klavir, Preludijum i fuga Ce-dur

J. Pahelbel: Kanon (verzija na čembalu)

Klavir:

D. Despić, Muzički rečnik

V. Milanković, Končertino na srpske teme

O. Mesijan, Petites esquisses d'oiseaux (kompozicije inspirisane zvucima ptica)

F. Lašini, Klavirske kompozicije inspirisane zvucima prirode

E. Sati, Gymnopédie No.1 (klavir)

F. List, Mađarska rapsodija br. 5

M. Musorgski, Stari zamak

K. Debisi, Dečji kutak, Arabeska br.1

N. Paganini, La kampanela

L. van Betoven, Za Elizu

Harmonika:

V. A. Mocart, Turski marš (Sonata za klavir a-mol), aranžman za harmoniku, gitaru i kontrabas (Zoltan Oros trio)

LJ. Pavković, Narodna pesma i narodno oro (harmonika), u izvođenju Ljubiše Pavkovića

J. Derbenko, Rok Tokata

Čelesta:

P. I. Čajkovski, Igra šećerne vile

Elementi muzičke pismenosti

6/8 takt: Gradska pesma: Bledi mesec zagrlio

N. Grbić: Ovo je Srbija

Ge-dur: V. A. Mocart: Mala noćna muzika, I stav

Đ. Verdi: Koračnica (iz opere Aida), S. St. Mokranjac: Džanum nasred sela, Osma rukovet

de-mol: S. St. Mokranjac: Tekla voda tekelija, Treća rukovet Kanon

Video primeri

Sumer is icumen in (1260) https://www.youtube.com/watch?v=B2Tk1JseYkU

Ansambl Renesans: Gaeta, https://www.youtube.com/watch?v=Pb7yByKAICw

Alfonso X: Cantigas De Santa Maria - Rosa Das Rosas, CSM 10 https://www.youtube.com/watch?v=Z7y-s8yG6oI

Tradicionalna pesma iz Engleske: Scarborough Fair https://www.youtube.com/watch?v=M8kX3rWvBmQ

Gregorijanski koral, Hvalite Gospoda (Alleluia) https://www.youtube.com/watch?v=WacH0_3rt-c

FAUN https://www.youtube.com/watch?v=zOvsyamoEDg

Srednjovekovni ples: https://www.youtube.com/watch?v=3DlA-3krzbE

Hymn of Acxiom - Coastal Sound Youth Choir https://www.youtube.com/watch?v=4H_HOw4sBeM

Renesansni ples: Recercada Primera https://www.youtube.com/watch?v=q2lobVuxjAU&t=40s

Anonimus: La Folia di Rodrigo Martinez https://www.youtube.com/watch?v=AUxAvwJ_bnE

K. Žaneken: Le chant des oiseaux https://www.youtube.com/watch?v=XoTfSQOqOis

Tsung Tsung: https://www.youtube.com/watch?v=e3oNVmSaMsE

J. S. Bah: Tokata i fuga, de-mol, BWV 565 https://www.youtube.com/watch?v=Nnuq9PXbywA

DŽ. Beri: Tema iz filma Džejms Bond: https://www.youtube.com/watch?v=fQfZj4c75uo

D. P. Aksentijević i grupa Zapis, Neven vene https://www.youtube.com/watch?v=i8ye-FpR1eI

Stupovi: Lazi, Lazo, Lazare https://www.youtube.com/watch?v=bYH42oeD11M

IZVOĐENJE MUZIKE

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Čitanje s lista jednostavnog ritmičkog zapisa aktivira najveći broj kognitivnih radnji, razvija dugoročno pamćenje, osetljivost za druge učesnike u muzičkom događaju (tzv. timski rad, tolerancija) i fine motoričke radnje. Kvalitetno muzičko izražavanje ima značajan uticaj na psihu učenika, a samim tim i na kapacitet i mogućnost svih vidova izražavanja. Ujedno je važno da se kroz izvođenje muzike, a u okviru individualnih mogućnosti učenika, podstiče i razvijanje ličnog stila izražavanja.

S obzirom na to da će pevanje i sviranje proizilaziti i iz istorijskog konteksta, način izvođenja treba prilagoditi u odnosu na dati kontekst. Posebnu pažnju treba usmeravati na spontane pokrete kao odgovor na muziku (igra) i pokrete koji imaju odgovarajuće značenje u muzičkom činu.

Pevanje

Glavni kriterijum za izbor pesama je kvalitet muzičkog dela. Posebnu pažnju treba obratiti na tonski opseg kompozicija za pevanje zbog fizioloških promena pevačkog aparata (mutiranje). Prilikom izvođenja pesama najstarije muzičke folklorne tradicije, treba negovati netemperovani način pevanja i dozvoliti prirodnim bojama glasa da dođu do izražaja.

Pesme se obrađuju po sluhu i iz notnog teksta. Prilikom obrade pesama iz notnog teksta nakon tekstualne, sledi analiza notnog teksta, savladavanje ritma, pevanje solmizacijom i na kraju pevanje sa literarnim tekstom. Sa učenicima je neophodno postići izražajno pevanje.

Sviranje

Uzvođenje sviranjem treba realizovati na ritmičkim i melodijskim instrumentima. Sviranje na melodijskim instrumentima je olakšano činjenicom da su učenici muzički opismenjeni te mogu koristiti notne primere pojedinih pesama koje su najpre analizirane i solmizaciono obrađene. Sviranjem se pored ostalog razvijaju motoričke veštine, koordinacija i opažajne sposobnosti.

Elementi muzičke pismenosti

Elemente muzičke pismenosti treba obrađivati kroz odgovarajuće muzičke primere i kompozicije, od zvuka ka notnoj slici i tumačenju. To su:

- obrada osminske triole i sinkope;

- punktirani ritam;

- takt 6/8;

- G-dur, F-dur, G-mol lestvica (prirodna i harmonska);

- kanon (osnovne karakteristike).

IZBOR KOMPOZICIJA ZA PEVANJE I SVIRANJE

Himne

Državna himna

Himna Svetom Savi

Himna škole

Čovek i muzika:

A. de la Al: Igra Robina i Marion

D. Ljubojević: Crkvena himna Statije, Božićni tropar

Đakon Petar Kojić: Molitva Gospodnja Oče naš,

J. Pretorijus: Kanon Živela muzika

V. Đorđević: Kanon Svi petlići lepo poje

Elementi muzičke pismenosti:

Takt 6/8: B. Trudić: Na studencu; M. Đurđević: Anđeli pevaju.

Punktirani ritam:V. A. Mocart: Gle, igre li krasne; K. Stanković: Sećaš li se onog sata; Đorđević/Milosavljević: Primili smo vesti taze.

Šesnaestine: B. Stančić: Vejavica vejala

Sinkopa: D. Kraljić: Čamac na Tisi

Lestvica Ge-dur:A. Mocart: Mala noćna muzika, I stav; R. Rodžers: Runolist; Dečja pesma iz Italije: Sad zime više nema ; Ja posejah lubenice (dvoglas).

Lestvica de-mol:Istočniče živonosni; Tavna noći; Sve ptičice zapjevale; Rasti, rasti moj zeleni bore; Nebo je tako vedro;Đ. B. Pergolezi: Gde je onaj cvetak žuti ; Ž. F. Ramo: Tamburin ; Zaspo Janko (dvoglas); Rastko (dvoglas), aranžman Predrag Miodrag.

Lestvica Ef-dur:Škripi đeram; L. van Betoven: Oda radosti; J. S. Bah: Ah što volim; S. St. Mokranjac: Al je lep ovaj svet.

MUZIČKO STVARALAŠTVO

Dečje muzičko stvaralaštvo predstavlja viši stepen aktiviranja muzičkih sposobnosti koje se razvijaju u svim muzičkim aktivnostima, a rezultat su kreativnog odnosa prema muzici. Ono podstiče muzičku fantaziju, oblikuje stvaralačko mišljenje, produbljuje interesovanja i doprinosi trajnijem usvajanju i pamćenju muzičkih veština i znanja.

Stvaralaštvo može biti zastupljeno kroz:

- muzička pitanja i odgovore

- komponovanje melodije na zadati tekst

- sastavljanje ritmičke vežbe ili melodije od ponuđenih motiva

- improvizacija igre/pokreta na određenu muziku

- ilustraciju doživljaja muzike

- izradu muzičkih instrumenata (funkcionalnih ili nefunkcionalnih)

- muzičko-istraživački rad

- osmišljavanje muzičkih događaja, programa i projekata

- osmišljavanje muzičkih kvizova

- osmišljavanje muzičkih didaktičkih igara, igara sa pevanjem, igara uz instrumentalnu pratnju ili muzičkih dramatizacija

- kreativnu upotrebu multimedija: IKT, audio snimci, slikovni materijal, mobilni telefoni...

Ukoliko ima mogućnosti, mogu se osmisliti i realizovati tematski projekti na nivou odeljenja ili razreda.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Nastava Muzičke kulture podrazumeva učešće svih učenika, a ne samo onih koji imaju muzičke predispozicije. Kako je predmet Muzička kultura sinteza veština i znanja, polazna tačka u procesu ocenjivanja treba da budu individualne muzičke sposobnosti i nivo prethodnog znanja svakog učenika. Bitni faktori za praćenje muzičkog razvoja i ocenjivanje svakog učenika su njegovo znanje, rad, stepen angažovanosti, kooperativnost, interesovanje, stav, umešnost i kreativnost, ali i napredovanje u odnosu na prethodna postignuća. Tako se u nastavi Muzičke kulture za iste vaspitno-obrazovne zadatke mogu dobiti različite ocene, kao i za različite rezultate iste ocene, zbog toga što se konkretni rezultati upoređuju sa individualnim učeničkim mogućnostima.

Način provere i ocena treba da podstiču učenika da napreduje i aktivno učestvuje u svim vidovima muzičkih aktivnosti. Glavni kriterijum za proces praćenja i procenjivanja je način učeničke participacije u muzičkom događaju, odnosno da li je u stanju da prati muzičko delo pri slušanju i kako odnosno, da li i kako izvodi i stvara muziku koristeći postojeće znanje.

U zavisnosti od oblasti i teme, postignuća učenika se mogu oceniti usmenom proverom, kraćim pisanim proverama (do 15 minuta) i procenom praktičnog rada i stvaralačkog angažovanja. Pored ovih tradicionalnih načina ocenjivanja, treba koristiti i druge načine ocenjivanja kao što su:

- doprinos učenika za vreme grupnog rada,

- izrada kreativnih zadataka na određenu temu,

- rad na projektu (učenik daje rešenje za neki problem i odgovara na konkretne potrebe),

- specifične veštine.

U procesu vrednovanja rezultata učenja, nastavnik treba da bude fokusiran na učeničku motivaciju i stavove u odnosu na izvođenje i stvaralaštvo, sposobnost koncentracije, kvalitet percepcije i način razmišljanja prilikom slušanja, kao i primenu teoretskog znanja u muziciranju.

Nastavnik treba da motiviše učenika na dalji razvoj, tako da učenik oseti da je kroz proces vrednovanja viđen i podržan, kao i da ima orijentaciju gde se nalazi u procesu razvoja u okviru muzike i muzičkog izražavanja. Važno je uključiti samog učenika u ovaj proces u smislu dijaloga i uzajamnog razumevanja u vezi sa tim šta učenik oseća kao prepreke (voljne i nevoljne) u svom razvoju, kao i na koje načine se, iz učenikove perspektive, one mogu prebroditi.

Kada je u pitanju vrednovanje oblasti Muzičko stvaralaštvo, nju treba vrednovati u smislu stvaralačkog angažovanja učenika, a ne prema kvalitetu nastalog dela, jer su i najskromnije muzičke improvizacije, kreativno razmišljanje i stvaranje pedagoški opravdane.

Uzimajući u obzir sve ciljeve koje proces učenja, kratkoročno i dugoročno, treba da postigne, neophodno je imati na umu da se okvir vrednovanja procesa i rezultata učenja odvija najviše u učenikovom živom kontaktu sa muzikom, tj. izvođenju i stvaralaštvu, a takođe i slušanju muzike. Teoretsko znanje treba da ima svoju primenu i funkciju u učeničkom izražavanju kroz muziku i u kontaktu sa muzikom. Kako proces učenja u okviru svakog časa treba da obuhvati sve oblasti, posmatranje učenika u živom kontaktu sa muzikom je istovremeno pokazatelj kvaliteta procesa učenja, kao i idealna scena za vrednovanje rezultata učenja. Sumativno vrednovanje treba da bude osmišljeno kroz zadatke i aktivnosti koje zahtevaju kreativnu primenu znanja. Diktate ne treba praktikovati ni zadavati.

IV. DODATNI SADRŽAJI PROGRAMU MUZIČKA KULTURA KOJI IZRAŽAVAJU POSEBNOST NACIONALNE MANJINE

1. SLOVAČKA NACIONALNA MANJINA

Preporučene kompozicije za pevanje:

Himne

1. Karol Kuzmanji: Kto za pravdu horí

2. Janko Matuška: Nad Tatrou sa blýska - slovačka državna himna

Narodne pesme

1. Kopala studienku (Kopala je bunar) - slovačka narodna pesma

2. Ej, zalužicki poľo (Polje iza luga) - slovačka narodna pesma

3. Prídi, Janík, premilený (Dođi, mili Janko) - slovačka narodna pesma

4. Číže si, šuhajko, jak ruža (Čiji si, momče, lep kao ruža) - slovačka narodna pesma

5. Čas radosti Vreme radosti - slovačka koleda

6. Ej, padá, padá rosička (Ej, pada, pada rosa) - slovačka narodna pesma

Dečje pesme

1. I. Hoštak: Babie leto (Kraj leta)

2. Pavel Tomaš: Slovenčina (Slovački jezik)

3. Gejza Dusik: Pieseň o rodnej zemi (Pesma o domovini)

4. J. Fusek: Mojich dvanásť liet (Mojih dvanaest godina)

Sviranje na dečjim muzičkim instrumentima

1. Tancuj, tancuj - slovačka narodna pesma

Preporučene kompozicije za slušanje:

Himne

1. Karol Kuzmanji: Kto za pravdu horí

2. Janko Matuška: Nad Tatrou sa blýska - slovačka državna himna

Narodne pesme i igre

1. Izbor slovačkih narodnih pesama

Slovački kompozitori

1. Mikulaš Mojzes: V hlbokej doline (U dubokoj dolini)

2. Eugen Suhonj: Ej, zalužicki poľo (Polje iza luga)

3. Eugen Suhonj: Uspávanka iz opere Krútňava (Uspavanka iz opere Vrtlog)

4. Jan Valašćan Dolinski: Slovenčina (Slovački jezik)

5. Mikulaš Šnajder Trnavski: V zelenom hájičku (U zelenom gaju)

2. RUMUNSKA NACIONALNA MANJINA

Kompozitori

- Gheorghe Dima (George Dima)

- Ciprian Porumbescu (Čiprijan Porumbesku)

- Ioan Vidu (Joan Vidu)

Preporučene pesme za pevanje ili sviranje:

- I.D. Vicol, Sănіuţa, (I.D. Vikol, Sanke,), dečija pesma;

- Mândru-i jocul Haţegana (Lepa je igra Hacegana), narodna igra;

- La Beethlem colo-n jos (Niže od Vitlejema), koleda;

- Când treci, bade, pângă noi (Kada budeš prolazio, dragi, pored nas), narodna pesma iz Vojvodine;

- Gh. Dima, Cucuruz cu frunza-n sus, (G. Dima, Kukuruz sa listom okrenutim nagore), narodna pesma;

- Coborâi din deal în vale, (Silazeći s brda u dolinu), narodna pesma;

- Da-ntorsu (Igra sa okretanjem), narodna pesma iz Vojvodine;

- Trage-ţi hora (Igrajto horu), narodna igra;

- I. Vidu, Sârba-n căruţă, (Joan Vidu,Srba u kočiji), horska pesma;

- Mi-am pus busuioc în păr, (Stavila sam bosiljak u kosu), narodna pesma;

- Calc'e-ţ, mândră,-n d'eal la Statu, narodna pesma iz Vojvodine;

- Fete ca la Ovcea nu-s, (Devojaka kao u Ovči nema), narodna pesma iz Vojvodine;

- I. Vidu, Ana Lugojana, (Joan Vidu, Ana iz Lugoža), horska pesma;

- Fata de păstor, (Pastireva kći), narodna pesma;

- Mi-o zis mama că mi-o da,(Rekla mama da će mi dati),dečija narodna pesma;

- Câţi feciori avem în sat, (Koliko momaka imamo u selu), narodna pesma;

- Eu-s în deal şi badea-n şesu, (Ja na brdu a dragi u dolini), narodna pesma;

- Trandafir de la Moldova, (Ruža iz Moldavije), narodna pesma;

- Leliţă Ioană, (Lelica, Joana), narodna pesma;

- Mai la deal de casa noastră, (Uzbrdo od naše kuće), narodna pesma;

- Mă duse-i să trec la Olt, (Pođoh da pređem Olt), narodna pesma;

- Radu mamii, Radule, (Radu, mamin Radule), narodna pesma;

- Eu mă duc, codrul rămâne, (Ja idem, a šuma ostaje), narodna pesma;

- Maria neichii, Marie, (Marija, draga Marija), narodna pesma;

- La mulţi ani cu sănătate, (Mnogaja ljeta), svečana pesma;

- O, brad frumos, (O lepa jelko), koleda;

- Cântă ciocârlia peste sat, (Peva ševa nad selom), narodna pesma;

- Cine-o găcit horile, (Ko je napravio igre), narodna pesma;

- Câtu-i Maramureşu, (Koliki je Maramureš), narodna pesma;

- Vine badea pe cărare, (Dolazi dragi po stazi), narodna pesma;

- De-ar fi mândra-n deal la cruce, (Kad bi draga bila na bregu kod krsta), narodna pesma;

- Pe cărare sub un brad, (Na stazi pod jednom jelkom), narodna pesma;

- Ca la noi la Fălticeni, (Kao kod nas u Faltićenima), narodna pesma;

- Hai, Dunărea mea, (Haj, moj Dunave), narodna pesma;

- Ia-mă-n braţe dorule, (Uzmime u zagrljaj, čežnjo), narodna pesma;

- M-a făcut mama oltean, (Napravila me majka olteanom), narodna pesma;

- A lu' Crăciun, (Božićna), koleda iz Vojvodine;

- Lasă-ne stăpâne,-n casă, (Pusti nas domaćine u kuću), koleda iz Vojvodine;

- Noi umblăm şi colindăm, (Mi šetamo i korinđamo), koleda;

- Închinarea păstorilor, (Klanjanje pastira), zvezdarska pesma;

- Steaua sus răsare, (Zvezda sija), zvezdarska pesma;

- Sus la poarta raiului, (Gore, na vratima raja), koleda;

- La poartă la Ţarigrad, (Na vratima Carigrada), koleda;

- Gheorghe Cucu, O, minune, (George Kuku, Gle čuda), koleda za Cveti;

- Când Hristos cina la masă, (Kada je Isus večerao za stolom), koleda za Veliki Četvrtak, iz Vojvodine;

- Doamne Iisuse Hristoase, (Bože Isuse Hriste), pesma za Veliki Petak;

- Hristos a înviat, (Isus Hrist je vaskrsao),Uskršnji tropar.

Preporučene pesme za slušanje:

- Anton Pann, Deşteaptă-te, române (Anton Pan, Produdi se, rumune);

- La Bethleem, colo-n jos, (Niže od Vitlejema, narodna koleda);

- Cucuruz cu frunza-n sus, (Kukuruz sa listom okrenutim nagore, narodna pesma);

- Coborâi din deal în vale, cântec popular din Ţara Oaşului, (Siđoh s brega u dolinu, narodna pesma iz rumunske regije Cara Oašuluj);

- Teodor Teodorescu, Fata de păstor, compoziţie corală, (Teodor Teodoresku, Pastireva kći, horska kompozicija);

- Noi umblăm şi colindăm, (Mi šetamo i korinđamo, koleda);

- Închinarea păstorilor, (Klanjanje pastira, zvezdarska pesma);

- Steaua sus răsare, (Zvezda sija, zvezdarska pesma);

- Sus la poarta raiului, (Gore, na vratima raja, koleda);

- La poartă la Ţarigrad, (Na vratima Carigrada, koleda);

- Astăzi s-a născut Hristos, (Danas se rodio Hristos, koleda);

- Nouă azi ne-a răsărit, (Nama je danas svanulo, koleda);

- Moş Crăciun cu plete dalbe, (Božić Bata sa belim pletenicama, koleda);

- Gheorghe Danga, Sârba-n căruţă, (George Danga, Sarba u kočijama, horska kompozicija);

- Mi-o zis mama că mi-o da, în interpretarea Mariei Tănase, (Rekla mama de će mi dati, dečija pesma u izvođenju Marije Tanase);

- Mi-am pus busuioc în păr, în interpretarea Mariei Tănase, (Stavila sam bosiljak u kosu, narodna pesma u izvođenju Marije Tanase);

- Ciprian Porumbescu, Balada, (Čiprijan Porumbesku, balada);

- Bună seara, dragii mei, (Dobro veče, dragi moji, narodna pesma iz Vojvodine);

- La izvor, la izvorele, (Na izvoru, dojna);

- Troparul Floriilor, (Tropar za Cveti);

- Hristos a înviat din morţi, (Hristos Voskrese);

- Duba ca la Sân-Mihai, (Duba iz San-Mihaja, kolo iz Vojvodine);

- De-a lungu, (Narodna igra iz Vojvodine);

- Pe picior, (Na nozi, narodna igra);

- Judecata, Efta Botoca - vioară, (narodna igra iz Vojvodine, Jefta Botoka - violina);

- Pe loc, Efta Botoca - vioară, (U mestu, narodna igra iz Vojvodine, Jefta Botoka - violina);

- Cine o făcut horile, cântec popular din Crişana, (Ko je napravio igre, narodna pesma iz rumunske regije Krišana);

- Câtu-i Maramureşul, cântec popular din Maramureş, (Koliki je Maramureš (reka), narodna pesma iz rumunske regije Maramureš);

- Dans din Ţara Oaşului, dans tradiţional din Ţara Oaşului, (Tradicionalna igra iz rumunske regije Cara Oašuluj);

- De-ar fi mândra-n deal la cruce, cântec popular din Transilvania, (Kad bi draga bila na brdu kod krsta, narodna pesma iz Transilvanije);

- Ţarina din Apuseni, dans din Transilvania, (Carina iz Apuseni, narodna igra iz Transilvanije);

- Joc din Transilvania, Dumitru Fărcaş - taragot, (Igra iz Transilvanije, Dumitru Farkaš - taragot);

- Învârtita, dans din Transilvania, (Invirtita, narodna igra iz Transilvanije);

- Haţegana, dans din Transilvania, (Hacegana, igra iz Transilvanije);

- Pe cărare sub un brad, cântec popular din Bucovina, (Na stazi pod jelkom, narodna pesma iz Bukovine);

- Huţulca, dans din Bucovina, (Huculka, igra iz Bukovine);

- Hora bătrânească, (Staro kolo, narodna igra);

- Ca la noi la Fălticeni, cântec popular din Moldova, (Kao kod nas u Faltičenima, narodna pesma iz Moldavije);

- Trandafir de la Moldova, cântec popular din Moldova, (Ruža iz Moldavije, narodna pesma iz Moldavije);

- Leliţa Ioana, în interpretarea Ioanei Radu, (Lelica, Joana, narodna pesma iz Moldavije u izvođenju Joane Radu);

- Arcanul de la Fundu Moldovei, dans din Moldova, (Narodna igra Arkanul iz Moldavije);

- Hai, Dunărea mea, cântec popular din Dobrogea, (Haj, moj Dunave, narodna pesma iz Dobruđe);

- Şirimboiul, (Širimboj, narodna igra);

- Geamparalele, dans din Dobrogea, (Đamparalele, narodna igra iz Dobruđe);

- Ia mă-n braţe dorule, (Zagrli me, čežnjo, narodna pesma);

- Brâu pe şase, dans popular din Muntenia, (Brau na šest, narodna igra iz Muntenije);

- Brâu pe şapte, dans popular din Muntenia, (Brau na sedam, narodna igra iz Muntenije);

- Brâu pe opt, dans popular din Muntenia, (Brau na osam, narodna igra iz Muntenije);

- M-a făcut mama oltean, (Rodila me majka olteanom, narodna pesma iz Oltenije);

- La calul bălan, cântec popular oltenesc, (Kod belog konja, narodna pesma iz Oltenije);

- Brâul oltenesc, (Brau iz Oltenije, narodna igra);

- Dans valah, (Vlaška igra iz Istočne Srbije);

- Tri pă zăşcie, (Narodna igra iz Istočne Srbije);

- Nicolae Ursu, Lino, Leano, (Nikolaje Ursu, Lino, Leano, horska dojna);

- Gugulan cu car cu mere, (Prodavac jabuka, dojna).

3. RUSINSKA NACIONALNA MANJINA

Preporučene kompozicije za pevanje ili sviranje:

Narodne pesme

1. Čийо to dzivčatko (Čija je to devojčica) - rusinska narodna pesma

2. Čия to zagradka (Čija je bašta) - rusinska narodna pesma

3. Eй, zrodzeli verbi gruški (Ej, rodile su vrbe kruške) - rusinska narodna pesma

4. Ked golubica lєcela (Kad je golubica letela) - rusinska narodna pesma

5. Sedem ročki я vas služel (Sedam godina sam vam služio) - rusinska narodna pesma

6. A ked panї mloda (Kad je gospođa mlada) - rusinska narodna pesma

7. Šednєm sebe na vranogo konя (Sešću na vranog konja) - rusinska narodna pesma

8. V Vifleєmi novina (U Vitlejemu novost) - rusinska božićna pesma

9. Americki men (Američki men) - rusinska narodna pesma

1. Odhiłь-lє mila oblačok (Odškrini draga prozor) - rusinska narodna pesma

10. Ой mešačku, mešačočku (Oj, meseče, meseče) - rusinska narodna pesma

11. A hto vidzel (Ko je video) - rusinska narodna pesma

Dečje i autorske pesme

1. Školski dzvončok (Školsko zvono) - T. Barna, M. Pavlović

2. Pisnя Bačvanя (Pesma Bačvanina) - J. Sivč, G. Kosteljnik

3. Яk čežko buc mali (Kako je teško biti mali) - M. Ramač, T. Barna

4. Eй, sущela lїщina (Ej, šuštila je leska) - O. Timko

Sviranje na dečjim muzičkim instrumentima

1. Čiйo to dzivčatko (Čija je to devojčica) - rusinska narodna pesma

2. Ked golubica lєcela (Kad je golubica letela) - rusinska narodna pesma

3. Americki men (Američki men) - rusinska narodna pesma

Preporučene kompozicije za slušanje:

Himne

1. Braca Rusini (Braćo Rusini) - Đ. Papharhaji, I. Timko

Narodne pesme i igre

1. Pastirski nagravanя (Pastirske igre) - rusinske narodne igre

2. Ой verše, moй verše - rusinska narodna pesma

3. Rusinske narodne pesme po slobodnom izboru

4. MAĐARSKA NACIONALNA MANJINA

Preporučene kompozicije za pevanje:

(dopuna)

1. Balázs Árpád: Iskolakezdésre

2. Megrakják a tüzet - csongrád megyei népdal

3. Kispiricsi faluvégen

4. A szántói híres utca

5. A Vidrócki híres nyája

6. Elmegyek, elmegyek, el is van vágyásom

7. Két tyúkom tavalyi

8. Ősszel érik, babám

9. Zöld erdőben a tücsök

10. A Vargáék ablakja

11. Tisza partján mandulafa

12. A csitári hegyek alatt

13. Ó, gyönyörűszép, titokzatos éj

14. Hej, igazítsad jól a lábod

15. Voltál-e már Igricébe

16. Bartók Béla:Anyák napjára

17. Ej, haj gyöngyvirág

18. Csínom Palkó

19.Van egy pipám, egy kalapom

20. Örvendetes napunk támadt

21. Kordé, a kereke

Preporučene kompozicije za slušanje:

1. Ismert népdalkánonok meghallgatása gyermekkórus előadásában

2. Népi hangszeres zene

3. Kodály: Mátrai képek - vegyeskar

4. Amadinda ütőegyüttes felvételei

5. Kodály: Székelyfonó - daljáték

6. Kocsár Miklós: Karácsonyi pásztorjárás

7. Bárdos Lajos: Dana-dana/kórusmű/

8. Bartók: Gyermekeknek - Katonadal

9. Eredeti cigányzene hallgatása

Teme za obradu

1. Kodály Zoltán: Mátrai képek - népdalfeldolgozás

2. Népszokások ősszel/kukoricafosztás, Szent Mihály hava/

3. Magyar népi hangszerek: köcsögduda, ütőgardon, tárogató

4. Kiss Lajos vajdasági népzenekutató munkássága

5. Virágénekek

6. A kuruc kor zenéje

7. Czinka Panna magyar cigány zenész élete és munkássága

8. Bárdos Lajos élete és munkássága

5. HRVATSKA NACIONALNA MANJINA

Preporučene numere za pevanje i sviranje:

Himne

• Lijepa naša domovino - državna himna Republike Hrvatske

• Oda radosti - himna Europske unije

Narodne pesme

• I dođi lolo, šalaj doveče - iz Vojvodine

• U to vrijeme godišta - božićna

• Ćiribiri bela, Mare moja - narodna iz Šibenika

• Jedva čekam tavne noći - KUDH „Bodrog” Bački Monoštor

• Bunjevka sam - Stipan Prćić Baća

• Nane moja - Antuš Gabrić

Dečje pesme

• Gđe je onaj cvijetak žuti - Đovani Battista Pergolesi

• Oj, violo, kraj vode studene

• Šušti, šušti bambusov list

• Bratec Martin

Sviranje na orfovim instrumentima

• Meda Miško zaspao - Zorislava Vasiljević

Domaći kompozitori

• La musica di note - Đelo Jusić

• Nježne su ruke moje majke - Uroš Manojlović

• Ne dirajte mi ravnicu - Miroslav Škoro

• Prelo - Pere Ištvančić

Preporučene nimere za slušanje u 6. razredu:

Himne

• Lijepa naša domovino - državna himna Republike Hrvatske

• Oda radosti - himna Europske unije

Narodne pesme i igre

• Jedva čekam tavne noći - KUDH „Bodrog”, Bački Monoštor

• Anita Palunčić - otok Mljet

• Padaj kišo, nemoj na konjara - Muška pevačka grupa „Davor”

• Oj, pitomi sokole - Oktet DC Vranjic

• Čija je ono divojka - klapa Ponistra, klapa Mriža, okolica Šibenika

• Zapivala tica mala - Solin

• Baranjsko kolo na gajdama - Marko Drventić Mikolašev

• S onu stranu Save vode - Hrvatski gajdaški orkestar

• Senjicu senjala - Ansambl Lado

• Serenada - Oktet DC Vranjic

• Prigorski plesovi - Zvonimir Ljevaković

• Moj dida - Anastazija Perković

• Tavankute moje selo malo - Pere Tumbas Hajo

Domaći kompozitori

• Primorski napjevi - Stevan St. Mokranjac

• Veliko bačko kolo - Sava Vukosavljev

Hrvatski kompozitori

• Slavonski Scherzo br. 2 - Tihomil Vidošić

• Kolo h-mol - TS Dangube

• Bunjevačka elegija - Josip Andrić

• Troglasna staroslavenska misa, Jaganče Božji - Albe Vidaković

• Drmež za Pendereckog - Ivo Josipović

• Zora nebom zarađela - Vjenceslav Novak

Video primjeri

• Jedva čekam tavne noći - Kraljice Bodroga, KUDH „Bodrog”

https://www.youtube.com/watch?v=GBmlv4fu77E

• Muška pjevačka skupina „Davor” - Davor - Padaj kišo nemoj na konjara

https://www.youtube.com/watch?v=jckuNK41nic

• Marko Drventić Mikolašev - Baranjsko kolo na gajdama

https://www.youtube.com/watch?v=T5Zk0XOl69c

• Zvonimir Ljevaković - Prigorski plesovi - Lado

https://www.youtube.com/watch?v=_0SzAibdDnY

• Hans Zimmer - Gladijator

https://www.youtube.com/watch?v=aUmIELyNGrU

• U svetu postoji jedno carstvo - Branko Milićević-Kockica

https://www.youtube.com/watch?v=vez7L7NpBtk

Naziv predmeta	ISTORIJA
Cilj	Cilj učenja Istorije je da učenik, izučavajući istorijske događaje, pojave, procese i ličnosti, stekne znanja i kompetencije neophodne za razumevanje savremenog sveta, razvije veštine kritičkog mišljenja i

	odgovoran odnos prema sebi, sopstvenom i nacionalnom identitetu, kulturno-istorijskom nasleđu, društvu i državi u kojoj živi.
Razred	Šesti
Godišnji fond časova	72

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- obrazloži uzroke i posledice istorijskih događaja na konkretnim primerima; - poredi istorijske pojave; - navede najznačajnije posledice nastanka i razvoja država u Evropi i Sredozemlju u srednjem i ranom novom veku; - na osnovu datih primera, izvodi zaključak o povezanosti nacionalne istorije sa regionalnom i evropskom (na planu politike, ekonomskih prilika, društvenih i kulturnih pojava); - sagleda značaj i ulogu	OSNOVI PROUČAVANJA PROŠLOSTI	Osnovne odlike perioda srednjeg veka i novog veka (pojmovi srednji vek, novi vek, predindustrijsko doba, hronološki i prostorni okviri). Istorijski izvori za istoriju srednjeg veka i ranog novog veka i njihova saznajna vrednost (pisani i materijalni).

istaknutih ličnosti u datom istorijskom kontekstu; - prikazuje na istorijskoj karti dinamiku različitih istorijskih pojava i promena; - na istorijskoj karti locira pravce migracija i prostor naseljen Srbima i njihovim susedima u srednjem i ranom novom veku; - identifikuje razlike između tipova državnog uređenja u periodu srednjeg i ranog novog veka; - izvodi zaključak o značaju srpske srednjovekovne državnosti i izdvaja najistaknutije vladarske porodice; - poredi položaj i način života žena i muškaraca, različitih životnih dobi, pripadnika postojećih društvenih slojeva, u srednjem i ranom novom veku; - razlikuje osnovna		

obeležja i identifikuje najznačajnije posledice nastanka i širenja različitih verskih učenja u srednjem i ranom novom veku; - na ponuđenim primerima, razlikuje legende i mitove od istorijskih činjenica, kao i istorijske od legendarnih ličnosti; - obrazlaže najvažnije posledice naučno-tehničkih otkrića u periodu srednjeg i ranog novog veka; - identifikuje osnovne odlike i promene u načinu proizvodnje u srednjem i ranom novom veku; - ilustruje primerima značaj prožimanja različitih civilizacija; - razlikuje spomenike različitih epoha, sa posebnim osvrtom na one u lokalnoj sredini; - ilustruje primerima važnost uticaja političkih, privrednih,		

naučnih i kulturnih tekovina srednjeg i ranog novog veka u savremenom društvu; - koristeći IKT, samostalno ili u grupi, prezentuje rezultate elementarnog istraživanja zasnovanog na korišćenju odabranih istorijskih izvora i literature; - poveže vizuelne i tekstualne informacije sa odgovarajućim istorijskim kontekstom (hronološki, politički, društveni, kulturni); - učestvuje u organizovanju i sprovođenju zajedničkih školskih aktivnosti vezanih za razvoj kulture sećanja.		
	EVROPA, SREDOZEMLJE I SRPSKE ZEMLJE U RANOM SREDNJEM VEKU	Velika seoba naroda i stvaranje novih država u Evropi (germanska i slovenska plemena, Bugari, Mađari, Vikinzi). Najznačajnije države ranog srednjeg veka (Franačka država, Vizantijsko carstvo, Arabljani).

		Religija u ranom srednjem veku (hristijanizacija i hrišćanska crkva, Veliki raskol, islam). Feudalno društvo (struktura, društvene kategorije, vazalni odnosi). Srpske zemlje i Balkansko poluostrvo (doseljavanje Srba i Hrvata, odnosi sa starosedeocima i susedima, formiranje srpskih zemalja, hristijanizacija, širenje pismenosti). Istaknute ličnosti: Justinijan, Karlo Veliki, knez Vlastimir, car Simeon, Jovan Vladimir, Vasilije II, kralj Mihailo, Ćirilo i Metodije.
	EVROPA, SREDOZEMLJE I SRPSKE ZEMLJE U POZNOM SREDNJEM VEKU	Državno uređenje (tipovi evropskih monarhija; republika). Susreti i prožimanja civilizacija i naroda (hrišćanstvo, islam, judaizam, Krstaški ratovi, najznačajniji putopisci i njihova putovanja - Marko Polo, Ibn Batuta i dr). Srpske zemlje i susedi (kraljevina i carstvo, despotovina, autokefalna

		crkva, odnosi sa Vizantijom, Ugarskom, Bugarskom, Venecijom, osmanska osvajanja u jugoistočnoj Evropi). Svakodnevni život u Evropi i srpskim zemljama (dvor i dvorski život, život na selu i gradu - zanimanja, rodni odnosi, pravoverje i jeresi, kuga). Opšte odlike srednjovekovne kulture (verski karakter kulture, viteška kultura, kulturne oblasti, škole i univerziteti, pronalasci; pisana i vizuelna kultura kod Srba, legende - Kosovska, o kralju Arturu...). Istaknute ličnosti: Fridrih Barbarosa, Ričard Lavlje Srce, Saladin, Stefan Nemanja, Stefan Prvovenčani, Sava Nemanjić, kralj Milutin, Stefan Dušan, knez Lazar i kneginja Milica, Tvrtko I Kotromanić, Stefan Lazarević, despot Đurađ, sultanija Mara, Đurađ Kastriot Skenderbeg, Balšići, Crnojevići, Mehmed II Osvajač.

	EVROPA, SVET I SRPSKE ZEMLJE U RANOM NOVOM VEKU (Predindustrijsko doba)	Predindustrijsko doba (hronološki okviri, naučna i tehnička otkrića, štampa, promene u načinu proizvodnje, bankarstvo, uspon gradova - primeri Firence, Venecije, Antverpena...). Velika geografska otkrića i kolonizacija (istaknuti moreplovci i njihova putovanja, susret sa vanevropskim civilizacijama - Severna i Južna Amerika, Indija, Afrika, Kina, Japan, Australija; posledice). Opšte odlike kulture ranog novog veka (osnovna obeležja humanizma i renesanse; književnost, politička misao, promene u svakodnevnom životu, običaji i verovanja - progon „veštica”...). Reformacija i protivreformacija (uzroci, protestantizam, katolička reakcija - uloga jezuita; verski sukobi i ratovi). Pojava apsolutističkih monarhija (promene u državnom

		uređenju, centralizacija države, položaj vladara). Vrhunac moći Osmanskog carstva (osvajanja, država i društvo). Život Srba pod osmanskom, habzburškom i mletačkom vlašću (obnova Pećke patrijaršije; menjanje verskog i kulturnog identiteta - islamizacija, pokatoličavanje, unijaćenje; učešće u ratovima, otpori i seobe, položaj i privilegije, Vojna krajina). Istaknute ličnosti: Johan Gutenberg, Izabela Kastiljska, Kristifor Kolumbo, Fernando Magelan, Leonardo da Vinči, Mikelanđelo Buonaroti, Nikolo Makijaveli, Nikola Kopernik, Isak Njutn, Martin Luter, Karlo V i Filip II Habzburški, Elizabeta I, Vilijam Šekspir, Luj XIV, Sulejman Veličanstveni, Mehmed-paša Sokolović, Arsenije III Crnojević,

		Arsenije IV Jovanović.

Ključni pojmovi sadržaja: feudalizam, predindustrijsko doba, monarhija, gradska komuna, Crkva, religija, humanizam i renesansa, geografska otkrića, naučna otkrića i tehnički pronalasci, seobe, prožimanje civilizacija, individualni i kolektivni identiteti.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program je koncipiran tako da su uz definisane ishode za kraj razreda i ključne pojmove, za svaku od četiri tematske celine (Osnovi proučavanja prošlosti; Evropa, Sredozemlje i srpske zemlje u ranom srednjem veku; Evropa, Sredozemlje i srpske zemlje u poznom srednjem veku i Evropa, svet i srpske zemlje u ranom novom veku - predindustrijsko doba), dati i sadržaji.

Pristup nastavi zasnovan na procesu i ishodima učenja podrazumeva da učenici razvijaju ne samo osnovna znanja, već da ih iskoriste u razvoju veština istorijskog mišljenja i izgradnji stavova i vrednosti. Program, u tom smislu, nudi sadržinski okvir, a nastavnik ima mogućnost da izabere i neke dodatne sadržaje ukoliko smatra da su primereni sredini u kojoj učenici žive, ili da odgovaraju njihovim interesovanjima (program se, na primer, može dopuniti i sadržajima iz prošlosti zavičaja, čime se kod učenika postiže jasnija predstava o istorijskoj i kulturnoj baštini u njihovom kraju - arheološka nalazišta, muzejske zbirke). Svi sadržaji su definisani tako da budu u funkciji ostvarivanja ishoda predviđenih programom. Nastavnik ima značajan prostor za izbor i povezivanje sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika.

Važna karakteristika nastave i učenja usmerenih na ostvarivanje ishoda je ta da su fokusirani na učenje u školi. Učenik treba da uči:

- smisleno: povezivanjem onog što uči sa onim što zna i sa situacijama iz života; povezivanjem onog što uči sa onim što je učio iz Istorije i drugih predmeta;

- problemski: samostalnim prikupljanjem i analiziranjem podataka i informacija; postavljanjem relevantnih pitanja sebi i drugima; razvijanjem plana rešavanja zadatog problema;

- divergentno: predlaganjem novih rešenja; smišljanjem novih primera; povezivanjem sadržaja u nove celine;

- kritički: poređenjem važnosti pojedinih činjenica i podataka; smišljanjem argumenata;

- kooperativno: kroz saradnju sa nastavnikom i drugim učenicima; kroz diskusiju i razmenu mišljenja; uvažavajući argumente sagovornika.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentisan na proces i ishode učenja nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja, nastavnik najpre kreira svoj godišnji plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Od njega se očekuje i da, u fazi planiranja i pisanja pripreme za čas, definiše ishode za svaku nastavnu jedinicu. Pri planiranju treba imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti. Nastavnik za svaki čas planira i priprema sredstva i načine provere ostvarenosti projektovanih ishoda. U planiranju i pripremanju nastave i učenja, nastavnik planira ne samo svoje, već i aktivnosti učenika na času. Pored udžbenika, kao jednog od izvora znanja, na nastavniku je da učenicima omogući uvid i iskustvo korišćenja i drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Učenici u šesti razred ulaze sa znanjem o osnovnim istorijskim pojmovima, sa određenim životnim iskustvima i uobličenim stavovima i na tome treba pažljivo graditi nova znanja, veštine, stavove i vrednosti.

Nastavnik ima slobodu da sam odredi raspored i dinamiku aktivnosti za svaku temu, uvažavajući cilj učenja predmeta i definisane ishode. Redosled ishoda ne iskazuje njihovu važnost jer su svi od značaja za postizanje cilja predmeta. Između ishoda postoji povezanost i ostvarivanje jednog ishoda doprinosi ostvarivanju drugih ishoda. Mnogi od ishoda su procesni i predstavljaju rezultat kumulativnog dejstva obrazovno-vaspitnog rada, tokom dužeg vremenskog perioda i obrade različitih sadržaja.

Bitno je iskoristiti velike mogućnosti koje Istorija kao narativni predmet pruža u podsticanju učeničke radoznalosti, koja je u osnovi svakog saznanja. Nastavni sadržaji treba da budu predstavljeni kao „priča" bogata informacijama i detaljima, ne zato da bi opteretili pamćenje učenika, već da bi im istorijski događaji, pojave i procesi bili predočeni jasno, detaljno, živo i dinamično. Posebno mesto u nastavi Istorije imaju pitanja, kako ona koja postavlja nastavnik učenicima, tako i ona koja dolaze od učenika, podstaknuta onim što su čuli u učionici ili što su saznali van nje koristeći različite izvore informacija. Dobro osmišljena pitanja nastavnika imaju podsticajnu funkciju za razvoj istorijskog mišljenja i kritičke svesti. U zavisnosti od cilja koji nastavnik želi da ostvari, pitanja mogu imati različite funkcije, kao što su: fokusiranje pažnje na neki sadržaj ili aspekt, podsticanje poređenja, traganje za pojašnjenjem.

Učenje istorije bi trebalo da pomogne učenicima u stvaranju što jasnije predstave ne samo o tome „kako je uistinu bilo", već i zašto se nešto desilo i kakve su posledice iz toga proistekle. Da bi shvatio događaje iz prošlosti, učenik treba da ih „oživi u svom umu", u čemu veliku pomoć može pružiti upotreba različitih istorijskih tekstova, karata i drugih izvora istorijskih podataka (dokumentarni i igrani video i digitalni materijali, muzejski eksponati, ilustracije), obilaženje kulturno-istorijskih spomenika i posete ustanovama kulture. Korišćenje istorijskih karata izuzetno je važno jer omogućava učenicima da na očigledan i slikovit način dožive prostor na kome se neki od događaja odvijao, pomažući im da kroz vreme prate promene na određenom prostoru.

Treba iskoristiti i uticaj nastave Istorije na razvijanje jezičke i govorne kulture (veštine besedništva), jer istorijski sadržaji bogate i oplemenjuju jezički fond učenika. Neophodno je imati u vidu i integrativnu funkciju Istorije, koja u obrazovnom sistemu, gde su znanja podeljena po nastavnim predmetima, pomaže učenicima da postignu celovito shvatanje o povezanosti i uslovljenosti geografskih, ekonomskih i kulturnih uslova života čoveka. Poželjno je izbegavati fragmentarno i izolovano učenje istorijskih činjenica jer ono ima najkraće trajanje u pamćenju i najslabiji transfer u sticanju drugih znanja i veština. U nastavi treba, kad god je to moguće, primenjivati didaktički koncept multiperspektivnosti. Određene teme, po mogućnosti, treba realizovati sa odgovarajućim sadržajima iz srodnih predmeta, a posebnu pažnju treba posvetiti osposobljavanju učenika za efikasno korišćenje informaciono-komunikacionih tehnologija (upotreba interneta, pravljenje prezentacija, korišćenje digitalnih audio-vizuelnih materijala i izrada referata).

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja započinje inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi i u odnosu na šta će se procenjivati njegov dalji rad. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika. Svaki nastavni čas i svaka aktivnost učenika su, u tom smislu, prilika za registrovanje napretka učenika i upućivanje na dalje aktivnosti.

U nastavi orijentisanoj na dostizanje ishoda vrednuju se i proces i produkti učenja. U vrednovanju naučenog, pored usmenog ispitivanja, koriste se i testovi znanja. U formativnom ocenjivanju se koriste različiti instrumenti, a izbor zavisi od vrste aktivnosti koja se vrednuje. Vrednovanje aktivnosti, naročito ako je timski rad u pitanju, može se obaviti sa grupom tako da se od svakog člana traži mišljenje o sopstvenom radu i o radu svakog člana ponaosob (tzv. vršnjačko ocenjivanje).

IV. DODATNI SADRŽAJI PROGRAMU ISTORIJA KOJI IZRAŽAVAJU POSEBNOST NACIONALNE MANJINE

1. SLOVAČKA NACIONALNA MANJINA

Teritorija današnje Slovačke na početku srednjeg veka (Doseljavanje Slovena na teritoriju današnje Slovačke, Samov plemenski savez, Nitranska kneževina - prva država naših predaka, Velikomoravska kneževina, Širenje hrišćanstva i velikomoravska pismenost, Društvo i privreda Velikomoravske kneževine)

Slovaci u Ugarskoj (Uključenje teritorije današnje Slovačke u Ugarsku, Nitransko vojvodstvo, Vladavina poslednjih Arpadovića-Andrije II., Tatarski napad, Porast moći velikaša - Matuš Čak Trenčijanski, Slovaci u Ugarskoj za vreme vladavine dinastije Anžuovaca i Jagelovaca (Borbe za ugarski presto, Vladavina Žigmunda Luksemburškog, Vladavina Matije Korvina, Ustanak Juraja Dožu i početak kmetskih odnosa, Mohačka katastrofa)

Srednjovekovna privreda i kultura na teritoriji današnje Slovačke (Nastanak gradova, Razvoj rudarstva i zanatstva - rudarski gradovi i ustanak rudara, Nauka, umetnost i književnost, Academia Istropolitana - prvi univerzitet na teritoriji današnje Slovačke, Srednjovekovni kulturni spomenici - utvrđenja, zamkovi, gradske kuće, crkve)

2. RUMUNSKA NACIONALNA MANJINA

- Nastanak rumunskog naroda i rumunskog jezika

- Ujedinjenje Vlaške

- Osnivanje Moldavije

- Društveno i državno uređenje podunavskih kneževina

- Rumunski narod i njegovi susedi u srednjem veku

- Srednjovekovna kultura Rumuna

- Jačanje državne vlasti

- Rumuni u Transilvaniji

- Ratovi sa Osmanlijama

3. RUSINSKA NACIONALNA MANJINA

RUSINI U SREDNJEM VEKU

Stari Sloveni (Poreklo Slovena i teritorija rasprostranjenosti; Privređivanje, svakodnevni život, običaji, verovanja).

Istočni Sloveni (Objedinjavanje istočnoslovenskih plemena, nastanak gradova).

Kijevska Rusija (Država i društvo; Politički odnosi Kijevske države; Primanje hrišćanstva (988); pismenost i kultura; Propast Kijevske Rusi u HIII veku: razlozi i posledice).

Galičko-Volinjska kneževina (HII-HIV vek) (Osnivanje Galičko-Volinjske kneževine i njeni politički odnosi sa susedima; Galičko-Volinjska kneževina postaje kraljevina; Propast Galičko-Volinjske kneževine; Zemlje Galičko-Volinjske kneževine i Kijevske Rusije u okviru Velike kneževine Litve i Poljske: Socijalne i kulturno-religijske prilike).

Rusini u Ugarskoj do početka HV veka (Prvi kontakti Rusina s Mađarima; Knez Fedor Korjatovič i masovna kolonizacija Rusina iz Poljske u Ugarsku; Crkveno-religijski život Rusina u Ugarskoj).

4. MAĐARSKA NACIONALNA MANJINA

- Poreklo Mađara i njihovo naseljavanje u Karpatskoj niziji

- Pohodi i stvaranje srednjovekovne mađarske države

- Mađarska u XI-XII veku - Laslo I, Koloman i Bela III

- Doba vladavine Andrije II i Bele IV

- Mađarska u XIV veku

- Epoha Žigmunda i Hunjadijevih - Žigmundov dolazak na presto, počeci osmanlijske opasnosti, Janoš Hunjadi/Sibinjanin Janko - karijera i borbe protiv Osmanlija, vladavina Matije Korvina

- Opadanje i propast srednjovekovne mađarske države - slabljenje centralne vlasti nakon smrti Matije Korvina, Dožina buna, pad Beograda, osmanlijski pohod 1526. i Mohačka bitka, borbe za presto između Ferdinanda Habsburškog i Jovana Zapolje, cepanje Mađarske na tri dela

- Kultura Mađara i Mađarske u srednjem veku

5. HRVATSKA NACIONALNA MANJINA

Tema: Europa i Sredozemlje u ranom srednjem vijeku

Sadržaj: - Hrvatska u ranom srednjem vijeku

- Primorska i Panonska Hrvatska, Hrvatska kraljevina

Tema: Europa i Sredozemlje u poznom srednjem vijeku

Sadržaj: - Hrvatska kao dio Ugarske

- Hrvatska u personalnoj uniji s Ugarskom 1102. do 1526.

Tema: Europa i svijet u ranom novom vijeku

Sadržaj: - Hrvati pod Habzburzima i Osmanovićima

- Kraljevina Hrvatska, Kraljevina Slavonija, franjevačka redodržava Bosna Srebrena, migracije Hrvata (Bunjevaca i Šokaca)

6. BOŠNJAČKA NACIONALNA MANJINA

- Nastanak i razvoj bosanske države (prvi podaci o Bosni, Ban Kulin, teritorijalno širenje u XIII veku)

- Jačanje i teritorijalno širenje Bosne u XIV veku (Doba uspona srednjovekovne bosanske države u vreme Stefana II, Početak vlade Tvrtka I, Bosna na vrhuncu svoje moći kao kraljevina)

- Društveni odnosi i državna organizacija u srednjovjekovnoj Bosni (društveni odnosi - feudalna organizacija, državno uređenje, najznačajnija vlastela, stanak)

- Verski život u srednjovekovnoj Bosni (crkva bosanska, katolička crkva, pravoslavna crkva)

- Privredni razvoj Bosne u srednjem vijeku (rudarstvo, trgovina, nastanak gradova, razvoj robonovčane privrede)

- Kultura i umetnost srednjovekovne Bosne (pismenost i književnost, društveni život bosanskog plemstva umetnost stećaka, arhitektura)

- Slabljenje Bosne i gubitak državne samostalnosti (feudalna anarhija, postanak Hercegovine, poslednji bosanski kraljevi)

- Osmanlije i njihova osvajanja na Balkanu (nastanak osmanske države i osvajanja na Balkanu).

Naziv predmeta	GEOGRAFIJA
Cilj	Cilj učenja Geografije je da učenik pojmovno i strukturno ovlada prirodno-geografskim, demografskim, naseobinskim, političko-geografskim, ekonomsko-geografskim, integracionim i globalnim pojavama i procesima u Srbiji i svetu uz negovanje vrednosti multikulturalnosti i patriotizma.
Razred	Šesti
Godišnji fond časova	72 časa

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST / TEMA	SADRŽAJI
- uspostavlja veze između fizičko-geografskih i društveno-geografskih objekata, pojava i procesa; - određuje matematičko geografski položaj na Zemlji; - analizira, čita i tumači opštegeografske	DRUŠTVO I GEOGRAFIJA	Društvena geografija, predmet proučavanja i podela.

i tematske karte; - orijentiše se u prostoru koristeći kompas, geografsku kartu i satelitske navigacione sisteme; - dovodi u vezu razmeštaj svetskog stanovništva sa prirodnim karakteristikama prostora; - analizira komponente populacone dinamike i njihov uticaj na formiranje ukupnih demografskih potencijala na primerima Srbije, Evrope i sveta; - analizira različita obeležja svetskog stanovništva i razvija svest o solidarnosti između pripadnika različitih socijalnih, etničkih i kulturnih grupa; - analizira geografski položaj naselja; - objašnjava kontinuirane procese u razvoju naselja i daje primere u Srbiji, Evropi i svetu; - dovodi u vezu tipove naselja i urbane i ruralne		

procese sa strukturama stanovništva, migracijama, ekonomskim i globalnim pojavama i procesima; - uz pomoć geografske karte analizira uticaj prirodnih i društvenih faktora na razvoj i razmeštaj privrednih delatnosti; - dovodi u vezu razmeštaj privrednih objekata i kvalitet životne sredine; - vrednuje alternative za održivi razvoj u svojoj lokalnoj sredini, Srbiji, Evropi i svetu; - objasni političko-geografsku strukturu države; - predstavi procese koji su doveli do formiranja savremene političko-geografske karte sveta; - objasni kako se izdvajaju geografske regije; - ilustruje uz pomoć karte najvažnije geografske objekte, pojave i procese na prostoru Evrope.		

	GEOGRAFSKA KARTA	Geografska/kartografska mreža. Geografska širina i geografska dužina, časovne zone. Pojam karte i njen razvoj kroz istoriju. Elementi karte (matematički, geografski i dopunski). Kartografski znaci i metode za predstavljanje reljefa na karti. Podela karata prema sadržaju i veličini razmera. Orijentacija u prostoru i orijentacija karte, merenje na karti, satelitski navigacioni sistemi.
	STANOVNIŠTVO	Osnovni pojmovi o stanovništvu: demografski razvitak i izvori podataka o stanovništvu. Broj i raspored stanovništva na Zemlji. Prirodno kretanje stanovništva. Migracije stanovništva. Strukture stanovništva: biološke i društveno-ekonomske. Savremeni demografski procesi u Srbiji, Evropi i svetu.
	NASELJA	Pojam i nastanak prvih naselja. Položaj i geografski razmeštaj naselja. Veličina i funkcije naselja.

		Tipovi naselja. Urbanizacija. Grad – unutrašnja struktura i odnosi sa okolnim prostorom. Selo i ruralni procesi.
	PRIVREDA	Privreda, privredne delatnosti i sektori privrede. Poljoprivreda i geografski prostor. Industrija i geografski prostor. Saobraćaj, turizam i geografski prostor. Vanprivredne delatnosti. Razvijeni i nerazvijeni regioni i države i savremeni geoekonomski odnosi u svetu. Koncept održivog razvoja.
	DRŽAVA I INTEGRACIONI PROCESI	Pojam i nastanak prvih država. Geografski položaj države. Veličina i kompaktnost teritorije države. Pojam i funkcija državnih granica. Glavni grad. Oblik vladavine. Političko-geografska karta Evrope posle Drugog svetskog rata. Političko-geografska karta sveta posle Drugog svetskog rata.

		Teritorijalni integritet i sporovi. Integracioni procesi.
	GEOGRAFIJA EVROPE	Geografske regije i regionalna geografija. Položaj i granice Evrope. Prirodne karakteristike Evrope. Stanovništvo Evrope. Naselja Evrope. Privreda Evrope. Geografske regije Evrope.

Ključni pojmovi sadržaja: geografska karta, stanovništvo, naselja, privreda, država, regije, Evropa.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentisan na proces i ishode učenja nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju procesa nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže, resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i preporučenih sadržaja, obrazovnih standarda za kraj obaveznog obrazovanja, ciljeva i ishoda obrazovanja i vaspitanja, ključnih kompetencija za celoživotno učenje, predmetnih i opštih međupredmetnih kompetencija nastavnik najpre kreira svoj godišnji (globalni) plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Nastavnik ima slobodu da sam odredi broj časova za date teme u godišnjem planu.

Predmetni ishodi su definisani u skladu sa revidiranom Blumovom taksonomijom i najveći broj njih je na nivou primene. Redosled ishoda ne iskazuje njihovu važnost jer su svi od značaja za postizanje cilja predmeta. Od nastavnika se očekuje da operacionalizuje date ishode u svojim operativnim planovima za konkretnu temu, tako da tema bude jedna zaokružena celina koja uključuje moguća međupredmetna povezivanja. U fazi planiranja i pisanja pripreme za čas nastavnik definiše cilj i ishode časa.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Dati sadržaji su preporučeni i raspoređeni u sedam tematskih celina: Društvo i geografija, Geografska karta,Stanovništvo, Naselja, Privreda, Država i integracioni procesi i Geografija Evrope.

U radu sa učenicima preporučuje se nastavniku da na početku školske godine uputi učenike na samostalni rad tako što će svaki učenik dobiti zadatak da obradi po jednu evropsku državu. Kroz sve teme društvene geografije koje izučavaju u šestom razredu, samostalno, u parovima ili u grupama, učenici će uz pomoć nastavnika, raspoloživih statističkih izvora, kartografske građe i sredstava IKT-a (internet izvori, prezentacije: Power Point, Prezi, Edmodo, Kahoot kvizove, i dr.) obrađivati pojedinačne države Evrope (npr. prirodni priraštaj, migracije, veliki gradovi, rudarstvo, poljoporivreda Rusije, Nemačke, Slovenije, itd.). Do kraja školske godine, učenici će imati detaljan pregled društvenih odlika po odabranim državama, a onda će dobijene materijale udruživati kako bi dobili regionalno-geografske prikaze. Na ovaj način učenici će biti u mogućnosti da sagledaju

sintetički karakter regionalne geografije u odnosu na pojedinačne discipline opšte (fizičke i društvene) geografije koje karakteriše primena analitičkih naučnih metoda.

DRUŠTVO I GEOGRAFIJA

U obradi prve teme Društvo i geografija, učenici treba da se upoznaju sa opštim predmetom proučavanja ove, veoma široke oblasti geografije. Društvena geografija predstavlja sistem geografskih disciplina, koje se, svaka iz svog ugla, bave odnosom čoveka (društva) i geografskog prostora (geografske sredine) u najširem smislu. S tim u vezi, treba da se upoznaju sa društveno-geografskim disciplinama i njihovim predmetima proučavanja (npr. geografija stanovništva, geografija naselja - u okviru nje urbana i ruralna geografija, ekonomska, politička geografija itd.), kao i sa njihovim vezama sa drugim geografskim disciplinama i drugim naukama. Na realizaciji prvog ishoda, koji se odnosi na uspostavljanje veza između fizičko-geografskih i društveno-geografskih objekata, pojava i procesa, radi se tokom čitave godine, a ishod se ostvaruje na kraju šestog razreda.

GEOGRAFSKA KARTA

Tema Geografska karta čini skup znanja i veština kojima učenici treba da ovladaju u nastavi geografije, a odnose se na poznavanje geografske karte, njeno praktično korišćenje i načine orijentisanja u prostoru.

Na prvim časovima potrebno je objasniti i usvojiti pojmove meridijani (podnevci), paralele (uporednici), ekvator i grinič. Pri obradi sadržaja o kartografskoj/geografskoj mreži neophodno je koristiti globus, indukcioni globus i kartu sveta. Nakon usvajanja ovih pojmova i demonstracije na globusu i geografskoj karti sveta akcenat se stavlja na određivanje geografske širine i geografske dužine, odnosno ugaono rastojanje neke tačke na Zemljinoj površini u odnosu na ekvator i grinički meridijan. Od izuzetnog je značaja osposobiti učenike da samostalno određuju geografsku širinu i dužinu zadatih tačaka na globusu, geografskoj karti sveta i Srbije. Pri obradi ovih sadržaja logična je korelacija sa matematikom, posebno kada određujemo ugaono rastojanje tačke na Zemljinoj površini u odnosu na početni meridijan i početnu paralelu.

Na narednim časovima potrebno je da učenici usvoje i razumeju pojam geografske karte, a zatim istaći da svaka geografska karta mora da sadrži matematičke, geografske i dopunske elemente. Kada je reč o matematičkim elementima karte posebno je važno objasniti kako se pomoću razmera karte i razmernika određuje odnos rastojanja na karti i stvarnih rastojanja u prirodi, kako se vrše različita merenja na karti i kako se dele karte prema veličini razmera. Treba istaći da se u obradi ovih sadržaja uspostavlja korelacija sa matematikom.

Pri obradi preporučenih sadržaja o geografskim elementima karte neophodno je objasniti da se oni na geografskoj karti predstavljaju kartografskim znacima (linijskim, konturnim i vanrazmernim) i da se njihovo objašnjenje nalazi u legendi karte. Treba osposobiti učenike da tumače različite kartografske znake.

Naročito je bitno objasniti kako se predstavlja reljef na geografskim kartama, primenom različitih metoda (izohipsi, boja, senčenja i šrafiranja). Potrebno je naučiti šta su izohipse, kako se nagib terena dovodi u vezu sa rastojanjem među izohipsama, šta su izobate, koji oblici reljefa se predstavljaju različitim nijansama zelene, braon i plave boje, čemu služi visinsko-dubinska skala u legendi karte. Kombinacijom različitih metoda za predstavljanje reljefa učenici stiču predstavu o njegovoj konfiguraciji, a ističe se treća dimenzija u prostoru.

Od izuzetnog je značaja osposobiti učenike da čitaju, tumače i analiziraju opštegeografske i tematske karte. Na taj način dolazi do izražaja samostalnost u radu učenika i usavršava se veština praktične primene geografske karte.

Pri obradi sadržaja vezanih za orijentaciju u prostoru neophodno je povezati već postojeće znanje o načinima orijentacije pomoću Sunca, zvezde Severnjače, mahovine na drvetu, godova itd., i usvojiti nova znanja o orijentaciji pomoću kompasa, geografske karte i kompasa, Globalnih satelitskih sistema (GPS i Galileo).

STANOVNIŠTVO

Temu Stanovništvo čine sadržaji koji tretiraju osnovne pojave i procese u razvitku stanovništva i njihove prostorne karakteristike. Učenike treba upoznati sa odlikama i faktorima demografskog razvitka, rasporedom stanovništva na Zemlji, kao i njegovim strukturnim obeležjima.

Na uvodnom času posvećenom ovoj temi preporučuje se da naglasak bude na obradi osnovnih pojmova o stanovništvu, značaju njegovog proučavanja, kao i osnovnim izvorima podataka. U nastavnoj jedinici koja obrađuje broj stanovnika na Zemlji neophodno je ukazati na osnovne karakteristike populacione dinamike u prošlosti i danas, uz izdvajanje karakterističnih prostora sa populacionim porastom i padom. Prilikom obrade teme koja se odnosi na raspored stanovništva na Zemlji učenike je potrebno upoznati sa pojmovima ekumena i anekumena, kao i sa pojmom gustina naseljenosti, uz izdvajanje oblasti velike i male gustine naseljenosti u svetu, Evropi i Srbiji. Kako je raspored stanovništva uslovljen različitim fizičko-geografskim karakteristikama sredine, kod učenika treba razvijati svest o značaju uloge čoveka u prostoru u kojem živi, ali i obratno.

Kada je reč o sadržajima koji se odnose na komponente populacione dinamike (prirodno i migraciono kretanje) preporučuje se da se pored osnovnih termina i procesa, učenici upoznaju i sa određenim pokazateljima. Naime, neophodno im je predstaviti načine izračunavanja stopa nataliteta, mortaliteta i prirodnog priraštaja, ali na jedan jednostavan, njima prihvatljiv i razumljiv način, kroz primere iz sveta i Srbije. Obradom sadržaja o migracijama stanovništva preporučuje se da se naglasak stavi na pojam, vrste, uzroke i posledice ovih kretanja, kao i na značaj ovih procesa za savremeni demografski razvitak.

Na narednim časovima učenike treba upoznati sa podelom stanovništva prema određenim karakteristikama, odnosno osnovnim strukturnim obeležjima. Preporučuje se da se ova obimna celina o strukturama stanovništva podeli na dve podceline radi lakše obrade i razumevanja i to na biološke i na društveno-ekonomske strukture. Prilikom obrade sadržaja koji se odnosi na biološke strukture, neophodno je objasniti starosno-polnu (brojčani odnos muškaraca i žena u svetu, starost stanovništva, kao i njen grafički prikaz - starosno-polnu piramidu) i rasnu strukturu stanovništva (osnovne i mešovite tipove rasa i njihovo geografsko rasprostranjenje). Prilikom obrade sadržaja koji se odnosi na društveno-ekonomske strukture neophodno je učenike upoznati sa ekonomskom strukturom, zatim obrazovnom strukturom (pismenost, završeni stepen formalnog obrazovanja), etničkom strukturom (najbrojniji narodi sveta i njihovo geografsko rasprostranjenje), verskom strukturom (najveće svetske religije, njihova osnovna obeležja i geografsko rasprostranjenje religija), jezičkom strukturom (najzastupljeniji jezici sveta, geografsko rasprostranjenje jezika u svetu). Kroz obradu sadržaja o strukturama stanovništva učenicima se ukazuje na različitosti socijalnih, etničkih i kulturnih grupa što je važan korak u podsticanju tolerancije i solidarnosti.

Pri obradi sadržaja o stanovništvu učenike ne treba opterećivati kvantitativnim vrednostima i faktografskim materijalom, već više insistirati na pojavama i procesima koji utiču na demografski razvitak sveta uz adekvatne primere iz Srbije. S obzirom na kompleksnost problematike, nastavnicima se preporučuje da uz pomoć geografske karte, različitih tematskih karata, dijagrama, grafičkih prikaza, objasne osnovne demografske procese, izdvoje karakteristične regione i ukažu na pozitivne i negativne trendove u razvitku stanovništva u svetu i u Srbiji. Neophodno je da učenici usvoje i pravilno odrede pojmove kao što su populaciona eksplozija, neravnomeran razmeštaj stanovništva, prenaseljenost, nedovoljno rađanje, depopulacija, bela kuga, imigracione i emigracione oblasti, proces starenja stanovništva, a sve u cilju razumevanja savremenih populacionih procesa. Obradom sadržaja o demografskim karakteristikama potrebno je doprineti da učenici pravilno razumeju odnose stanovništva i geografskog prostora, uz korišćenje adekvatnih primera u lokalnoj sredini. Značajno je ukazati učenicima na postojanje publikacije Republičkog zavoda za statistiku: Popis i osnovci (http://popis2011.stat.rs/?p=3397), čiji je cilj da na slikovit način prikaže istorijat, proces pripreme i sprovođenja popisa stanovništva, kao najznačajnijeg i najobimnijeg statističkog istraživanja.

Predlog projektnog zadatka za učenike: Izrada postera o određenim demografskim karakteristika stanovništva Srbije, Evrope i sveta. Učenici u parovima izrađuju postere na kojima su prikazne određene demografske karakteristike (npr. oblasti visoke i niske gustine naseljenosti, prostori ili države sa porastom i padom broja stanovnika, prostori sa pozitivnim i negativnim prirodnim priraštajem, imigracioni i emigracioni prostori), odnosno strukturna obeležja (najbroniji narodi sveta, raspored jezika, raspored svetskih religija, raspored rasa na Zemlji). Za pojedine zadatke se mogu koristiti neme karte, na kojima se mogu izdvojiti metodom boja karakteristični prostori i države. Ako postoje tehničke mogućnosti, učenici mogu pripremiti i Power Point prezentaciju. Na taj način učenici

će biti u stanju da kroz vizuelizaciju sadržaja samostalno analiziraju i donose zaključke o određenim demografskim pitanjima i problemima savremenog sveta i Srbije.

NASELJA

U okviru ove teme predviđeno je da se učenici upoznaju sa osnovnim pojavama i procesima (zakonitostima) u razvoju naselja u Srbiji, Evropi i svetu. U prvim nastavnim jedinicama potrebno je definisati pojam naselja, a zatim i napraviti pregled najstarijih naselja na svetu, ali i na tlu Srbije. U obradi ovih sadržaja logična je korelacija sa istorijom, posebno kada se pominju najstarija naselja u svetu (npr. gradovi u dolinama reka, u Palestini, Mesopotamiji, Egiptu i sl.), ali i na teritoriji Srbije (npr. Lepenski vir, Vinča i vinčanska kultura). Problematika geografskog položaja naselja neodvojiva je od njihovog postanka, jer na položaj i genezu naselja utiču pre svega prirodni uslovi i faktori (voda, zemljište i sl.), ali i istorijske okolnosti, kao i funkcije.

U nastavnim jedinicama koje se bave veličinom naselja najvažnije je skrenuti pažnju na populacione veličine. Takođe je smisleno broj stanovnika povezati sa površinama koje različita naselja zauzimaju, sa gustinom naseljenosti, te napraviti razlike (npr. razbijena sela naspram milionskih gradova). Iako učenike ne treba opterećivati faktografskim podacima, potrebno je da oni steknu predstave o osnovnim kvantitativnim pokazateljima, kao što je populaciona veličina gradova. Tako npr. Divčibare (141 stanovnik), Kuršumlijska banja (106) i Aleksinački rudnik (1.300) su gradska naselja u Srbiji (oko 9 mil. st.), a gradsko naselje je i Grad Meksiko (oko 9 mil. st.), čije šire gradsko područje ima preko 20 miliona stanovnika.

Kada je reč o funkcijama naselja potrebno je razlikovati poljoprivrednu, industrijsku, administrativnu, kulturnu, turističku itd. Ove razlike mogu se predstaviti i kao jedan od kriterijuma za razlikovanje tipova naselja. U obradi tipova naselja važno je objasniti najosnovniju podelu na sela i gradove. Kroz ovu podelu akcenat treba da bude na kriterijumima razlikovanja sela i gradova: populaciona veličina, gustina naseljenosti, strukture stanovništva - starosna, obrazovna, socio-ekonomska, izgrađenost i fizički izgled naselja, veza sa prirodnom sredinom, način života, administrativni značaj, dominantne funkcije naselja. Podjednako je važno i ukazati im na to da postoje i prelazne forme naselja koja su između ove dve osnevne kategorije (prigradska naselja ili opštinski centri ili naselja sa specifičnim funkcijama, npr. turističkom i sl.).

Akcenat treba staviti na procese u razvoju naselja (urbanizacija uz paralelne procese depopulacije i deagrarizacije sela). Preporučuje se upoznavanje učenika sa pojmovima urbanizacije i depopulacije, dok se pojam deagrarizacije može obraditi samo kao napuštanje poljoprivrede. Kroz čitavu temu važno je naglasiti da se sva naselja menjaju vremenom - razvijaju se, nestaju (gase se) ili menjaju svoje funkcije.

Proces urbanizacije potrebno je sagledati kroz njegove elemente - demografske, funcionalne i sl., a posebno dovesti u vezu sa migracijama iz ruralnih naselja i napuštanjem poljoprivrede u njima. U sklopu procesa urbanizacije treba pomenuti i megapolise i konurbacije.

U vezi sa ovim procesima jesu i unutargradske prostorne i socio-ekonomske razlike, koje su posledica urbanizacije. Ove razlike odnose se na izdvajanje centralne poslovne zone (centra grada, urbanog jezgra) i slabije urbanizovane periferije, koja liči na selo. U velikim gradovima posebno na zapadu postoje slamovi - sirotinjske četvrti, naspram bogatih delova grada, koji su često u neposrednom susedstvu. Ovo je posledica stihijskog razvoja.

Pod pojmom odnosa grada sa okolnim prostorom misli se na uticaj grada na okruženje. On opslužuje okruženje raznim funkcijama (npr. administrativna, zdravstvena, kulturna itd.), ali istovremeno i privlači elemente okruženja - radnu snagu - stalne ili dnevne migracije, sirovine, širi izgrađene prostore...). Manji gradovi utiču na manji okolni prostor. Za razliku od njih, svetski (globalni) gradovi utiču na regije, kontinente, svet (npr. Njujork i London u kojima su svetske berze na kojima se određuju cene poljoprivrednih proizvoda u čitavom svetu).

Važno je naglasiti da su procesi urbanizacije u vezi sa ruralnim procesima. Pod ruralnim procesima misli se na procese napuštanja (depopulacije) ruralnih naselja, napuštanja poljoprivrede u njima (deagrarizacije), kao i na preobražaj ruralnih naselja u blizini gradova, tako da sve više dobijaju odlike grada.

Za učenike šestog razreda može biti teško razumevanje pojmova „kriterijuma za podelu naselja” i „funkcija” naselja, ali im se oni mogu približiti različitim primerima - u tradicionalnom srpskom selu većina stanovnika se bavila zemljoradnjom i stočarstvom, a danas više ne, već se stanovnici ruralnih naselja ili preseljavaju u grad, gde rade druge poslove (najčešće uslužne delatnosti), ili svakodnevno putuju na posao iz sela u susedni grad. Primer mogu biti i industrijski gradovi, gde veliki deo stanovnika radi u dominantnoj proizvodnji (npr. u automobilskoj industriji u Kragujevcu), dok su Beograd i Novi Sad gradovi usluga (tercijarnog i kvartarnog sektora). U tom smislu, mogu se pomenuti i turistički gradovi ili rudarski i slično.

Akcenat ove nastavne teme treba da bude na zakonitostima procesa koji menjaju naselja. Ovim procesima trebalo bi da se objedine svi elementi ove nastavne teme. Takođe, korelacije sa prethodnom temom - Stanovništvo, kao i sa ostalim temama koje slede (Privreda, Država i integracioni procesi, Geografija Evrope) su nezaobilazne. Nakon što usvoje osnovne pojmove i zakonitosti, od učenika se očekuje da prepoznaju i opisuju pojave i procese u razvoju naselja kroz primere iz lokalne sredine, Srbije, Evrope i sveta.

1. predlog projektnog zadatka: Proučimo naselje

Učenici rade u grupama, a svakoj grupi se zadaje po jedno naselje iz Srbije ili sveta. Zadatak grupe je da otkrije i objasni: položaj naselja, njegovu veličinu, značaj, funkcije, izgled (fizionomiju prostora), način života, kao i kom tipu pripada.

2. predlog projektnog zadatka: Preseljavanje iz sela u grad

Učenici rade u grupama (na času ili kao domaći zadatak), tako da svaka grupa traži odgovore na po jedno pitanje:

1. grupa: Koji su uzroci ovih migracija?

2. Koje su posledice ovih migracija u selu?

3. Koje su posledice ovog procesa u gradu?

4. Kakve su strukture stanovništva koje učestvuju (starosno-polne, obrazovne, ekonomske i sl.)?

5. Kakve su funkcije sela, a kakve grada?

6. Kakav je način života u selu i u gradu?

Radeći ovaj zadatak, učenici primenjuju znanja o uzročno-posledičnim vezama u procesu migracija stanovništva iz sela u gradove, a time uče i o zakonitostima procesa urbanizacije i depopulacije sela.

PRIVREDA

Temu Privreda čine sadržaji iz oblasti ekonomske geografije u okviru kojih učenici treba da se upoznaju sa osnovnim pojmovima o privredi, faktorima razvoja privrede i pojedinih privrednih delatnosti, uticajem privrede na geografski prostor, konceptom održivog razvoja i da se uvedu u regionalne razlike u razvoju svetske privrede.

Na uvodnom času posvećenom ovoj temi preporučuje se obrada pojmova privrede, privrednih delatnosti i sektora privrede kao i pojmova prirodna i geografska sredina. Na narednim časovima učenici će se upoznati sa strukturom privrednih sektora, prirodnim i društvenim faktorima njihovog razvoja i uticajima na geografski prostor (životnu sredinu) najvažnijih privrednih grana u sklopu svakog sektora (poljoprivrede u sklopu primarnog sektora, industrije u sklopu sekundarnog, saobraćaja i turizma u sklopu tercijarnog sektora). U obradi neprivrednih delatnosti (kvartarni sektor) učenicima treba istaći da usled razvoja informaciono-komunikacionih tehnologija i automatizacije industrijskih procesa sve veći broj ljudi u svetu prelazi da radi u ovom sektoru i da je broj zaposlenih u njemu pokazatelj ekonomske razvijenosti države.

U obradi ekonomsko-geografskih sadržaja, osim razjašnjenja prirodnih i društvenih faktora razvoja privrede, važno je da učenici razumeju da su velike razlike u stepenu ekonomske razvijenosti država i pojedinih regija u okviru jedne države uzroci prostorne pokretljivosti (migracija) stanovništva.

Nastava geografije treba da doprinese da učenici pravilno razumeju odnose privrede i geografskog prostora. U tom smislu treba izbeći pogrešno razumevanje privrede kao faktora nužne degradacije prirode. Gde god postoje mogućnosti, treba iskoristiti poučne primere u lokalnoj sredini (npr. ispuštanje u reke zagađujućih materija iz fabričkih postrojenja, prečišćavanje vode, površinski kopovi uglja, rekultivacija, vetroparkovi, divlje deponije, adekvatno zbrinjavanje komunalnog otpada - postrojenja za separaciju, reciklažu, itd.). U svetlu koncepcije održivog razvoja treba pokazati da se pravilnim odnosom prema geografskoj sredini postiže i ekonomska razvijenost uz istovremeno poboljšanje stanja kvaliteta životne sredine i smanjenje socijalnih razlika u društvu i taj stav ilustrovati primerima iz razvijenih evropskih zemalja.

U obradi privredno razvijenih i nerazvijenih regiona i država u svetu učenicima treba razjasniti uslove prirodne sredine (geografski položaj, postojanje privrednih resursa, itd.) i društveno-istorijske i savremene uzroke ovih (političkih i ekonomskih) odnosa.

Predlog projektnog zadatka: Primenom grupnog oblika rada učenici uz pomoć nastavnika mogu da prikažu kako se zbrinjava komunalni otpad u njihovoj sredini, da li je reč o sanitarnoj deponiji ili o smetlištu, gde se ona nalazi, ko i kako živi na njenom obodu, da li je to (ekološki) prihvatljiv način rešavanja problema otpada i kako se on ispravno rešava (na nekom primeru u Evropi).

DRŽAVA I INTEGRACIONI PROCESI

Tema Država treba učenika da upozna sa političko-geografskim karakteristikama države, definiše pojam države, njene elemente i ukaže na vreme i mesto nastanka prvih država u svetu. Prilikom proučavanja državne granice, kao linije koja razdvaja suverene države, treba ukazati na efekte koje one ostvaruju u prostoru u zavisnosti od funkcije (barijerna, filtrirajuća, kontaktna, integraciona). Analiza teritorije države treba da se zasniva na posmatranju njene površine i kompaktnosti kao i efektima koji proizilaze iz tih karakteristika. Prema površini teritorije treba izvršiti klasifikaciju država od onih najvećih (gigantskih), do najmanjih (mikro države). Bitna napomena je da ne postoji opšte prihvaćena klasifikacija, tako da je na nastavniku da sam izabere. U slučaju kompaktnosti treba da se uzme u obzir da li su u pitanju države koje imaju kompaktnu ili fragmentiranu (izdeljenu) teritoriju. U okviru sadržaja koji govori o državama sa fragmentiranom teritorijom treba definisati pojmove enklava i eksklava i navesti primere. Svaka država ima svoju prestonicu (glavni grad). Za učenika je važno da se upozna sa pojmom i funkcijama glavnog grada, razlozima zašto se premeštaju kao i tipovima prestonica (evropski i američki). Kada se govori o geografskom položaju države, važno je da se definiše pojam geografskog položaja, navedu njegove komponente (matematičko-geografski položaj, fizičko-geografski položaj, ekonomsko-geografski položaj, saobraćajno-geografski položaj, društveno-geografski položaj). Važna karakteristika države, sa kojom bi trebalo upoznati učenika, je i način na koji ona bira svog predsednika kao i koji oblici vladavine postoje (monarhije, republike). Posredstvom geografskih karata učenik bi trebalo da se upozna sa nastankom novih samostalnih država nakon Drugog svetskog rata kao i procesima koji su doveli do toga. Na nivou od nekoliko primera upoznati učenika sa primerima narušavanja teritorijalnog integriteta države gde treba pored izabranih primera iz sveta (Tajvan, Arapsko-izraelski spor, Kašmir, itd.) navesti i primer Kosova i Metohije. Integracioni procesi izdvojeni su kao poseban pojam s obzirom na njihov značaj koji imaju za državu. U sklopu ove jedinice, važno je staviti akcenat na motive (interese) integracionih procesa - ekonomske, političke, vojno-strategijske itd. Ukazati na značajne međunarodne organizacije koje su primer integracionih procesa (EU, UN, NATO pakta i sl.).

GEOGRAFIJA EVROPE

Nakon obrade društveno-geografskih pojava i procesa, učenici se uvode u sadržaje regionale geografije kao trećeg subsistema geografskih nauka. Na prvom času u sklopu ove nastavne teme učenici uče šta je predmet proučavanja regionalne geografije i koje je njeno mesto u sistemu geografskih nauka. Učenici treba da uvide da znanja koja su sticali iz opšte (fizičke i društvene) geografije sada nalaze primenu u regionalnoj geografiji budući da su geografske regije jedinstvene (neponovljive), kontinuirane (neprekinute) i ograničene prostorne celine koje su određene (determinisane) sklopom prirodnih i društvenih objekata, pojava i procesa.

U programu nastave i učenja za šesti razred osnovne škole planirano je da se napravi uvod u regionalnu geografiju Evrope. Nastavna tema Geografija Evrope obuhvata osnovne pojmove o kontinentu: geografski položaj, granice i veličinu, prirodne odlike i društvene odlike i to prema šemi kako su proučavane društveno-geografske teme: Stanovništvo, Naselja, Privreda i Geografske regije Evrope. Geografske regije Evrope pojedinačno, karakteristične države Evrope i Evropska Unija obrađivaće se tokom sedmog razreda koji je ceo posvećen regionalnoj geografiji sveta.

Budući da su učenici još na početku školske godine dobili zadatak da samostalno, u paru ili grupama obrađuju društveno-geografske pojave i procese, kraj školske godine, odnosno vreme kada se obrađuje nastavna tema Geografija Evrope je pravo vreme kada će oni da prezentuju rezultate svoga rada (npr. u vidu referata, mini enciklopedijskih članaka, tematskih atlasa, statističkih / tabelarnih prikaza, foto-albuma, poster prezentacija, video-klipova sa svojih putovanja,...). Vrlo je važno da nastavnik tokom cele školske godine prati rad učenika na njihovim istraživačkim zadacima, usmerava ih na relevantne izvore i literaturu, kako bi tokom obrade nastavne teme Geografija Evrope mogli da se prezentuju ključni podaci (zaključci), izvedu najbolja poređenja država (npr. u veličini prirodnog priraštaja ili proizvodnji uglja ili stanju zagađenosti i zaštite životne sredine u izabranim geografskim regijama) i izdvoje geografske regije. Učenicima treba ukazati da je moguće da se geografski prostor Evrope podeli na različite načine prema različitim geografskim kriterijumima te da geografske regije nisu nekakve objektivne datosti gde jedna geografska podela prostora Evrope isključuje bilo koju drugu.

III PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Ocenjivanje je sastavni deo procesa nastave i učenja kojim se obezbeđuje stalno praćenje i procenjivanje rezultata postignuća učenika, a u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Praćenje i vrednovanje učenika započinje inicijalnom procenom nivoa znanja na kome se učenik nalazi. Svaka aktivnost na času služi za kontinuiranu procenu napredovanja učenika. Neophodno je učenike stalno osposobljavati za procenu sopstvenog napredka u ostvarivanju ishoda predmeta.

Kako nijedan od poznatih načina vrednovanja nije savršen, potrebno je kombinovati različite načine ocenjivanja. Jedino tako nastavnik može da sagleda slabe i jake strane svakog svog učenika. Prilikom svakog vrednovanja postignuća potrebno je učeniku dati povratnu informaciju koja pomaže da razume greške i poboljša svoj rezultat i učenje. Ako nastavnik sa učenicima dogovori pokazatelje na osnovu kojih svi mogu da prate napredak u učenju, učenici se uče da razmišljaju o kvalitetu svog rada i o tome šta treba da preduzmu da bi svoj rad unapredili. Ocenjivanje tako postaje instrument za napredovanje u učenju. Na osnovu rezultata praćenja i vrednovanja, zajedno sa učenicima treba planirati proces učenja i birati pogodne strategije učenja.

Na početku školske godine nastavnici geografije treba da naprave plan vremenske dinamike i sadržaja ocenjivanja znanja i umenja (procenjivanja postignuća) učenika vodeći računa o adekvatnoj zastupljenosti sumativnog i formativnog ocenjivanja. Budući da se u novim programima nastave i učenja insistira na funkcionalnim znanjima, razvoju međupredmetnih kompetencija i projektnoj nastavi, važno je da nastavnici na početku školske godine dobro osmisle i sa učenicima dogovore kako će se obavljati formativno ocenjivanje. Ono za cilj ima da ukaže učeniku na čemu treba i koliko dodatno da radi, kao i da razvija motivaciju kod učenika. U tom smislu preporučuje se nastavnicima da na nivou stručnih veća dogovore kriterijume i elemente formativnog ocenjivanja (aktivnost na času, doprinos grupnom radu, izrada domaćih zadataka, kratki testovi, poznavanje geografske karte,...).

Potrebno je da nastavnik rezultate vrednovanja postignuća svojih učenika kontinuirano analizira i koristi tako da unapredi deo svoje nastavne prakse. Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje, osim postignuća učenika, i proces nastave i učenja, kao i sebe i sopstveni rad.

Naziv predmeta	FIZIKA
Cilj	Cilj učenja Fizike jeste upoznavanje učenika sa

	prirodnim pojavama i osnovnim zakonima prirode, sticanje osnove naučne pismenosti, osposobljavanje za uočavanje i raspoznavanje fizičkih pojava i aktivno sticanje znanja o fizičkim fenomenima kroz istraživanje, usvajanje osnova naučnog metoda i usmeravanje prema primeni fizičkih zakona u svakodnevnom životu i radu.
Razred	šesti
Godišnji fond časova	72 časa

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/ TEMA	SADRŽAJI
- razlikuje vrste kretanja prema obliku putanje i prema promeni brzine i određuje srednju brzinu; - objašnjava uzajamno delovanje tela u neposrednom dodiru (promena brzine, pravca i smera kretanja, deformacija tela) i uzajamno delovanje tela koja nisu u neposrednom	UVOD U FIZIKU	Fizika kao prirodna nauka. Fizika i matematika. Fizika i tehnika. Fizika i medicina. Metode istraživanja u fizici (posmatranje, merenje, ogled...). Ogledi koji ilustruju različite fizičke pojave (iz svakodnevnog života). Demonstracioni ogledi:

dodiru (gravitaciono, električno i magnetno delovanje); - razlikuje delovanje sile Zemljine teže od težine tela; - povezuje masu i inerciju, razlikuje masu i težinu tela, prepoznaje ih u svakodnevnom životu i rešava različite problemske zadatke (problem situacije); - demonstrira uticaj trenja i otpora sredine na kretanje tela i primenjuje dobre i loše strane ovih pojava u svakodnevnom životu; - demonstrira pojavu inercije tela, deformacije tela pod dejstvom sile, uzajamno delovanje naelektrisanih tela i uzajamno delovanje magneta, pritisak čvrstih tela i tečnosti; - razlikuje prenošenje sile pritiska kroz čvrsta tela i tečnosti i navodi primere primene (hidraulična		- Kako saviti mlaz vode? - Mehuri od sapunice imaju oblik sfere, zašto? - Kada nastaje električno pražnjenje? - Napravi dugu. - Opišimo lik predmeta u ravnom i sfernom ogledalu. Uloga merenja u fizici i u svakodnevnom životu (merenje vremena, dužine, površine i zapremine...).

presa, kočnice automobila, hodanje po snegu...); - poznaje primenu hidrostatičkog pritisaka (princip rada vodovoda, fontane); - izražava fizičke veličine u odgovarajućim mernim jedinicama međunarodnog sistema (SI) i razlikuje osnovne i izvedene fizičke veličine, pretvara veće jedinice u manje i obrnuto (koristi prefikse mikro, mili, kilo, mega); - procenjuje vrednost najmanjeg podeoka kod mernih instrumenata (odnosno, tačnost merenja); - meri težinu, dužinu, vreme, zapremin u i masu i na osnovu merenih vrednosti određuje gustinu i pritisak; - određuje srednju vrednost merene veličine i		

grešku merenja; - rešava kvalitativne, kvantitativne i grafičke zadatke (brzina, težina, gustina, pritisak čvrstih tela i tečnosti...).		
	KRETANJE	Kretanje u svakodnevnom životu. Relativnost kretanja. Pojmovi i veličine kojima se opisuje kretanje (putanja, put, vreme, brzina, pravac i smer kretanja). Vektorski karakter brzine. Podela kretanja prema obliku putanje i brzini tela. Zavisnost pređenog puta i brzine od vremena kod ravnomernog pravolinijskog kretanja. Promenljivo pravolinijsko kretanje. Srednja brzina. Demonstracioni ogledi: - Kretanje kuglice po Galilejevom žljebu. - Kretanje mehura vazduha (ili kuglice) kroz vertikalno postavljenu dugu providnu cev sa tečnošću.

		Laboratorijska vežbe 1. Određivanje srednje brzine promenljivog kretanja tela i stalne brzine ravnomernog kretanja pomoću staklene cevi sa mehurom (ili kuglicom).
	SILA	Uzajamno delovanje dva tela u neposrednom dodiru i posledice takvog delovanja: pokretanje, zaustavljanje i promena brzine tela, deformacija tela (istezanje, sabijanje, savijanje), trenje pri kretanju tela po horizontalnoj podlozi i otpor pri kretanju tela kroz vodu i vazduh. Uzajamno delovanje dva tela koja nisu u neposrednom dodiru (gravitaciono, električno, magnetno). Sila kao mera uzajamnog delovanja dva tela, pravac i smer delovanja. Vektorski karakter sile. Slaganje sila istog pravca. Procena intenziteta sile demonstracionim dinamometrom. Sila Zemljine teže. Težina tela kao posledica

		delovanja sile Zemljine teže. Demonstracioni ogledi. - Istezanje i sabijanje elastične opruge. Trenje pri klizanju i kotrljanju. Slobodno padanje. - Privlačenje i odbijanje naelektrisanih tela. - Privlačenje i odbijanje magneta.
	MERENJE	Osnovne i izvedene fizičke veličine i njihove jedinice (prefiksi mikro, mili, kilo, mega). Međunarodni sistem mera. Merila i merni instrumenti (opseg i tačnost). Direktno i indirektno merenje. Pojam srednje vrednosti merene veličine i greške merenja pri direktnim merenjima. Demonstracioni ogledi. - Merenje dužine (metarska traka, lenjir), zapremine (menzura) i vremena (časovnik, hronometar). - Prikazivanje nekih mernih

		instrumenata (vaga, termometri, električni instrumenti). Laboratorijske vežbe 1. Merenje dimenzija tela lenjirom sa milimetarskom podelom. 2. Merenje zapremine čvrstih tela nepravilnog oblika pomoću menzure. 3. Merenje elastične sile pri istezanju i sabijanju opruge. 4. Merenje sile trenja pri klizanju ili kotrljanju tela po ravnoj podlozi.
	MASA I GUSTINA	Inertnost tela. Zakon inercije (Prvi Njutnov zakon mehanike). Masa tela na osnovu pojma o inertnosti i o uzajamnom delovanju tela. Masa i težina kao različiti pojmovi. Merenje mase tela vagom. Gustina tela. Srednja gustina tela. Određivanje gustine čvrstih tela.

		Određivanje gustine tečnosti merenjem njene mase i zapremine. Demonstracioni ogledi. - Ilustrovanje inertnosti tela. - Sudari dveju kugli (a) iste veličine, istog materijala, (b) različite veličine, istog materijala, (v) iste veličine, različitog materijala. - Merenje mase vagom. - Tečnosti različitih gustina u istom sudu - „tečni sendvič" - Suvo grožđe u gaziranoj vodi. - Mandarina sa korom i bez kore u vodi. Laboratorijske vežbe 1. Određivanje gustine čvrstih tela pravilnog i nepravilnog oblika. 2. Određivanje gustine tečnosti merenjem njene mase i zapremine. 3. Kalibrisanje elastične opruge i merenje težine tela dinamometrom.
	PRITISAK	Pritisak čvrstih tela.

		Pritisak u mirnoj tečnosti. Hidrostatički pritisak. Spojeni sudovi. Atmosferski pritisak. Toričelijev ogled. Zavisnost atmosferskog pritiska od nadmorske visine. Barometri. Prenošenje spoljnjeg pritiska kroz tečnosti i gasove u zatvorenim sudovima. Paskalov zakon i njegova primena. Demonstracioni ogledi. - Zavisnost pritiska čvrstih tela od veličine dodirne površine i od težine tela. - Staklena cev sa pokretnim dnom za demonstraciju hidrostatičkog pritiska. - Prenošenje pritiska kroz tečnost (staklena cev s membranom, Heronova boca, spojeni sudovi). - Hidraulična presa (npr. dva medicinska injekciona šprica različitih poprečnih preseka spojena silikonskim crevom). - Ogledi koji ilustruju razliku

		pritisaka vazduha (kako se vazduh može „videti”, kako sveća može da gori pod vodom). - Ogledi koji ilustruju delovanje atmosferskog pritiska. Laboratorijska vežba 1. Određivanje zavisnosti hidrostatičkog pritiska od dubine vode

Ključni pojmovi sadržaja: kretanje, merenje, sila, masa, gustina, pritisak

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Polazna opredeljenja pri definisanju ishoda i koncipiranju programa nastave i učenja Fizike bili su usvojeni standardi postignuća učenika u osnovnoj školi.

Učenici šestog razreda treba da nauče osnovne pojmove i zakone fizike na osnovu kojih će razumeti pojave u prirodi i značaj Fizike u obrazovanju i svakodnevnom životu. Oni treba da steknu osnovu za praćenje programa Fizike u sledećim razredima.

Polazna opredeljenja uticala su na izbor programskih sadržaja i metoda logičkog zaključivanja, demonstracionih ogleda i laboratorijskih vežbi, orijentisanih na očekivane ishode.

Iz fizike kao naučne discipline odabrani su oni sadržaji koje na određenom nivou, u skladu sa obrazovnim standardima i ishodima, mogu da usvoje svi učenici šestog razreda.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Pri planiranju nastavnog procesa nastavnik, na osnovu definisanog cilja predmeta i ishoda, samostalno planira broj i redosled časova obrade i ostalih tipova časova, kao i metode i oblike rada sa učenicima. Nastavnik može u određenoj meri (vodeći računa da se ne naruši logičan sled učenja Fizike) preraspodeliti sadržaje prema svojoj proceni.

Uloga nastavnika je da pri planiranju nastave vodi računa o sastavu odeljenja i rezultatima inicijalnog testa, stepenu opremljenosti kabineta za Fiziku, stepenu opremljenosti škole (IT oprema, biblioteka,...), udžbeniku i drugim nastavnim materijalima koje će koristiti.

Polazeći od datih ishoda i sadržaja, nastavnik najpre kreira svoj godišnji/globalni plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivo konkretne nastavne jedinice. Od njega se očekuje da za svaku nastavnu jedinicu, u fazi planiranja i pisanja pripreme za čas, u odnosu na odabrani ishod, definiše ishode specifične za datu nastavnu jedinicu. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti.

Od metoda logičkog zaključivanja, koje se koriste u fizici kao naučnoj disciplini (induktivni, deduktivni, zaključivanje po analogiji, itd.), učenicima šestog razreda najpristupačniji je induktivni metod (od pojedinačnog ka opštem) pri pronalaženju i formulisanju osnovnih zakona fizike. Zato program predviđa da se pri proučavanju makrofizičkih pojava pretežno koristi induktivni metod.

Uvođenje jednostavnih eksperimenata za demonstriranje fizičkih pojava ima za cilj razvijanje radoznalosti i interesovanja za fiziku i istraživački pristup u prirodnim naukama. Jednostavne eksperimente mogu da izvode i sami učenici na času ili da ih ponove kod kuće, koristeći mnoge predmete i materijale iz svakodnevnog života.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Preporučeni sadržaji nastave orijentisane na ishode za šesti razred dosledno su prikazani u formi koja zadovoljava osnovne metodske zahteve nastave Fizike:

- Postupnost (od jednostavnog ka složenom) pri upoznavanju novih pojmova i formulisanju zakona.

- Očiglednost pri izlaganju nastavnih sadržaja (uz svaku tematsku celinu navedeno je više demonstracionih ogleda, a u nedostatku nastavnih sredstava moguće je koristiti i simulacije).

- Povezanost nastavnih sadržaja sa pojavama u svakodnevnom životu.

Programski sadržaji na osnovu ishoda se mogu realizovati:

1. izlaganjem sadržaja teme uz odgovarajuće demonstracione oglede;

2. rešavanjem kvalitativnih i kvantitativnih problema kao i problem-situacija;1

3. laboratorijskim vežbama;

4. korišćenjem drugih načina rada koji doprinose boljem razumevanju sadržaja teme (domaći zadaci, projekti, dopunska nastava, dodatni rad...);

5. sistematskim praćenjem rada svakog učenika.

Da bi se ciljevi i zadaci nastave Fizike ostvarili u celini, neophodno je da učenici aktivno učestvuju u svim oblicima nastavnog procesa. Imajući u vidu da svaki od navedenih oblika nastave ima svoje specifičnosti u procesu ostvarivanja, to su i metodska uputstva prilagođena ovim specifičnostima.

Metodska uputstva za predavanja

Kako uz svaku tematsku celinu idu demonstracioni ogledi, učenici će spontano pratiti tok posmatrane pojave, a na nastavniku je da navede učenika da svojim rečima, na osnovu sopstvenog rasuđivanja, opiše pojavu koju posmatra. Posle toga, nastavnik, koristeći precizni jezik fizike, definiše nove pojmove (veličine) i rečima formuliše zakon pojave. Kada se prođe kroz sve etape u izlaganju sadržaja teme (ogled, učenikov opis pojave, definisanje pojmova i formulisanje zakona), prelazi se, ako je moguće, na prezentovanje zakona u matematičkoj formi.

Metodska uputstva za rešavanje računskih zadataka

Pri rešavanju kvantitativnih (računskih) zadataka iz fizike, u zadatku prvo treba na pravi način sagledati fizičke sadržaje, pa tek posle toga preći na matematičko formulisanje i izračunavanje. Naime, rešavanje zadataka odvija se kroz tri etape: fizička analiza zadatka, matematičko izračunavanje i diskusija rezultata. U prvoj etapi uočavaju se fizičke pojave na koje se odnosi zadatak, a zatim se nabrajaju i rečima iskazuju zakoni po kojima se pojave odvijaju. U drugoj etapi se, na osnovu matematičke forme zakona, izračunava vrednost tražene veličine. U trećoj etapi traži se fizičko tumačenje dobijenog rezultata. U cilju razvijanja prirodno-naučne pismenosti nastavnik treba da instistira na sistematskom korišćenju jedinica mere fizičkih veličina SI (međunarodni sistem jedinica).

Metodska uputstva za izvođenje laboratorijskih vežbi

Laboratorijske vežbe čine sastavni deo redovne nastave i organizuju se na sledeći način: učenici svakog odeljenja dele se u dve grupe, tako da svaka grupa ima svoj termin za laboratorijsku vežbu. Oprema za svaku laboratorijsku vežbu umnožena je u više kompleta, tako da na jednoj vežbi (radnom mestu) može da radi dva do tri učenika. Čas eksperimentalnih vežbi sastoji se iz: uvodnog dela, merenja i zapisivanja podataka dobijenih merenjima, analize i diskusije dobijenih rezultata, izvođenja zaključaka.

U uvodnom delu časa nastavnik:

- obnavlja delove gradiva koji su obrađeni na časovima predavanja, a odnose se na datu vežbu (definicija veličine koja se određuje i metod koji se koristi da bi se veličina odredila),

- obraća pažnju na činjenicu da svako merenje prati odgovarajuća greška i ukazuje na njene moguće izvore,

- upoznaje učenike s mernim instrumentima i obučava ih da pažljivo rukuju laboratorijskim inventarom,

- ukazuje učenicima na mere predostrožnosti, kojih se moraju pridržavati radi sopstvene sigurnosti.

Dok učenici vrše merenja, nastavnik aktivno prati njihov rad, diskretno ih nadgleda i, kad zatreba, objašnjava im i pomaže. Pri unošenju rezultata merenja u đačku svesku, procenu greške treba vršiti samo za direktno merene veličine (dužinu, vreme,...), a ne i za veličine koje se posredno određuju (npr. pritisak čvrstog tela). Procenu greške posredno određene veličine nastavnik može da izvodi u okviru dodatne nastave.

Metodska uputstva za druge oblike rada

Pri odabiru domaćih zadataka nastavnik treba da vodi računa o nivou složenosti zadataka, ali i o njihovoj motivacionoj funkciji. S obzirom da kroz izradu domaćeg zadatka učenici proveravaju stepen razumevanja usvojenog sadržaja, korektnost urađenog domaćeg zadatka treba da bude proverena na narednom času.

Praćenje rada učenika

Nastavnik je dužan da kontinuirano prati rad svakog učenika kroz neprekidnu kontrolu njegovih usvojenih znanja, stečenih na osnovu svih oblika nastave: demonstracionih ogleda, predavanja, rešavanja kvantitativnih i kvalitativnih zadataka i laboratorijskih vežbi. Takođe je u obavezi da uredno vodi evidenciju o radu i napredovanju svakog učenika. Ocenjivanje učenika samo na osnovu rezultata koje je on postigao na pismenim vežbama neprimereno je učeničkom uzrastu i fizici kao naučnoj disciplini. Neophodno je da nastavnik od učenika, koji se prvi put sreće sa fizikom, ne traži samo formalno znanje već da ga podstiče na razmišljanje i logičko zaključivanje. Učenik se kroz usmene odgovore navikava da koristi preciznu terminologiju i razvija sposobnost da svoje misli jasno i tečno formuliše.

Budući da je program orijentisan na ishode, po sadržaju i obimu, prilagođen psihofizičkim mogućnostima učenika šestog razreda, stalnim obnavljanjem najvažnijih delova iz celokupnog gradiva postiže se da stečena znanja, veštine i stavovi budu trajniji i da učenik bolje uočava povezanost raznih oblasti fizike.

Dopunska nastava i dodatni rad

Dodatna nastava iz Fizike organizuje se u šestom razredu sa po jednim časom nedeljno. Ova vrsta nastave obuhvata nove sadržaje, koji se nadovezuju na program redovne nastave, ali se odnose na složenije fizičke pojave ili na pojave za koje su učenici pokazali poseban interes.

Redosled tematskih sadržaja u dodatnoj nastavi prati redosled odgovarajućih sadržaja u redovnoj nastavi. Ukoliko u školi trenutno ne postoje tehnički uslovi za ostvarivanje nekih tematskih sadržaja iz dodatne nastave, nastavnik bira one sadržaje koji mogu da se ostvare. Pored ponuđenih sadržaja, mogu se realizovati i teme za koje učenici pokažu posebno interesovanje.

Dopunska nastava se takođe organizuje sa po jednim časom nedeljno. Nju pohađaju učenici koji u redovnoj nastavi nisu bili uspešni. Cilj dopunske nastave je da učenik, uz dodatnu pomoć nastavnika, stekne minimum osnovnih znanja iz sadržaja koje predviđa program Fizike u šestom razredu.

Slobodne aktivnosti učenika, koji su posebno zainteresovani za fiziku i druge prirodne nauke, mogu se organizovati kroz razne sekcije.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U nastavi orijentisanoj na dostizanje ishoda vrednuju se ostvareni nivo postignuća i napredovanje tokom procesa učenja. Da bi vrednovanje bilo objektivno, potrebno je da bude usklađeno sa principima ocenjivanja (Pravilnik o ocenjivanju u osnovnoj školi iz 2013. godine).

Nastavnik je dužan da kontinuirano prati rad svakog učenika kroz neprekidno proveravanje njegovih usvojenih znanja, stečenih na osnovu svih oblika nastave: demonstracionih ogleda, predavanja, rešavanja kvantitativnih, kvalitativnih i grafičkih zadataka, laboratorijskih vežbi, projekata...

U svakom razredu treba kontinuirano pratiti i vrednovati znanja, veštine i stavove učenika pomoću usmenog ispitivanja, kratkih pismenih provera, testova na kraju većih celina, kontrolnih vežbi i proverom eksperimentalnih veština. Nastavnik treba da omogući učenicima da iskažu sopstvena razmišljanja o nekim fizičkim pojavama i da to adekvatno vrednuje.

Na početku školske godine, potrebno je sprovesti inicijalni test. Ovaj test je instrument provere predznanja i potencijala učenika. Na kraju školske godine, takođe, treba sprovesti časove sistematizacije gradiva i proveriti nivo postignuća učenika.

PRILOG: Orijentacioni broj časova po temama i broj časova predviđenih za izradu laboratorijskih vežbi.

FIZIKA

VI razred

(2 časa nedeljno, 72 časa godišnje)

Redni broj teme	Naslov teme	Broj časova	Broj časova za laboratorijske vežbe	Ukupan broj časova za nastavnu temu
1.	Uvod u fiziku	4	-	4
2.	Kretanje	13	1	14
3.	Sila	14	-	14
4.	Merenje	8	5	13
5.	Masa i gustina	11	4	15
6.	Pritisak	11	1	12
Ukupno		61	11	72

Naziv predmeta	MATEMATIKA

Cilj	Cilj učenja Matematike je da učenik, ovladavajući matematičkim konceptima, znanjima i veštinama, razvije osnove apstraktnog i kritičkog mišljenja, pozitivne stavove prema matematici, sposobnost komunikacije matematičkim jezikom i pismom i primeni stečena znanja i veštine u daljem školovanju i rešavanju problema iz svakodnevnog života, kao i da formira osnov za dalji razvoj matematičkih pojmova.
Razred	Šesti
Godišnji fond časova	144 časa

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/ TEMA	SADRŽAJI
- pročita, zapiše, uporedi i predstavi na brojevnoj pravoj cele i racionalne brojeve (zapisane u obliku razlomka ili u decimalnom zapisu); - odredi suprotan broj,	CELI BROJEVI	Skup celih brojeva (Z). Suprotan broj. Apsolutna vrednost celog broja. Prikaz celih brojeva na brojevnoj pravoj. Upoređivanje celih brojeva. Osnovne računske operacije u

apsolutnu vrednost i recipročnu vrednost racionalnog broja; - izračuna vrednost jednostavnijeg brojevnog izraza i reši jednostavnu linearnu jednačinu i nejednačinu u skupu racionalnih brojeva; - reši jednostavan problem iz svakodnevnog života koristeći brojevni izraz, linearnu jednačinu ili nejednačinu; - primeni proporciju i procenat u realnim situacijama; - prikaže podatke i zavisnost između dve veličine u koordinatnom sistemu (stubičasti, tačkasti i linijski dijagram); - tumači podatke prikazane tabelom i grafički; - klasifikuje trouglove odnosno četvorouglove na osnovu		skupu Z i njihova svojstva. Izrazi sa celim brojevima.

njihovih svojstava; - konstruiše uglove od 90° i 60° i koristi njihove delove za konstrukcije drugih uglova; - uoči odgovarajuće elemente podudarnih trouglova; - utvrdi da li su dva trougla podudarna na osnovu stavova podudarnosti; - konstruiše trougao, paralelogram i trapez na osnovu zadatih elemenata (stranice i uglovi trouglova i četvorouglova i dijagonala četvorougla); - primeni svojstva trouglova i četvorouglova u jednostavnijim problemskim zadacima; - sabira i oduzima vektore i koristi ih u realnim situacijama; - odredi centar opisane i upisane kružnice trougla;		

- primenjuje osobine centralne i osne simetrije i translacije u jednostavnijim zadacima; - izračuna površinu trougla i četvorougla koristeći obrasce ili razloživu jednakost.		
	RACIONALNI BROJEVI	Prvi deo Skup racionalnih brojeva. Suprotan broj. Apsolutna vrednost racionalnog broja. Prikaz racionalnih brojeva na brojevnoj pravoj. Upoređivanje racionalnih brojeva. Osnovne računske operacije u skupu Q i njihova svojstva. Izrazi sa racionalnim brojevima. Jednačine i nejednačine: ax + b = c; ax + b ≤ c; ax + b < c; ax + b ≥ c; ax + b > c (a, b, c Î Q, a ≠ 0). Drugi deo Koordinatni sistem. Prikaz podataka u koordinatnom sistemu.

		Prikaz zavisnosti među veličinama. Razmere, proporcije i procenti. Direktna proporcionalnost. Obrnuta proporcionalnost.
	TROUGAO	Prvi deo Pojam trougla. Obim trougla. Jednakokraki i jednakostranični trouglovi. Visina trougla. Uglovi trougla. Zbir uglova trouglova. Vrste trouglova prema uglovima. Odnos između stranica i uglova trougla. Nejednakost trougla. Konstrukcije nekih uglova (60°, 120°, 30°, 45°, 75°, 135°) Drugi deo Osnovne konstrukcije trouglova. Pojam podudarnosti i stavovi podudarnosti. Centralna simetrija i podudarnost. Osna simetrija i podudarnost.

		Centar opisane i upisane kružnice trougla.
	ČETVOROUGAO	Četvorougao. Uglovi četvorougla. Zbir uglova četvorougla. Paralelogram. Osobine paralelograma. Uslovi da četvorougao bude paralelogram. Romb, pravougaonik i kvadrat. Konstrukcija paralelograma. Sabiranje i oduzimanje vektora. Množenje vektora brojem. Trapez. Osobine trapeza. Srednja linija trougla i trapeza. Konstrukcije trapeza. Deltoid.
	POVRŠINA ČETVOROUGLA I TROUGLA	Pojam površine figure, površina pravougaonika i kvadrata. Jednakost površina podudarnih figura. Površina paralelograma, trougla, trapeza. Površina četvorougla s normalnim dijagonalama.

Ključni pojmovi sadržaja: ceo broj, apsolutna vrednost, racionalan broj, izrazi, jednačine i nejednačine, koordinatni sistem, proporcija, konstrukcije uglova, trouglova i četvorouglova, paralelogram, romb, trapez, deltoid, centar opisanog i upisanog kruga, površine trouglova i četvorouglova.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Pri izboru sadržaja i pisanju ishoda za predmet Matematika uzeta je u obzir činjenica da se učenjem matematike učenici osposobljavaju za: rešavanje raznovrsnih praktičnih i teorijskih problema, komunikaciju matematičkim jezikom, matematičko rezonovanje i donošenje zaključaka i odluka. Takođe, u obzir je uzeta i činjenica da sam proces učenja matematike ima svoje posebnosti koje se ogledaju u broju godina izučavanja i nedeljnog broja časova predmeta i neophodnosti sticanja kontinuiranih znanja.

Nastavnici u svojoj svakodnevnoj nastavnoj praksi, treba da se oslanjaju na ishode, jer oni ukazuju šta je ono za šta učenici treba da budu osposobljeni tokom učenja predmeta u jednoj školskoj godini. Ishodi predstavljaju očekivane i definisane rezultate učenja i nastave. Ostvarivanjem ishoda, učenici usvajaju osnovne matematičke koncepte, ovladavaju osnovnim matematičkim procesima i veštinama, osposobljavaju se za primenu matematičkih znanja i veština i komunikaciju matematičkim jezikom. Kroz ishode se omogućava ostvarivanje i međupredmetnih kompetencija kao što su komunikacija, rad sa podacima i informacijama, digitalna kompetencija, rešavanje problema, saradnja i kompetencija za celoživotno učenje.

Predlog za realizaciju programa

Radi lakšeg planiranja nastave daje se orijentacioni predlog broja časova po temama (ukupan broj časova za temu, broj časova za obradu novog gradiva + broj časova za utvrđivanje i sistematizaciju gradiva). Prilikom izrade operativnih planova nastavnik raspoređuje ukupan broj časova predviđen za pojedine teme po tipovima časova (obrada novog gradiva, utvrđivanje i uvežbavanje, ponavljanje, proveravanje i sistematizacija znanja), vodeći računa o cilju predmeta i ishodima.

Celi brojevi (24; 9 + 15)

Racionalni brojevi (50; 18 + 32)

Trougao (24; 9 + 15)

Četvorougao (22; 8 + 14)

Površine figura (16; 6 + 10)

U programu su sadržaji pojedinih tema podeljeni na dva dela, zbog toga što je poželjno kombinovati algebarske i geometrijske sadržaje. Predloženi redosled realizacije tema:

1. Celi brojevi;

2. Trougao - prvi deo;

3. Racionalni brojevi - prvi deo;

4. Trougao - drugi deo;

5. Racionalni brojevi - drugi deo;

6. Četvorougao;

7. Površina četvorougla.

Predložena podela tema i redosled realizacije nisu obavezni za nastavnike, već predstavljaju samo jedan od mogućih modela.

Napomena: za realizaciju 4 pismena zadataka (u trajanju od po jednog časa), sa ispravkama, planirano je 8 časova.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program usmerava nastavnika da nastavni proces koncipira u skladu sa definisanim ishodima, odnosno da planira kako da učenici ostvare ishode, i da izabere odgovarajuće metode, aktivnosti i tehnike za rad sa učenicima. Definisani ishodi pokazuju nastavniku i koja su to specifična znanja i veštine koja su učeniku potrebna za dalje učenje i svakodnevni život. Prilikom planiranja časa, ishode predviđene programom treba razložiti na manje i na osnovu njih planirati aktivnosti za konkretan čas. Treba imati u vidu da se ishodi u programu razlikuju, da se neki mogu lakše i brže ostvariti, dok je za određene ishode potrebno više vremena, aktivnosti i rada na različitim sadržajima. Ishode treba posmatrati kao ciljeve kojima se teži tokom jedne školske godine. Nastavu u tom smislu treba usmeriti na razvijanje kompetencija, i ne treba je usmeriti samo na ostvarivanje pojedinačnih ishoda.

Pri obradi novih sadržaja, treba se oslanjati na postojeće iskustvo i znanje učenika, i nastojati, gde god je to moguće, da učenici samostalno otkrivaju matematičke pravilnosti i izvode zaključke. Osnovna uloga nastavnika je da bude organizator nastavnog procesa, da podstiče i usmerava aktivnost učenika. Učenike treba upućivati da koriste udžbenik i druge izvore znanja, kako bi usvojena znanja bila trajnija i šira, a učenici osposobljeni za primenu u rešavanju raznovrsnih zadataka.

Na časovima treba kombinovati različite metode i oblike rada, što doprinosi većoj racionalizaciji nastavnog procesa, podstiče intelektualnu aktivnost učenika i nastavu čini interesantnijom i efikasnijom. Izbor metoda i oblika rada zavisi od nastavnih sadržaja koje treba realizovati na času i predviđenih ishoda, ali i od specifičnosti određenog odeljenja i individualnih karakteristika učenika.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Celi brojevi

Proširivanjem sistema N0, prirodnih brojeva sa nulom, nastaje sistem celih brojeva Z, kao skup koji je dopunjen negativnim celim brojevima i na koji se, sa N0, takođe proširuje značenje operacija i relacija..

Prvi korak u ovom proširenju čini dodavanje negativnih celih brojeva skupu N0, a prirodni brojevi u tom širem skupu slove kao pozitivni celi brojevi. Uz to treba istaći značenje tih brojeva koje oni imaju na raznim skalama (termometarskoj, tabli lifta, prikazivanju prihoda i rashoda...). Ukazati na temperature - 5oS, taster lifta koji nosi oznaku - 1, stanje na ličnom računu koje ima oznaku 40 000 dinara i - 40 000 dinara. U tom smislu, poželjno je, na konkretnim primerima, na raznim skalama prikazati neke pozitivne i negativne temperature, neka pozitivna i negativna finansijska stanja, nadmorsku visinu...

Ako je n oznaka za prirodne brojeve, onda će -n biti oznaka za negativne cele brojeve i pri tom:

- n i - n čine par suprotnih brojeva,

- n je apsolutna vrednost za oba broja: n i -n.

- broju - n suprotan je broj n, tj. - (-n) = n.

Poređenje celih brojeva oslanja se intuitivno na njihovom predstavljanju tačkama na brojevnoj pravoj i prati predstavu o rasporedu tih tačaka. Uz tu predstavu ide i ona o usmerenoj duži kao „hodu” od tačke nula do tačke koja predstavlja taj broj. Treba naglastiti da, kada se brojevna prava pozitivno orijentiše, kretanje u suprotnom pravcu generiše negativne brojeve. U tom kontekstu treba ukazati i na geometrijsko tumačenje apsolutne vrednosti celog broja i potencirati apsolutnu vrednost celog

broja kao odstojanje tačke od (koordinatne) nule, ističući da ceo broj i njemu suprotan broj imaju jednake apsolutne vrednosti, tj. jednaka odstojanja od (koordinatne) nule.

Sabiranje u skupu Z interpretira se kao nastavljanje „hodova" tj. nadovezivanje usmerenih duži, u smislu da 3 + 5 predstavljanje nastavak „kretanja" u istom smeru, a da 3 + (-5) predstavlja kretanje za 3 jedinice u pozitivnom smeru i potom 5 jedinica u negativnom smeru. Posle rada sa konkretnim primerima (koji bi bili sistematski grupisani i zapisivani, kao na primer, 7 + 5, 7 + (-5), (-7) + 5, (-7) + (-5)) treba preći na formalnu definiciju zbira celih brojeva. Ta formalizacija može uslediti i kasnije, kada učenici u potpunosti ovladaju sabiranjem celih brojeva. Mnogo je važnije da učenici suštinski shvate algoritam sabiranja i da tačno izvršavaju sabiranje, nego da znaju da iskažu definiciju, a ne znaju da je primene.

Osobine sabiranja celih brojeva (komutativnost i asocijativnost) takođe treba prikazati kroz konkretne primere. Jednostavno treba pokazati da 7 + (-5) ima jednaku vrednost kao i (-5) + 7, tj. da je potpuno svejedno da li se „krećemo" prvo u pozitivnom smeru za 7 jediničnih duži ili u negativnom smeru za 5 jediničnih duži.

Oduzimanje u skupu Z definiše se kao sabiranje sa suprotnim brojem, pa je potrebno istaći da je u skupu Z ta operacija uvek izvodljiva, tj. da više nije neophodno da umanjenik bude veći ili jednak od umanjioca.

Prilikom uvođenja množenja u skupu Z, prvi korak je opet intuitivan. To, na primer, znači da problem množenja 3 × 2 ponovo svodimo na produženo sabiranje, tj. na relaciju 3 × 2 = 2 + 2 + 2. Analogno i problem 3 × (-2) svodimo na relaciju 3 × (-2) = (-2) + (-2) + (-2) i kroz niz sličnih primera dolazimo do pravila za množenje pozitivnog i negativnog celog broja.

Ali i do važnih posledica, a to je da je n × (-1) = (-1) × n = 1 × (-n) = (-n) × 1 = - n. tj. da je n × (-m) = n × (-1) × m = - n × m.

Ostaje da se objasni slučaj množenja dva negativna cela broja pa proizvod (-3) × (-2) zapisujemo kao (-3) × (-2) = -3 × (-2) = - (-6) = 6 (na osnovu već poznate jednakosti - (-n) = n). Uopštenije (-n) × (-m) = -n × (-m) = - (-n × m) = n × m.

Svuda prvo dolaze konkretni primeri množenja, pa se posle njih daju opšte formulacije. Svojstva komutativnosti i asocijativnosti množenja ilustruju se prvo na konkretnim primerima, a tek potom se i formalno izvode na osnovu definicije množenja. Na sličan način, preko primera i kroz zadatke, treba ilustrovati i svojstvo distributivnosti. Kroz primere treba i pokazati da skup Z nije zatvoren za deljenje, tj. da količnik dva cela broja nije uvek ceo broj.

Uvrstimo i ovu važnu napomenu: narativno izražavanje definicija i svojstava je didaktički vrlo opravdano, ali tek kada učenici steknu iskustvo kroz primere i zadatke treba dati preciznu matematičku formulaciju (a ne da se prvo iskažu pravila, a potom da se na osnovu datih pravila rešavaju zadaci).

Na kraju ove teme treba dati pregled osnovnih svojstava operacija u skupu Z koristeći a, b, c itd. kao oznake za promenljive (a ne one kojima se ističe znak celog broja).

Racionalni brojevi

Proširivanje skupa nenegativnih racionalnih brojeva teče na potpuno analogan način kao i proširivanje skupa N0, pri čemu se treba pozivati na odgovarajuće postupke primenjene u slučaju konstrukcije sistema Z i time skraćivati izlaganje. Kada je r ∈ Q+, negativne racionalne brojeve treba označavati pišući -r i izbegavati nepotrebno nagomilavanje zagrada. Deljenje u sistemu racionalnih brojeva Q osmišljava se kao množenje recipročnim brojem, pa treba istaći da je sad ta operacija uvek izvodljiva (sem deljenja nulom, kad treba reći da takvo deljenje nema smisla). Na kraju, sistematizuju se osnovna svojstva operacija u skupu Q.

Rešavanje linearnih jednačina i nejednačina obrađivati posle proširenja brojevnih sistema do skupa Q racionalnih brojeva. Tek u ovom skupu je to rešavanje izvodljivo bez poznatih ograničenja. Poznata pravila rešavanja jednačina i nejednačina navedenog oblika treba povezati i objasniti odgovarajućim

osobinama operacija u skupu Q: ako je a = b, onda je a + c = b + c, ako je a < b onda je a + c < b + c itd. Na primer, nejednačina 5 - 3x < 6 se može rešavati sledećim koracima: 5 < 6 + 3x (obema stranama dodato 3x), -1 < 3x (obema stranama dodato -6), 3x > -1, x > -⅓ (obe strane pomnožene sa ⅓). Poželjno je prilikom objašnjavanja koristiti model terazija. Kad se biraju nešto složeniji primeri jednačina i nejednačina, nepoznata treba da figuriše samo jedanput (na primer, 3·(7x - 4) = 25). Rešavajući tekstualne probleme sastavljanjem i rešavanjem odgovarajućih jednačina i nejednačina, utvrđuju se naučeni postupci i sagledava njihova primena.

U delu koji se odnosi na primenu, najpre uvesti pojam koordinatnog sistema (apscisna i ordinatna osa, jedinična duž, kvadranti), kao i pojam koordinata kao uređenog para koji određuje položaj tačke u koordinatnoj ravni. U ovom delu postoji mogućnost za ponavljanje pojmova iz prethodne godine, određivanje osno i centralno simetričnih tačaka i objekata u koordinatnom sistemu u odnosu na koordinatne ose i koordinatni početak, kao i translacije tačaka ili poznatih geometrijskih objekata za zadati vektor. Obraditi određivanje rastojanja između dve tačke samo kada one imaju jednake vrednosti apscisa ili ordinata, a određivanje središta date duži u koordinatnom sistemu povezati sa pojmom aritmetičke sredine iz petog razreda.

Nakon usvajanja osnovnih pojmova, učenici mogu da prošire znanja iz petog razreda i prikazuju podatke o zavisnim veličinama tabelama, tačkastim, linijskim ili stubičastim dijagramima (i sa višestrukim stubićima). Važno je da se učenici osposobe da „čitaju" grafikone i uočavaju zavisnosti među veličinama i u slučajevima kada one nisu prikazane direktno na grafikonu ili tabeli (pređeni put - brzina, broj kilograma - cena i sl.). U ovom delu učenici bi na jednom delu časova, kada savladaju osnovne pojmove, mogli da se osposobe za elementarno korišćenje nekog od besplatnih dinamičkih softvera za prikazivanje objekata u koordinatnom sistemu i za crtanje dijagrama.

Nakon ponavljanja o pojmu razmere iz prethodnog razreda, uvesti pojam proporcije i koeficijenta proporcionalnosti. Obradu ovog gradiva podrediti praktičnom cilju, uz povezivanje sa već poznatim sadržajima Matematike (procenti) i drugih predmeta (Fizika, Geografija, Biologija, Informatika) u cilju izračunavanja nepoznatog člana proporcije.

Kroz praktične primere, uvesti pojam direktne i obrnute proporcionalnosti uz prikaz zavisnosti direktne proporcionalnosti u koordinatnom sistemu. Direktnu proporcionalnost prikazivati grafički u koordinatnom sistemu i uslovom u = kh, pri čemu se ne uvodi opšti pojam funkcije, a može se pomenuti naziv grafik linearne funkcije. Grafik linearne funkcije povezati sa praktičnim primerima iz svakodnevnog života i drugih predmeta.

Trougao

Osnovni cilj nastave geometrije je da se nastavi prelaz, započet u petom razredu, sa nivoa vizuelizacije na nivo analiziranja i apstrakcije sa prvim koracima prema dedukciji. Zbog toga treba insistirati na pravilnim formulacijama, zaključivanju, korišćenju logičkih veznika (i, ili, ako...onda), ali ne treba preterivati u strogosti kod pojedinih definicija i dokaza. Izuzetno je značajno da se sadržaji povezuju sa poznatim pojmovima i tvrđenjima iz prethodnih razreda. U nekim jednostavnijim situacijama dati potpune dokaze tvrđenja.

Pojam trougla povezati sa poznatim pojmom zatvorene izlomljene linije, a obim trougla povezati sa zbirom dužina duži.

Povezati tvrđenje o zbiru unutrašnjih uglova trougla sa poznatim svojstvima transverzalnih uglova i analizirati svojstva spoljašnjih uglova trougla. Učenike navikavati da sistematski i precizno koriste odgovarajuće oznake pri obeležavanju stranica, temena i uglova trougla. Insistirati da klasifikaciju trouglova na oštrougle, pravougle i tupougle usvoje svi učenici.

Pojmove jednakokrakog i jednakostraničnog trougla povezati sa osnom simetrijom i insistirati da učenici prihvate da se naspram jednakih uglova u trouglu nalaze jednake stranice i obrnuto.

Objasniti činjenicu da se naspram duže stranice u trouglu nalazi veći ugao i obrnuto, kao i teoremu o nejednakosti trougla.

Uvesti visinu trougla kao duž koja sadrži teme trougla i normalna je na pravu određenu naspramnom stranicom, ali ne pominjati ortocentar, koji je predviđen za sedmi razred. Konstrukcije visine lenjirom i šestarom povezati sa znanjima iz petog razreda - konstrukcijom normale iz tačke na pravu.

Objasniti najpre konstrukcije uglova od 90° i 60°, a zatim uvežbati konstrukciju simetrale ugla lenjirom i šestarom i podsetiti učenike na konstruktivno sabiranje i oduzimanje uglova. Na ovaj način konstruisati uglove od 30°, 15°, 7°30′, 75°, 22°30′, 52°30′ i druge uglove. Ukazati na razliku između konstrukcije nekog ugla i crtanja pomoću uglomera.

Jasno istaći da je u (geometrijskim) konstrukcijama dozvoljena upotreba samo običnog lenjira i šestara. Važno je sa učenicima ponoviti konstrukcije normale na pravu iz date tačke i paralele date prave kroz tačku koja ne pripada toj pravoj.

Nakon prethodnih uvodnih sadržaja o trouglu, obraditi osnovne konstrukcije trouglova: (SUS) konstrukcija trougla kada su date dužine dve stranice i veličina ugla između njih; (USU) konstrukcija trougla kada je data dužina jedne stranice i mera uglova koji na nju naležu; (SSS) konstrukcija trougla kada su date dužine sve tri stranice; (SSU) konstrukcija trougla kada su date dužine dve stranice i veličina ugla naspram veće od njih. Svaku od osnovnih konstrukcija treba da prati odgovarajuće tvrđenje o određenosti stranica i uglova trougla. Npr. tvrđenje za SUS konstrukciju treba da glasi: ako su date dve stranice trougla i ugao između njih, onda su određene veličine svih uglova i svih stranica tog trougla. Na primerima ilustrovati situacije kada nije moguće konstruisati odgovarajući trougao: u slučaju USU ako je zbir datih uglova veći od 180°; u slučaju SSS ako date duži ne zadovoljavaju nejednakosti trougla. Na primerima pokazati da u slučaju kada su zadate dve stranice i ugao naspram kraće od njih postoje tri mogućnosti (zadatak ima dva rešenja, jedno rešenje ili nema rešenja), ali ne insistirati na ovakvim zadacima. Na časovima vežbanja, kroz zadatke isticati specifičnosti u vezi sa konstrukcijama jednakokrakih, jednakostraničnih i pravouglih trouglova. (Složenije konstrukcije trouglova planirane su za sedmi razred.)

Obrada pojma podudarnosti među trouglovima prirodno se deli na tri faze. U prvoj fazi uvesti pojam podudarnosti oslanjajući se na vizuelnu percepciju i geometrijsku intuiciju učenika. Dva trougla smatramo podudarnim ako se jedan od njih može preneti tako da potpuno poklopi drugi, odnosno ako se ti trouglovi razlikuju samo po svom položaju (u ravni) i osim toga ne postoji bilo kakva druga razlika među njima (po obliku i dimenzijama). U ovoj fazi, najvažnije je da učenici uočavaju parove odgovarajućih stranica i parove odgovarajućih uglova dva podudarna trougla. Druga faza je upoznavanje sa stavovima podudarnosti. Tvrđenja SUS, USU, SSS, SSU, ranije formulisana u vezi sa osnovnim konstrukcijama, treba da posluže za formulaciju odgovarajućih stavova. Npr. tvrđenje SUS treba da bude preformulisano u stav SUS: Ako su dve stranice i njima zahvaćeni ugao jednaki dvema stranicama i njima zahvaćenim uglom drugog trougla, onda su ti trouglovi podudarni. U drugoj fazi od učenika zahtevati primenu stavova samo u najjednostavnijim slučajevima. Preciznije, treba se ograničiti isključivo na zadatke:

- u kojima su data (nacrtana ili opisana) dva trougla za koje se neposredno (sa slike ili iz teksta) mogu uočiti jednakosti iz uslova nekog stava;

- u kojima se zahteva od učenika da uoči koji stav se može primeniti i da odredi jednakost ostalih parova odgovarajućih stranica, odnosno uglova.

Kroz zadatke navedenog tipa isticati specifičnosti u slučajevima kada treba utvrditi podudarnost jednakokrakih, jednakostraničnih, odnosno pravouglih trouglova. U trećoj fazi obrade podudarnosti, primenom stavova treba izvesti osobine centralne i osne simetrije koje su učenicima poznate iz petog razreda. Ovakva primena stavova podudarnosti pre svega se odnosi na detaljna objašnjenja nastavnika, kroz koja će učenici postepeno usvajati deduktivni način zaključivanja. Dokazati najvažnija tvrđenja o simetrali duži i simetrali ugla i iz njih kasnije izvesti odgovarajuće zaključke o centru opisane i upisane kružnice trougla. (U sedmom razredu biće obrađeni pojmovi ortocentar, težišna duž i težište, osobine u vezi sa njima, kao i složenije primene stavova podudarnosti.)

Četvorougao

U ovoj oblasti treba obraditi definicije i osnovna svojstva četvorouglova: paralelograma, kvadrata, pravougaonika, romba, trapeza i deltoida. Isticati i logičku povezanost ovih figura (kvadrat je pravougaonik, pravougaonik je paralelogram, romb je paralelogram). Posebno je važno naglasiti da

sve osobine paralelograma zadovoljavaju i kvadrat, pravougaonik i romb, ali da i svaki od njih ima svoje specifične osobine. Veliki broj osobina trouglova treba ponoviti i iskoristiti prilikom otkrivanja osobina četvorouglova.

Zapaziti da se četvorougao razlaže na dva trougla (dijagonalom), oslanjajući se na teoreme o uglovima trouglova doći do odgovarajuće teoreme o uglovima četvorouglova. Paralelogramu posvetiti najveću pažnju i pre svega obnoviti naučeno o paralelogramu u petom razredu. Na osnovu naučenog o paralelogramu u petom razredu kao i naučenog o podudarnosti trouglova i centralnoj simetriji, osnoj simetriji i translaciji u šestom razredu, izvode se osobine paralelograma i uslovi da četvorougao bude paralelogram. Važno je dokazati svojstva paralelograma. Naglasiti da su tačni i obrati nekih teorema u vezi sa paralelogramom.

Treba se oslanjati na karakteristična (i izvedena) svojstva pri izvođenju jednostavnijih konstrukcija pomenutih geometrijskih figura i konstrukcije sa njima povezanim elementima (dužima, uglovima i dijagonalama). Svaki zadatak sa konstrukcijom iskoristiti za obnavljanje osnovnih osobina četvorougla koji se konstruiše.

Obnoviti pojam usmerenih duži i vektora (intezitet, pravac, smer, jednakost vektora). Uvesti pojam suprotnog vektora i množenja vektora brojem. Objasniti postupak sabiranja vektora nadovezivanjem vektora. Povezati sabiranje vektora sa paralelogramom, dijagonalom paralelograma. Oduzimanje vektora uvesti kao sabiranje vektora pri čemu se jedan vektor sabira sa suprotnim vektorom drugog vektora.

Trapez definisati kao četvorougao koji ima tačno jedan par paralelnih stranica. Razlaganjem trapeza na paralelogram i trougao ili paralelogram i dva trougla proučiti njegova svojstva. Takođe, ista razlaganja primeniti prilikom konstrukcije trapeza i tako izvođenje konstrukcije trapeza svesti na one konstrukcije koje su učenicima već poznate. Kod uvođenja pojma srednje linije trougla i trapeza i njihovih svojstava treba se osloniti na znanja o vektorima.

Uvesti pojam i osobine deltoida. Nije predviđena konstrukcija deltoida.

Površina četvorougla i trougla

Pojam površine, kojoj je posvećeno dosta pažnje, učenici su upoznali u prvom ciklusu. Važno je obnoviti jedinice koje se koriste za merenje površine. Pokazati i izračunavanje površine nekih jednostavnijih figura nacrtanih u kvadratnoj mreži, pri čemu je jedan kvadrat te mreže izabran za jedinicu mere. Jednačenje površina geometrijskih figura osmišljava se na klasični način, oslanjajući se na pojmove razložive jednakosti. Pri tome se uzima da su površine podudarnih trouglova jednake.

Polazeći od formule za površinu pravougaonika, dopunjavanjem i razlaganjem, izvode se formule za površinu paralelograma, trougla i trapeza. Obraditi izračunavanje površine četvorouglova sa normalnim dijagonalama: kvadrat, romb, deltoid, kao i izračunavanje površine proizvoljnog četvorougla razlaganjem na poznate geometrijske figure. Uključiti praktične primene računanja površina realnih objekata, i kroz tu primenu konstantno obnavljati jedinice za merenje dužine i površine. Osim toga, važno je obraditi i situacije u kojima se računa površina figura zadatih u koordinatnom sistemu.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Sastavni deo procesa razvoja matematičkih znanja u svim fazama nastave je i praćenje i procenjivanje stepena ostvarenosti ishoda, koje treba da obezbedi što pouzdanije sagledavanje razvoja i napredovanja učenika. Taj proces započeti inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi. Prikupljanje informacija iz različitih izvora (svakodnevna posmatranja, aktivnost na času, učestvovanje u razgovoru i diskusiji, samostalan rad, rad u grupi, testovi) pomaže nastavniku da sagleda postignuća (razvoj i napredovanje) učenika i stepen ostvarenosti ishoda. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a važno je učenike osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u učenju.

Naziv predmeta	BIOLOGIJA

Cilj	Cilj učenja Biologije je da učenik, izučavanjem bioloških procesa i živih bića u interakciji sa životnom sredinom, razvije odgovoran odnos prema sebi i prirodi i razumevanje značaja biološke raznovrsnosti i potrebe za održivim razvojem.
Razred	Šesti
Godišnji fond časova	72 časa

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI PREPORUČENI
- uporedi građu životinja, biljaka i bakterija na nivou ćelija i nivou organizma; - poveže građu i životne procese na nivou ćelije i nivou organizma; - odredi položaj organa čoveka i njihovu ulogu; - crtežom ili modelom prikaže osnovne elemente građe ćelije jednoćelijskih i višećelijskih organizama; - koristi laboratorijski pribor i školski mikroskop za izradu i	JEDINSTVO GRAĐE I FUNKCIJE KAO OSNOVA ŽIVOTA	Građa živih bića - spoljašnja i unutrašnja. Građa ljudskog tela: hijerarhijski niz od organizma do ćelije. Jednoćelijski organizmi - bakterija, ameba, ćelija kvasca. Udruživanje ćelija u kolonije. Višećelijski organizmi - odabrani primeri gljiva, biljaka i životinja. Osnovne životne funkcije na nivou organizma: ishrana, disanje, transport i

posmatranje gotovih i samostalno izrađenih preparata; - humano postupa prema organizmima koje istražuje; - napravi razliku između životne sredine, staništa, populacije, ekosistema i ekološke niše; - razmotri odnose među članovima jedne populacije, kao i odnose između različitih populacija na konkretnim primerima; - ilustruje primerima međusobni uticaj živih bića i uzajamni odnos sa životnom sredinom; - istraži uticaj sredine na ispoljavanje osobina, poštujući principe naučnog metoda; - identifikuje primere prirodne i veštačke selekcije u okruženju i u zadatom tekstu/ilustraciji; - poveže evolutivne promene sa naslednom varijabilnošću i prirodnom selekcijom;		eliminacija štetnih supstanci, razmnožavanje. Razlike u građi biljaka, gljiva i životinja i načinu funkcionisanja, kao i sličnosti i razlike u obavljanju osnovnih životnih procesa. Otkriće ćelije i mikroskopa. Osnovna građa ćelije (membrana, citoplazma, jedro, mitohondrije, hloroplasti). Razlika između bakterijske, i biljne i životinjske ćelije. Ćelijsko disanje, stvaranje energije, osnovne činjenice o fotosintezi.

- grupiše organizme prema osobinama koje ukazuju na zajedničko poreklo života na Zemlji; - odredi položaj nepoznate vrste na „drvetu života”, na osnovu poznavanja opštih karakteristika jednoćelijskih i višećelijskih organizama; - prikupi podatke o radovima naučnika koji su doprineli izučavanju ljudskog zdravlja i iznese svoj stav o značaju njihovih istraživanja; - održava ličnu higijenu i higijenu životnog prostora u cilju sprečavanja infekcija; - dovede u vezu izmenjeno ponašanje ljudi sa korišćenjem psihoaktivnih supstanci; - zbrine površinske ozlede kože, ukaže prvu pomoć u slučaju uboda insekata, sunčanice i toplotnog udara i zatraži lekarsku pomoć kad proceni da je potrebna; - poveže uzroke narušavanja životne sredine		

sa posledicama po životnu sredinu i ljudsko zdravlje i deluje ličnim primerom u cilju zaštite životne sredine; - koristi IKT i drugu opremu u istraživanju, obradi podataka i prikazu rezultata. - tabelarno i grafički predstavi prikupljene podatke i izvede odgovarajuće zaključke; - razmatra, u grupi, šta i kako je učio/učila i gde ta znanja može da primeni.		
	ŽIVOT U EKOSISTEMU	Populacija, stanište, ekosistem, ekološke niše, adaptacije, životne forme, trofički odnosi - lanci ishrane. Abiotički i biotički faktori. Značaj abiotičkih i biotičkih faktora. Antropogeni faktor i oblici zagađenja. Ugrožavanje živih bića i njihova zaštita.
	NASLEĐIVANJE I EVOLUCIJA	Nasledni materijal (DNK, geni). Telesne i polne ćelije. Prenos naslednog materijala. Nasledne osobine (veza između gena i osobina, uticaj

		spoljašnje sredine). Individualna varijabilnost. Prirodna selekcija na odabranim primerima. Veštačka selekcija. Značaj gajenih biljaka i pripitomljenih životinja za čoveka.
	POREKLO I RAZNOVRSNOST ŽIVOTA	Postanak života na Zemlji (prve ćelije bez jedra, postanak ćelija sa jedrom i pojava višećeličnosti). „Drvo života" (zajedničko poreklo i osnovni principi filogenije, srodnost i sličnost). Organizmi bez jedra. Organizmi sa jedrom. Položaj osnovnih grupa jednoćelijskih i višećelijskih organizama na „drvetu života".
	ČOVEK I ZDRAVLJE	Oboljenja koja izazivaju, odnosno prenose bakterije i životinje. Bakterije i antibiotici. Putevi prenošenja zaraznih bolesti. Povrede i prva pomoć:

		povrede kože, ubodi insekata i drugih beskičmenjaka, trovanje hranom, sunčanica, toplotni udar. Prevencija i ponašanje u skladu sa klimatskim parametrima. Posledice bolesti zavisnosti - alkoholizam.

Ključni pojmovi sadržaja: naučni metod, građa živih bića, životne funkcije, populacija, ekosistem, ekološki faktori, ekološka niša, nasledni materijal, selekcija, „drvo života", higijena, bolesti zavisnosti, zdravlje, zaštita životne sredine.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program Biologije za šesti razred je deo spiralnog programa Biologije za osnovnu školu i orijentisan je na dostizanje ishoda.

Spiralni program podrazumeva da u svakom razredu iz svake oblasti učenik usvaja manju količinu informacija, do kojih dolazi samostalno uz podršku nastavnika. U svakom narednom razredu količina informacija - znanja se po malo povećava, pri čemu se novo znanje povezuje sa znanjem i iskustvom stečenim u prethodnom razredu, uz postepeno pojačavanje zahteva. Na taj način se znanje postepeno proširuje i produbljuje, odnosno gradi.

Ishodi su iskazi o tome šta učenici umeju da urade na osnovu znanja koja su stekli učeći Biologiju i druge predmete. Predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti učenika u pet oblasti predmeta: Jedinstvo građe i funkcije kao osnova života, Život u ekosistemu, Nasleđivanje i evolucija, Poreklo i raznovrsnost života i čovek i zdravlje.(Ishodi za šestu oblast Posmatranje, merenje i eksperiment u biologiji su raspoređeni u prethodnih pet, shodno planiranim aktivnostima.) Dostizanje ishoda vodi razvoju predmetnih, svih ključnih, opštih međupredmetnih kompetencija i ostvarivanju obrazovnih standarda. Ishodi ne propisuju strukturu, sadržaje i organizaciju nastave, kao ni kriterijume i način vrednovanja učeničkih postignuća. Za izradu ishoda korišćena je revidirana Blumova taksonomija. Ishodi su formulisani na nivou primene kao minimumu.

Važna karakteristika nastave usmerene na ostvarivanje ishoda je da je nastava usmerena na učenje u školi. Učenik treba da uči:

- smisleno: povezivanjem onog što uči sa onim što zna i sa situacijama iz života; povezivanjem onog što uči sa onim što je učio iz Biologije i drugih predmeta;

- problemski: samostalnim prikupljanjem i analiziranjem podataka i informacija; postavljanjem relevantnih pitanja sebi i drugima; razvijanjem plana rešavanja zadatog problema;

- divergentno: predlaganjem novih rešenja; smišljanjem novih primera; povezivanjem sadržaja u nove celine;

- kritički: poređenjem važnosti pojedinih činjenica i podataka; smišljanjem argumenata;

- kooperativno: kroz saradnju sa nastavnikom i drugim učenicima; kroz diskusiju i razmenu mišljenja; uvažavajući argumente sagovornika.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program prema potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže, resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre kreira svoj godišnji-globalni plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Potrebno je da nastavnik za svaku nastavnu jedinicu, u fazi planiranja i pisanja pripreme za čas, u odnosu na odabrani ishod, definiše ishode specifične za datu nastavnu jedinicu. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo i da on ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima datim u udžbeniku pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode koje treba dostići. Pored udžbenika, kao jednog od izvora znanja, na nastavniku je da učenicima omogući uvid i iskustvo korišćenja i drugih izvora saznavanja kao npr. sajtove relevantnih institucija, pisanu naučno popularnu literaturu, mape, šeme, enciklopedije... Preporuka je da nastavnik planira i priprema nastavu samostalno i u saradnji sa kolegama zbog uspostavljanja korelacija među predmetima (npr. predstavljanje grupa organizama Venovim dijagramima, određivanje klimatskih uslova u zavisnosti od geografskog položaja, pisanje eseja, tj. prikaz podataka /malih istraživanja na maternjem i stranom jeziku koji uče, crtanje itd.).

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

U ostvarivanju nastave potrebno je podsticati radoznalost, argumentovanje, kreativnost, refleksivnost, istrajnost, odgovornost, autonomno mišljenje, saradnju, jednakost među polovima. Preporučuje se maksimalno korišćenje IKT rešenja jer se mogu prevazići materijalna, prostorna i druga ograničenja (platforme za grupni rad npr. Pbworks, platforma Moodle, saradnja u „oblaku" kao Gugl, Ofis 365...; za javne prezentacije mogu se koristiti veb rešenja npr. kreiranje sajtova, blogova - Weebly, Wordpress...; računarske simulacije kao npr. https://phet.colorado.edu/sr/ i aplikacije za android uređaje; domaći i međunarodni sajtovi i portali, npr. www.cpn.rs, www.scientix.eu, www.go-lab-project.eu, www.scienceinschool.org, www.science-on-stage.eu i drugi).

Oblast: Jedinstvo građe i funkcije kao osnova života

Za dostizanje ishoda: uporedi građu životinja, biljaka i bakterija na nivou ćelija i nivou organizma; poveže građu i životne procese na nivou ćelije i nivou organizma; odredi položaj organa čoveka i njihovu ulogu, crtežom ili modelom prikaže osnovne elemente građe ćelije jednoćelijskih i višećelijskih organizama; koristi laboratorijski pribor i školski mikroskop za izradu i posmatranje gotovih i samostalno izrađenih preparata; humano postupa prema organizmima koje istražuje,akcenat treba staviti na učeničko istraživanje osnovnih sličnosti i razlika spoljašnje i unutrašnje građe i funkcionisanja različitih živih bića. Preporučuje se da se hijerarhijski niz složenosti obradi od nivoa organizma ka ćeliji, na primeru građe čoveka, s obzirom da je građa ljudskog tela najpogodnija za razumevanje na ovom uzrastu. Učenici treba da razumeju da se naše telo sastoji od organa, međusobno povezanih u sisteme, da sistemi obavljaju životne funkcije, da se organi sastoje od grupa povezanih tkiva, a tkiva od grupa ćelija. Dakle, u objašnjavanjima građe živih bića trebalo bi se krenuti od makronivoa, tj. vidljivog (uz opis funkcije organa), ka sastavnim delovima (do ćelije). Pri obradi hijerarhijskog niza ne preporučuje se obrada tipova ćelija i podela tkiva na tipove. Potrebno je samo da se razume hijerarhija građe višećelijskog organizma i da učenici shvate razliku između ćelije i tkiva, i organa i sistema organa, i to na bliskim primerima (na primer, sistem organa za disanje, varenje, itd. - kod čoveka).

Za uporedni pregled spoljašnje građe čoveka i drugih životinja i biljaka, kad god je moguće treba obrađivati primere iz neposrednog okruženja (park, školsko dvorište, mesto stanovanja...). Potrebno je voditi računa da se učenici humano ophode prema živim bićima koje istražuju. Ukoliko se radi o životinjama, treba postupati u skladu sa Zakonom o dobrobiti životinja (Zakon o dobrobiti životinja, Službeni glasnik Republike Srbije, član 44. „Ogledi na životinjama u obrazovne svrhe mogu se sprovoditi samo ako ne prouzrokuju bol, patnju, strah, stres, povredu ili smrt životinja. U osnovnim i srednjim školama dozvoljeno je obavljati vežbe na živim životinjama koje su opservativnog karaktera").

Razlike u građi i načinu funkcionisanja i sličnosti i razlike u obavljanju osnovnih životnih funkcija višećelijskih organizama trebalo bi obraditi uporedno na odabranim predstavnicima biljaka, gljiva i životinja. Prilikom obrade biljnih organa potrebno je posvetiti pažnju ulogama, a građom i tipovima organa (listova, stabala...) ne treba se baviti detaljno. Đaci, kroz vežbe, mogu da uočavaju razlike između tih organa na primercima biljaka različitih vrsta. Važno je da učenik što više samostalno „otkriva", na primer uspostavi vezu između građe i oblika zuba sa načinom ishrane, ustanovi puteve toka vode kroz biljku kroz izvođenje ogleda (biljka u obojenoj vodi) itd. Izradom uporednog pregleda građe različitih organizama učenici će moći lakše da uoče sličnosti i razlike spoljašnje građe. Na sličan način se mogu porediti i osnovne životne funkcije biljaka, životinja i gljiva.

Potrebno je pažljivo opisati višećeličnost, tj. napraviti razliku između „udruživanja ćelija u kolonije" (prisutna i kod pojedinih prokariotskih ćelija i kod nekih primarno jednoćelijskih eukariota) i pravih višećelijskih organizama kod kojih postoje tkiva (i organi). Najbolji način da se ova razlika podvuče jeste objašnjenje da kod primarno jednoćelijskih oblika, svaka ćelija može samostalno da obavlja sve životne funkcije, kao i da samostalno opstane u životnoj sredini, dok kod višećelijskih organizama postoji „podela posla" među ćelijama, pa stoga pojedinačne ćelije, izvan celog organizma, ne mogu opstati. Pojavom epitela, spoljašnjeg sloja ćelija, u evoluciji višećeličnosti, uspostavlja se razlika između organizma (individue) i kolonije, i jasno razgraničava unutrašnjost tela od okolne sredine. Preporuka je da se umesto termina „kolonijalni organizmi", koristiti termin „udruživanje ćelija u kolonije".

Za izučavanje građe ćelija i tkiva treba koristiti školski mikroskop. U skladu sa mogućnostima, potrebno je favorizovati individualni angažman učenika u izradi mikroskopskih preparata i mikroskopiranju. Preporuka je da se građa ćelije obrađuje putem samostalno izrađenih, kao i virtuelnih modela ćelije (korišćenjem IKT-a, raznih edukativnih platformi na internetu, youtube…). Potrebno je naglasiti ulogu i značaj membrana u ćeliji, kao i da vakuole postoje i u biljnoj i u životinjskoj ćeliji. Osim toga, treba obraditi i citoplazmu, jedro, mitohondrije i hloroplaste. Pri obradi jedra, trebalo bi, kao nasledni materijal, pomenuti DNK i gene (bez zalaženja u detalje), da bi se u okviru oblasti Nasleđivanje i evolucija doveli u vezu sa nasleđivanjem osobina tokom razmnožavanja. Pri obradi hloroplasta, treba pomenuti zeleni pigment hlorofil i njegovu osnovnu ulogu. Nakon obrade građe ćelije treba obraditi osnovne procese koji se odvijaju u ćeliji: ćelijsko disanje, stvaranje energije, osnovne činjenice o fotosintezi. Fotosintezu treba obraditi na primeru biljaka, dok organizme, kao npr. alge i modro-zelene bakterije, treba samo pomenuti kao fotosintetičke organizme. Pri obradi ćelijskog disanja i fotosinteze treba imati u vidu da učenici ovog uzrasta nisu još učili hemiju, pa u tom smislu treba prilagoditi i nivo obrade ovih sadržaja.

Organizmi koji su zadržali jednoćelijski oblik organizacije mogu se obraditi na primerima: modrozelena bakterija, ameba i ćelija kvasca.

Dostizanje ishoda je moguće kroz različite vežbe i praktične aktivnosti učenika kao npr. izrada plakata (ljudsko telo, uporedni pregled spoljašnje građe: čovek, jedan kičmenjak, jedan beskičmenjak, biljka, gljiva), kviz (npr. Čiji su zubi?), merenje pulsa pri mirovanju i fizičkoj aktivnosti, ispitivanje toka vode kroz biljku, disekovanje cveta, razmnožavanje biljaka semenom i pelcerom, mikroskopiranje ćelija kvasca/infuzorijuma/samostalno napravljenih preparata, upotreba edukativnih filmova (npr. Život u kapi vode) itd.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je: 36 (15 časova za obradu, 9 za vežbe, 12 za utvrđivanje i sistematizaciju.

Oblast: Život u ekosistemu

U dostizanju ishoda u ovoj oblasti: napravi razliku između životne sredine, staništa, populacije, ekosistema i ekološke niše; razmotri odnose među članovima jedne populacije, kao i odnose između različitih populacija na konkretnim primerima; ilustruje primerima međusobni uticaj živih bića i uzajamni odnos sa životnom sredinu, znanja i iskustva učenika stečena u prvom ciklusu i prethodnom razredu, treba proširiti i nadograditi pojmovima: životna sredina, populacija, ekosistem i ekološka niša. Učenici treba da ih jasno razlikuju. Ne preporučuje se obrada osobina populacije (brojnost, gustina...) i podela ekosistema na tipove. Obrada može da bude praćena radioničarskim, odnosno grupnim radom. Učenicima se mogu ponuditi veliki crteži različitih i reprezentativnih ekosistema poput jezera, livade i šume i male slike karakterističnih vrsta i njihovih adaptacija na određena staništa koje su istražili u petom razredu, sa zadatkom da male slike zalepe na velike, kako bi se dočarale ekološke niše. Prostor koji te vrste naseljavaju u ekosistemu se može obeležiti i bojama

(slično nemim kartama u geografiji). Na istom materijalu strelicama mogu da dočaraju i lance ishrane. Može se obraditi i spratovnost (vertikalna i horizontalna) sa uzrocima raspoređivanja po spratovima. Preporuka je da se teme obrađuju uz više vežbi terenskog tipa (školsko dvorište, obližnji park...). Na primer: učenici u školskom dvorištu, na skici površine dvorišta, obeležavaju dogovorenim simbolima uočene organizme, životne forme i/ili adaptacije, a na sledećem času rade na prikazivanju rezultata. Sumiranjem rezultata svih parova/grupa stiču celovitu sliku o značenju ekoloških pojmova koje izučavaju. Zadaci za učenike/parove/grupe tipa Istraži i prikaži mogu da budu dobar pokazatelj u kojoj meri su učenici razumeli osnovne ekološke pojmove. Istraživanje može da podrazumeva nekim učenicima poznat teren, naučno popularnu literaturu, internet. Način prikaza rezultata može biti zadat ili po slobodnom izboru. Važno je da se obezbedi čas za prezentovanje rezultata istraživanja, kao i da učenici sami procene kvalitet i dobiju povratnu informaciju od nastavnika. Akcenat treba staviti na odnose razmnožavanja kada su u pitanju jedinke iste populacije i trofičke odnose kada su u pitanju jedinke različitih populacija.

Prilikom obrade abiotičkih faktora, ne treba insistirati na grupisanju u edafske, orografske i klimatske, već pažnju treba usmeriti na njihov uticaj na rast i razviće. Učenici bi mogli da gaje biljke pod određenim uslovima, npr. zaseju zrna pšenice na različite podloge (pesak, crnica - zemlja za cveće), pa jednu biljku zalivaju previše, drugu premalo, jednu izlože rastu bez svetla, druga raste na svetlu, itd. Rezultati ogleda predstavljaju očigledan uticaj abiotičkih faktora. Značaj abiotičkih i biotičkih faktora se može obraditi i kroz istraživanje adaptacija životinja, sličnih onim koji su obrađivani u petom razredu, a kroz primere odnosa ishrane i kompeticije.

Antropogeni faktor treba obraditi kroz različite oblike zagađenja, bez ulaženja u hemijske procese jer učenici nemaju potrebna znanja iz ove oblasti. Kao jedan od biotičkih faktora, antropogeni faktor može imati negativan i pozitivan efekat. Negativan efekat bi se mogao proučiti na pšenici izrasloj u optimalnim uslovima, koju bi zalivali npr. sirćetom, rastvorom deterdženta, uljem, posipali lišće peskom (ili puderom), sa zadatkom da posmatraju posledice takvog tretmana, upoređuju sa kontrolom i izvedu zaključak. Negativan antropogeni efekat bi se mogao obraditi i u sastavu oblasti Čovek i zdravlje kroz ogled „pravljenje veštačkog smoga u tegli". Uz pomoć baterijske lampe lako može da se dočara zagađenje vazduha, koje se može ponekad videti u sumrak ispod sijalice bandere, a može se povezati sa uticajem na zdravlje organa za disanje. Pozitivan antropogeni efekat se može povezati, između ostalog, i sa veštačkom selekcijom.

Trebalo bi uključivati učenike u aktivnosti za zaštitu životne sredine, motivisati ih da predlažu akcije i da na svoje vršnjake deluju ličnim primerom.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je: 16 (8 časova za obradu, 4 za vežbe i 4 za utvrđivanje i sistematizaciju).

Oblast: Nasleđivanje i evolucija

Ishodi ove oblasti: istraži uticaj sredine na ispoljavanje osobina, poštujući principe naučnog metoda; identifikuje primere prirodne i veštačke selekcije u okruženju i u zadatom tekstu/ilustraciji; poveže evolutivne promene sa naslednom varijabilnošću i prirodnom selekcijom, doprinose nadograđivanju prethodno stečenih znanja o uzrocima različitosti jedinki u jednoj populaciji. Dodatno, u šestom razredu će ova znanja biti upotrebljena za razumevanje uloge individualne varijabilnosti u adaptiranju organizama na uslove životne sredine i, posledično, evoluciji živog sveta.

Budući da je u petom razredu započeta tema o nasleđivanju, tj. o tome da potomci liče na svoje roditelje, kao i da je u šestom razredu planirano da se obrađuje građa ćelija, trebalo bi uvesti pojmove gen i DNK (u jedru ili van jedra kod prokariota). Osim pojmova DNK, gen i nasledna osobina, ne preporučuje se uvođenje pojmova kao što su hromozom, nukleotid, genotip, fenotip. Geni se mogu predstaviti kao delovi DNK koji nose informacije o osobinama, a deobu ćelija, bez bilo kakvih detalja o mitozi i mejozi, kao način prenosa i raspodele naslednog materijala oličenog u DNK i genima. Dovoljno je naglasiti da u deobama telesnih ćelija nastaju „ćerke" ćelije koje su identične ćeliji od koje su nastale (po sadržaju naslednog materijala) i da je deoba telesnih ćelija nužna za razviće višećelijskog organizma. S druge strane, ćelijska deoba pri kojoj nastaju gameti (specijalizovane ćelije u višećelijskom organizmu), podrazumeva da se količina naslednog materijala prepolovi. Spajanjem dva gameta, ponovo se uspostavlja dupla količina naslednog materijala koji će imati telesne ćelije potomačkog organizma. S obzirom da roditelji imaju različite varijante gena, potomak će imati novu kombinaciju gena i drugačije osobine. Za razmnožavanje jednoćelijskih organizama, u

poređenju sa višećelijskim, treba pomenuti samo sličnost sa deobom telesnih ćelija višećelijskih organizama.

Kombinovanje različitih gena roditelja u potomstvu treba povezati sa individualnom varijabilnošću, koja je obrađena i u petom razredu. U ovom kontekstu pomenuti da osobine jedinke zavise i od nasleđenih gena i od životne sredine (primeri su već dati i u petom razredu, a ovde ih treba proširiti - npr. veća količina hrane koju uzima neka jedinka dovodi do veće telesne mase i dimenzija, bez obzira na nasleđene gene).

Individualnu varijabilnost organizama u populaciji (pojam populacije je obrađen u oblasti Život u ekosistemu) ovde treba povezati sa mehanizmom prirodne selekcije, kao evolucionim mehanizmom koji dovodi do adaptiranja organizama na uslove životne sredine (povezati sa temama u oblasti Život u ekosistemu). S obzirom da u jednoj populaciji postoje razlike između jedinki u brojnim osobinama, one jedinke sa osobinama koje im omogućavaju da u datim uslovima životne sredine bolje preživljavaju i, samim tim, više se reprodukuju, više će svojih gena preneti u narednu generaciju (imaće više potomaka) u odnosu na jedinke koje imaju drugačije osobine. Primeri se mogu odnositi na debljinu krzna kod organizama u hladnim predelima (jedinke u populaciji sa debljim krznom bolje preživljavaju od onih sa tankim krznom) ili evoluciju mimikrije (jedinke sa obojenošću tela koja ih bolje kamuflira u životnoj sredini, biće manje uočljive za predatore). Potrebno je podsticati učenike da sami pronađu primere o delovanju prirodne selekcije.

U okviru obrade veštačke selekcije, preporuka je da učenici sami istraže koje su biljke i životinje ljudi počeli pripitomljavati u prošlosti i zbog čega. Ovim se učenicima skreće pažnja da je veštačka selekcija pre svega zanimljiv biološki fenomen, ali da je takođe imala i istorijski, sociološki i kulturološki značaj važan za razvoj ljudske zajednice. Obrada teme na ovaj način doprineće ne samo povećanju znanja iz biologije, već i podizanju nivoa opšte kulture i informisanosti učenika. Pri obradi ove teme, posebno naglasiti koristi prakse veštačke selekcije za današnje ljude i životnu sredinu.

Preporuka je da prirodnu i veštačku selekciju treba realizovati kroz obradu i tabelarno i grafičko prikazivanje nekoliko različitih primera, sa obaveznim izvođenjem zaključaka. Potrebno je učenike podsticati da istražuju nove primere individualne varijabilnosti i rezultate prikažu odeljenju.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je: 6 (3 časa za obradu, 1 za vežbu i 2 za utvrđivanje).

Oblast: Poreklo i raznovrsnost živog sveta

U dostizanju ishoda: grupiše organizme prema osobinama koje ukazuju na zajedničko poreklo života na Zemlj; odredi položaj nepoznate vrste na „drvetu života" na osnovu poznavanja opštih karakteristika jednoćelijskih i višećelijskih organizama, osnovna ideja koju učenici treba da usvoje je da su svi organizmi koji danas žive na Zemlji potomci zajedničkog pretka, koji je bio jednoćelijski organizam bez formiranog jedra (naglasiti činjenicu da i danas postoje slični organizmi). Trebalo bi pomenuti samo okvirni period za koji se vezuje postanak života na Zemlji (od pre 3,8 do 4,5 milijardi godina), bez pominjanja naziva geoloških doba, jer će se ona obrađivati u starijim razredima.

Koristeći već usvojena znanja učenika o građi jednoćelijskih organizama (u oblasti Jedinstvo građe i funkcije kao osnova života), trebalo bi obraditi ulogu ćelija bez jedra i ćelija sa jedrom u pojavi višećeličnosti (i pojavu bioenergetskih organela, mitohondrija i hloroplasta, u ćelijama). Pažljivo bi trebalo opisati višećeličnost, jer se ona odnosi na tkiva, ali i na udruživanje pojedinih prokariotskih ćelija (ne treba pominjati termine biofilmovi i plake) i udruživanje eukariotskih ćelija u kolonije, često sa podelom rada među ćelijama, ili u jednostavne organizme na ćelijskom nivou organizacije (npr. sunđeri). Potrebno je naglasiti da se važnim događajem u evoluciji višećeličnosti smatra pojava epitela, koji pravi razliku između organizma (individue) i kolonije.

Pri razvrstavanju i grupisanju živog sveta, treba koristiti filogenetski pristup, odnosno zajedničko poreklo, princip srodnosti i sličnosti. Položaj osnovnih grupa jednoćelijskih i višećelijskih organizama na „drvetu života" treba da ima logički sled, koji proizilazi iz znanja o građi ćelija. Polazeći od zajedničkog pretka u osnovi drveta, treba izdvojiti granu koja vodi ka današnjim organizmima bez jedra (npr. bakterije i modrozelene bakterije iz domena Bacteria) i granu koja predstavlja organizme sa jedrom (domen Eucaria). U okviru organizama sa jedrom, treba izdvojiti grane jednoćelijskih (sa hlorofilom - npr. alga hlorela i bez hlorofila - npr. ameba), kao i višećelijskih organizama. Kako se

višećeličnost u toku evolucije pojavila u okviru nekoliko posebnih grupa, neke grupe organizama imaju hlorofil (biljke, višećelijske alge), a druge su bez hlorofila (gljive i životinje). Ne treba ulaziti u detaljnija grananja koja postoje u okviru svake od pomenutih glavnih grupa na „drvetu života". Alge treba tretirati kao nesistematsku grupu i ne predstavljati ih kao posebnu taksonomsku kategoriju.

Na ovaj način, upućivanjem da se organizmi klasifikuju na osnovu jasno definisanih kriterijuma, odn. bioloških odlika, učenik će biti u stanju da odredi položaj bilo koje vrste na „drvetu života", na osnovu poznavanja opštih karakteristika jednoćelijskih i višećelijskih organizama. Ne treba ulaziti u detaljnu građu organizama, već samo iskoristiti sličnosti i razlike (jednoćelijski ili višećelijski, imaju hloroplaste ili ne, sličnosti/razlike u habitusu...). Samo na nivou informacije, može se pomenuti da postoji i treća velika grupa organizama (Archaea) slična bakterijama, koja će se obrađivati u starijim razredima.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je: 6 (3 časa za obradu, 1 za vežbu i 2 časa za utvrđivanje).

Oblast: Čovek i zdravlje

Za dostizanje ishoda u ovoj oblasti prikupe podatke o radovima naučnika koji su doprineli izučavanju ljudskog zdravlja i iznese svoj stav o značaju njihovih istraživanja; održava ličnu higijenu i higijenu životnog prostora u cilju sprečavanja infekcija; dovede u vezu izmenjeno ponašanje ljudi sa korišćenjem psihoaktivnih supstanci; zbrine površinske ozlede kože, ukaže prvu pomoć u slučaju uboda insekata, sunčanice i toplotnog udara i zatraži lekarsku pomoć kad proceni da je potrebna; poveže uzroke narušavanja životne sredine sa posledicama po životnu sredinu i ljudsko zdravlje i deluje ličnim primerom u cilju zaštite životne sredine, akcenat je na prevenciji i zaštiti od, pre svega, bakterijskih infekcija.

Preporučuje se da učenici prikupe podatke o radovima istaknutih naučnika koji su se bavili istraživanjem zdravlja čoveka (kako su došli do ideje, na koji način su radili istraživanja i druge zanimljivosti), kako bi razumeli put ka velikim otkrićima.

Trebalo bi obraditi načine na koje se ljudi mogu zaraziti bakterijama izazivačima bolesti: direktnim kontaktom (dodirivanjem ili korišćenjem istog pribora za higijenu i odeće) ili indirektno (vazduhom, preko hrane ili vode, ili preko insekata i drugih životinja) i koje su mere prevencije koje teba preduzeti (oštećenja kože i rane su ulaz za bakterije). Dobra lična higijena, higijensko spremanje hrane, korišćenje vode iz proverenih izvora, su mere prevencije koje učenici treba da primenjuju svakodnevno, kako bi smanjili mogućnost infekcije (redovno pranje ruku, zaštitu hrane od kontakta sa životinjama, ostavljanje hrane na niskoj temperaturi...).

Posebno treba obratiti pažnju na antibiotike: otkriće antibiotika, uloga organizama u njihovoj proizvodnji, zašto ih je potrebno uzimati isključivo uz savet lekara i zašto je potrebno dovršiti kompletnu terapiju antibioticima. Ova tema se može povezati sa selekcijom i rezistencijom bakterija na antibiotike.

Učenici bi trebalo da prepoznaju situacije kada treba da se obrate lekaru (odnosno starijoj osobi), a kada mogu i sami da reaguju i pruže pomoć (zbrinu površinsku ozledu kože i ukažu prvu pomoć u slučaju blaže sunčanice i toplotnog udara). Ne preporučuje se uvežbavanje imobilizacije i korišćenja zavoja.

Potrebno je da učenik zna da je alkoholizam najčešća bolest zavisnosti, koliko alkohol šteti organizmu, funkcionisanju porodice i društvu, kako da prepozna znake zavisnosti kod ljudi u neposrednom okruženju (porodici) i kome se obratiti za pomoć. Ovu temu treba obraditi neutralno i pažljivo

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je: 8 (4 časa za obradu, 2 za vežbe i 2 za utvrđivanje i sistematizaciju).

Ishodi koristi IKT i drugu opremu u istraživanju, obradi podataka i prikazu rezultata; tabelarno i grafički predstavi prikupljene podatke i izvede odgovarajuće zaključke; razmatra, u grupi, šta i kako

je učio/učila i gde ta znanja može da primeni, su razvojni i međupredmetni i treba ih planirati i raditi na njihovom dostizanju uz ostale ishode.

Tokom rada, učenici bi trebalo da koriste laboratorijski pribor (pincete, kapaljke, laboratorijske čaše, sahatno staklo i sl.) u meri u kojoj je škola opremljena. U slučaju da pribor ne postoji, može se nadomestiti predmetima za svakodnevnu upotrebu (pincete, kapalice sa flašice od kapi za nos...). Tabelarno i grafičko prikazivanje rezultata sa obaveznim izvođenjem zaključaka bi trebalo praktikovati uvek kada se prikupljaju podaci. Preporuka je da se IKT koristi za prikupljanje, obradu podataka i predstavljanje rezultata istraživanja ili ogleda, kada se učenici osposobe za njeno korišćenje na časovima predmeta informatika i računarstvo i tehnika i tehnologija.

U nastavi orijentisanoj na postizanje ishoda, prednost imaju grupni način rada, rad u paru i individualizovana nastava. Ovi načini organizacije nastave pomažu učenicima da nauče kako se uči, da napreduju u učenju sopstvenim tempom, da razvijaju unutrašnju motivaciju (potrebu za saznavanjem) i inicijativu, da razvijaju veštinu komunikacije, argumentovani dijalog, tolerantno ponašanje i solidarnost. Koriste se aktivni načini učenja, kao što je kombinacija programirane nastave (programiran materijal mnogi nastavnici ostavljaju na društvenim mrežama ili sajtovima škola, pa se njihovi učenici služe njima i uče tempom koji im odgovara) i problemske nastave (na času učenici, koristeći stečena znanja, rešavaju problem koji nastavnik formuliše) ili učenje putem otkrića (nastavnik instrukcijama usmerava učenike koji samostalno istražuju, strukturišu činjenice i izvlače zaključke; tako sami upoznaju strategije učenja i metode reševanja problema, što omogućava razvoj unutrašnje motivacije, divergentnog mišljenja, koje otvara nove ideje i moguća rešenja problema). Na internetu, korišćenjem reči WebQuest, project-based learning, thematic units, mogu se naći primeri koji se, uz prilagođavanje uslovima rada, mogu koristiti.

Da bi svi učenici dostigli predviđene ishode, potrebno je da nastavnik upozna specifičnosti načina učenja svojih učenika i da prema njima planira i prilagođava nastavne aktivnosti.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U nastavi orijentisanoj ka dostizanju ishoda prate se i vrednuju proces nastave i učenja, postignuća učenika (produkti učenja) i sopstveni rad. Nastavnik treba kontinuirano da prati napredak učenika, koji se ogleda u načinu na koji učenici participiraju, kako prikupljaju podatke, kako argumentuju, evaluiraju, dokumentuju itd.

Da bi vrednovanje bilo objektivno i u funkciji učenja, potrebno je uskladiti nivoe ishoda i načine ocenjivanja,

Nivo ishoda	Odgovarajući način ocenjivanja
Pamćenje (navesti, prepoznati, identifikovati...)	Objektivni testovi sa dopunjavanjem kratkih odgovora, zadaci sa označavanjem, zadaci višestrukog izbora, sparivanje pojmova.
Razumevanje (navesti primer, uporediti, objasniti, prepričati...)	Diskusija na času, mape pojmova, problemski zadaci, eseji.
Primena (upotrebiti,	Laboratorijske vežbe, problemski

sprovesti, demonstrirati...)	zadaci, simulacije.
Analiziranje (sistematizovati, pripisati, razlikovati...	Debate, istraživački radovi, eseji, studije slučaja, rešavanje problema.
Evaluiranje (proceniti, kritikovati, proveriti...)	Dnevnici rada učenika, studije slučaja, kritički prikazi, problemski zadaci.
Kreiranje (postaviti hipotezu, konstruisati, planirati...)	Eksperimenti, istraživački projekti.

kao i ocenjivanje sa njegovom svrhom:

Svrha ocenjivanja	Moguća sredstva ocenjivanja
Ocenjivanje naučenog (sumativno)	Testovi, pismene vežbe, izveštaji, usmeno ispitivanje, eseji.
Ocenjivanje za učenje (formativno)	Posmatranje, kontrolne vežbe, dnevnici rada učenika, samoevaluacija, vršnjačko ocenjivanje, praktične vežbe.

Za sumativno ocenjivanje razumevanja i veština naučnog istraživanja učenici bi trebalo da rešavaju zadatke koji sadrže neke aspekte istraživačkog rada, da sadrže novine tako da učenici mogu da primene stečena znanja i veštine, a ne samo da se prisete informacija i procedura koje su zapamtili, da sadrže zahteve za predviđanjem, planiranjem, realizacijom nekog istraživanja i interpretacijom zadatih podataka. U vrednovanju naučenog, pored usmenog ispitivanja, najčešće se koriste testovi znanja. Na internetu, korišćenjem ključnih reči outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical), mogu se naći različiti instrumenti za ocenjivanje i praćenje.

U formativnom vrednovanju nastavnik bi trebalo da promoviše grupni dijalog, koristi pitanja da bi generisao podatke iz đačkih ideja, ali i da pomogne razvoj đačkih ideja, daje učenicima povratne informacije, a povratne informacije dobijene od učenika koristi da prilagodi podučavanje, ohrabruje učenike da ocenjuju kvalitet svog rada. Izbor instrumenta za formativno vrednovanje zavisi od vrste aktivnosti koja se vrednuje. Kada je u pitanju npr. praktičan rad (timski rad, projektna nastava, terenska nastava i slično) može se primeniti ček lista u kojoj su prikazani nivoi postignuća učenika sa pokazateljima ispunjenosti, a nastavnik treba da označi pokazatelj koji odgovara ponašanju učenika.

U procesu ocenjivanja dobro je koristiti portfolio (zbirka dokumenata i evidencija o procesu i produktima rada učenika, uz komentare i preporuke) kao izvor podataka i pokazatelja o napredovanju učenika. Prednosti korišćenja potrfolija su višestruke: omogućava kontinuirano i sistematsko praćenje napredovanja, podstiče razvoj učenika, predstavlja uvid u praćenje različitih

aspekata učenja i razvoja, predstavlja podršku u osposobljavanju učenika za samoprocenu, pruža precizniji i pouzdaniji uvid u različite oblasti postignuća (jake i slabe strane) učenika.

Prilikom svakog vrednovanja postignuća potrebno je učeniku dati povratnu informaciju koja pomaže da razume greške i poboljša svoj rezultat i učenje. Ako nastavnik sa učenicima dogovori pokazatelje na osnovu kojih svi mogu da prate napredak u učenju, a koji su u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju, učenici se uče da razmišljaju o kvalitetu svog rada i o tome šta treba da preduzmu da bi svoj rad unapredili. Ocenjivanje tako postaje instrument za napredovanje u učenju. Na osnovu rezultata praćenja i vrednovanja, zajedno sa učenicima treba planirati proces učenja i birati pogodne strategije učenja.

Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje, osim postignuća učenika, i proces nastave i učenja, sebe i sopstveni rad. Sve što se pokaže dobrim i korisnim nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi, a sve što se pokaže kao nedovoljno efikasno trebalo bi unaprediti.

4. IZBORNI PROGRAMI

Naziv predmeta	GRAĐANSKO VASPITANJE
Cilj	Cilj učenja Građanskog vaspitanja je da učenik izučavanjem i praktikovanjem osnovnih principa, vrednosti i procedura građanskog društva postane svestan svojih prava i odgovornosti, osetljiv za potrebe pojedinaca i zajednice i spreman da aktivno deluje u zajednici uvažavajući demokratske vrednosti.
Razred	Šesti
Godišnji fond časova	36 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST /TEMA	SADRŽAJI
- obrazloži vezu prava i odgovornosti na primeru;	LJUDSKA PRAVA	Prava i odgovornosti Moja i tvoja prava - naša su prava.

- navede primere za grupu prava sloboda da i zaštita od; - argumentuje značaj inkluzivnog obrazovanja, prava i potrebe za obrazovanjem svih učenika; - štiti svoja prava na način koji ne ugrožava druge i njihova prava; - identifikuje pokazatelje kršenja prava deteta u svakodnevnom životu, primerima iz prošlosti, literature; - svrsishodno koristi ključne pojmove savremenog demokratskog društva: demokratija, građanin, vlast; - obrazloži ulogu građana u društvenom sistemu i sistemu vlasti na primeru; - razlikuje stvarnu participaciju učenika u odeljenju i školi od simboličke i dekorativne; - pozitivno koristi internet i mobilni		Prava i odgovornosti. Posebna grupa prava: sloboda da i pripadajuće odgovornosti. Posebna grupa prava: zaštita od i pripadajuće odgovornosti. Pravo na očuvanje ličnog, porodičnog, nacionalnog, kulturnog i verskog identiteta i pripadajuće odgovornosti. Pravo na kvalitetno obrazovanje i jednake mogućnosti za sve i pripadajuće odgovornosti. Inkluzivno obrazovanje - kvalitetno obrazovanje za sve.

telefon za učenje, informisanje, druženje, pokretanje akcija; - obrazloži mogući uticaj društvenih mreža na stavove i delovanje pojedinca; - primeni 7 pravila za sigurno četovanje i korišćenje SMS poruka; - prepoznaje situacije digitalnog nasilja i zna kako da reaguje i kome da se obrati za pomoć; - učestvuje u izboru teme, uzorka i instrumenta istraživanja; - učestvuje u sprovođenju istraživanja, prikupljanju i obradi dobijenih podataka i izvođenju zaključaka; - prezentuje sprovedeno istraživanje i dobijene rezultate; - procenjuje efekte sprovedenog istraživanja i identifikuje propuste i greške;		

- u diskusiji pokazuje veštinu aktivnog slušanja, iznosi svoj stav zasnovan na argumentima, komunicira na konstruktivan način; - učestvuje u donošenju pravila rada grupe i poštuje ih; - pronalazi, kritički razmatra i koristi informacije iz različitih izvora.		
	DEMOKRATSKO DRUŠTVO	Demokratsko društvo i participacija građana Demokratsko društvo - pojam, karakteristike. Građanin. Dete kao građanin. Procedure kojima se reguliše život u zajednici: ko je ovlašćen da donosi kolektivne odluke i na osnovu kojih procedura. Vlast. Nivoi i grane vlasti. Lestvica participacije učenika u školi: manipulacija, dekorativna upotreba, simbolička upotreba, stvarna participacija.

		Participacija učenika na nivou odeljenja i škole.
	PROCESI U SAVREMENOM SVETU	Upotreba i zloupotreba interneta i mobilnih telefona Pozitivno korišćenje interneta i mobilnog telefona. Šta je dozvoljeno, a šta nije na internetu. Uticaja društvenih mreža na mišljenje i delovanje pojedinca. Opasnosti u korišćenju interneta i mobilnog telefona. Digitalno nasilje i veza sa Konvencijom o pravima deteta. Karakteristike i posledice digitalnog nasilja. Sedam pravila za sigurno četovanje i korišćenje SMS poruka. Reagovanje u situacijama digitalnog nasilja. Odgovornosti učenika i škole.
	GRAĐANSKI AKTIVIZAM	Planiranje i izvođenje istraživanja o ponašanju učenika u školi i njihovim stavovima o upotrebi/zloupotrebi interneta i mobilnih telefona. Šta su stavovi, na čemu se zasnivaju i kakva je njihova veza sa ponašanjem.

		Izbor teme, uzorka i instrumenta istraživanja. Sprovođenje istraživanja. Obrada podataka. Tumačenje rezultata. Priprema i prezentacija dobijenih rezultata. Evaluacija istraživanja.

Ključni pojmovi sadržaja: prava i odgovornosti, demokratsko društvo, participacija, digitalno nasilje, stavovi.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Izborni program Građansko vaspitanje za šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja organizovan je, kao i program za prethodni razred, po modelu spirale, što znači da su sadržaji dati u iste četiri oblasti (Ljudska prava, Demokratsko društvo,Procesi u savremenom svetu i Građanski aktivizam), ali se oni proširuju i produbljuju, a ishodi se nadograđuju ili se, ako je u pitanju veština, dalje razvijaju. Sve četiri oblasti su jednako važne, a nastavnik ih, u neposrednom radu sa učenicima, integriše, jer između njih postoji prirodna veza.

U programu su navedeni sadržaji koje nastavnik može da dopunjuje, proširuje i menja prema konkretnim potrebama i planu sopstvenog rada, ali uvek imajući u vidu ishode koje treba ostvariti. Oni su tako dati da odgovaraju uzrastu učenika, merljivi su, proverljivi, odnosno nastavnik može, prateći aktivnosti učenika, da lako utvrdi da li ih oni ostvaruju i u kojoj meri. Najčešće su ishodi dati na nivou primene, što znači da se znanje i razumevanje podrazumevaju kao preduslovi primene. Takav pristup odgovara konceptu Građanskog vaspitanja od koga se očekuje da kod učenika razvija voljnu komponentu koja dolazi do izražaja na nivou ponašanja. Redosled navedenih ishoda ne iskazuje njihovu važnost jer svi oni doprinose postizanju opšteg cilja ovog programa i razvoju međupredmetnih kompetencija. Između ishoda postoji povezanost. Ostvarivanje jednog ishoda doprinosi ostvarivanju drugih ishoda. Mnogi ishodi su procesni i predstavljaju rezultat kumulativnog dejstva obrazovno-vaspitnog rada tokom dužeg vremenskog perioda, što se prepoznaje u tome da se neki ishodi u istoj ili sličnoj formulaciji nalaze u programima i za peti i za šesti razred.

Posebnost Građanskog vaspitanja je u tome što je ono deo šireg koncepta obrazovanja za demokratiju i građansko društvo i u tom smislu je povezano sa drugim predmetima, vannastavnim aktivnostima i, uopšte, etosom škole.

U procesu planiranja nastave i učenja, nastavnik se rukovodi, prevashodno, ishodima koje učenici treba da ostvare. Prilikom osmišljavanja aktivnosti, kako nastavnika tako i učenika, treba imati u vidu da svaka od njih može da se višestruko iskoristi. Na primer, u okviru skoro svih aktivnosti na različitim sadržajima moguć je doprinos ostvarivanju ishoda koji se odnose na komunikaciju, osetljivost za različitost, empatičnost i dr. To znači da za takve ishode nisu potrebni posebni sadržaji, aktivnosti i časovi. Njihovo ostvarivanje odvija se postepeno i spontano sa tendencijom da učenici autentično razvijaju poželjne oblike ponašanja.

U okviru prve oblasti učenici proširuju svoja znanja u vezi sa pravima ali je fokus na odgovornosti. Postepeno se, iz razreda u razred, dodaju nova prava kako bi učenici imali celovitu sliku. U ovom programu posebno je važno pravo na kvalitetno obrazovanje za sve i inkluzivni pristup obrazovanju koji se baziraju na poštovanju ljudskih prava. Učenike treba tako voditi da razlikuju inkluziju od

ekskluzije, poštovanje i prihvatanje naspram stigmatizacije i separacije i da u svom ponašanju prema učenicima koji pohađaju školu po individualnom obrazovnom planu iskazuju razumevanje, toleranciju i spremnost da pruže pomoć i podršku.

Druga oblast ima za cilj da uvede učenike u osnovne pojmove demokratskog društva sa fokusom na participaciji. To nikako ne bi trebalo pretvoriti u suvoparna predavanja i teoriju koja se uči. Iz ishoda se vidi nivo zahteva u ovoj oblasti, a to je, u šestom razredu, samo svrsishodna upotreba ključnih pojmova kao osnov za aktivnosti u sledećem razredu. Od učenika se očekuje da svojim rečima i na primerima mogu objasniti ključne pojmove demokratije. O participaciji učenika u odeljenju i školi treba govoriti i u kontekstu učeničkog parlamenta koji će biti aktuelan u sledećem razredu. U programu se nalazi ozbiljan zahtev da učenici razlikuju stvarnu participaciju učenika u školi od one koja je dekorativna, što zahteva od nastavnika da osmišljavaju aktivnosti koje podstiču kritičko mišljenje. Do takvih ishoda može se doći samo korišćenjem brojnih primera i podsticanjem diskusije gde će učenici morati da argumentuju svoje mišljenje.

Treća oblast odnosi se na upotrebu i zloupotrebu interneta i mobilnih telefona. Sva istraživanja pokazuju da dvanaestogodišnjaci imaju veliko interesovanje za te vidove komunikacije, ali i da nisu svesni velikih mogućnosti koje one pružaju i, još više, nisu svesni rizika koji postoje. Savremene tehnologije su neophodne za privatni i profesionalni život i zato učenike treba ohrabrivati da ih koriste na pozitivan način (za edukaciju, informisanje, druženje, pružanje pomoći i podrške, pokretanje akcija i dr.). U okviru svih nastavnih predmeta predviđeni su ishodi koji se odnose na ovaj cilj, a u okviru Građanskog vaspitanja fokus je na zloupotrebi interneta i mobilnih telefona kada oni postaju sredstvo nasilja (direktnog ili preko posrednika), čime se krše prava deteta. Učenici treba da znaju šta je na internetu dozvoljeno, a šta nije, šta se sve podrazumeva pod digitalnim nasiljem i kako se zaštititi. Kada se govori o zaštiti, učenicima treba da bude jasno koje su njihove odgovornosti (7 zlatnih pravila za sigurno četovanje i SMS poruke i kako se ponašati u situaciji digitalnog nasilja), kao i kome se obratiti za pomoć u školi. Za aktivnosti u ovoj oblasti može se koristiti materijal koji je pripremljen u okviru projekta Škola bez nasilja koju podržava UNICEF, jer odgovara sadržaju ovog programa i uzrastu učenika šestog razreda.

U okviru četvrte oblasti programa učenici treba da pripreme i sprovedu manje istraživanje stavova i/ili ponašanja učenika, a koje je u vezi sa sadržajima treće oblasti. Ovaj zahtev uvodi učenike u procedure istraživanja kao što su: izbor konkretne teme istraživanja u okviru zadate oblasti, definisanje uzorka istraživanja, odabir instrumenta koji će se koristiti i izvođenje zaključaka na osnovu dobijenih rezultata. Cilj ovih aktivnosti je da učenici izgrade pravilan odnos prema građanskom aktivizmu, gde akcije, kad god je to moguće, treba zasnivati na činjenicama dobijenim na osnovu konkretnih istraživanja. Da bi učenici bili uspešni u ovom zahtevu, neophodne su izvesne predaktivnosti u kojima nastavnik pojašnjava šta su stavovi, ukazuje na njihovu saznajnu, emocionalnu i konativnu (voljnu, delatnu) komponentu, što ih čini „odgovornim" za ponašanje pojedinaca, jer se ljudi ponašaju u skladu sa svojim stavovima. Učenicima treba ukazati na vezu stavova sa znanjima i povezati sa pojmovima predrasude i stereotipi koji se odnose na neosnovane stavove jer se ne baziraju na tačnim i proverenim činjenicama, o čemu su učili u okviru programa Građanskog vaspitanja u petom razredu. Podsetiti učenike da predrasude i stereotipi pokazuju veliku otpornost na promenu i zato je važno učiniti sve da se ne formiraju. U tu svrhu treba koristiti što više različitih primera koji su učenicima bliski i koji pokazuju vezu između stavova i ponašanja. Npr., ako osoba ima stav da su gazirana pića jako štetna, da su prepuna šećera i veštačkih boja, velika je verovatnoća da će takva pića retko piti. Osim toga, potrebno je predstaviti nekoliko jednostavnih istraživanja stavova i/ili ponašanja ljudi kako bi učenici imali jasnu sliku o značaju instrumenta kojim se ono sprovodi i na osnovu kog se izvode zaključci. Učenicima treba dati slobodu da sami osmisle sve ključne elemente istraživanja (temu, uzorak, instrument), uz svesrdnu pomoć i podršku nastavnika, koja će im u šestom razredu svakako biti potrebna. Podrazumeva se da istraživanje treba da bude što jednostavnije, na manjem uzorku, sa instrumentom (najčešće upitnikom) koji može biti preuzet iz nekog sprovedenog istraživanja ili koje će učenici sami napraviti. Učenicima se može predočiti mogućnost da se podele u manje grupe koje će sprovesti istraživanje na različitim uzorcima (npr. učenici 4, 6. i 8. razreda), što će im obezbediti da izvode složenije zaključke, odnosno da konstatuju promene u stavovima i ponašanju u odnosu na uzrast učenika. Izabrana tema istraživanja može biti u vezi sa zloupotrebom interneta i mobilnih telefona, ali i pozitivnih primera kao što su pokretanje humanitarnih akcija, učenje, informisanje, druženje i sl., u kojima se mogu istraživati motivi takvih aktivnosti, stavovi učesnika, njihova osećanja... U svakom slučaju, nezavisno od izabrane teme, za svako istraživanje treba predvideti dovoljno vremena kako ono ne bi ostalo nezavršeno i to je odgovornost nastavnika. Izuzetno je važno da učenici obrade dobijene podatke, da izvedu zaključke, pripreme njihovu prezentaciju i naprave kritički osvrt na urađeno. Sve teškoće i greške koje se dese u toku istraživanja, dobra su prilika da učenici unaprede svoje kompetencije za

rad sa podacima, zaključivanje, predviđanje, kao i neposrednu komunikaciju i saradnju. Najveći domet u ovoj oblasti bio bi da učenici, uz pomoć nastavnika, uspeju da osmisle akciju (samo na nivou razrađene ideje), kao odgovor na dobijene rezultate istraživanja.

Ostvarivanje ovako postavljenih ishoda zahteva primenu različitih interaktivnih oblika rada kao i odabir i korišćenje odgovarajućih metoda i tehnika rada sa učenicima. Nastavnici su u prilici da koriste: radionice, simulacije, igranje uloga, studije slučaja, debate, diskusije, projekte, istraživanja, promocije, kao i da sami osmisle neke druge aktivnosti.

U ostvarivanju programa Građanskog vaspitanja, produkti učeničkih aktivnosti imaju poseban značaj. Oni mogu biti različite vrste kao što su posteri, audio-vizuelni zapisi, prezentacije, prikazi rezultata istraživanja, predstave i drugo. Oni se mogu koristiti pri integraciji ili rekapitulaciji obrađenih sadržaja, proceni napredovanja učenika, kao i samoproceni nastavnika koliko uspešno radi. Produkti se mogu koristiti i van grupe, na primer na izložbi u holu škole, u školskim novinama, sajtu škole, u lokalnoj zajednici ili lokalnim medijima.

Za realizaciju nastave ovog programa i ostvarivanje definisanih ishoda, vrlo je važna uloga nastavnika. On je model koji svojim ponašanjem daje primer i doprinosi stvaranju demokratske atmosfere koja je pogodna za razmenu i argumentovanje ideja i mišljenja među učenicima; on je taj koji daje povratne informacije i podstiče učenike na razumevanje odnosa u grupi. Konstruktivna komunikacija i demokratske procedure nisu samo cilj već i način da se ostvare željeni ishodi. Bitno je da nastavnik obezbedi ravnopravnu uključenost svakog učenika (uvažavajući različitost kako u stilovima učenja tako i u tipu ličnosti). Realizacija programa treba da se odvija u skladu sa principima interaktivnih odnosa (aktivne, problemske i istraživačke nastave), sa stalnim refleksijama na odgovarajuće pojave iz društvenog konteksta (prošlosti i još više sadašnjosti). Poseban zahtev za nastavnike predstavlja potreba za pripremom novih, aktuelnih materijala koji najbolje odgovaraju sadržaju i ishodima. Oni se mogu naći u različitim izvorima informacija. Za realizaciju pojedinih tema mogu se koristiti filmovi jer aktiviraju kognitivnu i afektivnu stranu ličnosti i podsticajno deluju na učenike da iskažu misli, osećanja i stavove. Ne treba zanemariti ni internet i različite socijalne mreže jer su to oblici komunikacije koji su bliski mladima i na kojima se mogu prepoznati i analizirati mnogi problemi života u savremenom svetu, ali i razgovarati o govoru mržnje, netoleranciji, drugim oblicima kršenja prava, kao i internet nasilju. Podrazumeva se da nastavnik ima potpuni uvid u materijale koji se koriste u radu sa učenicima (filmovi, video-klipovi, tekstovi iz novina i sl.) kako bi se zaštitili od neodgovarajućih sadržaja.

Nastavnik treba da obezbedi da se na času svaki učenik oseća uvaženo, prihvaćeno i dobrodošlo u svojoj različitosti, uz obavezu da poštuje i uvaži druge i drugačije poglede i mišljenja. Nastavnik treba da podstiče kod učenika sposobnost da razumeju sopstvenu odgovornost u situacijama diskriminacije i nasilja, kao i da biraju konstruktivne načine reagovanja na njih.

Činjenica da se program opisno ocenjuje, ne umanjuje potrebu da se kontinuirano prati napredovanje učenika u dostizanju ishoda koje započinje inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi i u odnosu na šta će se procenjivati njegovo dalje napredovanje. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika. Građansko vaspitanje pruža izuzetnu mogućnost za negovanje samorefleksije (promišljanje učenika o tome šta zna, ume, može) i podsticanje samoregulacije procesa učenja kroz postavljanje ličnih ciljeva napredovanja i planiranja kako da se ostvare. Ključni pokazatelji napredovanja u ovom izbornom programu, iz razreda u razred, jesu sve pravilnija upotreba termina koji se odnose na demokratske pojave i procese, iskazivanje stavova argumentacijom, nenasilna komunikacija, prihvatanje različitosti, pokazivanje empatije, sve češće ispoljavanje inicijative, veći stepen saradljivosti.

Naziv predmeta	DRUGI STRANI JEZIK
Cilj	Cilj učenja Stranog jezika je da se učenik usvajanjem funkcionalnih

	znanja o jezičkom sistemu i kulturi i razvijanjem strategija učenja stranog jezika osposobi za osnovnu usmenu i pisanu komunikaciju i stekne pozitivan odnos prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu.
Razred	Šesti
Godišnji fond časova	72

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	KOMUNIKATIVNE FUNKCIJE	JEZIČKE AKTIVNOSTI (u komunikativnim funkcijama)
- razume kraće tekstove koji se odnose na pozdravljanje, predstavljanje i traženje/ davanje informacija lične prirode; - pozdravi i otpozdravi, predstavi sebe i drugog koristeći jednostavna jezička sredstva; - postavi i odgovori na jednostavna pitanja lične prirode; - u nekoliko vezanih iskaza saopšti informacije o sebi i drugima;	POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/ DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA	Slušanje i čitanje kraćih, jednostavnih tekstova koji se odnose na pozdravljanje, predstavljanje i traženje/ davanje informacija lične prirode; reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika i iniciranje komunikacije; usmeno i pisano davanje informacije o sebi i drugima; usmeno i pisano traženje informacije o drugima.

- razume jednostavan opis osoba, biljaka, životinja, predmeta, pojava ili mesta; - opiše karakteristike bića, predmeta, pojava i mesta koristeći jednostavna jezička sredstva; - razume jednostavne predloge i odgovori na njih; - uputi jednostavan predlog; - pruži odgovarajući izgovor ili odgovarajuće opravdanje; - razume jednostavne molbe i zahteve i reaguje na njih; - uputi jednostavne molbe i zahteve; - zatraži i pruži kratko obaveštenje; - zahvali se i izvini se koristeći jednostavna jezička sredstva; - saopšti kratku poruku kojom se zahvaljuje; - razume i sledi jednostavna uputstva u vezi s uobičajenim situacijama iz svakodnevnog života;		

- daje jednostavna uputstva iz domena svakodnevnog života i ličnih interesovanja; - razume čestitku i odgovori na nju; - uputi prigodnu čestitku; - razume jednostavne tekstove u kojima se opisuju stalne, uobičajene i trenutne radnje; - razmeni informacije koje se odnose na opis događaja i radnji u sadašnjosti; - opiše stalne, uobičajene i trenutne događaje/ aktivnosti koristeći nekoliko vezanih iskaza; - razume kraće tekstove u kojima se opisuju događaji u prošlosti; - razmeni informacije u vezi sa događajima u prošlosti; - opiše u nekoliko kraćih, vezanih iskaza događaj iz prošlosti; - razume planove i namere i reaguje na njih; - razmeni jednostavne iskaze u vezi sa svojim i tuđim		

planovima i namerama; - saopšti šta on/ona ili neko drugi planira, namerava; - razume svakodnevne izraze u vezi sa neposrednim i konkretnim željama, potrebama, osetima i osećanjima i reaguje na njih; - izrazi osnovne želje, potrebe, osete i osećanja koristeći jednostavna jezička sredstva; - razume jednostavna pitanja koja se odnose na položaj predmeta i bića u prostoru i pravac kretanja, i odgovori na njih; - razume obaveštenja o položaju predmeta i bića u prostoru i pravcu kretanja;		
	OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, POJAVA I MESTA	Slušanje i čitanje jednostavnih opisa bića, predmeta, pojava i mesta; usmeno i pisano opisivanje bića, predmeta, pojava i mesta.
	POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	Slušanje i čitanje jednostavnih tekstova koji sadrže predloge; usmeno i pisano dogovaranje oko predloga za učešće u zajedničkoj aktivnosti; pisanje poziva za zajedničku aktivnost (npr. proslavu rođendana, sportsku aktivnost i sl.); prihvatanje/odbijanje

		predloga, usmeno ili pisano, uz poštovanje osnovnih normi učtivosti i davanje odgovarajućeg opravdanja.
	IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA, ČESTITANJA I ZAHVALNOSTI	Slušanje i čitanje jednostavnijih iskaza kojima se nudi/traži pomoć, usluga, obaveštenje ili se izražava želja, izvinjenje, zahvalnost; usmeno i pisano traženje i davanje obaveštenja; usmeno i pisano upućivanje molbe za pomoć/uslugu i reagovanje na nju; usmeno i pisano izražavanje zahvalnosti i izvinjenja.
	RAZUMEVANJE I DAVANJE UPUTSTAVA	Slušanje i čitanje tekstova koji sadrže jednostavnija uputstva (npr. za nastavnu aktivnost, za kompjutersku ili običnu igru, za upotrebu aparata/aplikacija, recept za pravljenje jela i sl.) sa vizuelnom podrškom i bez nje; usmeno davanje jednostavnih uputstava uz adekvatnu gestikulaciju ili bez nje; pisano davanje jednostavnih uputstava.
	UPUĆIVANJE ČESTITKI I IZRAŽAVANJE ZAHVALNOSTI	Slušanje i čitanje jednostavnih tekstova u kojima se čestitaju praznici, rođendani i značajni događaji ili se izražava žaljenje; reagovanje na upućenu čestitku u usmenom i pisanom obliku; upućivanje prigodnih čestitki u usmenom i pisanom obliku.
	OPISIVANJE DOGAĐAJA I RADNJI U SADAŠNJOSTI	Slušanje i čitanje opisa u vezi sa stalnim, uobičajenim i trenutnim

		događajima, aktivnostima i sposobnostima; traženje i davanje informacija o stalnim, uobičajenim i trenutnim događajima, aktivnostima i sposobnostima, u usmenom i pisanom obliku; usmeno i pisano davanje kraćih opisa o stalnim, uobičajenim i trenutnim događajima, aktivnostima i sposobnostima.
	OPISIVANJE DOGAĐAJA I RADNJI U PROŠLOSTI	Slušanje i čitanje jednostavnih tekstova u kojima se opisuju događaji i aktivnosti u prošlosti; usmeno i pisano opisivanje događaja i aktivnosti u prošlosti.
	ISKAZIVANJE PLANOVA I NAMERA	Slušanje i čitanje kraćih, jednostavnih tekstova u vezi sa planovima i namerama; usmeno i pisano dogovaranje o planiranim aktivnostima.
- opiše specifičnije prostorne odnose i veličine jednostavnim, vezanim iskazima; - razume jednostavna obaveštenja o hronološkom vremenu i meteorološkim prilikama; - traži i daje informacije o hronološkom vremenu i meteorološkim prilikama koristeći jednostavna jezička sredstva; - opiše dnevni/nedeljni	ISKAZIVANJE ŽELJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Slušanje i čitanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima i osećanjima; usmeno i pisano dogovaranje u vezi sa zadovoljavanjem potreba; usmeno i pisano iskazivanje interesovanja za tuđa osećanja; usmeno i pisano iskazivanje svojih osećanja i reagovanje na tuđa.

raspored aktivnosti; - razume jednostavne izraze koji se odnose na posedovanje i pripadnost; - formuliše jednostavne iskaze koji se odnose na posedovanje i pripadnost; - pita i kaže šta neko ima/nema i čije je nešto; - razume jednostavne iskaze koji se odnose na opisivanje interesovanja, izražavanje dopadanja i nedopadanja i reaguje na njih; - opiše svoja i tuđa interesovanja i izrazi dopadanje i nedopadanje uz jednostavno obrazloženje; - razume jednostavne izraze koji se odnose na količinu nečega; - pita i saopšti koliko nečega ima/nema, koristeći jednostavna jezička sredstva; - pita/kaže/izračuna koliko nešto košta; - sastavi spisak za kupovinu;		

- na jednostavan način zatraži artikle u prodavnici i naruči jelo i/ili piće u restoranu; - izrazi količinu u najšire zastupljenim merama (grami, kilogrami...).		
	ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I VELIČINA	Slušanje i čitanje kraćih i jednostavnih tekstova u vezi sa prostornim odnosima i veličinama uz vizuelnu podršku ili bez nje; usmeno i pisano razmenjivanje informacija u vezi sa prostornim odnosima i veličinama; usmeno i pisano opisivanje prostornih odnosa i veličina.
	ISKAZIVANJE VREMENA	Slušanje i čitanje jednostavnih tekstova u vezi sa hronološkim vremenom, meteorološkim prilikama i klimatskim uslovima; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o vremenu dešavanja neke aktivnosti, meteorološkim prilikama i klimatskim uslovima.
	IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA	Slušanje i čitanje jednostavnih tekstova u kojima se saopštava šta neko ima/nema ili čije je nešto; traženje i davanje informacija u vezi sa posedovanjem i pripadanjem.
	IZRAŽAVANJE INTERESOVANJA, DOPADANJA I NEDOPADANJA	Slušanje i čitanje jednostavnih tekstova u vezi s nečijim interesovanjima, hobijima, aktivnostima i stvarima koje mu/joj se sviđaju/ne sviđaju; razmena informacija u vezi sa

		svojim i tuđim interesovanjima, hobijima, aktivnostima i stvarima koje mu/joj se dopadaju/ne dopadaju; usmeno i pisano opisivanje interesovanja, hobija, aktivnosti i stvari koje mu/joj se dopadaju/ne dopadaju.
	IZRAŽAVANJE KOLIČINE, BROJEVA I CENA	Slušanje i čitanje jednostavnih tekstova koji govore o količini nečega; usmeno i pisano postavljanje pitanja i davanje odgovora u vezi sa količinom; slušanje i čitanje tekstova na teme kupovine i porudžbine u restoranu; igranje uloga radi simulacije situacija u kojima se nešto kupuje, naručuje; pisanje spiska za kupovinu; razmena informacija o cenama proizvoda i računanje cena; izražavanje količine u merama.

TEMATSKE OBLASTI U NASTAVI STRANIH JEZIKA ZA OSNOVNU ŠKOLU - DRUGI CIKLUS

Napomena: Tematske oblasti se prožimaju i iste su u sva četiri razreda drugog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja - u svakom narednom razredu obnavlja se, a zatim proširuje fond lingvističkih znanja, navika i umenja i ekstralingvističkih predstava vezanih za konkretnu temu. Nastavnici biraju i obrađuju teme u skladu sa uzrastom i interesovanjima učenika, njihovim potrebama i savremenim tokovima u nastavi stranih jezika, tako da svaka tema predstavlja određeni situacijski kompleks.

1) Lični identitet.

2) Porodica i uže društveno okruženje (prijatelji, komšije, nastavnici itd.).

3) Geografske osobenosti.

4) Srbija - moja domovina.

5) Stanovanje - forme, navike.

6) Živi svet - priroda, ljubimci, očuvanje životne sredine, ekološka svest.

7) Istorija, vremensko iskustvo i doživljaj vremena (prošlost - sadašnjost - budućnost).

8) Škola, školski život, školski sistem, obrazovanje i vaspitanje.

9) Profesionalni život (izabrana - buduća struka), planovi vezani za buduće zanimanje.

10) Mladi - deca i omladina.

11) Životni ciklusi.

12) Zdravlje, higijena, preventiva bolesti, lečenje.

13) Emocije, ljubav, partnerski i drugi međuljudski odnosi.

14) Transport i prevozna sredstva.

15) Klima i vremenske prilike.

16) Nauka i istraživanja.

17) Umetnost (naročito moderna književnost za mlade; savremena muzika).

18) Duhovni život; norme i vrednosti (etički i verski principi); stavovi, stereotipi, predrasude, tolerancija i empatija; briga o drugome.

19) Običaji i tradicija,folklor, proslave (rođendani, praznici).

20) Slobodno vreme - zabava, razonoda, hobiji.

21) Ishrana i gastronomske navike.

22) Putovanja.

23) Moda i oblačenje.

24) Sport.

25) Verbalna i neverbalna komunikacija, konvencije ponašanja i ophođenja.

26) Mediji, masmediji, internet i društvene mreže.

27) Život u inostranstvu, kontakti sa strancima, ksenofobija.

JEZIČKI SADRŽAJI

ENGLESKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/ DAVANJE OSNOVNIH	Hello. Hi. I'm Maria. What's your name? I'm / My name is… Tony is 11. How old are you? I live in (town, city, village). Where do you live? I live at number 46 Black

INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA	Street. My best friend lives next door. What's your address? What's your phone number? Have you got/Do you have an email address? These are my parents. Their names are … I can't play tennis, but I can do karate. Can you play the guitar? My birthday is on the 21st of May. When is your birthday? This is Miss May. She's my teacher. This is Mr Crisp. He's my tennis coach. The Present Simple Tense za izražavanje stalnih radnji. Have got/Have za izražavanje posedovanja. Pokazne zamenice - this/these, that/those. Pitanja sa Who/What/Where/When/How(old)… Osnovni brojevi (1-1000). Predlozi za izražavanje položaja u prostoru - in, at… Predlozi za izražavanje vremena -in, on, at... Upotreba neodređenog člana sa brojivim imenicama u jednini. Izostavljanje člana ispred naziva sportova. Upotreba određenog člana uz nazive muzičkih instrumenata. (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtivosti; titule uz prezimena osoba (Mr, Miss, Mrs, Ms, Sir); imena i nadimci; način pisanja adrese.
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, POJAVA I MESTA	Who's the boy with short fair hair and a black jacket? What's Maria wearing? She's wearing a plain white T-shirt and dark blue jeans.

	My brother is clever, but lazy. My best friend is kind and friendly. There is / isn't a cinema / hospital in my town. There are two big bookshops in my town. What's this / that over there? It's a sports centre. How far is it? Zebras are white wild animals with black and white stripes. A cheetah is a fast, dangerous animal. How deep is the Adriatic Sea/the Pacific Ocean? How long is the Danube/the Thames River? London is larger than Belgrade. About eight million people live there. Layla is prettier than Susan. Who's the best student in your class? This car is more expensive than that one. The Present Simple Tense i The Present Continuous Tense za izražavanje radnji i stanja u sadašnjosti. Glagoli have got, to be za davanje opisa. Pitanja sa Who/What/Where/When/Which/How (old, far, deep, long…) Egzistencijalno There is / are… Poređenje prideva (pravilno i nepravilno poređenje). Upotreba određenog člana sa superlativom prideva, sa imenicama koje označavaju lica i predmete koji su poznati sagovorniku, kao i uz imena reka, mora i okeana. Upotreba/izostavljanje određenog člana uz imena gradova i država. (Inter)kulturni sadržaji: najvažnije geografske karakteristike nekih zemalja u kojima se govori engleski jezik kao maternji; biljni i životinjski svet.
POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U	I think we can go out this afternoon. Why not? Let's do it. Sorry. I can't. I must do my homework. Sorry, I think that's boring. Let's do

ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	something else. How about going to the cinema? Great. Why don't we meet at the sports centre? What time? Half past two. Fine. I'll see you at the sports centre at half past two. Would you like to come to my birthday party on Sunday? I'm sorry, but I can't make it. I'd love to, thanks. What shall we do? Let's make pancakes. That's a good idea. Zapovedni način. How about + glagolska imenica. Why don't we + infinitivna osnova glagola. Would you like + infinitiv glagola. Modalni glagoli za izražavanje predloga - can/could/shall. Glagol will za izražavanje odluka. (Inter)kulturni sadržaji: razonoda; prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva.
IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA I ZAHVALNOSTI	Can I help you? It's OK, I can do it. May I ask a question? Sure. What do you want? Do you want an orange? Yes, please. No, thank you. Can you pass me an orange, please? Of course, here you are. Thank you very much / so much. I want an apple. Can I have this one? Anything else? Can we buy lemonade there? No, we can't. Oh no. I'm sorry. When does the movie start? It starts at 8. Will you open the door for me? Sure. Can I borrow your pen? Sorry, I need it.

	Modalni glagoli za izražavanje molbe i zahteva - can/could/may. Will za izražavanje molbi. Stative verbs (want, need...). (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije, druženje i prijateljski odnosi.
RAZUMEVANJE I DAVANJE UPUTSTAVA	Drag (the word) and drop it in the correct place. Press the button and wait. Insert the coin in the slot. Please take a seat. Fasten your seatbelts. Zapovedni način. (Inter)kulturni sadržaji: poštovanje pravila ponašanja.
UPUĆIVANJE ČESTITKI I IZRAŽAVANJE ZAHVALNOSTI	Happy birthday/Easter/Valentine's Day! Merry Christmas! Same to you! Roses are red, violets are blue, my heart is full of love for you. Good luck! Congratulations! Well done! Lucky you! I'm so happy for you! Izostavljanje člana ispred naziva praznika. (Inter)kulturni sadržaji: značajni praznici i događaji i način obeležavanja; čestitanje.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I RADNJI U SADAŠNJOSTI	I live in a flat on the first floor. Do you live in a house or in a flat? My sister doesn't go to school. What time do you go to bed / does she get up? What do you usually do on Sundays? He never tidies his room. I can clean my dad's car. Children in Britain usually have their birthday parties at home. Everybody sings Happy Birthday! In Britain, people open their presents on Christmas Day. On Easter Sunday children often hunt for eggs. When do Americans celebrate Halloween?

	When does winter start? Where do penguins live? What are you doing at the moment? I'm feeding my cat. We're going on a school trip today. They're having dinner now. I normally go to school by bus, but today I'm going on foot. I'm doing my homework. I always do it after dinner. I can speak three languages, but now I'm speaking English. I am good at maths. The Present Simple Tense za izražavanje stalnih i uobičajenih radnji. The Present Continuous Tense za izražavanje trenutnih i privremenih radnji. Modalni glagol can za izražavanje sposobnosti. Prilozi za učestalost - usually, often… Predlozi za izražavanje pravca kretanja - to, from... Predlozi za opisivanje načina kretanja - by (car), on (foot)... (Inter)kulturni sadržaji: porodični život i praznici; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I RADNJI U PROŠLOSTI	Where were you at eight o'clock last Saturday? I was at home. What was on TV last night? What time was it on? I watched / didn't watch TV last night. I played volleyball on Monday. What did you do? We went to Paris in July. We travelled by plane. Where did you spend

	your summer holiday? How did you travel? Did you have a good time on holiday? Yes, we did. / No, we didn't. I lost my passport yesterday. I could swim when I was five. I couldn't ski last year. The Past Simple Tense pravilnih i najčešćih nepravilnih glagola. Modalni glagol could za izražavanje sposobnosti u prošlosti. (Inter)kulturni sadržaji: život nekad i sad.
ISKAZIVANJE PLANOVA I NAMERA	I would like/want to be a doctor when I grow up. He would like a new mobile phone/to go out with his friends. I'm going to do my homework in the afternoon. What are you going to do this afternoon? My parents are going to visit their friends this evening, so I'm going to play all my favourite computer games. Oh! Are you? I have a terrible headache. Oh, I'll bring you an aspisirn. I think she will/won't be late. Stative verbs (want, have, think...). Would like + imenica/infinitiv glagola. Going to za izražavanje budućih planova. The Future Simple Tense za izražavanje odluka donetih u trenutku govora i predviđanja na osnovu znanja, iskustva, verovanja. Upotreba neodređenog člana uz nazive zanimanja. (Inter)kulturni sadržaji: svakodnevni život, obaveze i razonoda; porodični i prijateljski odnosi.
ISKAZIVANJE ŽELJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	I'm hot / cold / hungry / thirsty… Take off / Put on your coat. Why don't you take a sandwich / a glass of water? Do you want some

	juice/biscuits too? Yes, please. Would you like some fruit? I'm tired. What shall we do? Why don't we stop and take some rest? How about going home? I'm happy to see you. I'm glad / sorry to hear that. Oh dear! It's a pity! Stative verbs (be, want...). Zapovedni način. Why don't we /you + infinitivna osnova glagola. How about + glagolska imenica. Would like + imenica/infinitiv glagola. (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija; upotreba emotikona; empatija.
ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I VELIČINA	Which room is it in? Where's the library? It's on the left / right. Is the sofa by the door? What's next to / near the table? Where are the (books)? They're on the top / bottom shelf. It's in front of / behind the wardrobe. Where do you do your homework? In my bedroom. What is the largest room in your house / flat? The room above / below. Where is she? She's at the supermarket / in / at the park… The bakery is between the school and the supermarket. How wide / long / deep is the river? It's 45 metres wide / 2 kilometres long. My town is in the north-east of Serbia.

	An elephant is bigger than a hippo. The blue whale is the biggest animal in the world. Predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa - in front of, behind, between, opposite, above, below... Pitanja sa What/Where/Which/How (far, deep, long…). Poređenje prideva (pravilno i nepravilno poređenje). Upotreba određenog člana sa superlativom prideva. (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled školskog i stambenog prostora; lokalne merne jedinice (inč, stopa…); priroda.
ISKAZIVANJE VREMENA	What time is it? It's five o'clock. It is half past six. It's (a) quarter to/past seven. It's ten past/to eleven. When do your lessons start? At (a) quarter to nine. When do you have your dance classes? On Monday and Wednesday. I was born in January/on the first of January/on January the first/on Christmas/ Easter Day… Columbus discovered America in 1492/in the 15th century. What is the weather like? It's cold/sunny... The wind is blowing. What was the weather like yesterday? It was foggy/cloudy/windy… It didn't rain, it snowed. It is usually warm in spring/hot in summer/freezing in winter. It's wetter in the west than in the east. It is much drier in Australia than in Serbia. The Present Simple Tense za izražavanje utvrđenih programa i rasporeda (red vožnje, TV/ bioskopski program i sl.) i uobičajenih radnji.

	The Present Continuous Tense za izražavanje trenutnih i privremenih radnji. The Past Simple Tense. Predlozi za izražavanje vremena - in, on, at, to, past, after... Pitanja sa When, What (time/day)… Redni brojevi. (Inter)kulturni sadržaji: klimatski uslovi.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA	Is this your dog? No, it's Steve's dog. Whose house is this? It's Jane and Sally's house. They're Jane's and Sally's bags. These are the children's toys. That's my parents' car. This is my blanket. This blanket is mine. This isn't your card. It's hers. I've got/I have a ruler. Have you got/Do you have a pen? Sally hasn't got /doesn't have an umbrella. Saksonski genitiv sa imenicom u jednini i množini (pravilna i nepravilna množina) - my friend's/ friends'/ children's books. Prisvojni pridevi my, your… Prisvojne zamenice mine, yours… Have got/Have za izražavanje posedovanja. Pitanja sa Whose. (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE INTERESOVANJA, DOPADANJA I NEDOPADANJA	I'm bad at it. What do you like doing? Peter doesn't like football. Sally is crazy about dancing. My favourite sport is tennis. What's your favourite sport? What are your hobbies and interests? Fifteen out of thirty people like tennis - eight boys and seven girls.

	Pridevsko-predloške fraze - interested in, good/bad at, crazy about… Glagoli like/love/hate + glagolska imenica. Pitanja sa What, Who, Why … (Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji, zabava, razonoda, sport i rekreacija; umetnost (književnost za mlade, strip, muzika, film).
IZRAŽAVANJE KOLIČINE, BROJEVA I CENA	How many people are there in the park? There are two men/women and three children in the park. There are a lot of spoons and forks and some/six knives on the table. How much milk does he need? Is there any butter in the fridge? No, there isn't any butter, but there's some margarine. I haven't got any food/drinks for you. I've got some lemonade/strawberries. There isn't much fruit in the bowl. There aren't many biscuits left in the cupboard. I need a hundred grams of sugar (100 g) / a bottle of (fizzy) water/2 kilos of potatoes. Can I have a sandwich and a glass of juice please? That's £7.80. Shopping list: a packet of butter, two loaves of bread, three pots of yoghurt, a bunch of bananas… Osnovni brojevi do 1000. Pravilna množina imenica. Množina imenica koje se završavaju na -y, -f/fe: strawberries, shelves, knives... Množina imenica koje se završavaju na -o: kilos, potatoes…

	Sinkretizam jednine i množine: sheep, fish... Najčešći oblici nepravilne množine (men, women, children, people, feet, teeth, mice....). Brojive i nebrojive imenice - pounds, money... Determinatori - some, any, no. Kvantifikatori - much, many, a lot of. Pitanja sa How much / many. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; lokalna merna jedinica za težinu; valuta, namirnice i proizvodi specifični za ciljnu kulturu.

ITALIJANSKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA	Come stai? Come sta?Come va?Bene, grazie.A presto! A domani! Buona notte! Di dove sei? Sono di... Sono della Serbia. Come ti chiami?/Come si chiama?/Mi chiamo…/Sono…Piacere. Dove abiti? Dove vivi?/ Abito a ..., in Via .../Qual è il tuo/il Suo indirizzo?/Il mio indirizzo è..../Nome, cognome, indirizzo, nazionalità, data di nascita.../ Questo/a è il mio amico/la mia amica... Si chiama.../ Questo è il signor.../la signora...Lui/lei è di Verona. È nato/a Padova, ma vive a Torino.Questa è mia cugina Marta. Lei vive in Italia. Io sono figlia unica,e tu? Hai fratelli o sorelle? Questi sono i miei compagni di classe (mostrando la foto).

	Quanti anni hai? / Ho 12 anni./ Quando sei nato/a? Sono nato/a il/l'....nel..../Quando è il tuo compleanno? Il mio compleanno è ... Prezent indikativa Lične zamenice. Upitne reči: come, di dove, quanto, dove, come/chi, che cosa, chi. Pokazna zamenica (questo/a/e/i). Osnovni brojevi. (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtivosti; titule uz prezimena osoba (Signor Rossi, Signora Rossi); imena i nadimci; način pisanja adrese.
OPISIVANJE BIĆA, POJAVA I MESTA	Andrea ha i capelli/ gli occhi/ neri. È alto/a, magro/a... ha gli occhi azzurri. Fabio è più alto di Luigi./ Lei è la mia migliore amica. È simpatica. Questa è la mia camera. È piccola, ma mi piace molto. È molto ordinata/disordinata.C'è un tavolo./Ci sono due sedie. Lui/lei porta i pantaloni neri/la gonna rossa. Nicola è il mio fratello minore/maggiore. Lui suona il violino molto bene. Il ghepardo è un animale molto veloce/velocissimo. Lične zamenice. Upitne reči (quanto, dove, come/chi, che cosa). Pridevi. Rod, broj i slaganje s imenicama. Određeni i neodređeni član.

	Prilozi za način. Poređenje prideva sa più/meno. Apsolutni superlativ. (Inter)kulturni sadržaji: najvažnije geografske karakteristike Italije; biljni i životinjski svet.
POZIV NA REAGOVANJE I POZIV NA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	Facciamo una gita domani? Perché no? È un'ottima idea! Perché non chiamiamo anche Marco? Dove ci troviamo? Dai, andiamo! A che ora partiamo? Alle sette, va bene? Prendiamo il treno alle otto. Perfetto! Portiamo anche i panini? Ci sentiamo stasera. Ti invito a venire alla mia festa di compleanno!/ Vorrei invitarti alla mia festa. Grazie, ci vengo volentieri!/Mi dispiace, ma non posso perché non mi sento bene. Non mangiare troppi dolci! Bevi tanta acqua!/ Facciamo i compiti insieme! Sta' tranquillo! Prezent indikativa najfrekventnijih povratnih glagola. Sadašnje vreme u značenju budućeg. Zapovedni način frekventnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: razonoda; prikladno pozivanje i prihvatanje/ odbijanje poziva.
IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA IZVINJENJAI ZAHVALNOSTI	Potresti aprire la finestra, per favore? Grazie. Prego. Posso aiutarti? Sì, grazie, sei molto gentile. No, grazie./Posso fare una domanda? / Prego./Vorrei un bicchiere di acqua, per favore./Mi dispiace, ma non posso. Permesso, posso entrare? Scusa! Scusi! Un

		momento/un attimo, per favore. Posso provare queste scarpe, per favore? Che numero porti? /Quale libro ti piace?Questo qui?Quello lì? Pronto! Sono Anna, vorrei parlare con Luca, per favore. Grazie del regalo! È bellissimo! A che ora parte il treno per Palermo? Alle 20. / Dov'è la fermata dell'autobus numero 71? Modalni glagoli (potere, dovere, volere). Kondicional učtivosti (potere, volere). Upitni pridevi: quale/i; che. Pokazne zamenice: quello/a/i/e; questo/a/i/e. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije, druženje i prijateljski odnosi.
RAZUMEVANJE DAVANJE UPUTSTAVA	I	Ascolta e rispondi alle seguenti domande. Scegli la risposta giusta. Create il poster. Completa la tabella. Usa le parole date./ Scrivi un'email a un tuo amico. Pulire le patate. Tagliare (tagliate) le cipolle. Cuocere a fuoco lento. / È vietato fumare! Vietato fotografare! Zapovedni način. (Inter)kulturni sadržaji: tradicionalne omiljene vrste jela; igre.
UPUĆIVANJE ČESTITKI IZRAŽAVANJE ZAHVALNOSTI	I	Buon compleanno!Tanti auguri! Bravo/a/i/e! Bravissimo/a/i/e! In bocca al lupo! Crepi!

	Buon Anno!Felice Anno Nuovo!/Buon Natale!/Forza!/Sono felice per te!/Mi dispiace.Che peccato! Uzvične rečenice. (Inter)kulturni sadržaji: značajni praznici i događaji i način obeležavanja; čestitanje.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I RADNJE U SADAŠNJOSTI	Vivo in campagna. Abito al settimo piano di un grattacielo. La mattina si alza presto e fa colazione al bar./Di solito pranziamo verso le due./Non va a letto mai prima delle dieci./Qualche volta vado dai nonni dopo la scuola. Suo fratello è ancora piccolo e non sa nuotare. Sadašnje vreme. Povratni i prelazni glagoli. Glagol sapere. Prilozi i priloški izrazi za vreme: oggi, domani, qualche volta, sempre, mai, di solito… Predlozi. Redni brojevi do 10. (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I RADNJE U PROŠLOSTI	Ieri sono andata in piscina./Cosa avete fatto il sabato scorso? Siamo andati in campagna, e voi? Abbiamo fatto un giro in centro. Antonio Vivaldi è nato a Venezia. È stato un compositore e violinista italiano.

	Prošlo vreme (Passato prossimo): pomoćni glagoli essere/avere. Prilozi i priloški izrazi za vreme: ieri, due settimane fa, un anno fa... (Inter)kulturni sadržaji: život nekad i sad.
ISKAZIVANJE PLANOVA I NAMERA	Il sabato vado in piscina. /A che ora inizia la lezione?/Domani devo fare la spesa./ Sabato prossimo organizzo la festa di compleanno. Vuoi venire? Grazie.Vengo volentieri. A che ora comincia la festa ? Che fai domani sera ?Vuoi venire con me al cinema?Mi dispiace, ma non posso. Devo studiare. Upotreba sadašnjeg vremena za buduću radnju. Predlozi. Prilozi za vreme (oggi, domani, dopo, sempre...). Modalni glagoli (volere, potere, dovere). (Inter)kulturni sadržaji: svakodnevni život, obaveze i razonoda; porodični i prijateljski odnosi.
ISKAZIVANJE ŽELJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Ho caldo/freddo/fame/sete.../Ti faccio un panino? Vuoi un po' di acqua? /Non mi sento bene. Ho mal di testa/gola/stomaco. Sono molto stanca. Ho paura. Sono nervoso./Prendi una medicina. Va' dal dottore. Riposati! Alzati!/ Fa' un po' di sport! /Non ti preoccupare! Andiamo al cinema!/ State attenti! Non parlate! Fate i compiti! Che peccato!/Che bello!/Mi dispiace tanto!

	Perché non facciamo una pausa? Zapovedni način (drugo lice jednine i množine). Prilozi za način (molto, tanto, bene, male). (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija; upotreba emotikona; empatija.
ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I VELIČINA	Scusa, sai dov'è la libreria? Devi andare dritto e girare a destra dopo il semaforo. /È a destra, dietro l'angolo/accanto alla posta. /Attraversa la piazza e lì c'è la libreria. Gira a destra e va' sempre dritto. Scusi, sa dov'è la stazione ferroviaria?È di fronte al cinema. Dove sono i miei quaderni? Sono sul banco./Sotto la sedia c'è un gatto./ Fra il tavolo e la sedia c'è lo zaino. Vado in biblioteca./ Sono da Paolo./ La borsa è sul tavolo. Zapovedni način. Prilozi za mesto (qui, lì, là, giù, su). Predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa (in, su, da, tra/fra, dietro, davanti, lontano, vicino, di fronte a...). Upitni prilog: dove. C'è/ci sono (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled školskog i stambenog prostora; lokalne merne jedinice; priroda.
ISKAZIVANJE VREMENA	Che ore sono?/Che ora è? Sono le cinque. Oggi è il 20 maggio 2018.

	Di solito pranzo alle due./ Mi sveglio alle sette. /A che ora cominicia il film?Alle 18.00. Il treno parte per Firenze alle 10. Quando vai in Italia?Fra un mese. /In giugno. Che tempo fa? Piove. Nevica.C'è sole. C'è tanto vento. In inverno fa freddo. D'estate fa caldo. Upitni prilozi: quando. Upotreba sadašnjeg vremena za izražavanje budućnosti. Prilozi za vreme (adesso, oggi, domani, mai, sempre...). Povratni glagoli. (Inter)kulturni sadržaji: klimatski uslovi u Italiji; tipično radno vreme.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA POSEDOVANJA	Di chi è questa bici? È di Paola. È tuo questo libro? No, è di Marco. Questo zaino è mio. Hai un dizionario?Sì, ce l'ho./ No, non ce l'ho. Luigi non ha il biglietto per il concerto. Konstrukcija za iskazivanje pripadnosti. Pitanja sa di chi. Rečca ci u izrazima ce l'ho, ce l'abbiamo… Prisvojni pridevi i zamenice. Pokazni pridevi. Određeni i neodređeni član.

	Negacija. Upitna intonacija. (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE INTERESOVANJA, DOPADANJA I NEDOPADANJA	Che cosa ti piace fare nel tempo libero? Nel tempo libero mi piace/preferisco....perché... Il mio film preferito è... Ti piace il nuoto?/Ti piace nuotare?/Non mi piace perché... Ti piacciono le lasagne? Sì, mi piacciono molto. Glagol piacere. Nenaglašenje lične zamenice u funkciji indirektnog objekta (pronomi indiretti). (Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji, zabava, razonoda, sport i rekreacija; umetnost (književnost za mlade, strip, muzika, film).
IZRAŽAVANJE KOLIČINE, BROJEVA I CENA	Quante persone ci sono (al parco)? Ci sono tre persone che leggono il giornale. Ci sono dei bambini che giocano a calcio. Quanto costa un chilo di mele? Vorrei due etti di prosciutto cotto, grazie. Vorrei un po' di pane, grazie. Compriamo del pane, delle patate e dell'uva. Scusi? Possiamo ordinare? Upitni pridev /prilog: quanto/i/a/e. Partitivan član. Prilozi za količinu poco/molto/tanto;un po'.

	Osnovni brojevi. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; lokalna merna jedinica za težinu (etto); valuta, namirnice i proizvodi specifični za ciljnu kulturu.

NEMAČKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA	Hallo. Ich bin Anna. Und du? Wie heißt du? Er heißt Andreas. Mein Name ist Andera Zilinski. Freut mich. Wie alt bist du? Ich bin 12. Woher kommst du? Ich komme ausSerbien. Wo wohnt deine Tante? Meine Tante wohnt in Wien. Franz ist mein Schulfreund. Wir gehen in die sechste Klasse. Wann bist du geboren? Am .....(s)ten .....Wie ist deine Telefonnummer? Wie geht`s?Wie geht es Ihnen? Gut, danke. Und dir? Und Ihnen?Na ja, es geht. Schlecht. Auf Wiedersehen. Gute Nacht. Tschüs. Bis bald! Prezent slabih glagola i najfrekventnijih jakih glagola. Upotreba određenog, neodređenog, negacionog, prisvojnog člana u nominativu i akuzativu. Upotreba nultog člana. Upotreba upitnih zamenica i priloga (wer, was; wo, wie, wann, woher). Upotreba pokazne zamenice das.

	Iskazna i upitna rečenica - položaj glagola/red reči. Osnovni brojevi do 1000. (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtivosti; titule uz prezimena osoba (Herr Becker, Frau Bauer); imena i nadimci; način pisanja adrese.
OPISIVANJE BIĆA, POJAVA I MESTA	Meine Fruendin ist groß und schlank. Wie sind deine Haare? Blond oder braun? Ihr Hund ist 2 Jahre alt, klein und schwarz. Er frisst gern Kekse. Anna ist meine beste Freundin. Sie ist nett und freundlich. Sie sieht sehr schön aus. Das ist unsere Wohnung. Sie ist neu und groß. Ich finde sie sehr schön. Wir wohnen in der Stadt. Meine Großeltern leben auf dem Lande. Die Natur ist wunderschön. Ich fühle mich wohl in ihrem Haus. Prezent najučestalijih glagola s prefiksom. Upotreba prideva i priloga kao imenskog dela predikata uz glagol sein. Prisvojni članovi/determinativi u nominativu, dativu i akuzativu. Red reči u iskaznoj i upitnoj rečenici.

	Upotreba predloga s dativom uz glagole mirovanja. (Inter)kulturni sadržaji: najvažnije geografske karakteristike zemalja nemačkog govornog područja; biljni i životinjski svet.
POZIV NA REAGOVANJE I POZIV NA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	Gehen wir ins Kino/ Theater/ zum Sportplatz? Warum nicht? Das ist eine gute Idee. Komm, wir basteln ein Spielzeug! Mach mit! Ja, gern./ Leider kann ich nicht. Ich habe keine Zeit./Nein, tut mir leid. Ich muss lernen. Gehen wir zu Peter?Wann treffen wir uns dann morgen? Um sechs an der Bushaltestelle. Möchtest du mitkommen? Wollen wir ihm etwas mitbringen? Ja, vielleicht eine Schokolade. Zapovedni način frekventnih glagola. Modalni glagoli (können, wollen, möchten). Upotreba predloga sa akuzativom (uz glagole kretanja). Upotreba predloga s dativom i akuzativom - (an, in, auf, zu). (Inter)kulturni sadržaji: razonoda; prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva.
IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA IZVINJENJA I ZAHVALNOSTI	Entschuldigung, können Sie das Fenster aufmachen? Danke. Ich danke Ihnen/Bitte. Darf ich Sie etwas fragen? Wo ist der

	Markt?Tut mir leid, das ich weiß auch nicht. Kannst du mir ein Glas Wasser geben? Danke. Vielen Dank. Ich danke dir./Nichts zu danken. Gern geschehen. Hallo. Hier ist Sandra, kann ich Birgit sprechen?Tut mir leid, aber sie ist nicht zu Hause. Upotreba neodređenog člana u nominativu, dativu i akuzativu. Upotreba modalnih glagola u prezentu. (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije, druženje i prijateljski odnosi.
RAZUMEVANJE I DAVANJE UPUTSTAVA	Lies den Text und antworte auf die Fragen. Ergänze die Sätze. Schreib deinem Freund/deiner Freundin eine E-Mail/ eine SMS./Du sollst die rote Taste drücken./Kartoffeln schälen/Nudeln kochen. Zapovedni način. Upotreba modalnih glagola u prezentu. Infinitiv u funkciji zapovesti. (Inter)kulturni sadržaji: tradicionalne/omiljene vrste jela; igre.
UPUĆIVANJE ČESTITKI I IZRAŽAVANJE ZAHVALNOSTI	Herzlichen Glückwunsch! Alles Gute zu/ zum/ zur.....! Zum Geburtstag viel Glück! Ich gratuliere dir zu .... Frohe Weihnachten/Ostern.

	Tut mir leid. Schade. Mehr Glück nächstes Mal. Upotreba ličnih zamenica u nominativu, dativu i akuzativu. Uzvične rečenice. (Inter)kulturni sadržaji: značajni praznici i događaji i način obeležavanja; čestitanje.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I RADNJE U SADAŠNJOSTI	Ich lebe in einer Großstadt. Meine Wohnung ist im Erdgeschoss/ im zweiten Stock. Was machst du am Wochenende? Ich räume mein Zimmer auf, lerne und am Nachmittag gehe ich aus. Sieht dein Vater gern fern? Was trainierst du? Wann gehst du zum Training? Mittwochs und freitags. Sadašnje vreme (slabi i jaki glagoli, glagoli s prefiksom, modalni glagoli). Upotreba priloga za vreme i mesto (donnerstags/da, dort, hier). Red reči u iskaznoj, upitnoj i uzvičnoj rečenici. Redni brojevi. (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I RADNJE U PROŠLOSTI	Ich war gestern bei Maria. Am Montag hatten wir kein Deutsch, unsere Lehrerin war krank. Was hast du gefrühstückt? Ich habe

	Butterbrot gegessen und Tee getrunken. Meine Großeltern hatten viele Tiere auf dem Bauernhof. Mozart ist in Salzburg geboren. Er war Pianist und Komponist. Er hatte eine Schwester. Er war sehr berümt. Prošlo vreme. Preterit pomoćnih glagola sein/haben. Perfekt najfrekventnijih slabih i jakih glagola. Prilozi i priloški izrazi za vreme: gestern, vorgestern, vor drei Tagen, letztes Jahr, im Jahr 1746... (Inter)kulturni sadržaji: život nekad i sad.
ISKAZIVANJE PLANOVA I NAMERA	Am Samstag gehen wir ins Museum. Wir treffen uns um 10 Uhr vor dem Museum. Kommst du mit? Gerne. Ich möchte am Sonntag eine Grillparty machen./Um wieviel Uhr sollen wir kommen? Kannst du mir morgen beim Umzug helfen?/Leider kann ich nicht. Ich muss zu meinen Großeltern gehen. Mein Opa hat Geburtstag. Upotreba sadašnjeg vremena za buduću radnju. Predlozi. Prilozi za vreme (heute, morgen, bald...). Modalni glagoli.

	(Inter)kulturni sadržaji: svakodnevni život, obaveze i razonoda; porodični i prijateljski odnosi.
ISKAZIVANJE ŽELJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Mir ist kalt/heiß. Ich habe (keinen) Hunger/Durst. Ich bin müde/traurig/froh. Ich habe Angst. Ich fühle mich (nicht) wohl. Mein Kopf tut weh. Ich habe Kopfschmerzen./Tut mir leid, nimm dann eine Tablette ein./ Geh ins Bett/ Du sollst zum Arzt gehen. Das macht mir großen Spaß! Das finde ich toll! Lične zamenice u nominativu, dativu i akuzativu. Zapovedni način (drugo lice jednine i množine). Prilozi za način (viel, gern, schlecht, super, toll). (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija; upotreba emotikona; empatija.
ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I VELIČINA	Enschuldigung, wie komme ich zur Bibliothek?/Gehen sie geradeaus und dann die erste Straße links. Gibt es hier eine Apotheke? Ja, sie ist gleich neben der Post/ hinter dem Hotel. Novi Sad ist etwa 80km von Belgrad entfernt. Wo liegt der Bodensee? In der Schweiz?Warst du schon am Bodensee? Der See ist 60km lang und 14km breit. Upotreba dativa i akuzativa uz glagole mirovanja i kretanja. Prilozi za pravac i mesto: geradeaus, links, rechts.

	Zapovedni način. Predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa (in, an, auf, hinter, unter, vor, neben, zwischen... (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled školskog i stambenog prostora; lokalne merne jedinice; priroda.
ISKAZIVANJE VREMENA	Upotreba sadašnjeg vremena za izražavanje budućnosti. Prilozi za vreme (heute, manchmal, immer, nie...). Povratni glagoli. (Inter)kulturni sadržaji: klimatski uslovi u zemljama nemačkog govornog područja;tipično radno vreme.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA	Ist das dein Bruder?Nein, mein Bruder ist viel größer. Wessen Auto ist das? Das ist das Auto von unserer Nachbarin. Wem gehört diese Tasche? Das ist Marias Tasche. Ich brauche einen Kugelschreiber./Nimm meinen. Ich habe einen Hund und keine Katze. Upotreba prisvojnih članova u nominativu, dativu i akuzativu. Izražavanje pripadnosti predlogom von + dativ. Upotreba glagola gehören. Upotreba određenog i neodređenog člana. Negacija.

	(Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE INTERESOVANJA, DOPADANJA I NEDOPADANJA	Was machst du gern/nicht gern? Ich spiele gern Klavier. Früh aufstehen mag ich nicht. Isst du gern Erdbeeren? Ja, sie sind so lecker. Gehst du gern einkaufen? Nein, das finde ich langweilig. Wie findest du unsere neue Deutschlehrerin?/Sie ist nett und hübsch. Mein Lieblingsschauspieler ist ein Italiener. Was isst du lieber - Äpfel oder Birnen? Basketball spiele ich am liebsten. Prezent modalnog glagola mögen. Složenice - rod i građenje: (receptivno). Glagoli finden i gefallen za izražavanje dopadanja/nedopadanja. Komparacija prideva gut, gern i viel. (Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji, zabava, razonoda, sport i rekreacija; umetnost (književnost za mlade, strip, muzika, film).
IZRAŽAVANJE KOLIČINE, BROJEVA I CENA	Wie viele Häuser siehst du auf dem Bild? Da sind 10 Häuser, nicht wahr! Wieviel Butter brauchst du für den Kuchen? 200 Gramm. Gibt es etwas Butter im Kühlschrank? Ja, wir brauchen keine Butter. Haben Sie Äpfel? Ja, wieviel brauchen Sie? Zwei Kilo. Und was kostet ein Kilo? 2,20 Euro.

	Haben Sie diesen Rock in Größe 36? Dieser Rock kostet 12 Euro, das ist nicht teuer. Wie viele Schüler haben eine Eins in Mathe bekommen? Nur 5 von 25 Schülern in der Klasse. Also nur ein Fünftel, das ist nicht gut. Upotreba jezičkih sredstava kvantifikacije. Iskazivanje količine i cene. Osnovni brojevi do 1000. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; valuta, čitanje cena, namirnice i proizvodi specifični za ciljnu kulturu.

RUSKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA	Здравствуй/те! Привет! Как тебя зовут? Меня зовут Елена. Как твоя фамилия?Моя фамилия Петров. Ты откуда? Я из Москвы, а ты? Я из Сербии, из Белграда. Сколько тебе лет? Мне 12 лет. Я родился /родилась 17 марта. На какой улице ты живёшь? Я живу на улице Школьная, дом 13, квартира 11. На каком этаже? На втором. У тебя есть имейл? Это моя семья - маму зовут Мария, папу Виктор, сестру Ирина, а брата Иван.

	В каком классе ты учишься? Как зовут твою учительницу? Мою учительницу зовут Анна Ивановна. Это мой друг Саша, а это моя подруга Лена, они мои одноклассники. Какие школьные предметы ты любишь? Ты занимаешься спортом? Я занимаюсь футболом, тренируюсь три раза в неделю. Пока! Презент повратних глагола: учиться, заниматься, Презент глагола са суфиксом -ОВА-, -ЕВА-: рисовать, танцевать, тренироваться. Презент глагола жить. Конструкције за изражавање посесивности личним заменицама: у + ген (у меня, у тебя, у него, у неё, у нас, у вас, у них). Род именица, номинатив једнине и множине. (Интер)културни садржаји: Општеприхваћене норме понашања, учтивости; имена, патроними, презимена; представљање, степени сродства; нумерисање спратова.
OPISIVANJE BIĆA, POJAVA I MESTA	Он высокий и стройный. У него/неё голубые глаза и светлые волосы. Какой у тебя рост? Какие у тебя глаза?А у твоей подруги? Что надела Лена? Она надела зелёную юбку, блузку в полоску и чёрный свитер. Моя сестра маленькая - моложе меня на 3 года,

	но умная и трудолюбивая. У меня котёнок, маленький, белый, пушистый. Моя родина - Сербия. Белград столица Сербии, он меньше Москвы. В нём много достопримечательностей. Москва - столица России. Санкт-Петербург – северная столица России. Придеви. Род, број и слагање с именицама. Присвојне заменице: мой, твой, наш, ваш, их. Слагање с именицама. Конструкције за изражавање посесивности: у+ген (у меня, у тебя, у него, у неё, у нас, у вас, у них). Прост компаратив фреквентних придева/прилога: больше, меньше, лучше, моложе, старше. Неконгруентни атрибут изражен акузативом са предлогом в: блузка в полоску. Прошло време фреквентних глагола. (Интер)културни садржаји: најважније географске карактеристике Русије, градови и њихове знаменитости.
POZIV NA REAGOVANJE I POZIV NA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	Я хочу пригласить тебя на Новый год/вечеринку. Вечеринка у меня дома. Папа, разреши нам пригласить всех однклассников! Ну, ладно, пусть все придут. У меня к тебе просьба.

	Спасибо за приглашение, я обязательно приду. Завтра, к сожалению не смогу. Извини, но я не смогу прийти. День рождения, к сожалению, без меня. Давай играть в баскетбол! Поиграем вместе? Пусть Саша играет в футбол. Давай пойдём в кино завтра! Где встречаемся? Около метро. Во сколько? В пять. Он согласен (согласна; согласны). Они не против? Заповедни начин: прво лице множине (с речцом давай и без ње): Поиграем вместе! Давай поиграем вместе! Давай играть вместе!; треће лице једнине/множине: Пусть Саша играет! Упитни искази без упитне речи. Интонација. Предлошко-падежне конструкције (у, около, без+ген.; к+дат; в, на +акуз; с, за+инстр; на+лок). Модалне конструкције (личне и безличне): мне надо; я должен/должна. (Интер)културни садржаји: разонода; прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.

IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA IZVINJENJAI ZAHVALNOSTI	Тебе помочь? Нет, спасибо. Да, пожалуйста. Что тебе нужно? Тебе нужна ручка? Нет, у меня есть.

	Ты хочешь апельсин? Хочу, спасибо. Здесь можно фотографировать? Передай, пожалуйста, соль. Конечно, вот она. Спасибо огромное! Не за что. Ничего. Извини(те), можно вопрос? Садашње време глагола хотеть. Предикатив можно. Интонација упитних исказа без упитне речи. (Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, дружење и пријатељски односи.
RAZUMEVANJE I DAVANJE UPUTSTAVA	Переведи и сравни! Обрати внимание! Обведи кружком букву правильного ответа. Составь предложения! Постарайтесь угадать! Прочитай стихи! Закрой глаза! Расскажи о себе! Пропусти один ход! Иди два хода вперёд/назад.

	Возьми яблоко, нарежь его на ломтики! Налей воду в кастрюлю! Свари пельмени! По газонам не ходить! В обуви не входить! Осторожно! Двери закрываются! Заповедни начин. (Интер)културни садржаји: поштовање правила понашања.
UPUĆIVANJE ČESTITKI I IZRAŽAVANJE ZAHVALNOSTI	С праздником! Поздравляю тебя с днём рождения! Желаю тебе здоровья, счастья и удачи! Всего хорошего! С Новым годом, с новым счастьем! С Рождеством! Счастливо! Тебе/вам тоже всего хорошего. Поздравляю с успехом! С приездом! Добро пожаловать! С Днём победы! С Восьмым марта! Спасибо тебе за твою любовь. Целую тебя крепко! Садашње и прошло време глагола. Глаголи хотеть, желать/пожелать кому что,

	поздравить (кого с чем). (Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања; честитање.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I RADNJE U SADAŠNJOSTI	Я живу на втором этаже. Ты живёшь в одноэтажном или многоэтажном доме? У меня брат и сестра. Они не ходят в школу. Что ты делаешь по воскресеньям? Во сколько ты ложишься спать вечером? У него в комнате беспорядок. Они сейчас завтракают. Что ты обычно ешь на завтрак? Обычно я в школу езжу на автобусе. Каждый день я хожу на тренировки по баскетболу. После школы я гуляю с собакой. Я хорошо знаю математику. Он умеет играть на гитаре? Ты можешь позвонить мне сегодня вечером? Я позвоню тебе после ужина. Когда и где мы встретимся?

	Папа стоит в пробке. Я хорошо плаваю. Моя маленькая сестрёнка ещё не ходит. Мы едем на экскурсию! Не могу дождаться! Глаголи кретања (садашње време): идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать. Будуће време. Прилози за време: утром, днём, вечером, ночью, весной, осенью. Садашње време глагола есть и пить. (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи - наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I RADNJE U PROŠLOSTI	Как ты провёл свои летние/зимние каникулы? Как ты провёл выходные? Что ты выучил на уроках русского языка? Где ты был в прошлую среду в пять часов? Я был дома. Ты смотрела вчера фильм? Во сколько начался фильм? Я не

	смотрел телевизор вчера. Ты ездил к бабушке? По телевизору показывали мой любимый сериал. В пять лет я умел плавать. Мы побежали к реке. Сегодня утром дедушка носил дрова в сарай. Я привёз из Москвы книгу для тебя. Пушкин родился в Москве. Прошло време фреквентних повратних и неповратних глагола. Прилози за време: вчера, сегодня, утром, вечером, ночью... Глаголи кретања (прошло време): идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать, бежать/бегать, нести/носить, вести/водить, везти/возить. Префиксални глаголи кретања. Интонација упитних исказа без упитне речи.

	(Интер)културни садржаји: живот некад и сад.
ISKAZIVANJE PLANOVA I NAMERA	Кем ты станешь? Я стану лётчиком. А ты кем хочешь стать? Я хочу стать учительницей. Мой брат хочет быть программистом. Сегодня вечером мои родители идут в гости. После обеда я напишу домашнее задание. Завтра мы пойдём к бабушке в гости. У нас завтра контрольная работа по русскому языку. Будуће време. Будуће време глагола быть и стать. Конструкције стать,быть + инстр. Неконгруентни атрибут изражен дативом с предлогом по: контрольная по физике, специалист по математике. Садашње време у значењу будућег. (Интер)културни садржаји: свакодневни живот, обавезе и разонода; породични и пријатељски односи.

ISKAZIVANJE ŽELJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Мне холодно/жарко. Мне хочется есть/пить. Надень куртку! Сними капюшон! Как ты себя чувствуешь? Плохо. У меня болит голова. Как ты? Хорошо, спасибо. Налей мне воды, пожалуйста! Сделай мне бутерброд, пожалуйста, так есть хочется! Хочешь пойти к Борису? Конечно, хочу. Безличне реченице. Глагол хотеть. Глагол хотеться (безлична употреба: мне хочется). Заповедни начин глагола есть и пить. Упитни искази без упитне речи. Интонација. (Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона; емпатија.
ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I VELIČINA	Где книжный магазин? Рядом с нашей школой. Где окно? На стене. Где рюкзак? Под столом. Где

	картина? Над доской. Слева от шкафа - доска. Мой дом двухэтажный. Моя квартира трёхкомнатная. Моя комната небольшая. Слева от двери, у окна, стоит письменный стол. Посередине комнаты маленький диван со столиком. В углу стоит моя кровать. Под моим окном растёт большая липа. У моего дедушки в деревне красивая дача. Его дача больше дачи его брата. Генитив, инструментал, локатив с предлозима. Компаративи больше, меньше. Слагање придева с именицама. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; локалне мерне јединице; природа.
ISKAZIVANJE VREMENA	Который час? Сколько времени? Когда начинается первый урок? В полдевятого. Когда у тебя тренировки по плаванию? По понедельникам и четвергам. Во сколько? В

	котором часу? В пять часов. Сколько в классе девочек, а сколько мальчиков? Я родилась шестого февраля. Какая погода? Холодно. Снег идёт. Жарко и душно на улице. Какое сегодня число? Первое апреля. Какого числа начинается чемпионат по футболу? Двадцатого апреля. Когда начинается матч? В три часа по московскому времени. Основни бројеви до 1000. Облици час, часа, часов уз основне бројеве. Редни бројеви. Слагање редног броја с именицом у роду, броју и падежу (двадцатое апреля, двадцатого апреля). Безличне реченице с предикативима (мне жарко, на улице холодно). Упитни искази без упитне речи. Интонација.

	Упитне заменице и прилози. (Интер)културни садржаји: климатски услови.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA	У меня есть собака. Мою собаку зовут Бобик. Это твоя собака? Нет, не моя. Это собака моего друга. Да, моя. У меня нет мобильника. У кого есть сестра/брат? У моей мамы светлые волосы. У них в голове только компьютеры. У неё много книг. Это дом бабушки. Это наша школа. Это мой город/моя страна. Чей это рюкзак? Конструкције за изражавање посесивности: у+ ген. личних заменица и именица (у меня, у мамы); именица + именица у генитиву (дом папы). Општа негација (нет и не). Посебна негација (Не моя собака). Присвојне заменице.

	Интонација упитних исказа без упитне речи. Упитно-присвојна заменица Чей? (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.
IZRAŽAVANJE INTERESOVANJA, DOPADANJA I NEDOPADANJA	У тебя есть хобби? Какое у тебя хобби?В свободное время я занимаюсь спортом. Она занимается в музыкальной школе. Я играю в волейбол. Я интересуюсь фигурным катанием и футболом. Я интересуюсь историей и культурой Сербии. Мне не нравястя зимние виды спорта. Люблю кататься на санках. Не люблю кататься на лыжах. Мне нравится российская рок и поп-музыка. Чем ты интересуешься? Глаголи заниматься, интересоваться чем. Безлична употреба глагола нравиться.

	Упитни искази без упитне речи. (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).
IZRAŽAVANJE KOLIČINE, BROJEVA I CENA	Сколько мальчиков, сколько девочек в классе? В классе 12 мальчиков и 15 девочек. Сколько тебе лет? Мне 15 лет. А твоей подруге? У нас в библиотеке мало книг. Нет, молока нет, но кефир есть. Там несколько яблок. Сколько стоит клубника? 150 рублей за килограмм. Список покупок продуктов: килограмм муки, два килограмма сахара, 300 грамм ветчины, 200 грамм сыра, 2 пакета молока. Мне, пожалуйста, борщ и котлету. А мне суп и макароны с сыром. Пожалуйста, я хочу заказать кофе и апельсиновый сок. А мне, пожалуйста, компот. Сколько с

	нас? С вас 300 рублей. Упитне заменице и прилози. Основни бројеви до 1000. Интонација упитних исказа без упитне речи. Заповедни начин фреквентних глагола. Заменички бројеви сколько, несколько и прилошки бројеви много, мало+генитив множине именица (несколько яблок). (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; мере за тежину, валута, намирнице и производи специфични за рускојезичну културу.

FRANCUSKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA.	Salut, ça va ? Ça va, merci ! Comment allez-vous ? Je vais bien, merci ! Bonsoir ! Bonne nuit ! Bonjour, Monsieur. Au revoir, Madame. A demain. A bientôt. Je m'appelle Jean. Je suis français. J'habite à Lyon. Mon adresse est : 34, rue Jacques Prévert.

	Tu t'appelles comment ? Tu habites où ? Quel est votre nom ? Quelle est votre adresse ? J'ai douze ans. Je suis née le 14 décembre. Et toi, tu as quel âge ? Quelle est ta date de naissance ? C'est mon copain/ ma copine. Elle s'appelle Jelena. Elle est née à Kragujevac, mais elle vit à Novi Sad. Lične zamenice. Sadašnje vreme frekventnih glagola. Pitanje intonacijom. Pitanje sa upitnim rečima (comment, où, quel...). Osnovni brojevi. (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtivosti; titule uz prezimena osoba (Monsieur, Madame); imena i nadimci; način pisanja adrese.
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, POJAVA I MESTA	Paul a les yeux bleus et les cheveux blonds. Il est très gentil. C'est mon meilleur ami. Il porte une blouse verte. La vache est un animal domestique, elle donne du lait.

	La rose a un beau parfum. C'est notre classe. Elle est grande et claire. Dans notre classe il y a un tableau blanc. Dans ma ville il y a un cinéma et un musée. Paris, Lyon et Marseille sont les villes les plus grandes de France. Opisni pridevi: rod, broj i mesto. Poređenje prideva. Prisvojni pridevi. Sadašnje vreme frekventnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: najvažnije geografske karakteristike frankofonih zemalja; biljni i životinjski svet.
POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	On pourrait aller au cinéma demain. Je t'invite à mon anniversaire vendredi soir. Viens avec moi ! Dans notre école on organise un atelier de BD et je vais m'inscrire; toi aussi, tu es intéressé ? C'est une bonne idée ! Pourquoi pas ? On y va ! Très bien ! Je t'appelle demain. Désolé, je ne peux pas, je suis occupée.

	Cela ne m'intéresse pas beaucoup. Kondicional (pouvoir). Zapovedni način. Negacija. Sadašnje vreme frekventnih glagola. Naglašene lične zamenice. (Inter)kulturni sadržaji: razonoda; prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva.
IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA I ZAHVALNOSTI	Est-ce que tu pourrais m'aider, s'il te plait ? Tu me passes le sel, s'il te plait ? Oui, bien sûr. Volontiers. Voilà. Merci bien ! Vous êtes très gentil. Je t'en prie/ Je vous en prie. De rien. Pouvez-vous me dire l'heure, s'il vous plait ? Le train arrive à 15h30. A quelle heure commence le concert ? Pardon ? Je suis désolé, je ne sais pas. Excusez-moi ! Pitanje sa est-ce que. Inverzija (u ustaljenim izrazima). Kondiciona učtivost (tu porrais...). (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije druženje i prijateljski odnosi.

RAZUMEVANJE I DAVANJE UPUTSTAVA	Répondez aux questions. Complétez les phrases. Ecoutez et répétez. Faites une enquête dans votre classe. Travaillez à deux. Dans ton cahier, classe les adjectifs dans le tableau. Lavez les pommes et les fraises. Coupez les fruits en morceaux. Mettez-les dans un saladier. Faites une ronde. Lance le ballon. Il n'est pas permis d'utiliser le téléphone portable. Zapovedni način. (Inter)kulturni sadržaji: tradicionalne/omiljene vrste jela; igre.
UPUĆIVANJE ČESTITKI I IZRAŽAVANJE ZAHVALNOSTI I ŽALJENJA	Bon anniversaire ! Bonne et heureuse année ! Bonne fête ! Joyeux Noël! Bravo, très bien! Merci, à toi / à vous aussi ! Meilleurs vœux ! Je suis désolé ! C'est dommage ! Pridevi (bon, bonne).

	Uzvične rečenice. Predlozi (à). (Inter)kulturni sadržaji: najznačajniji praznici i način obeležavanja /proslave.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I RADNJE U SADAŠNJOSTI	Mes grands-parents habitent à la campagne. Nous avons un appartement au troisième étage. Le matin je me lève à 8 heures. Je vais au lit avant minuit. Sa sœur ne vas pas à l'école. Les élèves en France vont à l'école le mercredi matin ou le samedi matin. Qu'est-ce que tu fais ? Je joue aux jeux vidéo. Pendant les vacances d'été, je vais toujours au bord de la mer. Određeni i neodređeni član. Sažeti član (au). Sadašnje vreme frekventnih glagola, računajući i povratne. Sadašnje vreme nepravilnih glagola être, avoir, aller, faire. Prilozi za vreme (toujours, souvent). (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.

OPISIVANJE DOGAĐAJA I RADNJE U PROŠLOSTI	Qu'est-ce que tu as fait hier après-midi ? Je suis allée à la piscine. Tu es arrivée à quelle heure chez Marie ? Il a visité Paris en juillet. Il a fait des photos avec son portable. Jules Verne est né à Nantes. Il a écrit beaucoup de romans d'aventures. Perfekat (passé composé). (Inter)kulturni sadržaji: život nekad i sad.
ISKAZIVANJE PLANOVA I NAMERA	Il y a un bon film à la télé ce soir, je vais le regarder. Je vais te montrer mon nouveau portable. Vous allez visiter l'exposition ? Qu'est-ce que tu feras ce week-end ? Demain elle ne peut pas sortir, elle doit travailler. Blisko buduće vreme (futur proche). Prosto buduće vreme (futur simple). Sadašnje vreme (za izražavanje budućnosti). (Inter)kulturni sadržaji: svakodnevni život, obaveze i razonoda; porodični i prijateljski odnosi.

ISKAZIVANJE ŽELJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	J'ai sommeil / chaud / froid. J e ne me sens pas bien. J'ai mal à la tête. Tu es fatigué ? Prends un sandwich/ un verre d'eau/ une orange. Non merci, je n'ai pas soif/ faim. Reposez-vous bien. J'ai peur. Ce n'est rien, ne t'inquiète pas. Je suis très content. Il est un peu triste. C'est excellent ! Sadašnje vreme glagola avoir i être. Sadašnje vreme povratnih glagola. Zapovedni način. (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija; upotreba emotikona; empatija.
ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I VELIČINA	La boulangerie se trouve près de la poste. Dans notre ville il y a un grand stade de football. Pour aller à la gare, tournez à droite. La bibliothèque se trouve entre le musée et le collège.

	Dans la classe, nous avons un tableau noir et un tableau blanc. Le sac est sous la table. La cuisine est en face de la salle à manger. Pour venir au lac, il faut traverser le parc. Neodređeni član (un, une, des). Predlozi (dans, sous, sur, devant, derrière, entre). Prilozi za mesto (ici, là, à côté). (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled školskog i stambenog prostora; priroda.
ISKAZIVANJE VREMENA	Quelle heure est-il ? Il est sept heures et demie. Il est neuf heures moins le quart. Quel jour sommes-nous ? Vendredi. Aujourd'hui c'est le 21 mai. A quelle heure finit notre cours ? Le film commence à 20 heures. Nous avons les vacances en janvier. Quel temps fait-il ? Il pleut. Il neige. Il fait beau/ chaud/ froid. Il fait du vent. Dans ma ville il neige souvent l''hiver. En Provence il fait plus chaud que dans les Alpes.

	Unipersonalni glagoli i konstrukcije (il est…, il fait…). Osnovni brojevi. Sadašnje vreme nepravilnih glagola (être, aller, faire). Parcijalno pitanje sa upitnim rečima (quel/ quelle). (Inter)kulturni sadržaji: klimatski uslovi u frankofonim zemljama; tipično radno vreme.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA	Je cherche mon ballon. Leur maison se trouve au bord de la mer. Ce n'est pas mon dictionnaire. C'est votre voiture ? Elle a deux chats et un chien. Je n'ai pas son numéro de téléphone. C'est à moi. A qui est ce portable? A toi ou à Pierre? Konstrukcija za iskazivanje pripadanja (à moi, à toi, à qui). Prisvojni pridevi. Negacija(ne/ n'... pas). (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE INTERESOVANJA, DOPADANJA I NEDOPADANJA	Qu'est-ce que tu aimes faire quand tu n'es pas à l'école ?

	J'aime jouer aux jeux vidéo. Quel est ton sport préféré ? J'aime le tennis. Je n'aime pas le judo. Elle adore le chocolat. Cette BD me plait. Određeni član (le, la, l', les). Sadašnje vreme frekventnih glagola. Konstrukcija sa infinitivom (j'aime jouer...). Negacija (ne/ n'... pas). (Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji, zabava, razonoda, sport i rekreacija; umetnost (književnost za mlade, strip, muzika, film).
IZRAŽAVANJE KOLIČINE, BROJEVA I CENA	Dans le parc il y a 4 enfants : deux garçons et deux filles. Combien coûte cette trousse ? 5 euros. Il faut acheter deux baguettes à la boulangerie. J'ai acheté deux bouteilles d'eau minérale. Je voudrais un kilo de tomates et deux kilos de bananes. Dans le frigo il y a du jambon, mais il n'y a plus de fromage. Je mange beaucoup de fruits.

	Osnovni brojevi. Prilozi (beaucoup, peu, moins, plus). Upitne reči (combien). Prezentativ il y a. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; valuta, namirnice i proizvodi specifični za ciljnu kulturu.

ŠPANSKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA.	Hola Hola + nombre Señor / Señora + apellido Por favor Saludo + soy / me llamo Hola, soy Pedro, ¿qué tal? Buenos días, me llamo Dani Rovira; soy actor. Hola, ¿eres Rosa? Sí, soy yo. Encantado/a ¿Cómo te llamas? ¿Cuántos años…? ¿Dónde…? ¿De dónde eres? ¿A qué te dedicas? ¿Cómo se llama tu hermano? ¿Cuántos años tiene? ¿A qué se dedica? Me llamo Ana; soy estudiante de español. Tengo 12

	años y vivo en Zajecar. Esta es mi mejor amiga. Se llama Silvina. Ella y yo estamos en la clase de español. Prezent indikativa (frekventni pravilni glagoli i nepravilni glagoli ser, estar). Lične zamenice. Upitne reči (qué, quién/es, cómo, dónde, de dónde). Pokazne zamenice. Brojevi. (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtivosti; titule uz prezimena osoba; imena i nadimci; način pisanja adrese.
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, POJAVA I MESTA	Carlos está en nuestra clase de inglés. Es un estudiante argentino. Es moreno, alto y tiene ojos azules. Hoy lleva unos vaqueros y una camiseta amarilla. Es muy buen amigo. El libro es interesante. Es sobre una aventura de los piratas. El piso de Elena es muy bonito. Tiene un salón, una cocina, un baño y dos habitaciones. Está en el cuarto piso. Hay un balcón con flores. Hay mucha gente. ¿Hay parques en tu bario? -Sí, hay. En mi ciudad hay un cine / no hay cines.

	Prezent indikativa (frekventni pravilni glagoli i nepravilni glagol ser, estar, tener). Frekventni opisni pridevi. Rod, broj i slaganje s imenicama. Prisvojni pridevi. hay + neodređeni član/odsustvo člana. (Inter)kulturni sadržaji: najvažnije geografske karakteristike nekih zemalja u kojima se govori španski jezik; biljni i životinjski svet.
POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	quieres + infinitivo ¿Quieres salir esta tarde? Sí. / No, no puedo. / No, lo siento. Te invito a + Te invito a mi fiesta de cumpleaños. -Muchas gracias. Sofía te invita a celebrar su 12 cumpleaños. Te espera en su casa el próximo 6 de octubre. Prezent indikativa (frekventni pravilni glagoli) querer + infinitiv glagola poder + infinitiv glagola Potvrdni i odrični oblik. (Inter)kulturni sadržaji: razonoda; prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva.

IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA I ZAHVALNOSTI	poder + infinitivo ¿Te puedo ayudar? Está bien, gracias. / Sí, gracias. ¿Me puedes ayudar? -Sí, claro. -Muchas gracias. / -No, lo siento. - No pasa nada. querer + un/una… Quiero un vaso de agua. Aquí tienes. poder + infinitiv glagola Lične zamenice - COID (me, te, le, nos, os, les). (Inter)kulturni sadržaji: pravila učtive komunikacije, druženje i prijateljski odnosi.
RAZUMEVANJE I DAVANJE UPUTSTAVA	El juego consiste en contestar a las preguntas. Utiliza el ratón para marcar tu respuesta. Cortar la patata, rellenar la patata con queso y llevar al horno. ¡Buen provecho! Zapovedni način za drugo lice najfrekventnijih pravilnih glagola. Infinitiv za izražavanje naloga. Određeni član el, la, los, las. (Inter)kulturni sadržaji: tradicionalne/omiljene vrste jela; igre.
UPUĆIVANJE ČESTITKI I IZRAŽAVANJE	¡Enhorabuena!

ZAHVALNOSTI I ŽALJENJA	¡Felicidades! ¡Feliz cumpleaños! ¡Feliz cumple! Gracias. ¡Felices fiestas! A ti también. Te deseo feliz Navidad y próspero Año Nuevo. Lo siento. (Inter)kulturni sadržaji: značajni praznici i događaji i način obeležavanja; čestitanje.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I RADNJE U SADAŠNJOSTI	Vivo en un piso en la primera planta. ¿Qué haces los fines de semana? -Estudio, hago deporte, a veces veo una película. Los domingos siempre almuerzo con mis abuelos. ¿Hablas español? -Puedo entender algo. Soy bueno en deportes. Hoy no tenemos clases; vamos de excursión. Indikativ prezenta frekventnih glagola poder + infinitiv/ser bueno en + za izražavanje sposobnosti Određeni član uz dane u nedelji. Prilozi za učestalost (siempre, a veces, nunca).

	Predlozi za opisivanje načina kretanja (a pie, en coche...). (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I RADNJE U PROŠLOSTI	Era un día en el verano cuando no había escuela. Podía quedarme en la playa y no hacer nada. Hacía sol pero no tenía calor. Era perfecto. Hace 30 años no había móviles… Indikativ imperfekta. poder za izražavanje sposobnosti u prošlosti hace + vremenski period (Inter)kulturni sadržaji: život nekad i sad.
ISKAZIVANJE PLANOVA I NAMERA	¿Viajas mañana? -Sí, salimos a las nueve. El domingo voy al cine. Indikativ prezenta za izražavanje planova i namera. (Inter)kulturni sadržaji: svakodnevni život, obaveze i razonoda; porodični i prijateljski odnosi.
ISKAZIVANJE ŽELJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Tengo hambre/ sed/ calor/ frío. Tengo habre. -¿Quieres un bocadillo? -Sí, gracias. ¿Cómo estás? ¿Estás bien? -¡Muy bien!

	Estoy triste. Estoy cansado/cansada. tener + hambre, sed, sueño, calor, frío estar + bien, mal, alegre, triste, cansado/a (Inter)kulturni sadržaji: mimika i gestikulacija; upotreba emotikona; empatija.
ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I VELIČINA	¿Dónde está tu libro? -Está en la mesa. ¿Hay una tienda aquí? -Sí, está muy cerca. El museo de la naturaleza está en el parque. Se encuentra enfrente del castillo. Es un museo grande/muy grande. Prilozi aquí, ahí, allí. Priloške odredbe muy cerca, muy lejos. Predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa (a, en, sobre, debajo de, al lado de, enfrente, a la derecha...) Hay / Está, están Ir a, estar en, venir de (Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled školskog i stambenog prostora; priroda.
ISKAZIVANJE VREMENA	¿Qué hora es? -Son las nueve. Es la una y cuarto. ¿Qué día es hoy? -Hoy es el 13 de mayo. Estamos a 13 de mayo.

	La película empieza a las ocho. ¿Qué tiempo hace? -Hace sol, viento, frío… Llueve. Nieva. Indikativ prezenta. Prilozi za vreme (ahora, hoy, mañana). Redni brojevi. (Inter)kulturni sadržaji: klimatski uslovi u najvećim zemljama španskog govornog područja; razlika u časovnoj zoni (Beograd - Madrid - Meksiko); tipično radno vreme.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA	¿De quién es este perro? -Es mi perro. Es el perro de Iva. Prisvojni pridevi. (Inter)kulturni sadržaji: porodica i prijatelji; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE INTERESOVANJA, DOPADANJA I NEDOPADANJA	¿Qué te gusta hacer? Me gusta mucho leer. No me gusta correr. Me gusta el chocolate. No me gustan las discotecas. Me gusta más leer que escribir. Me interesa pintura. ¿Té o leche? -Prefiero un té. gustar/interesar + imenica / infinitiv Određeni član s glagolom gustar.

	(Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji, zabava, razonoda, sport i rekreacija; umetnost (književnost za mlade, strip, muzika, film).
IZRAŽAVANJE KOLIČINE, BROJEVA I CENA	¿Hay mucha gente? -No, hay cuatro personas. ¿Cuánto dura la película? -Dura tres horas. ¿Cuánto vale un zumo? -Son dos euros. Lista de compras: un pan, dos litros de leche, 200 gramos de jamón, un kilo de tomates Osnovni brojevi do 1000. Množina imenica. Kvantifikatori - mucho, poco. Upitni pridev cuánto/a/os/as. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje; lokalna merna jedinica za težinu; valuta, namirnice i proizvodi specifični za ciljnu kulturu.

Ključni pojmovi sadržaja: komunikativni pristup, funkcionalna upotreba jezika, interkulturnost.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja orijentisan na ishode, nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje program prema potrebama konkretnog odeljenja, imajući u vidu sastav odeljenja i karakteristike učenika, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže, udžbenike i druge nastavne materijale, kao i resurse i mogućnosti lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda, komunikativnih funkcija i preporučenih jezičkih aktivnosti, nastavnik kreira svoj godišnji (globalni) plan rada na osnovu koga će kasnije razviti operativne planove. Ishodi su definisani za kraj razreda i usmeravaju nastavnika da ih operacionalizuje na nivou jedne ili više nastavnih jedinica imajući u vidu nivo

postignuća učenika. Ishodi se razlikuju, tako da se neki mogu lakše i brže ostvariti, dok je za većinu ishoda potrebno više vremena, različitih aktivnosti i načina rada. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo koje ne određuje sadržaje predmeta i zato se sadržajima u udžbeniku pristupa selektivno i u skladu sa predviđenim ishodima. S obzirom na to da udžbenik nije jedini izvor znanja, nastavnik treba da uputi učenike na druge izvore informisanja i sticanja znanja i veština.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Program usmeren ka ishodima ukazuje na to šta je učenik u procesu komunikacije u stanju da razume i produkuje. Strukturiran je tako da nastavnika postepeno vodi od ishoda, preko komunikativne funkcije kao oblasti, do preporučenihjezičkih aktivnosti i sadržaja u komunikativnim funkcijama. Primenom ovakvog pristupa u nastavi stranih jezika, učenik se osposobljava da komunicira i koristi jezik u svakodnevnom životu, u privatnom, javnom ili obrazovnom domenu. Ovaj pristup podrazumeva uvažavanje sledećih stavova:

- ciljni jezik upotrebljava se u učionici u dobro osmišljenim kontekstima od interesa za učenike, u prijatnoj i opuštenoj atmosferi;

- govor nastavnika prilagođen je uzrastu i znanjima učenika;

- nastavnik treba da bude siguran da je shvaćeno značenje poruke uključujući njene kulturološke, vaspitne i socijalizirajuće elemente;

- bitno je značenje jezičke poruke;

- znanja učenika mere se jasno određenim relativnim kriterijumima tačnosti i zato uzor nije izvorni govornik;

- nastava se zasniva i na socijalnoj interakciji s ciljem da unapredi kvalitet i obim jezičkog materijala; rad u učionici i van nje sprovodi se putem grupnog ili individualnog rešavanja problema, potragom za informacijama iz različitih izvora (internet, dečiji časopisi, prospekti i audio materijal) kao i rešavanjem manje ili više složenih zadataka u realnim i virtuelnim uslovima sa jasno određenim kontekstom, postupkom i ciljem;

- nastavnik upućuje učenike u zakonitosti usmenog i pisanog koda i njihovog međusobnog odnosa;

- svi gramatički sadržaji uvode se induktivnom metodom kroz raznovrsne kontekstualizovane primere u skladu sa nivoom, a bez detaljnih gramatičkih objašnjenja, osim, ukoliko učenici na njima ne insistiraju, a njihovo poznavanje se vrednuje i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu.

Komunikativno-interaktivni pristup u nastavi stranih jezika uključuje i sledeće:

- usvajanje jezičkog sadržaja kroz ciljano i osmišljeno učestvovanje u društvenom činu;

- poimanje programa nastave i učenja kao dinamične, zajednički pripremljene i prilagođene liste zadataka i aktivnosti;

- nastavnik treba da omogući pristup i prihvatanje novih ideja;

- učenici se posmatraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u društvenom činu;

- udžbenici predstavljaju izvor aktivnosti i moraju biti praćeni upotrebom dodatnih autentičnih materijala;

- učionica je prostor koji je moguće prilagođavati potrebama nastave iz dana u dan;

- rad na projektu kao zadatku koji ostvaruje korelaciju sa drugim predmetima i podstiče učenike na studiozni i istraživački rad;

- za uvođenje novog leksičkog materijala koriste se poznate gramatičke strukture i obrnuto.

Tehnike/aktivnosti

Tokom časa se preporučuje dinamično smenjivanje tehnika/aktivnosti koje ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

Slušanje i reagovanje na komande nastavnika na stranom jeziku ili sa audio zapisa (slušaj, piši, poveži, odredi ali i aktivnosti u vezi sa radom u učionici: crtaj, seci, boji, otvori/zatvori svesku, itd.).

Rad u parovima, malim i velikim grupama (mini-dijalozi, igra po ulogama, simulacije itd.).

Manuelne aktivnosti (izrada panoa, prezentacija, zidnih novina, postera i sl.).

Vežbe slušanja (prema uputstvima nastavnika ili sa audio-zapisa povezati pojmove, dodati delove slike, dopuniti informacije, selektovati tačne i netačne iskaze, utvrditi hronologiju i sl.).

Igre primerene uzrastu.

Klasiranje i upoređivanje (po količini, obliku, boji, godišnjim dobima, volim/ne volim, komparacije...).

Rešavanje „problem-situacija" u razredu, tj. dogovori i mini-projekti.

„Prevođenje" iskaza u gest i gesta u iskaz.

Povezivanje zvučnog materijala sa ilustracijom i tekstom, povezivanje naslova sa tekstom ili, pak, imenovanje naslova.

Zajedničko pravljenje ilustrovanih i pisanih materijala (planiranje različitih aktivnosti, izveštaj/dnevnik sa putovanja, reklamni plakat, program priredbe ili neke druge manifestacije).

Razumevanje pisanog jezika:

- uočavanje distinktivnih obeležja koja ukazuju na gramatičke specifičnosti (rod, broj, glagolsko vreme, lice...);

- prepoznavanje veze između grupa slova i glasova;

- odgovaranje na jednostavna pitanja u vezi sa tekstom, tačno/netačno, višestruki izbor;

- izvršavanje pročitanih uputstava i naredbi.

Pismeno izražavanje:

- povezivanje glasova i grupe slova;

- zamenjivanje reči crtežom ili slikom;

- pronalaženje nedostajuće reči (upotpunjavanje niza, pronalaženje „uljeza", osmosmerke, ukrštene reči, i slično);

- povezivanje kraćeg teksta i rečenica sa slikama/ilustracijama;

- popunjavanje formulara (prijava za kurs, nalepnice npr. za prtljag);

- pisanje čestitki i razglednica;

- pisanje kraćih tekstova.

Uvođenje dečje književnosti i transponovanje u druge medije: igru, pesmu, dramski izraz, likovni izraz.

Predviđena je izrada dva pismena zadatka u toku školske godine.

Strategije za unapređivanje i uvežbavanje jezičkih veština

S obzirom na to da se ishodi ostvaruju preko jezičkih veština, važno je da se one u nastavi stranih jezika permanentno i istovremeno uvežbavaju. Samo tako učenici mogu da steknu jezičke kompetencije koje su u skladu sa zadatim ciljem. Stoga je važno razvijati strategije za unapređivanje i uvežbavanje jezičkih veština.

Slušanje

Razumevanje govora je jezička aktivnost dekodiranja doslovnog i implicitnog značenja usmenog teksta; pored sposobnosti da razaznaje fonološke i leksičke jedinice i smisaone celine na jeziku koji uči, da bi uspešno ostvario razumevanje učenik treba da poseduje i sledeće kompetencije:

- diskurzivnu (o vrstama i karakteristikama tekstova i kanala prenošenja poruka),

- referencijalnu (o temama o kojima je reč) i

- sociokulturnu (u vezi sa komunikativnim situacijama, različitim načinima formulisanja određenih govornih funkcija i dr.).

Težina zadataka u vezi sa razumevanjem govora, zavisi od više činilaca:

- od ličnih osobina i sposobnosti onoga ko sluša, uključujući i njegov kapacitet kognitivne obrade,

- od njegove motivacije i razloga zbog kojih sluša dati usmeni tekst,

- od osobina onoga ko govori,

- od namera s kojima govori,

- od konteksta i okolnosti - povoljnih i nepovoljnih - u kojima se slušanje i razumevanje ostvaruju,

- od karakteristika i vrste teksta koji se sluša, itd.

Progresija (od lakšeg ka težem, od prostijeg ka složenijem) za ovu jezičku aktivnost u okviru programa predviđena je, stoga, na više ravni. Posebno su relevantne sledeće:

- prisustvo/odsustvo vizuelnih elemenata (na primer, lakšim za razumevanje smatraju se oni usmeni tekstovi koji su praćeni vizuelnim elementima zbog obilja kontekstualnih informacija koje se automatski upisuju u dugotrajnu memoriju, ostavljajući pažnji mogućnost da se usredsredi na druge pojedinosti);

- dužina usmenog teksta;

- brzina govora;

- jasnost izgovora i eventualna odstupanja od standardnog govora;

- poznavanje teme;

- mogućnost/nemogućnost ponovnog slušanja i drugo.

Čitanje

Čitanje ili razumevanje pisanog teksta spada u tzv. vizuelne receptivne jezičke veštine. Tom prilikom čitalac prima i obrađuje tj. dekodira pisani tekst jednog ili više autora i pronalazi njegovo značenje. Tokom čitanja neophodno je uzeti u obzir određene faktore koji utiču na proces čitanja, a to su karakteristike čitalaca, njihovi interesi i motivacija kao i namere, karakteristike teksta koji se čita, strategije koje čitaoci koriste, kao i zahtevi situacije u kojoj se čita.

Na osnovu namere čitaoca, razlikujemo sledeće vrste čitanja:

- čitanje radi usmeravanja;

- čitanje radi informisanosti;

- čitanje radi praćenja uputstava;

- čitanje radi zadovoljstva.

Tokom čitanja razlikujemo i nivo stepena razumevanja, tako da čitamo da bismo razumeli:

- globalnu informaciju;

- posebnu informaciju,

- potpunu informaciju;

- skriveno značenje određene poruke.

Pisanje

Pisana produkcija podrazumeva sposobnost učenika da u pisanom obliku opiše događaje, osećanja i reakcije, prenese poruke i izrazi stavove, kao i da rezimira sadržaj različitih poruka (iz medija, književnih i umetničkih tekstova, itd.), vodi beleške, sačini prezentacije i slično.

Težina zadataka u vezi sa pisanom produkcijom zavisi od sledećih činilaca: poznavanja leksike i nivoa komunikativne kompetencije, kapaciteta kognitivne obrade, motivacije, sposobnosti prenošenja poruke u koherentne i povezane celine teksta.

Progresija označava proces koji podrazumeva usvajanje strategija i jezičkih struktura od lakšeg ka težem i od prostijeg ka složenijem. Svaki viši jezički nivo podrazumeva ciklično ponavljanje prethodno usvojenih elemenata, uz nadogradnju koja sadrži složenije jezičke strukture, leksiku i komunikativne sposobnosti. Za ovu jezičku aktivnost, u okviru programa, predviđena je progresija na više ravni. Posebno su relevantne sledeće:

- teme (učenikova svakodnevnica i okruženje, lično interesovanje, aktuelni događaji i razni aspekti iz društveno-kulturnog konteksta, kao i teme u vezi sa različitim nastavnim predmetima);

- tekstualne vrste i dužina teksta (formalni i neformalni tekstovi, rezimiranje, lične beleške);

- leksika i komunikativne funkcije (sposobnost učenika da ostvari različite funkcionalne aspekte kao što su opisivanje ljudi i događaja u različitim vremenskim kontekstima, da izrazi pretpostavke, sumnju, zahvalnost i slično u privatnom, javnom i obrazovnom domenu);

- stepen samostalnosti učenika (od vođenog/usmeravanog pisanja, u kome se učenicima olakšava pisanje konkretnim zadacima i uputstvima, do samostalnog pisanja).

Govor

Govor kao produktivna veština posmatra se sa dva aspekta, i to u zavisnosti od toga da li je u funkciji monološkogizlaganja, pri čemu govornik saopštava, obaveštava, prezentuje ili drži predavanje jednoj ili više osoba, ili je u funkciji interakcije, kada se razmenjuju informacije između dva ili više sagovornika sa određenim ciljem, poštujući princip saradnje tokom dijaloga.

Aktivnosti monološke govorne produkcije su:

- javno obraćanje (saopštenja, davanje uputstava i informacija);

- izlaganje pred publikom (predavanja, prezentacije, reportaže, izveštavanje i komentari o nekim događajima i sl.)

Ove aktivnosti se mogu realizovati na različite načine i to:

- čitanjem pisanog teksta pred publikom;

- spontanim izlaganjem ili izlaganjem uz pomoć vizuelne podrške u vidu tabela, dijagrama, crteža i dr.

- realizacijom uvežbane uloge ili pevanjem.

Interakcija podrazumeva stalnu primenu i smenjivanje receptivnih i produktivnih strategija, kao i kognitivnih i diskurzivnih strategija (uzimanje i davanje reči, dogovaranje, usaglašavanje, predlaganje rešenja, rezimiranje, ublažavanje ili zaobilaženje nesporazuma ili posredovanje u nesporazumu) koje su u funkciji što uspešnijeg ostvarivanja interakcije. Interakcija se može realizovati kroz niz aktivnosti, na primer:

- razmenu informacija,

- spontanu konverzaciju,

- neformalnu ili formalnu diskusiju, debatu,

- intervju ili pregovaranje, zajedničko planiranje i saradnju.

Sociokulturna kompetencija i medijacija

Sociokulturna kompetencija i medijacija predstavljaju skup teorijskih znanja (kompetencija) koja se primenjuju u nizu jezičkih aktivnosti u dva osnovna jezička medijuma (pisanom i usmenom) i uz primenu svih drugih jezičkih aktivnosti (razumevanje govora, govor i interakcija, pisanje i razumevanje pisanog teksta). Dakle, predstavljaju veoma složene kategorije koje su prisutne u svim aspektima nastavnog procesa i procesa učenja.

Sociokulturna kompetencija predstavlja skup znanja o svetu uopšte, kao i o sličnostima i razlikama između kulturnih i komunikativnih modela sopstvene govorne zajednice i zajednice/zajednica čiji jezik uči. Ta znanja se, u zavisnosti od nivoa opštih jezičkih kompetencija, kreću od poznavanja osnovnih komunikativnih principa u svakodnevnoj komunikaciji (osnovni funkcionalni stilovi i registri), do poznavanja karakteristika različitih domena jezičke upotrebe (privatni, javni i obrazovni), paralingvističkih elemenata, i elemenata kulture/kultura zajednica čiji jezik uči. Navedena znanja potrebna su za kompetentnu, uspešnu komunikaciju u konkretnim komunikativnim aktivnostima na ciljnom jeziku.

Poseban aspekt sociokulturne kompetencije predstavlja interkulturna kompetencija, koja podrazumeva razvoj svesti o drugom i drugačijem, poznavanje i razumevanje sličnosti i razlika između svetova, odnosno govornih zajednica, u kojima se učenik kreće. Interkulturna kompetencija takođe podrazumeva i razvijanje tolerancije i pozitivnog stava prema individualnim i kolektivnim karakteristikama govornika drugih jezika, pripadnika drugih kultura koje se u manjoj ili većoj meri razlikuju od njegove sopstvene, to jest, razvoj interkulturne ličnosti, kroz jačanje svesti o vrednosti različitih kultura i razvijanje sposobnosti za integrisanje interkulturnih iskustava u sopstveni kulturni model ponašanja i verovanja.

Medijacija predstavlja aktivnost u okviru koje učenik ne izražava sopstveno mišljenje, već funkcioniše kao posrednik između osoba koje nisu u stanju da se direktno sporazumevaju. Medijacija može biti usmena i pisana, i uključuje sažimanje i rezimiranje teksta i prevođenje. Prevođenje se u ovom programu tretira kao posebna jezička aktivnost koja nikako ne treba da se koristi kao tehnika za usvajanje bilo kog aspekta ciljnog jezika predviđenog komunikativnom nastavom. Prevođenje podrazumeva razvoj znanja i veština korišćenja pomoćnih sredstava (rečnika, priručnika, informacionih tehnologija, itd.) i sposobnost iznalaženja strukturalnih i jezičkih ekvivalenata između jezika sa koga se prevodi i jezika na koji se prevodi.

UPUTSTVO ZA TUMAČENJE GRAMATIČKIH SADRŽAJA

Nastava gramatike, naporedo s nastavom i usvajanjem leksike i drugih aspekata stranog jezika, predstavlja jedan od preduslova ovladavanja stranim jezikom. Usvajanje gramatike podrazumeva formiranje gramatičkih pojmova i gramatičke strukture govora kod učenika, izučavanje gramatičkih pojava, formiranje navika i umenja u oblasti gramatičke analize i primene gramatičkih znanja, kao prilog izgrađivanju i unapređivanju kulture govora.

Uloga gramatike u procesu ovladavanja jezikom je pre svega praktična i sastoji se u postavljanju osnove za razvijanje komunikativne kompetencije. Gramatičke pojave treba posmatrati sa funkcionalnog aspekta (funkcionalni pristup). U procesu nastave stranog jezika u što većoj meri treba uključivati one gramatičke kategorije koje su tipične i neophodne za svakodnevni govor i komunikaciju, i to kroz raznovrsne modele, primenom osnovnih pravila i njihovim kombinovanjem. Treba težiti tome da se gramatika usvaja i receptivno i produktivno, kroz sve vidove govornih aktivnosti (slušanje, čitanje, govor i pisanje, kao i prevođenje), na svim nivoima učenja stranog jezika, prema jasno utvrđenim ciljevima, standardima i ishodima nastave stranih jezika.

Gramatičke kategorije su razvrstane u skladu sa Evropskim referentnim okvirom za žive jezike za svaki jezički nivo koji podrazumeva progresiju jezičkih struktura prema komunikativnim ciljevima: od prostijeg ka složenijem i od receptivnog ka produktivnom. Svaki viši jezički nivo podrazumeva gramatičke sadržaje prethodnih jezičkih nivoa. Cikličnim ponavljanjem prethodno usvojenih elemenata nadograđuju se složenije gramatičke strukture. Nastavnik ima slobodu da izdvoji gramatičke strukture koje će ciklično ponavljati u skladu sa postignućima učenika, kao i potrebama nastavnog konteksta.

Glavni cilj nastave stranog jezika jeste razvijanje komunikativne kompetencije na određenom jezičkom nivou, u skladu sa statusom jezika i godinom učenja. S tim u vezi, uz određene gramatičke kategorije stoji napomena da se usvajaju receptivno, dok se druge usvajaju produktivno.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje ne samo postignuća učenika, proces nastave i učenja, već i sopstveni rad kako bi permanentno unapređivao nastavni proces.

Proces praćenja ostvarenosti ishoda počinje procenom nivoa znanja učenika na početku školske godine kako bi nastavnici mogli da planiraju nastavni proces i proces praćenja i vrednovanja učeničkih postignuća i napredovanja. Taj proces se realizuje formativnim i sumativnim vrednovanjem. Dok se kod formativnog ocenjivanja tokom godine prate postignuća učenika različitim instrumentima (dijagnostički testovi, samoevaluacija, jezički portfolio, projektni zadaci i dr.), sumativnim ocenjivanjem (pismeni zadaci, završni testovi, testovi jezičkog nivoa) preciznije se procenjuje ostvarenost ishoda ili standarda na kraju određenog vremenskog perioda (kraj polugodišta, godine, ciklusa obrazovanja). Formativno vrednovanje nije samo praćenje učeničkih

postignuća, već i praćenje načina rada i sredstvo koje omogućava nastavniku da u toku nastavnog procesa menja i unapređuje proces rada. Tokom ocenjivanja i vrednovanja učeničkih postignuća treba voditi računa da se načini na koje se ono sprovodi ne razlikuje od uobičajenih aktivnosti na času jer se i ocenjivanje i vrednovanje smatraju sastavnim delom procesa nastave i učenja, a ne izolovanim aktivnostima koje stvaraju stres kod učenika i ne daju pravu sliku njihovih postignuća. Ocenjivanjem i vrednovanjem treba da se obezbedi napredovanje učenika u ostvarivanju ishoda, kao i kvalitet i efikasnost nastave. Svrha ocenjivanja treba da bude i jačanje motivacije za napredovanjem kod učenika, a ne isticanje njihovih grešaka. Elementi koji se vrednuju su raznovrsni i treba da doprinesu sveopštoj slici o napredovanju učenika, jačanju njihovih komunikativnih kompetencija, razvoju veština i sposobnosti neophodnih za dalji rad i obrazovanje. To se postiže ocenjivanjem različitih elemenata kao što su jezičke veštine (čitanje, slušanje, govor i pisanje), usvojenost leksičkih sadržaja i jezičkih struktura, primena pravopisa, angažovanost i zalaganje u radu na času i van njega, primena sociolingvističkih normi. Prilikom ocenjivanja i vrednovanja neophodno je da načini provere i ocenjivanja budu poznati učenicima odnosno usaglašeni sa tehnikama, tipologijom vežbi i vrstama aktivnosti koje su primenjivane na redovnim časovima, kao i načinima na koji se vrednuju postignuća. Takva pravila i organizacija procesa vrednovanja i ocenjivanja omogućavaju pozitivnu i zdravu atmosferu u nastavnom procesu, kao i kvalitetne međusobne odnose i komunikaciju na relaciji učenik - nastavnik, kao i učenik - učenik, a ujedno pomažu učeniku da razume važnost i smislenost vrednovanja i podstiču ga na preuzimanje odgovornosti za vlastito planiranje i unapređivanje procesa učenja.

Naziv predmeta: MATERNJI JEZIK/GOVOR SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

BUGARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Название на предмета	БЪЛГАРСКИ ЕЗИК С ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНАТА КУЛТУРА
Цел	Цел и задачи на обучението по Български език с елементи на националната култура в шести клас са по-нататъшно развиване на лубов към българския език и необходимост за негово развиване и усъвършенствуване; усъвършенсвуване на правописа и правоговора, за да бъдат в състояние да тълкуват подбрани литературни произведения; усвояване на предвидените езикови структури; оспособяване на учениците да си служат с книжовната норма на българския език; разширяване на кръгозора на учениците в областта на

	българската художествената литература; разширяване на кръгозора с познания от националната идентичност на българите; запознаване, развиване, пазене и тачене на собствения национален и културен идентитет чрез произведения от българската литература, театралното и филмово изкуство, както и на останали художествени постижения; разширяване на кръгозора с познания от културното, духовното и моралното наследство на българите.
Клас	Шести
Годишен хорариум	72 часа

РЕЗУЛТАТИ След завършване на класа ученикът ще може да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	СЪДЪРЖАНИЕ
- свърже литературни термини и понятия обработвани в предишните класове с нови произведения, които чете; - чете с разбиране; парафразира прочетеното и описва своето преживяване от различни видове литературни произведения и научно-популярни текстове; - определи рода и вида на литературната творба; - прави разграничение между лирични, епични	ЛИТЕРАТУРА	ЛИРИКА БЪЛГАРСКО НАРОДНО ТВОРЧЕСТВО (видове песни) 1. Битови песен: У Недини слънце грее, Два са бора ред по редом расли 2. Трудови песни: Зажни, Ружо, тебе лека ръка 3. Митически песни: Заградил ми е Маноил майстор

и драматични произведения; - разграничава авторския разказ от романа; - анализира структурата на лирическата творба (строфа, стих, рима); - забелязва основните елементи на структурата на литературното произведение/тема, мотив, действие, време и място на действието/; - разграничава понятието поет и понятието лирически субект; - понятието разказвач по отношение на писателя; - разграничава формите на изразяването; - определи стилистичните фигури и да разбере тяхната роля в литературния текст; - анализира причинно-следствените взаимоотношения и оценява изтъкнатите идеи, които текстът предлага; - анализира действията на героите в литературните произведения, използвайки аргументите от текста; - забелязва хумора в литературната творба; - илюстрира вярванията, обичаите, начините на живот и събитията, описани в литературните произведения; - оценява националните ценности и пази културното и		4. Юнашки песни: Бил се Марко с турци яничари 5. Хайдушки песни: Заплакала е гората 6. Пенчо Славейков: Луд гидия 7. Николай Лилиев: Тихият пролетен дъжд 8. Христо Ботев: Хаджи Димитър 9. Николай Фурнаджиев: Кирил и Методий 10. Пейо Яворов: На нивата 11. Стоян Михайловски: Орел и охлюв 12. Марин Младенов - Ерма 13. Иван Вазов - Родна реч Литературни термини и понятия: Видове строфи според броя на стиховете в лиричното стихотворение: двустишие, тристишие...; видове стихове спрямо броя на сричките . Характеристики на лирическата поезия: акцентът на думите и ритъма; рими - паралелни, кръстосани; ролята на римите в стиховете.

историческото наследство; - препоръчва литературна творба с кратко обяснение; - сравнява литературно и филмово произведение, театрална постановка и драматичен текст; - свърже граматични термини обработени в предишните класове с ново учебно съдържание; - определя състовните частите на думата; - разграничава звуковете в българския език според изговарянето им; - разграничава видовете звукове и ги правилно прилата в езиковата култура; - определи видовете местоимения ; - определи глаголните времена и ги използва в съответствие с нормата; - разграничава изреченията според целта на изказването им - последователно прилага правописните норми; - използва правописен речник и определя ударението в изговорената дума; - използва различни форми на устно и писмено изразяване: - преразказва различни видове текстове, сбито и разширено, свидетелство (за		Стилистични фигури: метафора, контраст, хипербола, епитит... Видове авторски и народни лирични стихове: социални песни, дитирам, елегия; (обредни песни, календарски, додолски, коледни). ЕПОС Произведения 1.Народна приказка: Цар Троян с магарешки уши 2. Иван Вазов: Погановският манастир/откъс/ 3. Алеко Константинов: Пази боже сляпо да прогледа 4. Алеко Константинов: Бай Ганьо у Иричека 5. Йордан Йовков: По жицата 6. Стоян Михайловски: Орел и охлюв 7. Радой Ралин: Жабата и волът 8.Симеон Костов: Вълшебната фея 9. Народна легунда: Босилеград

събития и преживявания) както и описание;		
- съставя известие, новини и кратък доклад; - разбира основните значения на литературен и не художествен текст; - открива, свързва и тълкува съдържание в по-кратък, опростен литературен и нехудожествен текст; - драматизира част от избран литературнохудожествен текст; - говори ясно, като спазва стандартната езикова норма; - ясно чете обработени литературни текстове. - знае съставните частите на думата; - познава пронменливо ”я” и подвижен ”ъ”; - при писане употребува първа и втора палатализация/и я съпоставя със сръбски език/; - обеззвучава звучните съгласни в края на думите; - познава глаголите и техните видове/преходни, непреходни и възвратни глаголи/; - залог на глагола. употребява прости и сложни глаголни времена; - познава и употребява наклонение на глагола/видове наклонения/;		Литературни термини и понятия Основната тема и ключови мотиви. Форми на разказване: разказ (хронологичен разказ), описание, диалог, монолог. Фабула/действие, поредица от събития. Видове епични произведения: разказ, повест, роман. Културно-исторически предания (напр. Смъртта на Марко Кралевич) ДРАМА 1. Бранислав Нушич: Автобиография (откъс) Литературни термини и понятия: Драматични видове: комедия - основни характеристики. Монолог и диалог в драмата. Реплика. Етапи на драматичните действия (завръзка и развръзка). Извънкласно четене/допълнителна програма/ 1. Йордан Йовков: Старопланински легенди/Шибил, Индже.../

- различава личните от неличните форми на глагола; - знае и употребява всички видове местоимения - определя и употребява главните и второстепенните частите на изречението; - употребява главна букви при писане на имена на небесни тела; названия на учреждения, дружества, фирми, книги, вестници; - правилно пише и изговаря глаголните форми (1.л.ед. и мн.ч.; 3.л.ед. и мн.ч. ; - правилно пише отделните видове местоимения; - правилно произнася и пише звучните и беззвучните съгласни ; - правилно пише и произнася отрицателната частица „не” при неопределителните, отрицателните и обобщителните местоимения и при отрицателните причастни форми; - създава навик за ползване на правописен, правоговорен и тълковен речник.		2. Иван Вазов: Разкази по избор/Една българка 3. Христо Ботев: Стихотворения по избор 4. Александър Дънков: Стихотворения Габровски и Шопски Шеги 5. Научно популярни и информативни текстове 6. Константин Иричек: Пътувания из България 7. Марин Младенов: Между Ерма и Стара планина, От посочения списък учителят подбира най-малко 5 произведения.	
	Е З И К	Граматика	Преговор на материала по фонетика, правопис, правоговор, морфология ,синтаксис и стилистика, изучаван в предишните класове, до равнището на неговото практическо приложение. Дума.

			Строеж на думата. Словообразуване. Променливо ”я” - специфични явления. Подвижен ”ъ” - изключения. Първа и втора палатализация/съпоставка със сръбски език/. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите. Глагол. Вид на глагола. Преходни, непреходни и възвратни глаголи. Залог на глагола. Прости и сложни глаголни времена. Минало неопределено време, минало несвършено, Минало предварително време. Наклонение на глагола. Видове наклонения. Преизказна форма на глагола. Нелични глаголни форми/причастие и видове причастия/. Местоимение. Видове местоимения/всички видове/. Образуване, граматическо и функционално значение на местоименията. Части на простото изречение. Определение. Допълнение. Обстоятелствено пояснение. Приложение. Словоред на простото изречение.

		Правопис	Правопис. Писане на формата за учтивост и вежливост Вие с голяма буква . Употреба на главна букви при писане на имена на небесни тела; названия на учреждения, дружества, фирми, книги, вестници. Пренасяне на срички на нов ред. Правопис и правоговор на глаголните форми (1.л.ед. и мн.ч.; 3.л.ед. и мн.ч. Правопис и правоговор на отделни видове местоимения. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите../правопис и правоговор/ Правопис и правоговор на отрицателната частица „не” при неопределителните, отрицателните и обобщителните местоимения и при отрицателните причастни форми. Създаване навик за ползване на правописен, правоговорен и тълковен речник.
		Правоговор	Упражнения по правилно четене и декламиране. Слушане на звукозаписи на художествени произведения. Правилно произношение на ударените срички, както и при употребата на препинателните знаци/повишаване и понижаване тона на гласа/.
	ЕЗИКОВА КУЛТУРА	Текстове за подобряване на езиковата култура.	

		Анализ на записани и четящи записи (звуков запис). Говорни упражнения по предварително зададена тема. Форми за учтивост и вежливост. Правопис: диктовка; допълване на текста; спазвайки и обяснявайки научените правила за правопис в текста. Обогатяване на речника: лексикално-семантични упражнения (напр. избягване на излишни думи и чуждици, намиране на липсващи кавички); стилистични упражнения: (напр. текст като стимулс за живописно изразяване, ситуационен шаблон за търсене на подходящ израз). Писмени упражнения и домашни работи и техния анализ на часовете. Две класни упражнения в училище - по две за полугодие/по един час за изработка и по два часа за поправка/.	

Ключови понятия за съдържанието: литература, език, езикова култура.

НАПЪТСТВИЯ ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата за преподаване и учене по български език с елементи на националната култура включва три тематични области: език - 15 часа, литература - 25 часа, елементи от националната култура - 18 часа и езикова култура - 14 часа. И трите области на програмите за преподаване и учене са взаимнозависими и никоя не може да бъде изучена изолирано без другите области. Програмата за преподаване и учене на български език и литература се основава на резултатите, т.е. на процеса на учене и постиженията на учениците. Резултатите са описание на

интегрираните знания, умения, нагласи и ценности, които ученикът изгражда, разширява и задълбочава в трите области на тази тема.

I. ПЛАНИРАНЕ НА ПРЕПОДАВАНЕТО И УЧЕНЕТО

Програмата за преподаване и учене, ориентирана към резултатите на учителите, дава по-голяма свобода при създаване и проектиране на преподаването и ученето. Ролята на учителите е да се адаптират към методите на преподаване и учене към нуждите на всеки клас, като се има предвид състава на класа и характеристиките на учениците; учебниците и другите учебни материали и помагала, които да се използват; техническите условия, учебните ресурси и медиите на разположение на училището; ресурсите, възможностите и нуждите на местната среда, в която се намира училището. Като се започне от дадените резултати и съдържания, учителят първо създава своя годишен, т.е. глобален учебен план, от който по-късно ще разработи своите оперативни планове. Резултатите, определени по области, улесняват учителя за по-нататъшно реализиране на резултатите на ниво отделни учебни единици. Очаква се учителите да се подготвят за всяко преподавателско звено/за час/, във фазата на планиране и писане, за очакваните резултатите от ученето. По време на планирането трябва да се има в предвид, че някои резултати се постигат по-бързо и по-лесно, но за повечето резултати (особено в сферата, за литературата) се нуждаят от повече време, голям брой различни дейности и работа по различни текстове. В процеса на планирането и преподаването е важно да се има в предвид, че учебникът е инструмент за преподаване и той не определя съдържанието на темата. Ето защо е необходимо да се подхожда избирателно към съдържанието, дадено в учебника и във връзка с очакваните резултати, които трябва да бъдат постигнати. В допълнение към факта, че учениците трябва да могат да използват учебници като един от източниците на знание, учителят трябва да ги води по начини и форми на използване на други източници на знан

ЕЗИК

Граматика

Преговор и затвърдяване на материала по фонетика, правопис, правоговор, морфология синтаксис и стилистика, изучаван в предишните класове, до равнището на неговото практическо приложение. Дума. Строеж на думата. Словообразуване. Пронменливо „я" - специфични явления. Подвижен „ъ" - изключения. Първа и втора палатализация/съпоставка със сръбски език/. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите. Глагол. Вид на глагола. Преходни, непреходни и възвратни глаголи. Залог на глагола. Прости и сложни глаголни времена. Минало неопределено време, минало несвършено,Минало предварително време. Наклонение на глагола. Видове наклонения. Преизказна форма на глагола. Нелични глаголни форми/причастие и видове причастия/. Звукови промени приглаголните форми. Местоимение. Видове местоимения/всички видове/. Образуване, граматическо и функциомнално значение на местоименията. Части на простото изречение. Определение. Допълнение. Обстоятелствено пояснение. Словоред на простото изречение. Правопис. Преговор и упражнение на материала от предишните класове. Употреба на главни букви при писане на имена на небесни тела; названия на учреждения, дружества, фирми, книги, вестници. Правопис и правоговор на глаголните форми (1.л.ед. и мн.ч.; 3.л.ед. и мн.ч.

Правопис и правоговор на отделни видове местоимения. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите../правопис и правоговор/Правопис и правоговор на отрицателната частица „не" при неопределителните, отрицателните и обобщителните местоимения и при отрицателните причастни форми. Създаване на навик на ползване на правописен, правоговорен и тълковен речник.

ЛИТЕРАТУРА

Литературата, предназначена за даден клас е разпределаена на литературни родове: лирика, епос, драма. Различията са в тяхната цялостна художествена или информативна стойност, които влияят на определени методически решения (приспособяване на четенето към вида на текста, тълкуване на текста в зависимост от неговата вътрешна структура, връзката и групировката с определени съдържания по други предметни области - граматика, правопис и езикова култура и др. Текстовете по литература представляват програмна основа. Учителят има начална

възможност предложените текстове да приспособи към учебните нужди в своя клас, но задължително трябва да има свободен избор от нашето народно устно творчество и т. Нар. Литературни текстове - към програмните изисквания.

Работа върху текста

Развитие на фабулата. Спокойно и динамично действие. Ролята на пейзажа за композицията на произведението.Откриване и тълкуване на важните мотиви в епическите произведения. Вярно и имагинарно описание. Форми на описанието: портрет, пейзаж, авторска характеристика.Морална характеристика на образите. Откриване техниката на създаванена образите: поведение, диалог, вътрешен монолог. Черти на характера. Преплитане на положителни и отрицателни черти. Откриване структурата на мотивите в лирическото стихотворение: развиване на отделните мотиви в поетически картини и тяхното единство. Различаване на прякото и преносното значение на думите. Откриване на лирически картини, създадени чрез хипербола и контраст. При анализа на произведението се усвояват понятията: вътрешен монолог, автобиография, хипербола, контраст, социално стихотворение.

Четене. Съгласуване на четенето наглас с особеностите на художествения и нехудожествения текст.Проучаване на обработен и необработен текст с цел да се упражни изразителното четене (обусловеност от ритъма, силата и тембъра на гласа; паузата, логическото ударение). Декламиране наизуст на различни видове поетичен и прозаичен текст. Четене и говорене по роли. Упражнение за четене наум, с прецизни предварително поставени задачи (откриване на композиционните елементи, диалог и характеризиране на образите, описание на сходни елементи; откриване на думи, изречения, правописни знаци и др.).

Чрез инвентивна мотивация, подтик и насърчване (кой, къде, кога, защо, как, с какво, заради какво, какво е радостно, тъжно, смешно, интересно, обикновенно и пр.) - на учениците се дава възможност да видят, запомнят, открият, съпоставка, обяснът и анализират дадени неща, които представляват предметност на прочетения текст. Учениците трябва систематично и на добър начин да се подтикват към включване в библиотеката (училищна, местна) формиране на класова библиотека, подготвяне на книги за изложба, слушане и гледане на видео записи с художествено изказване (говорене, рецитиране) на текста, организиране на срещи и разговори с писатели, литературни игри и състезания, водене на дневник за прочетени книги (заглавие, писател, впечатление, главни герои, избрани изречения, необикновенни и интересни думи и пр.) - формиране на лична библиотека, видеотека и тн. Такъв и на него подобен методически подход на четене и тълкуване на текста, при което особено внимание трябва да се обърне на ролята на ученика като значителен учебен фактор (колкото се може по-голяма самостоятелност, свободно проучване и изразяване, да се даде въможност на лично мнение) осъществяват се някои от основните начала на съвременното обучение по литература, между които на най-вероятно постепенното и осмисленото въвеждане на ученика в сложния свят на литературното и художествено производение и планово обогатяване, усъвършенстване и запазване на неговата езикова култура.

Тълкуване на текста базира се на четенето му, преживяването и разбирането. При това качеството на овладяване на поръките е направо обусловено от качественото четене. Затова различните форми на насоченото четене са основно предусловие учениците по време на обучението да получават познания и с успех да се насочват в света на литературното произведение. Изразителното четене се поддържа систематично с постоянно завишаване на изискванията при което колкото се може повече да се използват способностите на учениците за да се получи високо качество в умението на четенето. Тези упражнения провеждат се по план с преждевременна подготовка от страна и на учителя и научениците. В своята подготовка учителят предварително подбира отговарящ текст и подробно разглежда онези негови страни, които ще съотвествуват на изразителното четене. В зависимост от мисловно-емоционалното съдържание на текста, учителят завзема дадено становище и приспособява силата, тембъра, ритъма, темпото, интонацията, паузите, логическото ударение и звуковите трансформации според обстановката. От време на време си служи с фоно записи на образцово четене. Понеже изразителното четене се упражнява върху предварително анализиран и добре разбран текст, по процеса на успешно овладяване и разбиране на текста учениците се подготвят за изразително четене. В рамките на непосредните подготовки в VI клас периодически и отделно се алаизират психическите и езиково-стилистични фактори които изискват дадена говорима реализация. При отделни случаи учителят заедно с учениците подготвя текст за изразително четене с предварително отбелязване на ударението, паузите, темпото и звуковите модулации.

Изразително четене се упражнява върху различни видове текстове по форма и съдържание; ползват се лирически, прозаични, драматични текстове; в стихотворна и прозаична форма в разказвателнаи описателна форма, в форма на диалог и монолог. Особено внимание се обръща на емоционалната динамичност на текста, на неговата драматичност, на писателската реч и речта на героите. В класа трябва да са обезпечени дадени условия за изразително четене и казване, в класа да се създаде добра слушателска публика, заинтересована и способна критически и обективно да преценява качеството на изразителното четене и казване. С помощта на аудио записи на учениците трябва да се даде възможност да чуят своето четене и критически да се отнасят него. На уроци за разработка на литературно произведение ще се прилагат опитите по изразително четене. Прилагането на текст-метод в обучението подразбира твърде ефективни упражнения за овладяване на бързо-то четене наум с разбиране и допринася за равиване на способностите на учениците да четат флексибилно, да хармонизират бързината на четенето с целта на четенето и характеристиките на текста който четат. Качественото четене наум се подтиква с предварително насочване на учениците към текст и с даване на съответни задачи, а след това задължителна проверка върху разбиране и прочетения текст. Информативното, продуктивното и аналитичното четене най-добре се насръчват със самостоятелни изследователски задачи, които на учениците се дават в подготвителния етап за обработка на текст или за обработка на материал по граматика и правопис. По този начин се подобряват логиката и темпото на четене, а особено бързината на разбиране на прочетения текст, с което учениците се оспособяват за самостоятелно учене. Учениците от по-горните класове се насочват към бегло четене, което е обусловено от бързината и истински прочетен текст. При упражняване на учениците в бегло четене, предварително се поставят дадени задачи (търсят се дадени информации, сведения и под.), а след това се проверява качеството на тяхното осъществяване и мери се времето за което задачите са реализирани. Изразително казване на запомнени текстове и откъси в прозаична и в стихотворна форма е значителна форма на работа в развиване на говорната култура на ученика. Убедителното говорене на текст е предусловие за природно и изразително казване на стихове. Затова е желателно от време на време на един и същ час да се упражняват и сревняват казване на текстове в проза и стих. Наизуст ще учат къси прозаични текстове (разказване, описание, диалог, монолог), различни видове лирични стихотворения. Успехът на изразителното казване значително зависи от начина на учене и логическото усвояване на текста. По време на упражненията трябва да се създадат условия казването да бъде „очи в очи", говорителят да наблюдава лицето на слушателя и с публиката да свърже емоционален контакт. Различни форми на повторно и насочено четене на цълото произведение или от откъс, задължително се прилага при обработка на лирични произведения и къси епични текстове. При обработка на текста ще се прилагат в повечето случаи комбинирани-аналитични и синтетични подходи и становищаУчениците трябва да изтъкват своите впечатления, становища и съждения за литературното произведение ревностно и подробно да исказват с доказателства от самия текст и така да се оспособяват за самостоятелен исказ, изследователска дейност и завзимане на критически становища към произволни оценки и заключения. Учителят ще има напредвид, че тълкуване на литературното произведение в основното училище, особено в долните класове, е по начало пред теоретическо и не е обусловено от познаване на професионална терминология. Това обаче, не пречи да и обикновен разговор за четиво в долните класове бъе професионално заснован и реализиран с много инвентивност и изследователска любопитност. По този начин ще се стимулира любопитството в учениците, съзнателната активност и изследователската дейност; всестранно ще се опознае произведението и ще се даде възможност на учениците за афирмация в трудовия процес. Приспособяване на текста във временни, пространствени и обществено-исторически рамки, даване на необходмите сведения за писателя и възникване на произведението, както и характерни информации, които предходят на откъса - всичко това са условия без които в повечето случаи текстът не може да бъде интензивно преживян и правилно разбран. Затова психологическата реалност, от която произлизат тематичния материал, мотивите, героите трябва да се представят в подходяща форма и в инзи обем, който е необходим за пълноценно преживяване и сериозно тълкуване.. Литературата в училище не се преподава и не се учи, а се чете, усвоява, с нея се наслаждава и за нея се говори. В съвременното обучение по литература ученикът не трябва да бъе пасивен слушател, кото в дадени моменти ще препредаде "наученият материал", относно преподаването на учителя, а деен субект, който изследователки, изобретателски и творчески участва в проучване на литературно-художествените произведения. Ученическата дейност трябва всекидневно да минава през три работни етапи; преди часа, по време на часа и след часа. През всички етапи ученикът трябва систематично да свиква да по време на четенето и проучването на произведението самостоятелно да решава многобройни въпроси и задачи, които до голяма степен емоционално и мисловно ще го ангажират, ще му предоставят удоволствие и ще му подбудят изследователското любопитство. Такива задачи ще бъдат силна мотивация за работа, които са предусловие да се осъществят предвидените интерпретативни цели. Учителят трябва да постави задачи, които ученика ще

подтиква за забелязава, открива, изследва, прецентява и прави заключение. Централни етапи в процеса на проучаване на литературно-художественото произведение в обучението са методологическо и методично засноваване на интерпретацията и нейното развитие по време на часа. Съвременната методика на обучение по литература, следователно се определя за вътрешно (именентно) изучаване на художествения текст, обаче тя никак не пренебрегва необходимата нужност за прилагане и на извънтекстови становища за да литературно-художественото произведение бъде качествено и сериозно разтълкувано. Покрай посочените методологически определния, интерпретацията на литературно-художественото производение твябва да удовлетвори и на изискиванията, които й поставя и методиката на обучение по литература: да бъде оригинална, естетически мотивирана, всестранно хармонизирана с целите на обучението и познатите дидактически начала, да има естествена кохерентност и последователност, а методологическите и методичните постъпки на всяка отделна част при интерпретация осъщесвят единството между анализ и синтез. Рамковите определения на основите на методологическата ориентация при интерпретацията на литературно-художественото произведение трябва до голяма степен да бъде насочена към художествения текст. Едно от най-важните начала при интерпретацията на литераутрно-художественото произведение е да се удовлетвори на изискването с изясняването на приетите стойности да се обхване произведението изцяло. При интерпретацията на литературно-художественото произведение обединителни и синтетични фактори биват: художествено преживяване, текстови цялости, характерни структурни елементи (тема, мотиви, художествени картински, фабула, сюжет, литературни образи, поръки, мотивационни постъпки, композиция) форми на казване, езиково-стилистични постъпки и литературни проблеми. Във всеки конкретен случай, следователно, на добри естетически, методологически и метотодични причини трябва да се засновава подбора на онези стойностни фактори към които да бъде насочвана динамиката на интерпретиране на литаратурно-художественото произведение.

Литературни понятия. С литературните понятия учениците ще се запознаят при обработка на дадени текстое и с помощта на текст и с помощта на ретроспективния преглед в опита на четенето. Така например при обработка на патриотично стихотворение, при което ще се направи къс поглед върху две-три стихотворения от същия вид, обработени по-рано, ще се обработи понятието патриотично стихотворение и ще се усвояват знания на този вид лирика. Запознаване с метафората ще бъде изгодно тогава, когато учениците в предварителни и предтеоретически постъпки са откривали изразителността на даден брой метафорични картини.

Функционални понятия. Функционалните понятия не се обработват отделно, а в процеса на обучението се посочва на тяхнта приложимост. Учениите ги спонтано усвояват в процеса на работа в текущите информации по реме на час и с паралелно присъствие на думата и с нея обозначеното понятие. Необходимо е само учениците да се подтикват да приведените думи (както и други сходни на тях) разберат, схванат и да ги приложат в дадени ситуации. Ако, например се изисква да се забележат обстоятелствата, които влият на поведението на някой литературен герой, ученикът приведе тези обстоятелства, тогава това е знак, че това понятие съответната дума е разбрал в пълното й значение. При устното и писменото изразяване, между другото ще се проверява дали учениците са добре разбрали и правилно употребяват думите: причина, условие, обстановка, поръка, отнешение и под. По време на обработка на литературното произведение, както и в рамките на говорните и писмени упражнения ще се изисква учениците да откриват колкото се може повече особености, чувства, духовни състояния на отделни герои, при което тези думи се записват и така спонтано се обогатява речника с функционални понятия.

Функционалните понятия не трябва да се ограничават на дадени класове. Всички ученици от един клас няма да могат да усвоят всички по Програмата предвидени понятия на този клас, но затова пък спонтано ще усвоят значително количество понятия, които са по Програмата в горните класове. Усвояването на функционалните понятия е непрекъснат процес във възпитателно-образователната дейност, а осъществява се и проверката в течение на реализация на съдържанията по всички програмно-тематични области.

ЕЛЕМЕНТИ ОТ НАЦИОНАЛНАТА КУЛТУРА

Запознаването на учениците с историята на българския народ има за цел запазване на идентичността, любовта и самооценка на своята история, традиции и култура, като спазва историята, културата и традициите на другите народи.Запознаване с основните географски особености на България: местоположение, граници, разпространение, население/корелация с

учебния материал по география/. Характерни български народни празници: Баба Марта/мартеници изясняване на символиката/, Ден на пролетта . Гергьовден, Връбница. Народни обичаи, вярвания и поверия на българите в Република Сърбия. Български фолклорни области. Характерни български народни ястия. Характерни ястия на дадени фолклорни области. Българската архитектура. Гледане на поне едно театрално представление на български език. Слушане на радио и гледана на телевизионни предавания на български език.Участи на учениците в културно-художествена програма както и в танцови състави където им е училището. Заучаване мелодията на повече народни български песни както и на класически танции. Съобразявайки се с историята на предмета, ученикът трябва да: разбере общите опити за съпротива на балканските народи срещу римските власти, да се запознае с процеса на доселяването на славянските племена в България с нейното историческо минало, промените в топонимията. Да се запознаят с характерните български обичаи и традиции. Корелацията с предмета география улеснява научаването на местоположението на Република България, за нейните съседни държави, транспортни връзки и туристически места.

ЕЗИКОВА КУЛТУРА (УСТНО И ПИСМЕНО ИЗРАЗЯВАНЕ)

Оперативните задачи за реализиране на учебните съдържания на тази области ясно показват, че последователността във всекиденвната работа за развиване на ученическата езикова култура е една от най-важните методически задачи; трябва да се изпитат способностите на всяко дете за говорна комуникация, чрез проверки когато се записват в училище. В първи клас децата започват да упражняват езиковата култура, чрез различни устни и писмени упражнения, последователно се учат за самостоятелно изразяване на мислите, чувствата в обучението, но и във всички области в училището и извън него където има условие за добра комуникация с цялостното разбиране. Правилна артикулация на гласовете и графически точна употреба на писмото, местният говор да се смени със стандартен книжовен език в говора, четенето и писането; свободно да преразказват, описват и правилно да употребяват научените правописни правила. Разновидните устни и писмени упражнения, които имат за цел обогатияване на речника, овладяване на изречението като основна говорна категирия и посочване на стилистичните стойности на употреба на езика при говорене и писане и пр. - са основни учебни задачи при осъществяането на програмните съдържания за езикова култура. Също така, преуредена е структурата на програмните съдържания, които сега са по-прегледни, систематични и познати, без повторения и объркване. Въз основа на съвкупното начално обучение, съществуват езикови названия, които ученикът на различна възраст трябва систематично и трайно да усвои, затова са замислени като програмни съдържания (изисквания). До тяхното трайно и функционално усвояване пътят води чрез много разнообразни форми на устни и писмени езикови изказвания на учениците, а това най-често са: езикови игри, упражнения, задачи, тестове и т.н. Например най-малките ученици трябва да се оспособят самостоятелно и убедително добре да описват онези жизнени явления, които с помоща на езиковото описване (дескрипцията) ще бъдат по-познати (предмети, растения, животни, хора, пейзаж, интериор и пр.). Поради това, описването като програмно изискване (съдържание) явява се във всички четири класа. Осъществява се като знание и умение, чрез употреба на такива форми на работа, които чрез ефикасни, икономични и функционални постъпки в учебната среда, ученическата и езикова култура ще я направят по-трайна и по-достоверчива. Това се говорни упражнения, писмени упражнения, (или умела комбинация на говорене и писане), писмени работи, изразително изказване на художествени текстове, автодиктовка и под. А това важи в по-малка или в по-глоляма степен за всички останали видове на ученическото езиково изразяване. Основни форми на устното и писмено изразяване в началния курс представляват програмните съдържания за получаване, усъвършенстване и тачене на правилна и достоверна езикова култура на малкия ученик. Някои от тези форми (преразказване) съществуват в предварителните изследвания на децата когато се записват в пъви клас, което означава, че на тях трябва да се гледа като на езиков опит, който първокласниците в известна степен вече имат. Оттук и нуждата, чрез усъвършенстване и опазване на основните форми на говорната комуникация да започне още преди формалното опсименяване на учениците. След това учениците трябва навреме да бъдат мотивирани, подтиквани и насочвани на този вид езиково изразяване, а това значи да им се даде възможност самостоятелно да се подготвят за преразказване, но в което същевремено ще бъдат интегрирани и дадени програмни изисквания. След това, трябва се внимава да се преразказват само тези съдържания, които са анализирани и за които вече е говорено с учениците. Накрая, и преразказването, и всички видове на ученическото изразяване, трябва да се оценяват (най-добре в паралелката и с участие на всички ученици и с подкрепа на учителя.) Говоренето в сравнение с преразказването е по-сложна форма на езиково изразяване на ученика понеже докато преразказването е преди всичко репродукция на прочетеното, изслушаното и видяното

съдържание, говоренето представлява особен вид творчество, което се крепи на онова което ученикът е преживял или произвел в своята творческа фантазия. Затова говоренето търси особен интелектуален труд и езиково устройство. поради което ученикът е всестранно ангажиран: в подбора на темите и техните подробности, в компонирането на подбрани детайли и в начина на езиковото изобразяване. Така например в стъпителните разговори за домашните и дивите животни, при обработване на басня, която се чете и тълкува няма да даде желаните резултати на ниво на уводни говорни дейности, ако тези животни се самокласифицират по познати признаци, именуват или самоиброяват. Обаче свободното разказване на някои необикневенни, интересни, но реални и индивидуални срещи на ученика с животни, при коити е изпитан страх, радост, изненада, въодушевление и тн. - ще създаде същинска изследователска атмосфера в часа. Говоренето пък, колкото и да се предизвикателно във всички свои сегменти за езиково изказване на малките ученици първоначално трябва да се реализира като част от широк учебен контекст, в който съотносително и функционално ще се намерят и други форми на езиково изразяване, а особено описването. Описването е най-сложният вид на езиковото изказване за учениците от началните класове. То е в по-малка или в по-голяма степен застъпено във всекидневния говор, затова защто е необходимо за ясна представа на съществени отношения между предметите, съществта и нещата и другите явления във всекидневния живот. За преразказването в основата е определено съдържание, за говоренето е някое събитие, преживяване, докато за описването не са необходими някои отделни условия, но те се използват когато има достъп с явленията, които във всекидневната езикова комуникация могат да обърнат внимание на себе си. Но поради бройните възрастови ограничения в работата с малките ученици за този вид езикова комуникация трябва да се пристъпи особено отговорно и особено да се спазват принципите на обучението и етапността при изискванията: учениците да се оспособят да гледат внимателно, да откриват, наблюдават и подреждат, а след това тази дадена предметност мисловно и езиково да оформят. Също така, учениците от това възрастово равнище трябва да се подтикват и насърчават от сложения процес на описването хай-напред да овладеят няколко общи места, с които могат да си служат докато не се оспособят за самостоятелен и индивидуален достъп на тази изисквателна езикова форма. В този смисъл трябва да свикват да локализират онова, което описват (във времето, в пространството, с причина), да забелязват, да отделят и оформят характерни свойства и да заемат свое становище към наблюдавната предметност (първи опити за оформяне на лично становище/отношение към дадено явление). Също така необходима е достоверна преценка на планираните упражнения при описването с насоченост подтикване в отношение на онези упражнения, в които може да дойде до изражение самостоятелността и индивидуалността на ученика.

Устните и писмените упражнения, замислени са като допълнение на основните форми на езиковото изразяване, като се започне от най-простите (изговор на гласове и преписване на думи) през по-сложни (лексикални, семантични, синтактични упражнения, други упражнения за овладяване на правилен говор и писане), до най-сложните (домашни писмени задачи и тяхното четене и всестранно оценяване в час). Всяко от тези програмирани упражнения запланува се и осъществява в онзи учебен контекст, в който е нужно функционално усвояване на дадени езикови явления или затвърдявания, систематизация на знанияи проложения на тези знания в дадена езикова ситуация.

Говорна култура. Разказване с използуване на елементите на композиционната форма (увод, развитие на действието, градация и разпределение на главните и второстепенни мотиви, място на кулминацията, развръзка). Откриване на особеностите на хронологичното и ретроспективно изложение. Преразказване на текст и откриване структурата на ретроспективно изграден разказ. Разказване с изтъкване на характерните образи в текста. Изборно преразказване: динамични и статични явления в природата. Описание на динамични и статични явления в природата; - откриване начина на взаимно проникване и смяна на статичните и динамични картини и сцени при описанието и разказването; - външно и вътрешно пространство (външно пространство: пейзаж на родния край през различно време на деня - при зори, на обяд, привечер, през нощта; вътрешно пространство (дневна стая, кухня, фискултурна зала, сладкарница); портретиране въз основа на анализ на подбрани литературни портрети, - портрети на познати личности от научно-популярната литература; портретиране на личности от непосрествената среда (съсед, вестникопродавач, старец, касиерка в магазина). Съобщение - кратко съобщение за училищна акция, тържество, обществена акция в селото или града и др. Откриване на езиковите и стилни средства, използвани при описанието и портретирането. Упражнения по правилно четене и декламиране. Слушане на звукозаписи на художествени произведения. Звукозаписи на интерпретации на учениците: разискване, преценка,

самопреценка. Интерпретация на различни текстове по жанр: научен, административен, журналистичен. Забелязване на разликите.

Писмена култура. Разказване за събития и случки с използване на композиционната форма - по самостоятелно съставен план-тезис. Описание на външното и вътрешното пространство като динамични и статични явления в природата - по даден план. Портретиране на личности от непосредствена среда на ученика - по колективно съставен план. Кратко писмено съобщение за училищна акция/събиране на хартия, чистене на училищния двор и др./Работа за упражняване техниката на изработка на писмено съчинение/избор на материала, неговото разпределение, използване на цитати, обединяване на разказване и описание и т. н./. Граматически упражнения: видове думи с граматическите им категории Лексикални упражнени: стилистични категории думи: омоними, синоними, диалектизми, архаизми, неологизми. Синтактично-стилни упражнения с различно разпределяне на видовете синтагми и техните зависими части; откриване на разликите в нуансите на значението. Водене на дневник. Писане на сужебно и лично писмо. шест писмени домашни упражнения и анализирането им по време на час. Четири класни писмени упражнения/по един час за подготовка, изработка и поправка/.

II. ДОПЪЛНИТЕЛНО ОБУЧЕНИЕ

Допълнително обучение се организира за ученици, които поради обективни причини по време на редовното обучение не успяват да постигнат завидни резултати по дадедни програмни области. В зависимост от утвърдените недостатъци в знанията на учениците преподавателят оформя групи с които провежда допълнително обучение. Например група ученици с недостатъчни знания по четене, по фонетика и правопис, по морфология, по анализ на литературното произведение, по устно и писмено изразяване и под. Въз основа на предишни проучвания за всяка група се съставя отделен план за работа и прилага се дадена форма на работа:самостоятелна, групова, работа с тестове, работа с нагледни средства и под.) Тук особено значение имат стимулиращите средства: похвали, награди, положителни бележки. Допълнителното обучение се провежда в течение на цялата учебна година, т.е. веднага като се забележи, че група ученици не са в състояние да овладеят дадени програмни съдържания. След като овладеят дадени програмни съдържания такива ученици се освобождават от допълнително обучение, но се следят и понататък да не изостават в овладяването на учебния материал, като им се дават диференцирани задачи и упражнение.

III. НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПРЕПОДАВАНЕТО И УЧЕНЕТО

Наблюдение и оценка на резултатите от работата на учениците във функцията на постигане на резултати, започва първоначално с оценка на постигнатото ниво на познания по отношение на които ще се определя по-нататъшния напредък и формира оценка. Всеки урок и всяка дейност на учащия се е възможност за формална оценка, т.е. за регистриране на напредъка на ученика и за по-нататъшни дейности.

Формиращата оценка е неразделна част от съвременните образователни подходи и средства за оценка на знанията, уменията, нагласите и поведението, както и разработването на подходящи компетенции по време на преподаването и ученето. Форматните средства за събиране на данните от измерванията на успеха на ученика, където най-често се използват следните техники: реализирането на практически казуси, наблюдение и запис на активността на студента по време на учение, директната комуникация между студенти и преподаватели, регистър за всеки ученик (карта прогресия) и така нататък. Резултатите от формиращата оценка в края на учебния цикъл трябва да бъдат изразени с цифрова оценка.

Работата на всеки учител се състои от планиране, постигане, мониторане и оценка. Важно е учителят, в допълнение към постигането на ученика, непрекъснато да следи и оценява собствената си работа. Всичко, което се покаже като добро и ефективно учител ще използва по-нататък в своята преподавателска практика, и това, което се оценява като недостатъчно ефективно, трябва да се подобри.

BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Naziv	BUNJEVAČKI JEZIK SA

	ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
Cilj	Cilj učenja bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture u šestom razredu osnovne škule je proširivanje znanja iz prithodnih razreda o bunjevačkom jeziku u okviru pridviđeni sadržaja; upoznavanje i nigovanje specifičnosti bunjevačkog jezika; proučavanje književnosti na maternjem jeziku, osposobljavanje učenika za nove forme usmenog i pismenog izražavanja, stalno bogaćenje ričnika izvornim bunjevačkim ričima ko i nigovanje i razvijanje multikulturalnosti u našoj multietničkoj sridini.
Razred	šesti razred osnovne škule
Godišnji fond časova	72 časa

ISHODI Po završenoj oblasti učenik će bit u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji:	OBLAST/TEMA	OBLAST/TEMA SADRŽAJI
- Primenjuje bunjevački jezik u	BUNJEVAČKI JEZIK	• Specifične glasovne promine u

svakodnevnoj komunikaciji - Pripoznaje glasovne promine - Izvodi građenje riči (proste, izvedenice, složenice) - Pripoznaje i koristi homonime, sinonime, antonime, deminutive i augmentative - Pripoznaje osnovna glagolska vrimena - Koristi bezlične glagolske oblike i upotrebljava ji u bunjevačkom jeziku - Pravilno koristi znake interpunkcije - Upotribljava veliko slovo - Koristi pravilnu dikciju u divanu		bunjevačkom jeziku • Građenje riči • Homonimi, sinonimi, antonimi • Osnovna glagolska vrimena • Bezlični glagolski oblici i njeva primena u bunjevačkom jeziku • Upotriba velikog slova • Vižbe dikcije na književnim tekstovima

- Tumači motive, pisničke slike i stilska izražajna sridstva u lirskoj pismi - Pripoznaje savrimene bunjevačke	KNJIŽEVNOST	• Polivači, Gabrijela Diklić • Napiši pismu, Ana Popov • Žuta dunja na ormanu, Geza Babijanović • Škula (odlomak),

dičije pisnike i njeva dila - Pripoznaje bunjevačke narodne lirske pisme - Pripoznaje bunjevačke epske pisme - groktalice i kroz nji upoznaje običaje kod Bunjevaca - Pripoznaje strukturu epskog književnog dila, njegovu kompoziciju i likove - Tumači dramsko dilo, likove, obrte u radnji, elemente kompozicije		Ladislav Kovačić • Zimske večeri na salašu, Gabrijela Diklić • Najlipša pisma, igrokaz, Ana Popov • Bunjevačke lirske pesme (po izboru) • Bunjevačke narodne lirske pesme (po izboru) • Tamo više ničeg nema, Petar Kuntić • Bunjevačkom rodu, Marko Peić • Naša himna, Tomislav Kopunović • Stari palićki salaš, Marko Marijanušić • Epske narodne pisme groktalice (po izboru) • Izbor iz Tandrčkovog blaga • Bunjevačke narodne pripovetke, bajke i basne (po izboru) • Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi.

- Koristi oko 50 novi punoznačni riči - Pripričava događaje i doživljaje - Opisiva detalje iz prirode - Diskutuje na zadatu temu - Opisiva lik iz neposridnog okruženja - Divani o smišnim zgodama i nezgodama - Sažeto divani o utiscima nakon pročitane pripovitke - Hronološki i retrospektivno pripovida - Pripričava događaje na osnovu ličnog iskustva - Opisiva enterijer, eksterijer, pejzaž i portret - Piše vist i izvištaj	JEZIČKA KULTURA	• Tradicionalni bunjevački salaš • Bačka ravnica • Bunjevačke šale i vicovi • Opis jednog narodnog običaja • Vist o nekom kulturnom bunjevačkom događaju • Portret drage osobe • Pripričavanje zanimljivog događaja
- Objašnjava ulogu Franjevaca u opismenjavanju Bunjevaca - Izlaže sadržaje o narodnim običajima kod Bunjevaca za Božić, Uskrs, Kraljice,	ELEMENTI NACIONALNE KULTURE	• Prve bunjevačke škule • Bunjevački narodni običaji za Božić • Bunjevački narodni običaji za Uskrs

Dužijancu, svatove i prel - Pripoznaje i opisiva bunjevačka obilužja - Pripoznaje i imenuje bunjevački nacionalni instrument - Pripoznaje i piva kompozicije Pere Haje Tumbasa - Usvaja i izvodi pokrete bunjevački narodni igara - Pripoznaje, imenuje i opisiva vezove kod Bunjevaca - Izvodi osnovne elemente veza - Pripoznaje i opisiva bunjevačku nošnju - Navodi i objašnjava bunjevačke institucije i nacionalne praznike - Pripoznaje i opisiva bunjevačko nacionalno ilo - Pripoznaje i opisiva starinski predmet - Samostalno primenjiva osnovne elemente		• Bunjevački narodni običaji za Dove • Bunjevački narodni žetelački običaji • Bunjevački svatovski običaji • Bunjevački narodni običaj za prelo • Bunjevačka zastava, grb i svečana pisma • Tamburica • Tavankute, selo moje malo (tradicionalna pesma) • Čuj Bunjevče veso glas (tradicionalna pesma) • Momačko kolo • Divojačko kolo • Bili šling • Ženska i muška svečana bunjevačka nošnja • Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine • Bunjevačka matica • Bunjevačka udruženja • Dan Velikog bunjevačkog prela

slamarske tehnike - Pravi cvitne motive od ljuskure		• Dan dužijance • Dan velike narodne skupštine u Novom Sadu 1918. • Dan osnivanja nacionalnog saveta • Lakumići • Đuga • Minijatura od slame - cviće u vazi Cvitići od ljuskure

Ključni pojmovi: bunjevački jezik, kultura izražavanja, leksika, književnost, etnologija

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja izbornog predmeta, Bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture ostvariva se u nikoliko jasno definisani nastavni etapa kao i u prithodnom razredu. Program je orijentisan na ishode i daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da ovaj program prilagodi potribama odiljenja i karakteristikama učenika.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Ishodi definisani po oblastima, usmiravaju nastavnika da operacionalizuje ishode na nivou jedne nastavne jedinice.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

U oblasti jezika stavljamo akcenat na veći unos izvorni bunjevački riči u svakodnevno izražavanje, njevo pravilno naglašavanje, ko i poseban oblik rečeničnog iskaza koji je karakterističan za bunjevački jezik.

Kultura usmenog i pismenog izražavanja se nadoveziva na pravilan bunjevački jezik i pridstavlja osnovu za svaku dobru, bilo usmenu el pismenu komunikaciju.

U oblasti književnosti proučavaje se dila savrimeni bunjevački autora ko i narodna književnost. Razvija se logičko mišljenje putom razumivanja i tumačenja poetski, prozni i dramskih tekstova koji obogaćivaje dičiju maštu i doprinose većoj kreativnosti na maternjem jeziku.

Upoznavanje i nigovanje nacionalne kulture ostvariva se postupnim usvajanjom znanja o bunjevačkoj istoriji, kulturi i tradiciji. U dilu narodni običaja svake godine se obrađivaje iste teme proširivanjom i usvajanjom novi znanja. Posebna pažnja u ovom segmentu posvećiva se razvijanju kreativnosti učenika, ko i positama bunjevačkim institucijama koje su organizatori mnogobrojni kulturni manifestacija.

U nastavi bunjevačkog u šestom razredu zastupljene su: interaktivna metoda, radioničarska, ambijentalna i problemska metoda. Zastupljeni su svi oblici rada koji doprinose boljem usvajanju nastavnog sadržaja poštujuć ujedno individualne karakteristike učenika.

III. PRAĆENJE I VRIDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje i vridnovanje nastave se obavlja kroz usmenu i pismenu proviru znanja, primenom formativnog i sumativnog ocinjivanja. Ocine su brojčane i ne ulaze u prosik. Učenik se ocinjiva na osnovu aktivnosti i učešća u različitim oblicima grupnog rada. Nastavnu temu bunjevački jezik pratimo i vridnujemo putem četri dvadesetominutne provire, dvi u prvom i dvi u drugom polugodištu. Književnost pratimo i ocinjivamo kroz usmene provire, recitovanjom, razumivanjem pročitanog teksta jel dramatizacijom obrađeni dramski tekstova. Jezičku kulturu pratimo i ocinjivamo kroz usmene i pismene vižbe. Elementi nacionalne kulture se prate i ocinjivaje kroz praktične radove (likovne radove el rukotvorine).

VLAŠKI GOVOR SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Numilji lu kurs	VUORBA Šî KULTURA VLAHA
Cilju	Cilju lu învacatu lu Vuorba šî kultura Vlaha je sî să întarjaskă pućearja dî komunikacîje a lu škuolarj atît sî puoată sîngurj sî vorbaskă în situacîje dîn tuoatădzî šî în tjemurj dîn strukă (în rîndu ku tjemurlji śe îs pusă prîn vuorbă šî în fuoarmă dî skris), sî kaće aluor identjitet dî etnicitjet šî dî kultură šî sî să kunuoaskă ku elementurlji dî tradicîje, kultură šî ađeturlji Vlahilor.
Razu	Ašasîlja
Fuondu dî śasurj pră an	72 dî śasur

AŹUNSU Dîpa śe oguoaje ku tjema škuolarjuo să puoată sî:	TJEMA	SUCÎNUTU

- spună ruodu lu skrisuoarja dî literatură - analizirjaskă elementurlji dî kompozicîje lu kînćiku dî lirjikă (struofa, vjersu) - aflje motjivu în kînćiśe - kunuoaskă elementurlji dî akustikă šî veđearje în sljika dî poezije - kunuoaskă šî sî aflje epitjeturlji în kînćik - kunuoaskă šî sî aflje onomatuopeja - kunuoaskă šî sî aflje komparacîja în kînćik - aljagă fuormilji dî povăstujit în literatură - spună śe je înśeputu, śe înklśitu, śe kulminacîja, da śe dîsklśitu în tjekstu dî pruoză - spună tjema, luoku šî vrjeamja kîn să lukră śuoa; rînđitu lu potrivjelurj - spună karje îs junaśi în tjekst - dăskrije kaptarja, gîndurlji šî aja śe asîmt junaśi în tjekst - analizirjaskă aja śe lukră junaśi în	LITERATURA	LIRJIKA Terminurlji dî literatură Kîntatuorju šî kînćiku. Struofa šî vjersu în kînćiku dî lirjikă. Motivurlji în kînćik. Elementurlji dî akustikă šî veđearje în sljika dî poezije. Epiteturlji. Onomatuopeja. Komparacîja (śe să parjekjeašće, vuorba dî parjekit, ku śe să parjekjeašće). Lektjira Kînćiśilji vlasăšć a lu lumnje or a lu autorj šî poecî vlasăšć kum aljeaźe nastavnjiku. EPIKA Terminurlji dî literatură Al śe skrije šî al śe povîastuje. Fuorma lu spusu: dăskrisu, povăstujitu; dijaluogu. Fabula: rînđitu lu potrivjelurj. Junaśi aj marj šî junaśi aj miś.

tjekst, askultîndu să ku argumjenturj dîn tjekst - vadă aja śe je dî rîs în skrisuoarja dî literature - ilustruje kređerurlji, ađeturlji, kum să trajit šî potrivjelurlji dîn vrjeamja śe a trjekut dăskrisă în skrisuoarja dî literatură - aljagă suoarta lu dramă (dî teatăr, dî talevizije, dî radio) - analizirjaskă elementurlji dî kompozicîje în tjekstu lu dramă (činu, poivitu, scjena) - kînće kînćiśe vlasăšć dîn lumnje šî dî kopij karje îs în rîndu ku aluor anj - skrije o skrisuoarje ku dăskrisu lu junaś šî aja śe sa potrivit în skripsuoarja dî literatură karje a śećit		Karakterizacîja lu figurj - kum vorbjeašć, kum să rînduje. Karakterizacîja lu figurj pră etikă; relacîja ku ajlalc. Suoarta lu povješć dî epikă: basnă, povješć dî lumnje, povješć skrisă dî autorj. Lektjira - Повјестјиј дје копиј пйнтру ноаптја бунă - Povješćilji dî kopij pîntru nuoapća bună, Negotin 2017 Basnje šî povješć vlasăšć a lu lumnje šî/or a lu autorj kum aljeaźe nastavnjiku. DRAMA Terminurlji dî literatură Činu, poivitu, figurîlji în dramă. Sorcîlji lu dramă. Komjenđa - karakteristikurlji. Lektjira 1. Źukarijilji dî batrînjeacă (pră aljes). 2. Drama dî teatăr, TV or radio.

		TJEKSTURLJI DÎ NAUKĂ ŠÎ DÎ INFORMISÎT (aljeasă pînă la duoa) 1. Kultura vlasaskă dîn lumnje. 2. Dîn vijaca lu anuoštri aj batrînj. 3. Aljesu dîn kărc, enciklopedije, nuovinj dî kopij šî dî la Internet. Šîmăj lektjiră dî aljes 1. Am katat filmu dî kopij (aljesu sluobăd). 2. Stripurj karje kum aljeaźe. 3. Am katat teatru dî kopij.	
- vadă pră śe să aljeaźe vuorba Vlaha în relacîja ku vuorbilji/ljimbilji lu altă lumnje - fakă komparacîje întră ljimba vlasaskă šî ljimba sîrbaskă - aljagă dijalekturlji vlasăšć - vadă karje je spus răsfirat da karje njerasfirat - kunoaskă šî aljagă spusurlji ku unu šî măjmulće subjekturj	Gramatika (ljimba, fonetika, leksikoluogija, morfoluogija)	LJIMBA (VUORBA)	Ljimba mumi šî ljimbilji lu alće lumnj. Ljimbilji în kontakt: Ljimba vlasaskă šî ljimba sîrbaskă. Dijalekturlji. Spusu: răsfirat šî njerăsfirat. Spusurlji fîrdă subjekt, ku unu šî măjmulće subjekturj. Vuorbilji înskimbatuoarje: numiturilji, adusaturilji, pronumiturilji, numjeri, verburlji.

- kunoaskă spusurlji fîrdă subjekt - vadă šî aljagă vuorbilji înskimbatoarje - vadă šî aljagă vuorbilji njeînskimbatoarje.			Vuorbilji njeînskimbatuoarje: adunaturilji, propusurlji, ljegaturilji, vorbiturilji šî zbjeraturilji.
- să askulće ku skripsuoarja vlasaskă (ćirilica šî latinica) kînd skrije la „vuorbje aljeasă”.	Skrisu đirjept		Skrisu lu glasurj ă, й, дз, ш́, ж́ (ă, î, dz, ś, ż) Skripsuoarja Vlaha - ćirilica. Skripsuoarja Vlaha - latinica.
- vorbaskă kum trîabje glasurlji ă, î, dz, ś, ź - vorbaskă vuorbilji kum trîabje šî ja sama dî intonacîje - vorbaskă încaljes în rînd ku aja kum să vorbjeašće în aluj luok - śećaskă încaljes tjeksturj ku tjematikă în mulće fjealurj			Vuorbitu lu glasurj ă,î,dz,ś, ź. Intonacîja šî pauzîlji în rîndu ku sîamnurlji dî interpunkcîje; întonacîja lu spusurlji dî întrabat. Artikulacîja: vorbjeašće sî să audă răpedzîtuorilji, întînj merjekuc da prăurmă măjjut (sîngurj or în grupă)
- să azće ku măjmulće fuorme dî povăstujit: deskripcîja , enterijeru, eksterijeru, pojivitu în priruodă), dijaluogu - vorbaskă njeînpeđekat la glumj šî ku telefuonu - askulće ku încaljes tjeksturlji vlasăšć karje lji să śećesk	KULTURA LU LJIMBĂ/VUORBĂ	- Povîastujitu - dî aja śe lji sa potrivit, dî aja śe a vadzut, dî aja śe jej vrjeu, dî śe lji duor. - Întîlpinatu lu grupj dî vuorbj la vro tjemă šî întîlpinat spusu dîn vuorbje śe îs daće. Vorbitu la telefuon - înśeputu šî ogojitu ku	

- askulće suvorbituorju ku încaljes - întîlpină tjekstu vorbit or skris dî aja kum a vadzut šî a sîmcît karća dîn literatură or la tjemă dîn traju dî tuoatădzî šî dîn lumnja visatuoarje - dramatizuje tjekstu śe a śećit šî potrivjeala dîn traju dî tuoatădzî - să aźuće ku vuorbarju la îngazdatu lu aluj fuond dî vuorbje - śećaskă ku încaljesu tjekstu skurt šî ušuor skris pră ljimba Vlaha - đirjept intonirjeaaskă spusu dî dzîs, dî întrabat šî dî zbjerat kind śećeašće tjekstu - śećeaskă în śeat tjekstu šî raspunđe la întrabărj ljegaće dî tjekst dîpa śe śećeašće - prospună ku vuorba šî în skrisuoarje pră ljimba Vlaha filmurlji śe a katat; povîastuje ku vuorba šî în skrisuoarje pră ljimba Vlaha śe vjeađe pră sljikă/sljiś šî dî potrivjelurj - recituje kînćiśe dî ađeturj vlasăšć dîn		vuorba în rîndu ku bontuonu. - Bontuonu, rugatu dî aźutamînt, dijaluogu. - Povăstujitu (în doa, tri spusurj) dî aj dîn kasă, komšîj, drugarj, škuoală šî aja śe să lukră la škuoală, ka šî dî vro potrivjală karje îj sa potrivit. - Dăskrisu - lu enterijer šî eksterijer, lu uoamenj, žuoavinje, poiviturj în priruodă. - Śe sîngur ginđeašće dî tjekstu śe a śećit (dî śe ma fuost drag šî dî śe). - Kapjećenja, autoru, junaku šî kum je jeal. - Reprodukcîja lu tjekstu/povastă askultată or śećită, ku aźutatu lu plan or sîngur reprodukuje. Dăskrisu lu sljikă or vrun lukru în măjmulće sljiś. Reprodukcîja în vuorbă or skris lu filurj śe îs kataće, pră plan śe je fakut Dramatizacîja lu vrun tjekst pră vuoje or potrivjeală dîn tuoatădzî.	

lumnje ljegaće dî dzî marj - proskrije un tjekst skurt pră planu śe je dat (înskimbatu lu ruod, număr, vrjeamja, sluogurj…) - skrije la kărc - skrije tjeksturj la tjema lu škuoală, drugarije, ferije dî vară šî dî jarnă.		Intonacîja đirjaptă lu spusu dî dzîs, dî întrabat šî dî zbjerat kind să śećeašće tjekstu. Dikcîja šî intonacîja đirjaptă lu vuorbje kind să recituje kinćiśe dî ađeturj vlasăšć. Śećitu în śeat šî raspunsu la întrabărj dî tjekstu śe je śećit. Îngazdatu lu vuorbarj: vježbilji dî leksikă šî semantikă (sî dzîśem aśi: fuźitu dî vuorbj premulće; însamnatu figurativjit lu vuorbje; aflatu lu părcîlji lu spus karje nus); vježbilji dî stil: (sî dzîśem aśi: tjekstu învintă povăstujitu frumuos; šabluonu dî situacîje ka o fuormă dî katat mejfrumuos spus) - Proskrisu lu tjeksturj skurće pră daćina śe je dată (primenjitu lu ruod, număr, vrjeamja, sluogu...). Skrisu la kărc. Skrisu la tjeksturj la tjema lu škuoală, drugarije, ferije	

		dî vară šî dî jarnă. Prezentacîja lu tjekst karje sîngurj a skris šî lukru în tim. Kărcîlji: Golubović Slobodan, Vuorbarju: vlaško-srpski rečnik, Bgd, 2013. Golubović Slobodan, Vuorbarju: srpsko-vlaški rečnik, Beograd, 2016.	
- arîaće pră mapă kunoskuće luokurj dî turizăm unđe să promovisîašće kultura šî tradicîja Vlahilor - arîaće pră mapă unđe je „Kîršîja", pješćerja Dîlbuośi, šî să spună povješćilji ljegaće dî ja - spună biografija šî śoava skurt dî mujerj šî uoamjenj kunoskuc dîn istorija Vlahilor - dăskrije śoava skurt dî kunoskuće organizăcîj šî institucîje Vlahilor în kultură šî învăcamînt - kunoaskă fakturlji fundatuorji dîn istorija Vlahilor šî aluor traj în Sîrbija la Răsarit în Vaku al mižlośin	ELEMENTURLJI DÎ KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE	Luokurj dî turizăm unđe să promovisîašće kultura šî tradicîja Vlahilor. „Kîršîja", pješćerja Dîlbuośi, šî povješćilji ljegaće dî ja. Mujerjilji šî uoamjenji kunoskuc dîn istorija Vlahilor. Organizacîjilji šî institucîjilji vlasăšć dî kultură šî învăcamînt. Istorija Vlahilor în Vaku al Mižlośin. Petrjekatura. Muzika šî źuoku Vlahilor. Puortu lu lumnja vlasaskă. Dzîljilji marj vlasăšć în	

- kunoašće sucînatura lu Petrjekatură - źuoakă źukarij dî bătrînjacă în rîndu ku aluj anj - kunoaskă melodija lu muzika vlasaskă - aljagă karakteritikurlji lu puortu lumnji vlasăsk dî la kraj la kraj - însîamnje dzîljilji marj dîn tradicîja Vlahilor şî lje înparjekjeaskă ku alje sîrbješć		relacîje ku dzîljilji marj sîrbješć. Kărcîlji dî aźutat: - Проф др Перић Миодраг, Власи североисточне Србије, Петровац на Млави 2014. - Голубовић Милена, У свету симбола: анализа ритуала „узимања" Ускрса у селу Дубока, Митолошки зборник 32, Рача, 2014.	

Terminurlji dî kjeaje lu sucînatură: literatura, ljimba (vuorba), kultura lu ljimbă (vuorbă), elementurlji dî kultură şî tradicîje.

PROGRAMU DÎ EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

DÎ AŠASÎLJA RAZ DÎ ÎNVĂCAMÎNTU ŠÎ VĂSPITUJITU

INSTRUKCÎJE DÎ REALIZACÎJA LU PROGRAM

Programu dî edukacîje şî învacatu lu Vuorba şî kultura Vlaha are patru tjeme: literatura, ljimba/vuorba, kultura lu ljimbă/vuorbă şî elementurlji lu tradicîje şî kultură. Śasurlji nu ar trăbuji sî să înpartă pră tjeme, ma la tuot śasu trîabje luvat sama dî kultura lu vuorbitu škuolarilor şî dî kultura Vlahilor în Sîrbije ku akcjentu la tradicîje şî ađeturlji lumnji. Tuoaće alje patru tjemj îs propljećiće şî njiś una nu să puoaće învaca sîngură fîrdă korelacîje ku aljelalće tjemj.

Programu dî edukacîje şî învacatu lu Vuorba şî kultura Vlaha je fundat pră aźunsurj, pră procesu dî învacat şî aja la śe škuolarji aźung. Aźunsurlji îs dăskrisu lu šćutu, lukru, stavurj şî vrjedujealje integrisîće, karje škuolarju formirjeašće, larźeašće şî adînkjeadză prîn ağašća tjemj.

I. PLĂNIRJITU LU EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

Programu dî edukacîje şî învacat ku fokusu pră aźunsurj lu nastavnjik dîa măjmarje slobuoadă, măjmultă pućearje în kreacîje şî proginđitu lu edukacîje şî învacat. Nastavnjiku je aśi sî apruoapje programu śe je dat lu aja śe trîabje lu aluj raz în rîndu ku: nivou kît să šćije vuorba Vlaha, škuolarji în raz şî aluor karakteristikurj; kărcîlji dî învacat şî alće materijalurj dî edukacîje ku karje o sî să askulće.

Programu dî edukacîje şî învacat ku fokusu pră aźunsurj lu nastavnjik dîa măjmarje slobuoadă, măjmultă pućearje în kracîje şî proginđitu lu edukacîje şî învacat. Nastavnjiku je aśi sî apruoapje programu śe je dat lu aja śe trîabje lu aluj raz în rîndu ku: nivou kît śă šćije vuorba Vlaha, škuolarji în raz şî aluor karakteristikurj; kărcîlji dî învacat şî alće materijalurj dî edukacîje ku karje o sî să askulće; tehnika, alatu dî edukacîje şî medij karje jeastă în škuoală; resursurlji, puoćerilji, ka şî aja śe trîabuje lu luoku unđe je škuoala. Pornjind dî la aźunsurj şî sucînaturilji karje îs daće nastavnjiku măjîntînj faśe aluj planu dî an, un plan dî lukru în global dîn karje praurmă o sî fakă să planurlji dî

operativă. Aźunsurlji definisîc pră tjemj ušurjeadză lu nastavnjik operacionalizacîja lu aźunsurj la nivou lu tuoată lekcîja. Dî la nastavnjik să ašćată dî tuoată lekcîja, în faza lu plănirjitu šî skrisu lu sprimitură dî śas, sî definisaskă dîferencirjiće rezultaturlji karje trîabje sî fije šî aja în tri nivuorj: aăalja la karje tuoc škuolarji trîabje sî aźungă, aăalja la karje trîabje sî aźungă măjdotuoc škuolarji šî aăalja la karje trîabje sî aźungă numa vrunji. Aša indirjekt să faśe o relacîje ku standardurlji la tri nivuorj. La planirjit trîabje sî să ajbje în gînd kă rezultaturlji karje să ašćată nus tuotuna, unji să măjušuor šî măjjut realizuje, dar dî măjmulće (mîjkusama dî tjema dî edukacîje, literatura) trîabje măjmultă vrjeamje, măjmulće aktivnosturj šî lukru la măjmulće tjeksturj. În faza lu planirjitu lu edukacîje šî învacat trîabje sî să ajbje în gînd kă je karća dî învacat alat dî edukacîje šî nu determinisîašće aja śe sucînje kursu. Dîspră aja trîabje selektujit aja śe sucînje karća dî învacat. Prînga karća dî învacat, ka izvuoru lu šćutu, nastavnjiku trîabje sî arîaće lu škuolarj šî alće izvuoară. Kînd să planirjeašće procesu dî edukacîje trîabje purtat griža dî aja śe škuolarji šćiu, dî aluor iskustvă, pućearja lu aluor intelekt šî dî śe să interjeasuje.

Akcjentu trîabje pus la îngazdatu lu vuorbarj šî ku aźutatu lu potrivjelur dî kultură šî dzîlje marj, karje să fak în vrun luok, ku cilju sî să kunuoaskă ku traju Vlahilor dî vrodată, aluor tradicîje šî kultură. Să kriśeašće sî să fakă komparacîje întră aja kum să însamnă dzîljilji marj la Vlasînj šî la Sîrbj, or la alće etnicitjeturj ku karje Vlasi trajesk în vrun luok.

II. REALIZACÎJA LU EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

LITERATURA

Programu dî literatură je fakut dîn tjeksturj karje îs rîndujic prîn rodurj lu literatură - lirjika, epika, drama ku dodatu lu tjeksturj aljeasă firdă fikcîje, karje popularizăsk nauka šî karje informisăsk. Aljesu lu tjeksturj je lasat lu nastavnjik, da trîabje sî fije în rîndu ku anji lu škuolarj.

LUKRU KU TJEKSTU

Să aljeaźe: povasta (dîn lumnje, alu autor), basna, kînćiku, śumjelś, răpjedzîturj.

Śećitu - lu povješć vlasăšć skurće, tjeksturj dîn literatura frumuoasă, kînćiśe, basne. Vježbujitu lu śećitu frumuos šî încaljes, karje je apruoapje lu vuorba dî tuoatădzî. Kînd să lukră kînćiku trîabje vežbujit śećitu frumuos šî recitujitu.

Dî la škuolarj dîn asta vrstă să ašćată, sî šćije sî vadă rîndu lu potrivjelurj, junaśi šî aj dî lăturj, vrejeamja šî luoku unđe să potrivješće, înśeputu, înklîśitu šî dîsklîśitu lu lukrarje, dăskrisu lu înokuolu šî uoamenji; porînśilji lu śumjelś; kriśitura lu basne sî să adukă în relacîje ku potrivjelurj dîn vijacă. Sî vadă elementurlji dî fantastikă în povješć šî kum în basne aja śe să povîastuje însamnă altăśe.

În ašasîlja raz kînd lukră kînčiśilji škuolarji să învacă sî kunuoaskă onomatuopeja, komparacîja, da šî să raznjaskă epiteturlji. Să ašćată kă puot să îj kunoaskă šî să îj determinjirjaskă. Trîabje să šćije sî vadă motivurlji în kînćik, šî sljiśilji dî poezîje.

Să prokriśeašće sî škuolarji prezentuje kînćiśe dî kopij kunoskuće šî kînćiśe dî kopij dîn lumnje, sî skrije skripsuorj skurće dî konkursu lu Matka Vlahilor ku numilji „Škuoala”, întrăuna sî kaće, analizirjaskă šî vorbaskă dî măjpucîn o predstavă or film dî kopij.

În ašasîlja raz, kînd să lukră tjeksturlji dî pruoză, akcjentu să punje la karakterizacîja lu junaś dî etikă. Să înđamnă vuorba la tjemă kum îs junaśi karje îs dăskriš în tjeksturj.

Tjeksturlji karje îs dodac lu program trîabje sî aźuće lu nastavnjik šî kînd lukră lekcîjilji dîn gramatikă, ka šî kînd lukră materjalu dîn kultura lu ljimbă/vuorbă. Tjeksturlji karje nu lukră, nastavnjiku trîabje sî înbije lu škuolarj sî śećaskă în vrjeamja sluobîdă.

Prînga korelacîje întră tjeksturj nastavnjiku trîabje sî fakă šî korelacîja în vertikală. Nastavnjiku trîabje sî fije kunoskut ku sucînatura lu „Vuorba šî kultura Vlaha” dîn razurlji dîntînj dîspră principu lu gradacîje šî sistematizacîje.

Nastavnjiku trîabje sî kunoaskă kultura dî tradicîje šî sufljet alu Vlasi dîn Sîrbije.

Korelacîja în horizontală nastavnjiku faśe, măjîntînj, ku kursu lu ljimba šî literatura sîrbaskă, istuorija, likuovno, muzika, krjeđearja šî građansko.

Aźunsurlji ljegac dî tjema lu literatură îs fundac la śećit. Dîpa śe śećesk tjekstu, škuolarji să învintă sî skrije un tjekst în karje o să daskrije śe sa lukrat în tjekstu al śećit. Mulće fuoarmje dî śećit je aja śe trîabje lu škuolarj sî tunje în lumnja lu kărcîlji dî literatură. Dîpa śe śećesk škuolarji să învintă să reprodukuje aja śe a śećit. Aša avjem šî aźunsu karje je śušit în aja parće sî škuolarji kînće un kînćik vlasăsk.

LJIMBA (VUORBA)

În edukacîje dî ljimbă/vuorbă škuolarji să sprimăsk dî komunikacîje bună în vuorbă šî skris pră vuorba vlasaskă.

Kînd să în sucînatu lu program vorbjeašće dî lekcîjilji lukraće în razurlji aj dînainće să cjeanuje kă aja kît je învacat šî kît puoaće sî să askulće ku aja śe je învacat nainće, să proîntrabă. Pînă nu să pornjeašće ku lukru la sucînatu nou, je lasat luok dî pronojitu šî vježbujitu lu al batrîn în situăcîj noj, ku śe să faśe lunźeašće lukru šî sistjematikă în prinsu lu aja śe să învacă nou ku aja śe să šćije.

Întuotdîuna nastavnjiku trîabje sî ajbje în gînd luoku lu vježbujitu dîn gură šî ku sistjematikă šî ku aja kă lekcîja nu je gatată dîkă nuje šî bun vježbujită. Aja arată kă vježbujitu trîabje sî ajbje parće šî kînd să lukră lekcîja în realizujitu, în pronojitu šî întaritu lu aja śe să învacă.

Gramatika (ljimba, fonetika, leksikoluogija, morfoluogija)

În ašasîlja raz, škuolarji întarjesk aja śe šćiu dî vuorbilji înskimbatuoarje să vuorbilji njeînskimbatuoarje. Aša să măjkalumnja kunuosk ku struktura lu spus. În paksă lji să arată pră śe să aljeaźe spusu răsfirat dîn spusu njerăsfirat, ka šî spusu ku unu, măjmulc or fîrdă subjekt.

Ka šî în razurlji śa trekut, škuolarju în aźunsu lu procjesu dî edukacîje trîabje sî fije kadîr sî vadă pră śe să aljeaźe vuorba vlasaskă în aluj luok šî sî o înparjekjeadză ku vuorba în alće krajurj, ka šî ku ljimbilji lu altă lumnje, măjîntînj ku ljimba sîrbaskă

Ortografija

Regulatjiva dî ortografije să învacă prîstă vježbujitu ku sistjem (dîktatu dî ortografije, înđirjeptatu lu sminćiturilji în tjekstu śe je dat, tjesturj ku întrabărj dîn ortografije šî aša). În vježbilji dî ortografije, ar fi bun, vrjeamje dî vrjeamje sî fije šî întrabărj ku karje să vjeađe kum să šćije grafija (kum să skriu sluovilji pră ortografije).

Prînga aja, trîabje învintac škuolarji sîngur sî vadă šî sî înđirjeapće aja śe a sminćit în ortografije prîn komunikacîje ku SMS, ka šî prîn alće tipurj dî komunikacîje prîstă Internet.

Ortoepija

Nastavnjiku întuotdîuna trîabje sî arîaće vrjedujala lu vuorbitu đirjept, karje să vjeažbuje ku vježburlji dî ortoepije. Ăašća vježbj nu să realizuje ka lekcîje aljeasă, ma prînga tjemurlji dî gramatjikă; intonacîja lu spus să puoaće doparće ljega dî kultura lu vuorbă, vježbujitu lu recitujitu lu kînćiśe šî aša. Askultîndu să ku audio snimăk, škuolarji trîabje sî să doložaskă sî reprodukuje šî să ja vuorbitu đirjept, melodija, dikcîja...

Njišće vježbj dî ortoepije să puot vježbuji ku tjemurj dîn literatură: aša, artikulacîja puoaće sî să vjeažbuje ku vorbitu lu spusurjealje, atunjś kînd să lukră; akcjentu lu vuorbă, tjempu, ritmu, intonacîja lu spus šî pauzurlji să puot vježbuji ku śećitu la glas lu tjeksturj dîn lektjiră (pră aljesu a lu nastavnjik or a lu škuolarj, šî aša). Ka o vježbă dî ortoepije trîabje lukrat šî vorbitu dîn gînd lu învacaće tjeksturj dî vjersurj or pruoză (ku aźutamîntu lu audio tjehnikă).

KULTURA LU LJIMBĂ/VUORBĂ

învaljitu lu kultura lu ljimbă/vuorbă je una dîn măjmarj daćinj lu edukacîja dî ljimba/vuorba ku elementurlji lu kultura lumnji. Asta tjemă, makră dîkă je pusă ka o tjemă aljeasă, trîabje sî să ljeaźe dî lukratu lu tjeksturj dî literatură ka šî ku învacatu lu gramatikă šî ortografije. Tuot aša, šî lukratu la tjeksturj dî literatură šî lukru la gramatikă šî ortografije trîabje sî sucînă pastratu lu kultura spusă šî skrisă.

Edukacîja o sî fije măjbună dîkă să analizirjesk povješćilji šî śećiturlji. Kînd să realizuje sucînatura dî edukacîje je bun sî să askulće ku tehnoluogije nuoj dî înformacîje šî komunikacîje (kum îs: table šćută, kompjuteru, video-bimu šî aša…).

Škuolarju să motivisîašće sî prospună aja śe îj sa potrivit, aja śe a vadzut šî aja śe vrjeu jej, ka šî sî dăskrije enterijeru, eksterijeru, uoamjenji, žuoavinjilji šî pojiviturlji în priruodă.

Dî la škuolarj să ašćată sî puoată sî întîlpinje grupj dî vuorbje dî vro tjemă šî spusurj dîn vuorbje śe îs daće. Trîabje sî šćije sî spună śe ginđesk dî tjekstu śe a śećit (dî śe la fuost drag šî dî śe), sî spună kum je numit tjekstu, kum kjamă autuoru, junaku šî aluj vrjedujealje. Trîabje sî šćije sî dzîkă fala šî să kaće aźutamînt. Singur trîabje sî spună (duoa tri spusurj) dî aluor fraće or suoră, dî drugarj dîn škuoală, dî vijaca la škuoală, dî vro śuoava śe a petrekut, dî vro potrivjeală karje lji sa potrivjit.

Să învintă šî să reprodukuje tjekstu or bajkă karje je askultată or śećită, ku aźutamîntu lu plan or sîngur. Dăskrisă sljika or lukru pră rînd ku aźutamîntu lu ilustrăcîj karje îs înparcîće. Reprodukujit filmu śe je katat, vro bajkă or predstavă dî kopij dîn teatăr.

Cilju lu vježbilji dî vorbit je învaljitu lu kultura lu vorbit. Ku sucînatura karje je bun organizujită šî proginđită, škuolarju să motivisîašće dî vorbit karje mjearźe kîrtă ušuor, încaljes, njeînpeđekat šî njeaćid vorbit lu škuolarj.

Fuormilji lu bontuon, aja în ljimbă ku śe să spunje śuoava în rîndu ku bontuonu are marje parće în realizacîja lu edukacîja lu kultura ljimbi. Trîabje la škuolarj dat în gînd dî luoku lu bontuonu în vuorbă šî ljimbă, dî manirurjîn komunikacîje, trîabje spus vrjedujala lu cînutu dî vorbitu šî skrisu kalumnja šî ku bontuon. Lu škuolarj trîabje spus kă în kuprinsu lu konvencîje lu bontuon mejđeasă îs fuormilji dî etikjecîje dîn gură šî în skris kum îs askultatu ku pronumitura Vuoj, etikjeta ku karje să arată poštojală kînd să vorbjeašće în komunikacîja în lumnje šî dî službă, ka šî askultatu în vuorbă ku ekspresije (fuormilji dî bontuon): parjerîau, mulcamitu, śinstîtu, rugamîntu. În ašasîlj raz fuormilji dî bontuon în vuorbă să vjeažbuje prîn înśeputu šî gatatu lu vuorbă prîstă telefuon în rîndu ku bontuonu. Prînga aja, ar trăbuji învintac škuolarji sîngurj să spună śe gînđesk dî vorbitu/njevorbitu în rîndu ku bontuonu.

Cilju lu vježbilji dî leksikă šî semantikă je îngazdatu lu vuorbarju lu škuolarj šî aratat kă să puoaće askulta ku măjmulće vuorbje šî spusur kînd să spunje śoava šî înđirjeptat kînd nus spusă în kontjekst. Askultîndu să ku ăăašća vježbj, la škuolarj să faśe învîacu să proginđaskă šî să kaće măjbună frază dî aja śe vrjeu sî spună (în rîndu ku situacîja dî komunikacîje) šî îngažđadză fuondu dî aša frazurj šî vuorbje în aluor vuorbarj. Vježbilji trîabje sî fije în rîndu ku interesujala lu škuolarj šî sucînatura lu edukacîje. La întarjitu lu vorbitu încaljeas šî învintatu lu škuolarj sî ginđaskă dî vuorbje šî aja śe jealje însamnă aźută vježbilji ku karje să înđirjaptă sî nu vorbaskă vuorbje premulće šî vuorbje dî protpă. Aźută šî vježbilji ku karje să arată śe însamnă vuorbulji în figurativă, ka šî vježbilji ku karje să află aja śe în spus nuje dzîs or skris.

Ku vježbilji dî stil škuolarji să înđirjaptă sî ljeaže vuorbilji šî frăzurlji altkum dîkăt kum je întotdîuna šî să aflje aluor potencijalurj. Aluor cilj nuje numa sî să înđirjeapće aja śe je grješît, ma šî škuolarji sî îš fakă învîacu să vorbaskă šî skrije kum trîabje. Šćutu dî stil šî dî aja śe să puoaće spunja ku ljimba škuolarji măjmult kapîtă dîn tjeksturlji dî literatură, prîntu śe je asta ljegat dî edukacîja dî literatură, ma nu trîabje sî să înbărabarjaskă ku analjiza lu ljimba šî stilu lu ăăašća tjeksturj. Lukru la învaljitu lu šćutu dî stil a lu škuolarj puoaće sî să funđeadză la tjekst ka un înśeput dî povăstujitu frumuos šî kitat, kă avjem în gînd kă în tjeksturlji dî literatură ušuor să vjeađe stilu kitat šî ku karje puoaće sî să askulće kîn formirjeašće vuorbilji šî spusurlji în nuoj situacîj dî komunikacîje.

Prăn mulće fuormje dî śećit škuolarju vjeažbuje dikcîja šî intonacîja lu spusurj. La înbogacîtu šî vježbujitu lu skris să aźunźe ku skrisu la kărc šî skripsuorj.

Škuolarji să învintă să śećaskă aja śe a skris šî să ja parće în prezentujitu lu teatru lu kopij.

ELEMENTURLJI LU KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE

Kunoskutu lu škuolarj ku elemjenturj dî istuorija lu etnicitjetu Vlahilor în Sîrbije (ku arja dî traj, ku aktivnosturlji în kultură, învăcamînt, krjeđearje šî ekonuomije, ku măjmarj rjezultaturj în kultură, ku înstitucîje šî organizacîje...), sprimitu šî înbijatu la fakturj, ma šî învaljitu la o relacîje ku emocîje dîspră tradicîja, kultura, ađeturlji šî învîacurlji lu etnicitjetu Vlahilor în Sîrbije (folkluoru, zanaturlji, kultura lumnji, teatru, literatura, muzika, źukarije dî kopij dîn tradicîje, ađeturlji...), ma nu în rîndu ku romantizmu dî romantikă, numa śušit kîrtă vrjeamja śe vinje, la progrjes šî modernizacîje. Rîdzîmac dî vrjeamja śe a trjekut katăm la vrjeamja śe vinje. În ašasîlja raz akcjentu je la istorija Vlahilor dîn Vaku al mižlośin. Dî realizacîja lu asta tjemă lu škuolarj trîabje sî să sprimaskă fakturjlji dî komunitjetu Vlahilor în Sîrbije (luokurlji, institucîje šî organizacîje, lumnja kunoskută, numilji, pronumilji, poljikra...), da šî dî ljegaturilji ku alće etnicitjeturj šî kulturj, dî aja śe Vlasi a dat lu aăsta okuol (în prosvjetă, kultură, arhitjektură...). În rîndu ku aja kît să puoaće sî să škuolarji prindă în źuokurj vlasăšć karje îs în rîndu ku aluor anj, da sî šćije šî pră śe să kunoašće puortu vlasăsk, sî însîamnje la dzîlje marj (sî lje bărabarjaskă ku a lje sîrbješć), sî kunoaskă învîacurlji šî ađeturlji Vlahilor dî tradicîje. În ašasîlja raz măjmult să ja sama dî „petrjekatură" šî dî aja kînd šî unđe să ja spunje šî kîntă.

Korjelacîja dî horizontală în asta tjemă nastavnjiku puoaće sî fakă ku edukacîja dî ljimba šî literatura sîrbaskă, istorija, geografija, likuovno, muzika, edukacija dî krjeđearje šî văspitujitu dî orašîanj.

Nastavnjiku trîabje sî să kinuje sî să identitjetu šî poštojala lu etnicitjetu vlasăsk pazaskă ušuor, nu ku vorbiturj šî frazurj, ma în situacîj dîn tuoatădzî să înpreaonje fakturlji ku emocîje, šî dîa marje luok lu prava lu etnicitjeturj šî prava lumnji, lu poštojală întră etnije, lu tolerancîje šî interakcîje.

Kum să realizujeašće programu

Întuotdîuna trîabje sî să ajbje în gînd adîntînje daćină lu kurs: sî învjeacă škuolarji frumuos sî vorbaskă vuorba vlasaskă, frumuos sî śećaskă šî skrije. Măjmult bagat dî sama šî la aja śe škuolarju šćije întînj, dîspră ljegat dî aja śe să šćije. La tuot śasu nastavnjiku trîabje sî să askulće în edukacîje ku procedura diferencirjită, kă škuolarji nus dî o samă šî nau tuotuna kompetencîje dî ljimbă.

Atmosfjera la śas trîabje sî fije relaksirjită, sî kaće o relacîje dî partnerj întră oćitul/nastavnjik šî škuolarj kum sar măjušuor trješa barijera lu psihă la aktivizacîja lu pućearja lu vorbit šî învîacurj. Tuot śe să lukră dî ljimbă să demonstrirjeašće în kontjekst, nu să skuoaće dînlăturj. Kînd să vjeažbuje pućearja dî vuorbă dominirjesk dijaluogurlji în măjmulće fuoarmje în interakcîja lu nastavnjik ku škuolarju šî škuolarju ku škuolarj. La vuorbit să kată sî nu fije komplikujit, sî fije njeînsîljit šî sî să spune kum trîabje.

III. PETRJEKUTU ŠÎ VRJEDUJALA LU EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

Petrjekutu šî vrjedujala lu progrjesu škuolarilor să lukră dî sî să puoată aźuns la aźunsurj, da înśeapje ku ocjena dîntînj lu nivou la karje je škuolarju šî în relacîje ku karje să ocjenjeašće kît progrjes a avut šî śe ocjenă o sî ajbje. Fijekarje aktivnuost arje potencijal dî procjenjitu lu aja kît sa mărs nainće šî dî sî să kapiće informacîje napuoj. Tuot śasu dî edukacîje šî aktivnuosturlji lu škuolarj je šansa dî sî să formirjaskă ocjenă, dî sî să registruje kît škuolarju a mărs nainće šî sîj să spună śe trîabje šîmăj sî lukrje.

Formirjitu lu ocjenă je un nou princip în edukacîje karje sucînje procjenujitu lu aja śe să šćije, śe să puoaće, cînutu šî rîndu la lukru, ka šî întarjitu lu kompetencîj dî vrjeamje lu eukacîje šî învacat. Măsuratu la formirjitu lu ocjenă sucînje astrîns la fakturj dî aja śe škuolarji a lukrat, a măjđeasă îs aăašća tjehnjike: realizacîja lu daćinj în praksă, petrekutu šî însamnatu lu aja śe škuolarji lukră dî vrjeamje dî edukacîje, komunikacîja întră nastavnjik šî škuolarj, registru dî tuot škuolarju (mapa dî

progrjes) šî aša. Rjezultaturlji lu vrjedujală ku formirjitu lu ocjenă la kăpatînju lu ciklusu dî edukacîje trîabje sî fije dat întruuna în ocjenă ku număr.

Lukră lu nastavnjik să sucînje dîn plănirjit, realizujit, petrjekut šî vrjedujit. Nastavnjiku trîabje în kontinuitjet sî petrjakă šî ocjenjaskă diferjencirjit prînga aja śe škuolarji a fakut, šî procjesu lu edukacîje šî învacat, ka šî pră jeal sîngur šî aluj lukru. Ku tuot śe să arată bun šî śe aźută, nastavnjiku o sî să aźuće ku aja în aluj praksă dî edukacîje, da tuot śe să arată ka njedastul bun ar trăbuji ogođit sî fije măjbun.

MAĐARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

A tantárgy neve	MAGYAR NYELV A NEMZETI KULTÚRA ELEMEIVEL, ANYANYELVÁPOLÁS
Cél	A magyar nyelvoktatásának és tanulásának célja, hogy a tanuló ápolja vagy idegen nyelvként tanulja a magyar nyelvet, helyesen használja a különféle kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban. Ismerje meg, értékelje és becsülje a magyar nemzeti értékeket és hagyományokat, fogadja el a különböző kultúrákat, és fejlessze az interkulturális kommunikációt; fejlessze a kulcskompetenciákat.
Osztály	Hatodik
Évi óraszám	72 óra

KIMENET A tematikai egység/terület feldolgozását követően a diák képes lesz a következőkre:	TERÜLET/TEMATIKAI EGYSÉG	TARTALOM
- Felismeri az irodalmi mű jellemző vonásait. - Megismeri egyes magyar irodalmi szövegek szerb, illetve délszláv műfordításait és néhány délszláv alkotó művének magyar fordítását.	IRODALMI ISMERETEK	LÍRA Feldolgozásra szánt szövegek Kötelező szövegek Fehér Ferenc: A rigó Csík Mónika: Halebéd

- Megismeri néhány magyar író életrajzát. - Felismeri és megkülönbözteti a prózai és verses formákat. - Megérti az irodalmi mű témáját, felismeri szereplőit, összefoglalja, reprodukálja a cselekményt. - Megkülönbözteti a népköltészetet a műköltészettől, a szépirodalmi szöveget a nem szépirodalmi szövegektől. - Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét. - Meg tudja állapítani a cselekmény helyét és idejét. - Felismeri a költői jelzőt, megszemélyesítést, hasonlatot. - Képes a következő szépirodalmi szövegelemek meghatározására és példákkal való illusztrálására: téma, a cselekmény helye és ideje, főszereplő, mellékszereplő stb. - Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: monda, mese, tájleíró költemény, elbeszélés, novella, regény, levél, mesejáték. - Megnevezi és a gyakorlatban is alkalmazza a leírás formáit: személyleírás, tárgyleírás, tájleírás. - Felismeri és értelmezi az egyszerű		Tolnai Ottó: Semmi semmi Kányádi Sándor: Ül a tél a hegy tetején Varró Dániel: Nyúl tavaszi éneke Kosztolányi Dezső: Mostan színes tintákról álmodom Kiegészítő, választható szövegek Fehér Ferenc: Szeptemberi útravaló Kiss Ottó: A játékban az az igazságos/Foci, foci, foci Romhányi József: Focimeccs Csoóri Sándor: Farsangi kutyabál Szabó Lőrinc: Nyitnikék Kormos István: Vackor fürdik a Balatonban Petőfi Sándor: Itt van az ősz, itt van újra Weöres Sándor: Kutyatár Romhányi József: A teve fohásza Nemes Nagy Ágnes: Lila fecske Varró Dániel: SMS-versek Irodalmi alapfogalmak A szöveg formája: vers, próza.

szövegek konfliktushelyzeteit, a hősök jellemvonásait, s velük kapcsolatban megállapít, véleményt formál. - Képes vázlat készítésére és a vázlat alapján beszélni a szövegről. - Nyelvtudásának szintje alapján eljut a rövidebb és/vagy hosszabb szövegek megértéséig. - A szépirodalmi művek tudatos, igényes olvasója. - Képes esztétikai élmény átélésére. - Tiszteli a nemzeti irodalom és kultúra hagyományait. - Képes többszöri olvasás után megérteni az egyszerű és/vagy összetettebb szövegeket. - Tud rövidebb és/vagy hosszabb szövegeket hangosan olvasni és reprodukálni, ügyelve a helyes artikulációra, hangsúlyra, hanglejtésre, valamint mondatformálásra. - Képek, kérdések, vázlat és kulcsszavak alapján képes összefoglalni a szöveg lényeges információit. - Képes megfogalmazni a szöveghez kapcsolódó egyéni élményeket. - Képes a nem lineáris szövegek befogadására.		Műnemek: líra, epika, dráma. A költő és a lírai én. Lírai műfajok. A lírai formanyelv jellemzői: képiség, ritmus, szerkezet. Rím. Stíluseszközök: hasonlat, megszemélyesítés, költői jelző. EPIKA Feldolgozásra szánt szövegek Kötelező szövegek A fehér ló mondája Mirnics Zsuzsa: Égig érő fák Herceg János: Három halász meg egy molnár (elbeszélés) Majtényi Mihály: Földgömb Herceg János: Vas Ferkó, a vitéz kovács (részlet) Németh István: Lepkelánc Mese a vadászról és az ördögről Deák Ferenc: Magány Egy kortárs magyar szöveg feldolgozása (pl. Tóth Krisztina A Mikulás három élete, Lázár Ervin szövegei, Darvasi László Pálcika…) Egy világirodalmi szövegrészlet feldolgozása magyar nyelven

- Megismeri a vajdasági magyar gyermeksajtót.		Egy kortárs vajdasági magyar novella feldolgozása
		Kiegészítő, választható szövegek Egy szabadon választott olvasmány a magyar népköltészet és hiedelemvilág motívumairól Mátyás király és az okos lány Az égig érő fa Csáth Géza, Bartók Béla és Kodály Zoltán Kovács Jolánka: Rétesország meséi Németh István: Lepkelánc/Felhőnézők (néhány novella) Tömörkény István: Így volt rendelve Karinthy Frigyes: Magyarázom a bizonyítványom (Karinthy mint parodista) Mán-Várhegyi Réka: A szupermenők (összehasonlítható Leiner Laura Szent Johanna gimi című regénysorozatával). Válogatott szövegek a Tigrislélek című kötetből ISMERETTERJESZTŐ ÉS INFORMATÍV SZÖVEGEK (javaslatok) A magyarok eredete és őshazája,

		a honfoglalás Magyarok a Vajdaságban Magyar népi, nemzeti és egyházi ünnepek Tavaszi, nyári, őszi, téli népszokások Kálmány Lajos és a mesegyűjtés Szövegek híres magyar nyelvtudósokról (Szarvas Gábor, Bárczi Géza, Kiefer Ferenc, Reguly Antal stb.) Rovásírás tanulmányozása: „titkosírások” megfejtése Egy-egy cikk feldolgozása a vajdasági magyar gyermeksajtóból (Mézeskalács, Jó Pajtás) Irodalmi alapfogalmak Szerző és elbeszélő. Epikai műfajok. Az elbeszélésmód sajátosságai: egyes szám harmadik személyű és én-elbeszélés; jellemzés; párbeszéd. Leírások (táj-, tárgy-, környezet-, személyleírás). Az epikai művek szerkezeti egységei. A szereplők jellemzésének eszközei: beszéd, tettek, külső tulajdonságok, életfelfogás.

		Memoriter: néhány magyar vers és/vagy szöveg megtanulása fejből. DRÁMA ÉS FILM Feldolgozásra szánt szövegek Kötelező szövegek Népszokásokkal kapcsolatos dramatikus játékok Nothof Károly: Viharos reggel Híres magyar filmrendezők és opusaik Választható filmek Macskafogó I. és II., Dr. Bubó, Summer Hill - magyar felirattal, A repülő osztály - magyar szinkronnal, A szeleburdi család - családi vígjáték. Jankovics Marcell rajzfilmjei. Tom Sawyer (2011) - német kalandfilm KÖZÖS OLVASMÁNY (a nyelvtudástól függően) Tóth Krisztina tárcái (Hazaviszlek, jó?) Tolnai Ottó: Grenadírmars (egy vagy két szöveg a kötetből) Darvasi László: Pálcika… (néhány szöveg)

		Gion Nándor: Sortűz egy fekete bivalyért (A macska felrobbantása - részlet) Projektmunka vagy portfólió (javaslatok): - Jelentősebb, ma is élő népszokások (pl. húsvéti locsolás, busójárás). - Jellegzetes magyar tájak (pl. Hortobágy) és a magyar konyha. - A magyar Nobel-díjasok (pl. Szentgyörgyi Albert, Kertész Imre), a magyar feltalálók (pl. Bíró László, Rubik Ernő). - Fontos épületek és szimbolikus szerepük (pl. Parlament, budai vár, Nemzeti Múzeum, Szent István bazilika, Nemzeti Színház, Opera, hidak stb.). - Than Mór és a magyar képzőművészet - Jovan Jovanović Zmaj és a magyar irodalom - Danilo Kiš és a magyar kultúra, - Kultuszteremtés a Vajdaságban (emlékházak, irodalmi napok, ünnepségek stb.) - Híres magyar utazók, vadászok - Faliújság, poszter készítése,

		- Magyar és szerb műfordítások elemzése, összevetése az eredeti szöveggel (pl. Ady Endre, József Attila, Radnóti Miklós, Kosztolányi Dezső, Weöres Sándor stb. szerb fordításai) - Jelentős fordítók, - Játékmotívumot középpontba állító szövegek a magyar és a délszláv irodalomban. - Đura Jakšić és Petőfi Sándor. - Vuk Karadžić magyar irodalmi kapcsolatai.
- Tudatosul benne, hogy a magyar nyelv agglutináló nyelv. - Képes alapszintű kontrasztív gondolkodásra, összevetésre. - Felismeri és megnevezi a mondatfajtákat a beszélő szándéka szerint. - Felismeri és megnevezi az alapszófajokat (ige, főnév, melléknév, személyes, birtokos, kérdő és mutató névmás, kölcsönös, határozatlan, általános és vonatokozó névmás). - Ismeri és alkalmazza az igeneveket. - Ismeri és alkalmazza a feltételes és felszólító módot.	NYELVI ISMERETEK SZÓKÉSZLET	- A magyar mint agglutináló nyelv: a toldalékok típusai - kontrasztív nyelvi vizsgálatok: -ság, -ség, -ás, -és, -ász, -ész, a múlt idő jele, a többes szám jele, fokjelek, -é birtokjel, a felszólító mód jele, -ba, -be, -ban,-ben, -n -ig, tárgyrag stb. (a hármas irányultság, tér és idő kérdése) - Szóképzés: főnévből melléknevet (főnév+ s, főnév + -tlan,-tlen, főnév + -i). Szófaji ismeretek: Az igére vonatkozó ismeretek elmélyítése: - az ige múlt ideje; - az ige feltételes és felszólító módja;

- Ismeri és alkalmazza a szóelemeket. - Ismeri és alkalmazza a határozott és határozatlan számnevet. - Ismeri és alkalmazza az alanyi és tárgyas ragozást. - Ismeri és alkalmazza a gyakori kötőszavakat. - Ismeri és alkalmazza a gyakori határozószavakat. - Megkülönbözteti a nyelvi rétegeket. - Megkülönbözteti az egyszerű és összetett szavakat. - Képes az elsajátított nyelvi modellek alkalmazására. - Felismeri és megnevezi az alanyos, tárgyas, határozós és jelzős szintagmákat. - Hangalak és jelentés alapján felismeri a rokon értelmű, többjelentésű, ellentétes jelentésű szavakat. - Felismeri a közmondásokat, szólásokat, jeles ünnepeket. - Szókincsét kb. 250-300 további új lexikai egységgel gazdagítja.		- a határozott és általános ragozás használatának fejlesztése; - az igekötők fogalma, helyesírása. - a kölcsönös, határozatlan (valaki, valami) és általános névmások (mindenki, senki); - a vonatkozó névmások: aki, amely, ami. - kötőszavak: hogy, és, ha, mint, vagy, ezért. - az igenevek fajtái (főnévi, melléknévi, határozói), (A főnévi igenév használata a célhatározó kifejezésére.) - kontrasztív vizsgálatok; - Gyakori hely-és időhatározó-szók, módhatározószók (itt, ott, kint, bent, most, azonnal, így, úgy, gyalog stb.) - A főnevekre, melléknevekre, vonatkozó tudás elmélyítése: a főnevek többes száma, a rokon értelmű melléknevek, az ellentétes jelentésű melléknevek, a melléknevek mondatbeli szerepe.

		- Határozott és határozatlan számnév. - A számnevek a mondatban, a számnevek helyes használata. - A névutók fogalma és helyesírása. - A szintagma fogalma /alanyos, tárgyas, határozós, jelzős/. - A magyar nyelv rétegződése és változatai: köznyelv, szaknyelv, tájnyelv, gyermeknyelv, diáknyelv - Szóalkotás. - Rokon értelmű, többjelentésű, ellentétes jelentésű szavak a választott szövegben. - Állandósult szókapcsolatok. - Nyelvi játékok. - Találós kérdések. (A nyelvtani gyakorlatokat a szövegek vizsgálata révén valósítjuk meg.)
- Különböző beszédhelyzetekben nyelvtudásának megfelelően képes egyszerű és/vagy összetettebb/bonyolult információkat kérni és adni. - Képes megérteni az alapvető	NYELVKULTÚRA, NYELVI KOMMUNIKÁCIÓ	Egyirányú és kétirányú kommunikáció. Hogyan alkotunk szöveget? Kommunikáljunk! Miért kommunikálunk?

információkat, amelyek a mindennapi kommunikációs helyzetekben hangzanak el. - Nyelvtudásának megfelelően képes a szituatív kódváltás alkalmazására. - Használja a megfelelő udvariassági formákat. -Megérti a hangzó, multimédiás anyagok lényeges információit. - Részt vesz szerepjátékokban.		Köszöntések, jókívánságok Gratuláció Küldjünk üdvözletet! Kommunikációs szituációk, témakörök: család, iskola, környezet és lakóhely, bútorok, berendezési tárgyak, öltözködés, divat, étkezés, receptek, időjárás, szabadidő tevékenységek, bolt, kórház, vásárlás, tudomány és technika (magyar tudósok és találmányok) stb. A hallás utáni szövegértés kialakítása és fejlesztése. Udvariassági formák: köszönés, bemutatkozás, bemutatás, elköszönés, megköszönés, bocsánatkérés, telefonálás, útbaigazítás, értesítés, meghívó, születésnapi gratuláció, jókívánság kifejezése stb. Részvétel rövid interakciókban, a beszédszándékok nonverbális elemekkel támogatott kifejezése. Kommunikáció begyakorolt beszédfordulatokkal. A diákok anyanyelve hatására előállt interferencia jelenségek javítására irányuló képességek fejlesztése.

		A hangzó és multimédiás anyagokban bizonyos információk lokalizálása. Szerepjátékok.
- Ismeri és alkalmazza a helyesírási alapelveket. - Képes rövid szövegek másolására. - Képes rövid szövegek alkotására (képeslap, meghívó, SMS stb.) - Ismeri és alkalmazza az elválasztás szabályait. - Képes 10-15 mondatos és/vagy hosszabb fogalmazás írására.	HELYESÍRÁS	Írott, majd nyomtatott minta alapján szavak, szókapcsolatok, később mondatok másolása. Tollbamondás és hibajavító gyakorlatok. Rövid szavak, mondatok leírása emlékezetből (pl. képekhez kapcsolva). Rövid szövegek másolása. A nagy kezdőbetűk helyesírása. Mintaszöveg alapján egyszerű, rövid szövegek: pl. képeslap, meghívó, SMS írása. Különböző szövegtípusok (pl. leírás, jellemzés) készítése. Személyes információk, vélemény megfogalmazása (pl. internetes fórum, blog stb.) Egyszerű levél, e-mail írása (pl. köszönetnyilvánítás, program-szervezés stb.). Helyesírási alapelvek megismerésének elmélyítése. Egyszerűbb szövegeket fordítása. A nagy kezdőbetűk helyesírása.

		A j hang kétféle jelölése. Az összetett szavak helyesírása. Egybeírás és a különírás. A múlt idő jele és a tárgyrag írása.

Kulcsfogalmak: artikuláció, prozódia, interakció, kérdés-válasz, bemutatkozás, helyesírás, állandósult szókapcsolatok, ünnepek, szituációs szövegek, ismeretterjesztő szövegek, szépirodalmi szövegek, film.

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA - TANTERVI UTASÍTÁS

A tantárgy keretében a tanulók nyelvismerete alapján differenciáljuk a célokat és kimeneteket, valamint az oktatási feladatokat. Meg kell különböztetnünk az anyanyelvápolást a magyar nyelv idegenként való tanulásától. A kitűzött célok csakis a differenciált oktatás keretében valósíthatók meg. Javasoljuk a diákok nyelvismeretének felmérését az első órán, amely a nyelvismeret szerinti csoportok kialakításának alapját képezi.

A készségek fejlesztése komplex módon történik, úgy, ahogy azok a valós kommunikációs helyzetekben természetes módon összekapcsolódnak. A nyelv elsajátítása továbbra is minden esetben kontextusba ágyazva, konkrét beszédszituációkban valósul meg, melyekben a verbális és a nem verbális elemek, a szociokulturális tudás természetes egységet alkotnak. Ezért az oktatás is komplex módon folyik. A motiváció fenntartása miatt fontos, hogy a tanuló a fejlettségi szintjének megfelelő, változatos, érdekes és értelmes, kihívást jelentő tevékenységek során sajátítsa el a nyelvet, és a feldolgozásra kerülő témakörök megfeleljenek a tanulók érdeklődésének, igényeinek és szükségleteinek. A nyelvtani szerkezeteket továbbra is kontextusba ágyazva sajátítják el, majd fokozatosan megfigyeltetjük a nyelv szabályrendszere és az anyanyelvükhöz hasonló, illetve attól eltérő nyelvi jelenségeket. A magyar nyelv agglutináló jellegéből fakadóan a sikeres tanulás feltétele a grammatikai jelenségek tudatosítása.

Ebben a szakaszban is fontos célkitűzés, hogy a tanulók nyelvi kompetenciájának fejlesztése szoros összefonódásban és kölcsönhatásban történjen a fejlesztési szakaszra vonatkozó nevelési célokkal és más kulcskompetenciák fejlesztésével, így a szociális kompetenciával, az esztétikai-művészeti tudatossággal és kifejezőképességgel, valamint az önálló tanulással. Fokozatosan egyre nagyobb szerepet kap a digitális kompetencia, hiszen az IKT-eszközök használata az információszerzés és az információcsere korszerű és hatékony eszköze.

A tanulók attól függően, hogy anyanyelvápolásként vagy idegen nyelvként tanulják a nyelvet:

• gyakorolják a mindennapi témáról szóló beszélgetésbe való bekapcsolódást,

• gyakorolják a kérdésmegértést és (rövid) megválaszolást,

• tovább gyakorolják az állítás, tagadás, tiltás, felszólítás, kérés, köszönet megértését és kifejezését, helyesírását,

• továbbfejlesztik a tárgyleírásnak, a személyek, állatok bemutatásának/bemutatkozásának, az eseménymondásnak és megértésnek a készségét,

• beszélgetnek az emberek közti különbségekről, más kultúrákról, nyelvekről,

• felfogják az irodalmi szöveg globális jelentését, az ismeretlen szavakra rákérdeznek, vagy megkeresik őket a szótárban, gyakorolják a fordítást,

• szótőre és toldalékra bontják a szavakat, megismerkednek a leggyakrabban használt szóelemekkel,

• gyakorolják a tulajdonnevek írását,

• kérdések segítségével megállapítják a szereplőket, a helyet és az időt,

• verseket, dalokat, mondókákat, meséket (meserészleteket), történeteket hallgatnak meg,

• hallás és olvasás után megtanulnak rövidebb verseket, dalokat, mondókákat, összehasonlítják a magyar és az idegen nyelv mesehőseit, dalait, szokásait,

• alkalmazzák a szövegekben előforduló új lexikát,

• új szavak tanulásával tovább gazdagítják szókincsüket, szókincsgyarapító gyakorlatokat végeznek, szóképzéssel szavakat alkotnak (kb. 250-300 új szó),

• elsajátítják a legalapvetőbb nyelvi-nyelvtani ismereteket: ki tudják fejezni az egyes és többes számot, használják a tárgyragot, ragozzák jelen, múlt, jövő időben az igéket, gyakorolják az alanyi és tárgyas ragozást, felismerik a főneveket, mellékneveket, számneveket, névmásokat, kötőszókat, igeneveket és a gyakoribb határozószókat.

• fejlesztik helyesírási készségüket: szótagolnak, elsajátítják és gyakorolják az elválasztás szabályait, gyakorolják a tulajdonnevek helyesírását, a magán- és mássalhangzók időtartamának jelölését a begyakorolt szavakban, a j hang kétféle jelölését, az egybe- és különírás egyszerűbb eseteit,

• begyakorolják az elsajátított nyelvi modelleket: meghatározott mondattípusok elsajátítása, mondatbeli kapcsolatok, szószerkezetek elsajátítása, transzformálási gyakorlatok, mondatalkotási gyakorlatok megadott elemek és szavak felhasználásával, a nyelvtani egységek kontrasztív (szerb-magyar és idegen nyelv) módszerekkel történő összehasonlítása,

• alkalmazzák a helyesírási alapelveket,

• magyar filmeket, gyermekfilmeket és rajzfilmeket tekintenek meg, segítséggel megállapítják a témát, a szereplőket, a helyet, az időt,

• válaszolnak a szöveg (rajzfilm, film) cselekményére vonatkozó kérdésekre, maguk is tesznek fel kérdéseket,

• megnevezik környezetük személyeinek, tárgyainak tulajdonságait, ki tudják fejezni a különbségeket a melléknév fokozásával,

• használják a személyes névmásokat és azok ragos alakjait (engem, téged, őt stb.)

• használják a birtokos névmásokat (enyém, tied...),

• használják a kérdő névmásokat és a mutató névmások tárgyragos és határozóragos alakjait (ki?, mi?, kik?, mik?, milyen?, mennyi? hány? hova?, mikor?, ez, az, ilyen, olyan, ennyi, annyi, ettől, attól, ezt, azt stb.)

• alkalmazzák az egyeztetés egyszerűbb eseteit,

• megkülönböztetik a nyelvi rétegeket,

• ápolják a nemzeti hagyományokat, megismerkednek az ünnepi szokásokkal: Mikulás, karácsony, újév, farsang, húsvét, anyák napja, pünkösd, népi hagyományok, ünnepek - ezekhez kapcsolódó dramatikus játékokban vesznek részt,

• megismerkednek a magyar művészet és tudomány egyes képviselőinek nevével és képviselőivel, a műfordítások jelentőségével és a kulturális kapcsolatok egyéb vonatkozásaival.

Fontos feladat a kifejező olvasás (kreatív és kritikai olvasási szempontok) gyakorlása, néhány memoriter beiktatása, a hozzászólás gyakoroltatása magyar nyelven, a nem lineáris szövegek feldolgozása (pl. állatkerti belépőjegyek, menetrendek, képregények, nyelvtani táblázatok, gondolattérképek, pókhálóábrák, diagramok, grafikonok stb.)

Házi olvasmány: A tanulók tudásszintjéhez mérten válasszunk ki egy-egy szöveget közös olvasmányként, egyet-egyet mindkét félévben, amennyiben ezt a nyelvtudás lehetővé teszi.

Iskolai dolgozat: A tanulók mindkét félévben egy-egy írásbeli dolgozatot írnak. Az első félévben a kezdő nyelvtanulókkal tollbamondást (vagy kérdőíves felmérést) írassunk, az anyanyelvápolás képzésében részesülők pedig fogalmazást írjanak megadott témára, a második félévben pedig megadott kulcsszavak, képek, vázlat stb. alapján írjanak fogalmazást nyelvtudásuknak megfelelő szinten.

ROMSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Nav predmetosko:	RROMANI ČHIB E KOTORENCA PALE NACIONALNO KULTURA
Res:	Res sikavimasko ande predmeto Rromani čhib e kotorenca pale nacinalno kultura si te pindžaras thaj zuravas džanglipe pale rromani čhib, lilaripe thaj e kultura rromengi, sar vi te barjaras džanglipe čhibako ande averčhande trajoske kotora, sar vi barjaripe gindosko pale nacionalno identiteto, sar amarengo khajda vi aver manušengo save trajin paša amende.
Klaso:	šovto

Beršesko fondo sikavimasko	72

REZULTATI Kana del pes gata e tema/umal sikljarno džanela te:	UMAL/TEMA	MOTHOVDIPE
- pindžarel lilaripaske kotora - džanel te ande gilja dikhel e strofa, stiho, thaj e rima - šaj te dikhel ververipe maškar tradicijsko thaj ramome lilaripe - šaj te pindžarel fundo giljako, paramičako - džanel te dikhel ande paramiča vrijama, than, thaj so kerel pes ande paramiča - šaj te dikhel vervripe maškar e manuša ande paramiča - pindžarel e kompozicija ande drama (čino, scena, dikhipe) - Pindžaren pes e trajosa thaj tradicijasa e rromengi - Pindžarel pes e rromengi kulturako-	LILARIPE	Lektira 1. A. Krasnići: Antologija rromana poezijako - alosaripe 2. Lj. Koka - Istorija rromana čhibjako 3. Themutne rromani gilja-alosaripe 4. Kotor katar o dramsko lil-alosarel o sikljarno 5. R. Đurić - Kultura Roma 6. R. Đurić - Holokaust Roma Lila: Lil drabarimasko pale šovto klaso E gramatika pale rromani čhib thaj orta lekharipe Bućarno lil E lirika- Lilaripaske alava: gilarno, gili, lirsko subjekto E strofa, stiho, e rima ande lirsko gili Lirikasko ulavipe-lirikaske gilja (kamipaske, gilja pale abjavutne,pherjasutne, bućarimaske, balade, romanse)

historikane kustikipasa - Pindžarel pes pindžarde Romenca ande rromani historija thaj o holokausto (pindžaripasko niveli)		paramiča - lilvarno, vakerutno manuš Motivo, e fabula, vrijmasko toko Tradicijaki thaj artistikani paramiča E drama Lilaripaske alava Čino, dikhipe, scena E nacionalno kultura Lil Historija rromengi II E siamne pindžaren historija rromengi trujal vrijamaske epohe sar vi pindžaripe e pindžarde Rromenca save ačhade pala peste vurma sar lilvarne numaj ande historija, artizmo, bašalipe thaj aver.Sumnale djesa Erdelezi e Bibija
- Šaj te dikhel so mijal a so si averčhande maškar rromane dijakturja - Ververkerel standardno rromani čhib katar dijalekturja - Orta vakerel kernavne - Orta mothol e navna džuvljikane, muršikane thaj liduj lingurja maškar e kazusurja - Orta mothol e pašnavna	ČHIB (Lil drabarimasko pale šovto, bućarno lil,E gramatika rromane čhibako, Orta rromano lekharipe R. Djurić)	- Krnavna (džal, pekel) - Orta mothol alava, kidipe alavego e intonacija - Kernavna-vrijama - Navna djuvljikano lingo - Muršikano lingo, liduj linga - Pindžaripe e modalne kernavnenc mangel, trubul, mol - Pindžaripe sikavnen e sarnavnenca - Ramosaripe sar vorbis - Pindžaripe e alavenca trujal e intonacija

thaj e djindurja - Varvekerel e ažutimaske kernavna thaj e modalne kernavna - Orta lekharel sar ramol sar trubul ande standardno lekharipe - Orta lekharel baro grafemo, e interpunkcija - Sikljol andar o Lekharipe rromane čhibako R. Djurić - Orta mothol digrafurja		(vakerimaske alava, pučimaske alava). - Vakerimaske vežbe - sa jekh sikljope andar o Lil drabarimasko - Te sikljon neve alava. Rodas majbut te mothon amenge kana pučas len. Trubun te keren majbut pe intonacija. - Korkoro te vorbin pe tema savi den lenge katar 10 dži ke 20 alava.
- Šaj te kerel svato ande 1. thaj 3. lingo, sar si ramosardo ando programo. - Džanel te losarel kotora andar o lil. - Džanen te keren svato aver manušenca, jakha ande jakha, numaj prikal o telefono sar kerel pes orta svato. - Šaj te mothon e paramiča savi si lačhardi ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte (sar	ČHIBAKI KULTURA	E vežbe katar vakeripe Vorba- vorba varekasa;Vakeripe so sas khajda te phenen po rindo sar si čhutine e pinte Vakeripe sar sas khajda te avel so majbut pučipa. Vakeripe: Vakeripe šejengo (šejengo (sar xaćarde e paramiča); Vakeripe sar e vežba.Vakeripe katar e džuvdimata thaj o trujalipe. Sikamnengo gindo pale kova so drabarde Kana nakhaven trubun te len alavari Vakeripe angle amala Baxtaripe

vareso so sas). - Šaj te mothon e paramiča kana des len but pučipa pe save musaj te mothon e paramiča. - Šaj te ramon paramiča savi ašunde ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte. Mothon e paramiča savi si ramosardi (sar nekabor pinte, sar jekh pinta, kana pučes len) džanen te ramon xarno lil.		Baxtaripe pe sumnale thaj bare djesa(khelipe sar trubul te avel ando trajo, e kultura kana keras svato nekasa, pakipe pale aver manuš). E vežbe pale ramosaripe Ramon e paramiča ande vrijama savi nakhli-majšukar djes familijasa
- Pindžaren xarne filmoske paramiča, kamen te dikhen len, thaj džanen te phenen so dikhle. - Džanen so si e TV emisije thaj keren svato so kamen te dikhen. - Pindžaren so šaj te dikhas ando filmo (pinta, alav, bašalipe, rang, ašundipe).	E MEDIJSKO KULTURA	- E filmoske paramiča pale čhavorra. - TV emisije sar zuravipe te barjaren rromani čhib. - Računari/interneto pale čhavorra saven si 12. berš

Kludutne alava: (lirsko gili, paramsja, navna, holokausto, kazusa, modalne kernavna, internet

MOTHOVDIPE PROGRAMOSKO

Kana sikljona čhavorrenca o predmeto: Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura trubun te len sama pe fundoske pedagogikane gindurja kaj si o sikamno ande sikavimakso centro, godolastar sikljarno trubul te pindžarel thaj te dikhel so šaj te sikljol o čhavorro thaj te khajda arakhel o metodo sar trubul te sikljol lesa, thaj te šaj so majbut sikljol neve sikavimaske kotora.

Ande sikavipe trubul te so majlače prezentuil lilaripa save sikamne bi pharimasa sićona. Gadava trubula lenge pale majdur sikljope, te barjaren o džanglipe pale rromani čhib thaj e kultura.

Paše fundoske metode, ande sikavipe trubun te avel tumen vi:

- e metoda drabarimaski

- e metoda vorbaki - vorbaki metoda

- e metoda haljarimaski (monološko metoda)

- e metoda praktikane bućako - naučno-rodipaski metoda andar e čhibake kotora, e dijalektologija, prozodija, rromane dijakturja, kidipe averčhande tradicijake lilaripasa, buti neve tehnologijasa.

Trubun te ande buti čhavorrenca si tumen averčhande kotora bućake sar kaj si: buti jekhe čhavoresa, buti liduj čhavorrenca, buti ketane čhavorrenca, - sikljope trujal averčhande khelimata sar kaj si e kvizurja, mothovipa andar o muj thaj aver sar te alava save but drom phenen pes sikljon. Pučipa thaj boldo svato - pučipe khajda te vazden o krlo. E vežbe - pučas, das boldo svato kaj naj vareso numaj te si vareso, ande xarni thaj lungo forma, e intonacija pučimaski thaj boldo alav e intonacijasa. Vakeripe - pale kova so sas amenge, so ašundam, dikhlam. Mothovipe - pale trujalipe thaj e manuša (kon, so, kana, sar, kaj), mothovipe pherde alavenca. Dijalogo - maškar sikamne pale vareso so džanen, so sas lenge ketane. Vorba sosko si fundo ande rromane paramiča thaj e gilja.

Vakeripe - xarne paramiča, e basne, kova so xaćarde. Fundosko svato pale rromane garadine alava, djilabipe gilengo. E konstrukcija pale vorbaki komunikacija. Len sama te orta mothon e grafemenge krla, alava, e intonacija rindo alavengo, aver alava save si čhutine ande rromani čhib. Barjaripe alavengo, alava pale manuša thaj šeja ande prezento, perfekto thaj futuro.

Sikavipe rromane čhibako e kotorenca pale nacionalno kultura del fundoske džanglipa andar e čhib, lilaripe thaj nacinalno kultura.

Ko sikamno trubus te džungadon kamipe te drabaren, ramon, kiden rromane alava, te pindžaren, sikljon thaj afirmišin rromani kultura, tradicija thaj rromano trajo.

Sikljope si lačhardo khajda te pindžaren, len sama, thaj te afirmišin rromani kultura, sikljon stanadardno rromani čhib te keren svato thaj te ramon, te barjaren rromani čhib thaj rromano alavari, te pindžaren sikamnes e rromane tradicijasa thaj historijasa. Trubun te pindžaren e čhavorren sar sas rromenge ande holokausto.

PLANO PALE SIKLJOPE

Plano sikavimasko boldino si po ishodo. Sikljope si pe than so sikljol pes, boldino po ishodo sikljavimasko savo mothol amenge so e čhavorra sikljona po agor školako. Godolastar avela ando maškar sikljavimasko o sikamno, a na kova so sikljol. E sikljarne korkoro, numaj vi sikamnenca losarena kova so sikljona, a so si ramosardo ando plano, numaj kova so džanen majlače, so kerde majbut drom, sar sikljona čhavorrenca, andar soske lila lenge sikamne po agor školako avena dži ke ishodurja. E sikamne rodena thaj sikljona neve džanglipa. Godova metodo del šaipe te sikljope avel so majlače čhavorrenge.

Neve vinajipake-sikavimaske procesurja pindžarde si pe godova kaj si bolde ko sikamno. Kana keras o plano sikavimasko šaj te avel men lačho ishodo. Lačhipe savo si men katar ishodurja ande fundosko sikavipe si majbut, dikhas so den sikamnenge thaj sikljarnenge. E sikamne ažutin te haćaren so kamel pes lender, sikljol pes kova so si importantno taj den šaipe (korkoro) dikhipe kazom sikljile. Den lenge sa kova so trubun te džanen po agor ande tema, predmeto, klaso vi po agor fundoske školako. E ishodurja sikavimaske šaj te loćaren sikamnenge ramosarimaske thaj vorbake egzamurja. Šaj te aven fundo pale losaripe sainćarimako, a so sikljarnenge del tromalipe te sikljon e čhavoren andar e lila save kamen, thaj te den len tromalipe te korkoro arakhen neve sikavipa.Lače ramosarde e ishodurja den šaipe te so majloke losaren sikavimaski strategija thaj e metoda savenca šaj te so majloke keren didaktičko-metodikano proceso sikavimasko.

Paše godova, e ishodurja sikavimaske save si lačharde khajda te sikljon, e ishodurja šaj te aven vi egzamurja sar e sikamne sikljile..

DIDAKTIČKO-METODIKANE ALAVA

Lilaripe

Lilaripe si ande sikavipe artistikano thaj barelilaripasko kotor.

Ande sikavipe si majanglal čhutino artistikano, haćarimasko kotor. Kava si čhutino resesa te so majlače sikamne sikljon te drabaren, haćaren kova so si ramosardo, thaj aver so si ramosardo ando programo. Či trubus te bistras kaj si niveli barjarimasko, gindosko, emocionalno sar vi niveli ande lingvistikano barjaripe savo šaj te zuravel e percepcija pale lilaripe. Lilaripe šaj pire šukarimasa te barjarel thaj zuravel čhavorrengo gindo, čhib, kulturake kotora, haćaripe pale lilaripe thaj aver.

Lilaripake kotora si fundoske katar kova so kerel pes ande lilaripe, vrijama, manuša thaj kova so keren ande jekh lilvarno kotor. But si importantno te sikljarno sikljol e čhavorren sar trubun te drabaren. Kana losarena lil pale drabaripe, trubun te len sama pe:

Psihološko kriterijumo (lil savo šaj te drabaren čhavorrenge ande šovto klaso);

Estetsko kriterijumo (artistikano šukaripe);

Etičko kriterijumo (e afirmacija lileski savi či nakhel beršenca);

Nacionalno kriterijumo (pakipe te losaren rromano lilaripe)

Gnoseološko kriterijumo (kazom šaj te lilaripe avel o fundo pale džanglipe čhibako thaj lilaripako).

E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rrromengi.

Čhib sar sikavimasko kotor:

Alavari, e gramatika, ortoepija thaj e ortogafija. Kava e čhavorra sikljon ande predmeto rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi pe aver predemturja. O sikljarno trubul te sikamnenca sa jekh drom sikljol dži kaj e sikamne či sikljon kova so si ramosardo ando program. E vežbe musaj te aven ande sa jekh nastavno kotor te so majlače sikljon.

Sikljarnosa jekh trubul te phenel e sikamnenge kazom si importantno te orta keren svato savo sikljol pes ande ortoepske vežbe.

E ortoepske vežbe či trubun te keren sar korkorutne natavne kotora, numaj paše nastavne kotora save ramon ando plano; alavengi intonacija šaj te pe jekh rig phandel pes e čhibaki kulturasa, e vorbasa andar o muj thaj aver.Šaj te ande sikljope mućen o audio snimko te sikamne šaj so majlače sikljon ašundo, te sikljon bašalipe thaj e dikcija vorbaki.

Nesave ortoepske vežbe šaj te keren pes ketane aver kotorenca andar o lilaripe sar kaj si:e artikulacija šaj te čhon ande sidjarno svato, kana keren e sidjarne alava ande rromani tradicija;e prozodija alavengi, sidjaripe, ritmo, alavengi intonacija thaj danfo šaj te čhon ande vežbe te drabaren andar o krlo lilaripaske kotora. Sar e ortoepsko vežba trubun te sikamne vorbin pe godji lilaripaske kotora gilja thaj e kotora paramičake (audio ažutimasa).

Čhibaki kultura

Sainćaripe kulturako, vorbako thaj ramosarimasko si ande funkcija te barjarel čhibaki kultura, komunikacija pe vorbako thaj ramosarimasko niveli

Kava si vi ande aver sikavimaske kotora.Majanglal trubun te den sikavnenge ramosarimaske vežbe, a palal godova vorbake. Trubun te len sama te sikamnenge den vežbe save si pale šovto klaso. Kova so trubun te keren sikamnenca kana si pučipe pale vorba si: paramiča pale kova so sas, so dikhle, so kamen. E teme save šaj te den sikamnenge si: buli familija. Autobiografsko paramiča. Dosturja. Xabe. Phiradipe.Mungro amal - mungri amalni. Bućarimasko djes sikamnengo. Tromali vrijama. Džanglipe.Lil. TVthaj o radio. Mamijake thaj paposke paramiča. Arakhas o tujalipe-džuvdimata thaj čarja. Vrijama. Beršeske kotora. Buća. Kamipe dejake čhibako. Importantne rromane djesa. Čhavrikane lila. Dromaripe. Sporto. O računari. E planeta Phu. Kontinenturja. Kotora phuvjake. Kaj kamlemas te dromarav. Gilja, vorba, e radionice pale vorba. Stripo. E pinte kotorenca.

Katar o sikamno ažućaras te šaj korkoro te vakerel pe nesavi tema, sar vi te kerel alava katar dino alav. Trubun te džanen te mothon piro gindo pale kova so drabarde (so si lenge šukar so naj, sostar) te phenen kon ramosarda lil, kon si angluno ande paramiča, sosoko si manuš thaj aver. Trubun te džanen te najisaren thaj te rudisaren pale ažutipe.

Trubun te barjaren piro alavi kana drbarena o rromano alaviri. Barjaripe alavengo šaj te buljaren khajda kaj ramosarena o rebuso, khelena pes alavenca. Trubun te ramon piro alavari ande savo avena ramosarde bipindžarde alava.

E medijsko kultura

Sainćaripe ande medijsko kultura trubus te dikhas sar sikljope ande aver sikavimaske kotora ande predmeto Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi kova so sikljon ande aver predmeturja.

E medijsko kultura si e funkcija te majanglal či del te bilačhipe savo del pes ande filmurja avel dži ko sikamno, sar vi te o sikamno vrimajsa korkoro pindžarel so si pala leste a so naj. Imoprtantno si vi kava te phenas e sikamnenge kaj kova so šaj te kerel pes ando crtano filmo naštik ando lengo trajo.

RUMUNSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Denumirea disciplinei:	LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE
Scopul	Scopul predării şi învăţării Limbii române cu elemente ale culturii naţionale este ca elevii, prin însuşirea cunoştinţelor funcţionale despre sistemul limbii şi despre cultură şi prin dezvoltarea strategiei de învăţare a limbii române să-şi

	formeze capacitatea elementară de comunicare scrisă şi orală la şi să ia o atitudine pozitivă faţă de alte limbi şi culturi, precum şi faţă de propria lor limbă şi patrimoniul cultural.
Clasa	A VI-a
Fondul anual de ore	72 de ore

FINALITĂŢI După terminarea clasei elevul va fi capabil:	FUNCŢII COMUNICATIVE	ACITIVITĂŢI LINGVISTICE (în funcţiile comunicative)
- să înţeleagă texte mai simple legate de salutări, prezentări şi cererea/oferirea informaţiilor de natură personală; - să salute, să se prezinte pe sine şi pe alţii folosind mijloace lingvistice simple; - să facă schimb de informaţii mai simple, de natură personală; - în câteva enunţuri legate, să ofere informaţii despre sine şi despre ceilalţi; - să înţeleagă texte mai simple legate de descrierea persoanelor, plantelor, animalelor, obiectelor, locurilor, fenomenelor, acţiunilor, stărilor şi evenimentelor; - să descrie şi să compare fiinţele, obiectele, locurile, fenomenele, acţiunile, stările şi evenimentele	SALUTAREA ŞI PREZENTAREA PROPRIE ŞI A ALTORA ŞI CEREREA/OFERIREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE ŞI DESPRE ALŢII	Audierea şi citirea textelor mai simple legate de salutare şi prezentare (dialoguri, texte narative, formulare etc.); reacţia la impulsurile orale sau scrise ale interlocutorilor (profesorilor, colegilor etc.) şi iniţierea comunicării; oferirea informaţiilor orale şi scrise despre sine şi căutarea şi oferirea informaţiilor despre alte persoane.

folosind mijloace de limbă mai simple; - să înţeleagă sugestii, sfaturi şi cereri şi invitaţii mai simple, la activităţi comune şi să răspundă la acestea cu argumentări corespunzătoare; - să trimită sugestii, sfaturi şi invitaţii la activităţi comune folosind modele de comunicare adecvate situaţiei; - să ceară şi să ofere informaţii suplimentare cu privire la propuneri, sfaturi şi invitaţii la activităţi comune; - să înţeleagă cererile şi solicitările obişnuite şi să răspundă la ele; - să adreseze cereri şi solicitări obişnuite; - să felicite, să mulţumească şi să-şi ceară scuze folosind instrumente de limbă mai simple; - să înţeleagă şi urmeze instrucţiuni mai simple privind situaţiile comune din viaţa de zi cu zi; - să ofere instrucţiuni mai simple despre situaţiile comune din viaţa de zi cu zi; - să înţeleagă texte mai simple care descriu acţiunile şi situaţiile din prezent; - să înţeleagă texte mai simple care descriu capacităţi şi abilităţi;		

- să facă schimb de informaţii individuale şi/sau o serie de informaţii referitoare la acţiuni în prezent; - să descrie acţiunile, capacităţile şi abilităţile folosind un şir de enunţuri; - să înţeleagă texte mai simple care descriu experienţe, evenimente şi abilităţi din trecut; - să facă schimb de informaţii individuale şi/sau o serie de informaţii despre experienţe, evenimente şi capacităţi în trecut; - să descrie într-un şir de enunţuri scurte, experienţă şi evenimente din trecut; - să descrie un eveniment istoric, o personalitate istorică etc. - să înţeleagă enunţuri simple referitoare la decizii, promisiuni, planuri, intenţii şi prevederi şi să reacţioneze la ele; - să facă schimb de enunţuri simple cu privire la promisiuni, decizii, planuri, intenţii şi prevederi; - să comunice ce planifică el/ea sau altcineva, ce intenţionează sau prevede; - să înţeleagă expresii comune privind dorinţele, interesele, necesităţile, simţurile şi sentimentele şi să reacţioneze la ele;		

- să exprime dorinţe, interese, necesităţi, simţuri şi sentimente prin mijloace de limbă mai simple; - să înţeleagă întrebări mai simple legate de orientarea/poziţia obiectelor şi fiinţelor în spaţiu şi direcţia mişcării şi să răspundă la ele; - să ceară şi să înţeleagă informaţiile despre orientarea/poziţia obiectelor şi fiinţelor în spaţiu şi în direcţia mişcării; - să descrie cu un şir de enunţuri simple direcţia mişcării şi relaţiile spaţiale; - să înţeleagă interzicerile mai simple, regulile de comportament, obligaţiile proprii şi ale altora şi reacţionează la ele; - să facă schimb de informaţii mai simple cu privire la interzicerile şi regulile de comportament în şcoală şi într-un loc public, precum şi la obligaţiile proprii şi ale altora; - să comunice regulile de comportament, interzicere şi lista propriilor obligaţii şi ale altora altor obligaţii utilizând mijloace lingvistice adecvate; - să înţeleagă expresii mai simple referitori la posedare şi apartenenţă; - să formuleze enunţuri mai simple		

referitoare la posedare şi apartenenţă; - să întrebe şi să spună ce are/nu are cineva şi cui aparţine ceva; - să înţeleagă enunţuri mai simple care se referă la exprimarea plăcerii şi aversiunii şi să reacţioneze la acestea;		
	DESCRIEREA FIINŢELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR, FENOMENELOR, ACŢIUNILOR, STĂRILOR ŞI ÎNTÂMPLĂRILOR	Audierea şi citirea unor texte mai simple care se referă la descrierea fiinţelor, obiectelor, locurilor, fenomenelor, acţiunilor, stărilor şi întâmplărilor; descrierea/compararea orală şi scrisă a fiinţelor, obiectelor, fenomenelor şi locurilor.
	EXPRIMAREA UNEI PROPUNERI SAU A UNUI SFAT, ADRESAREA INVITAŢIEI DE PARTICIPARE LA O ACTIVITATE COMUNĂ ŞI REACŢIONAREA LA ACEASTA	Audierea şi citirea textelor simple care conţin sugestii; negocieri orale şi scrise şi acceptarea propunerilor, participarea la activităţi comune; scrierea invitaţiilor pentru o aniversare/petrecere sau a e-mailurilor/SMS-urilor prin care este stabilită o activitate comună; acceptarea/refuzarea sugestiei, oral sau în scris, respectând normele de bază ale politeţei şi exprimarea justificării/scuzei adecvate.
	EXPRIMAREA CERIERII, INFORMAŢIE, SCUZEI, FELICITĂRII ŞI MULŢUMIRII	Audierea şi citirea enunţurilor simple prin care se felicită, solicită/oferă ajutor, serviciu, informaţie sau se cer scuze, se exprimă mulţumiri; felicitarea orală şi scrisă, cererea şi oferirea de informaţii, adresarea cererii pentru ajutor/serviciu şi reacţionarea la aceasta, exprimparea scuzelor şi a mulţumirii.
	ÎNŢELEGEREA ŞI OFERIREA INSTRUCŢIUNILOR	Audierea şi citirea textelor care conţin instrucţiuni mai simple (de exemplu, pentru realizarea unei

		sarcini, a unui proiect etc.) cu sprijin vizual şi fără el; oferirea instrucţiunilor orale şi scrise.
	DESCRIEREA ACŢIUNILOR ÎN PREZENT	Audierea şi citirea descrierii şi schimbul de enunţuri privind evenimentele/activităţile şi abilităţile permanente, obişnuite şi actuale; descrierea orală şi scrisă a evenimentelor/activităţilor şi abilităţilor permanente, obişnuite şi actuale.
	DESCRIEREA ACŢIUNILOR ÎN TRECUT	Audierea şi citirea descrierilor şi schimbul oral şi în scris a enunţurilor legate de evenimente şi activităţi din trecut; descrierea orală şi scrisă a evenimentelor/activităţilor din trecut; alcătuirea şi prezentarea proiectelor despre evenimente istorice, personalităţi etc.
	DESCRIEREA ACŢIUNILOR VIITOARE (A PLANURILOR, INTENŢIILOR, PREVEDERILOR)	Audierea şi citirea textelor mai scurte în legătură cu hotărârile, planurile, intenţiile şi prevederile; înţelegerea/informarea cu privire la decizii, planuri, intenţii şi prevederi.
	EXPRIMAREA DORINŢELOR, INTERESELOR, NECESITĂŢILOR, SIMŢURILOR ŞI SENTIMENTELOR	Audierea şi citirea enunţurilor în legătură cu dorinţele, interesele, necesităţile, simţurile şi sentimentele; înţelegerea orală şi scrisă cu privire la satisfacerea dorinţelor şi necesităţilor, propunerea soluţiilor cu privire la simţuri şi necesităţi; exprimarea orală şi scrisă a sentimentelor şi reacţionarea la sentimentele altora.
	EXPRIMAREA RAPORĂRII ÎN SPAŢIU ŞI A INDICAŢIILOR CU PRIVIRE LA ORIENTAREA ÎN SPAŢIU	Audierea şi citirea textelor simple cu privire la direcţia de mişcare şi a relaţiilor spaţiale mai specifice; schimbul oral şi scris de informaţii privind direcţia mişcării şi relaţiile spaţiale; descrierea orală şi scrisă a direcţiei de mişcare şi a relaţiilor spaţiale.
	EXPRIMAREA APROBĂRII, INTERZICERII, A REGULILOR DE	Audierea şi citirea enunţurilor simple privind interzicerile, regulile de comportament şi

	COMPORTAMENT ŞI A OBLIGAŢIILOR	obligaţiilor; punerea întrebărilor privind interzicerile, regulile de comportament şi obligaţiile şi răspunsul la acestea; comunicarea orală şi scrisă a interzicerilor, a regulilor de comportament şi a obligaţiilor.
	EXPRIMAREA APARTENENŢEI ŞI POSESIUNII	Ascultarea şi citirea textelor simple cu enunţuri în care se spune ce are/nu are cineva sau cui aparţine ceva; punerea întrebărilor despre apartenenţă şi răspunsul la ele.
	EXPRIMAREA PLĂCERII/ AVERSIUNII	Audierea şi citirea textelor mai simple legate de exprimarea plăcerii/aversiunii; exprimarea orală şi scrisă a plăcerii/aversiunii.
	EXPRIMAREA OPINIILOR	Audierea şi citirea textelor mai simple cu privire la cererea opiniilor şi exprimarea acordului/dezacordului; cererea orală şi scrisă a opiniilor şi exprimarea acordului şi dezacordului.
	EXPRIMAREA CANTITĂŢII, NUMERELOR ŞI PREŢURILOR	Audierea şi citirea textelor mai simple despre cantitate şi preţ; punerea întrebărilor cu privire la cantitate şi preţ şi răspunsul la acestea, oral şi în scris; ascultarea şi citirea textelor privind comenzile la restaurant, cumpărăturile, jocul rolurilor (într-un restaurant, într-un magazin, la bucătărie ...); scrierea şi calcularea preţurilor.
- să exprime plăcerea şi aversiunea şi să dea explicaţii simple; - să înţeleagă cele mai simple enunţuri prin care se cere o opinie şi să reacţioneze la ele; - să exprime opinia, acordului/dezacordului şi să dea explicaţii scurte;		

- să înţeleagă noţiuni mai simple cu privire la cantitate şi preţ; - să întrebe şi comunice cât de mult există/nu există, folosind mijloace lingvistice mai simple; - să întrebe/să spună/să calculeze cât costă ceva.		

DOMENIILE TEMATICE ÎN ÎNVĂŢAREA LIMBII ROMÂNE CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE - CICLUL DOI

Notă: Domeniile tematice se întrepătrund şi sunt aceleaşi în toate cele patru clase ale celui de-al doilea ciclu al instrucţiei şi educaţiei elementare - în fiecare clasă în anul şcolar următor se actualizează, iar apoi se lărgeşte fondul de cunoştinţe de limbă, obişnuinţe şi abilităţi, precum şi contextele extralingvistice legate de o temă concretă. Profesorii abordează temele în conformitate cu interesele elevilor, necesităţile lor şi metodele moderne care se aplică în procesul de însuşire a limbii române cu elemente de cultură naţională, astfel că fiecare temă reprezintă o anumită complexitate situaţională.

1) Identitatea personală

2) Familia şi mediul social înconjurător (prieteni, vecini, profesori etc.)

3) Caracteristicile geografice

4) România - țara de baștină și Serbia - patria mea

5) Locuirea - forme, obiceiuri

6) Lumea vie - natura, animalele de companie, protecţia mediului de viaţă, conştiinţa ecologică

7) Istoria, experienţa în timp şi perceperea timpului (trecut - prezent - viitor)

8) Școala şi viaţa şcolară, sistemul şcolar, instruirea şi educaţia

9) Viaţa profesională (profesia de viitor), planurile legate de profesia de viitor

10) Tinerii - copiii şi tineretul

11) Ciclurile vieţii

12) Sănătatea, igiena, prevenirea bolilor, lecuirea

13) Emoţiile, dragostea faţă de partener şi relaţiile între oameni

14) Transportul şi mijloacele de transport

15) Clima şi condiţiile meteorologice

16) Ştiinţa şi cercetarea

17) Arta (în special literatura modernă pentru copii, muzica contemporană)

18) Viaţa spirituală, norme şi valori (principii etice şi religioase), atitudini, stereopituri, prejudecăţi, toleranţa şi empatie, grija de altcineva

19) Obiceiurile şi tradiţia, folclorul, aniversările (zilele de naştere, sărbătorile)

20) Timpul liber - distracţia, divertismentul, hobby-urile

21) Alimentaţia şi obiceiurile gastronomice

22) Călătoriile

23) Moda şi îmbrăcămintea

24) Sportul

25) Comunicarea verbală şi non-verbală, regulile de comportament şi bunele maniere

26) Mediile, mass-media, Internetul şi reţelele sociale

27) Viaţa în străinătate, contactele cu străinii

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE

CONŢINUTURILE DE LIMBĂ

Funcţia comunicativă	Conţinuturile de limbă
SALUTAREA ŞI PREZENTAREA PROPRIE ŞI A ALTORA ŞI CEREREA/OFERIREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE ŞI DESPRE ALŢII	Care este numele/prenumele/porecla ta? Care este numele dumneavoastră, Doamnă/Domnule? (Eu) îți/v-o prezint pe Mihaela. Acesta este Marius, el este evevul nou-venit în clasa noastră. Bine ai venit! Unde locuiești/locuiți? eu locuiesc pe strada Mihai Eminescu, 168. La ce etaj?La etajul al cincilea. Practic sportul (înotul/fotbalul/tenisul. Cum vii la școală? Pe jos. Cu autobuzul.

	Ce profesie are tatăl tău? El este medic. Ai frați, sau surori? Da, am o soră mai mică/un frate mai mare. Acesta este unchiul meu. El trăiește la București, dar este născut la Timișoara. Pe verișorii mei îi cheamă Marcel și Georgel. Timpul prezent al verbelor frecvente. Întrebări cu cuvinte interogative (care, cum, unde...). Pronumele personal. Pronumele și adjectivul posesiv. Numeralul (cardinal și ordinal). Conținuturi (inter)culturale: reguli prestabilite de comunicare politicoasă; numele, prenumele și poreclele; familia și relațiile familiale; adresa; reprezentare oficială și informală; grade de rudenie și relații de familie; orașele mai mari din țările culturii țintă.
DESCRIEREA FIINŢELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR, FENOMENELOR, ACŢIUNILOR, STĂRILOR ŞI ÎNTÂMPLĂRILOR	Cum este Petru ? El este mai mic decât Ionel, are ochii castanii și părul negru.El este foarte simpatic, generos și puțin timid. El poartă blugi albaștri și o cămașă galbenă. Dintre toate animalele, girafa are cel mai lung gât. Melcul merge mai încet decât broasca țestoasă. Bicicleta este mai economică decât motocicleta. Mașina tatălui meu este mai rapidă/confortabilă decât a vecinului nostru. Clujul este un oraș mai liniștit decât Timișoara.

	Adjectivele calificative: genul și numărul Gradele de comparație ale adjectivelor și adverbelor (mai încet, cel mai lung). Timpul prezent al verbelor frecvente, precum și al verbelor pronominale și reflexive Conținuturi (inter)culturale: specificul țării noastre și al țărilor din aria de vorbire a limbilor țintă (atracții, caracteristici geografice)
EXPRIMAREA UNEI PROPUNERI SAU A UNUI SFAT, ADRESAREA INVITAŢIEI DE PARTICIPARE LA O ACTIVITATE COMUNĂ ŞI REACŢIONAREA LA ACEASTA	Vrei să mergem împreună la concert ?Începe la ora 20. Știu că îți acest artist. Vino la mine după terminarea orelor și adu CD-urile tale. Am putea un pic să ne plimbăm. Da, de ce nu ! Cu plăcere. Scuze, dar nu pot. Nu mă simt bine. Trebuie să mănânci mai multe fructe și legume. Dacă nu te simți bine, trebuie să mergi/consulți un medic. Întrebări prin intonare. Modul imperativ. Negația (nu) Prezentul verbelor frecvente. Conținuturi (inter)culturale: exprimarea adecvată referitoare la propuneri, sfaturi și invitații și reacționarea la propuneri, sfaturi și invitații.
EXPRIMAREA CERIERII, INFORMAŢIE, SCUZEI, FELICITĂRII ŞI MULŢUMIRII	Dacă vrei, pot să te ajut. Da, mulțumesc, drăguț din partea ta. Bună ziua, Doamnă, caut o fustă din bumbac. Ce număr doriți, domnișoară ? La ce oră pleacă trenul spre Craiova? La 8h și20min.

	Scuzați-mă, Domnule, puteți să-mi spuneți cum să ajung la gară ? Da, mergeți înainte/la dreapta/la stânga. Mulțumesc. Cu plăcere. Vă rog, unde este stația de autobuz ? Nu este departe de aici (în față/în sus/în jos/la dreapta…Nu știu Întrebări prin intonare. Întrebări cu cuvinte interogative. (ce, unde, când) Negația (nu). Numeralele cardinale. Conținuturi (inter)culturale: reguli de comunicare politicoasă, sărbători și evenimente importante, felicitarea.
ÎNŢELEGEREA ŞI OFERIREA INSTRUCŢIUNILOR	Citește textul și rezolvă exercițiul cu numărul 3! Trebuie mai întâi să citești cerința înainte de a rezolva exercițiul. Veți face un proiect despre satul/orașul/regiunea/animalul de companie. Reflectați bine și răspundeți! Verificați răspunsurile vostre! Veți reasculta dialogul, dar nu veți deschide cărțile încă! Modul imperativ. Timpul viitor. Conținuturi (inter)culturale: reguli de adresare politicoasă în conformitate cu gradul de formalitate și situație.
DESCRIEREA ACŢIUNILOR ÎN PREZENT	Locuiesc într-o casă din centrul orașului. La ce oră te trezești ? În fiecare dimineață mă trezesc la ora 7 și un sfert/jumătate/fără un sfert..

	De obicei luăm masa de prânz la ora 2 după masă. Ce faci ? Urmăresc o emisiune TV. Fratele meu merge la piscină în fiecare zi, el adoră înotul. Ea este foarte bună la biologie, dar slabă la matematică. Prepoziția. Întrebări cu cuvinte interogative prin intonare (ce, când, cum, care). Numeralele ordinale până la 20. Adverbele de timp (acum, atunci, în fiecare zi). Prezentul verbelor frecvente, precum și al verbelor pronominale și reflexive Conținuturi (inter)culturale: viața în familie; viața la școală - activitățile școlare și extrașcolare, vacanțele și călătoriile.
DESCRIEREA ACŢIUNILOR ÎN TRECUT	Vlad Țepeș și Curtea Domnească, azi MuzeulCurtea Veche din București. Cine a fost acest domnitor ? Unde se găsește muzeul ? Cum ți-ai petrecut week-endul ? Ați vizitat déjà România ? Când a fost mama mea tânără, a făcut gimnastică. I-a plăcut de gimnasta Nadia Comaneci. Ți-ai făcut tema la geografie ? Am sunat-o pe Ioana, dar nu a răspuns. Perfectul compus. Întrebări prin intonare.

	Întrebări cu cuvinte interogative (unde, cum). Negația (nu). Conținuturi (inter)culturale: evenimentele istorice, descoperiri epocale, personalități mai importante din trecut.
DESCRIEREA ACŢIUNILOR VIITOARE (A PLANURILOR, INTENŢIILOR, PREVEDERILOR)	Ce ți-ar plăcea să fii cân vei fi mare ? În după masa aceasta voi ieși cu verișorii/verișoarele mele. Săptămâna viitoare voi împlini 13 ani. Miercuri seara voi organiza o petrecere, îi voi invita pe prietenii mei. Te voi ajuta la temele de la istorie. În vacanță voi face mai multă lectură la istorie și geografie. Viitorul. Întrebări cu cuvinte interogative (ce). Adjectivele posesive. Conținuturi (inter)culturale: regulile bunelor maniere în concordanță cu gradul de formalitate și situație.
EXPRIMAREA DORINŢELOR, INTERESELOR, NECESITĂŢILOR, SIMŢURILOR ŞI SENTIMENTELOR	Mă doare capul/gâtul/piciorul. Ești obosit,ă ? Îmi place muzica (clasică/populară/distractivă). Doresc/vreau să ies/să mă odihnesc. Vreau să dorm/sămănânc/să beau . Fiți atenți ! Nu vorbiți !

	Vai, ce păcat ! Îmi pare rău ! Imperativul. Prezentul verbelor fracvente, precum și al verbelor pronominale. Conținuturi (inter)culturale: mimica și gesticularea; interesele, hobby-urile, distracția, divertismentul, sportul și recrearea..
EXPRIMAREA RAPORTURILOR ÎN SPAŢIU ŞI INDICAŢIILOR CU PRIVIRE LA ORIENTAREA ÎN SPAŢIU	Eu sunt la Corina. Ea locuiește lângă noi. . Ca să ajungeți la noi, mergeți două străzi drept înainte, apoi faceți stânga și la primul colț o luați la dreapta. Școala se află vizavi de biserică ? Unde locuiește el ? Unde este Maria ? Cred că este acasă. Mă duc la muzeu. El se găsește între bibliotecă și școală. Întrebări prin intonare. Prezentul verbelor frecvente. Conținuturi (inter)culturale: terenul public; aspectul tipic al locului.
EXPRIMAREA APROBĂRII, INTERZICERII, A REGULILOR DE COMPORTAMENT ŞI A OBLIGAŢIILOR	Există vreun loc liber în sală ? Da, puteți intra. Îmi pare rău, nu puteți trece pe aici. Nu este posibil. Trebuie să vă lăsați bagajul la recepție. Fumatul este interzis în sală. Nu pot să ies, trebuie să mă pregătesc pentru testul la engleză. Trebuie să plimbați câinele în fiecare zi. Întrebări prin intonare. Negația (nu).

	Construcția trebuie să și prezentul verbelor Conținuturi (inter)culturale: comportamentul în locurile publice; semnificația semnelor și a simbolurilor.
EXPRIMAREA APARTENENŢEI ŞI POSESIUNII	Noi avem prieteni în România. Ei au jocuri de socializare. Ei nu au calculator în clasă. Aceste două fete sunt surorile lui/ei. Eu am un cățel alb. Verișoara mea are o pisică, dar este cenușie. A cui este umbrela, ata sau a lui Marinel? Adjectivele posesive. Pronumele posesiv. Conținuturi (inter)culturale: familia și prietenii; raportul față de bunurile materiale proprii, dar și față de celel ale altora.
EXPRIMAREA PLĂCERII/ AVERSIUNII	Ce faci în timpul liber?Eu ador jocurile pe calculator. Îți plac mult ? Da, le ador. Serbia este o țară frumoasă. Nu îmi place poezia, dar îmi plac foarte mult romanele polițiste. Vizionezi filmele la televizor, sau la calculator ? Acest film/carte îmi place/nu-mi place. Întrebări prin intonare. Adverbele de mod (mult, foarte mult). Prezentul verbelor frecvente. Conținuturi (inter)culturale: arta, literatura pentru tineret,

	benzile desenate (stripul), muzica, filmul.
EXPRIMAREA OPINIILOR	Eu cred că trebuie ajutat/ă. Și eu la fel. Da, ai dreptate. Desigur, sunt de acord cu el. Nu, nu sunt de acord. Este bine/nu este bine. Ce credeți despre…? Negarea. Prezentul verbelor frecvente. Conținuturi (inter)culturale:respectarea normelor politicoase de bază în comunicarea cu vârstnicii și cu adulții.
EXPRIMAREA CANTITĂŢII, NUMERELOR ŞI PREŢURILOR	Câți copii sunt în parc ? În parc sunt cinci băieți două fete. Această carte costă 730dinari, sau 29roni. Vă rog, aș mai vrea/aș dori un suc de fructe. Cine a ajuns primul/prima ? Numeralele cardinale până la 1000. Numeralele ordinale până la 20. Condiționalul prezent al verbelor a vrea și a dori. Conținuturi (inter)culturale: mediul social; valuta culturilor țintă.

Noţiunile cheie ale conţinutului: acces comunicativ, utilizarea funcţională a limbii, interculturalitate.

INSTRUCŢII PENTRU REALIZAREA DIDACTIC-METODICĂ A PROGRAMEI

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Programa predării şi învăţării bazată pe finalităţi oferă profesorului o libertate mai mare în crearea şi proiectarea predării şi învăţării. Profesorul are rolul de a contextualiza Programa în funcţie de necesităţile specifice ale elevilor dintr-o clasă, luând în considerare: componenţa clasei şi caracteristicile elevilor; condiţiile tehnice, mijloacele didactice şi mediile de care dispune şcoala;

manualele şi alte materiale didactice, resursele, posibilităţile comunităţii locale în care şcoala funcţionează. Pornind de la finalităţi, funcţiile comunicative şi activităţile de limbă recomandate profesorul întocmeşte planul anual (global) de activitate din care va dezvolta mai târziu planurile operaţionale. Finalităţile sunt definite pentru sfârşitul anului şi îl îndrumă pe profesor să operaţionalizeze la nivelul unei sau al mai multor unităţi metodice/de învăţare în funcţie de nivelul realizărilor elevilor. Finalităţile se deosebesc astfel că unele finalităţi se pot realiza mai uşor şi mai rapid, dar pentru cele mai multe finalităţi (mai ales pentru domeniul Literaturii) este nevoie de mai mult timp, de o serie de activităţi diferite şi mod de muncă diferit. În faza de planificare a predării şi învăţării este foarte important să se aibă în vedere faptul că manualul este instrumentul de predare şi că aceasta nu determină conţinuturile disciplinei. De aceea, conţinuturile oferite în manualul trebuie acceptate selectiv şi în funcţie de finalităţile prevăzute. Având în vedere că manualul nu este singura sursă de cunoştinţe, profesorul trebuie să-i îndrume pe elevilor să folosească şi alte surse de informarea şi însuşire a cunoştinţelor şi abilităţilor.

II. REALIZAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Programa axată pe finalităţi indică aceea ce un elev este capabil să înţeleagă şi să producă în procesul de comunicare. Este astfel structurată încât îl conduce treptat pe profesor de la finalităţi şi funcţiile comunicative ca domenii, până la activităţile de limbă şi conţinuturile recomandate în funcţiile comunicative. Prin aplicarea acestei modalităţi de abordare în predarea limbii se realizează formarea capacităţii elevilor de a comunica şi utiliza limba în viaţa lor de zi cu zi, în împrejurări particulare, publice sau educaţionale. Această modalitate de abordare subînţelege următoarele atitudini:

- limba ţintă este folosită într-o clasă în contexte de interes pentru elevi, bine concepute, într-o atmosferă agreabilă şi relaxantă;

- discursul profesorului este adaptat vârstei şi cunoştinţelor elevilor;

- profesorul trebuie să fie sigur că elevii au înţeles sensul mesajului, inclusiv elementele sale culturologice şi educaţionale şi de socializare;

- este importantă semnificaţia mesajului lingvistic;

- cunoştinţele elevilor se evaluează prin anumite criterii de exactitate relative, clar definite, şi din acest motiv modelul nu este vorbitorul original;

- predarea se bazează pe interacţiunea socială cu scopul de a se îmbunătăţi calitatea şi volumul materialului lingvistic; lucrul în sala de clasă şi în afara acesteia se desfăşoară prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, prin căutarea informaţiilor din diferite surse (internet, reviste pentru copii, prospecte şi material audio) precum şi prin rezolvarea unor sarcini mai mult sau mai puţin complexe în condiţii reale şi virtuale, cu un context, procedură şi obiectiv clar definite;

- profesorul îndrumă elevii în legile codului oral şi scris şi în relaţiile de reciprocitate dintre ele;

- toate conţinuturile din gramatică sunt introduse prin metoda inductivă, prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoştinţe al elevilor, dar fără explicaţii gramaticale detaliate, cu excepţia cazului în care elevii insistă asupra lor, iar cunoştinţele sunt evaluate şi notate pe baza utilizării lor în contexte comunicative adecvate.

Abordarea comunicativ-interactivă în predarea limbii române include, de asemenea, următoarele:

- însuşirea conţinutului lingvistic prin participarea concretă şi gândită în actul social;

- conceperea programei de predare şi învăţare ca pe un ansamblu de sarcini şi activităţi dinamice, pregătite în comun şi adaptate vârstei elevilor;

- profesorul trebuie să permită accesul la ideile noi şi acceptarea lor;

- elevii sunt consideraţi participanţi responsabili, creativi şi activi la actul social;

- manualele reprezintă o sursă de activitate şi trebuie îmbogăţite prin folosirea materialelor suplimentare autentice;

- sala de clasă este un spaţiu care poate fi adaptat zilnic la necesităţile de predare;

- lucrul la un proiect, considerat o sarcină prin care se stabileşte corelaţia cu alte obiecte, stimulează elevii la munca studioasă şi de cercetare;

- pentru introducerea unui nou material lexical vor fi utilizate structurile gramaticale cunoscute şi invers.

Tehnici/activităţi

În timpul orei se recomandă schimbul dinamic al tehnicilor/activităţilor care nu trebuie să dureze mai mult de 15 minute.

Ascultarea şi răspunsul la instrucţiile profesorilor în limba română sau înregistrările audio (ascultă, scrie, uneşte, determină, găseşte şi activităţile legate de munca în clasă: desenează, decupează, colorează, deschide/închide caietul etc.)

Lucrul în perechi, grupuri mici şi mari (mini-dialoguri, joc pe roluri, simulări etc.)

Activităţi manuale (realizarea panourilor, prezentărilor, ziarelor, posterelor etc.)

Exerciţii de ascultare/audiere (după instrucţiile profesorului sau înregistrărilor audio să unească noţiunile, să adăuge părţi ale imaginii, să completeze informaţii, să selecteze enunţuri exacte şi inexacte, să determine cronologia etc.)

Jocuri potrivite vârstei.

Clasificarea şi compararea (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place/nu-mi place, comparaţii ...).

Rezolvarea ”problemelor actuale” în clasă, dezbateri şi mini-proiecte.

”Transpunera” enunţului în gest şi a gestului în enunţ.

Corelarea audio materialului cu ilustraţiile şi cu textul, a titlului cu textul, sau stabilirea titlului.

Crearea în comun a materialelor ilustrate şi scrise (planificarea diferitelor activităţi, raport/jurnal de călătorie, afiş publicitar, programul serbării sau al altei manifestaţii).

Înţelegerea limbii scrise:

- identificarea trăsăturilor distinctive care indică asupra particularităţilor gramaticale (gen, număr, timp verbal, persoană ...);

- identificarea legăturii dintre grupurile de litere şi sunete; răspunsul la întrebări simple referitoare text, corect/incorect, alegeri multiple;

- executarea instrucţiunilor şi comenzilor citite

Exprimarea în scris:

- corelarea sunetelor cu grupului de litere;

- găsirea cuvintelor omise (completarea unui şir, găsirea „intruşilor”, careuri în opt direcţii, cuvinte încrucişate etc.);

- unirea textului mai scurt şi a propoziţiilor cu imaginile/ilustraţiile;

- completarea formularului (anunţul la un curs, etichetă pentru bagaj etc.);

- scrierea felicitărilor şi a cărţilor poştale;

- scrierea textelor mai scurte;

Introducerea în literatura pentru copii şi transpunerea în alte medii: joc, cântec, dramă, arte plastice.

STRATEGII DE ÎMBUNĂTĂŢIRE ŞI EXERSARE A COMPETENŢELOR DE LIMBĂ

Având în vedere că finalităţile se realizează prin abilităţi de limbă, este important ca în predarea limbii române cu elemente ale culturii naţionale acestea să se exerseze permanent şi simultan. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competenţe lingvistice care sunt în concordanţă cu scopurile date. De aceea este importantă dezvoltarea strategiei de îmbunătăţire şi de exersare a competenţelor lingvistice.

Audirea/Ascultarea

Înţelegerea vorbirii este activitatea lingvistică de decodificare a sensului literal şi implicit al sensului textului oral; pe lângă capacitatea de a distinge unităţi fonologice şi lexicale şi unităţi cu semnificaţie conturată în limba care se învaţă, pentru să realizeze cu succes înţelegerea, elevul trebuie să aibă şi următoarele competenţe:

- discursivă (despre tipurile şi caracteristicile textelor şi canalelor de transmitere a mesajelor);

- referenţială (despre temele care se abordează) şi

- socioculturale (în legătură cu situaţiile de comunicare, modurile diferite de formulare a anumitor funcţii de vorbire etc.).

Dificultatea exerciţiilor legate de înţelegerea vorbirii depinde de mai mulţi factori:

- de calităţile personale şi capacităţile ascultătorului, inclusiv capacitatea cognitivă de abordare,

- de motivarea şi motivele pentru care ascultă/audiază textul oral,

- de trăsăturile celui care vorbeşte,

- de intenţia cu care vorbeşte,

- de contextul şi circumstanţele - favorabile şi nefavorabile - în care se realizează ascultarea şi înţelegerea,

- de caracteristicile şi tipul de text care trebuie ascultat etc.

Progresul (de la uşor la mai greu, de la simplu la mai complex) pentru această activitate lingvistică în cadrul Programei este, prin urmare, prevăzut la mai multe niveluri. În mod aparte sunt relevante următoarele:

- prezenţa/absenţa elementelor vizuale (de exemplu, mai uşor de înţeles sunt considerate textele orale însoţite de elemente vizuale, din cauza abundenţei de informaţii contextuale care se înregistrează automat în memorie pe termen lung, lăsând posibilitatea ca atenţia să fie concentrată asupra altor detalii);

- lungimea textului oral;

- viteza cu care se vorbeşte;

- claritatea pronunţării şi posibilele devieri de la vorbirea standard;

- cunoaşterea temei;

- posibilitatea/imposibilitatea ascultării/audierii din nou etc.

Citirea

Citirea sau înţelegerea textului scris aparţine aşa-numitei abilităţi lingvistice receptive vizuale. Cu această ocazie, cititorul primeşte şi prelucrează, adică decodează textul scris de unul sau mai mulţi autori şi găseşte semnificaţia. În timpul cititului este necesar să se ia în considerare anumiţi factori care influenţează asupra procesului de citire, cum ar fi: caracteristicile cititorilor, interesele, motivarea şi intenţiile, caracteristicile textului care se citeşte, strategii pe care cititorii le utilizează, precum şi cerinţele impuse de situaţia în care se citeşte.

Pe baza intenţiei cititorului, distingem următoarele tipuri de recepţie vizuală:

- citirea cu scopul îndrumării;

- citirea cu scopul informării;

- citirea pentru a urma instrucţiunile;

- citirea pentru plăcere.

În timpul citirii, distingem şi nivelul de înţelegere, astfel că citim pentru a înţelege:

- informaţii globale

- informaţii speciale,

- informaţii complete;

- sensul ascuns al unui anumit mesaj.

Scrierea

Prin producţia scrisă se subînţelege abilitatea elevului ca în formă scrisă să descrie evenimente, sentimente şi reacţii, să transmită mesaje şi să-şi exprime opiniile, să facă rezumatul conţinutului diferitelor mesaje (din mass-media, textele literare şi artistice, etc.), să ia notiţe, să pregătească prezentări şi altele.

Dificultatea exerciţiilor legate de producţia scrisă depinde de următorii factori: nivelul de cunoaştere a lexicului şi a competenţei de comunicare, capacitatea de prelucrare cognitivă, motivaţie, capacitatea de a transmite mesajul în unităţi de text coerente şi asociate.

Progresul reprezintă un proces care presupune însuşirea strategiilor şi structurilor lingvistice de la uşor la greu şi de la simplu la complex.Fiecare nivel lingvistic superior presupune repetarea ciclică a elementelor însuşite anterior, prin edificarea care conţine structuri lingvistice, lexicale şi comunicative mai complexe. Pentru această activitate lingvistică în cadrul Programei şcolare este prevăzut un progres pe mai multe niveluri. Sunt deosebit de relevante următoarele:

- temele (viaţa de zi cu zi a elevilor şi mediul înconjurător, interese personale, evenimente actuale şi diverse aspecte ale contextului socio-cultural, precum şi teme legate de diverse discipline şcolare);

- felul şi lungimea textelor (texte formale şi neformale, rezumate, notiţe personale);

- lexicul şi funcţiile comunicative (capacitatea elevilor de a realiza diverse aspecte funcţionale, cum ar fi descrierea oamenilor şi evenimente în diferite contexte temporale, exprimarea presupunerilor, îndoielii, recunoştinţei, etc. în domenii cum ar fi cel particular, public, educaţional);

- gradul de independenţă al elevilor (de la scrierea dirijată/direcţionată, în care se facilitează scrierea prin exerciţii concrete şi îndrumări, până la scrierea independentă).

Vorbirea

Vorbirea ca o abilitate productivă este privită din două aspecte, şi anume, în dependenţă de faptul dacă este în funcţia prezentării monologice a textului, prin care vorbitorul anunţă, informează, prezintă sau ţine o prelegere la una sau mai multe persoane, sau dacă este în funcţia interacţiei, când se face schimbul de informaţii dintre doi sau mai mulţi interlocutori cu un anumit scop, respectând principiul colaborării în timpul dialogului.

Activităţile de producţie ale vorbirii monologice sunt:

- adresarea în public (comunicări, oferirea de instrucţiuni şi informaţii);

- expunerea în faţa publicului (prelegeri, prezentări, reportaje, rapoarte şi comentarii asupra unor evenimente etc.)

Aceste activităţi pot fi realizate în moduri diferite:

- prin citirea textului scris în faţa publicului;

- prin expunerea spontană sau expunerea cu ajutorul suportului vizual sub formă de tabele, diagrame, desene ş. a.

- prin interpretarea unui rol sau al unui cântec.

Interacţiunea implică aplicarea continuă şi succesiunea strategiei receptive şi productive, precum şi a strategiilor cognitive şi discursive (luarea şi darea cuvântului, negociere, conformare, propunerea soluţiilor, rezumarea, atenuarea sau evitarea neînţelegerilor sau medierea într-o neînţelegere) care sunt în funcţia realizării cât mai reuşite a unei interacţiuni. Interacţiunea poate fi realizată printr-o serie de activităţi, de exemplu:

- schimbul de informaţii,

- conversaţia spontană,

- discuţii neformale sau formale, dezbateri,

- intervievarea sau negocierea, planificarea şi cooperarea în comun.

Competenţa socioculturală şi medierea

Competenţa socioculturală şi medierea reprezintă un set de cunoştinţe teoretice (competenţe) care se aplică într-o serie de activităţi lingvistice în două medii lingvistice de bază (scrisă şi orală), utilizând în acelaşi timp şi toate celelalte activităţi lingvistice (înţelegerea vorbirii, vorbirea şi interacţiunea, scrierea şi înţelegerea textelor scrise). Deci, ele reprezintă categorii foarte complexe care sunt prezente în toate aspectele procesului de predare şi ale procesului de învăţare.

Competenţa socioculturală ca un ansamblu de cunoştinţe despre lume în general, despre asemănările şi diferenţele dintre modelele culturale şi comunicative în comunitatea lingvistică în care trăieşte elevul şi comunitatea/comunităţii a cărei limbă o învaţă.

Aceste cunoştinţe, în funcţie de nivelul competenţelor lingvistice generale, pornesc de la cunoaşterea principiilor de comunicare cotidiană (stiluri funcţionale de bază şi registrele), până la cunoaşterea caracteristicilor diferitelor domenii ale utilizării limbilor (particular, public şi educaţional), elementelor paralingvistice şi elementelor de cultură/culturi ale comunităţiilor în care este vorbită limba care se învaţă. Cunoştinţele menţionate sunt necesare pentru o comunicare competentă şi reuşită în activităţile concrete de comunicare în limba ţintă.

Un aspect aparte al competenţei socio-culturale îl constituie competenţa interculturală, care subînţelege dezvoltarea conştiinţei despre alţii şi cei care sunt altfel, cunoaşterea şi înţelegerea asemănărilor şi diferenţelor dintre lumi, respectiv dintre comunităţi lingvistice cu care elevul ajunge în contact. Competenţa interculturală se referă şi la dezvoltarea toleranţei şi atitudinii pozitive faţă de caracteristicile individuale şi colective ale vorbitorilor de alte limbi, ale oamenilor care aparţin altor culturi, care sunt într-o măsură mai mare sau mai mică diferite de ale elevului însuşi, adică, dezvoltarea unor personalităţi interculturale, prin ridicarea gradului de conştientizare cu privire la valorile diferitelor culturi şi dezvoltarea capacităţii de integrare a experienţelor interculturale în propriul model cultural de comportament şi credinţă.

Medierea este o activitate în care elevul nu-şi exprimă opinia, ci acţionează ca un intermediar între persoanele care nu sunt capabile să comunice direct. Medierea poate fi scrisă şi orală şi include comprimarea şi rezumarea textului şi traducerea. Traducerea în această Programă tratată ca o activitate lingvistică specială care nu ar trebui în nici un caz să fie folosită ca o tehnică pentru însuşirea oricărui aspect al limbii ţintă prevăzută prin predarea comunicativă. Traducerea implică dezvoltarea cunoştinţelor şi abilităţilor de folosire a mijloacelor auxiliare (a dicţionarelor, îndrumătoarelor, tehnologiilor informaţionale etc.) şi capacitatea de găsire a echivalentelor structurale şi lingvistice între limba din care se traduce şi limba în care se traduce.

INSTRUCŢIUNI PENTRU INTERPRETAREA CONŢINUTULUI GRAMATICAL

Predarea gramaticii, laolaltă cu predarea şi însuşirea lexicului şi a altor aspecte ale limbii, este una dintre premisele învăţării limbii române. Însuşirea gramaticii implică formarea noţiunilor gramaticale şi a structurii gramaticale de vorbire la elevi, însuşirea fenomenelor gramaticale, formarea deprinderilor şi aptitudinilor în domeniul analizei gramaticale şi aplicarea cunoştinţelor gramaticale, ca supliment la edificarea şi îmbunătăţirea culturii vorbirii.

Rolul gramaticii în procesul de însuşire a limbii este în primul rând practic şi constă în stabilirea bazei pentru dezvoltarea competenţei comunicative. Fenomenele gramaticale trebuie privite din punct de vedere funcţional (abordare funcţională). În procesul de predare al limbii române în măsură cât mai mare trebui să fie incluse acele categorii gramaticale care sunt tipice şi necesare pentru vorbirea şi comunicarea cotidiană şi anume, prin modele diverse, aplicarea regulile de bază şi combinarea acestora. Trebuie să se tindă spre însuşirea receptivă şi productivă a gramaticii prin tot felul de activităţi de vorbire (ascultare, citire, vorbire şi scriere, dar şi traducere), la toate nivelurile de învăţare a limbii, în conformitate cu obiectivele, standardele şi finalităţile clar definite ale predării limbii române cu elemente de cultură naţională.

Categoriile gramaticale sunt clasificate în conformitate cu cadrul european de referinţă pentru limbi pentru fiecare nivel de limbă, ceea ce înseamnă evoluţia structurii lingvistice a obiectivelor de comunicare: de la simplu la unul mai complex şi de la receptiv la productiv.. Fiecare nivel mai avansat de limbă implică conţinutul nivelurilor de limbă anterioare. Repetarea ciclică a elementelor adoptate anterior construieşte structuri gramaticale mai complexe. Profesorul are libertatea de a extrage structuri gramaticale care se vor repeta ciclic în concordanţă cu realizările elevilor, precum şi cu nevoile contextului didactic.

Scopul principal al predării limbii româneeste de a dezvolta competenţe de comunicare la un anumit nivel de limbă, în funcţie de statutul limbii şi de anul de învăţare. În acest sens, cu anumite categorii gramaticale există o notă că ele sunt învățate receptiv, în timp ce altele sunt învățate productiv.

III. MONITORIZAREA ŞI EVALUAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Munca fiecărui profesor este formată din planificare, realizare, monitorizare şi evaluare. Este important ca profesorul să monitorizeze şi evalueze continuu nu numai realizările elevilor, procesul

de predare şi învăţare, ci şi propria activitate, pentru îmbunătăţirea permanentă a procesului instructiv.

Procesul de monitorizare a finalităţilor realizate începe prin aprecierea nivelului de cunoştinţe ale elevilor la începutul anului şcolar pentru ca profesorii să poată să-şi planifice procesul de predare şi procesul de monitorizare şi evaluare a rezultatelor a progresului elevilor.Acest proces este realizat prin evaluare formativă şi sumativă. În timp ce în notarea formativă pe parcursul anului urmăreşte realizările elevilor prin diferite instrumente (teste de diagnostic, de autoevaluare, portofoliu de limbă, exerciţii bazate pe proiecte etc.), notarea sumativă (lucrări scrise, teste finale, teste de evaluare a nivelului de limbă) apreciază mai precis îndeplinirea finalităţilor sau a standardelor la sfârşitul unei anumite perioadă de timp (sfârşitul semestrului, anului, ciclului de instruire). Evaluarea formativă nu este doar monitorizarea realizării elevilor, ci şi monitorizarea modului de activitate şi un instrument care permite profesorului ca în timpul procesului de predare să schimbe şi să îmbunătăţească procesul de lucru. Cu prilejul notării şi evaluării realizărilor elevilor trebuie să se ţină cont ca modalităţile prin care acestea se pun în aplicare nu diferă de activităţile obişnuite la oră, deoarece notarea şi evaluarea sunt considerate parte integrantă a procesului de predare şi învăţare, nu activităţi izolate care creează stres la elevi şi nu dau o imagine reală a realizărilor lor. Prin notare şi evaluare trebuie să se asigure progresul elevilor în atingerea finalităţilor, dar şi calitatea şi eficienţa predării. Scopul notării trebuie să fie şi ridicarea nivelului de motivaţie la elevi pentru progres şi nu evidenţierea greşelilor. Elementele care se evaluează sunt diverse şi trebuie să contribuie la imaginea atotcuprinzătoare a progresului elevilor, consolidarea competenţelor lor comunicative, dezvoltarea abilităţilor şi capacităţilor necesare pentru activitatea şi instruirea de viitor. Acest lucru se realizează prin notarea diferitelor elemente, cum ar fi abilităţile lingvistice (citirea, ascultarea, vorbirea şi scrierea), însuşirea conţinuturilor lexicale şi a structurilor lingvistice, aplicarea ortografiei, angajamentul şi sârguinţa în activităţile în timpul orei şi în afara orelor, aplicarea normelor sociolingvistice. În procesul notării şi evaluării, este necesar ca modalităţile de verificare şi notare să fie cunoscute elevilor, adică să fie în conformitate cu tehnicile, tipologia exerciţiilor şi felurile de activităţi care se aplică la orele obişnuite, precum şi la modul în care se evaluează realizările. Astfel de reguli şi organizare a procesului de evaluare şi de notare asigură o atmosferă pozitivă şi sănătoasă în procesul de învăţare, dar şi relaţii reciproce şi de comunicare calitative între elev - profesor şi elev - elev, dar, de asemenea, ajută elevului să înţeleagă importanţa şi semnificaţia evaluării încurajându-l să preia responsabilitatea pentru planificarea şi îmbunătăţirea procesului de învăţare.

RUSINSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Назва предмету	РУСКИ ЯЗИК З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ
Циль	Циль настави и ученя руского язика з елементами националней култури то посцигнуц таки ступень розвою комуникативни схопносцох школяра же би вон самостойно применьовал схопносци висловйованя у стандардних и фахових комуникативних ситуацийох (у складзе зоз тематичним минимумом и у писаней

	форми), пестовал национални и културни идентитет, етнічне самопочитованє и упознаванє школярох зоз елементами традициї, култури и обичайох Руснацох.
Класа	Шеста
Рочни фонд годзинох	72 годзини

ИСХОДИ По законченей класи теми(обласци) школяр годзен:	ОБЛАСЦ/ТЕМА	ЗМИСТИ
- розликовац стандардну форму писнї од писнї написаней у шлєбодним стиху - розликовац стилски фиґури: епитет, поровнанє, персонификацию и гиперболу - розликовац рефрен у народних писньох - розликовац народни присловки, загадки и анеґдоти - применьовац народни поуки у каждодньовим живице - розликовац характеристики басни и обачує поуки	ЛИТЕРАТУРА ПРАВОПИС ОРТОЕПИЯ КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ	ЛИРИКА: ЛИТЕРАТУРНИ ТЕРМИНИ И ПОНЯЦА Строфа и стих у писнї, шлєбодни стих, родолюбива, домолюбива и социялна писня. ШКОЛСКА ЛЕКТИРА Поезия 1. Дюра Папгаргаї Рано 2. Велько Петрович Параст 3. Михал Рамач Салаши

- розликовац жадане од можлївого у реалним живоце и сказкох - обачовац причину и пошлїдок у литератюрним дїлу - одредзиц главну подобу у литературним дїлу - видвоїц главну тему од побочней - хасновац синоними, гомоними и антоними у преприповедованю - препознац писнї з любовну, социялну и другу тематику - применьовац знаки интерпункциї у правописних нормох - дошлїдно применьовац мегки знак - дошлїдно применьовац випадни вокали О,Е у руским язику и випадне А у сербским язику у словох хтори ше не преклада на руски язик - применьовац вельку букву у зложенших ситуацийох - правилно вигваряц руски гласи		4. Дюра Папгаргаї Ту, такой при шерцу 5. Михал Рамач Врацим ше ище на старе Селище 6. Ирина Г. Ковачевич Перши нємири 7. Народна шпиванка по вибору 8. Крачунска писня по вибору 9. Народни коляди и Крачунски винчованки Проза 1. Руска народна приповедка Треба у младосци робиц… 2. Микола Скубан Шамла, Коцур 3. Володимир Гнатюк Руски Валал 4. Янко Рамач Руска школа у Коцуре 5. Лїтопис Контракт о насельованю Керестура 6. Зоз хронїки Керестура 7. Штефан Чакан Вовк и

- правилно хасновац акцент у руских словох - правилно хасновац интонацию рускей бешеди - правилно хасновац опитну, одричну и викричну интонацию - розликовац розличитосц хасноваия дієсловних часох - хасновац слова за пошвидшанє и спомалшованє дії у литературним ділу - самостойно составиц текст по своєй особней идеї - хасновац слова за преувелічованє або зменшованє у приповеданю рижних дожицох - составиц и написац поволанку єдноставного змисту - виразно читац текст зоз розуменьом - хасновац вецей файти словнїкох у зависносци од потреби - розумиц околносци у старим краю пред досельованьом Руснацох на простор южней Панониї - розумиц потребу присельованя		лїшка и други басни 8. Владимир Кочиш Иштванова дражка до нєба 9. Руснаци у Новим Садзе Давни початки 10. Драмски текст по вибору зоз Заградки 11. Анеґдоти по вибору Науково-популарни и информативни тексти 12. Мирон Жирош Зоз живота наших предкох 13. Янко Рамач Вибор зоз историї Руснацох 14. Домашня лектира Дюра Папгаргаї Конєц швета Правилне писанє буквох Я, Є, Ї, Ю, Щ Правилне хасноване гласох ДЗ, ДЖ Правилне хасноване мегкого знака Знаки интерпункциї: точка зоз запяту, смуга, смужка

перших фамелийох до тих крайох - розумиц и похопиц условия за живот и роботу - похопиц културни обставини - розумиц потребу за просвитну роботу - розумиц потребу за розвой духовного и културного живота		Випадни вокали О, Е у руским язику и випадне А у сербским язику у словох хтори ше нє меняю
	ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ	Артикулация шицких руских гласох, а окреме вигварянє д’, т’ и їх розликованє од сербских ђ и ћ Интонация опитних, розповедних и викричних виреченьох Пропиведанє о дожицох и зявеньох з хаснованьом нарастаня дії Пошвидшанє або спомалшованє дії Вибрац закончене дії спрам свойого розуменя зявеньох Описованє цеку події, руху у природи (животинї у рушаню, природни

		зявеня, нєпогода) Умирйованє дії Менованє дії, роботи, сцелосци Школяре треба же би патрели театрални представи Треба же би научели шпивац руски народни шпиванки Треба же би научели танцовац голєм єден руски народни танєц Треба же би провадзели часопис Заградка и сотрудзовали як сотруднїки и дописнїки Тртеба же би провадзели радио и ТВ емисиї за дзеци на руским язику

ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставна програма руского язика зоз елементами националней культури состої ше з трох предметних обласцох: литератури, язика и культури висловйованя. Розподзельованє наставних годзинох би нє требало буц зробене на основи предметних обласцох, а на каьдей годзини треба окремну увагу пошвециц культури висловйованя школярох и культури Руснацох у Сербиї зоз акцентом на народну традицию и обичаї. Шицки три обласци медзисобно попреплєтани и анї єдну нє мож виучовац изоловано и без учасци другох обласцох.

Наставна програма руского язика зоз елементами националней культури фундаментує ше на исходох, односно на процесу ученя и школярских посцигнуцох. Исходи представяю опис интеґрованих знаньох, схопносцох, стсновискох и вредносцох хтори школяр формуєпреширює и преглїбює през три предметни обласци того предмета. Рушаюци од датих исходох и змистох наставнїк перше креирує свой рочни план зоз хторого познєйше розвиє свойо оперативни плани. Исходи дефиновани по обласцох олєгчую наставнїкови дальшу операционализацию исходох на уровню конкретней наставней єдинки. При планованю наставного процесу трба водзиц рахунку о здобутих знаньох, искуствох, интелектуалних схопносцох и интересованьох школярох.

Барз важне положиц акцент на збогацованє словнїка. Тиж так треба вихасновац швета и културни події хтори ше одбуваю у рижних местох з цильом упознаваня живота Руснацох у прешлосци, традициї и култури хтори руску меншину характеризую на тих просторох. Препоручує ше же би ше поцагло паралелу медзи шветами Руснацох и подобнима сербскима шветами як и шветами других националних заєднїцох хтори жию у Войводини.

ВИТВОРЙОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

ЛИТЕРАТУРА

Основу програми литератури творя тексти зоз лектири. Лектира подзелєна политературних родох - лирика, епика, драма и збогацена є з вибором нєуметнїцких,науковопопуларних и информативних текстох. Обовязна часц лектири состої ше, углавним, зоз дїлох хтори спадаю до основного националного корпусу. Вибор дїлох ше у найвекшей мири фундаментує на принципе прилагодзеносци ґу возросту. Дїла хтори ше нє буду обрабяц, наставнїк би требал препоручиц школяром за читанє у шлєбодним чаше.

Наставнїк тиж так треба же би познал змисти других предметох и зоз предходних класох хтори преучую историю, традицию и культуру Руснацох, треба же би сам познал традицийну и духовну культуру Руснацох зоз наглашку на обичаї Руснацох у Сербиї.

Горизонталну корелацию наставнїк, у першим шоре, успоставя зоз наставу сербского язика и литератури, историї, ликовней култури, музичней култури, вирскей настави и гражданского воспитаня.

Исходи вязани за наставну обласц литература засновани на читаню. Рижни форми читаня основне предусловиє же би школяре у настави здобували спознаня и же би ше успишно уводзели до швета литературного дїла. У шестей класи ше, у першим шоре, пестує емотивне читанє, а школяре ше поступнє уводза до виглєдовацкого читаня.

ЯЗИК И ПРАВОПИС

У настави язика школяре ше оспособюю за правилну усну и писану комуникацию на руским литературним язику. Нужне же би наставнїк мал на розуме пресудну улогу прилагодзених и систематичних вежбох, односно же наставна материя нє усвоєна док ше добре нє увежба. То значи же вежбанє муши буц состойна часц обробку наставней материї, применьованя, обновйованя и утвердзованя знаня.

Правописни правила ше усвоюю з помоцу систематичного вежбаня (правописни диктати,виправянє гришкох у датим тексту, тести зоз питанями з правопису итд.) У рамику правописних вежбох требало би з часу на час уключиц и питаня зоз хторима ше преверює ґрафия (правилне писанє буквох). Тиж так школяром треба дац порив же би сами замерковйовали и виправяли правописни гришки у СМС комуникациї, як и у розличних типох комуникациї прейґ интернету.

КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ

Розвиванє култури висловйованя єден з найважнєйших задаткох настави мацеринского язика з елементами националней култури. Тота наставна обласц гоч є програмски конституована як окремне подруче муши ше повязовац зоз обробком литературних текстох,як и зоз наставу ґраматики и правописа. Тиж так, обробок литературного текста и робота на ґраматики и правопису литературного язика муши уключовац и змисти хтори доприноша пестованю култури усного и писаного висловйованя.

Од школярох того возростутреба обчековац же би знали шлїдуюци обласци:

Преприповедованє о дожицох, о тим цо видзели, о особних жаданьох

Репродукция слуханого лєбо пречитаного тексту.

Опис пейзажу, людзох, животиньох, природних зявеньох

Диялоґ - директна и индиректна бешеда

Драматизация - читанє по улогох и замена улогох

Розгварка - збогацованє словнїка з каждодньового живота у узвичаєней конверзаци;

фреквентни виреченя з каждодньового живота

Словнїк - хасноване словнїка за збогацованє фонду словох. Писанє свойого власного словнїка менєй познатих словох и виразох

Читанє гласно и у себе; мелодия виреченя

Преписованє зоз записованьом характеристичних словох и виразох; преписованє зоз задатком, писанє краткого составу.

ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ И ТРАДИЦИЇ

Упознаванє школярох з основами историї рускей меншинскей заєднїци у Сербиї (присельованє, културни, образовни, вирски и привредни активносци, найвисши посцигнуца у култури релевантни орґанизациї и институциї…). Пестованє емотивного одношеня ґу традициї, култури,звичайом рускей меншинскей заєднїци у Сербиї (фолклор, ремесла, народна творчосц, театер, литература,музика, звичаї…) Обезпечиц школяром податки о рускей заєднїци у Сербиї (населєня, институциї, и орґанизациї, познати особи, мена, презвиска,походзенє…), алє и о вязох зоз другима етнїчнима заєднїцами. Намагац ше же би ше руски идентитет и самопочитованє пестовало суптилно, нє з помоцу висловох и фразох, алє на конкретних прикладох, при тим злучовац спознаня з емоцийним унапрямованьом, даваюци значенє меншинским и людским правом, интеретнїчному почитованю, толеранциї и интеракциї.

ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ И ВРЕДНОВАНЄ УЧЕНЯ

Муши ше стално мац на роюуме сущни задаток того предмета: же би школяре научели крашнє бешедовац на руским литературним язику, же би крашнє читали, писали и же би здобули схопносц у язичней правилносци. Стално ше муши мац на розуме и предзнаня школярох, же би ше могло надовязац на материю хтору школяре уж звладали. На каждей годзини наставнїк треба же би виберал диференцийни поступок, бо школяре розличного возросту и приходза з розличнима язичнима компетенциями.

Робота каждого наставнїка состої ше од планованя, реализациї, провадзеня и вреднованя. Важне же би наставнїк континуовано диференцийно провадзел и вредновал,попри посцигнуцох школяра, и процес настави и ученя, як и себе и свию власну роботу. Шицко цо ше укаже як добре и хасновите наставнїк вихаснує и познєйше у своєй наставней пракси, а шицко цо ше укаже як нєдосц ефикасне и ефективне требало би унапредзиц.

SLOVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK AKO JAZYK S PRVKAMI NÁRODNEJ KULTÚRY
Cieľ	Cieľ učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry je dosiahnuť

	taký stupeň rozvoja komunikačných zručností u žiaka, aby vedel samostatne uplatniť osvojené rečové zručnosti v štandardných a odborných komunikatívnych situáciách (a v súlade s tematickým minimom aj v písanej podobe), pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčají slovenského národa s osobitným dôrazom na slovenskú komunitu v Srbsku.
Ročník	šiesty
Ročný fond hodín	72 hodín

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	OBLASŤ/TÉMA	OBSAH
- určiť literárny druh literárneho diela - analyzovať prvky kompozície lyrickej básne (strofa, verš); - odlíšiť charakteristické vlastnosti ľudovej slovesnosti od vlastností umeleckej literatúry - rozlíšiť ľudovú povesť, rozprávku, bájku, baladu	LITERATÚRA	LYRIKA Literárne termíny a pojmy Básnik a báseň. Strofa a verš v lyrickej básni/piesni. Druhy autorských a ľudových lyrických piesní a básní: opisné, zbojnícke a obradné. ŠKOLSKÁ LEKTÚRA

- rozlíšiť realistickú a fantastickú prózu - rozlíšiť literárne postupy - hodnotiť umelecký prednes, rozprávanie alebo dramatický dej (žartovný, veselý, smutný a pod.) - určiť tému, miesto a čas konania deja; dejovú postupnosť - rozlíšiť vlastnosti postáv na príkladoch z textu/vonkajšie vlastnosti a charakter postáv/ - ilustrovať povery, zvyky/obyčaje, spôsob života a udalosti z minulosti opísané v literárnych dielach - analyzovať prvky kompozície dramatického diela (dejstvo, scéna, výstup) - chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov - poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbčinou - odlíšiť spisovný jazyk od nárečia - rozlíšiť podelenie spoluhlások na tvrdé, mäkké a obojaké - rozlíšiť ohybné slovné druhy - poznať pády a pádové koncovky v korelácii so srbčinou		1. Michal Babinka: Na potoku, na riečke 2. Dušan Radović: Deti 3. Dorothy Lew Nolteová: Deti sa učia tomu, s čím žijú 4. Štefan Moravčík (výber z diela) 5. Mária Rázusová Martáková: Matka/Žltá jeseň 6. Miroslav Válek: Ako sa Kubo stratil 7. Anna Mejerová: Májový deň 8. Miroslav Demák: Medzera v gramatike 9. Ľudové piesne: (výber), riekanky, hádanky 10. Ľudové koledy a svadobné a iné vinše: (výber) 11. Slovenské ľudové balady (výber) 12. Daniela Reichstädterová: Svadba EPIKA Literárne termíny a pojmy Spisovateľ a rozprávač. Slovotvorné postupy: opis, rozprávanie v prvej a tretej osobe; dialóg. Fabula: sled udalostí. Charakteristika postáv - spôsob vyjadrovania,

- určiť kategóriu rodu, čísla, pri ohybných slovách - uplatniť pravopisnú normu pri písaní vybraných slov (typické príklady) - dôsledne uplatniť pravopisnú normu pri písaní veľkého písmena - uplatňovať interpunkčné znamienka - používať Pravidlá slovenského pravopisu a iné pravopisné príručky - poznať niektoré frazeologické útvary - správne vyslovovať tvrdé spoluhlásky d,t,l, n pred i, e - správne vyslovovať slová vzhľadom na intonáciu - rozprávať jasne dbajúc na spisovnú jazykovú normu - plynulo a zreteľne čítať nahlas a potichu literárne a vecné texty		správanie, fyzický vzhľad a charakter. Druhy epických diel: bájka, ľudová a autorská rozprávka, povesť, balada. ŠKOLSKÁ LEKTÚRA - Ľudová bájka: Vlk a líška - Ezopova bájka: Poklad
- využívať rôzne slohové postupy: deskripciu (portrét, enteriér, exteriér, prírodné javy), rozprávanie v 1. a 3. osobe, dialóg - vedieť sa poďakovať, požiadať o pomoc, počúvať hovoriaceho, - určiť časti textu (názov, odseky) - utvoriť hovorový prejav alebo napísaný text o vnímaní prečítaného		- Slovenská ľudová rozprávka (výber) - Slovenská ľudová povesť (výber) - Ľudová rozprávka iných národov (výber) - Mária Kotvášová Jonášová: Mama, poď sa hrať - Krista Bendová: Čapica

literárneho diela a na témy z každodenného života a vlastnej predstavivosti - urobiť a predniesť dramatizáciu prečítaného textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života - používať slovník pri obohacovaní slovnej zásoby (paralela so srbským jazykom, a pri preklade) - čítať kratší jednoduchý text s porozumením - správne odpísať - kratší text so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...). - zostaviť a napísať pozdrav a blahoželanie - zaspievať priliehavé slovenské ľudové a súčasné populárne detské pesničky - predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia - zapojiť sa do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov - poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu - zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými) - poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zabíjačka, Mikuláš, Lucka,		- Miroslav Demák: Vranka Hanka a havran Ján - Pavel Grňa: Stred sveta - Mária Hlušíková: Príbeh o Európe - Daniel Hevier: Medardova kvapka - Dannil Charms: 17 koní - Zoroslav Spevák Jesenský: (výber z diela) - Ľudové porekadlá a príslovia DRÁMA Literárne termíny a pojmy Dejstvo, výstup, osoby v dráme. Dramatické útvary a rozhlasová hra. ŠKOLSKÁ LEKTÚRA 1. Divadlo pre deti: (výber) 2. Detské ľudové hry: (výber) VEDECKOPOPULÁRNE A INFORMAČNÉ TEXTY 1. Malé formy ľudovej slovesnosti 2. Zo života našich predkov 3. Výber z kníh, encyklopédií, časopisov pre deti a internetu.

Vianoce/koledovanie/, oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá - poznať niektoré svadobné obyčaje, piesne a vinše viažuce sa za slovenskú svadbu v danom prostredí - poznať festivaly s národnostným významom a brať účasť na niektorých (ako divák alebo ako účastník) - poznať inštitúcie s národnostným významom, múzeá, etno - domy, galérie		4. Z tlače a internetu o našich celomenšinových festivaloch DOMÁCA LEKTÚRA 1. Slovenské ľudové rozprávky a bájky: (výber) 2. Výber z diela Márie Kotvášovej Jonášovej Doplnková lektúra (výber z 3 diel) 1. Pozeral/a som detský slovenský film alebo sfilmovanú rozprávku: (voľný výber) 2. Komiks podľa výberu 3. Pozeral/a som divadelné predstavenie pre deti
	JAZYK	Gramatika (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia)
		Pravopis
		Ortoepia
	JAZYKOVÁ KULTÚRA	Rozprávanie - o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Tvorenie skupiny slov na určenú tému a viet zo zadaných slov. Samostatné rozprávanie (8-10 viet) o svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole, o svojom zážitku, o nejakej udalosti, v ktorej brali účasť. Opis - enteriéru a exteriéru, ľudí, zvierat, prírodných javov, zvykov a obyčají.

		Poďakovanie, žiadosť o pomoc, účasť v dialógu. Vyjadrenie svojho názoru o prečítanom texte (čo sa mi páčilo a prečo). Názov textu, autor, ústredná postava a jej vlastnosti. Reprodukcia počutého a prečítaného textu alebo rozprávky, bájky za pomoci osnovy alebo samostatne. Opis obrázka alebo rozprávky podľa dejovej osnovy alebo pomocou členenej ilustrácie. Reprodukcia slovenského filmu, rozprávky, detského divadelného predstavenia podľa zostavenej osnovy. Dramatizácia textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života. Používanie slovníka na obohacovanie slovnej zásoby, paralela so srbským jazykom, kalky, vysvetlenie významu slov v kontexte. Používanie slovníka pri preklade. Porozumenie určitým frazeologickým jednotkám. Hlasné a tiché čítanie, správna dikcia a intonácia vety. Odpisovanie kratších viet a textov, charakteristických

		slov a výrazov, odpisovanie so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...). Písanie pozdravu a blahoželania. Verejný výstup, prezentovanie vlastnej a tímovej práce. - Tradičná slovenská ľudová kultúra/svadobné obyčaje v jednotlivých prostrediach/.

Kľúčové pojmy obsahov: literatúra (lyrika, epika, dráma), jazyk (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia, pravopis, ortoepia), jazyková kultúra

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúru, jazyk a jazykovú kultúru. Rozdelenie hodín sa neodporúča podľa vzdelávacích oblastí, ba naopak, na každej hodine by sa mala venovať náležitá pozornosť kultúre vyjadrovania žiakov, národnej tradícii, zvykom, obyčajam a kultúre Slovákov v Srbsku. Teda, všetky tri oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblasťami.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehlbuje prostredníctvom troch vzdelávacích oblastí tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností pri plánovaní vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúc na zreteli: poznávaciu úroveň slovenského jazyka, zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi sfunkčnenie výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz má učiteľ pre každú oblasť definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu jednotku vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje diferencované výsledky práce žiakov: tie, ktoré by všetci žiaci mali dosiahnuť, tie, ktoré by väčšina žiakov mala dosiahnuť, a tie, ktoré by mali iba niektorí žiaci dosiahnuť. Takýmto spôsobom sa dostane nepriamy vzťah so štandardmi na troch úrovniach žiackych výkonov. Zároveň pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä v oblasti literatúry) potrebné je omnoho viac času, viac rozličných aktivít a prác na rôznych textoch. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je iba vyučovacím prostriedkom a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebníc treba pristúpiť selektívne. Pritom čítanka, spolu s CD k učebnici a gramatikou, je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov poznania. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne

schopnosti a na záujmy žiaka. Nevyhnutné je dať dôraz na rozširovanie slovnej zásoby a možnosti využívať jednotlivé kultúrne podujatia a sviatky, ktoré sa ponúkajú v daných prostrediach, s cieľom formovania predstáv o živote Slovákov v minulosti, o tradíciách a kultúre, ktorá slovenskú menšinu na týchto priestoroch charakterizuje. Odporúča sa porovnávať zaznamenávanie určitých sviatkov so zaznamenávaním sviatkov iných menšín, ktoré žijú spolu so Slovákmi v daných lokalitách.

II. REALIZÁCIA VYUČOVACIEHO PROCESU A UČENIA

LITERATÚRA

Základ programu z literatúry tvoria texty z lektúry. Lektúra je rozvrhnutá podľa literárnych druhov - lyrika, epika, dráma a zároveň obohatená výberom neliterárnych, vedecko poulárnych a informatívnych textov. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

PRÁCA S TEXTOM

Rozlišovanie: rozprávky (ľudové a autorské), bájky, básne, porekadlá a príslovia, hádanky, rečňovanky.

Čítanie - kratších slovenských ľudových rozprávok, bájok, povestí a textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, balád. Nacvičovanie plynulého čítania s porozumením, ktoré sa rovná hovoru. Pri spracovaní básní treba nacvičovať umelecký prednes.

Od žiakov v tomto veku treba očakávať, že budú vedieť postrehnúť priebeh udalosti, hlavnú a vedľajšie postavy, vlastnosti postáv (zovňajšok a charakterové vlastnosti, dobré a zlé konanie), čas a miesto konania deja, začiatok, zauzlenie a rozuzlenie, dejovú postupnosť, opis okolia a ľudí; posolstvo prísloví; ponaučenie bájok porovnávať s udalosťami zo života. Všímať si fantastické prvky v rozprávkach a prenesený význam v bájkach.

Odporúča sa žiakom prezentovať populárne detské a ľudové piesne, sledovať detské časopisy (písanie krátkych literárnych prác do časopisov), spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia a filmu pre deti v slovenskej reči, návšteva celomenšinových podujatí, etno domu, múzeí a galérií, ktoré predstavuju slovenskú kultúru a tradície.

Texty z doplnkovej časti programu majú poslúžiť učiteľovi aj pri spracovaní učiva z gramatiky, tiež na spracovanie a upevňovanie obsahov z jazykovej kultúry. Diela, ktoré učiteľ nespracuje, má navrhnúť žiakom na čítanie vo voľnom čase.

Nový program je založený na väčšej integrácii literárnych a neliterárnych diel. Korelácia je umožnená adekvátnym kombinovaním povinných a nepovinných diel.

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu. Tiež má byť oboznámený s obsahmi slovenského jazyka z predchádzajúcich ročníkov, čo umožňuje dodrdžiavať princípy postupnosti a systematickosti.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu zo slovenských dejín, hudobnej a výtvarnej kultúry pre 6. ročník (príklad: Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem, architektúru vojvodinských Slovákov, výtvarné umenie, slovenské ľudové svadobné piesne, časti kroja, výšivky a výzdoby,...), tradičnú a súčasnú duchovnú kultúru Slovákov s dôrazom na zvyky a obyčaje Slovákov v Srbsku.

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie srbského jazyka, dejín, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Vzdelávacie výkony späté s oblasťou literatúry založené sú na čítaní. Rôzne obmeny pri čítaní sú základným predpokladom, aby žiaci vo vyučovaní získavali vedomosti a aby sa úspešne uvádzali do sveta literárneho diela. V šiestom ročníku pestuje sa predovšetkým zážitkové čítanie a žiaci sa postupne uvádzajú do bádateľského čítania.

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci sa uschopňujú pre správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku.

Keď sa v obsahoch programu uvádzajú vyučovacie jednotky, ktoré žiaci už spracovali v predošlých ročníkoch, stupeň osvojenosti a uplatnenosti spracovaného učiva sa overuje, opakuje a nacvičuje na nových príkladoch, ktoré predchádzajú spracovaniu nových obsahov, pričom sa zabezpečuje kontinuita práce a systematickosť v nadväzovaní nového učiva na získané vedomosti.

Nevyhnutné je, aby učiteľ vždy mal na zreteli význam priliehavých a systematických cvičení, lebo učivo sa nepovažuje za zdolané, kým sa dobre nenacvičí. To znamená, že cvičenia majú byť súčasťou spracovania učiva, uplatnenia, opakovania a upevňovania vedomostí.

Učivo o ohybných slovných druhoch treba spracovať poukazujúc na podobnosť slovenského jazyka, keď ide o slovné druhy a skoňovanie. Rozsah učiva si učiteľ plánuje podľa toho, s akou skupinou pracuje (homogénnou alebo heterogénnou) a podľa úrovni znalosti jazyka a toho, koľko rokov predtým žiaci navštevovali hodiny slovenčiny.

Pravopis

Pravopisné pravidlá sa osvojujú prostredníctvom systematických cvičení (pravopisné diktáty, oprava textu, testy s otázkami z pravopisu atď.). V kontexte pravopisných cvičení žiaduce je občas zapojiť aj otázky, ktorými sa overuje ortografia (správne písanie písmen). Písať diktát sa odporúča len vo funkcii nacvičovania učiva s dôrazom na veľké začiatočné písmená a znaky interpunkcie na konci vety a pri písaní priamej reči.

Treba podnecovať žiakov, aby sami zisťovali a opravovali pravopisné chyby, SMS komunikácií, ako aj pri rôznych typoch komunikácie prostredníctvom internetu.

Žiakov treba usmerňovať, aby používali pravidlá a príručky slovenského pravopisu a slovníky. Žiaduce je, aby učiteľ mal tieto príručky na hodine vždy, najmä keď sa spracuje učivo z pravopisu a usmerňoval žiakov používať uvedené príručky.

Ortoepia

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, ale spolu so spracovaním tém z gramatiky; prízvuk vo vete sa môže nadväzovať na kultúru vyjadrovania, nácvik prednesu básne a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov: CD k čítanky a ďalších, treba zvykať na správnu výslovnosť, melodickosť, dikciu ...

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať čítaním nahlas úryvkov z lektúry (podľa výberu učiteľa alebo žiaka) atď. Ako ortoepické cvičenia treba využívať aj prednes spamäti naučených úryvkov z poézie a prózy (pomocou auditívnych učebných prostriedkov).

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jedna z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka s prvkami národnej kultúry. Aj keď je táto oblasť vyučovania v programe určená ako osobitná oblasť, musí sa využívať tak pri spracovaní literárnych textov, ako aj pri vyučovaní gramatiky a pravopisu. Spracovanie literárneho textu a učenie gramatiky a pravopisu spisovného jazyka musí zahrňovať aj obsahy, ktoré prispievajú k pestovaniu kultúry ústneho a písomného vyjadrovania.

V tejto vekovej kategórii od žiakov treba očakávať poznanie nasledujúcich oblastí: Rozprávanie - o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Odprúčané témy na spracovanie: Širšia rodina. Príbuzenské vzťahy. Životopisné údaje. Hostia. Jedálny lístok. Návštevy. Môj priateľ - moja priateľka. Pracovný deň žiaka. Voľný čas. Záľuby. Kniha. TV a rozhlas. Rozprávky starej matere a starého otca. Časti tela

- podrobnejšie. Chráňme prírodu - zvieratá a rastliny. Počasie. Ročný kolobeh v prírode. Povolania a remeslá. Rodná reč. Láska k rodnej reči. Najdôležitejšie slovenské vojvodinské manifestácie pre deti - festivaly a prehliadky. Časť svadobných zvykov a ľudového odevu v jednotlivých prostrediach. Časopis Zornička. Návšteva priateľa v Novom Sade, Kovačici, Báčskom Petrovci (celomenšinové inštitúcie, galérie, múzeá, ktoré zachovávajú slovenskú ľudovú kultúru a tradície, etno - domy, najstaršie domy, architektúra vojvodinských Slovákov so zameraním na svoje prostredie). Telefonická konverzácia. Doprava. Športy. Kupujeme počítač. Významné sviatky a dátumy pre slovenskú menšinu. Slovenské kultúrne, informačné a náboženské inštitúcie. Planéta Zem. Kontinenty, strany sveta. Kam by som chcel(a) cestovať. Pesničky, dialógy, scénky, dielne na vylepšenie konverzácie. Komiks. Pexeso.

Od žiakov sa naďalej očakáva tvorenie skupiny slov pre určenú tému a viet zo zadaných slov. Majú vedieť vyjadriť svoj názor o prečítanom texte (čo sa mi páčilo a prečo), jeho názov, autora, ústrednú postavu a jej vlastnosti. Majú sa vedieť poďakovať, požiadať o pomoc. Majú samostatne porozprávať niekoľko viet o svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole, porozprávať svoj zážitok, nejakú udalosť, v ktorej brali účasť...

Reprodukcia - počutého a prečítaného textu alebo rozprávky podľa osnovy alebo samostatne. Opísať obrázok alebo postupný dej pomocou členenej ilustrácie. Vedieť reprodukovať podľa osnovy sledovaný slovenský film, rozprávku alebo detské divadelné predstavenie, scénku alebo oslavu.

Opis - enteriéru a exteriéru, ľudí, zvierat, prírodných javov.

Dialóg - rozprávanie o udalosti prostredníctvom vynechania slov opisu; priama a nepriama reč. Majú povedať samostatne a súvisle najmenej 8-10 viet o obrázku, precvičenej téme a viesť dialóg.

Dávať dôraz na interpunkciu (bodka, čiarka, výkričník, otáznik, priama reč).

Dramatizácia - kratšieho textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života (situáciu v knižnici, v obchode, na pošte, u školského pedagóga...); čítanie podľa úloh a striedania úloh.

Rozhovor - prihliadať na rozvoj slovníka každodennej konverzácie, obohacovanie aktívnej slovnej zásoby, frazeológia. Frekventované vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania, vynachádzavosť, dôvtip. Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.

Slovník - použitie slovníka pri obohacovaní slovnej zásoby, paralela so srbským jazykom, kalky, vysvetlenie významu slov v kontexte. Obohacovanie slovnej zásoby žiakov pomocou didaktických hier z jazyka, rébusov, doplňovačiek, prešmyčiek, hlavolamov,... Písanie vlastného slovníka menej známych slov a výrazov.

Čítanie - Hlasné a tiché čítanie, správna dikcia a intonácia vety. Melódia vety. Slová, v ktorých nastáva spodobovanie spoluhlások.

Odpisovanie - kratších viet a textov, charakteristických slov a výrazov, odpisovanie so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...). Písanie krátkej slohovej práce podľa osnovy alebo zadaných otázok v rozsahu 6 - 8 viet; písanie pozdravu a blahoželania.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 400 slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Ako mimovyučovacie čítanie sa odporúčajú časopisy pre deti a mládež, slovenská detská literatúra a ľudová slovesnosť.

Od žiakov očakávame, aby vedeli aspoň 4 básne, 5 slovenských ľudových piesní a súčasné populárne detské pesničky, hádanky, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia, dve krátke prózy v rozsahu 6 - 8 riadkov a 4 krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení. Žiaci by sa podľa možnosti, mali zapojiť do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov, mali by poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (svadobný odev), zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými), poznať tradičné

slovenské zvyky a obyčaje (zabíjačka, Mikuláš, Lucka,Vianoce/koledovanie/oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi dejín slovenskej menšiny v Srbsku (presídľovanie, kultúrne, vzdelanostné, cirkevné a hospodárske snahy, vrcholné kultúrne výsledky, relevantné organizačné formy a inštitúcie…), sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčaja a zvykom slovenskej menšiny vo Vojvodine, Srbsku, ale i na celej Dolnej zemi (folklór, remeslá, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje, demonológia…), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozerať. Sprostredkovať deťom poznatky o slovenskej komunite v Srbsku (osady, inštitúcie a organizácie, osobnosti, mená, priezviská, pôvod…), ale i o stykoch s inými etnickými skupinami a kultúrami, o prínosoch Slovákov tunajšiemu prostrediu (v školstve, kultúre, umení, architektúre…). Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtílne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky, čítať, písať a získať zručnosť v jazykovej správnosti. Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať. Na každej hodine si má učiteľ zvoliť diferencovaný prístup, lebo sú žiaci vekovo zmiešaní a prichádzajú s rozličnými jazykovými kompetenciami.

Gramatika sa má podávať v implicitnej podobe, namiesto opravovania chýb sa využíva modelovanie správneho rečového variantu. Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy dialógov v interakcii učiteľ - žiak a žiak - žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania žiadúca je jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou pre formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie postupovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie diferencovane, počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa postupovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené číselnou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil diferencovane, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaliť.

SLOVENAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Predmet	SLOVENSKI JEZIK Z ELEMENTI NARODNE KULTURE
Cilj	Cilj pouka in učenja Slovenskega jezika z elementi narodne kulture je usposabljanje učencev, da uporabljajo slovenski jezik na osnovni ravni v ustni in pisni komunikaciji, razvijajo zavest o pomenu vloge jezika v ohranjanju narodne identitete; da se usposobijo za razumevanje izbranih knjižnih in drugih umetniških del iz slovenskega kulturnega izročila, v cilju negovanja tradicije in kulture slovenskega naroda in razvijanja interkulturalnosti kot temeljne vrednote demokratične družbe.
Razred	šesti
Letno število ur	72 ur

IZHODIŠČA Po zaključenem razredu bo učenec sposoben, da:	PODROČJE/TEMA	VSEBINE
- razlikuje materni jezik in jezike drugih narodov; - razlikuje standardni slovenski jezik in dialekt; - prepozna in pravilno izgovori mehke, dolge	JEZIK	- okoli 100 novih polnopomenskih in pomožnih besed; - slovnične vsebine iz prejšnjih razredov (ponavljanje in vadba na poznani in novi leksiki); - imenovanje subjekta (samostalnik) in

in zmehčane soglasnike; - razume in uporablja predvideni besedni zaklad; - razume in uporablja slovnične konstrukcije, ki jih je usvojil v prejšnjih razredih, in jih razširi z novimi jezikovnimi vsebinami; - spoštuje osnovna pravila smiselnega povezovanja stavkov v širše celote; - pravilno sklada osebek in glagolski povedek - opaža spol in število samostalnika, kongruenco atributa s samostalnikom v tipičnih primerih; - uporablja pridevnike v ustreznih sklonih; - uporablja osnovna števila do 100; - uporablja aktivne in povratne glagole z ustreznimi premenami v sedanjem in preteklem času ter v velelniku; - uporablja nove modele prislovov za čas, način, mesto in količino; - uporablja nove modele veznikov; - uporablja osebne, neosebne in svojilne zaimke v ustreznem sklonu.		preprostega glagolskega predikata (osebne glagolske oblike); - samostalniki - moški, ženski in srednji spol: mestnik in orodnik ednine; - pridevniki - moški, ženski n srednji spol: rodilnik, mestnik in orodnik ednine; - stopnjevanje pridevnikov; - sestavljanje samostalniških in pridevniških besed; - kazalni zaimki - sklanjanje; - svojilni zaimki - sklanjanje; - zaimek sebe, se - glagoli - moči, morati, iti, hoteti (sedanji in pretekli čas); - velelnik; - povratni glagoli; - števila od 20 do 100; - prislovi časa, kraja, vzroka in lastnosti; - vezniki; - vprašalnice Kdo/Kaj/Kje/Kdaj/Zakaj...
- obvladane (že sprejete) vsebine iz književnosti povezuje	KNJIŽEVNOST	- avtorske lirske pesmi slovenskih avtorjev;

z novimi književno umetniškimi besedili; - razume vsebino kratkega književnega in po potrebi adaptiranega besedila; - reproducira odlomke iz izbranih književno-umetniških in drugih besedil; - sledi časovnem poteku dogajanj v knjižnem besedilu in določi mesto dogajanja; opiše glavnega junaka; - opaža izobraževalne in vzgojne vrednosti poljudnoznanstvenega besedila; - ponazori verovanja, običaje, način življenja in dogodke v preteklosti, opisane v knjižnih delih; - pozna osnovne podatke o zgodovini in formiranju slovenskega naroda; - pozna specifično lokalno slovensko arhitekturo; - pozna slovenske folklorne in popularne pesmi in plese - razlikuje značilnosti; slovenske narodne noše (ki so v zvezi z določeno lokacijo); - pozna osnovne slovenske praznike (narodne in lokalne kulture), ki so pomembni v življenju posameznika in skupnosti, ter običaje, ki so v zvezi s temi prazniki;		- slovenske ljudske lirske pesmi; - slovenske basni, ljudske zgodbe, legende in pravljice; - umetniške zgodbe in pravljice v slovenščini; - gledališke drame za otroke v slovenščini; - televizijske in radijske-drame; - slovenske risanke; - stripi in otroški časopisi v slovenščini; - otroške narodne igre; - poslušanje slovenskih pesmi in glasbe; - seznanjanje s specifičnimi slovenskimi glasbili; - seznanjanje s slovenskimi ljudskimi plesi; - tradicionalna narodna kultura - javni nastop, predstavitev lastnega in timskega dela; - pomembni datumi iz zgodovine Slovencev in njihovega narodnega povezovanja; - razvijanje spoštovanja do slovenskega kulturnega izročila in potrebe, da se le-ta ohranja in razvija: specifične hiše na slovenskem podeželju, specifična noša in hrana pri Slovencih; - vzgoja v duhu miru, tolerance, kulturnih odnosov in sodelovanja med ljudmi.

- primerja slovenske praznike in običaje, ki so v zvezi z njimi in običaje pri večinskemu ljudstvu, ter pri drugih narodnih skupnostih, ki živijo na določenem področju; - ustvarja sliko o lastni kulturni identiteti.		Učitelj izbere 6 besedil iz priporočenega čtiva (od katerih 2 nista na seznamu priporočenega čtiva, pač pa jih učitelj izbere sam, glede na zanimanje učencev): - L. Krakar: Jesen Ljudska: Desetnica I. Minatti: Pesem B. A. Novak: Prebesedimo..., Zzzbudilka, Vogali besede hiša O. Župančič: Na jurjevo, Barčica Proza: F. Bevk: Pastirci A. Inglič: Tajno društvo PGC S. Pregl: Geniji v kratkih hlačah, Geniji v dolgih hlačah, Če bi in če ne bi T. Seliškar: Bratovščina sinjega galeba P. Suhadolčan: Košarkar naj bo Dramatika: Ž. Petan: Starši naprodaj M. Dekleva: Lenča flenča

- razume preprosta besedila, ki se nanašajo na pozdravljanje in predstavljanje sebe in drugih, ob uporabi preprostih jezikovnih sredstev (do 7 vezanih stavkov v standardnem jeziku); - razume enostavno usmerjene predloge, nasvete in priporočila za skupne aktivnosti; zna	JEZIKOVNA KULTURA	Vsebine so enake, kot v prejšnjem razredu, le da so bolj zapletene: - poslušanje in branje preprostih besedil, ki se nanašajo na določene komunikacijske situacije - dialogi, pripovedna besedila, formularji ipd.; ustno in pisno dajanje informacij o sebi in spraševanje ter posredovanje informacij o

sprejeti in ponuditi dodatne informacije v zvezi s predlogom; zna jezikovno ustrezno predlagati/sprejeti/zavrniti vabilo k skupnim aktivnostim; - razume prošnje, primerne njegovi razvojni stopnji, zna jih oblikovati, razumeti in sporočiti kratko obvestilo v zvezi z neposrednimi potrebami; uporablja preprosta jezikovna sredstva v funkciji zahvale in opravičila (ustno ali pismeno, prek SMS-a, pisma, elektronskega sporočila ipd.); - razume in sledi preprostim navodilom v zvezi s situacijami iz življenja ali šole (navodila za izvršitev naloge, projekta ipd.); - razume preprosta besedila, ki opisujejo vsakdanje situacije v sedanjosti in izkušnje dogodkov in oseb iz preteklosti; - orientira se v prostoru; razume preprosta vprašanja, ki se nanašajo na prostorsko orientacijo; sprašuje za/daje informacije o smeri gibanja; - razume, sprašuje in daje preprosta obvestila o vremenskih situacijah in naravnih nesrečah; - razume in oblikuje preproste izraze, ki se nanašajo na lastništvo in pripadnost; sprašuje in sporoča, kaj nekdo ima ali česa nima in komu nekaj pripada; - razume, na preprost način sprašuje in izraža		drugih (SMS, elektronsko sporočilo, formularji, članske kartice, opisi fotografij ipd.); - identifikacija in poimenovanje članov družine, družinskih vezi in korenin (v zvezi z zadanimi temami); - poslušanje in branje preprostih besedil, ki se nanašajo na opis živih bitij, predmetov, krajev, pojavov, dejanj, stanj in dogodkov; ustno in pisno opisovanje; primerjanje živih bitij, predmetov, pojavov in krajev; izdelava in prezentacija projektov (plakat, strip, Power Point ipd.); - poslušanje in branje preprostih besedil, ki vsebujejo predloge in vabila, dogovarjanje glede predlogov in sodelovanja v skupnih aktivnostih; ustrezno sprejemanje/zavračanje nasvetov/predlogov/vabil; - poslušanje in branje preprostih izjav, ki izražajo ponudbo ali prošnjo za pomoč, uslugo, opravičilo, hvaležnost; - poslušanje in branje besedil, ki vsebujejo preprosta navodila (npr. za izvedbo naloge ali projekta); - poslušanje in branje opisov in razumevanje izjav v zvezi z vsakdanjimi dejavnostmi in dogodki (družinsko in šolsko življenje, počitnice in potovanja, projekti o zgodovinskih osebnostih in dogodkih, pomembnih odkritjih, umetniških izdelkih ipd.); - poslušanje in branje krajših besedil v zvezi s smerjo gibanja in

svoje mišljenje v obliki strinjanja/nestrinjanja; - razume preproste izraze, ki se nanašajo na količino nečesa; sprašuje in odgovarja, koliko nečesa je ali ni; na preprost način sprašuje po artiklih v prodajalni, naroča hrano v restavraciji in sprašuje/sporoča, koliko nekaj stane.		specifičnimi prostorskimi odnosi; ustna in pisna izmenjava informacij v zvezi s smerjo gibanja; - poslušanje in branje preprostih besedil v zvezi z vremenskimi situacijami in naravnimi nesrečami; ustno in pisno spraševanje v zvezi z zadano komunikacijsko situacijo; - poslušanje in branje preprostih besedil v zvezi s spraševanjem in izražanjem glede mišljenja in strinjanja/nestrinjanja, ob spoštovanju osnovnih norm vljudnosti v komunikaciji z vrstniki in odraslimi; - poslušanje in branje preprostih besedil, ki pripovedujejo o količini nečesa; postavljanje pisnih in ustnih vprašanj in odgovorov v zvezi s količino (teme: v restavraciji, v trgovini, v kuhinji ipd.). Tematika: - šola: skupne dejavnosti in zanimanja v šoli in zunaj nje (prosti čas, dogovori, prevzemanje odgovornosti v dogovorjeni situaciji); urniki, programi, vozni red ipd.; - družina in bližnja okolica; družinske vezi, vljudnostna pravila komunikacije med vrstniki in z odraslimi; počitnice in potovanja; odnos do svoje in tuje lastnine;
		- moj dom: priprava, organizacija, delitev poslov; obveznosti doma; urejanje prostora, kjer se živi, spremembe v lastnem kotičku (posterji, nove barve...);

		- okolje - znamenitosti slovenskih mest, tipičen videz mest in vasi v Sloveniji; družabni in javni prostor; valuta v Sloveniji; - aktualne teme iz kulturne zgodovine Slovencev; zgodovinski dogodki, velika odkritja, pomembne osebnosti iz zgodovine, umetnosti, znanosti ipd.; - vremenske situacije v svetu in pri nas; - zanimanja, hobiji, zabava, šport in rekreacija; umetnost (književnost za mlade, strip, glasba, film); - prehrana: naročanje hrane v restavraciji, nakup hrane, oblikovanje seznamov za nakup hrane; - tradicija in običaji v slovenski kulturi (proslave, karnevali, manifestacije(; razvijanje kritičnega odnosa do negativnih elementov obnašanje med vrstniki (netoleranca, agresivno obnašanje ipd.); - mimika in gestikulacija:

Ključni pojmi vsebine: jezik, književnost, tradicija, jezikovna kultura, poslušanje, govor, branje, pisanje.

NAVODILO ZA DIDAKTIČNO-METODIČNO UDEJANJANJE PROGRAMA

Učni program Slovenskega jezika z elementi narodne kulture je naravnan tako, da pozitivno odgovori na različne kriterije in potrebe, sestavljajo ga predmetna področja: jezik, književnost, jezikova kultura, ki so osnova za uresničevanje več izhodišč udejanjanja tega programa. Po eni strani, vsebina programa zajema navedene celote, ki se ne morejo preučevati ločeno in brez prepletanja z drugimi deli programa, po drugi strani pa se program fleksibilen v meri, ki omogoča prilagajanje različnim pogojem, dodelavo in razširitev, odvisno od povratnih informacij iz prakse. V skladu s tem se priporoča, da se delitev učnih ur opravi tako, da se na vsaki uri istočasno posebna pozornost posveti pouku jezika, bogatenju jezikovne kulture ter slovenski književnosti in kulturi Slovencev v Srbiji, s poudarkom na ljudskem izročilu, navadam in običajem. V učilnici se uporablja ciljni jezik, govor učitelja pa je prilagojen znanju in starosti učenca. Učitelj mora biti prepričan, da je učenec razumel pomen sporočila, skupaj z njegovimi kulturološkimi, vzgojnimi in socializirajoči elementi, in zato je občasna raba srbskega/drugega jezika opravičena.

JEZIK

Področje Jezik zajema leksiko in slovnične modele slovenskega jezika. V vsebinah in izhodiščih tega področja se nahaja okvirno število besed in slovničnih elementov, ki naj bi jih učenec obvladal v šestem razredu. Na tem področju programa je poudarek na postopnem usvajanju sistema slovenskega jezika v komunikativnem sobesedilu od 1. razreda, ko je le-to večinoma nezavedno. Od šestega razreda naprej, vzporedno z usvajanjem jezika, se prične tudi učenje tujega jezika - gre za zavedni proces, v katerem učitelj pomaga učencem, da z opazovanjem ustreznih jezikovnih in nejezikovnih pojavov ter premišljevanjem o njih, opazijo jezikovna pravila in jih začnejo uporabljati.

Da bi učenec obvladal določeno število besed in slovničnih elementov, je nujno, da jih razume in dolgotrajno vadi. Na ta način se ustvarijo predpogoji, da jih uporabi v ustrezni komunikativni situaciji. Formalno poznavanje slovničnih pravil ne zajema tudi sposobnost njihove uporabe, in zato je takšno znanje koristno samo, če prispeva k boljšem razumevanju določenih pravilnosti sistema. Oziroma, obvladanje slovničnih pravil ni samo sebi cilj. Pojasnitev slovničnih pravil, v kolikor učitelj oceni, da je koristno, mora biti usklajeno s starostjo učenca, njegovimi kognitivnimi sposobnostmi, predznanji v maternem jeziku in zoženo na ključne informacije, ki so nujne za uporabo. Učenčevo poznavanje slovničnih pravil se ocenjuje in vrednoti na podlagi uporabe v sobesedilu, brez vztrajanja na njihovem eksplicitnem opisu.

Učenec spoštuje princip individualizacije pri delu, glede na to, da je znanje jezika med učenci zelo raznoliko, vaje pa zastavi tako, da vsakem učencu omogoči kar se da pogosteje verbalne dejavnosti. Pri učencih, ki so se začeli učiti slovenščine v prvem razredu osnovne šole, brez predznanja, je pomembno, da se razvije sposobnost razumevanja in ustvarjanja izkazov, ki vsebujejo elemente, določene s programom. V produkciji (sestavljanju in govorjenju izkazov) na tej ravni, je pomembno, da je pomen sporočila razumljiv, slovnična pravilnost pa se doseže postopoma. Na tej ravni se pričakujejo tipične napake, nastale zaradi interference in nezadostnega obvladanja gradiva. Napake niso samo znak nepoznavanja gradiva, nasprotno, kažejo, da je učenec pripravljen za začetek komunikacije, kar naj bi učitelj podprl. To ne pomeni, da napak sploh ni treba popravljati. Učitelj odloča o tem, kdaj bo, kako in katere napake popravljal, istočasno pa mora učenca motivirati za komunikacijo ter skrbeti za to, da se napake postopoma reducirajo. V primeru, da so v razredu tudi učenci, ki so že znali slovenski jezik na določeni ravni pred začetkom šolanja, je treba pričakovati možnost hitrejšega napredovanja med šolanjem. V takšnih okoliščinah se domneva, da bodo napake manj zastopane, njihovo popravljanje pa hitrejše.

Ravno ure s področja Jezika so primerne za usmerjeno, namensko usvajanje posameznih segmentov slovničnih elementov slovenskega jezika. Na teh urah se priporoča dinamična izmenjava različnih dejavnosti: različne oblike vaj poslušanja, preverjanje razumevanja poslušanega, ponavljanje, slovnično in besedilno variiranje modela, dopolnjevanje, preoblikovanje trdilnih v vprašalne in negirane oblike ipd. Jezikovno oblikovanje besedila zajema tudi spoštovanje pravopisnih pravil, pravilno rabo oblikoslovnih oblik besed, spoštovanje skladenjskih pravil, vzpostavljanje koherentnosti in kohezije v besedilu, ter rabo ustreznih besedilnih in stilnih sredstev.

Zaželeno je, da se pri pouku Slovenskega jezika z elementi narodne kulture v ustreznih priložnostih uporabi prenos znanj pridobljenih na urah srbskega jezika, in o srbskem jeziku, ter na urah tujega jezika. Pouk Slovenskega jezika z elementi nacionalne kulture naj bo v korelaciji s poukom navedenih predmetov.

KNJIŽEVNOST

Področje Književnost v okviru predmeta Slovenski jezik z elementi narodne kulture, po povratnih informacijah iz prakse, je predvsem namenjen učencem, ki pred vpisom v šolo niso znali slovenski jezik in katerih poznavanje jezika je v šestem razredu na osnovni (elementarni) ravni. Komunikacija se zato še vedno težko udejanja v slovenščini, slovnični modeli niso obvladani, saj učenci nimajo priložnosti uporabljati slovenski jezik, njihovo besedišče ne vsebuje veliko število besed, besede zelo enostavno iz aktivnega fonda preidejo v pasivnega in se hitro pozabijo, besedišče pa se usvaja počasneje, kot pa pri učencih, ki so obvladali slovenščino na določeni ravni tudi pred šolo, interferenčne napake pa se pogosto pojavijo v tolikšni meri, da motijo razumevanje stavkov; zaradi tega razloga, naj bi naglas bil na besedišču in jezikovnih obrazcih (modelih), ki jim bodo zagotovili temelj za enostavno komunikacijo v slovenščini.

V vsakem razredu je učencem ponujenih več besedil, kot je predvideno z obvezujočim številom. Osnovni kriterij za izbor besedil je raven poznavanja jezika. Poleg izbranih besedil se obdelujejo tudi besedila po prosti izbiri, pri čemer se upošteva raven poznavanja jezika in zanimanje učencev. Poleg

izvirnih knjižnih besedil je načrtovana tudi obdelava konstruiranih besedil, ki naj bi bili v funkciji bogatenja leksike, ki je potrebna za vsakdanjo komunikacijo na osnovni ravni. Predlaga se, da učitelj načrtuje najmanj tri ure za obdelavo enega besedila skozi teme. Pesmi, ki se pojejo, ne zahtevajo obvezne obravnave, slovničnih in besedilnih pojasnil jezikovnih pojavov.

Področje učnega programa Književnost prispeva k doseganju naslednjih komunikativnih funkcij jezika pri obdelavi adaptiranega teksta:

- usvajanje leksike določenega tematskega kroga, potrebne za vsakdanjo komunikacijo;

- branje, oziroma poslušanje besedila v funkciji vadbe razumevanja pisnega in govorjenega jezika - vadi se tiho branje in branje z razumevanjem;

- naloge v zvezi z besedilom razvijajo sposobnost razumevanja besedila, vadi se veščina pisanja, sestavljanje in pisanje stavkov, ki vsebujejo znano leksiko, ob vadbi osnovnih jezikovnih obrazcev, ter razvijanje sposobnosti sestavljanja stavkov govorjenega jezika (ob pisnih in govornih vaj se tolerirajo interferenčne napake, ki ne motijo razumevanja stavkov);

- odgovori na vprašanja (ustni in pisni) pomagajo učencu, da razvije mehanizme sestavljanja stavkov v slovenščini, oziroma predstavitev v slovenščini, ob jasni prisotnosti interferenčnih napak - dobro je, da učitelj popravlja napake, kažoč na pravilne oblike;

- reprodukcija teksta ali povzemanje razvija sposobnost uporabe jezika - učenec naj bi se izražal z uporabo več stavkov, naj bi oblikoval in razvijal govorne sposobnosti.

Književno-umetniški, adaptirani in konstruirani teksti so primerni za tolmačenje, pri čemer se izhaja iz starosti in predznanja učenca. Besedila so istočasno izhodišče za vadbo novih besed in izrazov, jezikovnih modelov, branja, pisanja, govora; zato so tri ure namenjene enemu besedilu in istočasno zajemajo obdelavo in vadbo učne snovi.

Delo z besedilom zajema:

1. Semantizacijo novih besed: semantizacija se lahko opravi s pomočjo sopomenk, ki so znane učencem, z vizualno predstavitvijo besed, s postavitvijo besed v kontrastne pare, z opisovanjem besed z enostavnimi stavki. Učitelj mora paziti, da stavek, s katerim opisuje neznano besedo, vsebuje učencem znane besede. Prevod je opravičen le v primeru, ko ni drugih sredstev za pojasnitev pomena besed. Priporoča se uporaba slovarja pri pouku.

2. Poslušanje ali branje besedila: svetuje se, da učitelj najprej prebere besedilo - na ta način učenci slišijo pravilen izgovor besede. Priporoča se uporaba audio-vizualnih sredstev. Zahteve, ki se v programu tičejo učenja odlomkov iz poezije in proze na pamet, spodbujajo usvajanje modela govorjenja, ter intonacijo besed in stavkov.

Dramatizacija besedil se povezuje tudi z javnim nastopom, pa tudi s pogovorom o literarnem delu, saj gre za obliko njegove interpretacije. Skozi vživljanje z osebnostmi dela, učenci lahko pokažejo čustva, ki jih prepoznajo v obnašanju junakov in o katerih sklepajo.

1. Kontekstualizacija nove leksike: nujno je, da učitelj nove besede postavi v stavčni kontekst, da bi vadili besedišče vzporedno s konstruiranjem stavkov. Stavki naj bodo enostavni, da bi se izognili velikemu številu napak, do katerih nujno pride v zapletenih konstrukcijah. Če stavek vsebuje preveč napak, postane nerazumljiv za slušatelja. Kontekstualizacija novih besed je pomemben element funkcionalne uporabe jezika, saj navaja učenca, da sestavlja stavke in aktivira besedišče ter jezikovne modele.

2. Vprašanja v vezi z besedilom (v pisni obliki in ustno): proces razumevanja teksta se sestoji iz več delov. Šele, ko se novo besedišče usvoji in uporabi v stavkih, se lahko preide na raven razumevanja besedila. Raven, na kateri je učenec razumel besedilo, se lahko določi z zastavljanjem vprašanj v zvezi z besedilom. Vprašanja naj temeljijo na besedišči, ki so ga prej usvojili z rabo novih besed, obdelanih v besedilu. Vprašanja naj bodo kratka. Koristno je, da je del vprašanj v pisni, del pa v govorni obliki. Pomembno je, da se najprej vadi govor, potem pa tudi pisanje.

3. Vprašanja v zvezi z besedilom (v pisni obliki in ustno): učenci vadijo in ustvarjajo komunikacijo v slovenščini, ki temelji na znanem besedišču, ob toleriranju napak, ki ne motijo razumevanja. Vprašanja naj bodo v skladu z besediščem, ki je učencem na razpolago. To je naslednja raven v procesu usvajanja jezikovnih veščin, katerih cilj je usmerjanje učenca, da ustvari komunikacijo v slovenščini. Ta cilj se pogosto zelo težko doseže, toda potrebno je usmeriti učenca, da ustno, potem pa tudi v pisni obliki uporabi določene besede ali izraze v slovenščini.

4. Pogovor o besedilu: v skladu z besediščem, ki je učencem na razpolago, pogovor temelji na prepoznavanju glavnih osebnosti, dejavnostih, ki se nanje navežejo, na poudarjanju značilnosti osebnosti iz besedila. Kot del procesa uvajanja učenca v uporabo jezika, se priporoča, da se učenci, po modelih iz besedil spodbudijo, da tvorijo stavke, potrebne v govornih situacijah. Ob obdelavi poezije se ne vztraja na literarni teoriji, temveč na doživljanju lirske pesmi. Spodbujanje učenca, da razume motive, pesniške slike in jezikovno-stilna izrazna sredstva, se poveže z ilustriranjem pomembnih posameznosti, ter z vadbo intonacije verza in opažanjem rime v pesmi.

5. Komparativni pristop: učitelj načrtuje vključevanje besedil iz srbske književnosti, ki se primerjajo s predlaganimi deli slovenske književnosti (v kolikor je to mogoče) ter s primeri, ki so navezani na film, gledališko predstavo, različne avdio-vizualne zapise; v obdelavo knjižnega dela se vključijo tudi vsebine iz likovne in glasbene kulture, strip in različne vrste iger (rebusi, križanke, asociacije...). Ob opažanju pomembnih poetskih elementov v strukturi književno-umetniškega besedila, z uporabo znanja pridobljenega pri pouku srbskega/glavnega jezika, si učitelj prizadeva, da bi učencem (v skladu z njihovimi zmožnostmi) razložil osnovne oblike pripovedovanja (naracija, deskripcija, dialog); pojem sižeja in fabule, funkcijo pesniške slike; vlogo jezikovno-stilnih sredstev in druge osnovne poetične značilnosti besedila.

6. Oblikovanje kratkega besedila v pisni obliki ali ustno na podlagi adaptiranega knjižnega besedila: ta raven rabe slovenskega jezika v govorni ali pisni obliki je glavni cilj področja Književnost. Poskus samostojnega oblikovanja krajšega besedila iz pet ali šest stavkov (v paru ali v skupini) predstavlja višjo raven v uresničevanju komunikativne funkcije jezika. Učenci razvijajo mehanizem uporabe jezikovnega gradiva in jezikovnih modelov; tvorijo stavke iz besed, upoštevajoč slovnične strukture, potem pa iz stavkov sestavijo krajše besedilo. Proces se nanaša tako na govorjeni kot na pisni tekst.

Osnovna funkcija književno-umetniških besedil, oziroma adaptacij, je, poleg usposabljanja učencev za komunikativno rabo jezika, tudi seznanjanje učencev s književnimi deli, ki so pomembna za slovensko književnost, s kulturo, zgodovino in tradicijo slovenskega naroda. To področje zajema tudi seznanjanje z drugimi vidiki slovenske kulture, npr. praznovanje pomembnih praznikov v lokalni in narodni kulturi Slovencev. Priporoča se komparativni pristop in opažanje podobnosti in razlik s praznovanjem danih praznikov (če obstajajo) pri večinskem ljudstvu in drugih narodnih skupnostih, ki živijo skupaj v določenih mestih.

JEZIKOVNA KULTURA

Realizacija učnih vsebin Slovenskega jezika z elementi narodne kulture zajema kontinuiteto v bogatenju jezikovne kulture učenca. Gre za eno primarnih metodičnih obveznosti učitelja. Učitelj mora oceniti sposobnosti vsakega učenca za ustrezno raven komunikativne kompetence in v skladu s tem prilagoditi jezikovno gradivo. Le-to naj bi pripeljalo do funkcionalne uporabe jezika v pouku, in v vseh ostalih življenjskih okoliščinah, v šoli in zunaj nje, kjer je kakovostno jezikovno komuniciranje pogoj za popolno sporazumevanje.

Jezikovna komunikacija zajema obvladanje receptivnih in produktivnih jezikovnih veščin, in sicer: poslušanje, branje, pisanje in govorjenje. Osnovna značilnost sodobnega metodičnega pristopa k pouku jezika in jezikovne kulture, je razvijanje sposobnosti učenca v vseh štirih dejavnostih, vzporedno z njihovim prilagajanjem kognitivnim sposobnostim in jezikovnemu okolju učenca. Izhodišča na področju Jezikovna kultura so koncipirana tako, da po eni strani omogočijo uresničevanje minimuma jezikovnih kompetenc, toda po drugi strani, ne smejo omejiti učence, ki so zmožni ustvariti večji napredek. Zaradi specifičnosti tega pouka, je predvidena izhodišča treba uresničiti skozi jezikovne dejavnosti, ki so, z metodičnega vidika, bolj podobni pouku tujega jezika, kot maternega.

Poslušanje je prva jezikovna dejavnost, s katero se učenci srečajo pri pouku Slovenskega jezika z elementi narodne kulture. Omogoča učencu, da spozna melodijo jezika, potem pa tudi njegov

glasoslovni sistem, intonacijo besede in stavka. Končni cilj poslušanja je razumevanje, kot predpogoj za verbalno produkcijo, oziroma - komunikacijo. Dejavnost poslušanja zajema vaje, kot so: reagiranje na zapovedi učitelja ali z avdio-zapisov, povezovanje zvočnega materiala z ilustracijo, povezovanje pojmov v priročniku, selekcija točnih in napačnih izrazov, določanje kronologije ipd.

Govorjenje je najbolj zapletena jezikovna veščina, ki zajema obvladanje vseh elementov jezika (fonetično-fonoloških, oblikoslovnih, skladenjskih in besedilnih). Govorjenje se najpogosteje realizira v dialoški obliki, in zato zajema razumevanje (sogovorca). Poleg tega, je govorjenje veščina, ki zahteva določeno hitrost in pravočasno reakcijo. Kot produktivna veščina, skupaj s pisanjem, omogoča učencu, da se izrazi v slovenščini, zastavi vprašanje, interpretira neko vsebino in sodeluje v komunikaciji z drugimi. Dejavnost govora lahko zajema vaje, kot so: petje in plesi v skupini, klasificiranje in primerjanja (po velikosti, obliki, barvi in dr.); ugibanje predmeta ali osebe; «prevajanje» gest v izkaz in dr. Dejavnosti govorjene in pisne interakcije zajemajo na pr. tudi: reševanje «tekočih problemov» v razredu, tj. dogovore v zvezi z dejavnostmi; skupno oblikovanje ilustriranih gradiv (albuma fotografij z izleta ali proslav, načrta tedenskih dejavnosti z izleta ali druženja ipd.); interaktivno učenje, spontani pogovor; delo v parih, majhnih in velikih skupinah (mini dialogi, igra vlog ipd.).

Branje je jezikovna dejavnost, ki zajema poznavanje grafičnega sistema jezika (črke), njihove glasovne realizacije, povezovanje glasov v besede in sestavljanje besed v stavke, spoštujoč ustrezna ritmična in prozodična pravila. Cilj branja mora biti razumevanje prebranega, saj samo tako le-to predstavlja jezikovno kompetenco, in ne samo ubeseditev črk. Dejavnost branja zajema vaje, kot je povezovanje glasov in črk, odgovarjanja na enostavna vprašanja v zvezi z besedilom, točno - netočno, izvršitev prebranih navodil in zapovedi; opažanje distinktivnih značilnosti, ki kažejo na slovnične specifičnosti (spol, število, glagolski čas, oseba ipd.).

Pisanje je produktivna jezikovna veščina, ki zajema izražanje jezikovne vsebine po pisni poti, z uporabo ustreznih črk in ob spoštovanju pravopisnih pravil. Posebno pozornost je treba posvetiti grafemom, za katere ne obstajajo ustreznice v maternih jezikih učencev, če jim slovenski jezik ni materni. Cilj pisanja je jezikovno izražanje po pisni poti, torej zajema tudi razumevanje. Dejavnost pisanja zajema, med drugim, tudi vaje kot so: povezovanje glasov in črk; zamenjava in iskanje manjkajoče besede (dopolnitev naštevanja, križanke ipd.); povezovanje krajšega besedila in stavkov s slikami/ilustracijami; izpolnjevanje formularjev (prijava na tečaj, naročnina na otroški časopis, nalepke za potovalko ipd.); pisanje voščil in razglednic; pisanje krajših besedil in dr.

Jezikovna kultura zajema tudi razvijanje splošnih strategij za jezikovno produkcijo (govorjenje in pisanje), in sicer z naslednjimi postopki: oblikovanje teme, iskanje gradiva, zavzemanje stališča, določevanje cilja govora/pisnega besedila, strukturiranje govora/teksta v skladu s temo, koncepcijo in ciljem. Strategije, ki so specifične za govorno produkcijo zajemajo tudi: stil govora (ustrezen izbor besed), memoriranje govora (pomnjenje skice), priprava za predstavitev (dihanje, modulacija glasu in dikcija), izraz obraza, gestikulacija, telesna drža.

V šestem razredu osnovne šole učenci delajo z več vrstami in tipi govorjenih in pisnih besedil, in sicer na: deskriptivnem besedilu, narativnem in informativnem, argumentativnem in regulativnem besedilu.

Navedene štiri veščine so skozi izhodišča dveh programov vertikalno povezane tako, da jasno opisujejo stopnjevanje dosežkov učenca na področju Jezikovna kultura. Vsebine po temah predstavljajo leksično-semantični okvir, znotraj katerega se funkcionalno realizirajo jezikovne vsebine. Tematske enote predstavljajo realne, vsakdanje okoliščine, v katerih se uresničuje komunikacija. Za vsako tematsko enoto so predlagane tematske skupine, ki jih je treba dopolniti z ustrezno leksiko, v okviru priporočenega števila novih besed. Tematske enote se ponavljajo tudi v vsakem naslednjem razredu, s širjenjem nove leksike in v novih komunikativnih situacijah; takšna horizontalna vrsta gradacije je uporabljena v vseh tematskih enotah.

Izbor besedišča je delno pogojen z vsebinami s področij Jezik in Književnost, odvisen pa je tudi od ocene učitelja o potrebi za ustreznimi leksemi in njihovi frekventnosti, zaradi doseganja informativnosti in naravnosti v komunikaciji. Mnoge besede niso povezane samo z eno tematsko enoto, temveč se preklapljajo in povezujejo v nova semantična zaporedja, kar naj bi učitelj spodbujal z dobro osmišljenimi govornimi in pisnimi vajami. Poleg selektivnega pristopa k leksiki, je treba paziti tudi na število leksemov, ki se usvajajo v eni učni enoti. Na eni uri ne bi bilo treba uvesti več kot pet novih besed, čigar pomen se bo pojasnil in vadil v tipičnih realizacijah znotraj stavka. Najbolj

učinkovito bi bilo, da za novo besedo vsak učenec oblikuje (minimalni) kontekst, oziroma stavek. Na ta način ima učitelj vpogled v učenčevo razumevanje pomena besed, poleg novih vsebin pa tudi spodbuja rabo prej pridobljenih znanj iz leksike in slovnice, učenci pa pridobijo samozavest, saj lahko izgovorijo ali zapišejo stavke v slovenščini.

Funkcionalno in ekonomično povezovanje pod-področij predmeta Slovenski jezik z elementi narodne kulture (Jezik, Književnost, Jezikovna kultura) omogoča obvladovanje z njihovimi vsebinami in uresničevanje predvidenih izhodišč na naraven in spontan način, tako da ene vsebine izhajajo iz drugih, se dopolnjujejo in preklapljajo. Na izbranih delih književno-umetniških, neumetniških in konstruiranih tekstov se lahko razvijajo različne komunikativne veščine; z govornimi vajami se definirajo smernice za izdelavo pisnih sestavkov; kreativne dejavnosti v pouku pripomorejo k razvoju ustnega in pisnega izražanja, branje z razumevanjem vpliva na bogatenje leksike in fluentnost govora itn. Usklajenost izhodišč z jezikovnimi kompetencami omogoča učencu ne samo kumulativno spremljanj napredovanja vsakega učenca, temveč tudi opažanje problemov v razvijanju posameznih kompetenc, kar v marsičem olajša proces pouka in učenja jezika.

Opomba:

Premet Slovenski jezik z elementi narodne kulture lahko poučuje oseba, ki je uspešno zaključila štiriletni študij slovenskega jezika na Filološki fakulteti v Beogradu, ali učitelj/-ica, ki je uspešno opravil/-a strokovni izpit v okviru Lektorata za slovenski jezik na Filološki fakulteti v Beogradu. Potrdilo o usposobljenosti izdaja Center za stalno izobraževanje in vrednotenje (Centar za stalno obrazovanje i evaluaciju) Filološke fakultete Univerze v Beogradu (sklep Ministrstva za šolstvo, znanost in tehnološki razvoj št. 610-00-01740/2017-07 z dne 13.11.2017).

UKRAJINSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Назва предмета	УКРАЇНСЬКА МОВА З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
Мета	Метою навчання української мови з елемнетами національної культури є досягти учнями такого ступеню комунікативних здібностей, на якому вони зможуть самостійно вживати засвоєні навички розмовного мовлення в стандартних та професійних комунікативних ситуаціях (залежно від тематичного мінімуму та в письмовій формі), плекати національну та

	культурну ідентичність, етнічну самоповагу та ознайомити учнів з елементами традиції, культури, звичаїв українського народу, підкреслюючи особливі риси української громади в Сербії.
Клас	шостий
Річна кількість годин	72 години

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ Після закінчення класу учень:	ОБЛАСТЬ/ТЕМА	ЗМІСТ
- може визначити рід художнього твору; - аналізує композицію ліричного вірша (строфа, рядок); - відрізняє жанрові особливості народної творчості від особливостей художньої літератури; - відрізняє народну притчу, байку, баладу, легенду; - відрізняє реалістичну прозу від міфопоетичної прози; - розрізняє види художнього стилю мовлення;	ЛІТЕРАТУРА	ЛІРИКА Літературні терміни та поняття Поет і вірш. Строфа і рядок у ліричному вірші. Жанри авторської та народної лірики: описовий (дескриптивний); календарно-обрядовий і героїчний епос. ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА 1. Василь Сухомлинський: Легенда про золоте зернятко істини 2. Всеволод Нестайко: Неймовірні детективи 3. Віктор Близнець: Оленчине свято

- визначає основний настрій інтерпретації вірша, оповідання або драми (гумористична, весела, сумна тощо); - визначає тему, місце та час відбування події; - послідовність подій; - характеризує образи героїв, наводячи приклади з тексту/внутрішні та зовнішні риси; - наводить приклади вірувань, звичаїв, способу життя та подій в минулому, що описані в літературних творах; - аналізує елементи драматичного твору (дія, сцени, зображення подій, персонажі); - правильно переписує короткий текст за заданим завданням (зі зміною роду, числа, часу, складів ...); - складе та напише привітання та вітання;		4. Сергій Пантюк: Шпаки і сова 5. Анатолій Григорук: Українська хата 6. Грицько Бойко: Хлопчик Ох 7. Катерина Вишенська: До чого ж гарно 8. Іван Драч: Балада про соняшник 9. Народні вірші (на вибір), загадки, народні приказки 10. Народні весільні та інші обрядові пісні (на вибір) 11. Українські народні балади (на вибір) 12. Тарас Шевченко: Катерина ЕПІКА Літературні терміни та поняття Письменник і оповідач. форми оповіді: опис, розповідь від першої та третьої особи; діалог. Фабула: послідовність подій. Характеристика персонажів - особливості мови, поведінка, зовнішній вигляд та риси характеру. Види епічних творів: байки, народні та

- виконує українські народні та популярні дитячі пісні, відповідно до віку; - шанує свою рідну мову та мови інших народів; - розрізняє подібність мовних явищ між українською та сербською мовами; - відрізняє літературну мову від діалекту; - розрізняє поділ приголосного на тверді та м'які; - розрізняє змінні частини мови; - розрізняє відмінки і відмінкові форми у співвідношенні з сербською мовою; - визначає категорії роду та числа змінних частин мови; - правильно застосовує правописні норми у написанні „вибраних слів" (типові приклади); - правильно застосовує правописні норми у написанні великої літери;		літературні казки, притчі, балади. ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА 1. Народні байки: Про злидні 2. Езопова байка: Піддурена ворона 3. Українська народна притча (на вибір) 4. Українська народна балада (на вибір) 5. Народні притчі інших народів (на вибір) 6. Віра Оберемок: Чарівний лелека 7. Іван Франко: Малий Мирон 8. Тарас Шевченко: Вірші 9. Тетяна Майданович: Калина цвіте пізно 10. Анатолій Григорук: Найкраща сестричка, Як стати чарівником 11. Наталія Дев'ятко: Стара яблуня 12. Вадим Дорошенко: Чарівна паличка 13. Олена Пчілка: У пригоді 14. Народні прислів'я ДРАМА

- правильно застосовує правописні норми у пунктуації; - використовує „Правила українського правопису” - та інші довідники з українського правопису; - правильно вимовляє „шиплячі приголосні ж, ч, шперед м’якими с’ та ц’” - правильно вимовляє - ненаголошені голосні звуки; - в розмові дотримується норм літературної мови; - виразно читає вголос літературні та нелітературні твори; - використовує різні форми оповіді: дескрипцію (портрет, інтер’єр, зовнішній вигляд, природні явища), розповідь від 1-ї та 3-ї особи, діалог; - уміє ввічливо подякувати, попросити про допомогу, уважно		Літературні терміни та поняття Дія, сцени, персонажі п’єси. Види драматургії та радіо вистава. ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА 1. Ляльковий театр для дітей 2. Дитячі народні ігри (на вибір) НАУКОВОПОПУЛЯРНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ВИДАННЯ (на вибір до 2 твори) 1. Народна творчість. 2. З життя наших предків. 3. На вибір з видань, енциклопедій, журналів для дітей та Інтернету 4. З журналів та Інтернету про фестивалі національної культури та культурні заходи ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ: 1. Українські народні байки та казки (на вибір). 2. Вибір з антології української дитячої літератури. Література для додаткового читання 1. Я дивився/лась дитячий український

вислухати співрозмовника; - виділяє частини твору (назву твору, уривки); - складає усний або письмовий твір про свої враження від літературного твору, на теми з повсякденного життя та світу уяви; - переказує прочитаний твір за вибором, розповідає подію з власного досвіду або подію з повсякденного життя; - використовує словник, збагачуючи свій словниковий запас (паралелі з сербською мовою та при перекладах); - читає короткий простий текст з розумінням; - декламує народні обрядові вірші, пов'язані з святами або порами року; - бере участь у дитячих іграх, які відповідають його віку; - розрізняє характерні особливості українських народних костюмів;		фільм (вільний вибір). 2. Комікс на власний вибір. 3. Я дивився/лась дитячу виставу.

- святкує свята (і порівнює їх з сербськими); - відрізняє традиційні українські звичаї (Різдво - Коляда, святий Миколай, Великдень - писанка), а також традиційні народні страви; - йому відомі деякі весільні обряди, весільні пісні та привітання характерні для деяких регіонів України; - йому відомі фестивалі національної культури та, якщо це можливо, бере у них участь (як учасник або глядач); - йому відомі національні установи, музеї та етно домівки, галереї.			
	МОВА	Граматика (мова, фонетика, лексикологія, морфологія)	Тверді і м'які приголосні. Змінні слова: іменники, прикметники, займенники, числівники, дієслова (виділяє і визначає в тексті). Іменники - відмінювання іменників. Займенники - питальні, відносні та

			заперечні. Їх відмінювання. Дієслова - дієслівні форми (теперішній, минулий та майбутній час).
		Правопис	Велика літера в складових частинах географічних назв; в назвах інституцій, підприємств, установ, організацій (типові приклади). Пунктуація: кома (при переліку); лапки (прямя мова); тире (замість лапок в прямій мові). Крапка, знак оклику, знак питання.
		Ортоепія	Вимова шиплячих приголосних ж, ч, ш перед м'якими с' та ц' Вимова ненаголошених голосних звуків
	МОВНА КУЛЬТУРА	Спілкування - про події з власного досвіду, про те, що вони бачили, про особисті уподобання. Групування слів, що належать до певної теми та складання речень з даних слів. Самостійна розповідь (8-10 речень) про свого брата або сестру, друга, однокласника, про життя в школі, про подію з власного	

		досвіду, про подію, в якій брали участь. Опис - інтер'єру і екстер'єру, людей, тварин, природних явищ. Подяка, прохання про допомогу, участь у діалозі. Особисте ставлення до прочитаного тексту (що мені сподобалося і чому). Назва тексту, автор, головні герої та їхні особливості. Переказ почутого чи прочитаного твору/казки за допомогою плану або самостійний переказ. - Опис зображення або виконання дії на малюнку з використанням декількох ілюстрацій. - Переказ українських фільмів, казок, дитячих театральних вистав, на основі розробленого плану. - Драматизація твору на вибір або події з повсякденного життя. Використання словників для збагачення словникового запасу, паралелі з сербською мовою, пояснення значення слова в контексті. Використання словника при перекладі.	

		Розуміння найчастіших фазеологізмів. Голосне й тихе читання, правильна дикція та інтонація речення. Переписування коротких речень і текстів, виписування окремих слів і виразів, переписування завдань (зі зміною роду, числа, часу, складів ...) Написати привітання та вітання. Публічний виступ, презентація власного твору та групової роботи. Традиційна народна культура (весільні звичаї).	

Ключові поняття змісту: література (лірика, епіка, драма), мова (мова, фонетика, лексикологія, морфологія, орфографія, орфоепія), мовна культура.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Програма навчання та вивчення української мови з елементами національної культури складається з трьох предметних областей: літератури, мови та мовної культури. Розподіл навчальних годин повинен бути зроблений на основі предметних областей, але завжди, на кожному уроці, слід приділяти особливу увагу культурі мовлення учнів та культурі українців у Сербії, звертаючись при цьому до народних традицій та звичаїв. Ці три області переплітаються між собою і жодна з них не може вивчатись окремо і без взаємодії з іншими областями.

Програма навчання та вивчення української мови з елементами національної культури базується на навчальних досягненнях, тобто на процесі навчання та досягненнях учня. Навчальні досягнення - це опис інтегрованої сукупності характеристик: знань, навичок, переконань та цінностей, які учень здобуває та поглиблює.

I. ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Програма навчання, яка орієнтована на навчальні досягнення дає викладачеві більшу свободу, більше можливостей у плануванні та розробці уроків та самого навчання. Роль викладача полягає в тому, щоб контекстуалізувати цю програму у відповідності до: потреб конкретного класу з урахуванням: рівня знань української мови, складу учнів в класі та їхніх індивідуальних особливостей; підручників та інших навчальних матеріалів, які буде використовувати; технічних умов, навчальних ресурсів та засобів масової інформації доступних у школі; ресурсів, можливостей та вимог соціального оточення, в якому знаходиться школа. Виходячи з заданих навчальних досягнень та змісту, викладач спочатку створює свій річний глобальний план роботи, на підставі якого він пізніше буде розробляти свої оперативні плани.

Навчальні досягнення, визначені по областях, полегшують викладачеві подальшу операціоналізацію навчальних досягнень до рівня конкретної навчальної одиниці. Від викладача очікується, що для кожної навчальної одиниці, на етапі планування та написання плану уроку, визначить диференційовані очікувані результати щодо трьох рівнів складності: ті, яких повинні досягти усі учні, ті, яких повинна досягти більшість учнів, і ті, яких повинні досягти лише деякі учні. Таким чином, створюється непрямий зв'язок з навчальними досягненнями щодо трьох рівнів успішності учнів. При плануванні слід також мати на увазі, що очікувані результати відрізняються, що деяких з них можна досягти легше та швидше, але для більшості з них (особливо для предметної області, літератури), потрібно більше часу, різних заходів та роботи над різними видами тексту. У процесі планування та навчання важливо мати на увазі, що підручник є навчальним інструментом і не визначає зміст предмету. Тому, до змісту, наведеному у підручнику, потрібно застосувати вибірковий підхід. Крім підручника, як одного із джерел знань, викладач повинен відкрити учням й інші джерела знань і навчити їх працювати з ними. При плануванні навчального процесу слід враховувати знання, досвід, інтелектуальні здібності та інтереси учнів.

Необхідно звернути особливу увагу на збагачення словникового запасу та використати певні культурні заходи та свята, які відбуваються в певних осередках, з метою ознайомлення учнів з життям українців у минулому, їхніми традиціями та культурою, як характерними рисами української меншини на цих просторах. Рекомендується порівнювати святкування українських свят із святкуванням цих свят іншими народами та іншими національними громадами, які живуть на цих просторах.

II. ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ЛІТЕРАТУРА

Основу програми з літератури складають твори для літературного читання. Список творів для літературного читання поділений на літературні роди - лірику, епос, драму, та доповнений вибором непрофесійних, науково популярних та інформативних текстів. До списку літератури для літературного читання входять переважно твори, що належать до національного корпусу, який збагачений творами сучасної літератури для дітей. Вибір творів в основному залежить від особливостей сприйняття учнем художнього твору, в залежності від його віку.

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ

Літературні жанри: казки (народні та авторські), байки, вірші, прислів'я, загадки, скоромовки.

Читання - виразне читання коротких українських народних казок, байок, художніх текстів, віршів, балад. Розвиток техніки виразного читання з розумінням, яке є найближче природній мові. Під час роботи над віршами слід тренувати правильну вимову і виразне декламування.

Очікується, що учень цього віку вміє визначити хід подій, головних і другорядних героїв, особливості характеру (зовнішній вигляд та риси характеру, добрі та погані вчинки), час і місце розгортання подій, початок подій, хід подій, кінець подій, описати оточення та людей; визначити народну мудрість в прислів'ях; порівняти повчання в байках з життєвими подіями. Визначити елементи фантастики в казках та переносне значення в байках.

Рекомендується, ознайомлювати учнів з популярними дитячими та народними віршами, рекомендувати їм читати дитячі журнали, (писати короткі літературні твори для дитячих журналів), подивитися, проаналізувати і обговорити принаймні одну театральну виставу та фільм для дітей українською мовою, відвідати фестивалі національної культури, етно домівки, музеї та галереї, які представляють традиційну українську культуру.

Тексти для позакласного читання повинні допомогти викладачеві в опрацюванні граматичних одиниць, а також в опрацюванні та визначенні змісту творів з культури мовлення. Твори, які не будуть опрацьовуватись на уроці, викладач повинен запропонувати учням для читання у вільний час.

Нова програма заснована на більшому взаємозв’язку літературних та нелітературних творів. Кореляційний зв’язок виражається у адекватному поєднанні обов’язкових та вибіркових творів.

Разом із кореляцією між художніми творами, викладачеві необхідно встановити вертикальну кореляцію. Викладач повинен бути ознайомлений зі змістом предмету Українська мова з попередніх класів для дотримування принципу поступовості та систематичності. Викладач повинен бути також ознайомлений з українською історією, музичним та художнім мистецтвом для 6 класу (наприклад: Переселення українців на терени західних Балканн, українська архітектура, образотворче мистецтво, українські народні весільні пісні, український народний костюм, вишивка та прикраси...), а також знати традиційну і духовну культуру українців у Сербії та їхні національні звичаї.

Горизонтальну кореляцію викладач встановлює, насамперед, з предметами: сербська мова та література, історія, образотворче мистецтво, музична культура, релігієзнавство та громадянське виховання.

Навчальні досягнення з літератури базуються на читанні. Різні форми читання є основною передумовою того, щоб учні на уроках набували знань і успішно входили у світ літературного твору. У шостому класі, в першу чергу потрібно плекати, читання з розумінням, завдяки якому учні поступово відкривають для себе світ читання.

МОВА

На уроках мови учні готуються до правильного усного та письмового спілкування стандартною українською мовою.

Коли у змісті програми наводяться уроки, які учні вже опрацювали в молодших класах, слід розуміти, що цим перевіряється рівень засвоєння і здатність застосовувати уже пройдений навчальний матеріал, а після повторення і перевірки знань на нових прикладах йде опрацювання нового матеріалу, забезпечуючи тим самим безперервність навчання, систематично пов’язуючи новий матеріал із уже закріпленими знаннями.

Важливо, щоб викладач завжди мав на увазі вирішальну роль систематичного виконання вправ, тобто навчальний матеріал не є засвоєним, якщо його добре не закріпити. Це означає, що робота повинна бути невід’ємним фактором при опрацюванні навчального матеріалу, застосування, повторення і закріплення знань.

При засвоєнні змінних частин мови потрібно звертати увагу на специфіку української мови у порівнянні з сербською мовою. Обсяг навчального матеріалу викладач повинен планувати у відповідності до групи з якою працює (однорідною чи гетерогенною) і залежно від рівня знань учнів та від того, скільки років вони вже вивчали українську мову.

Правопис

Правила правопису засвоюються систематичним виконанням вправ (написання диктантів, виправлення помилок у даному тексті, відповідні тести з правопису, тощо). В межах орфографічних вправ також бажано періодично включати вправи для перевірки графіки (правильне написання букв). Диктанти рекомендується писати лише у функції вправи звертаючи увагу на написання великої літер та знаків пунктуації в кінці речення та при прямій мові.

Також слід заохочувати учнів, щоб вони самі знаходили та виправляли орфографічні помилки в SMS-повідомленнях, а також у різних видах Інтернет-зв’язку.

Крім того, учнів потрібно скеровувати на використання Правил українського правопису та посібників з українського правопису. Бажано, щоб викладач завжди мав з собою примірник Правил українського правопису та посібник з українського правопису, особливо коли учнів проходять теми з правопису та заохочувати їх до систематичного використання цих посібників.

Ортопедія

Викладач повинен постійно вказувати на важливість правильної вимови, яка тренується виконанням певних ортопедичних вправ. Ортопедичні вправи не повинні виконуватись на окремих уроках, їх треба пов'язати з відповідними темами з граматики; інтонація в реченні, з одного боку, може бути пов'язана з культурою висловлювання, шляхом повторення віршів тощо. З використанням аудіозаписів в учнів потрібно розвинути навички для відтворення і засвоєння правильної вимови, мелодії, дикції ...

Деякі ортопедичні вправи також можуть виконуватись при засвоєнні відповідних тем з літератури: наприклад, артикуляцію можна тренувати, вимовляючи скоромовки, вивчаючи їх при опрацюванні народної творчості; наголос в словах, темп, ритм, інтонацію в реченні та паузу можна тренувати шляхом читання вголос уривків з творів для читання (за вибором викладача або учня) і т. д. Як ортотерапевтичну вправу, потрібно практикувати декламування уривків з віршів та творів напам'ять (за допомогою аудіо матеріалів).

МОВНА КУЛЬТУРА

Розвиток мовної культури є одним з найважливіших завдань викладання рідної мови з елементами національної культури. Ця навчальна область, хоч за програмою і виділена як окрема область, повинна бути пов'язана не лише з роботою над літературними творами, але й з граматикою та орфографією. В свою чергу, робота над літературними творами та робота над граматикою й правописом літературної мови, повинні сприяти плеканню культури усного та писемного мовлення.

Від учнів цього віку потрібно очікувати знання наступних предметних областей:

Переказування - пригоди з власного досвіду, того, що вони бачили, того, що вони хочуть. Рекомендовані теми для опрацювання: Родина. Родинні відносини. Автобіографічні дані. Гості. Меню. Відвідування. Мій друг - моя подруга. Робочий день учня. Вільний час. Інтереси. Книга. Телебачення та радіо. Бабусині та дідусеві казки. Частини тіла - детальніше. Ми бережемо природу - тварини та рослини. Погода. Пори року. Професії та ремесла. Рідна мова. Любов до рідної мови. Найважливіші українські події в Сербії для дітей - фестивалі та огляди творчих колективів. Весільні звичаї та обряди, різновиди народних костюмів. Дитячий журнал Соловейко. В гостях у друзів в Новому Саді, Сремській Митровиці, Вербасі, Кулі (культурно-мистецькі осередки, які плекають українські народні традиції та культуру українців, галереї, музеї, етно домівки, архітектура українців у Сербії, з звертанням уваги на свій осередок). Телефонна розмова. Транспорт. Спорт. Ми купуємо комп'ютер. Важливі для української громади свята та дати. Українські культурні, інформаційні та релігійні інституції. Планета Земля. Континенти, країни світу. Куди я хочу поїхати подорожувати? Пісні, діалоги, невеликі сценарії, майстер-класи для вдосконалення розмовної мови. Комікси. Головоломки з малюнками.

Учні також повинні вміти складати групи слів за значенням і складати речення з заданих слів. Вони повинні вміти висловити свою думку та особисті переконання про прочитаний текст (те, що мені сподобалося і чому), сказати назву текст, назвати автора, головних героїв та їхні характерні риси. Вони повинні вміти подякувати, а також попросити про допомогу. Вони повинні самостійно, в декількох реченнях розповісти про себе, про свого брата чи сестру, про свого друга, про однокласників, про життя в школі, про те, що з ними трапилось, про якусь подію, в якій вони брали участь.

Відтворення - почутого чи прочитаного тексту чи казки за допомогою складеного плану чи самостійного переказу. Описати зображення або зображену дію, на основі отриманої ілюстрації. Вміти переказати (використовуючи свої знання) український дитячий фільм, казку або дитячу виставу чи свято.

Опис - інтер'єру і екстер'єру, людей, тварин, природних явищ.

Діалог - це переказ подій за відсутності опису подій; пряма і непряма мова. Потрібно самостійно і за темою скласти принаймні 8 речень про зображення, засвоєну тему та вести діалог. Повага до пунктуації (крапа, кома, знак питання, знак оклику).

Драматизація - короткий текст за вибором, за подією з власного досвіду або за подією з повсякденного життя (ситуація в бібліотеці, в магазині, у пошті, у шкільного педагога ...); читання по ролях і рольові ігри.

Спілкування - збагачення словникового запасу словами з повсякденного життя загальної розмовної мови, фразеологія. Часті речення з повсякденного життя. Вправи на редагування та закінчення незавершених речень.

Словник - використання словника для збагачення словникового запасу, паралельно з сербською мовою, кальки, тлумачення значення слова в контексті. Збагачення словникового запасу учня з використанням дидактичних мовних ігор, ребусів, вставних слів, кросвордів ... Ведення словника з мало відомими словами та виразами.

Читання - голосне і тихе читання, правильна дикція та інтонація речення. Мелодія речення. Слова, у яких відбувається оглушення дзвінких приголосних.

Переписування - коротких речень та текстів, виписування окремих слів і виразів, переписування завдань (зі зміною роду, числа, часу, складів ...). Написання короткого твору за допомогою питань від 6 до 8 речень; написання привітань та вітань.

Учні повинні активно засвоїти 300 слів і фразеологічних одиниць. Пасивний словниковий запас повинен бути більший ніж активний, на кожному рівні.

Для читання на власний вибір рекомендуються газети для дітей та молоді, українська дитяча література та народне мистецтво.

Від учня очікується, що він: вивчить напам’ять принаймні 4 вірша для декламування, 5 українських народних віршів і сучасних популярних дитячих віршів, загадки, деякі прислів’я, декламуватиме народні вірші, пов’язані з релігійними святами або порами року, вивчить напам’ять два коротких прозових тексти в обсязі 6-8 речень та 4 коротких діалога або візьме участь у дитячій виставі. Учні повинні, якщо це можливо, займатись дитячими народними танцями, відповідно до їхнього віку, повинні розрізняти елементи українського народного костюму (весільний), відзначати релігійні свята (в порівнянні з сербскими), знати традиційні українські традиції та звичаї (святий Миколай, Різдво - коляда, Великдень) та традиційні страви.

Елементи національної культури та традицій

Ознайомлення учнів з основами історії української меншини в Сербії (доселення, культурні, освітні, релігійні та економічні заходи, найвищі культурні досягнення, відповідні організації та установи ...), та з плеканням емоційного ставлення до традицій, культури, звичаїв і традицій української меншини в Сербії (фольклор, ремесла, народні прислів’я, театр, література, музика, традиційні дитячі ігри, звичаї, демонологія...), але не в сенсі романтичної традиціоналізму, а на шляху до майбутнього, до розвитку і модернізації. Покладатися на минуле, але дивитись в майбутнє. Надати учням інформації про українську громаду в Сербії (населені пункти, установи і організації, відомі особистості, імена, прізвища, походження ...), а також про зв’язки з іншими етнічними спільнотами та культурами, про внесок українців на цих теренах (в галузі освіти, культури, мистецтва, архітектури ...). Прикладати зусилля, щоб українська ідентичність і самоповага виховувались витончено, не за допомогою прислів’їв та фраз, а на конкретних прикладах, при цьому поєднати дані з емоційним спрямуванням, надаючи значення правам людини і меншин, міжетнічній повазі, толерантності і взаємодії.

ШЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Необхідно завжди мати на увазі основне завдання даного предмета: учні повинні добре навчити володіти українською літературною мовою та набути навичок лінгвістичної правильності. Завжди слід мати на увазі попередні знання учнів, щоб можна було пов’язати зі знаннями, якими вони вже опанували. На кожному уроці вчитель повинен обирати диференційований підхід, оскільки учні різного віку і мають різні мовні компетенції.

Граматику потрібно викладати імпліцитно, замість виправлення помилок, працювати над формуванням правильного мовлення. Необхідно створити приємну атмосферу, яка вимагає партнерства між вчителем/викладачем та учнями, і потрібно допомогти учням подолати психологічний бар'єр щодо мовного спілкування та мовленнєвих навичок. Кожен інструмент мови демонструється в конкретному контексті, а не ізольовано. При тренуванні мовленнєвих навичок повинні переважати різні форми діалогу в спілкуванні вчитель - учень та учень - учень. У мовленні вимагається простота мовлення, природність й спонтанність та лінгвістична правильність.

III. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процедура контролю і оцінювання успіху учнів ведеться для досягнення очікуваних результатів навчання, вона починається з встановлення фактичного рівня знань, на якому знаходився учень, і виходячи з цього, оцінюються його подальші навчальні досягнення, від яких залежатиме оцінка. Кожна діяльність є доброю можливістю для оцінювання навчальних досягнень та отримання зворотніх інформацій. Кожен урок і кожна діяльність учня - це нагода для формувальної оцінки, тобто реєстрації навчальних досягнень учня та його спрямовування у подальшому навчанні.

Формативна оцінка є невід'ємною частиною сучасних методів навчання та включає в себе оцінку знань, навичок, ставлення, поведінки та розвиток відповідних компетенцій протягом уроку та навчання. Як формативний вимір, вона включає в себе збір даних про навчальні досягнення учня, а найбільш поширеними є наступні методи: реалізація практичних завдань, спостереження і нотатки учнівської активності під час уроку, пряме спілкування між учнем і викладачем, реєстр для кожного учня (карта навчальних досягнень) і т.д. Результати формативного оцінювання в кінці навчального циклу повинні бути виражені підсумковою оцінкою - цифрою.

Робота кожного викладача полягає у плануванні, досягненні результатів, спостереженні та оцінці. Важливо, щоб викладач постійно слідкував і оцінював диференційовано не тільки навчальні досягнення учня та процес навчання, а й себе та свою роботу. Все, що виявиться хорошим і корисним, викладач буде продовжувати використовувати в своїй практиці навчання, а все, що виявиться неефективним, потрібно буде покращити.

HRVATSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Naziv predmeta	HRVATSKI JEZIK S ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
Cilj	Cilj je učenja Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture njegovanje hrvatskoga jezika čitanjem književnih djela, upoznavanjem i razumijevanjem povijesne i kulturne baštine Hrvatske i Hrvata te razvijanjem višejezičnosti i interkulturalnosti kao načina života u suvremenome društvu.
Razred	Šesti

Godišnji fond sati	72 sata

ISHODI Po završenoj temi/području učenik će biti sposoban:	PODRUČJE/TEMA	SADRŽAJI
1. Hrvatski jezik i književnost		
- pravilno izgovarati riječi pazeći na mjesto naglaska i rečeničnu intonaciju; - govoriti jasno poštujući normu hrvatskoga standardnog jezika; - razlikovati hrvatski standardni jezik i zavičajni govor - koristi hrvatski jezik u skladu sa standardnojezičnom normom. - razlikovati alternacije ije/je/e/i u hrvatskome standardu i u zavičajnom govoru; - rabiti zamjeničke oblike (povratno-posvojnu zamjenicu, upitnu i odnosnu zamjenicu i neodređene zamjenice) u skladu s normom hrvatskoga standardnog jezika; - tvoriti oblike glagola na -irati u skladu s normom hrvatskoga standardnog jezika; - tvoriti oblike futura prvog u govoru i pismu; - primijeniti pravopisna pravila pri pisanju velikoga	Jezik	Ponavljanje jezičnoga gradiva prethodnih razreda. Smjenjivanje ije/je/e/i u različitim oblicima iste riječi. Glagoli i glagolski oblici. Zamjenice (značenja i pravilna uporaba povratno-posvojne zamjenice, upitnih i odnosnih zamjenica i neodređenih zamjenica). Razlike hrvatskoga i srpskoga standardnog jezika u oblicima glagola na -irati te pisanje futura prvog. Pravila pisanja velikoga početnog slova u imenima svetaca, ulica, trgova te nazivima blagdana i državnih praznika. Odlike krasnoslova i govorne vrednote (interpretativno čitanje). Stvaralačko prepričavanje, dramatizacija, subjektivni opis pejzaža, portret (unutarnja i vanjska karakterizacija).

i maloga početnog slova u imenima svetaca, ulica, trgova te nazivima blagdana i državnih praznika; - razgovijetno i bez poteškoća čitati naglas književne i neknjiževne tekstove; - izražajno kazivati pjesme; - čitati s razumijevanjem, analizirati i interpretirati književne i neknjiževne tekstove; - koristiti razne oblike pripovijedanja: opisivanje (portret i pejzaž), pripovijedanje u 1. i 3. licu, dijalog; - sastaviti govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnoga djela i na teme iz svakodnevnoga života i svijeta mašte; - prepoznati zajednički i različiti leksik hrvatskoga i srpskoga književnog jezika; - prepoznati obilježja raznih vrsta književnih i neknjiževnih tekstova; - razlikovati obilježja lirike, epike i drame; - razlikovati obilježja usmene i		

umjetničke književnosti; - prepoznati osobine likova i potkrijepiti primjerima iz književnoga teksta; - vrednovati postupke likova i stavove potkrijepiti dokazima; - ilustrirati vjerovanja, običaje, način života i događaje iz prošlosti opisane u književnim djelima; - navesti primjere osobne koristi od čitanja;		
	Književnost	Lektira 1. Ljubica Kolarić-Dumić: Igrajmo se radosti (izbor) 2. Drago Gervais, Moja zemlja, Tri nonice 3. Alojz Majetić, Omiški gusari 4. Andrija Maurović, Seoba Hrvata 5. Matko Peić, Naša ljepotica Istra 6. Ivan Gundulić, Himna slobodi 7. Josip Pupačić, More 8. Gustav Krklec, Val 9. Vladimir Nazor, Hrvatski jezik, Hrvatski kraljevi

		10. Petar Preradović, Jezik roda mog 11. Zlatko Tomičić, Moja zemlja 12. Hrvoje Hitrec, Smogovci 13. Balint Vujkov, Zlatni prag 14. Ružica Miković Žigmanov, Naša Gradska kuća 15. Vladimir Nazor, Veli Jože 16. Josip Bratulić, Ulomci iz Aleje glagoljaša Izborna lektira 1. Ivana Brlić-Mažuranić, Priče iz davnine 2. Anto Gardaš, Filip, dječak bez imena 3. Anto Gardaš, Miron u škripcu 4. Pavao Pavličić, Trojica u Trnju, Zeleni tigar 5. Miro Gavran, Zaljubljen do ušiju; Sretni dani; Svašta u mojoj glavi; Zaboravljeni sin;
		6. Ivan Kušan, Uzbuna na Zelenom Vrhu; Koko i duhovi; Zagonetni dječak; Lažeš, Melita; Ljubav ili smrt 7. Vesna Huska: Dnevnik jedne cure i jednog dečka

		Izbor prigodnih tekstova iz časopisa Modra lasta, Hrvatska riječ - podlistak Hrcko.
2. Elementi nacionalne kulture		
- odrediti prostor hrvatskih zemalja u srednjemu vijeku; - navesti hrvatske srednjovjekovne vladare; - opisati hrvatsku srednjovjekovnu kulturu i gospodarstvo; - poznavati praznike hrvatske zajednice u Republici Srbiji; - objasniti značaj geografskog položaja primorske Hrvatske; - prepoznati elemente i vrijednosti tradicijske kulture i baštine primorske Hrvatske; - opisati značajne blagdane i običaje vezane uz njih; - opisati obrt/zanat značajan za očuvanje kulturne baštine i tradicije; - otplesati jedan tradicijski ples; - imenovati dijelove narodne nošnje u kojoj se pleše; - poznavati filmsko ostvarenje barem jednoga hrvatskog redatelja u zavičaju i u Republici Hrvatskoj;	Povijest i zemljopis	Hrvatska u ranome srednjem vijeku (V-XI. st.) Doseljavanje Hrvata, pokrštavanje, osnutak hrvatske države, dinastija Trpimirovića. Hrvatska u kasnome srednjem vijeku (XII-XV. st.) Hrvatska pod mađarskim kraljevima (Arpadovići, Anžuvinci), hrvatske plamićke obitelji (Frankopani, Šubići-Zrinski). Primorska Hrvatska Značajniji gradovi: Rijeka, Pula, Zadar, Šibenik, Split i Dubrovnik. Kulturno-povijesne znamenitosti (UNESCO-ova baština), prirodne ljepote, nacionalni parkovi i parkovi prirode, znamenite ličnosti, značajne manifestacije. Praznici hrvatske zajednice u Republici Srbiji: Sv. Josip (19. ožujka), Dan rođenja Ivana Antunovića (15. kolovoza - obilježava se u

- navesti odlike nacionalne kuhinje; - pripremiti tradicionalno jelo; - otpjevati narodne i dječje pjesme primjerene dobi; - odsvirati narodne i dječje pjesme primjerene dobi; - navesti imena značajnih glazbenika i njihova djela; - prepoznati njihov značaj za očuvanje tradicije i nacionalnog identiteta; - prepoznati tradicijske instrumente (tambura, gajde); - prepoznati djela hrvatskih likovnih umjetnika u zavičaju i u Republici Hrvatskoj; - iskazati svoj estetski doživljaj; - vrednovati djela likovne baštine i suvremenoga likovnog izričaja u skladu sa svojom dobi; - likovno se izraziti na zadanu temu;		lipnju), Dan rođenja bana Josipa Jelačića (16. listopada) i Dan prvoga saziva Hrvatskoga nacionalnog vijeća (15. prosinca).
	Tradicijska kultura i baština: - blagdani i običaji; - zanati/obrti; - folklor i nošnja;	Blagdani: Božić, Uskrs i običaji koji se odnose na ova dva najveća kršćanska blagdana. Stari zanati. Izrada predmeta od prirodnih materijala: čamac, bačva, drvene

	- kazalište, film nacionalna jela.	klompe, papuče, tambure, zvečke, šling, slike od slame, posuđe itd. (jedan po izboru). Narodni ples Cigančica (šokačka igra iz Bačke i Srijema) i tradicijska srijemska nošnja. Splitski starogradski plesovi. Istarski balun. Tradicijska jela po izboru iz primorske Hrvatske i Vojvodine (Srbije). Kazališna predstava ili filmsko ostvarenje po izboru (Branko Ištvančić, Duh u močvari, Obrad Gluščević, Kapetan Mikula mali, Daniel Kušan, Koko i duhovi, Dražen Žarković,Zagonetni dječak). Kulturne manifestacije u zajednici - upoznavanje s kalendarom, razgovor i posjet odabranim manifestacijama.
	Glazbena kultura: - pjevanje; - sviranje; - slušanje.	Sviranje i pjevanje: 1. Oj, violo, kraj vode studene 2. Bratec Martin Slušanje i pjevanje: 1. Lijepa naša domovino - himna Republike Hrvatske (Antun Mihanović)

		2. I dođi, lolo, šalaj do veče - pjesma iz Vojvodine 3. U to vrijeme godišta - narodna božićna pjesma 4. Ćiribiri bela, Mare moja - narodna pjesma iz Šibenika Slušanje: 1. Jedva čekam tavne noći - KUDH „Bodrog”, Bački Monoštor 2. Zapivala tica mala - Solin 3. Čija je ono divojka - okolica Šibenika 4. Čija je ono divojka - klapa Mriža Glazbeni instrument: 1. tambura, 2. mandolina, 3. sopile, 4. roženice.
	Likovna kultura	Ivan Meštrović - skulpture, život i djelo Vasko Lipovac Vincent iz Kastva Siniša Majkus - skulpture Ivan Kožarić Juraj Dalmatinac - šibenska katedrala

		Jerolim Miše slamarstvo (Jozefina Skenderović).

Ključni pojmovi sadržaja: zamjenice, glagoli, portret, pejzaž, primorska Hrvatska, srednji vijek, klapsko pjevanje, skulptura.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-MEODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture čine dvije velike predmetne cjeline: Hrvatski jezik i književnost i Nacionalna kultura. Preporučena je distribucija sati po predmetnim cjelinama sljedeća: Hrvatski jezik i književnost - 30 sati, Nacionalna kultura - 42 sata. Cjeline su kompatibilne i prožimaju se te se ne mogu proučavati izolirano.

Hrvatski jezik izučava se na sadržajima književnosti, povijesti, zemljopisa, tradicijske kulture, glazbene i likovne kulture. Preporučuje se nastavu Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture izvoditi u dvosatu, tj. dva sata uzastopno, kako bi se preporučeni sadržaji mogli povezati u zaokruženu cjelinu. Preporučuje se sadržaje predmeta tematski povezati.

Na taj je način moguće pratiti geografsku podjelu na regije Hrvatske (nizinska, gorska i primorska) i dio Srbije uz obavezno izučavanje sadržaja iz dijela Srbije gdje žive Hrvati.

Nakon odabira okosnice sata/teme potrebno je povezati sve elemente programa: književni sadržaj, sadržaje iz jezika i sadržaje iz nacionalne kulture. Program je ponudio sadržaje uz uvažavanje dobnih karakteristika učenika i oslanja se na njihova prethodna znanja i iskustva. Ukoliko je skupina učenika mješovita po uzrastu program je potrebno diferencirati uz uvažavanje karakteristika (dob, predznanje, motiviranost, interese) skupine s kojom se realizira. Stoga nastavnik ima mogućnost kombinirati sadržaje iz programa za šesti razred sa sadržajima iz razreda koji prethode šestomu razredu, kao i onih koji slijede u narednim razredima.

Program Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture usmjeren je na ishode. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz dvije velike predmetne cjeline unutar ovoga predmeta.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentiran na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga je nastavnika kontekstualizirati program potrebama konkretnoga razrednog odjela ili skupine učenika imajući u vidu: sastav i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže; izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od danih ishoda i sadržaja stvara se godišnji - globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni - operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju daljnju operacionalizaciju ishoda na razini određene nastavne jedinice.

Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti kao i uporaba raznih izvora znanja (tekstovi, film, glazba itd.). Tijekom planiranja nastave i učenja važno je imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo te da ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima udžbenika pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode. Osim udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja poput filma, glazbenoga događaja, posjeta ustanovi kulture itd. Preporuka je da se učenicima ne zadaje domaća zadaća. Učenicima se mogu preporučiti književna djela za neobavezno čitanje u skladu s dobi i interesima te vrijedni elektronički sadržaji.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju hrvatskim standardnim jezikom kao i za uporabu lokalnoga materinskog govora.

Pri navođenju nastavnih jedinica obrađivanih u nižim razredima provjerava se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene prethodno obrađenoga gradiva, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novoga sadržaja čime se osigurava kontinuitet rada i sustavnost u povezivanju novoga gradiva s postojećim znanjima.

Osnovni je programski zahtjev u nastavi jezika predstaviti i tumačiti jezik kao sustav. Jezične pojave ne proučavaju se izolirano, izvan konteksta u kojem se ostvaruju njihove funkcije. U odgovarajućoj prilici znanja iz gramatike stavljaju se u svrhu tumačenja teksta. Jezične se pojave navode i prikazuju u kontekstu odnosno smještaju se u govorne situacije u kojima se mogu jasno prepoznati, izdvojiti i objasniti njihova obilježja i funkcije.

Pravopisna pravila usvajaju se analizom pisanih vježba. U okviru pravopisnih vježba vježba se pravilno pisanje odraza jata u primjerima u kojima se pojavljuju alternacije ije/je: kraćenje ije u je, duljenje je u ije. Učenici se potiču na samostalno uočavanje i ispravljanje pravopisnih pogrešaka u komunikaciji SMS-om, kao i u raznim oblicima komunikacije putem interneta.

Osim toga učenici se upućuju i na korištenje pravopisne knjige i pravopisnoga rječnika (školsko izdanje). Preporučuje se donošenje pravopisne knjige na sat obrade pravopisnih tema.

Potrebno je konstantno ukazivati na važnost pravilnoga govora, koji se njeguje provođenjem ortoepskih vježba. Ortoepske vježbe ne realiziraju se kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike, rečenična intonacija povezuje se s pravopisom, sintaksom itd. Preporučuje se stvaranje navike prepoznavanja, reproduciranja i usvajanja naglasaka hrvatskoga standardnog jezika te uočavanje odstupanja i razlikovanje vlastite dijalektalne akcentuacije od standardnojezične norme. Kao ortoepska vježba provodi se krasnoslov napamet naučenih ulomaka u stihu i u prozi.

Obvezno je povezivanje jezične kulture s obradom književnih tekstova kao reprezentativnih obrazaca izražavanja, a i s nastavom gramatike i pravopisa. Jezična kultura njeguje se provođenjem leksičko-semantičkih i leksičko-stilističkih vježba, koje bogate rječnik i razvijaju sposobnost i vještinu izražavanja. Razvijanje jezičnoga mišljenja vježba se na tekstu ili tijekom govornih vježba.

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Program je moguće obogatiti izborom znanstvenopopularnih i informativnih tekstova prilagođenih dobi učenika.

Uz obvezni popis tekstova za obradu program dopušta nastavniku dopunjavanje ili zamjenu jednoga njegovog dijela (30%) tekstovima po vlastitu izboru. Ovako osmišljen program omogućava fleksibilan i kreativan pristup proučavanju književnoga stvaralaštva, uz odabir različitih razina obrade: interpretacije, prikaza ili osvrta. Izbor djela usklađuje se s mogućnostima, potrebama i interesima određene skupine učenika. Razlike u ukupnoj umjetničkoj i informativnoj vrijednosti pojedinih tekstova utječu na odgovarajuća metodička rješenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta ovisno o složenosti njegove strukture, povezivanje i grupiranje s odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja - gramatike, pravopisa i jezične kulture i sl.).

Tijekom obrade književnih djela, kao i u okviru govornih i pisanih vježba, učenici se potiču na otkrivanje osobina, osjećaja i duševnih stanja pojedinih likova, kao i na izražavanje svojih stavova o postupcima likova. U skladu s ishodima učenici se potiču na potkrjepljivanje svojih dojmova, stavova i sudova o književnome djelu dokazima iz samoga teksta čime se osposobljavaju za samostalno iskazivanje vlastitih misli i stavova, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkoga stava.

Osim korelacije među tekstovima i sadržajima iz raznih područja programa (jezik, književnost, povijest, geografija, likovna i glazbena kultura) obveznih i odabranih po vlastitu izboru u skladu s interesima skupine učenika, neophodno je uspostaviti i vertikalnu korelaciju. Nastavnik mora biti upoznat sa sadržajima predmeta Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture nižih i viših razreda radi poštivanja načela postupnosti i sustavnosti.

Mogući su primjeri funkcionalnoga povezivanja programskih sadržaja iz književnosti, povijesti, geografije, glazbene i likovne te tradicijske kulture sljedeći:

- Vladimir Nazor, Hrvatski kraljevi - Andrija Maurović, Seoba Hrvata - Hrvatska u vrijeme narodnih vladara - Šibenik - Juraj Dalmatinac - klapsko pjevanje - Nacionalni park Krka - Ćiribiri bela, Mare moja - mandolina

- Draga Gervais, Naša ljepotica Istra - Pula - Nacionalni park Brijuni - istarski balun - Vincent iz Kastva - Pulski i Motovunski filmski festival - sopile i roženice - istarska supa

- glagoljica - Baščanska ploča - kvarnerski otoci - Frankopani - Josip Bratulić, Ulomci iz Aleje glagoljaša - Drago Gervais, Tri nonice - dijalekti - Rijeka - Riječki karneval - zvončari

- Balint Vujkov, Zlatni prag - tambura - Dani Balinta Vujkova - izrada tambure - I Dođi, lolo, šalaj do veče - slamarstvo

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U svrhu dostizanja ishoda prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti.

Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat ovakvoga vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno mjerenje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće su tehnike: realizacija praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti tijekom nastave, neposredna komunikacija učenika i nastavnika, mapa osobnoga razvoja s najuspješnijim uradcima učenika itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se i sumativno - brojčanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba koristi i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

ČEŠKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Název předmětu	ČESKÝ JAZYK S PRVKY NÁRODNÍ KULTURY
Cíl	Cílem výuky a učení Českého jazyka s prvky národní kultury je vyškolení žáků, používat český jazyk na základní úrovní v ustní a písemné komunikaci, podporujíce vědomi o významu role jazyka při zachování národní

	identity; vyškolení žáků pochopit výbrané literární a jiné umělecké díla z české kulturní dědictví, kvůli zahování tradice a kultury českého národu a rozvoji interkulturality jako základní hodnoty demokratické společnosti.
Třída	šestá
Roční fond časů	72 hodiny

VÝSLEDKY Na konci školního roku žák bude schopen:	OBLAST/TÉMA	OBSAHY
- rozlišovat svůj mateřský jazyk od jazyků jiných národů; - rozlišovat standardní český jazyk od dialektu; - rozpoznat a správně vyslovit měkké, dlouhé a změkčené souhlásky; - rozumět a používat předpokládný lexikalní fond; - rozumět a používat gramatické konstrukci přijímáné v předchozích třídach a rozlišovat je novými jazykovými obsahy;	JAZYK	- asi 100 nových plnovýznamových a pomocných slov; - gramatické obsahy z předchozích tříd (opakování a cvičení na známem a novém lexiku); - stohování předmětu (podstatné jméno) a jednoduchého slovesného přísudku (osobný slovesný tvar); - podstatná jména - maskulinum, femininum, neutrum; genitiv, lokativ, instrumental sg. - přídavná jména - maskulinum, femininum a neutrum: genitiv,

- dodržovat základní pravidla smyslplného spojení věty do šíršího celku; - správně spojit předmět s jednoduchým přísudkem slovesným; - všimnout si rod a číslo podstatných jmen, schodu atributu s podstatným jménem v typických příkladech; - používat stupn´ování přídavných jmen; - používat základní a souborové čislovky 1-100; - používat aktivní a přechodná slovesa v přítomném, minulém a budoucím času, take v imperativu (rozkazovácí způsob); - používat nové modely příslovcí času, způsobu, místa a míry; - používat nové modely spoje; - používat osobní, ukazovací a přivlastn'ovací zájmena ve vhodném pádu;		lokativ a instrumental sg. - stpn'ování přídavných jmen; - stohování podstatných jmen a přídavných slov; - zájmena - ten, můj, tvůj, jeho, její, náš, váš, jejich - genitiv, akuzativ, lokativ a instrumental sg.; - zájmena - já, ty, my, vy - dativ a akuzativ; - zájmeno - svůj; - slovesa - prosit, umět, nést, psát, číst (přítomný, minulý a budoucí čas); - imperativ (rozkazovácí způsob); - přechodná slovesa - čislovky 20-100; - příslovce času, způsobu, místa a míry; - spojky; - tazácí věty s (se) kdo, co, kde, kdy, proč?
- spojovat známé (už přijaté) obsahy z literatury s novými literárními texty; - rozumět obsah krátkého	LITERATURA	- autorské lyrické písně českých autorů; - české národní lyrické písně ;

literárního a v případě potřeby upraveného textu; - reprodukovat výpisy z vybraných literárných a jiných textů; - sledovat časový sled události v literárním textu a určovat místo událostí; popsat hlavního hrdinu; - všimnout výchovné a vzdělavácí hodnoty vědecky populárního textu; - ilustrovat víru, mravy, způsob života a události v minulosti popsané v literárních dílech; - poznávat specifickou místní českou architekturu; - poznávat české lidové a populární písně a tance; - rozlišovat charakteristiky slovenského lidového kroje (které se vztahují s určitým mistům); - poznávat základní české svátky (národní a místní kultury), které jsou důležité v životě jednotlivce a kolektivů, jakož i mravy související s těmto svátky; - porovnavat české svátky a mravy s mravy		- české bajky, národní příběhy, legendy a pohádky v češtině; - umělecké příběhy a pohadky v českém jazyce; - divadelní dramata pro děti v češtině; televizní a rozhlasové dramata; - české kreslené filmy; - komiksy a děcké časopisy v češtině; - děcké lidové hry; - poslouchání českých písní a hudby; - seznámení s specifickými českými nástrojí; - seznámení s českými národními tanci; - tradiční národní kultura - veřejné vystoupení, prezentace vlastní a týmové práce; - významné data z historie Čech a jejich formování; - rozvoj úcty k českého kulturního dědictví a potřeby vychovat a zlepšit ji: specifické domy v českých vesnicích,

většinového národu, jakož s mravy jiných národních komunit, které žijou spolu v dané oblasti; - pochopí význam českého jazyka jako prvku své národní identity;		specifické kroje a jídla u Čech; - vychování v duchu míru, tolerance, kulturních vztahů a spolupráce mezi lidmi. Učitel si vybírá 6 textů z doporučené literatury (z nichž dva nejsou uvedeny na tomto seznamu, ale učitel svobodně rozhoduje podle zájmů žáků): - Zpívánky - filmy, texty, noty (S Pájou, Komáři se ženili, Holka Modrooká, Travička zelená); - Renata Frančiková - Říkadla pro nejmenší (Kolo, kolo mlýnský, Skákal pes přes oves, Á, BÉ, CÉ, DÉ kočka přede, Tiše děti, ježek spí); - Helena Zmatlíková - Dětem (v první částí jsou verše pro nejmenší, ve druhé klasické pohádky K. J. Erbena i B. Němcové, ve třetí moderní pohádky českých autorů - Edvarda Petišly, Hany Doskočilové či Miloše Macourka); - Iva Maráková - Pranostiky a hry na celý rok;

		- Josef Václav Sládek - Dětem (Dětská poezie); - Časopisy - Sluníčko, Mateřídouška
- rozumět jednodušší texty týkající se pozdravů a prezentace sebe a ostatních pomocí jednodušších jazykových nástrojů (až do 7 vázaných vět řečeno standardním jazikem); - rozumět jednodušší texty týkající se popisu osob, zvířat, oběktů, míst, jevů, akcí, stavu a událosí; popsat a porovnat pomocí jednodušších jazykových nástrojů; - rozumět jednoduše předloženým návrhům, radám a doporučením pro společné aktivity; umět pořádat a poskytnout další inforace o návrzích; umět jazykově adekvátně přijimout, odmítnout a zavolat na společnou aktivitu; - rozumět žádostem vhodným pro věk, umět přednést žádost, ožádat o oznámení a krátce oznámit okamžité potřeby; používat jednodušší jazykové prostředky, aby	JAZYKOVÁ KULTURA	Obsahy jsou stejné jako v předchozí třídě, jen komplexnější: - poslouchat a číst jednodušší texty ve vztahu s komunikativními situaci - dialogy, narativní texty, formuláry a podobně; písemně a ústně davát informace o sobě, hledát a dávát informace o ostatních (SMS, e-mail, formuláře, členské karty, popis fotky); - pojmenování a popis lidí, oběktů, částí těla, zvířata, barvy, čísla atd. (ve vztahu s temy); - poslouchat a číst jednodušší texty týkající se popisu živých bytosti, oběktů, míst, jevů, akcí, stavů a událostí; ustní a písemný popis/srovnání živých bytostí, objektů, jevů a míst, tvorba a prezentace projektů (plakátů, komiksu, PTT-a a podobně); - poslouchat a číst jednodušší texty, který obsahují dohodu o návrhu a účast na společně činnosti; příjmout nebo

poděkoval a omlouval se (ústně nebo písemně, prostřednictvím SMS, dopisu, e-mailu apod.); - rozumět a jednat podle jednodušších pokynů o situacích ze života nebo školy (pokyny udělání úkolů, projektu apod.); - rozumět jednodušším textům, ve kterých se popisují obvyklé akce v přítomném času a popisu zkušeností, událostí a osob z minulost; - orientovat se v prostoru, rozumět jednodušším otázkám týkající se orientace v prostoru; žádat o oznámení/oznámit směr pohybu; - rozumět, žádat o oznámení a upozornit na meteorologické příležitosti a elementární katastrofy; - rozumět a formulovat jednodušší výrazy týkající se vlastnictví a příslušnosti; ptát se a říkat , co má nebo nemá někdo a čí je tohle; - rozumět, výhledávát a vyjádřovat názory jednodušším způsobem, jako		zamítnout návrh, radu nebo volání; - poslouchat nebo číst jednodušší výrazy, ve kterých požádá o pomoc, službu nebo omluvu, poděkování; - poslouchat nebo číst jednodušší texty který obsahují jednoduché pokyny (pro vytváření úkolů nebo projektů); - porozumění výrokům souvisejícím se společnými aktivitami a událostmi, rodinný život, život ve škole, prázdniny, cestování, projekty související s historickými osobnostmi a událostmi, významný objevy; - poslouchat a číst kratší texty ve vztahu se směrem pohybu a specifické prostorové vztahy; ústně a písemně pochápat informací ve vztahu se směrem pohybu; - poslouchat a číst jednodušší texty ve vztahu se meteorologické příležitosti a elementární katastrofy; ústně a písemně vyhledávat informace o

dohoda a nesouhlas; - rozumět jednodušší výrazy, které se vztahují k hmotností něčeho; ptát se kolik něčeho má nebo nemá; jednoduchým způsobem vyhledávát položky obhodu, obědnávát jídlo v restauraci a zeptát se/říkat kolik něco stojí.		komunikativní situaci; - poslouchat a číst jednodušší texty týkajících se hledání myšlenek a vyjádření souladu nebo nesouhlasu při respektování základních norem chování při komunikaci s vrstevníky a dospělými; - poslouchat a číst jednodušší texty, který mluví o míry, psaní a ústní otázky a odpovědi ve vztahu s ní, (temy: v restauraci, v obchodě, v kuhyni apod.); Tematika: - škola: společné aktivity a zájmy ve škole a mimo ni (výstupy, dohody, volání, vycházky přejímání odpovědnosti v dané situaci, rady), rozvrhy, programy, jízdní řád a podobně; - rodina a blízké okolí: příbuzní a vztahy s příbuznými, pravidla dobré komunikace mezi vrstevníky a dospělými; rodinny život, prázdniny a cestování; vztah mezi vlastniho a jiného majetku; - můj domov: příprava, organizace a dělba práce;

		domácí povinnosti; uspořádání životního prostoru, změny ve vlastním pokoji (plakaty, nové barvy...); - okolí - památky v České republice; typické vzhled českého města a venkova; aktuální tématy z kulturní historie Čechu, historické události; významné osoby z minulosti (historické postavy, spisovatelé, malíři, vědci...); - meteorologické počasí ve světe a u nás; - zájmy, koníčky, zábavné akce, sport a rekreace (umění pro mládež, komiks, hudba, film); - výživa: obědnávání jídla v restouraci, nakup potravin, napsát nákupní seznam; - tradice a zvyky v české kultuře (oslavy, karnevaly, manifestace...); - rozvoj kritického postoje vůdči negativním jevům (nesnášenlivost, agresivní chování); aktuální temata z oblastí kulturních dějin Čechů; - mimika a gestikulace

Klíčově pojmy obsahu: jazyk, kultura, literatura, tradice, poslouchání, porozumění, mluvení, čtení, psaní.

INSTRUKCE PRO DIDAKTICKO-METODICKOU REALIZACI PROGRAMU

Kurikulum Českého jazyka s prvky národní kultury je navrženo tak, aby kladně reagovalo na různé kritérií a potřeby a skládá se z několika předmětů: jazyk, literatura, jazyková kultura, které jsou základem pro dosážení více výsledků z účasti na tomto programu. Na jedné straně, obsah programu zahrnuje výše uvedený celky, který nelze studovat samostatně a bez průniku s jinými částmi programu, zatímco na druhé straně je program flexibilní, pokud umnožuje přízpůsobení se různým podmínkám, vývoji a expanzi v závislosti na zpětné vazbě z praxe. V souladu s tím, doporučuje se rozdělení hodin výuky probíhát tak, aby současně byla věnována zvláštní pozornost jazykovému učení, obohacení jazykové kultury i časté literatuře a kultuře Čechu v Srbii s důrazem na lidovou tradici, náviky a zvyky. Ve třídě se používá cílovy jazyk, a hovor učitelé musí byt přispůsoben znalosti a věku žáků. Učitel misí mít jistotu, že žácí jeho výklad spravně pochopili a to včetně jeho kulturných a socializačních prvků, a někdy může být použití srbského/jiného jazyka opravněné.

JAZYK

V oblasti Jazyk jsou zahrnuty lexikonové a gramatické modely českého jazyka. V obsahu a výsledcích této oblasti existuje orijentační počet slov a gramatických prvků, které by měl student zvládnout v pátem ročníku. V této oblasti programu orijentuje se na postupném přijetí českého jazykového systému v komunikativním kontextu 1.třídy, když je bezvědomí.

Počinajíc od páté třídy, souběžně s příjetím jazyka, začíná učení cizího jazyka - je to vědomý proces, ve kterém učitel pomáhá žakům, aby viděli jazyková pravidla tím, že sledují příslušné jazykové a ne lingvistické jevy a o nich myslí a začnou je používat.

Aby žák mohl zvládnout určitý fond a gramaticé prvky, je nutné, pochopit a učinit je dlouhotrvajícími. Tímto způsobem jsou vytvořeny předpoklady pro jejich uplatnění ve vhodné komunikační situaci. Formalní znalost gramatických pravidel neznamená i jejich aplikaci, a takové znalostijsou užitečné pouze tehdy, pokud pomáhají lépe pochopit některé systémové nesrovnalosti. Tj. překračování gramatických pravidel není pouze cílem samo o sobě. Vysvětlení gramatických pravidel, pokud učitel odhaduje, že je užitečné, by mělo být v souladu s věkem žáka, jeho poznávacími schopnostmi, znalostmi v mateřském jazyce a omezena na klíčové informace. Žáková znalost gramatických pravidel je vyhodnocovaná a hodnocena na použití v kontextu bez trvání na její výslovnem popisu.

Učitel respektuje to, že znalost jazyka u žáku není na stejné úrovni a tak pracuje s žáky jednotlivě. Pro žáky, kteří se začali učit český jazyk v prvním ročníku základní školy, bez znalosti, je důležité rozvíjet schopnost porozumět a psát příkazy, které obsahují prvky definované programem. Ve výrobě (montáž a vyjádření důkazů) na této úrovni je důležité, aby význam zprávy byl srozumitelný, zatímco gramatická správnost je postupně dosažena. Na této urovní se očekávají typické chyby, způsobené rušením a nedostatečným přetižováním materiálů. Chyby nejsou jen znamením neznámého materiálu, chyby naznačují, že je žák připraven komunikovat, což by měl učitel povzbudit (podporovat). Učitel rozhoduje o tom, kdy, jakým způsobem a jakým chýbám se opraví, uchovává současně účet k motivování žáků a že chyby se postpně snižují. V případě, že ve tříde existují i žáci, kteří již na začátku školy ovládli českým jazykem na určité urovní, je třeba očekávat mpžnost rychlého pokroku během školní docházky. Za takových okolností se předpokládá, že chyby budou menší a jejich korekce bude rychlá.

Právě, jazykové hodiny jsou vhodné pro příme a cílené přijetí jednotlivých segmentů, gramatických prvky českého jazyka. Během těhto hodin se doporučuje dynamická změna různých činností: ruzné typy poslechových cvičení, kontrola porozumění, opakovaání, gramatika a lexikální variace modelu, dopln'ování, přeměn'ující afirmativu na pochybné a negativní formy a podobně. Jazykové formátování textu zahrnuje dodržování předepsáných konvencí, správně použití morfologických forem slov, respektovat syntaktická pravidla, stanovení soudržnosti v textu, stejně jako používání vhodných lexikálních a stylistických prostředků.

Je žádoucí v hodinách Českého jazyka s prvky národní kultury využít poznatků srbštiny ve výuce za vhodných okolností a v srbsém jazyce, stejně jako v hodinách cizích jazyků. Výuka Českého jazyka s prvky národní kultury by měla být v korelaci s výukou těchto předmětů.

LITERATURA

Oblast Literatura předmětu Český jazyk s prvky národní kultury má na mysli, podle zpětné vazby z praxe, žáky kteří dosud nepoznali češtinu a jejichž jazykové dovednosti se nacházejí v pátem ročníku na elementární úrovní. Komunikace v češtině je těžké dosahnout, gramatické modely jsou nepovinné, protože žáci nemají možnost používat český jazyk, jejich slovník neobsahuje velké množství slov, slova z aktivní slovní zásoby velice snadno přechází do pasivní slovní zásoby a jsou zapomenuta, lexikum si osvojují pomaleji než žáci, kteří česky na určité úrovni uměli již před začátkem školy. Interferenční chyby se často vyskytují v takovém množství, že brání porozumění věty. Kvůli výše uvedeným důvodům by se důraz měl klást na lexikum a jazykové vzorce (modely), které žákům zajistí základ snadné komunikace v češtině.

V každé třídě se žákům zadává více textů, než kolik je povinných. Základním kritériem pro výběr textů je úroveň znalosti jazyka žáků. Kromě textů vybraných rozebírají žáci i texty dle výběru vlastního, přičemž se dbá na úroveň znalosti jazyka žáků i na to, co je zajímá. Kromě originálních literárních textů se budou rozebírat i texty vytvořené, které mají obohacovat lexikum, jež je považované za nezbytné v běžné každodenní komunikaci. Navrhuje se, aby učitel stanovil minimálně tři hodiny na rozbor jednoho textu/tématu. Básně určené k recitaci nutněne vyžadují rozbor, ani gramatické a lexikální vysvětlení jazykových jevů.

učební osnova programu Literatura se skládá z následujících funkcí jazyka:

- osvojení lexika určitého tematického okruhu, jež je potřebné pro každodenní komunikaci;

- čtení, popř. poslechu textu s cílem procvičování porozumění psaného a mluveného jazyka - procvičuje se čtení potichu a čtení s porozuměním;

- textových úkolů, které rozvíjejí schopnost text pochopit, procvičuje se psaní, sestavování a tvorba vět, jež obsahují známé lexikum a s ním spojené procvičování základních jazykových vzorců, stejně jako rozvíjení schopností sestavování vět mluveného jazyka (v psaných a mluvených cvičeních se tolerují interferenční chyby, které nebrání porozumění věty);

- odpovědí na otázky (ústní a písemné) pomáhajících žákovi zdokonalit sestavování vět v češtině, resp.jeho mluvení s očividnými interferenčními chybami - doporučuje se, aby učitel chyby opravoval odkazováním na správné tvary;

- reprodukce textu nebo jeho převyprávění, které rozvíjejí schopnost užití jazyka - žák by měl použít několik vět, aby utvářel a rozvíjel řečové dovednosti.

Literárně - umělecké, přizpůsobené a vytvořené texty jsou vhodné k interpretaci, přičemž se přihlíží k věku a předběžným znalostem žáka. Texty jsou zároveň východiskem pro procvičování nových slov a frází, jazykových vzorců, čtení, psaní, mluvení. Z výše uvedeného vyplývá, že tři hodiny určenéna jeden text slouží jak k rozboru, tak i k procvičování učiva.

Práce s textem se skládá z:

1. Sémantizace neznámých slov: sémantizaci je možné odvodit pomocí synonym, která žáci znají, vizuálním zobrazením slov, vytvářením kontrastních dvojic, popisováním slov jednoduchými větami. Učitel si musí dávat pozor, aby věta, pomocí níž vysvětluje neznámé slovo, obsahovala slova, která žáci znají. Učitel může slovo přeložit pouze v případě, že pro jeho vysvětlení neexistují jiné prostředky. Žákům se doporučuje, aby v hodině používali slovník.

2. Poslech nebo čtení textu: doporučuje se, aby učitel nejdřív text přečetl - tímto způsobem žáci slyší správnou výslovnost. Je vhodné používat audiovizuální prostředky. Úryvky prózy nebo poezie, které se žáci naučí nazpaměť, jim pomáhají osvojit si řečové modely a správnou intonaci.

Dramatizace textů se vztahuje nejen k veřejnému vystupování, ale i k mluvení o literárním díle, neboť představuje aspekt interpretace literárního díla. Pokud se žáci ztotožní s hrdiny literárního díla, mohou prožívat stejné pocity jako oni a vytvořit si na ně vlastní názor.

1. Kontextualizace nového lexika: žáci musí začlenit nová slova do větného kontextu, aby zároveň s tvořením vět procvičovali lexikum. Jejich věty by měly být jednoduché, aby se vyhnuli velkému počtu chyb, které nezbytně vznikají ve složitějších konstrukcích. Věta obsahující příliš mnoho chyb je pro posluchače nesrozumitelná. Kontextualizace nového lexika je důležitým prvkem funkčního užívání jazyka, neboť žákovi pomáhá při tvoření vět, rozvíjí jeho slovní zásobu a jazykové modely.

2. Otázky vztahující se k textu (v psané a ústní formě): proces porozumění textu se skládá z více etap, nejprve si však žáci musí nové lexikum osvojit a naučit se ho používat ve větách. Pomocí otázky vztahující se k textu lze zjistit, jak moc žák textu porozuměl. Otázky mají být založeny na lexiku, které si žáci už dříve osvojili s využitím lexika, jež se objevuje v textu. Otázky by měly být krátké. Část otázek by měla být položena psanou formou, část formou ústní. Primárně by se mělo procvičovat mluvení, a potom psaní.

3. Otázky k textu (v psané a ústní formě): žáci se na základě známého lexika snaží komunikovat v češtině, tolerují se chyby, které nebrání porozumění. Otázky by měly být v souladu se slovní zásobou žáků. Otázky jsou další úrovní v procesu osvojování jazykových dovedností majících za cíl pomoci žákovi komunikovat v češtině. Komunikovat v češtině je pro žáka často obtížné, je potřeba mu pomoci, aby při ústním, a následně i v psaném projevu použil konkrétní česká slova či výrazy.

4. Rozhovor o textu: v souladu s lexikem, kterým žáci disponují, je rozhovor založen na rozpoznávání hlavních hrdinů, jejich činnostech a zdůraznění jejich vlastností. Při procesu seznamování žáků s používáním jazyka by bylo vhodné, aby na základě textových modelů žáci sestavovali věty, bez kterýchse při mluveném projevu neobejdou. Při rozboru poezie se neklade důraz na literární teorii, ale na dojem, jenž lyrická báseň zanechává. Podporování žáků v porozumění motivům, básnickým obrazům a stylistickým prostředkům, souvisí jak s ilustrováním důležitých detailů, tak i s procvičováním intonace verše a všímáním si rýmu v básni.

5. Srovnávací přístup: učitel využívá texty ze srbské literatury, které žáci budou srovnávat s konkrétními texty z české literatury (pokud je to možné). Také uvádí příklady z filmové a divadelní produkce, nebo různé audiovizuální záznamy. Při rozboru literárního díla využívá výtvarné umění, hudební kulturu, komiks a různé druhy her (osmisměrky, rébusy, křížovky, asociace…). Když ve struktuře literárně-uměleckého dílanarazí na důležitý poetický prvek, učitel se snaží žákům vysvětlit základní pojmy týkající se vyprávění (narace, deskripce, dialog), a to s použitím znalostí získaných v hodinách srbštiny/hlavního jazyka: termíny syžet a fabule, funkce básnického obrazu, role stylistických prostředků a jiné základní poetické rysy textu.

6. Vytvoření krátkého textu v psané nebo v ústní formě na základě přizpůsobeného literárního textu: výše uvedená úroveň použití českého jazyka v ústní nebo v psané formě představuje hlavní cíl programu Literatura. Snaha o samostatné vytvoření kratšího textu v rozsahu pěti nebo šesti stránek (ve dvojicích nebo ve skupině) představuje vyšší úroveň naplnění komunikační funkce jazyka. Žáci rozvíjí mechanismus použití jazykové struktury a modelů, spojují slova do vět, při dodržování gramatické struktury, a potom spojují věty do kratšího textu. Proces se týká jak mluveného, tak i psaného textu.

Základní funkcí literárně-uměleckých a přizpůsobených textů je nejen příprava žáků na komunikaci, ale i seznámení je s významnými literárními díly, kulturou, dějinami a tradicemi českého národa. Tato oblast zapojuje rovněž seznamování se s jinými aspekty materiální a duchovní kultury Čechů, např. s oslavami důležitých svátků v jejich místní, ale i v národní kultuře. Co se týče všímání si podobností a rozdílů mezi oslavami určitých svátků (pokud existují) u většiny národa a u ostatních nacionálních komunit, které spolu žijí na konkrétních místech, doporučuje se využití srovnávacího přístupu.

JAZYKOVÁ KULTURA

Učební osnova předmětu Český jazyk s prvky národní kultury slouží k obohacování jazykové kultury žáků, což je jednou z hlavních metodických povinností učitele. Učitel by měl vyhodnotit komunikační schopnosti každého žáka a na základě toho přizpůsobit jazykový materiál, což by mělo přispět k

funkčnímu využití jazyka nejen ve výuce, ale i ve všech dalších životních situacích, ve škole a mimo ni, kde je správná jazyková komunikace podmínkou k úplnému dorozumění.

Jazyková komunikace slouží k ovládání pasivních a aktivních řečových dovedností, jako jsou např. poslech, čtení, psaní a mluvení. Základním rysem kultuálního metodického přístupu k výuce jazyka a jazykové kultury je současné rozvíjení schopností žáků ve všech čtyřech dovednostech, jež by měly být přizpůsobené kognitivním schopnostem a jazykovému prostředí žáků. Výsledky v oboru Jazyková kultura jsou koncipovány tak, aby na jedné straně zajistily dosažení minima jazykových dovedností, na druhé straně neomezily žáky, kteří jsou schopni většího pokroku. Kvůli specifičnosti výuky by se očekávané výsledky měly zrealizovat pomocí jazykových aktivit, které jsou z metodického aspektu podobnější výuce cizího jazyka, než jazyka mateřského.

Poslech je první jazykovou dovedností, se kterou se žáci potkávají ve výuce Českého jazyka s prvky národní kultury. Tato dovednost umožňuje žákovi seznámit se: s melodií jazyka, jeho hláskovým systémem, intonací slov a vět. Cílem poslechu má být jak porozumění, tak i předpoklad pro verbální produkci, resp. komunikaci. Dovednost poslechu se skládá ze cvičení, jako jsou např. reagování na instrukce učitele nebo na instrukce prostřednictvím audio-záznamu, spojení zvukového materiálu s ilustrací, propojení pojmů ve cvičebnici, označování správných a nesprávných výrazů, určení chronologie apod.

Mluvení je nejsložitější jazykovou dovedností, neboť obsahuje ovládání všech elementů jazyka (foneticko-fonologických, morfologických, syntaktických a lexikálních). Mluvení se nejčastěji uskutečňuje ve formě dialogu, tedy vyžaduje porozumění (mluvčího). Kromě toho mluvení představuje dovednost, která vyžaduje určitou rychlost a včasnou reakci. Stejně jako u psaní jde o produktivní dovednost umožňující žákovi vyjádřit se v češtině, položit otázku, interpretovat určitý obsah a zúčastnit se komunikace s dalšími lidmi. Do procvičování mluveného projevu lze zapojit následující aktivity: zpívání a hraní si ve skupině, rozřazování objektů do skupin a jejich srovnávání (podle velikosti, tvaru, barvy atd.), hádání předmětů nebo obličejů, výklad gest atd. Aktivity ústní a psané interakce obsahují např. řešení aktuálních problémů ve třídě, resp. domlouvání se na činnostech, společné vytváření ilustrativních materiálů (alb s fotografiemi z výletů nebo oslav, týdenních plánů z výletů nebo setkání apod.), interaktivní učení, spontánní rozhovor, práce ve dvojicích, v malých nebo ve větších skupinách (mini-dialogy, hra v roli aj.).

Čtení je jazykovou dovedností, ve které se předpokládá porozumění grafickému systému jazyka (písmen), jejich hlasové realizaci, vytvoření slov z hlasů a vět ze slov při dodržování určitých rytmických a prozodických pravidel. Cílem čtení musí být porozumění přečteného textu, neboť jedině v tom případě čtení představuje jazykovou kompetenci. Dovednost čtení s porozuměním se skládá ze cvičení, jako jsou např. spojování hlasů a písmen, odpovídání na jednoduché otázky vztahující se k textu, pravdivá - nepravdivá tvrzení, výběr z variant, splnění přečtených návodů a rozkazů, všímání si rozlišujících znaků ukazujících na gramatické specifičnosti (rod, číslo, slovesný čas, osoba apod.).

Psaní je produktivní jazykovou dovedností, ve které je vyjádření jazykového obsahu požadované v psané formě s použitím vhodných písmen a dodržováním pravopisných pravidel. Pokud mateřský jazyk žáků není čeština, zvláštní pozornost by měla být věnována písmenům, pro která v jejich jazycích neexistuje ekvivalent. Cílem psaní je jazykové vyjadřování psanou formou, tedy vyžaduje porozumění. Dovednost psaní předpokládá i cvičení, jako jsou např. spojení hlasů a písmen, nahrazování a hledaní chybějících slov (dokončení řady slov, vyškrtnutí slova, které do řady nepatří, osmisměrky, křížovky apod.), spojení kratšího textu a vět s obrázky/ilustracemi, vyplnění formuláře (přihláška do kurzu, předplatné dětského časopisu, nálepky na cestovní tašku apod.), psaní přání a pohledů, psaní kratších textů aj.

Jazyková kultura také předpokládá rozvoj běžných postupů k jazykové produkci (mluvení a psaní), a to s použitím následujících metod: vymyšlení tématu, hledání struktury, zaujetí postojů, stanovení cíle mluveného/psaného textu, uspořádaní mluvení/textu ve skladu s tématem, strukturou a cílem. Postupy specifické pro mluvenou produkci obsahují: hovorový styl (vhodný výběr slov), memorování řeči, přípravu k projevu (dýchání, hlasová modulace a dikce), výraz obličeje, gestikulaci a držení těla.

Žáci v páté třídě základní školy pracují na více druhů a typů mluvených a psaných textů, jako jsou např. deskriptivní text, narativní, informativní, argumentační a regulační text.

Výše uvedené čtyři dovednosti jsou v učebních osnovách dvou programů vzájemně propojené, tedy jasně popisují, jak žáci získávají předstih v oboru Jazyková kultura. Tematické obsahy představují lexikálně-sémantickou rovinu, ve které se procvičují jazykové obsahy. Tematické jednotky předkládají reálné, každodenní situace, ve kterých komunikace probíhá. Pro každou tematickou jednotku jsou navrhnuty tematické skupiny, které mají být doplněny příslušným lexikem, jež odpovídá doporučenému počtu nových slov. Tematické jednotky se opakují, obohacují se novým lexikem a novými komunikačními situacemi, což se používá u všech tematických jednotek.

Výběr lexika je částečně podmíněny obsahem programů Jazyk a Literatura, ale záleží i na odhadu učitele, zda nějaké lexikum a jeho frekvenci pokládá za potřebné, aby se dosáhlo informativnosti a přirozenosti v komunikaci. Hodně slov se nevztahuje pouze k jednomu tématu, prolínají se a spojují se do nových sémantických řad, což vychází z dobře vymyšlených mluvených a psaných cvičení učitele. Důraz se klade jak na výběrový přístup k lexiku, tak i na počet lexémů, jenž se osvojuje během jedné vyučovací hodiny. Jedna vyučovací hodina by se neměla skládat z více než pěti nových slov, která budou vysvětlena a procvičována pomocí větného kontextu. Nejefektivnější by bylo, kdyby žák za každé nové slovo vymyslel (minimální) kontext, tedy větu. Učitel zjišťuje, jestli žák novému slovu porozuměl, podporuje ho, aby používal již osvojené znalosti z lexika a gramatiky. Žáci získávají sebedůvěru, neboť mohou vyslovit nebo napsat věty v češtině.

Funkční a úsporné spojování podoblasti předmětu Český jazyk s prvky národní kultury (Jazyk, Literatura, Jazyková kultura) umožňuje osvojení si jejich obsahů a uskutečnění předpokládaných výsledků přirozeným a spontánním způsobem. Jedny obsahy vyplývají z druhých, mezi sebou se doplňují a prolínají. Na vybraných úryvcích literárně-uměleckých, neuměleckých a přizpůsobených textů lze rozvíjet různé komunikační dovednosti. Procvičováním mluvení se vymezují směrnice pro psaní esejů. Kreativní aktivity ve výuce pomáhají žákům v jejich ústním a písemném vyjadřování. Čtení s porozuměním má vliv na obohacování lexika a plynulost procesu mluvení atd. Sladěnost výsledků s jazykovými kompetencemi učitelovi umožňuje nejen sledování pokroku každého žáka, ale i povšimnutí si problémů ve vývoji jednotlivých dovedností, což velice usnadňuje proces výuky a učení se jazyka.

MAKEDONSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Назив предметот	МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК СО ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА
Цел	Целите на наставата по Македонски јазик со елементи на национална култура се да се прошират знаењата на учениците стекнати во претходните одделенија; да се постигне степен на развој на комуникативните способности и вештините за употреба на македонскиот литературен јазик во различни ситуации на комуникација; да се развива и негува љубовта кон литературата на македонски јазик, како и кон литературата воопшто; со читање

	и толкување на книжевните дела да се развиваат читачките компетенции кои, покрај книжевното знаење, опфаќаат емоционално и фантазиско уживување, живо памтење, истражувачко набљудување; да се поттикнуваат имагинацијата и уметничкиот сензибилитет, естетското доживување и критичкото мислење, моралното расудување и асоцијативното поврзување; континуирано да се збогатува речникот на учениците со зборови од македонскиот јазик; да се оспособат учениците за употреба на нови облици на усно и писмено изразување; да се негуваат националниот и културниот идентитет и да се развива мултикултуралноста.
Одделение	Шесто
Годишен фонд на часови	72 часа

ИСХОДИ По завршеното одделение ученикот ќе биде во состојба да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	СОДРЖИНИ
- ги одреди родот на книжевното дело и книжевниот вид; - ги објасни белезите на авторската поезија во споредба со народната поезија; - прави разлика помеѓу лирските,	ЛИТЕРАТУРА	ЛИРИКА Лектира 1. Обредни лирски народни песни (избор)

епските и драмските дела; - разликува авторски расказ од роман; - ја анализира структурата на лирската песна (строфа, стих, рима); - ги воочува основните елементи на структурата на книжевноуметничкото дело: тема, мотив; време и место на дејството; - ги разликува заплетот и расплетот како етапи на драмското дејство; - го разликува поимот поет и поимот лирски субјект; - ги разликува облиците помеѓу раскажувањето во прво и трето лице и сезнаечкиот раскажувач; - ги воочува звучните, визуелните, тактилните, олфакторните елементи во поетската слика; - ги одредува стилските фигури и ја разбира нивната улога во книжевноуметничкиот текст; - ги анализира причинско-последичните односи во текстот и да ги вреднува истакнатите идеи кои текстот ги нуди; - ги анализира постапките на ликовите во книжевноуметничкото		2. Народна песна: Невеста момче фалеше 3. Константин Миладинов: Бисера 4. Ванчо Николески: Родино мила 5. Јован Стрезовски: Доцна есен 6. Блаже Конески: Зимско утро 7. Стојан Тарапуза: Желба 8. Александар Милошевиќ: Македонија 9. Живко Стојановски: Војводино моја, Не учеа, не учеа 10. Ранко Ристо Бебековски: Стар миндер Книжевни термини и поими Вид на строфа според бројот на стиховите во лирската песна: дистих; терцет...; видови на стих според бројот на слогови (лирски и епски десетерец). Одлики на лирската поезија: акцент на зборовите и ритам; рима - парна, вкрстена,

дело, служејќи се со аргументи од текстот; - го воочува хуморот во делото; - ги илустрира верувањата, обичаите, начинот на животот и настаните од минатото опишани во книжевните дела; - препорача книжевно дело со кратко образложение; - разликува мит, легенда и предание; - спореди книжевно и филмско дело, театарска претстава и драмски текст; - ги уважува националните вредности и го негува културноисториското наследство; - ги образложува причините за селидби на старите Словени; - ги наведува општествените и политичките прилики на Балканот во раниот среден век; - го објасни процесот на населувањето на словенските племиња во Македонија; - ги наведува етничките и општествено-економските промени по населувањето на Словените; - ги покажува на карта областите населени со Совените; - ги образложи причините за падот на		обградена (гушната); улога на римата во обликувањето на стихот. Стилски фигури: контраст, хипербола, ономатопеја, метафора. Обредни народни песни (коледарски, додолски, божиќни). ЕПИКА Лектира 1. Народна песна: Силата на Крали Марко 2. Петар Кочиќ: Јаблан 3. Горјан Петрески: Мала жетварка 4. Лав Николајевич Толстој: Детство 5. Глигор Поповски: Илиевата мајка 6. Митови, преданија, легенди на словенските народи (избор) Книжевни термини и поими Основна тема и клучни мотиви. Облици на кажување: нарација

македонските склавинии под бугарска и византиска власт; - ја сагледа важноста на дејноста на Кирил и Методиј; - ја согледа важноста на постанокот и работата на Охридската книжевна школа; - ја согледува и вреднува важноста на дејноста на Климент и Наум; - ги препознава и вреднува културните достигања настанати на просторот на Македонија во средниот век; - ги објаснува и препознава причините за појавата на богомилското учење;		(хронолошко раскажување), опишување, дијалог, монолог. Фабула/дејство, редослед на настани. Видови на епски дела: расказ, роман. Културно-историско предание. ДРАМА Лектира 1. Васил Иљоски: Чорбаџи Теодос (извадок од комедија) 2. Антон Панов: Печалбари (извадок од трагедија) 3. Велко Неделковски: Булки крај шините(извадок од современа драма)
- ја препознава важноста на постанокот на Самоиловата држава; - ги објаснува условите и причините кои довеле до формирање на самостојни држави на просторот на Македонија после смртта на цар Душан; - ги покажува на карта територииите на Прилепското кралство; - го разликува историскиот од		Книжевни термини и поими Драмски видови: комедија - основни одлики. Монолог и дијалог во драма. Дидаскалии, реплика. Етапи на драмското дејство (заплет и расплет). ДОМАШНА ЛЕКТИРА

легендарниот лик на Марко Крале; - ја опише и објасни причината за брзиот пад на територииите во Македонија под османска власт; - ги согледува и опишува верските, културните и другите промени после османското освојување; - знае да го објасни поимот исламизација; - ги споредува видовите на отпор против османската власт; - ги објаснува причините за пружање на отпор на османската власт; - ги поврзе граматичките поими обработени во претходните одделенија са новите наставни содржини; - препознава делови на збор во врска со нивната творба; - ги разликува гласовите на македонскиот јазик по звучност, начин и место на изговор; - го одреди слоговното р; - го објасни и во говорот и читањето да го применува обезвучувањето на согласките, испуштањето на гласовите и редувањето на гласовите;		1. Бошко Смаќоски: Големи и мали 2. Велко Неделковски: Втората смена Дополнителен избор на лектири: 1. Епски народни песни за Крали Марко (избор) 2. Горјан Петрески: Исти очи 3. Миле Ангеловски: На татковината 4. Видое Подгорец: Без јазикот си никој и ништо 5. Стојан Тарапуза: Слобода

- го применува правилото на третосложно акцентирање; - ги применува правилата за отстапување од третосложното акцентирање; - ги одредува видот и граматичките категории на придавките; - разликува и образува компаратив и суперлатив; - го одреди видот на броевите; - одредува избројаност и приближна бројност; - го одреди видот на заменките, нивниот облик и службата во реченицата; - ги препознава глаголските времиња и да ги употребува во согласност со нормата; - ги разликува реченициите според содржината; - доследно ја применува правописната норма; - употребува различни облици на усно и писмено изразување: прераскажување на различни видови на текст, без концизност и со концизност, раскажување (за настани и доживувања) и опишувања;		

- разликува и гради аугментативи, деминутиви; - разликува синоними, антоними, пароними, хомоними, неологизми; - составува соопштение, вест и кус извештај; - драматизира извадок од избран књижевноуметнички текст; - говори јасно, почитувајќи ја стандарднојазичната норма; - изразно чита обработени книжевни текстови.		
	ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА	Населување на Словените во Македонија; (Етнички и општествено-економски промени по населувањето на Словените). Пад на македонските склавинии под бугарска и византиска власт. - Појава и развој на словенската писменост (дејност на Кирил и Методиј). Душица Милановиќ Марика: Молитва. Охридска книжевна школа.

		Појава на богомилството. Самоилова држава/ Пад на Македонија под османска власт (Прилепско кралство - крал Марко), дел од една македонска песна за Марка. Македонија под османска власт до 18 век. Најзначајни културно-историски споменици од средниот век во Македонија.	
	ЈАЗИК	Граматика	Поделба на гласовите. Поделба на согласките. Поделба на зборовите на слогови. Слоговно р. Гласовни промени (едначење по звучност, редување на гласовите, испуштањ/е на гласовите). Творба (градба) на зборовите. Заменки. Видови на заменки: лично-предметно, показни заменки... (со нагласок на употребата на заменките).

			Минато определлено несвршено време. Минато определено свршено време. Придавки. Степенување (компарација) на придавките. Броеви. Видови на броеви. Видови реченици според содржината - расказни, прашални, заповедни, желбени и извичн реченици. Функција на зборовите во реченицата: предмет... Лексичко значење на зборовити: синоними, антоними, пароними, хомоними, неологизми.
		Правопис	Пишување на голема буква (имиња на вселенски тела...). Делење на зборот на крајот на редот (основни правила). Пишување на замениките Вие, Ваш... ео голема

			почетна буква.
		Ортоепија	Акцент. Акцентски целини. Отстапување од третосложното акцентирање. Согласките на крајот на зборот; обезвучување на согласните на крајот на зборот.
	ЈАЗИЧНА КУЛТУРА	Текстови во функција на унапредување на јазичната култура. Анализирање на снимени кажувања и читања (звучна читанка). Говорни вежби на однапред одредена тема. Соопштение, вест, кус извештај. Учтиви форми на обраќање. Правописни вежби: диктат; дополнување на текст; воочување и објаснување на научените правописни правила во текстот. Писмени вежби и домашни задачи и нивна анализа на час. Избор од книги, филмови, радио-драми,	

		енциклопедии, списанија за деца и интернет. Две школски писмени задачи - по една во секое полугодие.	

Клучни поими во содржините: литература, елементи на национална култура, јазик и јазична култура.

КОРЕЛАЦИЈА СО ДРУГИ ПРЕДМЕТИ

Српски јазик и литература

Историја

Географија

Музичка култура

Ликовна култура

Верска настава

Граѓанско воспитување

УПАТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО РЕАЛИЗИРАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата на настава и учење по предметот Македонски јазик со елементи на национална култура за шесто одделение ја чинат следните предметни области: јазик, литература, елементи на национална култура и јазична култура. Поделба на наставните часови направена е врз основа на предметните области: јазик - 15 часа, литература - 25 часа, елементи на национална култура - 18 часа и јазична култура - 14 часа. Меѓутоа, на секој час треба да се посвети особено внимание на културата на изразувањето на учениците и културата на Македонците со нагласок на народната традиција, навиките и обичаите. Сите области на програмата се преплетуваат и ниедна не може да се изучува изолирано и без содејство со другите области. Програмата овозможува корелација со предметите: Српски јазик и литература, Историја, Географија,Музичка култура, Ликовна култура, Верска настава и Граѓанско воспитување.

Програмата на настава и учење по предметот по Македонски јазик со елементи на национална култура е заснована на исходи, односно на процесот на учењето и постигањата на учениците. Исходите претставуваат опис на интегрирани знаења, вештини, ставови и вредности што ученикот ги гради, проширува и продлабочува низ сите предметни области на овој предмет. Во процесот на наставата треба да се пројде од тоа дека ученикот е во центар на воспитно-образовната работа, дека наставата е насочена кон ученикот.

I. ПЛАНИРАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Програмата на наставата и учењето ориентирана е кон исходите и на наставникот му дава поголема слобода, повеќе можности во креирањето и осмислувањето на наставата и учењето. Улогата на наставникот е начините на реализација на подучувањето да ги прилагоди според потребите на конкретно одделение имајќи ги во вид: составот на одделението и карактеристиките на учениците; учебникот и другите наставни материјали што ќе бидат користени; техничките услови, наставните средства и медиумите со кои училиштето располага; ресурсите, можности, како и потребите на локалната средина во која училиштето се наоѓа.

Тргнувајќи од дадените исходи и содржини, наставникот најнапред го креира својот годишен, то ест глобален план на работа од кој подоцна ќе ги развива своите оперативни планови. Исходите дефинирани по областите му ги олеснуваат на наставникот понатамошна операционализација на исходите на ниво на одделна наставна единица. Од наставникот се очекува за секоја наставна единица, во фазата на планирањето и пишувањето на припреми за час, да ја прилагоди на исходите на учењето. ги дефинира очекуваните резултати на три нивои: оние што би требало сите ученици да ги достигнат, оние што повеќето ученици би требало да ги достигнат и оние што би требало само некои ученици да ги достигнат. При планирањето треба, исто така, да се има во вид дека некои исходи полесно и побрзо можат да се остварат, додека за други е потребно повеќе време, повеќе различни активности и работа на различни текстови.

Освен учебеникот, како еден од изворите на знаење, наставникот траба да ги упати учениците за користење и на други извори на сознавања (списанија, интернет...). При планирањето на процесот на наставата и учењето треба да се води сметка за стекнатите знаења во претходните одделенија, интелектуалните способности и интересирањата на учениците. Дефинираните исходи на наставата го олеснуваат изборот на наставните методи и постапките на креирањето на наставниот процес со вклучување и на активностите на учениците во наставата и учењето. Со нивна примена можат да се следат и вреднуваат постигањата на учениците.

Неопходно е да стави се нагласок на богатењето на речникот и да се искористат одделни културни манифестации и празници, кои се одвиваат на одредени локации со цел на запознавање со животот на Македонците во минатото, нивната традиција и култура.

II. РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

ЛИТЕРАТУРА

Столбот на програмата по литература го чинат текстовите од лектирата. Лектирата е расподелена по литературни родови - лирика, епика, драма, обогатена со избор на нефункционални, научнопопуларни и информативни текстови. Обврзителниот дел на лектирата се состои, воглавно, од дела кои ѝ припаѓаат на македонската литература, обогатен и со дела на српската и светската литература, како и со дела на припадниците на македонската заедница во Србија. Изборот на дела во најголема мерка е заснован на принципот на прилагоденост на возраста на учениците. Со реализација на наставата по литература треба да се развива логичното размислување, со интерпретацијата на поетските, прозните и драмските дела да се развива и збогатува детската мечта и да се поттикнува креативноста, творештвото кај учениците на македонски јазик. Корелацијата со српски јазик и литература овозможува полесно да се реализира наставата по литература, пред сѐ, кај литературните родови и видови, стилските фигури, структурата и композицијата на книжевните дела.

Заради негување на читачките навики, дадени се и дела за домашна лектира, како и дополнителен избор на текстови. Дополнителниот избор на текстови треба да им се препорача на учениците за читање во слободно време, а можат да се користат при обработка на наставните единици по граматика, елементи на национална култура и јазична култура. При планирањето на годишниот план на работа и месечните планови на работа, неопходно е да се воспостави и избалансирана дистрибуција на наставните единици поврзани со сите подобласти на предметот, функционално да се поврзат содржините по јазик, елементи на национална култура, литература и јазична култура и да се остават доволно часови за утврдување и систематизација на градивото.

Екранизираните книжевни дела можат да послужат за компаративна анализа и воочување на разликите помеѓу книжевните и театарските/филмските фабули и изрази, со што кај учениците се развива медиумската писменост. Кај учениците треба да се негува креативноста и да се мотивираат за творење со текстови од енциклопедии и списанија за деца.

Со обработката на книжевните дела, со примена на аналитичко-синтетички методи и со методата на решавање на проблемски прашања, учениците треба да се навикнуваат своите впечатоци и ставови да ги докажуваат со аргументи од делата. Водејќи сметка за исходите во корелација со јазичната култура, треба учениците да се поттакнуваат да ги откриваат карактеристиките, доживувањата, состојбите и чувствувањата на ликовите. Со ваков пристап

учениците се оспособуваат да истражуваат, критички да размислуваат и да заземаат и да ги искажуваат своите ставови.

Наставникот мора да води сметка за стекнатите знаења на учениците во претходните одделенија при усвојувањето на знаењата за книжевнотеориските поими. На јазичко-стилските изразни средства им се приоѓа од доживувачко гледиште; ќе се тргнува од предизвиканите уметнички впечатоци и естетските сугестии, па потоа ќе се истражува нивната јазичко-стилска условеност.

Покрај корелацијата помеѓу текстовите, неопходно е наставникот да воспостави вертикална корелација. Наставникот претходно обврзително се запознава со содржините на предметот Македонски јазика са елементи на национална култура од претходните одделенија заради воспоставување на принципите на поступност и систематичност.

Наставникот, исто така, треба да ги познава содржините на другите предмети обработувани во одделенската настава и во петто одделение во основното училиште, кои се во корелација со предметот Македонски јазик со елементи на национална култура. Така, хоризонтална корелација наставникот воспоставува, пред сè, со наставато по Историја, Ликовна култура, Музичка култура, Верска настава и Граѓанско оспитување.

Меѓупредметното поврзување - интеграцијата во рамките на програмата е насочена кон откривање, покажување на географската карта на местата кои се споменати во книжевните дели, од историскиот аспект да се дискутира за ликовите кои се опишуваат во книжевните дела, преку музиката да се направи поврзување со некои теориским поими од книжевноста.

ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА

Запознавањето на учениците со основите на историјата на македонскиот народ има за цел да се зачува идентитетот, да се развива љубовта и да се вреднуваат сопствената историја, традиција и култура со почитување на историјата, културата и традицијата на другите народи. Со корелација со предметот историја,ученикот треба да усвои знаења за населувањето на Словените, етничките и општествено-економските промени по доселувањето, падот под бугарска и византиска власт, Самоиловата држава, како и да ги разбере обидите за отпор против отоманската власт. Појавата и развојот на словенската писменост треба се обработат во содејство са наставата по книжевност (Душица Милановић Марика: Молитва), како и обработката на легендите, митовите и преданијата.

Предметите граѓанско воспитување и верска настава овозможуваат полесно запознавање традиционалните обичаи на Македонците за Божиќ, Велигден, запознавање со националните празници и правење на компарација со обичаите на другите народи. Корелација е потребна и со ликовна и музичка култура при обработката на културно-историските споменици и македонските народни песни.

ЈЕЗИК

Во наставата од областа на јазикот учениците се оспособуваат да имаат правилна усна и пишана комуникација на македонски стандарден јазик. Затоа барањата во оваа програма не се насочени само на усвојување на јазичните правила и граматичките норми, туку и на разбирање на нивната функција и на правилна примена во усното и писменото изразување.

Кога во содржините на програмата се наведуваат наставни единици кои учениците ги имаат обработувано во претходните одделенија, се подразбира да се провери степенот на усвоеноста и способноста за примена на порано обработеното градиво. Повторувањето и вежбањето на нови примери треба да претходат на обработката на нови содржини, со што се обезбедува континуитет во работата и систематичност во поврзувањето на новото градиво со постоечките знаења.

Нужно е наставникот секогаш да ја има на ум пресудната улога на систематските вежбања, односно дека наставното градиво не е усвоено додека добро не се увежба. Тоа значи дека

вежбањата мора да бидат составен чинител на часовите кога се обработува наставното градиво, применува наученото, повторуваат и утврдуваат знаењата.

Граматика

Основно програмско барање во наставата по граматика на учениците јазикот да им се претстави и толкува како систем. Ниедна јазична појава не би требало да се изучува изолирано, туку во функција на толкување на текст и со користење на примери од говорната пракса.

Наставата та творбата на зборовите подразбира, пред сè, поделба на зборовите по постанок на прости зборови и настанати со зборообразување (во рамките на зборообразувањето се воочуваат зборови настанати со суфикси, префики...). На примерите за семејство на зборови, учениците треба да го воочуваат коренот на зборот. Со тоа се поставува основа за проширување на знаењата во идните одделенија.

Учениците веќе од порано се имаат сретнато со поимот глас, а сега ги прошируваат своите знаења по фонетика со основните информации за постанокот на гласовите и со говорните органи кои во овој процес учествуваат. Врз основа на изговорот гласовите се делат на самогласки и согласки. Согласките се делат по звучност и по место и начин на изговор (овде е пожелно да се направи корелација со наставата по српски јазик. Поделбата на зборовите на слогови подразбира проширување на знаењата во однос на поранешните одделенија: треба да се воведат и примери на слогови кои се завршуваат на сонант, со посебен нагласок на позицијата на слоговното р. Ова градиво треба да се поврзе со основните правописни правила за делењето на зборовите на крајот на редот. Бидејќи учениците во шесто одделение по прв пат се сретнуваат со терминот гласовна промена, неопходна е корелација со наставата по српски јазик. Препорака е, заради полесно анализирање на примерите, гласовните промени да се обработуваат по следниот редослед: редување на гласовите, едначење по звучност, испуштање на гласовите.

Настава по морфологија подразбира проширување на знаењата за заменките (во петто одделение биле обработени само личните заменки). Сега се воведува поделбата на заменките на лично-предметни и показни заменки (со нагласок на употребата на заменките). Знаењата за глаголските облици учениците ги прошируваат така што ги усвојуваат градењето на минато определено несвршено време и минато определено свршено време.

Знеањата од синтакса учениците ги прошируваат со поделбата на реченициите според содржината. Потребно е посебно да се обрати внимание на употребата на извичникот, како и на останатите интерпункциски знаци.

Правопис

Правописните правила се усвојуваат со систематски вежбања (правописни диктати, исправка на грешки во даден текст, тестови со прашања од правопис итн.). Исто така, учениците треба да се поттикнуваат сами да ги воочуваат и исправуваат правописните грешки во СМС комуникацијата, како и во различни видови на комуникација преку интернет.

Покрај тоа, учениците треба да се упатуваат на служење со прирачниците на македонскиот правопис (школско издание). Пожелно е наставникот да носи на час примероци на прирачници на македонскиот правопис, особено кога се обработуваат правописни теми и да ги поттикнува да ги користат овие прирачници.

Обврзително е да се изработат две школски писмени задачи.

Ортоепија

Наставникот постојано треба да укажува на важноста на правилниот говор, кој се негува со спроведување на одредени ортоепски вежби. Ортоепските вежби не треба да се реализираат како одделни наставни единици, туку со соодветни теми од граматика, на пример воочување на третосложно акцентирање, отстапување о третосложното акцентирање и акцентски целини. Со користење на аудио снимки, учениците треба да се навикнуваат да репродуцираат и да го

усвојат правилно акцентираниот изговор и да ги препознаваат местата каде се отстапува од акцентската норма.

Некои ортоепски вежби можат да се спроведуваат и на соодветни книжевни текстови. Артикулацијата може да се вежба со изговарање на брзозборки кога тие се обработуваат како дел од народното творештво. Акцентот на зборовите, темпото, ритамот, интонацијата на реченицата и паузите можат да се вежбаат со гласно читање на извадоци од изборната лектира (по избор на наставникот или учениците). Ортоепски вежби треба да се спроведуваат и со говорење на напамет научени извадоци во стих и проза (со помош на аудитивни наставни средства).

ЈАЗИЧНА КУЛТУРА (УСНО И ПИСМЕНО ИЗРАЗУВАЊЕ)

Развивањето и унапредувањето на јазичната култура претставува една од најважните задачи на наставата по Македонски јазик со елементите на национална култура. Една од основните задачи на наставата по јазична култура се однесува на усовршувањето на јазичките изразни средства кај учениците, а нејзина крајна цел е учениците да бидат оспособено за воспоставување на квалитетна и целисходна комуникација. Областа Јазична култура опфаќа усно и писмено изразување. Наставната работа во оваа област се реализира во содејство со другите области на предметот Македонски јазик со елементи на национална култура, како и со самостојни наставни единици. Во повратна насока, обработката на книжевен текст, работата на граматиката и елементите на национална култура мораат да вклучуваат и содржини за негување на културата на усното и писменото изразување кај учениците.

Наставата ќе биде поочигледна и поефикасна ако се анализираат снимени кажувања и читања. При реализацијата на наставните содржини пожелно е да се користат и современи информациско-комуникациски технологии (на пример паметна табла, компјутер и видео-бим и сл.).

Говорните, правописните, лексичко-семантичките, стилските вежбе треба да се планираат и реализираат со цел на развивање на јазичкото мислење, унапредувањето на културата на изразувањето и негувањето на формите на учтивост.

Правописните вежби треба добро да се припремат поштувајќи го принципот на постапност, како при учењето на правописните правила, така и при проверката на наученото. Стекнувањето на правописните навики може да се спроведува со организирање на квиз, со диктат, со самостојно пишување, со дополнување на текст...

Учениците треба да се поттикнуваат и навикнуваат јасно, прецизно и промислено да се изразуваат бирајќи зборови и изрази со лексичко-семантички вежби и стилски вежби, со што се постигнува и бзбогатување на речникот на учениците.

III. СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Во севкупното планирање на содржините на предметот македонски јазик со елементи на национална култура треба да се вклучуваат и планирања кои се поврзани со вреднување на постигањата на учениците за време на реализацијата на програмата на наставата и учењето и на крај од определени образовни периоди. Тоа подразбира дека вреднувањето треба да биде дел од дневните, месечните и глобалните планирања. Следењето и вреднувањето на резултатите на напредовањето на ученикот е во функција на постигнувањето на исходите, а започнува со иницијална проценка на нивото на кое се наоѓа ученикот во однос на тоа ќе се проценува неговиот понатомошен тека на напредувањето.

Дијагностичкото проверување на почетокот на годината има за цел да се спознае состојбата поради квалитетно планирање и реализација на програмата. Дијагностичкото проверување може да се спроведе на различни начини: дијагностички тестови, со усни прашања подготвени од наставникот, со усни прашања подготвени од учениците, со пишување на кратки состави и сл. На овој начин се добива слика за предзнаењата на учениците.

Во текот на наставата се препорачува формативно следење кое ќе овозможи формирање на објективни описи како повратна информација за постигањата на ученикот во определен временски период.

Секоја активност е добра можност за проценка на напредувањето и давање на повратни информации. Секој наставен час и секоја активност на ученикот е можност за формативно оценување, односно регистрирање на напредокот на ученикот и упатување за понатамошните активности поради напредување.

Формативното вреднување е составен дел на современиот пристап на наставата и подразбира проценка на знаењата, вештините, ставовите и однесувањето, како и развивање на соодветни компетенции во текот на наставата и учењето. Формативното мерење подразбира прибирање на податоци за постигањата на ученикот и изработка и водење на портфолио на ученикот (регистар за секој ученик, мапа на напредување), што подразбира:

- собирање и бележење на показатели (активности на ученикот, непосредна комуникација, реализација на задачи, домашни задачи, писмени вежби, презентации, детски творби, искази, опишувања, раскажувања, прераскажувања и сл.) за секој ученик посебно;

- однапред подготвени евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна активност или студии на случај, при што наставникот ја бележи фактичката состојба;

- инструменти кои се однесуваат на секое програмско подрачје поединечно и во кои наставникот внесува податоци за постигањата на ученикот во однос на сите развојни аспекти (интелектуалните, емоционалните и психомоторичките) кои се поттикнуваат со програмата и насочени се кон проверката на остварените исходи.

Проверувањето на знаењето треба да се реализира со разни постапки и форми: усно, преку говорни, писмени, стилски вежби, сликовно-писмени вежби, вежби со подвлекување, заокружување; домашни задачи, истражувачки задачи, практично преку презентација и сл.

Врз основа на сите податоци добиени со следењето на постигањата и формативното оценување, наставникот ја опишува развојната состојба за секој ученик одделно, во рамките на секое програмско подрачје, а на крајот на првото и второто полугодие со сумативно вреднување, со описна оценка.

Портфолиото на ученикот, со прочистени и селектирани податоци, продолжува да се води во наредното одделение.

Портфолиото треба, во текот на целата година, да им биде достапно на родителите за да можат да ги следат напредувањато и постигањата на своите деца.

Работата на секој наставник се состои од планирање, реализирање, следење и вреднување. Освен постигањата на ученикот, важно е наставникот континуирано да ги следи и вреднува процесот на наставата и учењето, себе си и сопствената работа. Сè што ќе се покаже како добро и корисно, наставник и понатаму ќе го користи во својата наставна пракса; сè што ќе се покаже као недоволно ефикасно и ефективно, би требало да се унапреди.

Naziv predmeta	MAKEDONSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
Cilj	Ciljevi nastave Makedonskog jezika sa elementima nacionalne kulture su proširiti znanja

	učenika stečena u prethodnim razredima; postići stepen razvoja komunikativnih sposobnosti i veštine upotrebe makedonskog književnog jezika u različitim situacijama komunikacije; razvijati i negovati ljubav prema književnosti na makedonskom jeziku, kao i prema književnosti uopšte; kroz čitanje i tumačenje književnih dela razvijati čitalačke kompetencije koje, uz književno znanje, obuhvataju emocionalno i fantazijsko uživljavanje, živo pamćenje, istraživačko posmatranje; podsticati imaginaciju i umetnički senzibilitet, estetsko doživljavanje i kritičko mišljenje, moralno prosuđivanje i asocijativno povezivanje; kontinuirano bogatiti rečnik učenika rečima iz makedonskog jezika; osposobiti učenike za upotrebu novih oblika usmenog i pismenog izražavanja; negovati nacionalni i kulturni identitet i razvijati multikulturalnost.
Razred	Šesti

Godišnji fond časova	72 časa

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- odredi rod književnog dela i književnu vrstu; - objasni obeležja autorske poezije u poređenju sa narodnom poezijom; - pravi razliku između lirskih, epskih i dramskih dela; - razlikuje autorsku pripovetku od romana; - analizira strukturu lirske pesme (strofa, stih, rima); - uočava osnovne elemente strukture književnoumetničkog dela: tema, motiv, vreme i mesto radnje; - razlikuje zaplet i rasplet kao etape dramske radnje; - razlikuje pojam pesnika i pojam lirskog subjekta; - razlikuje oblike pripovedanja u prvom i trećem licu i sveznajućeg pripovedača; - uviđa zvučne, vizuelne, taktilne, olfaktorne elemente pesničke slike; - odredi stilske figure i razume njihovu ulogu u	KNJIŽEVNOST	LIRIKA Lektira 1. Obredne lirske narodne pesme (izbor). 2. Narodna pesma: Nevesta momče hvalila 3. Konstantin Miladinov: Bisera 4. Vančo Nikoleski: Otadžbino mila 5. Jovan Strezovski: Kasna jesen 6. Blaže Koneski: Zimsko jutro 7. Stojan Tarapuza: Želja 8. Aleksandar Milošević: Makedonija 9. Živko Stojanovski: Vojvodino moja, Učili su nas, učili 10. Ranko Risto Bebekovski: Stari minder Književni termini i pojmovi Vrsta strofe prema broju stihova u lirskoj

književnoumetničkom tekstu; - analizira uzročno-posledične odnose u tekstu i vrednuje istaknute ideje koje tekst nudi; - analizira postupke likova u književnoumetničkom delu, služeći se argumentima iz teksta; - uočava humor u književnom delu; - ilustruje verovanja, običaje, način života i događaje u prošlosti opisane u književnim delima; - preporuči književno delo uz kratko obrazloženje; - razlikuje mit, legendu i predanje; - uporedi književno i filmsko delo, pozorišnu predstavu i dramski tekst; - uvažava nacionalne vrednosti i neguje kulturnoistorijsku baštinu; - obrazlaže uzroke seoba starih Slovena; - navodi društvene i političke prilike na Balkanu u ranom srednjem veku; - objasni proces naseljavanja slovenskih plemena u Makedoniji; - navodi etničke i društveno-ekonomske promene		pesmi: distih; tercet...; vrsta stiha po broju slogova (lirski i epski deseterac). Odlike lirske poezije: naglasak reči i ritam; rima - parna, ukrštena, obgrljena; uloga rime u oblikovanju stiha. Stilske figure: kontrast, hiperbola, onomatopeja, metafora. Obredne narodne pesme (koledarske, dodolske, božićne). EPIKA Lektira Narodna pesma: Snaga Marka Kraljevića Petar Kočić: Jablan Gorjan Petreski: Mala žetelica Lav Nikolajevič Tolstoj: Detinjstvo Gligor Popovski: Ilijeva majka Mitovi, predanja, legende slovenskih naroda (izbor) Književni termini i pojmovi

posle naseljavanja Slovena; - pokazuje na karti oblasti naseljene Slovenima; - obrazloži uzroke pada makedonskih sklavinija pod bugarsku i vizantijsku vlast; - sagleda značaj delatnosti Ćirila i Metodija; - sagleda značaj nastanka i rada Ohridske književne škole; - sagledava i vrednuje značaj delatnosti Klimenta i Nauma; - prepoznaje i vrednuje kulturna dostignuća nastala na prostoru Makedonije u srednjem veku; - objašnjava i prepoznaje razloge nastanka bogumilskog učenja; - prepoznaje značaj nastanka Samuilove države; - objašnjava uslove i razloge koji su doveli do formiranja samostalnih država na prostoru Makedonije posle smrti cara Dušana; - pokazuje na karti teritorije Prilepskog kraljevstva; - razlikuje istorijski od legendarnog lika Marka Kraljevića; - opiše i objasni razlog brzog pada		Osnovna tema i ključni motivi. Oblici kazivanja: naracija (hronološko pripovedanje), opisivanje, dijalog, monolog. Fabula/radnja, redosled događaja. Vrste epskih dela: pripovetka, roman. Kulturno-istorijsko predanje DRAMA Lektira 1. Vasil Iljoski: Čorbadži Teodos(odlomak iz komedije) 2. Anton Panov: Pečalbari (odlomak iz tragedije) 3. Velko Nedelkovski: Bulke pored šina(odlomak iz savremene drame) Književni termini i pojmovi Dramske vrste: komedija - osnovne odlike. Monolog i dijalog u drami. Didaskalije, replika. Etape dramske radnje (zaplet i rasplet).

teritorija u Makedoniji pod osmansku vlast; - sagledava i opisuje verske, kulturne i druge promene posle osmanskog osvajanja; - zna da objasni pojam islamizacija; - upoređuje vidove otpora protiv osmanske vlasti; - objašnjava razloge za pružanje otpora osmanskoj vlasti; - poveže gramatičke pojmove obrađene u prethodnim razredima sa novim nastavnim sadržajima; - prepozna delove reči u vezi sa njihovim građenjem; - razlikuje glasove makedonskog jezika po zvučnosti, načinu i mestu izgovora; - odredi slogotvorno r; - objasni i u govoru i čitanju primenjuje obezvučavanje suglasnika, ispustanje glasova i zamenu glasova; - primenjuje pravilo akcentovanja na trećem slogu; - primenjuje pravila odstupanja akcentovanja na trećem slogu; - određuje vrste prideva;		DOMAĆA LEKTIRA 1. Boško Smaćoski: Veliki i mali 2. Velko Nedelkovski: Druga smena Dopunski izbor lektire: 1. Epske narodne pesme o Marku Kraljeviću (izbor) 2. Gorjan Petreski: Iste oči 3. Mile Angelovski: Otadžbini 4. Vidoe Podgorec: Bez jezika si niko i ništo 5. Stojan Tarapuza: Sloboda

- razlikuje i gradi komparativ i superlativ; - odredi vrste brojeva;		
- odredi tačan broj i približnu brojnost; - odredi vrste zamenica, njihov oblik i službu u rečenici; - prepoznaje glagolska vremena i upotrebljava ih u skladu sa normom; - razlikuje rečenice po sadržini; - dosledno primenjuje pravopisnu normu; - upotrebljava različite oblike usmenog i pismenog izražavanja: prepričavanje različitih tipova tekstova, bez sažimanja i sa sažimanjem, pričanje (o događajima i doživljajima) i opisivanje; - razlikuje i gradi augmentative, deminutive; - razlikuje sinonime, antonime, paronime, homonime, neologizme; - sastavlja obaveštenje, vest i kratak izveštaj; - dramatizuje odlomak odabranog književnoumetničkog teksta; - govori jasno, poštujući	ELEMENTI NACIONALNE KULTURE	Naseljavanje Slovena u Makedoniji; (Etničke i društveno-ekonomske promene posle naseljavanja Slovena). Pad makedonskih sklavinija pod bugarsku i vizantijsku vlast. Pojava i razvoj slovenske pismenosti (delatnost Đirila i Metodija). Dušica Milanović Marika: Molitva. Ohridska književna škola. Pojava bogumilstva. Samuilova država. Pad Makedonije pod osmansku vlast (Prilepsko kraljevstvo - kralj Marko), deo jedne makedonske pesme o Marku. Makedonija pod osmanskom vlašću do 18. veka. Najznačajniji kulturno-istorijski spomenici

standardnojezičku normu; - izražajno čita obrađene književne tekstove.		srednjeg veka u Makedoniji.	
	JEZIK	Gramatika	Podela glasova. Podela suglasnika. Podela reči na slogove. Samoglasničkor. Glasovne promene (jednačenje po zvučnosti, zamena glasova, ispustanje glasova). Tvorba (građenje) reči. Zamenice. Vrste zamenica: lično-predmetne, pokazne zamenice... (s naglaskom na upotrebu zamenice). Prošlo određeno nesvršeno vreme. Prošlo određeno svršeno vreme. Pridevi. Komparacija prideva. Brojevi. Vrste brojeva. Vrste rečenica prema sadržini - obaveštajne,

			upitne, zapovedne, željne i uzvične rečenice. Funkcija reči u rečenici: objekat... Leksičko značenje reči: sinonimi, antonimi, paronimi, homonimi, neologizmi.
		Pravopis	Pisanje velikog slova (imena vasionskih tela...). Rastavljanje reči na kraju reda (osnovna pravila). Pisanje zamenice Vi, Vaš... velikim početnim slovom.
		Ortoepija	Akcenat. Akcenatske celine. Odstupanje od akcentovanja na trećem slogu. Suglasnici na kraju reči; obezvučavanje suglasnika na kraju reči.
	JEZIČKA KULTURA	Tekstovi u funkciji unapređivanja jezičke kulture. Analiziranje snimljenih kazivanja i čitanja (zvučna čitanka). Govorne vežbe na unapred određenu temu.	

		Obaveštenje, vest, kratak izveštaj. Učtive forme obraćanja. Pravopisne vežbe: diktat; dopunjavanje teksta; uočavanje i objašnjavanje naučenih pravopisnih pravila u tekstu. Pismene vežbe i domaći zadaci i njihova analiza na času. Izbor iz knjiga, filmova, radio-drama, enciklopedija, časopisa za decu i internet. Dva školska pismena zadatka - po jedan u svakom polugodištu.	

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, elementi nacionalne kulture, jezik, jezička kultura.

KORELACIJA SA DRUGIM PREDMETIMA

Srpski jezik i književnost

Istorija

Geografija

Muzička kultura

Likovna kultura

Verska nastava

Građansko vaspitanje

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja predmeta Makedonski jezik sa elementima nacionalne kulture za šesti razred čine sledeće predmetne oblasti: jezik, književnost, elementi nacionalne kulture i jezička kultura. Podela nastavnih časova urađena je na osnovu predmetnih oblasti: književnost - 25 časova, elementi nacionalne kulture - 18 časova, jezik - 15 časova i jezička kultura - 14 časova. Međutim,

na svakom času treba se posvetiti posebna pažnja kulturi izražavanja učenika i kulturi Makedonaca sa naglaskom na narodnu tradiciju, navike i običaje. Sve oblasti nastavnog programa prožimaju se i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima. Program omogućava korelaciju sa predmetima: Srpski jezik i književnost, Istorija, Geografija, Muzička kultura, Likovna kultura, Verska nastava i Građansko vaspitanje.

Program nastave i učenja Makedonskog jezika sa elementima nacionalne kulture zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve predmetne oblasti ovog predmeta. U procesu nastave treba poći od toga da je učenik u centru vaspitno-obrazovnog rada, da je nastava usmerena učeniku.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika jeste da načine realizacije podučavanja i učenja prilagodi potrebama svakog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja, nastavnik najpre kreira svoj godišnji, tj. globalni plan rada, iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivou konkretnih nastavnih jedinica. Od nastavnika se očekuje da za svaku nastavnu jedinicu, u fazi planiranja i pisanja pripreme za čas, prilagodi ishodima učenja. Tokom planiranja treba, takođe, imati u vidu da se neki ishodi ostvaruju brže i lakše, ali za druge je potrebno više vremena, više različitih aktivnosti i rad na različitim tekstovima.

Pored udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik treba učenike da uputi na korišćenje i drugih izvora saznavanja (časopise, internet...). Pri planiranju nastavnog procesa treba voditi računa o stečenim znanjima u prethodnim razredima, intelektualnim sposobnostima i interesovanjima učenika. Definisani ishodi nastave olakšavaju izbor nastavnih metoda i izbor postupaka kreiranja nastavnog procesa uključivanjem aktivnosti učenika u nastavi i učenju. Njihovom primenom mogu se pratiti i vrednovati postignuća učenika.

Neophodno je dati naglasak na bogaćenje rečnika i iskoristiti pojedine kulturne manifestacije i praznike, koji se odvijaju u određenim lokacijama sa ciljem upoznavanja života Makedonaca u prošlosti, njihove tradicije i kulture.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima - lirika, epika, drama i obogaćena izborom nefunkcionalnih, naučnopopularnih i informativnih tekstova. Obavezni deo lektire sastoji se, uglavnom, od dela koja pripadaju makedonskoj književnosti, obogaćen i delima iz srpske i svetske književnosti, kao i delima pripadnika makedonske zajednice u Srbiji. Izbor dela je u najvećoj meri zasnovan na principu prilagođenosti uzrastu. Realizacijom nastave književnosti treba razvijati logičko razmišljanje, interpretacijom pesničkih, proznih i dramskih dela treba razvijati, obogaćivati dečju maštu i podsticati kreativnost, stvaralaštvo učenika na makedonskom jeziku. Korelacijom sa predmetom Srpski jezik i književnost omogućava se lakša realizacija nastave književnosti, pre svega, kod književnih rodova i vrsti, stilskih figura, strukture i kompozicije književnih dela.

Radi negovanja čitalačkih navika, data su i dela domaće lektire, kao i dopunski izbor tekstova. Dopunski izbor tekstova treba preporučiti učenicima za čitanje u slobodno vreme, a mogu se koristiti pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, elemenata nacionalne kulture i jezičke kulture. Prilikom planiranja godišnjeg plana rada i mesečnih planova rada, neophodno je uspostaviti i uravnoteženu distribuciju nastavnih jedinica vezanih za sve podoblasti predmeta, funkcionalno povezati sadržaje iz jezika, elementima nacionalne kulture, književnosti i jezičke kulture i ostaviti dovoljno časova za utvrđivanje i sistematizaciju gradiva.

Ekranizovana književna dela mogu poslužiti za komparativnu analizu i uočavanje razlike između književne i pozorišne/filmske fabule i izraza, čime se kod učenika razvija medijska pismenost. Kod učenika treba negovati kreativnost i motivisati ih na stvaralaštvo kroz tekstove iz enciklopedija i časopisa za decu.

Obradom književnih dela, primenom analitičko-sintetičkih metoda i metodom rešavanja problemskih pitanja, učenike treba navikavati da svoje utiske i stavove dokazuju argumentima iz dela. Vodeći računa o ishodima u korelaciji sa jezičkom kulturom, treba podsticati učenike da otkrivaju osobine, doživljaje, stanja i osećanja likova. Ovakvim pristupom učenici se osposobljavaju da istražuju, kritički razmišljaju i zauzimaju i iskazuju svoje stavove.

Nastavnik mora voditi računa o stečenim znanjima učenika u prethodnim razredima prilikom usvajanja znanja o književnoteorijskim pojmovima. Jezičko-stilskim izražajnim sredstvima prilazi se s doživljajnog stanovišta; polaziće se od izazvanih umetničkih utisaka i estetičke sugestije, pa će se potom istraživati njihova jezičko-stilska uslovljenost.

Pored korelacije među tekstovima, neophodno je da nastavnik uspostavi vertikalnu korelaciju. Nastavnik se prethodno obavezno upoznaje sa sadržajima Makedonskog jezika sa elementima nacionalne kulture iz prethodnih razreda radi uspostavljanja principa postupnosti i sistematičnosti.

Nastavnik, takođe, treba da poznaje sadržaje drugih predmeta obrađivanih u mlađim razredima i u petom razredu osnovne škole, koji koreliraju s predmetom Makedonski jezik sa elementima nacionalne kulture. Tako, horizontalnu korelaciju nastavnik uspostavlja, pre svega, sa nastavom Istorije, Likovne kulture, Muzičke kulture, Verske nastave i Građanskog vaspitanja.

Međupredmetno povezivanje-integracija u okvirima programa usmerena je ka otkrivanju, pokazivanju na geografskoj karti mesta koja se pominju u književnim delima, sa istorijskog aspekta treba da se diskutuje o likovima koji su opisani u književnim delima, preko muzike potrebno je napraviti povezivanje sa nekim teorijskim pojmovima iz književnosti.

ELEMENTI NACIONALNE KULTURE

Upoznavanje učenika sa osnovama istorije makedonskog naroda ima svrhu očuvanja identiteta, razvijanje ljubavi i vrednovanje vlastite istorije, tradicije i kulture uz poštovanje istorije, kulture i tradicije drugih naroda. Korelacijom sa predmetom Istorija, učenik treba da usvoji znanja o naseljavanju Slovena, etničkim i društveno-ekonomskim promenama posle doseljavanja, padu pod bugarsku i vizantijsku vlast, Samuilovoj državi, kao i da razume pokušaje otpora protiv otomanske vlasti. Pojava i razvoj slovenske pismenosti treba se obraditi u sadejstvu sa nastavom književnosti (Dušica Milanović Marika: Molitva), kao i obradom legendi, mitova i predanja.

Predmeti Građansko vaspitanje i Verska nastava omogućavaju lakše upoznavanje tradicionalnih običaja Makedonaca za Božić, Uskrs, upoznavanje sa nacionalnim praznicima, običajima i pravljenje komparacije sa običajima drugih naroda. Korelacija je potrebna i sa Likovnom i Muzičkom kulturom kod obrađivanja kulturno-istorijskih spomenika i makedonskih narodnih pesama.

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim makedonskim jezikom. Otuda zahtevi u ovom programu nisu usmereni samo na usvajanje jezičkih pravila i gramatičke norme, već i na razumevanje njihove funkcije i pravilnu primenu u usmenom i pismenom izražavanju.

Kada se u sadržajima programa navode nastavne jedinice koje su učenici već obrađivali u nižim razredima, podrazumeva se da se stepen usvojenosti i sposobnost primene ranije obrađenog gradiva proverava, a ponavljanje i uvežbavanje na novim primerima prethodi obradi novih sadržaja, čime se obezbeđuje kontinuitet rada i sistematičnost u povezivanju novog gradiva sa postojećim znanjima.

Nužno je da nastavnik uvek ima na umu presudnu ulogu umesnih i sistematskih vežbanja, odnosno da nastavno gradivo nije usvojeno dok se dobro ne uvežba. To znači da vežbanja moraju biti sastavni činilac obrade nastavnog gradiva, primene, obnavljanja i utvrđivanja znanja.

Gramatika

Osnovni programski zahtev u nastavi gramatike jeste da se učenicima jezik predstavi i tumači kao sistem. Nijedna jezička pojava ne bi trebalo da se izučava izolovano, već u funkciji tumačenja teksta i korišćenjem primera iz govorne prakse.

Nastava tvorbe reči podrazumeva pre svega podelu reči po nastanku na proste i tvorenice (u okviru tvorenica uočavaju se reči nastale sufiksacijom, prefiksacijom i slaganjem). Na primerima porodice reči, učenici treba da uočavaju koren reči. Time se postavlja osnov za proširivanje znanja iz tvorbe reči u starijim razredima.

Učenici su se već ranije sreli sa pojmom glasa, a sada proširuju svoja znanja iz fonetike osnovnim informacijama o nastanku glasova i govornim organima koji u ovom procesu učestvuju. Na osnovu izgovora glasovi se dele na samoglasnike i suglasnike. Suglasnici se dele po zvučnosti i po mestu i načinu izgovora (ovde je poželjno napraviti korelaciju sa nastavom srpskog jezika). Podela reči na slogove podrazumeva proširivanje znanja u odnosu na mlađe razrede: treba uvesti i primere slogova koji se završavaju na sonant, s posebnim naglaskom na poziciju slogotvornog r. Ovo gradivo treba povezati sa osnovnim pravopisnim pravilima za rastavljanje reči na kraju reda. Pošto se učenici u šestom razredu prvi put sreću sa terminom glasovne promene, neophodna je korelacija sa nastavom Srpskog jezika. Preporuka je da se, radi lakšeg analiziranja primera, glasovne promene obrađuju sledećim redosledom: zamena glasova, jednačenje po zvučnosti, ispuštanje glasova.

Nastava morfologije podrazumeva proširivanja znanja o zamenicama (u petom razredu su bile obrađene samo lične zamenice). Sada se uvodi podela zamenica na lično-predmetne i pokazne zamenice (s naglaskom na upotrebu zamenica). Znanja o glagolskim oblicima učenici proširuju tako što usvajaju građenje prošlog određenog nesvršenog vremena i prošlog određenog svršenog vremena.

Znanja iz sintakse učenici proširuju podelom nezavisnih predikatskih rečenica prema komunikativnoj funkciji. Potrebno je posebno skrenuti pažnju na upotrebu znaka uzvika, kao i na ostale interpunkcijske znake.

Pravopis

Pravopisna pravila se usvajaju putem sistematskih vežbanja (pravopisni diktati, ispravka grešaka u datom tekstu, testovi sa pitanjima iz pravopisa itd.). Takođe, treba podsticati učenike da sami uočavaju i ispravljaju pravopisne greške u SMS komunikaciji, kao i u različitim tipovima komunikacije putem interneta.

Pored toga, učenike treba upućivati na služenje pravopisom i pravopisnim rečnikom (školsko izdanje). Poželjno je da nastavnik donosi primerak Pravopisa na čas kad god se obrađuju pravopisne teme jer se tako učenici podstiču da koriste pravopis i ispravljaju greške.

Obavezno je da se urade dva školska pismena zadatka.

Ortoepija

Nastavnik stalno treba da ukazuje na važnost pravilnog govora, koji se neguje sprovođenjem određenih ortoepskih vežbi. Ortoepske vežbe ne treba realizovati kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike: npr. uočavanje akcenta na trećem slogu, odstupanja o pravilu akcentovanja na trećem slogu i akcenatskih celina. Uz korišćenje audio snimaka, učenike treba navikavati da prepoznaju, reprodukuju i usvoje pravilno akcentovan govor, a u mestima gde se odstupa od akcenatske norme.

Neke ortoepske vežbe mogu se sprovoditi i uz odgovarajuće teme iz književnosti: npr. artikulacija se može vežbati izgovaranjem brzalica, onda kada se one obrađuju kao deo narodnog stvaralaštva; akcenat reči, tempo, akcenatske celine, ritam, rečenična intonacija i pauze mogu se vežbati glasnim čitanjem odlomaka iz izborne lektire (po izboru nastavnika ili učenika) itd. Kao ortoepsku vežbu treba sprovoditi i govorenje napamet naučenih odlomaka u stihu i prozi (uz pomoć auditivnih nastavnih sredstava).

JEZIČKA KULTURA (USMENO I PISMENO IZRAŽAVANJE)

Razvijanje i unapređivanje jezičke kulture učenika predstavlja jedan od najznačajnijih zadataka nastave Makedonskog jezika sa elementima nacionalne kulture. Jedan od osnovnih zadataka nastave jezičke kulture odnosi se na usavršavanje jezičkoizražajnih sredstava kod učenika, a njen krajnji cilj je da učenici budu osposobljeni za uspostavljanje kvalitetne i svrsishodne komunikacije. Oblast Jezička kultura obuhvata usmeno i pismeno izražavanje. Nastavni rad u ovoj oblasti realizuje se u sadejstvu sa drugim oblastima predmeta Makedonski jezik sa elementima nacionalne kulture, kao i kroz samostalne nastavne jedinice. U povratnom smeru, obrada književnog teksta, rad na gramatici i elementima nacionalne kulture moraju uključivati i sadržaje za negovanje kulture usmenog i pismenog izražavanja učenika.

Nastava će biti očiglednija i efikasnija ako se analiziraju snimljena kazivanja i čitanja. Prilikom realizacije nastavnih sadržaja poželjno je koristiti i savremene informaciono-komunikacione tehnologije (npr. pametnu tablu, računar i video-bim i sl.).

Govorne, pravopisne, leksičko-semantičke, stilske vežbe treba planirati i realizovati sa ciljem razvijanja jezičkog mišljenja, unapređivanja kulture izražavanja i negovanja formi učtivosti.

Pravopisne vežbe treba dobro pripremiti poštujući princip postupnosti, kako prilikom učenja pravopisnih pravila, tako i prilikom provere naučenog. Sticanje pravopisnih navika može se sprovoditi organizovanjem kviza, diktatom, samostalnim pisanjem, dopunjavanjem teksta...

Učenike treba podsticati i navikavati da se jasno, precizno i promišljeno izražavaju birajući reči i izraze kroz leksičko-semantičke vežbe i stilske vežbe, čime se postiže i bogaćenje rečnika učenika.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U celokupnom planiranju sadržaja predmeta Makedonski jezik sa elementima nacionalne kulture treba uključiti i planiranja koja su povezana sa vrednovanjem postignuća učenika za vreme realizacije programa nastave i učenja i na kraju određenog obrazovnog perioda. To podrazumeva da vrednovanje treba biti deo dnevnih, mesečnih i globalnih planiranja. Praćenje i vrednovanje rezultata napredovanja učenika u funkciji je postizanja ishoda, a započinje inicijalnom procenom nivoa na kome se nalazi učenik. U odnosu na to procenjivaće se njegov dalji tok napredovanja.

Dijagnostičko proveravanje na početku godine sa ciljem je da se spozna stanje radi kvalitetnog planiranja i realizacije programa. Dijagnostičko proveravanje može se sprovesti na različite načine: dijagnostičkim testovima, usmenim pitanjima koje je pripremio nastavnik, usmenim pitanjima koje su pripremili učenici, pisanjem kratkih sastava i sl. Tako se dobija slika o predznanjima učenika.

U toku nastave preporučuje se formativno praćenje koje će omogućiti formiranje objektivnih opisa kao povratna informacija o postignućima učenika u određenom vremenskom periodu.

Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije. Svaki nastavni čas i svaka aktivnost učenika je prilika za formativno ocenjivanje, odnosno registrovanje napretka učenika i upućivanje na dalje aktivnosti radi napredovanja.

Formativno vrednovanje je sastavni deo savremenog pristupa nastavi i podrazumeva procenu znanja, veština, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tokom nastave i učenja. Formativno merenje podrazumeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima i izrada i vođenje portfolija učenika (registar za svakog učenika, mapu napredovanja), što podrazumeva:

- prikupljanje i beleženje indikatora (aktivnosti učenika, neposredna komunikacija, realizacija zadataka, domaći zadaci, pismene vežbe, stvaralaštvo učenika, iskazi, opisivanja, pričanja, prepričavanja i sl.) za svakog učenika posebno;

- unapred pripremljene evaluacione liste za svakog učenika, koje se popunjavaju posle konkretne aktivnosti ili studijom slučaja, pri čemu nastavnik beleži faktičko stanje;

- instrumente koji se odnose na svako programsko područje pojedinačno i u koje nastavnik unosi podatke o postignućima učenika u odnosu na sve razvojne aspekte (intelektualne, emocionalne i psihomotoričke) koji se podstiču programom i usmereni su ka proveri ostvarenih ishoda.

Proveravanje znanja treba realizovati raznim postupcima i formama: usmeno, govornim, pismenim, stilskim vežbama, slikovno-pismenim vežbama, podvlačenjem, zaokruživanjem; prezentacijama, domaćim zadacima, istraživačkim zadacima i sl.

Na osnovu celokupnih podataka dobijenih praćenjem, proverom postignuća učenika u toku realizacije nastavnog programa, nastavnik konstatira (opisuje) razvojno stanje u okvirima svake programske oblasti, a na kraju prvog i drugog polugodišta sumativnim vrednovanjem, opisnom ocenom.

Portfolio treba u toku cele godine biti dostupno roditeljima kako bi mogli da prate napredovanje postignuća svoje dece.

Portfolio učenika, sa pročišćenim i selektovanim podacima, produžava da se vodi u sledećem razredu.

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika, važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja, sebe i sopstveni rad. Sve što se pokaže dobrim i korisnim, nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi; a sve što se pokaže kao nedovoljno efikasno i efektivno, trebalo bi unaprediti.

4. UPUTSTVO ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA PREPORUČENE VRSTE AKTIVNOSTI I NAČINI OSTVARIVANJA PROGRAMA

Preporučene vrste aktivnosti u obrazovno-vaspitnom radu date su u programima za svaki obavezni predmet i izborni program u delu Uputstvo za ostvarivanje programa

5. PREPORUKE ZA PRIPREMU INDIVIDUALNOG OBRAZOVNOG PLANA ZA UČENIKE KOJIMA JE POTREBNA DODATNA OBRAZOVNA PODRŠKA

5.1. Individualni obrazovni plan za socijalno uskraćene učenike i učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom

Individualni obrazovni plan se priprema za učenike kojima je usled socijalne uskraćenosti, smetnji u razvoju, invaliditeta, kasnijeg uključivanja u školovanje, nedovoljnog poznavanja jezika i drugih razloga potrebna dodatna obrazovna podrška. Cilj individualnog obrazovnog plana jeste postizanje optimalnog uključivanja takvih učenika u redovan obrazovno-vaspitni rad i njihovo osamostaljivanje u vršnjačkom kolektivu. Za svakog učenika pojedinačno, prema njegovim specifičnim potrebama i mogućnostima, priprema se prilagođen način obrazovanja koji obuhvata individualni obrazovni plan, program i način rada koji sadrže: 1) dnevni raspored aktivnosti časova nastave u odeljenju; 2) dnevni raspored rada sa licem koje pruža dodatnu podršku i učestalost te podrške; 3) ciljeve obrazovno-vaspitnog rada; 4) posebne standarde postignuća i prilagođene standarde za pojedine ili sve predmete sa obrazloženjem za odstupanje; 5) program po predmetima, u kome je precizirano koji sadržaji se obrađuju u odeljenju, a koji u radu sa dodatnom podrškom; 6) individualizovan način rada nastavnika, izbor adekvatnih metoda i tehnika obrazovno-vaspitnog rada. Individualni obrazovni plan donosi pedagoški kolegijum na predlog stručnog tima za inkluzivno obrazovanje. Tim za inkluzivno obrazovanje čine odeljenjski starešina i predmetni nastavnici, stručni saradnik škole, roditelj/staratelj, a po potrebi pedagoški asistent i stručnjak van škole, na predlog roditelja/staratelja. Roditelj/staratelj daje saglasnost za sprovođenje individualnog obrazovnog plana. Nastavnik pri planiranju svog rada u odeljenju usklađuje svoj plan sa individualnim obrazovnim planom učenika. Sprovođenje individualnih obrazovnih planova prati prosvetni savetnik.

5.2. Individualni obrazovni plan za učenike sa izuzetnim sposobnostima

Za učenike sa izuzetnim sposobnostima, škola obezbeđuje izradu, donošenje i ostvarivanje individualnog obrazovnog plana kojim se vrši proširivanje i produbljivanje sadržaja obrazovno-vaspitnog rada. Individualni obrazovni plan je poseban akt, koji ima za cilj optimalni razvoj učenika i ostvarivanje ishoda obrazovanja i vaspitanja, u skladu sa propisanim ciljevima i principima, odnosno

zadovoljavanja obrazovno-vaspitnih potreba učenika Individualni obrazovni plan uključuje: 1) pedagoški profil učenika, u kom su opisane njegove jake strane i potrebe za podrškom; 2) plan individualizovanog načina rada, kojim se predlažu određeni vidovi prilagođavanja nastave (prostora i uslova, metoda rada, materijala i učila) specifičnim potrebama učenika i 3) plan aktivnosti, kojim se predviđeni oblici dodatne podrške operacionalizuju u niz konkretnih zadataka i koraka, i specifikuje raspored, trajanje, realizatori i ishodi svake aktivnosti.

Individualni obrazovni plan donosi pedagoški kolegijum na predlog tima za inkluzivno obrazovanje, odnosno tima za pružanje dodatne podrške učeniku. Tim za pružanje dodatne podrške čine: nastavnik predmetne nastave, stručni saradnik škole, roditelj/staratelj, a po potrebi i stručnjak van škole, na predlog roditelja/staratelja. Roditelj/staratelj daje saglasnost za sprovođenje individualnog obrazovnog plana. Nastavnik pri planiranju svog rada u odeljenju usklađuje svoj plan sa individualnim obrazovnim planom učenika, uključujući mere i aktivnosti predviđene individualnim obrazovnim planom. On se ostvaruje dominatno u okviru zajedničkih aktivnosti u odeljenju a u skladu sa potrebama učenika, na osnovu odluke tima za pružanje dodatne podrške učeniku, delom može da se ostvaruje i van odeljenja.

Sprovođenje individualnih obrazovnih planova prati prosvetni savetnik.

6. NAČIN PRILAGOĐAVANJA PROGRAMA

6.1. Način prilagođavanja programa predmeta od značaja za nacionalnu manjinu

U nastavi predmeta od značaja za nacionalnu manjinu (istorija, muzička kultura i likovna kultura) izučavaju se dodatni sadržaji koji se odnose na istorijsko i umetničko nasleđe određene manjine. Od nastavnika se očekuje da, u okvirima definisanog godišnjeg fonda časova, obrade i dodatne sadržaje, obezbeđujući ostvarivanje cilja predmeta, standarda postignuća učenika i definisanih ishoda. Da bi se ovo postiglo, veoma je važno planirati i realizovati nastavu na taj način da se sadržaji iz kulturno-istorijske baštine jedne manjine ne posmatraju i obrađuju izolovano, već da se povezuju i integrišu sa ostalim sadržajima programa koristeći svaku priliku da se desi učenje koje će kod učenika jačati njihov osećaj pripadnosti određenoj nacionalnoj manjini.

6.2. Način prilagođavanja programa za dvojezično obrazovanje

Škola, u skladu sa neophodnim uslovima za rad u dvojezičnoj nastavi i kvalifikovanim stručnim kadrom, određuje predmete, fond časova koji će se realizovati na stranom jeziku kao i način ostvarivanja nastave koja se odvija na stranom jeziku.

7. DRUGA PITANJA OD ZNAČAJA ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA NASTAVE I UČENJA

7.1. Uputstvo za ostvarivanje slobodnih nastavnih aktivnosti

Slobodne nastavne aktivnosti škola planira Školskim programom i Godišnjim planom rada. One mogu biti iz prirodnih ili društvenih nauka, umetnosti i kulture, tehnike, kao i drugih oblasti u skladu sa interesovanjima učenika, prostornim i ljudskim resursima. Škola je u obavezi da učenicima ponudi listu od tri slobodne nastavne aktivnosti, a učenik obavezno bira jednu od njih i pohađa tokom cele školske godine. Slobodne nastavne aktivnosti realizuju se po programu koji priprema škola ili po programima koji su prethodno doneti kao izborni (npr. Svakodnevni život u prošlosti, Crtanje, slikanje, vajanje, Čuvari prirode, Hor i orkestar, Šah i sl.). Svrha ovih aktivnosti je osnaživanje učenika da prepoznaju svoja interesovanja i sposobnosti koje su važne za profesionalni razvoj i donošenje odluka za nastavak školovanja i zato učenici mogu svake godine birati različite slobodne nastavne aktivnosti. Nastavu treba tako organizovati da učenici imaju što više mogućnosti za aktivno učešće, za interakciju sa drugim učenicima, korišćenje različitih izvora informacija i savremenih tehnologija.

7.2. Uputstvo za ostvarivanje vannastavnih aktivnosti

Škola je u obavezi da svojim Školskim programom i Godišnjim planom rada predvidi različite programe vannastavnih aktivnosti u skladu sa interesovanjima učenika, resursima i prostornim mogućnostim. Pored organizacije izleta, ekskurzije, poseta izložbama i saradnje sa lokalnom samoupravom, učenicima treba ponuditi veći broj društvenih, tehničkih, humanitarnih, sportskih i kulturnih aktivnosti. Nastavnici, odeljenske starešine i stručni saradnici kroz svoj neposredni rad sa učenicima upoznaju ih sa ponudom vanastavnih aktivnosti, njihovim sadržajem, načinom rada i svrhom. Takođe, potrebno je da i roditelji budu upoznati sa ponudom škole i motivisani da njihova deca izaberu one aktivnosti koje im najviše odgovaraju.

Plan i program vannastavnih aktivnosti škola sama priprema u skladu sa iskazanim interesovanjima učenika i svojim mogućnostima. Izbor načina rada treba da bude u funkciji podsticanja aktivnog učešće učenika i njihove samostalnosti. Neke aktivnosti mogu biti tako organizovane da ih zajednički vode dva i više nastavnika (na primer: drama, pokret, muzika).

Učešće učenika u društvenim, tehničkim, humanitarnim, sportskim i kulturnim aktivnostima doprinosi mnogim važnim ishodima obrazovanja i vaspitanja, kao što su:

- zadovoljenje različitih obrazovnih potreba i interesovanja učenika;

- prepoznavanje profesionalnih sposobnosti i interesovanja, upoznavanje sa svetom rada;

- nadogradnja ishoda koji se ostvaruju u okviru redovne nastave i doprinose razvoju međupredmetnih ishoda;

- unapređivanje različitih sposobnosti (intelektualne, fizičke, kreativne, radne...);

- jačanje kapaciteta učenika za razlikovanje bezbednog od nebezbednog ponašanja i zaštitu od rizičnog ponašanja;

- podsticanje humanog i odgovornog odnosa prema sebi, drugima i okruženju, jačanje osetljivosti za one kojima je potrebna pomoć (npr. stari i bolesni);

- unapređivanje različitih vrsta pismenosti (jezičke, medijske, kulturne, naučne...);

- kultivisanje korišćenja slobodnog vremena;

- podsticanje interkulturalnog dijaloga;

- razumevanje koncepta inkluzije i jačanje osetljivosti za različitost;

- jačanje generacijskih veza između učenika različitih odeljenja bez kompetitivnosti;

- relaksacija, rasterećenje napetosti učenika, samoiskazivanje;

- jačanje veze sa lokalnom zajednicom;

- razvoj osećanja pripadnosti svojoj školskoj zajednici;

- podsticanje samostalnosti, proaktivnosti i preduzimljivost;

- priprema za rešavanje različitih životnih situacija;

- promocija škole i njenog identiteta.

- Škola treba da nastoji da rezultati rada učenika u okviru vannastavnih aktivnosti postanu vidljivi kako u okviru škole tako i šire kao što su organizovanje predstava, izložbi, bazara, objavljivanje na sajtu, smotre stvaralaštva, sportski susreti i dr.

HOR

Svaka osnovna škola je obavezna da organizuje rad horova.

Horovi mogu biti organizovani kao: hor mlađih razreda, hor starijih razreda ili hor na nivou škole, od 1. do 8. razreda. Pevanje u horu ima svoj obrazovni i vaspitni cilj.

Obrazovni cilj obuhvata razvijanje sluha i ritma, širenje glasovnih mogućnosti i učvršćivanje intonacije, sposobnost za fino nijansiranje i izražajno pevanje primenom elemenata muzičke izražajnosti (tempo, dinamika...), upoznavanje stranih jezika, literarnih tekstova, što sve vodi ka razvijanju estetskih kriterijuma.

Vaspitni cilj obuhvata razvijanje osećanja pripadnosti kolektivu - timski rad, razvijanje tolerancije, discipline, poštovanja različitosti i pravila ponašanja, razvijanje odgovornosti, sticanje samopouzdanja, savaladavanje treme i pružanje pomoći u smislu vršnjačkog učenja i saradnje.

Značajan je uticaj muzike na zdravlje (psihološki, sociološki, emocionalni razvoj), tako da i pevanje u horu značajno doprinosi smanjenju stresa, agresivnosti i poboljšanju zdravlja uopšte.

Repertoar školskih horova obuhvata odgovarajuća dela domaćih i stranih autora raznih epoha, kao i narodne, prigodne, pesme savremenih dečijih kompozitora i kompozicije sa festivala dečijeg stvaralaštva. U toku školske godine potrebno je sa horom izvesti najmanje deset dvoglasnih i troglasnih kompozicija, a cappella ili uz instrumentalnu pratnju. Pri izboru pesama nastavnik treba da pođe od uzrasta učenika, procene glasovnih mogućnosti, i primerenog literalnog sadržaja.

Nastavnik formira hor na osnovu provere sluha i pevačkih sposobnosti učenika, dikcije i osećaja za ritam, nakon čega sledi klasifikovanje pevača po glasovima.

Horske probe se izvode odvojeno po glasovima i zajedno. Program rada sa horom treba da sadrži prigodne kompozicije, kao i dela ozbiljnije umetničke vrednosti, u zavisnosti od mogućnosti ansambla.

Sadržaj rada:

1. odabir i razvrstavanje glasova;

2. vežbe disanja, dikcije i intonacije;

3. horsko raspevavanje i tehničke vežbe;

4. intonativne vežbe i rešavanje pojedinih problema iz horske partiture (intervalski, harmonski, stilski);

5. muzička i psihološka obrada kompozicije;

6. uvežbavanje horskih deonica pojedinačno i zajedno;

7. ostvarivanje programa i nastupa prema Školskom i Godišnjem programu rada škole.

Na časovima hora, nastavnik treba da ukaže na građu i važnost mehanizma koji učestvuje u formiranju tona u okviru pevačkog aparata. Disanje, dikcija i artikulacija predstavljaju osnovu vokalne tehnike pa tako vežbe disanja i raspevavanja moraju biti stalno zastupljene. Uslov pravilnog disanja i pravilno držanje tela. Preporučuje se kombinovano disanje, nos i usta istovremeno, i to trbušno, dijafragmatično disanje. Pevač na slušaoca deluje i tonom i rečju. U tom smislu nastavnik treba da insistira na dobroj dikciji koja podrazumeva jasan i razgovetan izgovor teksta, odnosno samoglasnika i suglasnika, ali i na pravilnom akcentovanju reči. Preporučljivo je pevanje vokala na istoj tonskoj visini, uz minimalno pokretanje vilice u cilju izjednačavanja vokala, a u cilju dobijanja ujednačene horske boje.

Kod obrade nove pesme ili kompozicije prvo se pristupa detaljnoj analiza teksta. Ukoliko je tekst na stranom jeziku, učenici moraju naučiti pravilno da čitaju tekst, izgovaraju nove, nepoznate glasove koji ne postoje u maternjem jeziku i upoznaju se sa značenjem teksta. U okviru analize teksta važno je obratiti pažnju i na akcentovanje reči i slogova u zavisnosti od dela takta u kome se nalaze i melodijskog toka. Sledi analiza notnog teksta i usvajanje melodije u fragmentima. Ova faza pripreme zahteva odvojene probe po glasovima. Na zajedničkoj probi hora, nakon usvajanja pesme/kompozicije u celini treba obatiti pažnju na dinamiku i agogiku.

Obrađene kompozicije izvoditi na redovnim školskim aktivnostima (Dan škole, Svečana poslava povodom obeležavanja školske slave Svetog Save, Godišnji koncert...), kulturnim manifestacijama u školi i van nje, kao i na festivalima i takmičenjima horova, kako u zemlji, tako i van nje.

Preporučene kompozicije za rad horova

Himne:

- Državna himna

- Himna Svetom Savi

- Himna škole

- Kanoni:

- Nepoznat autor, Dona nobis pacem

- Luiđi Kerubini, Na času pevanja

- Volfgang Amadeus Mocart, Noć je mirna

- J. G. Ferari, Kukavica

- Jozef Hajdn, Mir je svuda

- Vojislav Ilić, Sine musica

- Pesme domaćih autora:

- Konstantin Babić, Balada o dva akrepa

- Isidor Bajić, Srpski zvuci

- Zlatan Vauda, Mravi

- Zlatan Vauda, Pahuljice

- Slavko Gajić, Tužnamuha

- Dejan Despić, Kiša

- Dejan Despić, Oglasi

- Dejan Despić, Smejalica

- Vladimir Đorđević, Veće vrana

- Vojislav Ilić, Vodenica

- Davorin Jenko, Bože pravde

- Davorin Jenko, pesme iz Đida

- Petar Konjović,Vragolan

- Josif Marinković,Ljubimče proleća

- Miloje Milojević,Vetar

- Miloje Milojević,Mladost

- Miloje Milojević,Muha i komarac

- Stevan Stojanović Mokranjac, Druga rukovet

- Stevan Stojanović Mokranjac, Deseta rukovet

- Stevan Stojanović Mokranjac, Jedanaesta rukovet

- Stevan Stojanović Mokranjac, Na ranilu

- Stevan Stojanović Mokranjac, Al` je lep ovaj svet

- Stevan Stojanović Mokranjac, Pazar živine

- Stevan Stojanović Mokranjac, Slavska

- Stevan Stojanović Mokranjac, Tebepojem

- Stevan Stojanović Mokranjac, HimnaVuku

- Vojislav Simić, Pošla mi moma na voda

- Todor Skalovski, Makedonska humoreska

- Marko Tajčević, Dodolske pesme

- Marko Tajčević, Prva svita iz Srbije

- Šistek-Babić, Oj, Srbijo

- Miodrag Govedarica, Suguba jektenij

- Strani kompozitori:

- Autor nepoznat, La Violetta

- Palestrina, Benedictus

- Orlando di Laso, Eho

- Luka Marencio, Ad una fresca riva

- Đovani da Nola, Chi la gagliarda

- Palestrina,Vigilate

- Karl Marija fon Veber, Jeka

- Volfgang Amadeus Mocart, Uspavanka

- Bedžih Smetana, Doletele laste

- Franc Supe, Proba za koncert

- Johanes Brams, Uspavanka

- Frederik Šopen, Želja

- Frederik Šubert, Pastrmka

- Gambar Gusejnli, Moji pilići

- Georgi Dimitrov, Ana mrzelana

- Svetoslav Obretenov, Gajdar

- Zoltan Kodalj, Katalinka

- Zoltan Kodalj, Hidlo Vegen

- Josip Kaplan, Žuna

ORKESTAR

Orkestar je instrumentalni sastav od najmanje 10 izvođača koji sviraju u najmanje tri samostalne deonice. U zavisnosti od uslova koje škola ima, mogu se obrazovati orkestri blok flauta, tamburica, gudačkog sastava, harmonika, mandolina kao i mešoviti orkestri.

Sadržaj rada:

1. izbor instrumenata i izvođača u formiranju orkestra;

2. izbor kompozicija prema mogućnostima izvođača i sastavu orkestra;

3. tehničke i intonativne vežbe;

4. raspisivanje deonica i uvežbavanje po grupama (prstomet, intonacija, fraziranje);

5. spajanje po grupama (I-II; II-III; I-III);

6. zajedničko sviranje celog orkestra, ritmičko-intonativno i stilsko oblikovanje kompozicije.

U izboru orkestarskog materijala i aranžmana voditi računa o vrsti ansambla, uzrastu učenika i njihovim izvođačkim sposobnostima. Repertoar školskog orkestra čine dela domaćih i stranih kompozitora raznih epoha u originalnom obliku ili prilagođena za postojeći školski sastav. Školski orkestar može nastupiti samostalo ili kao pratnja horu.

OSTALI OBLICI OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA

U svakoj osnovnoj školi ima dece čije se interesovanje i ljubav za muziku ne mogu zadovoljiti samo onim što im pruža redovna nastava. Za takvu decu može se organizovati dodatna nastava ili sekcije gde se mogu uključiti u razne grupe.

U zavisnosti od afiniteta, kreativnih sposobnosti ili izvođačkih mogućnosti učenika rad se može organizovati kroz sledeće aktivnosti:

- solističko pevanje,

- grupe pevača,

- „Mala škola instrumenta" (klavir, gitara, tambure...),

- grupe instrumenata,

- mladi kompozitori,

- mladi etnomuzikolozi (prikupljanje malo poznatih ili gotovo zaboravljenih pesama sredine u kojoj žive),

- muzičko-kreativne radionice (pravljenje muzičkih instrumenata, ilustracije vezane za nastavu muzičke kulture i školske muzičke događaje, ažuriranje školskog sajta, kreiranje, organizacija i realizacija muzičkih događaja...),

- ritmičke radionice (moderni i tradicionalni ples, ritmičke igre, „bit boksing" - vokalne perkusije, igre čašama, štapovima...),

- posete koncertima u školi i van nje (koncerti eminentnih umetnika, koncerti u organizaciji Muzičke omladine ili nekog drugog udruženja, koncerti učenika muzičkih škola, prijatelja škole, projekcije muzičkih filmova...).

Program rada treba prilagoditi individualnim mogućnostima, zrelosti i nivou prethodnog znanja svakog učenika.

IZMENE:

Na osnovu člana 67. stav 1. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS", br. 88/17, 27/18 - dr. zakon, 10/19 i 6/20),

Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donosi

Pravilnik o izmeni Pravilnika o planu nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

Pravilnik je objavljen u "Sl. glasniku RS" - Prosvetni glasnik, broj 6/2020 od 23. juna 2020. god.

Član 1.

U Pravilniku o planu nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za peti i šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 5/18, 8/18 i 3/19) u delu: „3. OBAVEZNI PREDMETI", program predmeta:

„HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST”, zamenjuje se novim programom predmeta „HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST”, koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Član 2.

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku”, a primenjuje se počev od školske 2020/2021. godine.

Broj 110-00-00137/2020-04

U Beogradu, 11. juna 2020. godine

Ministar,

Mladen Šarčević, s.r.

Naziv predmeta	HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST	
Cilj	Cilj učenja Hrvatskog jezika i književnosti je njegovati hrvatski jezik pravilnim korištenjem u različitim komunikacijskim situacijama; ovladati temeljnim jezičnim djelatnostima slušanja, govorenja, čitanja, pisanja; čitanjem i tumačenjem književnih djela razvijati imaginaciju i umjetnički senzibilitet, estetske kompetencije, kritičko i moralno prosuđivanje.	
Razred	Peti	
Godišnji fond sati	180 sati	
ISHODI Pri završenoj temi/području učenik će biti sposoban:	PODRUČJE/TEMA	SADRŽAJI
- razlikovati književni i neknjiževni tekst - odrediti rod književnoga djela i književnu vrstu	KNJIŽEVNOST	LIRIKA Književni termini i pojmovi

- razlikovati obilježja narodne književnosti i obilježja umjetničke književnosti - razlikovati realističnu prozu i prozu utemeljenu na fantastičnim motivima - analizirati elemente kompozicije lirske pjesme (strofa, stih); epskoga djela u stihu i u prozi (dijelovi fabule; poglavlje, epizoda; stih); dramskoga djela (čin, prizor, slika) - razlikovati pojam pripovjedača i pojam pisca - razlikovati pripovjedne tehnike: pripovijedanje, opisivanje, dijalog, monolog i upotrebljavati ih u govorenju i pisanju - prepoznati vizualne, auditivne, taktilne, olfaktivne i gustativne pjesničke slike - odrediti stilska izražajna sredstva i razumjeti njihovu ulogu u književnoumjetničkom tekstu; procijeniti osnovni ton pjevanja, pripovijedanja ili dramske radnje (šaljiv, vedar, tužan i sl.) - odrediti temu, glavne i sporedne motive - analizirati uzročno-posljedično nizanje motiva - prepoznati osobine likova i potkrijepiti		Motivi i pjesničke slike kao elementi kompozicije lirske pjesme. Vrsta strofe prema broju stihova u lirskoj pjesmi. Obilježja lirske poezije: slikovitost, ritmičnost, osjećajnost. Stilska izražajna sredstva: usporedba, personifikacija, epitet, onomatopeja, kontrast. Vrste autorske (pejzažna, domoljubna, ljubavna) i narodne lirske pjesme. Lektira 1. Antun Mihanović, Horvatska domovina 2. Mladen Kušec, Pozdrav 3. Zlata Kolarić Kišur, Riječi 4. Dobriša Cesarić, Jesen 5. Grigor Vitez, Ptičja pjevanka 6. Narodne pjesme, Radujte se narodi, Narodi nam se kralj nebeski 7. Ivan Goran Kovačić, Pada snijeg, pada snijeg 8. Drago Britvić, Tvoja zemlja 9. Tito Bilopavlović, Ah, ta ljubav 10. Zvonimir Golub, Prva ljubav 11. Vladimir Nazor, Halugica 12. Stanislav Femenić, Čarolija latice

primjerima iz književnih tekstova - vrednovati postupke likova i stavove potkrijepiti dokazima - ilustrirati vjerovanja, običaje, način života i događaje u prošlosti opisane u književnim djelima - navesti primjere osobne koristi čitanja. - razlikovati promjenjive i nepromjenjive riječi - poznavati vrste promjenjivih i nepromjenjivih riječi - odrediti kategoriju roda, broja i padeža - razlikovati osnovne funkcije i značenja padeža - upotrebljavati padežne oblike u skladu s normom hrvatskoga standardnog jezika - razlikovati osnovne rečenične članove - subjekt i predikat (u učestalim primjerima). - dosljedno primjenjivati pravopisnu normu u uporabi velikoga slova, sastavljenoga i rastavljenoga pisanja riječi, pravopisnih znakova - koristiti pravopis (školsko izdanje). - pravilno izgovarati riječi pazeći na mjesto naglaska i rečeničnu intonaciju		13. Basho, Ivančan, Devidé, Haiku 14. Vladimir Vidrić, Pejzaž I 15. Dragutin Tadijanović, Visoka žuta žita 16. Božidar Prosenjak, Obitelj 17. Mlade Bjažić, Tata, nema vremena 18. Obredne narodne pjesme - kraljičke (izbor) 19. Ljubica Kolarić-Dumić: Igrajmo se radosti (izbor) EPIKA Književni termini i pojmovi Pisac i pripovjedač. Oblici kazivanja: opisivanje, pripovijedanje u prvom i trećem licu; dijalog, monolog. Fabula: uvod, zaplet, vrhunac, rasplet; nizanje događaja; epizoda; poglavlje. Karakterizacija likova: vanjska (vanjski izgled i ponašanje) i unutarnja (misli i osjećaji, razmišljanja i stajališta). Vrste epskih djela u stihu i prozi: epska narodna pjesma, bajka, novela, šaljiva narodna priča. Vrsta stiha prema broju slogova: deseterac. Lektira 1. Darko Macan, Nove tenisice

- govoriti jasno poštujući normu hrvatskoga standardnog jezika - izražajno i bez poteškoća čitati naglas književne i neknjiževne tekstove. - koristiti različite oblike pripovijedanja: opisivanje (portret i pejzaž), pripovijedanje u 1. i 3. licu, dijalog - izdvajati dijelove teksta (naslov, ulomke) i organizirati ih u smislene cjeline (uvodni, središnji i završni dio teksta) - sastavljati govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnoga djela i o temama iz svakodnevnoga života i svijeta mašte		2. Ephraim Kishon, Šuti i plivaj 3. Miro Gavran, Bicikl moj jedini 4. Ivan Kušan, Koko u Parizu 5. Roald Dalh, Charlie i tvornica čokolade 6. Ivan Cankar, Zastidio se majke 7. Ezop, Gavran i lisica; Lisica i roda 8. Isaac Bashevis Singer, Ole i Trufa 9. Nada Iveljić, Televizijsko dijete 10. Sanja Polak, U životu je važno imati pet 11. Astrid Lindgren, Pipi kreće u školu 12. A. S. Puškin, Bajka o ribaru i ribici 13. Italo Calvino, Košulja sretnog čovjeka DRAMA Književni termini i pojmovi Čin, prizor,slika; lica u drami. Dramske vrste: igrokaz, radiodrama. Lektira 1. Stjepan Lice, Lijek za srce 2. Vesna Parun, Mačak Džingiskan i Miki Trasi (djelo po izboru)

		POPULARNOZNANSTVENI I INFORMATIVNI TEKSTOVI (birati do 2 djela) 1. Konvencija o pravima djeteta 2. Izbor iz knjiga, enciklopedija i časopisa za djecu
- pronalaziti eksplicitno i implicitno sadržane informacije u jednostavnijem književnom i neknjiževnom tekstu - razlikovati izvore informacija, pronalaziti potrebne informacije u skladu sa svojim potrebama i interesima - prosuđivati različite medijske tekstove jednostavnih struktura kojma se promiču pozitivni komunikacijski obrasci - razlikovati medijske tekstove i objašnjavati uporabu sadržajnih i grafičkih elemenata u svrhu prenošenja poruke - vrednovati posjećene kulturne događaje u fizičkom ili digitalnom okruženju.		DOMAĆA LEKTIRA: 1. Ivan Kušan, Koko u Parizu / Koko i duhovi / Uzbuna na Zelenom Vrhu / Zagonetni dječak (djelo po izboru) 2. Mark Twain, Pustolovine Toma Sawyera / Pustolovine Huckleberryja Finna 3. Ferenc Molnar, Junaci Pavlove ulice 4. Ivana Brlić Mažuranić: Priče iz davnina Dopunski izbor lektire (birati najmanje 4, a najviše do 6 djela) 1. Miro Gavran, Zaljubljen do ušiju / Sretni dani / Kako je tata osvojio mamu / Svašta u mojoj glavi (djelo po izboru) 2. Zvonimir Balog, izbor iz poezije 3. Miroslav Slavko Mađer, izbor iz poezije 4. Sanja Pilić, Zafrkancije, zezancije, smijancije i ludancije / Mrvice iz dnevnog boravka 5. Jules Verne, 20000 milja pod morem / Put u središte zemlje

		6. Pavao Pavličić, Trojica u Trnju / Zeleni tigar 7. Roald Dahl, Charlie i tvornica čokolade 8. Hrvoje Hitrec, Eko Eko 9. Anto Gardaš, Duh u močvari / Ljubičasti planet 10. Italo Calvino, Košulja sretnog čovjeka 11. Ivan Andreevič Krilov, Pčela i muhe 12. Hans Christian Andersen, Majka 13. Jack London, Zov divljine (ulomak) 14. Dinko Šimunović, Duga	
	JEZIK	Gramatika (morfologija, sintaksa)	Jednoznačnost i višeznačnost riječi - osnovno i preneseno značenje riječi. Hrvatski jezik i dvojezičnost - materinski jezik, drugi jezik, dvojezičnost, službeni jezik, manjinski jezik. Hrvatski standardni jezik i njegova uloga u nacionalnoj kulturi i javnoj djelatnosti. Promjenjive riječi: imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, glagoli; nepromjenjive riječi: prilozi i

			prijedlozi, veznici, čestice i usklici. Sklonidba imenica (deklinacija): gramatička osnova, nastavak za oblik, pojam padeža, nazivi padeža, padežna pitanja, proširena padežna pitanja. Osnovne funkcije i značenja padeža: nominativ (subjekt); genitiv (pripadanje i dio nečega); dativ (namjena i usmjerenost); akuzativ (objekt); vokativ (dozivanje, obraćanje); instrumental (sredstvo i društvo); lokativ (mjesto). Uporaba padeža uz odgovarajuće prijedloge. Glasovne promjene u sklonidbi (u učestalim primjerima). Pridjevi - značenje i vrste pridjeva (opisni, posvojni, gradivni); sklonidba pridjeva, stupnjevanje

			pridjeva (komparacija), tvorba komparativa, tvorba superlativa; alternacije ije/je u komparativu i superlativu. Zamjenice - lične (osobne) zamjenice, govornik, sugovornik, negovornik; sklonidba zamjenica, naglašeni i nenaglašeni oblici. Brojevi - vrste i uporaba: glavni (osnovni; zbirni brojevi, brojevne imenice na -ica) i redni brojevi, brojevni pridjevi; pisanje, sklonidba brojeva. Glagoli - glagolska vremena (prošlost, sadašnjost, budućnost), glagolska osoba, glagolski broj, sprezanje (konjugacija). Rečenice prema priopćajnoj svrsi (izjavne, upitne i usklične). Predikat - glagolski predikat, imenski predikat,

			gramatička obilježja predikata. Subjekt - rečenica s izrečenim subjektom, rečenica s više subjekata, rečenica bez subjekta.
		Pravopis	Veliko slovo u višečlanim geografskim nazivima; Zamjenica Vi iz poštovanja. Niječna čestica ne uz imenice, pridjeve i glagole; predmetak naj u superlativu; višečlani glavni i redni brojevi. Pravopisni znakovi: zarez (u nabrajanju, uz vokativ); navodnici (naslovi djela i nazivi škola); crtica (pri navođenju upravnoga govora).
		Ortoepija	Intonacija i stanke koje se odnose na pravopisne znakove; intonacija upitnih rečenica. Artikulacija - glasno čitanje.
	JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA	Subjektivno i objektivno opisivanje osobe (usmeno i pisano). Pripovijedanje u prvoj i trećoj osobi (usmeno i pisano).	

		Subjektivno i obijektivno pripovijedanje (usmeno i pisano). Stvaralačko prepričavanje (usmeno i pisano). - Bogaćenje rječnika: sinonimi i antonimi; posuđenice, žargonizmi, dijalektizmi i tuđice - njihova zamjena jezičnim standardom; uočavanje i otklanjanje nefunkcionalnih pojedinosti i suvišnih riječi u tekstu i govoru. - Tehnika izrade pismenoga sastavka (odabir teme, izbor i raspored građe, osnovni elementi kompozicije i grupiranje sadržaja); ulomak kao uža tematska cjelina i njegove kompozicijsko-stilske funkcije. Sanja Pilić, Čemu ne služe mobitel i internet, književni i neknjiževni tekst, internet, uloga računala, suvremeni mediji. Mediji, tisak, filmski rodovi, animirani film (Ch. Wedge, C. Saldanha, Ledeno doba; Dušan Vukotić, Igra), kazalište (Stjepan Lice, Lijek za srce). - Krešimir Zimonić, Šuma Striborova (strip, izražajna sredstva stripa). - Govorene i pjevane scenske vrste. Jakov Gotovac, Ero s onoga svijeta, opera, libreto.	

		- Posjet kazalištu / odlazak u kino / posjet medijskoj kući (radijska, televizijska postaja, novinska i izdavačka kuća) / knjižnici / književnom događaju. - - Posjet internetskim kulturnim portalima, online izložbama i online učionicama. - - Osam domaćih pisanih zadaća i njihova analiza na satu. - Četiri školske zadaće - dvije u svakom polugodištu (jedan sat za pisanje zadaće i dva za analizu i pisanje poboljšane verzije sastavka).	

Ključni pojmovi sadržaja: stilska izražajna sredstva, kazivanje, književne vrste, promjenjive vrste riječi, padež

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-MEODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika i književnosti čine tri predmetna područja: Književnost, Jezik i Jezična i medijska kultura. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: Književnost - 70 sati, Jezik - 70 sati i Jezična i medijska kultura - 40 sati. Sva se tri područja prožimaju i nijedno se područje ne može proučavati izolirano.

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika i književnosti utemeljen je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje u okviru tri predmetna područja ovoga programa.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja usmjeren na ishode daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Nastavnik kontekstualizira program potrebama određenoga razrednog odjela imajući na umu: sastav razrednoga odjela i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale; tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže; izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine. Polazeći od danih ishoda i sadržaja stvara se godišnji - globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni - operativni planovi. Ishodi određeni po područjima olakšavaju daljnju operacionalizaciju ishoda na razinu određene nastavne jedinice. Sada nastavnik za svako područje ima određene ishode. Za svaku nastavnu jedinicu potrebno je, u procesu planiranja i pisanja pripreme za sat, odrediti piramidu ishoda na trima razinama: osnovnu razinu koju bi svi učenici trebali dostići, srednju razinu koju bi većina učenika trebala dostići te naprednu razinu koju bi trebali dostići samo neki učenici. Time se postiže posredna veza sa standardima na trima razinama postignuća učenika. Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), no za većinu je ishoda (posebno za predmetno područje Književnost) potrebno više vremena, raznih aktivnosti i raznih tekstova. Udžbenik kao nastavno sredstvo ne

određuje sadržaje predmeta, stoga se sadržajima pristupa selektivno i u odnosu na predviđene ishode. Osim udžbenika, kao izvora znanja, učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima (lirika, epika, drama) i obogaćena izborom nefikcionalnih, popularnoznanstvenih i informativnih tekstova. Obvezni dio lektire sastoji se od djela osnovnoga nacionalnog korpusa koji je obogaćen suvremenim, aktualnim djelima. Izbor djela u najvećoj je mjeri utemeljen na principu prilagođenosti dobi.

Tekstovima namijenjenim obradi na satu dodan je popis domaće lektire. Cilj je uvođenja domaće lektire formiranje, razvijanje i njegovanje učenikovih čitalačkih navika. Opsežna djela učenici mogu čitati tijekom školskih praznika čime se potiče razvijanje čitalačkih navika.

Obveznom popisu djela dodan je i dopunski izbor tekstova. Izborni dio dopušta veću kreativnost u ostvarivanju ishoda. Ovakav izbor djela povećava mogućnost primjene komparativnoga pristupa proučavanju književnoga stvaralaštva, uz odabir različitih razina obrade: interpretacije, prikaza ili osvrta. Izbor djela usklađuje se s mogućnostima, potrebama i interesima razrednoga odjela. Razlike u ukupnoj umjetničkoj i informativnoj vrijednosti tekstova utječu na odabir odgovarajućih metodičkih rješenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta ovisno o složenosti njegove strukture, povezivanje i grupiranje s odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja - gramatike, pravopisa i jezične i medijske kulture i sl.).

Tekstovi iz dopunskoga dijela programa koriste i pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, kao i za obradu i utvrđivanje sadržaja iz Jezične i medijske kulture. Djela koja se ne obrađuju na satu preporučuju se za čitanje u slobodno vrijeme.

Nastavnik treba pet nastavnih sati posvetiti obradi književnih tekstova po izboru iz zavičajne književnosti vojvođanskih Hrvata primjerenih dobi učenika.

Ovaj program utemeljen je na većoj korelativnosti književnih i neknjiževnih djela. Korelativnost omogućava primjereno povezivanje obveznih i izbornih djela.

S popisa dopunskoga izbora odabiru se djela koja će, uz obvezni dio lektire, činiti tematsko-motivske cjeline. Mogući su sljedeći primjeri funkcionalnoga povezivanja nastavnih jedinica: narodni obredi i vjerovanja - izbor „kraljički pisama" - Narodne bajke, novele, šaljive narodne priče (izbor iz sakupljačkog opusa Balinta Vujkova) - dio o Božiću iz Leksikona podunavskih Hrvata - Bunjevaca i Šokaca - narodne pjesme: Narodi nam se kralj nebeski, Radujte se narodi; obrada portreta: Priče iz davnina Ivane Brlić Mažuranić - Pustolovine Toma Sawyera Marka Twaina - Majka Hansa Cristiana Andersena; humor i parodija: Ero s onoga svijeta - izbor iz romana Mire Gavrana - Zafrkancije, zezancije, smijancije i ludancije Sanje Pilić - Ephraim Kishon, Šuti i plivaj; djetinjstvo u prošlosti: Pustolovine Toma Sawyera / Pustolovine Huckleberryja Finna Marka Twaina - Šimunovićeva pripovijest Duga - Tadijanovićeva pjesma Nosim sve torbe a nisam magarac - Kušanov roman Uzbuna na Zelenom Vrhu - Miroslav Slavko Mađer, Djedovo slovo; ekologija: Dobriša Cesarić, Jesen - Gustav Krklec, Val - Sehl Silverstein, Dobro stablo - Isaac Bashevis Singer, Ole i Trufa - Dragutin Tadijanović, Visoka žuta žita itd. Navedeni primjeri pokazuju mogućnost povezivanja tekstova na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovijedanja.

Književna djela koja su doživjela ekranizaciju (Pustolovine Huckleberryja Finna, Pustolovine Toma Sawyera, Uzbuna na Zelenom Vrhu, Koko i duhovi, Zagonetni dječak) koriste za usporednu analizu i uočavanje razlike između književne i filmske (adaptirane, izmijenjene) fabule i izraza čime se uči o prirodi dvaju medija te se razvija medijska pismenost. Učenici se mogu uputiti i na druge filmove slične tematike (gusarske avanture, motiv brodoloma i pustoga otoka, avanture u fantastičnome svijetu, odrastanje usamljenoga djeteta i sl.) i dodatno uključiti u obradu određene tematsko-motivske cjeline.

Pojedini elementi medijske kulture upoznaju se korelacijom: pojam dječjega časopisa upoznaje se na stvarnome tekstu iz časopisa po izboru (preporučuje se povezivanje sadržaja teksta i lektire). Usvajanjem pojmova stripa, filma i dječjega časopisa učenici se postepeno uvode u svijet medija.

Osim korelacije među tekstovima uspostavlja se i vertikalna korelacija te je nužno poštovati principe postupnosti i sustavnosti i poznavati nastavno gradivo nižih i viših razreda. Horizontalna korelacija uspostavlja se s nastavom povijesti, geografije, biologije, likovne kulture, glazbene kulture, vjerske nastave i građanskoga odgoja.

Uvođenje učenika u svijet književnih i neknjiževnih tekstova (popularnih, informativnih itd.) predstavlja iznimno složen zadatak. Na ovom stupnju obrazovanja stječu se osnovna i važna znanja, umijeća i navike koje direktno utječu na učeničku književnu kulturu i estetske kompetencije. Učenici trebaju razumjeti fikcionalnu prirodu književnoga djela i njegovu autonomnost (razlikovati pojmove lirskoga subjekta i pjesnika, pripovjedača i pisca), kao i činjenicu da književno djelo oblikuje moguću sliku stvarnosti.

Proučavanje književnoumjetničkoga djela u nastavi složen je proces. Tumačenje djela počinje motivacijom, nastavlja se najavom i lokalizacijom teksta, interpretativnim čitanjem, emocionalno-intelektualnom stankom, objavom doživljaja i korekcijom, interpretacijom, aktualizacijom, a završava sintezom te ponekad zadacima za samostalan rad. Interpretacija književnoga djela najučinkovitija je na nastavnom satu, a u oblicima funkcionalne primjene stečenih znanja i umijeća nastavlja se i poslije sata: u stvaralačkim obnavljanjima znanja o obrađenom nastavnom gradivu, usporednim proučavanjem književnoumjetničkih djela i istraživačko-interpretativnim pristupima novim književnoumjetničkim ostvarenjima.

Književno djelo može se obrađivati i rješavanjem problemskih pitanja koja su potaknuta polaznim tekstom i umjetničkim dojmom. Ulomci iz djela u nastavnom postupku zahtijevaju lokalizaciju, često i višestruku. Smještanje djela u vremenske, prostorne i društveno-povijesne okvire, kao i obavijesti o osnovnim sadržajima koji prethode ulomku, ponekad su uvjet za intenzivan doživljaj i pravilno razumijevanje teksta.

Pri obradi teksta primjenjuje se u većoj mjeri jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i perspektiva. U skladu s ishodima i u svrhu stvaranja navike prilikom tumačenja teksta učenici se potiču na detaljnije potkrjepljivanje svojih dojmova, stavova i sudova o književnom djelu činjenicama iz samoga teksta čime se osposobljavaju za izražavanje vlastitih misli, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova, uz uvažavanje individualnoga razumijevanja smisla književnoga teksta i iskazanih različitih stavova.

U interpretaciji književnoumjetničkoga djela objedinjavajući elementi mogu biti: umjetnički doživljaji, tekstualne cjeline, strukturni elementi (tema, motivi, pjesničke slike, fabula, kompozicija, siže, likovi, ideja i značenje teksta, motivacijski postupci), pripovjedne tehnike (oblici izlaganja), stilski postupci i literarni (književnoumjetnički) problemi.

Književnoteorijski pojmovi obrađuju se na lingvometodičkim predlošcima uz pomoć prethodnoga čitateljskog iskustva. Stilskim izražajnim sredstvima prilazi se s doživljajnoga gledišta. U istraživanju njihove stilske uvjetovanosti polazi se od umjetničkih dojmova i estetske sugestije.

Tijekom obrade književnih djela, govornih i pisanih vježbi učenici se potiču na otkrivanje osobina, osjećaja i duševnih stanja likova, kao i na izražavanje svojih stavova o postupcima likova.

Pri povezivanju književnih fikcionalnih tekstova, književnih nefikcionalnih tekstova (putopisna i autobiografska proza) i neknjiževnih tekstova (enciklopedije, rječnici i sl.) realiziraju se ishodi koji se odnose na uočavanje razlika između fikcionalne i nefikcionalne književnosti (utemeljene na osobnom svjedočenju i provjerljivim podacima) i na uočavanje različitih književnih postupaka u navedenim vrstama.

Ishodi koji se odnose na nastavno područje književnosti temelje se na čitanju. Različite metode čitanja osnovni su preduvjet za stjecanje znanja i uspješno uvođenje u svijet književnoga djela. U petom razredu njeguje se doživljajno čitanje, a učenici se postupno uvode u istraživačko čitanje.

JEZIK

Nastava jezika osposobljava za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju hrvatskim standardnim jezikom, stoga zahtjevi ovoga programa nisu usmjereni isključivo na usvajanje jezičnih pravila i gramatičke norme, već i na razumijevanje njihove svrhe i pravilnu primjenu.

Pri navođenju nastavnih jedinica obrađivanih u nižim razredima provjerava se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene prethodno obrađenoga gradiva, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novoga sadržaja. Time se osigurava kontinuitet rada i sustavnost u povezivanju novoga gradiva s postojećim znanjima.

U usvajanju novoga gradiva presudnu ulogu imaju prikladne i sustavne vježbe te su obvezni dio obrade nastavnoga gradiva, primjene, obnavljanja i utvrđivanja znanja.

Gramatika

Osnovni je programski zahtjev u nastavi gramatike predstaviti i tumačiti jezik kao sustav. Jezične pojave ne proučavaju se izolirano, izvan konteksta u kojem se ostvaruju njihove funkcije. U odgovarajućoj prilici znanja iz gramatike stavljaju se u svrhu tumačenja teksta, kako umjetničkoga tako i popularnoznanstvenoga. Iznimno su funkcionalan postupak vježbe na primjerima iz neposredne govorne prakse, što nastavu gramatike približava životnim potrebama u kojima se primijenjeni jezik pojavljuje kao svestrano motivirana ljudska aktivnost.

Jezične se pojave navode i prikazuju u kontekstu odnosno smještaju se u govorne situacije u kojima se mogu jasno prepoznati, izdvojiti i objasniti njihove karakteristike i funkcije.

Nastavni pristup padežima i vježbe usmjerene na uporabu pravilnih oblika imenskih riječi povezuju se s odstupanjima od standardnoga jezika, kolebanjima i učestalim pogreškama u usmenom i pisanom izražavanju učenika. Stoga se sadržaj vježbi padeža u nastavi određuje na osnovi stalnoga praćenja jezičnoga izražavanja učenika (npr. tijekom dijaloga na satu te na primjerima iz domaćih i pisanih zadaća). Time je nastava jezika u funkciji osposobljavanja za pravilnu komunikaciju na hrvatskom standardnom jeziku.

Obrada prijedloga ne smatra se završenom na satu obrade ove vrste riječi kao nepromjenjive, već se osnovna znanja proširuju tijekom obrade padeža navodeći najčešće primjere i njihovu uobičajenu uporabu. Podjela priloga po značenju povezuje se priložnim oznakama, a njihova služba oprimjeruje se u rečenici. Promjenjive vrste riječi treba povezivati s njihovim najčešćim funkcijama u rečenici kako bi se riječ promatrala kao jedinica na morfološkoj i na sintaktičkoj razini.

Pravopis

Pravopisna pravila usvajaju se sustavnim uvježbavanjem (pravopisni diktati, ispravak pogrešaka u tekstu, pisane provjere znanja iz pravopisa itd.). U okviru pravopisnih vježbi vježba se pravilno pisanje refleksa jata u primjerima u kojima se pojavljuju alternacije ije/je, kraćenje ije u je, duljenje je u ije. Učenici se potiču na samostalno uočavanje i ispravljanje pravopisnih pogrešaka u komunikaciji putem SMS-a, kao i u različitim načinima komunikacije putem interneta. Upućuju se i na korištenje pravopisa i pravopisnoga rječnika (školsko izdanje). Preporučuje se donošenje pravopisa na sat obrade pravopisnih tema (učenicima se pojedinačno daje zadatak pronaći riječi u pravopisnom rječniku).

Ortoepija

Pravilan izgovor njeguje se provođenjem ortoepskih vježbi. Ortoepske vježbe ne realiziraju se kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike. Npr. mjesto naglaska povezuje se s padežima (imenice vrijeme, rame, tjeme i sl. u genitivu jednine i nominativu množine nemaju naglasak na istom slogu itd.); rečenična intonacija povezuje se s pravopisom i sintaksom itd. Uz korištenje audiosnimki stvara se navika prepoznavanja, reproduciranja i usvajanja naglasaka hrvatskoga standardnog jezika te uočava odstupanje i razlikovanje vlastite dijalektalne akcentuacije od standardnojezične norme.

Ortoepske vježbe provode se i uz odgovarajuće teme iz književnosti. Npr. artikulacija se vježba izgovaranjem brzalica pri obradi djela narodnoga stvaralaštva; naglasak riječi, tempo, ritam, rečenična intonacija i stanke vježbaju se govorenjem naglas odabranih dijelova iz izborne lektire (po izboru nastavnika ili učenika) itd. Kao ortoepska vježba provodi se i krasnoslov napamet naučenih ulomaka u stihu i u prozi (uz pomoć auditivnih nastavnih sredstava).

JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA

Razvijanje jezične kulture među najvažnijim je zadacima nastave materinjega jezika. Ovo nastavno područje povezuje se s obradom književnih tekstova kao reprezentativnim obrascem izražavanja te s nastavom gramatike i pravopisa. Obrada književnoga teksta i rad na gramatici i pravopisu standardnoga jezika nužno uključuje sadržaje koji pridonose njegovanju kulture usmenoga i pisanoga izražavanja. Jezična kultura njeguje se provođenjem leksičko-semantičkih i leksičko-stilističkih vježbi koje bogate rječnik i razvijaju sposobnost i vještinu izražavanja. Razvijanje jezičnoga mišljenja vježba se na tekstu ili tijekom govornih vježbi.

Pri obradi preporučenih sadržaja medijske kulture važno je ukazati na različite izvore informacija (tiskane i digitalne), poticati pronalazak informacija u raznim izvorima prema vlastitim interesima i potrebama te razvijati kritički odnos prema informacijama provjeravajući njihovu točnost i citirajući njihove izvore. Učenici se osposobljavaju uočavati da različiti primatelji i pošiljatelji mogu različito reagirati na isti medijski tekst. Uz pomoć preporučenih sadržaja medijske kulture ukazuje se i na odgovornu uporabu različitih medija i primjenu pozitivnih komunikacijskih obrazaca.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U svrhu dostizanja ishoda prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Počinje se inicijalnom provjerom znanja u odnosu na koju će se procjenjivati napredovanje te određivati ocjena. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti. Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanje odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat ovakva vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno mjerenje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: realizacija praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti tijekom nastave, neposredna komunikacija učenika i nastavnika, dosje učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se i sumativno - brojčanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba koristi i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.